
18 E
15

F. THOMÆ FAZELLI SICVLI OR. PRÆDICATORVM

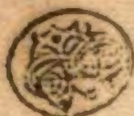
DE REBVS SICVLIS DECADES DVAE, NVNC PRIMVM IN LVCEM EDITAE.

HIS ACCESSIT TOTIVS OPERIS INDEX LOCVPLETISSIMVS.

CAVTVM EST PHILIPPI ANGLIAE, HISPANIAE, Siciliæq; Regis, Pauli. IIII. Pont. Max. ac Venetæ Reip. priuilegio, ne cui has Decades de Siculis rebus ad decennium in eorum ditione vel imprimere, vel alibi impressas venales habere, neue in sermonẽ Italicũ iniussu authoris vertere sub mulcta liceat.

D. PHILIPPO HISPANIAE, ANGLIAE, SICILIAE, &c. REGI POTENTISSIMO,

FRATER THOMAS FAZELLVS, SICVLVS, ORDINIS PRAEDICATORVM, FAELICITATEM.

CVM ANNO SVPERIORI INVICTISSIME REX SICVlarum rerum Decades duas a me per annos viginti ex incorruptis authorum monumentis excerptas, Carolo Quinto Cæsari, Hispaniæ, & Siciliæ Regi parenti tuo iure optimo dedicassem: & eas prælo iam edendas eius auspicijs tradidissem, noua cum mihi, tum cæteris omnibus quædam lætitia repentè affulsit, nempe tibi vni prudentia, humanitate, munificẽtia, studio disciplinæ, ac bello etiam clarissimo Principi, & Regna, & cætera sua omnia vltro patrem ipsum detulisse. Qua sane cogitatione tantam cepi animo voluptatem, vt nulla ex alia re maiorem capere potuissem. Nam quis te vno melior Princeps Christianis his regnis contingere potuisset, non video. Ego vero te duce, atq; moderatore omnia vel ad dei gloriam, vel ad præsentis seculi fœlicitatem nobis ex sententia successura confido. Cum etenim Princeps optimus sis, atq; idem sapiens, tua virtute de hostibus Christiani nominis præclara, ac celeris est victoria expectanda. Sed ne in meridie lucem quærere videar, cum penitius hanc tui ad Regna Hispaniæ, & Siciliæ euectionẽ cõsiderassem, has quoq; decades cum his ipsis regnis tibi cessisse cognoui. Qui enim tibi Siciliam tradidit, eum proculdubio & hanc de Sicilia sibi dicatam historiam, tibi dedisse iure omni existimandum est. Quo circa ne furtum facere videar, atq; vt a tui etiam nominis authoritate, ac splendore patrociniũ hi mei labores accipiant, simulq; vt mei in te animi, atq; obsequij veluti quoddã apud te pignus sint, hodie mihi e prælo redditos, vt tuos ad te mitto. Tuæ igitur humanitatis fuerit, vti benigne eos accipias, atq; succisiuis horis, quibus animum liberalibus studijs reficere soles, percurras. Vale.

AVTHORES QVOS IN HOC OPERE FAZELLVS FIDELISSIME IMITATVR.

Amianus.
Annales Siculorum.
Annales Sarracenorum.
Antiochus Syracuſanus.
Antoninus Pius.
Appianus Alexandrinus.
Apollodorus.
Apollonius.
Ariſtoteles.
Athenæus.
Beda.
Beroſus.
Blondus.
Bocatius.
Callias.
Cato.
Chronica Neapolitanorum.
Claudianus.
Cicero.
Cornelius Nepos.
Diodorus Siculus.
Dioniſius Alicarnaſeus.
Diplomata Regũ Siculorũ,& Ro.Pont.
Doſitheus.
Duris Samius.
Aelianus.
Aeſchilus.
Ellanicus.
Ephorus.
Euſebius.
Euſtathius.
Fabius Pictor.
Falcandus.
Fauorinus.
Flauius Vopiſcus Sxracuſanus.
Florus.
Guiſcarda.
Heraclides.
Herodotus.
Heſiodus.
Homerus.
Ianus.
Ioannes Curopalates.
Ioannes Leonis.
Iſatius.
Iuſtinus.
Lactantius.
Laertius.
Laurentius Valla.
Liuius.
Lucianus.
Macrobius.
Martianus.
Metaſthenes.
Moſes.
Nicander.
Oratius.
Oroſius.
Ouidius.
Pauſanias.
Petrarcha.
Philiſtus Syracuſanus.
Pindarus.
Plato.
Plinius.
Plutarchus.
Polybius.
Policrates.
Polycletus.
Pollio.
Pomponius Mela.
Poſidonius.
Probus.
Procopius.
Ptolemæus.
Ranzanus Siculus.
Scobranius.
Seneca.
Syllius Italicus.
Solinus.
Stephanus Bizantius.
Strabo.
Suetonius.
Suidas.
Tabulæ Publicæ.
Theocritus Syracuſanus.
Theophraſtus.
Timeus Tauromenites.
Trogus Pompeius.
Thucydides.
Valerius Maximus.
Varro.
Vergilius.
Vibius Sequeſter.
Xenophon.

INDEX PRIORIS DECADIS, PER ORDINEM LIBRORVM, ET CAPITVM.

FINIS.

INDEX TVM LOCORVM, ET NOMINVM, TVM ETIAM RERVM MEMORABILIVM, QVAE IN HOC OPERE VNIVERSO CONTINENTVR.

Bina

FINIS.

F. THOMAE FAZELLI SICVLI ARTIVM ET SACRAE THEOLOGIAE PROFESSORIS, ORDINIS PRAEDICATORVM,

AD D. CAROLVM Q. CAESAREM HISPANIAE ET SICILIAE REGEM. &c. IN DVAS DECADES DE REBVS SICVLIS,

PRAEFATIO.

PAVLVS Iouius, Nucerinus Episcopus, rerum sicularum studiosus, vigesimum ab hinc annũ, cum Romæ essem, multis a me precibus efflagitauit, vt priscam Siciliæ quasi formam illustrarem. Quod & si supra vires esse cognoscerem, mihi præsertim, ab ineunte ætate alijs studijs assuefacto: non potuit tamen id tandem non persuadere tanti amici & iudicium, & authoritas, quod collabentis alioqui patriæ commiseratio quasi suo iure postulabat. Cum etenim nullus adhuc inter latinos extiterit, qui Siciliam sibi in argumentum iusti, ac peculiaris operis desumpserit: factum est, vt tam præclaræ insulæ vrbes, quarum veteres meminerunt, complures plane interciderint, plæraq; vero falsis nominibus, non ab imperita solum plebe, sed a doctrina quoq; cultioribus, quos nostra, pauloq; superior tulit ætas, obliteratæ, non paruam antiquo totius Prouinciæ splendori nubem, indignamq; tanto literatorũ hominum prouentu iacturam induxerint, dignam porrò quæ quoquo modo vel per mediocriter eruditos vendicetur. Quo circa nõ adeo mirum videri debet, si ego e Philosophiæ & Theologiæ castris transfuga, parergo atq; operoso huic negotio quo ad littus, è tanto naufragio super natantes, aut parum apparentes ciuitates perducerem, incumbere, ac quamlibet etiam existimationis aleã subire decreuerim. Nam si ciues ipsos, qui patriæ ornamento fuerunt, pati occidere, immanis est hominis, dubio procul patriæ ipsius, quæ & nos & ciues omnes in lucé edidit, excidium sufferre immanissimi est. Atq; adeo, id mihi ad subleuandam infirmitatis conscientiam solatium suffecerit, ꝙ, vt aliud nihil hoc meo labore assequar, patriam saltem, cui nihil non deberi ipsa nos natura docuit, simul & maiores meos in lucem pro viribus excitauerim. Neq; enimuero cum his calcaribus ad scribendum me contuli, de Siculorum rebus gestis quicquam vel attingere consilium erat. At cum inter agendum, pleraq, occurrerent, quibus prætermissis, nudam, ociosamq; omnem descriptionem futuram prænoscerem, dum suscepto officio satisfacere accuratius studeo, incautus pene atq; inuitus in historiam sum prolapsus. Ex cuius inopinato successu, ingens demum cupido mihi incessit, quæcunq; de Sicilia, eiusq, rebus, iam inde ab exordio in hunc vsq; diem memoriæ sunt prodita, in fascem colligere, & historiam non inutilem contexere, cui non piguit etiam ocium, quodcunq; a viginti annis ex magnis innumerisq; occupationibus hactenus pene suffuratum contigit, impendere. Et ne siquæ locorum, aut temporum sunt, temere asseuerare viderer, cum ab antiquitate pendeant, ea peragrata a me quater aut sæpius, & curiosissime indagata tota Sicilia, tam diu cum authorum sententijs contuli, quousq; re cõperta abunde mihi ipse satisfeci. Qua diligentia

non immerito mihi gloriari licet, cõplura oppida ac ciuitates maximas sub ruinis, ruderibus, virgultis, ararroq; sepultas, quæ è nostrorũ temporum oculis animisq; penitus exciderant, velut ab inferis vendicatas in vitam rediјsse. Vnde exẽplo fabulosi illius Aesculapiј, tot in frusta discerptos Hippolytos compactis mẽbris restituisse mihi videor, quot ad lucẽ, recentẽq; antiquitatis cognitionẽ vrbes, & loca reuocaui. Ea vero omnia in ordinẽ temporibus simul, & rebus conuenientissimum redacta, duabus demũm librorum decadibus absolui. Quarũ prior descriptionem solam, Posterior vero historiam complectitur. Porrò si puriorem sermonem, ac fœliciorem dicendi cultum desiderari continget, hæc vna mihi authoritas subueniet, quod historia, cum testis sit temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ & nuncia vetustatis, dummodo vel latum (quod aiunt) vnguem, à vero non recedat, quouis modo, etiam vernacule scripta, oblectare solet. Si vero erunt, qui consilium ipsum, genusq; argumenti theologicæ dignitatis esse negent, hos maximorum virorum, orthodoxorumq; patrum, Eusebiј Hieronymi, Isidori, Bedæ, Orosiј, Antonini Florentini, aliorumq;, eius classis, compluriũ meminisse oportebit, qui cũm historiam nec religioni Christianæ nec Theologicæ professioni iniuriam facere suis exemplis comprobauerint, quarè me eorum vestigiјs inhærere pudeat, quorum facta etiam pro legibus haberi videamus? Nec deerunt, qui hanc quasi ex alienis racemis factã vindemiam, aut ex aliorum trophæis partum triumphum calumniabuntur. Hos ego secum paulo submissius expendere velim, tot clara vetustatis monumenta, hominumq; priscorum facta, quæ coniectura diuinari nequeunt, non aliunde, quam ex veterum scriptis deligi potuisse. In quibus, si videbor authorum verbis nimium inhæsisse, id eò feci, ne a fide legentes abducantur, quando non nomina modo, sed veterum quoq; verba passim inserta, agnouerint. Cum deniq; non ad mei nominis gloriam, sed ad publicos vsus, laborum meorum rationes destinauerim: vt cunq; erit, iuuabit saltem & eorum studiјs consuluisse, qui, quam centum ferè scriptoribus cõfuse sparsam, cum extremo quærendi fastidio frustatim quodammodo cogebantur excerpere, Siciliæ historiam ordine iam sunt cognituri. Id vero potius veniam requirit, quod, cum non solum æui cursu, sed diutino quoq; in Sicilia, immaniq; saracenorum imperio, multæ & in decliuium abierint, & prorsus obierint vrbes, quarum tot passim cadauera ante oculos semilacera, ac collisa iacent, pluriumq; locorum prisca aut corrupta aut mutata sint nomina, de omnibus, pro vt vel suo extiterũt tempore, vel ab authoribus sunt descriptæ (cum ne veterum quidem omnium scripta ad nos peruenerint) exactam rationem reddere in me non fuerit. Proinde boni consulet qualescunq; hos conatus meos posteritas, qui (cum ne meo quidem erga eam animo satisfecerint) præstruent certè viam, qua & ipsa aliquando pleniori scriptorum facultate adiuta, ea suppleat, quæ non voluntatis, sed virium aut tẽporis imbecillitas a me imperfecta reliquit. Tibi vero Carole Quinte Cæsar, Hispaniæ & Siciliæ rex, cui Sicularum hæc rerum farrago vel ob id debetur, quod nuper Siciliam ipsam, expugnato Thuneto, deuictaq; Africa, a diro Turcarũ metu, sceleratisq; ensibus strenue vindicasti, quamq; sanctissimis legibus restitutam iustissimo dominatu moderaris, Tibi inquã, penès quẽ totius orbis imperiũ Deus esse voluit, hũc rudem, informemq; ingeniј mei fœtum, vt pro me atq; vniuersa Sicilia grati erga te animi obsidem dedicandum putaui. Quem & si inuictæ Maiestati tuæ imparem cognoscam, benignè tamen ac læta fronte pro solita tua in omnes humanitate, exceptum iri non diffido. Atq; ita inuocato Dei Opt. Max. ductu atq; auxilio, a situ Siciliam ingressus, ad singula eius oppida ciuitatesq; ac res memoratus dignas, ordine progrediar. Vale.

F. TH.

F. TH. FAZELLI ORDINIS PRAEDICATORVM DE REBVS SICVLIS,

PRIORIS DECADIS.

LIBER PRIMVS.

DE SITV SICILIAE, ET INSVLARVM ADIACENTIVM DESCRIPTIONE. CAPVT PRIMVM.

ICILIA, mediterranei maris insula, inter Italiã, & Africam iacet, sed ab Italia ad meridiẽ & occasum, angusti, & æstuosi admodũ æquoris interiectu abrũpitur. Cuius extima literæ græcæ. Δ. quæ delta dicitur, speciẽ effingũt. Tres eius anguli totidẽ promontoria producũt, Pelorũ, Pachynũ, & Lilybœũ, quæ cũ submissæ sint insulæ partes, rostrorũ instar longius in mare protenduntur. Pelorus Cœnym Italiæ verticẽ, Pachynus Peloponnœsum, Lilybœus Mercuriũ Africæ promontoriũ spectat. Qui à climatũ aspectu, Siciliã definiũt, Pelorũ ad Boreã, Pachynũ ad ortũ & Austrũ, Lilybœũ ad meridiẽ & occasum locãt. Sicilia a Septẽtrione mari Tyrrhẽo siue infero, ab ortu, Adriatico & Ionio, siue supo, a meridie Africo (quod est cõtra syrtis minoris orã) ab occasu vero, Sardoo alluitur. Distat ab Italia, vbi minimũ, id est in freto, pasibus mille & quingẽtis. Vbi plurimũ, a Drepano Neapolim. p. m. 300. A Sardinia insula. p. m. 230. Ab Africa, vbi minus, hoc ẽ a Lilybœo ad Mercuriũ ꝓmõtoriũ. p. m. 100. (licet Strabo li. 6. & . 17. Ptole. & Pli. Siciliã plus æquo, vt pote. p. m. 180. ab Africa remotã scripserint) vbi magis, a Pachyno ad Tripolim. p. m. 400. Sicilia, cũ natura triquetra sit, tria, sed inæqualia habet latera, Septẽtrionale aliquatenus curuũ, Meridionale, & Oriẽtale, paulisper cõcaua. Oriẽtale latus (cuius alter angulus Pelorus est, alter Pachynus) basim eius habet. Reliqua duo, hinc mare Tyrrhenũ, illinc Punicũ sensim extenuãt, quousq; ad Lilybœũ cõfluũt, & trigonę cuspidẽ acuminãt. Latera hęc duo (quorũ altero alterũ est maius) Oriẽtali sunt lõgiora. Nã Septẽtrionale. 281. Meridionale. 193. Oriẽtale. 160. p. m. metiũtur. Ita Sicilię littoralis ora. 624. p. m. in circuitu cõtinet, hoc ordine: A Peloro, ad Messanã. p. m. 12. A Messana, ad Taurometiũ. 30. A Taurometio, ad Catanã. 30. A Catana, ad Augustã, sinũ Megaricũ. 30. Ab Augusta, ad Syracusas. 18. A Syracusis ad Elorũ. 24. ab Eloro, ad Pachynũ. 16. A Pachyno, ad Puzzallũ. 20. A Puzallo, ad Camerinã (quæ iacet) totidẽ. A Camerina, ad Terranouã. 18. A Terra noua, ad Gelã, nunc Alicatã. 18. Ab Alicata, ad Agrigẽtinũ frumẽti Emporiũ. 25. Ab agrigẽtino Emporio, ad Heracleã, quę ad caput albũ iacet. 20. Ab Heraclea, ad Thermas, nunc Saccã. 20. A Sacca, ad Selinũtẽ, terrã hodie pulicorũ, quę iacet. 18. A Selinũte, ad Mazarã. 12. A Mazara ad Lilybœũ ꝓmõtoriũ, & vrbẽ, nũc Marsalã. 12. A Marsala, ad drepanũ. 18. A Drepão ad Egytharsum ꝓmõtoriũ, caput. S. Viti hodie dictũ. 18. A capite. S. Viti ad Castrũ ad mare, Segestanũ olim Emporiũ. 17. A Castro maris, ad arcẽ. S. Cathaldi: quę Elymę subest. 12. ab Elyma ad Hyccarã, nũc Carini murũ. 12. A Carini: ad Motiã, portũ hodie Galli. 9. A portu Galli, ad Panormũ, totidẽ. A Panormo, ad Soloẽtũ. 12. a Soloẽto, ad Thermas Hymerẽses. 12. A Thermis, ad Hymerã vrbẽ, quę defecit. 6. Ab Hymera, ad Cephaledin. 18. A Cephaledi, ad Thusam arcem. 18. A Thusa, ad Alesã: nũc Caroniã. 12. a Caronia, ad Aquas dulces, quę Alũtio subsunt. 12 Ab Aquis dulcibus, ad Agathyrsum, quæ ad caput Orlandi iacet. 18. Ab Agathyrso, ad Brolũ arcẽ. 6. A Brolo, ad Pactas. 12. A Pactis, ad Tyndaridẽ, quæ iacet. 6. A Tyndaride, ad Mylas. 18. A Mylis, ad Diuetũ arcẽ. 18. A Diueto, ad Falacriũ ꝓmontoriũ

hodie Rasiculmũ.6.A.Rasiculmo,ad Pelorũ,vnde auspicati sumus.12. Siciliæ itaq; littoralis mensura ea est,quã diximus.Porrò Sicilia lõgior est,q̃ latior.Eius longitudo ab ortu ad occasum,a Peloro ad Lilybœũ extenditur,ad.p.m.circiter. 150.latitudo eius non sane æqualis. Ad summũ vero,ad latus vt pote Oriẽtale.p.m.ferme.170.procurrit,cũq; inde ꝓcedit ad occasum.ex spacio fit paulatim angustior, vbi autẽ finitur,hoc ẽ ad Lilybœũ ibi fit angustissima. Vmbilicũ habet agrũ Ennẽsem.Quibus fuit curę cœlo terras metiri,Siciliã in quarto climate,interq; nonũ & vndecimũ parallelũ sitã esse scripserunt. Siciliæ principiũ lõgitudinis esse in gradibus.36.Mediũ.38.15.Finẽ.40.Latitudinis principiũ.39.Mediũ.36. Finẽ.34.Pelorũ promontoriũ.Lõgitudinis.39.20.Latitudinis.36.20.Pachynũ.Lõgitudinis.40. Latitudinis.36.20.Lilybœũ,lõgitudinis.37.Latitudinis.36.Sicilia cũ tribus lateribus concludatur:in cursu lateris Septẽtrionalis decẽ adiacẽtes habet insulas, tametsi veteres septẽ tãtummodo numerauerint,cõmuni nomine Lipareas, Vulcanias & Aeolias latinis,Ephestiades Vulcani epitheto græcis appellatas.Quarum hęc sunt nomina.Lipara,Vulcania siue Hiera,Vulcanellus,Liscablãca,Basiluzus,Thermisia, Strõgile,Didyma,Phœnicusa,& Ericusa.Lipara quę a Sicilia.p.m.20.recedit,oĩum maxima,in circuitu.p.m.18.habet, Melingunis a Callimacho, Strabone & Pli.dicta.Soli natura ferax,& magno aluminis ꝓuentu,ac fructuũ domesticorũ suauitate est celebris.Balnee sunt in ea tũ humidę, tũ sudatorię ad valetudinẽ simul & voluptatẽ accõmodatissimæ,quę prisco tẽpore a Siculis morbo affectis., incolumitatis gratia admodum frequẽtabãtur.Eius mare pisces oĩs generis,& menas pręsertim,laudatissimos abũde prębet:Hęc insula ignẽ ex pluribus crateribus olim euomebat.Diodoro,& Straboni.Cuius ora & vestigia adhuc visuntur. Refert Aristoteles lib.de admirãdis auditionibus,Tumulũ in hac olim fuisse, ad quẽ noctu tuto accedere nemini licebat.Cymbala nãq;,crotali quoq;,immanes pręterea sonitus, tumultusq; cũ incõditis cachynnis ibi exaudiebãtur. Quibus territi Liparẽses,ne quid sibi mali accideret,illuc ꝓgredi perhorrebãt.At cũ mero quidã correptus eo temere peruasisset:iuxta tumuli specũ obdormiuit, ꝑquisitusq; a domesticis post triduũ exanimis est repertus.Pro mortuo autẽ inde elatus,cum sepulturæ paratis exequijs ac funebri põpa tradẽdus efferretur,repẽtẽ oĩbus admirãtibus experrectus,quę & viderat,& passus fuerat enarrauit.Quod & si Aristoteles fabulosum id esse arbitretur,& vetus superstitio cœlitus factũ falso referat:demonũ tamẽ illusionis genus fuisse apud CHRISTI cultũ cõstãtissimum est.Aetate mea, & pluribus ante annis Lipara cõsumpta iã materia ardere desijt.Hanc insulã Liparus Ausonis Italiæ regis filius,a fratribus dissidẽs,magna secũ aducta militũ copia, mortaliũ primus incoluit,oppidũq; a suo nomine Liparã vocatũ in rupe vndiq; prærupta, quã mare alluit,cõdidit,& subinde vicinarũ insularũ agros excoluit.Diodoro.Senescẽte Liparo Aeolus Hippotæ heraclidarũ generis,filius,iliacis tẽporibus(teste Plinio)classe in insulã appulsus Teleporã regis filiã vxorẽ duxit, ac Liparã vrbẽ cũ vicinis insulis,dotis nomine,a patre accepit,quas mutato nomine Aeolias a se nũcupauit.Quo regnãte quòd prudẽtia atq; humanitate plurimũ vigeret,Lipara maxima suscepit incremẽta.Defuncto Aeolo,extinctaq; eius sobole: Gnidij quidam (quorũ vrbs in Lycia minoris Asię regiõe est)& Rhodij nõnulli,Asię Regũ iniurijs oppressi,duce Pẽthalo,q genus suũ ad Hippotã referebat,quinquagesima (quę tũc agebatur)Olympiade,ĩ Siciliã venere,atq; ibi à Segestanis superati,ducibus Gorgõe,Thestore,& Epitherside Liparã ꝑuenere:vbi ab incolis humaniter excepti,habitauerunt,vt Diod.& Pausanias referunt.Post hęc a Tuscis,diuersis cladibus affecti naues sibi ad ꝓpulsãdas hostiũ iniurias extruxere,qbus tãdẽ deuictis,spoliorũ decimas Delphos misere.Pelopõnesiaci belli mox tẽpore Liparẽses cũ Syracusãis cõfederant.Et subinde a Romãis imperãtibus in societatẽ asciscuntur.Sed primo Punico bello ad Pœnos desciuere, & bello deinde fracti, ad Romanos redierunt.

Eoq;

Eoq; tempore & Lipara maxime coaluit,& Romani magnũ ex aluminis effossione vectigal perceperunt. Diuiso post modum orbis imperio, ea vrbs Constãtinopolitano cessit. Quam paulo post Michaele Balbo Bizantij rerum potiente, vna cũ Sicilia Sarraceni occuparunt. Quibus triginta supra ducentos post annos, superatis, Robertus & Rogerius Normanni eã Christianis restituerunt. Vbi statim a Rogerio tẽplum. D. Bartholomeo erectũ est: quod postea a Bonifacio Romano Præsule ad Episcopatũ est translatum. Deinceps Lipara in Caroli Franci ditionẽ venit. Sed Gallis in Sicilia interẽptis, ad Aragonenses simul cũ Sicilia defecit, quorũ hodie Imperio subest. Nostra vero ætate anno sal. 1544. mense Iulio, ab Ariadeno Barbarossa Turcicæ classis præfecto ferro & igni prorsus absumpta est. Quam cõfestim inde Carolus Quintus Cæsar, eò Hispanorũ missa colonia, pristino cultui restitutã, munitiorẽ etiã reddidit. Lipara Insula Melingunis (vt diximus) a priscis, ob eius nigredinem appellata est. Subinde Thermisia, a balneis quas habet, vt testatur Strabo. Postremo vero Lipara est dicta, quod nomen hucusq; retinet. Et de Lipara plus satis. Proxima huic Aeoliarum insula Hiera græcis, Sacra latinis, (quia sacra apud veteres Vulcano erat) Therasia Plinio, Incolis vero Vulcania hodie dicta, a Lipara. p. m. 4. ad Orientẽ dissidet. Hãc non ab initio cũ orbe enatam, sed Coss demũ Sp. Posthumio Albinio. Et. Q. fabio Labeone, anno ab Vrbe condita. 550. repẽte e pelago emersisse Pli. lib. 2. c. 90. Isidorus lib. 14. P. Orosius lib. 4. c. 19. & Eutropius lib. 4. referunt. Hæc in medio mari, aquis circumfusa perpetuo ardet. Enimuero ex voragine, quæ in medio patet, iugiter ingentem fumi nebulã hodie eructat, & pro modo efflantiũ ventorũ Euri, vel Africi, fumũ interdũ, quandoq; fauillas, nonnunq̃ etiã ignem, ac pumices euomit. Intus vero per iuncturas lapidum, & cancellos, angustosq; meatus, exurens simul, & pallens ignis, inter ipsam fumosam caliginẽ emittitur. Scribit Aristoteles. 2. meteororum lib. in hac insula diu ante sua tẽpora, ecnephia, hoc est procelloso vento e nube erũpente, præmissoq; sonitu, tellurem montis instar intumuisse, ac dehiscente paulatim terra, ignem primũ, mox cinerẽ exiluisse: qui late eiectus Liparã, atq; vicinas Italiæ vrbes fœdauit, fuscaq; nigredine obduxit. Quin & Callias lib. De gestis Agathoclis. 10. tradit eam sua ætate, continuis arsisse noctibus, interdiu vero globos, & ingentes pumicũ moles effudisse, sonitumq; eius septẽ circũ passuũ milibus auditũ, subiectũq; mare, non aliter, q̃ submissis ignibus ollã efferbuisse. Recenti quoq; memoriæ proditũ est, eandẽ nonis Februarij anno sal. 1444. antelucano tẽpore, flammarũ, atq; ardentiũ saxorũ globos in cœlũ, tãta vi, ac distento quodãmodo hiatu emisisse, vt quatuor ex ijs admirandæ magnitudinis, vltra sex ab insula. p. m. in mare, non sine immani fragore collapsa sint: & Aeoliæ oẽs insulæ, & Sicilia ipsa tota contremuerit. Atq; adeo ob ignis, quæ in ea perpetuo visuntur, miracula, antiquitas Vulcaniæ ei nomen indidit, vel ob id, q̃ vesano errore ducta, sacram Vulcano officinam esse crederet. Tertia insula Vulcanellus tenuissimo euripo a Vulcania recedit: quæ & ignem ipsa aliquando euomuit. Eurypus ad ætatem vsq; meam peruius, ac fida nauigijs statio. Nunc interiecta ex Vulcaniæ caminis cinerũ, ac lapidũ mole præclusus est. Quarta insula Didyma est Ptolemæo, à forma (quia nimirũ Gemella est) nomen adepta. Salinis mea tẽpestate dicta. p. m. 12. habet in ambitu. Flãmarũ incendia antiquitus & hæc quoq; eiaculata est. Quorũ voragines, faucesq; adhuc cernuntur. Hæc vini & domesticarũ cuiuscũq; generis arborũ, ac fructuum est feracissima. Distat a Lipara ad Aquilonẽ. p. m. 4. Quinta Thermisia (tametsi falso) plerisq;, Hicesia Ptolemæo. Sed quicquid de vetustis sit nominibus. Panaria hodie vocatur, in ambitu. p. m. 6. cõplectitur, Liparæ in Oriẽtẽ ad. p. m. 8. ꝓcliuior, adiacet. Stationẽ habet non incõmodã. Vbi & prostrata arcis vestigia apparent. Sexta Lisca blãca mille passus habet in circuitu, vergitq; in Oriẽtẽ a Lipara ad p. m. 8. cernũtur in ea, cisterna vetus ad imbres suscipiẽdos, & antiquæ habita-

tionis monumenta. Septima Basiluzus, circuitus.p.m.2.a Lipara in orientem. p.m.10.distinguitur,culturæ in primis idonea. Octaua Strongile, Straboni, Ptolomæo, & cæteris, a forma orbiculari, nomen sortita, hucusq; retinet. ambitur p.m.10. Et totidem ad æstiuos ortus diuiditur a Lipara. Hæc quoq; liquidissimas ignium flammas,lapidesq; pumiceos præmisso fremitu, ex vertice, vbi crater est, noctu & interdiu emittit. Perpetuus eius ignis eminus nauigantibus noctu tantum (cum interdiu a superiori solis splendore obfuscetur) conspicitur. Huius insulæ pars altera, ob perenne incendium, sterilis, ac aratri impatiens, Altera xilino,frugiferisq; arboribus fœcunda est. Hanc Aeoli fuisse domicilium ex priscis Strabo refert. Noua Phœnicodes,siue Phœnicusa, quasi palmularea, a palmis,quibus olim affatim scatebat,nomen habet:prout Aristoteles libro de admirandis auditionibus est author. Conficit in suo ambitu.p.m.10. Et totidem a Lipara in occidentem abest: Segeti est apta, turrisq; iacentis monstrat vestigia. Decima Aeoliarũ insula Ericodes,siue Ericusa Ptolemæo, & Straboni,a Lipara ad occasum.p.m.15.a Phœnicusa.5 distat. Cui ab arbustis, quibus densissime consertam olim habebat syluam,veteres (teste Strabone) nomen imposuere: quod in hunc vsq; diem seruat. Scribunt Diodorus,& Ptolomeus, ꝙ vni Aeoliarum insulæ,Lyparæ ad occidentem propinquæ,quæ eo tempore deserta erat, Osteodes, siue Ostodes (vt alijs placet) græcum fuerit nomen, hac occasione, inditum: Cum Carthaginenses magnis peditum copijs, ingentiq; classem Siciliam contra Syracusanos olim profecti essent, mercenarij eorum milites, ad sexaginta plus minus milia, ob stipendium non solutum, de occupanda Carthagine coniurarunt. Quo comperto Carthaginenses, sub belli peregrini capessendi nomine, seditionis authores, qui quatuor milia numero excedebant, in naues coniectos, in eam insulam,quæ cum cęteris Aeolijs,sub eorum imperio erat,proscriptos deportarunt,vbi inedia omnes exesi sunt. Ita a tot hominum defunctorum nudis, cadaueribus, insulæ osteodes græce,quod osseum latine sonat, memorabile nomen prouenit. Est & alia insula ab Aeolijs ad occidentem. p. m. fere.60 .totidemq; a Sicilia ad Aquilonem diuulsa,ambitus.p.m.12. Euonymos Straboni,ꝙ ad sinistram sit Siciliæ:Vstica Ptolemæo, Plinio, & nobis hodie dicta: vbi olim eiusdem nominis oppidum, templum præterea Mariæ Virgini sacrum, & monachorum Cœnobium illi coniunctum, non multis ab hinc annis erat, quod Archiepiscopo Panormitano, Clemens huius nominis quintus, Romanus Pontifex,anno salutis.1312. 7.idus Octobris subiecit:vt eius diplomate constat. Porrò hac tempestate & oppidum, & templum prostrata, sola antiquitatis vestigia plurima reliquerunt:iam vero cum omnino deserta sit, commodam Pyratis stationem præbet. Scribit Strabo,ꝙ iuxta has insulas, sæpe igneæ flammæ ad superficiem maris ex profundis ignium cauernis exhalauerint,cum earũ meatus essent obstructi, quæ facto violento impetu, ad exteriora supra mare cucurrerunt: quod Aemilio Lepido,&.L.Aurelio Oreste Coss. imprimis accidit. Refert idem ex Posidonio,inter Vsticam & Aeolias insulas.T.Flaminio Siciliæ prætore, solstitio æstiuo, aurora illucescente, mare miris in sublime fluctibus intumuisse: mox ex plærisq, locis caliginem primum,deinde flammas emisisse. Scribit etiam Plinius lib.2.c.19.Aeolias omnes insulas socialis belli tempore, diebus aliquot, incendia iugi flammarum expiratione continuasse, nauigare vero ausos piscium multitudinem exanimem vidisse, qui & ipsi vix a morte sunt seruati. Nam Liparam reuersi,instar laborantium comitiali morbo, sine vlla fere erant mente, qui post ad se redeuntes,lutum ex mari efflorescere,& in lapidẽ molarẽ cõgelasse viderũt. Ex Aeolijs insuper ad Aetnam Siciliæ montem, a cuius radicibus.40.ferme.p.m. censentur,opertos specus in se recurrentes, ac commeatus esse subterraneos, & mutuo incẽdia sibi subministrare, Diodorus, & Solinus ex veteribus memorant.

Aeoliarum

Aeoliarum & Aetnæ ignium, hæ ferme rationes ab Aristotele & cæteris, qui rerum causas sunt perscrutati, tradunt, quod cum Aeoliæ, ab ea parte, qua Eurus, & Africus perflant, cauernosæ vsq; ad mare, & plenæ sint sulfure, pelagi fluctibus percutiuntur, percussæ exhalationem gignunt, quæ suo motu agitata rarefit, sulfuriq; miscetur, & accenditur, ac flammas deniq; emittit. Verum cum vicinam terram comburit, combustam interdum eructat, vel aliquando in cinerem conuertit, quem acrior cum flauerit ventus, passim egerit. Hæc autem omnia quam sint rei veræ consentanea, fidemq. mereantur, apertissime declarant theoriæ, quibus suas natura rationes suppeditauit. Alijs nanq; ventis perflantibus, nihil hę insulę ex se ignis prouomunt. Pręterea collaterales, ac mari vicinissimi quiq; tantum montes flagrare videntur. Ad extremum, cum ignis iste in medio pelagi perpetuo ęstuet, ne montium molem consumet, pabulum atq; humorem affatim suppetere necesse est. At de Aeolijs quidem hactenus. Inter Vsticam, & Siciliam exigua admodū iacet insula, a Fimi nomen habens, mille passuum spacio ab ora Sicilię disiuncta, Fœminarum insula hodie appellata. In eodum cursu inter Siciliam, & Neapolim, plereq; alię sunt insulę, sed littori Neapolitano obiacentes. Quarum prima Caprea, siue Capreę (vt alij efferunt) occurrit, a Neapoli ad meridiem. p. m. 30. diffugiens, sed a Promontorio Atheneo, Campanellarum vulgo hodie dicto (a quo terręmotu cōuulsam scripsit Strabo) vnda breuissima, ad passus circiter mille. Nobilis est, cum coturnicum multitudine, tum pręcipue Cęsaris Augusti, & Tyberij frequenti secessu. Eam nanq; Aproxopolim grece, hoc est apricam ciuitatem, ob amœnitatis recessum, Augustus appellare consueuerat. Tyberius vero ad senectutis solatium, & delitiarum suarum latebras, ac seuitię officinam, arcem in ea insignem condidit: quam ingrauescente ętate, indignis voluptatibus, & dira sęuitia, infamem reddidit, vt Suetonius & Plinius memorant. Hi porro duo Cęsares plurimum ea sunt delectati, quod vnico, eoq; paruo littore adiretur, essetq; pręruptis vndiq; immensę altitudinis, ac asperrimis rupibus, & profundo mari, Nemoribus, Antris, locis abditissimis, ac apricis domesticarum arborum fructibus vndiq; circumsepta: aquarum exuberantia, aeris amœnitate & piscatu deniq; insignis. In hac duo erant ante Strabonis tempora, & hodie sunt oppida, quorū maius Caprim, minus Donna caprim appellant. Extat in ea Carthusiensium cœnobium, a Iacobo Caprensi milite, Roberti regis ętate extructum. Non procul a Capreis, Prochyta insula, ante Misenum promontoriū iacet, terręmotu a Miseno diuulsa, vt libro primo Strabo refert: licet idem author lib. 5. & Pli. lib. 3. c. 6. ab Aenaria disiectam scribant. Quod & eius nomen ostendit. Prochytam nanq; profusam interpretamur. Habet eiusdem nominis oppidum, ac terrę frugibus, perdicumq; aucupio nobilitatur. Tulit hoc oppidum (vt in suo itinerario recenset Franciscus Petrarcha) Ioannem Prochytam, virum pręclarū, qui Carolum Francum Regem non veritus, & grauis memor iniurię, maiora etiam si licuisset, ausurus, vltionis loco huic regi Siciliam abstulit. Non longo spatio ab hac, & Puteolorum cōtinenti, distantes insulę tres exiguę, saxosę, & desertę, ac paruis ab inuicem interstitijs distinctę occurrunt: quas Syrenes veteres nuncupabant, quod tres forma pręstantes, sed vulgati corporis mulieres. Parthenopen, Ligiam & Leucosiā eas incoluisse memorię proditum est. Hę pulchritudinis immensę illecebris, ac inaudita cantus dulcedine, pręternauigaturos ad sui corporis copiam inuitare, allectosq; ad inopiam cogere solebant. Hinc prouerbio locus datus, ac Syrenum scopuli hę insulę appellatę sunt, in quos dolis meretricijs nudati ridicule impegisse dicebantur. Vnde hac pręteruehendus Vlysses sociorum aures obturasse, ac se malo nautico alligasse, ne propius pertraheretur, a poetis fingitur, vt Palephatus lib. de incredibilibus scribit. Iscla insula breui admodum ab eis mari dissecatur, Arime Homero, Aenaria Plinio. Inarime Vergilio, licet

(licet a plærisq; notetur) Pythecusa Straboni, & Græcis dicta, a Miseno promontorio terræmotu & ipsa discreta, vt libro primo author est Strabo. Cuiusuis generis frugum, & auri quoq; feracissima est. Balneas habet plures, & ad delicias, & ad valetudinem æque accommodas. Hanc Eretrienses & Chalcidenses primi incoluerunt, quos ob feracitatem soli fortunatos Timæus vocat. At Hiero senior Syracusarum tyrannus, qui postea & ei, & Campaniæ dominatus est, illis ob seditionem pulsis, colonos e Sicilia eò transmisit: qui oppidum Gerundā cognominatum, ædificauerunt. Horum tempore, & paulo ante Timæi ætatem, collis in medio insulæ situs, cui Epomeus erat nomen, terræmotibus primum frequēter concussus, mox incendia maxima aperto hiatu euomuit. Quibus conterriti Siculi & oppidum, & insulam deseruerunt. Sed & Lucio Martio, & Sexto Iulio Coss. & deinde Cæsare Augusto, Tito, Antonino quarto, atq; Diocletiano imperantibus, plurimum arsit. Alberti præterea primi anno tertio, adeo vehemens ibidem profluuium ad menses duos prorupit, vt in suum quodammodo exitium conspirasse crederetur, cum plurima bruta, ac multos homines consumpserit, & cæteri fuga dilapsi in proximam Pandatariam, vel Capreas, vel Baias se contulerint. Remanent eius incendij ad huc vestigia: locusq; ille asperrimis lapidibus combustis tectus, simul & incultus, longitudinis. p. m. circiter. 3. ætate mea Crematus nominatur. Oppidum in hac insula olim conditum, Iscla hodie dicitur, quæ & insulæ, abolitis vetustis appellationibus, nomen dedit. Est natura munitum, edito atq; exeso in monte situm, quod mari olim vndiq; cingebatur. At cursu temporis, vallo, quo ab insula discrepabat, iniectis saxorum, ruderumq; machinis oppleto, insulæ connexum est. Ad ipsum accessus est peracclivis, magnaq; ex parte saxo cæso, atq; excauata rupe, manu factus, quem vel duo milites tuto tueri possint. Iscla, Syrenes præterea, & Prochyta quoq; strictissimo gurgite a Cumarum littore dissident, ac tanq̄ moles pulcherrimæ, mare pingentes, prospectum e regione agri Cumani, Miseniq;, iucundissimum præbent. Scribit Pindarus in Pythijs (quod & lib. 5. Strabo verisimile arbitratur) tractum omnem æquoris, qui a Cumis, & Puteolano agro ad Siciliam vsq; protenditur, ignitum esse, profundasq;, in vnum coeuntes, habere cauernas, eoq; insulas interiacentes ignivomas esse. In eiusdem lateris cursu inter Siciliam, & Terracinensem oram, quatuor iacent insulæ, Pandataria, Pontia, Pandana, & Planasia a Strabone, Ptolomæo, Plinio, & Martiano: nunc Palmarola, Pontia, Ventum tenens, & Sandunis vulgo dictæ. In Pandataria Tyberius Cæsar nurum Agrippinam, post viri obitū, exilio mulctauit. Quæ ibi post flagra, & graue oculorum discrimen, septem dierum inedia decessit. Nam ante diem septimum letalis non est inedia, licet vltra vndecimum plærq; vixerint, vt lib. 11. c. 54. Plinius docet. Pontia insula, vetustū adhuc retinens nomen, paruis a Palmarola spatijs, vtraq; vero ab ora Italiæ. 40. fere. p. m. discernitur. Eas olim Volscos incoluisse, & Romanas quoq; habuisse colonias lib. 9. scribit Liuius. Quæ quamuis hac tempestate desolatæ sint: vestigia tamen antiquæ habitationis adhuc retinent. Pontia olim carcer fuit illustrium, quo a Nerone ex Germanico nepotem relegatum, & ad volūtariam mortem actum Suetonius memorat: hodie vero ad fauces portus arcem habet. Hæ duæ insulæ, post Strabonis tempora, complurium martyrum, & Christi confessorum exilijs fuerunt insignes. Inter Siciliam, & Sardiniam duæ iacent insulæ, quæ scopuli verius sunt, q̄ insulæ. Hæ Aræ quondam ab Italis vocabantur: & saxa, quòd ibi Afri, & Romani fœdus aliquando inierunt. De quibus Vergilius. Saxa vocant Itali, medijsq; in fluctibus aras. Plęriq; (referente Plinio) eas olim habitatas subsedisse affirmarunt. In hoc mari Sardoo, littori Drepanitano vicinæ, & Drepani prospectui veluti obiectę moles patentes, tres sunt insulę: Probantia. Egusa, & Sacra, Ptolemęo & Plinio. Leuansus, Fauognana, & Maretimus, hodie,

mutatis

c. 54.

mutatis noméclaturis, appellatæ. Sacra, quę Maretimus est. p. m. 30. abest a Drepano, thymoq; abundat. Quo fit, vt melle apiario exuberet, Fauognana, siue Egusa, soli fertilitate, & aquis pręstat, ac incolatui peridonea est. Cernuntur in ea dirutæ arcis vestigia. Hæc tutissimos habet sinus, eosq; numerosissimæ classis capaces, & Euripo a Lilybœo & ora Drepanitana dirimitur. In quo Formicarũ, & aliquot alię sunt insulæ, scopulis similiores. Et in Drepani portu, scopulus est paruus, vbi arx est vetustissima, ætate mea restaurata, cui Colũbara nomẽ est. Leuãsus insula, quæ Probãtia est, Drepano a frõte opponitur. p. m. 12. ab eo diffugiens. In cursu lateris meridionalis, primũ littoralis Africæ ora (De qua pluries ĩ historijs) ab oriẽte hoc ordine respõdet. Trierorũ ꝓmontoriũ Ptole. caput Mesuratę nũc dictũ. Tripolis. Tripolis vetus. Cabis. Sfax. Africa. Monasteriũ. Susa, Siagul Ptole. portus olim vrbis caroeni. 36. p. m. ab ora recedẽtis. Mahometta. Calibia. Mercurium ꝓmõ. Pli. Herm ea Ptole. Caput bonũ hodie. Nisia Ptole. Nubia hodie. Caput Zafaranę. Stagnum, ad cuius fauces Gulecta est Arx. Sed ad verticẽ Tunes vrbs. Carthago iacẽs Caput Carthaginis hodie. Vtica, nũc portus farinæ, Biserta. Hippona, bona hodie. Tabacra Ptole. nũc Bugia. Salda Ptole. Cirtha alijs. Algeris hodie. Vuiza Ptole. nũc Oranus. Extra fretũ herculeũ Fessa. Maroccus. &c. Et inter Africã, & Siciliã plures sunt insulæ. Quarũ vna Lothophagites est, Ptole. & Polybio, a quo etiã Mirmix dicitur, Menix Pli. Gerborũ insula hodie dicta. 4. p. m. ex aduerso Africę ĩter Cabim & Tripolim veterẽ patet. Hęc a Siculis olim cũ ea potirẽtur euripo, lõgo vastoq; lapidũ ordine oppleto, cõtinẽti Syrtis paruę cõiuncta est. In ea duę olim erãt vrbes; Gerapolis, & Minix Ptole. hodie vero frequentibus Pœnorum Pagis habitatur. Sunt & tres insulæ, parum ab Africa, contra Siciliã, dissitæ, quas (cum neq; Ptole. neq; alij Geographi meminerint) ex nautarũ tabulis Fasolarũ insulas dictas, accepimus. Adiacet littori Africano, inter Sfacẽ & Africã insula Cercina, vetus adhuc habẽs nomẽ, vbi & eiusdẽ denominatiõis est oppidũ, cuius incolæ Sarraceni sunt, & Cercinates vocãtur. Habet in circuitu. p. m. 60. Distatq; ab Africo cõtinẽti. p. m. 18. bipartita est, solũq; habet asperrimũ, ac maximis circũseptũ scopulis. In medio mari inter Cercinã, & Siciliã, sunt Pelagiæ insulæ desertæ tres, Lãpedusa, Lalenusa & Scola, nõ multũ ab inuicẽ refugiẽtes. Lãpedusa earũ est maxima. p. m. 12. ambitus, quæ vetustũ nomẽ a coruscationibus, quas crebro emittit, adeptũ, adhuc seruat: vbi olim eiusdẽ appellatiõis erat arx, & oppidulũ, cuius monumẽta extãt. Specus est in ea, Sacellum. D. Mariæ Sacrũ. Qua occidẽtẽ respicit, rupibus altis, & immẽsis scatet. Qua vero Orientẽ, Gerborumq; insulã spectat, supina instar fluctuum ꝓcumbit. Hęc, turpi classis CAROLI QVINTI CAESARIS clade, cui Antonius Aurea Genuẽsis pręerat, ętate mea insignis est reddita. Anno etenim sal. 1551. Circa quartũ nonas Iulij, simul atq; Messana cum quindecim triremibus soluisset Antonius, quibus Africæ vrbi, quã a Turcis CAROLVS CAESAR nuper receperat, cõmeatũ cõuehebat: suborta repẽte vẽtorũ, imbriumq;, ac maris insolita tẽpestate Lãpedusam, qua parte asperior, ac acutioribus inacessa est rupibus, de nocte nigroq; Cœlo impegit. Vbi triremẽs octo miserẽ scopulis illisæ, cũ viris supra mille, cuiuscũq; ordinis, horrẽdum fecere naufragiũ. Ac nisi inter pluuias, fulminis coruscãtis splẽdore admoniti, a sociorum clade reliqui rostra diuertissent, de vniuersa classe cõclamatum fuisset. Adiacẽt Mercurio Africę ꝓmontorio Cymbalũ & Cymbalottũ insulę dictę. Nec ab his ꝓcul Larunesię duę: quarum altera sine nomine est hodie, altera Mollium a nautis appellatur. Ex opposito monasterij oppidi ad. p. m 12. cernere est & insulas duas paruas, quas Cuniglieras hodie vulgus nominat. Inter Lilybœũ, & Mercuriũ ꝓmõtoriũ Cosyra insula Ptole. Corsura Straboni, Pãtalaria vernacule hac tẽpestate dicta, iacet, ambitu. p. m. 30. Distat ab vtroq; Promõtorio. p. m. circiter. 60. Hæc tota ferme mõtosa est: nigroq; lapide asperrima. Voraginẽ aperit ĩ medio, cui a fossa nomẽ est, collẽq; habet (in cuius vertice crater ẽ)

Cudia brugiata vulgo appellatũ. Cõplures prætcrea hiatus,lapidesq; cõbustos,ac nigras arenas passim in ea videre est. Ad radicẽ mõtis magni specus est a Fauara denominatus:vnde perpetuus effertur sonitus. Plures itẽ telluris scissuræ,ẽ quibus fumus exhalat. Solũ præterea(quod rubrũ est)adeo calet,vt admotæ ei manus,nisi mox retrahantur,calore offendantur. Aquarũ,& frumẽti hæc insula est indiga,sed leuconij feracissima. Arcẽ habet,eiusdẽq; nominis ad Aquilonẽ vergens oppidũ, quod mare alluit,cuius habitatores Christiani sunt,Hispanorũ regũ parentes Imperio:idiomate tamẽ,& habitu Sarracenorũ vtuntur. Hoc oppidũ anno sal. 1553. 13. Calend. Aug. Drahutus Othomannicæ classis præfectus, centũ circiter cũ triremibus vi cœpit,diripuitq;,ac mille fere oppidanos captos,inde in seruitutẽ abduxit. In eodẽ cursu,inter vtriusq; syrtis orã & Siciliã,aliæ duæ sunt insulæ, Melita & Gaulos Diodoro,Straboni,Ptolemæo & P. Melæ, hodie Malta,& Gozus vulgo appellatæ: à se mutuo. p.m.5. sed a Pachyno Siciliæ promontorio (cui respondent) p.m.100.discretæ. Mare quod inter Pachynũ,& has insulas ex freto Messanensi ꝓcurrit(Cicerone in verrẽ,& Pli.lib.3.testibus,ac vsu probãte)periculosum est. Melita insula.p.m.60.ambitur,tota fermè plana est,sed saxosa & ventis exposita. Plures cosq; tutissimos habet portus. Qua aquilonẽ spectat,omnino aquarũ est indiga:qua vero occidentẽ,aquis irrigua,& domesticarũ arborũ ferax. Sed tota ipsa insula frumẽti,lini,leuconij,& cimini fœcunditate celebris est. Paruulos canes subalbos & pilis longioribus ad hominum delitias gignit,vt Ari.in proble.& Strabo referunt,licet Plinius,Alteri Melitæ contra Epyrum sitæ insulæ eos attribuat. In hac insula duo veteris superstitiõis erãt tẽpla,Iunoni & Herculi dicata. Ciceroni,Straboni,& Prole. Iunonis tẽplũ ad ꝓmõtoriũ ad Orientẽ,nõ longe ab vrbe situ erat. In eo trophæa plurima,dentesq; eburnei miræ magnitudinis erãt: quos eo Massinissa,ex Numidia classis illius præfecto antea inde sublatos,religione ductus quinqueremi reportãdos curauit. Huius tẽpli inter arcẽ & suburbiũ ex quadratis lapidibus,eisq; ingentibus,in hæc vsq; tẽpora nõ aspernandæ permanẽt reliquiæ. Numismata ænea affabre quidẽ facta passim ibi reperiuntur : Ex vna parte,his græcis literis ΜΕΛΙΤΑΩΝ circũformatã remi latitudinẽ,ex Altera Iunonis effigiẽ exprimentia. Alterũ Melitę tẽplũ Herculi sacrũ,ad meridiẽ erat, in ea insulę parte metatũ,quã nunc patria lingua portũ Euri Militẽses vocãt:cuius adhuc monumenta admiratione dignissima supersunt. Melita principio rerũ, Bacto regi opibus & hospitij fœdere cũ Didõe,celebri,atq; ex inde Carthaginensibus,paruit. Cuius testes sunt lapideę columnę plures passim in ea obuię,vetustis Carthaginẽsiũ characteribus,ab hebręis nõ dissimilibus insculptę. Post eodẽ,quo Sicilia,tẽpore,ad Romanos defecit,vt lib.1.2.belli punici scribit Liuius: Quo ijsdẽ etiã,quibus Sicilia iure ac pretoribus semper vsa, atq; deinde,cũ eadẽ, in Sarracenorũ potestatẽ redacta, rursumq;,vna cũ Gaulo,a Rogerio Normãno Sicilię Comite ãno sal.1090.recepta fuit,paruitq; deinceps Christianis principibus. Habet adhuc in medio fere,loco nimirũ editiori & cõspicuo, vrbẽ eiusdẽ nominis vetustissimã pręsulatu clarã. Habitatur i mediterraneis locis,pagis vt plurimũ, nullo mœniũ ambitu obseptis, quorũ incolę tametsi Christiani sint,Sarracenico tamẽ sermone,qui aut nihil, aut q̃ minimũ a punico veteri differt,ꝓmiscue vtũtur. Quippe cũ illi hodie & Hannonis cuiusdã Pœni apud Plautũ,& Auicennę, & eius classis cõpluriũ verba punica, cũ intelligãt,tũ interpretent,nõ temere hinc colligimus, Sarracenũ idioma quod vel plane idẽ,vel q̃ minime diuersum est a Melitensi,punicũ & veterũ esse Carthaginensium. Melita hodie Paulo Apostolo,quem ex Creta,sequente Euro (quẽ typhonicum & nautarum pestem Plinius vocat) eõ protractum Lucas refert, sacra est : quanq̃ sint , qui Pauli Melitam non hanc Sicilię vicinam , sed Epyro adiacentem arbitrentur. Quos non Lucę tantum authoritate, sed & argumentis apertissimis velim ab errore auocari. Primum enim, qui naualis artis peritia pollent,

Euro

Euro ſpirante, e Cretæ portu (quem claudum Ptolemæus vocat) inter occidentem & meridiem ſito, neq; Lesbon, neq; Ioniam, neq; Italiam ſperari, ſed neceſſario tempeſtatis imperio, Melitam hanc ſiculam, a Paulo peti debuiſſe conſtantiſsime ratiocinantur, docentq;. Deinde cum Melita ſoluens ſyracuſas, quæ ad Siciliæ oram eſt, peruenerit, quã recto curſu Meſſanã, quã petebat, nauigatur: quis nõ videt, has Epyri ambages, à tãti viri inſtituto fuiſſe alieniſsimas? Huc accedit, quod cum Lucas, natione græcus, ac Paulus neq; eruditionis, neq; linguarum ignarus, hos Melitenſes Barbaros appellent, veriſimile non ſit, quod ſi Epyri fuiſſet Melita (quæ græca eſt) ad quam Paulus delatus eſt, Barbariei eos notaturos fuiſſe, cũ quibus & ſemet eſſent contaminaturi. Ad extremum: In Melita, quæ Epyro vicina eſt, Paulo Phanum nullum dicatum, nullumq; Pauli prorſus veſtigium, ac ne memoria quidem vlla vnq̃ fuit. Sed in ſicula hac noſtra Melita, Paulum quid eſt, quod non loquatur, ſonet, celebret, adoret? Cathedrale vrbis templum, & quidem antiquiſsimum, Paulo ſacrum eſt. Portus, ad quem appulit, Pauli adhuc titulo immortalis, vbi & ædicula ei nuncupata eſt. Adhæc, pro mœnibus vrbis ſpecus eſt, Paulo ſacer, eo nomine, ꝙ eum trimeſtri (quo in inſula diuertit) ducta a maioribus per manus fama, habitaſſe Melitenſes prædicant. Vbi non inſulani modo, ſed & aduenæ quoq; lapillos cedunt, ad ſcorpionum & anguium exitiale virus ab humanis corporibus profligandum. Pſylli nanq; his lapillis, in tota ferme Europa, morſus ſcorpionum & ſerpentum medentur. Quin & in Melita hac inſula, ſcorpiones, qui alibi pernicioſi ſunt, ac letali veneno execrabiles, manſueſcunt, lædédiq; naturam penitus deponunt, Pauli, (vt credimus) munere, qui apud hanc inſulam a vipera morſibus acerrimis petitus, nihil damni paſſus eſt, vt Lucas ſcribit. Vnde & Chriſtiani, quibuſcunq; Pauli Sacris (quę. 8. Cal. Februarij celebrantur) quauis orbis terrarum parte naſci contingit, neq; horrent angues, & ab alijs vim graſſantis veneni, omnemq; inflati corporis tumorem, ſolo ſputo, quaſi a natura edocti, protinus abſumunt. Sed de Paulo hucuſq;. Ad Melitam ipſam redeo; cui ætate mea ſatis incrementi ac ſplendoris acceſsit. Equites nanq; Ioannitæ Rhodo à Turcarũ rege pulſi, eò ſedes tranſtulerunt. Enimuero anno ſalutis. 1523. Solimannus decimus Turcarum Rex anno ſui principatus quarto, tercentum, & eò amplius armatorum conuectis milibus ſumma vi, ac grauiſsima ſex menſium obſidione, infeſtiſsimiſq; inſultibus Rhodum inuaſit: Ioannitis incredibili fortitudine, animi robore, labore, & patientia, ſtrenue (vti pro aris ac focis dimicantibus æquum erat, & eorum natalis, nominiſq; celebritas poſtulabant) reſiſtentibus. Qui tandem (pròh pudor) nullo Principum Chriſtianorum in ſummo rerum diſcrimine ſuppetias mittente commeatu deſtituti, mœnibus euerſis, & partem vrbis hoſtibus ingreſsis, ac tenentibus, centum fermè milium Turcarum ſtrage antè edita, ad. 8. Calend. Ianuarij deditionem facere ſunt coacti. Vnde Philippus Liladamus Gallus, militiæ magiſter, Ioannitarũ ordo totus ac plebs vniuerſa cũ omni gaza, ac re familiari libere abire permiſsi, in inſulam hanc Melitam (quam Caroli Quinti Cæſaris liberalitate pro habitationis loco acceperant) impari ſorte Penates tranſportarunt. Hic itaq; principio ſuburbium maritimũ (vbi arx erat vetus, & portus præcellens) tenuere: ac mox arcem inexpugnabilem & oppidum illi coniunctum muro ampliſsimo, & propugnaculis munitiſsimum, & nobili incolatu frequentiſsimum reddidere. Vbi & remiſſo priſcæ virtutis vigore, inertiam prope ſectantur: propediem (ni falſo auguror) defecturi. Enimuero, ſicut olim pij homines ſacrum onus pro Chriſti fide ſubibant: ſic iam tanq̃ ad paratos theſauros, impatientes inopiæ ad hanc militiam concurrunt. Sed hæc de Melita ſuffecerint. Gaulos inſula. p. m. 5. in occidentem, a Melita protendens in propinquo eſt. Ab indigenis, patria lingua, Gaudici, vulgo Gozus nuncupatur. 30. p. m. habens in circuitu. Aquis eſt irrigua, cultura nobilis, & frumenti

feraciſsima.

feracissima. Pleriq; verbis Ouidij. 3. Fastorum innixi (Fertilis est Melite, sterili vicina Cosyræ) hanc Cosyram esse censent, minus aduertentes Gozum frugum feracissimam(vt diximus)& minime sterilem (vti Cosyra describitur ab Ouidio) esse. Cosyra præterea Lilybœo & Selinunti ad passuum milia fere. 70. vicina est, vt Strabo testatur, Gaulos vero a Lilybœo.p.m.150.recedit. Adhæc Cosyra a Melita distat.p.m.70.Straboni lib.17.Gozus autem siue Gaulus.p.m.5.tantum.Procopius quoq; de bello vandalico lib.3.hanc insulam Gozum, Gaulum appellat. Postremo & in Gozo hac insula in edito loco eiusdem nominis est oppidum: cuius portæ muro, lapis marmoreus vetustissimus cum hac inscriptione inhæret. M. Gallico. C. F. Q V I N. Equo publico exornato A diuo Antonino Pio. Plebs Gaulitana Ex ære conflato, ob merita, & in solatium Galli Posthumi patroni municipalis patris eius. P. Toto itaq; cœlo errant, qui Gozum Cosyram esse arbitrantur. Gaulos igitur insula(quæ Gozus proculdubio est)equitum Ioannitarum ditioni & ipsa Caroli Quinti Cæsaris munere subest: cuius indigenæ Christiani etiam sunt, licet Saracenice loquantur. De Gaulo insula hæc memoratu digna Pli. lib. 5. c. 7. & Solinus scripta reliquerunt: serpentes in ea neq; nasci, neq; viuere inuectos. Præterea iactum ex ea quocunq; gentium puluerem arcere angues, scorpionesq; a superiactu illico perimi. Quibus ætate mea vsus suffragatur. Neq; id Gaulo soli proprium munus est. Nam in Galatha quoq;, contra Rubricati fluuij Ostium & Sardiniam insulam a terra Scorpionem dirum Africæ animal necari scribit Plinius. Et Sardiniam ipsam insulam, nec serpentes veneno letales ac ne noxios quidem alere veteres memoriæ prodidere. Ebusus etiam insula non longe a Balearibus animalium omnium, quæ inficiunt, expers est. Quinimo & in Columbrariam illi vicinam insulam, quæ serpentes parit, terra Ebusitana illata eos arcet, illorumq; impetum prohibet, vti, P. Mela, Pli. lib. 3. c. 5. & Solinus tradunt. Hybernia quoq; insula, quæ in Septentrionali iacet Oceano, quamq; Irlandam vulgus hodie vocant, noxium nullum gignit animal, serpens ibi nullus, nullus anguis: nec alit aliunde aduectum. Sed noxia quæcunq; animantia eo, siue ex Britannia (quæ Anglia est hodie) a qua paruo & æstuoso freto disiungitur, siue alio aduecta solo, insulæ proximantia, odore illius aeris attracto, vel pulueris iniectu, confestim suffocantur: quod idem Solinus & Beda lib. 1. c. primo scribunt. Sed hæc ab alijs copiosius enarrata præteriens, ad Gaulum regredior. Hanc anno salutis. 1551. Calend. Augusti Senen clasis Turcicæ centũ quadraginta triremibus instructæ præfectus, triduana oppugnatione adortus, arce prius tormentorum ictibus disiecta in deditionem accepit. Quam deinde ingenti capta præda, & quatuor ferme Christianorum milibus in captiuitatem asportatis, impio fœdauit incendio. Inter Melitam & Gaulum paruula quædam interiacet insula, a Comino nomen habens. In cursu lateris Orientalis nulla est insignis insula, Siciliæ respondens. Peloponnœsus enim Græciæ peninsula (quam hodie Moream vocant) lato mari. p.m.430. ab ea recedit. Mare etenim e siculo incidens freto, hinc quidem ad Corinthiacum sinum, illinc autem magnam efficit cherconœsum idest peninsulam ipsam Peloponnœsum, quæ angusto includitur Isthmo: Fuisse autem ipsam totius Græciæ olim arcem satis constat. Præter enim habitantium eam gentium nobilitatem, atq; potentiam, ipse locorum situs principatum imperiumq; designabat. Nomen autem a Pelopide, qui primus eam incoluit, adepta est. Est Peloponnœsi effigies platani formæ simillima, ac propterea multos habet sinus, quos efficit multitudo promontoriorum, longitudine ac latitudine pene par. Octingentorum vero passuum.m.ambitu circundata. Sex tantum.p.m.spatio terræ contigua, (quod Isthmum græce appellant) vbi & Corynthus olim erat vrbs. Erant autem totius Peloponnœsi octo insigniores regiones: Sicyonia, Achaia, Elis, Messenia, Laconica, Argia, Corynthia, Arcadia. Earum

singulæ olim

singulæ olim habuerunt vel suos reges, vel ciuitates potentissimas: e quibus multi mortales in Siciliã ad incolendũ venerũt. Adiacet Achaiæ, & Bœotiæ Peloponesi regionibus Eubœa insula ĩ Aegæo mari, interfluẽte euripo æstuoso, a qua eã terræ motu diuisam veteres tradũt. Et iuxta euripum Chalcis vrbs, Eubœæ metropolis olim erat. Hæc mea ætate græco verbo Necropõtus, quasi mortuũ mare, per antiphrasim vocatur, cũ cursu suo & recursu fretũ interfluẽs viuacissimũ sit, & æstuosissimum. Chalcis hæc vrbs ab Atheniensibus, Troianis temporibus, fuit condita. Quæ postea eximijs amplificata fortunis, nobilissimas in Macedoniam, Italiam, & Siciliam, colonias misit. De quibus suis locis, quantum satis erit, memorabo. Sed pluribus de insulis Siciliæ adiacentibus excurri q̃ fuerat consilij: ad Siciliam ipsam vnde plus æquo fortassis egressus sum, reuertar. Sicilia non immensam patentium agrorum latitudinem, ac planiciem (vt Lombardia aut Apulia) habet: sed pro maiori parte montosa est, cuius valles, colliumq; decliuia feracia sunt tritici. Hinc varij sunt in ea vrbium situs. Aliæ in erectis ad cœlum montibus, & niualibus conditæ iugis, plæræq; fluuijs, complures maris fluctibus alluuntur. Quædam etiam vel infusa sunt planicie, vel profundis vallibus depressæ: quibus non nisi in meridie sol oritur, & ante occasum occidit. Habet hodie Sicilia oppida, & ciuitates numero centum septuaginta tres, quas paulo inferius recensebimus. Insignes Archiepiscopali dignitate tres: Panormum, Messanam, & Montem Regalem. Cathedrali vero sex: Catanam, Syracusas, Agrigentum, Mazaram, Cephaledin, & Pactas. Panormitano suffragantur Mazariensis, Agrigentinus, & Melitensis. Messanensi Pactensis, & Cephaledensis. Monti Regali Catanensis & Syracusanus. Oppida q̃ plurima sunt in Sicilia, quæ (& si amplissima sint, & populosissima, pulchraq;, ac ciuium nobilitate præstantia, & mœnibus cincta) ciuitates nõ dicuntur eo modo, quo dici ciuitates pro Romanæ Ecclesiæ ritu consueuerunt: illæ nimirum quæ Episcopalibus ornantur cathedris. Vrbibus Siciliæ præeminent hodie Panormus, Messana, & Catana. Montibus Aetna, Nebrodides, & Erix Fluminibus. Hymera, Therias, & Lycus. Sed de nomine Siciliæ nunc differendum.

DE NOMINE SICILIAE.

CAPVT SECVNDVM.

NOMEN pro temporum diuersitate Sicilia nacta est varium. Trinacriam, a tribus promontorijs, eam appellatam Thucydides, & cæteri scriptores græci tradunt. Acros nanq; græce, promontorium est latinis. Eustathius Homeri interpres, & plæriq; veterum, Trinaciã dici, a Trinaco, siue (vt alij efferunt) Tinaco rege, Neptunni filio, authoritate Sybillæ, voluerunt. Verba eius (Stephano interprete) hæc sunt: Siciliã condidit Trinacus heros, filius põtũ curãtis Neptunni. Nostrates, Romani, q̃ græci idiomatis studiosiores, triquetrã a tribus lateribus, & triangula specie Siciliã dixerũt, vt lib. 3. author est Plinius. Sicani postea, siue ex Hispania aduecti (vt Philistus, Antiochus, & Thucydides) siue indigenæ (vt Timæus & Diodorus referũt) Siciliã ex se Sicaniã appellarũt. Post quos Siculi, Ligurum genus, qui intra Tyberim & Circæũ mõtẽ vicatim degebãt, ab Aboriginibus pulsi, freto traiecto Siciliã inhabitauere, Sicanisq; subactis insulã, abolito priori nomine, Siciliã nũcupauere, vt Thucydidi & Dionisio Alicarnassæo placet. Quo deinceps cognomento, ad nostra hæc vsq; tẽpora, nõ peritioribus modo, sed idiotis quoq;, ac vulgo est appellata. Cogor autẽ hoc loco eorũ errorẽ refellere, qui vtrãq; terrã freto Siculo disterminatã, Sicilias duas, alterã citra, vltra Pharũ alterã vocãt, vt q parũ in historiarũ, Cosmographiarũq; studio iudicij ponãt. Apud historicos nãq; & cosmographos hæc sola, in qua orti sumus, nominat Sicilia. Regnũ vero Neapolitanũ seu partẽ illã Italiæ, q̃ olim

Meminit de hoc et Aeneas Sylu. in epta. xij. lib. p. pag. 507.

B Græcia

Græcia maior dicebatur, aut aliquam eius regionem nullus grauis author, ex tot græcis, latinisq; scriptoribus, quorum præclara extant opera, Siciliam appellauit. Plato nempe in epistolis ad Dionem, Aristoteles in Metheororum, & Politicorũ libris, Herodotus, Timæus, Philistus, Antiochus, Diodorus, Polybius, Trogus, Athenæus, Elianus, Pausanias, Plutarchus, & cœteri græcorum veteres: Cicero præterea linguæ latinæ parens, Salustius, Liuius, & reliqui latini scriptores: Quibus (velint, nolint) addo Homerum, Theocritum, Hesiodum, Pindarum, Vergilium, Lucanum, Ouidium, Horatiũ, Martialem, Syllium, Claudianum, et alios penè innumeros græcos, latinosq; poetas, qui Siciliæ memoriam multis suorũ operum locis non obiter exornarunt, nostram duntaxat eo nomine intellexerunt. Deniq; Strabonem, Ptolemæum, Melam, Plinium, Solinũ, & quotquot sunt Geographi, a quibus situs orbis descriptus & regionibus distinctus reperitur, cum Siciliam aut describunt, aut nominant, hanc insulam solam, neq; aliam orbis partem attigisse compertissimum est. Cumq; terram citra fretum, quæ regno Neapolitano hodie adscribitur, in septem regiones, Cæsar Augustus primus distinxerit, (vt. 3. lib. c. 5. Plinius testatur) nullaq; earum Sicilia nominetur: referant se tandem hi ad communem regum vsum, atq; Romanos respiciant, qui longe lateq; Italia, & postea (Syracusis subactis) Sicilia potiti, nomen Insulæ a vetustioribus Barbaris ac græcis acceptum, reliquerunt. Fractis postmodum Romani Imperij viribus, Alaricus Gothorum rex Neapolim adeptus, & eius successores, non Siciliæ sed Italiæ se reges appellabant, nisi postq̃ hac insula sunt potiti, Gothis à Iustiniano Cæsare (Bellisario duce) debellatis, receptaq; primum Neapoli ac deinde Sicilia, titulis suis inuiolato nomine ipse, cæteriq; qui post eum in Imperio sunt suffecti eam adiunxerunt. Saracenis postea Siciliam occupantibus, & regnum Neapolitanum (quod Constantinopolitano Cæsari adhuc suberat) vastantibus, Siciliæ nomen hæc tantum retinuerat. Pulsis mox a Normannis (qui regnum Neapolitanum occupauerant) e Sicilia Saracenis, neq; Robertus Guiscardus, neq; Rogerius Bossus eius Germanus Frater, regionem vllam præter hanc insulam Siciliæ nomine cognoscebant, cum alter Apuliæ dux, Siciliæ comes esset alter. Fato postmodum Roberto & Rogerio functis: Rogerius Rogerij comitis filius Siciliam, & totum prope Neapolitanum regnum consecutus, Italiæ & Siciliæ, aduersante Romano Pontifice, se regem agnominauit. Demortuo pòst Innocentio, qui diris Rogerium, exutum rebus omnibus, deuonerat: qui in Romanam sedem succesit, omnia Rogerio restituit: soloq; Italiæ regis titulo negato, Siciliæ, Ducatus Apuliæ & principatus Capuæ regem salutari eum passus est. Atq; Identidem Rogerio e viuis erepto, Gulielmus primus, mox & secundus, Tancredus, Henricus sextus, Fredericus secundus Cæsar, Conradus, Conradinus, Manfredus, & Carolus francus ordine in Neapolitanum & Siculum regnum succedentes, non vtriusq;, sed Siciliæ tantum, ducatus Apuliæ & Principatus Capuæ reges sunt appellati, prout ex eorum diplomatibus (quæ in hunc vsq; diem videre est) constat. Francis postea in Sicilia cæsis Petrus Aragonius, Iacobus, Fredericus secundus, Petrus secundus, Ludouicus, Fredericus tertius, Martinus primus, Martinus secundus, & Ferdinandus primus (qui soli huic insulæ, & non regno Neapolitano sunt dominati) Siciliæ reges nominabantur. At vero Clemens huius nominis quartus Romanus Pontifex, qui cum Carolo Franco conuenit, primus omnium fuit, qui explosis veterum nominibus, Neapolitanum, & hanc insulam, communi vocabulo, (in eo diplomate, quo vtrunq; regnũ ei concesit) Siciliã appellauit. Quẽ Gregorius decimus. Innocẽtius. 5. Adrianus. 5. Ioannes. 22. Nicolaus. 3. Martinus. 4. Honorius. 4. Nicolaus. 4. Cœlestinus. 5. Bonifacius. 8. Benedictus. 11. Clemens. 5. Ioannes. 23. Benedictus. 12. Clemens. 6. Innocentius. 6. & Vrbanus. 5. qui successerunt Romani Pontifices sunt imitati

ſunt imitati. Gregorio deinde vndecimo Romano etiam Pontifici, qui poſt plura bella ob Siciliam agitata, pacem inter Ioannam Reginam, & Fredericum tertium firmauit, Neapolitanum regnum Siciliam, hanc inſulam vero Trinacriam in diplomate ſuper pacis conditionibus emiſſo, quod adhuc eſt videre, neſcio qua ratione appellare libuit. Cuius exemplo Martinus Siciliæ Rex in ſuis deplomatibus Neapolitanum Regnum, quod ſui iuris non erat, Siciliam citra, inſulam vero quam regebat, vltra pharum vocauit. Alphonſus poſt modum rex Neapolim magna vi adeptus, cum vtriq; regno dominaretur abſurdo, & nouitio titulo vtriuſq; Siciliæ ſe regem vocare cœpit vt & hinc Pontificum Romanorum authoritatem non improbare, & vetuſtam obſeruationem non negligere videretur, non ignarus, cum eruditiſsimus eſſet, illius vſurpatam eſſe & nouitiam vocem. Eoq; cognomento eius ex inde poſteri Reges omnes, qui vtriq; regno præfuerunt ad ætatem vſq; meam vſi ſunt. Abuſus itaq; a Romanis Pontificibus exortus effecit, vt Neapolitanum regnum Sicilia a regibus hodie vocitetur. Sed nos rei obſequentes, & Græcorum latinorumq; authorum fidem ſecuti: hanc inſulam duntaxat Siciliæ nomine appellabimus. Et iam ſatis De nomine: vt de Siciliæ diremptione loquamur.

DE DIVVLSIONE SICILIAE AB ITALIA CAPVT TERTIVM.

S ICILIAM Italiæ quondam annexam, partemq, fuiſſe Cherſoneſum, quam latini peninſulam vocant, cuius iſthmo abrupto, mariq; abſorpto Tyrrheno hinc pelago, inde Ionio admiſsis, inſulam remanſiſſe Eſchylus, Antiochus, & cœteri vetuſtiores memoriæ rei querunt. Tradunt (lib. 5. inquit Diodorus) priſci rerum ſcriptores Siciliam fuiſſe olim Italiæ coniunctam, ſed poſtea ex huiuſmodi cauſa inſulam euaſiſſe, qua parte anguſtus continens ab vtroq; maris latere æſtu collidebatur, dirupta maris fluctibus terra, aquam peruiam feciſſe: à qua terræ ſciſſura, rhegius is locus appellatus eſt, ac multis poſt annis condita ibi ciuitas idem fuit nomen ſortita. hucuſq; Diodorus. Tametſi vehementiores terræ motus cauſam huiuſmodi diuiſionis fuiſſe pleriq; aſſeruerint: Quemadmodum è diuerſo Antiſſam olim inſulam Lesbo, Zephyrum Alicarnaſſo, Etuſam Mindo. Domiſton & Pyrenon Mileto, terræmotus violentia mari ablatas iunctaſq; terris accepimus. In eadem nanq; fermè ſententia Strabo, Trogus, Saluſtius, Plinius, Mela, & poetæ omnes tum græci, tum latini conueniunt: Cuius hæc adhuc oculis decerni poſſunt argumenta. Huius quippe loci ea procul inſpicientibus eſt natura, vt ſinus maris, non tranſitus appareat, quo cum nauigatur, diſcedere ac ſeiungi Siciliæ & Italiæ promontoria videntur: quæ iuncta apparebant, & olim fuerant. Freti præterea, quod inter Pelorum Siciliæ promontorium, ac Scyllæum Italiæ vicinum oppidum interiacet, in medijs præſertim locis, nusq̃ octoginta paſſus profunditas ipſa excedit, pro vt plumbeo triginta librarum perpendiculo probatum, & eius fundi ima area lapidoſa tota comperta eſt. Hæc autem modica maris tam ſæui & æſtuoſi altitudo, iſthmo ibi aliquando fuiſſe locum, manifeſto eſt indicio. Scopulos inſuper non paucos in hoc imo freti profundo, Meſſanenſes ac Brutij qui nauticam exercent, ſubaquaneos ſedato mari ſe vidiſſe pluries & affirmant & prædicant. Ex ipſius etiam Siciliæ parte, primum terræ humilitas, deinde arenæ per loca Peloro vicina paſsim iacẽtes facilẽ eius rei cõiecturã præbent. Cõtra quoq; ex ipſius cõtinẽtis parte, ſublime eſt ſaxũ, vbi Scylleũ oppidũ ſitũ eſt, locus tũ poetis celeber, tũ nautis maxime formidatus. Quod ſaxũ, humilẽ a tergo alluẽtibus vndis in formã chærſoneſi, tellurẽ habet, quã Anaxilas rheginorũ tyrãnus erecto

muro muniuit: quo & sibi nauale strueret, & Pyratis nauigandi per euripum facultatem interciperet, vt lib. 6. Strabo refert. Præaltæ quoq; illæ, atq; præcipites Scyllæo, mariq; proximo imminentes rupes significare videntur, Siciliam fuisse ab Italia siue magno aliquo terræmotu, siue vi currentis recurrentisq; maris diremptam. Quo circa arbitrandum est, vel fluctuum, vel terræmotus vi claustra montium interrupta, ac deinde vtriusq; littora paulatim exesa perpetua fluctuum collisione fuisse, donec in hanc faucium latitudinem deuenit, quæ nunc est, metuendumq; fuisset, ne indies fieret latior, largiorq; hiatus: nisi natura simul vtrinq; ac subter impositæ præcelsæ duræq; rupes faucium claustra coercerent. A Scyllæo deniq; ad quindecim passuum milia abest Italiæ vertex, extremumq; promontorium Leucopetra græco nomine à veteribus (quod lapidem album latinis sonat) Spartiuentum a nautis hodie dictum. Ad cuius oram contra Messanam situm adhuc est Rhegium oppidum, ab Aeolo consensu Herculis conditum. Huic etenim nomen inditum fuisse authores omnes affirmant a rignæn, verbo græco, quod disrumpere significat, eò nimirum, quòd ab ijs locis dirupta Sicilia quondam fuerit. Neq; vero quod græcorum authoritate simul & latinorum omnium definitum est, vanam eius rei persuasionem meretur. Insulas nanq;, quæ ante promontoria iacent, perangusto freto diremptas & Aristoteles & cæteri, qui de natura scripserunt, non temere arbitrantur. Enimuero Prochyta insula contra Campaniam sita auulsa a continenti pars est, vt ex Strabone meminimus. Cyprum præterea a Syria, Abatlantem Macriam & Belbicum a Bithynia, Eubœam à Bœotia, Leucosiam a Syrenum promontorio, & Capreas ab Athenæo terræmotu disiectas & insulas factas, cū partes prius essent continentis, Plinius. lib. 2. c. 90. & plæriq; alij authores tradunt. Insulas vero, quæ in medio iacent pelago, per terræmotum, ex ipso excreuisse mari, & Strabo lib. 6. & ex veteribus plures referunt. Quemadmodum & de vulcania diximus. Theram quoq; & Therasiam inter cycladas Olympiadis. 135. anno. 4. & post annos. 130. Automaten, & ab hac duobus stadijs distantem Chiam. M. Iunio syllano, ac L. Balbo Coss. Plinij ætate viij. idus Iulij, inter Lemnum etiam, & Hellespontum Neam, & inter Lebedum & Theon, Alonem, ex æquore enatas insulas lib. 2. c. 89. Plinius scribit. Quin & Therem Thereamq;, maris Aegei insulas in conspectu suo, mari repente emersas, ipse magnus Albertus lib. Metheororum. 3. scriptum reliquit. Delon quoq; & Rhodum insulas toto orbe clarissimas, e profundo pelago exiluisse, Pindarus in Olympijs Plinio astipulatur. Quid? quod mea deniq; ætate in Cycladibus, nō longe a Centurino, ex improuiso parua quædam insula nauis instar e mari enata est, faciem terræ adustæ habens. Quodq; miraculo similius videtur, anno salutis. 1538. apud Puteolos Campaniæ vrbem. iij. Calend. Octobris in agro, qui Barbarum montem a mari iuxta Auernum dirimit, subito aperto hiatu, & igne ex eo efflante, tantus exiluit cinis lapidibus pumiceis mixtus, vt montem altitudinis supra passus mille late maris Auerni littora occupantem coaceruauerit: ad cuius verticem hiatus adhuc patet, vnde tanta cinerum lapidumq; moles egesta est. Non est igitur, quod quis ea quæ de Siciliæ ab Italia diuulsione a græcis simul ac latinis vna voce memoriæ prodita sunt pertinaci difficultatis opinione fabulosa esse existimet, sed reuera Siciliam Italiæ aliquando partem eiusq; iam peninsulam fuisse cum veteribus certo credat, non aliter q̃ Peloponnesus Græciæ pennisula est: Interim tamen quo tempore acciderit hæc Siciliæ ab Italia discisio, nulla eorum omnium, per quos memorabile hoc naturæ miraculum illustratum est, authoritate cōstat. Quo circa nihil à ratione alienū videtur, vt diluuij vniuersalis tēpore, cuius non solū Moses, sed Berosus quoq; caldæus, Manaseas damascenus, Hieronymus Aegyptius, Plato insuper, Strabo, Plinius, & pleriq; alij vetustissi-

marum

marum rerum scriptores meminerunt, eam contigisse colligamus. Cum etenim vniuersam ferè orbis faciem per diluuij aquas inuersam atq; immutatam, multos cœpisse tunc primum montes surgere, plura loca celsissima in decliuum abijsse, quædam in conualles depressa, aut aquis abundasse, quæ nunq antea stagnauerant, aut exaruisse penitus per quæ copiosæ aquæ defluxerant, emersisse nouos & fontes & fluuios, Insulas plurimas vel repente e mari, vel a continenti editas, omnino sit verisimile: quid vetat quo minus & eo tempore ab Italia Siciliam fuisse abruptam coniectura consequamur? Illud certe in summa apud Geographos & Historicos pro comperto habetur, appellatione Italiæ neutiq̃ contineri hodie Siciliam, licet olim anteq̃ irrumpente freto dirimeretur, secus esset. At Iureconsultus inter continentes Romani Imperij prouincias eam connumerat, ob id fortasse, ꝙ modico freto ab Italia sit diuisa. Nam cum esset & viris & vrbibus amplissima, maior existimata est q̃ vt insula appellaretur. Hinc scribit Dion edicto Augustum cauisse, ne Senatores iniussu principis extra terrā Italiam peregrinarentur, præterq̃ in Siciliam, & prouinciā Narbonensem, illam quia Italiæ continens, fertilis, fida Romanis, propinquaq; esset prouincia, hanc, quia imbellis & nouandis rebus minime apta putaretur. Sed iam locus postulat, vt de vbertate insulæ nonnihil dicamus.

DE VBERTATE SICILIAE

CAPVT QVARTVM.

SICILIA salubritate cœli, soli fertilitate, frugum omnium copia, rebusq; alijs, quibus indiget mortalium vsus, maxime præstat. Eius rei causam tradunt Astrologi, & qui eos sequuntur Geographi: qui præterq̃ ꝙ totam terram, eiusq; singulas partes dimensi sunt, docuerunt etiam, cui parti cœli vnaquæq; subiaceat. Subiacet autem Sicilia (quemadmodū ante diximus) quarto climati: quod cœli clementia sex alijs antecellit. Quo fit, vt quicquid Sicilia gignit, siue soli natura, siue hominum ingenio (vt Solinus scripsit) proximum sit ijs, quæ optima iudicantur. Frumentum in Sicilia primo ortum fuisse ex genuina terræ feracitate, vetustorum omnium constans est authoritas. Enimuero frumentum agreste in agro Leontino sua sponte natum, non solum Diodorus in .6. refert, sed ætate etiam mea tum in eodem, tū in pluribus Siciliæ agris nulla mortalium cura exultis, neq; terræ commendatum, neq; aratri rastrorumuè exercitio prouocatum, sed soli mira ac naturali liberalitate prouenisse atq; in aristas fœlicissime excreuisse ipsi vidimus. Id vero semente facta expectatum, in Leontino, vt Pli. lib. 25. c. 15. scribit, & Ennensi ac Assorino agris eam dominis suis culturæ gratiam retulisse etiam sumus experti, vt a centuplo ac portentoso fere fructuum fœnore, centum salmarum (quæ mensura adhuc hodie sicula est) aruis ipsis nomen inditum à multis ante seculis ad nos quoq; peruenerit. Cumq; propria fere sit vniuersæ Siciliæ hæc terræ fœcunditas, frumenti vsum Cererem primam incolas (qui glandes, antea, veluti & cæteri mortalium, comedebant) docuisse, Cicero agræcis mutuatus refert. Inde merito apud antiquos in adagium, satisquercus, abijt. Quod prisci illi mortales rudes atq; inculti vt Ceres frumenti vsum ostendit, glandibus (quas quercus gignit) victitare desierunt. Vitem in Sicilia sua sponte nasci nemo est, qui nesciat. Et quantumuis non recte apud Aetnam Siciliæ montem ab Aristæo eam primo inuentam falso id Athenæo adscribens, Polydorus Virgilius scripserit, quam non apud Aetnam, sed Aetholiā repertā lib. 1. Atheneus ipse authoritate Hecatei refert: vina nihilhominus in Sicilia laudatissima ꝑmi, Plinius (q in cēsendis vinis quibusq; optimis diligētissimus

ac prope curiosus fuit) peculiariter prædicat. Balintium enim vinum (quod mulsi saporé habet) in Sicilia Pli.lib.14.c.9.ponit:vocant auté mulsum vinú melle affectum. Vnde conijcio balintium vinum illud esse, quod muscatellum exactæ dulcedinis siculi hodie vocant. Vuæ nanq; quarum apes sunt auidæ, a quibus & Apianæ dicebantur, eas & muscæ quoq; sectantur, a quibus muscatellas dici Columella docet, ex quibus vinum subdulce & eximiæ suauitatis exprimitur, quod muscatellum dicitur: licet plæriq; sint, qui à musci odore, quo plurimum redolet, id ei nomen impositum existiment. Laudatissimum erat Syracusis Polium vinú, a Polio argiuo dictum, qui Syracusis regnauit, & primus ex Italia hoc vinum, eo detulit (quod Byblinum vinum esse arbitratur lib. 1. Athenæus) teste Aeliano de varia historia lib.12. Mamertinum vinum, in agris Messanensibus habetur probatissimum, quod cú Italis omnibus æmulatione præstantissima certabat, cuiq; Cæsar dictator, primus authoritatem dedit, vt in publicis epulis quartus cederetur locus. Nam triumphalibus cœnis, quatuor vini genera, maiorum instituta Cæsar imitatus, apposuit: Falernum, Chium, Lesbium, & Mamertinum (vt Strabo lib. 6. & Pli. lib. 1 . .c. 6. memorant) quod olim Iotalinum fuisse dictum ac suaue & robustum lib. 1. scribit Athenæus. Tauromenitanum vinum eadem ætate celebre adeo erat, vt pro mamertino plærunq; in mensis subijceretur. Plinio. Vina Entellana & Inictina a Strabone lib. 6. & Pausania lib. 7. laudibus efferuntur: quæ nunc desiderantur. Entella siquidem, & Inictum oppida defecerunt, quorum agri jam frumentarij sunt. Vua Murgentina ex oppido Murgentio non procul a Leontino, Surrentum Campaniæ vrbem translata (quæ & Pompeiana est dicta) nobilissima erat, author est Pli.lib.14.c.2. Quam hac tempestate eam, quæ Neapoli græca hodie dicitur, vinumq; græcum Pompeianú & Murgentinum esse censent. Mea ætate vinis Siculis iure optimo præstantia debetur, qua cum Italis non impari certamine contendunt, tum quod palato æque arrideant, tum quòd annorum etiam vetustatem integerrime ferant. Panormi & subiectis agris, vua quã Corniolam appellant subnigra, simul & (quæ græca dicitur) alba, ad mensem vsq; Ianuarium recens in arbustis natura seruatur. Ad quam Ciminnensis & Narensis proxime accedunt. Oleum Sicilia plurimum etiam profert. Miranda quoq; est in ea ex ebosia canna (quam cannam mellis hodie appellant) ex qua saccarú conficitur, arundinum seges. Cannæ nanq; mellitæ caudex, nodosus est, spongiosus, plenus medulla. Cortice tenui, dulci succo, qui hac arte exprimitur: Caudex totus frustatim conciditur, deinde torquilari compressus, succum reddit, qui in cacabum dimissus igni supposito concoquitur & expurgatur. Sed moderate decoctus, in speciem mellis traducitur. Perfectius deinde in vasis figulinis reconditur, in quibus cum refrixerit, in saccarum, perfectissime verò ac tertio recoctus repurgatusq; in laudatissimum coalescit: cuius vsum & veteres latuisse, & non esse Plinianum saccarum, eruditi complures multis rationibus, & veterum authoritatibus ostendút. Mellis apiarij nobilissimi in Sicilia certissima est messis, Pli.lib.11.c. est author: cuius secundæ partes Hyblæ Siciliæ oppido à veteribus sunt attributæ. Satorum nanq; Thymi, & aliorum florum, quos apes pro configenda cera libenter sectantur, Hybla fœcundissima est. Pluribus etiam alijs locis Sicilia apibus scatet: quæ non solum in manu factis aluearibus, sed in ipsis quoq; collium, arborumq; cauis probatissima mella conficiunt: vbi nobilium apum examina, & fauorum ingentes massæ stipatæ reperiuntur. Fructuum omni ferme genere Sicilia exuberat. Nam insulæ virtus, aerisq; temperies terram frugiferam vltra q̃ satis est reddit. Ficus (bulborum genus est) si in Sicilia seritur (vt Plinius refert) ocijssime pomum fert, neq; vermiculationi obnoxium, quo vitio non carent reliqua poma similiter sata. Abrotanum herbæ genus (eodé Plinio, lib.21.c.21, referente) in Sicilia duplicis est generis: campestre

& montanum.

& montanum. Hoc fœmineum, quod arborescit, albicantibus folijs, incisuris mi-minimis, seriphij absinthij modo, circa ramulos, diuisis floribus plenum, comantibus in summo fulgore. Illud masculum sarmentosum, fruticosum. Vtrunq; laudatissimum. Platanus sola vmbræ gratia arbor nobilissima, ex alieno orbe, per Diomedem in insulam est transuecta. vt lib. 12. c. primo Plinius scribit. Eius folia, instar vitis latissima & diuisa. Cuius vmbra iucunda, æstate solem arcet: hyeme admittit, & sola vmbræ gratia, cum infructuosa sit, in delitijs habita, commendatur. Amplissime & cito germinat, vinoq; nutritur. Hanc Dionisius senior tyrannus in domus suæ miraculum Syracusas transtulit. Indeq. Romam adducta ad delitias Romanis extitit. Platanum itaq; (quam dulbum siculi hodie appellant) Sicilia ætate mea pluribus locis præbet. Ad Caltabianum præsertim, ad Cassarum oppidulum, & ad Mazarrunium amnem nõ longe à Claromonte oppido. Est etiam Sicilia herbarum ferme omnium, ac fruticum medicarum, croci quoq; præstãtissimi, & italo superioris ferax. Strab. l. 6. & Pl. Plantã spinosam ædilem, quam cactũ Phenias & Teophrastus appellant solam nasci in Sicilia scribũt, quã carduum esse lib. 2. censet Athenæus. Palmarum syluestrium radices, esui satis accomodas Siciliam producere non est, quem lateat. Montes sunt in Sicilia, quos Acrios vocabat antiquitas vt lib. 5. testatur Diodorus. quos soli natura, tanquam continua æstate amœnos atq; vberes, reddit. Fontes sunt in eis, aquas præter cœteras dulces habentes. Densæ vndiq; arbores, ac frequẽtes quercus quæ grossiorem quam quæ apud alios nascuntur, fructum gignunt. Domesticæ etiam arbores & vineæ permultæ, copiaq; ingenti, mala nascuntur, atq; laurorum multitudo in eis est frequens. Adeo inquam fructiferi ij montes existunt, vt aliquãdo Carthaginensium exercitum permagnum fame superueniente abundè nutriuerint. Quorum fertilitas a Diodoro celebrata in meam vsq; ætatẽ nihilo rariori fructuum, laurorum, fontiumq; perennium, quibus ab aquarum dulcedine nomen accessit, prouentu perdurauit. Id vero tantum amiserunt, quod qui Aluntio olim, nunc sancto Philadelfo oppido prominent. Sunt & alij in Sicilia montes salis genitura fœcundi: apud Ennam, Nicosiam & Cameratam, & Platanim, in quibus lapicidinarum more Sal renascens ceditur: vbi & fodinæ salis sunt complures. Sal quoq; ex marinis aquis sponte progignitur, spuma in extremis littoribus ac scopulis relicta. At apud Lilybœum, Drepanum, Camarinam, Macharim, & plura alia loca, sal marinis aquis in scrobem receptis colligitur. Lacustris etiam in Sicilia sal pluribus in locis præstantissimus habetur. APud pachynum etenim (quod miratu est dignius) è dulcibus aquis vel è cœlo, vel fontibus in lacu congestis, & ad solem diu siccatis, maxima salis copia in vberrimos quæstus concrescit. Lana serica ex bombyce in agris præsertim Messanensibus habetur probatissima, quæ hac mirabili naturæ industria conficitur. Ex exiguis minimisq; bombycis seminibus circa calendas Maias subtili linteo inuolutis, vel muliebrium mammarum calore confotis, vermiculi, (qui, testibus Aristotele & Plinio, veræ crucæ tunc sunt) generantur: qui ne intereant, ab his, quibus curæ sunt, alimonia ex mori folijs imbuuntur. Atq; ita fronde velati, educatiq;, nono quòq; die summam corpusculorum pelliculam mutant, ac mense postea Iunio adultiores, aranearum in morem, ex ore spuma eiecta, tenuissima fila ducunt. Et in orbem nucumq; modum, cui se se irretiunt, glomerant, reconditiq; spoliantur atq; in subcandidos ad extremum papiliones exeunt, demumq; ex mutuo congressu semina pariunt; ex quibus propagata noua vermiculorum sobole, ipsi depereunt. Ex eorum deinde spolijs (quæ nucum fere formam habent) in ahenum aqua plenum focoq; adhibitum iniectis, artifices fila glomeratorio extrahunt, torquentq; digitis, quæ tãdem lanificio aptata in pannos contexunt, quos sericos vocamus. Scribũt plæriq; hoc lanificij genus Con-

rado

rado Cæſare imperante in Siciliam à Rogerio Siciliæ rege primo aductũ. Nam cum ille, Græcia populata, quoſdam ſerici artificij magiſtros Panormũ captiuos adduxiſſet, breui tempore totam Siciliam Calabriamq; noua arte per manus tradita repleuit. Procopius tamen, alijq; non aſpernandi authores tradunt, Iuſtiniani Cæſaris ætate ſericum hoc commentum ſolerti ingenio quæſitum, ex Sera Indiæ vrbe, per duos monachos, Conſtantinopolim primum importatum, in reliquam deinde Europam, ac Siciliam potiſsimum diſperſum fuiſſe. Eſt præter hæc Sicilia metallis etiam diues. Aurum nanq; habet, argentum ac ferrum, & aluminis effoſsionem: quorum ſi fodinæ deſunt, non ob eam ipſam cauſam, nullam Siciliæ venam argentum aurumuè gignere affirmandum eſt, cum his metallis eam abundare, & ex ramentis, quæ in fluuijs colliguntur, & ex ſpecubus non longe a Sauoca olim ad id extructis, quæ in hunc vſq; cernuntur diem, ſatis perſpicuum ſit, ſed foſſorum inopia, & principum inertia, eas extinxerunt. Lapides quoq; pretioſos gignit: vtpote ſmaragdum Pli. lib. 37. c. 10. & Solino. Achatem etiam, quem agathum media correpta vernacule hodie appellant, quẽ in Achatis fluuij, nobis hodie incomperti, ripis inuentum prima omnium Sicilia prodidit, Pli. Eſt autem lapis niger aut fuſcus, aut cinereus, mixtiſq; in medio nigris, albiſq; circulis pellucidus, & ſicut varius eſt coloribus, ita etiam rerum imaginibus, quas repræſentat. Ita enim diſcurrunt in eo venæ, & maculæ, vt modo palumbum, modo cornu, modo arborem vnam, duas, plures ve(vt interdum nemus appareat) quandoq; flumina, eſſeda, ſtaticula, equorum ornamenta, nec ſolum volucrum ſpecies reddat, ſed iumentorum quoq; & hominum. Hunc lapidem, qui in Sicilia gignitur, quod per eos colores interdum albæ venæ tranſeunt, græci leucachaten appellant, a quo plæriq; Alicatæ vrbi inditum fuiſſe id nomen, & Achaten flu. amnem eſſe falſum conijciunt. Contra araneorum & ſcorpionum ictus pollet hic lapis, & (ſi Solino credimus) flumina etiam ſiſtere facit. Huius generis vnũ habuiſſe Pyrrhum ſcribit Solinus annulo incluſum, quẽ quod ei natura Apollinem cytharam habentem, nouemq; muſarum chorum ſuis in ſignibus, torquibuſq; ornatum inſculpſiſſet, pro præcipuo ornamento habebat. Beryllum in Sicilia ad Gratterium recens oppidũ, in magna copia ceditur. Porphyretes lapis rubeus, candidis interſectus notis, ac viridis, duplicis generis in hac inſula quoq; lapicidinam habet. Iaſpis lapis etiam rubeus, ſplendidis, viridibus, albiſq; variegatus maculis, porphyrete nobilior in Sicilia quoq; ceditur. Corallum plantæ marinæ genus in Drepanitano, & Meſſanenſi gignitur mari laudatiſsimum. Pli. lib. 32. c. 2. Sub aquis herbaſcit, extractum de inde ad aerem, dureſcit in lapidem purpurei coloris, oculis gratiſsimum. Sicilia damarum aprorumq; quadrupedum venatu, ac perdicum & attaginum (quas francolinas vulgo apellant) aucupio inſignis. Falcones ſacri & peregrini volatilium hoſtes, aliunde aduolantes hic etiam capiũtur. Sed & gentiles & villani, & Aſteriæ ad Aetnam & vicina circum loca, & accipitres tota inſula propagantur. Scribunt Ariſtoteles rethoricorum. 3. & 5. de rerum vocabulis Iulius Pollux, lepores in Sicilia priſcis temporibus non extitiſſe: ſed Anaxilam Meſſanenſium & Rheginorum tyrannum aliunde acceptos eo inuexiſſe. Quo circa, cum in olympiacis victor euaſiſſet, Rheginorum, & Meſſanenſium numiſmatibus currum & leporem incudi curauit. Quæ in ære atq; argento affabrè expreſſa in hunc vſq; diem paſsim reperire ac cernere eſt. Boum, pecorum, cæterorumq; animantiũ armentis denſiſsimis, ac piſcatu Sicilia etiam præſtat. Enimuero thynnorum non modo ad Pachynum (vt veteres ſcripſerunt) ſed ad Panormũ etiam & Drepanum ac omnem eam (quam mare Tyrrhenum alluit) oram, larga captura. Non ſingulatim, ſed gregatim incedunt, & menſibus Maio ac Iunio in mare Tyrrhenum, ſiue a Xiphijs (quos galeotas etiã lib. p. Strabo, vulgus vero ſpatos piſces appellant) impetiti

petiti

petiti (vt Aristoteles tradit) siue ab asylo (quem habent sub pinna) sub canis exortum vexati (vt Athenæus lib.7. docet) ab Oceano, ad ea loca maximo impetu irrumpunt. Hinc ab irruendo thynnum appellatum idem Athenæus arbitratur. Et quoniam imprudentissimi sunt piscium, terroribus acti facile vadis ac retijs instar vtrorum paratis intruduntur. Quò fit, vt Siculi immensam eorum multitudinem, solenni ac penè regio spectaculo capiant, quós interimunt, ac cadis frustatim cæsos sale condiũt, & magno quæstu vendunt. Capiuntur & in freto Messanensi xiphij ipsi, dum thynnos insequũtur. Eorum capturæ dum quandoq; interfui, peculiaris nescio quid in eis ingenij (quod & in alijs quibusdam animantibus animaduertit Aristoteles) sum admiratus. In eorum namq; captura malo nauigij homo super impositus græco sermone ac edita voce piscatores (qui in frequentibus scaphis manent in statione) nauiculas, vt ad loca piscium, clauo dirigant, appellat. Ea græca voce xiphij illecti, ac ferè confirmatiores facti, nauigio ac vadis appropinquant, statimq; telo à venatore icti capiuntur. Quod si speculator, aut quiuis alius sermonem italicum temere effuderit, simulatq; illum xiphij audierint, ac si lethi malum eis portenderet, repente diffugiunt. Ita græcum idioma ab italico distinguere videtur: de eorum captura lib.p. fuse Strabo scribit. Hunc piscem gladium & ensem ob rostrum, quod in fronte habet, Aristoteles & Strabo appellant, eumq; hunc qui ad Pelorum, & ad fretum hoc Messanense capitur, sapidissimum esse Archestratus scripsit, referente lib.7. Athenæo. Pisces (quos plotas, antiquitas ætate mea anguillas Phari vulgus appellat) in eodem freto Messanensi captas, italis omnibus, atq; in Siciliæ etiam alio quouis æquore captis, sapidiores esse M. varro in gallo, Athenæus lib.pri. Pli. lib.9.c.54. ac Macrobius saturnalium lib.3.c.15. scribunt, & nos quotidiano vsu cognoscimus. Siculum mare omni deniq; piscium genere benignissimum est, & mullorũ copia, quos græci trichias, barbatos Sophron & Cicero vocant, & murenarum, ac horcinorum (qui teste Athenæo lib.7. secundum obtinent locum) insigne. In fluminibus vero & lacubus mugilum, alosiarum, anguillarum, tincarum & trottarũ nõ spernenda captura. Sed & ficulas patellas Ebulus apud Athenæum maxime laudat. Sicilia tota cauernosa sub terra est, fluuijs & igne plenissima, Straboni & Trogo. Sed & alibi aquæ calidæ sunt, tepidæ alibi, aliæ sulphuris, aliæ ferri, aliæ aluminis, plæræq; salis, bituminis multæ mixtura affectæ, & quædã acidæ, salsæ demum aliæ. Calidissimarum aquarum scaturigines Sicilia in multis habet locis, ad ægritudines quasdam accommodatissimas. Enimuero hæ aquæ salubres sunt, vt quæ natura feruent, atq; è sulphurea materia, arcanisq; naturæ adytis (vnde scaturiunt) efficacem aduersus varios morbos vim secum afferunt. Sunt etenim in visceribus terræ quędam venæ sulphure oppletæ, per quas, veluti per fistulas aut canales, aquæ è montibus prolapsæ transmeant, Quæ caliditate igneq; subterraneo afficiũtur. Testis est ingratus carũ vel odor vel sapor. Testis est ignis in Sicilia perenniter flagrans. Sed aquæ calidæ, quæ sunt in ora Selinuntina iuxta Saccã hodie vrbem et, Hymeram, salsæ sunt, & potioni nõ idoneæ. Quæ vero in agro Segestano, iuxta Calamethum saracenorum dirutum oppidulum, nec longius ab Alcamo oppido q̃ .p.m.5. promanant: si refrixerint, potabiles esse & probauimus, & à Strabone lib.6. scriptum inuenimus. sunt etiam in Sicilia passim aquarum fontes, & copia magni, & suauitate ac salubritate egregij, fluminaq; plurima, & hominum victui, & terræ fœtibus gratissima irrigatione vtiles. Et vt vno verbo insulæ fertilitatem perstringam, non modo nihilo inferior italica est Siciliæ vbertas, sed & aliquanto etiam frumenti, croci, mellis, pecoris, pellium, aliorumq; vitæ subsidiorum præstantia, superior haberi debet: vt ob id non abs re Cicero eã penum atq; horreum Romanorum appellet, atq; Homerus odyseę lib.9. sponte in ea omnia exoriri affirmauerit, nec sine grauissima Philosophiæ authoritate

authoritate lib.12. Solis insulam eam appellauerit. Peripatetici nanq; geminam naturæ causam, vniuocam priorem, & alteram æquiuocam sunt perscrutati. Sed ab hac effectum sibi dissimilem, similem vero ab illa gigni docuerunt. Rursusq; vniuocam, absq; altera effectum non producere, æquiuocam vero solam sufficere, rationibus & rerum euentibus instructi pro axiomate posuerunt. Vocant autem Solem æquiuocam causam, cum Aristotele, quot quot de rerum natura disseruerunt. In Sicilia igitur frumentum, & cætera ad mortalium alimoniam conducentia, cum absq; semine sola vi solis, & terræ fœcunditate exoriri & veterũ authoritate, & rerum vsu didicerimus: iure optimo ab Homero solis insula appellata est. Sed fertilitate Siciliæ ostensa: eius mirabilia subijciamus.

DE MIRABILIBVS SICILIAE

CAPVT QVINTVM.

Sicilia, rerũ veri penè fidem excedentiũ & insolitorum euentuum nomine memorabilis est. Illic est mons Aetna, qui cum incẽdia sempiterna iugi flãmarũ eructatione cõtinuet: vertice tamen eaq; sui parte, qua ignis grassatur maxime perpetuas (etiã æstate) niues sustinet: Ita inuictã, stupendamq; in vtroq; elemento potentiam præbet: vt nec niue ignem extingui, neq; igni niues dissolui patiatur. Non longe ab Agrigento ager est a Mayharuca saracenico adhuc nomine clarus, qui assidua reiectatione e diuersis aquæ venis terram euomit cinerulentam. Vbi certis annis incredibilis prope limosæ scaturiginis moles, ex soli visceribus, remugientibus simul agris, ad superna effunditur. Est in Menenino agro omnium sermone celebratus Palicorũ lacus, quem lib.31. Ephintiam Plinius appellat, Naphtia hodie dictus, triplici cratere feruentem ac murmurantem perpetuo tetri odoris aquam, igneos quandoq; globos eiaculans. Ad hunc Iuraturi veteri olim superstitione accedebant: qui sine labe iurabat, illæsus abibat, qui peierabat, in lacu demersus pœnas dabat, Aristoteles, Diodorus & Macrobius scriptũ reliquerunt. In eo aues superuolãtes quandoq; interire scripsit Appion, referente Plinio, & nos re ipsa didicimus. Maymonis ad radicem montis Aetnæ nõ procul a Paternione occidẽtem versus quingentos circiter passus fons est aquæ frigidæ, sed æstuantis & acidulæ, vbi pãnus prius trita galla tinctus immersus continuo nigrescit. Et in eodem agro fons alter est acidulus, cuius & Aristoteles meminit. Et ab eodem fonte p.m.2. Aquilonẽ versus distans fons alius est, qui rubris aquis acutissimi saporis ad laxandum aluum præsentissimũ remedium præstat. In agro Saccensi fons est, cuius aquæ lapidescunt, vnde & a petra nomen habet. In Agrigentino, Petrensi, & Bibonensi agris, fontes sunt, in quibus oleum (quod bithuminis est genus) supernatat. Agrigenti quoq; fons alius est in eodem agro, cuius aqua in marmoreum ferè durescit lapidem. Et in eodem Agrigentino agro collis est Vulcanius olim dictus, vbi cum prisca ætate superstitioso ritu sacrificabatur, ligna, licet viridia, sponte & nullo flammã subministrante, conflagrabant. Quod dæmonum fuisse opus indubitatum est. In agro vero Heraclensi nõ procul a Siculiana oppidulo fons est, e quo pisciculi magna copia scaturiunt. Dianæ ad yhomisum oppidum fons est, qui Camarinam influit, cuius si quis olim aquæ, manibus nõ castis vinum diluisset: nulla consequebatur mixtio. In Alesino agro caroniæ hodie dicto fons aliquando fuit, qui ætate mea nusq̃ apparet, natura tranquillus, verum insonantibus tibijs exultabundus ad harmoniæ modos eleuabatur, & vltra margines intumescebat. Stagnum erat Gelæ, quod tetro odore proximantes abigebat. Vbi & fontes erant duo. Quorum ex altero, si sterilis bibebat, fœcunda, si ex altero fœcunda, sterilis

tilis fiebat, Solino. Stagnum quoq; nō longe à Petra oppido olim erat, serpenti noxium, homini salutare. Vt idem Solinus memoriæ reliquit. Cuius vsum nostra non vidit ætas. Acis fluuius & si ab Aetna, perpetuo flagrāte demittatur, a nullo tamē amne frigore superatur. Et in agro Leōtino, a veteribus literis mādatū est, fontē adeo pestilentem fuisse: vt eo quis gustato, perinde ac veneno prosterneretur. In Panormitano, Saccensi, Elorino, & alijs pluribus agris fontes sunt hodie, quibus a Buyhuto saracenicum nomē remansit: quorum aquæ molliendi ventris, purgandiq; vim habent. Agrigentinum sal ad Borangium agrum igne soluitur, aqua crepitat. Pelorus ad curuum littus, violacei coloris sal gignit, Purpureum ad Centoripen Aetna, sed trāslucidum Pachynus. Iam vero qui Siciliam tot rerum stupendarū genitricē ab initio huc vsq; incoluerint, videndū est.

DE HABITATORIBVS SICILIAE ANTE PHALEOSIS. CAPVT SEXTVM.

Cyclopes ab initio Siciliam tenuisse (qui nō solum immanes, sed monstra etiam hominum extitere, vt pote humanæ magnitudinis modum inusitata corporum proceritate excedentes, quos gigantes antiquitas nominabat) tū Berosus & Homerus, ac plæriq; alij vetustissimi rerum antiquarum scriptores tradunt, tum specus quoq; monstrosi, ac portentosa eorum cadauera, quæ in hunc vsq; diem pro ostentis visuntur, satis declarant. Cæterum cum perpauci sint Ethnici, quibus gigantum magnitudo persuaderi, aut antiquitatis (quam fabulosam existimant) memoria probari potest, ridicula ea omnia censentes, vt a pertinaci errore auocentur, & tantæ rei fidem confirmem, non nulla profundissimæ antiquitatis exempla, cum ijs quæ ipse coram oculis perlustraui, examinanda hoc loco necessario duxi, vbi primum cum sacris literis, grauissimorum quoq; authorum de ijs censuram contulero. Moses itaq;, cuius apud me maior q̄ ethnicorum omnium est authoritas, gen. c. 6. Gigantes (inquit) erant super terram in diebus illis, isti sunt potentes a seculo, viri famosi. Et Berosus (qui quicquid est eiusmodi ex Caldæorum adytis, Aegyptiorumq; ac Phœnicum promptuarijs desumptum in suam historiam congessit, & penes quem communi authorum omnium calculo pura historiæ fides consistit) Ante aquarum (inquit) cladem famosam, qua vniuersus perijt orbis, multa præterierunt secula, quæ a nostris Caldæis fideliter fuerūt seruata. scribunt illis temporibus circa Libanum fuisse Enon vrbem maximam gigātum, qui vniuerso orbi dominabantur ab occasu solis ad ortum. Hi vastitate corporis ac robore cōfisi inuentis armis omnes opprimebant, libidiniq; inseruientes inuenerunt papiliones & instrumenta musica & omnes delitias. Manducabant homines & procurabant aborsus, in eduliumq; præparabant, & commiscebantur matribus, filiabus, sororibus, masculis, brutis. Et nihil erat sceleris, quod non admitterent, contemptores religionis & deorum: huc vsq; berosus. Gigantes (ait Timæus) ob corporis magnitudinem cœlo & terra prognati crediti sunt. Gigantes (lib. 5. inquit Diodorus) pollentes viribus, feruntur terra geniti propter corporum ingentem molem. Et lib. 6. idem: gigantes magnitudine ac robore corporis confisi, aduersiq; legibus, multa egerunt inhomines iniusta, & propinquas gentes in seruitutem redegerunt. Sed (ne pluribus moremur studiosos) gigantes immensis fuisse corporibus, eorum cadauera in non nullis reperta locis, vt a veteribus accepimus, liquidō ostendunt. Plutarchus in Sertorio Gabinum historicum secutus, tradit Anthēi sepulchro in Mauritania a Sertorio ex industria diruto, cadauer in eo septuaginta cubitorum magnitudinis repertum fuisse. Philo-

ſtratus in heroicis, Hylli Herculis filij cadauer, nouem iugerum proceritatis in Phrygia iacere, Et Oreſtis corpus in Nemea, ſeptem, Et Aiacis vndecim cubitorum inuētum, refert. Adhæc In Aſsyriorum agro Orontis fluuij præruptam ripam Ariadnis viri Aethyopis, ſiue Indi (vt quidam dixerunt) cadauer triginta cubitorū magnitudinem in lucem edidiſse, Et in ſpelunca Sigæi montis deprahenſum gigantis cadauer duorum & viginti cubitorum, quem pro Troianis pugnantem Apollo interfecerat: In Coo quoq; inſula è terræ gremio erutam fuiſſe arcam, & in ea duodecim cubitorum gigantem inuentum. In Lemno etiam gigantis cadauer, cū caluaria plusq̃ duarū amphorarū Cretenſium capace, a Menecrate Stirienſi repertum, Et deniq; Proteſilaum viginti annos natum decem fuiſſe cubitorum proceritatis, idem Philoſtratus in eiſdem Heroicis cōmemorat. In Creta inſula, monte conuulſo, cadauer ſex & quadraginta cubitorum apparuiſſe, lib.7.c.16, ſcribit Plinius. Et bello cretico humanum corpus vi tractus fluuialis defoſſum, cubitorum triū & triginta fuiſſe, quod Lucius Flaccus legatus & Metellus, viderunt, Solinus tradit. Et Salaminæ Enthimenis filium tres natum annos, in ſtaturam molemq; trium cubitorum creuiſſe apud eundem authorem legimus. Sed exteris alieniſq; tandem exemplis ſuperſedentes, ad domeſtica veniendum eſt, eaq; quæ & a maioribus accepta ſunt, & ipſi nos perluſtrauimus, vt vel ſic cuiuis, niſi mente ſimul atq; oculis capto, fuiſſe in rerum natura gigantes, & Siciliam incoluiſſe conſtet. Erix mons eſt in Sicilia notiſsimus, mons Drepani hodie vulgo nominatus. Ad huius radices qua orientem reſpicit, cum ruſtici quidam anno ſalutis. 1342. paſtorali caſæ fundandæ altius foderēt, in antrum immenſum inciderunt, In quo ingreſsi, virum portentoſæ magnitudinis ſedentē depræhenderunt. Cuius rei nouitate conſternati, ex antro ocyus fugam in oppidum, quod ad uerticem eſt, capeſsunt, ciuibuſq; quod monſtri viderint, referunt. Ericini exciti, armati antrum petunt. Ex quibus complures facibus incenſis ſpecum introgreſsi, monſtroq; (quod, vt retulerant villici, in conſpectu habebāt) tandem proximiores facti, hominem non viuum, ſed cadauer humanum proceræ ſtaturæ in ſede poſitum, ſiniſtra manu baculo mali nautici inſtar innixum: nullaq; ex parte corroſum, cognoſcunt. Tactus ſcipionis cortex confeſtim in cinerem ſoluitur, quo claua plumbea, quæ è terra ad manum vſq; ſedentis aſcendebat, celabatur. Tactu, & cadauer, æque ſtatim corruit, & in puluerē verſum eſt, tribus ſolum dentibus molaribus admirandæ magnitudinis, & anteriori cranei parte, aliquot modiorum Sicilienſium capace, incorruptis ac firmiſsimis relictis: Ericini in rei fidem ac miraculum, dentes filo ferreo ad crucifixi pedes, qui in medio templi Annuntiatæ eiuſdem oppidi pendebat, ſuſpenderunt. Opinio eruditiorum fuit, cadauer Ericis id fuiſſe: quem loci regioniſq; illius olim regem ab Hercule occiſum priſci rerum ſcriptores tradunt. Specus in rei nouæ memoriam, a gigante adhuc nomen habet. Molares dentes ad meam vſq; ætatem in eo templo ſuſpenſi viſebantur, quos demum imprudentiſsimi ciues franciſcano concionatori ad Romanum pontificem, vt ille ſuggeſſerat, deferendos dederunt. Hæc mihi omnia ſenatores Ericini oppidi, quos Iuratos vocant, retulerunt: meminit & exactè huius exempli Ioannes Boccatius lib.4.c,68. de genealogia deorum. Mazarenum in Sicilia mediterraneum ac recens eſt oppidum: in cuius agro, cui xiphilo eſt nomen, paſſus ferme mille ad meridiem recedente, Ioannes a brachijs fortibus, oppidi comes, cùm anno ſalutis .1516. ad vineæ, quā ibi ſibi plantauerat, tutelam, domum fabricari iuſsiſet, fundamentiſq; cementarij foſſam parant, in cadauer hominis ſtaturæ cubitorum circiter viginti, ligonibus inpingunt. Fama tantæ rei ad oppidum delata, Ioannes vxorq; eius Aemilia quæ tum vterum geſtabat, ac oppidani fere omnes ad xiphilum procurrunt, ibiq; cadauer procerum, ac caput eius, dolij inſtàr, conſpexerunt ſtupidi. Aemilia

vero miraculi

verò miraculi horrore pculsa exãimataq;,aborsũ patitur. Imperiti deĩdẽ homines cũ rudius cadauer attrectassẽt: illico in puluerẽ abijt, molibus dũtaxat integris re pertis. Quarũ quælibet vnciarũ q nq: pódus æquabat. Rem hãc Gulielmus moncata Adrani comes, eiusq; soror germana Aemilia ipsa, nõ vulgari fide & nobilita te cõmẽdati ãno sal.1546. mẽse septẽbri ad oppidũ Caltanixettæ, ꝑut ipsi vide rãt, mihi enarrarũt, testesq; molares dẽtes ostẽderũt. Testatur id demũ pictura re pti gigantis in ædibus, quas sibi decedẽte Ioãne marito in eo Caltanixettæ oppi do Aemilia magnifice struxit, in murũ relata. Melillis inter Leontinũ & Syracusas oppidulũ in Hybleis mõtibus mari ꝓminet. A quo nõ multò infrà ad mõtiũ radi ces (vbi perẽnis est fons, Sancti Cosmani hodie noĩe notus) frequẽtia vix creden dæ ꝓportionis gigantũ sunt sepulchra. E qbus ab antiqtatis studiosis & molares eorũ dẽtes, ac ingẽtia ossa quotidie effodiũtur. Illorũ dentiũ plures Petrus Paulus, principatus vir honestus, & harũ rerũ studiosissimus dono mihi dedit, quos ad rei ĩdiciũ curiosissimè asseruo: est aũt eorũ qlibet ponderis vnciarũ circiter quatuor. Hyccara Sicanorũ ꝑuetustũ oppidũ, Carinis hodie dictũ .12.p.m. Panormo ad occidẽtẽ abest. In eius agro Mons est in occidentẽ vergens (mons lõgus appel latus) ad cuius radices, antrũ est imensũ, a Piraino nomẽ adeptũ, ab oppido.3.p. m. diuersũ: in quo plura sũt gigantũ monumẽta, vnde & maxima eorũ ossa, ac dẽtes eximiæ admirationis frequẽter eruũtur. Huius rei testes sũt, Hyccarẽses ipsi simul & Panormitani, Testis & locupletissimus sũ ego qui os humeri latissimũ, & pene mõstruosũ exinde apud me habeo. In agro Panormitano fons est insignis, maris dulcis cognomẽto notissimus meridiẽ obuersus.3.fermè.p.m.ab vrbe refu giens, supra quẽ, in ipsa mõtis rupe, specus est lõgitudinis cubitorũ plus minus se xaginta, latitudinis viginti: in qua Paulus Leõtinus nitrũ cõfecturus, dũ terrã pe cuinã in nitrarijs decoquẽdam ãno sal.1547. effodit, in cadauer hominis vastitate moleq; gigantei corporis immane, cubitorũ fere decẽ & octo mẽbris oĩbus incõ pactũ dissolutũq; fortuito illapsus ẽ. Ad cuius Famã Panormitani visendi studio exciti, capitis, mẽbrorũq; omniũ admiratione obstupuerũt. Ea subinde dũ Pau lus satis imprudẽter attrectat, in puluerẽ (præter mandibulã) versa sũt oĩa. Præerat eo ãno Pãormo Simeon valguarnera, quẽ Capitaneũ vulgus appellabat, ad cũ mã dibulã in rei fidẽ deferũt. Ex qua dũ dẽtes excutere tẽtãt, in cinerẽ & ea trãsabijt, molaribus solũ ob duritiẽ inmotis. Horũ singuli vnciarũ ꝓpe quatuor pódus cõ ficiebãt, nostris similes, subalbi, Effigiati, & carie prorsus carẽtes. Quorũ duo mihi a Simeone Pigliono donati ĩ rei tũ fidẽ, tũ memoriã, Christianis ac Ethnicis hominibus, q tale genus hominũ vix fuisse credut, exhibẽdi, ĩ arca magno studio habẽtur. Syracusę vrbs ẽ hodie ĩ Sicilia: In ea ãno sal.1548. cũ Georgius Adornus Genuẽsis eques Ioannita, classis tũ ordinis sui præfectus hyemaret, venatũ aliquã do in agrũ Syracusanũ Gereates olim dictũ, egressus est. Qui dum venationi stu det, canis in venatu solers & sagax os speluncæ subterraneæ & latebrosæ, naribus & unguibus scrutatus, cauda & latratu venatores aduocabat. Equites, qui cũ Geor gio aderãt, prædam rati, equis citatis, accurrunt. sed vbi ostiũ ingentis specus so lum vident, eo relicto venationẽ retro prosequuntur. Postridie verò Georgius re migũ manu assumpta ad specũ eandem, aurea veterũ nũmismata quorũ ibi the cas crebrò reperiri contigerat, quęsiturus regreditur. Speluncæ ore vi patefacto, scalis, quas ibi in uiuo ipso lapide excisas aditum mõstrantes offenderat, in antrũ profundũ descendit, ingreditur, cuncta explorat, tandemq; pro speratis num mis cadauer hominis, cubitorũ viginti reperit. Quod vbi mẽbratim mirabundus, stupensq; examinat, pars capitis, costæ & crura (cęteris partibus in putrem cine rem, ventumq; solutis) ex attrectantiũ manibus, sola integra decidere. Quæ pro miraculo Georgius, q̃ primũ omnia (præter duas molas, ad Ioannem Homedeũ militiæ magistrum Melitam transmisit. Calatrasis, non longe ab Entella, arx est

Cuius præfecto anno sal.1550.defuncto,dum coloni in templo tumulũ perfodiũt, in ædiculã testudinatã incidũt, & in ea cadauer hominis cubitorũ circiter viginti duorũ reperiũt. Cuius statura primũ stupefacti, mox (vt fere fit, in risum iocosq; soluti eius caput(quod decẽ ferme pedũ circuitũ metiebatur) ꝓ scopo aut signo erectũ, saxorũ iactibus incessunt: quo cõminuto, dentibus solũ saluatis, quicquid supfuit, terræ reddiderũt. Petralia inferior recẽs est mediterraneũ oppidũ: in eius agro Bilicino dũ Bartolus Petralẽsis, Artalis Curtius & Nicolaus Cameratẽsis, plu resq; alij cementarij anno salutis.1552. Susannæ GonZagæ, oppidi dominæ, Petri Cardonæ Golisani comitis vxori horrea extruũt, in plura gigantũ sepulchra lapi dibus quadratis inclusa, casu pvaserũt, in qbus plæraq; cadauera octo cubitos ꝓ ceritate superãtia inuenerũt. E qbus Susanna, vt nobilitate insignis, ita liberalitate cõspicua, mãdibulã vnã cũ duobus molaribus, duarũ fermè quolibet vnciarum Panormũ dono mihi misit: quorũ omniũ nihil adhuc apud me perijt. Sed non est hic vlterius immorandum. Nam si singula gigantum cadauera, passim in Sicilia ca su hactenus eruta recenseã, & dies & instituti ratio me deficiat, cum ex his abundè, & fuisse in rerum natura gigantes, & Siciliam habitasse iam probatum sit. Quòd si sunt, qui generationis in ipsis causas curiosius requirant, eos ego ad sy-derum vim, planetarum coniunctionem, elementorum mixturam paulò robusti orem, naturamq, ad gignendum pronam, ac Dei Opt.Max. deniq; voluntatem reijcio: qui sicut in numerosa sobole, ita & in corporum proceritate, & vitę lon-gæuitate potentiam suam existimauit manifestãdam. Cur autem in Sicilia magis, quàm alibi gigãtum multitudo sit exorta, siderum id aspectus, & cætera, quæ ne-cessariò ad genituram eis adiungi solẽt, effecerunt. Qui postremo, cur nostra ætate gigantum nullus sit prouentus, perquiret, is non eandem (quæ olim) siderũ vim, planetarum coniunctionem, elementorum virtutem, genitalis seminis ad tantos fœtus facultatẽ, nec deniq; Principi Deo aliter placere animaduertat. Sed sit tandem egressioni modus. Post Cyclopas (qui gigantes fuerunt) Sicani Hispanum genus hominum vel Indigenum(vt diuersa est opinio) ac subinde Siculi, ex Italia traijcientes, & ipsi Siciliam incoluerunt. Troiani postea capto Ilio profugi complures eòdem delati, ab insigniori eorum duce Elymi sunt appellati, Segestamq; & Elimam vrbes ædificarunt. Sub quod fermè tẽpus, & Cretenses cum Minoë Rege cõtra Dedalum in Siciliam venerant, eoq; defuncto, Minoam & Engium incoluerunt. Phœnices quoq;, per ea tempora, passim in insula negotiandi gratia hospitati, Panormum, Motyam, & Soelẽ tum postmodum habitauerũt. Græcorum deinde primi Chalcidẽses, ex Eubœa insula fuerunt, qui eòdem aduecti, Naxum vrbem extruxerunt. Post quos sequenti anno Archias & Corinthij complures, Syracusas (expulsis inde siculis) tenuerunt. Sed septimo deinde anno Theocles, & Chalcidenses multi, Naxo, ob inclementiam cœli deserta, Leontinos agros, Siculis etiam illinc eiectis, ac Catanam mox occupãt. Per idem tempus Lãpis quoq; è Megaris Græciæ, cum Pãmilio, & magna græco rum manu Siciliã veniẽs super Pantagiũ amnẽ loco(cui Trotylo erat nomẽ)incolas collocauit. Vnde postea digressus, apud Leõtinos, vnã cũ Chalcidẽsibus Naxijs, Reip. præfuit. A qbus deinde pulsus, Tapsũ Peninsulã incoluit. Lampi defuncto cæteri è Tapso Megarã(quæ & Hybla antea dicebatur)sub Hyblone rege siculo trãsmigrauerũt, & Hyblæi sũt appellati. Qui & cẽtesimo postea anno, Selinuntẽ vrbẽ misso illuc Pam milio coloniæ duce, ꝓfligatisq; Phœnicibus, cõdide rũt. At pòst Selinuntis initia 145. ãno, e Megara à Gelone Syracusarũ rege sũt exterminati. Antiphemus itidẽ è Rhodo ĩsula, & Entimus ex Creta, suã vterq; ĩ Siciliã ducẽs Coloniã. 45. post Syracusas cõditas ãno, Gelã vrbẽ ædificauerũt. Geloi deinde 108. anno post Gelæ primordia, Agrigentũ suis legibus habitarunt, authoribus Aristono & Pistylo, q vrbẽ a præter fluente amne nominauerũt. Zancla verò inter sua initia, à latronibus

qui à Cumis

qui a Cumis, quę est in Opica Chalcidica vrbe, venerãt, est habitata. Et subinde du ctoribus Periere & Cratemene à multitudine, è Chalcide, cæteraq; Eubœa, in præ sidiũ accersita, incrementa suscepit. Vnde à Samijs, atq; alijs plerisq; Ionibus, qui à Medis ex Ionia eiecti in Siciliam appulerant, postea sunt pulsi. Nec multo post Anaxilas Rheginorũ tyrannus, superatis Samijs, Zanclã vrbẽ funditus euertit, nouamq; mille passus à Zancla distantem condidit: quam promiscuis hominibus frequentem reddidit, & à sua patria Messanam appellauit. Hymera quoq; à Zanclęis, deductis ab Euclide, Simo, & Sacone habitata est. In quam Coloniam venerunt plurimi Chalcidenses, quibus sese immiscuerunt Syracusani exules à contraria factione superati, qui Miletadæ nominabantur. Apud quos sermo fuit inter Chalcidicum, & Doricum medius, leges tamen Chalcidenses in vrbe pręualuerunt. Acrę autem, & Casmenæ à Syracusanis sunt habitatæ. Acræ quidem in niuosis montibus septuaginta annis post Syracusas, Casmenæ vero in planitie annis circiter viginti post Acras. A Syracusanis quoq; post cẽtũ ferme & triginta quinq; annos à cõditis Syracusis Camarina fuit cõdita, atq; ab eisdẽ, authoribus Dascone & Menecolo habitata, At Camarinæi, cũ aliquãto post a Syracusanorũ fide defecissent, in exiliũ coacti sunt: quos Hyppocrates Gelæ tyrãnus, cũ quosdã Syracusanos captiuos haberet, facta cõmutatione, recepit, atq; in suã ditionẽ restituit. Qua cum postea à Gelone iterũ fuissent exuti, ab eodẽ tertio restitutionis anno subsidiũ obtinuerũt. Gnidij etiã (quorũ regio in Asia est) olim in Siciliã nauigãtes, vrbẽ ad Pachynũ positã, Motyon appellatã, & ab Hercule antea conditã, incoluerunt. Sed & Morgetes Asiæ quoq; populi, Morgẽtiũ vrbẽ ad orã Leõtinã, Siciliã traijciẽtes cõstruxerũt. Initio de inde primi belli punici Panormũ Romanorũ colonia Senatus iussu est deducta. Captis postea à Marcello Syracusis, & redacta in ꝓuinciã Sicilia, Syracusas & Messanã Romanæ etiã coloniæ ꝑuenerũt. Et Cæsare Augusto imperãte Tauromeniũ Romana quoq; colonia est missa. Anno deinde sal. 624. diuiso orbe, Sicilia, quæ Cõstãtinopolitano Imperio cesserat, annis circiter ducentis ei paruit. Quo tẽpore Græcorũ plures Siciliã incoluerũt. Gothi postea, Iustiniano imperãte Siciliã occuparũt. Sed Bellisario duce, anno postea decimo septimo, illis expugnatis, recepta est. Sarraceni post modũ Michaele Balbo rerũ potiẽte Siciliam inuadẽtes annos. 235. si nostris annalibus, si vero Clemẽti Quarto Romano Pont. credimus. 400. tenuerũt. Quorũ tẽpore oppida cõplura sunt ab eis diruta, & noua condita, Panhormusq; ab eis regia cõstituta, & loca fere oĩa Sarracenicis nominibus (quæ adhuc durant) veteribus neglectis appellata. Normanni deinde ducibus Roberto Guiscardo & Rogerio bosso germanis fratribus, Sarracenos fœlici & admirabili victoriæ cursu superãtes, tota Sicilia sunt potiti. Qua tẽpestate Lõbardorũm magna multitudo Siciliã incoluit. Vrbes eorũ Nicosia, Platia, Aydonis, &. S. Philadelfus. Sueui deinde & Germani cum Henrico sexto aduecti, Siciliã promiscuè habitarunt. Frederico secundo Cæsare Henrici filio in Sicilia regnãte, Lõbardi cõplures ex Placentia & locis alijs Oddone duce Corilionẽ in coluerunt. Germanis postea a Clemẽte Quarto Pontifice Romano, Siciliæ Imperio abdicatis, Galli Carolo à Clemẽte suffecto Sicilia sunt potiti. Quibus oĩbus, post decẽ & septem annos, vna hora, anno sal. 1282. à Siculis, interẽptis, Aragonenses ad ætatem vsq; meã successerũt. His regnantibus, Hispani plurimi, Cathalani præterea, Genuenses, & sub inde Pisis à Florentinis subactis, Pisani, Lucenses, Bononienses, & Florentini in Siciliam traiecerunt. Quorũ incolatu cũ multæ Siciliæ vrbes, tũ Panormus ꝑsertim coaluit. Sed & anno sal. 1453. 4. Cal. Iunias à Mahometho secũdo huius nominis Turcarũ rege capta Constãtinopoli, & mox Dirachio vrbe, ac Peloponneso, plures græcorũ coloniæ in Siciliã sunt deductæ. A quibus pagi permulti qui græcorũ casalia adhuc appellantur, sunt conditi. Carolo etiam Quinto Cæsare mea ætate, Coronẽ vrbẽ expugnãte, & paulo post Turcis eã deserente, Græci

omnes,qui eam incolebant,sedes transuexerunt. Tot igitur gentes partim barbaræ, partim Græcæ ab initio ad hanc vsq; ætatem,Siciliam ordine incoluerũt. Atq; de habitatoribus hæc summatim, exigit locus vt iam de moribus Siculorum,pro vt prisci tradiderunt,& nos vsu didicimus, aliquid dicamus.

DE MORIBVS SICVLORVM.

CAPVT SEPTIMVM.

QVASDAM esse regiones,quæ acuta ingenia, & solertia gignunt,vt quibus est aer purus,& tenuis:plerasq; vero quæ retusa & hebetiora, vt quibus crassus & concretus, eruditus quilibet satis pro explorato habet. Ita quoq; qui syderum motus,potestatesq; peruestigatas habuere homines ex cœli rigore vel clemẽtia,ad hãc aut illã virtutẽ propẽsiores innasci prodidere. Ptolemæo etenim authore, cũ cœlestis vis periodi ad genituræ locum vel centrum simul confluat,in omnes,qui eò loci gignũtur, ita diffunditur: vt plerunq; ibidẽ geniti ad eundem vnũ morẽ, eundemq; colorẽ proximiores accedãt,tametsi interim animo facultas nõ desit in opposita: quod quidẽ de Siculis peritia cognouimus. Sunt enim ingenio acuto & subito. Ciceroni in verrẽ,& Iulio Firm.Mater. Hinc inuentione insignes, natura oratores,trilingues: Apuleio lib. 11. linguæ prõptæ, Silio.14.multi leporis,facetiæ multæ, scommatis præterea simul,& acroamatis plurimi,dicaces,Ciceroni.Inde gerrę Siculæ notæ sunt veterũ literis, & in prouerbium abierũt, Ausonio & Plauto.Oratoriæ artis, Bucolici carminis(Aristoteli & Diodoro lib.5.) Horologij (Pli.libro.7.c.60.) catapultæ (Plutarcho) illustratæ picturæ (Pli.lib.35.c.4.) Tonsuræ (Plin.lib.7.c.59.) Pelliũ ferinarum vsus (Eusebio) & Rythmici carminis (Danti & Petrarchæ)inuẽtores perhibẽtur. Suspiciosi (Cic. in verrẽ) & (vt patriæ pace loquar) inuidi sunt Siculi. Asconio & Senecæ.Hinc prosperis cõterraneorũ succeßibus cõtabescunt. Tetrici sunt,Epicharmo,Siculo,sed in mediterraneis præcipuè, Ad contumeliã & vltionẽ faciles,Principum assentatores & adulatores industrij, Q.Curtio lib.7. Plutarcho lib.de discretione adulatoris & amici.Tyrannidis studiosi,P.Orosio: quod tamen hodie in vniuersum non experimur. Sui commodi q̃ publici amantiores: Thucydidi lib.6.Ob feracitatem soli minus industrij,ac desides. Siculorum mensæ olim adeo lautæ fuerãt & opiparæ,vt apud Græcos in adagium,Siculorum dapes,cesserint:Athenæo,& Luciano.Hinc voracitatis templa tum plurima in Sicilia cõdita: Athenæo lib.10. Hinc coqui Siculi plurimum laudati, & Siculorum artibus conditæ in conuiuijs diatrimmatides.Athenæo lib. 14. Hodię vero frugalitatem imitãtur Italicam. Militia præterea sunt insignes, vt & latisßimo historiarum testimonio,& quotidiano vsu cognoscimus:tametsi Alcibiades apud Thucydidem libro. 6.& Valer.lib.7.cap.3.imbelles & timidos eos appellent: quorum verba ad expertes,longaq; pace eneruatos sunt referenda:vt ipsi authores indicant.Quod etiam nouitatis cupidi,seditiosi,ac discordes Thucydidi lib.6.& Plutar.in vita Pyrrhi,vocantur, atq; hinc Sicilia captu facilis eorundem iudicio censetur, id ad Græcos eorum ætate insulam incolentes, & ob diuersas factiones inter se controuersos pertinet.Sub vnius enim imperio constituti,Panormitani,Messanenses,Agrigentini,Syracusani,Catanenses,Leontini,Selinũtij,Camarinenses,Hymerenses, Lilybitani, Aegestani,& cęteri ferè omnes expugnatu sunt difficiles,vt posteriori Decade per exempla demõstrabimus.Erga Reges Siculi fide sunt incorrupta. Hinc a Seuero Cæsare ob insignem eorum in Romanam Remp.constantiam, ius latium demeruere:Vlpiano. Vltra Græcorum morẽ patientes sunt, Ciceroni in Verrem, irritati autẽ in furorẽ abeunt.Sermo eorum non est idẽ,qui olim.Ab initio nanq;

barbarus

barbarus, subinde græcus, postea italicus fuit, licet minus comptus & gratus. Vestitũ, & cætera cũ alijs Italici sanguinis indiscreta habẽt omnia, Quos aũt summos inde viros virtute, sciẽtia ac militia illustres tulerit, ĩ locis vnde fuerũt orti, obiter describemus. Porrò hactenus Siciliæ situ, alijsq; id genus cognitu necessarijs præmissis, operæprecium duxi, littoralis ac mediterraneæ oræ indicem subiungere, quo strata via, ac lotis (quod aiunt) manibus ad descriptionem singularem procedam.

LITTORALIS TRIVM SICILIAE LATERVM VETVS *& noua in modum indicis Descriptio. Caput. Octauum.*

IN ORIENTALIS LATERIS ORDINE SEQVVNTVR.

Pelorus promontorium: Straboni, Ptolemæo, & cæteris.
Scylla, Calabriæ scopulus, Scyllus hodie vulgò appellatus.
Charybdis in euripo, mare vorticosum. Calopharum hac ætate dictum.
Messana vrbs, Straboni, Ptolemæo & cœteris. Zancla prius Thucydidi & portus.
Enisis.fl. ostium Thucydidi, nunc Nisi.
Argenum promontorium, Ptolemæo, nunc caput sancti Alexij.
Tauromenium vrbs Straboni, Ptolemæo Melæ & Solino. nũc nomen retinet.
Naxon vrbs Diodoro, Plinio, Pausaniæ, Thucydidi & cœteris. defecit, hodie arx schixon.
Quod Srabo Naxum inter Catanam, & Syracusas ponit non procedit
Acesine .fl. ostium, Thucydidi lib.4. Asines plin.lib.3. Onabala Appiano. Alexandrino lib.5. Cantara saracenice hodie vocati.
Acis.fl.ostium, Theocrito. Homero, Eusthathio, Ouidio & Solino, nũc.fl.frigidi.
Xiphonium promontorium, Straboni, Caput molendinorũ hodiè appellatum.
Quod ptolemæus inter Tauromeniũ & Catanã, Symethi.fl. ostiũ ponit, errat.
Cyclopum tres scopuli Plinio, hodiè Faragluni.
Acis arx, in scopulo vndiq; prærupto.
Ongia siue ongina Olim, nunc lognina statio.
Portus vlyssis, Homero, Vergilio & Plinio: nunc Aetnæis lapidibus oppletus: & Diuo Ioanni a decatria ædis dicata.
Aethna mons, Mongibellus vernacule dictus.
Catana vrbs, Thucydidi. Straboni & Ptolomæo, Catina Ciceroni. Catania Plutarcho, & hodiè nominata.
Amenanus fluuius Sraboni & Ouidio, Amenes Pindaro in Pythijs, Iudicellus hodiè dictus, Catanam interfluens.
Teriæ.fl.ostiũ, Thucydidi lib.6. Pli.&c. Hodiè Catanæ.fl.& Iarrettæ.
Simethi .fl.ostium Vergilio, Thucydidi lib.6. Ptolemæo, Athenæo, Plinio & Macrobio. Hodiè sancti Pauli.
Murgẽtiũ vrbs Ciceroni & Sraboni, Murgãtia Liuio lib.4. de bello pun. defecit, turrisq; est hodie ã Murgo nuncupãta. Et Leontinũ frumenti emporium, Agnuni hodiè vernacule.
Leontinum vrbs. Leontium Ptolemæo. non longe a mari recedens
Pãtagij .fl. ostiũ. Vergilio. Ouidio & Claudiano, Pantachi Ptolemæo, Hippatis plerisq;. Hodie.fl. porcari, & frumẽti emporiũ Bruca appellatum.
Taurus promontorium Ptolemæo, hodie caput sanctæ Crucis.
Chersonesus Ptolemæo, Augusta hodie vrbs, & portus.
Yhadedæ.fl. saracenici nominis ostium, intus Sancti Iuliani.
Miliæ.fl.ostium Thucydidi, Liuio, & Plutarcho in Marcello, hodiè Marcellini, sed Intus passus Syracusarum.

Alabi.fl.ostium, Diodoro lib.5.& Ptolemæo, nunc Cantari.
Limpetra Diodoro, defecit.
Megara vrbs. quæ & Hybla, iacet, eiusq; ad littus visuntur ruinæ.
Bacena vrbs Diodoro lib.20.Bigenis ager nunc appellatus.
Chersonesus. Tapsus Vergilio, Ouidio & Thuy didi lib.6. hodie peninsula Manghisi.
Trogilorum portus, Liuio.
Syracusæ vrbs Vergilio Tindaro, Theocrito, Ouidio, Thucydidi, Straboni, Ptolemæo, Melæ, Plinio &c. Et Portus.
Arethusa fons.
Anapi.fl. & Cyanes ostium, Ouidio & Plutarcho.
Plemmyria paruula insula, nunc sancti Martiani.
Chersonesus, Ptolemæo. Plemmyriũ promontoriũ, Thucydidi & Vergilio :nunc Massa Oliueria.
Lõgũ promõtoriũ, Ptolemæo. Hodiè lognina statio, & eiusdẽ nominis Scopulus.
Cacyparis.fl.ostium Thucydidi, nunc Casibli.
Orini.fl.ostiũ Ptolemæo, Erines Thucydidi.hodiè Mirandæ, sed interius Noti.
Asinarum.fl.ostium, Plutarcho in Nicia, & Thucydidi, nunc Falconaræ.
Elorus vrbs, Castrum Plinio, hodiè turris recens, vernacule sta in pace.
Elori.fl.stagnantis ostium, Vergilio & Ouidio, nunc Abysus.
Naustatmus portus, Plinio, qui tamẽ errat in ordine, Phœnicus Ptolemæo:hodiè vindicaris, frumenti emporium, Arx, & parua eiusdem nominis insula.
Machara vrbs, Ciceroni lib.5. in verrem, & Pli. lib.3. & Ptolemæo, Citatella vulgo sed ciuitas Machari à senioribus accolis appellata.
Elorina stagna, vnum a cauda lupi, alterum a Ruuecto hodiè nominatum.
Marzamenus statio, & duæ eiusdem nominis insulæ
Moriella salina, ad radices Pachyni.

MERIDIONALIS LATERIS ORDO.

Pachynus promontorum Ptolemæo & cœteris. Caput passarum vulgo hodiè.
Pachyni portus, Ciceroni in verrem, hodie Longobardus.
Motyon oppidum Pausaniæ lib.5. &.10.hodiè iacet.
Portus Palorum.
Scopulus, insula currens appellatus.
Stagna plura in quibus sal gignitur.
Edissa portus, Ciceroni in Verrem lib.7.Marza hodie, sinus & statio.
Odyssia promõtoriũ, Ptolemæo, Caput Marzæ hodie & Castellazũ vrbs diruta.
Stagna plura sal gignentia.
Insula, hodie a porris dicta, paruula ac gemina.
Busaitunus & Busaitunellus lacus pisculenti.
Ficalli, noui nominis oppidi iacentis vestigia. Et ædicula Diuæ Mariæ eiusdem nominis, & fontes ad littus vberrimi.
Puzallus arx recens, & frumenti empiorum, vnde ad Melitam ex Sicilia propinquissimus est traiectus.
Mothycani.fl.ostium Ptolemæo, hodie Siclis.
Donna lucata fons ingens: & statio.
Hyrminij.fl.ostium.Pli.Mauli hodiè & Ragusæ.
Inyctos vrbs, Herodoto. Inyctum Straboni & Stephano.Inicum Pausaniæ lib.7. Longobardum hodie dicta & iacet.
Cauconæ portus Ptolemæo, Caucones Procopio lib.3, de bello vandalico. Scalãbris statio hodiè & Sanctæ crucis.fl.ostium.

Specus

Specus Columbara.
Oani.fl.ostium Pindaro, hodie Frascolari,
Camarina vrbs Vergilio & Straboni, hodie iacet, Camarana vulgo dicta.
Ypori.fl. ostium, Ptolemæo, Hipparis Pindaro in Olympijs, Hippanis Vibio Sequestri, Camarinei hodiè Et palus.
Salina Camarinensis.
Dirilli.fl. insignis ostium.
Manumuzæ fl. ostium.
Terranouæ fl. ostium.
Terranoua oppidum, & vetusta vrbs diruta.
Nanphriæ fl. ostium.
Yharrubæ fl. ostium.
Falconera arx recens.
Scopulus Sancti Nicolai.
Gelæ fl. ostium, Vergilio, Claudiano, Ouidio, & Plinio. Hymeræ Ptolemæo Hodie Salsi.
Alicata oppidum.
Gela Vrbs, Thucydidi, Vergilio & Ouidio. Iacet nunc in monte obruta.
Ecnomus & Phallarium, propugnacula parum a littore recedentia, Diodoro lib. 19. & Plutarcho in Dione.
Flumicelli fl. ostium.
Insula paruula Sancto Nicolao appellata, & veteris ædificij ruinæ.
Millaya turris.
Yafis turris.
Castellazius mons, & in vertice ingentis arcis vestigia
Balatella, Pyratarum statio.
Mons clarus, arx recens.
Comicus vrbs Diodoro lib. 5, defecit.
Punta alba.
Agragæ fl. ostium, Polybio: hodiè Dragus.
Agragantinum Emporium Straboni & Ptolemæo, hodie vestigia tantum.
Agragas græcis, Agrigentum latinis vrbs parum a littore distans, Thucydidi, Straboni, Melæ, Plinio & Vergilio, hodie ingens tantum cadauer, cui incubat Agrigentum noua vrbs.
Agrigentinum frumenti recens Emporium.
Huic quod proximum in ordine Hypsam fluuium Ptolemæus posuerit, non succedit.
Mons rubeus, arx.
Siculiana, frumẽti Emporiũ, & eiusdẽ nominis oppidulũ, parum a littore distans.
Cannarum fl. ostium.
Heraclea vrbs, quæ & Minoa prius, Straboni, Ptolemæo, Melæ, Diodoro, Polybio, Liuio, & Plutarcho in Dione, Hodie iacet ad caput album.
Lyci fl. ostium, Diodoro in Philippo, & Plutarcho in Timoleõte. Hodie platani.
Isburi fl. ostium Ptolemæo, nunc Mayhasoli.
Socij fl. ostium Ptolemæo, nunc Caltabellottæ.
Thermæ colonia, Diodoro, Melæ & Plinio, Hodie Sacca vrbs.
Pintia Ptolemæo, defecit.
Atys fl. ostium Plinio, nunc Carabi.
Hypsæ fl. ostium Plinio, nunc Bilici.
Yhalicium stagnum.
Selinis, siue Selinon, siue Selinuns vrbs, Diodoro, Straboni, Plutarcho Vergilio: Hodie

Hodie terra Pulicorum dicta.
Selinis fl. ostium, Plinio, siue Selinuntis Vergilio & Ptolemæo, qui ordinem non seruat, Madiunis hodie nominati.
Trium fontium promontorium.
Arenæ fl. ostium.
Mazara emporium Diodoro lib. 14. sed hodie vrbs.
Mazari fl. ostium, & stagnum Diodoro & Ptolemæo, qui interim non rectè ante Selinuntem fl. ad orientem illud posuit.
Caput fœderis.
Sybilliana turris.
Marsalæ fl. ostium.

OCCIDENTALIS, & Septentrionalis lateris ordo.

Lilybœum promontorium & vrbs, Diodoro, Straboni, Ptolemæo, Melæ, Plinio & Solino. Et puteus Diodoro & Macrobio. Hodie Marsala vrbs, & Caput Boci, & Scopuli subaquanei, & Portus.
Stagnum, stagnonum vulgo dictũ, & quinq; in eo paruulæ insulæ, Et salinæ plures.
Sancti Theodori caput, siue Burruni.
Acithij fl. ostium Ptolemæo, nunc Birgi.
Quòd Egitharsum promontorium & Segestanum emporium huic fl. subiunxit Ptolemæus, errauit in ordine.
Salinæ complures.
Egusa Polybio lib. 1. Aegate Liuio & Floro, Probantia & Sacra, quæ Hieronesus à Polybio lib. 1. dicitur, insulæ tres Ptolemæo & Plinio: hodie Fauognana, Leuansus & Maretimus.
Drepanum Ptolemæo & Plinio, vrbs & portus, Polybio & Vergilio.
Turris Sancti Iuliani.
Erix mons & vrbs, Polybio, Straboni, Ptolemæo & Plinio, Mons Sancti Iuliani in Archiuo Regio, vulgò mons Drepani.
Bonagiæ statio.
Caput Cophani.
Egitharsus promontorium: nunc Caput Sancti Viti.
Cœtaria Ptolemæo: scupellus hodiè, statio & turris.
Segestanum emporium, Segestana ora Polybio lib. 1. Castrum ad mare hodiè, frumenti emporium.
Crinisij fl. ostium Thucydidi & Plutarcho: hodiè Sancti Bartholomæi.
Bathis fl. ostium Ptolemæo: nunc Iati.
Parthenicus ager, Antonino Pio: hodiè nomen retinet.
Macella vrbs post oram Segestanam ponitur à Polybio lib. 1. defecit.
Sancti Cathaldi fl. ostium & eiusdem nominis arx.
Elyma vrbs vetusta, Thucydidi & Dionisio Alicarnassæo: hodiè Palymita, in edito monte sita.
Caput Rami, & iacentis oppidi ruinæ.
Hyccaris oppidum Thucydidi, Diodoro, Pausaniæ & Antonino Pio, Hyccarum Philisto, Hyccara Apollodoro, iacet, vbi nunc murus carinis, & turris Garbolãgi.
Fimi insula, Gulielmo Siciliæ regi secundo in suis diplomatis: Fœminarum hodiè dicta.
Motya Thucydidi lib. 6. Motyon vrbs & sinus Diodoro lib. 13. & 14. defecit, vbi nunc portus & fossa Galli, & turris sferracaballis.
Arx recens, cui à Mundello nomen est.
Peregrinus mons, soli sibi constans.

Panormus

Panormus vrbs, Thucididi, Polybio, Ciceroni, Ptolemæo. P. Melæ, etiã & plerisq; alijs, Et olim stagnum, Et Papyritus fluuiolus hodie vrbem interfluens.
Orethi.fl.ostiũ, Vibio Sequestri, innominati, Polybio lib.1. Eleutherij Ptolemęo, Habes Sarracenis, & Normannis, ab Admirato hodie cognominati.
Aquæ Cursalium, id est Pyratarum.
Bayhariæ Sarraceni nominis.fl.ostium.
Mons Gerbinus, & turris specula.
Solœntum vrbs Thucydidi & Diodoro, iacet in monte Alfano.
Arx, portus, & frumenti Emporium eiusdem nomini,
Sancti Michaelis.fl.ostium, alias Pontis rupti.
Olulis oppidum Ptolemæo, defecit.
Trabia arx, & aquæ.
Thermarum.fl.ostium.
Thermæ vrbs, & Balneæ Hymerenses, Ciceroni.
Brucatum oppidum iacet, vbi arx est hodie eius nominis.
Torti.fl.ostium.
Hymera vrbs, Diodoro, Ciceroni, Straboni, & Thucydidi. Defecit, vbi hodiè turris Bonfurnelli, & ager Sancti Nicolai.
Hymera.fl.ostium. Ptolemæo, Plinio, & cęteris: hodiè.fl.magni.
Rocellæ.fl.ostium.
Auricella arx, vulgò Rocella.
Cephaledis vrbs Ciceroni, Straboni, Ptolemæo, & alijs.
Carbonis.fl.ostium.
Malpertusi.fl.ostium.
Caput Rasichelbi, Pyratarum statio, & turris, cui Pollina in excelso monte oppidum, non procul inde, prominet.
Monali.fl.ostium, Ptolemæo: nunc Pollinæ.
Thusa arx, & frumenti Emporium, cui Thusa oppidum in colle imminet,
Thusæ.fl.ostium.
Alete vrbs, Ptolemæo: nunc ingentes tantum circum S. Mariam a palatio ruinæ.
Pittinei.fl.ostium.
Caput Mariazi; & turris specula.
Serrauallis.fl.ostium.
Serrauallis arx, & dirutum oppidulum.
Alesa vrbs, Ciceroni, Straboni & Ptolemæo, nunc obruta tantum, ad littus Caroniæ monumenta.
Furiani.fl.ostium.
Aquæ dulces, Diodoro lib.5.
Quod Ptolemęus hic Chydam fluuium, & Calactam vrbem ponit, non procedit, cum nullum ibi neq;.fl.neq; vrbis sit vestigium.
Montes Aerij. Diodoro lib.5.
Aluntium vrbs, Ciceron. in Ver. Alontium Ptolemęo, quam hic locat, Aleuntium Plin. & Dion. Alicar. Hodie vrbis mirãda tantum, iuxta. S. Philadelphum, monumenta.
S. Philadelphi.fl.ostium.
Turris. S. Agathę.
Chydę.fl.ostium, hodiè Rosmarini.
Calatina vrbs Diodor. lib.12. Calata Ciceroni Epistolarum lib.13. Calacta Ptolemęo. Sanctus Marcus oppidum hodie.
Arx Petrę Romę.
Agathyrium vrbs Diodoro, Straboni, Ptolemęo, & Plin. defecit, vbi nunc ad

caput

caput Orlandi diruta est ædicula.S.Martini.
Promontorinm Orlandi
Nasi.fl.ostium.
Brolus arx.
S.Angeli.fl.ostium.
Caput Calauæ,& Pilainus oppidulum ei incubans.
Turris.S.Georgij.
Iusæ.fl.ostium.
Pactæ,noui nominis vrbs.
Thymeti.fl.ostium Ptolemæo,Symethi Straboni,& Plin.nunc Pactensis.
Tyndarium vrbs Ptolemæo,Tyndarus Straboni,Ciceron.Plin.& cęteris iacet.
Heliconis.fl.ostium Ptolemęo:nunc Oliuerij,ab arce,quam alluit.
Furnaris oppidulum ad.p.m.2. Et Tripis oppidum in edito & pręrupto colle ad. p.m.5. Et vetustę magnęq; vrbis ruinę.
Castri Regalis.fl.ostium,& ad eius orę verticem eiusdem nominis oppidum.
S.Basilij.fl.ostium,& ędicula eiusdem nominis.
Chersonesus Apollonij interpreti lib.4.nunc caput Milacij.
Mylę oppidum Straboni,Ptolemęo, & Ouidio:hodie Milacium, & Portus.
Oliueti.fl.ostium.
Frundonis.fl.ostium.
Nucithi.fl.ostium.
Malpurtiti.fl.ostiũ, & subaquaneus eiusdẽ nominis scopulus nautis formidatus.
Diuetum oppidulum.
Falacrium promontorium,Ptolemęo,Rasiculmũ hodie dictum,& turris specula.
Myrtorum statio.
Pelorus promontorium,& Turris Phari,vnde incepimus.

MEDITERRANEA IN MODVM INDICIS DESCRIPTIO. CAPVT NONVM.

Pelorus promontorium,cui eodem itinere,quo littoralia,hęc succedunt.
Messana.
Camaris.
Bordunarus,& Abbatia. S. Marię eiusdem nominis, ab Vla Ioannis Graffei filia, & Rogerij Beati vxore,consensu Guilelmi secundi Sicilię Regis erecta & dotata vt eius Priuilegio constat.
Sanctus Philippus &.S.Philippi abbatia.
Cumia.
Ardaria.
Milis,& Abbatia.S.Marię de Mili.
Galatis.
Sanctus Stephanus.
Pozulus.
Brica.
Zampilerius.
Annunciata.
Scala.
Zaera.
Gazis.
Contissa.
Calispera.
Pistumma.
Roccamaturis,& Abbatia eiusdem nominis.

Scaletta.

Scaletta.
Monasterium S. Placiti.
Itála, & Abbatia sanctorum Petri & Pauli.
Casale vetus.
Aly.
Mandanicius, & Abbatia S. Mariæ eiusdem cognominis.
Locadius.
Iundimandrius.
Paglara.
Enises flumen.
Sauoca.
Limina.
Fortia, & Abbatia sanctorum Petri & Pauli.
Muniuffus.
Calidorus.
Gaggus.
Motta camastri.
Caltabianum.
Mascalis.
Castrumleonis.
Francauilla.
Lingua grossa.
Rucella.
Randatium nouum.
Randatium vetus dirutum.
Abbatia S. Mariæ Maniacis.
Maniacium oppidum, iacet.
Cisarum.
Abbatia S. Heliæ.
Trayna.
Abbatia S. Michaelis.
Ciramis.
Capitium, Ptolemæo, & Ciceroni.
Nicosia.
Galianum.
Argyre Ptolemæo, Diodoro, & cæteris & Abbatia S. Philippi, à quo oppidum hodie nomen habet.
Rayhalbutum Saracenici nominis oppidum.
Brontes.
Adranum, Plutarcho in Timoleonte, vulgo hodie Adernò.
Paternio.
Motta S. Anastasiæ.
Aetna Straboni, defecit.
Aetna mons cum pagis
Alicia Thucydidi lib. 7. Aleta Ptolemæo, Halicis Cicer. in Verr. lib. 5. defecit.
Centoripe, iacet.
Engium, defecit.
Inessa Thucididi, defecit.
Hybla minor Thucydidi & Pausaniæ, defecit.
Iudica noui nominis oppidum, iacet.
Apollonia, Diodoro lib. 16. defecit.

Asserum,

Asserum, Ptolemæo & Ciceroni, hodiè vt olim.
Calasibethum Saraceni nominis oppidum.
Enna, Cicer. Diodor. Straboni, Ptolemæo: hodie corruptè Castrum anna.
Aydonus.
Citatella vrbs diruta.
Platia noua.
Platia vetus diruta.
Mactorium, Herod. lib. 7. defecit.
Naunis, iacet.
Cacyrum Ptolemæo, defecit.
Calatanixetta.
Calatagironus.
Mene, Cicer. Diodoro, & Ptolemæo: Meneum hodiè.
Ochula, Aquila in publicis tabulis, vbi mira antiquitatis vestigia.
Palica vrbs, Diodor. lib. 11. & Macrobio, iacet. Et lacus Naphitia hodiè dictus.
Caltafarus mons, & dirutæ vrbis vestigia.
Paliconia.
Militellus.
Licodia.
Vizinis.
Leontinum, & Abbatia S. Mariæ Rocadiæ.
Curcuracium, iacet.
Milillis.
Francus fons.
Bucher, Saracenicum oppidum: Bucherium hodiè.
Ferula.
Sortinum.
Herbesum, Diodoro Ptolem. & alijs: Pantalica hodiè.
Buxema.
Ceratanum Ciceroni, vt hodiè.
Acræ Thucydidi lib. 6. iacet: Palazolus hodiè.
Mendula oppidulum, iacet, vbi & templum est Diuæ Luciæ, & Paulo infra Pyramis, & vrbis antiquæ prostratæ ruinæ.
Abbatia S. Mariæ de arco.
Neas vrbs, Diodoro lib. 11. Neetum Ptolemæo, Syllio & Ciceroni. Notum hodiè.
Auula.
Ragusa.
Motyca Ptolemæo.
Vrbs prostrata & ea magna inter Neam & Notycam.
Ispia, Syllio, iacet: Ispa vulgo dictum.
Spaccafurnus vulgo, sed eruditioribus Ispicæ fundus.
Siclum.
Claromons.
Biscarus & Abbatia S. Mariæ à Terrana.
Hybla minima, Thucydidi & Pausaniæ, defecit.
Casmene Thucydidi lib. 6. defecit.
Buterium.
Mazarenum.
Barrafranca.
Petrapretia.
Narus.

Rayhalmutus.

Rayhalmutus.
Herbesum Polyb.lib.1.Gruttæ hodie.
Motya Philisto,iacet.
Raphadalis.
Agrigentum.
Accilla Liuio,& Polybio, defecit.
Sutera oppidum,& mons.
Mons mellis.
Camarata oppidum, & mons.
Castrum nouum.
S.Stephanus.
Biuona.
Prizis.
Palatium Hadrianum.
Clusa.
Busachinum.
Monasterium.S.Mariæ à Bosco.
Iuliana.
Burgium.
Villa franca.
Triocala,vrbs Ciceroni,Silio,& plerisq; alijs,defecit, nomine & ruinis solum hodie cognita.
Calatabellotta.
Zabuth Saracenicum oppidum,Sambuca hodie.
Adragnis,iacet.
Sinurium,iacet.
Entella Ciceroni & Silio lib.14.Iacet, & nomen retinet.
Sala.
Gibillina.
Burgettum.
Partanna.
Castellum veteranum.
Salemis.
Segesta Diodoro, Straboni & cæteris,Iacet, Barbara hodie dicta,& extra mœnia templum Cereris adhuc integrum.
Calæmeth Sarraceni nominis dirutum oppidulum,& Balneæ,& Aquæ Segestanæ.
Bonifacius mons, & ad verticē Alcamus Sarracenium vetus oppidū,sed dirutū.
Alcamus ad radices montis,recens oppidum.
Macella Polyb.lib.1 defecit.
Ietum Plinio,Ietas excelsus Silio lib.14.iacet,Iatum vulgo hodie dictum.
Corilio.
Casale Græcorum sancta Agatha appellatum.
Mons Regalis.
Misilimeris.
Ciminna.
Marineus.
Bycarum.
Hippana,Polyb.lib.1.defecit.
Caccabus.
Sclafanus.
Castauulturus.

D Politium

Politium,& mons Nebrodides.
Golisanus.
Gratterium.
Pollina.
Isnellus.
Petralia inferior.
Petra Ptolemæo & Solino. Petralia superior, hodie dicto.
Gangius.
Thissa Ptolemæo & Plinio: defecit.
Thusa.
Sanctus Maurus.
Castellum bonum,& Abbatia.S.Anastasiæ.
Geracis.
Motta fermi.
Sanctus Stephanus.
Pittia Plinio. Pittineus hodie.
Amestrata Ciceroni & Plinio. Misistratum Polyb. libro. 1. Mistretta hodie.
S.Philadelphus.
S. Marcus.
Militellus.
Longi.
Crastus, Antho.lib.de viris illustribus.iacet.
Myrtus,& Abbatia.S.Philippi.
Crapis.
Turturicium.
Saluator.
Galatis.
Castania.
Martinis.
Veria.
Nasus.
Sanctus Angelus,& Abbatia eiusdem nominis.
Ficarra.
Raccodia,& abbatia. S. Nicolai à ficu.
Samperis.
Mons Albanus.
Noara,& Abbatia.S.Mariæ.
Tripis.
Castrum Regale.
Sancta Lucia,& Abbatia.S.Philippi.
Veneticus.
Condro.
Samperis.
Monfortis
Mauroiannus.
Rocca.
Rametta.
Saponara.
Caluarusus.
Bonusus,& Abbatia.S.Gregorij eiusdem nominis.

Salix.

Hactenus indicem ordine recensuimus : nunc descriptionem, vt polliciti sumus, exactius aggrediamur. Sed vt & hæc ordine incedat, à Peloro iure optimo auspicandum est, quòd & Italiæ propior, & ab ea olim diuulsus sit.

F. TH. FAZELLI SICVLI, ORDINIS PRAEDICATORVM DE REBVS SICVLIS PRIORIS DECADIS.

LIBER SECVNDVS.

DE PELORO PROMONTORIO.

CAPVT PRIMVM.

PELORVS Siciliæ promontorium, illud est, quod Italiam prospicit, & in æstiuos vergit ortus, non aliter q̃ Cœnys Italiæ promontorium, Cauda vulpis mea ætate appellatum, Peloro oppositum, in occasum. Nam fretum, coeuntibus paulatim Siciliæ & Calabriæ littoribus, ita coarctatur, vt ea promontoria vicinam inter se inflexionem faciant, distentq; à se inuicem paruı, angustiq; fluxus intercapedine, quam Euripon græci vocant. Cœnys enim littus, inter Cantarellum, & scopulum (cui ab equi forma naturaliter ibi expressa, caput caballi vulgò nomen est hodie) à Peloro mille & quingentis passibus distinguitur, vt Diodorus & Plinius scripserunt, & nos metimur. Angustias itaq; freti, ex parte Siciliæ Pelorus in mari excurrens, & Cœnys ex Calabria conficiunt. Dictus est autem Pelorus à Peloro nanis gubernatore, ibi ab Annibale interempto atq; sepulto. Cum etenim Annibal, ex Petilia Lucaniæ regionis olim Italiæ oppido victores Romanos fugiens, Africam repeteret, & littora procul intuenti neq; seiuncta, neq; peruia, sed absq; interuallo ei viderentur, proditum à Peloro se arbitratus, illic eum occidit, condiditq;. Verum inspecta postea freti angustia, & loci natura, erroris sui pœnitens, cùm in vitam reuocare occisum nequiret, statua illi eo loco erecta, promontorio Pelori nomen indidit, quod probatæ illius fidei, suiq; erroris perpetuum monumentum foret: licet Seruius ante id factum, Pelori nomen huic promontorio, à loci situ inditum, apud veteres se legisse scribat. Nam Pelorus græcè, prope montem latinis, siue caput montuosum sonat, & (vt à græcis accepi) vernaculè etiam hodie peloros caput significat. Huic arx nostra hac tempe-

ſtate imminet, & ad fauces tuendas, & ad prælucendi miniſterium ob ſalutem nauigantium erecta (quam ſtylarion græci id eſt columnam vocabant) vt ex ea faces incenſæ, nauigantibus noctu viam eminus dirigerent, ne vel in Scyllam ſcopulum, vel in Charybdin mare vorticoſum, loca omnino periculoſa deferrentur: vnde nimirum illapſis, nulla fit aut remeandi, aut effugiendi poteſtas. Turri primum Phaos græce (quod latine lux ſiue lumen eſt) vulgo poſteà, vnius literæ corrupta acceſsione, Pharos nomen remanſit. Pleriq; eam id à Pharo turri, quam in inſula Aegypti portum Alexandriæ efficiente, contra Nili fluuij oſtium, ad nauigantibus prælucendum, Ptolemæus Philadelphus rex extruxit, mutuaſſe tradunt. Enimuero cùm ea Aegypti turris ſuper quatuor vitreis cancellis à Soſtrato Gnydio architecto locata, inter orbis ſpectacula, maximum, atq; pulcherrimum operum omnium cenſeretur: poſtmodum aliæ multæ, & quidem illuſtres vrbes eius æmulatione turres littorales & ipſæ erexerunt, ex quibus nocturno nautarum curſui conſulentes, lumen ad præuidenda vada, portuſq; fauces exhibebant. Et vt propius ad Alexandrinæ illius vſum magnificentiamq; accederent, ne à nomine quidem ſibi recedendum putarunt, adeo vt & locos ipſos, quibus turres locabantur, Pharos appellauerint. Quod in hæc vſq; tempora vſurpatum apud omnes maritimos obſeruatur. Hinc & apud Ligurum metropolim Genuam, turris eſt, quam caput Phari vocant. Inde ad Liburnium Piſani portus munitiſsimam arcem, in ſcopulo, circa paſſus mille à continenti diſsito, fundata turris nocturnum Tyrrheno mari nauigantibus lumen, q̃ remotiſsimè præbens, Piſanumq; eminus portum oſtendens, pharea appellatur. Apud Candianum non procul à Rauenna, vbi ſapis.flu. illapſus portum efficiebat in primis celeberrimum, turrim fuiſſe Pharεam, omnium maximam, quas Romanum vbiq; habuit imperium, Plinius teſtatur. Hinc igitur ab initio & huic Peloritanæ ſpeculæ Pharos nomen impoſitum fuiſſe volunt. Quod ita increbuit, vt & ipſum fretum turri infeſtum Phari quoq; ſibi inſolens nomen, in abuſum pertraxerit: licet ex græcis non deſint, qui Pharos aquarum concurſum ſignificare doceant. Quod ſi ità eſt, aptiſsimè & pluſq̃ propriè Meſſanenſe hoc fretum æſtuoſum ob vndarũ eius cõcurſum, Pharus appellatur. In Cœny verò promõtorio oppoſito Rhegini (vt lib. 3 teſtatur Strabo) turriculam & ipſi erexerunt, quam Columellam vocauerunt: cuius hodie nulla extant veſtigia: ita ijs freti faucibus munitiſsimæ arces duæ olim, hinc & inde, præſidio & miniſterio erant appoſitæ. In hoc anguſto freto, ex parte Calabriæ, à Cœny ad Aquilonem. 4. paſſuum milibus diſtans Scylla eſt ſcopulus, & ex Sicilia charybdis, mare vorticoſum: ſæuitia vtrunq; clarum. Scylla ex Italiæ parte, quæ Pelorum reſpicit (à quo. p. m. 6. interfluxu maris diſcinditur) ſaxum eſt ſublime, oræ Calabriæ iunctum, mariq; prominens, quod procul intuentibus, humanam in ſuperiori parte formam oſtendit, vbi & oppidum eſt Scyllum appellatum, quod Scyllæum veteres dixerunt. Saxum hoc appulſis & nauigantibus admodum eſt noxium. Editæ nanq; & præcipites rupes Scyllæo oppido, mariq; proximo imminentes, plures habent ſcopulos, eoſq; ſub radicibus cauernoſos: in quos dum ingreditur æſtuoſum mare, & ab eis refringitur, tumultuando efficit, vt latrantes canes atq; vlulantes lupi audiri videantur. Charybdis ex parte Siciliæ, paulò ſupra Meſſanam, & à Scylla. p. m. 15. ad meridiem diſcreta, mare feruentiſsimũ, profundum, immenſum ac ſæuum eſt. Cum nanq; fretum hoc, duobus promontorijs, geminoq; littore coarctetur (vt diximus) paruo primùm, mox ſenſim paulatimq;, ad meridiem aperientibus ſeſe anguſtijs, latioris maris interuallo dilatatur: cumq; non procul abſit à curuato littore, quod Meſſanæ portum complectitur, maris aquæ in profundum ſemper, per circum-

ductiones & vortices, declinantes, & modò in abruptum barathrum abeunte freto, modò cum impetu, & fluctuum collisorum fragore, supina facie resiliente mari, vastum hiatum, & immensam voraginem conficientes occurrunt. Quæ inundationes, mirum in modum per hos gyros & contrarios cursus, nauigia & obuia quæq; absorbent, vt ne naufragium quidem vllum ibi natans appareat. Simul etenim subsidentibus aquis, in mare nauigia rapiuntur, & ad interna vi spiritus pertrahuntur. Cumq; pari impulsu circum vndiq, agitentur, ad ima ferri necesse est. Absorptarum autem dissolutarumq; nauium fragmenta per multa passuum milia ad Tauromenitanum, & vicinum vsq; littus, ductu subaquaneo appelluntur: vbi tandem Charybdis ipsa, quæ absorbuerat, reuomit, prout vsu ferè quotidiano experimur, & Salustius & Strabo memoriæ prodiderunt. Hunc locum omnino periculosissimum, & naufragijs infamem Charybdim Græci appellarunt: quod rabide cadere lib. 4. interpretatur Thucydides. A nostris vero Calopharum (quod latine bonum siue pulchrum lumen est) hodiè etiam vocatur: ob id, quod ad proximum Brachium S. Raynerij curuum littus, altera sit specula, quæ cautum prænauigaturis contra vicinæ Charybdis minas lumen prærigit. Porrò fretum ipsum, latitudinis, vbi angustius, p.m.& quingentorum (vt diximus) vbi vero latius p. m. 12. æstuaria quotidiè, alternosq; cursus, statutis horis, tanta velocitate simul & atrocitate patitur, vt inter naturæ miracula ab Aristotele recensitum sit. Nam modò in Tyrrhenum, modò in Ionium mare, fluctibus inuicem versis adeò furiosè fluit, vt ventos etiam ac nauigia suo cursu frustretur, & sistat, vel secum portet. Adeo præterea pernicioso feruet æstu, vt quasi ab imis mare subuerti videatur, & ita vastis inuoluitur vorticibus, vt non modò nauigantibus, sed etiam videntibus sæuum sit ac horrendum. Vndarum nanq; in se concurrentium tanta est pugna, vt alias veluti terga dantes ad imum desilire, alias quasi victrices in sublime ferri videas: atq; nunc hinc fremitum feruentis æstus, nunc illinc gemitum in voraginem decidentis maris exaudias. Hinc in prouerbium Scylla & charybdis abiere: hinc Poetis ampla fabulandi materia: hinc latratus auditi, hinc monstra credita & Simulachra, vt apud Homerum Odysseos lib. 12. & apud Vergilium Aeneidos lib. 3. videre est. Quæ cùm ab historiæ seuerioris grauitate semota sint, non sunt hoc loco à me recensenda. At quoniam ij euentus reuerà miri sunt, non extra institutum facturum me existimaui, si eorum causas plerisq;, quibus per ignorantiam fabulosa etiamnum creduntur, paucis explicauero. Astrologorum constans est sententia, Lunam humidis, quemadmodum sol calidis, dominari: quo fit, vt super quacunq; regione illa eleuetur, in ea maris aqua naturali causæ obsequens directè sursum extollatur. Hinc mediterranei maris, quouis mense semel accessum luna crescente, decrescente verò è diuerso recessum fieri videmus. Hinc quoq; bis quouis die (quem naturalem vocant) diuersitate angulorum, quos Lunæ, dum in Epicyclis mouetur, radij super mare constituunt, fluxum & refluxum habet omne mare, licet non vbiq; sensilem. Luna enim, cum oritur, nostrumq; accedit hemisphærium, cursum facit, recursum autem cum quasi à nobis recedens à meridie occasum petit. Rursum subinde fluxum gignit, cum ab occasu subter ima cœli ad noctis angulum meridiano oppositum protendit: refluxum deniq;, cum inde quasi dilapsa ad ortum mouetur. Ità mare bis diæ lunæ accessu & recessu alternum patitur cursum, non instàr magnetis ferrum attrahentis (vt pleriq; minus æquo aduertentes scripserunt) sed ollæ igni appositæ. Nam dum ignis radij ollam directè tangunt, æstuat aqua, si obliquè, quiescit. Hinc refertur bis singulis diebus cursu alterno, & mira æstuaria patitur Oceanus, quòd sit latissimus, humidarumq; rerum omnium præ-

cipuus, Luna quoq; ei plurimùm dominetur. Cæteræ verò aquæ plus minusué, proùt vel ab Oceano distant, vel loci dispositione afficiuntur. Propinquæ enim Oceano, quæ Normanniam & Scotiam interluunt, manifestè sursum efferuntur,& in diuersum effluunt. Mediterraneum quoq;, ad Gades, apertisime æstuans intumescit, fluensq; tandem proxima quæq; verberat. Sed cùm Sardoum, Tyrrhenum & Siculum profundissima sint (vt lib. metheor. 2. testatur Aristo.) æstum refluum quidem, sed occultum habent. Adriaticum verò, cùm nec nimis latum, nec adeò profundum sit, aliquatenus sensilem patitur. In hoc autem freto Messanensi cùm profunditas octuaginta vix passus excedat, angustaq; sit eius latitudo, palam tamen sex horis fluit, totidemq; etiam in opposita refluit, patiturq; æstus (vt diximus) visu horrendos. Proinde motus lunæ in Epicyclis naturalem eis causam suppeditat: cui accedit & loci dispositio. Cum nanq; ex Ionio latissimo proueniat pelago, & intra angustissimum (vt meminimus) coarctetur euripum, nec possit latius diffundi, protudendo suo impetu,& ad subaquaneos, cauernososq; scopulos irrumpendo non modò refluum æstum, sed eodem etiam tempore (quod miratu dignius est) in opposita cursus continuat. Quàm inconsyderatè autem Timæus, Liuius, ac veterum pleriq; alij, vel in ventos, vel in solem, vel in sydera horum æstuum causas reiecerint, nemo est, vel primas modò Philosophiæ regulas ingressus, cui non sit perspicuum. Sed & alia in hoc freto res mira frequenter apparet. Nam mitigato turbine, quietoq; aere, circa diei exortum illucescente aurora, variæ animantium, hominumq; formæ in aere crebrò cernuntur. Quarum aliæ penitus immotæ sunt, pleræq; vel in aëre discurrunt, vel inter se dimicant, quousq; Sole incalescente, è conspectu eripiantur: Harum Polycletus lib. de Reb. sicul.& Aristoteles lib. de mirab. aud. meminerunt, quarum etiam hæc à Philosophis redditur ratio: quod cùm in ijs regionibus, eo præsertim tempore, quo hæc cernuntur, ventos, aut omnino non spirare, aut exiles admodum, & aërem quietum esse constet, in ipso aëre denso atq; obtuso diuersæ animantium effigiantur species, quibus formam aër, quem tenues & leues quandoq; mouent auræ, variam præbet (quemadmodum æstate in nubibus fieri videmus) qua tandem sol incalescens in ventos resoluit. In hoc freto præterea verno tempore, anguillæ non solum Sicilia, sed tota etiam Italia probatissimæ capiuntur, murenæ insuper adeo obesæ, vt præ pinguedine super maris aquam fluitantes semet captantium manibus vltro offerant. Eas Messanenses Allampatas hodie vernaculè vocant, latini flutas, græci plotas. Accersebantur (inquit Macrobius) murenæ ad piscinas nostræ, ab vsq; freto siculo, quod Rhegium à Messana despicit: illic enim optimæ à prodigis esse creduntur, tam hercule q̃ anguillæ, & vtræq; ex illo loco græce plotæ vocabantur, latine flutæ, quòd in summo supernatantes, sole torrefactæ, curuare se posse, & in aquam mergere desinunt, atq; ità captu faciles fiunt: hûc vsq; Macrobius. In siculo mari (inquit columella) murenæ longè maximæ atq; optimæ, flutæ appellatæ, quòd summis in aquis fluitent: vnde accidit, vt in nimijs solis ardoribus exusta cute, sese mergere nequeant. Sed ad rem. Pelorus inter Siciliæ promontoria, solis temperie cœteris præstat: quippe qui neq; hyeme imbribus in lutum diluitur, neq; æstate caloribus soluitur in puluerem. Enimuerò cùm introrsum à vertice recedit, sensim in latitudinem panditur, ibiq; tres habet lacus, qui per subterraneos meatus, è proximo mari (vt existimo) salsas aquas recipiunt. Horum qui minor, & Peloro propior est, ac balearis tantummodò fundæ iactu ab eo refugit, piscibus abundat, atq; inter virgultorum opaca & condensa ei proxima arbusta, lepores perdices & attagines nutrit, præbetq; abundè: quô fit, vt duplicem hominibus voluptatem, piscandi vtpotè & venandi ex eo conferri, & solinus scribat, & nos experiamur. Lacus proximus non perennis est hodie, sed

brumali duntaxat tempore stagnat. Tertius apud superstitiosos veteres ab ara, quæ in medio Dijs eorum stabat, sacer erat. Solino. Aquæ quibus ad aram pergebatur, vix crura hominis abluebant. cœteræ mali imminentis periculo ne explorabiles quidam. Nam pars corporis, quæ eas tangebat, repentè arefacta deperibat: idq; in quodam ita vsu compertum est, vt cum in eas longissimam iecisset lineam, qua ima indagaret, toto brachio, quo eam studebat sustinere, temerè aquis immerso, cõfestim elanguit. Quod si euentus stupendi causam requiris dæmonum opus proculdubio censendnm est. Is lacus hodie etiamnùm tetro suo odore vicinos abigit. In eodem promontorio Orion Eunopionis Siciliæ regis filius structa olim mœnia vallo fossaq; muniuit: vbi & templum. Neptuno consecrauit: Diodoro lib.5. Quod littora scopuliq; hi, à syrenibus, quæ vocum, cantusq; suauitate prætereuntes nautas in saxa illiciebant, aliquando habitata sint, quodq; Hercules á Rheginorum, Locrensiumq; finibus cornu bouis innixus nando Pelorum appulerit (vt lib.5. Diodor. memorat) fabulosa sunt. Post Pelorum, Messanam versus Phæthicini.fl.ostium occurrit vibio Sequestri. Ibi Dianæ delubrum olim erat, cuius hodie ne lapis quidem extat: sed paulò infra ædicula est, Mariæ virgini, cognomento à Grutta Sacra. Tota hæc ora maritima, à Peloro Messanam vsq; Euripo vicina, terræmotibus (quòd subterraneis vẽtorum agitationibus obnoxia sit) frequenter percutitur.

DE ZANCLA ET MESSANA VRBIBVS.

CAPVT SECVNDVM.

A PELORO meridiem versùs, siue terrestri, siue maritimo itinere proficiscenti ad.p.m..12.curuum littus instar falcis occurrit, Brachium S. Raineri, & lingua Phari vulgò hodie appellatum. Ad huius Isthmum, Siculi, vrbem condiderunt. & à torta loci natura (quam Zancliam eo tempore appellabant) Zanclam dixerunt. Thucyd.lib.6.Syllius & plæriq; alij, à falce quam Saturnum ibi deposuisse autumant, fortuitum nomen accepisse contendunt. Sed Macrobius id omne fabulosum docens, commenti tamen ingenium non improbat: quòd, cùm terra Sicula frumenti sit feracissima, non absurdè Saturni falx ibi decidisse conficta sit. Hecatæus autem in sua Europa, & Stephanus Bizantius lib. de vrbibus, Zanclam à Zanclo gigante terrigena ibi suposito denominatam Scribit. Diodorus autem lib.5. veteres sectatus, eam ab Orione immanis magnitudinis gigante, ac summæ industrię architecto, regnante in Sicilia Zancloto conditam, atq; ab eo cognominatam scribit: a quo posteà portus, iacta mole structo q; aggere (quem Actin, hoc est, littus appellauit) in curuo ipso ac falcato littore absolutus est: cuius operis (ni fallimur) inter ædem S. Saluatoris, & turrim, quæ nauigantibus lumen præbet, ex crassis lateribus, quadratisq; & ijs ingentibus lapidibus vestigia adhuc cernuntur. Ea verò cum Charybdi, ne littora immanitate sua corroderet, ab Orione iacta essent, perfecto opere ipse in Eubœam insulam profectus ibi decessit, atq; ab incolis superstitiosa religione imbutis inter astra relatus est: vt ex Hesiodo & Homero Diodorus refert. Fuit autem condita Zancla anno à mundi primordio. 1435.vt supputat Eusebius. At (vt Thucydidem sequamur) paulò post eius initia, cùm Pyratæ quidam, ex Cumis insulæ Eubœæ vrbe, in Siciliam, prædatorijs nauibus maria infestantes traiecissent, visa Zanclæ oportunitate, portusq; eius commoditate, quo se tutò recipere, & vndè præteruectos q̃facillimè adoriri possent, vrbem, pulsis, ex ea Siculis, occupauerunt, ac paruis, circa portus angustias, munimẽtis cõstructis, eam sibi sedem delegerunt. Zanclen (lib.4.inquit pausanias)

ab initio

ab initio prædones tenuerunt. Castellum enim deserto loco, circa portum, & excursionum maritimarum receptum, quo ex alto appellerent, munierunt. Sed cum non satis in ea præsidij haberét Cumani, ex Cumis eorum patria, & Chalcide Eubœæ Metropoli incolas accersiuerút. Igitur Perieres Cumanus & Cratemenes Chalcidensis ad id delectæ magnam suæ gentis vterq; Coloniam ducentes, eò traiecerunt, Quorum incolatu, accedentibus quoq; non paucis eò loci accolis breui, mænibus & propugnaculis circum excitatis, in legitimæ vrbis formam coaluit. Thucyd. & Pausan. Posthæc Zanclæi in magnam spem gerédarum rerum erecti, vt cognatorum auspicijs, eorum potentia incrementa susciperet, Chalcidenses ex Eubœa nonnullos in Siciliam struendæ alterius cuiusq Coloniæ gratia, pellexerunt, vt ex Antiocho Strabo refert. Anthinesto itaq; duce Chalcidenses cum compluribus Messenijs, á Gentilibus inuitati, Zanclam traiecerunt, ac subinde Zanclæorum auxilio Rhegium Brutiorum oppidum, á Siculis antiquitùs habitatum, adoriuntur, oppugnant, ac demùm capiunt, eiectisq; inde ciuibus incolunt, statuuntq; vt Rheginorum deinceps Principes, è Messeniorum Peloponnesiacorum stirpe, vnde ipsi venerant, eligerentur. Proinde Zanclæorum res, sicuti fortuna ac populo, ita & imperio per ea tempora non mediocriter adauctæ sunt. Nam primùm Mylas, mòx Himeram in ora quam mare Tyrrhenum alluit, vrbes condiderunt. Thucyd. & Straboni: Quo tempore Euagoras Zanclæus Herculis signum à Crotoniate Aristocle factum, in Altis (quæ Olympiæ vrbs erat) muro inclusum, prope Achæorum donum, posuit, inter maxima Priscorum opera numerandum. Scribit idé pausanias sub idé tépus Zanclæorum pueros triginta quinq;, chori magistrū, tibicinesq; ad festos ludorū dies (quos Rhegini eorū cognati solenni ritu de more agebāt) missos, in Charibdi fracta naue absorptos, ad vnum omnes perijsse. Quorū infœlices interitus maximo suorū, ac publico etiā luctu excepti, & plæriq; illis honores exhibiti sūt. Deniq; statuæ magna arte à Calone ex ære elaboratę (quas paulo post Hippias, ex Græcię sapiētibus vnus, elogijs decorauit) vnicuiq; eorum Altis quoq; positę fuerant, cum inscriptione: Donū id fuisse Zanclæorum. Olympiade deinde septuagesima prima Zanclæi sub Ocnycino Schyte eorū monarcha, qui à Dario omnium æquissimus existimatus est (vt Elianus lib. 8. testatur) ab Ionibus (quos per legatos, ad nouæ in pulchro littore vrbis condendæ consilium, euocauerant) Samijsq; Phœnicum Medorumq; bello fractis (quos vicinorum accrescentium inuidia Anaxilas Rheginorum tyrannus ad proditionem extimulauerat) dum externo bello occuparétur, violati exclusiq; ab Hippocratis etiā pfida societate proditi, & Regé & Vrbé, magnāq; suæ gentis multitudinem amisere: De quibus & lib. 5. Politicorum. Aristot. Zanclæi (inquit) cum Samios recepissent, mox sunt ab eis propria ciuitate eiecti. Sed nihilò fideliorem in se Anaxilæ amicitiam, anno fere post occupationem decimo foedifragi Samij sunt experti. Ille nanq; nescio quo aut simulato odio, aut successu hospitum irritatus, per Gorgum & Mantyclum Messenios Peloponnesiacos populares (quos ad id negocium è Græcia accersiuerat) nouitiis fere adhuc colonis vi edomitis, & vrbem, & libertatem, & vitā ét plurimis sine vlla religionis verecundia foedè eripuit. Eòq; facto, Zanclam funditus deleri, vt ne nominis quidem vestigium superesset, mira celeritate curauit, atq; mille ab ea passus distantem nouam vrbem condidit, quam à sua, sociorumq; patria Messenam appellauit Thucyd. lib. 6. Strab. & Pausan lib. 4. Hæc autem gesta sunt (eodem Pausania colligente) vndetricesima Olympiade, qua iterum vicit Chionis Lacon, principatu apud Athenienses fungente Myltiade. Condita noua vrbe Mantyclus, alter ex Messeniæ coloniæ ducibus, Herculis templum, magnifice sua ipsius expensa construxit, in quo erectus Hercules visebatur: Hercules Mantyclus ab authore cognominatus, vt Pausanias scribit: cuius ætate id ibi intra muros adhuc

ros adhuc

ros adhuc fanum stabat.sed hodie super eius ruinis, non longè à præsulis ædibus templum Diuo Michaeli dicatum colitur. Anaxilas verò Rhegij gubernaculis Mycitho, Cheri filio, spectatissimæ fidei seruo commissis, ad nouam vrbem ampliandam totum se contulit, Herodot. lib. 7. Quæ quidem portus commoditate, Italiæ vicinia, Messeniorum incolatu, & Anaxilæ solicitudine, breui in pulcherrimæ vrbis formam euasit.Cũq; eo tempore, singulæ Siciliæ vrbes in tyrannorum Imperium concessissent (vt lib. 4. Trogus.P.& Dion.Alicarnas.tradunt) solus Anaxilas summa iustitia ac prudentia Messanam moderabatur, & cum cœteris tyrannis Heroica virtute certabat. Qua fama effectum est, vt vndiq; ex proxima Italiæ regione, reliquaq; Sicilia ad nouam vrbem incolendam frequentissimè confluerettur. Anaxila autem post acceptam insignem, à Therone Agrigentinorum tum tyranno victore, belli cladem, impetratasq; iniquas pacis conditiones, domi mortuo, Mycithus qui in vniuersam administrationem tutelarem, pupillorum nomine, ex testamento successerat, prudentissimo fidissimoq; imperio effecit, vt neminem deinceps seruilis magis q̃ tyrannici nominis puderet. Hoc verò à pupillis, per Hieronis Syracusani tum Regis, suggestionem, etiam abrogato, licentius viuentes adolescentes Principes adeò in se populi odium concitarunt, vt exactis tandem per vim dominis in libertatem, popularemq; Reipub. statum se Messana vendicauerit. In eo porrò tantisper stetit, dum Hippo, noua arrepta occasione, recentem ei tyrannidem ipse induxit: quo crudeliter ac diu dominante, à Timeleonte quoq; tandem expulso, democratiæ Messanenses restituti sunt. Coeterum anno post à Zancla deleta, & Messana condita.140.Olympiade. 114. & ab vrbe condita. 480. anno (vt supputat Eusebius) Mamertini barbarum genus hominum (vt in Pyrrho plutarchus, & in primo polybius scribunt) siue a Marte, lingua Oscorum (qui Campani sunt) Mamerte dicto, siue à Mamertio nobili Locrorum olim oppido, ità appellati, siue à Samo oppido, Appollinis oraculo expulsi, & in Siciliam profugi, ac per amicitiam intra Messanam recepti, temerato hospitij iure, cesisq; ciuibus vrbem sibi occupauerunt: vti latius tum de his, tum de superioribus rerum successibus in historijs, suo loco commemorabimus. In ea verò intantum (Strabone referente) primo ingressu inualuerunt, vt ciuitas Mamertina, & ciues non Messenij (vt prius) sed Mamertini, & eorum quoq; vinum mamertinum q̃ primum nuncuparentur. Ex hac Messanæ vrbis occupatione, primum statim bellum Punicum inter Romanos & Charthaginenses exortum est. De quo Romani consecuta ad extremum victoria, vrbem hanc Messanam, quæ constantissimè eorum partibus adhæserat, perpetua sibi cõfœderatione sociarunt, vt decreto, cuius in archiuo suo ipsi soli Messanẽses (penes quos sit eius rei fides) monumentum demonstrant, in hæc verba abunde ostẽditur. S. P. Q. R. Appio Claudio & Q. Fabio Coss. Altero Messanam Siciliæ ciuitatem classe præfecto reserante percepit: Hieronem Syracusarum Regem, Pœnorumq; copias Hieroni coniunctas, tam celeriter superauit, vt Appium Claudium Consulem ad hanc rem gerendam potius ciuitas suæ virtutis admiratorem, q̃ belli susciperet adiutorem. Nam rex Pœniq; vrbis non tam multitudine, q̃ animosa nobilitate propulsi, victos prius q̃ sese didicere congressos. Qui ante Consulis aduentum vltra Leontinum profugi, pacem exposcentes Romanorum gloria, Messanensium virtute, propriaq; mulcta centum talenta ærario soluenda supplices impetrarunt. Ob quod statuit, vrbem ipsam titulis nobilitatis extolli, alijsq; prouinciæ ciuitatibus sacerdotes, eiusq; ciues, Romanorum honore, Siciliæ caput illic fungi potestate Romana. Lapides eius à Leontino vsq; ad Fœdas extendi (Nam id spacium, cœteris deficientibus. Romanæ ditioni seruauit) Chirographum hoc Fastis Romanis adiunctum, laudem

Ciuitatis

Ciuitatis ostentans adscribi, Romanamq; gratitudinem respondere. Approbatum est præsens decretum Patrum à Cn. Calatino trib.pl. post vrbem conditam anno quadringētesimo octuagesimo tertio. Remp. primo bello Punico turbante. Anno deinde ab vrbe condita. 720. cum bellum Seruille in Sicilia conflatum esset, quod crudelius Siciliam q̄ bella Punica attriuit, sola ciuitas Messana (vt author est Liuius) seruos coercuit. Quo facto per. S. P. Q. R. à vectalibus soluendis libertatem adepta est, vti patrum huiuscemodi decreto, quod in eodem archiuo Messanenses ostendunt, meritò sancitum est. S. P. Q. R. Seruio Fuluio Flaco, &. P. Calphurnio Pisone Coss. vrbem Messanam à Prouinciæ coloniæ tributis, cuiuslibet vectigalis fixi, mobilisq; pondere per omnia secula liberauit. Quia dum Siciliæ graue, formidabileq; seruile bellum multitudine conspirantium instructa, copiarum potentiæq; magnitudine subiugasset, quod prius Romanos dispersérat, consulesq; terruerat, seruos Messanæ sagaciter habitos, pace maturè frenatos, didicit. Quin vno. P. Calphurnio Consule designando, iustas Siculis, Po. Rom. stimulos, & a se obfuturum compar abstulit nocumentum, atque se iugi seruitute eripuit, vt preciosa libertate gauderet. Ex hoc enim præsens chirographum Fastis Romanis adiunctum, laudem ciuitatis extentam decreuit adscribi, vt gratiam meritis Romana circumscriptio coæquaret. Approbatum est hoc patrum decretum ab Octauio Trib. ple. post vrbem conditam anno 720. Rempub. bello seruili turbante. Decretorum istorum clarissima monumenta, cum vetustate propemodum essent corrosa, Guilelmus huius nominis secundus Siciliæ Rex, Panormi in vrbe regia residens, ne Messanensium rerum pulcherrimè gestarum memoria deperiret à Gualterio Panormitāno Archiepiscopo, Raynaldo Syracusio, & Ioanne Caietano Præsulibus transcribi ad verbum mandauit, prout eius diplomate dato Panormi anno. 1182. 4. die Maij, Regni eius anno. 17. Messanenses probāt. At cū postmodum hec vrbs contra Senatū populumq; Romanum rebellasset, Valerius Coruinus contra eam missus, classe instructa obsessam paruo negocio subegit. In cuius victoriæ gloriam, vrbis captę in se nomen transtulit, Valeriumq; Messanam se appellauit: vnde postea vnius litteræ antichesi Messala vulgò est cognominatus, vt testatur Macrobius. Recuperauit tamen à senatu populoq; Romano iuris dicendi (vt Plutarchus in Pompeio recenset) maximam ex antiquo instituto potestatem. Nam cum Perpenna, qui Marianas fouebat partes, Siciliam inuasisset, eiusq; motibus comprimendis, maximo apparatu Gn. Pompeius à. S. P. Q. R. legatus, rumore famaq; aduentus sui pauidum hostem relicta Sicilia in fugam egisset, ciuitatesq; tam afflictas, q̄ quæ à senatu desciuerant, clementissimè in gratiam recepisset, in Messanam solam, eò quòd omnium pertinacissimè aduersas partes defendisset, animaduertere decreuerat, animaduertissetq; proculdubio, nisi allegata iuris dicendi, ex antiquis institutis, à. S. Q. R. sibi concessa potestate, iustitiæ conscientia ab incepto vindicem auertissent. Cui cum armati etiam illud opponerent, ac velle se audiri desperatius postulassent, hoc tantùm respondisse fertur Pompeius: Non desinitis instituta recitare gladijs succincti? Scribit Cicero in verrem, ab eodem Pompeio, Messana ad pelorum vsq; fabricatam esse viam, quæ Pompeia ab authore appellata sit. Sed & alia hinc Lilybœum vsq; in Strabone via à Valerio valeria nuncupata recensetur. Sacrariū quoq; fuisse in domo Heij primarij ciuis Messanæ à Cicerone in verrē celeberrimum refert. In hoc quatuor signa pulcherrima visebantur, vnū Cupidinis marmoreum, Praxitelis opus, proximum Herculis æneum, egregiè perpolitum à Myrone. Ante hæc tabulæ erant, que totius sacrarij religionem, statuarumq; numerum ac nomina, cum suis authoribus significabāt. Reliqua verò duo signa nō quidē maxima, sed eximię erāt & artis

& venustatis

& venuſtatis, quæ virginali habitu, ac veſtitu, manibus ſublatis, ſacra quædã more virginum Athenienſiũ, in capitibus repoſita ſuſtinebant, & Canephoræ vocabantur, Polycleti opera, quæ ſanè omnibus quotidie ad viſendũ patebant. Enimuero non huic modò ædificio, ſed & toti ciuitati, ſicut & ipſa Heij domus magnificentiſsima, præcipuo erant ornamento. Heij autẽ domus ea eſt (vt ipſi Meſſanenſes prædicant) quæ vetuſtate confecta à fronte Præſulis ædes ſpectat, cuius ipſum ſacrarium, de quo loquimur, D. Michaeli hodie dicatũ conſpicitur. Numiſma vetus in argento affabrè excuſſum habeo, in cuius altera parte quadrigæ, cũ triumphali iugo, ac marginali inſcriptione: MESSENION, græcis expreſſa literis, ſpectantur, altera verò leporẽ exhibet. Id ab Anaxila factũ non temerè coniicio, quod & Meſſanam condiderit, & in Olympijs vicerit, & leporẽ ex Italia in Siciliã primus importauerit, vt ex Ariſtotele & Polluce retulimus. Hodie præterea duæ effigies lapideæ antiquitate mirũ in modũ corroſæ, quibus Scipionis & Annibalis imagines viuas contineri cenſent, Meſſanæ ad tẽplum maximũ oſtenduntur. Hoc quoq; inſigni virtutis merito anno ſal. 407. & ab vrbe condita. 1149. ciuitas Meſſana tũ pridem nobilis, inclaruit. Theodoſius Imperator Arcadiũ & Honoriũ filios, quos ætate iam ingraueſcente ex Flacilla ſuſceperat, anteq̃ e viuis migraret, quò Imperium eis ſe mortuo firmũ eſſet, in ſceptri ſocietatẽ adſciuerat, moriẽſq; Arcadio quidẽ Orientale, Honorio vero occidentale Imperiũ reliquerat: ipſiſq;, quòd per ætatẽ tanto oneri neutiq̃ ſuffecturos præuideret, tres tutores teſtamento dedit: Arcadio Ruſtinũ, Honorio Stilcontem Vandalum, Africã vero à Gildone tutelæ nomine adminiſtrari fecit. At cũ Ruffinus poſtmodùm improba regnandi libidine accenſus (vt per metum ſibi ad pupilli Imperiũ viã faceret) Alaricũ Gothorũ Regẽ ad arma contra puerũ ſollicitaſſet, Arcadius à Gothis & Bulgaris, qui ſupra Danubium ſunt, in Cephalenia terra mariq; duriſsimè obſidebatur. Huic cum alicũde, extremè periclitanti nulla auxilia cõuenirent, ſola Meſſana, re cognita, tã fraudis odio, q̃ adoleſcentis Principis miſericordia excita, pluriũ roſtratarũ nauium claſſem ex Siciliæ oppidis collectã in ſubſidiũ miſit. Quæ ex inopinato terga hoſtium premens maritimã primum obſidionem, mox & terreſtrẽ fudit, fugauitq;, Archadiumq; ſolutũ cũ triumpho, ac faſcibus Imperialibus Bizantium perduxit: vbi ille expugnato Megapalatio (quo ſe cõſpiratores receperant) Ruffinũ ipſum, Conſtãtium, Caianũ, cœteroſq; ſceleris authores captos Cõſtantinopolim pertraxit, dignaſq; ante ſe pœnas dare coegit. Quo facto ĩ huius tã egregij, ac memorabilis meriti præmiũ, Meſſana ab eo pro inſignibus crucẽ albã in rubro cãpo accepit, alijſq; muneribus, beneficijs, ac priuilegijs (quæ in hunc vſq; diem integerrimis Archadij roborata diplomatis ſeruat, oſtẽditq;) liberaliter, ac meritò donata eſt. Neq; enimuerò minus ei gloriæ ex Sarracenorũ expulſione prouenit, cuius initiũ huic potiſsimum vrbi Sicilia, tot annis fœdo gentilium Imperio vexata, & fert & feret acceptum ſemper. Cuius inſigne teſtimonium præſtitit in diplomate ſuo Rogerius ipſe Siciliæ Rex dato Panormi ipſo ſuæ Coronationis die. 15. Maij, anno ſal. 1129. in hæc verba: Nouimus itaq; narratione ſcripturaq; vetuſta pariter & moderna, quot labores & damna ſuſtinuerũt nobilis & laudanda ciuitas Meſſana, eiuſq; ciues, vt Chriſtianũ dominiũ, expulſis Agarenis, in Sicilia præfulgeret. Nam magnificũ quondã patrẽ noſtrũ ad illã capeſſendam introduxerunt, ipſum ope atq; opere promouerũt cũ maxima ſubſtantiæ, ac Sanguinis effuſione, donec in ipſius magnifici patris noſtri dominio ſecluſis infidelibus fuit tranquilla ſerenitas pacata. &c. Hanc vrbem antiquitus opulentia, ac ornatu, Romanis etiã imperantibus, ſitu, mœnibus & portu claruiſſe ex Polybij, & Ciceronis authoritate certũ ẽ. Mea verò ætate (præter illa) non parua quoq; ab ingentibus ꝓpugnaculis, populi frequentia, vrbis ad meridiem ampliatione, colliumq;, qui vrbi ad cladis periculum imminebant, deiectione, cõmendatio ſibi accreuit. Proinde ſita eſt Meſſana pro

maiori

maiori parte in planitie,ad littus maris,ortũ prospectans,lõgior q̃ latior. Habet in conspectu (freto verticoso,paruoq; eurypo interfluente) extremos Italiæ mõtes:ad quorũ radices oramq; maritimã,Rhegiũ,& Flumara de muro Calabriæ visuntur oppida.Habet citra ipsius maris angustias curuũ telluris tractũ falcis(vt diximus) instar,longũ.ac tenuem,longitudinis vtpote passuũ circiter octingẽtorũ, latitudinis verò ferme centũ,ac maris interfluxu (qui portus est) ab vrbe mille & paulo plura.p.m.distantẽ,& ab eius dextera ꝓpagatũ, Brachiũ.S.Rainerij hodie, sed ætate superiori,& à.D.Hyacintho & à Lingua Phari,ac Messanæ appellatũ. Ea tellus cum instar iactæ natura molis propendeat,quousq; in sinuosum arcũ curuata protenditur,quietũ,tutum,spatiosum , ac profundũ etiã ad littus ipsum efficit portũ.Nã & onerariæ,inusitatæ etiã magnitudinis naues,tuto littori ita adhærẽt, vt nautæ altero pede littus,altero nauim ꝓpè attingant.Ingressus tamen ad eũ difficilis & periculosus est,nec nisi perito duce præuio temerè obtinẽdus. Freti nãq; vertigines,tũ cursus,ac recursus,Charybdis præterea ipsa,quæ ad conuexũ curui littoris sita est,ita aduersantur,vt secundo etiã vento flante, nauigia portũ ingredi sæpenumero impediantur.Ad verticẽ huius telluris curuæ templũ est,& Cœnobiũ ordinis. D.Basilij illi cõiunctũ Seruatori oĩum dicatũ a Rogerio Normano Siciliæ olim Comite Messana capta erectũ , vt eius Diplomate dato Messanæ anno mundi. 6600. sal.verò. 1090. constat. Quod subinde Rogerius Rex eius filius nobiliori , ac ampliori structura formaq; a fundamentis instaurauit , pluribusq; opibus,prædijs , ac tẽplis , & abbatijs ditauit,Archimãdritatusq; titulo græcorũ more insigniuit,vt eius diplomate dato anno mũdi. 6641. & altero dato Messanæ mense Feb.anno mũdi. 6642. liquet.At ætate mea a Carolo Quinto Cæsare,ad vrbis & Regni tuitionẽ. Arx ibi munitissima , & ingentibus propugnaculis circumsepta,monacis intra vrbis mœnia ad tẽplũ.D.Mariæ à misericordia remissis,insigni opere cõdita est ab ipso vertice ad huius vsq; Brachij cõuexũ (vbi turris ad nocturnũ nauigantibus lumen extribuendũ anno sal.1556.ex quadratis lapidibus , affabre restaurata est) passim ad littora , moles ex ingẽtibus lapidibus, & crassis lateribus cõpacta , vetustissima quidẽ hucusq; visitur, quam Orionis opus esse(cuius lib.5.meminit Diodorus)verisimile ẽ. In hoc curuo littore,sal ex aquis marinis sole desiccatis,in scrobibus gignitur,odorẽ violaceũ habens. Ad Isthmũ eiusdẽ curui littoris,arenæ & glareæ (quæ natura diuisæ sunt) freti vnctuoso humore conglutinante,paulatim sibi cohærent,ac lapidescũt. A Septentrione Messana ad.p.m.12.Pelorũ habet promontoriũ,& Euripi fauces, Ab occasu verò continuis collibus,& montiũ iugis clauditur,& Mamertinis vinetis nobilitatur. Tritico caret,frumentiq; rarissimã habet messem,eò quòd mõtibus & pelago cingitur. Verùm quia nemoribus & mororũ folijs,quibus enutriti vermiculi sericũ faciũt,satis abũdat,tota eius & circũiacẽtis regionis seges lanæ sericæ est. Hæc vrbs trãseũtibus ex Italia in Siciliã nauigijs prima post traiectũ occurrit . Quocirca cũ ad Siciliã inuadẽdã aptissima sit,Carolus Quintus Cæsar Siciliæ Rex.cũ anno sal. 1535.mẽse Nouẽ.post expugnatũ Tunetũ , eã inuiseret,restitutis aggeribus,mœnibus,ꝓpugnaculisq;,ac nouis cõpluribus,ad iustã altitudinem, firmissimè circunquaq; excitatis munitissimã reddidit.Messanẽses quoq; ipsi,qui antè, aquarũ vsu, quas ex puteis,aut fontibus exiguis hauriebãt,sustẽtabãtur , ætate hac mea , aquã à Cãmari pago,qui duobus fermè.p.m.ad meridiem ab vrbe distat, perfossis duobus mõtibus,per subterraneos,& eos amplissimos cuniculos in vrbem affluentissimè adducũt.Sed & marmoream pilam , qua ipsa aqua in vrbem emittitur,egregio sane spectaculo , imaginum Orionis & quatuor fluuiorum , qui humanam formam exprimunt : Nili Sphyngi cubito innixi , Tyberis lupam cum infantibus sustentantis, Iberi, & ipsius Cãmaris cũ suis insignibus nobilitatam , affabre quidem, Ioannis Angeli Florentini opus , in area ædis maximæ anno sal. 1554. po-

fuerunt. Fontem quoq; aliũ Zancloto regi portentosæ staturæ, Scyllæ &. Charybdis complexibus ad crura implicito, marmoreis etiam simulacris in foro maritimo, anno salutis. 1556. excitarunt. Aedes quoq; Messana complures habet, tum sacras, tum profanas, easq; magnificas. Sed inter sacras, ea, quæ à Messanensibus condita Diuæ Mariæ colitur, pulcherrima est, & quo ad interiorem cultum cuicunq; Italicæ non temerè comparanda. Est & alia ibi ædis Diuo Nicolao sacra, intra Archiepiscopi ædes à Rogerio Normanno Siciliæ Comite extructa, ac Episcopatu à Troyna eò translato ab eodem insignita: vt eius diplomate dato. 1080. mense Iulio, constat. Cuius hęc sunt verba. Cum ego Rogerius comes Calabrię & Sicilię essem in ciuitate Messana, venit ad me Robertus Messanensium Episcopus obsecrans & petens à me, vt darem illi terras ad operandum circa ciuitatem Troynę, quarum auxilio tam ipse, q̃ clerici sui seruientes ecclesię, sustentari possent. Ego vero quoniam semper in animo meo proposueram ecclesiam Messanę magnis possessionibus ampliare, multisq; donis, ac oblationibus ditare, eo quod eum post acquisitionem Sicilię, translata sede Episcopatus à Troyna in Messanam, primum Episcopum erexerã, prędicti Episcopi Roberti precibus aures inclinaui. Et quę sequuntur. Hinc nonnulli Messanenses Episcopi, non suo solum titulo vtebantur sed Troynenses quoq; sese Antistites nominabant, quemadmodũ in plerisq; diplomatis legimus, quos sub Rogerio deinde Rege i erectionis cephaledensis Episcopatus, & Archimandritatus Diui Saluatoris priuilegijs, Archiepiscopos fuisse constat. Numismata in æs, argentum atq; aurum nullibi hodie in Sicilia, nisi Messanæ, regio concessu cuduntur. Tulit & Messana complures viros in omni genere scientiarum illustres.

Dicæarchus auditor Aristotelis celeberrimus Peripateticus, Geometra, & orator eloquentissimus Messanę natus est, vt testatur Laertius. Hic leges & decreta Messanẽsibus edidit. Lacedemonijs quoq; Politiam scripsit: quam singulis annis, statuto perpetuo, repetendam, sub mulcta, illis edixit. In Philosophia quoq; composuit volumina. Græciæ mores, & Peloponnesi situm tribus voluminibus expressit. Huius clarissimi Philosophi in libris Dypnosophistarum. pluries meminit Athenęus. Aristocles etiam Peripateticus, qui in naturali Philosophia decem, & in morali totidem volumina scripsit, ac vter, Homerusne an Plato doctrinà pręstaret, doctissimè disseruit, Messanensis fuit. Suidę & Laertio. Licus quoq;, qui plures de Lybia & Sicilia libros edidit (teste Laertio) Messanę ortus est. Lupus Poeta ille insignis, cuius in libris de Ponto meminit Ouidius, qui de Perseo & raptu Helenę carminibus historiam contexuit, Messanę ortus sui principium debet.

Ibycus Historicus, & lyricus Poeta, vnus ex vniuersę Gręcię lyricis, Messanę (teste Laertio) natus est. Hic plura lingua Dorica edidit volumina, & sambucam instrumentum musicum, quod duabus in longum extensis cordis profundum & tremebundum reddit sonum, primus inuenit. Huius poëma maximè lasciuum fuisse Tuscul. lib. 4. testatur Cicero. Hic (authore Plutarcho in libro de facili loquacitate, & Ausonio lib. de monosyllabis) cum in latrones incidisset, iamiam iugulum sicis prębiturus, grues fortè superuolantes cõspicatus, saltem vos (inquit) meę mortis testes, & vltrices estote. Quo interfecto, aliquanto pòst tempore, cũ ijdem latrones in theatro sederent, spectaculo intenti, grues forte rursum in aere pręteruolantes conspexere, ac per iocum inter se in aurem susurrarunt: en grues Ibyci. Quę verba cum plęriq; ex asidentibus audissent (quia iam pridem vulgatà Ibyci morte, interfector ignorabatur) scelus suspicati, vrbis Pręfecto auricularem illorum sermonẽ mox aperuerunt. A quo & illi vocati, interrogatiq; quidnam ea sibi voluisset oratio, cũ hæsitanter atq; cunctanter respondissent, tormẽtis coacti, crimen suut cõfessi: Ita latrones gruũ indicio pœnas Ibico pendерũt, perierũtq;.

Fuit & Euhemerus antiquus Historicus Messanensis. De quo Firmius Lactantius de falsa relig. cap. 11. libro. 1. Res gestas (inquit) Iouis, & cæterorum, qui Dij putantur, Euhemerus Messanensis, qui in Sicilia natus est, collegit, historiamq; contexuit, ex titulis & inscriptionibus sacris, quæ in antiquissimis templis habebantur, maximeq; in fano Triphylæ Iouis, vbi auream columnam positam esse ab ipso Ioue titulus indicabat. In qua columna gesta sua perscripsit, vt monumenta essent posteris rerum suarum. Hanc Historiam Euhemeri interpretatus est Ennius, & secutus.

FVIT præterea Messanæ patrum nostrorum memoria Cola piscis, sed Catanæ ortus, vir cunctis seculis admirandus, qui omnem ferè vitam relicta humana societate, solitariam in freto Messanensi, inter pisces peregit, adeò vt, quòd diu extra maris aquas esse non pateretur, Piscis cognomentum adeptus sit. Is plura hominibus naturæ abdita atq; ignota, de ipso illo freto aperuit: cum veluti marinum animal, maxima eius profunda spaciaq; immensa, etiam fœda tempestate reluctantibus aquis, natatu peragraret: quæ à me licet diligenter perquisita Messanensium nullus vnq̃ perdocuit. Cum itaq; hunc multos annos tanq̃ prodigium quoddam Messanenses mirarentur, præcipuo quodam, solenniq; festo die in fretum, spectante populo, patera aurea à Frederico Siciliæ tum rege eo præsente in mare deijcitur, quam Colæ inquirendam commendat. Ille cum tertiò (postq̃ semel atq; iterum eam è profundissimo vado eruisset) à Rege proiectam in mare mersus per imam fundi aream indagat, diu à rege, cæteraq; multitudine expectatus ad viuos nunq̃ emersit. Suspicatum est, in concauas freti cauernas prolapsum, atq; inundantibus vndiq; aquis oppressum interisse. Ita nimirum ducta per manus fama Messanenses prædicant, & plures primi nominis authores de illo scribunt. At si quis quærat: quanam vi naturæ Cola tandiu sub aquis, absq; respiratione contineri potuerit, censendum est, fungosos maxime, concauosq; ei fuisse pulmones. Animantia nanq; illa, quæ huiuscemodi sunt pulmonis, frequentiori anhelitus remissione non egent, quòd semel attractus aer diu conseruetur, diutiusq; ob id sub aquis esse possint, vt author est in libro de Respirat. Aristoteles. Ioannes Gattus quoq; ordinis Prædicatorum, anno salutis. 1440. Messanæ oritur. Fuit is Dialecticus, Philosophus & Theologus nemini impar, mathematicus etiam non obscurus. Docuit ære publico Florentiæ, Bononiæ, & diutius Ferrariæ. Is literarum græcarum auiditate in Græciam profectus, cum breuissimo temporis spacio eam percalluisset, Romam reuersus est: vbi Bissarionis Cardinalis Niceni auspicio primum Alyensis Abbas, mox Cephaledensis Episcopus, ac demùm Catanensis Præsul sufficitur. Tanta fuit in hoc homine & discendi, & retinendi vis, vt admirationi omnibus semper fuerit. Nam quicquid perlegebat semel atq; iterum, id fœlicissimè fidelissimeq; animo imprimebat, proferebatq;. Venit in patriam tandem Episcopatus Catanensis repulsam passus: vbi in morbum prolapsus, delatusq; in ædem Diui Dominici, in qua sacris religionis simul & doctrinæ fuerat initiatus, febris atrocitate confectus, summum vitæ diem clausit, publicoq; luctu, ac funere in æde Pontificali Diuæ Mariæ humatus est. Extant eius orationes aliquot coram Romanis Pontificibus habitæ, varia eruditione refertæ, ac mira arte elaboratæ.

Nobilitatur hodie Messana Ioanne Andrea Mercurio, ciue & Archiepiscopo, ac sãctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinali dignissimo. Sed ad descriptionẽ redeamus. Messana meridiem versus egredienti statim via regia recto quinq; passuum milium tractu occurrit, ita continuis ædificijs & colonis frequens, vt non suburbium, sed vrbs ipsa intra pomæria ad quinq; passuum millia protendi videatur, pagis ea discriminatur, quos vulgo Furias media producta Messanenses

nenſes hodie appellant. Eorum autem hæc diſtincta ſunt nomina: Cammaris, Burdunarus, vbi Abbatia Diuæ Mariæ eiuſdem cognominis dicata eſt. Sanctus Philippus à magno cognominatus, vbi & ſui nominis eſt Abbatia: Imminet huic pago mons Dimmaris nomine ad p. m. 2. cuius vertex in mare Tyrrhenum & Adriaticum eſt ſpecula. Cumia, Ardaria, Milis, vbi eiuſdem appellationis eſt Abbatia Ordinis Sancti Baſilij, à Rogerio Siciliæ comite olim erecta & dotata, vt eius priuilegio conſtat, Galatis, Sanctus Stephanus, Pozulus, Brica, Zampilerius, Annunciata, Scala, Zaera, Gazis, Contiſſa, Caliſpera, Piſtumna & Roccamatoris, vbi alia eſt Abbatia pagi nomen communicans, anno. 1197. ex conſenſu Henrici ſexti Cæſaris, Siciliæ tum Regis, & Conſtantiæ Reginæ eius vxoris à Bartholomæo de luce, Paternionis eo tempore Comite, a fundamentis excitata. Poſt pagos à Meſſana. 12. p. m. ſequitur Scaletta oppidulum mari imminens, cui vicinum eſt monaſterium, Diuo Placito ordinis Diui Benedicti, Canonicorum aliquot Meſſanenſium beneficentia, collatis in fabricam expenſis, dedicatum. Huic proxima Itàla, quam media quoq; producta proferunt: vbi Sanctorum Petri & Pauli extat Abbatia, Diui Baſilij ordinis, à Rogerio Siciliæ Comite anno ab orbe condito. 6601. Decembri menſe ædificata, vt in eius diplomate legitur. Succedit inde Aly oppidulum, vino eiuſdem nominis celebre. Tota hæc ora à læua freto alluitur, à dextera verò continuis collibus & montibus cingitur, & vinetis Mamertinis decoratur. Surgit & inter colles Neptunius mons, Solino, Spreuerius hodiè nominatus, celſiſsimus, qui non modò ad vtrunq; mare, nimirum Adriaticum & Tyrrhenum eſt ſpecula, ſed ad verticem, hiatum etiam profundiſſimum habet, vnde maxima ventorum vis continuè efflat. Dioniſij fl. oſtium poſt Aly occurrit, Niſi vulgo dicti, cui, quòd inter rapidi torrentis arenas ramenta auri perpetuo fluunt, Chryſothoas apud græcos dicitur. Oritur hic, ex pluribus fontibus, qui è collibus vicinis ſcaturiunt. Ad eius verticem Niſa eſt oppidulum, quod ab Athenienſibus expugnari non potuiſſe lib. 3. refert Thucydides. De quo & Ouidius videtur locutus eo verſu: Niſiades matres, Siculideſq; nurus. Id tamen (cum certi nihil habeam) nec refellere audeo, nec affirmare. In collibus huic oræ imminentibus, non longè à Niſa Minèra eſt auro & argento nobilis: vbi ſpecus, & caueæ in rupibus exciſæ adhuc viſuntur, in quibus veteres auri & argenti fodinas exercebant. Effoditur quoq; in eiſdem collibus alumen, ferrum & Porphyreticus lapis, alumen tamen in maiori copia. Fluuij Sauocæ oſtium. 3. poſt. p. m. ſtatim Niſi flumini ſuccedit, atq; è proximis montibus dilabitur, habetq; capiti ſuo ex edito colle impendentem Sauocam, recens oppidum, vnde nomen mutuat, quod ab ora. p. m. 3. refugit, quingentis, pluſminus, abhinc annis, ex pluribus Sarracenorum pagis, cum arce Pentefur à Rogerio Siciliæ Comite conditum, ac cœnobio Saluatoris Meſſanenſis, eiuſq; Archimandritæ addictum. Vinum Sauocenſe tota hac ora habetur nobiliſsimum. Sauocæ contermina ſunt, Limina, Caſale vetus, Mandanichius (vbi Sanctæ Mariæ eiuſdem cognominis eſt Abbatia, à Rogerio Siciliæ comite anno à condito mundo. 6608. extructa) Locades, Guidimandrus, & Paglarus, parua ſanè & ſupra fretum ſita oppidula, ſimul & Fortia: vbi ſanctorum Petri & Pauli de agro ordinis Diui Baſilij eſt Abbatia, ab eodem Rogerio Siciliæ Comite erecta, vt eius priuilegio liquet. A fl. Sauocæ mille & quingẽtis paſsibus, à Meſſana verò. 24. p. m. Argenũ promõtoriũ ſequitur Ptolemæo, Caput S. Alexij hodie appellatum: vbi arx ſpecula, cui in collibus incubat eiuſdem nominis oppidulum. Argeno promontorio, ad tria. p. m. Muniuffi fl. oſtiũ patet: vbi Pelagius eſt ſinus, à S. Nicolao nomẽ habens: in cuius rupibus lapidis variegati eſt fodina, apud veteres nobiliſsimi, quẽ Tauromenitem

nitem appellat Athenæus. Oritur Muniuffus amnis, à montibus illi prominenti bus: ad cuius fontem, ab ora .p.m.3. disſitum eiuſdem nominis eſt oppidulum. Tota vallis, quã hic fluuius & irrigat & alluit, platanis abundat, ſuprà deinde ſunt Calidorus & Gaggus pagi Tauromenitani, Fretum itaq; à Pelori faucibus in cipiens huc vſq; extenditur & terminatur. Nam paruo primùm, mox diffuſiori maris ſpacio aperientibus ſeſe maris anguſtijs, ad læuam Brutios & Rheginos agros, Calabros hodie dictos, & demum Zephyrium promontorium ſpartiuentum hac ætate appellatum habet, ad dextram Pelorum, Meſſanam, eiusq; pagos & imminentes colles oppidulis, (vt oſtendi) frequentibus & vino nobiles. His ſuccedunt deinde ea loca, in quæ à Charybdi abſorpta & à mari diſſoluta, velut in terminum reuomuntur: eaq; ratione hoc littus Tauromenitanum Copriam Græci dixerunt, quod fimus ſiue purgamentum eſt latinis. Sed fretum deinceps lato atq; immenſo Adriatici atq; Ionij maris curſu diffunditur.

DE TAVROMENIO ET NAXO VRBIBVS.

CAPVT TERTIVM.

TAVROMENIVM vrbs poſt Argenum promontorium p.m.*6.* ſed poſt ſinum .S. Nicolai .3. poſt Meſſanam vero .30. arduo in monte, & difficili aſcenſu (cui Tauro olim nomen erat) ſita ſubſequitur. Author eſt lib. *16.* Diodorus. Eſt autem mons ipſe, Appiano Alex. lib. 5. tradēte, & rei vſu aſperrimus, acutiſsimosq; habens lapides. Vrbs verò medijs ĩ rupibus, partim ad mare vergētibus partim cœlũ ipsũ cōtingētibus ĩ montiũ angulo eſt cōdita. Aſpectu ſiquidem, quo in Eoum tendit inferius interciſas & præruptas habet rupes, in mare ſuperũ longè lateq; ꝓſpicētes, ſuperiùs verò altiſsimas alpes, ad quarum angulum ſita eſt. Ad verticem Alpium extat arx, & oppidulum Mola nomine, tota Sicilia notiſsimum, quòd ſceleſtorum hominum, damnatorumq; eò frequens ſit relegatio, vetuſtum ſane & ex pugnatu difficilimum & mænibus circunſeptum, cuius ſitus per ſe nullis etiam mœnibus roboratus munitiſsimæ arcis vicē tueatur Circũquaq; latera habet tutiſsima, vel ex eo, quòd vicina ei loca in præceps labentia, nulli ſunt ſubiecta. Subeſt autem ei arx Tauromenij inferior eo modo, vt lapidibus ex Mola deuolutis facillimè obrui queat. Inter has duas arces Turris Maluicinum appellata à Ludouico Rege ad arcis inferioris frenandos temerarios auſus à fundamentis fuit erecta. Tauromenium verò conditum fuit ab Andromacho Timæi Hiſtorici patre ex reliquijs Naxi, Græcorum in Sicilia vrbis vetuſtiſsimæ, à Dioniſio iuniori Syracuſarum tyranno deletæ, vnde conditor ipſe erat oriundus, vt lib .*16.* ſcribit Diodorus, cuius hæc ſunt verba: Eodem fermè tempore (Dionisij vt pote iunioris) Andromachus Tauromenienſis Timæi Hiſtorici pater, opibus, animoq; plurimùm excellens, in vnum congregatis his, qui fuerant reliquiæ ab excidio Naxi dirutæ à Dioniſio, collem vrbi vicinum, qui Taurus nũcupabatur, à Tauri nimirum forma, ad multum temporis inhabitauit, & à diutina ſua manſione in Tauro, Tauromenium locum appellauit, breuiq; auctis oppidi rebus factum eſt, vt incolæ opulenti & locus honoratus redderetur. Noſtra tandem ætate (Cæſare vt pote Iulio adijciente animum ad Tauromenienſium incrementa) Romanorum Colonia illuc deducta eſt: huc vſq; Diodorus. Dicta eſt igitur Tauromeniũ quaſi Tauri fortitudo, Nã mènos græcè fortitu-

fortitudo, siue robur est latinè: vnde & vrbium muri mœnia sunt appellati. Quod de Tauro viro & Mena vxore Tauromenitani ex vita Diui Pancratij referũt fabulosum est. Erat primis temporibus Tauromenium paruum oppidum (vt Plutarchus in Timoleonte refert) sed postq̃ cũ Rep. Romana cõfœderata, Romanorumq; eò colonia deducta est (vt in Verrem scribit Cicero) maxima succepit incrementa. In ea enim vrbis veteris parte, quæ adhuc extat, priscorum monumentorum reliquiæ plures visuntur. In prima siquidem anguli rupe orientem versus, vbi collis conspicuus surgit, anteq̃ ex Messana vrbem ingrediaris, lateritium ac coctile Theatrum, magna sui parte integrum occurrit, quod ab eo, quod Romæ Colisæum vulgus vocat, operis magnificentia facilè secundum iudicaueris. Extant quoq; subterraneæ cisternæ duæ testudinatæ: quarum altera octo quadratis, sed cemẽtitijs subnixa columnis, altera vero prostrata cernitur, vtraq; mirabili structura compactæ. Aquæductus etiam veteres ibidem conspiciuntur. præterea nonnihil infra vrbem vestigia templi Apollinis Archegeti (vt ex verbis Appiani Allexandrini licet colligere) & sepulchra complura, ac pleraq; alia sunt vetustatis indicia. Sed euenit in hac vrbe, quod & in cæteris vrbibus antiquis euenire solet, vt quidem reliquiæ ac monumenta quædam priscorum operum aspiciantur, sed ita vetustate consumpta, vt vel cuius figuræ, vel ad quévsum fabricata fuerint, nemo q̃uis perspicacissimus indagator queat agnoscere. In hac vrbe, subiectisq; ei agris, sæpe numismata, nõ in ære tantũ, sed in argento quoq; atq; auro affabre excusa grecis, latinisq; nominibus inscripta passim effodiuntur. Tauromenium ætate Diui Gregorij Pontificis Episcopali dignitate erat ornata, vt in eius Registro, vt vocant, legimus. hodie verò Archiepiscopo Messanensi subest. Extra vrbem, ad occidentem, prò mœnibus fons est, cui mea ætate Xiphonio nomen inhæret, qui vrbem ipsam valle ingenti præterlabitur, & mare fluit. Ager Tauromenitanus cannæ mellitæ, & vini apud veteres (teste Plinio) celebratissimi, quod in epulis pro Mamertino etiam supponi solebat, feracissimus est. Colles vitem & vuam Eugeniam miræ generositatis (vt lib. 14. ca. 2. Plinius refert) prisca ætate gignebant: quæ, quoniam proprio solo delectatur, feruenti vt pote ac calido, Romanis florentibus Albano tantum agro missa succreuit, In cæteris verò vel acescebat, vel suauitatem amittebat. Mare Tauromenitanum opulenta piscium captura insigne est, mullorum præsertim copia, quos græcis trichias, barbatos Plinio, & Ciceroni Barbatulos appellari, idq; qua ratione supra commemorauimus. Tauromenio descendentibus littus primum, deinde ad duo ferè .p.m. campestris occurrit ager, Tauromenitanus hodie appellatus, ad dexteram habens Aetnæ montis radices valle ingenti & perpetuo flumine ab Alpibus Tauromenitanis diremptas: ad sinistram verò littoralem oram, in qua Chersonesus siue terrę est angulus in mare promissus .1.p. m. ab vrbe recedens, vbi arx est hodie Schixon nominata: quo loco vetustissima olim Naxus erat, à Chalcidensibus Eubœæ insulæ prima omnium inter græcas condita, prout in hæc verba lib. 6. Thucydides: Græcorum (inquit) primi Chalcidenses ex Eubœa Siciliam transeuntes, cum Theocle illius deductore Coloniæ Naxum incoluerunt, & aram Apollinis Archegeti, quæ nunc extra vrbem visitur, construxerunt. hæc Thucydides. Strabo vero, licet non recte inter Catanam & Syacusas eam posuerit, à Chalcidensibus tamen conditam, & primam in Sicilia Græcarum vrbium fuisse, Authoritate Ephori, lib. 6. contendit. Eius hæc sunt verba: Theoclem Atheniensem Ephorus dicit ventis agitatum Siciliam contemplatum fuisse, intellectaq; mortalium solitudine, ac terræ virtute, remeasse. Is cùm Athenienses inducere nequiret, acceptis Chalcidensibus Eubœę magno numero, Ionibusq; nõnullis & Doriẽsibus, magna ex parte Megarensibus, eò nauigauit. Ex his igitur Calcidenses Naxum

E iij condiderunt.

condiderunt. Huc vsq; Strabo. Naxus (lib. 6. inquit Pausan.) ciuitas in Sicilia condita est. Eo porrò tempore id cōtigit, quo (teste Aristotele) Hippobotæ id est equorum domitores, siue equites Remp. Chalcidensem administrabant. Qui enim præerant, viri principes erant, & ex magnis censibus optimates habiti. Atq; adeò cum annū ab orbe condito quater millesimū, quadragentesimū q̄nquagesimū tertiū Eusebius supputat. In ara aūt Appollinis Archageti, quā& eodem ibi anno extra mœnia Theocles erexit, Græci, anteq̄ è Sicilia soluerēt sacra facere, & euentuum futurorū oracula exposcere consueuerant. Thucydidi lib. 6. Archagetes (lib. 5. inquit Appianus) ex Apollinis censetur simulacris, quod primum græci sacrum statuère in Siciliam transfretantes. Græcis vero regem sonat seu Principem, qui titulus à superstitiosa gentilitate Apollini pluribus nominibus indebatur, quæ Poetis q̄. historicis sunt notiora. Extra Naxum Veneris quoq; templum fuisse religiosissimum idem Appianus scribit. Enimuero breui in tantum hæc vrbs coaluit, vt paulò post initia nouitij fere adhuc coloni Catanam, Leontinum, & Calipolim vrbes in Sicilia celeberrimas condiderint, vt Thucydidi & Straboni credimus. Cæterum cùm postmodum Hiero senior Syracusarum Rex qui Geloni successit, minus in Naxijs, quibus dominabatur, cōfideret, & vt ad necessitates imminentes subsidia paratissima haberet, vrbem Chalcidensibus omnibus nudatam (vt lib. 11. tradit Diodorus) græcis quos ex Peloponneso acciuerat, & Syracusanis repleuit. Naxios verò patria eiectos in Leontinos trāsscripsit, vt cum illis Leontinum vrbem incolerent. Aliquot deinde post annos à Dionisio iuniori, quòd ab eo ob tyrannidis offensionem meritò desciuisset, funditus tota vrbs vna cum Andromacho viro Principe extincta ac deleta est, vt Diodorus, Plutarchus, & Pausanias memorant: cuius quidem idem Pausanias lib. 6. scribit ne ruinarum vel fragmenta sua ætate superfuisse. Hodie vero eius fundamenta ac quædam, loco, cui adhuc Strages est nomen, obruta & ea stupenda vestigia ac sepulchra pleraq; ex quadratis lapidibus cernuntur. Hinc & accolæ, cum in eo agro ad domus pastorales construendas fundamenta effodiunt, frequēter in monumenta iacentis vrbis ac velut sepulti quædam admiranda cadaueris ossa, lapidesq; quadratos incidunt. Euersæ (vt dixi) Tauromenium non nulla translatione ab Andromacho in mōte suffecta est: Quod & lib. 3. Plinius testatur: Colonia (inquiens) Tauromenium, quæ ante fuit Naxos. Peloritana ora (ait Solinus) habitatur Colonia Tauromenitana, quam prisci Naxum vocabāt. Ager Naxius (qui & planities Tauromenitana hodie dicitur, cuius & feracitas nota est) cum magna ex parte campestris sit & latissimus, frequentibus fluuijs, & niuibus hybernis, multo solis ardore colliquatis, ex Aetna dilapsis, contumescit, & passim in Paludes abit, ac continentibus aquis, cœnosa illuuie & vapore humido campi nō modo offenduntur, sed & aërem insalubrem reddunt. Cuius intolerabili inclementia Naxij primi conditores transmigrare, & Catanam vrbem condere sunt compulsi. Habuit & hæc vrbs suos viros illustres. Inter quos libro .6. Pausan. Tisandrum Cleocriti filium recenset: qui in Olympia quater, totiesq; in Pythicis certaminibus victor euasit, faturq; Pausanias eius fama ac celebritate Naxi vrbis nomen ad se peruenisse, cùm sua tempestate ne ipsa quidem eius rudera decernerentur. Timæus quoq; Historicus Andromachi filius Tauromenitanus fuit, qui & Epithimei agnomen promeruit, ob id, quòd lacessendo, insultandoq; nō Platoni, non Aristoteli, non Thucydidi, neq; alteri cuiq̄ vel historico vel Philosopho parceret: vt Plutarchus in Nicia refert. De eo, in libro de Oratore in hunc modum sentit Cicero: Post Callistenem (inquit) Timæus longè eruditissimus & rerum copia, & sententiarum varietate abundantissimus, & ipsa compositione verborum non impolitus magnam eloquentiam ad scribendum attulit, sed nullum vsum forensem. Hæc

sem. Hæc Cicero. Hic (teste Suida) Rethoricæ facultatis argumenta q̃ plurimùm necessaria, literis commendauit. Scripsit libros viginti de Rebus in Sicilia & Italia gestis: quod opus hodiè græcum tantummodò habetur, licet nondum ad manus meas peruenerit. Scripsit & bellum Thebanum, vt in epistola quadam ad Luceium testatur Cicero, vixitq; annos. 96. Post Naxum, siue arcem Schixon Acesinis amnis ostium (Thucyd. lib. 4.) tertio miliario sequitur: quē Asinem lib. 3. Plin. Onabalam lib. 5. Appian. appellat, Alcantara Saracenice hodie, à ponte, ad illius traiectum olim constructo, apud nos vocatum. Ad ortum radices Aetnæ lambit. Oritur autem supra Randatium, à fonte, cui Salaciazo hodie nomen est, in collium iugis, inter Castaniam & Randatium erumpente. Inde igitur dilapsus Randatij muros alluit, statimq; fluuio Rocellæ & fontibus Moijs auctus, Francauillæ miscetur amni, ac deinde vallem ingentem scindit, ad dexteram Aetnæ radices, Castrumleonis, Francauillam, & Calatabianum oppida, ad sinistram vero Mottam Camastri (cuius fl. augetur) & Tauromenitanos habens colles, numerosaq; platanorum sylua vtranq; eius ripam adumbrante, & maximam vallis partem occupante, Naxium agrum siue Tauromenitanum totum irrigat, feracissimumq; reddit, atq; Alcantaræ nomen recipiens mare demùm influit. Post Alcantaram ad mille passus Acidis fl. ostium occurrit, apud veteres celebratissimi, quod flumen frigidum à mirabili eius aquæ frigiditate hodie dicitur. Ortum habet ad radices montis Aetnæ, vnico miliari à mari recedentem: Rapidissimo cursu incedit, vt Theocritus, cœteriq; vetustiores scribunt, & rei vsus ostendit. Acis (inquit Eustathius) Siciliæ amnis est, qui ex Aetna teli impetu decurrit, Acis etenim græcis est sagitta. Itaq; à celeritate, qua defluit, nominatur. Herbiferum cum lib. fast. 4. Ouid. vocat, & nos ità esse experimur. Quod autem ab Aci puero (quem amatum à Galathea Zelotypus Polyphemus occidit, quemq; posteà Neptunus miseratione motus in fontem ac flumen sui nominis conuertit) appellationem acceperit, & ex eius ripis Cyclops Polyphemus saxa in vlyssem cōiecerit (vt Homer. Odyss. lib. 9. & 3. Aeneid. Verg. ac cœteri Poëtæ scribunt) poeticum ac fabulosum est. Id porro & Solinus & vsus testatur, quod tametsi Aetna incendijs ac calore celeberrimo monte demittatur, frigidissimam tamen aquam egerit, nec eo nomine à quoq; alio vsq; flumine anteuertitur. Ora, quæ ei proxima est, agrum habet Mascalim, ab oppidulo eiusdem nominis, ad radices Aetnæ sito, (quod ætate superiori regium & ad delitias factum vicum in nostris Annalibus, sed prisco tempore Aetnam vrbem fuisse legimus) nuncupatum. A quo non ità procul sinus abest, à S. Thecla, cui ædicula ibi sacra est, cognominatus: & deinde Xiphonium promontorium, Straboni. Caput Molendinorum hodie nominatum, Cæsaris, bellorum ciuilium tempore, frequenti accessu nobile, Appiano. Deinceps tres Scopuli à littore centum fermè passibus seiuncti sunt: quos Cyclopum scopulos Plin. lib. 3. Fariglunos verò nos hodie vocitamus. Eos arx sequitur, cui Acis quidem nomen est, in scopulo vndiq; præciso, quem mare alluit, sita: & eiusdem nominis Pagi complures, parum à mari recedentes Vinetis, hortis, & aquis amœnissimi. Quinq; deinde ad passuum milia paruorum nauigiorum est sinus, qui ætate superiori Ongia, sed hodie lognina appellatur: vide ne sit Engium: vbi & templum eiusdem nominis spectatur Diuæ Mariæ sacrum. A quo passibus fermè quingentis abest ædicula Diuo Ioanni à cuti (vt vocant) dicata, & ora vulgò quidem Licatia, sed eruditis Decatria nominata. Is locus ille ipsus est, quem portuosum Aneid. 3. Verg. post Homerum, in carmine: Portus ab accessu ventorum immotus & ingens Ipse. &c. descripsit, quem etiam Portum vlysis Plin. lib. 3. appellat. Cæterum eructatione sulphurea, saxisq;

saxisq; liquefactis ab Aetnæ crateribus illuc vsq; deuolutis portus ipse & ætate mea, & plurimis abhinc retro annis obrutus nusq̃ apparet. Quem præclusum profluuij Aetnei vestigia adhuc hodie occupant. Proinde cum in Aetnam, qui huic oræ imminet, inciderimus, & res & ordo postulant, vt & de eo eiusq; diuersis ac varijs ignibus plæraq; scitu & memoria non indigna subijciamus.

DE AETNA MONTE ET EIVS IGNIBVS.

CAPVT QVARTVM.

AETNA mons est, quem vernaculè Mongibellum Siculi hodie vocant, notior suorum incendiorum fama, Poëtarum fabulis, nobiliumq; Historicorum & Philosophorum monumentis, q̃ vt prolixior de eo oratio debeat haberi. Celsior est cæteris, qui sunt in Sicilia, montibus, ac cœlo proximus: itá, vt procul à remotissimis non solum Siciliæ, sed Calabriæ quoq; regionibus sereno die facilè semper in oculis videatur. Est enim altitudinis. p. m. supra. 30. atq; vt est arduus, itá & in radicibus ambitu est maximus. Habet etenim in circuitu ad radices. p. m. non minus centum. Deducit autem radices in orbem, & subinde sese rotundo ac tereti magno corpore sensim extenuat, quousq; in supremum desinat cacumen. Constat sibi soli, montis alterius nullum habens coniugium, nisi eorum, quos suis visceribus ipse edidit. Eminus intuenti multò minor videtur, q̃ sit: adeo vt, qui quantus sit Aetna coram non vidit, rectè de eius mensura iudicare nequeat. Fundum habet ex topho lapide, subnigro aspero & poroso, bitumine ac sulphure mixto. Ascenditur quà breuior est, per Linguæ grossæ & Randatij oppida. p. m. 20. qua longior & facilior per Catanam. p. m. 30. quà & nos anno salutis. 1541. Sexto Calend. Aug. inscendimus. Porrò ascensus in tres ab accolis regiones diuiditur: Pedemontanam, nemorosam, & apertam, quam vulgò discopertam vocant. Pedemontana regio, à Catana & littorali ora p. m. 12. ad Cœnobium Diui Nicolai de Renis nuncupatum, ordinis S. Benedicti attollitur. Ad radices circunquaq; oppidis & vrbibus: Catana, Tauromenio, Caltabiano, Lingua grossa, Castroleone, Francauilla, Rocella, Randatio, Bronte, Adrano, Paternone & Motta nobilitatur. Incolitur præterea, quà meridiem & occasum spectat, plurimis & magnis pagis, qui communi vocabulo Catanensium vineæ appellantur. distincta verò hæc habent nomina: Culia, Casalottus, Monspelerus, Tricastagnus, viagrandis & alia id genus. Eorum incolæ, & qui campestria hæc vicatim habitant, ferox sunt hominum genus, & ad arma promptum. Soli camporumq; facie tota fermè hæc regio tophacea est, asperrimisq; ac combustis lapidibus horrida, quos ab initio & æui quoq; successu Aetnæus ignis, recentes super veteribus adijciens, euomuit. Verum ex concoctis ijs lapidibus, quos Catanenses barbara voce Xaras appellant (cum natura pingue aliquid habeant) temporis vi confractis, & in frusta decisis, velut ex crematis lignis, arenosi fiunt cineres, & præpingues, qui feracissimam reddunt tellurem. Hinc tota amœna est, & vinetorum, domesticarumq; omnis generis arborum multitudine ac singulari virtute fœcunda. Spatiosi quoq; tractus, qui sunt in ea, lætissimas ferunt segetes. Adeo præterea pabulosa apparet, vt pecuarijs, nisi ex auribus frequenter sanguis extrahatur, ipsa satietas sit periculo. Fontes habet circunquaq; perennes, & perpetua flumina, licet ignis, egestarumq; molium fluenta multos fontes & inuoluerint, & obruerint penitus. Viæ quæ sunt in ea ac semitæ, xaris omnia occupantibus, equitatu sunt difficiles, & ad latrocinandum accommodæ. Terminatur hæc demùm regio (vt diximus) ad Diui Nicolai de Renis monasterium, à Simone Policastri comite Rogerij Siciliæ comitis ex

Goffredo filio, nepote erectum, vt eius diplomate constat. Hûc nos primo die peruenimus, vnumq; ibi diem contriuimus. Proxima Aetnæ regio, quæ media est syluescens, 10. circiter. p.m. scanditur. In ea cœnobio egressis Xaræ, & lapides molares nigri & horridi ad leuam statim occurrunt, quos anno salutis. 1537. exundans incendium per propinqua loca profudit: subinde nemus sequitur abietibus, fagis, pinetisq; frequens, vastum, arduum, atq; inuium prope viatori iter præbens: quippe in quo nulla humano pede trita semita appareat. Per hoc nemus cœlum ipsum tangens, perq; inuia loca iter intendimus. Vbi omnia vasta, muta, & adeo deserta erant, vt vel ipsa solitudo insuetos terruerit animos. Hic fagorum corticibus Procerum aliquot, qui olim montem ascenderant, in ascensus sui memoriam, incisa nomina depræhendimus, quibus & nostra nos quoq; adiecimus. Tota hæc regio extrema aquarum penuria laborat. In ea aliquot vidimus ora in fornacis maximæ rotunditatem, ex quibus aliquando fluenta eruperunt ignea, cinerum, lapillorumq; squallentium congerie cincta. Plures præterea nemorosos, & editos offendimus colles, quorum cacumina voragines, licet syluescentes, exhibebant. Eos veterem esse materiam ex visceribus montis olim proditam, postremi profluuij hiatus, qui similem ferè formam, enatasq; recens habebat arbores, arguebat. Mediam hanc regionem emensi ad rupem quandam deuenimus, vbi ascendentibus mos est pernoctare. Vlterius nanq; ob inopiam tectorum, frigorisq; rigorem sub diuo quiescere lethale prope censetur. Sed cum tres adhuc diei superessent horæ, quidam ex socijs ingenio præceps, moræq; impatiens ad superiora solus procurrens, nobis frustra reclamantibus, iter obibat quem tandem & nos, quanq̃ inuiti, ægrè subsecuti regionem montis tertiam sumus ingressi, quam accolæ (vt diximus) discopertam ideo vocant, quòd non solùm sylua ibi nulla, nulla prorsus sit arbor, sed herbis virescentibus nuda, pungentiq; paucis passibus, ac squallido gramine lurida, ac deinde arenosa ad summum vsq; verticem tota illius est facies. Ascendit ea regio. p. m. ferè. 12. quæ per hyemem tota niuibus obsita, extremisq; frigoribus riget. Per æstatem quoq; nulla sui parte nec canitie, nec gelu caret: quod equidem admiratione dignum est, cum vertex incendia prope sempiterna, iugi flammarum eructatione inter niues ipsas pariat, enutriat, ac continuet. Hanc regionem per aliquot passuum milia ingressis mons ingens, Aetnæ veluti progenies, à fronte nobis occurrit, quem Dorsum asini patria lingua monticolæ appellant. Quo ad dexteram relicto, falcato itinere perduo ferme miliaria progressis mons alter, cui a frumento nomen est, ad leuam impendens apparuit. Inter hos montes vallem subiuimus, quæ cùm aquarum esset indiga, equos præ siti languentes niuibus, quæ sub arenis vndiq; latebant, effossis refecimus. Vnde cum cliuus, & ad eius verticem ædificij effigies eminus nobis occurrerent, leni eô ascensu prouecti vestigium vetustissimi fornicis lateritium totum deprehendimus, quod à Catanensibus Aetnicolisq; Turris philosophi nominatur. Prædicant siquidem, ducta à maioribus fama, hanc sibi Empedoclem olim ad explorandas Aetnęi ignis causas ex testudineo opere constituisse ædiculam. Hic itaq; tametsi audax, & temerarium, ac rarissimo vix ante exemplo cognitum facinus non ignoraremus, præcipitante vespera, sub dio, noctem sollicitam ducere coacti ingentem lignorum, quæ in eum vsum cauti è sylua conuexeramus, strue incensa pyram extruximus, deinde raptim cœnati inter noctis tenebras æternos illos, ac terribiles summi verticis ignes, qui ad pas. prope. 200. supra nos emicabant, liquidò intuiti, ac distinctè contemplati, irrepente paulatim somno opprimimur. Ea incendia dum ego intuerer, mirarerq, horror quidam, & ingens religio adeo me cœpit, vt nunc quoq; sine horrore, meminisse nequeã. Illucescente verò duos vię comites, qui frigore, inter soporem penè obriguerant,

semimortuos

semimortuos offendimus, equosq; disruptis noctu vinculis per montis decliuia ad loca temperatiora salutem sibi quæsiuisse, amissis equis reliquum iter, ad fastigium vsq;, pedibus confici oportuit. Duce igitur præuio in paruam vallem descendimus, quam, quòd ex liquefactis in alto niuibus decurrens ibi stagnet aqua, summoq; totius montis subsit tumulo, lacum appellant. Inde ad læuam deflexi iugum ipsum inuadimus, cuius ascensu maximè arduo, & hinc salebris impedientibus, illinc profundis arenis retardantibus, pedesq; nostros retro quandoq; referentibus, perdifficili, cùm quingentorum passuum vix sit altitudinis, duæ fermè horæ nobis consumptæ sunt, tandem superato vertice, anhelantes aliquantisper in sponda consedimus. Hic sol subter nos mundo oriri visus est. Hinc Siciliam omnem contemplati sumus, fretum, & vniuersa Calabriæ ora adeo sub oculis iacebant, vt manu posse tangi viderentur. Calabriæ montes non littorales solum; sed mediterranei etiam, quinimo & Neapolitani, vicinæq; insulæ non temere sereno tum cœlo æstimati sunt. Hoc itaq; iucundo aspectu aliquandiu refocillati vlteriùs ad ea, quorum studio insanum hunc laborem subieramus, perlustranda perreximus. Ibiq; in primis planities arenis passim strata, crebrisq; intersecta rimis, è quibus exilis fumus exibat, oblata est. In cuius medio hiatus maximus, & vorago ingens, crater à veteribus appellatus, ambitu. p. m. fermè quatuor patet: qui superiori ore latissimus paulatim ad profundum vsq; se coarctat. Ex eo nebulosa incendia tanta exhalabant, vt ab interiori inspectu impediremur. Cæterum cum ea non continuè, sed per interualla quædam erumperent, captata interstitiorum occasione, reptantium more, ad crateris labium prolapsis profundius intuendi copia fuit. Nihil autem ne tum quidem, præter horrendam voraginis formam, & latera eius exesa, ac diuersis rictibus igniuomis depicta, & sulphurea incrustatione delibuta cernere potuimus. Cum verò renouatum incendium vires resumpsisset, inter fumum ipsum flammas modò crassas, modò puras expirari animaduertimus. Sed remissa post materia, caligineq; cessante iterum intentius & oculis, & auribus in hiatum dimissi, simulatq; instar immensæ ollæ, igni maximo appositæ, subterraneum in eo sonitum, bullientesq; feruores, ac gementes intus cauernas percepimus, timor simul nos, horrorq; adeo vehemens inuasit, vt veluti iam iam dissipandi repentè ora retulerimus, execratiq; vesanum itineris consilium confestim quà ascenderamus, sumus regressi. In ea altissima montis superficie, totaq; eius plaga nullas vidimus xaras, lapidesuè molares, quippe, qui tam altè inscendere, vel vi extolli ob materiæ grauitatem nequeant: quæ interim inferius vel nouos hiatus sibi aperit, vel è veteribus erumpit. Ex vnico verò, & eo immenso verticis cratere vel ignis ipse, vel fumosa caligo, vel cinis, vel aliud huiuscemodi leue genus efflatur. Ex quo etiam anno salutis. 1554. (quo hoc opus in manibus versatur) consumpta iam materia nihil emergit. Neq; quispiam hæc nostra legens reprehendat, si aliqua ex parte à Strabone, Pli. & alijs authoribus, qui de Aetna scripserunt, dissentiant: cum & ipso Strabone teste, & rei vsu approbante facies hæc montis superior mutationem ab igne frequenter recipiat. Nam aliquando illius vertex flammarum globos euomit, igniti interdum fluunt riui, quandoq; flamma, fumo, caligineq; obducta, ardentes eructat lapides, nunc demittitur, nunc vero incrementa suscipit. Iccirco prisca quædam in hunc vsq; permanent diem, plura sunt immutata, pleraq; recens edita. nam & anno salutis. 1537. cacumen montis supremum, quòd supernus ei erat vertex, in voraginem ipsam decidit, & ambitus factus est amplior, & Aetna demissior. Perlustrato ita montis vertice, & eius ignibus exploratis, lapillos subnigros sulphuris incrustationem habentes, quos crater emiserat, nobiscum deferentes Catanam sumus regressi. Ab hoc loco nihil alienum fecero, si ignea fluenta, quæ a primordio

mordio ad nostram vsq; ætatem defluxerunt, vel prout ab alijs accepimus, vel nos ipsi vidimus, ordine recensuerimus. Aetna mons, qui ab initio ferè cum multarum excidio vrbium, atq; agrorum crebris eruptionibus æstuare consueuit, quando primum omnium, vel quoties exarserit, neq; memoriæ proditum, neq; hactenus compertum est. Quæ verò feruntur passim, & leguntur sunt eiusmodi: Sicanorum ætate, qui post Cyclopas vniuersam Siciliam tenuerunt, sæpenumero continuis incendijs efferbuit, quorum metu omissis orientalibus locis, quibus Aetna sita est, quæ ad Occidentem vergunt, petere compulsi sunt. Siculis postea Siciliam occupantibus, quoties Aetna igneos emiserit globos, à veteribus, quorum quidem opera ad meas peruenerunt manus, non est traditum. Verum cum ad Græcos Sicilia peruenisset, ad sextum vsq; belli Peloponnesiaci annum ter duntaxat ignem euomuisse libro. 3. refert Thucydides. Græcorum verò primi Siciliam traiecerunt anno mundi. 4453. vt testatur Eusebius. Et Peloponnesiacum bellum cœpit anno mundi. 4777. Romanis deinde imperantibus, anno ab vrbe condita. 350. ingentes ignes, fauillasq; cum strage plurium agrorum, & villarum emisisse Aetnam scribit Orosius, libro. 2. & ab eadem vrbe condita circiter. 600. paucis diebus ante seruile bellum Ser. Fuluio Flacco: & Q. Calphurnio Pisone Coss. simili feruore Aetna exarsit, Orosio libro. 5. M. deinde Aemilio & L. Oreste Coss. vasto tremore concussus igneis globis exundauit. L. pòst Cœcilio Metello, & Qu. Flaminio Coss. anno ab Vrbe condita. 637. vltra solitum ebulliens, profluuium etiam cinereum emisit, & Catanam vrbem, eiusq; fines ita oppressit, vt tecta domorum cineribus prægrauata corruerent. Cuius cladis mitigandæ gratia, S. P. Q. R. decem annorum vectigalia Catanensibus remisit. Tempore quoq; bellorum ciuilium (teste libro. 5. Appiano) & Cæsare Caligula imperante (vt author est Suetonius) Aetna mons eodem oestro percitus ignem efflauit. Scribit libro. 2. c. 106. Plinius, flagrantem Aetnam ad. 150. passuum milium arenarum moles effudisse. Sed & anno salutis. 254. Calend. Februarij, & secundo anno post obitum Diuæ Agathæ, cum Aetna ignitos globos eructasset, Catanenses, qui superstitioso genilitatis cultu eo tempore detinebantur, Diuæ Agathę ob Christi fidem à Quintiano martyrio affectæ, sepulchro saxum quoddam impositum hac diuina inscriptione: Mentem sanctam, spontaneam, honorem Deo, & patriæ liberationem, insigne deprehendentes, miraculo perculsi tumulum aperiunt: velum, quo eius corpus tegebatur, contra ignem obijciunt. Quo facto (mirum visu) incendium statim, veluti illius veli aspectum reformidans, relicta vrbe alio cursum suum tetendit. Catanenses postea Christi fide imbuti, eo exemplo adducti, quoties Aetna ignes emittit, id velum incendijs obijciunt, quo Diuæ Agathæ beneficio Catana vrbs sæpe asserta est. Inter memorabilia Aetnæ profluuia longè illud est præcipuum, quod ætate patrum nostrorum decurrens per. 28. fermè passuum milium vsq; ad mare Logninæ peruasit, atq; ingentem portum, cuius Homerus, Vergilius, & Plinius meminerunt, ita impleuit, vt hallucinatos Poetas pleriq; sint arbitrati, cũ nulla prorsus vel statio ibi hodie appareat. Quod ita subnigrum, ac firmum adhuc visitur, vt non tam maiorum nostrorum tempestate, q̃ etiam nostra fluxisse videatur. Anno præterea salutis. 1169. pridie no. Feb. regnãte Guilelmo secũdo Aetna plus solito sæuijt. Rupibus nanq; ingentibus, agroq; Catanensi combustis, terremotu suo Catanensium fines, atq; vrbem adeo labefactauit, vt Basilica corruẽs Episcopum vna cum clero & populo oppresserit. Quin & deinde anno salutis. 1329. 4. Calend. Iulij, Friderico huius nominis secundo Siciliæ Rege rerum potiente, cum per plures annos absq; igne, & fumo fuisset, hora diei. 23. repente contremuit, ac tonare cœpit. Mox è montis latere, quod Orientem respicit, in rupe, quæ Musarra dicebatur, niuibus

nibus eo tempore obsita, aperto nouo hiatu ignis erupit: quem, accrescente vespera, insecuti candentes globi, ac auulsa montis viscera, liquefactiq, saxorum orbes, veluti torrens, per decliuia, & subiecta loca grassantes obuia quæq; absumebant, quorum impetu simul, ac terremotu plures in ipso monte, tam ad Orientem, q ad Occidentem sacræ & profanæ ædes vel dirutæ, vel proscissæ sunt. Plerosq; etiam aquarum perennium fontes terra dehiscens absorpsit. In littorali quoq; ora, quæ Mascali oppidulo subest, nonnulla nauigia in littus paulò antè subducta crebris terræ concussionibus in mare sunt reuulsa. Dum hæc ad Mascalim fiunt, eiusdem Iulij idibus circa solis occasum, iuxta Musarram rupem, ac templum Diui Ioannis Paparumetta cognominatum, ex inferioris montis parte ex inopinato hiatus alter, ac paulò post in eodem agro duo alij sunt aperti, ea vi, ac violentia, vt ex quatuor crateribus paruo interse interuallo dissitis ingentium lapidum congeries vnà egestæ profundas valles, & nemorum saltus in montes arduos extulerint. Fluebat etenim ex quadruplici illa voragine riuus igneus, instar metallorum ex fornace liquentium, occurrentem tellurem, & ingentia saxa, ac arbores quascunq; non solum comburens, sed absumens, terraq; ipsa, quæ paulò antè calcabatur, incanduit, ac veluti spumis aquarum ad scopulos è fluctibus elisarum latè instar excrescentis fluminis profluuio igneo inundata, ac dispersa est. Postq verò igneus torrens diu, multumq; per plura montis spatia euagatus est, tribus tandem alueis sese diuisit. Quorum duo Orientem versus ad Acis vsq. loca littori propinqua plures dies decurrerunt: tertius verò contra Catanensium fines se direxit: quem, priusq fines ipsos inuasisset, velum Diuæ Agathæ a sacerdotibus è mœnibus vrbis obiectum extinxit. Dum hæc in inferiori montis regione geruntur, in summo vertice non minori quoq; ad extremum tonitruum, saxorumq; ardentium rabie conflictum est. Vnde tantus præsertim cinerum imber per vniuersam Catanensium regionem defluxit, vt montes, agriq; sub eo occultarentur, ac flante tum borea ad insulam vsq; Melitam quæ. 160. passuum milium à cratere dissidet, eorum copia, ac sulphureus odor sit abductus. Vnde & plures vtriusq; sexus homines, plurimaq; animantia & terra, & mari horrore perculsa (vt in vita Friderici Regis legitur) perierunt. Anno deinceps salutis. 1444. iterum Aetna terribili ignium eiaculatione Catanam versus cum iter arripuisset, Petrus Hieremias Panormitanus ordinis Prædicatorum, magna vir pietate, cum cleri, populiq; pompa velum. D. Agathæ in occursum contra incendia detulit, quæ quasi illud reuerita, aliò iter suum conuerterunt, ac vigesimo post die extincta sunt. Eo tempore & mons ipse contremuit, eoq; motu è summo cacumine vastæ quædam rupes dissolutæ, collapsæq; vasta ruina in ipsam voraginem cōciderunt. Vnde hiatus ille perpetuus multò amplior est factus. Hactenus itaq; ab alijs accepta: iam quæ ipsi visu sumus assecuti cōmemoremus. Aetna cum deficiente iam materia sulphurea, & bituminosa vel obstructis meatibus nec ignē, nec fumum per plures annos emitteret, accolæ eius cacumen ascendentes illæsi craterē etiam ipsum penetrabant. Sed inconstans hæc mansuetudo fuit. Anno siquidē salutis. 1536. nono Cal. Aprilis flante austro, & sole ad occasum vergente nubes atra montis apicem operuit, & inter eam rubor emicuit. Tum repentè ex ipso cratere ignei torrentis vasta vis erupit, paulatimq; in modum fluminis magno montis murmure, ac terræmotu defluens orientem versus descendit, lacumq; (cuius supra in descriptione meminimus) illapsus, magnam ibi repertam lapidū congeriem liquefecit. Quæ supra Randatium oppidum præcipiti, sed falcato volumine decurrens ouium greges, & animalia pleraq; obuiantia statim demersit. Ex eodem quoq; summo montis cratere mirum, ac horrendum visu profluuiū igneum occidentem versus supra Brontem, & Adranum oppida eodem tempore effluere cœpit. Liquescentes enim lapides sulphurei, ac bituminosi vi ventorum

depulſi lento fluxu, & intermiſſo, veluti ferrum candens, decurrebant: & qui primum defluxerunt, ſenſim amiſſo calore in priorem naturam, ac materiam ſubnigrã indureſcebant. Pòſt riuus alter igneus deſcendens non ſupra priorem fluebat, ſed inter ipſius arenoſam cutẽ & priorẽ ignẽ iã concretũ immiſcens ſeſe curſum medium ſibi ſua vi faciebat: ita vt & cutis ſuperior, & ſuperficies prioris æque eſſet dura. Qui verò ignis recẽs erat, ſubter fluebat inſtar teſtudinis, quæ ſub teſta dura viuens lentè tamẽ graditur. ita fluenta, quæ prius indurucrãt, nouis cedebant, à quibus in partes diſijciebantur. Nouiſsimis itaq; ſemper vincentibus multiplicabatur incendium ad latitudinẽ ſtadij vnius, profunditatemq; cubitorum circiter duodecim. Cùmq; totum refrixiſſet profluuium, lapidum molarium congeriem ab ore crateris ad terminum vſq; fluxus ſubnigram recens eructatam perpetuò reliquit. Ita lapides ipſi in eodem colore perſeuerant, quo defluxerant. Sed quò recentiores, eò & nigriores, & firmiores: proceſſu enim æui & palleſcuut, & in arenas reſoluuntur. Erat autem profluuij materia ſulphurea, & bitumine mixta. Eo die D. Leonis templum in memore ſitum terræmotu primùm corruit, mox ignibus obrutum eſt totum. nihilq; nunc ibidem, niſi aſperrimorum lapidum è cratere proiectorum acervus conſpicitur. Circa eadem quoq. loca, ad montis latera, terra dehiſcente, pleriq; hiatus ſunt perrupti. Ex quibus & fluenta ignea, & innumeri igniti lapides veluti tormento excuſsi præmiſſo prius fremitu in cœlum emittebantur. Ad hæc naturæ miracula viſenda, tanti incendij modum, cauſaſq; ſcrutaturus Franciſcus Niger patria Platienſis, ſed Leontinus incola, medica arte inſignis, dum nimium diligenter, ſed parum conſulte propius ad fornaces acceſsiſſet, vno ex lapidibus, qui in cœlum ex hiatibus euomebantur, in caput eius dilapſo conſumptus occubuit. Hæc quidem mira. Sed quæ proximo anno obtigerunt, mirabiliora. Anno nanq; ſal. 1537. Cal. Maij Sicilia tota diebus fermè duodecim tonare cœpit: Crebriq; ſonitus, ac ingentes, quales ex tormentorum bellicorum ictibus edi ſolent, & grauiores quoq; non ſolum Catanæ, & vicinis agris, ſed Panormi quoq;, Drepani, Lilybœi, Saccæ, Agrigenti, & tota propè inſula ſunt auditi. E quibus paruo terræ motu facto domorum concuſſa tecta ſimul, & parietes nutabant. Sonituum huiuſmodi, quos in Sicilia, & Aeolijs vicinis inſulis familiares eſſe. 2. Methcororum lib. ſcribit Ariſtoteles, cauſam, exhalationi, quæ ſub terris incluſa, ſiue ab Auſtro in Siciliam venit, ſiue in Siciliæ gremio gignitur, & ipſe Ariſtoteles, & cæteri, qui de natura diſſerunt, attribuère. Ea namq; cum natura ſit exilis, & velox, neq; terram mouere, neq; inde erumpere, ſed ſonitus duntaxat ſubterraneos procreare poteſt. Hi igitur ſonitus, mugituſq; cum increbeſcerent, tertio id. Maij in Aetna ſub colle, quem incolæ Sparuerium vocant, hiatus quidam inſoliti ſunt aperti, è quibus tanta eiuſdem materiæ igneæ moles eſt egeſta, vt quatriduo. 15. p.m. iter cõficiens obuia quæq; ſternendo exuſſerit, ac ad cœnobium vſq; D. Nicolai de Arenis defluxerit: vbi conglobatus Monaſterio intacto, Nicoloſum, & Mõpelerium pagos adortus plures eorũ domos exuſsit, obruitq;. Terræmotu quoq; frequenti Catana, & vicinæ vrbes adeo ſunt cõuulſæ, vt ciues relictis vrbibus ad campeſtria ſalutem ſibi quæſierint. At clerus, & populus Catanenſis cum incendia p.m. ferè. 12. vicina, ac ocyus ad ſeſe deferri proſpicerent, ad aras D. Agathæ profugientes velũ protulerunt. quo eminus proiecto ignis cõſtitit, ac mox ſedatus eſt, & Aetna tonare deſijt. Verùm crater mõtis ſupernus nõ multò poſt tantã ſubnigri cineris per triduũ molẽ efflauit, vt nõ modò mõs ipſe ac finitima, ſed ad Pelorũ, ac Pachynũ, quinimo & Calabriæ Coſentiũ vſq; interiacẽtia oppida cineribus operta, maria quoq; adeo ſint circumfuſa, vt trecentis. p. m. à Sicilia diſtantes naues, quæ Venetijs Meſſanam nauigabant, à ventis ferentibus latè cinere eiecto

fœdatæ sint: prout ipsi nautæ postmodùm retulerunt. Aetna deinde cum cineres euomere desijt, magno fragore, ac fremitu mugire cœpit: & inter mugitus ipsos summus montis apex abruptus à cratere superno absorptus est. Nam ætate mea cliuulus à Crateris orificio per passus ferme centum insurgebat, vndiq; præcisus, qui totius montis supremus erat vertex, quo tum intra voraginem palàm absumpto, Aetna factus est demisior. Sed cum postea Bronti agerem, oppidani seniores fidedigni viri (quippe qui rem ipsam viderant) retulerunt, hunc ipsum cliuum non olim Aetnæ fuisse verticem, sed ab eo anno sal. 1 4 4 4. postremo profluuio eiectum crateris ori inhæsisse. Sed de igne Aetneo, quem nostra vidimus ætate, iam satis. Restat, vt eius causas paucis aperiamus. Quæ natura raro fiunt non vna nituntur ratione: cum pleraq; certis careant causis: vt quæ casu fiunt: vt. 2. physicorum lib. docet Aristoteles. plura verò rationes definitas habent, vt syderum defectus, exhalationes igneæ, terræmotus, montium incendia, & cætera idgenus. Sol etenim in terram actus humidum fumum educit, qui si crassior erit, vapor appellatur, humidaq; gignit, vt nubes, pluuias, perennes fontes: si siccior, exhalatio erit, & arida producet, vt ventos. Exhalatio hæc in terræ cauernis generata si tota effluit, vi sua aërem propellit, ventosq; gignit. Si tota coërcetur, cum ignea sit, egressumq; motu velocissimo frustra quærat, terræmotus efficit maximos. Si non tota, leues. At verò si isthæc exhalatio in terram sulphuream, ac bituminosam inciderit, mox excitat incendia, eaq; magna vi propellens hiatum aperit, extraq; eructat. Cùmq; aqua maris, telluris foramina, meatusq; & suo frigore, & fluctibus obstruat, occludatq;, euenit hac ratione, vt hæc exhalatio q̃ facilimè iuxta mare accendatur. Iam verò, vt propiùs ad rem accedamus: Cum tellus omnis foraminibus quibusdam (quemadmodum Philosophi tradiderunt) distincta sit, ea certè, quæ mari vicina est, marisq; fluctibus alluitur, maiores habet fistulas, meatusq; ampliores, ob id, quòd mare suo fluxu eam exedit, consumitq;. Quòd si telluris partem debiliorem mare nanciscitur, multò facilimè eam erodit, pergensq; in eius viscera exhalationes creat, quæ si (vt diximus) in sulphuris venas incidunt, & bituminis, non difficulter incendia excitant. nam & in sulphure, & bitumine ignis concipiendi vis inest, & venti furentes sua vi aliena quoq; succendunt. Igitur Aetna cauernosa cum mari vicina sit, eiusq; radices maris fluctibus pulsentur, non solum exhalationes intra viscera gignit, vt. 2. Metheororum scribit Aristoteles: sed & ventos extraneos æstuantes admittit, intusq; recipit, vt. 4. lib. Trogus tradit: quorum vi, ac potentia eius materia flammis incenditur. Quæ cum copiosa sit, semperq; suo calore humectantibus tellurem vndis recenti sulphure, ac bitumine renato nouetur, perpetuas flammas fieri non est mirandum. Quarum deinde in ea inclusarum, ventorumq; simul agitantium vis incredibilis non tantum sulphur, & viscera montis imbecilla, sed molares etiam lapides, fortioresq; neruos comburit, & liquefacit. Cæterum cùm principiò craterum ora vel angusta, vel clausa sint, molesq; ingentes à montis visceribus euulsæ, ac combustæ cautibus illidantur, remugientibus scopulis Aetna non ante flammarum globos emittit, q̃ interni strepitus antecedãt. Postmodũ verò patefactis hiatibus fluenta ignea etiã absq; præmisso strepitu prodeunt, & pro qualitate ventorũ modò pura, modò crassa, quandoq; pinguia, vel exilia, prout intra mõtis viscera sunt, excrementa emittuntur. Cineres deniq;, qui in imo sunt, acrior inde conflatus ventus expellit. Sed de causa Aetnæi ignis hucusq;. Mouet me autem & ridicula veterum superstitio, qui quoties Aetna ignem euomebat, magnum

quiddam

quiddam ei regioni, in quam globi proiectarentur, portendi credebant, vt bella, pestes, clades, & id genus alia Orosio teste. Scribit quoq;. 3. lib. Pausanias Aetnæ crateres, apud priscos, portendendi vim hanc olim habuisse, vt siquis argentea, aureaq; numismata, tum vasa, tum cuiusuis generis victimas in eos abiecisset, ea si placide ignis interne suscepisset, optimum proijcienti fuisse omen: si contra ab igne proiecta extra pellerētur, pessimum. Nos autem Peripateticorum doctrinis, & Christiana veritate imbuti nullam horum ignium, præter naturalem, esse causam affirmamus. Templum in Aetna olim fuisse Vulcano dicatum, veluti & ipsum montem, lucoq;, & sacris arboribus, ac perpetuo igne septum tradunt veteres, quod canes asseruabant, qui miro ingenio caste, ac pie ad templum accedentes permulcebant: manibus vero impuris, aut scelere aliquo pollutos latratibus, ac morsibus impetebant. Quod cœlitus fieri eis videbatur. nos vero dæmonum imposturas has fuisse verius existimamus. Huius templi vestigium nullum hodie cernitur, neq; in qua montis parte fuerit compertum est: nisi monumentum illud Turris Philosophi nominatum, cuius supra meminimus, ab eo forsan sit reliquum. Sed plura, quam statueram de Aetna. Hortatur ordo simul, & postulat, vt Catanam vrbem, quæ subsequitur, describamus.

F. TH. FAZELLI SICVLI ORDINIS PRAEDICATORVM DE REBVS SICVLIS PRIORIS DECADIS.

LIBER TERTIVS.

DE CATANA VRBE, CAPVT PRIMVM.

CATANA Vrbs vna sui parte mari alluitur, cæteris ad radices Aetnæ, cui subest, extenditur. Hæc à Chalcidensibus, qui Naxum in Sicilia ædificauerant anno mundi. 4462. vt in supputationibus Eusebius refert, & septimo, post Syracusas ab Archia occupatas, condita est lib. 6. teste. Thucydide. Anno etenim nono post Naxum extructam cum loca Naxi vrbis Chalcidensibus habitationi minus apta viderentur, quod paludum, ac fluminum ex Aetna orientium eruptionibus, quibus cœli inclementia excitabatur, essent obnoxia, (prout etiam hodie sunt) Theocles & Chalcidensium maxima pars è Naxo transmigrantes hoc loco delecto, sedes posuerunt, vrbemq; à Catano duce (vt à Græcis accepimus) Catanam appellauerunt: licet Thucydides Euarchum Naxiorum Coloniæ ad eam extruendam authorem fuisse scribat. Sunt qui à situ potius, quod nimirum sub alto monte iaceat, eam denominatam velint. Nam Catana græce sub alto est latine. Processu verò temporis cum Hieron senior Syracusanorum Tyrannus vrbem Catanam superasset, expulsis Catanensibus decem Megarensium, Geloüm, Syracusiorumq; milibus, magna quoq; finitimorum agrorum parte in capita distributa, eam habitandam dedit. Quàm cum Doricis, Laconicisq; legibus exornasset, vt lib. 9. Diodorus, & lib. 6. Strabo memorant, quo nouæ quasi vrbis conditor videretur, abrogato Catanæ nomine Aetnam appellauit. Cuius etiam non tyrannum, non

Regem, sed habitatorem, ciuemq; sese salutari voluit. Vnde & in certaminibus, quibus superauerat, victor, non Catanæum se, aut Syracusium, sed Aetnæum noua ambitione, proclamari iubebat, vt Pindarus in Olympijs, & Pythijs tradit. Huic vrbi Hiero Chronicum, quem ob singularem modestiam, probitatem, ac fortitudinem plurimum diligebat, gubernatorem præfecit, qui & ipse in Pythijs victor Aetnæus eodem Pyndaro teste promulgatus est. Catanenses verò patria exutos in Leontinos transcripsit, eamq; illis sedem constituit, iussitq; vt cum incolis, & ciuibus eam vrbem incolerent. Id autem ab Hierone propterea factum est, vt idonea, ac fida sibi ad emergentes necessitates subsidia q̃ paratissima haberet, & vt ex hac vrbe decem milium colonorum quasi à se condita præmia, laudesq; heroicas assequeretur. Moriens deinde apud hanc vrbem, & fato functus non minores Funeris honores nactus est, q̃ si vrbis conditor fuisset. Verum prisci illi Catanenses, quos in Leontinos transcripserat, vt eum mortuum audierunt, patriæ amissæ desiderio Catanam reuersi profligatis nouis colonis, tumuloq; tyranni terræ exæquato, vrbi suæ pristinum Catanæum nomen Aetnæo abolito restituerunt. Illi verò Catana expulsi, vrbisq; , & consilij indigentia in montanam Aetnæ montis oram profugientes, vrbem, cui antea Aetneosia Diodoro lib. 11. Inessa Thucydidi, & Inuesa Straboni nomen erat, à Catana 12. ferè. p. m. ad orientem dissitam incoluerunt. Quam Aetnam appellantes Hieronem eius conditorem diuulgarunt. Hanc anno ab Vr. con. 820. bello seruili flagrante, cæsis in ea. 20. ferme seruorum milibus à Rutilio Cos. bello receptam, ac Diodori etiamnum ætate extitisse legimus. Hodie verò neq; vestigijs agnoscitur, neq; quo loco steterit, nisi quòd ad Mascalim vbi vrbis veteris iacentis plura circum arcem cernuntur hodie monumenta, plerique; sola opinione ac coniectura ducti fuisse eam referunt. Sed ad Catanam redeo. Ea antiquitùs ad eam oram, quà Naxus petitur, insignem portum habebat, qui Aetnæ profluuio postmodum obrutus vastissimis lapidibus plenus hodie conspicitur. Tria præterea Theatra memoratu digna erant in ea, quorum ruinæ adhuc visuntur. Quippe muri pars, quæ Leontinos spectat, maximi theatri ex nigro quadratoq, lapide structi, cui contigua est, præclaræ adhuc magnificentiæ monumenta exhibet. Alterum iuxta Sthesicoream, quam nunc Acidis portam appellant, in hunc vsq, diem admiratione non indigna sui vestigia reliquit. Tertium Catanæ intra vrbem prope ædem Diui Augustini spectandas hucusq; reliquias monstrat. Aedes quoq; complures Dijs veteris superstitionis sacræ hac in vrbe olim erant. Sed præter cæteras Cereri religiosissima. Sacrarium (in Verrem inquit Cicero) apud Catinenses erat Cereris eadem religione qua Romæ, qua in cæteris locis, qua prope in toto orbe terrarum. In eo sacrario in intimo signum erat Cereris perantiquum, quod viri non modo quid esset, sed ne esse quidem sciebant, aditus nanq; in id sacrarium non erat viris, quoniam sacra per mulieres, ac virgines confici solebant, hucusq; Cicero. Sacrarium id extra portam vrbis, quam Regiam vocant, situm erat, vbi turris est hodie Episcopo inscripta: cuius mira adhuc visuntur monumenta superstructæ iam spiritui sancto ædiculæ inclusa. Gymnasium habebat Catana honestarum disiplinarum studio celeberrimum, quod M. Marcellus captis Syracusis erexit Plutarcho in Marcello, cuius pro mœnibus non longe à littore cernuntur ruinæ. Thermæ quoq; erant in hac vrbe cum columnis, & epistylijs marmoreis ornatissimæ: Quas vbi nunc D. Agathæ vetus est fanũ fuisse, Catanenses à maioribus per manus instructi affirmãt. Ex hac præterea vrbe a M. Valerio Messala Cos. primo bello punico Siciliã turbãte, horologij vsus

logij vsus Romam est adductus Plinio lib. 7. c. 60. Aquæductus ex quadrato,& nigro lapide à viginti ferme. p. m. ex fonte, cui vernacule Butta hodie nomen est, qui non longè à Paternione oppido iuxta monasterium Diuæ Mariæ Licodiæ emergit, in vrbem affluentissimè prisca ætate per pilas, arcusq;,aquas deducebant. Quorum magna, & integra moles, neq; inferior ea, quæ Romæ est, adhuc cernitur: licet dùm pararem hæc edere,ad noua vrbis propugnacula struenda non parum diminuta ac diruta fuerit. Catanam vrbem prisco tempore equestri militia, ac eruditione, opibusq; fuisse insignem Pindarus, cum ab equitatu, diuitijs, & sapientia Catanenses extollit, in Nemeis ode nona scribit. Quam & locupletem, honestam, & copiosam in Verrem Cic. commemorat. In hac vrbe(eodem authore)& summus Proardiorum magistratus fuit. Claruit olim & illustrium virorum sepulchris, vtpote Sthesichori Poetæ Himerensis, cui hùc profugo,defunctoq;, primo extra vrbem lapide, orientem versus, ad portam, quæ ad Acim oppidum ducit, quæq; ab eius tum nomine fuit insignita, sepulchrum octo gradibus,octo cingulis, totidemq; columnis eleuatum à terra Catanenses vouerunt: vt I.. Pollux, Suidas, & Pausanias scriptum reliquerunt. Cuius sepulchri non longè à porta Acidis in æde Bethleem, in hortis Nicolai Leontini (qui apud veteres sepulchrorū erat locus) adhuc extat memoria. Clara quoq; fuit tumulo Xenophanis Philosophi, qui postq̄ in Hesiodum, & Homerum elegijs inuectus est, Catanæ mortem oppetijt: vt testatur Apollodorus. Duorum etiam fratrum sepultura, & pietate Catana celebrata est, quos Catanenses quidem Anapiam, & Amphinomum, Syracusani verò,qui de eorum patria contendunt, Emanthiam,& Critonē vocant. Hi Aetna quondam latè incendijs grassante, parentes senio confectos, & ad sui ab igne fluente liberationem impotentes, vt eorum vitæ consulerent, Patrem vnus, matrem alter humeris sufferentes ab incendij loco q̄ celerrimè asportarunt. Cumq; parentum pressi pondere tardius (vt par erat) iter conficerent, à vicinis, & insequentibus ignibus visi sunt opprimi: qui tamen cùm ab incepto pio opere ob periculi metum non destitissent, ardentium ignium fluenta cùm ad eos peruenissent (mirum visu) iuxta illorum pedes in duas partes sunt disiecta, ac ipsos cum parentibus adolescentes, nullo eis illato æstu, neq; incommodo, præterierunt. Sed post eos, vt res mira dilucidiùs appareret, rursus flammæ in vnum corpus coierunt. Qua virtute, ac miraculo commendatis adolescentibus, post obitum eorum Catanenses monumentum regia magnificentia erexerunt, regium perpetuum nomen indicentes. Piorum nanq; campum eum locum appellarunt, ac status, solennesq; honores perpetuò illis impendendos dedicarunt. Quos anno quolibet ætate etiam sua Pausanias libro nono, magna pompa persolutos docet. Catana, postq̄ Sicilia, captis Syracusis, facta est Romanorum prouincia, à Sexto Pompeio cum reliquis Siciliæ ciuitatibus vastata est, quam deinde CESAR AVGVSTVS (vt lib. 6. Strabo memorat) restituit. Iterum tamen eam Fredericus secundus Rom. Imperator,Siciliæ huius nominis primus Rex, quòd ab eo desciuisset, solo fere æquauit: arcemq; in ea, quæ adhuc extat, in rebellionis formidinem posuit. Qui pœnitentibus postea, ac supplicibus ciuibus indulsit, vt vrbem structura humili, ac lutea restituerent. Cuius deinceps mœnibus Fredericus Aragonius, secundus huius nominis Siciliæ Rex, quem tertium falsò appellant, turres addidit. Martinus mox, vt domos qua vellent altitudine, ornatu, ac magnificentia, calceq; firmarent, concessit. Aetate verò mea CAROLVS QVINTVS CAESAR Secundus huius nominis Siciliæ Rex Catanam mœnibus, & propugnaculis munitissimis magnificentissimam reddidit. Nuper Anno Sal. 1554. Mense Maio

apud Catanam, in fodiendo littore apud portum cognomento Saracenum, in tabula marmorea quadripedali, Fidius apud Græcos Trinomius veteris superstitionis Deus, tribus his nominibus appellatus: Semipater, Fidius, & Sanctus, & his alijs Honor, veritas, & Amor sub tribus imaginibus sculptus fuit repertus. Honor scilicet, & veritas manus dexteras iungentes, ille aperto capite, hæc pallio vittata, & Amor medius adolescens vtrunq; complectens. Huius festum nonis Iunij Romani celebrabant, per hunc iurabant, seq; obligabant, dicentes: Medius Fidius. De quo in. 6. Fastorum lib. fusè scribit Ouidius, & Plautus in Asinaria. Catanæ anno sal. 1355. prid. Cal. Aug. Friderico huius nominis tertio Siciliæ Rege rerum potiente, quem Auritum appellabant, Vacca ad macellum ducta vitulum effigiem humanam, ac vnum in fronte oculum habentem edidit. Nobilitatur & hodie vrbs hæc disciplinarum omnium, iuris præsertim Cæsarei, ac Pontificij gymnasio insigni. Tulit Catana olim viros illustres complures, quibus plurimum est nobilitata. Andronus in primis Catanensis fuit, qui inuenit ad tibiam morem, & modum saltandi, gesticulandiq;, ac rhythmos canendi, vt Athenæus libro primo refert. Charundas philosophus, & legislator Catanæ oritur. Hic (teste pol. lib. 2. & . 4. Aristotele) Catanēsibus, & cæteris Chalcidēsibus ciuitatibus, quæ erant circa Siciliam, & Italiam, leges condidit, vt etiam Aelianus lib. 3. scribit. Eius sepulchrum marmori inclusum cum arca stannea, in qua ossa eius recondita eran, tætate mea iuxta ædem D. Agathæ, quam veterem appellant, inuentum est. Diodorus quoq;, quem vulgus Lyodorum vocat, vir magica arte imbutus miranda præstigiorum machinatione Catanæ floruit. Is nanq; potenti carminum suorum vi homines in bruta animantia conuertere, omniumq; ferme rerum formas in nouas metamorphoses transfundere, longissimisq; a se spatijs dissitos repente ad se attrahere posse videbatur. Catanenses præterea adeo crebris lacessebat iniurijs, & contumelijs dehonestabat, vt vanissimæ credulitatis laqueis circumuenti ad cultus ei pendendi studium concitarentur. Qui cum capitis reus cruci tradendus esset, eliciorū carminū præsentissima arte e Catana Bizantium, cuius imperio eo tempore Sicilia suberat, & rursus e Bizantio Catanam lictorum manibus dilapsus paruo temporum interstitio per aera se deuehi iussit. Quibus veneficijs adeo populo factus est admirabilis, & eo tandem peruasit, vt in ipso quandam numinis potentiam esse rati errore sacrilego cultum sacris debitum ei exhiberent, Sed tandem a Leone Catanensi Episcopo diuina virtute ex improuiso captus frequenti in media vrbe populo in fornacem igneam iniectus incendio consumptus est. Sed quoniam in magiam incidimus, quam fraudulentissimam artem Romanis legibus olim grauiter punitam, ac vel ipso nomine perosam, execrandamq; esse nemo ignorat, non ab re fuerit & illud adijcere. Non omnia, quæ per magicam artem aut oculis, aut animis obijciuntur, ea re ipsa fieri: vt quod a Lyodoro homines in bestias transformatos creditum est, & quòd in asinum sese abijsse ipse testatur Apuleius, quodq; de Medeæ veneficijs passim & Poetæ, & historici loquuntur. Talia nanq; per humanorum sensuum delusionem, quibus ipsi dæmones plurimum præsunt, & non reuera inducuntnr. Cū etenim dæmones rerum cognitione ex ingenij acrimonia, longaq. experientia, atq; naturæ agilitate præstent, ea, quæ sunt (vt vulgato loquendi apud nostri tēporis philosophos more vtar) alterabilia facilè coniungere possunt, & ea nonnūq inducunt, quæ miracula esse videntur hominibus. Neq; propterea CHRISTI Dei nostri miracula magica arte, ac dæmonum incantamentis facta fuisse censendum est, vt Suetonius Tranquillus, Cor. Tacitus, Plinius, & Trogus P. falsò nobis imponunt. CHRISTI namq; opera vtpote mortuorum ad vitam excitatio, cœcorum illuminatio, & id genus cætera cum vim omnem excedant naturæ, præstigijs magicis fieri nequeunt, sed sola illius potentia, qui cōditor est

tor est naturæ. Sed iam ad institutum reuertor. Catanæ quoq; vrbi sepulchro D. Agathæ virginis, quæ pro christiana religione sub Quintiano Siciliæ quondam Preside anno sal. 152. occubuit, plurimum ornamenti accessit. Ea nanq; cum ob id solum, quòd Christiana esset, tanq̃ malefica delata fuisset, plagas, fidiculasq; primum, mox a pectore vbera sibi ferro, ac igne diuelli passa, demum ex pedum plantis derasa cute super ardenti foco placido vultu incedens intrepida inuictam mortem in carcere obijt. Cuius numen tanq̃ Catanæ vrbis tutelare maximo totius Siciliæ virorum ac mulierum conuentu, nonis Feb. q̃ religiosissimè colitur: tametsi Panormitani de eius patria contendant. Templum ei tota Sicilia maximum, & coenobium illi coniunctum ab Angerio Catanæ vrbis Episcopo conditum est, prout marmorea tabula ad septentrionalem ædis portam infixa has maiusculas in scripta demonstrat. Anno ab incarnatione domini. 1094. ind. prima, Vrbano secundo Papa Romæ, Philippo Rege Franciæ, Rogerio, Guiscardi Ducis filio Duce Italiæ, Rogerio quoq; fratre ipsius Guiscardi Comite totius Siciliæ, & Calabriæ Domino, Angerius Catanee Abbatiæ episcopus cœpi hoc ædificare monasterium, & ad finem vsq; cõpleui adiuuãte dño nostro IESV CHRISTO. hucusq; in scriptio. Rogerius etenim Normanus Siciliæ Comes post exactos Sicilia Sarracenos Catana episcopali sede ornata, & coenobio ordinis D. Benedicti in eadem æde constituto, Angerium coenobij Abbatem simul, & vrbis Episcopum instituit cui, Catanam vrbem, Aetnam montem, atq; Acim oppidum dono perpetuò obtinenda dedit, reseruato sibi pro censu annuo vini cyatho, & pane: vt in eius diplomate dato Catanæ anno sal. 1092. videre est, Vrbano secundo Romano Pontifice id confirmante: vt in eius priuilegio dato Anagniæ. 7. id. mar. anno sal. 1092. constat. Nicolaus cognomento Todiscus Catanensis fuit. Is iuris pontificij scientia sua ætate nemini secundus, Abbas vulgò dictus est: quòd Abbas erat monasterij sanctæ Mariæ cognomento Maniacis ad radices montis Aetnæ siti. 8. p. m. a Randatio ad occidentem distantis. Nec multo pòst ad Panormitanum Archi episcopatum ab Eugenio quarto Romanæ sedis Pontifice per Alfonsi Arragonum, & Siciliæ Regis intercessionem suffectus, postremò sedis Apostolicæ Senatui Cardinalis adscitus est. Bononiæ, & Senis instituendæ iuuentuti operam dedit. In totum pene ius pontificium eruditissima edidit commentaria, quæ a peritis maximo in precio habentur. Hic in concilio Basileensi anno sal. 1440. consilio, doctrina, atq; authoritate cæteris omnibus præstitit.

Galeatius siue Galeotus Bardasinus ætate superiori Catanæ oritur. Is singularibus naturæ incrementis euectus admirabili corporis magnitudine eò proceritatis excesserat, vt communem hominum staturam, verticesq; humeris superaret: cuius robustis, ac teretibus membris, vniuersæq; corporis magnitudini par virium robur, habitusq; adeo respondebant, vt tota eius compago exactissimo naturæ ingenio exculta, elaborataq; esse videretur. Igitur hastæ, lapidisq; iactu, lãcea, saltuq; omnem hominem facilè vincebat. Membrorum quoq; robori ingens animi decus affuit. Equo, ac pede bellator acerrimus. neq; illi situs, quominus fortitudinis suæ experientiam ederet, officere potuit. Armatura enim graui armatus, galeatusq; humi stans, sinistra ephippium, dextra hastam militarem tenens strenuo saltu equum insiliebat. Grandi etiam statura equum absq; freno velociter currentem insidens, cruribus coxisq; sistebat. Asinum præterea magna lignorũ cõgerie, siue quocũq; alio onere grauẽ, manibus e terra extollebat. Duos præterea ex robustissimis simul aggrediebatur, dũq; alterũ attrectaret, alterũ genibus compressum vrgebat: nec ante desistebat, quam prius hunc, deinde illum pedibus subijciendo amborum manus post terga vinciret. Is cum Plumbinum Florentinorum eo tempore oppidum ab Alfonso Aragoniæ & Siciliæ

Rege obsi-

Rege obsideretur, à tribus hostium equitibus petitus, vnum ex eis gladij capulo semineceem equo excussit, alterum citato equo medium amplexus, e sella extractum humi prostrauit, tertium cubito grauiter percussum in fugam vertit. Singulari certamine quater præliatus, bis in Italia, bis in Gallia Transalpina, toties victor euasit. Sed ad ordinem redeo.

Amenas fluuius Pindaro in Pythijs ode prima. Amenanus Sraboni lib. 5. & Ouidio Meta. lib. 15. Iudicellus ætate mea appellatus, vrbem Catanam subterlabens interfluit. Oritur autem ex radicibus Aetnæ montis, cuius cùm fons nondum peruestigari potuerit, in media tamen vrbe longo tractu pleno fluit aluco. Aliquando verò obturatis fontium venis totus per aliquot annos euanescit: rursusq; postmodum subitò erumpens excurrit. Ita alternis vicibus perpetuò, ignotis naturæ causis, itq; reditq;, tantam quandoq; Catanæ vrbi calamitatem afferens, vt inundationem, aut cladem inferat. Nam cùm excurrit, crassior vrbis aer redditur, ac insalubris, & pestilens Catanensibus efficitur. Ager. Catanensis amplissimam habet planiciem; ac vberrimus, & frumenti feracissimus est. Qui cum obsitus est, annonæ caritas proculdubiò tota Sicilia sequitur. Catanenses colles, post igneum profluuium. & reiectum cinerem, quo exundant, vltra morem sunt fertilissimi. Cinis nanq; Aetnæus lætissima reddit vineta, & arua fructuosa. Extra moenia Catanæ vrbis p.m.3. ad occidentem, Coenobium est ordinis Carthusiensium Diuæ Mariæ à noua luce dicatum, ab Artali Alagona Mistrettæ olim Comite, & Siciliæ Proiustitiario à fundamentis erectũ & dote insignitũ: vt eius diplomate dato Catanæ mense Martio, anno sal. 1378. patet Sed ad ordinem D. Benedicti ab Vrbano Romano Pon. postea translatum: vt in eius priuilegio dato Romæ. 8. cal. Febru. Pontificatus sui anno octauo legitur. Sed rursus ordinem instituti nostri sequamur.

DE TERIA, ET SYMETHO FLVVIIS.

CAP. SECVNDVM.

POST Catanam vrbem p.m.8. Terias fluuius Tucydidi lib. 6. & Pli. 3. in mare se exonerat, & fauces habet: fluuius Catanæ, & Iarretta hodie à scapha, qua Leontinum homines eius alueo traijciuntur, appellatus. Nam scapham siculi Iarrettam vernacula lingua mea quidem ætate vocant: cuius ibi toto anno ad viatores traijciendos vsus est. Hic præter anguillas, & mugiles, alosas præbet laudatissimas: sed & eius mugiles ab Atheneo sapidissimi censentur. Alosæ autem à mari ad prima veris signa agminatim huc, & aliquot Siciliæ flumina, quæ in mare lybicum fluunt, subeunt, vt aquarum suauitate salubrius foetum educant: ibiq; paucorum dierũ mora in vndis fluuialibus amissa, marinæ salsuginis ariditate mirificè pinguescũt, ac ouis ad ripam fluuij editis, ex quibus postea gignuntur, incipiẽte statim æstate, in maria reuertuntur. Caput habet ipse amnis in media fermè Sicilia triplex, quorum quodlibet ingentem facit fluuium. vnum quidem ad montem Nicosię oppidi oritur; quod fluens Trachynam, cuius vsurpat nomen, dextrorsum in excelsa rupe primùm, mox Cisarũ, oppidulum sinistrorsum relinquit, Maniacisq; agros decurrens alluit vbi. Broli, & vicinorum collium receptis fluuijs augetur. & subinde non procul, falcato fluxu dilapso, & Aetnę radices alluenti, Rayhalbuti, quod Sarracenici nominis oppidum est, fluuius ad dexteram, & mox ad sinistram Adriani aquę, è fontibus quidem magnis, & numero pluribus ortę, illabuntur, ac deniq; Paternionis oppidi, quod ad sinistrũ dimittit, aquis exceptis, auctus, eius quoq; nomen prioribus amissis suscipit: vbi anguillis, & tincis ab-

tincis abundat, scaphaq; eiusdem nominis vsum habens, agrum Catanensem excurrit. Inquo alteram habet scapham, quæ à sancta Agatha dicitur: vbi & Teriæ apud veteres, hac verò ætate Catanæ nomen habet. Alterum Terię flu. caput supra Assorum oppidum, ad montem Artisinum, quà orientem respicit, exoritur. Vnde dilapsus paulò inferius fontis maximi, qui ex Taui monte & ortum & denominationem habet, influxu augetur, & nomen adipiscitur. Memoriæ proditum est, Taui fontem, iuxta quem Sarracenorum olim erat oppidulum, cuius adhuc cernuntur ruinæ, anno sal. 1169. primo. Febru. Gulielmo huius nominis Siciliæ Rege secundo rerum potiente; duarum ferme horarum spacio à diei exortu suppressum omnino subsedisse, ac magna mox scaturigine sanguinei coloris latices, per horæ interuallum, stupentibus accollis effudisse. Prolapsus dein Taui flu. Calafibethā atq; Ennam oppida ad dexteram, ad sinistram vero Assorum in montibus editis relinquens, fluuiolum sub Enna oriundum excipit: vbi priori amisso nomine Chrysas a veteribus, Dictainus hodie vocatur. Dehinc longo tractu fluens Gurgalōgam fluuium recipit, & postea Agyra, Rayhalbuto, Centuripis, Apollonia, & Alycia oppidis sinistrorsum, & procul relictis, in agrum Catanensem fluit, atq; inter scapham sanctæ Agathæ, & scapham Iarrettæ Teriæ fluuio miscetur. Tertium verò caput, ad montem Aydonis, noui nominis oppidi, initium capit. Vnde dilapsus hospitium Cannæ, cuius ibi nomen induit, præterlabitur. Subinde longo, sed obliquo fluxu excurrens, Gabellamq; hospitium aliud, eius mutuato nomine, Iudicam, Hyblam, & Inessam oppida prostrata præterlapsus, Catanensem agrum irrigat. Vbi inter sanctæ Agathę scapham, & Iarrettam, Teriæ post Dictainum illabitur. Ita Terias tribus fluminibus maximus effectus, Leontinorumq; scapham habens inter Catanam, & Symethum fluuium prorumpit in mare: vt lib. 6. Thucydides scripsit, & nos visu docemur. Cum Teriam traieceris, ad .4.p.m. Symethi flu. ostium occurrit Thucydidi, & Straboni lib. 6. & Pli. lib. 3. licet Ptolemæus non rectè inter Tauromenium, & Catanam ipsum posuerit. Symethus flu. (inquit Srabo) agrum Catanæum influit. & Thucydides: Profecti Catanam versùs castra posuerunt ad Symæthum fluuium, in agro Leontino. Apellatur hodie is fluuius, à sancto Paulo, à ponte eiusdem nominis, ad eius alueum traijciendum ibidem extructo. Sed & ager eius ripis adiacens, Symethus adhuc dicitur. Ita vetusti eius nominis nequaq̃ facta videtur obliuio. Quinq; fontibus, non longe a Mene vrbe exurgit. Eorum hæc sunt nomina: Macubus, Pipinus, Ochula, Canalis Calcagnus, & Fons ferratus. Et dilapso iuxta hospitatoriam tabernam à Gutterra nominatam, flu. Bussaritus, non longe a Platia vrbe exortus, ei ad sinistram illabitur. Et Paulò pòst flu. Paliconiæ, ab oppidulo eiusdem nominis & nomen, & ortum adeptus, ad dexteram in eum influit. Ita Symethus auctus Leontinos primum (vt Thucydides lib. 6.) mox Catanenses agros, qui cōtermini sunt, alluit: vt & lib. 6. Strabo scribit. Hic idem ille est fluuius, apud authores celeberrimus: quòd ad eius verticem, qui à faucibus p.m. ferme.30. intus recedit, Thaliam Nympham, à Ioue compressam, duos peperisse gemellos poetarum fabulis traditum est. Quos cum illa, metu Iunonis optaret a terra absorberi, paruit quidē terra nymphæ optatis: attamen eos Paulò post in lucem edidit. Vnde Palici dicti, quasi ex terra renati; & pro Dijs à veteribus Siculis sunt habiti. Quibus & lacum, & templum, ad verticem huius fluuij extantia, & miranda plura consecrauit antiquitas. Cuius memorabilis superstitio cogit, vt fusius de ijs loquamur: Lacus itaq; inter Meneum oppidum peruetustum, & hospitium Gutterræ, non magni ambitus, ad radices cuiusdam collis, paulò infra Symethi capita, ad huc extat, Naphtia ætate

mea vulgo

mea vulgo appellatus. Qui assiduam scaturiginem turbulentarum, ac pene sulphurearũ aquarũ, tribus in medio crateribus, quos & delos veteres vocabant, ad tres circiter cubitos in altum eiectans, non aliter, q̃ subiectis ignibus feruens ebullit olla. Cuius aquæ ad perpendiculum cadentes nunq̃ effluũt, sed rursum in eundem sinum, qui eo tamen non fit amplior, recipiuntur, ac resident. Cui, quòd palicos fratres, quos vesano errore Deos existimabant, perpetuò adesse arbitrarẽtur, diuinos honores deferebant, crateresq; ipsos summa religione vetustiores Siculi venerabantur: iuxta quos & templum (vt lib. 11. Diodorus, & .5. Saturnaliorum Macrobius scribunt) porticibus, & architecturæ sumptibus conspicuum, ac tota Sicilia cultu, & religione per stupenda quædam miracula crescenti longe clarissimum, ac finitimis etiam Italiæ populis frequentatum, in planicie Dijs Palicis ædificarunt. Quò cum furti, vel cuiusuis alterius causæ fides, seu iuramentum postularetur, reus cum actore deducebatur, ibiq; accepto fideiussore ab eo, qui iuraturus erat, de soluendo quod petebatur, inuocatis loci numinibus, suspectus iurabat. si fideliter, discedebat illæsus: si peierabat; mox in lacum, cratercsq; vel lapsus expirabat, vel luminibus saltem captus condemnabatur in litem; vt Diodorus refert. Aristoteles vero in lib. de mirandis auditionibus, multò aliter tabellis id fieri solitum scribit: quas iuraturus ante conscriptas, & obsignatas in fontem emittebat: quæ si rectè; super aquas fluitabant: si dolo, statim mergebantur; periurusq; repentinis correptus ignibus in cinerẽ palã vertebatur. Quamobrem sacerdotes, quibus sacri fontis, & templi cura erat, non priùs ad iusiurandum quenq̃ admittebãt, quam sponsorem præstitisset; qui & quod petebatur, & expurgationis impensas, si diuini iudicij supplicium repentinum luisset, pro eo statim solueret. Templum verò ipsum Asylum præterea tutissimum erat, supplicibus quacunq; calamitate oppressis. Nam cum Siciliam soli ariditas, pluuiæq; inopia aliquando exhausisset, annonæ caritate afflicti Siculi omne genus frugum in Palicorum aram congerebant. quæ ob id pinguis à veteribus est appellata. Vnde Aen. 9. Verg. Eductum (inquit) matris Luco Symethia circum Flumina, pinguis vbi, & placabilis ara Palici. Cuius beneficij religione, ac numinum reuerentia perpetua lege sancitum fuit, vt serui sæuitiam dominorum fugientes tuti, ac inuiolati in id templum reciperentur, donec iureiurando eis domini inpunitatem ibidem essent polliciti. Quod adeo religiose obseruatum fuit, vt nunq̃ datam ibi seruis fidem à dominis violatam fuisse Diodorus memoriæ prodiderit. Cum igitur rei nouitate, ac miraculis allecta populi eò frequentia conflueret, Ducetius Siculorum Princeps C. Nautio Rutilio, & L. Minulo Carunano Coss. iuxta hoc Palicorum templum in colle, qui lacui prominet, vrbem, in quam se aduenæ reciperent, condidit, Palicamq; a Dijs vicinis appellauit. Qua muro satis firmo comunita, finitimos colonis agros diuisit. Ea vrbs licet vbertate soli, & habitatorum multitudine, paruo tempore, in iustæ ciuitatis formam coaluerit, post ab hostibus euersa breui defecit Diodoro lib. 11. teste. Extant hodie in eodem colle huius vrbis vestigia, non magno tamen interim ambitu compræhensa, Templi quoq; ipsius magna circa lacum, & ea pro maiori parte obruta monumenta. Lacus autem ipse ad angulum planiciei, circa collis radices turbidus, & mali odoris, ambitus passuum non minus centum: in cuius quoq; medio tres sunt, veluti ollæ sub igne feruentis, aquarum scaturigines. Quæ continua etiamnum eructatione ad tres circiter cubitus in altum comitante perpetuo æstus murmure, aquas efferunt, rursumq; cadentes in sinum recipiuntur. Aquas huius stagni si mane ante Solis exortum bruta potauerint, repentino prope interitu occidunt. Nam licet frigidæ sint, turbidæ tamen, & dirum exhalantes odorem, qui

rem, qui ex sulphuris, bituminisq; materia, qua stagni fundus plenus est, vt bullæ ex eo aliquando efflatæ indicant, generatur. Hinc adeo perniciosæ sunt eius aquæ, vt non solum potantia bruta, sed superuolantes plerunq; aues in periculum agant. Nam ex aquarum huiusceemodi vaporibus, aer inficitur, & quò deterior est materia, eò concretior redditur: quo inspirato, perinde, vt gustato veneno aues pereunt. Aetate mea, cùm aliquādo Sicilia siccitate laboraret, stagnum hoc prorsus exaruit: e cuius tum crateribus, ventis solum furentibus, puluis tantùm efflabatur. Sed de Palicis hucusq; satis, si illud addidero: quod cum eius, quæ à scriptoribus recensentur, miracula veteri florente superstitione sint edita, demonū opera fuisse proculdubio existimandum est. Ad Symethum fluuium reuertor. Cuius littoralis ora, quæ ab eius faucibus, ad Leontinos vsq; vergit, Xuthia prisco tempore vocabatur, à Xutho Principe ex filijs Aeoli vno, qui huic olim regioni dominabatur, vt lib. 6. Diodorus tradit. Post Symethum fluuium p. m. ferè quinq; fluuij, qui sancto Leonardo hodie inscribitur, ostium sequitur. Cuius nullus veterum meminit. Oritur is duobus capitibus. Quorum dexterum, ex duobus fontibus originem habet: altero, cui non longè à Bucherio oppido emergenti, Gileppo est nomen: alterò, qui iuxta Francofontem oppidum, vbi & priori miscetur, à Passanito dictus est. Et excurrens cùm ad dexteram Leontinum vrbem mille passus reliquit, Reginæ nomen suscipit. Sinistrum verò non longe à Lycodia oppido, ex fonte Nuciforo oritur: & fluens paulò pòst ordine augetur ex fontibus Callari, Ciramito, & Minachi: auctusq; Scumæ nomine appellatur: ac deinde in agro Militelli oppidi, ex alijs fontibus ampliora incrementa suscipit. Vnde progressus inter Militellum, & Francofontem oppida, loco, cui Barrifaudo nomen est, vbi & plures frumentarias moles habet, hominum ingenio, atq; opera in duos ramos diuiditur: quorum sinister in Lacum Leontinum, quem Beuerium vulgò appellant: influit: quem & piscosum facit: Dexter verò mille prope passus à Leontino refugiens, cum fluuio Reginæ miscetur; pergensq; vlterius ab ædicula sancti Leonardi, quam præterlabitur, nouum nomen acquirit. Vnde prorepens Lacum alterum piscosum, Pantanum appellatum, facit. Nam clauso maris ostio, fluuij cursus detinetur & amnis stagnat. Qui ad dexteram agris vicinis super funditur, eosq; vel ob id inarabiles, & culturæ minime idoneos reddit. Ad læuam verò per aquæductus fluens, Pantanum ipsum progignit. Hinc tota fere hæc regio palustris est. Leontinnm frumenti Emporium deinde sequitur: vbi sinus paruus est. qui, quòd ad angulum quendam situs est, quo collis, qui ei imminet, in orientem se porrigere incipit, faciens Taurum promontorium, Ingluni vernacula lingua, quæ literis scribi minime potest, licet distinctè, proferatur, hodie, Siculis nominatur. Iuxta emporium, & eius horrea templum quadrato, & ingenti lapide à Friderico secundo Cæsare, Siciliæ Rege imperfectum quidem, sed mirum extat. In eodem loco arx est, & agerilli adiacens, qui Murgus appellantur. Fuisse ibi olim Murgentium vetustam vrbem eruditi omnes affirmant. Cuius deletæ plæraq;, licet obruta, in eodem agro cernuntur vestigia, quod nominis, cuius aliquod ad huc seruat monumentū, affinitas affirmat. Cicero iu Verrem eam Murgentium. Srabo lib. 6. Morgantium. Liuius verò lib. 4. di secundo bello Punico Murgantiam appellāt. Quam quidem maritimam fuisse, nec longe à Syracusis, his verbis testatur Liuius: Ad Murgantiam tum classem nauium centum Romanus habebat, quò euaderent motus excædibus tyrānorum orti Syracusis, quòue eos ageret noua atq; insolita libertas, opperiens. hæc Liuius. Hæc à Morgetibus Asiæ populis condita fuit, vt lib. 6. Strabo ex Antiocho refert. Morgetes (inquiens)

Rheginos

Rheginos Brutiorum agros cum Siculis primum incoluerunt. Vnde ab Oenotrijs eiecti, in Siciliam traiecerunt, & Murgentium hanc vrbem ædificarunt. quæ postea à Carthaginensibus fuit deleta; & Strabonis tempore prostrata visebatur. Sunt, qui Engium vrbem ex verbis Plutarchi in Marcello maritimã opinantur hoc loci stetisse, quod ex affinitate recentis, & vetusti nominis, & ex alijs quoq. coniecturis suspicantur. Et quoniam Emporium hoc Leontinorum est, quorum vrbs quinq; p. m. ab eo intus recedit; Leontinum vrbem, & si mediterraneam hic describere non alienum a meo instuto fore censeo.

DE LEONTINO VRBE.

CAP. TERTIVM.

LEONTINVM, siue Leontium Ptolemæo peruetusta vrbs p. m. quinq, à suo maritimo Emporio distat. Hæc vrbs si altiùs eius originem repetamus, omnium Siciliæ vrbium antiquissima est. In ea namq; qui primi (quos quidem authorum memoria consequimur) versati habitauerunt, Lestrigones fuerunt. Gentem Cyclopum (inquit Solinus) fuisse in Sicilia vasti testantur specus. Lestrigonum verò sedes in Leontinis ad huc sic vocantur. Et Pli. lib. 3. Flumina Symethus &, Terias. Intus Lestrigonij campi, oppida Leontini &c. Quòd si etiam authores desint; vasti eius specus, qui in hunc vsq; cernuntur diem satis id demonstrat. Huic vrbi vel à subita finium propagatione, vel a populi concursu conuenientissimum nomen primi eius habitatores imposuerunt. Leos enim græcè populus est latinè: & tino græcis extendere, vel multiplicare latinis sonat. Latos siquidem fines & incolarum frequentia, simul ac varietate celebres semper habuit. Post lestrigonas hæc vrbs à Siculis fuit habitata & subinde Naxiorum indigenarum colonia lib. 6. Thucydidi. Theocles (inquit) atq; Chalcidenses è Naxo profecti septimo post habitatas Syracusas anno Leontinos eiectis Siculis incolunt. hactenus Thucydides. Quo tempore Siculi eam habitabant Hercules Siciliam traijciens Leontinum venit. Cuius agri pulchritudinem admiratus, & quoniam summo honore ab incolis fuit exceptus, æterna ipse eis sui reliquit monumenta, quæ nobis à scriptoribus tradita non fuerunt. De inde verò & Naxiorum sedes fuit. Nam Chalcidenses, qui Naxum incolebant ob aeris inclementiam inde discedentes, penatibusq; translatis in Leontinos venerunt. vbi Siculis bello superatis, eiectisq; suæ gentis coloniam duce Theocle posuerunt. Leontinos (lib. 6. inquit Srabo) Naxij, & quidem indigenæ condiderunt. eamq; vrbis partem, quam Tironem hodie appellant, quod natura munita esset, primùm incoluerunt: cui deinde circunducto muro amplissimo arcem quoq; triangularem, quæ adhuc extat, tria Siciliæ promontoria suis angulis spectantem, atq; exinde aliam vrbis partem, quam Ciuitatem nouam dixerunt, crescente populo addiderunt: vt lib. 16. refert Diodorus. Quam eam fuisse Leontini eruditiores opinantur, quæ Castellũ nouum hodie dicitur. Celebrior vrbis porta apud Leontinos eo tempore fuit, quæ Iracea vocabatur: vt memoriæ proditum est. Hæc vrbs eo tempore prudentissima Reip. politia, vt lib. Politicorum. 5. scribit Ari. quam, quòd a paucis ad ministraretur, oligarchiam nominabant, regebatur: inter quos & Lamim Megarensem aliquandiu præfuisse, atq; postmodum abactum refert Thucydides. èo tempore breui adeo hæc vrbs coaluit, vt confluenti multitudini Eubœam ad meridionale Siciliæ latus nouam vrbem Leontini condiderint Straboni lib. 6. Cum namq; omnium rerum, quæ ad humanam vitam sustentandam,

tandam, colendamq. desiderari queant, ager Leontinus vberrimã messem præbeat, nõ modo populos, veluti ad rei familiaris cõmune horreũ, sed & tyrãnos ad prædã sui inuitauit: seditionibusq; etiam intestinis nationũ, morumq; varietas, ac dissimilitudo occasiones sæpe præstiterit. Nam & æui processu in Panęcij tyrannidem peruenit. Tempore belli Atheniensis cũ plebs a primoribus vrbis desciuisset habitaculis prope omnibus solo æquatis vrbs deserta remansit Thucydidi lib. 5. Verum paulo post solitudinis tedio regressi Leontini locum vrbis Phoces nomine, atq; arcẽ Bricinnias, quæ in agro erant, occupauerunt. Phalaris quoq; Agrigentinorũ tyrannus cum bello Leontinos superasset, eos armis exuit. Ac ne deinceps res nouas moliri possent conuiuijs, ac vinolétiæ eos reiecit, Ita Leontini Maxima cum fœditate inter pocula obuersabantur. Inde apud Græcos in adagiũ receptũ est: Leontini semper ad pocula. Hæc vrbs a Syracusanis olim deleta est: quæ tamen postea restituta est Pausaniæ lib. 6. Morte demũ Hieronymi Syracusanorũ vltimi Regis insignis facta est. Sed de his, bellisq; omnibus latius in historijs. Hippagoras, Phrinon, & Aenesidemus Leontini priuata pecunia ad Eliam Græciæ regionem pro religione Iouem septem cubitorum magnitudine, cuius leua aquilã, iaculum dextera præseferebat, erexerunt, posueruntq;. Vrbs Leontinum sita est hodie in tribus vallibus, totidemq; collibus prominentibus. Quæ res ad vesperã visis luminaribus, quæ ex domorũ fenestris agminatim quodammodo lucẽt, eminus conspicieñti, spectaculũ, tanq̃ stellati cuiusdã cæli effigiem, præbet. adeo vt intentius ipse aliquando speculatus septentriones hyadas, pleyadas, gnosiamq; ardentẽ coronã, atq; aliarũ multarũ stellarum species mihi ex hoc aspectu videre visus sim. At verò tres illæ valles, quibus vrbs circum funditur tum profunditate ipsa, tum etiam paludum propinquitate, lacus præsertim, quem Beueriũ appellãt terrestrẽ, infectumq; aerẽ habitatoribus gignit. Is namq; lacus, vt pluribus ab hinc annis, ita & hodie Leontino ad mille passus in septẽtrionẽ adiacet. q. p.m. fere. 20. ambitu noua maiorũ nostrorũ industria ẽ fõtibus indigenis, imbribus, ac flumine, cuius paulò supra meminimus, coactus, piscium, qui e mari eò alendi gratia deferuntur, toto anno ingentem capturam præstat. Ex qua magnum uectigal, quòd per multas Siciliæ vrbes venum portentur, distrahanturq;, Leontinis prouenit. Quocirca Carolus Cęsar Siciliæ Rex vt & incolarum salubritati mederetur, & vrbis, Insulæq; munitioni prospiceret, delecto loco editiori, qui vrbi veteri imminet, & a meta denominatur, nouam vrbem situ, moenibus & viarum amplitudine claram, quam Carleontinum vocant, erexit. In hac vrbe. 7. Cal. Maias annuæ, solennesq; nundinæ totius pene Siciliæ, imo & Italiæ viciniori frequentia, omniq; mercaturæ genere insignes publico foro perpetua institutione celebrantur. In agro Leontino primum fruges inuentas, & frumentum sua sponte nasci solitum, ac semente centuplũ fructum reddi longa memoria, & vsu compertissimum esse Cic. Diodorus, & Pli. scribunt. Refert Aristo. lib. de natura animalium. 3. c. 17. agrum Leontinum adeo pinguis pabuli feracem esse, vt oues ob pinguedinem sæpe intereant. Idcirco pastores adueniente vespera, seroq; diei pecudum greges ad caulas reducere solẽt, quo minus capiãt pascuæ, adeo ubertate ager ille luxuriat. Fontẽ esse in agro Leontino Lycũ noĩe nobis hodie incõpertũ lib. 35. c, 2. Plinius tradit. q̃ adeo pestilẽs ẽ, vt siq̃s ex eò potauerit tertio die emoriatur. imo & vnico haustu bibẽtes quãprimũ interimi Rufus Ephesius prodit. Ciues habuit hæc vrbs cõplures, a quorum virtute, rebusq; gestis illustrior est facta.

Sed inter eos Gorgias Philosophus, & Orator præcipuus fuit. Is patria Leontinus Charamantidę filius fuit, si Philostrato, & Pausanię, aut Philolai, si Aeliano credimus, Empedoclis discipulus, vt refert Quintilianus. Præceptor fuit Poli Agrigentini, Periclis, Isocratis, Alcidamantis, & cõplurium, Philosophorũ, atq;

oratorũ. Gorgiæ tanq̃ patri quicquid habet ars sophistica ingenij, iure debet, vt au thor est Philostratus, qui vitã eius exacte scripsit. Quicquid ornaméti Aeschilus Siculus Poeta Tragicus addidit Tragœdię vesté nimirũ, pulpitũ, personas, heroũ nuntios, quibus scœna, & proscœniũ ornatur, a Gorgia mutuatus est. Agatho Poeta tragicus, qué vnum sapienté, pulchreq; loquenté scœna miratur, sæpe in iambis suis gorgizat. Vehemétia præterea in dicendo, paradoxorũ spiritus, magniloquétia, elocutio, transgressio, adiectiones, verba etiã poetica, ornatus, gratia, ex quibus oratio tũ dulcis, tũ potens emanaret, Gorgię inuétionis est opus. In Panægyricis quoq; eminentissimus est visus. In oratoria, ac sophistica arte vsq; adeo fuit eminens, vt singulo anno a discipulis centũ minas assequeretur, & alios ex patrocinijs dicendi quæstus faceret. Hic vt Plato, & Cicero tradunt, de quacunq; re in disceptationé, quæstionéq; vocatus copiosissime se dicturũ profitebatur, aususq; est in cõuentu omniũ ex singulis poscere qua de re quisq; uellet audire. Hic hominũ primus & aureã statuã, & solidã, quæ suam effigiem ad viuũ prope exprimebat, septuagesima circiter olympiade cum orationé Pythicam ex ara habuisset, Delphis in téplo Apollinis sibi posuit, vt .10. lib. scribit Pausanias: cũ cæteris nõ aurea, sed deaurata surrigeretur: tantus fuit eius docendæ artis oratoriæ quæstus, vt Philostratus, Cicero, Diodorus, & Plinius memorant. Hic ob eloquentiã, famã, & cõmendationé a Leontinis inter legatos primus pro auxilijs contra Syracusanos impetrãdis Athenas missus est. Ingressus vrbé cũ in Senatũ ac populi conuentũ adductus esset, orationé habuit maxima acrimonia, arte dicendi, exercitationis inuétione, ac declamandi modo, atq; peritia adeo insigné, vt licet Athenienses ingenio summo, summaq; eloquentia pollerent, & nouitaté eius sermonis, & colorũ rethoricorũ pinguediné à cõmuni arte differenté admirati, præsidiũ, quod postulabat, libenter cõcesserint. Hinc, vt Suidas scribit, vt Athenis publicé arté oratoriã profiteretur, verbis simul, & summis eum premijs induxerunt. Vbi diũ cum incredibili omniũ admiratione, attentioneq; auidissimé audiretur, Critiã, & Alcibiadé ambos ætate florétes, Periclé quoq;, ac Thucydidé senescentes sibi deuinxit. Tandé visendæ patrię desiderio impetrata ab senatu venia in Siciliã profectus Leontinũ venit. Patria reuisa, ac salutatis laribus, inquibus fuerat educatus, quorũ adhuc in regione Castelli noui diruta Leontini ostendũt vestigia, quasi sitim extinxisset, Athenas reuersus est. Vbi tandé inedia ac senio sũmo cõfectus occubuit. Cuius funus tanto honore sunt prosecuti, vt cum cæteri Areopagitæ ænea tantũ statua pro iustis donarentur, Gorgiã solũ aurea ĩsculpi sanxerint. Vixit auté annos centũ & octo, siue centũ & noué, vt Apollodorus tradit, ita corporis robore, sensuũ integritate, ingenio vegeto, & memoria firma, vt interrogatus, cur tandiu viuere vellet, respondisse dicatur a Cic. Nihil se habere, quód senectuté incusaret. Interrogatus iterũ causã tã longæ senectutis, & valetudinis in oĩbus sensibus vigentis, respondisse a Luciano in Macrobijs traditur: quód aliorũ cõuiuia nõ sit sectatus. Quo factũ est, vt in adagiũ Gorgię senectus peruenerit. Cũ itaq; Gorgias ad supremũ senectutis deuenisset, infirmitate detentus, ac morti vicinus in somnum dilapsus est. Tunc ad eum quidam accedés quæsiuit quid ageret. cui ille respondit: Iam me sõnus incipit fratri tradere, mortem somni fratré appellãs, vt Aelianus libro .2. refert. Huius viri tres hodie orationes extant Florentię in bibliotheca D. Marci ordinis Predicatorum. Nobilitatur & hæc vrbs multo illustrius reliquijs Alfij, Philadelphi, & Cirini germanorum fratrum, qui a Tertillo Siciliæ Præside pro Christiana pietate fortiter occubuerunt, & pro numinibus tutelaribus iam ibi coluntur.

Leontino ita descripto post eius Emporium maritimum ad p.m. sex Pantagiæ flu. ostium sequitur quod Bruca hodie appellatur. vbi & eiusdé nominis Emporium prostat. Flu. veró ipse Porcaria, eiusq; ostium hac ætate canale dicitur

Esse hunc Pantagiam fluuium Ptolemæus ostendit, qui inter Catanam, & Tauri promontorium Pantagiam ponit. Situs quoq; loci identidem indicat: Verg. etenim Aen. 3. Pantagiam hoc versu describit: Viuo prætervehor ostia saxo Pantagiæ, Megarosq; sinus, Tapsumq; iacentem. Porcariæ namq; siue Brucæ flu. ostium in vtraq; ripa rupes habet viuas ad viginti fere cubitos altitudinis editas, ingrediturq; mare ipsum fluuium passus circiter mille: vbi & stagnat, & paruorũ nauigiorũ statio est. Ex utraq; igitur ripa ad fauces hic flu. viua habet saxa, præcisasq; rupes, cuiusmodi nullum non modo Sicilia, sed Italia quoq; fluminis ostium vidisse memini. Aeneę preterea nauigatio ab eodem Poeta eo carmine descripta hunc Pantagiam esse fluuium proculdubio ostendit. Aeneas namq; fretum prius, Symethum postea, deinde Pantagiam, ac Megaram, & Tapsum deniq; preternauigauit. Quod & Ouidius quoq; (licet verso ordine) a Syracusis auspicatus hoc carmine demonstrat: liquerat Ortygiam, Megareaq, Pantagiamq; Ad extremum occasio qua Pantagię nomen huic flumini à veteribus fuit inditũ, & vnde fabula sumpta est, idem liquidò declarat. Sequente nanq; hyeme ex Leontinorum collium torrẽtibus, imbribusq; Porcarię hic flu. auctus tanta vi, ac violentia delabitur, vt saxa q̃plurima secum trahat, suoq; fluxu, delapsuq; ingentem reddat sonitum. Vnde Pantagias grecum illi nomen est impositum. quod totum sonans est latinis. Vnde & fabulam veteres huiuscemodi commenti sunt. Ceres cum filiam Proserpinã passim quęreret, cymbalis, & tympanis circumcursitans sonitum, & tinnitum ciebat, vt quilibet rescire posset, quid nam ipsa inuestigaret. Cumq; ad hunc Pantagiam fluuium latius sonantem, & suis tinnitibus obstantem peruenisset, silentium ei imposuit. Claudianus etiã lib. 2. à saxorũ tractu hunc flu. descripsit his verbis: Et saxa rotantẽ Pantagiam. Minus igitur ęquo aduerterunt, qui Pantagiã Marcellinũ esse flu. qui in Megarẽsi sinu profluit, scripserunt: cum neq, situs, neq; ordo, neq; res, neq; vllus eis deniq; authorum faueat, sed etiamnũ aduersentur. Ostreas fert Pantagias ad fauces tota Sicilia laudatissimas. Ostreę namq; siliceo sunt tegumento munitę & non nisi malleo à rupibus subaquaneis, quibus sunt affixę, diuelli possunt, gustu tamen sapidissimę sunt. Emporiũ hoc in mari non procul a littore fossam habet, quę nauiũ est capax, & tuta statio. Oritur Pantagias in agro Leontino inter Leontinũ, & Augustã, ex fonte, cui Aluiri nomen est hodie. p.m. fermè sex ab ostio recedenti: & plerũq; ad locũ, cui Gisira nomen est, margines egressus agris super funditur. supra Pantagiam flu. Lamis e Megara Gręcię vrbe secum ducẽs Coloniam: quo tempore Catana, & Leontinum à Naxijs condite sunt in loco, cui prisca ętate Trotilo erat nomen oppidum condidit. Quod breui postea, vt lib. 6. Thucydides refert, deseruit, & Leontinum cum Naxijs incoluit.

DE AVGVSTA, MEGARA, ET HYBLA VRBIBVS.

CAPVT. QVARTVM.

PANTAGIAE flu. & Brucę Emporio Taurus promontoriũ Ptolemeo, quod sanctam crucem ab ędicula eiusdem nominis ibidem olim erecta hodie vocant, prominet, atq; in mare excurrit. Vbi & salinę plures, in quibus maris aqua infusa sal gignitur. A Bruca maritimo q. dem octo, terrestri verò itinere tribus pas. m. Chersonesus Ptolemæo, peninsula latinis abest: quę tenui admodum spacio Siciliæ coniuncta est, dulciumq; aquarum prorsus indiga. Gemino portu dextra, leuaq; insignis, quanq̃ qui ad occidentem vergit solẽ latior tutiorq; portus est, Megaricus olim dictus, quod inter Augustam, & Megaram interfluat: quem Megarensem sinum fuisse constantissimum est. In hac peninsula Augusta noui-

nominis vrbs extat à Friderico Cæsare huius nominis secũdo, Siciliæ Rege post deletas Cẽturipas, quod oppidũ insolẽter ab eo desciuit, ãno sal. 1229. cõdita, quã Augustam a se appellari voluit. Ostendit id lapis marmoreus supra portam arcis inhęrens his versibus solenni charactere expressis insignis.

Augustam Diuus Augustus condidit vrbem,
Et tulit, vt titulo sit veneranda suo
Theutonica Fredericus eam de prole secundus
Dotauit populo, finibus, arce, loco.

Et in altera arcis porta, quæ meridiem respicit, lapis alter infixus hanc habet inscriptionem.

Huius apex operis ex maiestate decoris
Denotat actorem te Frederice suum.
Tunc tria dena, decem duo, mille ducenta trahebant
Tempora, post genitum per noua iura Deum.

Hæc vrbs ab exordio plures vastationes est passa. anno verò sal. 1360. cum à Friderico tertio huius nominis Siciliæ Rege ad Neapolitanum Regem Aloysium defecisset, a Catanẽsibus, ac Syracusanis incẽdio fœdata, & solo æquata est. Cuius ruinas Augustani terram veterem vocant. Subinde tamen ab eodem Friderico restituta est. Aetate verò mea ãno sal. 1551. 16. cal. Aug. à Syna Solimãni Turcarũ Regis classis centum circiter triremium duce, capta prius arce, igne tota est absumpta. In intimo eius portus recessu parua est insula. Post Augustam, eiusq́, isthmum littus circũeunti Yhadedæ sarraceni nominis flu. quem intus à sancto Iuliano appellant, ostium occurrit. Ortum habet is flu. 4. p. m. supra Leontinũ ad meridiem è duobus fontibus mille passus à se inuicem distantibus. Quorum alter Salicis, alter Chuppi nomen habet. Hunc fluuium deinde ad p. m. 2. Marcellini amnis in ipso Augustano portu fauces sequuntur. Intus vero cum proprio hodie nomine careat, passus Syracusarum à traiectu eius vrbis appellatur. Hunc flu. eum non ab re esse existimo, quem 4. lib. de bello Punico Miliam vocat Liuius, eumq́; inter Syracusas, ac Leontinum ponit. Marcellinum vero nomen vnde illi fuerit impositum, si non à Marcello Syracusarum expugnatore, incompertum mihi est. Oritur supra Sortinum oppidum ad occidentem p. m. 3. è fonte insigni, cui Fauara est nomen. & decurrens anteq̃ passus Syracusarum nomen accipiat, Curcuracium à Friderico Rege Tertio, quód ad Claromontenses defecisset, deletum oppidum, præterlabitur. Post Marcellinum p. m. Alabi flu. ostium patet Diodoro, & Ptolemæo, quem Çantarum hodie nuncupant. Ortum habet non procul ab ostio nisi passibus quingentis à fonte eiusdem nominis, vbi & Lymbetra olim arx erat à Dædalo extructa lib. 5. teste Diodoro. cuius hæc sunt verba, Dedalus apud Cocalum, & Sicanos diutius commoratus præclarus architecturæ præstantia extruxit in Insula quædam, quæ adhuc permanent, opera. Nã prope Megarã extruxit eam, quę dicitur Lymbetra. Ex qua ingens fluuius Alabos nomine in mare propinquum effluit. Hæc Diodorus. Lymbetra arx, quæ Diodori extabat ætate, hodie diruta pauca sui ostendit vestigia. Post Alabum per fundæ iactum ad latus vrbis dirutæ fons abest saluberrimus perpetuas effundens aquas: cui Cantaro etiam nomen est. ex quo Augustani aquas in vrbem ad potũ paruis nauigijs comportant. Imminet huic fonti, & Alabi fauces ad iactum lapidis sequitur prostrata quædam vrbs, quam mare ab vna eius parte alluit. Cuius moenia, quæ mille passus ambitu habuisse palàm est, ex quadratis, ingentibusq́; lapidibus longe lateq́; iacentia præsertim qua mari alluitur, domorumq́; in ea vestigia mira conspiciuntur: quã Megarã fuisse vrbem nemo

inficiari

inficiari poteſt, cum ex relatis Diodori verbis id planè conſtantiſsimum ſit. Nam cum prope Megaram, Lymbettam Dedalus arcem conſtruxerit, ex qua flu. ingens Alabos nomine in mare propinquum effluit, qui proculdubio Cantarus eſt, paucis paſsibus diſtans à mari caput habens, & authores hoc in loco Megaram, & eius portum ponunt: quis non videt dirutam hanc vrbem Megaram eſſe? Et rurſus quis Auguſtam Megaram fuiſſe ſomniare poteſt? cum 6.p.m. ſi terreſtri itinere: ſi maritimo proficiſcaris, quinq;, & mari interfluente Auguſta, & eius Cherſoneſus ab Alabo diſtet fluuio, quem prope Megaram Diodorus conſtituat? Maritimam verò fuiſſe Megaram, & non mediterraneam, vt nó rectè Ptole. tradit, Thucydides in. 6. his verbis oſtendit: Athenienſes, qui in Sicilia erant, mouentes è Catana nauigauerunt Megaram verſus, quæ eſt in Sicilia, & lib. 7. Athenienſes (inquit) viginti cum nauibus ante Megaram obſeruantes Syracuſanorum naues. Et in Verrem Cic. hæc habet verba: Hæc vna nauis ex claſſe noſtra non capta eſt, ſed inuenta ad Megariden, qui locus eſt non longè à Syracuſis. Et P. Mela. A Peloro (inquit) ad Pachynum ora, quæ extenditur, Ionium attingens mare, hæc fert illuſtria: Meſſanam, Tauromenium, Catinam, Megarida, Syracuſas. Quibus ſi Verg. & Ouidij pauló ſupra à nobis relata addideris verba, non ſupererit cauillandi locus. Megara igitur, quæ hæc iacens ad Cantarum eſt vrbs, lib. 6. teſte Thucydide à Megarenſibus ex Megara Atticæ regionis vrbe oriundis duce Lamo condita eſt: cui patrium nomen impoſuerunt. Strabo verò Megarenſes, qui Doridem incolebant, in Siciliam veniſſe ſcribit, & propterea à Dorienſibus Theocle Naxi conditore ſollicitante, conditam fuiſſe refert. Hanc vrbem Plutar. in Marcello Sicularum vrbium longe vetuſtiſsimam ob id (vt exiſtimo) appellat, quód priusq̃ a Dorienſibus ſiue Megarenſibus incoleretur, Hybla vocabatur, vt lib. 6. Strabo ſcribit. quod & Thucydides his verbis affirmat. Megarenſes Hyblone Rege Siculo Duce Megaras incoluerunt: qui Hyblęi ſunt dicti. hæc nanq; vrbs Hyblonis erat regia. Et licet Strabonis ætate Megara non extaret, Hyblæ tamen nomen propter Hyblęi nominis præſtantiam ex hoc loco memoria non exciderat. Hæc itaq; vrbs initio à Siculis condita Hybla, poſtmodum à Megarenſibus habitata Megara eſt dicta Et quoniam in Hyblam incidimus, poſtulat locus, vt Lectores admoneam tres in Sicilia fuiſſe Hyblas, vt Stephanus Bizantius ex Græcorum fontibus in ſuo de vrbibus libello ſcribit, maiorē, minorē, & minimā. Stephani hæc ſunt verba: Hyblæ tres ſunt Siciliæ ciuitates. eſt maior, cuius ciues Hyblei. Parua, cuius ciues Hyblei, Galeotæ, & Megarenſes: minor veró, quæ Nera nominatur. hæc Stephanus. Pauſanias vero lib. 5. duas fuiſſe i Sicilia Hyblas ſcribit: Fuerunt (inquit) Hyblæ Siciliæ ciuitates duæ cognomine, Geratis vna, altera maior. Retinent hac etiam ætate priſca nomina. Earum altera in agro Catanenſi planè deſerta eſt, Altera in eiſdem finibus ad vici formam redacta. In hac fanum eſt Siculorum celebritate religioſum, Deæ, quam Hybleam vocant dicatum. Ab hoc populo Iouis ſignum priſci admodum operis ſceptrum tenētis arbitror in Olympiam deportatum. Nam oſtentorum, & ſomniorum interpretes eſſe, & cæteros, q̃ in Sicilia ſunt, Barbaros Deorū ceremonijs colendis anteire Philiſtus prodidit. hucuſq; Pauſanias. Thucydides autem omnium trium Hyblarum meminit. Quarum poſtremam in agro Gelenſi fuiſſe ſcribit, vt pauló inferius memorabimus, alteram in agro Catanenſi, tertiam in hoc loco conſtituit. Maior Hybla in agro Catanēſi ſita erat teſte Pauſania. Hāc nō longè ab Ineſſa, & Cētoripe fuiſſe lib. 6. Thucydides tradit, Cúm Athenienſes, capta Cētoripè, & incēſis Ineſſorū, & Hybleorū ſegetibus, Catanā regreſſos memorat. Huius tantū Ptolemęus meminit, cúm Hyblā mediterraneā facit, quę & ipſa Pauſanię ętate de-

G iij ſerta

ſerta erat; licet eius nomen duraret,cuiusq; ciues Hyblæi ſolummodo dicebantur. Hæc fortaſsis ea eſt, quã lib. Sicularum rerum .4. Tiellam Philiſtus fuisſe refert: cùm ex tribus Hyblis Tiellam vnam nominat: quæ cùm noſtra ætate nomen etiam amiſerit,ſit ne ea Iudica vrbs deſerta, & proſtrata incompertum eſt. Altera Hybla, quæ in finibus Cataneuſibus ſita a Pauſania, cuius ætate in vici formam redacta viſebatur, Geratis appellatur, ea eſt proculdubio, quam deſcribimus: quæ & à Catanæ finibus non longè abeſt, & Megara quoq; à Stephano vocitatur. De ea lib. 6. locutus eſt Thucydides, cum Megarenſes Hyblæos cognominatos memorat. Huius itaq; ciues Hyblæi, Megarenſes, & Galeotæ dicebantur. Hyblæi quidem à prima vrbis appellatione, ſiue à Rege Hyblone; Megarenſes autem ab altera vrbis huius ædificatione, & ab eorũ patria: Galeotæ vero à Galeote Apollinis filio, quem futurorum præſcium, veluti tutelarem Deum, & profeſsionis ſuæ ducem ſectati portentorum,ſomniorum, & oſtentorum augurali, & aruſpicina arte, interpretationeq; præſtabant. Magicas præterea artes callebant, & futuros euentus adeo certò præuidere videbantur, vt non ab hominibus, ſed a Deo eorum dari reſponſa ab ignara plebecula cenſerentur. Gens in vniuerſum ſuperſtitioſa, quæq; in exprimendis Deorum cærimonijs cæteros in Sicilia Barbaros longe antecellebat. Horum primo de Diuinatione meminit Cic. ſomniorumq; interpretes ſagaciſsimos vocat. Hos & à Dionyſio Tyranno conſuli ſolitos ſcribit Aelianus. Fani, quod Deæ Hyblçæ religioſiſsimum ſua ætate in hac vrbe extitiſſe ſcribit Pauſanias, hodie nulla memoria, ſed iacentis alioqui vrbis miræ apparent ruinæ. Tertia in Sicilia erat Hybla, quam minimam appellabant: cuius non meminit Pauſanias. Thucydides tamen lib. 4. in Gelatino ſiue Gelenſi fuiſſe agro, & Cleandrũ Geloorum principem ibi interfectum tradit, & Neram quoq; vocatam Stephanus aſſerit. Sed quæ illa fuerit, ex ijs oppidis, quæ in eo agro vetuſtatis monumenta adhuc ſeruant, incertum eſt. Habet Buterium nonnihil antiquitatis, & viſuntur quoq; plures in Geloo agro priſcorum temporum ruinæ. De quibus quid coniectari poſsit, nihil habeo. Proinde ad Megaram ipſam, quæ & altera fuit Hybla (vt diximus) redeo. Hçc circumquaq; fluuijs, & fontibus irriguis, ac portu nauium capaciſsimo, qui nunc Auguſtæ inſcribitur, erat inſignis. At poſtq̃ fuit à Megarenſibus habitata, adeo creuit potentia, vt centeſimo pòſt anno, ſuperante multitudine, incolæ (vt lib. 6. Thucydides ſcribit) Selinuntem in Sicilia vrbem ad littus meridionale ſitam, Pammilio ducente coloniam, pulſis inde Phœnicibus, habitauerit. Cęterum ducenteſimo quadrageſimo quinto poſt eius ædificationẽ anno à Gelone Syracuſanorum Rege diruta (vt in eodem lib. Thucydides, & Herodotus in ſeptimo referunt) & paulò pòſt ob ſitus, & portus pulchritudinẽ à Syracuſanis reſtituta, poſtremò à M. Marcello, qui eius horrendo exemplo Syracuſanos, cæteròsq; Siculos ad deditionem per metum cogere voluit, capta, direpta, funditusq; euerſa eſt, vt lib. 4. de bello Punico ſcribit Liuius. Hanc mellis præſtantia, cuius ſecundas apud veteres obtinebat, nobilitauit Pli. Eius namq; ager, & imminentes colles, vbi Melillis noui nominis oppidum eſt, thymi, atq; ſalicti floribus, quibus apes auidiſsimè veſcuntur, plurimum abundant. Quo circa eos Hybleos eſſe montes apud priſcos mellis ſuauitate celebratos nulli debet eſſe ambiguum: ea præſertim ratione, quod mel in eis, & circumuicina plaga natum cuiuis alteri in Sicilia ſtipato hodie etiam præfertur. Viros etiam eruditione claros peperit. Theogenes nanq; Poeta, qui Olympiade quinquageſima nona floruit, in ea (teſte Suida) natus eſt. Hic fecit elegiam de ſeruatis in expugnatione Syracuſarum. Sententias quoq;, ac vitæ præcepta elegis complexus eſt. Ad Cyrum præterea Regem, quem vnicè obſeruabat, Gno-

mologiam

mologiam ſcripſit, & pleraq; alia eruditionis monumenta carminibus expreſſit. Epicarmum quoq; poetam comicum comoediæ inventorem Megarenſem fuiſſe in ſua Poetica Ariſtoteles, Cicero, Horatius: teſtantur & ſi non deſint, qui Syracuſas ei patriam attribuant. Hic multò ante Chionidem, & Magneté antiquiſsimos Comicos floruit; triumq; græcarum literarum, Zita, xi, pſi, inuentor fuit. Cuius & hanc ſentententiam in Tuſcula. Cic. celebrat. Nollem mori: ſed mortem nihil æſtimo. Eum Plautus, Horatio in epiſtolis referente, imitatus eſt. Vixit autem annos nonaginta ſeptem, vt Lucianus refert. Poſt Megaram dirutam vrbem ad paſſus fere mille fluuij, quem a ſancto Coſmano ab ædicula paulò ſupra huic diuo dicata hodie vocant, oſtiũ ſequitur. vbi lacus eſt, quadrato lapide ad piſciũ capturã a Friderico ſecundo Cæſare extructus. Oritur non longè ab oſtio, à fonte inſigni ad radices collium Hybleorum emergenti. Cuius ager cannæ mellitæ feraciſsimus eſt. Incubat ei ſupra ſuum fontem inter colles Hyblæos Melillis, iucundo terra, & mari proſpectu recens, ac tenue oppidulum. 4. p. m. à Megara, & eius ora refugiens. Quod anno ſal. 1542. quarto id. Decem. hora. 23. terremotu totum fere collapſum ab oppidanis ſtatim reſtitutum eſt. Ad radices horum collium, vbi caput fluuij eſt, locus extat, qui Scala liliorum patria lingua nominatur: vbi frequentia Gigantum ſepulchra ſunt: quorum monſtruoſa paſsim ibidem oſſa effodiuntur. Et paulò poſt S. Coſmani oſtiũ, p. m. 4. Tapſus peninſula Thucydidi lib. 6. & Verg. Aen. 3. inſula, Manghiſi Sarracenorum lingua hodie dicta occurrit, quæ anguſtiſsimo terræ limite in mari prominens peninſula eſt. Portum habet ad Iſthmum, quà Syracuſas vergit, Quà in mare protenditur, fluctibus par & arabilis tota eſt: quæ ratio Verg. eſt, quamobrem eam iacentem appellarit. In hac lamis Megarenſis, (cuius ſuprà meminimus) à Leontinis pulſus oppidum (referente Thucydide) condidit. Quod decedente conditore Megarenſes deſeruerunt, cuiuſq; nulla iam extant monumenta. Poſt Tapſum, iuxta Syracuſanam viam, Pyramis ex quadratis lapidibus, & eis ingentibus in excelſum ſurgens, peruetuſta quidem, ſed integra ætate mea cernebatur: verum eius quoq; anno ſal. 1542. concuſſus apex terremotu corruit. Plura in his agris priſcæ habitationis cadauera adhuc iacentia viſuntur, quæ lingua patria Syracuſani antiquitates appellant. Scribit quoq; Thucydides Bidim fuiſſe oppidulum non longe a Syracuſis. Bidis (inquit Cic. in Verrem. 4.) oppidum eſt tenue ſane non longè à Syracuſis, & rurſus eodem lib. Bidenos populos parum à Syracuſis diſtantes nominat. Illud vero, quònam ſitum fuerit loco, incompertum mihi eſt, niſi dirutum oppidulum. 15. p. m. à Syracuſis ad occidentem diſtans illud ſit vbi hodie ædes D. Ioanni Abidini dicata viſitur. Sed & Diodorus lib. 20. Abicenum oppidum in his agris conſtituit: cuius quæ ſint veſtigia, non video: licet non ab re Bigenis agri nomen illius eſſe monumentum videri poſsit. In hoc agro Syracuſano, Sarracenis Sicilia potientibus, oppidulum erat Penthargiæ nomine, quod Rogerius Normannus Siciliæ comes, recepta iam Sicilia, quia ab eo præter fidem deſciuerat, funditus deleuit, vt exactius in hiſtorijs. Perſeuerat tamen eius nominis aliquid adhuc veſtigij. Turris etenim in eo agro nuper erecta, & ager illi adiacens Targia nominantur. Trogilorum portum ad hoc littus fuiſſe lib. 5. ſecundi belli Punici Liuius ſcribit. Quem paruam ſtationem, paruorumq; nauigiorum capacem, quæ hodie Stintinus vocatur, Syracuſani fuiſſe arbitrantur. Verum id, cum is locus incommodam nauigijs præbeat ſtationem, lectoris arbitrio iudicandũ relinquitur. Sed iã vrbẽ ipſam Syracuſas ſequẽti libro deſcribamus. In qua ſi prolixiores erimus, loci nos dignitas excuſabit,

F. TH.

F. THOMAE FAZELLI SICVLI ORDINIS PRAEDICATORVM. DE REBVS SICVLIS PRIORIS DECADIS.

LIBER QVARTVS.

DE VRBE SYRACVSARVM.

CAPVT PRIMVM.

VRBS SYRACVSAE, Siciliæ olim metropolis lib. 2. teste Valerio, vrbiúq; Siciliæ princeps Solino, & omnino notior q̃ vt plurium titulorum commendatione indigeat, à Tapso. 4. p. m. littorali ora consequitur. Quæ cum Tetrapolis olim fuerit Ciceroni, Diodoro, Straboni, & Plutarcho: Prima eius pars, quę hodie colitur, prisco tempore, teste Nicandro, Omotermon dicebatur. Hanc, cùm nondum mari esset circumflua, & insula facta, agerq; esset logæo ex lapide, quem electum vocant (vt ex Ibyco lib. primo refert Strabo) paulò post diluuiũ Aetolij ex Aetolia regione, oppidoq; Ortygia profecti omnium primi incoluerunt. Quam simul, & Delos vnam e cycladibus insulam eodem tempore tenentes ab eorum patria Ortygiam appellauerunt, vt idem Nicander memoriæ prodidit: licet sint, qui à Diana, cui eam sacrificauit antiquitas, Ortygiam vocatam fuisse scribant. Verum postea anno mundi. 4100. & ante Vrbem Romã. 700. (vt supputat Eusebius) Siculi pulsis Aetolijs eã habitauerunt. Hi nanq; cum in Siciliam traiecissent, vrbi construendæ locum idoneum quærentes, inter alia, quæ incoluerunt oppida, in hac optima, pulcherrimaq; Siciliæ adiacẽti peninsula, inter duos inæquales portus, & cui solo angusto spatio duobus portubus interiecto Insulæ nomen natura inuidit, primis habitatoribus eiectis, mœnia loco tutissimo, & quem pauci custodire possent, posuerunt. Porrò his sedentibus quid in ea memoratu dignum gestum sit, nihil ad nos authorum aut inopia, aut incuria peruenit. Nomen autem vrbi Syracosion gręcè ea ratione fuit postea inditum, quod traho ad quietem latinè sonat. At post trecentos circiter annos (vt Thucydides supputat) Olympiade xi. (vt Dionysius Alicarnassæus lib. primo colligit) annoq; mundi. 4461. & ab vrbe condita. 412. Archias Corynthius, ex eorum numero, qui ab Alcæo Herculis filio descenderãt, Lydiæq; imperium supra quingentos tenuerant annos, vt lib. primo refert Herodotus, cum magna suorum manu è Coryntho in Siciliam profugis nauibus aduectus, Ortygiam superatis bello, profligatisq; siculis, ereptam occupauit, sedemq; sibi oraculo sortitam delegit. Cuius aduentus causam huiusmodi in. 2. Amatoria perhibet Plutarchus. Abron Argiuus quidam Dexandri, Phidonisq; inuidiam, quorum clandestinas in Corynthios detexerat insidias, in Melissum, agri Corynthiaci vicum cum vxore profugiens filium ibidem suscepit, cui & à loco Melissum nomen imposuit. Qui & ipse postq; adoleuit, è coniuge Actæonem genuit. Hunc adolescentem, quòd forma esset venusta, moribusq; pro ætate delicatissimis, Archias inter Corynthios & opum, & dignitatis authoritate princeps ardenter amare, deperireq; cœpit. At cum nec prece, nec pretio explendæ suæ libidini aditum patere perspiceret, vim statuit experiri: assumptoq; audaci seruorum, ac domesticorum satellitio Melissi domum inuadit, puerumq; vi aggreditur. Qui dum hinc Archiæ, factionisq; eius impijs manibus trahitur, inde patris, iniuriam frustra execrantis, Deosq; in tam nefarij sceleris atrocitate obtestantis, suorumq;

rumq; conatibus retinetur, inter distrahentium manus miserabiliter discerptus interijt. Quo facto orbus pater, qui visa ante oculos crudelissima filij nece exanimatus iam vitæ sibi ipsi finem decreuerat, arrepto cadauere recenti adhuc cruore madido Corynthum bacchanti similis ingreditur. ibiq; in fori conspectu miserandam gnati lanienam ostentans, lugensq; perq̃ miserabiliter, senatus, populiq; fidem, atq; auxilium implorat: patrisq; recentia in ciuitatem merita commemorans rogat, vt hinc seruatæ nuper reip. beneficio, inde tam horrendi facinoris infamia nefarium homicidium vlciscantur. Quæ oratio, lachrymæ, ac lamenta etsi populi iam animos in commiserationem pertraxissent, Patresq; manifesti sceleris fœditatem detestati tacitam apud se legum vindictam deposcere viderentur: tanta tamen erat Archiæ tota vrbe potentia, vt neq; qui resistere, neq; qui ius dicere in eum auderet, quisq̃ reperiretur. Hac itaq; Archiæ impunitate desperans pater obseruato ludorum Isthmicorum tempore, quos in honorem Neptuni celebrabant, conscensa ipsius ædis summitate Bacchiadis prius, ac Dijs omnibus ad vindictam tantæ iniuriæ inuocatis præcipitem sese de templo in caput deiecit. Nec multò pòst (mirum dictu) subitò hominum simul ac brutorum animantium contagione, frequentiq; strage per vrbem grassari pestis, agrosq; inaudita ariditate decoquere morbidus ardor, totamq; regionem infestare annonæ caritas cœpit. Iamq; de tota Corynthiorum progenie conclamatum fuerat, nisi consulto ad extremum Apollinis oraculo, acceptoq; responso non prius gentis mitigandam fore calamitatem, q̃ expiata læsi numinis iniuria, crudelisq; pueri mors vindicata foret: Archias ipse, qui oraculo tum forte interer at, partim patriæ sua culpa in discrimen adductæ commiseratione, partim Neptuni metu spontaneum sibi exilium indiceret. Magnam itaq; Corynthiorum secum ducens Coloniam, nouamq; aliquam sibi vrbem conditurus Coryntho cessit. Sed ne inaugurato vrbi condendæ sedem deligeret, Delphis Apollinem consuli placuit. Cumq; sub idem ferè tempus forte & Miscellus quidam genere Achiuus ad oraculum de vrbe sibi condenda sciscitaturus conuenisset, (vt Antiochus, Plutarcho, & Strabone referentibus, scribit) atq; vterq; ante responsum opesné, an salubritatem appeterent, rogatus esset, Archia diuitias, Miscello incolumitatem poscente, vterq; voto potitus: Miscellus quidem in Calabriam ad Crotonem ædificandam, Archias verò in Siciliam ad Syracusas condendas Apollinis decreto relegati sunt. Hinc Crotoniatæ aëris temperatissimi, saluberrimiq; sortiti sunt locum. Syracusani verò ad summam rerum opulentiam, immensamq; diuitiarum abundantiam deuenêre. Prior itaq; Miscellus auxilio Archiæ, qui vna cum eo, licet diuersa classe post oraculum nauigabat, Crotonem vrbem condidit, vt ex Ephoro refert Strabo. Inde verò Archias cum Corynthiorum, Dorientiumq;, ac maximo ex Teneco plagæ Corynthiæ vico Colonorum numero, lib. 8. Strabone authore, in Siciliam traiecit. Aethiops quoq; Corynthius genere nobilis ad deducendum Syracusas Coloniam cum eo profectus est. Qui etsi generis claritate insignis esset: tantæ tamen fuit vinolentiæ, vt inter nauigandum portionem Syracusani agri sorte sibi obuenturam Melituto socio, ac contubernali suo vendiderit: vt haberet quod interea bibendo, prodigendoq; turpiter helluaretur. Scribit in edillia Theocriti interpres Bellorophôtem etiam cum Archia, ac cætera Heraclidarum familia ex Coryntho Syracusas venisse, easq; simul cum illis incoluisse. Hinc author idem optimos fuisse Syracusanos, & Græcorum omnium fortissimos subdit. Syracusas (inquit Thucydides lib. 6.) qui incoluerunt Græci non Iones, neq; Hellespontij, neq; insulani, qui alijs seruiebant, sed Dores liberi e libera Peloponneso fuerunt. Syracusani (inquit Theocritus in Edilijs, & eius interpres) genus ducunt à Corynthijs, & Dores sunt. Dores enim Peloponnesum eo tempore coluerunt, quamobrem & Doricè, & Peloponnesiacè

ponnesiacè Syracusani loquebantur. hæc interpres. Archias itaq; tot insignes secum ducens colonos Ortygiam aduectus, & Siculis prælio victis, ac fœde ad Siciliæ mediterranea fugatis in condendam, muniendam, prorogandamq; vrbem totus incubuit. Quam cum per aliquot annos fœlicissimis progressibus, institutisq; optimis quietè administrasset, duabus ibi ex vxore filiabus susceptis Ortygia,& Syracusa appellatis (vt Plutarchus prodit) postmodum à Telepho, cui adolescenti forma conspicuo ætatis florem decerpserat, & suæ classis præfecto dolo interemptus est:atq; ita tandem antiqui sceleris Melisso, Acteoniq; crudeliter oppressis licet seras, meritas tamen pœnas persoluit. Mortuo Archia nihilominus vrbs ipsa & agri fœlicitate,& naturali portuum commoditate maxima suscepit incrementa, vt lib. 6. & 8. Strabo scribit. Compluresq; in rep. dignitate,ac florentes habuit viros:quorum auspicijs populos vicinos suæ ditioni subiecit,& plures Barbarorum seruitute oppressos in libertatem vindicauit. Cumq; Ortygia sola Syracusanorum pars eo tempore incoleretur, crescente in dies multitudine aliæ subinde partes, quæ extra eam sunt, successu temporum additæ,ac muro cinctæ sunt.Thucy. lib. 6. Adeo præterea sub eius prope initia hæc vrbs potentia creuit, vt quatuor subinde in Sicilia vrbes Syracusani condiderint: nimirum Acras,Casmenas, Camerinam, & Ennam.è quibus Acræ quidem niuosis in montibus,septuagesimo, Casmenæ vero in planitie nonagesimo,Camerina ad littus meridionale, centesimo decimo post eiectos ab Archia Siculos(lib. 6. authore Thucydide) ædificatæ sunt. Ac deinde Dionysio iuniori Syracusas tenente quidam Syracusani eius tyrannidem fugientes in Piceno vrbem Ancon græco nomine ad chymericum promontorium condiderunt Straboni lib. 5. Quam vel ea ratione Siculorum fuisse Coloniam Pli. scribit. Quis ignorat (inquit Solinus) Anconam à Siculis conditam? Nec moueat quempiam dixisse Iuuenalem: Ante domum veneris,quam Dorica sustinet Ancon. Syracusanos namq; Dores fuisse iam diximus. Proinde vrbem Syracusas maximam græcarum vrbium euasisse, pulcherrimamq; postmodū multis in locis in Verrem scribit Cic. & Diodorus lib. 6. Imò non minorem Athenis fuisse ijs verbis lib. 7. tradit Thucydides:Athenienses obsederunt Syracusas vrbem nihilò per se, q̃ ipsæ Athenæ inferiorem, dantes specimen suæ tum potentiæ, tum audaciæ. Et Plutarchus in Nicia: est (inquit) Syracusarum vrbs Athenis non ferè minor: ad claudendum verò longe difficilior, cum propter camporum inæquabilitatem, tum propter adiacentium paludum frequentiam, & maris propinquitatem. Sicilia (inquit Florus lib. 2. Epitomatum) mandata Marcello nec diu restitit. tota enim insula in vna vrbe superata est. Grande illud, & ante id tempus inuictum caput Syracusæ, quamuis Archimedis ingenio defenderentur, aliquando cesserunt. longe illi triplex murus, totidemq; arces, portus ille marmoreus, fons celebratus Arethusæ. Quæ hactenus ei profuerunt, vt pulchritudini victæ vrbis parceretur. Hucusq; Florus. Vrbis nanq; totius ambitum centum octuaginta stadiorum lib. 6. Strabo scribit, Quod & mœnia eius iacentia & murorum vestigia liquidò adhuc ostendunt. Vrbem Syracusas non modò maximam,& pulcherrimam fuisse, sed etiam ex quatuor maximis vrbibus constitisse Cic. cum egregia vrbis commendatione in verrem. 6. declarat. Cuius verba subieci. Vrbem (inquit) Syracusas maximam esse Græcarum vrbium, pulcherrimamq; omnium sæpe audistis. est Iudices ita, vt dicitur. nam & situ est communito,cū ex omni aditu vel terra,vel mari præclaro ad aspectum. Et portus habet prope in ædificatione,aspectuq; vrbis inclusos. Qui cum diuersos inter se aditus habeant, in exitu coniunguntur, & confluunt. Eorum coniunctione pars oppidi, quæ appellatur Insula, mari disiuncta angusto ponte rursum adiungitur, & continetur. Ea tanta est vrbs, vt ex quatuor vrbibus maximis constare dicatur, & quæ sequuntur. Quatuor hæ vrbis partes

(eodem

(eodem etiam referente) Insula, Acradina, Thyca, & Neapolis appellabantur. Quod & Diodorus lib. 16. ijs verbis confirmat. Eratq; mirificus tumultus intra Syracusas, cum Dionysius Insulam, Icetas, Acradinam, & nouam vrbem, reliquum omne vrbis teneret Timoleon. Liuius præterea, Plutarchus, & cæteri primi nominis authores, qui huius vrbis historias scripserunt, idem referunt. Quinimo & Strabo ex quinq; eam constare vrbibus scribit, ob id, vt existimo, quòd Acradina suo situ inæquali, & magnitudine ingenti gemina censebatur. O magnis (inquit Pindarus in Pythijs. 2. Ode) constitutæ vrbibus Syracusæ. Sed libet eas vrbis partes latiùs describere, prout à veteribus accepimus.

PRIMA igitur pars Chersonesus est, quæ ab initio Omotermon, quod simile balneo è latinis: mox Ortygia, Deniq; Nasus Græcè, latine verò Insula dicitur. Hæc cum ab Aetolijs primum, deinde a Siculis, & demum à Græcis fuit occupata, peninsula erat, & nondum tota mari circumflua, vt ex Thucydide, & Strabone meminimus. Postea verò exuperante mari abrupto Isthmo insula est facta, & reliquis partibus angusto ponte adiuncta, vt Cic. memorat. Apposita Syracusis insula (lib. primo inquit Strabo) quæ hoc tempore ponte continuatur ad terram, prius quidem ager erat logæo ex lapide, quem electum vocat Ibycus. Verũ nõ manu facta, ẽ sed exaggeratione. hæc Strabo. Mea verò ætate, & pluribus ante annis ex congestis deletæ vrbis, ac proximæ arcis ruinis, iterum in peninsulam redacta tenui isthmo Siciliæ erat adiuncta. Deinde CAROLVS QVINTVS CAESAR dum hæc ipsa in lucem prodere pararem, isthmum perfringere, peruijsq, meatibus in antiquam Insulę formam reducere longo labore, eoq; non parum per maximam aquarum dulcium vim ex Isthmi visceribus affluentissimè promanantem impedito, conatus est. Id etenim cum anno sal. 1552. mense Martio, me Syracusis ad Senatum, & populum concionante ageretur: operarij, qui in abrumpendo defatigabantur, in quadratos, & eos ingentes primum lapides, mox in balneas e coctili laterculo extructas incidunt. Vnde lapidibus euulsis tanta aquæ potabilis vbertas erupit, vt in iustum fluuium quamprimũ excresceret. Vbi & canalis orbicularis plumbei frustum duorum cubitorum longitudinis ab vtraq; parte has maiusculas literas latinas habens inscriptas inuentum est. TI. CL. CAE. AVG. GERM. Qui sane titulus Tiberium Claudium Cæsarem operis authorem indicat. Ac deinde ab eisdem operarijs aqueductus ille plumbeus ad ædem vsq; sanctæ Mariæ à misericordia vulgo appellatam, vbi cœnobium ætate mea minoritarum, qui capuzzini nuncupantur, extructum est, protensus, continuatusq; inuentus est. quo aquas, quæ hodie à Paradiso nominantur, olim ad arcem Hieronis & ad Insulam deductas compertum est. Hæc pars vrbis duobus portubus maiori ad occidentem, minori ad orientem cingitur, atq; in vtriusq; portus ostium, aditumq; proijcitur. Maior portus ex Ionio fluit mari, faucibusq; est arctissimus: vix enim ad quingẽtos patet passus. Coarctantur eius fauces, ex vna, Plemmyrio promontorio, e regione vrbis sito, vt lib. 7. etiam Thucydides scribit, ex altera, oppidi vertice. vbi hodie arx est Maniacis nomine clara. In faucibus ipsis, Plemmyrio tamen magis adiacens, parua quædam est insula ambitus centum fere passuum, quam Thucydides Plemmyriam vocat, Syracusani verò sancto Martiano inscribunt. Portus maior, vbi à faucibus in mediterraneam partem diffunditur, latitudinem habet duorum ferè pas. millium: ambitum verò quinq;. Ad dexteram mœnia vrbis, & fontem Arethusam alluit. ad sinistram vinetis, & oliuetis decoratur: ad extremum Anapo fluuio ingenti, ac perpetuo alueo, & scaphis nauigabili, accommodatur. Portus maior non modò Insulæ latus, sed Neapolim, ac reliquas partes, cum habitarentur, quã ei imminebant, atterebat. ita vt ipse vrbe cingeretur, & in vrbis sinum influeret, vt lib. 7. in Verrem scribit Ci. Portus minor marmoreum circumquaq; sinum.

.l. Floro

I. Floro authore (vnde & marmoreus est appellatus) fundúq; quadratis, ac miris lapidibus magna arte substratū habebat: quod eius adhuc clara testantur monumenta. Nam & (quod admiratione dignissimum, imò supra veri fidem videri possit, nisi res ipsa ex aliqua parte suppeteret) aquæ ductus lapideus, non mediocris amplitudinis ibi sub fluctibus maris fabricatus adhuc magna sui parte integer visitur. Quo aquæ ex perenni illo, licet abdito fonte, qui reliquas vrbis partes irrigabat, à proxima Acradina subter mare labentes huc permanabant. Minor hic portus sinistra sui parte orientale Insulæ latus, dextera verò Acradinæ mœnia percutiebat. Ex utroq; eius latere turres surgebant expugnatu per q̃ difficiles, e lapidibus exoticis ab Agathocle Syracusanorum Tyranno extructæ: in quibus inscriptiones cum authoris titulo legebantur, vt lib. 16. Diodorus refert, quorum hodie ne lapis quidem remansit. Hac regione ædes sacræ erant complures, vt in verrem. 6. scribit Cicero. sed duæ præcipuæ, & quæ cæteris omnibus multis nominibus antecellerent. quarum vna Dianæ dicata erat, quam lyena Syracusani, hoc est morborum solutricem appellabant, quòd Siciliam graui morbo afflictam aliquando liberasset, vt falsò sibi vetus persuaserat superstitio. A qua non minus Insulæ nomen Ortygiæ inditum ferebant, quòd a Dijs eam dono accepisse & putaretur, & oraculorum responsis esset confirmatum. Sed & alia pleraq; fabulatur antiquitas: vt lib. 6. Diodorus commemorat. Et quemadmodum Delos insula e Cycladibus vna ob id, quòd in ea Dianam genitam ferunt, præter alia sua nomina Ortygia etiam nominatur: Ita & hanc Syracusarum partem id sibi nomen assumpsisse, Græci qui in confingendis fabulis faciles semper fuerunt, memoriæ prodiderunt. Hinc Pindarus ode. 2. totam Syracusarum vrbem Dianæ sacram, sedemq; eius vocat. Templum igitur ei sacrum religiosissimum erat, & confluxu hominum celeberrimum. Vbi Syracusani festum diem magno virorum, ac mulierum conuentu quot annis per triduum magnis epulis, vino etiam largius per tribus diuiso concelebrabant: vt Liuius. 3. decadis lib. 5. refert. In quibus sacris, Pastorum quoq; conuentus sua habebat officia, vt Theocriti interpres prodidit. Hi nanq; solenni pompa omnes sertis redimiti, ac scipiones manibus gestantes, ceruos Deæ sacros circum cornua coronatos agebant, panemq; in frusta varijs ferarum generibus incisum, peras semine, vtres caprinos vino repletos. quod paulatim in terram effundebant, gerentes, carmine inter se, ac Dianæ laudibus icto fœdere contendebant. quo qui præstitisset, quasi victor vrbem ingrediebatur, ciuitate donabatur, ac nobilis decernebatur: victi verò cæteri vicinos agros accolebant, victoriq; vitæ necessaria parabant, ac stata quotannis munera portabant: quæ conceptis ei hisce verbis offerebant. Accipe hæc Pastor, qui bona forte vrbem incolis. accipe incolumitatem, quam tibi a Diana ferimus. atq; ita postea hymnis & victorem, & Deam prosecuti in templum reuertebantur, sacramq; rem suo ritu peragebant. Id verò templum in qua vrbis parte fuerit, incompertum est. Visuntur tamen pauca antiquitatis vestigia, & ea semiobruta in ea Insulæ regione, quam Resalibram appellant, quæ ædis Dianę monumenta esse pleriq; existimant. Altera ibidem ædes Mineruæ fuit, & ea ornatissima. ad cuius verticem (lib. 9. ex Palæmone Athenæo referente) eminebat ex ære fuso Mineruę scutum, auro illitum, ingens adeo, vt eminus a nauigantibus, atq; alto mari cerneretur. Quod è Syracusano qui soluerant portu, cum primum videre desierant, scyphum fictilem, quem à Deorum ara iuxta Olympij fanum extra muros sita consulto acceperant, melle, thure, aromatibus, floribusq; repletum in Neptuni, & Mineruæ honorem in mare proijciebant: peractoq; ita veteris superstitionis voto læti cursum sequebātur. In hac æde equestris Agathoclis Regis pugna excellentissimo pictorum artificio in tabulis q̃bus interioris tēpli parietes vestiebātur, vt Cic. recēset, erat expressa:

Viginti

Viginti septem quoq; pulcherrimæ tabulæ spectabantur, in quibus omnium Siciliæ Regum, ac tyrannorum imagines ad viuum depictæ colorum varietate, hominum commemoratione, formarumq; cognitione plurimùm delectabant. Valuæ insuper templi aureis bullis, atq, ebore illustres, quibus nullas magnificentiores vllo vnq̃ tempore fuisse refert Cic. In quibus & Gorgonis os, & Medusæ caput anguibus redimitum, artificio & impensa præstantissimum inhærebat. Harum deniq; valuarum tanta erat artificij excellentia, vt clarissimis quibusuis authoribus græcis magnam scribendi materiam suppeditauerit: qui & plura de his literarum monumenta posteritati reliquerunt. Porrò Templum hoc, illud esse Syracusani prædicant, quod maximum Syracusis est hodie, & Præsulis sedes. Est nanq; exutroq; latere tredecim lapideis columnis canaliculis vndiq; circumcauatis, abacisq;, & epistylijs ornatis suffultum. Cuiusmodi plura Agrigenti, Selinunte, & Segestæ olim à Græcis condita visuntur, Stabat in hac Insula etiam ad angustias vtriusq; portus arx Dionysij, cæterorumq; Tyrannorum loci pulchritudine, structuræq; opulentia, & magnificentia incomparabili longè præstantissima. Quam Dionysij iunioris tempore adeo amplam, & munitam inuenit Timoleon, vt magnus equorum numerus, grauisq; telorum multitudo, ac vniuersa machinarum forma, & armorum affluens thesaurus, quæ ibi reposita erant ad septuaginta hominum milia ad bellum instruenda omni momento sufficerent. Quam tum, vt abominandi dominatus memoria excideret, immissa militum manu funditus euertendam dedit, vt in Timoleonte Plutarchus scribit. Quòd autem hæc Dionysij arx in angustijs huius Insulæ fuerit, in eiusdem vita apertè testatur Plutarchus, dum ei coniunctam Acradinam, & Euclidem, Telemachumq; Timoleontis legatos à Dionysio accitos, occupato ab hostibus portu, cum quadringentis militibus in arcem simul, & palàm ascendere non potuisse, sed clàm, & paulatim ad Dionysium, qui erat in arce, conuenisse scribit. Idemq; in Marcello refert, quòd captis Tycha, & Neapoli, ac postmodum Acradina, cùm reliquum vrbis, quod Insula erat, per proditionem recepisset, eam diripiendam militibus, atq; in prædam dederit, præter gazam regiam, quæ in ærarium est translata. Officinam verò monetæ in arce fuisse satis constat. Gazaq; ipsa non in priuata domo, sed in arce Hieronis, ac Hieronymi, super ruinis huiusce Dionysianæ postea erecta seruabatur. Huius arcis porta marmorea, quæ septentrionem respiciebat, ac septem ex marmore statuæ, & caput hominis marmoreum cum hac græca, latinaq; inscriptione: Extinctori tyrannicæ: dum ad propugnacula vrbis ibidem excitanda fundamenta foderent, anno sal. 1530. sunt reperta. Anno quoq; sal. 1553. ex eius loci profunda tellure eruta sunt ad promouendam vrbis munitionem quadrata quædam saxa ingentia, mira, ac pleraq; subnigra, numero supra quatuor milia, quæ distincta quinq; ordinibus, ac certis spatijs erant interiecta. Super hac lapidum maximi ambitus mole arcis huiuscemodi ædificium bitumine, & pice ordine reticulato substructum, vt ex eius vestigijs deprehensum est, erigebatur. Super huius ruinis postmodum (vt dixi) Hiero iunior domum suam regia structura ædificauit. Qua post Syracusarum à M. Marcello expugnationem & Romani Prætores vsi sunt: vt in Verrem. 6. scribit Cic. Super ea demum ab incerto nobis authore euersa, castrum, cui Maryhecto est nomen, à Sarracenis, vt ex forma, & nomine colligere licet, erectum est: quod & hactenus durat. Hæc porrò vrbis pars, quæ sola hodie habitatur, tres hac ætate habet arces. Quarum vna ea est, quam Castrum Maryhettum appellari modò diximus. Secunda ostio minoris portus prominet, Casanoua à Syracusanis appellata, quam Iaymus Alagona ædificauit, vt in eius porta lapis marmoreus infixus his literis indicat.

Hanc Alagona tuus fœlicem condidit arcem.
Magnanimus Iaymus:sit noua dicta domus.

TERTIA arx quadrāgularis formæ,ad cuius angulos quatuor sunt orbiculares turres quatuor ventos respicientes ad verticem oppidi, & ad fauces magni portus tuendas est apposita. Hanc Georgius Maniacius Bizantinus Constantini Monomachi Constantinopolitani Cæsaris, & Siciliæ Regis olim Præfectus lapide quadrato erexit. Cuius adhuc nomen retinet. Castellum nanq; peritioribus, sed vulgò Turris Maniacis appellatur. Huius portas Georgius in perpetuum tantæ fabricæ monumentum duobus arietibus insigni Græcorum industria, atq; arte ex ære Bizantij (ni fallor) fusis exornauit. Qui Panormum postmodum hac historia sunt translati. Cum anno sal. 1448. sub Alphonso Aragonum,& Siciliæ Rege,Syracusis vrbe pro curia,quam Cameram vocant, Mariæ vxori suæ concessa,à muliebri imperio per nouarum rerum studiosos nescio quos descitum esset,Rex, qui tum Neapoli agebat, Lupo Ximenio Durreæ prouinciæ Prorege, vnà cum Ioanne Vintimilio Giracij Marchione, quem plurimum per id tempus apud Siculos authoritate valere perspexerat, per veredarios compescendæ seditionis,vrbisq; sub Reginæ fidem reuocandæ negotium delegauit. Ille, vti in mandatis habebat, Syracusas cum Marchione profectus, se in Maniaciam, Ioanni collegæ Casanoua arce designata,recepit. Ioannes ibi cum imperio nihil promoueri animaduerteret, ad solertiam studium conuertit: illectosq; ad se astu sub veteris necessitudinis prætextu, conficiendarumq; cum Rege, ac Regina rerum omnium,callidis pollicitationibus veluti ad epulas viginti ferè è patritijs coniurationis principes,clàm in arce capite truncauit. Quibus è medio sublatis,confestim tota vrbe seditio omnis profligata est. Quo facto Lupum, infecti, vti existimabat, negotij difficultate adhuc trepidantem,cum insperato nuntio aggressus, duos hos arietes in tam vtilis officij præmium ab eo acceptos in Castellum bonum oppidum suum, in quo & familiam habebat,transuexit. Quibus deinde patris defuncti tumulum Antonius successor eius decorauit. Sed cum postremò Henricus Antonij filius & ipse Marchio perduellionis reus vniuersam hæreditatem proscriptionis sententia in Regis ærarium contulisset, à Gasparo Spes Siciliæ eo tempore Prorege, ex Castello bono Panormum in Regiam, cui tunc Hosterio nomen, nunc vectigalium quæsturæ locus est, transmigrarunt. Vnde post aliquot annos cum per Ferdinandi Catholici Regis obitum Sicilia, & Panormus præsertim nouis tumultibus laboraret, ab Hectore Pignatello eius tempestatis Prorege, quòd eo loco Regi sedes minus tuta videretur, vnà cum Regia arietes quoq; in castrum ad mare, vbi & hodie spectantur, translati sunt. Sed ad rem. Hæc Insula licet parua sit, saxosa, nihilq; in se humoris retinens, & sexcentos in ambitu vix passus complectatur, pelagoq; circumfusa sit, multorum tamen fontium, instar fluuiorum, dulces perpetuò aquas, affatimq; emittentium affluens est. Mirum profectò, ac rarum naturæ opus, & spectaculo dignum. Inter alios, fons in ea est ingens ad latus eius occidentale, quod portus magni fluctibus alluitur, medijs è saxis, ac specu exundans, statimq; in mare fluuium emittens, cui nomen Arethusa est, notior apud Poetas, & Historicos, quàm literis explicari queat: quòd ea aqua in Syracusanis finibus non scaturiat, sed externa ex Peloponneso illuc sub mari naturæ cuniculis deducta perueniat. Siquidem Alphæum Achaiæ regionis fluuium terra absorptum, & subter mare in Siciliam per p. m. ferè. 500. fluere, atq; ex hoc fonte rursum emergere ex poetis Pindarus omniū primus,& ex historicis qui ad nos peruenerunt,Timęus,quos

Græci

Græci, & Latini sunt secuti, tradiderunt. Et Pindarus quidem in Nemeis ode prima: O veneranda (inquit) Alphæi respiratio, celebrium Syracusarũ germen, Dianæ cubile, Deli soror Ortygia. Quem (vt arbitror) imitatus Vergilius Bucolicorum ecloga. 4. ait.

Sic tibi cum fluctus subterlabêre Sicanos.
Doris amara suam non intermisceat vndam. Et Georg. 4.
Et tandem positis velox Arethusa sagittis. Et in eodem.
Sed ante alias Arethusa sorores
Prospiciens summa flauum caput extulit vnda. Et Aen. 3.
Sicanio prætenta sinu iacet insula, contra
Plemmyrium vndosum: nomen dixere priores
Ortygiam. Alphæum fama est hũc Elidis amnem
Occultas egisse vias subter mare, qui nunc
Ore Arethusa tuo Siculis confunditur vndis. Ouid. etiam Meta. 5.
Pisa mihi patria est, & ab Elide ducimus ortus:
Sicaniam peregrina colo: sed gratior omni
Hæc mihi terra solo est. hos nunc Arethusa penates
Hanc habeo sedem, quam tu mitissima serua.
Mota loco cur sim, tantiq; per æquoris vndas
Aduehar Ortygiam, veniet narratibus hora
Tempestiua meis, cum tu curaq; leuata,
Et vultus melioris eris. mihi patria tellus
Præbet iter, subterq; imas ablata cauernas
Hîc caput attollo, desuetaq; sydera cerno. Et Clau. 2.
Quas Arethusæi latices, quas aduena nutrit
Alphæus. Et Silius libro. 14.
Hic Arethusa suum piscoso fonte receptat
Alphæum, sacræ portantem signa coronæ.

Timæus in suo de Italia, & Sicilia opere (referente Stephano) Alphæus (inquit) caput in Arcadia tollit: vnde Cuniculo depressus in Syracusis Siciliæ fonte Arethusa fluenta perducit. Timęum, & qui eo priores forsitan id memoriæ prodiderunt, eo argumento adductos arbitror, quod fama per manus ducta ferebatur poculum in Olympia in Alphæum Achaiæ fluuium deiectum in hoc Arethusæ fonte repertum fuisse. Obseruatum præterea Olympiacis sacris, quæ quinto quoq; anno non procul ab Alphæo fluuio celebrantur, animalium, quæ pro victimis offerebantur stercora, & sanguinem in Alphæum amnem deiecta ab Arethusa fonte eodem planè tempore turbido emitti solere. Delphicus demum Apollo Archiæ ad condendas Syracusas oraculum reddens hac (vt Pausanias lib. 5. refert) descriptione vsus est.

Trinacriam supra medio iacet insula ponto:
Ortygiam dixere. vbi cana fluenta refundit
Alphæus, pulchræ sese immiscens Arethusæ. Hinc Pli. lib. 2. Cap. 106. Quædam flumina, inquit, odio maris ipsa subeunt vada: sicut Arethusa fons Syracusanus, in quo redduntur iacta in Alphæum, qui per Olympiã fluens Peloponnesiaco littori infunditur. Et lib. 31. c. 5. est, ait, & illud miraculo plenum Arethusam Syracusis fimum redolere per Olympia, veriq; simile: quoniam Alphæus in ea insula sub ima maria permeat. De Arethusa & Alphæo, Solinus: Verum est, inquit, hactenus, quod conueniat fons, & amnis. Syracusis, ait Pomponius Mela, fons mirabilis Arethusa est, in quo visuntur iacta in Alphæum amnem Peloponnesiaco littori infusum. Vnde ille creditur non se consociare pelago: sed subter maria, terrasq; depressus huc agere alueum, atq; hîc se rursus extollere.

Et Pausanias lib. 8. Alphæus fluuius (inquit) pręter cętera flumina peculiarem quandam pręsefert naturam. Nam subter euanescit sępe, & rursus erumpit. Eius siquidem origo in Phylace Achaię est. Quo non procul aqua alia ex pluribus, & magnis fontibus conflata in ipsum delabitur, cui loco Symbola nomẽ est. Ex Phylace, & à Symbolis progressus in Tegeaticum immergitur campũ: mox in Asia rursus erumpit, & cùm Eurotæ fluuij aquas recipit, secundò in terram absorbetur. Tertiò deinde, vbi fontes sunt Arcades, emergit, & agrum Pisæum, vrbemq; Olympiam præterlapsus supra Cyllenem Eleorum nauale in mare irrumpit: Adriaticumq; mare subtermeans, in Ortygia, quæ prò Syracusis est, se ostentat, Arethusæq; miscetur. hæc Pausanias. Quæ ipsa pluribus argumẽtis lib. 5. affirmat: Meantem (inquiens) subter mare Alphæum amnem, fontiq; apud Syracusas immisceri quid causæ sit, quare non credã, non plane video: cum Delphici Apollinis voce rei fidem factam meminerim, qui Archiæ Syracusas coloniam ducturo hoc respondit. Græcorum præterea, ac Aegyptiorum, qui in Aethiopiam supra Syenem, & Meroen vrbes venerunt, narrant Nilum fluuium quendam ingredi lacum, atq; inde, tanq̃ è terra continenti elapsum per Aethiopiam inferiorem in Aegyptum decurrere, atq; in mare postea, quod ad Pharum est, erumpere. In Hebræorum finibus amnem Iordanem ego vidi, qui Tiberiadem ingressus lacũ, puris aquarum vndis illum transuehitur, & in alterum lacum, cui mare mortuum est nomen, integer, ac incorruptus ingressus in ea ipsa palude consumptus euanescit. Alphæo persimilis fluuius est in Ionia, cuius fontes iuxta Michalis montis radices sunt, aquæ verò interpositum transmittentes pelagus prope Brachidas in portu quodam, qui Panormus appellatur, rursus emergunt. Hactenus Pausanias. Idem quoq; Athenæus, Lucianus, & alij pleriq; pro constanti asserunt. At Strabo lib. 6. fabulosum id totum, ac monstruosum arbitratur hac maxime ratione ductus, quòd circa mare, vbi Alphęus inter Phęan, & Pytanen promontoria ostium facit, nullus reperiatur hiatus, quo absorptus amnis subtermeare Syracusas vsq; posit: sed maris fluctibus statim immisceatur. Ad hęc (inquit Strabo) cum mari immisceretur, salsas necesse est habere aquas: neq; eo impetu pelagus ingreditur, vt potabiles, velut Arethusa habet, per tantam maris vastitatem, aquas secum ferre posit. At enimuero, tametsi Strabo author est grauissimus, contra eos solum eius vrgent rationes, qui Alphęum fluctibus immixtum Syracusas integrum per tot passuum milia excurrere scribunt, quod supra fidem, ac sensum est pene communem. Nam & veteres omnes, qui hoc naturę mirum in literas retulerunt, Alphęum non ad ostium, neq; mari immixtum, sed ad mediterranea absorptum, demissumq. vel totum, vel aliquam sui partem ad Arethusam vsq; subtermeare scripserunt: cum & quędam alia flumina subire terras, rursumq; emergi ex Plinio libro. 2. iam didicerimus, vt Lycus in Asia, Erasinus in Argolica, Tigris in Mesopotamia, & pleraq; alia. Temerarij igitur est hominis Arethusę fontem ex Elide non profluere firmiter asserere, cum in eo tot illustrium Gręcorum ingenia subtili studiorum societate non sine causarum expresso iudicio consenserint, & nos ipsi ingentia flumina ex tam paruo Syracusarum scopulo, & iuxta littus occiduum mirè exoriri videamus. Quis enim Dei, vel naturę arcana mortalibus abdita rimari vnq̃ potuit? Quis ingenteis illas in ipsis terrę visceribus cauernas oculis introspexit? quę, maria omnia per tot temporum spatia, tantorum fluxibus fluminum nunq̃ excrescentia, perpetuò hauriunt, & exorbent? quę tamen negare dementissimum fuerit. Quis deniq; (vt ad nostra veniamus) subterraneos anfractus, quibus repletis vniuersa exuberantis aquę moles in apertũ cœlũ per cacumina montiũ euomitur, nõ admiserit? Proinde imbecillitatis humanę est non omnia scire, non omnia perscrutari oculis posse, cui sola fere antiquita-

tis

tis memoria subuenire debet: tantum abest, vt priscis fidem abroget. quibus & hac in re lib. de mirabilium auditionibus neq; Aristotelem puduit assentiri. Enimuerò Arethusa (vt Cic. & Diodorus referunt) incredibili olim erat magnitudine vel ea ratione, quòd pleriq; fontes, qui circumquaq; emergunt, & ad officinas coriariorum diuersa loca instar fluminum hodie excurrunt, simul confluentes, lacum efficiebant: qui vno ambitus stadio à specu, vnde nunc exundat, ad fontem vsq;, qui ætate meâ à canalibus nomen habebat, protendebatur. vt scruporum, aquarumq; vestigijs adhuc cernitur: vbi vetusta erat vrbis porta Arethusæ olim, Liuio, sed mea tempestate saccariorum appellata: qua Insula capta à Marcello est, vt & liuius refert, & nos vberius in historijs. Hæc cum antè integra, & miris, vetustisq. lapidibus structa ad aream cathedralis ecclesiæ pateret, & sola ex antiquis portis superesset, vigesimo circiter ab hinc anno ad tuitionem vrbis clausa, prorsusq; extincta, vsum, formam, & nomen amisit. Ea verò quæ hodie ad Arethusam ducit, sanctæ Mariæ à portu dicata, ætate paulò superiori fuit aperta, cum antè nulla esset. Nam eius mœnia quodam tempore Arethusa extrà alluebat, intus verò gradibus ingentibus in lapide excisis, quos terra hodie operuit, præmuniebantur: quibus Syracusani ad aquas, quæ intra muros quoq; tum scatebant, è fonte hauriendas descendebant. Sed diuisus in plures alueos Arethusa processu æui huic muro portæ aperiendæ locum dedit. Plenissimus quoq; olim erat piscium: quos, quòd (teste lib. 6. Diodoro) sacri Dianæ à superstitiosis haberentur, nefas erat tangere: adeo, vt qui bellorum tempore eos edere sunt ausi magnas subijsse calamitates exemplis probatum veteres scribant. Crassas, salsioresq;, & ad potum iniucundas habet aquas. quarum vsum, cùm duræ, & incoctiles sint, incolumitati humanæ minus conferre lib. 2. docet Athenæus. Non procul ab Arethusa è medijs maris fluctibus fons aquæ dulcis mirè exundat, caputq; inter aquas salsas extollit, Oculus Cilicæ vulgò appellatus. cuius nullum veterum scriptorum meminisse vel ex eo censendum est, quòd è vicinis Arethusæ fontibus vnus est. Qui cùm olim velut & cæteri, ex Insula, non è mari erumperet, corrodentibus processu æui fluctibus ea littora, occupantibusq; (prout murorum vrbis, ac domorum pendentes adhuc ruinæ, quos in sicco prius iacentes, iam mare alluit, satis indicant) è medio salo nunc emergit. Nam cùm aqua grauis sit, è mari sursum natura sua non posset attolli, nisi ex edito prodiret loco: vt & suadet ratio, & primo Metheororum Aristo. & Trogus lib. 4. docent. Quòd si ex Arethusæ fontibus hic non est vnus: ex aliquo certè vicino monte eadem ratione, eodemq; Aristotele authore gigni, & ex pelagi vadis expellente eum interiori vento sursum emergere necesse est. Erat igitur Arethusa fons ingens & piscosus, molibusq; iactis in mari, & reticulato ordine positis circunseptus: quibus multa bituminis, ac picis mixtura iniecta, fluctus maris ab eo arcebat, cuius visuntur adhuc clara vestigia. Nam & coriariorũ vicinæ super ijs molibus & materia hac bituminosa officinæ cõstructæ ætate mea cernebãtur. Quibus deletis propugnaculũ ingẽs ad robur vrbis, & portus munitissimũ, quod a sancta Maria de portu dicitur, superstructũ est. Mea præterea ætate anno sal. 1506. ipse ad. 4. id. Ian. prorsus exaruit. Sed interim ad isthmũ & littus marmorei portus cõplures aquarũ fontes emersẽrũt, qui cũ Arethusa refluxit, scaturire mox desierũt. Hęc itaq; in hac prima, Syracusarũ ambitu cõtenta, vrbe, quę hodie sola colitur, sunt memoratu digna. Quę etsi natura munita, & situ suo vel à paucissimis (teste in Verrẽ. 7. Cice.) custodiri posset: à Carolo tamen Cæsare insignibus propugnaculis, & omni opere hac nostra ętate adaucta, & roborata est.

ALTERA erat vrbs Syracusis cui nomen gręcum Acradina Ciceroni, Diodoro, Plutarcho, & Liuio, quod iusta compositione summum verticem interpretamur: quòd maxima eius pars in mole nonnihil edita in In-

ſulam prominenti ſteterit. Hanc & cæteris munitiorem, ampliorem〈q〉;,& quodammodo ex pluribus vrbibus compoſitam fuiſſe in Timoleonte, & Marcello Plutarchus,& ipſe loci ſitus indicat. Proximam quoq; Ortygiæ, & ſolo ponte ab ea ſeiunctam ſtetiſſe, non coniectura, ſed certo iudicio conſequor. Cùm enim Acradinam poſt Corynthiorum aduentum ob populi frequentiam, quæ Inſulæ anguſtijs contineri non poterat, Ortygiæ acceſsiſſe ex Strabone accepimus: non longè ab ea certè condi debuiſſe quis dubitauerit? Quod & ex Liuij verbis ſatis manifeſtum eſt,dum (4. lib. 2. belli Punici) Andronodorus (inquit) qui Inſulæ arcem,& cætera,quæ poterat,præſidijs firmarat, poſtero die luce prima patefactis Inſulæ portis in forum Acradinæ, ac in aram Concordiæ aſcendit. Et ibidem lib. 5. priuſq̃ (inquit) Marcellus Syracuſis potiretur,Thica, & Neapolis,quæ reliquæ ſunt vrbis partes, ei ſe dediderunt. Quibus receptis Marcellus omnibus copijs Acradinæ mœnia aggreditur. Ad quem arcendum non ſolum qui Acradinam tenebant, ſed à Naxo etiam armatorum agmina relictis ſtationibus ſuis concurrerunt. Et in Timoleonte Plutarchus arcem Acradinæ coniunctam facit. Ea verò cùm ad Iſthmum ſteterit (vt præmeminimus) quæ etiam ſola cum Inſula à Dionyſio iuniori in extremis diebus imperij ſui tenebatur, quis non videt Acradinam Inſulæ proximam fuiſſe? In hanc autem me prolixiorem demonſtrationem (vti ſæpe alias) neotericorum quorundam circa veri inueſtigationem incuria coegit: vt conterraneos ſimul, & exteros monerem, ne ab hiſtoriæ,& rei ipſius fide & in hac, & in multis alijs deſcriptionibus illorum erroribus abduci ſeſe patiantur. Acradina igitur à paruo hoc Ortygiæ interuallo ad eum vſq; locum,qui Scala græca hodie dicitur,protendebatur,omnem〈q〉; inferiorem agrum continebat vſq; ad mare. cuius fluctibus qua Orientem,& Meridiem reſpicit, alluebatur, vt. 4. lib. de. 2. bello Punico Liuius tradit, & circumiacentia eius mœnia adhuc oſtendunt. In hac in primis,qua Ortygiæ proxima eſt, domus erat ingens,& inſignis,quam lectorum ſexaginta cognomento vocabant (vt lib. 16. ſcribit Diodorus) opus Agathoclis Syracuſanorum Regis. Hæc cum omnia Siciliæ ædificia, etiam ſacras ædes quaſcunq; amplitudine, eminentia, ac nobili ſtructuræ elegantia ſuperaret, cœleſti fulmine poſtmodum icta concidit: ac ne veſtigium quidem vllum ſui reliquit. Hac vrbis parte forum erat maximum, pulcherrimæ porticus, ac Xiſti ampliſsimi, in quibus athletæ per hyberna tempora ſeſe exercebant. Ornatiſsimum quoq; Prytaneum ſenatus, ſiue magiſtratus (id enim Prytanis Græcis ſonat) ad ius dicendum locus. Inter reliqua eius ornamenta ſignum Sapphus Marci Syllamonis opus perfectum, elegans, atq; affabrè elaboratum erat, quod in baſi inciſum habebat epigramma græcum pernobile. Cuius memoriam quidem Cic. in Verrem. 6. numeros verò non recenſuit. Erat Acradinæ etiam ampliſsima curia, quam Syracuſani Buleuterium græcè, quod latinis curiam loquitur, appellabant. Inter templa verò, quæ plurima hac vrbis parte cernebantur, Iouis Olympij egregium in primis, ac diuina prope magnificentia ſtupendum ab Hierone iuniori, non procul à foro, iuxta theatrum, vnius ſtadij ſpatio in longum extenſum, latitudine atq; altitudine reſpondente, extructum fuit: pyramidibus, & metis plurimis, eiſq; ingentibus,artificioſiſq; inſigne: vt lib. 16. Diodorus refert. In hoc plurima Gallorum, Illyricorum〈q〉; ſpolia, quę Senatus, Populuſq; Romanus Hieroni Regi aliquando dono dederat, affixa, appenſaq; videbantur. Erat in eodem & Iouis Imperatoris ſimulacrum religioſiſsimum, exquiſitiſsima,ac cœleſti propemodùm induſtria expolitum: quod vrion Græci, hoc eſt ſignum vocabant. Fuit nimirum illud ex tribus Iouis ſimulacris, quæ eo tempore in orbe ferebantur vnius generis pulcherrima. Duorum namq; reliquorum, alterum Macedonię ereptum in Capitolio poſuerat Flaminius: alterum

rum in ponto sacerrimũ erat, vt in Verrem .6. Cic. tradit. Porrò hoc tertium pręcipua Syracusis colebatur veneratione: quod non modò ciues, & incolę, sed aduenæ quoq; & visere, & curiosissimo prosequi cultu consueuerant. Tẽplum præterea Iunonis iuxta littus. Concordiæ quoq; ara præcipuæ religionis, & Aesculapij ædis, in qua & signum Panos affabre factum, statis cæremonijs solenniter vnà cum Aesculapio celebratum Acradinæ fuerunt. Fuit etiam in ea templum Baccho, quem Liberum appellabant, sacrum: in quo & sua Aristæo, qui liberi filius, & olei inuentor Grecis est creditus, cum patre sacrificia fiebant. cuius simulacrum pulcherrimum, & parium ibi caput religiosissimum seruabatur, vt Cic. in Verrem, & Diodorus lib. 20. scribunt. Neq; prætereunda est Sphæra solaris ænea, quam in hac vrbis parte commendat Athenæus: in qua motus omnium signorum cœlestium, segmentorumq; figurationem, & quasi typum quendam ortus syderum, atq; occasus, cœli conuersiones cum singulorum ventorum ratione, totumq; deniq; naturæ opificium ad oculum contemplari licebat. In extrema autem Acradinæ regione, quà septentrionem spectat, arx erat Galeagra à Græcis dicta (quod carcer noxiorum est latinis) Trogilorum portui imminens Thucydidi: cuius ætate mea clarissima, & ea maxima, in vinea Petri Augustani, nõ procul a Scala græca visuntur monumenta. iuxta quam & Trogilorum erat porta Thucydidi & Liuio. Qua Leontinos respicit, regio erat, nomine Hecatompedon, vt Plutarchus in Dione refert. Latomiæ quoq;, siue latumiæ, quas tagliatas vulgò hodie vocãt, in hac (vt & Neapoli) ex quibus ad vrbem extruẽdam lapides petebant excauatæ sunt: quibus Dionysius, & cæteri post eum tyranni pro carcere vtebantur. Opus (inquit in Verrem Cic.) erat Syracusis ingens, & adhuc extat, totum ex saxo solido in altitudinem mirandam depressum, & multorũ operũ, penitus excisũ, & omni aditu obsepto munitissimũ. opus quidem multorum Regum, ac tyrannorum. Latumiæ (inquit Asconius Pedianus) qui Syracusis sunt carceres, sic dicuntur, quoniam loca sunt, ex quibus lapides excauabantur, sic dicti lingua Siculorum. Sub terra hi erant carceres maximi viuo ex lapide absq; testudine excisi. In eos qui publicè custodiendi erant, etiam ex cæteris oppidis, detrudi videbantur. In Acradina alię specus sunt plures viuo ex lapide manu excisę visu mirabiles. Quarum præcipuæ sunt: vna, quæ antrum sancti Nicolai dicitur. alia ingens & miro artificio ad harmoniam, vocumq; responsa elaborata: rarissimum profectò opus. in qua Echo non modò vocis editæ, sed summissæ quoq;, neq; natura, vt alibi, sed arte certa responsa refert. Tertia in hortis cœnobij Franciscanorum, cui à sancta Maria de Iesu cognomen inhæret. quæ licet ore angusta, vbi tamen penetraueris, lata est: & potabilem demum habet lacum. Et subter D. Ioannis templum specus quædã latis vijs, ac trãsuersis distinctæ, atq; instar vrbis excauatę: cimiterij suo tempore locus. Ad latera namq; earum sepulchrorum frequentia in lapide ipso excisorum visitur. Deniq, & ea quæ ad D. Luciæ ædem magna arte effossa cernitur. In vniuersum autẽ amplissima ac fortissima Acradina (vt Cic. scribit) vna lata via perpetua, multisq; transuersis diuisa priuatis ædificijs continebatur. Quæ omnia hac ętate temporum, ac bellorũ iniuria defecerunt. Porta eius vna integra, quà in mare ad Orientem patebat, non longè à duobus scopulis, qui Duo fratres appellantur, & via, quadratis, & eis vsq; ad littus ingentibus lapidibus strata, quæ ruderibus antè oppressa latebat, anno demùm sal. 1553. ex improuiso reperta est.

TERTIA verò Syracusarum vrbs, quòd in ea Fortunæ fanum antiquum fuerat, Thice, quod fortunam Latinis significat, nominata est Ciceroni. quam Enisneam etiam Plutarchus in Marcello ob id appellare videtur, quòd Fortuna vnius vna sit. Ea muro Acradinæ ad occidentem hærebat, quæ cum ante non satis ingenio esset munita, post Thrasybuli eiectionem a Syracusanis muris

nis muris (vt apud Diodorum lib. 11. est) ex quadratis, ijsq; magnis, quemadmodum Acradina, lapidibus circunsepta est: quorum non obscuræ adhuc ibi cernuntur ruinæ. Hi porrò non fossis manu factis, sed decliui tantum solo lapideo præmuniebantur. Situs enim eius (vt & maximæ Acradinę partis) moles quædam est paulisper edita, vndiq; natura præcisa, tota lapidosa, atq; aspera, velut & tota circumadiacens plaga. Gymnasium habebat amplissimum, & complures ædes sacras, colebaturq; & habitabatur frequentissime Ciceroni. In eius vertice locus eminens, & vndiq; præruptus, Epipole græcè (quod alij loco imminere Thucydides, pleriq; supra vrbem, interpretãtur) cognominatus est. Huic enim tota Syracusæ vrbs, ac portus, quin & Pachyni promontorium ad dexteram, & ad sinistram Pelorus, Calabriæ montes, Tauromenij alpes, & mons Aetna præclaro quidem prospectu subsunt. Epipole (inquit lib. 6. Thucydides) locus præruptus, & vrbi imminens est. cuius aditus vnus duntaxat est. Nam cæteræ partes, cùm arduæ sint, conscensum minime prębent. Hic vrbetenus aliquantulum decliuis, & introrsum omnino patens locus, ideo Epipole a Syracusanis vocatus, quia eminet plurimum alij loco. hæc Thucydides. In summa Epipoles crepidine, ac vertice arx erat, Labdalus græce appellata Thucydidi: quã Hexapilon lib. 6. secundi belli Punici vocat Liuius. Hæc ex quadratis lapidibus, & eis admirandis miro artificio erat extructa. cuius magnificentiam prostratæ adhuc ædificij cadauera testantur: quibus Syracusanæ iam deletæ vrbis nulla hodie extant maiora vetustatis monumenta. Apparent, inter alia, subterraneę ibi ad plura vrbis loca tendentes viæ, e lapide quadrato stratę, quibus aut Rex, aut milites, si quando aut seditio exoriretur, aut hostium ingrueret impetus, facilè ad cæteras inde vrbis partes penetrarent. Hunc locũ hodie Syracusani Mongibellisium vernacula lingua appellant. Supra Epipolen, ac labdalum stadijs circiter duobus ad occidentem tumulus est vndiq; præruptus, qui Euriolus a Thucydide lib. 6. quasi magna latitudo, a Diodoro verò lib. 20. Euryclos. i. amplus circulus appellatur. In eius edito iugo arx est ineleganti opere à veteribus erecta, speculæ æq; atq; arcis speciem referens: quæ hodie semiruta cisternam in ipso viuo saxo excisam exhibet: & a iucundissimo, quem in vicinas, & distantes etiam Pachyni, & Pelori regiones præbet, prospectu, vernacula lingua Beluedere hodie à Syracusanis vocatur. Supra Euryolum p. m. fere. 4. arduus est mons vtrinq; rupibus præceps, eius vertex à Thucydide li. 7. Lepas (quod ꝓmõtoriũ latinis est) sed hodie Mons Crimitis media correpta vulgò appellatur. Ab Epipolis mille prope passus Leontinum versus recedens locus erat Leon à Thucydide lib. 6. dictus: cuius hac ætate nullæ visuntur ruinæ. Iuxta Epipolas, & sub arcem labdalum, Pentaphilum etiam horologium illustre, ac excelsum erat: opus quidem senioris Dionisij (vt in Dione scribit Plutarchus) & domus eiusdem regia: in quam platanos, quod nouæ essent arbores, ad ornamentum ex insula Diomedis transtulit Pli. lib. 12. c. primo, postea in gymnasium amplissimum (de quo diximus) conuersa. Complures in hac regione sacræ ædes: sed Fortunæ in primis vetustissima, ac celeberrima colebatur: à qua nomen habuit: Scribit quidẽ Plutarchus in suis politicis, Timoleontem post Tyrannos è Sicilia sublatos Fortunæ templum Syracusis quàm magnificentissimè condidisse. Nam à plerisq; præstantissimis factitatum veteris superstitionis viris legimus, vt rebus præclare ab se gestis eo modo Fortunam laudandam, adorandamq; censuerint: an tamen in Thica id templum Timoleon erexerit, à scriptoribus, quorum opera ad manus meas peruenerunt, non est proditum. Moles, in qua duas vrbis partes Acradinam, & Tycham conditas diximus, Terracãtis vulgò hoc tempore cognominatur. Quæ cum aquarum natura esset indiga, Syracusanorum & potentia, & ingenio cuniculis subterraneis, quibus per totã vrbem ad latera (vt & hodie fit) aquæ deducebantur,

cebantur, ad hominis staturam in imo perforatis facta est vberrima. Et ne concretus aer, aut impedimentum aliud, cursum aquæ moraretur: tum ne per vrbis vias cuiq; huius commoditatis esset difficultas, in summitate spiracula (puteorũ instar) complura sunt adhibita. Aquarum porrò ad egressus hęc sunt nomina. Quá moles meridiem respicit Trimilia, Garelmus, & Paradisus. qua verò septentrionem Targiunis, Targia, Boscus, & Targetta. Cæterum vbi caput habeãt, licet ad montem Crimitim coniectura ducamur, incertum tamen tenemus. Subtili namq; industria fontibus prorsus occlusis subterlabendo eò pertractę sunt. Verùm aliæ aquæ, quæ preter has per aquæductus cæmentitios Syracusas fluebãt, tametsi vetusta locorum, finiumq; nomina prorsus interierint: quales tamen fuerint, vnde, & quomodo sint deductæ non est difficile cognoscere: quòd ipsę earum formę magna ex parte adhuc extent. Siquidem .20. fere p. m. a Syracusis ad Occidentem vallis est ingens, quæ in saxosæ, atq; asperę rupis angulo situm habet Sortinum noui nominis, & recens oppidum. Ad illius verticẽ fons magnus erumpit, cui Guciuno hodie est nomen, statim fluuium emittens: qui passibus inde vix centum, duobus fontibus, altero ad sinistram ob argenteas, quas voluit arenas, argenteo, altero ad dexteram Rugio, nominatis, atq; vlterius sub ipso oppido, ex alio item fonte, cui Primus est nomen, augetur. Sortino præterea qua meridiem respicit, collis Serramenzanus hodie dictus vndiq; præcisus incubat: ad cuius radices in meridiem obuersas, & ad verticẽ vallis alterius, quæ inter Pantalicam molem, vrbemq; hodie dirutam Herbesum olim appellatam, & Serramenzanum collem interiacet, vberrimi fontes duo magno impetu exoriuntur Buttigliariæ vernaculè hodie vocati: qui & ipsi statim fluuium conficiunt. Syracusani igitur aquarum inopia ad operosa consilia adacti, hoc colle siliceam habente naturã ad latus meridionale magno labore, maximoq; prope sumptu per longos tractus perfosso, cuniculum ingentem egerunt: qui Conductus pulchræ fœminę appellatur. ac deinde arcu (instar pontis, qui adhuc extat, fluuij pons vocatus) extructo, Buttigliariæ aquas amplis ijs fistulis a venis deductas Guciuni fluuio, sub Sortino, ad ædem Annunciatæ permiscuerunt. Postremò nonnullis ductibus cæmentitijs, plerisq; ẽt subterraneis, quorũ vestigia pluribus locis apparent, per .20. fere p. m. magnificè substructis, aquas affluentissime in vrbem deduxerunt. Quarum postmodum fistulas, quò potus inopia Syracusani in deditionem compellerentur, Athenienses Syracusanæ obsidionis tempore dissciderunt, vt lib. 6. scribit Thucydides. Hodie verò hæ aquę dirutis iam canalibus Anapum fluuium, cui miscentur, augent. Sed ad Tycham redeo. In decliuiori parte meridiem versus, domus erat Timoleontis Corinthij, tyrannidis apud Syracusas extinctoris, quę ei oculis orbato à senatu, populoq; Syracusano perhibetur esse constructa. eam, vbi hodie ędis est D. Petro à Trimilia fonte cognominato sacra, fuisse Syracusani existimant. Non procul inde aberant portę Agregarię, quas Segragianas in Tusculanis Cic. appellat: extra quas magna sepulchrorum erat frequentia. quibus immixtum Archimedis tumulum se reperisse gloriatur Cicero. His quoq, vicinum fuisse Sicam oppidulum suburbanum author est lib. 6. Thucydides. Super hæc verò quod ad Tycham addam, nihil est. Nam totus tam huius, q̃ Acradinæ situs, adeo campestris est & incultus, vt cum non liceat ibi alias Syracusanæ magnitudinis ruinas, præter paucas eas, quas recensuimus, oculis cernere, sola ferè scriptorũ celeberrima mẽtio, & authoritas efficiat, vt extitisse his partibus vrbẽ suo tẽpore, & ægrè adhuc credamus. Euenit autem tanta hisce regionibus vastatio cũ Romanorũ (Sex. præsertim Põpeij) industria, qui nulla aut pauca in eis reliquerunt priscorũ operũ monumenta, tum soli natura, quod cùm lapidosũ sit totũ, prostratis ab hostibus ędificijs, quę altioribus fundamentis carebant, ruinę etiã ipsę quam facilime inde dimoueri & asportari potuerũt,

QVARTA

QVARTA ET vltima Syracusarũ vrbs, quę, quòd postremo ędificata sit Neapolis gręcè, hoc est noua ciuitas est appellata, ad septentrionem Tychę, ad orientem verò Acradinę hęrebat, eo loco sita, qui Muragli vernacula lingua nunc dicitur. atq; adeo reipsa conuincuntur ij, qui eam inter Insulã, & Acradinam posuerunt. Ad eius summum Theatrum erat maximum Ciceroni, omniumq;, quæ in Sicilia fuerunt pulcherimum, Diodoro lib. 16. cuius adhuc viuo saxo incisa ex parte videtur forma. Rupibus nanq; partim incisis, partim muri gyris amplissimis constabat: ad cuius verticem ex Tychæ latere, antroq; manufacto, ac latis fistulis, aquarumq; ductibus sub ipsa viua rupe incisis, longissimoq; tractu excauatis fons emanat, qui obliterato prorsus antiquo Grecorum nomine, Sarracenicè Gar elme, quod foramen aquæ latinis sonat, corrupte Galermus hodie dicitur. Non longè à Theatro amphiteatrum erat orbiculare singulari architecturę magnificentia insigne: Cuius magnas, Illustresq, reliquias cernimus, Coliseum, & fossa granatorum vulgò appellatas. Duo quoq; hac regione inter cætera erant templa egregia, alterum Cereri,alterum Proserpinæ, quam liberam vocabant, sacrum,Ciceroni: Hieronis superioris opus Diodoro. Signum prætetea Apollinis,qui Themytes Ciceroni, Themenytes Suetonio à iustitiæ (ni fallor) vaticiniorumq; opinione ita indito a priscis nomine dicitur: quod Tyberius Cæsar suprema voluntate, Syracusis Romam in nouum templum, quod in memoriam Augusti simul cum bibliotheca excitauerat, aduehi decreuerat: sed morte præuentus decreti sui euentũ non obtinuit,vt Suetonius in eius vita .c.74. commemorat. In Neapoli portæ erant duabus alijs,quæ Syracusis celebratę sunt, nihilò inferiores Menetides à fabricæ fortitudine,& robore ita græce denominatæ, quæ Anapum fluuium prospiciebant Plutarcho in Dione. Extra eas palus erat, quam Lysimeliã Thucydides, Pantanellam vulgus hodie vocat. Cuius(vt & aliarum quoq; illi adiacentium) vaporibus tota Syracusarum vrbe, ac præsertim hac parte cœlum inficiebatur, vt in lib. de consolatione ad Martiam scribit Seneca, & nos experimur. Hinc ad fluuium Anapum, & Olympicum vsq; via erat magnis, & quadratis strata lapidibus, mea ætate reperta. Quibus erutis ingens vrbis propugnaculum, quod vnicæ portæ vrbis hodie imminet, est excitatum. Paludem aliam fuisse Syracusis scribit Vibius sequester, quam Tyracam appellabant. vnde Tyracati nomen Acradinę, & Tychæ agro recens forsan obuenit. Hortus pro mœnibus vrbis, qui Mython dicebatur, olim ab Hierone Rege sumptuosissimè ædificatus & consitus erat libro .12. teste Athenæo Tres fontes extra vrbem insignes fuisse Tenenitim, Archidemissam,& Margeam,lib. 3. refert Plinius. Hodie verò in agro Syracusano Cauę donnæ. 7. p. m. Sortinum versus,& Ricalcaci p.m. 6. ab vrbe distantes fontes sunt celebres. Cacyparis fluuij aquæ ad agrum quoq; Syracusanum, qui Gereates dicebatur, olim deducebantur, vt mirandis aquæductibus in rupibus excisis simul & cæmentitijs hucusq; pro magna parte integris passim ante oculos cernimus. Sed & fluuij Cardinalis hodie appellati. 18 .p.m. ab vrbe distantis, qui in valle Yhannicatini sarracenicè dicta totus mirè absorbetur, aquæ in agros Syracusanos per quosdam ductus .12.p.m.in rupe excisos, & ponte etiam ad id extructo, quorum adhuc clarissima visuntur monumenta, antiquitus procurrebant. Tybrim fluuium ab hostium labore denominatum, Syracusis fuisse Theocriti interpres & nonnulli perhibent, quem Fossam vocat Seruius. Hanc Athenienses & Pœni Syracusanorum captiui belli iure ad ligonis exercitium expositi æquatis iuxta moenia collibus, pro vrbis munitione tanq vallum confecerunt: in quam admisso alueo non mediocriter ciuitatem munierunt. Ab hoc nomine nonnullo pòst interiecto tempore Syracusani pleriq;, qui cum ingenti colonorum multitudine in Italiam Tyrannidis odio profugerant, iuxta Albulæ fluuij ripas, vbi

postmodum,

postmodum Roma fuit condita, sedibus positis, vetustissimo Albulæ nomine obliterato, fluuium Tybrim in patriæ memoriam, & quod eiusmodi fossæ imaginem præseferre videretur, denominauerunt. Cui opinioni accedere videtur Plinius: qui lib. 3. c. 5. Tyberis (inquit) antea Tybris appellatus: Sed prius Albula. vt Albula primùm; mox Tybris a Syracusanis, atq; Tyberis demum à ducis Albani submersione transnominatus sit. Nam & Solinus scribit Italum Regem ab insula Sicilia cum Syracusanis ad Ianum peruenisse, atq; eius cõsilio, auxilioq; ciuitatem iuxta Albulã condidisse Capenam nomine: à qua deinde portę Romanæ Capenæ nomen fuit impositum. quod quidem ad hanc nostram sententiam non parum affert authoritatis. quanq̃ à Verg. ad Tybrim Regem quendam immanis staturæ Romanum, Tybridis ætimologiam referri non ignorem. Sed hactenus quæ in quatuor illis Syracusarũ ambitu conclusis vrbibus aut sunt, aut fuerunt olim memoratu digna sigillatim recensuimus. Superest vt si quæ publica sunt, neq; his partibus peculialiter propria communi vrbis enarratione perstringamus. Hyberna Syracusis esse limpidissima, continuumq; ac perpetuum solem, qui nullo die quãtumuis nubilo ita arceatur, quin aliqua vrbis parte appareat, testatur & res ipsa, & Ciceronis in Verrem, & Plinij, & Solini authoritas. æstas verò propter paludum viciniam grauis olim erat, & intemperie prope infamis, vt ex Seneca retulimus. Leges plurimas in tã bene constituta rep. ad prauos mores reprimendos apud Athenæum Philaretus fuisse commemorat, quarũ etiam origo varia fuit. Inter alias itaq; (quia ordo ad temporum rationes accommodari non potest) vna fuit ea, quæ ad amictus communis fastum, insolentiamq;, quæ ad extremam luxuriam impudicitiamq; procedebat, compescendam, salutari, eaq; strictissima cautione lata est: Ne mulier vlla auro, vel purpura, vel floribus, aut preciosius ornata & noctu nulla ratione, interdiu verò nonnisi vnica ancilla comite domo exiret. Quod si quæ secus committeret, adulteræ, aut meretricis publicã ignominiam subiret. Viris etiam sumptuosiori veste vti interdictum erat, ni se adulteros, cynędosq; publice professi ab omni administratione honestoq; commercio prohiberi vellent. Doli quoq; mali lex apud Syracusanos principium habuit eiusmodi vt lib. officiorũ. 3. Cic. refert. C. Camnius Romanus eques Syracusas cum venisset, hortos se velle emere edixit. Quod resciens Pythius Syracusanus auri faber homo vafer captata emptoris familiaritate cui dolum iam pręcogitauerat, habere se quidem hortos suburbanos amœnissimos ac maris fluctibus irriguos, non venales, sed suos (vt amicorum omnia) vtriq; communes dixit. Ad quos Camnium in posterum diem ad cœnam inuitat. quò & piscatores complures ad fraudem conductos piscatũ conuocat. Ad hortos venit Camnius. conuiuiũ lautissime paratum habuit. mox & cymbarum multitudo ibi affuit. Pisces quotquot cæperant ante pedes Pythij abijciunt. Miratur Camnius: sciscitatur, interrogat, remq; inquirit. Cui Pythius, Quicquid, inquit, Syracusis est pisciũ, hîc capitur. Hoc littore carere piscatores non possunt. His verbis incensus Camnius contendit cum Pythio, vt hortos omnino sibi vendat. Grauari ille primò, subinde ægre flecti simulat; ac tãdem Camnio hortos vendidit quanti voluit. Camnius pisculentis hortis beatus, vt putabat, postridie & ipse amicos ad rus inuitat. tempestiue venit: nullos piscatores, nullasq; cymbas videt. Miratur, quęrit è vicinis quò piscatores abijssent. Responsum est, nullos ibi solere piscari. delusum se clare statim animaduertit Camnius. stomachatur. conclamat. furore ac censis perstrepit, Deos hominesq; inuocat, obtestatur. Pythium ad iudicium, sed frustra ducit: nondum enim lex de dolo malo erat edita. Est autem dolus malus, cum aliud dissimulatur, aliud dicitur. Hinc igitur Syracusis edictum est, sancitumq; lege perpetua, vt dolosus, veluti perfidus, improbus, & malitiosus mortis pœna plecteretur. quæ & Romæ postmodum ab Aquilio promulgata est:

Tum &

Tum & sanctissimam iurandi formam apud Syracusanos introductā, teste Plutarcho, ne quā fraudi locus esset, accepimus. Iuraturus nanq; in Thesmophorum descendebat templum, vbi Proserpinæ re sacra rite peracta infulam induebatur, ardentemq; manu tenens faculam ad concepta verba adstringebatur. Proserpina verò id teste fiebat, tum quòd Siciliam quasi dotem a Ioue in clientelam recepisse, tum quòd Inferorum Regina à vetustate credebatur, vt & numinis reuerentia, & inferorū metu à periurio abstineretur. Erat & lex alia, qua ciuium plus æquo sese efferentium audacia ac temeritas comprimebatur: cuiq; vel minima coniurationis, nouarumùe rerum suspicio, ad exilij mulctam satis esset, vti & olim ab Atheniensibus, ac subinde à Romanis ob seruatum legimus. inter quos nihil intererat, nisi quòd in oleæ frondibus Syracusani, non in testula, vt Athenienses, & Romani, qui ab ea hanc legem Ostracismon, sed Pentalismon Syracusani appellabant, suspecti ciuis nomen inscribebant. Et cuius folia plura in comitijs in vrnam coniecta proueniebant, conspicuam magnitudinem de consilij decreto quinquennali exilio mulctabant, vt lib. 11. scribit Diodorus. Cæterùm cùm vrbis primores complures Pentalismi hac legè in exilium missi essent, qui patritij in vrbe remanserant ne idem mali sibi eueniret, vrbem vltro deseruerunt. Quo effectum est, vt cum ignauissimi quiq; ad reip. gubernacula acciti, maioribus nouitatibus ac seditionibus administrationis imperitia populo causas præberent, quo vrbi collabenti succurreretur, pentalismi lex prorsus abrogata est. Lege etiam ibi (referente Zenodoto) ratum erat, vt militū, qui ordinem in bello deseruissent, nomina ab hipparchis, hoc est equitum præfectis, in tabellis describerentur: ne cuiq̃ commissi facinoris impunitas, ac ne impunitatis quidem spes ad licētiam occasionem daret. vnde apud eos natum vulgatissimum prouerbium. Hipparchorum Tabulæ. Lex quoq; de sepeliēdis defunctorum corporibus ante Gelonis Imperium rogata est. Qua funerum sumptibus modus pro censu cuiusq; imponebatur. Sed & postmodum à Timoleonte magistratus introductus est, quem Iouis Olympij famulatum appellabat. Cuius religione in officio populus contineretur, cuiusq; edicta tanq̃ cœlitus à Ioue emissa obseruarentur. Primus omnium ad id munus Callymenes fuit electus, ac deinceps is honos per manum traditus continuatusq; post annos demum trecentos abolitus est. Fuisse & Syracusis dignissimum Iouis Olympij sacerdotium in Verrē scribit Cic. Cuius ferè huiusmodi erat electio. Constitutis ex tribus hominum generibus viris tribus, qui electionis Principes essent, res hoc modo decernebatur. Quot erant renunciati, tot in hydriam sortes conijciebantur. cuius deinde nomen exibat primùm, is sacerdotium adipiscebatur. Mos quoq; genti fuit, vt victores equis lauro coronatis, captiui verò tonsis crinibus in triumpho vterentur. Erat & Syracusis lex, qua ad discrimen ingenuæ & seruilis personæ notandum, serui equi stigmate inurebantur. Erat enim ibi ingens ac sordida seruorum turba ex omnifariam populis exulibusq; conflata, quos Callicyrios appellabant, vt in Politicis scribit Aristoteles. Qui eodem loco apud Syracusanos habebātur, quo apud Lacedemonios captiui, apud Thessalos Penestæ, & apud Cretenses Elarotæ. Opere nanq; rustico & agricultura sumptum, ac victum sibi queritabant. Quos, quòd numero dominos superarent, ne seditionem aliquando multitudinis persuasione molirentur, vrbe postmodū eiectos refert Suidas. Sunt qui Syracusis saltationem, gesticulationemq; primò exortam scribant: idq; ab Hieronis senioris immani tyrannide, ac sæuitia. Qui cùm inter alia dictu immitia Syracusanos mutuis colloquijs vti vetuisset: iussissetq; vt si quæ communicanda essent, ea pedum manuum, oculorumq; nutibus, ac indicijs significarētur, mox saltatores necessitas peperit. Quod & Aristoteles lib. Politicorum. 5. his verbis affirmare videtur: Syracusis (inquit) deductores

deductores nuncupabantur & auricularij, quos submittebat Hieron, vbicunq; congregatio fuisset aliqua. Cuius silentij plusq̃ seruilis impatientes Syracusani Ioui Olympio, vt à tam sæua Tyrãnide se liberaret, supplicarunt. Quod cũ morte tyranni euenisset, numinis gratia ac commiseratione impetratum rati, Ioui Liberatori auream statuam erexerunt. At Tyrannis expulsis cum hospites & conductos milites in ciuium numerum adscripsissent, confuso ciuitatis iure recepti in seditioné venere; commissoq; cum Syracusanis prælio libertatis vix bene gustatę statũ (vt eodem libro testatur Aristoteles) breui imminutarunt. Celebrabatur Syracusis in expiationem defunctorum gladiatorius ludus, vt libro primo, capite de somnijs scribit Valerius. Duo nãq;, q̃bus id aut cõmẽdatũ, aut susceptũ erat singulari certamine in se mutuo inuehebãtur, donec alter aut occideretur, aut herbam porrigeret. Erat id ad inferias quasi mortuorum. Existimabant equidem si sanguinem effudissent, mortuis piaculum fieri. In eo ludo Acenes Rufus Romanus eques, vt somnio noctu viderat, est occisus. Celebrabantur & Isthmia annis singulis, quoniam Corinthiorum erant coloni, vt Athenæus refert. Equidem Syracusanos opibus florentissimos adeo fuisse vno ore authores omnes scribunt, vt aliarũ gentium diuitiæ quantumuis amplæ nihil ad Syracusanas essent. Vnde natum adagium quod supra retulimus: Vobis ne decima quidem Syracusarum adest. Nec minus voluptatum, ac delitiarum nomine celebrati olim sunt. vnde & aliud prouerbium: Syracusana mensa: abijt pro lauta & opipara. Cuius Plato .3. de rep. & Aristoteles 5. Politicorum lib. meminerunt. Hinc etiam illo .3. libro Athenæus ranarũ more aquaticarum semper in compotationibus esse, & luxui deditos in epistolis scribit Plato. Legimus autem & eò libidinis peruasisse adolescentes duos, vt cùm neq; vtriq; sexui, neq; affinitati, neq; legibus parerent, excitata inter primores seditione libertatis statum bis inuerterint. Cuius incontinentiæ alterum exemplum est apud Aristotelem .5. Politicorum libro: alterum apud Plutarchum in sua Politica. Celebratur & apud Aristotelem de historia animaliũ libro. 6. & apud Pli. lib. 10. cap. .54. Syracusanus vini potor, qui ouis sub storia positis tandiu potauerit, dum fœtum ederent. Nec id supra fidem videri debet: cùm non solum auium incubitu, sed & fimo etiam obruta, aut calori igneo supposita foetum gignere & Aristo. scribat, & nos experimento discamus. Pictura erat Syracusis (cui necdum certus locus à scriptoribus est attributus) eximia arte elaboratum saucio tumidoq; pede leonem repræsentans. Hic Mentori Syracusano obuiam aliquando factus cum ille metu refugeret, ante eum affectatis ad mouendam cõmiserationem gestibus pedis iniuriam ostentabat, plagam lambebat, atq; opem, cum voce non posset, nutibus implorabat. Quibus ille commotus, confirmatusq; exempto feræ quo cruciabatur, surculo, perpetua sibi cum humanitate deuinxerat. Cuius picturæ simul & historiæ meminit etiam Pli. lib. 8. c. 16. Signum quoq; Syrcusanũ Leontij opus libro .34. c. 8. idem celebrat. quo puer claudicans tanto artificio exprimebatur, vt eius vlceris dolorem etiam spectantes sentire viderẽtur. Memoratur etiã apud eundẽ lib. 8. c. 5. Menãder quidã Syracusanus adolescens, qui in exercitu Ptolemęi Regis stipẽdia merebat adeo ab elephãto amatus, vt desideriũ, quoties eũ nõ videbat, inedia testaretur. At verò inter Syracusana opera multo oĩum maxime memorabilis fuit nauis illa Hieronis iunioris, qua neq; magnitudine sup̃iorẽ, neq; architecturæ industria, ornatusq; excellentia insigniorẽ vlla vnq̃ viderũt maria. Cuius & Athenęus ex Moschione authore li. 5. meminit. Ad eã igitur Hiero fabricãdã lignorũ ex Aetna mõte struẽ, quę sexagĩta triremibus abundè cõficiẽdis satis factura putaretur, cædi curauit. Aes quoq;, ferrum, cãnabim, reliquaq; tãtę fabricæ necessaria ex Italia, Iberia, & Rodano flumine comparauit. Archi-

I tectum

tectum verò summo operi præstantissimum Archiam Corinthum præfecit, Trecentos operi faciendo materieq; dolandæ fabros artificesq; adiunxit, præter ministros artificio subseruientes, qui nunq̃ (vt pleriq; scribunt) quingentis pauciores assiduo semper in opere versabantur. Quibus ipse etiam Archias dies totos se curatorem exactoremq; officiosissimum præbuit. His itaq. sine vlla temporis laborisq; remissione coœdificātibus intra sex mensium spatium dimidium tantę nauis absolutum est. Quod cum in mare deducendum mandasset, vt ibi commodius altera inchoatæ fabricæ pars compleretur, nullus neq; ab Archia, neq; ab vniuerso architectorum Siculorum collegio excogitari potuit modus, quo tanti ponderis moles vel loco dimoueretur, donec ad extremum Archimedes ille æterni nominis mathematicus, qui cum Regi necessitudo ac familiaritas non vulgaris intercesserat, adhibitis paucis hominibus, compactaq; clauicula machinali confestim cum nouo spectantis populi Regisq; stupore eam solus prope littore solutam in mare pertraxit. Quam deinde sex alijs mensibus altera parte absoluit. Erant claui ærei quibus tabulæ, trabesq;, & costæ colligabantur, decem (etsi quindecim nonnulli pensent) librarum ponderis Qui quod spissiores densioresq; essent, non aliasq̃ lignis prius terebratis infigi poterant. Quibus demum costæ eleuatæ cum coassationibus transuersis vinctę tegulis insuper plumbeis adactis validius astringebantur, sub quibus linteola concerpta cũ pice infarcta subierant. Habebat viginti ordines remigum, ædificiorum verò triplicem contignationem. Quorum infima oneri ac mercibus designata multiplicibus scalis descendebatur. Media, ad quam arti mechanicæ erat transitus, cænationes triginta iuxta vtrunq; nauis latus omnes pauimento, in quo belli Troiani fabula visendo artificio concinnata legebatur stratas, tessellis vermiculati lapidis omnis generis continebat: in quibus lecti quaterni viris seruiebant. inter quos & nautarum conclaue quinq; lectorum capax erat. Thalami præterea tres, & culina, quæ coenationibus subseruiret, ad puppim prominebant. omnia verò ædificia tectis laqueatis & postibus exornata insigni erant opere. Summa nauis pars gymnasium habebat, & laxas ambulationes pro suæ magnitudinis proportione. Eas omnes deambulationes horti omnis generis stirpibus foecundissimi ambibant. Erant hæ arbores fictilibus in vasis, & plumbeis consitæ. Hederę prę terea, ac vites pampinis & corymbis omnia inumbrabant. Alebantur vites in dolijs terra plenis. quę simul cum hortis pari aquarum machinamento irrigabantur. Inde Aphrodisium adibatur, hoc est cōclaue Veneri dicatum. quod triclinari etiam lectisternio, pauimentoq; (quod achate lapide, alijsq; id genus nitentibus lapidibus, quorum est magna in Sicilia diuersitas, splendebat) erat cō stratũ. parietes habebat cupressinis tabulis, asseribusq; contextos, laqueatũq; ex eadem materia tectum. Fores etiam ebore, & odorata materia cōpactas, picturaq; insigniori, ac sigillis exornatas aperiebat. Deinceps exhedra erat quinq. lectorum capax, quorum parietes postesq; buxo distincti mirè delectabant. vbi bibliotheca & in lacunari sphæra instar solarij Acradinęi visebatur. Balneum huic loco iunctum adibatur, inquo tres lecti cum solio ex vario lapide, & tribus æneis caldariis exculpto stabant. Erat in eadem naui iuxta proram aquarum dulcium receptaculum conclusum bis mille metretarum capax, assamentis pice ac linteorum farctura compactum. Iuxta quod rursus piscina coassatione & implumbatura constans aquis marinis referta maximam piscium copiam alebat. Habitationes præterea plurimæ militibus distributę, & his quoq; qui super sentinam erant. Equorum præsepia ab vtroq. nauis latere numero decę cũ frenis, stratis, pabulo, & omni equitatus supellectile suo loco ordinabātur. lignariũ quoq; & clibani, foci, pistrina, atq; alia itẽ ministeria in nauis recessibus expedita. Ad hæc athlātes ibi nouẽ pedũ altitudinis certis interstitijs

firmati

firmati sculpturas prominentes à summa contignatione palorū vice fulciebant. Turres erant in ea naui octo, binæ in Prora, in puppi, & in vtroq; erectæ latere. In muris etiam propugnacula erant munitissima. Præterea machina in medio catastromate super tripodes erigebatur (Archimedis inuentū) quæ saxa tritalentaria, telaq; missilia duodeuiginti pedū facilè ad vnius stadij spatium eiaculabatur. Hæc, & alia pleraq; machinamēta propugnatoria, vt corui, lupi, & in summo malo carchesia, ænea lapidum conceptacula ad lapidationem in hostium nauigia faciendam abunde suppetebant. Stabant namq; in vna terni, in alijs bini, aut singuli homines, lapides eiaculantes, quos serui in foris stantes, vitilibus, quallis, tempore pugnę suggerebant, trochleis subuehentes. Idem Archimedes cochleam est commentus: qua tantę nauis sentina ab vno homine exhauriretur. Frumentum autem negotiatorium ea nauis capiebat, exportabatq; medimnûm ad milia sexaginta. Salsamenta Sicula ad cadum decem milia. Lanarum talēta viginti milia. præterea viatorū, nautarumq; medimnûm sexaginta milia. Hāc itaq; monstruosam nauem postea Hiero Rex cum Aegyptus ānonæ caritate vexaretur, frumento onustam in Alexandriā misit, eamq; Ptolemæo Regi liberaliter dono dedit. Quæ vt exteris tunc temporis Syracusanæ potentiæ inimicis metum incuteret, ita & nunc nobis satis indicio esse potest quanta olim fuerit Syracusani Imperij maiestas, ac magnificentia. Quare non temere Syracusas ita variè laudant rerum scriptores, Græcarumq; omniū vrbium maximam appellant. quam centū & octoginta stadia (præter suburbana oppida) habere in ambitu, & Strabo scribit, & eius iacentia moenia nobis indicant. quam pulcherrimam vrbem dixit Cicero, Dijs, hominibusq; communem, omnia complexam, certis legibus, æternisq; deuinctam, cuius deniq; spolijs multo tēpore resp. Romana fuit ornata. Ea namq; capta, Marcellus vt non solum suam ibi gloriam, sed & maiestatem populi Romani augeret, ornamenta, signa, tabulasq;, quibus hęc vrbs abundabat Romā conuexit. Vnde primum initium mirandi græcarum artium opera Romanis coepisse. 3. decad lib. 5. Liuius scribit. Visebantur Romæ ad portam Capenam dedicata à M. Marcello templa, ijs spolijs propter excellentiam eius generis ornamentorum decorata. His, vrbis Romanæ maiestas aucta, Deorum statuæ insignes, templa, porta, viæ, atq; altaria exculta, Deæ Vestæ ædes, Syracusana superficie à Gn. Octauio fuerunt contectę. Capita quoq, columnarū ex Syracusis asportata, & in Pantheo à M. Agrippa Octauij Aug. genero fuisse posita lib. 34. c. meminit Plinius. Nec sine insigni fœlicitatis, magnificentiæq; progressu: adeo ei & Atheniēses, & Pœni inuiderūt. Quantas verò iam inde ab initio & status, & Imperij, & Principum mutationes senserit, qui temporum ordinem obseruauerit, non sine summa admiratione contemplabitur. Primùm enim vt diuitijs & fœlicitate, ita & Imperio, rerumq; gestarum gloria eam cœteris ferè, quæ tunc florebant, gentibus præstitisse est compertissimum. Enimuero primi illi, qui post Aetolos, & Siculos cum Archia ad condendam vrbem venerunt, non Iones, neq; Hellespontij, neq; Insulani, qui alijs seruiebant: sed Dores liberi ex libera Peloponneso fuerunt. Quos omnes fortitudinis, ac rei militaris peritia toto orbe commendatissimos semper extitisse accepimus. Depulsis itaq; primo statim impetu in insulæ mediterranea Siculis principatum hi littoralis oræ obtinuerunt, nec non & illis postmodum cæso Ducetio oppressis, regnoq; omni, atq; vrbe regia Trinacia funditus extinctis. Syracusanū Imperiū non in Siciliæ modò finibus firmū continuere, sed & per vniuersam pene Italiam longe, lateq; propagarunt: ita vt non solum finitimæ gentes, sed Orientis, ac Græciæ etiam Reges afflicti bellorum tempore eorum auxilia poscerent. Quare rectè eis obuenisse Strabo indicat, vt sub dominatu constituti reliquos suæ ditioni subiugarent, ac libertatem adepti alios barbarorum seruitute oppres-

ſos in libertatem vindicarent. Cum Athenienſibus, & ſubinde cum Carthagi-
nenſibus nō ſolum æquis viribus, ſed victricibus etiam armis de Siciliæ Imperio
pluribus annis decertarunt. Quibus ſuperatis, cum Romanis tandem æquo etiā
marte primo bello Punico contenderunt. At deinde magnitudine potius ſua,
quam hoſtium viribus, aut fortunæ iniuria ſub iugum venerunt; factaq; eſt tam
florentis vrbis reſp. tyrānorum multo tempore domicilium, Gelonis inprimis,
mox Hieronis, inde Traſybuli, & vtriuſq; Dionyſij, Dionis poſtea, Agathoclis,
Pyrrhi, Hieronis alterius, ac poſtremò Hieronymi: cuius cæde apud Leontinos
perpetrata, à Romanis tandē Marcello Duce ſubacta eſt: Quorū Imperio p ciuiliū
bellorū tēpora declinante à. Sex Pōpeio Magni Pomp. filio vna cū pluribus Sici-
liæ vrbibus vaſtata demum, ac proſtrata eſt Straboni. Ex qua deinde cæteris par
tibus deſertis, ac dirutis (vt erant) relictis, ſolam Inſulam Cæſar Aug. reſtituit.
Diuiſo poſtea Imperio ſimul cum reliqua Sicilia Cōſtantinopolitano ceſsit. Quo
regente anno ſal. .515. à Gothis cum vniuerſa Sicilia occupata, ac deinde Beliſa-
rio duce à Iuſtiniano Cæs. recepta eſt. Quā cum anno .650. Conſtantius Impera-
tor inuiſeret, à Mezentio in balneis, quæ Daphnææ dicebantur, ſuffocatus eſt.
Anno poſtea .826. Michaele Balbo imperante cum tota Sicilia in Sarracenorum
poteſtatem venit: eiſq; per ducentos, & triginta circiter annos paruit. Quibus
dominantibus anno ſal. 1027. octauo Cal. Auguſti Gaytus Maymonus Hiſpanus
genere, ſed Sarracenus religione cum ingenti claſſe in Siciliā aduectus infra dies
ſeptem totam vaſtauit, ac incendio abſumpſit: Syracuſanis omnibus partim gla-
dio cæſis, partim ſecum in captiuitatem abductis. Deinde paulò poſt per Nor-
mannos Chriſtianis reſtituta, & ſubinde à Gallis gubernata eſt. Quibus cæſis tan
dem Aragonenſibus Regibus ad hanc vſq; ætatem paruit. Quibus regnantibus
ſub Alphonſo primùm Rege in reginalem aulam cum Leontino, Argyra, Meneo,
Vizinio, & Francauilla oppidis translata eſt: & exinde ad ſalutis vſq; annum
1516. per gubernatores Reginarum adminiſtrata eſt. Demum morte Ferdi-
nandi Catholici Regis tumultuantibus Siculis & ipſa quoq; ſub Almerico Centel
lo Hiſpano, cui Reginæ nomine concredita erat, in ſeditionis partem venit: ſe-
datiſq; Siciliæ rebus ad Regum rurſus dominatum redijt, idq; anno ſal. 1537.
Nunc verò eo loco cōſtituta eſt, vt diximus, quo antiquitus prima pars Ortygia
erat. Cumq; tota vrbs in Inſulam ſit traducta, & circumfluo mari cincta; vnica
porta ad Iſthmum, vbi & pons eſt, à ſeptentrione aditum habet. In his Angu-
ſtijs duo egregij, ac recentis operis ætate mea extructa ſunt propugnacula, quæ
difficilem habent oppugnationem. Qua verò ab vtroq; portu mari circumal-
luitur, propugnacula ſunt idoneis locis, & ea maxima, munitiſsima erecta. Cher
ſoneſus ipſa, quæ in mare porrecta inſulæ formam effingit, ad verticem arcem
habet Maniacis, ab aperto autem mari Ionio pelago pulſatur, & perpetuis ſco-
pulis iacētibus natura munitur: vbi ætate mea iuxta ædem ſpiritus ſancti collap-
ſis vetuſtate moenibus numiſmatum in æs, atq; argentum affabre factorum ma-
xima in fundamentis paſsim multitudo eſt reperta, ex vna Hieronymi Regis ca-
put, ex altera parte Græcas inſcriptiones habentium. quibus Hieronymum Sy-
racuſanorum Regem poſtremum operis fuiſſe authorem conſtabat. Et licet
hac etiam tempeſtate habeat & pulchritudine, & portus commoditate, & moe-
nium robore, propugnaculorūq; munimentis, quo cum alia quauis bene con-
ſtituta ciuitate cōferri poſsit, & Siciliæ arx ſit munitiſsima: inopia tamen ciuiū,
colōnorumq; raritate q̄ maximè deploranda eſt. In memoria tamen antiqui-
tatis non ab re conquieſcit; mutiſq; monumentis, viuorum hominum, ſortiſq;
præſentis inopiam ſolatur. Fuit enim vt opibus, militia, & Imperio olim claris-
ſima, ita etiam (teſte in .4. tuſc. qu. Cicerone) docti ſsima, & compluribus in
quouis doctrinarum genere viris ornatiſsima.

THEO.

THEOCRITVS in primis Syracusis natus est, patre Propagora cognomento Sunechide, matre Philina, quē Moschū appellatū fuisse Terētianus refert. Claruit sub Ptolemæo Lagi. Poëta fuit Bucolicus: scripsit poema lingua Dorica, distinxitq; in Edyllia: quorū ꝓprietas moribus, & verbis pastoralibus maximè cōuenit. cuius .24. Eclogæ hodie & græcè, & latinè leguntur Suidæ. Quē, quòd Regi oblocutus esset, suspendio condemnatum vitam finijsse in Ibin author est Ouidius.

FVIT & Philolaus Crotoniatę filius, Pythagoricæ disciplinæ sectator, Syracusanus. Claruit Platonis temporibus. Scripsit enim hic ad Dionem, vt ab illo sibi Pythagoricos libros coemi curaret. Et cum Plato in Siciliam venisset, librum quendam à Philolao cōscriptum quadraginta minis argenti Alexandrini à propinquis eius coemit, vt ex Hermippo scribit Laertius.

PHILEMON Syracusanus Alexandri Magni ætate floruit. Poëta fuit comicus, comœdiarumq; numerum suæ ætatis annis æquauit. Nonaginta siquidem ānos vixit, totidéq, comœdias scripsit. Decessit autē præ vehemēti, nimioq; risu.

PHILEMON alter Poeta etiam comicus Syracusanus fuit, quemadmodum Suidas testatur. Hic supra centesimum vixit annum nullius sensus integitate amissa. Huic in sōnis nocte profunda nouem puellæ è domo sua migrantes sunt visæ: interogantiq; cur egrederentur, respondisse feruntur: Apud hanc domum amplius nos immorari non licet. Expergefactus postq̄ filio somniū exposuisset, propediem mortem obijt. cuius filius & ipse Philemon nomine, & Poeta comicus quatuor editis comœdijs decessit.

SOPHRON Eurpidis temporibus poeta & ipse comicus Syracusis natus est. Is mimos, histrionesq; viriles, ac muliebres composuit. Scripsit autem poemata sua Dorica lingua. Quorum legendorum suauitate Platonem pellectum obdormiuisse memoriæ proditum est.

CORAX vnus ex primis oratoriæ artis inuentoribus, vt Aristo. testatur, Syracusanus etiam fuit. Hic ciuibus exacta tyrannide liberè viuentibus persuadere cœpit, vt deinceps libertatem vrbis conseruarent. Cuius cognito ingenio, Syracusani suos ei filios erudiendos tradiderunt. Hic primam orationis partem Exordium, alteram Agona, tertiam verò Epilogū nominauit. atq; oratoriam artem post Hieronis senioris mortem publicè profiteri cœpit.

CHTESIAS, licet Tysias plerisq; appelletur, orator eminentissimus, Coracis discipulus Syracusanus & ipse fuit. Artem, & præcepta Rethoricę addidit, vt in Rethoricis Cic. scribit. Hic adolescens duplicē mercedē præceptori hac lege pollicitus est, vt tum demum ei persolueret, vbi artē perfectè didicisset. Verùm cū iam artem edoctus mercedem soluere cūctaretur, à Corace in ius pertractus est. Vbi coram iudicibus Coracem præceptorem percontatus est: quis esset Rethoricæ artis finis. cui ille persuadere respondit. Agè inquit Tysias: Si iudicibus persuadeo nihil me tibi debere, non reddā, quia exactè artē nō didici. At Corax Tysiæ dilēma, tanq̄ vitiosū in discipulū hoc pacto retorsit. Imo (inquit) si persuades, dabis, quia tenes artē; & dabis ex pacto. Sin minus, dabis, quia sententijs Iudicum damnatus. Quo cōmento tā vafro, tamq; callido audito Iudices admirati adolescentis versutiam subclamarunt: Graui præceptore grauior discipulus. Quod ipsum sunt qui nō à Iudicibus, sed à circunstāti bus prolatū prodant. Porrò Mali corui malum ouum subiunctum à Iudicibus in iudicio, ad nomen Coracis facta allusione, tradunt. Similis iocus elegans, ac lepidus in noctibus Atticis libro 6. c. 10. refertur à Gellio.

DION Syracusanus artem Rethoricam & ipse conscripsit, teste Laertio.

SOPHANES Syracusanus poeta tragicus Philippi Macedonis, & Alexandri tēporibus claruit, vti Suidas est author. Hic vnus ex septē Græciæ poetis tragœdiographis fuit. Tres & septuaginta tragoedias scripsit & postea Syracusis decessit.

EPICHARMVS alter à Megarensi Elothalis filius, licet Cous fuerit, magnā tamen vitę partem Syracusis egit. Cui mortuo statua apud eam vrbem fuit erecta cum inscriptione: Epicharmus tanto viris doctis antecellit, quanto cæteris Sol syderibus.

PHOTINVS Syracusanus poeta comicus fuit, & comœdiarum inuentor. Hic Gelonis filios, cui familiaris erat, erudiendos suscepit, primusq; talari veste in publico vsus est, quam veteres in scœna tantum proferebant. Contexuit præterea, & ornauit totam scœnam pellibus puniceis, vt Suidas scribit. De hoc libro. 14. plura habet Athenæus.

CHARMVS quoq; poeta Syracusanus fuit. Hic (vt lib. primo Athenæus tradit) ad quemlibet cibum in conuiuijs appositum dicterium ex tempore edere callebat.

MENECRATES quoq; Syracusanus medicus fuit, & Philosophus. Hic quòd ab epilepsia grauissimo morbo hoīes mira arte liberabat, vt author est Suidas, noua ambitione Iuppiter vocari voluit. Quare cum aliquando ad Agesilaum Regem scribens, Menecrates Iupiter Regi Agesilao sal. dicit: in epistolæ frōte proposuisset: Rex, vt primum legit, reliquis nequaq̄ perspectis è vestigio hominis insaniam faceto responso reticulauit, dicens: Rex Agesilaus Menecrati sanitatem dicit, vt Plutarchus commemorat.

MARACVS Syracusanus in Problematis ab Aristotele clarissimus citatur. qui cum in maniam morbum non ita leuem incidisset, poeta (quod antè nō erat) adeo insignis effectus est, vt longè cæteris sua ætate præstiterit.

PHILOXENVS poeta Lyricus Syracusanus fuit. Is (teste Suida) cùm quandam tragœdiam à Dionysio Tyranno editam non laudaret, sed censoria (quod aiunt) virgula totā damnasset, in Latomias coniectus Tarentum inde aufugit. At cum à Dionysio per literas reuocaretur, nihil aliud, quam monosillabum ου sæpe iteratum pro responso reddidit.

CALLIMACHVS Euphratis Syracusani ex filia nepos de insulis versus scripsit, & poëmata omnis generis edidit. Cuius libri plusq̄ octingenti Ptolemæi Philadelphi tempore extabant.

MOSCHVS grammaticus & ipse Syracusanus Aristarchi discipulus post Theocritum scripsit.

ICETAS Philosophus Syracusanus fuit. Hic omnia ex harmonia, & necessitate fieri, terramq; secundū primū circulum moueri asseruit, vt Laertius refert.

ANTIOCHVS Historicus Syracusanus fuit, vt Diodorus, Cicero, Strabo, Dionisius, & cæteri asserunt, Xenophanis filius, lib. 10. teste Pausania, historiā à Cocalo Sicanorum Rege exorsus ad obitum vsq; Xersis Persarnm Regis (teste lib. 12. Diodoro) per septingentos annos nouem voluminibus complexus est. quæ quidem ad manus meas non peruenit.

PHILISTVS quoq; historicus Syracusanus fuit, & propinquus Dionysij Tyranni, vt Cic. Diodorus, & Plutarchus scribunt. Discipulus fuit Eueni elegiographi poetę. Hic libros. 12. de Sicilię rebus à me desideratos (authore Suida) scripsit. De Aegyptiorum etiam gestis, ac Libyæ, Syriæq; plurima edidit volumina. Dionysij quoq; sepulturam, quasi quendam theatralem sumptum tyrannicæ tragœdiæ, ac ebore, auro, & porphyretico radiantem laudauit, & admiratus est, vt in Pelopide inter alia de eius rebus Plutarchus commemorat. Hic Dionysiū seniorē, cū finē tyrannidi ex Platonis persuasu imponere pararet, ab instituto reuocauit, vt Probus scribit. Illo siquidem regente (vt in Dione Plutarchus) arcis custodię præfuit. Sed cum rumor esset eum Tyranni eum matrem habuisse, actus ab eo in exilium in Adriam se recepit. Vbi nactus otium majorem historiæ suæ partem absoluit. nec Rege superstite Syracusas reuerti est ausus. Sub

sus. Sub iuniori demum (illo defuncto) rediit, à quo acceptus etiam in Regni administrationem fuit. Aduersabatur maximè Platoni tum Syracusis agenti, quòd ille tyrannidi esset infensus, hic faueret. Cæterum cũ obsesso à Dione Dionysio iuniori subsidium ex Iapygia allatum properaret, à classe interceptus propria (vt est apud Ephorum) manu sibi mortem consciuit, licet ad Speusippum Philosophum Timonides Dionis socius (quẽ Plutarchus seqtur) scribens viuũ eũ in hostium potestatem venisse, ac ignominiosè necatum, corpusq; eius per Acradinam distractum, ac demum in Latomias coniectum fuisse tradat. Ephorus magnis eum laudibus effert. Quintilianus verò ita censuit: Philistus (inquiens) in historia vt Thucydide multò inferior, ita aliquanto est iucundior.

Callias historicus etiam Syracusas patriam habuit. Hic Agathoclis Syracusani Regis res gestas pluribus voluminibus scriptas reliquit. Cuius opus non legi.

Flavivs Vopiscus Syracusanus fuit. Hic scripsit de Aurelianis thermis, quas hyemales in transtyberina regione ille ædificauit, quòd aquæ frigidi aeris ibi deessent.

Lysias orator præstantissimus, & domi nobilis, Syracusanus fuit. Cuius lib. 3. meminit Trogus, & Iustinus.

Theodorvs philosophus Syracusis est natus. Hic de re militari (teste Laertio) libros edidit.

Archetymvs quoq; philosophus, & historicus Syracusis ortus (vt Laertius scribit) septem sapientum cum Cypselo Corynthiorum Tyranno congressum luculentissimè descripsit.

At vel in vno post hos omnes, & omnium tempore postremo Archimede Syracusani ingenij, atq; industriæ excellentia emicuit, in quem vnum totius philosophiæ perfectio ita conuenit, vt plures eum mirari, q̃ imitari possent. Fuit is Hieronis posterioris Regis affinis (vt in Marcello Plutarchus) & Cononis Samij præstantissimi mathematici discipulus, vt Probus, & plures scriptores testatur. Quem adeo superauit, vt vnicus cœli, ac syderum spectator à Liuio, & Deus terrenus, ac diuini ingenij homo appelletur à Cicerone, à quo Lunæ, & Solis, & quinq; errantium stellarum motus in sphæra alligatos, & vitream sphæram, in qua mira conuersione dissimili motus circulorum videbantur, ac mechanico artificio factam, fabricatamq; fuisse contra Laertij authoritatem idem ipse Cic. affirmat. quem & bellicorum tormentorum machinatorem, inuentoremq; agnoscit posteritas. Enimuero quæ hostes ingenti mole, & acuta arte cum longissimi temporis dispendio instituebant, ea leui iste momento (vt Athenæus, & Liuius memorant) ludificabatur. Inter plurima verò eius facta, hæc habentur maximè memorabilia. Cùm Nilus fluuius suo incremento vim maximam limi, ac luti in agros attraheret, eosq; cum maximo incolarum damno obrueret, Aegyptij Archimedem (vt lib. 1. Diodorus refert) pro remedio consuluerunt. Quibus ille machinam qūandam fecit à figura cochleam appellatam, qua limum omnem, quoties fluuius excrescebat, quàm facilimè exhauriebant. A quibus deinde id genus instrumentorum Hispani, qui eruendis metallis incumbunt, mutuati, loca, vbi metalla effodiuntur, decurrentibus subter terram fluminibus eiecta superius aqua, summa arte, diligentiaq; siccabant. Scripsit hic aliquando ad Hieronem se quoduis onus, vel maximum, etiam si alter esset terræ globus, paucis viribus posse non solùm mouere, sed in locum etiam alium ex alio traducere, vt in Marcello Plutarchus refert. Cuius cùm Hiero periculum sibi fieri vellet, nauem ingentem ex regijs onerariam Archimedes mercatus est, eiq; solitum addidit onus. Quam maximo antè hominum numero non sine insolita sudoris profusione vix loco motam, ille procul assidens nullo corporis

nisu, sed

nisu, sed solo manus contactu adeo tranquillè duxit, vt mari, ventoq; perlapsa putaretur: adeoq; facilè, ac plane, vt capturus eodem modo terrarum orbem vnicuiq; putaretur. Eo stupore perculsus Hiero, artisq; eius intellecta potentia exorauit, vt tum ad propugnandum, tum ad lacessendum omne bellicorum tormentorum genus sibi instrueret. Quibus mira & magnitudinis, & industrię demonstratione paucis diebus perfectis non antè vsus est Hiero, quàm cùm pacificam, tranquillamq; eius eousq; artem, Syracusarum obsidione perturbaret M. Marcellus, Archimedem ipsum, qui tum adhuc supererat, acerrimum vrbis defensorem, suæq; artis testem agnoscere coactus est. Scribit L. Pollio (quod lib. 9. Vitruuius etiā probat) illius & hoc fuisse inuentum. Hiero iunior Syracusis regia potestate auctus auream coronam in quodam fano reponendam vouerat: aurumq; ad eam fabricandam dedit artifici. Ille auri loco argentum tanta subtilitate supposuit, vt aurea propè corona crederetur. Porrò Rex, quem doli suspicio per delatorem suggesta offenderat, cum furtum deprehendere per se nequiret, Archimedem rogauit, vt fraudulentum, atq; improbum artificem conuinceret. Cuius rei suscepto ille onere casu venit in balneum: ibiq; cum in solium descendisset, animaduertit quantum sui corporis in balneo insederat, tantum aquæ extrà effluxisse. Quod sæpius expertus exclamauit tandem, iam sibi fabri improbitatem cognitam esse. Tum verò duas fecit massas, alteram ex auro, ex argento alteram, eiusdem ponderis cuius erat corona: licet inęquali magnitudine, vt ratio postulabat, cùm aurum natura grauius sit argento: quippe quòd ex pluribus partibus terrestribus, quàm argentum constet, vt. 4. lib. de cœlo docet Aristo. Quo facto vas amplum ad summum vsq; labium aqua impleuit. In quod deinde argenteam demisit massam: cuius quanta magnitudo in vase depressa est, tantum aquæ extra vas effluxit. Ea deinde extracta quantum aquæ emerserat ex vase, tantundem eidem ad labra vsq; refudit, ac sextario dimensus est: vt eodem pacto, quo prius fuerat, vas aqua æquaretur. Porrò id expertus auream massam similiter pleno vasi immisit: ex quo eò minor est egressa, quàm antea ex immissa argentea effusa est, quò auri massa ob sui grauitatem minor erat argentea. Subinde vase aqua repleto coronam à fabro corruptam in illud dimisit: inuenitq; plus multò aquæ effluxisse ex vase, q̃ ex aurea massa. atq; ita argentum in corona ab eo immixtum, furtumq; clarissimo indicio deprehendit. Longum esset singula eius opera descriptione complecti, & fortasse superfluum: cum passim in historiæ contextu suos alia sint locos habitura. Porrò cum multa mirabili ingenio pulcherrima excogitasset, amicos orasse fertur, vt post eius mortem ambitam cylindro sphæram suo sepulchro imponerent, ac inscriberent: Ex continenti firmamento ad contentum quænam esset excessus proportio. De eius morte varia scriptorum extat opinio. Tradunt enim aliqui captis Syracusis, cum repentè miles Romanus ei astitisset, seq; vt ad Marcellum sequeretur, imperasset, parere noluisse, donec liniamentis quibusdam, quibus toto & animo, & corpore erat intentus, applicata demonstratione finem inposuisset: qua repulsa percitus temerarius miles rideri imperium ratus, stricto eum mucrone confodit. Vnde Pli. lib. 7. c. 37. Grande (inquit) & Archimedi geometricæ, & machinalis scientię testimonium M. Marcelli contigit interdicto, cum Syracusæ caperentur, ne violaretur vnus, nisi fefellisset imperium militaris imprudentia. Alij scribunt eum viso milite Romano, qui in suam necem gladio suspenso paratus esset, rogasse, paululum vt expectaret, quousq; rem inuestigatam, imperfectamq; absoluisset: atq; ita non impetrata mora statim trucidatum corruisse. Sunt & qui referant eum cum ad Marcellum victorem sphæras, angulos, & quædam alia mathematica instrumenta, quibus solis magnitudinem ad aspectum accommodare solebat, in regiam deferret, in milites incidisse: à quibus aurum pro ære portari

ſperantibus interemptus ſit. Cic. autem, & Liuius tradunt, quòd inter vrbis expugnationem tanto ſtudio, tantaq; cura quibuſdam figuris, quas in puluere deſcripſerat, intentus fuerit, vt captam a Marcello patriam, ac demum irruentem in ſe Romanum militem, ac interficientem vix ſenſerit. Aegrè tuliſſe etiam Marcellum cum Archimedem interfectum fuiſſe cognouit, ſcribit Liuius: ſepulturæq; eius curam habuiſſe, ac eius propinquis peruestigatis honori, præſidioq; nomen eius, ac memoriam fuiſſe. Extra vrbem tamen humatum eſſe conſtat. Cuius ſepulchrum aliquot annis pòſt ad Agragarias portas cylindro, & ſphæra, necnon epigrammate cum eius nomine inſcripto manifeſtum Cic. in Tuſc. ſe reperiſſe gloriatur. cuius verba libenter ſubieci: Ex eadem (inquit) vrbe humilem homunculum a puluere, & radio excitabo, qui multis annis poſt Dionyſium fuit, Archimedem. Cuius ego quæſtor ignoratum à Syracuſanis, quòd tum eſſe omnino negarent, ſeptum vndiq; ac veſtitum vepribus, ac dumetis indagaui ſepulchrum. Habebam enim quoſdam ſenariolos, quos in eius monumento eſſe inſcriptos acceperam, qui declarabant in ſummo ſepulchro ſphæram eſſe poſitam cum cylindro. Ego autem cum omnia colluſtraſſem oculis (eſt enim ad portas Segragianas magna frequentia ſepulchrorum) animaduerti columellam non multum e dumis eminentem: inqua inerat ſpheræ figura, & cylindri. Atq; ego ſtatim Syracuſanis (erant autem principes mecum) dixi me illud ipſum arbitrari eſſe, quod quærerem. Immiſsi cum falcibus multi purgarunt, & aperuerunt locum, quò, cum patefactus eſſet aditus, ad aduerſam baſim acceſsimus. Apparebat epigramma exeſis poſterioribus partibus verſiculorum dimidiatis fere. Ita nobiliſsima Græciæ ciuitas, quondam verò etiam doctiſsima ſui ciuis vnius acutiſsimi monumentum ignoraſſet, niſi ab homine Arpinate didiciſſet. hucuſq; Cic. Hac verò ætate non modò huius ſepulchri veſtigia nulla extant, ſed neq; in quo quidem loco fuerit, compertum habemus. Scripſit Archimedes plura: ſed quæ habentur, hæc ſunt opera. Opus de circuli dimenſione. Item de ſphæra, & cylindro: quod olim Nicolaus Quintus Romanus Pont. latinitate donari fecit. Item de Iſoperimetris figuris tam planis, q̃ ſolidis. Item de ſpeculis comburentibus. Item de quadratura. Parabolæ, opus acutiſsimum. Item de momentis æqualibus, ſiue de æqui ponderationibus. De eo in genere Iulius Firmicus, qui eius natiuitatem perquiſiuit, ſic habet. Hæc genitura diuinum facit artis mechanicæ repertorem. Hic eſt ille noſter, cuius ingenio fabricata ſphæra cœli lapſum, & omnium ſyderum curſus exemplo diuinæ imitationis oſtendit. Hic eſt Syracuſanus Archimedes, qui Romanos exercitus mechanicis artibus ſæpe proſtrauit. Hunc Marcellus in triumpho victoriæ conſtitutus, atq; inter ouantes militum ſtrepitus, & triumphales laureas collocatus lugubri mœrore defleuit. hæc Firmicus. Pugiles quoq; complures vrbs Syracuſarum habuit, inter quos & Hiero iunior cenſus eſt. cui victori odes duas dicauit Pindarus. Lygdamus etiam ille inuicta neruorum firmitudine clarus Syracuſanus fuit. qui tertia & trigeſima olympiade primus ex Olympico Pancratij certamine coronam reportauit. cuius oſſa concreta, & ſine medullis ſunt reperta, quem neq; ſudaſſe, neq; vnq̃ ſitiſſe Solinus aſſerit. Cuius deniq; corpus monumentis circa Latomias repertis iudicatum ſua ætate Pauſanias ingentis, ac monſtruoſæ ſtaturæ, cum Thebani illius Herculis proceritate æquare non eſt veritus.

EGESTAS filius Soſtrati Syracuſani ex matre à Stymphalo Arcadiæ vrbe, Iamiq; (quem infantem Pindarus, & eum imitati græci a draconibus melle, quod apibus ſubduxerant, fuiſſe educatum ſcribũt) nepos, Syracuſis, vbi ortum habuit, remp. geſsit: atq; inde poſtea ad fatidicam Piſæ aram vates Olympicus effectus eſt. ſubinde Olympiade circiter. 84. Olympiaca victoria, curru mulabus ducto conſpicuus extitit, vt. 6. ode in Olymp. teſtatur Pindarus.

Eudoxus

EVDOXVS secundus ex tribus Agathoclis filius, præterq̃ quòd poeta fuit comicus, ter quoq; vrbana certamina vicit, quinquiesq́, lenaica, vt Apollodorus refert in chronicis.

PLVRES sunt passim Syracusani illustres alij veris nominibus viri, quos cogor præterire, vt expeditior ad institutum progrediar. non possum tamen eam commendationem prætermittere, quam ex religionis, pietatisq́; hæc vrbs accessione promeruit. Ortu nanq;, & martyrio D. Luciæ virginis, quæ pro CHRISTI fide fortiter mortem subijt, quid non ornamenti accepit? Quid non ei splendoris addidit Stephanus ille patre Olybio Syracusis natus, qui virtute sua tertius huius nominis Pont. Romanus, & vitæ puritate pij viri dignitatem est assecutus?

SED & huic vrbi nonnihil claritatis accessit à D. Petro Apostolorum principe. Instituto namq; in ea præsulatu, D. Martianum Antiochenum primum Episcopum Syracusas misit. Præsulatũ verò postea Sarracenorũ occupatione abolitum Rogerius Siciliæ comes huic vrbi restituit. Sed iam satis de Syracusarum descriptione. Nunc ordinem sequamur.

POST Syracusas p. fere quingentis Anapus fluuius, eiusq́; ostium in intimum portus magni sinum influens proximè occurrit. Caput habet Anapus amnis supra Buxemam recens oppidum pas. circiter mille à fonte hodie Busaro cognominato: egressusq́; Buxemam à leua, Palazolum verò à dextra præterfluit. vnde procurrens Ferulam noui nominis oppidum, & Cassarum vicum ad sinistram relinquit, quorum & fontibus augetur, & Magni simul, ac Ferule nomen suscipit, vbi ingentibus platanis longo tractu per. 4. fere p. m. luxuriat. Cui deinde sub Herbeso, nunc Pantalica dicto, deserto oppido Buttigliariæ fluuius illabitur: Et paulo pòst sub Sortino oppido ad ædem Annuntiatæ miscetur Sortini fluuius, à Guciuno fonte ortus, vbi & Sortini nomen priori relicto suscipit, ac deinceps agrum Syracusanum alluens anteq̃ in portu eius magno se exoneret, p. m. fere. 2. dextera Cyanes celeberrimi nominis fonteseosq́; magnos Pisma, & Pismocta hodie dictos recipit, vt & res ipsa indicat, & in libro de Ponto hoc versu scribit Ouidius: Quaq; suis Cyanen miscet Anapus aquis. Enimuero ad Anapi dexteram in eo loco duo ingentes erumpunt fontes Maior, & Minor, paruo inter se spatio distantes. Maiori hodie Pisma, Minori Pismocta, siue Pisma Cirini est nomen. Maior fluens dextera sui parte minorem recipit, & sic auctus non longè pòst Anapo illabitur. Cyanes itaq; fons apud veteres insignis, Pisma Cirini, & Pismocta hodie vocatur: adeoq; immensæ profunditatis est, vt hominum perpendiculo, & funibus eam perscrutantium spem semper eludat. Cyane (inquit Plinius) Syracusarum fons crescente Luna crescit, & ea deficiente decrescit, quod nos vsu euenire vidimus. Nomen huic fonti vetustum à Cyane Nympha Cyanippi filia fuit ab authoribus inditum, cuius in Parallelis ex Dositheo Plutarchus hanc refert historiam. Cyanippus Syracusanus cum Baccho sacra facere neglexisset, spreti numinis vindicta in tantam ebrietatem incidit, vt occurrentem in tenebris Cyanen filiam, licet reluctantem, violauerit. Illa stupratoris anulum è digito clam surreptum nutrici commendauit, vt aliquando violenti stupri esset indicium simul, & vindex. Cumq; deinde Syracusas pestis ob id facinus inuasisset, consultum Apollinis oraculum respondit: Si criminis author Dijs liberatoribus immolaretur, malum illico cessaturum. Ignorantibus itaq; Syracusanis quid portenderet oraculum, conscia rerum Cyane captum capillis patrem interemit, seq; super eum necandam coniecit, quòd patri vel inuita cessisset. Cyanæ deinde extinctæ, quòd sua, & patris morte patriam à peste asseruisset, Syracusani non modo diuinos honores decreuerunt, sed & perenni huic fonti, vbi stuprum patratum fuerat eius nomen indiderunt. Scribit lib. 6. Diodorus hunc etiam Proserpinæ olim sacrum, vel ob id fuisse, quòd Pluto vnà cum

rapta ex

rapta ex Enna Proserpina sub terras in speluncam ad aquilonem sitam ingressus huc tandem penetrauerit, ac per fontis, quem ibi sibi ipse eruerat, hiatum, ad inferos descenderit. Cuius receptæ à veteribus fabulæ religione ab initio vsq; ad Cic. ætatem festos Proserpinæ dies iuxta eundem celeberrimo virorum, ac mulierum conuentu Syracusani etiam celebrabant. Hercules quoq; circumuestigata Sicilia cum ad hæc loca peruenisset, auditis quæ de raptu Proserpinæ incolæ huius loci ferebant, ei, alijsq; veterum Dijs ibidem stata celebrauit, ac paruas victimas, taurosq; in fontem immersit. Quas deinde ab eo ceremonias mutuati Syracusani in suorum sacrorum vsum (vt in. 6. Diodorus commemorat) pertraxerunt. atq; Anapum quidem virili specie, Cyanen verò fontem mulieris forma & pingere, & venerari solebant, vt lib. de varia historia. 2. refert Aelianus. Anapus fl. ab ostio per aliquot p. milia incredibilis est amœnitatis. Tectus nanq; fronde saligna, ac populea, cristallino alueo, viridibus ripis mira placiditate fluit. Pisculentus est, ac scapha toto anno nauigabilis. Post Anapum fl. ad occidentem p.m. tumulus parum eminens sequitur. quem Polichnam, quasi ciuitatulam lib. 13. Diodorus appellat. In quo velut loco & natura munito, & idoneo Athenienses olim, & Romani deinde ad obsidionis commoditatem castra ponere consueuerant. In eo templum erat Iouis Olympij celeberrimum, & oppidum Olympicum Thucydidi, Diodoro, & Liuio. in quo, præter cætera ornamenta, Iouis simulacrum erat religiosissimum: quod Hiero Syracusarum Rex amictu magni ponderis aureo decorauerat, quem à Scipione Carthaginensibus ablatum dono acceperat. quēq; postea senior Dionysius iniecto Ioui laneo pallio detraxit, dicens: Aestate grauem esse aureum amiculum, hyeme frigidum: Laneum verò ad vtrunq; tempus aptissimum Valerio de neglecta religione. Templum hoc prostratum est hodie. Cuius iacentes plures, & erectę quædam cernuntur columnæ, sed præterea nihil. Oppidum verò vsq; ad paruas quasdam ruinas, quæ adhuc etiam obrutæ dignosci possunt, defecit. Non procul ab Olympico templo, & iuxta Cyanen fontem Acarnania erat oppidulum Ciceroni in Verrem. Cuius hodie (vt existimamus) loco, quem Carranum vocant, nonnullæ cernuntur ruinæ. Portus magni littora circundanti Plemmyrium promontorium Vergilio, Chersonesus Ptolemæo, post Anapum fl. m.p. fere. 2. occurrit. Quod orientem versùs procurrens vbi ad septentrionem se flectit, magni portus fauces coarctat. Et quia vndosum est frequentissimè, iure à veteribus Plemmyrium græcum nomen accepit, licet Massa Oliueria hodie vocetur. In eo prisco tempore eiusdem nominis oppidum erat Thucydidi: quod Gilippus Corinthius ab Atheniensibus iam captum egregio stratagemate depopulatus est Plutarcho in Nicia. Cuius nulla hodie supersunt vestigia. Succedit huic ex ordine Longum promontorium Ptolemæo, Lognina hodie appellatum. Vbi & paruorum nauigiorum statio est. quam eiusdem nominis scopulus à littore passibus fere. m. refugiens efficit. Vlterius ad p. m. 6. Cacyparis fluuij ostium sequitur Thucydidi lib. 7. quem Yhasiblim Sarracenicè hac tempestate vocant. Et ab ostio p.m. intus recedens, fluuioq; hærens eiusdem nōis arx inter ipsas rupes extructa. Vbi & aquæductus ingentes adhuc visuntur, quibus huius fluuij aquæ in agrum Gereatem, qui ijs collibus subest, deducebantur. Oritur Cacyparis fl. non longe à Palazolo oppido ex fonte, cui hodie Bauli est nomen. Vnde dilapsus augetur ex fontibus Anillu, Arcus, Baiduni, & Bellæ, auctusq; Manghisi nomen suscipit, vallemq; deinde ingentem (quam hodie Cauam grandem vernacule vocant) proscindens ex pluribus etiam fontibus, qui in ea iucundo aspectu scatent, quorum complures hodie terra absorbentur, sed olim per aquæductus, quorum vestigia clara visuntur, in eundem Syracusanum deducebantur agrum, incrementa suscipit: atq; procurrens Yhasiblis arcem inter angustias rupium

dextera

dextera sui parte alluit. Cuius vsurpato sibi nomine ad mille tandem p. in mare illabitur. Sequitur inde Erinei fl. ostium Thucydidi lib. 7. Orini Ptolemæo, Miranda hodie dicti. caput habet in collibus vicinis, & à mari p. m. circiter. 4 recedentibus. Eius fontibus aspero in editis rupibus situ supereminet Auula recens & noui nominis oppidum. Proximum deinceps Asinari fl. ostium est Thucydidi lib. 7. & Plutarcho in Nicia, Falconara hodie, sed intus Noti appellati, Syracusanorum mira contra Athenienses victoria insignis Thucydidi, Diodoro, & Plutarcho. Ortum habet ad latus occidentale vrbis Noti in valle, quæ vrbem munit, ex fonte magno, cui vernaculè Fontana grandis hodie est nomen. Vnde adeo affluenter erumpit, vt continuò fluuium gignat, qui ad voluendas molarum rotas satis impetus ferat. Ad mille deinde circiter p. incrementa suscipit è fonte Guadarrumo: vbi & Notensium coriariorum sunt officinæ. Et ad quingentos postea passus augetur ex Ginuardo fonte. Nec adeo inde procul aquas fontis Nucifori recipit. Tot itaq; fontibus abundans plurimas habet frumentarias molas, trottasq; etiam præbet, & anguillas sapidissimas, atq; ad vtrãq; ripam hortis, & domesticarum omnis generis arborum fructibus longissimo tractu abundat: ex quibus Neetini non mediocres faciunt quæstus. Cæterum cum Asinari fluuij capiti Notum hodie immineat, & totus inde ager, qui ad Pachynum vsq; excurrit, Neetinus appelletur: non alienum ab instituto erit, si Notum, & eius subiacentem oram hoc loco descripsero.

DE NEETO, ELORO, ET MACHARA OPPIDIS CAP. SECVNDVM.

MAGNO fluuij Asinari fonti moles quædam edita, saxosa, & aspera, licet plana (veluti & tota adiacens regio) incubat instar peninsulæ, cuius isthmus aquilonem respicit, satis vndiq; fossis natura præcincta, ac munita, asperrimisq; rupibus mille quingentorum ferme p. ambitu circunsepta. In ea sita est vrbs vetusta, & ingens Neas Diodoro lib. 11. Neetum Ptolemæo: sed hodie vnius tantum vocalis antithesi Notum vulgò dicta. Habet duas duntaxat portas, ad Isthmum vnam, cui & arx inhæret, alteram, qua flumen, & mare (à quo p. m. 8. recedit) petitur. Est ea parte accessu difficilis: quippe cuius ascensus p. fit mille, obliquus, peraccliuis, & arduus, maximaq; ex parte excauatis rupibus manu factus, quem vel paucissimi viri facilè tueri possint. Condita fuit à Siculis, quantùm ex lib. 11. Diodori colligimus. vbi Neam Ducetij Siculorum Regis patriam fuisse scribit. Duo nanq; ea tempestate regna in Sicilia erant, Siculorum, & Syracusanorum. Siculi nempe cum Syracusas, & vicina incoluissent littoralia, trecentos fere post annos aduentantibus Græcis cedere coacti in mediterraneam insulæ regionem profugerunt. Vbi Trinaciam, Neam, & complura alia oppida inhabitarunt, vt in eodem lib. 11. refert Diodorus. Fuisse autem Notum Neam vrbem, cum ex Cic. in Verrem verbis, quibus gentiles eius Neetinos appellat, hoc est Neam tenentes, tum ex Plinij lib. 3. authoritate, vbi Neenos eius populos à Nea proculdubio dictos vocat, satis constat. Huc accedit Ptolemæus, qui ipsum Neetum, etsi corrupta suo tempore, à vera tamen deriuata voce denominauit. At non parum etiam fidei addunt eiusdem populi in hanc vsq; tempestatem hæreditaria, & à tot seculis per manus quodammodo ducta in Syracusanos odia iam inde ab Ortygiæ colonis ob expulsionis iniuriam inchoata. Scribit lib. 11. Diodorus à Ducetio Siculorum Rege Neam in æquum campum translatam fuisse. Cuius verbis cum in molis vertice. 6. circiter miliarium leni ascensu ab hodierno Noti situ pyramis adhuc, & veteris

circumquaq;

circumquaq; ædificij monumenta distent, eius, quæ ante Ducetium stabat, vestigia esse; & hanc, quæ modo colitur, ab eo ipso conditam non absurde colligo: cum nominis perpetuitas, & authorum consensus affirmet. Huius vrbis mœnia, & pleraq; ex quadratis, & eis admirandis lapidibus extructa ædificia, & ruinosi cuiusdā tēpli aliqua ex parte adhuc stātis, & columnis etiamnū subnixi, quod sancto Heliæ nunc inscribitur, machina, & integrum aliud templum, in via, quam planam dicunt, quod vetustate nihil nisi nomen immutauit, D. Ioanni dicatum, & quædam alia antiquitatis vestigia vrbis hodie indicant vetustatem. In ea quoq; grecæ inscriptionis supra portam antiquissimæ domus in regione viæ planæ insculptum huiuscemodi fragmentum excerpsi: Auditores Aristionis, auditoris Agathini, auditoris Philistionis, auditoris Epicratmi filij Hieronis. Sunt qui parum aduertentes Neam Meneum esse scripserunt: cum in eodem lib. 11. Neam diuersam à Meneo faciat Diodorus: dum illam Ducetij patriā, & hanc ab eo conditam scribit. Extra mœnia aquilonem versus ad p. m. 5. insignis extat sanctæ Mariæ ab arcu cognominata abbatia Cisterciensis ordinis, anno sal. 1212. mense Nouembri sub Friderico secundo Cæsare Siciliæ tū Rege, ab Isimbardo Morēgia, & Cara eius cōiuge erecta, vt ex eius cōstat diplomate. Viros edidit Neas cōplures & bellica disciplina, & doctrinæ præstātia cōmēdatissimos.

Dvcetivs Siculorum Rex patria Neetinus fuit, vt diximus ex lib. 11. Diodori. vir quidem vt acri, & vehementi ingenio, ita ad facinora obeunda, ac res magnas aggrediendas animo simul, & manu promptissimus. Hic contra Syracusanos, & Agrigentinos per plures annos arma exercuit, vt Diodorus scribit, & in posteriori decade suo loco commemorabimus. Menenon, Palicam, Neam nouā, & Collatiam, siue Collatinam vrbes in Sicilia (eodem Diodoro teste) condidit.

Florvit in politiori vtriusq; linguæ literatura superiori ætate Ioannes Aurispa Neetinus. Excelluit namq; ingenio non ad solutam solùm orationem, sed ad versus quoq; componendos elegantissimo. Quo in genere nonnulla eius epigrāmata, in altero verò epistolarum opus egregium, & Hieroclis liber in Pythagoræ aurea carmina latinitate donatus, extant.

Antonivs Cassarinus orator egregius Neæ natus est: quem ob famæ dignitatem Panormitani accitum publico stipendio tres annos, vt adolescentes instituerent, fouerunt. Cæterum ad maiora aspirans Constantinopolim profectus, decemq; annos in tanta vrbe degens in studijs oratoriæ facultatis, & græcarum literarum cognitione tanta diligentia versatus est, vt inter præclaros viros, quos Grçcia, & Italia suo tempore vidit, vnus excellentissimus haberetur. Constantinopoli enim, quæ Christiano tum imperio suberat, quinq; annos rethoricam græcè, & latine miro cum ciuium, tum Imperatoris applausu in auditorum magna frequentia docuit. Venit postea in Italiam, & Papiæ primum, postea Mediolani, postremò Genuę publice legens per multos erudiuit. Sed dum anno sal. 1444. Genuę ob ciuium magna dissidia stricto ferro excursionem multi facerent per vrbem, ac nonnulli tentarent in domum, vbi Antonius erat, perfractis portis irrumpere, dum ipse per fenestram alterius domus, quę erat è regione, transilire nititur, in terram ingenti lapsu concidit, continuoq; expirauit. Vertit hic in Romanū sermonē Platonis libros de Rep. quod opus Alfonso Siciliç Regi dicauit, pluraq; alia ex Plutarcho, & ex Platone latina fecit. Scripsit epistolarū libros quatuor, & orationes duas, quarū alterā habuit ad Philippū Mariā, alterā ad Genuensem senatum.

Ioannes Marrasius Neetinus poeta anno sal. 1446. clarus in Italia est habitus. Senis hic Angelinetū poema amatoriū elegiaco versu cōposuit. Quod Leonardus Aretinus in epistola, quā ad ipsum authorē scripsit, maxime probauit. Multa itē alia ingeniosi poetæ testimonia edidit. In qua arte doctorum omnium iudicio summus euasisset, nisi medicinę deditus Musis vltro cessisset.

Praecipve verò hæc vrbs hodie D. Conradi Placentini miraculis circa eos præsertim,qui Herniam patiuntur, quotidie clari sepulchro nobilitatur. Sed ad oram reuertamur. Post Asinari fl.ostium ad Elorum vsq; dirutum Castellum tota ferme littoralis ora, quæ ad p.m.4.extenditur, Lauphis hodie vulgò dicta, clamorosa est ob id, quòd excesas habet speluncas, & asperas concauitates: in quas flante Euro, atq; Africo frequentibus procellis delata maris tempestas refringitur,ac refracta maximum edit fragorem,& quandoq; tonitrui similem. Hinc Elorum amnem,& non alia ratione clamorosum lib.14.appellat Silius. Vbi Lauphi clamorosæ specus desinunt,locus est m. vix. p. à mari recedens, Muri Vcci rocari à domino loci vulgò vocatus,vbi ingens,sed iam prostrata vrbs,quam à theatris, quæ ibi ætate paulò superiori extabant, quorumq; adhuc fundamenta cernuntur, Coliseum, & Sanctum Philippum vulgo appellant, valle nonnihil depressa cincta, & mille passus habens in circuitu visitur. Cuius tametsi mœnia iacentia ex quadratis olim,& maximis lapidibus structa,& arcium, ædificiorumq; memorabiles ruinæ conspiciantur:quo tamen nomine apud veteres floruerit(si quidem Elorus vrbs vetusta in hoc agro ab authoribus posita non fuit, quam vel ob id fortasse Ptolemæus mediterraneam posuit, quamq. Stephanus Bizantius ciuitatem appellat,& quam statim ad piscinam sequitur eiusdem nominis castellum Plinio) incertum mihi est. Nam si scriptores insignem hanc vrbem, & non longè a mari olim stantem prætérijssent,iure omnes reprehendendi forent. Hinc Syracusas vsq; via erat antiquitus plano lapide strata,quam Elorinam appellabát Straboni. Iuxta mare lacus est, Gurgus Lauphi vulgo dictus. A quo non longe abest Pyramis orbicularis, & in acutum surgens, quadratis,& eis ingentibus lapidibus structa, cui nunc Turri pizzutæ nomen accessit. Lapicidinæ Elorinæ ad iactum lapidis à mari recedentes statim sequuntur. & mox Elorus Castellum Pli.prorsus iacens ad littus occurrit, trecentos in ambitu ferme passus olim habens. Cuius ruinæ,etsi pro magna parte sub terris, toto circuitu hodie visuntur. Vbi turris est,cui Sta in pace vernaculum nomen obuenit, a Blasco Alagona Mistrettæ olim Comite suis ad apicem circumquaq; insignibus memorabilis anno sal. 1353. excitata. Ad occidentem verò,& meridiem Cæsaris piscina adhęret,multis adhuc vestigijs clara.Gradus namq; in viua ipsa vrbis rupe excisi, quibus Elorini ad scaphas simul, & piscinam descendebant; aquæductus præterea solo excauati,quibus ex Eloro fluuio in piscinā aquæ deducebātur, integri adeo adhuc sunt, vt quàm facilimè etiā nunc in eā reduci possint.Hāc piscinam à Cæsare factam lib. 32. c. 2. his verbis Plinius testatur:Et manu vescuntur pisces in pluribus quidem Cæsaris villis. Sed quæ veteres prodiderunt in stagnis, nos in piscinis admirati in Eloro Siciliæ castello,non procul a Syracusis.hęc Plinius. Hinc Elorum arcem ad iactum sagittę plano, atq; arenoso itinere Elorus fl. & eius ostium Vergilio,Ouidio,Plinio,& Stephano sequitur, Abisus hodie vulgò dictus. Qui per p. m. ad ostium vsq; adeo leni,ac placido tramite incedit,vt stagni instar vix loco moueri videatur.Hyemalibus quoq; imbribus clauso ostio maris fluctibus adeo frequenter excrescit, vt agris more Nili superfundatur, stagnetq;: vnde pinguescunt plurimum. Qua ratione.3.Aen.Vergilius: Exupero (inquit) pręepingue solum stagnātis Elori.Hinc ad vtranq; ripam, tritici,lini,cannabis,ac domesticarum arborum feracissimus est. Scribit lib.8.ex Apollodoro Atheneus, & ex supra citatis Plinij verbis comprehenditur, quibus & vsus suffragatur, in hoc Elori fluuio cicurum,hoc est mansuetum genus piscium,qui mugiles sunt, reperiri,qui inclamati accedere, & ex porrigentis manu capite extra aquas paulisper erecto placidissime cibum capere consueuerunt. Sunt qui hunc amnem, Olorum appellent, quòd in eius ostio cygnorum multitudo frequétare soleat. Enimuero ager hic Elorinus vel hac etiam ętate prospectu & terræ, & maris iucundissimus,

dissimus, ac venatu, aucupio, piscatuq; fluuiali, & marino gratissimus est. Quem quoq; ob varietatem florum, auium concentum, loci amœnitatem, & planiciem semper virentem Eloria tempe, quòd quasi perpetuum ibi sit ver, lib. Fastorũ. 4. appellat Ouidius. Insignis fuit hic amnis Chromij generi Gelonis, qui socerum adiuuans hic Carthaginenses fudit (vt in Nemeis Pindarus, & eius scholia ex Timæo referunt) & Hippocratis, qui iuxta eum Syracusanos superauit, & cœpit, memorabili victoria. Oritur nõ ex Pachyno promõtorio (vt Strabo, & plures veterum scribunt) sed inter Cerratanum, & Palazolum oppida ad latus orientale Cerratani montis ex Gallo fonte, & augetur à fonte Chiappi, & à fonte Ilicis. Dilapsus deinde Atellari nomen vsq; ad Bayhachemum pontem suscipit, retinetq; ac ad p. m. 8. sub arce Rendæ ex fluuio Dilemisi, ex agro Granpolo in Valle sernorum oriundo, incrementa recipit. Et excurrens, in loco, cui Saccolino est nomen, ad dexteram ad iactum lapidis pyramidem relinquit orbicularem vetustissimam, visuq; nobilem ex quadratis lapidibus erectam. Sed paulò pòst ad dexteram dirutum Yhadedi Sarraceni nominis oppidum, & super colle eiusdem nominis sepulchra frequentia, ad sinistram verò in loco paulisper edito, cui Ioye est nomen, plures relinquit veteris habitationis ruinas: & defluens pontem ipsum Bayhachemum, qui eiusripas vtrinq; colligat, alluit. & inde, neglecto priori nomine Abisus appellatus ad p. ferè mille lenissimo, ac subaquaneo cursu in mare illabitur. Post fauces Elori fluuij. p. ferè. m. Pyratarum est statio, Fundus muscarum cognominata, atq; vlterius ad p. 1500. altera est statio, quam Porticellum vocant. Cuius littori fons proximus Buyhutus Sarracenicè dictus aquã laxandæ aluo vtilem eructat. A quo deinde ad p. quingentos lapicidinæ (Perreriæ hodie dictæ) sunt. quas Macharenses fuisse, & saxa construendæ, conseruandæq; Macharæ vrbi non procul inde dissitæ vetusto tempore suppeditasse neutiq̃ est ambigendum. Et totidem passuum interuallo salina. 2. p. m. ambitu, Cauda lupi cognominata distat: in qua effuso mari sal gignitur. Et paulò inde longius altera salina, ampla quidem Ruuectus appellata instat, quæ peninsulam quãdam efficit. Ad cuius ostium Phœnicus portus est Ptolemæo, Naustathmus Plinio, Vindicaris hodie dictus, Macharensis proculdubio olim sinus. quem eiusdem nominis insula quingentorum passuum circuitus progignit, quam illi ab Austro, Africoq; ad tutelam natura obiecit. Vbi & frumenti Emporium, licet ignobile, & turris recentis ad eius custodiam à Petro Aragonio Alfonsi Hispaniæ, & Siciliæ Regis germano fratre, & Neti olim Duce structura eleganti erectæ, imperfectum extat opus. Vindicari portui ad occidentem, & in ea, quam Ruuecti salina facit, peninsula, Machara vrbs Cice. in Verrẽ Ptole. & lib. 3. Plinio miris lacerata cadaueribus ad iactum fundæ imminet, à Neetinis, & villicis eius agri accolis, & senioribus Ciuitas Macharis incorrupto adhuc eius nomine, sed vulgò citatella appellata. Vnde etsi neq; à quo diruta sit ex græcis, latinisq;, quos hactenus vidimus, authoribus, compertum habeamus, soloq; nomine à Plinio, Cic. Ptolemæo attacta sit: hanc ipsam tamen semirutam Macharam esse, nomen ipsum & vrbis, & sepulchrorum, quod hucusq; perseuerat incorruptum, liquidò demonstrat. Erat autem eius ambitus (prout clare ex eius vestigijs constat) p. m. & quingentorum. Habitabaturq; non modò ea peninsula, sed & depressus ille & subiacens locus, qui iactu lapidis à portu distat, vt antiquitatis monumenta confirmant. Visuntur tota vrbe plurima ædificiorum, tum priuatorum, tum etiam publicorum vestigia semidiruta passim obuia, viæq; vt latæ, ita & proportione longæ. Templum est in ea orbiculare, & testudinatum prisco artificio ex quadratis lapidibus elaboratũ, adeo adhuc integrum, vt nõ vetustis, sed Christianorũ tẽporibus, Seruatori, cui nũc inseruit, extructũ esse videatur. Fanũ itẽ est alterũ eiusdẽ pene formæ, sed vetustate collapsum. Balneæ quoq;

antiquæ architecturæ sunt in ea, quæ ab imperitis templum fuisse censentur. In medio etiam vrbis specus longissimæ, & pro tractus ratione latæ vijs, & frequentibus vtrinq; sepulchris distinctæ non sine voluptate inspiciuntur, quòd subterraneæ quasi ciuitatis speciem prese ferunt. Extra mœnia verò ad p. fere. m. occidentem versus specus sunt aliæ ingentes, & eodem pene modo in rupe excauatæ, quæ ab accolis hodie Gruttæ Macharis appellantur, tumulorum frequentia insignes. Ager Macharensis, qui Ciceronis tempore totus erat frumentarius, vt in verrem ipse testatur, hodie ob id maximè, quod colonis ea regio tota deserta sit, vepribus plenus, & incultus, pluribusq; supra vrbem ad dexteram veterum vicorum ruinis horridus conspicitur. Macharam vrbem, & eius portum ad. 4. p. m. statio Sarracenici nominis sequitur Marzamenus; vbi & duæ eiusdem appellationis sunt insulæ. Supra quam paruo interstitio occidentem versus iacentis oppiduli, & interius in agro, cui Burio est nomen, loco præsertim, quem Misitellum denominant, à littore p. m. 2. semoto, complura priscæ habitationis cernuntur cadauera. A quibus ad lapidis proiectum ædes abest magnis excita lapidum molibus, columnisq; & fornicibus subnixa D. Andreæ hodie dicata. Nec ab ea procul confusa prostrati oppidi viscera calcantur. Vbi ædicula D. Basilio sacra, & deinceps tumulus est D. Hippolyto cognominatus; circa quem nihil integrum, sed iacens solum oppidum. cui vicinum est fanum vetustate celeberrimum: cuius tectum dumtaxat desideratur, D. hodie Laurentio consecratum. Sub quo ædes latet subterranea testudinei operis columnis suffulta. Huic fano vastæ, sed vsq; ad fundamenta dirutæ vrbis, quæ tota nunc aratur, præclara hærent vestigia. A qua quadringentos ferme passus alterius magni prostrati oppidi admirandæ absunt ruinæ: vbi & D. Petro nuncupatum extat templum. Ita totus hic ager, qui quatuor vix producitur miliaribus latitudine, veterum operum monumentis partim integris partim semirutis, partim vero in rudera contritis, pro maxima parte occupatur. Quorum quæ digniora sunt D. Laurentio, & D. Petro, veterum nominibus prorsus obliteratis, inscribuntur. Sed ad littus redeo. Post Marzamenum Farinæ pyratarum statio occurrit. Et specus apud inanes opum quæstores fossoresq; percelebris. ac demum ad radices Pachyni Moriella est salina, in qua ex imbribus congregatæ aquæ æstuãte sole in sal concrescũt. Atq; ita orientali clauso Siciliæ latere, meridionale nunc agrediamur.

F. TH. FAZELLI SICVLI ORDINIS PRAEDICATORVM DE REBVS SICVLIS PRIORIS DECADIS.

LIBER QVINTVS.

DE PACHYNO PROMONTORIO, ET MOTTA VRBE.

CAPVT PRIMVM.

PACHYNVS ex tribus Siciliæ promontorijs secundum p.m. post Mariellam in sublime surgit. vbi statim turrim habet speculam mari prominentem. Vnde deinde longè lateq; duorum fere miliarium spatio ad austrum in mare diffunditur, ac ibi demum paulisper depressum ad sinistram curuato littore se flectit, & peninsulam efficiens ad orientem procurrit. Cuius quidem peninsula sexcentorum duntaxat passuum circuitum amplexa tota petrosa, aspera, altisq; prærupta est cautibus, isthmumq; angustissimum viginti vix passuum habet. Quo fit, vt brumali tempore tumescente mari, & fluctibus vtrinq; sese obuiantibus in insulam plerunq; abeat. Peloponnesum, Græciamq; prospectat. à qua p.m. paulo plus. 400. distat. Nomen habuit ab aeris crassitudine (pachys enim crassum significat) qua nostra quoq; ætate eius frequenter ager tegitur. Cuius hodie nominis vix vna, aut altera retenta litera, mutato veteri prorsus nomine, caput Passalum vernaculè dicitur: ea fortassis ratione, quòd mare, quod hinc ad Melitam vsq; insulam centum ferè miliarium interuallo interfluit (Cicerone. 6. in Verrem teste) periculosum est. Nam cum ex Messanensi freto mare persæpe ad Pachynum concitatiori cursu, quàm ad alia regionis huius littora peruoluatur, discrimini præternauigantibus solet esse, & formidabile. Ad orientem nullus ei fidus est sinus. Sed quà meridiem respicit ad isthmi littus stationem habet, quam Cic. 7. in Verrem Pachyni portum, sed vulgus hodie Longobardum nuncupat; triremium tantum, paruorumq; nauigiorum capacem: qui fauces multis reflexibus tortuosas, & ob id obliquum, difficilemq; ingressum habet. Mare ibi tinnis, echinis, & omnibus mari nantibus natura pisculentissimum est Solino. Sed hodie cum deserta sint littora, & colonis careant, nobis infœcundum apparet. Portui Longobardo prostrata hæret vrbs p. fere m. habens in circuitu: in qua nihil ædificij cernitur vel pulchrum, vel integrum; sed iacentia solum antiquitatis vestigia rudia, inelegantia, & coaceruata passim proteruntur. Aedicula duntaxat non longe ab isthmo semiruta extat D. Ioanni hodie appellata; & extra vrbem ad occidentem priscorum more in rupibus incisa sepulchra remanserunt. Sita erat hæc vrbs in plano, eiusq; longitudo ab isthmo ad rupem vsq; acutam, vernacule Pizzutam hodie dictam, maris fluctibus ablutã, quæ iucundissimum in Pachynum, quem inde quasi picturam discernere est, prospectum præbet. Hanc Motyen olim fuisse Pausanias lib. 5. his verbis scribit: Est (inquiens) ad Pachynũ Siciliæ promõtoriũ, quod in Africã, & ad austros cõuersum est, Motye vrbs: eã Afri Pœnis permixti tenent. Ea ciuitate bello subacta Agrigẽtini de manubijs puerorũ æneas posuere statuas dexteras tendentium, & vota se Ioui nũcupare significãtiũ. adhærẽt statuę illę altis muris. Calamidis opus esse & ipse suspicor, & hominũ sermõe vulgatũ est. hactenus Pausanias. Hãc vrbẽ Antiochus Syracusanus (eodẽ Pausania li. x. referẽte) Gnidios, q ex Lycia regione aduenerũt,

 condidisse

condidisse tradit. A qua postea ab Elimis, & Phœnicibus prælio victi expulsi, in Aeolias insulas profugerunt. Hecatæus verò, Stephano scribente, Motyen hanc vrbem ab Hercule conditam, & à Motya muliere, ob indicatos ei ab illa boum fures, denominatam fuisse in sua Europa refert. In hac vrbe Macrobius lib. Sat. primo Apollinis Libystinis olim fuisse templum frequentia hominum, ac religione celeberrimum commemorat. Nam cum Motyenses graui aliquando Libycorum obsidione præmerentur, Apollinem inuocauerunt. nec multo pòst immissa hostibus peste, cunctisq; ea contagione peremptis, Motyenses periculo erepti Apollinem Libystinum appellauerunt, temploq; illi magnificè extructo, summũ ei cultum deinceps impenderunt. Cuius hodie nullæ cognoscuntur reliquiæ. Extitisse autem hanc vrbem & Christianis temporibus in vita Hilarionis D. Hieronymus his verbis testatur: Hilarion habens Gazanum secum ascendit classem, quę ad Siciliam nauigabat. Ingressus autem Pachynum promontorium Siciliæ obtulit nauclero euangelium pro subuectione sua, & Gazani. Quo nolente accipere; in eo magis lætabatur, quòd ab accolis illius loci mèdicus putaretur. Porrò recogitans ne negotiatores de oriente venientes se notum facerent, ad mediterranea aufugit loca, idest vigesimo à mari miliario, ibiq; in quodam deserto agello habitauit. Et paulo infra: Hesychius (inquit) discipulus eius cum audisset Hilarionem in Sicilia esse, cum Methone esset, ingressus Adriam prospero cursu venit Pachynum; & in quadam curui littoris villula famam senis sciscitatus consona voce omnium cognouit vbi esset. hucusq; Hieronymus. A Motye vrbe diruta ad p. m. 2. statio quædam occurrit, Algæ superiori ætate, sed hodie Palorum portus appellatus, paruorum nauigiorum capax. cui ad totidem p. m. proxima est paruula quædam insula à littore p. decem recedens, Currentum insula dicta. vbi mirum quoddam aliquando cernitur, quod & alijs Siciliæ locis notasse me memini. Ante Solis nanq; exortum dimicantium hominum, & classium imagines in aere conspiciuntur, quas paulo pòst illucescens sol consumit. Intus nonnihil ab ora semotum stagnum est à Comite Henrici cognominatum, ex pluuijs aggregatum, quod æstate in sal inarescit. cui & salina alia Dauila nuncupata ad mille passus succedit: quam post duo circiter miliaria salina, quam Mucaxarum vocant, subsequitur. Interius ab ora p. m. 2. vetustæ vrbis p. m. ambitus reliquiæ magnæ extant: quam, quòd testudinatam adhuc ædiculam habet, Cubam appellant. Ad oram reuertenti ad quingentos passus alia quoq; salina occurrit, Longarina nomine. rursumq; introgresso ad passuum milia 2. locus cognomento Ramundinus, apparet. vbi diruti oppidi reliquiæ non indignæ spectantur. Ad littus post Longarinam p. 500. sinus est ingens, cui Marza Sarracenice (quod portum sonat latinis) est nomen, Odyssia Ptolemæo, Edissæ portus Ciceroni in Verrem. 7. dictus, nauium capax. à cuius ora paulum recedit eiusdem nominis salina. Ad occidentale huius sinus promontorium, quod ad mare meridiem versus excurrit, insignis vrbis disiectæ ambitus mille & quingentorum passuum, in præclarissimo, iucundissimoq; situ extant monumenta, arcisq; ad extremitatem à mari percussæ, ædiumq; veteris architecturæ in subterraneis simul, extantibusq; locis vestigia. Quibus etsi celebrem olim fuisse ciuitatem satis argumenti proferatur, quo tamen nomine apud veteres steterit, affirmare quidem nihil audeo, suspicari verò Euboeam, à Leontinis ad meridionale latus conditam Straboni, vel Callipolim fuisse, nihil vetat, hodie autem ab arce diruta Castellatium appellatur. Hanc stagnum statim sequitur, cui Murra nomen est, quod in salem æstate totum conuertitur: ac deinde stagnum aliud Gurgus salitus nuncupatum. Quod vnà cum pluribus alijs à Pachyno hucusq; ex aquis pluuialibus, ijsq; dulcibus, quæ neq; mare influunt, neq; mari

turbantur

turbantur, sal gignit nobilissimum. Gurgo salito, eiusq; littori tres scopuli paruo quidem a se inuicem spatio, ab ora verò p. m. 2. seiuncti adiacent insulæ Porrorum nominati. Deinceps P. m. 6. post Castellatium, & Marzam, sinum iuxta littus maris lacus sunt duo piscosi, Busaitumus, & Busaitumellus, qui statim in mare influunt. Oriuntur autem à fontibus indigenis, & non longè à Spaccafurno oppidulo ex fonte, cui Fauara nomen est. Proximę eis sunt ingẽtes reliquiæ paruæ vrbis dirutæ, quam Ficallum hodie appellãt. vbi & templum ingens sane, sed prostratis molibus iacens cernitur. super cuius ruinis hac ætate ædicula est eiusdem nominis D. Mariæ sacra. Vrbis autem moenia iacẽtia, ædificiorumq; fragmenta adhuc plurima supersunt. Collis extat iuxta vrbem in mare promontorij instar paulisper procurrens, vernaculè Cozzus sanctę Mariæ à Ficallo cognominatus. In cuius vertice arcis iacentis, ædificiorumq; veterum ingentes ruinæ visuntur. Ad radices verò, quæ mari iũguntur, fontibus pluribus viuo è saxo scaturientibus dulcissimas, & affluentissimas exhibet aquas. Sed & ipsam vrbem fons maximus influit. vnde tota hæc littoralis ora, regioq; Ficallus hodie nominata fluuijs, torrentibus, Lacubus, fontibusq; perq̃ irriguis, piscatione præterea, aucupio, & venatu multiiugas hominibus voluptates præbet. Sed & ijsdem in aere imaginibus, qualium in Currentum insula meminimus, frequenter est obnoxia. Quæ verò ea vrbs apud priscos fuerit, ex authoribus, in quorum opera huc usq; incidi, nihil colligere potui. A Ficallo ad p. m. 2. loco, qui Puteus vetus dicitur, oppidi (vt apparet) vetustissimi fundamenta ob oculos iacent. à quibus passus ferme quingentos turris abest ingens, & magnifica, à Bernardo Incrapera Motycæ olim Comite erecta Puzzallus appellata, quam mare iambit, frumenti Emporium. Vnde ad Melitam insulam ex Sicilia propinquior est traiectus, vtpote p. milibus non amplius sexaginta. Puzzallum ad p. m. 2. Mayanucus parua sequitur statio; & deinde ad m. passus Rayancinus. cui pari spatio Corciurus succedit. & postea non longiori interuallo Pixotus, & Samuel extant: moxq; etiam statio sancti Petri cognomine æquo itineris discrimine occurrit: vbi & vetusti ædificij cernuntur ruinę. Speluncæ ad mille & quingentos passus sequuntur, Sbruffaloræ vernaculè ob id dictæ, quòd in eas regressi fluctus maris, ac scopulis illisi admiranda per aliquot ora ad iactum lapidis à littore distantia spuma edita ingentem reddunt sonitum. Et paulo pòst vetus aliud frumenti Emporium sequitur, quod Vetera appellant horrea. vnde & fluuij Motycani Siclis nunc dicti, ostium non longè abest Ptolemæo. oritur is supra Motyçam oppidum ad iactum fundæ, quod primo statim defluxu interlabitur, cuius quoq, denominationem apud veteres suscipit. Et decurrens deinde ad 4. p. m. Siclim noui nominis, sed insigne, & pulchrum oppidum interluit: à quo nomen, quod adhuc tenet, priori amisso accipit, & mare ad 3. p. m. ingreditur. A cuius ostio passibus. m. fons abest insignis ad littus inter ipsas frequenter maris aquas affluentissimè emergens, Aynlucata Sarracenicè adhuc nominatus. Ad pass. mox. m. 2. Hirminij omnium in hac ora celebratissimi flu. Plinio, hodie Mauli, & Ragusæ ostium sequitur. Caput habet ad verticem Cerratani montis ex fonte Ficus nomine, in medio itineris à Vizini ad Palazolum scatenti, statimq; augetur aquis alterius fontis Fauara appellati ad verticem eiusdem montis, & .m. vix .p. ad occidentem à Ficu distantis oriundi. Qui vbi confluunt, fluuium conuoluendis molendinis non impigrum faciunt. Vnde dilapsus Cerratanum vetusti, præsentisq; nominis oppidum præterlabitur. cuius nomen vsurpat, progressusq; paululum pluribus fontibus accrescit, Ragusamq; deinde noui nominis oppidum (cuius nomen priori neglecto suscipit) ad dexteram relinquit, decurrensq; sine

nominis

nominis iactura, in mari hic se exonerat. Hunc Mazzarellis ad m.p. parua sequitur statio. & ad m. & quingentos pas. moles quædam, & rupes extant rubræ. Qui locus an is sit, quem Brucam extremum vocat Ptolemæus, incompertum est. Et subinde ad p. m. Anigigeffi parua statio succedit. Quā ad quingentos pas. sequuntur priscæ, ac magnæ vrbis ruinæ, quas mare alluit, & accolæ Longobardum, Mulinazzum, & Chummū hodie vocant. Hæc ædificiorum vestigia quæ partim omnino prostrata, partim vepribus, ac palmis syluestribus obruta sunt, tam multa ad .2. ferè p. milia protenduntur, vt continuatam vsq; ad eum locum, qui Sanctus Nicolaus nunc dicitur, & vbi hodie vetus est molendinū Mulinazzum vulgò appellatum, quod fluuij è collibus Ragusanis, vbi oritur, aquę per conuallem defluentes rotabant, vrbē fuisse manifesto sint indicio. Huic vrbi occidentē versus ad pas. circiter quingentos imminet ager in sinu depresso mille passuum ambitum conficiens collibus circundatus, præfati fluuioli irrigatione ad culturā aptissimus, & amoenitate, quam hortorum, pomariorumq; vetustissimorum monumenta testantur, splendidissimus. Huic quòd tria ibi sunt distincta magnificentissimæ, elegantissimæq; structuræ balnea, à balneis nomen obuenit. Quorum duo semiruta, tertium prorsus integrum adhuc cernitur, opus sanè regium, & cuicunq; Romano non impar. Ei ad dexteram per iactum lapidis tumulus insurgit. in cuius cacumine, quod planum est, theatrum olim stetisse insigne, ac planè singulare ex forma, & maximis, admirandisq; priscorum operū fragmentis liquet. Vnde etiam in subiectos hortos, colles, planitiem, vrbem ipsam, ac pelagus iucundissimus porrigitur prospectus. Quem secessui olim, curarumq; laxamento, & lasciuiæ diuersorio huiusce vrbis Regibus habitum non dubito. Et vt progrediar vlterius, rationes mihi hæ non ineptæ videntur, præsertim cum authoritate nitantur: quibus quodam tempore hic Inycū Cocali Sicanorum olim Regis ciuitatē regiam fuisse adducor vt credam. Hāc nanq; Aristoteles Politi. lib. 7. Herodotus lib. 6. Diodorus .5. Pausanias, & Strabo lib. 6. ad latus Siciliæ meridionale constituunt, & Camerinæ proximā determinant, nulla alia inter se ratione dissidentes, nisi quòd Inyctum Herodotus, Strabo, & Stephanus, Inycum verò eam Pausanias appellet. Fuisse porrò Inyctum Sicanorum Regum sedem, de quibus latè lib. 12. teste Diodoro scripsit Antiochus, constantissimum est. Sed quo tempore, & quibus conditoribus inceperit, incertum: tametsi à Sicanis conditam verisimilitudo satis persuadeat. Hæc vrbs & balneorum, in quibus Minos Rex Cretensis suffocatus fuisse traditur, excellentia, & Scytis Zanclæorum Regis exilio insignis est. Vinum Inyctinum, quod olim lib. 6. teste Strabone, nobilissimum erat, hodie desideratur. Post Inyctum Cauconæ portus Ptolemæo, Caucones Procopio de bello Vandalico lib. 3. Rasacaramis ætate superiori, sed Scaramis caput, & statio hodie succedit, & fluuij eiusdem nominis ostium, quem à sancta Cruce pleriq; nunc appellant, quiq; à fonte Fauara. p.m. ferè. 4. ab ora exoritur. Excisa deinceps ad passus aliquot spelunca est, supernè aperta & aspera, à columbis ibi nidificantibus Columbaria hodie denominata, In quā fluctus maris illisi cum spuma mirabili sursum feruntur, ac sonitum nuper faciebant tonitrui similem, qui vigesimo inde miliario exaudiebatur. Sed anno salutis. 1 5 5 2, ex vi irrumpentis maris impetuosius concussa in sua viscera corruit. Huic intus ad p.m. in colle ædis est quadrato structa lapide columnis subnixa, quam Sterium pictum accolæ appellant, templum priscis præcellens. A Columbaria quoq; ad p. m. 2. in ora fluuij Oanis nomine apud Pindarum in Olympijs ode .5. celeberrimi, Frascularis hodie dicti ostium sequitur; Vbi & statio est eiusdem nominis. Oritur in montibus Ragu-

sanis

nis è fonte, cui ab ostio .7. .p.m. Passus latus hac tempestate nomen est. & dilapsus per locum, qui passus Siclis hodie dicitur hic in mare illabitur.

DE CAMERINA VRBE, ET TERRA NOVA OPPIDO.

CAPVT SECVNDVM.

CAMERINA vrbs ad passus ferme quingentos Oano, siue Frasculаro fluuio proxima est. In mole quadam paulisper edita inter duos amnes Oanum, & Hypparim ac lacum, iuxta importuosum littus, quod postmodum Romanę classis naufragio misere fœdatum est, à Syracusanis Imperio & potentia auctis duce Dascone, & Menecolo anno 35. supra centesimum post Syracusas, & Eusebio supputante ab orbe condito 4600. olympiade .45. ædificata, vt libro .6. asserit Thucydides. Camerina inquit Strabo libro .6. Syracusanorum colonia fuit, deducta græci nominis etymologia à camera, quod laborem, & neo, quod habitare significat, quasi post longos labores habitata, quanq̃ non desint, qui a lacu eã alluẽte vocatã malint. nã & Camerinũ neutro genere Duris Samius, referente Stephano, eã appellauit. Hæc vti præcocia, ita & immaturos sortita est euentus. Nam cum incolæ secundarum rerum insolentia elati, in conditores, ac principes suos Syracusanos insurrexissent, ipsis prælio superatis, subactisq; funditus deleta, inconstantes ab eo tempore semper successus habuit, vt pote quæ suis ipsa bonis abusa sit. Hippocrates enim Gelæ Tyrannus, qui postea pro complurium Syracusanorum, quos ad flumen Elorum debellauerat, captiuorum redemptione instantibus Corinthijs, & Corcyræis eam acceperat, vt libro .7. Herodotus refert, cõuecta mox colonia. 82. olympiade qua, Psaumis ex Olympia victoriam retulit, moenibus, & habitatoribus iacentem restituit, vt Thucydides, & Pindari interpres commemorant. Verum iterum a Gelone Hippocratis in Imperium successore, quód ab eo perfidè desciuisset, euersa est. Nec multo pòst ab eodem refecta, nouisq; colonis inductis in pristinum statum coacta flagrante primo bello Punico, quòd Carthaginensibus adhæsisset, a Romanis machinis, & tormentis expugnata, ac Romanorum deinde colonia authore Polybio habitata est. Nec iniuria eam in Olympijs ode quinta populi altricem vocat Pindarus. quippe quæ inter tam frequentes mutationes populo semper abundauerit, atq; alios quodammodo ex alijs peperisse videatur. Eius moenia Hipparis flu. Pindaro, Iporus Ptolemæo, Hyctaris Vibio Sequestro, Camerinensis hodie appellatus ostio suo, fluxuq; expedito ad occidentem alluit. Oritur .p.m.12. supra ostium ex fonte vberrimo olim Diana nuncupato Solino. Cui oppidulum a Sarracenis Yhomisum nomine ea ratione superedificatum est, vt fons ipse medio in foro scatens eam euomat vim aquarũ, quæ statim intra lapidis iactũ molis sufficiat conuoluẽdis, amnẽq; faciat, q. Camerinam per .12. p.m. continuato cursu influat. Ad ripas eius frugum, ac domesticarum omnium arborum, cedri præsertim, arantij, ac cæterorum malorum, etiam punicorum est feracissimus. Mirum porrò & illud, quod de fonte hoc Dianæ scripsit Solinus. si que mulier impudica aquam eius vino immiscuisset, fontis indicio, qui in vnum corpus laticem cum mero coire non pateretur, vitam illico, scelusq; detectum iri: morisq; huic fuisse, vt quiuis suspectam adulterij vxorem in hoc fonte probaret. Hypparis flu. ad passus

ferme

ferme quingentos, anteq̃ in mare irrumpat, stagnum interfluit. 2. p. m. ambitus, quod fontes indigeni supra viginti efficiunt, vrbiq; subest, prisca ætate Hesperia, Camerinæ postea palus (vt est apud Vibium sequestrem) à veteribus appellatũ. De eo simul, & Oano, Hyppariq; fluuijs ode. 5. in Olympijs in hanc sententiam Pindarus: O Pallas (inquit) vrbis tutelaris Dea castum concinit delubrum tuum, fluuiumq; Oanum, indigenumq; stagnum, & sacros canales, quibus Hypparis irrigat exercitum, affingitq;, & glutinat celeriter altum firmarum ædium nemus, ex deformitate ad lucem Camerineos proferens, vbi eius interpres: Hypparis (inquit) Siciliæ fluuius est, proximus Camerinæ tantus alueo suo, vt & naues recipiat, quibus ex montium vicinorum iugis arbores, ac immensæ magnitudinis trabes Camerinam in ædium, basilicarumq; structuram portari prisco tempore consueuerant. Hinc à veteribus ratibus eum esse nauigabilem accepimus. quod & vastarum faucium situs & lacus ipse adhuc manifestãt. At verò palus hæc licet olim plura vrbi commoda afferret, insalubrem tamen, infectumq; aerem frequenter gignebat. Quare Camerinenses aliquando Apollinis oraculum consulentes, an conduceret paludem, quæ vrbi grauis erat, exiccare; responsum accepere: Camerinam ne moueas. Sed illi cum frequenti peste vexati diutius mali caussam, quam leuare poterant, non substinerent in sua potestate durare, specta ta solum vtilitate præsenti, oraculoq; contempto, paludem exhaurientes incolumitatem quidem optatam sunt nacti: sed non multo pòst in peius discrimen inciderunt. Ea namq; vrbis parte, quam stagnum antè inuiam fecerat, ingressis patefacto aditu hostibus, Camerina populata, neglectæ, licet superstitiosæ religionis infestas pœnas dedit. Vnde Ver. Aen. 3. Et fatis nunq̃ cõcessa moueri Apparet Camerina procul, Et lib. 14. Silius: Et cui non licitum fatis Camerina moueri. Inde & antiquum apud Græcos adagium prouenit: Camerinã ne moueas, lippis propè iam, & tonsoribus notum. Lacus ipse hodie extat, solaq; piscium captura insignis, tincas, & anguillas profert laudatissimas. Vrbs verò Camerina opibus olim, & ædificiorum magnificentia clara hodie iacet, nihilq; priscorum operum, præter fundamenta, integrũ seruat. Nomen tamen i, solum in a, mutato, Camerana vulgò retinens ingentes, ac latè diffusas, easq; intra totum eius ambitum (qui mille fere & quingẽtorũ erat passuum) pro maxima parte obrutas ostentat ruinas. Littora ei subiecta ætate mea insanarum molium opere in profundum etiam mare iactarum omnium, quę alibi viderim, maximarum, in modum portus manufacti decorabantur: quæ anno salutis. 1 5 5 4. cum iterum Camerinam inuestigarem, omnibus vetustatis monumentis inde ad Terranouam oppidum asportatis nuda, ac suis ornamentis viduata repperi. Ad verticem iacentis vrbis ędes est hodie D. Mariæ dicata, idibus Aug. solennibus nundinis, confluentisq; populi frequentia celebrata. Ad eius moenia turris quoq; recens à Bernardo Incrapera Motycę olim Comite ex vrbis ruinis in speculam erecta est. Extra vrbem ad septentrionem locus est cimiterio, tumulorumq; copia insignis, arcis instar, quadratis lapidibus in sublime excitatus. Psaumis Acronis filius, qui olyimpiade. 82. quadriga victor euasit Camerineus fuit. cui in victorię encomium Pindarus oden Olympiorum tertiam dicauit. Nobilitata quoq; fuit Orpheo poeta, qui descensum ad inferos (vt Suidas scribit) versibus composuit. Post Hypparis ostium quingentis ferè passibus lacus est alius iactu lapidis à mari refugiens, sed imbribus auctus. cuius aquæ lapillorum instar in sal inarescunt. Ad passuum deinde. m. 10. Dirillus hodie vocatus flu. & eius ostium sequitur, notissimus in hac ora, & celebrati nominis: qui cur à veteribus sit præteritus, equidem satis miror.

Hic ad vtranq; eius ripam per multa pas. milia condensis obtegitur sylvis, quæ latrocinantibus, ferisq; tutissimas latebras, ac propugnacula præbent. Oritur ad Vizinim noui nominis oppidum duobus capitibus. Quorum vnum p. m. 2. ad orientem illi imminet, & à fonte Paradiso ad agrum Mogi scatet, qui statim alterius fontis Fauarotta nominati aquas suscipit, & decurrens oppidum ad dexteram relinquit. Alterũ eius caput oppido, quà spectat aquilonem, hæret, quod ex tribus fontibus parum à Vizini semotis conflatur. quorum vni ab eo ad iactum lapidis distanti Coruo nomen est: alteri, qui paulò infra erumpit, S. Angeli ab ædicula eiusdem nominis denominatio obuenit. Tertius, qui sub oppidi moenibus exoritur, Sarracenice Massar nominatur. Hi fontes simul iuncti radices rupis, cui superstructum est oppidum, alluunt, molasq; conuoluunt. Ita Vizinis oppidum inter duos amnes in rupe parum edita situm est. Hi duo fluuij infra oppidum loco, cui hodie Molendino Baronis nomen est, coeunt, & vnum fluuium faciunt; qui ibi statim nomen à Vizini sibi mutuat, dilapsusq; per ualles Lycodiam noui, Sarraceniq; nominis in colle edito, præruptoq; situm oppidum ad dexteram relinquit: atq; inde profluens loco, qui Rayhuleti nunc dicitur, fluuium Montis rubri non longe ab oppido eiusdem nominis oriundum recipit, dimissoq; ad sinistram Monterubro oppido fluuio Mazzaruni iungitur, & ab eo cognominatur. Vnde ad læuam in niuosis montibus Claromonte oppido præterito defluens Viscarim oppidulum sinistra sua allambit, ac demum Dirillum Sarracenici nominis iacens oppidum, cuius vsurpat nomen, præterlapsus non procul inde mari illabitur. Non longè ab ostio stagnum est Cocanicum: in quo per æstatem non toto quidem, sed extremitatibus, marginibusq; tantùm aquę in sal exarescunt. Cuius & Pli. lib. 31. c. 7. in hunc modum meminit: In lacu Siciliæ (inquiens) qui Cocanicus vocatur, & alio iuxta Gelam sal in oris duntaxat siccatur, & non totum in salem abit. Paruo inde spatio abest fluuij, qui Manumuza hodie vocitatur, ostium, in agro Calatagironensi oriundi. Et non longo de hinc itinere fluuij Terranouę ostium occurrit ab oppido eiusdem nominis appellati. Cuius caput non longè à Platia oppido sese in scaturiginem egerit. Inde ad passus circiter quingentos Terra noua oppidum recens imminet frumenti Emporium, exiguo spatio distans à mari, super ruinis deletæ, atq; obrutæ vrbis conditum. Oppidani eam Heracleam fuisse & prædicant, & super porta Calatagironis solenni charactere ad illustrandam patriam inscripsere. Quorum errorem & recentiores Siciliæ etiam Reges secuti in diplomatibus suis augusto Heraclęę nomine eã quoq; sed perperam, decorarunt. Quos omnes Strabo, Ptolemęus, & P. Mela inter geographos celeberrimi, Diodorus præterea ipse Siculus historicus lib. 16. & 19. ac Polybius lib. primo manifestæ falsitatis redarguunt, qui Heracleam inter Agrigentum, & Selinuntem locant. Veruntamen cum extra moenia huius oppidi orientem versus ad passus prope 300. templum ingens veteris formæ ex quadratis, & eis admirandis lapidibus, iacens, columna vna (desideratis cæteris) cum epistilio adhuc erecta, ingentiaq: subter fundamenta cernantur, & ad aream ecclesiæ maioris eiusdem formæ fragmentũ alterius columnæ extet; & inter mare, & oppidi moenia priscorum operum vestigia, & phyalę figulinæ vetustissimi artificij, & pulcherrimæ passim, licet obrutæ; numismata quoq; Hieronis cum inscriptione, & plurima Minotaurum ex vna parte exprimentia in æs, & argentum pulchrè facta passim reperiantur; vetustam hic olim fuisse vrbem proculdubio censendum est. Sed quæ nam fuerit, Callipolis ne, an Euboea, quas in hac ora olim fuisse sitas lib. 6. Strabo testatur, nihil affirmo. Verba Strabonis hæc sunt: Ora, quæ à Pachyno ad Lilyboeum

lyboeum extenditur, tota relicta est, priscarum tantùm habitationũ vestigia seruans. Agrigentum; & Lilyboeum permanent. Nam cum hæ partes agro subiaceant Carthaginensi, longa, & diutius perdurãtia bella maxima ex parte plagam hanc extinxerunt. Et paulò infrà. Non enim (inquit) Himeram habitari amplius nouimus, non Gelam, non Callipolim, non Selinuntem, non Euboeam, neq; alias plures. Et paulo pòst: Cocali regia, atq; barbaricarum quoq; permultæ sunt deletæ, sicut comici memorant. hucusq; Strabo. De Cocali regia iam diximus. Himera verò, & Selinis, ac Gela quonam steterint loco, nihil addubitatur. Quocirca reliquarum duarum alteri, nempe Callipoli: veluti Gelæ propinquæ, si quid coniectura, & Strabonis authoritas patiuntur, his priscis propè Terrenouæ monumẽtis sedes assignari potest. Sed id posteris, quibus maior scriptorum veterum copia suppeditabit, censendum relinquimus. Terranoua gemina est hodie, vetus vt pote, & noua moenibus cinctæ. Sed quæ vetus est, & ad occidentem vergit, deserta ferme iacet. Recens verò cùm lata sit, pro mensuræ modo sublimes habet muros, & frequenter habitatur. vtraq; tamen, quanq̃ altera est recentior, non adeo priscæ est structuræ. Siquidem annis ab hinc propè ducentis à Sarracenis captum, ac dirutum id oppidum legimus. Quo nomine etiam exinde à Siciliæ Regibus ad meam vsq; ætatem vacationem militiæ, & publicorum munerum habuit. Hodie verò Marchionatus titulo nobilitatur. Terranouæ, & eius agro ad. p. m. 8. Buterium in edito monte situm noui nominis oppidum imminet, ruinis, & eis ingentibus antiquę habitationis superstructum. Quod an Hybla minor olim fuerit, & si ad Thucydidem, qui eam in agro Gelensi constituit, accedere videatur; quia tamen in eodem agro Mattorium fuisse scribit lib. 7. Herodotus, nihil assero. In littore a Terranoua sex mille passus Nanfriæ noui nominis fluuij ostium abest, qui infra Buterium, cuius ibi nomen assumit, emanat. à quo ad centum propè passus fluuij Yharrubę ostiũ occurrit. Qui caput habet ex fonte sancti Petri ab ostio. p. m. 4. distanti. Huic ad. 2. p. m. proxima est Falconera regij, & si recentis operis, arx ad mare sita.

DE GELA FLVVIO, ALICATA, ET GELA VRBIBVS.

CAPVT TERTIVM.

SVCCIDIT Falconerę arci ad. 10. Terranouæ verò ad. 18. p. m. Gela fluuius cum suo ostio Ver. Aen. 3. Ouidio lib. Fastorum. 4. Et Plinio, Himera Ptolemæo. Salsus hodie dictus, veterum scriptis celebratissimus, & alosiarum, anguillarumq; piscatione præstantissimus. Nominis autem proprij rationẽ à priscis (vt Stephanus Bizantius refert) inde est mutuatus, quòd ad ostium frequenter atram, nimiamq; exhalet caliginem, quam olim Siculi barbara voce Gelam vocabant. Immanẽ autem hunc fluuium. 3. Aen. nominat Verg. Immanisq; Gela fluuij cognomine dicta, quòd ob vorticosas, quas secum defert aquas, periculosum habet traiectum. vnde & lib. Fastorum. 4. Ouidius: Et te vorticibus non adeunde Gela. Porrò ætate mea, & in mediterraneis, & ad ostium flu. Salsus nominatur: quòd mineras, & lapicidinas alluat salis; eoq; infectas ad ostium vsq; deferat aquas. Eum Solinus mediã diuidere Siciliam, & ex eodẽ nasci

fonte

fonte quo alter eiusdē nominis fluuius, qui mare Tyrrhenū influit, & hunc dulcē, illū verò salsū, sed prȩter fidem refert: cū res e diuerso se habeat, vt suo loco explicabimus. Caput habet Gela flu. triplex. vnū ad Nebrodidē montem Madoniā hodie dictū, quā meridiē respicit, ex fonte, cui Donna alta est nomē, ab ædicula D. Mariæ ibi dicata. cuius aquę deinde plurimū incrementi accipiunt ex non nullis fontibus, qui supra Petraliā oppidu in collium iugis Madonię continuatis emanant, & a sancto Archangelo ab æde eiusdem nominis cognominatur, & fluuium gignunt, qui Petraliam inferiorem lambit, eiusq; nomen ad se trahit. Dilapsus inde fluuiolum excipit nomine Pillizarū inter Gangium & Petraliā oppida oriundū. & paulò post Rayhalsuttani Sarraceni diruti oppiduli, quod prȩterlabitur, aquis augetur. Caput alterū habet Gela ad Gangium noui nominis oppidū ex propinquis defluens collibus. Qui pauló inferius flueta prouehens ad sinistrā flectitur, & Rayhalloanne Sarracenico etiam iacente oppido relicto, paruorum fontium salsas assorbet aquas, à quibus salsi tum primùm nomen induit. In quod exinde Gangi cognomēto veteris (Sarraceni, & à Friderico Siciliæ secundo Rege solo æquati oppidi, sup cuius ruinis monasteriū est structū ordinis D. Benedicti) fontes duo, quorum alter, qui olim oppidi erat fons, intra coenobium, alter ad eius hortos oritur, sinistrorsum illabūtur. Vnde recto deinceps fluxu pergens mineras salis, & lapicidinas complures interfluit, quarum aquis & augmentatur, & salsior redditur. Duo exinde ij fluuij Salsus, & Petraliæ, proprijs quisq; alueis decurrentes ad locum qui Mandra Plani hodie dicitur, sub arce Rasicudiæ, quā ad m.p. & in edita rupe sitā dextrorsum relinquunt, simul iuncti cōfluunt, & alterius nomine prorsus amisso, fluuius ingens, qui ex duobus factus est vnus, Salsi tantùm cognomentū retinet. Tertiū Gelæ caput ad montē Artisinā ex fonte eiusdē nois oritur, qui paululū excurrēs Amurellus appellatur, & inter Calatanisettā, & Petrapretiā noua oppida in loco angusto, qui Caput arsū hodie dicitur, fluuio salso miscetur. Dilapsus deinde fluuius salsus dū ex mediterraneis in Geloū agrū p angustū inter colles iter influit, editā dextrorsum relinqt rupē, vernacule Rocca stricti appellatā. Ad cuius cacumē in viua ipsa rupe ingētis staturæ Leo vetusto, & elegāti artificio excisus est, q ab excelso eo loco viatoribus, & agro Geloo sese ostētat, in priscorū, aut victoriæ, aut Imperij signū ibi (vt existimo) sculptus. Ita Gela tot ramis auctus Gelois agris ablutis, in mare iuxta Alicatā vrbē aquarū sarcinas deponit, ostiūq. paruis tantū nauigijs portuosū aperit. Hyberno tēpore frequēter Gelois cāpis inundat, & ī stagna se ingerit, atq; insulā facit: ramusq; ab eo vnus ad occidetē diuellitur, cuius ostiū Flumicellū appellāt. In ea insula, quā stagnās flu. efficit, mons Gela, & Alicata vrbs extāt. Gelæ ostio ad dexterā Alicata hæret vrbs, ab ipso salso fluuio Græcū procul dubio nomē adepta, vt ex .20. Diodori lib. colligimus. Alicas enim grȩce salsū Latinis significat. Habet passus ferme octingētos in ābitu, & peninsulæ istar ī mare pcurrit, tribusq; partibus a fluctibus īpetitur: sed qua occidentē spectat, Gelæ mōti, cuius radices occupat, subest. Cōdita qdē ex ruinis Gelæ vrbis, sed a qbus, & quo tēpore nōdum legimus. Frumēti hodie ē Emporiū. at an. sal. 1553. 5. idus Iul. á Turcica centū ferme triremiū classe, cui se Frācica foedere iunxerat, igne vastata horrendā ad huc acerbissimi casus faciē retinet. Nobilitatur autem sepulchro Angeli Carmelitę Hierosolymitani pij viri, q de Turcarū exortu, icremētis, ac demū excidio multa vaticinatus ē. Vrbi mons editus & in mare aliquatenus pfusus iuxta ad occidentē incubat: ī quo Gela magna olim Sicilię vrbs sita erat, vt Diodorus lib. 20. & Plutarchus in Timoleonte tradūt, ab Antiphemo, & Entimo āno mūdi. 4509. post Syracusas vero. 45. cōdita. Quod & in hæc verba testatur lib. 6. Thucydides. Gelā Antiphemus è Rhodo, & Entimus ex Creta cōdiderūt āno. 45. post Syracusas habitari coeptas, imposito à flu. Gela vrbi nomine, cū locus, vbi nunc sita est vrbs, quiq; munitus

antea muro erat, Lyndij vocarentur. Et idem lib. 7. Cretes (inquit) vnà cùm Rhodijs Gelam condiderunt. Nomen autem vrbi à Gela præterlabente flumine indiderunt, vt Thucydides, & Vergilius quoq; (prout ostendimus) scribunt. Quod & Silius lib. 14. confirmat: Venit ab amne trahēs nomē Gela: venit& Hæsa. Et lib. 2. Claudianus: Nomenq; Gelā qui prębuit vrbi. Scribit Duris Samius, cunctas fere Siciliæ ciuitates à præterlabentibus fluuijs nomen traxisse, vt Himeram, Selinuntem, Camerinam, Agrigentum, Camicum, & Gelam. Sunt tamen qui authoritate Aristeneti diuersam huius nominis causam producāt. Tradunt enim Latium, & Antiphemum fratres ad Delphos de habitando loco ad Apollinem accessisse. Quorū ibi alteri, Latio nempe, vt orientem nauigaret, responsum est, sed cum Antiphemus effuso risu oraculum suscepisset, statim & ipse responsum accepit, vt occidentem peteret. Inde itaq; in Siciliam aduecti hanc vrbem condiderunt, eiq; à risu (id enim græcis gelos sonat) quo oraculum acceperant, nomen imposuerunt. Qui verò mortales fuerint Lyndij, à quibus antè occupatam, muroq; cinctam Gelam in superiori contextu Thucydides refert, ab eo non est proditum. Cæterum Herodotus lib. 7. aperte à Lyndijs, qui sunt ex Rhodo, & Antiphemo Gelam fuisse conditam scribit. Quod ita planè accipiendū censeo, vt diuersis temporibus Entimus, & Antiphemus conuenerint: priorq; Antiphemus cum Lyndiorum colonia ex Lyndo vrbe Rhodiensi muro vrbis terminos definierit, postea verò Entimus ad absoluendū opus inchoatum, populumq; augendum cum Cretensibus suis ex foedere superuenerit, atq; promiscuè vrbem inhabitauerint, communiq; consensu ei Gela nomen imposuerint. vtcumq; autem sese res habeat: Doricis eam legibus conditores instituisse Thucydides lib. 6. est author, quibus ita breui coaluere, vt anno centesimo octauo post eius ædificationem Agrigentum vrbem ab eis conditam referat. Et, vt Plutarchus in Tymoleonte tradit, inter magnas Siciliæ ciuitates olim fuit. Et Pausanias lib. 16. à Gelois in Altis postremum omnium thesaurorum donumq; præcellens stadio proximum positum testatur. Erant enim suo tempore in hac vrbe plura, eaq; egregia Dædali opera, quæ in Iunonis honorem apud Boeotos Argiui dedicauerant, hùc ab Omphace deportata, præcipuum ciuitatis ornamentum, vt lib. 9. idem Pausanias memorat. Signum quoq; Apollinis maximum, & pulchritudine præstantissimum ante eius moenia olim magna religione ab incolis cultum Diodorus celebrat. Cæterùm cū olygarchia constaret, quam rebus nouis vt plurimum obnoxiam censuit Plato, vt pote paucis remp. gerentibus, & idcirco imbecillioribus, vt lib. 5. Politicorum Aristoteles & lib. 7. Herodotus scribunt: à Cleandro Pataræo septē annis tyrannide occupatur, eoq; post septeniū per Sabillum prompti atq; audacis animi virum Geloum interfecto, Hippocrates eius frater Imperium quasi hæreditatis iure inuasit. Qui cum totidem annis non minori dominandi animo præfuisset, illato Siculis bello ante Hyblam minimam Gelæ conterminam relictis Euclyde, & Cleandro liberis sub cura Gelonis interijt Thucydidi lib. 4. At Gelon Telinis vatis filius suscepta pupillorum cura sub administrationis tutelaris prætextu liberis Hippocratis dominatu fraudatis ipse sibi Gelæ Imperiū occupauit. Quod cum paulo pòst Syracusas quoq; vrbē esset adeptus, Hieroni fratri Gelon possidēdū reliquit, vt lib. 7. Herodotus refert. Fuit etiā Gela aliquādo Lampichi viri (vt in Charonte & Mercurio testatur Lucianus) superbiæ, faustus, crudelitatis, & violentiæ maximę tyrannide diu oppressa, post Atticum verò bellum à Carthaginensibus miserè, foedeq; populata: à quibus signum illud Apollinis sublatū & Carthaginē in victoriæ trophæū asportatū fuit, vt Diodorus, & Plutarchus ī Timoleonte referūt. Ac cùm postea Timoleon Corinthius plures Siciliæ vrbes tyrānide, & bellis disiectas restaurasset, iter alias colonias, quas

ex Chio insula Duce Gorgo in Siciliam adduxerat, huc etiam demandatis habitatoribus vrbem tum pene desertam liberaliter restituit. Scribit Solinus, in agro Geloo stagnum esse, quod tetro odore proximantes abigit. & fontes ibidé duos, ex quorum altero si sterilis biberit, fœcundam, ex altero verò si fœcunda, sterilem reddi. Sed vbi hac ætate ij sint, incompertum habemus. Sal Gelous tanti splendoris est teste Pli. lib.31.c.7. vt imagines, veluti speculum recipiat. Et quod in lacu Geloo idem scripsit, ad margines æstate, & non toto stagno sal gigni, nos in ipso Gelæ fluuio vsu euenire didicimus, Habet Gela, quà septentrionem, ac mediterranea spectat, Campos latissimos, & eos frumentarios montibus ea parte circunseptos. Vrbs verò ipsa, quæ & Strabonis tempore deserta erat (vt ipse lib.6. commemorat) hodie prorsus iacet. cuius ruinæ, vt diximus, vrbi Alicatę condendæ in fabricam surrexerunt. Eo fit, vt nihil integrum ibi, erectumq; vetustatis supersit: Sed lapides tantùm quadrati ex ipso monte, & id genus obruta antiqui operis monumenta aliquando effodiantur: Sepulchra quoq; ac Cisternæ veteris ædificij complures appareant. Vbi ætate mea lapis marmoreus his maiusculis inscriptus litteris est repertus:

CAESARIB.
SACRVM.
L. CAELIVS M.F.
QVADRATVS.
D.S.P.

Numismata prætereą ærea, atq, argentea interdum reperiuntur cum hac græca inscriptione: GELOORVM. Nobilitata fuit ortu Apollodori vetustissimi poetę, comici, & Timagoræ Philosophi auditoris Theophrasti, vt Suidas scribit, atq; Aeschili poetæ sepulchro, & Gelonis Syracusanorum Regis cunabulis. In hoc agro (vt diximus) Hyblam minorem collocat Thucydides, & supra Gelam, Mattorium oppidum ponit Herodotus lib.7. quod quidam Geloi ob seditionem eiecti olim incoluerunt. Et Cacyrum aliud oppidum ibidem stetisse scribit Ptolemæus. Duo quoq; in eodem agro prisco tempore fuisse propugnacula, & ea natura, & opere munitissima, quorum vni Phalario, alteri Ecnomo erat nomen, Sed Phalarium à Gela flu. stadijs.12. distabat: Ecnomus verò fluuio tantum interfluente à Phalario recedebat, vt Diodorus lib. 19. scribit. Cuius hæc sunt verba. Occupauerunt autem Carthaginenses quendam verticem in Gela Ecnomum cognométo, quem fama erat Phalaridis fuisse propugnaculum. Vbi & Taurum æneum, quo flagitiosos, igne supposito, vltimo mulctabat supplicio, eo loci fabricatum a Perillo constabat. Quo facto is locus cognomentum acceperat. ecnomus nanq; græcè sæuitiam latinis sonat. Ex altera parte Agathocles propugnaculum aliud, cui Phalarium erat nomen, & ipse occupauerat. In quorum medio fluuius interfluebat, quem vtraq; hostium acies veluti munimen habebat. Et paulò inferius, Phalariũ autẽ propugnaculũ distabat ab Himera fluuio (qui Gela est) stadijs.12. sed & via, quæ ad id tendebat, tota plana est. Et deinde. Agathoclis (inquit) milites terga vertentes, & Geloam vrbem profugientes cum siti detinerẽtur, ex eo, quod sub Cane erat tempus, ac hora meridiei, aquam fluuij Himerę, quæ salsa erat, cũ aliam nõ haberent, inuiti biberunt. Quamobrem plurimi eorum salsedine aquæ desiccatis introrsum vitalibus mox iuxta flumen interierunt. hæc Diodorus. De Ecnomo quoq; sic habet Plutarchus in Dione: Proficiscente ab Heraclea Syracusas versus Dione ducenti Agrigentinorum equites, qui Ecnomum incolebant, ad eum se conferunt, & post eos Geloi &c. Romani (inquit Polybius libro primo) Messana mouentes, & superato Pachyno promontorio Ecnomũ nauigant; quo in loco pedestres copię

classem præstolabantur. Ex ijs itaq;, quæ Diodorus refert, Gelam iuxta Alicatam olim stetisse, Ecnomumq; in agro Geloo fuisse tumulū, qua Gela occidentem respicit, & Phalarium ad orientem paululum ab Ecnomo, & Gela fluuio interfluente semotum: ac eos toto cœlo errasse, qui Gelam vrbem ab hoc loco distantem posuerunt, iam satis constat. At cum Pœni (vt eodem lib. Diodorus scribit) ex Agrigento ad Gelam expugnandam, Agathocles verò, vt eam defenderet, è Syracusis accesisset: existimandū est Ecnomū propugnaculum, cū olim fuisse tumulū, quem hodie Poggium Muciaccum Alicatenses appellant. 2. p. m. habentem in ambitu: in quo lapides ingentes quadrati, & structuræ veteris monumenta cernuntur. Quę inde ad propugnacula ciuitatis Alicatę construenda ætate mea sunt asportata. In cuius verticis medio fons est, qui riuo in Gelā fl. illabitur. Adiacet autem Gelæ flu. ad occidentē passus circiter quingentos, Alicatæ verò vix p.m.2. In eo tumulo anno sal. 1553. militaris Siciliæ equitatus veluti in loco natura munitissimo castra posuit. Ex altera fluuij parte quà orientē spectat, tumulus est alter, Poggius longus hodie nominatus a Gela flu. p. m. fere. 2. sed ab vrbe. p. m. 3. a mari verò mille tantum passus recedens: vbi veteris etiam ædificij mira uisuntur vestigia, quæ Alicatenses antiquitates appellant. Hunc igitur ipsum Phalarium fuisse censendum est. Post montē Gelam, qui vinetis hodie abundat, flumicelli flu. ostium sequitur. Hic torrens ex stagnante flu. Gela augetur, vt diximus; æstatæ verò in sal siccatur. Deinde ad p m. insula parua est à S. Nicolao cognominata, iactu fundæ a littore recedens. vbi nonnulla priscę habitationis indicia, & nauigiorum est statio. quam in littore turris sequitur Millayha. Hæc ora aucupio, & venatione nobilitatur, alit enim perdices, & attagenes prę̃stantissimas. Yhafis turris deinceps est. cui Castellatius mons succedit; vbi magnę, sed dirutæ arcis sunt reliquiæ. Et Balatella postea est pyratarum diuerticulū. Mons inde Clarus arx insignis, & mari prominens sequitur à Claramontanis ducentis ab hinc plus minus annis excitata. vbi nō longè a littore splendidi sulphuris est minera. Deinceps ad .p.m. Punta alba, & scopulus illi adiacens Petra patellę vernacule apellatus, occurrunt. In hac littorali ora Camicum olim vrbem stetisse, quam Dedalus Cocalo Sicanorū Regi ædificauit, munitissimam, lib.5. Diodorus refert. cuius hæc sunt verba: Dædalus iuxta eam, quæ nūc Agragātina est, in loco, qui dicitur Camicus vrbē supra petram effecit munitissimam, quæ expugnari nequiret, ob arctissimū, difficillimūq; ad illā ascensum: ita, vt aditus tribus, aut quatuor viris facile custodiretur. In ea Cocalus regia cōstructa thesauros omnes condidit. In camico Herodotus Minoem à Cocalo interfectum fuisse diuersè ab alijs authoribus lib.7. scribit his verbis: Fertur (inquit) Minoem cum Dædalū vestigans in Sicaniam, quæ nunc Sicilia dicitur peruenisset, vi eius vitæ in Camico allata occubuisse: Interiecto deinde tepore omnes Cretes, præter Polychnitanos, & Presios, diuinitus instructos cum magna classe in Sicaniā traiecisse, & quinquennio obsedisse Camicum, quam (vt mea fert opinio) Agragantini incolunt. Ad extremum cum neq; illam expugnare possent, neq; ibi permanere, fame eiecti ea relicta abierunt. hæc Herodotus. Quæ verò sint hodie Camici vestigia, & si in hac littorali ora mirandæ extent ruinæ, neq; hominum memoria, neq; authorum monumentis hactenus consecuti sumus. Sed Agrigentum suo ordine describamus.

F. TH. FAZELLI SICVLI, ORDINIS PRAEDICATORVM. DE REBVS SICVLIS, PRIORIS DECADIS.

LIBER SEXTVS.

DE AGRIGENTINO VRBE.

CAPVT PRIMVM.

DECIMO post Puntam albam miliario, Agragæ fluuium ostium sequitur Polybio, Dragi vulgò hodie dicti. Sed anteq̃ ad ostij traiectum peruenias, ad sinistram ædicula est Diuo Leon sacra. Oritur ex collibus Raphadalis oppiduli, vnde delapsus veteris Agrigentinæ vrbis mœnia lambit, Dragiq; ibi nomen suscipit, & sub ipsa deinde vrbe, in loco, qui Rucellus dicitur, fluuium sancti Blasij, qui & ipse vrbem, quà orientem spectat, ex collibus vicinis defluens præterlabitur, aquis receptis auctus mare ingreditur. Hunc fluuium Agrigentini (vt Aelianus libro. 2. recenset) pueri forma depingere, diuinisq; honoribus afficere solebant. cuius simulacrum apud Delphos ex ebore aliquando dedicarunt. Ad eius ostium ijs, qui maritimum hoc littus incolebant, forum olim, & Emporium, cognomento Agrigentinum, constitutum fuisse, Strabo libro. 6. & Ptolemæus scribunt. Quod prorsus defecit, porticuum, saxorumq; quadratorũ vestigijs solum relictis, quæ in littore semiobruta, molis instar hucusq; cernuntur. Intus autem ad. p. quingentos supra mille imminet Acragas, siue Agragas, Græcis, Agrigentum latinis, Pli. lib. 3. vasta quondam vrbs: quam, Geloi anno propè centesimo octauo post Gelæ vrbis initia delectis sibi coloniæ authoribus Aristone, & Pistilo condiderũt: eam ab amne proximo, vt Tucydides lib. 6. Duris Samius, & Stephanus Bizantius tradunt, appellantes. Polybius autẽ &. fl. & vrbẽ a regione Agragã nominari scripsit, quòd fertile ibi sit solum, & fœcundus ager, vt græci nois etymologia ostendere videtur. Nã acros gręcis summũ, gæa terrã, siue agrum sonat, quasi solum ferax, siue aruis pręgnans. Doricis eã legibus fuisse a cõditoribus imbutã idẽ Thucydides testatur. Quare Lucianus in Phalari Agrigẽtinos Gręcos, Doresq; fuisse perhibet, tametsi Strabo lib. 6. Ionicũ Agrigẽtũ cognominet. Ea porrò, veluti & Syracusæ, ex paruis initijs soli feracitate, & Carthaginis vicinitate, à qua p. m. ferè. 150. distabat, tanta breui tẽpore suscepit incremẽta, teste Diodoro, vt nulli tandẽ aut Siciliæ, aut totius etiã Italię optimè constitutarũ vrbiũ tũ belli, tũ pacis laudibus facile cederet. Eius nanq; agri in primis cũ vini, olei, fructuũq; domesticorum prouentu præstarẽt, quorũ inopia tota Africa ea tẽpestate extremè laborabat, vt idẽ Diodorus tradit, cõuecto Carthaginẽ eiusdẽ annonę cõmeatu, tã ingẽtes quæstus fecit, vt ad tãtas opes, magnificentiã, & authoritatẽ, quæ deinde cõsecuta est, non imbelle initiũ dederit. Siquidẽ ea victus abundantia, & facilitate allecta multitudo, mutatis non temere sedibus, eò velut ad cõmune horreũ cõfluxit, populũq; simul, atq; vrbem eò magnitudinis (Laertio authore) perduxit, vt decem. m. p. ambitu, quo vrbs continebatur, octingenta hominum milia censa perhibeantur. Extra mœnia quoq; circa littus præsertim, quòd accrescenti indies aduenarum numero vrbs angustior fieret, suburbia, quorũ incolæ à ciuitate nullo aut iure, aut legibus, aut dignitate differebant, passim accreuerint. Quare non iniuria Agri-

gentinos salutaturus Empedocles verè naturali eos huiuscemodi titulo, ac conuenientissimo aggressus est.

Vrbem qui flaui ad ripas Acragantis amici
Incolitis magnam, res & curatis honestas.
Saluete.

Quam salutationē interpretatus Laertius. Amplū (inquit) Agrigentum Empedoclē dixisse ferunt, quod in illo octingenta hominum milia inhabitarent. Neq; verò hac amplitudine aut luxus, aut magnificentia ibi inferior fuit, vnde Empedoclis vulgatum illud in ciues suos celebratur axioma, quod & Platoni Aelianus adscribit: Agrigentinos ita ædificare, ac si perpetuò victuri; ita conuiuari, ac si postri die morituri forent. Vnde & ædes Agrigenti fuisse conuiuijs tantùm, & comessationibus publice extructas in Dypnosophistis Athenæus memorat: quas ob frequentiam, confluxumq́, compotorum, triremem appellabant. De cuius denominatione, huiuscemodi lib. 2. recitat historiam. Iuuenes aliquot patritij ordinis cū in eam aliquando conuenissent, pauloq; inter se liberius poculorum mensura cōtendissent, vino adeo incaluerunt, vt cerebri vertigine oppresis domus omnis agitari, circumagi, ac subuerti quoq; videretur: eoq, illi in naui esse, ac periclitari sese arbitrati instrumenta mox, & vasa omnia, & quicquid illo capitis turbine occurrebat, tanq̃ nauē exoneraturi in viam, veluti in mare, festinantissimè abiecerunt, profuderuntq́; necnō accurrentibus hinc inde qui proiecta diriperent, opē, ac pleraq; alia editis vocibus inclamarunt. Quibus exciti accurrerunt populares, ciues: & sequenti die senatus affuit, qui ciuilis eos modestiæ admonuit. Quibus præ temulentia neglectis, eorum vnus; Viri ò Tritones (inquit) ego naufragij metu perculsus infra thalamos me conieci, atq; in imo iacui, & id genus alia deliria semisopitus adhuc eructauit. Sed iterum sub mulcta repræhensus cum socijs gratias senatui titubanter egit. Subinde omnes, cum conseruati (inquiunt) ex procella portum ingrediemur, inter marinos Deos vobis, vt seruatoribus Dijs in hac communi patria statuas æneas in foro subrigemus. Hi post biduum cū euaporato mero vix ad mentem redijssent, ex rei nouæ memoria, turpiq; hoc ebrietatis exemplo ædibus triremis nomen ab Agrigentinis est impositum. De magnificentia porrò Agrigentinorū scribit Timæus, referente Diodoro, adeo eos fuisse splēdidos, vt lecythis, & xistris argenteis, ac lecticis ex ebore totis vsi sint. Sed multo clariora magnificentię argumēta in eorū tēplis, theatris, aquę ductibus, piscinisq; fuerunt, quæ tanto numero, ac tā splendidæ structuræ & apud authores celebrantur, & vestigijs adhuc passim ob oculos iacentibus cognoscuntur, vt non immerito Romanas excedere ruinas censeri debeant: quibus tamen occasio non mediocri subsidio fuit. Nam cum magnam Carthaginensium captiuorum multitudinē haberent, quos Thero Agrigentinorum Tyrannus apud Himeram vrbem cum Gelone Syracusarum Rege debellauerat (vt posteriori Decade memorabimus) ne otio illi tabescerent, & vrbs ipsa publicis decoraretur ædificijs, ad cædendos lapides, & ad maxima Deorum templa construenda eos proposuerunt, vt libro. 11. Diodorus scribit. Habebant autem ea Doricam formam, vtpote tredecim ex vtroq; latere columnis striatis, & canaliculis vndiq; excauatis subnixa. Quorum moles adeo erant insanæ, tantæq; magnitudinis, vt non ab hominibus communis staturæ, sed Cyclopibus, & gigātibus erectę, & absq; luto, & calce interlitę adeo firmę, vt immensa ędificia, ęternaq; opera posse sustinere viderentur. Verum ex illis ad nostram ętatem nullum integrum, sed prostrata omnia cernuntur, non tam annorum iniuria, q̃ summo maiorum dedecore, qui quę paruis fulcimentis conseruare poterant, vel impensarum, vel laboris tędio turpiter corruere, atq; interire cum maxima posteritatis iactura permiserunt. Porrò quę adhuc ex ruinis discerni possunt, eiusmodi fere sunt. Aesculapij insigne

erat templum, quà vrbs occidentem, Heracleamq; spectat, vt libro.1.tradit Polybius. In quo signum Apollinis pulcherrimum visebatur, Myronis authoris nomine fœmori argenteis characteribus minutissimis impresso, inscriptum, vt in Verrem. 6. scribit Cic. Hoc simulacrum cum à Carthaginensibus expugnato Agrigento esset ablatum; deleta postea Carthagine Scipio Africanus iunior magni illius Africani nepos Agrigentinis restituit. Huius templi duæ ætate mea tantum erectæ columnæ, & nonnullæ etiam ibi stratæ in vinea Aloysij Portuleuæ iuxta pastorale eius tuguriolum supersunt. Alterum templum stabat trecentis circiter passibus ab Aesculapio ad orientem dissitum Ioui Olympio sacrum, & omnium, quæ in tota vnq̃ Sicilia fuerunt, maximum, vt refert Diodorus, & ipsa etiamnum designatione, & ambitu liquet: eius siquidem longitudo trecentos & quadraginta pedes, latitudo sexaginta, altitudo verò absq; fundamentis centum & viginti continebat. Muri cum ipsis columnis simul erigebantur. Columnæ exteriori facie oualem, interiori verò quadratam habebant formam. Porticus templi altitudinis, magnitudinisq; immensæ erant. In ea porticu, quæ orientem Solem respiciebat, fabulosam gigantũ contra Iouem coniurationem, qua cum cœlo pellere moliti sunt, pulchritudine, & amplitudine statuarũ iucundã visu, elegantissimo opere sculptã admirari licebat. In altera porticu, quæ occidẽtẽ spectabat, excidiũ Troianum ita excellenti industria expolitum erat, vt ipsa heroum corpora non tam sculpta, q̃ viua crederentur. Huius templi tectum Carthaginensium bellum, quod secutum est, ne perficeretur fuit impedimento. Id templum licet processu æui olim corruerit, pars tamen eius tribus gigantibus, columnisq; suffulta diu pòst superstitit: quam Agrigentina vrbs insignibus suis additam adhuc pro monumento habet. Inde Agrigentinis vulgatũ carmen. Signat Agrigentũ mirabilis Aula gigantũ. At tandẽ Agrigentinorũ incuria anno sal. 1401. 5. id. Decemb. 10. Ind. in extremas ruinas abijt. nihilq; aliud hodie eo cernitur loco, quàm insanarũ molium cumulus, Palatium gigantum vulgò adhuc appellatus, vt hoc epigramate imperitiã barbariemq; purã sonante a poeta quodam eius seculi, & casum, & tempus memoriæ (dum prosternebatur) proditum, in Archiuo Agrigẽtino inueni.

Ardua bellorum fuit gens Agrigentinorum
Pro cuius factis magna virtute peractis
Tu sola digna Siculorum tollere signa
Gigantum trina cunctorum forma sublima
Paries alta ruit, ciuibus incognita fuit.
Magna gigantea cunctis videbatur vt dea.
Quadricenteno primo sub anno milleno.
Nona Decembris defecit vndiq; membris.
Talis ruina fuit inditione bisquina.

Tertium erat templum Agrigenti Herculi dicatum non longè à foro, vt. 6. in Verrem Cic. tradit, & sola via à Iouis æde seiunctum, sanctissime veteris superstitionis tempore cultum. In quo ipsius Herculis ex ære fuso simulacrum tanti ornatus habebatur, vt pulchrius sibi nullum vnq̃ fuisse visum idem Cic. fateatur. De cuius compilatione à Verre, suisq; militibus cõmissa, fortiq; ciuium defensione in hæc verba refert: Hoc templum (inquit) ad dilapidandum cum suos armatos, & seruos duce Timarchide noctu Verres misisset, & templi custodes armatorum concursum persensissent, editis vocibus conclamauerunt, ac obsistere conabantur: verum ab armatis fustibus, & clauis mulctati sunt repulsi. Ita custodibus repulsis serui effractis templi valuis, ac conuulsis repagulis templum ingressi Herculis signum demoliri pergebant. Sed cum huius sacrilegi facinoris fama tota vrbe percrebuisset, ciues omnes non modò robusta, sed affecta quoq; ætate, & viribus infirmis eo accepto nuntio nocte illa excitati surrexerunt, telumq; quod

cuilibet

cuilibet sors obtulit, arripuerunt. Igitur ex tota vrbe ad defendendum Herculis fanum concurritur. Situm nanq; erat id templum ad vrbis mœnia mare respicientia. Agrigentini in Verris seruos magna irruunt vi. cedunt illi, & in fugam se vertunt. Ita Agrigentini Herculem, quem falso errore ducti Deum arbitrabantur, defenderunt. Ex hac historia Agrigentum veterem vrbem Ciceronis ætate superfuisse constat. In hoc etiam templo visebatur & alia tabula, in qua Herculem infantem coram Alcmena matre, & patre Amphitryone pauentibus dracones strangulantem Zeusis pictor expresserat. Quam cum nullo satis precio permutari posse author censeret, dono Agrigentinis dedit, vt libro. 35. c. 9. refert Pli. Huius templi vix hodie vna erecta permanet columna: quæ illa est, quæ iuxta Iouis templum inter saxorum ingentium tumulum (quem adhuc templum Herculis appellant) exurgit. cæteræ iam in aceruum abierunt. Quartum Concordiæ dicatum erat templum, ab Hercule quingentos ferè passus ad orientem recedens: quod Agrigentini a Lilybœtanis post adeptam contra eos victoriam constructum illorum impensa affirmant: quod idipsum tabula marmorea, quæ nunc in foro nouæ vrbis pendet, his maiusculis literis inscripta demonstrat: CONCORDIAE AGRIGENTINORVM SACRVM, RESPVBLICA LILYBITANORVM, DEDICANTIBVS M. ATTERIO CANDIDO PROCOS. ET L. CORNELIO MARCELLO Q. PR. PR. Id illud ipsum templum est, quod in Diui Gregorij a Rapis Agrigentini olim Episcopi cultus conuersum, maxima sui parte integrum adhuc visitur. Quintum erat templum Iunoni Lacinię sacrum. Cuius meminit Diodorus. In quo tabula erat eximio Iunonis simulacro insignis. Quam facturus Zeusis omnes Agrigentinorũ virgines nudas sibi exhiberi voluit, e quarum numero delectis quinq; forma præstantissimis, reductisq; in iudicium singulis singularum membris, quod in vnaquaq; laudatissimum erat, in effingenda Iunone expressit, reddiditq;, vt lib. 35. c. 9. Pli. memorat: Zeusis nanq; etsi (vt in Poetica tradit Aristoteles) pulchriora omnia in pingendo exprimeret, pulcherrimam tamen Iunonem effingere voluit, ne qua mulier esset, quæ tota Iunoni sese conferre auderet. Id templum Gelias postea capto à Carthaginensibus Agrigento hostium impetum euasurus, cum eò confugisset, irrumpentibus in illud hostibus ne in captiuitatem veniret, combussit, ac se ipsum cum ijs omnibus, qui secum ibi aderant, igni dedit, vt Diodorus memoriæ tradidit. Sextum erat templum Pudicitiæ sacrum, omnium, excepto Iouis fano, maximum celeberrimumq;, quod hodie sexcentos fermè passus à Cõcordiæ templo distans, & ad vrbis angulum orientem spectantem situm cernitur, Turris Pucellarum vulgò appellatum: cuius aliquot columnæ discissæ, ni succurratur, vniuerso templo ruinam minantur. Septimum erat Agrigenti templum Proserpinæ dicatũ, religiosissimum quidem, & ab Agrigentinis maxima cultum veneratione: ob quod Pindarus in Olympijs Agrigentum Proserpinæ sedem appellat, vbi Anacalypteria festa, & Theogamia celebrari solebant. Illa quidem, quòd tertio die ex ædibus matris ducta reuelata sit: hæc verò quod à Cerere post longa quærendi fastidia tandem repertam (vt author est Hesychius) in cœlum ad Iouem reductam credebant. Octauum fuit Agrigenti templum Castoris, & Pollucis appellatum, vt ibidem Pindarus refert, magnificentissima fabrica extructũ: Agrigentini enim Castorem, & Pollucem præ cæteris mortalibus in Olympijs venerabãtur, qbus & Theogenia etiã festa instituerãt. Sed quo loco posteriora duo hæc templa steterint, nullis vestigijs adhuc comperi. At verò omnium admiratione dignissimum est, quod subijcimus. Templum erat Agrigenti extra mœnia Vulcano sacrum, in colle ob id Vulcanio dicto, vbi hodie ædes est Diuę Mariæ a Monte serrato dicata, teste Solino, qui illũ non longe à lacu, in quo supernatat oleum, cui, is collis imminet, fuisse scribit. In hoc enim tẽplo priscæ superstitionis

ritu

ritu sacrificantes ligna vitea nullo admixta igne super aram struebant. Vbi si sacrum probabatur, sarmentorum fasces, licet virides, ignem concipiebant, qui sacra celebrantibus sua flamma alludebat. At si forte suo flexu illorum quempiã contingebat; quos non vrebat, illis id voti rite perfecti præsagium erat. Quæ omnia friuola, ethnica, ac dęmonum fuisse ludibria nos quidem persuasum habemus. Fuisse & alia plura Agrigenti, præter hæc, templa memoria non indigna, ex multis, quæ de eorum structura authores prodiderunt, abunde colligimus. Porrò lapicidina, ex qua ingentes illæ lapidum moles his templorum, ædificiorumq; publicorum fabricis excindebantur, Caue&ta hodie dicitur: quæ proxima est ædi D. Blasio sacræ. Vbi & duæ sunt admirandæ magnitudinis lacunæ, ad aquas ex pluuijs congregandas excauatæ, columnis subnixę. Erant & Agrigenti aquæductus etiam sumptuosæ structuræ (teste Diodoro) quibus ex collium, ad quorum radices, & latera vrbs erat condita, vicinis fontibus aquæ in vrbem deducebantur: quibus quia construendis Phæax Agrigentinus, vir nobilitate præstans à Senatu fuit præpositus, & suo labore, & operum excellentia meruit, vt à se aquæductus Phæacij in posterum vocarentur: quorum pleraq; adhuc supersunt visenda vestigia. Theatrum præterea ibidem erat eminentissimum: quod libro Stratagematum tertio maximè celebrauit Iulius Frontinus. Quod hodie ex obrutis fundamentis, quæ à templo S. Nicolai non Procul absunt, vix etiam cognoscitur. Piscina etiam pro mœnibus ad occidentem sumptuosissima, quam Diodorus portum appellat, manu quoq; Carthaginensium captiuorum fabricata, & Geloni Regi, vt amico, & benemerenti ad delitias, voluptatemq; à populo consecrata. cuius ambitus septem stadiorum, profunditas verò viginti cubitorum cernebatur, ad quam tam fluuij, q̃ vicinorum fontium aquæ confluebant: piscibus varij generis tum pabulo loci, tum aquarum etiam tẽperamẽto & ad vsum, & ad delitias nutritis referta: quam & olorum quoq; multitudo in eam volitantium, ac supernatantium, & aspectu pulcherrimam, & iucunditate amœnissimam reddebat, vt idem Diodorus, & Athenæus lib. 13. scribunt. Hæc æui cursu, & ciuiũ inertia Diodori etiam ętate tota collapsa videbatur. Sita autem fuit eo loco, vbi hodie horti sunt Abbatię, & Angeli Strazanti medici non spernendi, quos adhuc fluuius, & fontes interluunt. Agrigentinos proceres maximę fuisse liberalitatis, atq; hospitalitatis nomine non mediocrem vrbi splendorem attulisse Diodorus est author. De quibus Empedocles dicere consueuerat: Portę sunt honorabiles exterorum, sine fraude aliqua. Inter quos primas tenuit Gelias (quem lib. 1. Telliam appellat Athenęus) omnium sua ętate ditissimus: qui (vt lib. 4. c. de liberalitate memorat Valerius) vir fuit opibus excellens, sed animo, q̃ diuitijs multo locupletior: in pecunijs erogandis potius, q̃ contrahendis procliuus. Hic ędes suas publicę liberalitatis officinam esse voluit. Hic publicis vsibus idonea extruebat monumenta; grata oculis Agrigentinorum spectacula edebat: ac epularum magnifici apparatus subsidia tribuebat. Vniuersis pretereą inopibus priuatim alimenta, dotes virginibus, pauperibus subsidia, malo fortunę euentu quassatis solatia erogabat. Cuius ędibus hospites postremò tum vrbani, tum etiam rustici benignissimè excepti varijs muneribus ornati postea dimittebantur. Cuius deniq; possessio omnis omnium quasi commune patrimonium erat. Hunc ferunt authores in vrbis portis quotidie seruos constituisse, qui exteros, aduenasq; pręstolati in suam domum deducerent. Scribit quoq; lib. 15. Timęus cẽtũ milites e Gela vrbe aliquãdo tẽpestate ingruẽte Agrigẽtum deuenisse, omnesq; in domo Gelię hospitatos refectis vniuscuiusq; vestibus, quas vis tempestatis absumpserat. Refert etiam ex Antiphone lib. 1. Athenęus in eandem sententiam quingentis equitibus ex Gela eadem, qui hiemis tempore frigoribus acti, Agrigentũ secesserãt, in Gelię domo hospitatis singulis vestem,

& interulam,

& Interulam,ac lautissimam illum præbuisse cœnam. Sed & Polycletus (referente Diodoro) memoriæ reliquit; Cum apud Agrigentum militaret, locum se vidisse,in quo Geliæ vasa designabantur; ex quibus trecenta eodem artificio incisa erant, mensuram amphorarum centum quodlibet continens. Iuxta quæ vas aliud miræ magnitudinis extabat supra mille amphorarum capacitatem habens, ex quo, tanq̃ ex fonte in vasa,quæ diximus, aquæ influebant. Hunc tamen pro tot virtutibus statura pusillum fuisse proditum est. Vnde cùm aliquando ad Centuripinos ab Agrigentinis orator missus ea de causa ab eis irrideretur,facetè, & commodè (vt familiare tum Siculis erat) respondit: Proprium est (inquiens) Agrigentinis, ad claras vrbes claros, & proceros,ad obscuras autem obscuros,& statura pusillos mittere oratores. Magnificentiæ quoq; clarum in Antisthene Agrigentino, quem Rhodum vocabant, exemplum effulsit, Is nanq; cùm filiam nuptui tradidisset,ciuibus omnibus (quod mirabile dictu est) per vicos lautissimam celebrauit cœnam. Coegit quoq, per totam vrbem lignorum strues custodibus adhibitis:quibus signum datum est, vt cùm primum ab arce lumen aspicerent,ignem lignis adhiberent. Igitur cùm sponsa per vrbis vias equitans circunduceretur,ab arce lumen emicuit tum statim lignis (vt in mandatis habebãt) incensis non per vias tantùm, sed è fenestris quoq; ac summis ædium culminibus ignium globis effulgentibus creberrimis tota ciuitas ardere visa est. Ad quod spectaculum exciti vicinorum oppidorum, pagorumq; incolæ, ciuesq; omnes ipsius vrbis huius viri excellentiam spectatum venerunt. Quorum multitudo tanta fuit,vt vrbis viæ tametsi latissimæ, eos tamen capere vix possent. Connumeratis nanq; solùm his, qui è vicinis oppidis aduenerãt, ducenta hominum milia Antisthenis filiam,pompamq; eius nuptialem prosequi nõ sine excellenti omnium stupore memoratum est. Exenetus etiam Agrigentinus non est prætereundus,sed his meritò annumerandus. Hunc etenim cum ex Olympia, nonagesima secunda olympiade inopinatò victor in vrbem reuerteretur, curru splendidissimo,trecentis comitantibus quadrigis, quibus omnibus equos albos iunxerat,inuectum maximo applausu ab Agrigentinis receptum Diodorus memoriæ prodidit. Enimuerò Agrigentum quoq; fuisse olim equis,quos ad Olympica certamina alebant,celeberrimum hòc versu indicat Ver.lib.Aen.3.Arduus inde Agragas ostentat maxima longè Mœnia: magnanimùm quondam generator equorum. Quibus cùm frequentes victorias è Græciæ agonibus retulissent (vt Pindarus,& Strabo scribunt) tantam celebritatem promeruère, vt in Cappadocia, cùm aliquando equina proles penè defecisset, iubente oraculo, ex equorum Agrigentinorum grege admissarijs ab indigenis emptis,reparata sit. Vnde equina armenta longè præstantiora Cappadocibus succreuerunt. Quo nomine scribit etiam Pli. lib. 8. c. 42. Agrigentinos equis suis illustribus non solùm tumulos, sed pyramides quoq; extruxisse. Timæus quoq; ad suam vsq; ætatem equorum, qui ocyus cucurrissent, complura pyramidalia sepulchra Agrigenti durasse memorat. Agrigentum vrbs cum satis splendoris suscepisset, processu æui in tyrannidem Phalaridis incidit.Cuius nomen ob eius sæuitiam notius est,quàm vt longior de eo (ni res moneat) sermo suscipiatur.Fuit ergo Phalaris ex Creta Insula,vrbe Astyphalide,patre Leodamante ortus. Huius mater (vt ex Pontico Heraclide Platonis discipulo lib. 1. de Diuinatione refert Cicero) anteq̃ Phalarim ederet,visa est in somnis videre Deorum simulacra, quæ ipsa domi consecrauerat. Ex quibus Mercurium vidit ex patera, quam dextera manu tenebat, sanguinem fundere,qui cùm terram attigerat,visus est referuescere adeo, vt tota eius domus sanguine repleretur. Quod somnium crudelitatem, tyrannidemq; filij præsagiuit. His itaq; parentibus prima ipsius ætate orbatus cum adoleuisset, Astyphalyde ob tyrannidis suspicionem exulans, Erithia vxore,& Paurola filio domi

relictis,

relictis, Agrigentum contendit. Vbi cum opibus, & literis, potentiaq; honoratior euasisset, vt. 5. Poli. lib. scribit Aristoteles, tyrannidem primus omnium inuasit, vt lib. 7. c. 56. Plinius tradit. Nam cum in vniuerso terrarum orbe tyrannidis author, atq; inuentor primus Theseus censeatur; in Agrigento certe (eodem Pli. teste) libertatem hic primus mancipauit: quam fœdare aggressus est eo tẽpore, quo Pythagoras Samius, Tarquiniusq; superbus Romę regnabat, vt Liuius, & Gellius & Eusebius scribũt, anno mũdi ferè .4550. si rectè colligit Eusebius, & ante vrbem conditam. 64. Fuit Phalaris solerti vir ingenio, maximo animo, aperta fronte, & studiorum liberalium amantissimus. Hinc Stesicoro Hirnerensi poetæ lyrico suo nomini infenso a se demum ob eam ipsam rem intercepto, musarum reuerentia pepercit. Cuius quoq; demortui vxorem, ac filios fauore, & beneficijs est prosecutus. Calleschrum item manifestè illi insidiantem captũ, coniurationisq; crimen confitentem, Polycleti Messenij philosophi, ac medici insignis gratia seruauit. Cheritona, & Melanippum insidias sibi struentes, captosq;, ac scelus fatentes q̃ benignissimè suscepit. Chariton enim Agrigentinus adolescentum formæ mirificè studiosus (vt lib. 2. de vera historia testatur Aelianus) Melanippum Agrigentinum animo præstantem, & forma egregium adolescentem ardentissime amauit. Cum autem Melanippus cum quodam Phalaridis necessario in iudicio ob quandam causam decertaret, iussit Phalaris Melanippo, vt amitteret causam. At ille cum non paruisset; Phalaris accusationem omnem, atq; iudicium sustulit: quin & mortem ei est minitatus. Grauiter hanc iniuriã, & iniquo animo ferens Melanippus Phalarim statim opprimere statuit. Rem itaq; Charitoni credit. Socios sibi vt ad tam arduum facinus deligat, asciscatq;, impensè rogat. Chariton se ipsum ad vindictæ societatem exhibet: sed occasionem bene gerendæ rei expectandam dicit. Verùm hic rem diutius secum meditatus veritus ne amores suos in discrimen inijceret, solus ipse Melanippo inscio rem tantam aggredi cogitat. Occasione igitur sese offerente, sumpto mucrone ad Phalarim contendit interimendum. Sed cum Phalaris continue satellitum comitatu stipatus, & q̃ diligentissimè munitus esset, custodesq; in portis exploratores haberet, Chariton dum incautè Tyranni ædes ingreditur, comprehenditur; in carcerem conijcitur; & vt conscios prodat, torquetur. Sustinet ille cruciatus fortiter, præclareq; tormentis resistit. Cum verò causa in longum protraheretur; vltro Melanippus ad Phalarim ingrediens palàm se Charitonis consilij non modò socium, sed insidiarum quoq; fuisse authorem confitetur; indignum ideirco asserens diutius illum tormentis affici, cum iam socius, & author criminis habeatur; causamq; deniq; tentatæ necis ingenuè aperteq; enarrat. Phalaris vbi hæc audiuit, vtriusq; fortitudinem animi, amoremq; admiratus illico vtriq; pepercit; & vt non solum Agrigento, sed à Sicilia quoq; abirent, iussit. Hos postea Pythia his verbis commendauit: Mortali authores generi cęlestis amoris Et Charitõ fœlix, & Melanippus erat. Scribit lib. 13. Athenæus Apollinem hoc pietatis opere motum vitam Phalaridis duos annos prolongasse. quod ridiculum esse, apud Christianos constantissimum est. Cæterum licet hæc à veteribus de Phalaride tradantur; eiusdemq; elegantissimæ epistolæ, quas Angelus Politianus Luciano adscribit (ad quod credendum, nisi alicuius veterum authoritate firmetur, minime adduci possum) virum eum ostendunt insigni eruditione, prudentiaq; præditum: ipsum tamen crudelem, tyrannum, immanemq; lib. officiorum. 3. & omnium crudelissimum. 6. in Verrem Cic. appellat. Pleriq; etiam grauissimi authores illum mentis efferatæ, agrestisq; naturæ, fuisse scribunt: vt voluptati ei semper fuerit flagellis homines cædere, cruciatorum exaudire gemitus, cædesq;, & carnificinas spectare, & ad se aduentantes hospites supplicio afficere, atq; torquere, vt Plutarchus in Parallelis refert. Quinimo & lactentes

infantes

infantes illum frequenter coctos comedisse, lib. 1. referente Athenæo, Clearchus est author. At quod de ipso maximè vulgatum est, quodq; iustæ sæuitiæ laudabile fuit exemplum, non est à me hoc loco prætereundum. Perillus, siue Perillaus, vt alij proferunt, faber ærarius Agrigentinus, aut Atheniensis, vt alij scribunt, Phalaridis sæuitiæ gratificaturus nouum quoddam supplicij genus excogitauit. Bouem æreum naturali statura maiorem apud Ecnomum arcem, cui ab eius sæuitia nomen prouenit, vt lib. 19. Diodorus refert, aspectu pulcherrimum, atq; accuratissimè ad veri bouis imaginem, & cui solùm motus, & mugitus, vt viuus putaretur, deerant, expressit. Hunc præterea bouem author ad vsum supplicij huiuscemodi miro ingenio elaborauit, vt rei supposito igne boui inclusi cremarentur. Interficiendus nanq; aperto machinæ dorso in eam conijciebatur quo clauso, ac igne subiecto intrusus homo vehementer plorabat, vociferabatq; inusitatis detentus doloribus. Ac demum mugitus veluti bos pro eiulatu humano ciebat tristissimos. Hoc igitur nouum, & inauditum supplicij genus Phalaridi Perillus obtulit munus ab eo sperans regium. Phalaris viso boue, & aliquandiu considerato, artificis ingenium maximè extulit. Postea censens nunq̃ nisi a sæua, carnificiq; mente ita horrendam machinam excogitari potuisse; authorem ipsum ante alios ad periculum artis suæ faciendum meritò condemnauit, bouiq; inclusum submisso statim igne comburi iussit. Scribit in Phalaride Lucianus hunc bouem Delphos missum, vt in Apollinis templo, cui eum dicauerat, reponeretur: Delphosq; munus repudiasse. Diu deinde Phalaris in vexandis hominibus eo instrumento vsus legitur: ac à Carthaginensibus expugnato postmodum Agrigento Carthaginem bos in signum victoriæ abductus, ac demum deleta Carthagine a P. Scipione Africano iuniori Agrigentinis restitutus est, vt. 6. in Verrem refert Cicero. Multa Phalaris & fecit, & dixit ingeniosè. Nam teste Ammiano incendiarium inuenit, quod ab eo nomen accipiens phalarica dicitur. Hæc ad modum hastæ valido ferro trium pedum longitudinis præfigitur, inter cuius tumbam & hastile sulphur, resina, & bitumen conuoluuntur oleo infusa, et subinde balistæ impetu directa prærupto munimine, ardens ligno figitur, turritamq; machinam incendit. Cum quædam aliquando Siciliæ loca natura munitissima frustra oppugnaret, simulato cum eis fœdere, frumenta, quæ residua se habere dicebat, apud eas vrbes deposuit. Verùm subinde operam dedit, vt ædium culmina, in quibus ea frumenta conferebantur, rescinderentur. Quibus discissis, pluuiæ in horreis receptæ frumenta omnia putrefecerunt. Huius rei oppidani ignari, fiducia commeatus in horreis à Phalaride congesti, proprio tritico prodigè sunt abusi. Quod ille resciens primo æstatis initio bello eos inuasos rei frumentariæ inopia ad deditionem tandem compulit, vt lib. Stratagematũ. 3. c. 4. Iul. Frontinus est author. Dum Agrigentum, ac pleraſq; Siciliæ ciuitates tyrannide affligeret, multi eum ad deponendum imperium hortati sunt. Quorum vni Demoteli philosopho respondisse fertur: tyrannidem humanæ vitæ comparari. Sicut enim homo si priusq̃ nasceretur, quæ mala esset in vita perpessurus, præscire posset, nasci nunq̃ vellet: postq̃ verò iam natus, vitamq; ipsam, licet ærumnis circundatam, expertus est, inuitus ab ea discedit: Sic Tyrannus, si eius status calamitates prænosceret, priuatam procul dubio vitam anteferret: sed tyrannidem aggressus frustra ad eam deponendam solicitatur. Pythagoræ etiam Samio, & Epicharmo Megarensi Siculo identidem ad eam rem hortantibus respondit: Aggredi tyrannidem appetentis esse: deponere minimè. Comparans eam actionem sagittario, qui simulatq; sagittam emiserit, non habet eam amplius reuocandi potestatem. Deniq; Zeno Eleates philosophus Agrigentum venit, suasurus eidem, tyrannidem vti deponeret, vt. 2. de officijs Cicero, Et lib. 3. c. de patientia Valerius commemorant. Sed cum frustra

pluribus

pluribus diebus apud eum fuisset, Agrigentinos tandem quosdam nobilitate insignes ad eum cædendum pertraxit. Porrò coniuratione patefacta, cum captus à phalaride Zeno, spectante populo in foro ad prodendos coniurationis socios cruciaretur, neq; illorum quempiam nominans, domesticos tantùm eius in suspicionem adduceret, ex eculeo tandem omnes ciues ignauiæ, ac timiditatis tanta iracundia, minisq; arguere cœpit, vt repentè ea voce concitati Agrigentini duce Telemacho Agrigentino, sed Thebanorum sanguine prognato, facto impetu lapidibus Tyrannum obruerint, vt Cic. & Valerius, quos sequimur, tradunt. Exercuit itaq; tyrannidem Phalaris (iuxta Eusebij supputationem) annos triginta vnum, vt alij verò colligunt, sexdecim. Eo porro de medio sublato, mutataq; totius vrbis fortuna, Agrigentini sanciuerunt, ne cui cærulei coloris vestimentum gestare sub mulcta liceret: quòd Tyranni satellites, corporisq; custodes eo colore ad subligacula vsi fuissent, ne vel gestamen, quod oculos offenderet, ex tyrannide videretur vsq; superesse, vt in sua Politica refert Plutarchus. Atq; inde Agrigentini libertatem adepti per plures annos centum ferme & quinquaginta fortiter tutati sunt. Cæterum anno mundi. 470. quo tempore Siciliæ vrbes in tyrannidem cessisse author est Eusebius, Thero Aenesidemi filius Agrigentum occupato imperio refregit, vt libro. 7. Herodotus, & . 11. Diodorus produnt. Cuius stirpem Pindarus, qui ei duas Olympicas odas dicauit, ad Cadmum vsq; Thebarum conditorem, atq; Oedipodem refert. Ex cadmo sic. Cadmi filius (teste Menecrate) Polydorus fuit. Polydori Hæmon, qui contribulem suum occidens Athenas profugit, & inde Rhodum, ac demum Agrigentum incoluit. Ab Hęmone vsq; ad Theronis matrem generationes viginti septem numerantur. Ex Oedipode verò sic. Oedipus Laij Therbanorum Regis filius fuit, qui Laium patrem ex inopinato occidit. Oedipodis filij fuerunt Etheocles, & Polynices. Polynicis Thesander. Sed Etheocle, Polynice à se mutuo occisis, Thesandri superstitis filius fuit Thisamenes, cuius Anthesion. cuius Theras: cuius Sanius. Huius Telemachus, & Clitius. Quorum Clitius in Thera insula permansit. Sed Telemachus inde collecta multitudine Siciliam venit, & agros plures in Agrigento obtinens ex proceribus factus est vnus. Qui tandem (vt pręmeminimus) Phalarim Zenone suadente occidit. Ex Telemacho natus est Calliopęus. cuius Emmenides. cuius Aenesidemus. Huius Theron, & Xenocrates. Theronis filius Thrasideus. Xenocratis verò Thrasybulus. Theron igitur Aenesidemi filius, regio genere Thebanorum, sed Agrigento vrbe exortus, tyrannide patriam occupauit. Qui tamen summa modestia, iustitia, clementiaq;, Reipub. administratione per sexdecim functus annos, non mediocrem gloriam, dum vixit, diuinasq; post vitam laudes promeruit, vt Diodorus in. 11. & nos in posteriori Decade latius commemorabimus. Therone defuncto, Thrasydeus eius filius, quasi hęreditatis iure Agrigentinorum dominationem inuasit. Hic cum superstite adhuc patre multi iam inde, ac sicarij nomine esset infamis, multo crudelius illud in opprimenda vrbe assumptis fascibus est prosecutus: Syracusanoq; pòst pręlio superatus, eiectusq; Agrigento, & à suis, & ab Hierone apud Megarenses, ad quos profugerat, capitis reus non indignum vitę finem obtinuit. Agrigentini verò impetrata à Syracusanis pace, quam antè non ipsi, sed Thyrannus offenderat, ciuium decreto deinceps Remp. rexerunt. Sed neq; hęc quies illis diuturna fuit. Anno nanq; ante salutem. 581. mundi vero. 4779. (vt Eusebius supputat) Atheniensium (duce Alcibiade) repentino insultu, & libertatem, & vrbem amiserunt. Post Atticum quoq; bellum vrbs à Carthaginensibus expugnata,

depopulataq; adeo fuit, vt vix vrbis faciem præseferret, & deserta exinde fuerit remansura, nisi Timoleon magnam colonorum multitudinem ducibus Megelo, & Ferisco ex Helice Achaiæ vrbe, quam mare postea absorpsit, eò adducens, ciuibus etiam priscis, qui dispersi erant, ad penates suos reuocatis ciuitatem (vt est aqud Plutarchum) deintegro restaurasset. Ac multo deinde inhumanius rursus à Carthaginensibus cum maiori Siciliæ parte ante primum bellum Punicum capta, ac eo flagrante pro quadam arce belli contra Romanos possessa, à Romanis.L.Posthumio, &.P.Aemilio Coss.per vim occupata, profligatisq; Carthaginensibus direpta, ac seruorum maxima inde multitudine, opibusq; varijs abductis, cum summa calamitate Romano subiecta est imperio, Sed rursum postea à Gallis Carthaginensium stipendiarijs vastata (vt libro. 1. Polybius refert) inconstantem, atq; eam semper acerbam fortunam tolerauit. Quam subinde secundi belli Punici tempore post captas à. M. Marcello Syracusas Leuinius Ro. Consul pulsis Carthaginensibus receptam militibus in prædam exposuit. Vbi & defectionis authores virgis cæsos securi percussit, vt Liuius. 3 decad. liber. 6. commemorat. Atq; ita iteratò post tot clades Romanis subiecta, cum habitatoribus penè vacua inueniretur, à Tito Manlio Siciliæ Prætore per Senatus consultum ex pluribus Sicilię oppidis colonia collecta, veteribusq; ciuibus domum redire compulsis populo repleta est. Quocirca cum duo essent in vrbe Agrigentinorum genera, alterum ciuium, colonorum alterum: Scipio veritus ne colonorum multitudine ciues victi aliquando pellerentur, lege cauit, ne plures essent coloni, q̃ veteres, vt.4.in Verrem Cic.scribit. At verò à quo postremò vrbs tanta fuerit deleta, quibusuè authoribus in collem veteri vrbi imminentem, vbi nunc est, transmigrauerit, incertum est. Id solum hodie constat, quòd vetus vrbs, quę vulgò adhuc Ciuitas dicitur, prorsus iacet, nulla ędificiorum antiquorum (vt dixi) maiestate integra. Sed eorum quędam semidiruta, cętera omnia iacentia, herbis, rubis, virgultisq; obsita, ac alluuionibus simul & aratro sepulta passim intra, & extra mœnia, quorum pars adhuc extat, conspiciuntur, quę tamen eiusmodi sunt, vt facilem prębeant eius potentię admirationem. Lapides etiam tantę apparent molis, vt qui obeliscos ignoret Aegypto aduectos, non facilè sibi persuadeat ingentes eas moles potuisse hominum viribus eò comportari, siue in altum postea attoli. Sępe ipse adij loca illa amplissima: sępe tanto spectaculo intentus pene obstupui, non modò ob tante amplitudinis, magnificentięq; miraculum: sed ob tam efficacem temporis edacitatem, fortunęq; inuidiam, quę omnia tam mirificè comminuerunt. Nec fieri potuit, vt postq̃ singula oculis, animoq; lustraui, mœniaq; olim magnificè structa, & splendidissimè exornata, nunc verò longè lateq; dispersa, ac templorum pręsertim deploranda; & ea monstruosa cadauera, aliorumq; ingentes priscorum operum ruinas mirabundus reuisi, absq; repetitis, geminatisq; suspirijs inde vnq̃ discederem. Venit enim mihi tum non temere in mentem tantorum heroum, primatum, virorumq; illustrium, quorum commemoratione non vrbem vnam, sed totum terrarum orbem dicas resplenduisse, prudentia, humanitas, eruditio, militia, splendor. Enimuero in ea & natus est, & floruit Empedocles ex Methone, vt Hippobatus, siue Archionio, vt Thelanges Pythagorę discipulus scribit, patre, clarissimus philosophus, Parmenidis primum vnà cum Zenone Eleate discipulus. A quo postea discedens Anaxagoram, & Pythagoram audiuit, quorum alterius constantiam vitę, grauitatem, habitumq;, alterius de natura rationes sectatus est, vt scribit Alcydamas, referente Laertio. Quod mihi satis verisimile videtur: cum magna ex parte in ijs, quę de rerum principijs docuit, cum Anaxagora senserit. Vterq; enim Chaos, in quo oĩa mixta, cõfusaq; fuerãt, initio fuisse

est opinatus:

est opinatus: licet alter infinita, finita alter rerum principia constituerit; quemadmodum in opere de Physicis auscultationibus tradit Aristoteles. Qui & in suo Sophista (quod opus apud latinos non extat) scribit eundem Empedoclem fuisse primum artis oratoriæ inuentorem, sicuti Dialecticæ Zenonem. Cui & in vitis astipulatur Satyrus, qui & medicum illum fuisse, & oratorem optimum, Gorgiamq; Leontinum, qui oratoriam artem primus literis illustrauit, ipsius discipulum extitisse, eiq; persæpe cum magiam exerceret, affuisse, refert. Fuit Homeri in primis studiosus. Vnde Aristoteles in lib. quem de Poetis inscripsit, Homericum cum appellat, & in dicendo summo acumine, in scriptis quoq; suis, translationibus, cæterisq; figuris poeticis vsum asserit. Multa opera composuit. quorum tria & quadraginta se per legisse fatetur Hieronymus philosophus, vt testatur Laertius. Scripsit versu heroico de philosophia naturali opus insigne. cuius fragmentum in bibliotheca Medica Florentiæ hodie visitur. Quod opus Aristotelem vidisse liquidò constat, tum quòd eiusdem est farinæ cum eius philosophia, quam habemus, tum quòd multis in locis eius ipse versus citat. Vnde & in sua Poetica eum ita Homero comparat, vt illis solum communem versum tribuat. Idcirco Homerus poeta, Empedocles verò philosophus naturalis est appellatus. Timæus verò & illis, & alijs multis eum modis virum admirationi habitum fuisse prædicat. Non solum enim nuntiabat futuras tempestates, sed excogitabat quoq; remedia, quibus fieret, ne ab illis fruges corrumperentur. Vnde & ab Agrigentinis Colysanemon, hoc est ventorum inhibitor, est nuncupatus: quòd cũ Agrigentũ vrbs,& eius ager aliquando vento infestaretur vehementiori, periculum ille omne, expansis circa vrbem, collesq; in vtrium instar, asinorum pellibus, auerterit, vt. 18. lib. Timęus, referente laertio, memoriæ prodidit. Pestilentiam quoq; multis in locis ignium suffitu ab eo sedatam lib. 37. c. 27. author est Plinius. Retulit & Heraclitus ipsius arte corpus humanum exanime, triginta dies fuisse integrum, incorruptumq; seruatum. Fuit & vates futuri præscius, vt patuisse Heraclytus apud Laertium dicit versibus ab eo compositis, quibus Agrigentinos incolas saluere iussit: à quibus & Deum se credi, & diuinos sibi honores deferri voluit. Cæterum Aristoteles ipsum fuisse in primis liberum, atq; ab omni ambitu alienissimum affirmat, quòd regnum Agrigenti vltro à ciuibus sibi delatum forti, constantiq; animo renuerit, simplicitatem vitæ Regum delitijs præferens. quod & Zanto quoq; scriptum reliquit. Agrigenti etiam triennalem magistratum constituit, qui mille hominum cœtus erat. Ad quem non ij solùm, qui diuitijs, aut natalium splendore excellerent, sed mediocris quoq; fortunæ viri,atq; è populi numero honestissimus quisq; admittebatur. Quem Timæus, referente Laertio, non approbat. Cum aliquando in Olympia equestri certamine victor fuisset, atq; ex præscripto animatis abstineret, ex myrrha, thure, & aromatibus alijs bouem confecit; quem distribuit ad Panagyrin conuenientibus, vt ex Pythagoræ instituto propagatum legimus. Pertinacissime verò simultates, ac inimicitias & suscipiebat, & exercebat, vt Suidas, & ex veteribus plures scribunt. Cum Deorum numerum exquisiturus esset, veste purpurea vtebatur, vt lib. 12. Aelianus refert: sertum quoq; aureum in capite, ærea in pedibus sandalia, ac laureos ramos in manibus ferebat. Claruit ætate ferè qua Xerxes ab Atheniensibus nauali prælio Themistocle duce Salamina fugatus est: quaq; Fabij ad Cremeram occubuere,&. M. Coriolanus Romam debellaturus ex Volscis aduenit, vt lib. 17. c. vltimo Gelius scribit. Tradit deniq; Laertius Empedocle totam Siciliam decorari: eumq; tum bello, tũ ingenio toto terrarum orbe sua ætate non habuisse parem. De obitu verò eius

varia feruntur. Heraclides siquidem tradit, quod cum sacrificio ad Pysianactis agrum vnà cum alijs interesset, peractis ritibus pleriq; diuersis agri locis sparsim sub arboribus fusi vmbram quæsierunt: solus autem ipse cum in loco, vbi ad rem diuinam conficiendam accubuerat, remansisset, mane facto, a cæteris surgentibus quæsitus non comparuit. Cuius deinde socijs quid illi factum esset, ignorantibus, vnus è seruis retulit; media nocte se vocem magnam audiuisse, quæ Empedoclem euocabat: cumq; surrexisset, nihil se præter lucem, ac tædarum splendorem vidisse. Pleriq; verò, quos Phauorinus sequitur, asserunt eum Messanam venientem casu crus perfregisse, ac tandem apud Megaram dolore inualescente peremptum, ibiq; sepulturæ traditum, cum annos vixisset septuaginta septem: tametsi, aliqui centum & nouem vitæ eius fuisse annos scripserint. Sunt & qui euulgauerunt Agrigentinis ipsum infensum Sicilia decessisse, nauigasseq; in Peloponnesum, atq; ibidem obijsse. Quibus adstipulatur & Neantes Cizicenus apud Laertium, qui eum Methone vita defunctum scripsit: quò ob pullulantis quædam domi tyrannidis exordia profugerat. Quidam vero narrant, quod postq. Panthiam mulierem Agrigentinam genere nobilem a medicis desperatam curasset, immortalis ab Agrigentinis, & cæteris Siculis prope sit habitus. eoq;, vt suæ immortalitatis fidem constantiorem faceret, in montis Aetnæ crateres viuum se coniecerit. Cuius deinde proiecta ab Aetnæ eructatione sandalia iuxta voraginem inter cineres sint reperta, vt Suidas refert. Quos secutus lactantius lib. Diuinarum Institut. 3. & causam, & modum, quo se in incendium deiecerit, explicat. Quorum assertioni his versibus accedit Horatius: Deus immortalis haberi Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam Insiluit. Hoc quoq; non longe inferior & alter Empedocles superioris auus, non solùm rei militaris peritia insignis, cuius specimen olympiade. 71. victor non aspernandum edidit; quare & belligerorum equorum alumnum eum vocat Laertius; sed & philosophiæ etiam cognitione clarissimus quatuor & viginti tragœdijs editis mortuus est.

Creon philosophus, & medicus Agrigentinus etiam fuit, ab Empedocle satis commendatus. Ab hoc Pli. lib. 29. c. 1. medicorum factionem, a qua se Empiricos nominant, cœpisse refert. Enimuero tria fuerunt medicæ professionis apud veteres, & hodie quoq; sunt genera. Empyrice, quæ nullis rationibus, sed solis experimentis constat; Iatraleptice, quæ vnguentis, & fricationibus curat; Pharmaceutice, quæ medicamentis medetur.

Acron Zenonis filius, & domi nobilis, Agrigentinus fuit, vt testatur Suidas, philosophus, & medicus præstantissimus, antiquior Hippocrate, publicè cum Empedocle Athenis legit, & pleraq; dorica lingua in medicina, & philosophia scripsit volumina.

Polvs orator celeberrimus Gorgiæ Leontini discipulus Agrigenti nascitur. Hic postq. Græcorum, Barbarorumq; genæalogiam, & quot viri illustres ad Troiæ excidium sunt profecti posteritati in scriptis reliquisset, è vita decessit. De eo Lucianus in Herodoto scribit, quod callide, vbicunq; ludos publicos fieri sciebat, ibi semper orationes habere consueuerit. Vnde breui notitiam, & laudem apud cæteros adeptus est. Fuit hic quoq; philosophus eminentissimus: cuius meminit Aristo. in proœmio Metaphysicæ.

Dinolochvs Epicharmi comici discipulus Agrigentinus fuit, poeta summus, qui comœdias quatuordecim doricè scripsit.

Archinvs Agrigentinus tragicus poeta sexaginta tragœdias composuit, quibus perpetuum apud mortales nomen consecutus est.

Sophocles vir clarissimus, atq; disertissimus, qui Romanorum tempore claruit, vt in Verrem scribit Cic. Agrigenti quoq; nascitur.

XENOCRATES item Teronis germanus, cui Pindarus duas dicauit odas, Agrigentinus fuit. Hic Pythiade. 24. curru, aurigandiq; arte victor euasit. Atq; hæc quidem de vetere Agrigento. Noua autem vrbs in colle sita est: quæ antiquæ vix ad p. mille incubat, & licet lõge illa sit inferior magnitudine,& claritate:ornatur tamen Episcopatus titulo, qui sub diœcesi sua. 25. maxima continet oppida,quibus a Rogerio Normanno Siciliæ Comite fuit insignita, vt eius diplomate constat huiusmodi. Ego Rogerius Calabriæ, & Siciliæ Comes diuino munitus præsidio, gladio supernæ gratiæ cinctus, galea, & scuto bonæ, & laudandæ intentionis adornatus Siciliam petij contra nefandam Sarracenorum feritatem pugnaturus. Quos septiformi Dei gratia, ac cooperante, imò omnia efficiente diuina misericordia expugnaui:illorumq; superbiam,ac instantem eorum contra fidem nostram audaciam minoraui, & (vt verius loquar) pœnitus ad nihilum redegi. Quis etenim visa Castellorum, & ciuitatum eorum vasta, & ampla ruina, ac palatiorum suorum studio mirabili compositorum ingenti destructione Sarracenorum, quorum vsibus superfluis hæc deseruiebant, non consideret magnas deiectiones per me factas,immensasq; eorum clades? Horum igitur potentia, ac contra Christianos insania prorsus annihilata, & tota Sicilia mihi, & meis obedientiam præstante, Ego Rogerius prædictus Comes anno sal. 1093. Vrbano apostolicæ sedis præsidente,Rogerio Duce Calabriæ,& Appuliæ, in cõquæstu Siciliæ simul ecclesias episcopales ordinaui. Quarum vna est Agrigenti ecclesia, cuius Episcopus vocatur Gerlandus. Cui in Parochia assigno quicquid intra fines subscriptos continetur.videlicet a loco vbi oritur flumen subtus Corilionem vsq; super petram de Zineth,& inde tenditur per diuisiones Iatinæ, & Cephalæ,& inde ad diuisionem Bichari,inde verò vsq; ad flumen Salsum, quæ est diuisio Panormi,& Thermæ, & ab ore huius fluuij vbi cadit in mare.Et protenditur hæc Parochia iuxta mare vsq; ad flumen tortum. Et ab hoc,& abinde vnde oritur, tenditur ad Pyra subtus Petram Heliæ, atq; inde ad alium montem, qui est supra Pyra.inde autem vsq; ad flumen salsum, vbi iungitur cum flumine Petre Heliæ. Et ex hoc flumine sicut descendit ad Imprandum, qui locus diuidit Agrigentum, & Butheram, atq; inde per maritimam vsq; ad flumen de Bilichi, quod est diuisio Mazariæ vsq; ad subtus Corilionem, vbi incipit diuisio. Horum verò omnium si aliquis aliquid prędictę ecclesię, & Episcopo suo abstulerit, vel iniustè detinuerit, qualiscunq; persona fuerit, anathemate damnetur. In proprio autem tam tui, q̃ successorum tuorum iure casale Cacta cum centum villanis in perpetuum trado, atq; concedo. In quo frumento concedo tibi singulis septimanis. prętęrea quęcunq; in posterum liberalitate Principum, vel oblatione fidelium eadem Ecclesia Agrigenti iuste, ac canonice poterit adipisci, firma tibi, tuisq; successoribus, & illibata permaneant. hęc Rogerius. Quę omnia Vrbanus Papa dicto Episcopo Gerlando confirmauit, vt eius priuilegio dato Bari anno sal. 1099. 6. id. Octobris patet. Nobilitatur igitur hodie Agrigentum æde Cathedrali quadrato lapide Structa, ac sepulchro. D. Gerlandi primi post exactos Sarracenos Agrigentinorum Episcopi, miraculis conspicui.

AD verticem iuxta templum maximum ędes habet hęc vrbs magnificè olim à Manfredo, Ioanne, & Friderico Claromontanis conditas, hodie dirutas. quarum ruinę specimen habent cuiuscunq; priscę habitationis. Plura sunt in ea vrbe publica, sed magnifice ab eisdem excitata opera, vtpote templum maximum, cœnobia. D. Dominici. D. Francisci, Carmelitarum, monasterium Monialium. D. Benedicti, Xenodochium, vrbis,quà mare spectat, mœnia,& pons. Quorum posteri quia a Martino Siciliæ Rege desciuerunt, perduellionis sententia capitis sunt mulctati. De quibus latius in historijs. Ioanna

Pancica Agrigentina mulier ætate mea Bernardo Belluardo Agrigentino nupta tantæ fuit fœcunditatis, vt tricies circiter enixa tres supra septuaginta ediderit liberos. Quod præter fidem nulli videri debet. Siquidem . 7. de natura animalium. c. 4. scribit Aristoteles mulierem quandam quatuor partubus viginti edidisse liberos. Singulo enim partu quinq; emisit. Magnus quoq; Albertus mulierem quandam in Germania configuratis, conformatisq; in vtero duorum & viginti infantium corpusculis aborsum fecisse: aliam verò etiam septuaginta; Sed & aliam eiecisse in peluim corpuscula auricularis digiti magnitudine centum & quinquaginta refert. Et (vt amplius increscat admiratio) Margaritam Henneburgensem Comitissam anno sal. 1276. ætatis verò suæ. 42. in die Parasceues, nona hora, ante meridiem infantes viuos promiscui sexus trecentos sexaginta quatuor peperisse fama per ciues ducta, publicis inscriptionibus, & ipsorum cadauerum numero, quæ adhuc in eadem visuntur vrbe, constantissimum est. Quorum masculis Ioannis, fœminis verò Elisabeth Guido Episcopus suffraganeus Traiectensis, qui baptismo eos initiauit, nomen imposuit. Hi porrò statim vnà cum matre decedentes in maximo templo, atq; in eadem vrna tumulati epitaphium habent in tantæ rei indicium. Et (vt nostra etiam demum adijciamus) anno sal. 1430. Messanæ mulier quædam annos. 24. nata nouem infantulos vno simul partu edidit. Quæ posteaq̃ peperit, vnà cum filijs extincta est. Et licet sint, quibus septem in vtero cellulæ placeant, & propterea totidem duntaxat fœtus concipi posse ex Galeni quoq, de spermate libro tradiderint, vnde & iureconsultos lapsos errore censendum est: ea tamen omnia & temere prodita, & opus illud Galeni non esse eruditis perspicuum est. Sed iam de ijs, quæ intra mœnia sunt, satis. Lacus est in agro Agrigentino, in quo oleum supernatat. De quo lib. 35. c. 15. in hæc verba scripsit Plinius. In lacu Agrigentino bitumen liquidum, pingue, liquorisq; oleacei inficiens riuum gignitur. Id arundinum folijs incolæ colligunt citissimè sic adhærescens: vtunturq; eo ad lucernarum lumina olei vice, itemq; ad scabiem iumentorum, hæc Plinius. In lacu Agrigentino (inquit Solinus) oleum supernatat. Hoc pingue hæret arundinum comis de assiduo volutabro, è quarum capillamentis legitur vnguentum medicum contra armentarios morbos. Fons iste ætate mea in supradictis Angeli strazanti hortis extat. In quo oleum, quod genus est bituminis, supernatat: quo collecto ad diuersa morborum genera curanda Agrigentini hodie vtuntur. At quoniam influebat olim hic fons cum cæteris vicinis piscinam, cuius meminimus: Plinius, & Solinus lacum ipsum appellarunt. Fons alius est perennis in eisdem hortis dulcis, & potabilis ex specu exundans. cuius aqua temporis decursu subalbi instar marmoris lapidescit. Vidimus nos anno sal. 1528. mense Aprili lapidem ex aqua ibi genitum tegulæ, quæ diu aquis in fonte subiacuerat, ita hærentem, vt vnum esset, sed distinctum, artis, & naturæ opus. Quod profectò nobilioris ingenij viris spectaculo fuit. Et non minus nobis admirationi fuit vas lapideum, quod multo tempore in eius fontis imo steterat, crusta marmoris ex aqua prognati circuntectum. Lacus alios esse Agrigenti lib. 6. scribit Strabo gustum quidem maris habentes, naturam verò discrepantem. Nam grauia, quæ natabilia nullo pacto sunt, lignorum instar supernè fluitant, & nequaq̃ demerguntur. Quod ex crassiori aquarum natura euenire censet Aristoteles. Sed vbi nam sint hodie hi lacus, incompertum habeo. Ager abest ab Agrigento ad aquilonem quatuor passuum milibus, cui Mayharuca Sarracenicè hodie est nomen, culturæ minimè idoneus: eius etenim facies, quę vix quingentos ambitu passus habet, tota prope cinerulenta est. Hic enim limosas scaturigines, vtpote aquam cineri permixtam ex pluribus faucibus perpetua euomit reiectatione, solo nunq̃ deficiente,

ficiente, vt Solinus etiam prodidit. Id autem admiratione dignissimum est, quod Solinum latuit, & nos vsu euenire didicimus. Singulis ferè lustris locus iste furit, & cœli tempestate suborta, præmissoq; fragore maximo, ac denso nimbo tanta huiuscemodi luti, cinerumq; moles exinde effluit, vt telluris solum ad sex ferme cubitorum altitudinem excrescat. Orificio si lineam etiam magni ponderis infigas (quod non nisi magna vi ob oris angustiam fieri potest, a vento subterraneo excussa extrà statim prosilit. Ager alius est Agrigenti p. m. 8. ab vrbe ad aquilonem etiam recedens, Aborangius appellatus: in quo salis est minera, naturam à cæteris discrepantem habens. Si enim igni iungitur, calore soluitur: si aquæ, durescit, crepitatq;. cuius Pli. lib. 31. c. 7. & Solinus meminerunt, & nos fidem probauimus. Metalla quoq; Salinarum Agrigenti esse authores tradunt: quæ ministerio cautium, lapidumq; funguntur. nam illinc sculptores ad signa hominum, Diuorumue facienda excudere solent. Non longè ab hoc agro inter Agrigentum, & Bibonam noui nominis oppidum, lacus est sulphureus Bissana vulgò dictus, centum ferme passus habens in ambitu, immensus: In quo crateres sunt duo vicissim ad trium cubitorum altitudinem aquas perpetuò emittentes. Sed hactenus quidem de Agrigento. nunc descriptionem sequamur. Ad oram reuertenti traiecto Acragæ fl. ostio ad p. m. ferè. 3. Agrigentinum frumenti recens Emporium occurrit, & deinceps p. m. 9. arx est specula a Monte rubro nomen habens: post quam ad m. passus Siculiana noui nominis tenue frumenti Emporium sequitur. Et intus passus mille à littore recedens eiusdem nominis est oppidulum anno sal. 1 3 5 0. à Friderico Claromontano conditum. cuius insignia ad arcis apicem adhuc cernuntur. Post Siculianam Emporium flu. Cannarum ostium sequitur ex propinquis montibus oriundi. In ora littorali, quę deinceps vsq; ad Heracleam extenditur, scopuli sunt frequentes, ac rupes ingentes continuatæ, classis Romanæ naufragio insignes. Flagrante nanq; primo bello Punico octoginta supra ducentas Romanorum naues in ijs littoribus illisæ naufragium horrendum fecerunt, vt lib. 1. testatur Polybius, & nos exactius in historijs.

DE MINOA, ET HERACLEA VRBIBVS, CAPVT SECVNDVM.

HIS rupibus caput album subsequitur. vbi vrbs vetusta, Minoa prius, & subinde Heraclea dicta, vt author est Liuius, interijt, Anno mundi. 4000. (vt supputat Eusebius) à Cretensibus post mortem Minois eorum Regis condita, vt lib. 5. his verbis refert Diodorus: Cretensibus, qui defuncto in Sicilia Minoe absq; imperio remanserant, inuicem dissidentibus quidam, qui Sicanis assueuerant, contempta patria in Sicilia mansere. Horum pars ciuitatem condidit; quam ab eorum Rege Minoam dixerunt. Et lib. 6. Dion (inquit) Zacyntho duabus nauibus acceptis cum discessisset, prætemauigans Agrigentinos Minoam vrbem tenuit. Ea vrbs superioribus annis à Cretensium Rege Minoe fuerat extructa, quo tempore persecutus Dædalum vsus est Cocali Sicaniæ Regis hospitio. hucusq; Diodorus. Quibus verbis non solum eam à Cretensibus conditam; sed post Agrigentum etiam ad occidentem sitam fuisse Diodorus tradit. Dion etenim cum è Zacyntho Græciæ insula (Zantes vulgò hodie dicta) quæ ab oriente Siciliam respicit, nauibus soluisset, non aliter præternauigans Agrigentum Minoam tenuisset; nisi Minoa Agrigentum ad occiden-

tem sequeretur, Et Plutarchus in Dione in hanc sententiam habet: Dion superuacuis armis, & sarcinis in Minoa relictis,vt ea Synalus, qui præfectus erat vrbis, ad se vbi tempus esset, transmitteret, Syracusas versus recto itinere proficiscitur. Agrigentum igitur prætergreditur: atq; ducenti Agrigentinorum equites, qui Ecnomum incolebant, ad Dionem sese conferunt. Et post eos Geloi, ac deinde illi commeanti Camerinęi quoq; sese socios adiungunt. hæc Plutarchus. Ex quo Dionis è Minoa ad Syracusas itinerario eã post Agrigentum ad occidentem stetisse constantissimum est. Quod verò Minoa Heraclea postea fuerit appellata de. 2. bello Punico lib. 4. Liuius scribit. cuius hæc sunt verba: Per idem ferè tempus & Himilco, qui ad Pachyni promontoriũ classem diu tenuerat, ad Heracleam, quam vocant Minoam, quinq; & viginti milia peditum,tria equitum, & duodecim elephantos exposuit. hæc Liuius. At quod Heraclea inter Agrigentum, & Thermas coloniam, quę nunc Sacca est, sita fuerit, consentiunt cosmographi fere omnes, Strabo, Ptolemæus, & P. Mela. Et Strabo quidem in hunc modum: Hinc,hoc est à Lilybeo, cum ad contiguum Latus deflexeris,ad Heracleam quidem sunt sexaginta quinq; p. m. ad Agrigentum verò inde Emporium viginti. Ptolemæus autem post Agrigentum occidentem versus Heracleam ponit in tabulis,& sunt hæc eius verba: Lilybœum, Mazaræ, Selinuntis, Pintia,Heraclea,Agrigentinum Emporium. P. quoq; Mela in hunc modum habet:Inter Pachynum, & Lilybœum,& Agragas est, & Heraclea, & Thermæ. Ex historicis verò Diodorus lib. 20. sic habet:Agathocles parta victoria Agrigentinorum agris mouens Selinuntem petijt. Sed inter eundum Heracleenses a Xenodocho libertate antea donatos rursus sibi subiecit.hæc Diodorus:Longè igitur Terranouenses cum Regibus, qui in eorum errorem publicorum diplomatum testimonijs consentiunt, aberrant, dum Terranouam oppidum Heracleam fuisse sibi blandiuntur. Heraclea non eadem cum Minoa,neq; eodem tempore condita est, neq; simul cum ea floruit: sed delete ab incertis nobis authoribus Minoæ ruinis,à Dorieo Lacedemone Heraclidarum vno superstructa est,vt Herodotus lib. 8. & Pausanias lib. 3. testantur. Cum enim Hercules occiso Eryce ea seruitutis lege regionem illam obstrinxisset,vt suis in posterum, qui in Siciliam aliquando deferrentur, pareret:anno mundi (vt in supputationibus testatur Eusebius) 4780. Doriens Anaxandridæ filius genere Heraclidarum satus cum suorum colonia in Siciliam veniens super Minoæ prostratæ vrbis monumentis ciuitatem condidit, cui à suo genere, suoq; Rege Herculc,Heraclcę nomen indidit, vt abunde nos in historijs. Heraclidæ (inquit Aristophanes referente Pausania cum propter paupertatem Athenis, & alijs Græciæ partibus habitare commode non possent,& nobilissima essent familia, Siciliã venerũt,& Heracleam vrbẽ condiderũt.hæc Aristophanes. Ea tamẽ,quòd inconstans sub conditore haberet dominiũ,multasq; perpessa sit mutationes, confuso postea nouo cũ veteri nomine promiscuè ab authoribus denominata est. quippe quæ cum non magna à paruis principijs suscepisset incrementa, à Carthaginensibus tum inuidia,tum metu, nequando viribus aucta Phœnicum imperium ob vicinitatẽ deleret,simul & à Segestanis expugnata, atq; occiso Dorieo euersa sit. At non multo pòst cum Selinuntij, qui ad. 30. ferme. p. m. vicini erant,suorum eò colonia adducta eam incolerent: Euryleon, qui cum Spartanis quibusdam ex infœlici illa cum Phœnicibus, Segestanisq; pugna supererat, pulsis inde Selinuntijs,eam recepit,vt lib. 5. Herodotus memorat. Vendicauit & eius sibi imperium Dionysius Syracusanorum Tyrannus, vt lib. 12. refert Athenæus, Agathocles subinde cum ab imperio desciuisset, magna vi eam agressus, diripuit, subiecitq; Diodoro lib. 20. Porrò Romanis Siciliæ imperantibus,cum habitatoribus ferè ob diu quæ perdurauerant bella, viduata esset; P. Rutilius. Cos. per

senatus consultum

Senatus consultū decretā illuc deduxit coloniā, legesq; illis dedit de cooptando senatu, & ad seditionem euitandam statuit quoq; ne nouorum colonorum numerus veteres excederet, vt.4.in Verrem scribit Cicero. Cuius eam ætate extitisse vel ex ea mentione satis conpertum est, hodie vero prorsus iacet. Erat autē duorum ferè .p.m. ambitus, vt eius prostrata ostendunt moenia, quorum circumquaq; cernuntur fundamenta: sita in rupe paulisper edita, & vndiq; sed ea præsertim parte qua fluctibus pulsatur celsis rupibus præcisa, & natura munitissima. Porrò in ea hodie nihil integrum veteris ædificij visitur. Sed tota aratur, laterumq;, ac fictilium vasorum fragmenta singulis ferè annis aratro passim eruta obijcit. Ad vrbis medium subterraneę specus manu factæ adhuc sunt duæ: quæ vtrum cisternę fuerint, an sepulchra, incertum habemus. Qua vrbs aquilonem spectat, tumulum habet, ad cuius verticem arx erat, Castellatium hodie dicta, quæ diruta cernitur. Vrbem ipsam, quà occidentem respicit, per centum circiter passus Lycus fluuius Diodoro lib.16. & Plutarcho in Timoleonte Platanis hac ætate appellatus, præterlabitur. A moenibus vrbis ad Lycum vsq; aquæ ductus integer adhuc extat, quadrato sed gypseo lapide, quo ea regio plurimum abundat, extructus. Monumenta vrbis reliqua cum forma careant, ignoratur ad quem vsum fuerint cōfecta. Pro moenibus complura in viua ipsa rupe excisa adhuc granaria mari imminent: in quibus Heracleenses frumenta etiam in annos seruabant. Fuit etenim olim Heraclea frumenti Emporium nobilissimum, vt primo lib. tradit Polybius, cum annonam inde ad Lilybæum primi belli Punici tempore affatim delatam refert. Visuntur præterea infra vrbem in ipsa quoq; rupe effossa integra adhuc horrea littori hærentia. Sed & ad ipsum littus in subaquaneis scopulis stationem Heracleenses ferris exciderunt, quò tuto ad frumenta deuehenda, nauigia littori adhærere possent. Ad vrbis extremum, quod mari supereminet, turris est hodie, specula Capitis albi appellata, tum quòd tota ea moles lapidea, cui vrbs superstructa erat, albi est coloris, qui eminus per quinquaginta ferè miliaria discernitur, tum quòd aliquatenus veluti promontorium in mare procurrit, quod caput siculi hodie appellant. Situs vrbis adeo est oculis gratus, & vitę humanæ accommodatus, vt Siciliæ Reges mirari satis non desinā, cur eam tā fœdè in interitum prolabi permiserint. Lycus amnis pro moenibus ostium aperit, mareq; ingreditur: priscorum scriptis celebratus ea potissimum causa, quòd Syracusanis, & Carthaginensibus pro imperij termino a Timoleonte fuerit definitus. A cuius sinistra prominet ad iactum lapidis vrbs ipsa iacens, Bissentia hodie ab accolis dicta: sed à dextra subiacet ei planicies ingens, S. Petri ab ędicula eius nominis cognominata, culturæ peridonea, & fluuialibus aquis irrigua. Quam stante adhuc Heraclea vinetis, & hortis consitam fuisse non est ambigendum: Ager enim hic latissimus tritici etiam feracitate præstat. Sed & Lycus ipse, qui plurimas olim vrbi commoditates suppetebat, piscosus etiā num est hodie: anguillarumq;, cephalorum, ac alosiarum largam habēs capturam. Oritur inter Castrum nouum, & Camaratam noui nominis oppida ex paruis quidē fontibus. Quibus se primum aliquatenus exilis, ac macer colligit. sed paulo pòst amne sancti Petri, qui ab æde illi sacra sibi nomen mutuauit, maxime augetur. Subinde vallem ingentem longo tractu scindit, & molas frumentarias conuoluens Camaratam ad dexteram, & montē eiusdem nominis editissimum, ad sinistram verò in montibus Misilmerim (quē oppidani Montem mellis nescio qua ratione appellant) Suteram, Rayhalmutū, Gructas, & Raphadalim à longe relinquit oppida. Dilapsus postea fluuiolum cognomento Salsum ex radicibus Montis mellis iuxta salis fodinas oriundum

recipit,

recipit, & priori deinceps ammiſſo nomine Platanis appellatur. Decurrens deinde Muxaro Sarraceni nominis arce ad ſiniſtram relicta Turbulo fluuio ad radices montis Camaratę meridionales prodeunte repletur. Deniq; multis ambagibus defluens hyeme adeo intumeſcit, vt inter immania Siciliæ flumina connumeretur: & ad Heracleam tandem in mare mutato ſæpe oſtio ſe exonerat. Isburi flu. Ptolemæo, quem Sarracenico idiomate Mayhaſolum hodie vulgus nominat, poſt Lycum .4.p.m. interuallo oſtium ſequitur. Oritur hic iuxta Sanctum Stephanum recens oppidū. quo dextrorſum relicto ad .p.m.4. aquis, quæ ad Bibonam oppidum vbertim, & expluribus ſcaturiunt fontibus, augetur. Quem Rifeſius deinde flu. ad montem eiuſdem nominis emanans influit. Vbi Mayhaſoli nomine ſuſcepto in mare poſtea hoc loco ſeſe effundit. Ad .p.m.5. ordine ſuccedit Soſij flu. oſtium Ptolemæo Calatabellottæ ab eiuſdem Sarracenici nominis in editiſsimo monte ſito oppido appellati. Caput habet ad Prizim oppidum ex fonte, cui Labro eſt nomen. & defluens Palatium Adrianum Græcorum oppidulum alluit, vbi ex fonte eiuſdē nominis incrementa ſuſcipit. Qui dilapſus inter anguſtiſsimas montium rupes ad ſiniſtram Acriſtiam, deſertum hodie oppidum, & Burgium Milluſium, ac Villafrancam, ad dexteram verò Buſachinum, Cluſium, Iulianam relinquens oppida, fluuium ex fonte maximo, Fauara Calatabellottæ ob id appellato, quòd ad orientales eiuſdem montis radices affluentiſsime ac periucundè emergit, intra ſinum recipit. Inde per aliquot ambages delatus Triocalam vetuſti nominis, & belli ſeruilis initio infame, ſed hodie deletum oppidum, ac Caltabellottam, & Miſilicaſimum poſtea arcem ad dexteram deſerit, & mare ibi ingreditur.

DE THERMIS, ET SACCA VRBE.

CAPVT TERTIVM.

Succedit poſt Soſium amnē.p.m.8.Thermæ Ciuitas Diodoro lib.19.P. Melæ,& Plinio. Sacca hodie dicta:vnde & mihi F. Th.Fazello origo eſt. Hanc Thermas ſine adiectione P. Mela, Thermas verò Coloniam Plinius nominat. Sed quorum hominum, quoue tempore, quibusq; ducibus huc fuerit deducta colonia, neq; hominum memoria, neq; authorum operibus, quæ quidem ad manus meas peruenerunt, cōpertum mihi eſt. Thermæ verò a priſcis vocata eſt à geminis Thermis, quas natura in monte, cui ſubeſt, aqueam vnam, ſudatoriam alteram progenuit. Vrbes porrò duas Thermas nomine in Sicilia fuiſſe à veteribus proditum eſt: ad Tyrrheni maris littus vnam, ex reliquijs deletæ vrbis Himeræ, ex qua nomen ſuſcepit, alteram ad Lybici maris oram, quam modò deſcribimus, excitatam. Hæc ad montis (vt dixi) radices ſita eſt: quibus ille nō modo mari vicinus, ſed ad mare etiam procurrens plures habet cauernas, vnde lutoſo ſulphure, ſale, ignibus, & calentibus aquis abundat. Inde per totum montis tractum aquarum fœtor maximus, ſulphur, & ignis, & aquarum calidarum ſcaturigines effluunt: quę ſimul natura collectæ apparatiſsimas conficiūt balneas, neq, vlla ex parte Baianis inferiores. Proinde cum ea, quæ ſunt in hoc monte, inter naturæ miracula connumerentur, nullo modo prætereunda, ſed planè ordine recenſenda putaui. A mari cum montem aſcendis ad iactum fundæ quatuor aquarum meatus paruo inter ſe ſpatio ſeiuncti, ſed diuerſas, propriasq; vires habētes per occultos naturæ cuniculos emiſsi occurrūt.

Quorum sulphureus latex est vnus,qui balneas natura feruentes, & arcanis naturæ mysterijs saluberrimas facit:quas thermas vocamus.vnde nomen, vsus, ac ornamentum ciuitati accessit. Hæ sunt,quæ ante huius oppidi initia, cum ad Selinis oram emergerent,Selinuntinæ aquæ vocabantur,quarum lib.6.Strabo meminit, easq; salsas appellat. Altera est scaturigo balneis proxima,quam Sanctam nuncupant ob id,quòd semel pota,quasi sancta naturæ vehementia corpora laxet. Nec procul abest tertia potabilis,quam idiomate Sarracenico Rabuyhanam nunc dicunt.Quarta ad iactum fundæ ab ijs Heracleam versus refugiens salsas ferè,& tepidas habet aquas,ad vlcera desiccanda præsentissimum præstantes remedium. Hæ cum suo cursu in subiectum agrum fluunt,pedetentim per se in numerosam, subnigram,asperam,ac porosam lapidum congeriem rigescunt, quibus ad fornices, testudinesq; operum Saccenses vtuntur.Id quoq; miraculo dignum est, quòd exhaustus lapidum effossionibus ager,temporis successu per dilapsos continuè latices nouis subinde lapidibus,ac quasi repullulascentibus,nouam fossoribus,fabricisq; materiam progignit.Porrò diuersitatis in hac aquarum vicinitate hæc à physicis perhibetur ratio:quòd licet crateres,è quibus effluunt, q̃ minimo à se inuicẽ spatio dissideant:interiores tamen,qui thesauri sunt aquarum, interuallis nõ ita vicinis cohæreant.Cumq; per diuersas venas diuersis etiam mineris imbuantur, dissimilem inter se vel saporem imbibunt,vel contrahunt colorem. Caloris autẽ in omnibus causa naturalis eadem est,vapor sub terris genitus, qui cum sulphureus sit,accenditur,aquasq; afficit materiæ beneficio, per quam fluunt.vt.2. Metheororum lib.& de proprietatibus elementorum docet Aristoteles, & aquarum ipsarum odor gustusq; testantur,& viuæ calcis exemplum, cui si aquam infuderis, statim feruebit,satis indicat.At enimuero cur fons ille postremus lapidescat,ideo fit,quòd calidus sit,& vnctuosus, vt Probl.parte.24.c.11.tradit Aristoteles. Lapis enim cum humoris defectu confletur,qui calore potius, q̃ frigore deficit, & hæc aqua calida sit,ac limosa,& impura,fit,vt cum terram,aut solidum quodcunq; tãgit,hæreat,atq; affigatur. Vnde quoq; euenit,vt dum lapidescit,pannos, truncos, & cætera id genus solida,quæ in eo agro reperit,secum agglutinet,induretq;, circumfunditur nanq; ab eis rebus limus. Quare & lapidem non fieri ex pura neq; terra,neq; aqua,sed ex vtraq; sic inter se mixta,vt alterum mole vincat, & Auicenna,& Magnus Albertus asseruere. Ab ijs aquis montem subeunti medio ferme itinere specus rupi innata,à Tayhano Sarracenicè dicta dextrorsum obuia est,vnde voci etiam eminus emissæ Echo responsa expressa refert. Sed non procul inde ad montis latus mare spectans puteus est obliquus, & immensus, vnde magnus effertur sonus,venti ne subterranei,an laticis ad ima delabentis,incertum.Ad verticis spondam foramen quoq; est montis viscera penetrans, ex quo etiam perpetuus effunditur sonitus, aquæ ne etiam, an venti, adhuc ignotum: tametsi illius perpetuitas,& vniformitas aquas esse dilabentes indicare videantur. Ad verticis verò angulum ad meridiem obuersum, & infra ædem ipsam sacram tria sunt antra in viua rupe excisa. Quorum vnum,quod primum in occursu est.D.Calogero colitur, ob id quod eius corpus ibi tumulatum creditur, proximum nullius rei memoria celebratur.postremum autem balneum est sudatorium vetustissimum quidem,& non modo Sicilia,sed tota Italia celeberrimum. In quo absq; calentis aquæ vsu solo vapore perpetuo ibi ingenito,calentiq;,& ad varios morbos pellendos efficaci,sudores statim cum ingrederis,natura prouocat copiosissimos, eosq; (vt ferunt medici, & rei vsus ostendit) saluberrimos. Habet antrum sedilia circumquaq; manu facta complura, in quibus sudaturi ægri sedent, literis quibusdam, quibus cuiq; sedi suus morbus, quem sanabat, significabatur, Phœnicibus ne,an Damascenis,cum neq; à Græcis neq; Hæbreis Chaldeisq; legi vnq̃ potuerint,nobis incertum,inscripta:quarum pleræq; vetustate carrosæ cernuntur. Eas

& Michael

& Michael Sauonarola in suo de balneis opere, & fama per manus ducta à priscis medicis deletas Saccenses affirmant. Antrum hoc cum angustius esset, quam vt ægrorum hominum multitudini satisfaceret, cuneis, alijsq; ferreis instrumentis dilatatum est, vt adhuc ex multis signis constat. In eo ad dexteram spelunca est natura quoq; latissima: ad cuius aditus leuam naturalis est puteus profundissimus: quem plures, quod descensus eius non præceps adeo, sed propè placidus sit, accensis facibus, & funibus directi ausi sunt perscrutari. Cæterùm cum ad aliquot passus descendissent, stillicidiaq; calentis aquæ complura ex viua rupe vberrimè defluentia offendissent, & in viarum ambages primùm, ac deinde in angustias incidissent, horrore, metuq; à progrediendo abducti, ne suffocati interirent, ad superna reuersi sunt. Hoc antrum à Dædalo architecto præstantissimo cum ad Cocalum Sicanorum Regem profugisset extructum his verbis libro.5. Diodorus testari videtur: Dædalus (inquit) tertiò edificauit in ora Selinuntina antrum, ex quo ita euaporabat ab igne fumus, vt astantibus paulatim sudor ex calore eliceretur, curarenturq; cum voluptate adeuntium corpora nulla caloris percepta molestia. Quod quidem id ipsum fuisse eo argumento colligitur, quòd in tota hac ora Selinuntina sudatorium nullum, nulliusq; alterius antri vestigium cernitur: non quòd ante Dædalum nullum extiterit: sed quòd ab eo paruum prius, angustumq; cognita eius efficaci virtute & latius redditum, & humanis vsibus sit attributum. Mons etenim ipse plerisq; alijs in locis in parua presertim specu, Pucellarum hodie appellata, quæ ab hoc antro ad iactum lapidis orientem versus distat, sudat sulphura, & vapores emittit. Quæ si scalpris excauetur, facilè ad balnei vsum, huius instar antri, perduci posset. Mons ipse. D. Calogero, quem eò Petrus Apostolorum princeps ad dæmones expellendos quo tempore mons gimmariarum, quæ palmæ sunt agrestes & oppidum ipsum Sacca appellabatur legauerat, & re, & nomine sacer est. Vbi & vitæ cursu sanctissimè peracto mortem obijt. Cui ad verticem iuxta antrum ipsum templum super erectum populo, & miraculis celeberrimum est. Quo Iunio præsertim mense ex omni ferme Sicilia morbo aliquo afflicti ad balnea Diuo nuncupata confluunt: vbi præsentaneum experiuntur remedium. Quò factum est, vt & Xenodochium ibi ad ægros excipiendos structum sit. Sed ad Thermas Ciuitatem redeo, quæ monti ad occidentem pass. propè. m. subest. Hæc prisco tempore locus erat humilis, & figulorum vicus, libro.19. testatur Diodorus, & Trogus adstipulatur: postea, colonia nescio qua Nobilitata, vt ex Plinio ostendimus. Sed processu temporis pulsis per Normannos è Sicilia Sarracenis à Rogerio Siciliæ Comite muris, ꝓpugnaculo orbiculari, & Arce veteri munita, non parū decoris accessionis habuit. Quę ab eodē postea Iuliettæ filiæ (quam vulgo gilettam appellabant) cum adiacenti regione concessa est, prout ex eius diplomate a Rogerio filio & Siciliæ Rege postmodū anno sal. 1100. confirmato, patet. Fuit Giletta Rogerij Siciliæ Comitis ex Adelasia secunda eius vxore filia, & Rogerij Regis germana, quæ Roberti Zamparroni Comitis amores experta, cum eo a patre aufugit. At non diu post stuprum Zamparrono ipsi connubio iuncta, a patre benigne recepta, & hoc oppido donata est. Quo potita, statim ad sui facinoris expurgationem Aedem sacram. D. Mariæ Magdalenæ titulo insignitam a fundamentis ibidem erexit, atq; oppidi tutelarem & maximum templū constituit. Erat Sacca eo tempore licet parua, & quæ vix mille laribus habitari posset, mœnibus tamen cincta: quę magna ex parte adhuc integra conspiciuntur, ea regione, cui hodie Terra vetus nomen est. Ampliata postea fuit à Friderico secundo Sicilię Rege, & in eam ciuitatis formam, qua est hodie, redacta, mœnibusq; latioribus circunsepta anno sal. ferè. 1330. Quę postremo cum iactu tantùm lapidis mari promineat, nouis muris, & propugnaculis ingentibus à Carolo Quinto Sicilię Rege munitior est reddita. Habet frumenti Emporium insigne, quò trāslatū

Heracleense

Heracleense vel ob id censetur, quòd frumenta omnia quæ Heracleensibus proueniunt agris, huc deferuntur. Arcem hodie habet, quam Guilhelmus Peralta Calatabellottæ Comes erexit, vt eius super portam inscriptio, & insignia indicant. Sacras ædes continet celebres complures. Et intra mœnia quidem prope arcem ad occidentem peristilium extat monialium ordinis S. Benedicti ab eodem Guilhelmo, & Nicolao eius filio extructum. D. Mariæ de Itria dicatum. Parochialis quoq; ecclesia est in medio veteris oppidi à Iulietta ipsa olim erecta. Et Seruatoris ædes à Rogerio comite condita, quæ Carmelitarum postea cœnobio adiuncta est. Monasterium præterea monialium aliud. D. Marię de Spasino ordinis S. Dominici à Francisco Fazello patruo meo anno sal. 1532. excitatum, additis redditibus annuis, quibus Deo dicatę virgines alerentur. Alia ades D. Margaritę sacra ab Antonio Pardo diuitijs dotata, & D. Michaelis fanū aliud insigne. Templum quoq; est cum illi adiūcto cœnobio D. Dominico nuncupatum, meo labore à fundamentis quadrato lapide erectum. Extra mœnia sub arce ipsa templum est D. Mariæ de Iummarijs ab eadem Iulietta Rogerij Comitis filia anno sal. 1103. extructum, & ordinis Cluniacensis religiosis attributum, vt eius diplomate constat: quod anno sal. 1382. in monasterium monialium ordinis D. Benedicti authoritate Romani Pontificis transabijt, ac tandem vetustate collapsum mea ætate lapidibus quadratis, & marmore Ethrusco in pulchriorem formam instauratum est. Subest & ei cœnobium Franciscanorum à Mattheo Agrigentino pio viro anno ab hinc centesimo reformatum. Cui ædes hæret D. Marię à misericordia sacra, & Xenodochium illi coniunctum, à Ferrerio Ferrerio extructum simul, & dicatum. Et huic ædes D. Barnabæ Apostoli cohęret.

NOBILITATA fuit hæc ciuitas primis illis temporibus ortu Agathoclis Syracusanorum Regis Carcyno figulo patre geniti, vt lib. 19. Diodorus refert. Et ne plus æquo videar patriæ blandiri, Diodori verba subieci. Carcynus (inquit) figulus patria Rheginus ob seditionem inde pulsus. Thermas Siciliæ oppidum, quod Carthaginensibus parebat, incoluit. Vbi dum figulinam exerceret artem, ex vxore Agathoclem filium suscepit. Quem quòd oraculum Charthaginenses profligaturum palam cecinerat, more gentis exposuit. Puer à matre clàm seruatus vbi infantiam est egressus, à patre recipitur. Verum ne Carcynus à Pœnis desciuisse vel ob id iudicaretur, Thermis discedens Syracusas cum filio eo tempore habitauit, quo Timoleon prouinciam Carthaginensibus Lyco flumine diuisam ea lege concesserat, vt quisq; è Carthaginensium oppidis Syracusas libere posset accedere. In hanc sententiam Diodorus. Cuius verbis Thermas oppidum, quod Sacca hodie dicitur, Agathoclis patriam fuisse satis constat. tum quòd vltra Lycum fluuiū, & in Carthaginensium prouincia situm erat, tum quod Thermæ Himera cum reliquis Graijs Siciliæ vrbibus à Timoleonte relicta, & citra Lycum fuerat, & Himera appellabatur. Hoc quoq; à re non abhorret quòd vti olim, ita & nunc figulorum in hac vrbe sit domicilium. Hic ætate mea, anno sal. 1536. tertio id. Augusti infans tria habens capita, tria pectora, sex brachia, totidemq; pedes natus est, qui ex triplicis capitis ore & lac sugebat, & vagiebat, vt vidimus. Tres habuisse animas id monstrum ex triplici pectore, ex quo triplex cor infertur, & philosophi, & theologi optimis rationibus argumentantur, quod & diuersus interitus probauit. nam idibus eiusdem mensis infans extinctus est. ita vt spiritus vnum quidem caput mane, alterum mox, tertium verò paulo pòst reliquerit. Post Saccam ad p. m. 5. Atys Plinio, sed hodie Carabi Sarracenicæ appellationis fluostium extat. Fontem habet ad montem Calatabellottæ occidentem respicientē

N & dilapsus

& dilapsus, fontem S. Ioannis nomine Fauaram iuxta Sambucam Sarracenicæ denominationis oppidum, & ab ostio p. m. 6. recedentem suscipit. Augetur verò paulo pòst ex fonte Cannatelli intra Misilibesum & Misilindinum diruta Sarracenorum casalia emergente, & fluens ex alijs fontibus increscens hoc loco mare ingreditur. In hac ora Pintiam oppidum ponit Ptolemæus. quod adeo interijt, vt planè vbinam steterit ignoretur. Post Carabum fl. Hypsæ amnis fauces occurrunt Plinio, Belich Sarracenicè, sed Belicis vulgò hodie nominati. Caput habet triplex. Vnum inter Panormum & Corilionem ad montem Santagani ex fonte, Sarracenicè Sanctayhano olim, Caput aquæ hodie appellato. Vnde dilapsus fluuiolum, Bichinellum nomine, ex Busamara altissimo totius regionis monte oriundum, recipit. Vlteriusq; illabitur ei Corilionis fluuius, qui ad verticem eiusdem nominis oppidi, vbi ædes est D. Mariæ, exoritur. habetq; deinde ad sinistram influxum torrentis ex propinquis montibus collecti, vbi Fractinæ nomen vsurpat. augetur postea sub Turrazzia diuersorio, Batticano fluuio inter Corilionem, & Busachinum è fonte Scorciauacca oriundo. defluensq; Bruca amne ad forum venale Busachini egresso, maximè increscit. Alterum Belicis caput ad Græcorum casale, quod in planitie Archiepiscopi situm est, se egerit, breuiq; cursu per eandem aream fluens à sinistra fontem Scalæ fœmine dictum ex viua ipsa rupe vbertim, periucundeq; canaliculo natura excito scaturientem, excipit. Vbi montes eiusdem nominis editissimos, vallemq; profundam scindens, in præceps magno sonitu labitur, decurrensq; per aliquot miliaria Ietum Pli. vulgò Iatum, & in excelso eiusdem nominis monte iacens oppidum ad dexteram, ad sinistram verò postea Petram longam relinquens, recto tramite Calatrasim Sarracenicam in rupe edita sitam arcem, & mox Entellam prisci, præsentisq; nominis montem, & dirutam ad eius verticem ciuitatem, cuius suscipit nomen, præterlabitur. Tertium Belicis caput ad Calatamauri celsissimi montis, & arcis desertæ radices, quæ p. m. 3. ab Entella distant, emergit. Et dilapsum Sinurim Sarracenorum olim Casale, nunc eiusdem nominis taberna duntaxat hospitatoria superstite, prorsus extinctum, alluit. Deinde ex fontibus pluribus inter Pandolfinum, & Misilindinum scatentibus, incrementa suscipit. Proinde tria hæc capita tot fluuijs, fontibusq; aucta sub Sala, & Gibellina oppidulis ad molendinum, cui Donna est nomen, confluunt, ingentemq; amnem conficiunt, Belich olim à Sarracenis ab eiusdem nominis prostrato nunc Casali, sed hodie Belicim, vt diximus appellatum. Qui dilapsus, & arcem Petræ prætergressus, anguillarumq; & alosiarum captura, & scapha ad viatores traijciendos insignis factus, mare illabitur. Tota hæc ora prisco tempore à Selinuntis celeberrimæ vrbis vicinia, vti Strabo lib. 6. & Diodorus lib. 5. tradidere, Selinuntina nominabatur.

DE SELINVNTE VRBE, TERRA PVLICORVM HODIE DICTA, CAPVT QVARTVM.

BELICIM amnem ad p. m. circiter. 3. stagnum sequitur Yhalicis Sarracenicè dictum, ex pelagi fluctibus refusum, æstate accolis perniciosum, quòd ex eius aquis aer crassior, & concretior reddatur. Mox ad verticem paulisper editum tria sumptuosi, magnificiq; ac prisci operis, Dorica forma,

forma, & mira lapidum longitudine, craſsitudineq; ſtupenda templa ſunt iacentia, quibuſuis tota prope Europa non modò comparanda, ſed etiam ſuperiora. Quorum duo columnis ſtiriatis, tertium planis ſubnixa hærebant. Eorum maximum Iouis Forenſis fuiſſe lib. 5. Herodotus, & 14. Diodorus teſtantur. His mox Selinis vetuſtiſsima, ſed hodie proſtrata vrbs, Terra pulicorum nunc dicta adhæret. Cuius ingentes ruinæ, admirandaq; ante oculos ſunt veſtigia. Sita fuit ea in pauliſper prominenti in mare, ac præciſo tumulo, quem ne voracitate vndarum, quibus à meridie alluitur, circa fundamenta corroderetur, ab imo circa vrbem quadrato lapide in ſummam ciuitatem murus magno ſumptu excitatus ſuſtentat: quo ſummoto vrbis latera corruere ſit neceſſe. Vrbi, fluuioq; etiam illam ad occidētem præterlabenti, Selinuntis veteres nomen indiderunt ab appio, quo circumpoſitus ager ætate etiam mea plurimum abundat. Selinon etenim græcè appium eſt latinè. Verg. autem Aen. lib. 3. Selinim palmoſam dixit à palmis aut domeſticis, quibus fortaſsis ſua ætate abundabat, aut ſylueſtribus, quas etiā nunc profert nobiliſsimas. Intra moenia duo viſuntur templa non adeo magna: quorum vnum ſtiriatas habet columnas, alterū verò planas, quod fanum ne fuerit, an prætoria domus, incertum eſt. Sed & arx in ea mari imminens adhuc viſitur: quæ etſi proſtrata ſit, cadauera tamen habet ingentia, & arcum vnū hucuſq; perſtantem. Ruina tota vrbe ſparſa per multa iugera cernitur, calcaturq; fundamentis, ſubſtructionibus, & domorum monumentis omnem fere eius partem occupantibus. Hæc non ſolum priſca ætate inter magnas, ſed etiam inter magnificas numerabatur; vt ex ijs, quæ multa eius durant, apparet, & hiſtoriæ docent. Hanc vrbē & eius oram primos omnium Phœnices tenuiſſe refert Diodorus, quibus poſtmodum pulſis āno mūdi. 4554. (vt ſupputat Euſebius) & centeſimo poſt Megarā (vt lib. 6. Thucydidi placet) Megarenſes Siciliæ indigenæ duce Pammilio incoluerunt. Megarenſes (inquit) anteq̄ à Gelone expellerentur, centum, poſtq̄ illic habitare cœperunt, annis, Selinuntem miſſo illuc Pammilio condiderunt. Hanc cum aliquando ex adiacentis ſtagni Yhalicis fœtore peſtis vehementius graſſaretur, Empedocles philoſophus Agrigentinus aquas duobus è propinquo amnibus proprio ſumptu per arctā, & manu factam foſſam, in ſtagnum immiſit, quo ex congreſſu aquarum dulcium purgato, lues ceſſauit. Quocirca ei à Selinuntijs tanq̄ ciuitatis liberatori, diuini honores prouenere, vt lib. 8. tradit Laertius. Porrò vrbs ipſa ſub initia adeo coaluit, vt Heracleam, quæ & Minoa erat, occiſo à Phœnicibus, & Segeſtanis, Dorico, & alijs (præter vnum Euryleontem) ducibus, qui cum eo in Siciliam venerant, per vim propriam occupauerit. Sed Euryleon collectis Spartiatis, qui reliquiæ poſt infandam Dorici cædem ſupererant, magna vi perditam vrbem aggreſſus expugnauit, eaq; pulſis inde Selinuntijs potitus eſt. Quare non multo poſt cum Pythagorę monarchia vexaretur, inito cum Selinuntijs fœdere, vrbem Pythagoræ tyrannide liberauit: eóq; expulſo Selinuntis dominium ipſe inuaſit. At Selinuntii pauco interpoſito tempore impetu facto eum in Iouis Forenſis templo, quò confugerat, miſerè confoderunt, vt lib. 5. Herodotus memorat. Iouem Olympium Selinuntij maximè venerabantur, nec domi ſolùm templo forenſi extra mœnia illi extructo, feſtisq; ſolennibus religionē ei peculiarē, honorēq; ſingularē deferebātised Altis quoq; anteq̄ a Carthaginenſibus duce Annibale fuiſſent ſubacti, & patria pulſi theſauro inſigni dotauerūt, In quo & Liberū patrē, ore, pedibus, & manibus eburneis fuiſſe lib. 6. autaor eſt Pauſanias. Plura hanc vrbē cū Segeſtanis ob finiū cōtro

N ij uerſiam,

uersiam, & sponsalia quædam, bella gessisse, lib.6. Thucydides scribit. Sed paulo pòst anno ducentesimo quadragesimo secundo posteaq̃ fuit condita, à Carthaginensibus duce Annibale Gisconis filio expugnatam, atq; sexdecim Selinuntiorum milibus cæsis, & cæteris in captiuitatem abductis igne absumptam lib..14. Diodorus, & lib. .6. Pausanias prodũt. Paucis verò pòst annis ab Hermocrate Syracusano collectis qui ex tanta strage fuga euaserant, moenibusq; refectis, restituta est. Succedente deinde primo bello Punico Romanis adhærens, M. Marcello auxiliares milites contra Syracusanos misit, vt Polybius, & Silius scribunt. Strabonis verò ætate & hæc, & pleręq; aliæ in hac meridionali ora sitæ vrbes, ob perdurantia inter Romanos, & Carthaginenses bella, desertæ visebantur. postea tamen instauratam ius Italicum à S.P.Q.R. habuisse, hoc est tributi vacationem, & immunitatem, apud Vlpianum titulo de censibus in hunc modum legimus: Est & in Sicilia Selinis, & Traianopolis, quæ sunt coloniæ, & habent ius Italicum. Vrbs hęc, quæ mirandis cadaueribus prôstrata Pulicorum terra à Siculis hodie dicitur, quæq; proculdubio Selinis est, quænam apud veteres fuerit, non solùm mea, sed & maiorũ meorũ tẽpestate, Siculos latuit, prorsusq; ab omnibus ignorabatur vel ob id, quòd Mazaram, quæ sedes est hodie Antistitis, sequiturq; deinceps ad p.m.12. Mazarenses Selinuntem fuisse gloriabãtur. quos Volaterranus, & cæteri viri haud indocti secuti, in errorem ipsi quoq; prolapsi sunt. Nam cum Strabo, Ptolemęus, P. Mela, & Plinius nullã aliam præter Selinim in hac ora posuissent vrbem: eruditi; qui Mazarensium persuasionibus inducebantur, etsi mira huius vrbis cernerent monumenta; ne tamen falsa, siue incerta pro veris, certisue efferrent, quænam apud priscos hæc fuisset vrbs ignorare se ingenuè fatebantur. Imperita plebs nouo nomini alludens ob ea, quæ extra vrbem diruta, & ea stupenda visuntur adhuc templa, Pollucis vrbem, cuius nulla meminit historia, inscitè, ne dicam stultè asserebat. Ego verò cum ad veram eius denominationem peruestigandam complures, eosq; vetustissimos scriptores frustra peruoluissem, neq; mihi ipsi vnq̃ in communi opinione satisfacerem; distuli tantisper laborum meorum editionem, dum certiori aliqua cognitione plenior huius dubitationis fieret fides: indignum ratus si aut in ea ignoratione tam profunda conterraneos meos diutius versari, in qua tot ante me seculis consenuerant, aut tantam vrbem prorsus interire paterer. Hac cogitatione turbatus, cum anno sal. 1549 ordinis tunc mei Prouincialatus officio simul, & quadragesimali concione perfuncturus Mazaræ agerem; Selinuntis vestigia, quam & ego vnà cum vulgo Mazaram esse existimabam, nimio visendi studio accensus, moenia, ædes cũ sacras, tum prophanas, agros præterea, ac cætera omnia, quæ ad Mazaram vrbem pertinent, semel, iterum, ac tertiò perlustraui, vrbem circuiui, ac singula q̃ accuratissime animo simul, & oculis inspexi. Cumq; nullum antiquitatis vestigium, nihilq;, quod vetustatem prę se ferret, reperissem: ab vrbis Iuratis, cæterisq; primoribus quæsiui, vbinam veteris eorum Selinutinæ vrbis essent ruinę. At illi cum nullas, vel minimas priscæ habitationis reliquias, quas mihi ostendere possent, haberent: percontatus sum quo authore, quòue argumento ducti, Mazaram Selinuntem esse didicissent. Cumq; ij nõnisi maiorum suorum opinionem, vocemq; in medium afferrent: hæsitare tunc primùm cœpi, suspicariq; eos ambitione potius, q̃ authoritate, falsò in Mazaram Selinuntem retulisse. In ea itaq; suspicione per tres annos versatus, tandem anno sal. 1551. .10. Cal. Octobris in .14. Diodori librum, qui nuperrime ad manus meas per uenerat, incidi; vbi Pulicorum hanc vrbem Selinuntẽ fuisse, & Mazarensium errorem

errorem manifestè deprehendi, Diodorus enim ibi Mazaram aliam esse à Selinunte, & vlterius sequentem, expressè refert. cuius verba hæc sunt: Annibal acceptis Segestanorũ, aliorũq; sociorũ conductis militibus, solués à Lilybœo Selinuntem versus proficiscitur. Cumq; ad Mazaram fluuium peruenisset, oppidulum, quod ad flumen erat, cœpit. Ad vrbem autem Selinuntem cũ postea appropinquasset, in duas partes exercitum omnem diuisit. appositaq; obsidione, collocatisq; machinis summa vi vrbis muros pulsabat: sex enim turres ingétes effecerat. hæc Diodorus. Quæ verba circa horã noctis quartam vt primum legi, sensumq; percepi, præ gaudio vix me continui, quod ab interitu tantam vrbem excitasse mihi sum visus. Ex eo namq; Diodori contexu Mazaram Selinim non esse, sed occidentem versus sequi constantissimum est. At cum Pulicorum terra. p. m. 12. ad orientem Mazaræ in littore succedat, habeatq; admiranda vetustæ, ac Doricæ structuræ vestigia; quis non videt Pulicorum terram Selinuntem esse? Neq; igitur cosmographi, & historici tantam hanc Pulicorum vrbem, qua nulla, præter Agrigentum, in meridionali latere celebrior fuit, prætererunt, vt Siculi perperam arbitrabantur: quo casu iure alioqui optimo incusandi forent: verum exactè non solũ meminerunt, sed eius etiã primordia, ac res gestas, quas posteriori decade memorabimus, copiosissime descripserunt. Neq; verò neganda est Mazarensibus venia, qui opinionis errore, non rapina tandiu falsum sibi Selinuntis nomen vsurpauerunt. Sed is demum posteritatis odio dignissimus est, qui omnium primus tot ante nos hominibus improba patriæ suæ extollendæ cupidine, tanti, tamq; diuturni erroris, veluti & ille alter in Terra noua, causam dedit. In vrbe quoq; agrisq; eius passim ærea, & argentea reperiuntur numismata, quibus ex vna parte anguis mulieris vbera sugens cum græca inscriptione: SELINONTION, ex altera verò canis (vt mihi videtur) imago expressa est. Quod etiam solum ad veritatis fidem astruendam efficacissimum est argumentum. Porrò à Sarracenis Siciliam inuadentibus omnium prima occupata, & illis per Normannos postmodum expulsis, solo æquata est. Templa verò ipsa, quæ extra moenia sunt, ab Annibale Gisconis filio cum ipsa tunc vrbe prostrata fuisse lib. 14. Diodorus scribit, & nos latius in historijs. Hanc ad iactum lapidis Selinis fluuij Plinio, & Ptolemæo, q ordiné non seruat, Madiunis hodie dicti, sequitur ostium: à quo nomen vrbi inditum fuisse Duris Samius maluit. Oritur hic inter Partannã, & Castrũ veteranum oppida, quæ ab ostio. p. m. fere. 5. recedunt, ex Fauara fonte, à Bigini arce quingentis tantum passibus distante; adeoq; affluenter emergit, vt statim rotandis frumentarijs molis sufficiat. Cui Biginis deinde fons illabitur, qui prisco tempore per aquæductus, quorum plura adhuc visuntur vestigia, Selinuntem, a qua. p. m. circiter. 3. abest, deducebatur, atq; sic auctus mare ingreditur. Ab hoc ostio mille passibus, vrbis Selinuntinæ sepulchra sequuntur, mari 500. passus imminentia, quæ separata sunt, & longo tractu terræ condita, quadratoq; lapide circunsepta. Tres lapicidinas habet hęc vrbs vetustissimas quidem, & insignes, ex quibus lapides pro construenda, conseruandaq; tanta vrbe antiquitus sunt excisi. vna fluuio hæret ab vrbe p. m. 2. distans: altera ad aquilonem sita in loco, qui Bugilifer dicitur. 4. miliaribus ab vrbe distat: tertia ad occidétem illi sex. p. m. imminet, in loco Ramuxara Sarracenice cognominato, ex qua admirandæ, & insanæ illæ moles, columnæq; ingentes ad vrbis templa erigenda ornandaq; excisæ sunt. Visuntur adhuc in ea plures columnaru moles circuncisæ, licet nó euulsæ, nó minori cum iucunditate, quám vrbs ipsa, & prostrata templa. Sed & via, quæ ab hac lapicidina in vrbem du-

N iij cit,

cit, quæq; tota hodie nemorosa est, magnis passim columnarum molibus, quæ à portantibus olim exciderant, maximam præbet conspicientibus delectationem. Tres hæ lapicidinæ non modò ab eruditis, sed & à rudi quoq; vulgo simul, & ab accolis Latumiæ ad hanc vsq; ætatem appellãtur. Nec admiratione caret, quòd ea vox cũ græca sit, tot annos & inter barbaras quæ Siciliæ postmodum imperarũt tot nationes, villicosq; ipsos, incorrupta perseuerauerit. Post Selinũtiorũ sepulchra promõtoriũ Granitulis, ac triũ fontiũ, qui ibi emergunt, & mare statim influunt, succedit: vbi & piscium larga captura. cui tumulus paulisper editus interius ad. p. m. 3. imminet, Cozus appellatus. ad cuius verticem dirutæ arcis, quæ Castellatium hodie dicitur, extant ruinæ. Ad radices autem, quà spectat aquilonem, castrum est Perribayda, à quo ad occidentem. p. m. interuallo Ramuxara abest locus, vbi insignis lapidum minera est, cuius meminimus. Post tres fontes. p. m. 5. fluuij Arenæ ostiũ occurrit, id nomen habentis, quòd ad fauces circum iacentes albas teneat arenas. Sed paulò intus Deliæ nomine vocatur. cui sinistrorsum S. Trinitatis templũ incubat. Ortũ habet is amnis ex. 3. fontibus nõ longe à Salemi oppido emergentibus. Quorum qui. 3. p. m. ab eo recedit Rabicis nominatur. Alter qui pas. m. ab oppido distat, Gibelis. tertius, qui pari spatio ab eo abest, Gurgus donnę appellatur. Hi confluentes Salemis oppidi molendina voluunt, dein magno Salemis fluuio ex propinquis collibus hyemalibus imbribus collecto miscentur. Dilapsus Salemis amnis, Magni nomine amisso, Delia primũ, mox Biligerus, ac demum ad ostium Arenæ nomen accipit.

DE MAZARA VRBE.

CAPVT QVINTVM.

MAZARA (media producta) post Arenæ fluuium ad. p. m. 2. extat vrbs, quam mare alluit. hæc prisco tempore, cum Selinis staret, oppidulum erat, & Emporiũ ad fluuium, stagnumq́, eiusdem nominis, situm, quod ab Annibale Gisconis filio nullo negotio captum ex lib. 14. Diodori, qui primus inter veteres eius nominis meminit, paulò superius retulimus. Processu inde ęui circiter annum sal. 826. à Sarracenis vnà cum reliqua Sicilia occupata, in eam vrbis formam, qua nunc cernitur, adaucta est, regioniq; nomẽ dedit. Eam deinde anno sal. 1080. Rogerius Normannus Siciliæ Comes superatis, ac pulsis e Sicilia Sarracenis, mœnibus cinctam, & arce munitam, cum Panormo Robertus Guiscardus frater eius germanus potiretur, Regiam sibi cõstituit, decretoq; in ea Stephano Rhotomagensi primo Episcopo, ac æde cathedrali testudinata Seruatori extructa sedem antistitis (vt & est hodie) perpetuò eam sanciuit. vt eius diplomate dato Mazaræ anno sal. 1093. mense Octobri constat. Vnde adhuc vicinę, neq; adeo ab ea recedentes vrbes, etiamq́, Panormus ipsa portam vrbis à Mazara appellatam habent, qua ea tum temporis frequentissime adibatur. Quicquid enim habet dignitatis nõ adeo antiquæ, Sarracenis id, Normannisq; acceptum meritò feret. Nam quod tota ea regio ab Himera amne ad Drepanum vsq;, Vallis Mazaræ appelletur, id per diuturnam Sarracenorum Regis, & subinde Rogerij in ea habitationẽ obuenit. Hodie verò frumẽti, vini, olęi, & pecoris exuberans est. Stagnũ illud maritimũ, quod eius mœnia occidentalia alluit, cùm per mille ferme passus in mediterranea protendatur, portuosum est, & paruorũ nauigiorũ capax. quod ideo (ni fallor) à Diodoro, & Ptolemæo

fluuius

fluuius appellatur, quia fluuiolus è mediterraneis duobus fontibus à Salemi oppido. 3. p. m. distantibus, quorum vni Sanagia, alteri Rapicalidus est nomen, exortus, dilapsusq; in illud influit: à quo & oppido nomen fuisse impositum authores scribunt. Mazaram vrbem, & stagnum ad mille passus promontorium Caput fœtus vulgo, Caput fœderis eruditis nominatum sequitur. quòd Africæ littoribus reliqua Sicilia propinquius esse nautæ prædicant. A quo deinde p. mille Turris est Sibylliana à Sibylla Cumæa, qua Lilybœum nobilitatum perhibetur, appellata. Et vlterius fluuij Marsalæ est ostium, qui p. m. quinq; à mari recedens caput habet ex pluribus fontibus, quibus ab ipsa re Caput fluuij nomen inhæret, augeturq; mox a fonte maximo Fauara nominato. A capite is amnis vsq; ad fauces domesticis quorumuis fructuũ arboribus est refertissimus. ad cuius etiam capita, tractumq;, qui inde ad vrbem vsq; protenditur, aquæductus lapidei magna parte diruti adhuc visuntur: quibus hæ aquæ olim ad Lilybœum vrbem, quæ non procul inde abest, deducebantur. Sed hactenus de meridionali latere. nunc septentrionale describamus.

F. TH. FAZELLI SICVLI ORDINIS PRAEDICATORVM DE REBVS SICVLIS, PRIORIS DECADIS,

LIBER SEPTIMVS.

DE LILYBOEO, TERTIO SICILIAE PROMONTORIO, VRBE, ET PVTEO.

CAPVT PRIMVM.

LILYBOEVM tertium Siciliæ promontorium sequitur Zephyrum, & Libyam, à qua p. m. 127. dissidet, respiciens, tribusq; p. m, Sub aquis protensum, cuius saxa, quòd tribus fere cubitis mari tegantur, cæca vocat Vergilius Aen. 3. Saxis Lilybeia cæcis, flexo littore brachia dextrorsum repræsentat, & portum ibi facit natura tutissimum, atq; amplissimum. Ad quem quia per stagna, quæ hac etiamnum ætate ante vrbem, quà mari alluitur, occidentemq; spectat, apparent, nauigantibus erat iter, difficilis admodum olim ingressus, nec nisi peritis, expertisq; obtinendus patebat, vt lib. 1. Polybius scribit. Fauces autem eius hodie iactis in profundum molibus, quarum adhuc magna ibi congeries spectatur, nullis nauigijs subiri possunt. Cuius obturationis Romani pulsis aliquando Carthaginensibus, Captaq; vrbe feruntur authores. In hoc promontorio vrbs eiusdem nominis olim erat mœnibus, fossis, ac ipso portu munita, vt idem Polybius refert, condita à Phœnicibus longo tempore post Selinim. De qua in hunc modum lib. 14. Diodorus: Annibal (inquit) Gisconis filius ingenti classe Africo mari permenso contra Selinim vrbem veniens ad promontorium Lilybœum, quo in loco longo post tempore eiusdem nominis à Phœnicibus ædificata est ciuitas, exercitum omnem exposuit. Vnde Cic. in Verrem Lilybæos quidem barbaros, vrbem verò ipsam. 7. splendidissimam vocat, quippe

Eius quippe situs & terra, & mari iucundissimus est. Nobilitata verò fuit Sibyllę Cumanæ incolatu, atq; sepulchro, illius nimirum, quæ duo volumina, parcius Tarquinio Prisco pretium offerente exusit. Vnde Solinus: Lilybætano (inquit) promontorio Lilybæum oppidum decus est Sibyllæ Cumanæ sepulchro. Diodorus autem lib. 5. & Macrobius libro Saturnaliorũ, nõ modo vrbem, sed puteum etiam Lilybæum celebrant. De quo plura fabulatur antiquitas. fa cer nanq; apud superstitiosos erat veteres: è quo bibentes statim vaticinari videbantur. Quod opus dæmonum fuisse, qui coniecturis futura prædicere aliquando censentur, Christianus nemo dubitat. Puteus, is plane est hodie, qui in templo D. Ioannis Baptistæ ad verticem promontorij magnificè extructi visitur. Vrbs verò etsi defecerit (quod per quem contigerit, hactenus ignoratur) mœnia tamen & aquæductuũ, ædificiorumq; nobilium, & pleraq; alia sui non obscura retamen monumenta. Sed & promontorium ipsum in parte nomen adhuc retinet. Caput etenim Boëi, & ædes in illo sacra à S. Ioanne de Boeo habet nomen. Quæ tandem anno sal. 1555. sub maioris tuitionis vrbis prætextu à CAROLI CAESARIS ministris minus accuratè solo æquata est. Anno quoq; sal. 1556. cum ad noua vrbis propugnacula excitanda inter eandem ædem, & mœnia nouæ vrbis fundamenta foderēt, in solum marmoreis tabulis stratum longũ, & pro ratione latum, atq; marmoreas aquarum pilas, & aquæductus ingentes inciderunt: quibus aquæ Rayhalia, Yhadidis, & Sultanis Sarracenice hodie dictæ, quæ ad aquilonem. p. m. 5. ab vrbe absunt, in Lilybæum deducebantur. existimatumq; est spatium illud marmoribus stratum Lilybœi vrbis olim fuisse forum. Lapicidinæ complures sunt extra vrbem subterraneæ, & instar humanæ habitationis latissime excauatæ. Scribit Strabo lib. 6. virum quendam, cui Strabus erat nomen, adeo perspicaces habuisse oculos, vt è Lilybæo hoc promontorio, classem è portu Carthaginensi soluentem conspicatus, nauium numerum, velorumq; seriem dinumeraret. Quod Valerius, Plinius, & Solinus a Varrone mutuati etiam tradiderunt. Sed & hodie sereno cœlo à Yhadidi loco paulisper extra vrbem edito caput Africæ, quod Bonum hodie, sed Mercurij promontorium veteres appellarunt, cernitur. Hæc vrbs cum Romanis primo bello Punico, cum Carthaginensis esset imperij, plura bella gessit, a quibus tandem capta est, vt in. 1. lib. Polybius, & nos in historijs. Super ruinis Lilybœi vrbis Marsala ciuitas processu temporis fuit erecta. Sed à quibus, & quo tempore fuerit condita, etsi nobis sit incertum: à Sarracenis tamen non desunt, qui asserant eam & excitatam, & nomen adeptam, vel ob id, quod Marzala Sarracenice, Portus Dei est latine. In domo quadam huius nouæ vrbis ruinis affecta lapidis marmorei fragmentum latinis his literis inscriptum hodie legitur.

[illegible] L. CAESAR F. L.
VALENTINI.
PRO FOELICI SEMPER AVGVSTO
M. VALERIVS QVINTIANVS.
V. C. CON. P. S. CLEMENTIAE
PIENTIQVAE
EIVS SEMPER DICATISSIMVS.

Hic galli, & gallinæ cæteris tota Europa, & Africa magnitudine præstant. quam eos vel a soli natura, vel à pastu, vel ab ipso deniq; cœlo adipisci censendum est. Quod sanè mihi sit verisimile vel hoc experimento. Cum enim anno sal. 1517. à militibus Hispanis, qui ad sedandos Siciliæ motus, ob Ferdinandi Catholici Hispaniæ, & Siciliæ Regis obitum exortos, menses quinq; oppidanis expulsis Marsalam incoluerant, quicquid ibi vsq; gallinarum erat, deuoratum esset, regressisq; ciuibus restituendo ibi earum fœtui aliquot coniugum paria è vicinis

oppidis

oppidis transportata essent, natos ex illis pullos vidimus paulatim agente cœlo, ad priorem excreuisse corporum magnitudinem. Marsalę deinde ad flexuosum littus stagnum adiacet Stagnonum vernaculè hodie dictum; vbi quinq; paruulæ sunt insulæ, & Salinæ complures. Quibus deinceps caput S. Theodori Burruni vulgo nominatum (vtroq; enim nomine vocatur) statim præstò est. Vbi thynnorum præcipua per singulos annos exercetur captura. Huic vlterius Acithij amnis Ptolemæo, Birgis hodie appellati ostiū succedit. Emanat is flu. ex duobus fontibus sex p. m. à Salemi oppido emergentibus, altero S. Georgij, altero Maniadaino. In conspectu huius oræ, quæ inter Lilybœum, & Drepanum p. m. 18. interiacet, in pelago tres insulæ sunt propositæ velut obiectæ moles. Egusa, Sacra, & Probantia Ptolemæo, & Plinio, Fauognana, Maretimus, & Leuansus hodie vocatę. De quibus diffusè suprà lib. 1. c. 1. diximus. Et in Euripo paruula insula Formicarū interiacet. In tota hac ora salinæ sunt plurimæ: in quibus effuso mari sal æstu concoctum gignitur: ex quo Drepanitę immensum faciunt quęstum. Cæterùm Ptolemæus hìc Egytharsum promontorium, & Segestanum Emporium nō rectè posuit in tabulis, cum Drepanum non præcedant, sed sequantur.

DE DREPANO VRBE.

CAPVT SECVNDVM.

DREPANVM p. m. 18. post Lilybœum sequitur, Vrbs insignis hodie, populo, & nauibus frequens. A quibus verò, & quo primum tempore fuerit condita, ab authoribus, quorum opera habemus, non est proditum. Sita est in chersoneso, & ad eius curuum littus, vnde Drepanum, quod curuum, siue falcem græcis sonat, est denominata. quanq̃ Græci etymologiam nonnihil conuertant: qui sic appellatam eam volunt, quòd Saturnus Cœlio patri virilia cum amputasset, falcem cruentam, quam drepanon vocant, in hunc locum proiecerit. quo postea vrbs condita Drepana fuerit vocata. Porrò Græcorum fuisse ædificium, veluti & Erycem Troianorum, ducta per manus fama docet. Quod ipsum quæ inter Erycinos, & Drepanitas inueterata est simultas, quorum illi Drepanitas contumeliosè Græcos appellant, probare videtur. Habet portum insignem, & Aeneæ accessu Verg. 3. Aen. referente, nobilitatum. In quo scopulus non adeo exiguus arci vetustissimæ, sed ætate mea restauratæ, quam Columbaram vocant, quæq; apud eos vetustatis significatione in prouerbium abijt, locum dedit. Primo bello Punico fuisse vrbem honestam, & illi bello satis accommodam, lib. 1. Polybius indicat. De qua & Cornelius Nepos in suo de viris illustribus libello, quem Plinius secundus imitatur: Attilius (inquit) Calatinus dux Romanorum aduersus Carthaginenses missus à maximis, munitissimisq; ciuitatibus Enna, Drepano, & Lilybœo hostilia præsidia deiecit. Eo tamen tempore non illius fuisse magnitudinis, qua hodie conspicitur, mœnia vetustę habitationis satis ostendunt. Mea nanq; ętate quatuor ferè larium milibus incolitur, & maximis mœnibus, propugnaculisq; à CAROLO CAESARE Sicilię Rege munitissima est reddita. Chersonesus pręterea, ad quam sita est, dum hęc scriberem, in insulam, arcemq; Sicilię tutissimam redacta est. Inter Drepanum & Heliam insulam vti olim, ita & hodie corallium gignitur laudatissimum, vt lib. 32. c. 2. Pli. scribit, & vsus rei testatur. Drepanense mare omni genere piscium refertissimum est; locustis pręsertim, quos carabos appellat Aristoteles. Sunt autem crustacei, rubenti corpore, aculeato, & aspero, collo extenso,

tenso, & pluribus pedibus, quibus forcipes desunt. Abundat quoq; gammaris, qui leo est apud Pli. & parum à locusta differens. In agro Drepanitano ad radices Erycis montis argenti est minera, quam vulgò Argenta hodie appellant: licet eius vsum minimè exerceant. Portu Drepanitano emenso, duo occurrunt scopuli: quorum vni Bonum consilium, Porcorum alteri est nomen. Et mille propè sequenti ordinem passus turris S. Iuliani occurrit ad littus. Et paulo pòst non longe à littore paruula est insula ab Asinello dicta.

DE ERYCE MONTE, ET VRBE.

CAPVT TERTIVM.

DREPANO ad mille ferme passus interiacente planitie, quæ Chersonesi Drepanitani isthmus est, quem Auster vehemens frequenter infestat, Eryx mons apud poetas, & historicos celebratissimus imminet. Quem subeuntibus templum D. Mariæ Annunciatæ, & Carmelitarum adiunctum illi cœnobium tota Sicilia celeberrimum occurrit. Mons hic solus sine alterius cuiusq̃ montis consortio perstans maris fluctibus, quà Italiam spectat, alluitur. atq; altitudine, excepto Aetna & Nebrodide, omnes Siciliæ montes superat. Potissimo anni tempore nube cooperitur; ideoq; tum neq; sole, neq; sereno cœlo fruitur: aeris nihilominus tantam habet clementiam, vt ad centum & viginti ferme annorum ætatem ibi plurimi incolæ peruenerint. vnde aui, proauiq, veteres fabulas, sermonesq; maiorum iuuenibus enarrant. In eius vertice planities est, vbi olim Veneris templum erat omnium ornatissimum, atq; opulentissimum. Et paulo infrà, vrbs eiusdem nominis adbuc est, difficilimam habens expugnationem, vt lib. 1. scribit Polybius. Quæ licet ab editissimo monte pendeat, puteos tamen perennes habet plurimos. Sed & vnaquæq; domus pro ratione cisternam ostentat. Hanc Erix, Butis, qui Bebrycia ob tyrãnidem pulsus huc confugerat, & Lycastæ filius, à fundamentis erexit, & vnà cum monte suo nomine insigniuit. qui quòd Lycasta mater ob insolitam pulchritudinem ab accolis Venus appellaretur, Veneris filius ipse quoq; est dictus. Cumq; decedente matre opibus, & imperio cæteros regionis heroas antecelleret, templum ingens in arce matri Veneri, quæ inde Erycinæ cognomentum accepit, condidit, dicauitq;: ac vasis sacris, & donis q̃ plurimis exornauit. Quod, mortuo Eryce, æuiq; cursu non solùm cultu, & donarijs non est imminutum, sed mira etiam incrementa suscepit. Nam præter honores à conditore institutos, Dædalus quoq; genere Atheniensis architectura præstantissimus. Minoem Cretensium Regem fugiens, à Cocalo Sicanorum Rege exceptus, cum per abrupta præcipitis, & vltra modum editę rupis iter ad templum esset angustum, atq; difficile: in eo saxo mira arte murum duxit amplissimum: quò vię, atq; aditus ad sacram ędem faciles sunt redditi. Arietem quoq; aureum Veneri, & Eryci in templo tam eleganti artificio sculpsit, vt viuus propè ab omnibus putaretur, quemadmodum Diodorus lib. 5. refert. Aeneas postea in Italiam cum pluribus Troianis veniens plurimum illud excoluit, donisq; varijs decorauit, vt Thucydides lib. 6. & Diodorus lib. 5. commemorant. Siculi pręterea multis pòst seculis maxima religione, & subinde Carthaginenses hac regione potiti, pientissimè coluerunt. Sed omnium celeberrimè Romani totam Siciliam adepti, signis argenteis, aureisq;, ac anathematis etiam plurimis exornarunt. Quinimo & puerorum ludis, mulierumq; consuetudine, abiecta tristitia, solutissima hilaritate sacra ibidem Veneri peragebant. cui captas quoq; in perpetuum ministerium fœminas è Sicilia, barbarisq; gentibus, locatasq; etiam, consecrarunt. Quarum deinceps multitudine templum

templum refertissimum semper fuit, vt lib. 6. tradidit Strabo. cuiq; (quod memoratu non est indignum) exacta à decem & septem Siciliæ vrbibus numerosi auri tributa in singulos annos decreuerunt: militesq; ducentos ad templi custodiam perpetuò destinarunt. Deniq; & Romæ, ne è Sicilia decedentes, tantæ huius Deæ memoriam obliterarent, duo ei templa ædificarunt. vnum ante portam Collinam: in quo eius simulacrum quod M. Marcellus capta hac vrbe responso Sibyllæ Cumanæ Romam transuehi iusserat, reposuerunt. alterum in Capitolio: ad quod dedicandum Fabius designatus fuit, vt author est Liuius. Scribunt lib. 9. Athenæus, & Aelianus lib. 1. in hoc templo prisco tempore statutis quibusdam anni diebus mille columbas apparere solitas, & ob id eos dies anagoges ab Erycinis appellatos, quod peregrinationis dies latinè sonat. Credebat enim vesano errore ducta antiquitas quolibet anno eisdem diebus Venerem ex hoc Erycino templo in Libyam proficisci, eamq; abeuntem columbas comitari, & cum ea Libyam petere. Post nonum verò profectionis diem columba vna ex ijs, quæ Venerem vsq; in Libyam secutæ fuerant, ex alto veniens mari templum hoc volatu ingrediebatur, atq; festiua, vt aduentantis Veneris prænuntia, templum circumuolitabat: mox cæteræ columbæ vno agmine aderant; & templum ingressæ maximo plausu templi parietes, tectum, & aras ipsas volatu suo circumibāt. Quibus visis Erycini profundissimo gaudio, cantibus, conuiuijs, & omni hilaritate, simul & vniuersus ex vicinis oppidis populus in Veneris honorem diem festum concelebrabat: quòd columbæ aduentantis Deę vel certissimum essent indicium. Templum hoc cum vetustate postea collaberetur, auspicijs Tyberij Cæs. ex ærario pop. Romani restitutum fuit, postulantibus id Segestanis: qui cum illud à Troianis, ad quos & ipsi originem suam referebant, fundatum, inceptumq; proposuissent, libentius ille restaurationis curā suscepit, vt Suetonius in Tyberio, & lib. 4. Cornelius Tacitus memoriæ prodiderunt. Id tamē tēplū refert Strabo, suo tēpore vnà cum eius colonia desertum fuisse. Steterat autem olim in ipso monte, vbi arx est hodie vasta, & ingens, & in rupe mirè excelsa, & præcipiti, ac amplo vetusti operis ambitu, & magna sui parte quadratis ex lapidibus structa: in qua nullum quidem sacræ ædis vestigium in superficie apparet: solum dūtaxat arcis excauatū plures & eos maximos subter prodit lapides. quin & fossores in diuersi coloris lapillulis tessellatum incidunt pauimentum. quod Erycini templi monumentum esse non ambigimus. Lapis quoq; marmoreus ætate mea latinis his literis inscriptus ibi repertus est. Deæ Veneri Erycinæ Dicatum. Vrbs ipsa mutato priori nomine adhuc extat, Mons Drepani vulgò appellata, ob id, quòd Drepano mons ipse prominet. In archiuo autem regio Mons Sancti Iuliani hodie dicitur, quòd (vt fama per manus ducta Erycini prædicant) cum aliquando ea vrbs durè ab hostibus esset obsessa, repente Diuus Iulianus, quem Barouem, & militem appellant, armis instructus super mœnibus est visus. cuius numine territi hostes partim fugati, partim verò non longè ab arce in loco, cui hucusq; Fossa Buscainorum nomen est, mortui sunt reperti, quo miraculo vrbs asserta, abinde cognomentum, & insigne à Diuo suscepit. apud eruditos tamen & vetustatis decus, & priscum nomen incorruptum perseuerat. Antiquitatis signa, quæ in ea adhuc visuntur, huiuscemodi sunt. In singulis ædibus vetusta, & pro familiarum proportione cisterna est. Domus est collapsa, quam corruptè Piscinam Apollinis Erycini appellant. Portæ vrbis duæ: quā Drepanum petitur vna, & altera à Spata dicta. Retinet & pleraq; alia veteris ædificij ex quadrato lapide vestigia. Sed cum forma careant, quid olim fuerint, ignoratur. Nobilitatur autem vrbs hodie Alberti Carmelitæ ortu pij viri, & miraculis pręclari. Sed nos Eryce omisso itinerarium persequamur. Ad radices Erycini montis, quę mari alluuntur, post Drepanū vrbem ora est Bonagia vulgò appellata. Hęc est ora illa Aeneę illętabilis

Anchisæ

Anchisæ genitoris interitu. Cuius sepulchro,& ludis funebribus fuit illustrata.de quibus lib. Aen. 2. &. 5. abunde tractat Vergilius. Ad quam oram & Dionysius Alicarnassæus templum ab Aenea Anchisæ conditum hac inscriptione refert: Diui terrestris, qui fluuij Numici vndas gubernat. Statio est in hac ora eiusdem nominis paruarum cymbarum capax, & tynnorum captura. Quam non longè sequitur fons ingens,statimq; in mare procurrens à Buyhuto Sarracenicè nominatus ad laxandam aluum potus semel efficacissimus. cui vlterius ad p. m. ferè. 3. Caput cophani succedit. Et deinceps ad p. m. 5. Aegitharsus promontorium Ptolemæo,licet ordinė nō seruauerit,Caput. S. Viti hodie à tēplo huius Diui, qui ob Christi fidem vix anno ætatis suæ decimo tertio mortem fortiter oppetijt, ad scopulos sito,appellatum,occurrit. Id templum miraculorum fama celeberrimum,& confluxu hominum toti Siciliæ notissimum est.quod quisquis à cane rabido morsus inuiserit præsentaneum,& nunq̃ non verum habet remedium. Promontoriū etsi nullam hodie teneat coloniam ; puteos tamen exhibet perennes,& inter duos angulos in mare procurrentes,stationem habet nauium capacissimā. Cui à littore. 500. passus recedens incubat rupes quædam à reliquo monte diuulsa Conterrana appellata. quam vrbem olim fuisse, & terræmotu disiectam nulla authoritate,nulloq; signo vulgus prędicat. Hoc promontorium vbi se curuato littore ad meridiem deflectit,sinum tota Sicilia maximū, sed importuosum Gulfus castelli ad mare hodie vocatum,habet:quem duo efficiunt brachia. Quorum vnum ipsum est Aegitharsus promōtorium, & Caput Rami est alterum. Sed ab Aegitharso littoralia percurrēti ad p. m. 12. Cetaria succedit Ptolemæo,ita dicta quòd tynni quos cete Gręci vocant,ibi frequenter,& capiuntur,& sale condiuntur, Scupellus hodie nominata, pyratarum statio. vbi Placentini Friderici secundi Cæsaris ætate oppidum duce Obdone erexerunt. quo ob loci angustiam, & hostium maritimorum incursiones relicto,Corilionem in mediterraneis coluerunt, vt eius diplomate constat. Cuius oppidi ruinæ adhuc sparsæ cernuntur, sola turri eiusdem nominis specula perstante. Emporium Segestanum ad. p.m. 5. sequitur:quod p. m.32. a Panormo distare lib. 6. scribit Strabo. cuius minima apparent vestigia. Non procul inde Castrum ad mare oppidulum, frumentiq; Emporium, quod à Friderico secundo Siciliæ Rege, funditus euersum,hodie sola arce, & vico colitur, distat: à quo sinus iste ingens hoc tempore nomen suscipit.Crinisius deinde fluuius est Thucydidi,Diodoro,& Plutarcho,qui à Sancto Bartholomeo ab ædicula eiusdem nominis nūc appellatur.Oritur à duobus capitibus,quorū vnum supra Calatafimum surgit. Alterū à stricto Soricis & à Planitie Habitę. Ex quibus dilapsus Segestam, quam ad leuam relinquit,pręterlabitur: vbi frigidus vocatur. quo loco Timoleontis contra Cartahaginenses victoria teste Plutarcho in Timoleonte(cuius verbis & contextu hunc ipsum fl. Crinisium esse curioso lectori apertissimè constabit) factus est insignis. Augetur deinde primùm ex balneorum Segestanorum aquis,& mox Herbesi ęstuantis fontis, qui Gurgus hodie nominatus fluuiolum Calidum appellatum statim facit,& molas conuoluit,congressum admittit: & sic auctus in mare erumpit. Nomen habuisse à Crinisio Acestis Regis patre pleriq; censent:etsi quòd altas habeat ripas Crinisium græcè dictum fuisse quidam contendant.

DE SEGESTA VRBE ET VICINIS OPPIDIS CAPVT QVARTVM.

IMMINET Crinisij ostio,& huic oræ ad meridiem p. m. 5. Segesta vrbs vetusta, in colle vndiq; prærupto iacens Barbara vulgò hodie appellata.id quod liquido ostendunt sulphureæ aquæ vicinæ Segestanę à Strabone appellatæ.

Herbesus

Herbesus fons propinquus, Segestanis ortus agris Solino. Crinisius fluuius Plutarcho, qui fluuius frigidus est hodie, vt diximus. Emporium ad oram situm, Segestanorum à Strabone nuncupatum, & tota hæc littoralis ora nominata à Thucydide libro. 5. & Polybio libro. 1. Segestana. Stupendæ præterea vetustissimi operis ruinæ, quas ibi esse in contextu recensebo, apertissimè identidem loquuntur. Huc accedit, quod Ptolemæus mediterraneam Segestam hoc loci ponit in tabulis, Fuit autem condita ab Aegesto Troiano, suadente Aenea, vt Dionysius Alicar. tradit. Laomedonte enim rerum in Ilio potiente cum quidam nobilitate clarus, cuius nomen scriptores non explicant, ab eo desciuisset, reus capitis cum omni virili stirpe condemnatur. Filias verò eius, quæ plures erant, cum hinc indecorum eas necare, inde Troianis nuptui dare minimè tutum Regi videretur, in Siciliam per mercatores peregrinos deportari iussit. Delatus forte fortuna fuerat in eadem naui adolescens quidam claro Phrygioq; etiam ipse genere ortus, qui vnius ex virginibus amore correptus matrimonio illi iungitur, simulq; in hanc Sicanorum regionem, quæ Drepana eo tempore dicebatur, deportati, benignè ab insulanis excipiuntur. vbi cum aliquandiu absq; sedibus habitassent: mulier illa infantem peperit, qui quòd in syluis, atq; inter capras fuisset editus Aegestus est appellatus, cum autem adoleuisset, Troiam mortuis Laomedonte Phrygio patre infœlicíq; matre perrexit. vnde non diu post misero illius vrbis excidio fugere coactus, cum Elymo regij sanguinis socio Siciliam adhæc loca reuersus est. Quo cum profugus eodem fermè anno & Aeneas fortunæ ventorumq; imperio ad eos delatus, restituendo Troiano nomini suasisset, vt vrbem sibi illic circa Crinisium fluuium vterq; vnam conderent: persuasi continuò Aegestus Aegestam, Elymam verò Elymus non longè ab ea sibi vrbes ædificarunt, suum quisq; suæ nomen indicentes. Quæ vt citius coalescerent: adijciendæ multitudinis causa ex ea gente, quam secum nauibus aduexerat, in vtranq; vrbem colonos adscripsit. Sed in Aegestam imbecilles tantùm, effœtosq; senes ac ægrotos ob aquas sulphureas, quæ circum ea loca sunt, congessit, quam quasi sub Elymi ditione esse voluit, tum quòd ob regalem generis seriem Elymo hic honos deferendus, tum q augustior hic vniendæ ciuitati, conciliandoq; populo titulus videretur. Quocirca vtriusq; vrbis incolas Elymos vocari placuit. Quod ita breui tam auspicato principio inualuit, vt & finitimi, vniuersiq; illius regionis habitatores Elymi sibi cognomen vltro vsurpauerint. Nec ab his, quæ fusius Dionysius Alicarnasseus scribit, Strabo diuersum tradidit, cum Troianos à Philoctete ad Erycem vnà cum Phrygio Aegesta missos Aegestæ mœnia fecisse memorat. Nec Cicero ab eis dissentit; qui in Verrem. 6. Segesta (inquit) oppidum peruetus in Sicilia est : quod ab Aenea fugiente à Troia, atq; in hæc loca veniente conditum demonstrant. Cum quibus conuenit & Thucydides libro. 6. cum Troianos vrbe incensa profugos, & in hanc Siciliæ partem delatos duas has vrbes condidisse refert. Aegestani aliquot post annos Aeneæ templum in hac vrbe, honoresq; diuinos vouerunt, vt idem Dionysius refert. Philippo quoq; Buttacidi Crotoniatæ Doriei, qui Heracleam in Sicilia condidit, socio ob speciosissimam corporis formam heroico monumento extructo solennes sepulturæ eius hostias obtulerunt. Quod nulli alij mortalium antea concessum fuisse libro. 5. scribit Herodotus. Sed licet vrbs prius à conditore Aegesta sit appellata : à Latinis postea qui Aegestanos sese appellari ignominiosum ducebant, quòd humile, & sordidum esset nomen, præposita litera. S. Segesta est dicta. Verùm cum hæc vrbs æui processu virium suarum, diuitiarumq; fiducia ab Agathocle Siciliæ Rege desciuisset : oppidanis omnibus apud fluuium Scamandrum interfectis, exulibus transfugis omniq; id genus turba à victore re-

pleta est, quam deinceps non Segestam, sed Diceapolim hoc est iustam ciuitatem, quod iusto in ciues eius supplicio animaduertisset, appellari iussit, vt lib.20. scribit Diodorus. Siquidem ante id tempus validam fuisse, & cum finitimis non infœliciter aliquando pugnasse apud scriptores constat. Quo nomine & apud Thucydidem libro.5. potens vocatur, cum ab ea Selinuntios superatos, victoriæq; non indignis trophæis claruisse commemorat. Refert ex Aristide Plutarchus in Parallelis in ea Aemilium Censorinum sæuissimum fuisse Tyrannum, qui si quis nouum cruciatus, aut tormenti genus excogitasset, eum donare muneribus solitus sit. Qua fama cum Aruntius Paterculus equum ex ære fabricatum crudelissimi inuenti inuentum sub magni præmij spe ei, quasi tyranno, crudeliq; ingenio dignum munus obtulisset: ille stupefacto, alienatoq; à tanta sæuitia animo, ipsum artificem, vt quam pœnam ille cæteris excogitasset omnium primus ipse subiret, in eo constrictum mox è Tarpeio monte præcipitem dedit. Erat Segestæ inter reliqua Deorum superstitionis signa Dianæ simulacrum ex ære singulari opere confectum in summa apud Segestanos veneratione (vt in Verrem Cicero tradit) amplum, & excelsum valde, cum stola, ætate, & habitu virginali, quem eius magnitudo ingens non adumbrabat, sed cum proceritate virginalis forma resplendebat. Pendebant ab eius humero sagittæ. sinistra arcum, dextra vero facem ferebat ardentem. Hoc signum à Pœnis Segesta cum suo nomine nulloq, hortante bellum mouisset superata, capta, disiectaq;, cum reliquis omnibus signis, ornamentisq; Carthaginem, cui magno id decori futurum fidebant, deportatum est. Quod post aliquot annos P. Scipio iunior tertio bello Punico expugnata, dirutaq; Carthagine inde ablatum Segestanis reddidit. Qui eo beneficio affecti suis illud sedibus summa cum ciuium gratulatione, ac lætitia & in basi excelsa reposuerunt: eiq; in capite typis regijs. P. Scipionis Africani nomen, totiusq; liberalitatis historiam in perpetuum grati animi argumentum incisam adiunxerunt. Id deinceps cum Verres è Segesta sibi auferre decreuisset: ob maximam, qua ab omnibus colebatur, religionem, nemo neq; ciuis, neq; seruus, neq; peregrinus proprio loco ausus est dimouere. quod cum à quibusdam Lilybitis, eisq; etiam rei ignaris, & mercede conductis conclamante senatu sublatum esset, matronæ, ac virgines Segestanæ omnes conuenere vnguentis perfusæ, thure, odoribusq; incensis furtum quasi totius vrbis funus vsq; ad agri Segestani fines multis cum lachrymis, gemitu, & ciulatu sunt prosecutæ. Hæc vrbs Romanis Siciliæ dominantibus libera erat: quam & cum populo Romano non solum amicitia, & societate, sed cognatione quoq; coniunctam fuisse in Verrem.6. scribit Cicero. Eam verò quis post Carthaginenses pœnitus deleuerit, incompertum habeo. Huius cadaueris cum ante me nulla apud nostrates fuisset memoria: quippe qui Segestã magna vetustatis imperitia Conterrauam fuisse crediderant, ex authorum collatione & argumentis apertissimis proprium nomen ab interitu a nobis vindicatum est. Habet adhuc antiquitatis monumenta visu dignissima. vrbem enim, quæ ascensum habet non difficilem, licet angustum, & arte elaboratum, ingredientibus statim theatrum occurrit semidirutum, fanum quoq; intra mœnia prisci operis monumentum, quadratis ex lapidibus, testudinatum, ac integrum prope superest: quod in Diuæ Mariæ cultum transabijt. Cæteraq; vrbis omnia magnis lapidibus prostrata, ac cisternæ plurimæ adhuc in dirutis domibus affectæ conspiciuntur. Sub vrbis verò mœnibus dextrorsum anteq̃ vrbem, ascendas templum Cereris est maximum nulla pene ex parte violatum, tredecim vtriusq; sublimibus columnis suffultum, in quo nihil præter tectũ desideratur, Cereris media producta ab imperitis vulgò hodie nominatum, Segestanę vrbis prostratę nobilissimũ vetustatis monumentũ. Extra mœnia id fuit cõditu, quòd Cereris tẽpla sẽp in angulis, ac secessibus, quo freq̃ẽter hoĩes nõ cõ-

fluebant,

fluebant, ex antiqua superstitiosæ religionis consuetudine (vt Vitruuius docet) construi solerent. Numismata etiam in vrbe passim à fossoribus, fabrisq; cæmentarijs sæpenumero ex ære, & argento reperiuntur, ex vna parte humani capitis græca cum inscriptione SIGESTANON, ex altera vero gallinæ (si rectè ex oculari animaduersione cognoui) signo incusa. Scaturigines aquarum sunt in his agris sulphureæ contra varios morbos vim secum afferentes. Absunt ab vrbe ad aquilonem mare versus. p. circiter mille balneæ, Yammeth Sarracenicè, quod balneas sonat latinis, licet corruptè, vulgò Calameth hodie appellatæ, à diruto Sarracenorum oppido ibi olim condito, quod Normannis in Sicilia regnantibus extabat, vt Rogerij Comitis diplomate ostenditur, hac verò ætate ruinas tantùm demonstrat. De his aquis lib. 6. in hunc modum Strabo. Calidarum aquarum scaturigines habet Sicilia multis in locis. E quibus Selinuntiæ, & ad Himeram, salsæ sunt. Segestanæ verò potabiles, quòd vsu etiam euenire sumus experti. Aquæ etenim hæ licet calidissimæ sint, & sulphureæ, quia tamen salis mineram non transeunt, veluti Selinuntiæ: quæ Saccenses, & Himerenses, quæ Thermitanæ sunt hodie, si refrixerint, potabiles sunt. quod Segestanas has esse aquas à Strabone appellatas, & vrbem hanc prostratam Segestam fuisse vel solum argumentum apertissimè declarat. Sub his ad iactum fundæ ingens lacus calidus est sulphureus, qui subita eructatione æstuans, ac feruens Herbesus Solino, à nobis Gurgus hodie appellatur. Cuius aquæ cum omnibus circumuicinis vno nomine Segestanę à Strabone, & cęteris veteribus vocabatur. Scribit Aelianus li. 2. à Segestãis Crinisium, Procapam, ac Tecmesum fluuios virili forma pingi solitos: quorum duos posteriores pro Herbeso, & Balneo nominari arbitror. Et de Segestę quidem situ hucusq;. nam de rebus gestis eius in historijs. Traiecto Crinisio fluuio dextrorsum ad. 3. p. m. & à mari. 4. milia semotus mons excelsus, & vndiq; pręruptus, ac in acutum surgens prominet. Ad cuius verticem Alcamus aliquando fuit ab Halcamah Sarracenorum, qui Siciliam occuparunt, duce (vt in Africa recenset Ioannes Leonis) in suam ibi conditum tutelam, suoq; nomine insignitum oppidum. licet pulsis Sarracenis a Frederico Secundo Siciliæ Rege vt eius priuilegio dato Iulianę anno salutis. 1332. cõstat, ad montis Bonifati radices quà mare spectat concessa munerum & militię incolis vacatione, translatum sit, quod locuples, & nobile est, & Alcami nomen retinet. Et quamuis oppidum a Sarracenis ad montis verticem conditum diu Christianorum tempore perseuerauerit: Martini tamen Sicilię Regis imperio (vt in nostris annalibus legimus) deletum est. Cuius & vestigia semidiruta adhuc cernuntur, & nomen perdurat. Pro mœnibus Alcami recentis oppidi vbi cœnobium est hodie fratrum predicatorum, ędis est illi coniuncta, Diuę Marię de Stella inscripta: quę translationis tempore parrochialis eius oppidi erat ędis: postea concurrente populi multitudine. paulo altius ampliatum, & muro cinctum, ac frequentissimè habitatum est. Calatubus Sarracenorum olim oppidulum, nũc sola arce, & vestigijs cognitum Alcamo ad passus mille versus mare subiacet. Ad oram post Crinisij fluuij ostium Batis amnis ostium occurrit Ptolemęo, Iati hodie dicti. Oritur is inter Ietum iacẽs oppidum, & Scalam curię a fonte, cui Cãnauera est appellatio: & augetur mox ex Bizolo fonte, & deinde ex Clusę fonte, qui in specubus scatens in diuersas formas lapidescit, cum quibus Ginestra fons iungitur. Hi fontes sub Iato monte postea confluentes fluuium faciunt, qui molas cõuoluit, & Iati nomẽ suscipit, quem ad sinistram, Mirabellã verò arcem ad dexteram relinquit. Dilapsus deinde ad. 4. m. passuum sinistrorsum fluuium Ballecti in eodem agro oriundum recipit: & decurrens Gisiam in collis radice situm, sed dirutum oppidum primùm, deinde Tayhurum Sarracenici nominis dirutũ etiã oppidũ eius sibi arrogato nomine pręterlabitur: & defluẽs pristino Iati nomine resumpto in mare sese immergit. Iati. fl. ostio trãsmissis

Parthenicus ager,& illius ora Antonino Pio, Sarracenorũ oppidulũ Rogerio Normanno Siciliæ Comite imperante, quod defecit, obuiam fit. Hodie ager nomen retinet, & nemori cognomentum dedit toti Siciliæ ad latrocinandum olim accommodato, notissimum. Quo mea ætate conuulso, ager vinetis est consitus, & oppidulo Sala nobilitatus: vbi aquis est irriguus, & cannæ mellitæ feracissimus.

DE ELYMA VRBE.

CAPVT QVINTVM.

AB Iati faucibus. p.m.3. Sancti Cataldi turris specula ab ædicula eiusdem nominis appellationem habens occurrit, & iuxta eam fluuij Diui eiusdem titulo inscripti ostium. Ortum habet in vicinis montibus excelsis ex fonte Renda, augeturq; deinde pluribus fontibus, quorum impetu ad conuoluendas molas frumẽtarias sufficit. Vnde dilapsus Nucillę nomẽ à Taberna hospitatoria, per quã Panormo Alcamum est iter, suscipit: cum quo excurrens ad. p.m.3. in pelagus sese exonerat. Vbi sinum maris pisculentissimi capacissimum, atq; in eius interiori recessu loco prominentiori arcis vetustissimæ quõdam ad maris, littorisq; custodiam extructæ magna ex quadratis lapidibus habet vestigia. Iuxta quæ multi specus habitationi peridonei fenestrellis quibusdam in mare despiciũt: in quibus verisimile est speculatores olim, obseruatoresq; nauium hostilium, quas & ex his locis (si necessitas postularet) facilimè offendere poterant, habitasse. Et nõ procul inde nisi. p.500. ad meridiem fons est ingens agrum adiacentem irrigans, & in mare fluens, quem Aquam Regis vocant. cui & turris superimposita, & vetustate, & industria, nominis quoq; perpetuitate Regem conditorẽ præ se fert. Agri prætera vicini frumẽti, vini, oleiq; sunt feracissimi, & pluribus per magnis fontibus ibi scaturientibus irrigui. Imminet huic sinui. 2. à mari. p.m. mons arduus, excelsus, præruptus, atq; vnico ad orientem ac mediterranea ascensu tutissimo quidẽ, & paucissimi præsidij indigo difficilimus. in cuius vertice planities est mille fermè. p. cuius totum ambitum ingentes magnæ vrbis, & prostratarum ædium ruinæ, lapides immensi, tegulę lateritiæ inauditæ crassitudinis, vasa fictilia antiquissimæ, inusitatæq; tam nobis, q̃ Sarracenis formæ, ac pro singulis liminibus singulæ ferè cisternæ, quales & in Eryce, & in Segesta vrbibus notauimus, sparsim, & confusè occupant. Ad angulum vrbis, qui mari, & Zephyri flatibus prominet, magnæ arcis dirutæ, cisternarum, ædiumq;, ac murorum ingentium vasta cernuntur monumenta. Ingressum quoq; eius, mœnium amplissima quondam murorum compagine, lapidumq; quadratorum fabrica insurgentium magna fragmenta impediunt. Pro mœnibus quoq; iacentium domorũ, muriq;, quo sepiebãtur, reliquiæ, suburbium, aut pomarium bene constitutæ, ac populosæ ciuitatis extitisse declarant: quã Alymiten, siue Palymiten vulgò hodie vocant. Hanc vrbẽ nominis penè solius vicinia Elymã Troianorũ vrbẽ, cuius suprà meminimus, fuisse, licet satis ex se ꝓbetur, aliæ tamẽ nõ desunt rationes plures, efficacioresq;, quibus id hucusq; Siculis ignoratũ confirmẽ. Primùm enim Elymã his agris stetisse Dionysij Alicarnassei, ac Thucydidis authoritas docet: Thucydidis, qui li. 6. Soloẽtũ, Panormũ, & Motyã finitima Elymis ponit. Dionysij verò, cũ Segestã, & Elymã in hac regione, agrisq; conditas scribit. Quod vtrũq; cũ descripto à nobis situ munitissimo respõdet. Quis verò dubitat in tãta duorũ profugorũ Troianorũ Egesti, atq; Elymi societate vicinos maximè, & munitissimos, in condẽdarũ vrbiũ instituto agros placuisse? Segestani nãq; agri quales fuerint, ostẽdimus. Hi verò vbertate frumẽti, rerũq; oium ad vitã conducibiliũ abũdantiã, aeris amœnitate, irriguisq; fontiũ suauissimorũ scatebris nõ modò Segestãis nulla ex parte inferiores, sed etiã lõgè (vti & maiorũ illustri, ac regia prosapia dignior erat Egesto Elymus) superiores sunt. Inter quæ & argumentum non infirmum præbet ex plurimis, fons ingẽs, alijsq; & naturæ, & artis præstantia meritò prælatus, quingentis pas. a. S. Cataldi arce remotus,

motus, vsq; ad mare agros perenniter irrigans, ac fertis saccaro arundinibus vtilissimos humores inferens: quem (vt diximus) aquas adhuc Regis vocant. cui & turris vetustissima quadratis ex lapidibus inusitata Græcis, & Latinis arte elaborata, superstructa, nomenq; Regis perpetuum Regem conditorem antiquissimũ, quem Elymum fuisse coniicimus, significat. His accedit, quòd cum in illius sinus ingentis superiori brachio Segestam constitutam iam constet, in inferiori Elymæ sedem determinatam fuisse, vt pote in loco vicino, vt, si necessitas postularet, auxilio sibi inuicem cognatæ ciuitates statim adessent, plusq̃ verisimile haberi debeat. Postremò architectura cum Segestana, atq; Erycina, & siquæ sunt aliæ Troianorum operum, conueniens, omni posthac dubitationi finem imponit. Neq; est quod quenq̃ moueat aut istius ambitus angustia, aut nominis; quod in initijs non Egestam modò ipsam, sed finitimos omnes sub se agros continuisse diximus, tanta apud scriptores obliuio. Nam (vt sunt res humanæ) multis id rationibus, aut Elymi immatura morte rerum omniũ summa ad Egestum delata, aut præpropera defectione, aut fauoris popularis ad Egesti res maiori propensione facile obliterari potuit. Neq; tamen ex eo inferri potest eam aliquando Elymam non fuisse, cum adhuc hodierna vrbis appellatio cum ea satis consentiat. Erat ea (quantum ex ambitu colligitur) bis fere mille laribus habitata. in qua ad eius verticem Aeneas Veneri aram erexit, vt Dionysius refert. At quæ ex tot ruinis, quæ miratu dignæ ibi hodie cernãtur, huius aræ sint monuméta incertũ est nobis. Sed de Elyma hactenus fusius, quam decreueram: sed eò fortasse non inutilius, quòd iacentem vrbem tã antiquam, & ab eruditis diu desideratam, anno sal. 1556. Iunio mense tam parua chartula in vitam quasi reuocarim. Caput Rami deinceps est alterum huius sinus ingentis brachium, & nauigiorum statio, Calaporrus nominata, & intus ad mille passus ex quadratis lapidibus priscæ habitationis ruinæ, quæ cuius antiquitatis vestigia sint incompertum ego habeo.

DE HYCCARA, ET MOTYA, VETVSTISSIMIS OPPIDIS, CAPVT SEXTVM.

VLTERIVS post Elymam & caput Rami Hyccaris vetus, maritimumq; in hac ora oppidum, vt Thucydides lib. 6. & Antoninus Pius in suo itinerario testantur, ad p. m. 12. situm, defecit. Cuius ruinæ prorsus iacentes adhuc extant loco Garbolangi vocitato. vbi turris superstructa hodie est, tynnorumq; captura. Perseuerat autem prisci nominis id tãtummodo vestigium, quòd locus ille Murus Carinis appellatur ab antiquo proculdubio deriuatum. vbi & Hyccarim vetus oppidum fuisse authores prædicti indicant, & Hyccarinenses ipsi fama per manus ducta prædicant. Intus quoq; ab eisdem ruinis ad p. m. 3. in rupe Carinis est hodie recés oppidulũ. inter quod, oráq, ingens planities, aquis ex collibus oppidulo prominentibus defluxis irrigua, cannæ mellitæ ferax interiacet. Id oppidũ D. Gregorij Romani Pontificis ætate extabat Episcopali dignitate nobile, vt in suo registro ipse Gregorius scribit, qui ad Barbarũ Episcopũ Carinensem, vt electioni Panormitani Antistitis præsit, literas dat. Fuisse auté Hyccarim à Sicanis antiquissimis Siciliæ populis conditũ lib. 6. in hæc verba testatur Thucydides. Post hæc (inquit) reliqui duces Atheniensium in Siciliã diuiso bifariã exercitu, ac sortitò imperantes cũ omnibus copijs in Selinuntẽ nauigant, atq; ad Egestã ad cognoscendũ quidé daturi ne forent pecuniã Egestani, an non. Sed ad explorandas quoq; res Selinũtinorũ, discédãq; cõtrouersiã, quę inter illos esset, & Egestãos, ꝓfecti, ac Siciliã à sinistra habentes, qua parte vergit ad Tyrrhenũ sinũ, Himerã tenuerũt: quę vna est Græca vrbs ex omni illa Sicilię ora. vbi nõ recepti redierunt. & cũ ꝓterueherẽtur, cœperũt Hyccarã vicũ Sicanicũ q̃dé, sed hostilé Egestanis: erat aũt maritimus. Quẽ q̃dé vbi diripuerũt, Egestanis tradiderũt. hucusq; Thucydides. Et

 Diodorus

Diodorus lib. 13. Duces (inquit) Atheniensium, qui rem in Sicilia gerebant, appulsa ad Egestam classe, Hyccaram Sicanorum castellum capiunt. Cuius ex præda, & spolijs ad centum talenta venundatis omnibus coegere. Exactis præterea ab Egesta triginta talentis Catanam repetunt. hæc Diodorus. Hyccara ob Laidis meretricis præstantissimam formam apud veteres authores maxime celebratur. In eius namq; ab Atheniensibus direptione fuit capta, vt lib. 2. his verbis tradit Pausanias. Ante Corinthum (inquit) Laidis etiam sepulchrum est, cui leæna insculpta est, prioribus pedibus arietem tenens. Ostenditur etiam in Thessalia Laidis monimentum. venisse enim in Thessaliam dicitur, Hippostratum amatorem suum secuta. Primùm quidem ab Hyccaris, Siciliæ id oppidum est, à Niciæ militibus cum adhuc puella esset, captam: Corinthum deinde ab eo, cui vendita est, adductam, meretrices aiunt longè omnes suæ ætatis corporis forma anteisse. Tantæ autem fuit Corinthijs admirationi, vt nunc etiam de Laide certent. Plutarchus quoq; in Nicia: Post hæc (inquit) exercitum Catinam ducens, cum illi se sponte dedidissent, nihil memoratu dignum gessit, nisi quod Hyccarēsem agrum à barbaris tunc possessum populatus est. Vnde & Laidem postea formosissimam meretricem, tunc verò paruulam admodum puellam, inter alios captiuos abductam, & in Peloponnesum deuectam fuisse tradunt. hactenus Plutarchus. Nymphodorus Syracusanus etiam in lib. de admirabilibus Siciliæ, referente lib. 13. Athenęo: Lais (inquit) ex Hyccaro loco Siciliæ munitissimo fuit. Timæus quoq; lib. 13. vt idem Athenæus refert, ex Hyccari Siciliæ eam fuisse memorat. Fuit itaq; illa ex Hyccara hoc Siciliæ tum ad mare sito oppido, genita Epimandra & ipsa Hyccarensi, insignisq; impudicitiæ matre. Quam cum Philoxenus poeta à Dionysio Tyranno accepisset; Corinthum duxit. vbi & ab omnibus dilecta celebris adeo facta est meretricula, vt Alexandrum ad Persas e Corintho fuerit comitata. Sed Lais longè pulchrior matre, cum esset paruula, Corinthum a victoribus ducta belli iure cum reliquis vendita est mancipijs. Quæ longè nobilius matre scortum euasit, ac forma omnes sui temporis meretrices superauit. Hanc adeo formosam fuisse lib. 13. c. 20. tradit Athenæus, vt pictores non alia ratione magnis itineribus, magnoq; pretio eam adirēt, nisi vt eius mammas, pectusq; in sua arte imitarentur. Quam cum aliquando Apelles pictor insignis a Pyrene Corinthiaco fonte aquam ferentem vidisset, formæ eius admiratione fertur obstupuisse. De ea quoq; & in hęc verba lib. 1. c. 8. Aulus Gellius: Lais (inquit) ob elegantiam, venustatemq; formę grandem pecuniam demerebat: conuentusq; ad eam ditiorum hominum ex omni Gręcia celebres erant. Nec admittebatur, nisi qui dabat quod ea poposcerat: poscebat autem illa nimiam quantitatem. Hanc amauit (vt Athenęus lib. 13. refert) Aristippus, Demosthenesq; orator, & Diogenes. Sed Demosthenes cū ad eā aliquando clanculū adijsset, & illa decē drachmarum milia poposcisset: tali petulantia, & ea magnitudine pecunię territus, ab eaq; auersus: Non emo ego (inquit) tanti pœnitere. Hinc vulgatissimum illud apud Gręcos prouerbium exortum. Non cuiuis homini contingit adire Corinthum. significantes frustra Corinthū ad Laidē petere, qui dare nō posset, quod illa exigebat. Plura alia de ea cōmemorat Athenęus, quę consulto nos omittimus. Erat autem licet formosa, ferissimis tamē moribus, ob quos axine, hoc est securis appellabatur, vt lib. 12. ex Aristophane narrat Aelianus. De eius morte hanc sententiā ex Polemone tradit Athenęus: quòd à Thessallorū cōplurių, qui nimio amore illā dilexerant vxoribus inuidia, & Zelotypia macescētibus, inter sacra, ad quę viris conuenire non licebat, ligneis sudibus interempta sit. Cuius ob id in Thessalia tumulus ostendebatur. Corinthij verò, qui natales quoq; eius sibi vendicabant, Corinthi defunctam eam esse contendebant, atq; extra vrbis mœnia iuxta Bellerophontis fanum, atq; Veneris cognomento Me-

lanidis Sacellum, monimentũ eius insculpta Leæna prioribus pedibus arietem demulcẽte ostẽdebat. Vnde apud plerosq; scriptores adhuc pro Corinthia memoratur. Sed ad Hyccarã veterem redeo. cuius sparsa quædam, & ea minima fragmenta ibidem, sed & lapicidinæ non procul inde Hyccarenses, Pyrreraꝫ (quod Siculis idẽ sonat) dictæ, extãt. Recẽs verò oppidulũ & à mari. 3. p. m. recedens à quo fuerit conditum, incompertum est. arcis tamen magnifice in eo extructæ Manfredum Claromontanum authorem fuisse etiã insignia eius familiæ ibi sculpta testãtur. In agro Hyccarensi specus est, cui à Longo est nomen; vbi gigantum ossa reperiuntur. In hac ora maritima albescente die militaris exercitus, ac classis ingentis aereæ imagines (quod alijs quoq; locis notasse me supra memini) frequẽter cernũtur, Ruffini exercitus ab Hyccarẽsibus appellatæ, quę exorto sole in aerem abeunt. Post Hyccaram deletum oppidum ad .2. p. m. paruula illa fœminarum insula hodie sed à Guilelmo Rege secundo Fimi apellata, & à littore 500. passus recedens succedit. Quam Motya vrbs vetusta Thucydidi lib. 6. & Diodoro lib. 14. ad .p. circiter mille sequitur in sinu, quem Portũ Galli hodie nominãt, sita. vbi & turris est specula à Sferracaballo vernaculè dicta, ob lapides acutos, quibus à natura semitæ sunt stratæ. Cuius vrbis pauca admodum ibi vestigia, & obruta, solo operta, sed maxima, apparent, lapidum q; quadratorum, eorumq; ingentium mira monumenta. Hanc vero Motyam vrbem ipsam esse authoritate Thucydidis lib. 6. primùm probatur: qui Motyam Panormum, & Soloentum non multum inter se disſitas, Elymitis finitimas, & eodem tempore à Phœnicibus habitatas vrbes tradit. Diodori præterea lib. 14. argumẽto, qui vicinam agris Panormitanis, & sinum in hac ora maritimum ei adscribit. Annibal Gisconis filius (inquit) cum ad Selinuntem expugnandam Charthagine Lilybœum venisset, ingentem classem, quam secum adduxerat, ad Motyæ sinum misit secum retentis militibus: quo facto Syracusanis persuaderet, se neq; ad bellũ eis mouendum, neq; Syracusas nauigaturum, venisse. Et paulo inferius. Motyam (inquit) Hermocrates Syracusanus exercitum sex milium armatorum instruxit, & ex Selinunte egressus Motyanorum agros populatus est. Ex populo præterea, qui sibi ante vrbem obuiam exierant quingentos occidit, reliquos vero intra muros inclusit. Superatis igitur ijs qui ab vrbe progresſi fuerant, agros Panormitanorum, finesq; uastauit, & ingentem prædam consecutus est. hucusq; Diodorus. Ex cuius verbis hæ mihi rationes colliguntur, quod cum tota hæc ora Panormo vicina, sinus, præter Soloentum, & hunc, quem Galli portum vocant, nullus sit, & nullibi deletæ priscæ vrbis vestigia Panormo propinqua, & ad mare sita, præter hæc, quæ licet obruta, admiranda tamen sunt, appareant; iure optimo hanc vrbem fuisse Motyam iudicandum sit. Motyas in Sicilia tres fuisse Gręci tradiderunt. Quarum eam, quæ ad Pachynum est, suo loco satis descripſimus: altera in Agrigentinis agris sita eorum erat præsidium; quam & nos in mediterraneis explicabimus. Tertia est hæc, quam Phœnices incoluisse lib. 6. Thucydides refert. Sed quis eam deleuerit, adhuc me latet. Caput Galli Motyæ succedit, ac deinde turris specula in scopulis structa a Mondello nomen habens. Et vlterius mons Panormo vrbi .m. p. prominens sequitur, Peregrinus hodie appellatus, sibi soli constans, & vndiq; præcisus. In summitate planitiem habet culturæ, & pascuis peridoneã. à mari, & a mediterranea regione rupes habet inaccessas. aditum vnicum exhibet, quà Panormum, meridiemq; respicit, quem duo, vel tres custodire possunt. In montis medio tumulus exurgit, qui speculæ simul, & arcis locum obtinens turrim habet super impositam; vnde pyratarum, & hostium maritimorum aduentum igne emisso Panormitanis significare moris est. Peregrino monte peragrato Panormus vrbs, quæ ad mille fere passus flexo sequitur littore, sequenti libro describenda est.

F. TH.

F. TH. FAZELLI ORDINIS PRAEDICATORVM DE REBVS SICVLIS, PRIORIS DECADIS.

LIBER OCTAVVS.

DE PANORMO VRBE.

CAPVT VNICVM.

PANORMVS Vrbiũ Siciliæ maxima, & princeps ẽ hodie,ac sedes regia. Sita est in campestri solo,& in ora, quam (lib.7. teste Herodoto) pulchrum littus vocabat antiquitas. Vnam eius partem mare Tyrrhenum alluit: cæteræ tres lato patent campo,qui montibus asperis, & excelsis, arborumq; prorsus expertibus omni ex parte cingitur. Agros planos, diffusosq; complectitur,in circuitu passuum milibus plus minus viginti quinq;, qui immensi cuiusdam amphitheatri instar, & qualem sola rerum natura effingere posset, maximam voluptatem è proximis cliuorum iugis prospicienti gignit. Neq; enim terras, sed formam aliquam ad eximiam pulchritudinem pictam repræsentat, ea varietate, eaq, descriptione, vt quocunq; inciderint oculi, reficiantur: adeo latus, amoenus, apricus, atq; vber est. Enimuero mali medici, citrij, punici, ac cæterorũ omnium cuiusuis generis fructuum feracissimus est. Frumenti præterea, vini, oleiq;, ac segetis mellitarum arundinum,adeo est fœcundus,ut liberũ, & Cererẽ, omnesq; humanæ societatis conseruatores planetas,in eo honestãdo liberaliter inter se cõtendisse existimetur. Ager inq̃ nõ Siciliæ modò, sed Italiæ quoq; pulcherrimus, quem pluribus, ijsq; placidissimis fontibus ibi natis, splendidissimæ, ac saluberrimæ aquæ omnibus locis interfluunt, irrigantq;. Quarum perpetua scaturigine, rerumq; omnium abundantia simul, & hortorum viriditate animis vel tristibus semper arridet. Hinc Callias lib. historiarum .8. (referente Athenęo lib. .12.) Panormum non absurdè totum hortum interpretatur, quòd domesticis arboribus speciosissimis vndequaq; consitus sit, & vnicum totius Siciliæ delicium. Scribunt ex veteribus plæriq;, quod Panormi ad moenia eius septentrionalia stagnum olim fuerit maritimum, quod passus propè mille vsq; ad eum locum, qui Pepyritus dicitur, ingressum, portum efficiebat capacissimum, ac tutos nauibus præstabat receptus, vt Procopius lib.5. de bello Gothico significare videtur, & Panormitani ducta per manus fama prædicant. vnde etiam vrbi nomen inditum fuisse nonnulli affirmant. Panormus enim græcè non modò totum hortum, vt Callias, & Athenæus referunt, sed totum quoq; portum latinis sonat. pan siquidem totus, vel tota, compositum, græce, hormus verò hortus, vel statio est latine. Eius porrò originem in Phœnices, quo tempore Græci Siciliam traijcere cœperunt, Thucydides lib.6. referre videtur. cuius hæc sunt verba: Phœnices præterea p eã insulam passim habitauerunt,occupatis ad mare promontorijs, & paruis circà insulis, negotiandi cum Siculis gratia: & postq̃ permulti Græcorum illuc cum nauibus traiecerunt, omissa nauigatione Motyam, Soloentum, & Panormum finitima Elymis oppida sedibus ibi positis coluerunt, freti cum Elymorum societate, tum quia exiguo illinc in Carthaginem traiectu Sicilia distat. Petrus quoq; Ranzanus ordinis Predicatorum

rum Lucerinus Episcopus, in suo, quem de Panormo edidit, libello, à Chaldæis, Damascenis, & Phœnicibus eam multo ante tempore, quàm definiuit Thucydides, duabus Chaldæis inscriptionibus, quæ Panormi in lapidibus incisæ palam ab omnibus spectantur, fundatam ostendit. Quarum vna marmoreo saxo insculpta Guilielmo secundo regnum potiente ab Abramo genere Damasceno viro rei medicæ peritissimo in hanc sententiam latinè versa est. Viuente Isaac filio Abrahæ, & regnante in Idumæa, atq; in valle Damascena Esau filio Isaac, ingens Hebræorum manus, quibus adiuncti sunt multi Damasceni, atq; Phoenices profecti in hanc triangularem Insulam sedes perpetuas locauerunt in hoc amoenissimo loco, quem Panormum nominauerunt. Cæterùm quo iam lapis ille insignis peruaserit, ignoratur. licet plura eiuscemodi marmorum monumẽta sint Panormi, in quibus inscriptos literarum characteres admiramur, quos quia nec Græci, nec Chaldæi, neq; Arabes nostri temporis legere potuerunt, vulgi opinio eos è Troiæ excidio Panormum aduectos tenet; cum non Troiæ, sed Panormi vetustatem contineant. Hos, cum ciuium incuria, inertiaq; passim mea ætate proiecti conculcarentur, ne tam certa antiquitatis Panormitanæ monumenta interirent, Senatus (me authore). 1552. ad prætoriã vrbis curiam asportari curauit, præter eum, qui in ædium Gerardi Agliati Siciliæ olim Protonotarij angulo fundamentis obrutus est. quem eum ipsum esse, qui desideratur Ranzanus arbitratur. Altera autem inscriptio in vetustis illis, quadratisq; saxis, quibus veteris vrbis porta, quam Patitelli appellant, est excitata, similibus Chaldęorum typis incisa supereminet, & cuiuis in propatulo est. Quam Petrus Specialis anno sal. 1470. cum prætura Panormi fungeretur ab homine Syro in hunc modum vertit fecit. Non est alius Deus præter vnum Deum. Non est alius potens, præter eundem Deum. Neq; est alius victor, præter eundem, quem colimus, Deum. Huius turris præfectus est Saphu filius Eliphar filij Esau, fratris Iacob, filij Isaac, filij Abraham, & turri quidem ipsi nomen est Baych: sed turri huic proximæ nomen est Pharath. Quę verba superiorum non solùm fidem augent: sed vel sola Panormum Chaldæorum fuisse ædificiũ ex sese confirmant. Nam cum ex ijs literis Saphum nõ condidisse eam turrim, sed præfectum illius fuisse constet: Panormum & ante Saphi tempora extitisse, & illius primordia in huius maiores, qui Chaldæi fuerunt, vt gen. c. 36. scribit Moses; referri, nihil vltrà dubitandum est. Neq; enimuero est, quod in Siciliam Chaldeos aliquando venisse, vrbemq́; condidisse quisq̃ fabulosum existimet: cum authoribus Beroso, & Diodoro Chamus Noe filius, quem Chamesenem, & Saturnum Berosus & Diodorus appellant, magna secum adducta colonia Siciliã (vt in historijs memorabimus) fuerit potitus. Turris Baych, in cuius supercilio circumquaq; inscriptio est insculpta, integra adhuc est, habitationiq; non incommoda. Verùm qui eam anno salutis. 1534. inhabitabat, murum eius occiduum, vnde celebrior veteris vrbis via auspicatur, instauraturus incisas ad eius verticem literas trãspostiit, plerasq; comminuit. Quod cum fieret, angebar ego animi, hominemq; ipsum stolidum, ac cæmentarios acerrimè obiurgabam. Sed & graui subinde etiam sublatis vocibus increpatione Senatum incusare cœpi, qui tantam vrbis iacturam, clademq; irreparabilem tam turpi silentio præteriret. Demum ne prorsus literarum monumenta, quę ibi colligi potuerunt, aut temporis, aut similis ineptię iniuria interirent, fragmentũ inde excerptum hic adscribere libuit. Quod huiuscemodi est.

... tur, inflaturus incisas ad eius verticem ...

... Quod cum ... angebat ego animi, hominemque ipsum ...

... Senatum ... tam turpi ...

ALTERA turris, cui nomen erat Pharat, portæ Patitelli ad sinistram hærens ad Diui Antonij ædis vsq; angulum Yharraffi Sarracenici nominis fontis capiti prominentem ex quadratis, & .eis ingentibus constructa lapidibus protendebatur. Quæ tandem & ipsa prostratis ab imperitis eius molibus in mercium, artificumq; officinas profanata est, miserrimo sanè, ac flebili bonorum omnium spectaculo, qui ante oculos nostros cernebamus admirandæ maiestatis Panormitanæ non cadauera, sed integra, & viua ipsa propugnacula omnium, quæ habet Italia, vetustissima non iniuria temporum collabi, neq; ab hostibus subrui, sed ab ipsis improbis ciuibus detestando etiam Senatusconsulti decreto prosterni. Fuit autem Panormus condita, quantum ex earum inscriptionum calculo colligimus, anno mundi ferme. 3 3 6 0. Neq; ab hac supputatione Thucydides dissentire videtur, cum non condidisse Panormum Phœnices, quo tempore in Siciliam Græci traiecerunt, sed incoluisse scribit. Quid enim obstat, quominus Panormum, quam multo antea Chaldæi, Damasceni, & Phœnices condiderunt, processu æui aliam Phœnicum multitudinem in Siciliam negotiandi gratia aduectam inhabitasse credendum sit? Neq; verò quispiam priscos antiquitatis huius vrbis monumentum lapidibus inscripsisse miretur: cum Noa etiam post diluuium egressum suum à monte Gordieo, & descensum in subiectos cadaueribusq; refertos agros lapidibus teste Beroso inciderit. Sed ijs omissis ad eius incrementa venio. Primùm itaq; Panormus, vt libro. 14. Diodorus, & libro. 1. Polybius ante primum bellum Punicum Carthaginensium imperio subibat. Sed quo pacto, quo tempore, quoue duce illis capta cesserit, hucusq; scriptum non reperi. Hermocrates nanq; Syracusanus etsi ex Selini vrbe, quam restituerat, cum exercitu mouens plura non longè à Panormo oppida, quæ Carthaginensibus subierant, fœlici victoriæ cursu recepisset, Panormũ tamen vastatis tantum eius finibus, agrisq;, ac magna inde præda aucta retrocedẽs nõ attigit, vt testatur eodẽ libro Diodorus. Quinimo erat eo tẽpore amplior facta, cũ vltra veterẽ vrbẽ à primis cõditoribus structã altera pars, quæ Neapolis græcè dicebatur, ad meridiẽ veteri adiecta esset, vt ex primo Polybij colligere est. Flagrante verò primo bello Punico cũ Carthaginensiũ valida esset ciuitas, à Romanis duce. A. Aquilio est expugnata, prout in hæc verba testatur lib. 1. idẽ Polybius: Cũ ea classe. A. Aquilius & .C. Cornelius Coss. petere Siciliã, bellumq; Pœnis inferre iussi repentè freto traiecto Messanam peruenerunt. Ibi acceptis quæ ex naufragio superfuerant, nauibus, totam simul classem trecentarum nauium fecerunt. Hinc Panormum profecti, quæ præcipua Carthaginẽsium ciuitas erat, atq; socijs populi Romani per ea tempora maximè erat infesta, eam magna vi aggrediuntur, duobusq; è lateribus castrametati paucorum dierum interuallo machinis, ac vi tormentorum deposita arce, ingressisq; cum impetu militibus eam partem vrbis cœperunt, quæ Neapolis appellatur. Quo facto reliqua pars vrbis, quam vrbem veterem vocant, metu exanimatis ciuibus Consulibus deditur. Capto Panormo Coss. relicto præsidio Romã reuertũtur. Sub Romanis quoq; victoria, qua cõtra Asdrubalẽ Pœnorũ ducẽ Metellus Ro. Cos. memorabili immaniũ elephantorũ elusorũ, simulatq; metus, ac fugæ stratagemate potitus est, nõ vulgarẽ sibi famã cõciliauit. vt lib. 1. Iulius Frontinus, & li. 1. Polybius scribunt. De qua nos latissimè in historijs. Scribit etiã lib. 4. Strabo, Panormũ Romanã habuisse coloniã: sed quo tẽpore eò peruenerit, neq; ab ipso, neq; ab historicorũ vllo expressũ hactenus legi. Suadet nihilominus ratio post hanc insignem victoriam eò deductã fuisse. Memoriæ à veteribus proditum est Panormi non virilis modò sexus inuictam fuisse virtutem, fidem, atq; industriam, sed fœminarum etiam viriles animos clarissimè emicuisse, ita vt aliquando pro patriæ suæ defensione deficiẽte cannabi crines suos contexendos funibus dissecuisse scribant: licet quo bello egregium illud, ac dignum me-

moratu

moratu facinus gesserût, apud authores non cōperiam. Ad hæc cû Syracusę vrbs a Romanis duce M. Marcello obsideretur, Panormus tria ei armatorû milia ĩ auxiliû misit: cû cæterę Romanis cōfœderatę Siciliæ vrbes mille duntaxat præstitissent. vnde lib. 14. Silius: Tergemino venit numero fœcunda Panormus. Cic. quoq; in verrē. 5. Panormû inter liberas sua ætate ciuitates recēset: Quinq; (in quiēs) præterea sine fœdere ĩmunes, ac liberæ ciuitates, Centuripina, Halesina Segestana, Haliciensis, Panormitana. Huius rei extāt adhuc Panormi palàm mar moreis tabulis vetustissimis Seuero ĩperāte latinè inscripta monumēta. In quadrato nāq; atq; āplo spatio, quod ante Aedē Maximam ad aditû q fenestrę maiori ędiû Antistitis correspondet, lapis marmoreus lateri eius in fixus hæc habet.
Imp. Cæs. L. Septimio Seuero. Pio. Perti: Aug: Par: Adiaben: Arabico. P. M. Tri P:. VII. Imp: XI. Cos. II. P. P. Procos: V. Impe: Cæs. Diui Antonini Pij. Germanici. Sarmatici. Diui Commodi fratri. D. Antonini Pij. Nepoti. Diui Adriani Pronep. Diui Traiani Parthici. Ab. Diui Neruæ adnepoti. Indulgētissimo. ac Clementissimo Principi nostro. Resp. Panormitanorum. P. Satyri Donati & M. Marci Rufini. D.D.
In alio eiusdē areæ ingressu, quo à veteri vrbe ad ædem via patet, marmor etiā iacebat mea pridē opera ad domû Prætoriam delatum, hac inscriptione insigne.
Imp. Cæs. M. Aurelio Antonino Aug. Diui Antonini Adriani. E. P. Diui Traiani Patch. Adnepoti. Diui Neruæ Nepoti. Pont. Max. Trib. P. XVII. Cos. III. R.. P. Panormit.
Ad fores quoq; priuati cuiusdam ædificij, quod in celebriori vico vrbis veteris est, lapis alius muro illigatus erat in Prætoriā etiā asportatus, hoc titulo clarus.
Imp. Cæs. L. Septimij Seueri Pij Pertinacis Aug. Arabici. Adiabenici. Parthici. M. Tribunitia potestate VII. Imp: XI. Cos. II. P. P. & Imp. Cæs. M. Aurelij Antonini Aug. Trib. Pot. Domino indulgentissimo Respublica Panormitana Ii. Vir. P. Satyri. Donati. & M. Marci Rufini. D.D.
Ad ædem præterea D. Mariæ Magdalenæ, quæ portę Nouæ hæret lapis marmoreus vetustus nuper basi cuiusdā columnæ infixus id etiā cōfirmat in hunc modû.
Iuliæ Aug. Imp. Cæs. L. Septimij Seueri. Pert inacis. Aug. Pij. Parthici Arabici. & Parthici Adiabenici. P. M. Tr. Pot. III. Imp. V. Cos. II. P. P. Resp. Panormitanorû.
In lapide postremò alio, qui Panormitanorum neglientia adhuc iacet, Adriano Cæs. inscripto, dicatoq; hæc duo verba ad calcem leguntur.
Res publica Panormij. Quibus constat hanc vrbem apud veteres Panormium, & gentiles Panormienses appellatos fuisse.
Panormus itaq; vrbs postq̄ resp. Romana in monarchiā redacta ē, Imperatoribus paruit: donec declināte ac diuiso Imperio, Cōstātinopolitanis cessit. At vero anno sal. 515. Iustiniano imperāte à Gothis, veluti & oīs Sicilia, occupata, eorum facta ē pręsidiû validissimû. Quibus post ānos deide circiter quatuordecim à Belisario Iustiniani Cæs. Præfecto magna vi erepta, ĩperio restituta ē, vt Procopius tradit. Salutis postmodû āno. 826. Michaele Balbo imperāte à Sarracenis q Africā incolunt, cû oī Sicilia capta, eis in regiā ciuitatē adoptata est. Cû nanq; qcquid pręterea vrbiû, oppidorû, locorûq; repererāt, incēdijs, ruinis ue turpiter fœdarēt, sola Panormo, quòd delitijs, victusq; cōmoditate, ad quę ea gens natura ꝓcliuior est, abûdaret, nō abstinuerût modò, sed ꝓ sede ēt regia, pręsidioq; delectā (vt Ioānes Curopalates ĩ Cōstātinopolitanorû Cæsarû vitis scribit) præclaris ædificijs, quorû pleraq; itra, & extra pomoeria ĩtegra supsunt, auxerût, exornarûtq;. Fuitq; deinceps nō solûm Sarracenis, sed Christianis ēt postea dominātibus, tota Sicilia, populi frequētia, & Regû pręsētia nō solûm ciuitatû oīm maxima, sed pñceps, ac regia. Normāni nāq; Galli hodie populi, & qui post ducētos & trigīta ferme ānos ducibus Roberto Guiscardo, & Rogerio Comite ejus germano fratre Sarrace-

nis auspicatissimo Marte superatis, Siciliam subegerunt. Panormũ nonnisi maximo labore, ac plurium annorũ obsidione, tandem potiti sunt. Quam tum Robertus ad Ducatus Appuliæ, & Principatus Capuæ titulos adiecit, paucisq; post diebus muro cinxit, & duplici arce muniuit, vt in eius vita traditur. Cuius subinde Imperium, Roberto & altero Rogerio Roberti filio decedentibus, Rogerius Comes adeptus, plurimum quoq; decorauit. Quam deinde Rogerio Comite defuncto tertius Rogerius Rogerij Comitis filius, qui primus omniũ Siciliæ Rex est salutatus, maiorẽ in modũ munitionibus, & opulentia locupletauit. Vterq; postmodum Guilelmus, Tancredus quoq; & Henricus sextus Siciliæ identidem Reges eam & sua præsentia, & structurarum magnificentia honestarunt. Fridericus post hos, secundus Romanorũ Cæsar, & Siciliæ Rex præter complura ædificiorũ ornamenta, perpetuo eam fœlicitatis titulo insigniuit. Fridericus deinde alter Siciliæ Rex Petri Regis filius, qui restaurato muro, atq; addito spatio vrbem adauxit, cõstituit etiam, vti summus eius magistratus, cui Baiulatus nomẽ erat, in posterum augustam Præturæ denominationem acciperet. Cuius munere omnium primus Senator cognomento Mayda patritius Panormitanus functus est. Rãsanus autem nulla authoritate suffultus, vrbis titulum, Prætoris nomen, & insigne, quod est aquila aureo colore fulgens, post Metelli cõtra Asdrubalem victoriam, huic vrbi à Senatu, populoq; Romano, simul, & patritiam coloniam obuenisse scribit. Inde Ioãnis Nasi Corilionensis Siculi apud Panormitanos vulgatum illud distichon.

Tacta fides sociam statuit sibi Roma Panormum.
Hinc Aquila, & Prætor, & decus vrbis adest.

Sed harum rerum fides penes eos sit, qui ausi sunt hæc prodere. Panormus itaq; vrbs tum propter agri præstantiam, tum propter Regum præsentiam, atq; Imperatorum, qui vel in ea sunt orti, vel per complurium annorum curricula sedes habuere, maxima suscepit incrementa: ita vt cuicunq; Italiæ vrbi non indignè comparanda sit. Hodie quatuor partibus, quarum singulæ vti vrbium formam absoluunt, ita & ordine nomen receperunt, dilatatis successu tẽporum pomœrijs, ac suburbijs, constat.

HARVM VNA est ea, quã Chaldæos, & Phœnices cõdidisse diximus, quãq; vrbẽ veterẽ prisci noĩabant, vt lib. 1. testatur Polybius. Ea adhuc ãbitiosa moenium structura, quibus latè, atq; præaltè circũductis cingitur, in cæterarum partium meditullio integra propè cernitur, etsi non adeo magna. Moenia eius mira arte quadrato, ingentiq; lapide, absq; calcis glutino, luto solùm interlito sunt extructa. De quibus lib. 3. belli Punici Procopius: Panormi (inquit) in moenium fiducia Gothi se tuebantur: erat nimirum munitissimus locus. At magna eorum pars non solùm temporis iniuria, sed Panormitanorum quoq; improbitate dispersa est: qui lapides illos admirandos, ac sola ferè legum maiestate sanctos, ad priuata sibi ædificia erigenda sustulerunt, ac non paruo vrbem munimine spoliarunt. Est prætereà ea pars non opere solum, & viarũ angustijs, sed natura quoq; tutissima, quòd in mole quadam paulisper edita, atq; hinc, & hinc vallata iaceat. In eã & primi belli Punici, Gothici etiã, & Normannici tẽporibus Panormitani (cæteris vrbis partibus iam captis) sese veluti in arcẽ inexpugnabilem recipientes, nunq̃ capi ab hostibus potuerunt, sed sola deditione subacti sunt, vt fusius in historijs. Iccirco Sarraceni, qui maximè propria locis, ac rebus nomina plærunq; indidere, Panormo olim potiti eam vrbis partem Alcassar Punica voce nominauerunt. & adhuc Alcassar Palatium appellãt. quod Castellum forte, locumq; munitum sonat latinis. Qua nomenclatura, etsi nonnihil corrupte, & nos hodie vtimur, Cassarũ eam vocantes. Longior hæc porrò, q̃ latior est: eamq; tres viæ diuiduut, sed transuersæ plures intersecant.

cant. Quarum quæ media, & cæteris celebrior in rectam lineam ad verticem vsq; vrbis protensa, ac perpetua est, marmorea in Rogerij, ceterorumq; Siciliæ Regum diplomatibus ac tabellionum tabulis vel ob id appellatur, quòd marmore olim strata fuerit. Erant vrbis veteris portæ plures amplissimis turribus munitę. Quarũ quidem & nomina prisca interierunt omnia: & aucta ciuitate, cum hæc pars in medio remanserit, aliquot formam simul, & nomen amiserunt. Earum autem, quæ hodie extant, Patitellorum noui nominis porta (cuius suprà meminimus) vna est, quà ad mare olim aditus patebat: & integra adhuc est, & solæ in ea fores desiderantur, formamq; veterem, ac vsum habet frequentissimum. Altera obscura ætate mea appellata septentrionem spectat. Quę anno sal. 1542. cum incolumis eousq; superesset, ab imperitis, qui tũ senatum agebant, fœdata facie antiqua in artificum officinas est mutata. Tertia Sclauorum porta centum ferè ab hinc annis dicta, inter domos Rainaldi Crispi ab oriente, & Ioannis Thomæ Gualbes ab occidente iuxta forum Cãcellarij stabat. vbi & prostrata eius forma viculus est relictus, quo ad macellum nouum, & ad locũ Aynromæ Sarracenicè appellatũ, vbi & ãno sal. 1550. lanificij amplissimæ ædes sunt cõstructe, iter patet. Quarta in eodem vrbis aspectu Rogerij, & Guilelmorum Siciliæ Regum ætate, vt in eorũ priuilegijs legimus, sanctæ Agathæ de villa ab æde eiusdem propinqua nomen habebat. quod pluribus ab hinc ãnis vnà cũ statu amisit. Quinta Palatij porta ætate superiori dicebatur, quod arcis lateri meridionali hærebat, qua Mons regalis ciuitas olim adibatur. Hęc cum centum circiter ante annos, alia in eius vicem septentrionali incubans Palatij lateri, quę in rectũ vicũ vrbis marmoreũ respicit, porta Noua nuncupata, quòd ciuibus commodior esset, aperiretur, clausa est. Sexta quæ meridiem respicit, integra quoq; est hodie, & insanis molibus spectabilis, quæ Sarracenicè adhuc Busuemis appellatur. Septima iuxta ædem .S. Heliæ solo iactu lapidis à Prætoria curia distans, à Iudęis, qui in vicis proximis habitabant, dicebatur, vt in publicis tabulis legimus. Cuius, & semiarcus ætate mea visebatur, & turris ingens vetustissima ex quadratis lapidibus admirandis, quæ illi propugnaculo hærebat, integra adhuc ædibus Nicolai Ciafalioni inclusa cernitur. In eisdẽ quoq; tabulis legitur ad hanc veteris vrbis partem anno sal. 1332. regnante Petro secundo portam fuisse à Trabuchetto dictam. sed quęnam ea fuerit, incompertum mihi esse fateor. Octaua olim prope ædẽ .S. Stephani de Admirato sita, ac Sarracenicè Bebilbacal appellata, qua Yhuzet suburbium obliquè petebatur, vt in eisdẽ tabulis legitur, à multis quoq; lustris formã simul, & nomen perdidit. Nam in eo loco cœnobium monialiũ D. Catharinæ subinde erectũ, & ædẽ D. Stephani cũ Giorgij Admirati ædibus, & hanc vrbis portam latiori ad Yhuzet aperta via, sibi occupauit. In hac veteri vrbe ædes sunt complures publicæ, & priuatæ, sacræ, & prophanæ, superbia, & pulchritudine cæteris Italiæ ædificijs nihilo inferiores. In primis namq; ad vrbis verticem occidentem versus arx est præclara, quam Palatium regale appellant, magnificè quadratis ex lapidibus compacta, & in multis sui partibus pario marmore, ac auro, gemmisq; eximie, splendideq; ornata, multorum hucusq; Regum, & Imperatorum domiciliũ. Hãc à Sarracenis primũ Panormũ adeptis super veteris arcis ruinis excitatam literę in ea incisæ indicant, His postea subactis Robertus Guiscardus, & Rogerius Comes Panormo potiti præaltis muris, cęterisq; turribus, ac propugnaculis suo more munitiorẽ reddiderũt. Rogerius Comes rubrã subinde turrim lateritiã addidit: quã anno sal. 1553. Ioanẽs Vega Hispanus genere Siciliæ Prorex Palatij ædes instauraturus, quò in vrbẽ expeditior ei esset ꝓspectus, diruit. Rogerius postmodũ Rex turrim Græcam ex meridionali plaga, & ex aquilone aliã, ad thesaurorum munimentum, mediamq; arcis partem, quæ Ioaria ea præcipuè

ratione est appellata, quòd multo gemmarum, auriq; splendore conspicua sit, ædificauit. Is nanq; plurium gentium manubijs locupletatus, vt tutũ sibi, regnoq; domiciliũ cõpararet, arcis huiusce ĩſima vallo: media discubitorijs, sũma ꝓpugnaculis munitioribus firmauit. in cuius postea penetralibus omnem opum, pecuniarumq; summam congessit. Guilhelmus primus huius nominis Rex partem eã, quæ Tyrimbris est dicta, cæteris á Rogerio patre editis, & artificio, & pulchritudine præcellentem erexit. Cuius opus morte eius præmatura interruptum, imperfectumq; Guilhelmus secundus filius absoluit. Aulę sunt in ea arce complures in recessu circumquaq; vermiculato opere, ac gemmis valde insignes, cultu, magnificentiaq; regia instructę, aulæis ostro tinctis vndiq; secus obductæ, in quibus mirifici luxus opera annotabantur. Pauimenta marmoreis, porphyreticisq; tessellis erant constrata, quæ pedibus præmere religio videbatur. Arcem ipsam ingredientibus sacellum musiuo à Roberto Guiscardo structum, Hierusalem nuncupatum, a fronte occurrebat. Quod deformatum mea ætate ad profanos mutatum est vsus. Sed & ad dexteram hodie in vestibulo templum est D. Petro Apostolorum Principi sacrum à Rogerio Sicilię Rege à fundamentis erectum: prout Petrus Archiepiscopus Panormitanus, & Canonici, eorum diplomate dato Panormi anno sal. 1 1 3 2. eiusdem Rogerij regni anno secundo testantur, & ipsius Rogerij Regis priuilegio dato Parnormi mense martio anno sal. 1 1 4 2. & sui regni .12. constat. Cuius verba libenter subieci. In nomine sanctæ Trinitatis Rogerius diuina fauente clementia Rex Siciliæ, Ducatus Apuliæ, & Principatus Capuę. Nouerunt gentes, & populi per mundi climata constituti per quot, & quantos sudores bellicosos, quantoq; discrimine præcessores, & progenitores pię recordationis, & beatæ memoriæ Robertus Guiscardus patruus noster, Rogerius Comes pater noster, & cæteri patrui nostri, & consanguinei ab inimicis fidei Christianæ Sarracenis miserabiliter occupatos vniuersos fines Sicilię, Calabriæ, Appuliæ, & longobardię suo dominatui subiugauerunt. Quibus omnipotentis Dei inæstimabilis benignitas misericorditer cooperata, nobis misericordius, longeq; copiosius gratiam suam ampliauit; non solum eam, quæ patri nostro contigit, acquisitionem, verum etiã omniũ eorũ labores, & partes nostrę ditioni subiecit, ac potestatẽ sacro sancti regni matris nostræ ecclæsię Ro: authoritate, & Archiepiscoporũ, Episcoporũ, Abbatum, Principũ, Comitum, Procerũ, cleri, nostri regni, & totius populi cõmuni consilio. Regnum igitur, quod multis iam euolutis temporibus dissolutum erat, benignitate Redemptoris diebus nostris redijt in statum, & formam Regni integram, & perfectam, honorificentius decoratam, & magnificẽtius sublimatam. Aspirante itaq; nobis septiformi Saluatoris gratia, cuius misericordia nostra prosperantur in melius, in honorem beatæ virginis Mariæ, omniumq; sanctorum, & titulo Beati Petri Apostolorum Principis intra nostrũ regale palatium, quod est in vrbe Panormi, ecclesiam summa cum deuotione fabricari fecimus. Ita quidẽ &c. quę sequũtur. Id sacellũ sua pulchritudine, & rerũ pręciosissimarũ apparatu cęteris, quæ in Italia nunc vsq; extãt, seu veteribus, seu nouis, merito pręferri cõstat. quo nomine ab omnibus qui Panormũ aut inhabitãt, aut inuisunt viris nõ imperitis modo, sed ingenio etiã doctrinaq; præstãtibus summa cum admiratione, ac iucunditate frequentatur. Marmorũ enim diuersitate incrustatione, musiuo, ac interiori pictura sumptuosissimũ est. Pauimentũ illius marmoreũ, ac porphyreticũ, diuersiq; coloris tessellis compactum est, inferior parietum pars marmoreis etiam, ac porphyreticis incrustata tabulis: superior lapillulis quadratis, & eis inauratis insignita & variantium colorum lapillis contextam veteris testamenti continet historiam: quæ & picturæ artificio, & rerũ cognitione plurimũ delectat. Supremũ fastigij tectũ bino ex

marmore

marmore columnarum ordine, arcubusq; vermiculato opere splendentibus, ac variegatis subnixum, admirabili rerum cælatura, arteq; insignitum, laqueatumq;, ac auro illitum, specum quoq; habet subterraneum religiosissimum. Valuæ sunt ad eius sacraria geminæ ex ære fuso, pari, & insigni forma conspicuæ. In tẽpli frontispicio pensilis, & pluribus ex marmore columnis suffulta est porticus. cuius parietum inferiorem partem licet Rogerius marmoreis incrustauerit tabulis, superiorem tamen rudem reliquit. Quam Ioannes Sances sacelli Prophonista, & subinde Cephaledensis Episcopus anno Sal. 1 5 0 6. musiuo opere, ac Diuorum noui Testamenti, & animalium pictura decorauit, vt in eo inscriptum ex musiuo huiuscemodi distichon ostendit,

Hic rudis interno paries inuiderat aurum:
  Diuitijs cantor fecit, & arte parem.

Marmoreis gradibus templum inscenditur. ad quorum dexteram marmor est muro infixum: in quo triplex latina, græca, & Sarracenica huiusmodi legitur inscriptiò.

Hoc opus horologij pcepit fieri Dñs, & Magnificus Rex Rogerius ãno icarnationis dominicæ M. C. XLII. M. Martio Ind. 5. Anno Regni eius XIII. fœliciter. Græca & Sarracenica hoc latinis sonãt. O Spectaculũ nouũ. Fortis Dñs Rogerius Rex ex Deo sceptrũ tenens fluxũ frenat fluentis substantiæ, cognitionem distribuens à peccato immunem horarum temporis. mense Martio ind. 5. salutis anno. 1 1 4 2. regni eius. 13. Hoc templum Rogerio Rege efflagitante Petrus huius nominis primus Panormitanus Archiepiscopus parochiali dignitate insigniuit, vt eius priuilegio dato Panormi anno sal. 1 1 3 2. liquet. Aditus in arcẽ interior nõ rectus, & spatiosus est, sed obliquus, & angustus. Ante arcem ipsam atrium erat vernaculè Sala olim, sed ætate mea Sala viridis dictum, amplum, spatiosum, quod ad ludos, spectaculaq; edenda, ac Regis conciones ad populum habendas theatri vsum prębebat. locus & pario lapide constratus, & muro circunseptus: quẽ à meridionali latere per tot annorum spaciũ quadratorum, ingentiumq; saxorum compagine ab imo ad summum vsq; procedente perstantem, nec vetustate collabentem, neq; ruinam vllam minantem, sed integrum planè, & vetustatis Panormitanę insigne tota vrbe, admirandumq; vestigium, ad noua vrbis propugnacula extruenda imprudentes Regis, & vrbis ministri anno. 1 5 4 9. funditus sunt demoliti: quasi Panormus tam intra q̃ & extra mœnia lapicidinas passim aut non satis ingentes, aut minus commodas, & ad cędendũ difficiles haberet, quo inopia id excusari possit. Ipsa verò atrij area pascuis, aratroq; mea etiamnum memoria relicta. in cuius rudera, tabulasq; marmoreas agricolæ rastris frequenter illidebant. tandem anno sal. 1 5 5 4. in nouam planitiem cylindro, sabuloq; ęquatam redacta. Inter hoc atrium, & priuatas vrbis domos, spatium erat alterum ingens sanè, lato muro cinctũ, à Sarracenis Yhalca Punicè vocatum, quod circunseptum locum latinis significat, & portam habens in rectum vrbis vicum respicientem. vbi Regum, & arcis custodia, cui Vicecomes præerat, vt ad repentinas necessitates præstò esset, habitabat. vt in publicis illius memoriæ tabellionum tabulis adhuc reperire est. Yhalca, quicquid hodiè est interualli inter vrbis moenia sinistrorsum palatio ad Pepyritum vsq; flu. hærentia, & ædes Sacras. S. Ioannis Baptistæ, sanctæ Barbaræ, Diuæ Magdalenæ, & sancti Constantini à Yhalca adhuc cũ tota illa regione cognominatas, includebat. Id spaciũ, quod Yhalcę, forma, vsusq; cum tempore collapsus sit, vrbi additum est, & ad muros palatij aquilonares Nouæ vrbis portæ, qua in marmoreã viam rectus est ingressus, locũ cessit. Ab ipsa arce ad vrbẽ vsq, sinistrorsũ moenibus annexa, via erat Cooperta noiata ob id, quòd tota testudinata ab ipsa arce ad ædẽ vsq; S. Aga-

ratione est appellata, quòd multo gemmarum, auriq; splendore conspicua sit, ædificauit. Is nanq; plurium gentium manubijs locupletatus, vt tutũ sibi, regnoq; domiciliũ cõpararet, arcis huiusce ĩfima vallo: media discubitorijs, sũma ꝓpugnaculis munitioribus firmauit. in cuius postea penetralibus omnem opum, pecuniarumq; summam congessit. Guilhelmus primus huius nominis Rex partem eã, quæ Tyrimbris est dicta, cæteris á Rogerio patre editis, & artificio, & pulchritudine præcellentem erexit. Cuius opus morte eius præmatura interruptum, imperfectumq; Guilhelmus secundus filius absoluit. Aulę sunt in ea arce complures in recessu circumquaq; vermiculato opere, ac gemmis valde insignes, cultu, magnificentiaq; regia instructę, aulæis ostro tinctis vndiq; secus obductæ, in quibus mirifici luxus opera annotabantur. Pauimenta marmoreis, porphyreticisq; tessellis erant constrata, quæ pedibus præmere religio videbatur. Arcem ipsam ingredientibus sacellum musiuo à Roberto Guiscardo structum, Hierusalem nuncupatum, à fronte occurrebat. Quod deformatum mea ætate ad profanos mutatum est vsus. Sed & ad dexteram hodie in vestibulo templum est D. Petro Apostolorum Principi sacrum á Rogerio Siciliȩ Rege à fundamentis erectum: prout Petrus Archiepiscopus Panormitanus, & Canonici, eorum diplomate dato Panormi anno sal. 1 1 3 2. eiusdem Rogerij regni anno secundo testantur, & ipsius Rogerij Regis priuilegio dato Parnormi mense martio anno sal. 1 1 4 2. & sui regni .12. constat. Cuius verba libenter subieci. In nomine sanctæ Trinitatis Rogerius diuina fauente clementia Rex Siciliæ, Ducatus Apuliæ, & Principatus Capuę. Nouerunt gentes, & populi per mundi climata constituti per quot, & quantos sudores bellicosos, quantoq; discrimine præcessores, & progenitores pię recordationis, & beatæ memoriæ Robertus Guiscardus patruus noster, Rogerius Comes pater noster, & cæteri patrui nostri, & consanguinei ab inimicis fidei Christianæ Sarracenis miserabiliter occupatos vniuersos fines Siciliȩ, Calabriæ, Appuliæ, & longobardię ĳo dominatui subiugauerunt. Quibus omnipotentis Dei inæstimabilis benignitas misericorditer cooperata, nobis misericordius, longeq; copiosius gratiam suam ampliauit; non solum eam, quæ patri nostro contigit, acquisitionem, verum etiã omniũ eorũ labores, & partes nostrę ditioni subiecit, ac potestatẽ sacro sancti regni matris nostræ ecclæsię Ro: authoritate, & Archiepiscoporũ, Episcoporũ, Abbatum, Principũ, Comitum, Procerũ, cleri, nostri regni, & totius populi cõmuni consilio. Regnum igitur, quod multis iam euolutis temporibus dissolutum erat, benignitate Redemptoris diebus nostris redijt in statum, & formam Regni integram, & perfectam, honorificentius decoratam, & magnificẽtius sublimatam. Aspirante itaq; nobis septiformi Saluatoris gratia, cuius misericordia nostra prosperantur in melius, in honorem beatæ virginis Mariæ, omniumq; sanctorum, & titulo Beati Petri Apostolorum Principis intra nostrũ regale palatium, quod est in vrbe Panormi, ecclesiam summa cum deuotione fabricari fecimus. Ita quidẽ &c. quę sequũtur. Id sacellũ sua pulchritudine, & rerũ prę ciosissimarũ apparatu cęteris, quæ in Italia nunc vsq; extãt, seu veteribus, seu nouis, merito pręferri cõstat. quo nomine ab omnibus qui Panormũ aut inhabitãt, aut inuisunt viris nõ imperitis modo, sed ingenio etiã doctrinaq; præstãtibus summa cum admiratione, ac iucunditate frequentatur. Marmorũ enim diuersitate incrustatione, musiuo, ac interiori pictura sumptuosissimũ est. Pauimentũ illius marmoreũ, ac porphyreticũ, diuersiq; coloris tessellis compactum est, inferior parietum pars marmoreis etiam, ac porphyreticis incrustata tabulis: superior lapillulis quadratis, & eis inauratis insignita & variantium colorum lapillis contextam veteris testamenti continet historiam: quæ & picturæ artificio, & rerũ cognitione plurimũ delectat. Supremũ fastigij tectũ biuo ex

marmore columnarum ordine, arcubusq; vermiculato opere splendentibus, ac variegatis subnixum, admirabili rerum cælatura, arteq; insignitum, laqueatumq;, ac auro illitum, specum quoq; habet subterraneum religiosissimum. Valuæ sunt ad eius sacraria geminæ ex ære fuso, pari, & insigni forma conspicuæ. In tēpli frontispicio pensilis, & pluribus ex marmore columnis suffulta est porticus. cuius parietum inferiorem partem licet Rogerius marmoreis incrustauerit tabulis, superiorem tamen rudem reliquit. Quam Ioannes Sances sacelli Prophonista, & subinde Cephaledensis Episcopus anno Sal. 1 5 0 6. musiuo opere, ac Diuorum noui Testamenti, & animalium pictura decorauit, vt in eo inscriptum ex musiuo huiuscemodi distichon ostendit,

Hic rudis interno paries inuiderat aurum:
Diuitijs cantor fecit, & arte parem.

Marmoreis gradibus templum inscenditur. ad quorum dexteram marmor est muro infixum: in quo triplex latina, græca, & Sarracenica huiusmodi legitur inscriptiò.

Hoc opus horologij pcepit fieri Dñs, & Magnificus Rex Rogerius āno icarnationis dominicæ M. C. XLII. M. Martio Ind. 5. Anno Regni eius XIII. fœliciter. Græca & Sarracenica hoc latinis sonāt. O Spectaculū nouū. Fortis Dñs Rogerius Rex ex Deo sceptrū tenens fluxū frenat fluentis substantiæ, cognitionem distribuens à peccato immunem horarum temporis. mense Martio ind. 5. salutis anno. 1 1 4 2. regni eius. 13. Hoc templum Rogerio Rege efflagitante Petrus huius nominis primus Panormitanus Archiepiscopus parochiali dignitate insigniuit, vt eius priuilegio dato Panormi anno sal. 1 1 3 2. liquet. Aditus in arcē interior nō rectus, & spatiosus est, sed obliquus, & angustus. Ante arcem ipsam atrium erat vernaculè Sala olim, sed ætate mea Sala viridis dictum, amplum, spatiosum, quod ad ludos, spectaculaq; edenda, ac Regis conciones ad populum habendas theatri vsum prębebat. locus & pario lapide constratus, & muro circunseptus: quē à meridionali latere per tot annorum spaciū quadratorum, ingentiumq; saxorum compagine ab imo ad summum vsq; procedente perstantem, nec vetustate collabentem; neq; ruinam vllam minantem, sed integrum planè, & vetustatis Panormitanę insigne tota vrbe, admirandumq; vestigium, ad noua vrbis propugnacula extruenda imprudentes Regis, & vrbis ministri anno. 1 5 4 9. funditus sunt demoliti: quasi Panormus tam intra q̄ & extra mœnia lapicidinas passim aut non satis ingentes, aut minus commodas, & ad cędendū difficiles haberet, quo inopia id excusari possit. Ipsa verò atrij area pascuis, aratroq; mea etiamnum memoria relicta. in cuius rudera, tabulasq; marmoreas agricolæ rastris frequenter illidebant. tandem anno sal. 1 5 5 4. in nouam planitiem cylindro, sabuloq; ęquatam redacta. Inter hoc atrium, & priuatas vrbis domos, spatium erat alterum ingens sanè, lato muro cinctū, à Sarracenis Yhalca Punicè vocatum, quod circunseptum locum latinis significat, & portam habens in rectum vrbis vicum respicientem. vbi Regum, & arcis custodia, cui Vicecomes præerat, vt ad repentinas necessitates præstò esset, habitabat. vt in publicis illius memoriæ tabellionum tabulis adhuc reperire est. Yhalca, quicquid hodiè est interualli inter vrbis moenia sinistrorsum palatio ad Pepyritum vsq; flu. hærentia, & ædes Sacras. S. Ioannis Baptistæ, sanctæ Barbaræ, Diuæ Magdalenæ, & sancti Constantini à Yhalca adhuc cū tota illa regione cognominatas, includebat. Id spaciū, quod Yhalcę, forma, vsusq; cum tempore collapsus sit, vrbi additum est, & ad muros palatij aquilonares Nouæ vrbis portæ, qua in marmoreā viam rectus est ingressus, locū cessit. Ab ipsa arce ad vrbē vsq, sinistrorsū moenibus annexa, via erat Cooperta noīata ob id, quòd tota testudinata ab ipsa arce ad ædē vsq;. S. Aga-

thæ de Villa, Pepyrito fluuio incubãs, ingresſũ, egresſũq; opertũ præbebat, prout in publicis tabulis legimus, & in horto .S. Iacobi la Maſſara adhuc clara teſtantur veſtigia. Palatio pomarium extra vrbis moenia, quà occidentem ſpectat, adhærebat, ambitus pas. milium ferme duorum, Parcum, hoc eſt circus regius appellatum. In quo horti amoeniſsimi omnis generis arborum conſitionibus, aquisq; perenniter irrigantibus luxuriabant. Habebant quoq; hinc, atq; inde viridaria lauro, & myrto redolentia. Medium locum ab ingreſſu ad extremum vſq; porticus tẽdebat vna, ſed longiſsima, ſacellis teſtudinatis ex omni parte patentibus ad delitias Regum orbiculari opere extructis frequens: quorum vnum adhuc integrum reſtat. Piſcina erat ingens in medio, in qua viui piſces coercebantur antiquo, quadrato, ingentiq; lapide mira craſsitudine inſtructa. Quæ hodie incorrupta eſt, aquasq; ſolum, & piſces requirit. Imminebant, veluti & hucuſq; ei incubant, ædes ad ſolatia Regum magnifico opere conditæ, cum inciſis ad verticem literis Sarracenicis, quarum interpræte hactenus reperire non potui. Ex vna huius pomarij parte, nequid regij luxus deeſſet, animalia omnis ferè tum ad voluptatem, tum ad Palatij delicias ferini generis abunde nutriebantur. At ea omnia collapſa ſunt hodie, ac priuatis vinetis, & hortis occupata. Pomarij tantum ambitus ob id, quod maxima murorum pars inuiolata penè permanſit, dilucidè diſcerni poteſt. Cubam eum locum, vt olim, ita & nunc Sarracenicè Panormitani vocant. Pomario huic in ſeptentrionem ad quingentos circiter paſſus hortus alter regius erat proximus, cui Sarracenicè Ziſa nomẽ adhuc eſt, domeſticarũ arborũ fructibus, & aquarum etiam perpetuis ſcaturiginibus irriguus. Quo loco ædes etiamnum regiæ lapide quadrato, candidoq; marmore, ac porphyrete, vermiculatoq;, & muſiuo ſuperbo nimis opere tument: Sarracenorum opus. quantum ex Sarracenica ſuperius inſcriptione, & ipſa quoq; ſtructura indicari poteſt, ad Regum ſeceſſus, latebrasq; voluptuarias extructum. omnibus, quæ in Italia hodie ſunt, regijs ſtructuris facile comparandum. Memorant Sarraceni rerum veterum peritiores Cubam & Aziſam Sarraceni cuiusdam Siciliæ Regis filiarum olim fuiſſe nomina; à quibus duobus his Regum Pomarijs cognomenta deſumpta ſunt: penes quos ſit eius rei fides. Plures ætatis illius authores Palatij huius magnificentiam, ac pulchritudinem ſcriptis illuſtrarunt. Quorum vnum, & quidem vetuſtiſsimum, cui titulus Guiſcarda erat, anno ſal. 1551. primùm legi. Sed de arce ſatis. A Palatio in vrbẽ pergenti inſignes ex antiquis lapidibus, ac magnæ, veluti moles quedam ſtatim occurrunt ædes, à Matthæo Sclafano Adrani olim Comite anno ſal. 1 3 3 0. cõditæ. opus quidem ingens, & priuatorum omnium maximum, quadrangulari forma, vndiq; peruium, & vnius vix anni ſpacio abſolutum, quod præ ſua incredibili magnitudine fidem omnem excederet, niſi ſuper eius porta, quæ mare ſpectat, fixa in tabula marmorea literis maiuſculis titulus, licet meram illius ætatis barbariem ſonans, confirmaret.

Anno D. M. CCCXXX.

Fœlix Mattheus Sclafanis memoria dignus
Fabricam hanc fecit nobilem pius benignus.
Vt ne mireris modico tam tempore factam:
Vix annus fluxerat, quam cernis ita peractam.

PRAEDICANT Panormitani, idq; accepta ex maiorũ relatu opinione, æmulationem, aut inuidiam huic ædificio originem dediſſe. Matthæum ſiquidem Sclafanum Manfredi Claromontani Motycæ Comitis, qui ad mare præclaras ſibi

construxerat ædes, successibus inuidentem, illi palàm dixisse, se infra annum ædes conditurum, quæ suas ambire possent, quod & perfecit. Has ædes postmodum anno salutis. 1 4 4 0. à Sancio Roderico Liori Galiani Vicecomite, earum domino. S. P. Q. Panormitanus vncijs centum quinquaginta redemptas, vt tabulis publicis constat. Alfonso Hispaniæ & Siciliæ rerum potiente pio ægrotantium operi, & pauperum vsui destinantes magnum, & nouú Hospitale vocauerunt. Quod & structuræ magnitudine & pulchritudine loci cæteris Italiæ Xenodochijs nihil inuidet. Paulo infra eas ædes, & iuxta vrbis portam Busuemi appellatam sacellum est. D. Claræ dicatum, & cœnobium monialium illi adiunctum: quod ab eodem Matthæo Sclafano ædificatum index marmoreus in frontispicio hac prosopopeia ostendit.

Annus erat quartus Domini post mille trecentos
Triginta septem; Ludouicus regna tenebat. Et infra.
Hæc sacra Clara Comes tibi templa Mathęus
De Sclafano proprijs largus quæ sumptibus egit.
Hic condam damnare reos Thermita Mathęus
Asper erat: seruabat enim pia iura Magistri
Iustitię &c.

E regione noui hospitalis, quà in septentrionem vergit templú est in vrbe maximum Maior ecclesia vulgò appellatum D. Mariæ virgini sacrum, reticulata structura, quadrato, ac diuersis in exteriori facie imaginibus figurisq; inciso, ac perpolito lapide, a Gualterio huius nominis secundo Panormitano Archiepiscopo anno salutis. 1 1 8 5. super veteri maxima æde, quam solo propter hoc institutum æquauerat, a fundamentis excitatum. Quod non solum Guilelmi secundi, cuius ætate, suffragijsq; insurrexit, diplomata, sed etiam carmina in absîde templi incisa huiuscemodi testantur.

Si ter quinq; minus numerent de mille ducentis,
  Inuenient annos Rex pie Christe tuos:
Dum tibi constructam præsul Gualterius aulam
  Obtulit officij post tria lustra sui.
Aurea florebant Vilelmi regna secundi,
  Quo tantum tanto sub duce fulsit opus.
Sit tibi laus perpes: sit gloria Christe perennis.
  Sit decus, & templi sit tibi cura tui.
Tu quoq; florigeræ mater pulcherrima turbæ
  Perpetuus sacræ virginitatis apex,
Respice prostrati lachrymis, & vota clientis:
  Aeternis penses hæc sua dona bonis.

Prędicant quoq; Panormitani ducta per maiores fama, quibus & Siculorum annales conueniunt, Gualterium ex thesauro apud ędem sancti Spiritus extra mœnia anno sal. 1 1 8 4. mense Aprili & Guilelmi Regis secundi. 1 8. a se reperto celeberrimum, ac sumptuosissimum hoc tota Italia templum eodem anno & mése inchoasse. Templum hoc maximum peruio vndiq; circuitu extructum est. Pauimentum ex marmore, & diuersis lapidibus tessellatum habet satis conspicuum. Cuius absîdes, columnę amplissimę, ingentesq; duplici ordine grandi mole, & profusissimo sumptu sustinent, quę & capita extendunt inaurata. In suprema parte testudinata, quam Tribunam vulgò appellant, signa sunt numero quadraginta duo, Hetrusco marmore, Seruatoris, D. Marię, Apostolorum duodecim, Martyrum, Diuorumq; plurium triplici ordine miro artificio ętate mea exculpta. Sub quibus singulorum vitę, ac res religiosè gestæ marmori etiam incisę minori forma, q̃ Diuorum imagines, summa cum delectatione spectantur, opus

Antonij

Antonij Gazini Messanensis mirabilium rerum artificis, & sculptoris insignis. Opere porrò hoc Italia nullum hodie habet eximius. Enimuero signa hæc ad humanam staturam, ac mira ad viuum prope arte elaborata cum vestium, tum sensuum, & animorum varietatem ita exprimunt, vt spectantium oculos fixos detineant, ac nunq̃ satient. In sinistra maioris sacelli parte contigua est illi ædicula D. Mariæ cum eius marmoreo quoq; signo: cuius angulus marmoreis Panormitanorum Præsulum sepulchris est frequens, & insignis. Extat in eodem etiam templi latere, quod sinistram alam vulgus appellat, Diuæ Christinæ virginis, & martyris ex Tyro Italiæ oppido oriundæ sacellum marmore, gẽmis, & auro intextum, nulli secundum. Vbi & arca argentea reconditum eius corpus sub Hugone Archiepiscopo anno sal. 1160. Guilelmo primo Siciliæ Rege rerum potiente huc translatum, maxima religione colitur: quo non solum templum est inclitum, sed vrbs etiam ipsa maxime nobilitatur. In dextera templi parte Eucharistię Sacellum maiori heret: ad cuius angulum adytum est. Iuxta quod paulo inferius quatuor sunt ingentia ex porphyrite Mausolea miro artificio fabrefacta omnium nostræ ætatis pulcherrima. Quorum duo à Rogerio Rege dicata in æde cathedrali Cephaledensi quã ipse à fundamentis erexit, ad suũ funus, & templi ipsius ornamentum reposita, vt eius diplomate dato Panormi mense Aprili anno salutis. 1145. & Regni sui. 15. constat, Friderici secundi postea Cæsaris iussu, priuilegioq; Panormum ad suum, & Henrici patris monumentum in hunc locum transmigrarunt. In alijs autem sepulchris, Rogerij Regis, & aliorum Regum, Reginarumq; Siciliæ, ac Ducum quoq; cadauera sunt recondita, vt qui eorum vitas scripserunt, tradidere; & Gualterius Panormitanus Archiepiscopus in suo, & Canonicorum diplomate dato Panormi mense Martio anno salutis millesimo cẽtesimo ottuagesimo septimo. & Henricus sextus in suo priuilegio dato Panormi die. 5. Ian. anno sal. 1195. & Fridericus secundus Cæsar in suo etiam priuilegio, & testamento dato anno salutis. 1238. die. 17. Decembris, contestatum reliquerunt. Henricus nanq; quotannis Rogerio, & alijs Siciliæ Regibus solennes exequias celebrabat, & Fridericus filius, eius vestigia sectatus eisdem tria per singulos annos anniuersaria perpetuò celebranda, & decreto dum viueret, & testamento moriturus sanciuit. In hoc templo prẹter Archiepiscoporum, & Regum sarcophagos, nulli sunt alij. Siquidem iam inde ab initio eò, prẹter istiusmodi dignitatis cadauera, neminem inferri cautum fuit. Sacellum est paulo inferius in hac dextra ala Crucifixo omnium seruatori sacrũ: cuius imago gloriosissima, à Manfredo Claromontano Motycę olim Comite ibi dicata, maxima veneratione colitur. Ante portam quoq; eius meridionalem protyrion est, seu porticus, opere testudineo, & marmoreis suffulta columnis, quam templi vestibulum eruditi appellant. Cui statim è limine obiecta cohęret area latissima in longitudinem, quadrata forma, lateribus strata, deambulationi peridonea, & vndequaq; cancellato muro circumsepta. In cuius medio fons è marmorea pila nimis placidus erumpit. Ante occiduam eius portam ædes sunt Archiepiscoporum hodie habitationi seruientes, a Simone cognomento Bononio Panormitano Antistite anno sal. 1460. excitata, opus adhuc affectũ. Ante septentrionalem verò portam ædes erant Archiepiscoporum veteres, quę ętate mea cœnobio monialium ordinis minorum addictę sunt. Ad quarum angulum occiduum ędicula est vetus D. Marię incoronatę sacra, veterì Panormitano templo, quod Gualterius diruit, cohęrens. In ea priscos Sicilię Reges vngi, ac Regia insigniri corona mos erat. Quod quidem a Rogerio Rogerij Sicilię Comitis filio initium cœpit. Qui anno sal. 1129. cum Siciliam, Appuliam, Calabriam, & magnam Libyę orę partem possideret, se indignum ratus tantum imperij sub angusto Ducatus, & Comitatus titulo continere, primus omnium Sicilię, Ducatus Appulię, & Principatus

& Principatus Capuæ, Rex appellari, ac Regia corona Panormi hoc loci insigniri se voluit. Suamq; in ea vrbe, atq; futurorum Siciliæ Regum sedem constituit, edixitq;, vt Siciliæ Reges, eiusq; Italiæ partis, quæ eo tempore Ducatus Appuliæ, & Principatus Capuæ, & nondum Regni titulum habebat, Principes Panormi, & non alibi, more Christianorum eo loci regio diademate inuestirentur, vt eius diplomate dato Panormi anno salutis. 1129. die. 15. Maij constat. Cui obsecuti eius in Regnum successores Guilelmus Primus, Guilelmus secundus, Tancredus, Henricus sextus, Fridericus secundus Cæsar, Manfredus, Petrus Aragonius, Iacobus, Fridericus alter, Petrus secundus, Ludouicus, Fridericus tertius, & Martinus, omnes deniq; Panormi loco præfinito Reges coronati sunt. Vnde Panormus deinceps ab illis ipsis prima Regni Siciliæ sedes est appellata. Quæ ne præter fidem, ac testimonium a me asserta temere videantur, diplomatum regiorum, vnde illa excerpsi, verba subijcere placuit. Guilelmus igitur huius nominis primus, qui superstite adhuc Rogerio patre regalia insignia Panormi adeptus est, vt in eius vita legimus, in priuilegio clericis Panormitanis concesso dato Messanæ anno salutis. 1155. in hunc modum habet. Sanctam itaq; Panormitanam ecclesiam, quam ex hoc generali voto diuinæ religionis intuitu amplectimur, tum quia & regij diadematis nostri primitias in ipsa, & ab ipsa suscepimus, & quæ sequuntur. Alio itē diplomate dato Panormi die. 15. Aprilis. 5. Ind. Guilelmus (inquit) Dei gratia Rex Siciliæ, &c. Et si vnicuiq, nostri regni ecclesiæ in educandis clericis, & adulterijs coërcendis priuilegio pendeat principali: venerabili tamen Panormitanæ ecclesiæ illud tanto clementius duximus indulgendum, quanto & in vrbe regia fundata dignoscitur: in qua thronus, & solium nostræ residet maiestatis &c. Guilelmus post hunc secundus nondum tumulato genitore vnctionem, ac regium capiti indumentum ibidem iniecisse in gestis suis legitur. Tancredus quoq; Guilelmi successor Panormi regium diadema suscepit, vt Siculorum annales testantur. Henricus sextus idem Imperator, & Siciliæ Rex anno regni sui quinto, Imperij verò quarto, mortuo Tancredo, Guilelmoq; eius filio capto, Panormi corona regia donatus, in priuilegio ibidem dato anno salutis. 1195. mense Iunio: Nos attendentes (inquit) deuotionem dilecti fidelis nostri Bartholomæi venerabilis Panormitani Archiepiscopi, & omnium Canonicorum Panormitanæ ecclesiæ, considerantes etiam dignitatem, & prærogatiuam ipsius ecclesię Panormitanę, quę sedes est, & caput regni nostri Sicilię, & in qua ipsius regni coronam primo portauimus, &c. Fridericus etiam secundus Imperator Henrici filius, & Sicilię Rex in priuilegio dato Panormi anno salutis. 1200. sic habet: Habentes quoq; prę oculis quod in ipsa ecclesia Panormitana sacram vnctionem, & regium suscepimus diadema, quia etiam sicut ipsa ecclesia prima est inter omnes ecclesias regni nostri, & excellentia dignitatis suę cęteris ecclesijs pręest, sic diuitijs debet excedere vniuersas, &c. Idemq; in alio priuilegio dato Panormi die. 11. Octobris. 1211. 15. ind. Attendentes (inquit) quòd venerabilis & veneranda sacrosancta Panormitana ecclesia, quę caput est, & sedes regni nostri, & antiquitate sit nobilis, & dignitate, ac speciali pręrogatiua inter alias regni nostri ecclesias prima, & meritò principalis sit: quia tamen persecutione multa vallata non modicam sui iuris iniuriam patitur, ne nostro fœlici tempore quę hactenus passa est, iterum patiatur: considerantes quod in ea sacram vnctionem, & regium suscepimus diadema, consideratione quoq; fidei, & grati seruitij, quòd Berardus dictę Panormitanę ecclesię Archiepiscopus. &c. Et in alio diplomate dato Augustę anno salutis. 1215. idem Fridericus ecclesiam Panormitanam caput, & sedem regni nuncupat, & in ea suscepisse sacra regalia fatetur. Quod & in alio indulto dato Norembergę anno salutis. 1216. affirmat. Itemq; in alio dato Panormi die. 12. Octobris. 1233. 7. ind. hęc habet verba: Cum fœlix ciuitas no-

ſtra Panormitana in qua educati ſumus,& regium ſuſcepimus diadema,prima regni noſtri ſedes exiſtat,& à progenitoribus noſtris priſcis Regibus multis approbatis conſuetudinibus fuerit approbata,& quæ ſequũtur, ex q̃bus verbis Fridericum Panormi nõ fuiſſe ortũ conſtat vt multi ſcribũt .Nã ſi Panormitanus fuiſſet, ſicut educationẽ ,& coronationẽ ,ita quoq; ,& maximè in hoc priuilegio ſui primordia in Panormitanam quoq; vrbem proculdubio retuliſſet. Manfredus etiam Siciliæ Rex in diplomate dato Panormi die. 17. Aug. primæ ind. anno ſalutis. 1256. in hunc modum:Dum (inquit) Reges Siciliæ,& Imperatores progenitores noſtri in Panormitana eccleſia honoris excellentis inſignia in vita conſueuerunt recipere,& poſt fata quieſcere in domino dormientes:vbi etiam cœleſti pręſidio clarum fœliciter ſuſcepimus diadema,&c. Carolus Siciliæ Rex Comes Andegauenſis , qui Manfredo occiſo Siciliæ Regnum Clementis Quarti Romani Pontificis munere eſt adeptus,in diplomate dato Neapoli die. 19. Octobris. 14. indit. anno ſalutis. 1277. ita habet:Pro parte Canonicorum, & clericorum Archiepiſcopatus , & capellæ ſacri palatij Panormitani , & aliorum clericorum tam Latinorum , quam Græcorum ciuitatis eiuſdem. & infrà : Nos autem,qui ciuitatem eandem ſpeciali prærogatiua diligimus, & fouemus , eò quod caput , & ſedes regni exiſtit ; ipſorum iuſtas petitiones gratis proſequentes affectibus fidelitati veſtræ firmiter præcipiendo mandamus. &c. Petrus quoq; Aragonius Siciliæ Rex poſt Gallorum cædem Panormi regiam coronã ſuſcepit anno ſalutis. 1282. die. 12. Aug. Iacobus eius filius , qui poſt eum Siciliæ Rex ſalutatus eſt, in eadem Panormitana eccleſia regijs euectus eſt inſignibus anno ſalutis. 1286. die. 2. Februarij in feſtiuitate Purificationis , vt conſtat per eius diploma datum Panormi eo die. &c. Fridericus ſecundus huius nominis Siciliæ Rex , quem falsò tertium appellant,Panormi quoq; regijs faſcibus,a mictuq; primùm indutus in priuilegio dato Panormi die. 7. Ian. anno ſalutis. 1325. Conſiderantes (inquit) fœlicem Panormitanam vrbem , quam progenitores noſtri diuæ memoriæ tanq̃ amœnitate naturali conſpicuam,& deuota fœlicitate,ac fideli deuotione pollentem regni caput,& meritò eligere decreuerunt. &c. Petrus ſecundus Sicilię Rex in priuilegio dato Panormi die. 19. Maij anno ſalutis. 1340. Si Panormitanũ (inquit) vrbem fœlicitatis titulo ſuę fidelitatis merito inſignitam , in qua prędeceſſorum noſtrorum ſedes , & glorioſa cunabula claruerunt , ipſi prędeceſſores noſtris Reges,& Principes priuilegijs , immunitatibus , & gratijs plurimis decorarunt: nos etiam qui Dei nutu ab illis Regibus, atq; principibus originem trahimus,atq; in eadem vrbe ortum habuimus,& ſceptrum regni ſuſcepimus.&c. & infrà : Pręſentis itaq; priuilegij ſerie notum fieri volumus vniuerſis tam pręſentibus, quàm futuris,quòd nos attendentes grata ſatis notabilia , & plurima fidelitatis obſequia, quę Panormitani ciues ab eo tempore quo Gallorum communium hoſtium importabili iugo ſublato prędeceſſoribus noſtris pręſtiterunt;à quibus redeundi ad naturalis matris gremium à cunctis Siculis exemplum laudabile ſumptum eſt. &c. Lodouicus pręterea,qui Petro genitori in regiam dignitatem ſucceſsit , anno ſalutis. 1343. die. 7. Decembris Panormi primùm vnctus , ac Rex ſalutatus eſt,vt in geſtis eius legimus. Fridericus tertius Sicilię Rex regios faſces non eſt adeptus, quòd per Claromontanorum , qui ab eo deſciuerant , ſeditioſa , perpetuaq; obſtacula Panormo prohiberetur, vt in eius vita legitur. Martinus Rex Aragonum , & Martinus eius filius , & Maria Sicilię quoq; Reges ſuo diplomate dato Catanię confirmauerunt , vt Sicilię Reges Panormi loco conſueto per manus Archiepiſcopi Panormitani vngerentur , coronarenturq; , prout eouſq; obſeruatum fuerat. Et Martinus iunior ſedatis Claromontanorum turbinibus,quibus diu detinebatur,Panormo potitus,ſolito ibi ritu regni primitias ſuſcepit. Vt in eius vita legimus. Alfonſus demum Aragonum , & Sicilię Rex in priuilegio

dato

dato in arce noua ciuitatis Neapolis die. 15. Iunij. 1445. 8. ind. quo concedit. Panormitanis molē portus ædificādi potestatē, Cogitātibus(inquit) diu nobis in nostra fœlici vrbe Panormo, quam vnam in dicto Siciliæ vltra Farum regno habemus primariam, quæue apud totum ferè orbem vulgatum, & singulare cognomentum recepit. &c. Quin etiam Romani Pontifices eandem Panormitanam ecclesiam pluribus prærogatiuis decorarunt. Et in primis Gregorius huius nominis septimus scribens Archerio Nicodemi Sarracenorum à Normannis expulsionis tempore Archiepiscopi Panormitani in Archiepiscopatum successori in hunc modum habet: Gregorius seruus seruorum Dei dilecto in CHRISTO fratri Archerio Panormitano Archiepiscopo salutem, & apostolicam benedictionem, &c. & infra. Quamobrem charissime frater Archeri Panormitanam ecclesiam, & quæ quondam nobilis, & famosa postmodum peccatis exigentibus in Sarracenorum potestatem perfidiamq; reducta, nunc reuera ad Christianam fidem labore, & instantia filij nostri gloriosi Ducis Roberti, Domino opitulante, conuersa est, postulantis, priuilegio apostolicæ libertatis fulciri: nos tam iustæ petitionis intuitu, quàm etiam præfati Ducis amore, quem id scimus optare, ac cupere, gratanter concedimus, tribuimus, atq; elargimur, ac apostolica authoritate confirmamus eidem ecclesiæ, & per eam tibi quicquid dignitatis, & antiquitatis tenuisse ꝓbatur. Itē oēs eius suffraganeos Episcopatus, vel si qui destructis illis in eorū loco statuti sunt, vel opitulante Domino statuentur, vt in præfatæ tuæ ecclesię pristinam redeant potestatem. &c. & infra, Pręterea fraternitati tuæ pallijv sum secundum antiquum ecclesiæ tuæ morem concedimus, vt eo inter missarum solennia his dumtaxat festiuitatibus vtaris. &c. Datum Romæ. 16. cal. Maij anno domini. 1083. Pontificatus nostri anno. 10. Calixtus Romanus Pontifex huius nominis secundus ea omnia per suum priuilegium datum Laterani anno domini. 1122. nonis Aprilis confirmauit. in quo commemorat quo tempore Robertus Guiscardus, & Rogerius Comes Panormum superatis Sarracenis adepti sunt, Nicodemum genere Græcum Archiepiscopum solo titulo fuisse Panormitanum, qui dominantibus Sarracenis vitam pauperrimam apud sanctam kiriacam, hoc est dominicam, sub Monte regali sitam degebat. Adrianus quoq; huius nominis quartus Romanus Pontifex ecclesiam Panormitanam metropolitanam, quo tempore Hugo Panormitanę pręsidebat ecclesię, in omni Sicilia his verbis instituit. Adrianus Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filijs Agrigentino, Mazariensi, & Melitensi salutem, & apostolicam benedictionem. Ne in aliqua prouincia fidelibus Christianis sanctorum ministeriorum plenitudo deesset, sanctorum patrum sanxit authoritas, vt in singulis prouincijs aliqua metropolis haberetur, quę alijs ex dispensatione regiminis, & authoritate officij pręsideret. Siquidem nos prouincię Sicilię id deesse videntes, Panormitanam ciuitatem, quę solo nomine vsq; modo metropolis habebatur, in plenitudine dignitatis metropolim decreuimus statuendam. &c. Datum Beneuenti. 7. idus Iulij. 1154. Alexander etiam tertius Romanus Pontifex Adriani priuilegium suo diplomate cōfirmauit, dato Reate. 4. nonas Martij Pontificatus sui anno quinto. Fuisse Panormum vrbem vetusto tempore ante Siciliam a Sarracenis occupatam Pręsulatus titulo insignem Diuus Gregorius in registro lib. 11. c. 16. 17. 57. ac. 59. ostendit. Sed de maximo templo, eiusq; pręrogatiuis hucusq;. nunc reliqua veteris vrbis, quę vel vetustatis, vel dignitatis aliq̄d pręseferūt, prosequamur. Aedes est in eadem veteri vrbe paulo infra maximum templum omnium seruatori sacra, & D. Basilij ordinis monialium cœnobium illi adiunctum ex sancti Matthęi, sancti Theodori intra mœnia, & S. Marię à Loreto eiusdem ordinis extra mœnia, & fluuio Oretho imminentis sitis olim, & ob id nunc desertis monasterijs, a Normannis Principibus conditum. Pręd icant in eo antiquiores virgines

nes sacræ ducta per manus fama Constantiam Rogerij Regis filiam cum Deo hic dicata esset, à Gualterio Archiepiscopo raptam Henrico sexto Celestini tertij Romani Pontificis indulto nupsisse. Ostendunt & ipsius breuiarium græco idiomate, quo ab initio ad meam vsq; ætatem moniales vtebantur manu scriptum simul, & insignis puellæ ipsius pedissequæ marmoreum sepulchrum, quicquid scriptores minus aduertenter tradiderint. Enimuero fuisse eam Rogerij Regis non nepté, vt plerią; falsò asseruere, sed filiam, nemo certior testis est, quàm ipsamet Constãtia, quæ plurimis id diplomatis suis, tabellisq; publicis explicatum, contestatumq; reliquit. Inter alia nanq; eius priuilegia vnum est, quo templo Panormitano casale lacus Nicotri (vt vocant) anno. 1196. die. 15. Aprilis. 14. ind. ab ea concessum legitur. in eo post multa: Vnde (inquit) ostensis in curia nostra priuilegijs ab Illustrissimo Comite Rogerio bonæ memoriæ auo nostro. & clarissimo Rege Rogerio inclitæ recordationis patre nostro ecclesiæ Panormitanæ de prædicto casali dudum indultis. &c. Et in eius rescripto, quod Abbatiæ S. Mariæ la Gructa de Panormo (vt appellant) Abbatiam S. Mariæ de Marsala coniungit. Dato Panormi die. 13. Aprilis anno sal. 1196. bis Rogerium Regẽ patrẽ appellat inquiẽs: Magnifici patris nostri Regis Rogerij bonæ memoriæ sequentes exemplum, qui multas Abbatias ferè desertas monasterio Saluatoris de Messana concessit. &c. & infra: A tempore Regis Rogerij patris nostri vsq; ad tẽpora Guilelmi Regis secundi, nepotis nostri &c. Et in alio item post mortem Henrici Imperatoris sui mariti dato Panormi die. 9. Nouembris. 2. ind. 1199. hæc habet. Dum tu Barlaam monasterij Sanctæ Mariæ de Gructa Abbas fidelis noster ostenderes Maiestati nostræ priuilegium gloriosissimi Regis Rogerij patris nostri. &c. Reliqua multa breuitatis causa prætereo. Aedes alia extat in ea vrbis parte quodam tempore Parochia D. Mariæ de Cancellario nuncupatæ, & monialium ordinis D. Benedicti monasterium illi adiunctũ, quod ex Stephani illius, quem à Cancellariatu Guilelmi primi in Panormitanum Episcopum accersitum, & subinde à plebe ĩ Regem, maionemq; eius Admiratum tumultuante, Sicilia pulsũ, vt in historijs latè cõmemorabimus, ædibus à Mattheo Cãcellario ĩ sacros vsus conuersum est. Qua de re extat etiam Panormi Guilelmi secundi diploma. Nõ ꝓcul hinc portæ obscuræ iminens vetusta est ædes D. Theodori testudinata, & columnis subnixa, Normannorum fabrica, monialibus D. Basilij primũ adscripta. In huius vrbis regione, quę meridiẽ spectat, iter portas extintas Iudęam, & Bebilbacal, fanũ est. D. Cataldi, musiuo pauimento, & porphyrete lapide, columnisq; testudinẽ sustinẽtibus insigne, à Syluestro Comite Marsico Rogerij Siciliç Comitis nepote conditum. cui & eius magnę ędes erant coniunctę, quę hodie nullę apparent, Superest in eo fano marmorea theca paruula muro infixa, in qua huiusmodi legitur epitaphium.

Egregij Comitis Syluestri nata Matildis
  Nata die martis, martis adempta die.
Viuens ter ternos habuit menses, obijtq; [illegible]
  Dans animam cælis, corpus inane solo.
Hęc annis Domini centum vndecies simul vno
  Et decies senis, hac requiescit humo. hoc est anno sal. 1161. In propinquo templum est diuę Marię ab Admirato porphyrete etiam, ac musiuo opere, multisq; alijs ornamentis illustre à Georgio Antiocheno Rogerij Comitis primùm, & deinde Rogerij etiam Regis Admirato, vt sublimes intus & gręcę, & Sarracenicę maiores tam scriptę, quàm etiam in lapidibus incisę demonstrant literę, & plura Rogerij Regis, Guilelmorum, & aliorum Siciliç Regum testantur diplomata extructum, multis quoq; donarijs, vasisq; ad rem sacram aureis dotatum, ac octo insuper Canonicorum sacerdotum frequenti cultu celebratum. Quos

postmodum

postmodum Rogerius Rex quatuor alijs superadditis ad Diui Petri Apostoli in Palatio sacra seruitia transumpsit, vt publico ipse rescripto testatus est. Vasa verò sacra omnia Fridericus secundus Cæsar ad sumptus belli sustentandos abstulit, pro quorum restitutione casale Scupellum templo dedit, vt & illius tabellis datis Panormi die. 15. Augusti anno salutis. 1 2 2 0. liquet. Huic templo plures post annos cum monasterium monialium ordinis Sancti Benedicti Goffredus Marturana & Aloysia eius vxor coniunxissent, effectum est, vt ætate mea Admirati nomine apud rudes prorsus obliterato templum etiam ipsum insigne absurde à Marturana appelletur. Hic, vbi hodie carcer noxiorum est publicus, & initium viæ, qua Yhuzetha petitur, ac quadrato è lapide monasterij sanctæ Catherinæ officinæ cernuntur, ædes olim stabant Georgij ipsius Admirati magnificè, splendideq; extructæ. Quarum ea, quæ toto illo ambitu mira vetustatis fragmenta, & tessellata passim visuntur pauimenta, sunt reliquiæ. In hoc spatio, & sola via ab æde Sancti Cathaldi, & Sanctæ Mariæ de Admirato seiuncta, Prætoria vrbis est domus. opus quidem recens, sed anno salutis. 1 5 5 3. cum primùm nummulariam tabulam Panormitani instituerent, in eam, quæ nunc est magnitudinem ad pecuniæ custodiam ampliata, Prætoris est sedes. Ad cuius portam, quæ meridiem respicit, duo hinc inde extant pari forma ex marmore nuda hominũ nobis incognitorũ simulacra, insigni sculpturæ industria elaborata. Subest ei dextrorsum S. Catherinæ monialiũ ordinis Prædicatorũ cœnobiũ, à Palma de Magistro Angelo & Beneuenuta eius filia anno salutis. 1 3 0 0. sacratũ, ditatumq;, vbi Bebilbacal porta olim erat vrbis, & ædes Sancti Stephani de Admirato: eiq; inferius hæret Diui Matthæi fanum virginum olim Diui Basilij cœnobium à Normannis conditum. Nec multo infrà marmorea via intercurrente ad angulum vrbis super mœnibus turris Pharath, ac portæ Patitellorum incubans templum est hodie Diui Antonij, quo loco forum olim Sarracenorum fuisse in Regum diplomatibus, & publicis tabulis comperimus. Vetus hæc vrbs, quà septentrionem respicit, prisco tempore (vt dixi) stagno maritimo vsq; ad eum locum, qui Papyritus hodie dicitur, alluebatur. Quod obiectu protensæ linguæ ad vrbis vsq; verticem mare incurrens portum tutissimum faciebat. At æui cursu amnis, qui hac etiamnum ætate Papyritus dicitur, quiq; olim vrbis mœnia cum stagno lambebat, & auctam iam vrbem interfluit, limosus alioqui, & materiæ secum aliquid semper afferens, obturatis luto portus faucibus, paulatim illud ad maris vsq; littus prorsus oppleuit, oppletq; etiam in singulos adhuc annos Panormitanum maris sinum, qui ea causa importuosus propè relinquitur. Enimuero quinquaginta plus minus ab hinc annis hybernis nonnunq̃ temporibus sæuiente Aquilone non solum maritima vrbis porta, sed & campus quoq; qui intra vrbis mœnia est hodie, ad tabernas vsq; meritorias vndis atterebatur: quod hac ætate repleto iam limosa materia sinu minime contingit. Nam fluctus ipsi etiam vehementissimi ne ad portam quidem suo impetu peruadunt. Et quod de stagni ingressu scripsimus, Procopius libro. 1. de bello Gothico affirmare videtur. Cuius verba adscripsi: Panormus (inquit) vrbs sola, quoniam in ea validum erat Gothorum præsidium, ac munitissimus erat locus, obsidionem expectauit, ac pertulit. Quæ cum à terra munitissima esset, hostesq; contemneret, quinimo & vt abirent, imperabat. Classe in portum delata mari tandem expugnata est, portus enim vsq; ad mœnia patebat. Animaduersumq; a Belissario fuerat quibusdam in locis malorum nauiumq; altitudinem celsius attolli, quam mœnia. Quare classem intra portum suis statim vt agerent, iussit, ac mu-

Q rum

rum ad mare situm subirent, qui fortè tunc erat defensoribus vacuus. Iactis itaq; in portu mox ancoris, & nauibus in tuto firmatis, quarum mali vrbis propugnacula superabant, extemplo lembos sagittarijs complent, sublatosq; ad mali suspendunt fastigium. Vnde ex eminenti Gothi sagittis vndiq; icti, & instanti periculo adducti in imbellem formidinem acti sine mora mox Panormum Bellissario dedunt. &c. hucusq; Procopius. Hæc, communi Panormitanorum opinioni plurimum astipulantur. Nam cum ea anno salutis. 538. Panormi obtigerint qui decimus septimus abhinc supra millesimum fuit, quo tempore neq; partes vrbis hodierno portui cohærentes, neq; quæ portũ hodie ambiunt mœnia condita, vt paulo pòst ostendam, sed longo pòst tempore extructa fuerint; vbi portum vsq; ad mœnia, Procopius patere scribit, non de hoc portu, neq; de his mœnibus, quæ eo tempore non extabant, sed de veteris vrbis mœnibus, & portu qui ea tunc stagni instar alluebat, proculdubio locutus est. Quod & annales vrbis affirmant, cum regnantibus Petro, Iacobo, Friderico, Petro secundo & Ludouico, Logiam, ac Conciariam paludosas, inhabitatasq;, ac Iuratum, qui his partibus exinde cultis hodie adscribitur, portæ Patitellorum appellatum fuisse referunt, vt in archiuo Prætoris est videre. Cæmentarij præterea, qui ædium in ea regione aliquando fundamenta fodiunt, non in molem lapideam, neq; in solidum, firmumq; aliquod, sed in arenas marinas incidunt. Quod euidentissimum, ac omni prorsus tergiuersationi contrarium est argumentum. Sed de veteri vrbe hactenus satis.

Altera panormi pars est, quam longo post veterem vrbem tempore cõditam Neapolim græcè. i. nouam ciuitatem appellatam fuisse Polybij authoritate suprà demonstrauimus. Hæc ea est, quæ vrbi veteri ad meridiem hæret. Fuisse autem conditam longè ante primum bellum Punicum, muroq; qui adhuc vetustissimus pro maiori parte hodie veteri vrbe distinguitur, atq; arce munitam Polybius eodem loco testatur. Quam eo tempore fossis etiam, ac mœnibus circumuallatam fuisse quo Metellus Asdrubalem Carthaginensium ducem, eiusq; exercitum, ac eorum elephantos primo bello Punico flagrante fregit, ex eodem apertissimum est. Hæc à palatio incipiens, ac in formam deinceps hemicycli producta claudebatur. Quas autem iam inde à primordio regiones habuerit, incertum est. Normannorum vero ætate Kemonia, Albergaria, Deisin, & Yhalcia, quæ à Sarracenis proculdubio deriuantur, distinctam fuisse ex Regum diplomatibus, & publicis tabulis compertissimum est. Kemonia, quæ hodie nomen amisit, statim ab arce incipiens regionem portæ Mazariensis complectebatur, in qua prope arcem hodie ædes est Diuæ Mariæ ab Itria, cui iuncta est ædes alia vetustissima diuo Andreæ olim dicata & sacello Regio à Petro Archiepiscopo attributa, sed nunc ruinis affecta. Et absq; interuallo super mœnibus vrbis templum est Diui Ioannis cognomento ab Heremitis, & cœnobium ordinis sancti Benedicti illi annexum à Rogerio Siciliæ Rege extructum, vt eius priuilegio dato Panormi anno salutis. 1148. mense Iulio constat. Quod ætate mea quatuor Panormitanis Canonicis à Carolo Qvinto Caesare Siciliæ Rege, & Clemente septimo Romano Pontifice concessum est. Huic ad meridiem hæret ædes Diui Georgij, & cœnobium ordinis Diui Basilij à Roberto Guiscardo illi coniunctum. Sed processu æui à Friderico secundo Rege monasterio Sanctæ Mariæ de Alto fonte & de Parco in hospitium elargitum, vt patet eius diplomate dato Messanæ die. 28. Iunij. 1307. Altera huius partis regio Albergaria, hodie appellationem retinet. In qua venale forum Segeballàrath Sarracenicè dicebatur, vt in Regum eorundem

diplomatibus,

diplomatibus, & tabulis publicis legimus, sed corrupto paulatim nomine à cæde Gallorum ad meam vsq; ætatem per aphæresim, ac syncopata voce Ballarò nuncupatur. Huic foro ad occidentem templum imminet Parochiale Diui Nicolai ab Albergaria vetusto cognomento, a Regina Blanca anno salutis. 1400. conditum, vt inscriptio in vetusta tabula primario eius templi sacello affixa ætate mea testabatur. Incubat quoq; eidem foro ad meridiëm Carmelitarum cœnobium. Sed subest ei ad Boream cœnobium D. Mariæ à Grutta ordinis sancti Basilij à Roberto Guiscardo erectum. cui ab Henrico quinto Cæsare & Siciliæ Rege, & Constantia Imperatrice fuit adiuncta Abbatia sanctæ Mariæ de Marsala cum iuribus suis, vt eorum rescriptis datis Panormi. 8. cal. Maias. 1197. apertum est. quod anno. 1552. sacerdotibus de IESV cessit. In hac æde tabula marmorea ætate mea est reperta græco epitaphio inscripta, quod ad verbum ex iambico carmine (huiusmodi nanq; erat græcum) Latinè redditum est in hunc modum:

Quæ fœliciter peperit virum illustrem
Georgium primum Principum vniuersorum
Castam, solitariam, piam Dei ministram
Lapis hic cooperit tumulo
Defunctam in senectute profundissima.
Ianuarius habebat diem
Vltimam, & finalem solam:
Inditioq; agebatur tertia tunc
Anni prætereuntis subtilissimè
Transacto milium senario
Annis cum ipsis sexcentis totis
Quadragesima cum octonario rursus.
Et puluerem quidem ipsius intus occultat tumulus:
Animam verò gestant angelorum manus
Nympham immaculatam dignam Domino
Nympharum duce, & innoxio thalamo.
Et nunc exultat nymphicè tractata,
Virtutum linteo induta,
Et bonis omnibus circumornata,
Et diuinis radijs impleta,
Vt quæ comis legata pro filijs
Preces commendat Deo alloquij fiducia.

Thecam hanc Georgij Admirati fuisse genitricis & tempus, & locus satis indicãt. Vtraq; hæc regio ampla est, & populo frequentissima. Tertia huius partis regio Deisin Sarracenicè, ea est, quæ nonnihil immutata Diuisi hodie dicitur. cuius Parochialis ecclesia Diuo Ioanni Baptistæ cognomento a Tartaris est dicata. Quarta regio Yhalcia Sarracenicè dicta nomen adhuc retinet, & deinceps vsq; ad mare, quod portæ Græcorum mœnia atterit, sequitur. Huius rerum venalium forum Fera vetus dicitur, vbi olim Panormitanæ celebrabantur nundinæ, quarum vernaculum adhuc id nomen seruat vestigium. Aedes sacræ in hac regione complures. Quarum vna est Diuæ Trinitatis iuxta Thermarum portam à Matthæo Guilelmi Regis secundi Cancellario intra vrbis eo tempore mœnia cum monasterio illi coniuncto à fundamentis erecta, quam etiam postea à Guilelmo Rege fuisse dotatam ex eius Priuilegio dato Panormi anno salutis. 1150. consequimur. Hanc subinde Henricus sextus Siciliæ Rex Teutona gente ortus, vtpote Friderici primi Cæsaris à Ruffabarba appellati filius, ecclesiæ sanctæ Mariæ, & hospitali Teutonicorum con-

cessit, vt ex Friderici secundi Cæsaris rescripto colligimus. quod in hunc modum refert. Notum (inquit) facimus tam præsentibus, quàm futuris, quòd nos ad imitationem Domini Imperatoris, & Dominæ Imperatricis fœlicium parentum nostrorum Diuæ memoriæ monasterium sanctæ Trinitatis de Panormo à Matthæo quondam dicto Cancellario constructum, quod ipsi dominus Imperator, & Domina imperatrix ecclesiæ sanctæ Mariæ, & hospitali Teutonicorum misericorditer concesserunt. hęc ille. Teutonum igitur hoc pacto factum est ex ea Xenodochium Mansio hodie vulgò appellatum. Non longe ab eo templum est D. Mariæ ab Angelis, & minorum Fratrum, quos obseruantiales vocant, cœnobium ætate mea illi à fundamentis adiectum. eiq; vicinum aliud est monasterium monialium ordinis Prædicatorum Diuæ Mariæ à Pietate, a Francisco Patella Siciliæ Magistro Portulano super eius egregijs ex quadrato, & ornato lapide constructis ædibus ætate etiam mea fundatum, Et propè extat ædes D. Mariæ a Victoria pijs viris dicta, qui veste alba amicti, & facie velata in furcam, securim, aut aliam id genus capitis pœnam damnatis piè assistunt. Cui hæret templum aliud insigne D. Mariæ de Spasmo appellatum, & cœnobium Montis Oliueti illi contiguum, a Iacobo Basilico Iureconsulto anno salutis. 1506. extra vrbis mœnia tunc, licet ampliata ea parte, ætate mea intra mœnia conditum. Vlterius moli portus imminens ædes est præclara, duplici columnarum ordine suffulta, & lapidibus quadratis ingentibus insurgens Diuo Nicolao cognomēto à Yhalcia totius regionis Parochialis. Et iuxta eam, sed portui magis prominens templum est quadrato etiam lapide testudinatum, columnisq; ex speculari lapide conspicuis subnixum D. Mariæ à Cathena vel ob id nuncupatum, quòd portus littori incubat, Vbi olim, cum profusior erat, ne aliquando hostiles rostratæ naues in portum irruerent, cathena ferrea faucibus inserta vtrinq; erat colligata. Hinc ad iactum lapidis ad meridiem distant, areæ maximæ, quam planitiem maritimam appellant, prominentes, Manfredi Claromontani Motycæ olim Comitis insignes veteris architecturæ ædes, anno salutis. 1320. structę Hosterium ętate mea dictę. Quas cum Andreas Manfredi filius defuncto patre, quòd à Martino Sicilię Rege desciuisset, capite plexus esset, Rex ipse sibi in regiam adscripsit: curiamq; circum eas amplissimam, vbi Iudices totius regni ad causas decernendas, quę antè (vt Friderici Regis secundi priuilegio constat) in Castro ad mare agitabantur, conuenirent, instituit; qua postea Sicilię Proreges vsi sunt. Verùm anno salutis. 1517. cum per mortem Ferdinandi Hispanię, & Sicilię Catholici Regis motibus in Sicilia, & Panormo pręsertim exortis, Hector Pignatellus Montisleonis tum Comes Sicilię Pręses à coniuratis in ea regia expugnata captus esset, sedatis postea motibus tutum sibi, suisq; posteris ibi refugium minimè fore ratus, regia ad maris arcem, quę munitior est, translata, mercium cò horreum, quod Doanam vulgò appellant, transcripsit. Porta vrbis in hac regione, & non longè ab his ædibus olim erat Politio cognominata, quæ hodie licet nulla sit, nomen tamen apud seniores adhuc retinet. Et de Neapoli quidem satis.

TERTIA PANORMI pars ea est, quæ veteri vrbi, ad septentrionem interfluente amne hodie hęret, Seralcadis Normannorum Regum ętate, & hodie appellata, transpapyretum ciuitas Rogerio regnante in priuilegijs, & publicis tabulis etiam dicta. Hęc à Palatij confinio, & à fluuiolo Papyreto initium habēs, mœnibus curuato cursu cincta, veteri vrbi ad turrim Pharath iungebatur, vt ex murorū fundamentis in quæ fossores passim incidunt, liquet. Forū eius venale à Bandera nomen habet. Eius ędes sacrę sunt: tēplū sanctę Crucis Parochiale, & alterū Diui Hippolyti. Est & D. Augustini cum Heremitarum fratrum cœnobio nō ignobile fanū. Hanc vrbis partē Papyretus amnis hodie statim

interfluit:

interfuit: qui plures habens triticeas molas ad Panormitanum portum se exonerat. Oritur autem extra mœnia ad pas. fermè quingentos è fonte sub specu effluente, cui Sarracenicè Aynseitme, sed Aynsindis corruptè hodie nomen est. Siquidem Ayn Sarracenicè fontem sonat: Seytim viri proprium est nomen. Is fluuius & extra, & vrbis etiam mœnia ingressus statim in stagnum, paludesq; diffunditur. Vbi papyri magna gignitur copia. Est autem hoc genus scirpi frutex nudam habens virgam triangulis lateribus in gracilitatem fastigiatum, longitudinis circiter cannæ vnius, & in summo lanuginem habens capillarem. a quo & locus, & amnis Papyritus est appellatus. Erat eo loci, ad flu. dexteram Sarracenorum tempore trapetum: vbi & cannæ mellitæ frustatim coniectæ, & oleæ, fluuij cursu molebantur Mahassar Sarracenicè dictum, vt in Normannorum Regum priuilegijs legitur. Super cuius postmodum rupem à Normannis Regibus ædes D. Iacobo Apostolo dicata est, & à Mahassar quoq; appellata, quę corruptè hodie à Mazara correpta media à Panormitanis ciuibus nominatur. Stagnum illud maritimum, cuius suprà memini, hucusq; olim peruenisse situs quoq; loci maximè vallatus indicat. Porta erat ad hęc vrbis mœnia à Rota olim vocata, vt publicis tabulis, & Regum priuilegijs constat, quę hodie clausa licet nomen amiserit, mœnibus tamen nomen dedit, quę Rotę appellationem adhuc habent. In hac vrbis parte, & ad huius flu. sinistram loco, cui Sarracenicè adhuc Ayn Romè, quod fontem Christianorum Latinè interpretamur nomen est, anno salutis. 1550. insignes conditę sunt ædes. in quibus textrina officina ingens, in qua textiles lanę fiunt vestes, primum constituta est.

QVARTA, & vltima Panormi pars id totum spatium, quod inter veterem vrbem, duasq; vrbis prędictas partes & portus littora interiacet, complectitur: ingens sanè, & pluribus regionibus, sacrisq; ac profanis ædibus pręclaris ornatissima. Nam cum olim stagnante fluuio, & stagno quoq; eam perfundente tota esset paludosa, habitationi erat inepta. Processu verò æui palude resiccata suburbijs locum dedit. Quorum pręcipuum Amalphitanorum fuit, & eorum Parochialis ędes D. Andreę sacra, quę adhuc extat, & D. Nicolai fanum prope eam quod à Burgo adhuc cognominatur, & subinde cęterę regiões illis adiectę sunt, vt Conciaria, Logia, & Terracina. Cuius rei argumentum non infirmum est, quòd tempore Guilelmorum Regum neq; Conciaria, neq; Logia regiones habitatę, nec cognitę fuerunt: sed Amalphitanorum duntaxat suburbium, vt in diplomatibus, & tabellionum tabulis comperimus. Iuratus pręterea vrbis, qui omnium postremus est, non Conciarię, aut Logię, prout hac ętate, sed portę Patitellorum etiam anno salutis. 1300. Petro primo, Friderico, Petro secundo, & Lodouico Regibus ascribebatur, prout in archiuo Prętoris videre est. Hęc itaq; pars cum proximè coaluisset, templum Sarracenorum, quod & in ea, & extra mœnia erat, Christiano purgatum more D. Iacobo iam antea dicatum, relicta S. Andreę ęde, in vniuersalem totius huiusce partis Parochiam Ciues constituere, vt ex pub. tabulis cognouimus. Aedibus pręterea D. Francisci cum fratrum minorum (quos Conuentuales appellant) cœnobio insigni hęc regio est celeberrima. D. quoq; Dominici templum in eadem, & monasterium illi annexum religiosissimum ordinis Prędicatorum. A quo non procul cœnobium est S. Citę ordinis eiusdem, Lucensium olim Xenodochium. E regione quoq; templum D. Annunciatę ornatissimum, cui vicina est D. Lucę ędes. subestq; huic D. Petri Apostoli templũ cognomẽto Balnearij anno mundi. 6589. Roberto Guiscardo rerũ Panormi potiente extructũ, quẽadmodũ huiusmodi super eius porta in saxo marmoreo gręca, sed in Latinũ versa indicat inscriptio: Expletũ fuit adorabile tẽplũ sanctorũ Apostolorũ Petri & Pauli in diebus Illustrissimi Ducis Roberti, & Siciliettę eius vxoris impensa Nicolai filij Leonis Paratalassiti Panor-

 mitani,

mitani, & sollicitudine, curaq; Nicolai simplicis presbyteri, & tabellarij anno mūdi. 6589. inditione quarta. orate pro eo. hucusq; inscriptio. Et ad limen templi eiusdem marmor calcatur, in quo hoc fragmentum latine legitur: Aurelio Imperatori. Hæret huic arx vetus, quam Castellū ad mare ideo vocant, quòd tres eius partes mari impetuntur, & ad tuendum portus ostium à priscis condita, sed à Sarracenis templo Mahumetanæ superstitionis excitato ornata, & à Roberto Guiscardo, ac Rogerio fratre illis superatis postmodum instaurata, vt in annalibus Siculorum, & vita Rogerij legimus. Quam postremò CAROLVS QVINTVS CAESAR propugnaculis ingentibus mea ætate muniuit. Adhærebat arci, quà portus fluctibus alluitur, templum vetustum D. Ioannis Baptistæ à Normānis quidē Principibus ditatū, sed a Gulielmo secūdo Siciliȩ Rege postea cœnobio sancti Spiritus extra mœnia eius tempore ab Archiepiscopo Panormitano cōdito cū suis pagis cōcessum: vt eius diplomate dato Panormi anno salutis. 1178. mense Nouemb. quod legimus, constat. quod tempestate etiam mea ad muniendam arcem funditus deletum, iuxta ædem D. Mariæ à Cathena restitutū est. Sunt & aliæ duæ D. Mariæ ædes me viuente in ea conditȩ. quarum vna à Portu saluo, altera à miraculis appellatur, vtraq; miraculis ad aream maritimam conspicua. Hæc quarta Panormi pars cum aperto prospectu ad maris portum olim exiret, anno salutis. 1380. Mãfredi Claromõtani opera foro & campo maritimo fornicibus instar muri editis incluso muro amplissimo cincta, & cæteris tribus ædium nobilitate, ac populi frequentia reddita est celebrior. Quatuor has Panormi partes eo temporis ordine, quo à me sunt descriptæ, fuisse conditas Conseruatorum vrbis (quos Iuratos Siculi appellant) ordo indicat. Nam cum sex sint eius dignitatis, nominisq; in vrbe Senatores, distributis oneribus, duo eorum veteris vrbis, tertius Neapolis, quam Albergariam hodie appellant, quartus Seralcadis, quintus Yhalciȩ: Sextus anno ab hinc quinquagesimo supra centesimum portȩ Patitellorum, ac subinde aucta ea regione Conciariȩ, & Logiȩ nomen suscepit, vt diximus. Ita Panormus quatuor pręcipuis partibus complexa habet incircuitu p. m. ferè quatuor. Anno nanq; salutis. 1493. filo extrà ad mœnia ducto senatus eius ambitum. 3253. in circuitu cannas demensus est. cui & mea ȩtate aliquid etiam spatij ad Grȩcorum portam (vt paulo pòst dicemus) accessit. Mœnia vrbis, quà septentrionem spectat, cum essent vetustate collapsa, Fridericus secundus huius nominis Siciliȩ Rex, & Petrus filius restaurarunt. Manfredus postea Claromons, penes quem multos annos non modò in hac vrbe, sed & in ea Siciliȩ parte, quam Vallem Mazarȩ vocant, summa rerum fuit, totius penè vrbis muros multis locis dissolutos in cultum longè splendidiorem restituit. Sed & mea ȩtate Senatus ipse Panormitanus propugnaculis, eisq; miris, ac frequentibus ad recentiorem disciplinȩ militaris, munitionumq; formam innouatis munitissimam reddidit. Est verò Panormus hodie non tantùm sedes regia, & ciuitatum Siciliæ maxima: sed & Emporium, rerumq; omnium venalium forum non modò Sicilia tota sed & Italia celebratissimum. Quò confluere sedesq; trāsferre propterea consuescunt non solùm Italici generis Genuenses & Ethrusci, sed Hispani quoq; complures, quorum consuetudine res Panormitanæ maiorem in modum succreuerunt. Habet hodie portas decem: Maris, Doanæ, Molis, Græcorum, Thermarū, Sanctæ Agathæ, Mazarȩ, Nouam, Carinis, & Sancti Georgij. Quarum tres primȩ maritimȩ sunt, ac vehementi flante aquilone vndis nonnunq̄ verberantur. Prima à Mari nomen habet, quà portus petitur. altera Doanæ anno salutis. 1520. est dicata, quod per eam merces, quæ nauibus aduehuntur, in regium horreum vectigali pendendo transeunt. Tertia Molis dicitur, ob id, quòd vasta ibi est moles, quā Panormitani fluctibus marinis, quo tutior

esset nauibus statio regnãte Alfonso Hispaniç,& Siciliæ Rege anno ab hinc octauo supra centesimum obiecerũt. Reliquæ mediterraneæ sunt, quarũ vna & moli vicinior à Græcis, quorum olim ibi erat suburbium, appellatur. quæ anno sal. 5 5 3. cum moenibus coniunctis diruta ac vrbi spatio adiecto non ad orientem, vti iam pridem, sed aquilonem spectans nouam, ex lapidibus quadratis, & maximis propugnaculis, & Africæ Sarracenorum vrbis foribus ornatissime structuræ faciem suscepit. Quæ & ipsa sequiente aquilone fluctibus alluitur. Succedit ei ad paucos passus porta quædam hodie clausa, à Victoria nomen habens, qua Rogerius Siciliæ Comes vrbem ingressus, & superatis Sarracenis olim Panormo potitus est. Extra duas has portas prò moenibus Sarracenorum olim sepulchrorum erat locus, quorum ætate mea plurima sunt reperta. Subinde traiecto fluuio Oretho ad .p.m. ferme quinq; seges est dulcium arundinum, ex quibus saccarum fit. Vbi ædes ingentes sunt arcis instar à Petro speciali anno supra centesimum ad saccarum conficiendum extructæ. Sed & paulò superius aquæductus sunt insignes, qui excelsis arcubus fluuij aquas ad cannas mellitas irrigandas ducunt, a Petro Cãpo eodem ferme tẽpore extructi. Secunda porta Thermarũ nominatur ab oppido eiusdem nominis, quod p.m. 24. Panormo abest. Hanc & moenia coniuncta vetustate collapsa Fridericus Siciliæ Rex secundus à fundamentis instaurauit, vt ex eius priuilegio dato Panormi anno sal. 1 3 2 8. colligimus: Aetate verò mea & propugnaculis admirandis, & recenti forma innouatam videmus. Extra quam ad quingentos ferme passus Orethus flu. vrbem præterlabitur, Metelli contra Asdrubalem Carthaginensium ducem victoria insignis. vbi ponte eximio quadratis ex lapidibus à Georgio Antiocheno Rogerij Regis Admirato, cuius adhuc cognomentum retinet, liberaliter extructo traijcitur. Traiecto amne ad iactum fundæ ædis sacra testudinata occurrit D. Ioanni ab infirmis leprosis dicata, à Roberto Guiscardo, & Rogerio Siciliæ Comite, cum Panormum obsiderent, excitata: vt & in eius gestis legimus, & Fridericus secundus Cæsar in suo diplomate dato Hagenouæ anno sal. 1 2 0 9. mense Februario testatur. Et vlterius ad .p. circiter mille fons ingens est à Fauara sancti Philippi nominatus: vbi Rogerius Siciliæ Rex ædes insignes, locumq; fecit amœnissimum Solatium Regium vnà cum fonte appellatum, vt in eius vita traditur, & ex priuilegio Regis Friderici secundi dato Messanæ die 28. Iunij. 1 3 0 7. habemus. Et ad .p. deinde plus minus .400. ad radicem excelsi montis fons alius insignis scaturit, mare dulce nuncupatus. vbi & piscina regia olim erat; cuius adhuc vestigia cernuntur. Incubat huic fonti ad angulũ montis specus ingens, in quo cadauer illud immensæ proceritatis, cuius lib. 1. memininimus, inuentum est. Has aquas Fredericus secundus Siciliæ Rex pro commutatione viridarij cuiusdam Panormitani, quod idem Rex ex domo Mansionis Trinitatis pro extruendis moenibus, & porta Thermarum sibi occupauit, eidem Teutonum Xenodochio dedit, vt dato eis priuilegio Panormi ostenditur. Ad .p. deinde circiter. 500. dextrorsum ad montium latus cœnobium est ornatissimum, ac religiosissimum fratrum minorum obseruantiam regularem sectantium, à S. Maria de Iesu appellatum, Matthei Agrigentini concionatoris, sua tempestate illustris opera, anno ab hinc fermè centesimo excitatum. Tertia porta à .S. Agatha, cuius ædicula ad passus circiter .200. ab ea disidet, nomen suscepit. Quam deinde sequitur templum S. Spirtui sacrum, & cœnobiũ Cisterciensis ordinis illi annexum præclarum quidem, & à Gualtherio Panormitano Archiepiscpo ad ripam fluminis, quod Sarracenis eo tempore Habes nominabatur gratia, & fauore Guilelmi secundi Siciliæ Regis conditum, vt in suo priuilegio dato Panormi mense Nouembri anno saluris 1 1 7 8. Gulielmus ipse testatur. cuius primo inchoationis die, Solẽ eclypsim

passum

passum fuisse Siculorum annales referunt. Vbi etiam à conditore thesaurum quo postea templum maximum excitauit, repertum memorant. Id templũ illud est, vbi tẽporis successu anno sal. 1 2 8 2 .tertio die Paschę festo Galli quot quot tum Panormi aderant, quòd petulantius mulieres, quæ ad rem sacram solenni more confluxerant, oculis, gestibusq; procarentur, vna vesperarum hora à Panormitanis partim religionis, partim pudicitiæ vindicibus trucidati sunt. Vnde Siculorum vesperę in prouerbium abiere. Quarta porta ad latus vrbis occidẽtale sita à Mazara vrbe, quę Panormo.p.m.70. distat, nomen habet. extra quam per pontem superato Oretho amne templum .D. Mariæ à Gratijs. p. m. 3. ab vrbe aditur. quo præterito sinistrorsum ad montium radices emergens fons est perennis, & magnus Ambler Sarracenicè nuncupatus. Vlteriusq; ad .p.m.2. ad montium latus fons alius affluentissimè emergit: qui quòd celso oritur loco, totumq; Panormitanum agrũ irrigat, Altus fons appellatur. vbi vetustum eiusdem nominis est templum .D. Mariæ, eiq; cœnobium sacerdotum ordinis Cistercensis coniunctum. cui hærebant saltus Guillelmi secundi, quos Parcum, aut Circum regium nominabant. vbi frequenter venationi indulgebat, hodie priuatis vineis suffecti, à quibus & ager, & monasterium à Parco adhuc cognominantur, à Friderico secundo Siciliæ Rege conditum, cui pro dote vtrumq; Parcum, & nouum vbi est erectum, & vetus Panormi, agrumq; Parthenici contulit, ac etiam, vt in Sala eiusdem agri posset pagus construi, & habitari: addiditq; doti ecclesiam .S. Georgij à kemonia, quæ monasterium tunc erat monachorum Græcorum, vt ex eius priuilegio dato Messanæ.28. Iunij anno sal, 1 3 0 7. constat. Quinta porta Palatij lateri septentrionali hærens Noua est dicta. de qua satis superq; hoc eodem capite. Extra hanc Aynsindis fons ad .p.500. occurrit. Iuxta quem Zisa pomarium regium: & deinde ad .p. 500. Archiepiscoporum Panormitanorũ sunt horti. Et suprà ad .p.m. fons est ingens à Nixo dictus: quem ad sagittę proiectum præclarus sequitur fons Cribel Sarracenice in quodam Conradi Siciliæ Regis diplomate, sed Gabriel hodie dictus. Duo hi fontes cum maximi, & celeberrimi sint, agrum irrigant Panormitanum, & plures quoq; molas conuoluunt. Gabrieli fonti ad dexteram quidem in elato nonnihil tumulo, qui acuto monti altissimo subest, templum ad .p. mille assurgit, & ordinis D. Bernardi adiectum illi cœnobium insigne. D. Mariæ de Angelis cognomento à Manfredo Claromonte Motycæ olim Comite consensu Vrbani sexti Romani Pontificis In agro baydæ qui iuris erat ecclesiæ Panormitanæ, & ex causa permutationis adepto ædificatum, locupletissimeq; ditatum, vt in publicis tabulis Notarij Nicolai Castroni. 1 3 8 8. mense Aug. & in archiuo magnę regiæ curiæ legimus. Quod ætate mea vetustate collapsũ à Ioanne Paternione Catanẽsi Panormitano Archiepiscopo, cui cessit, instauratum, magnisq; ędibus ampliatum ab ædicula in area templi ab eo fabricata, & .D. Ioanni Baptistæ dicata, appellationem à .S. Ioanne Baydę vulgò adeptum est. Prospectum habet in totum agrum, ac mare Panormitanum iucundissimum, ac verè regium. Fonti Gabrielis ad sinistram ad .p.m.2. & Panormo .p.m.4. incubans mons excelsus prominet ad cuius radices in angulo paulisper edito vrbs sita est Mons regalis appellata, vbi & templum est ingens: musiuo opere, ædiumq; superbissimarum structura toto orbe celeberrimum, magnificentissimumq; Diuæ Mariæ sacrum, & cœnobium sacerdotibus. D. Benedicti adscriptum, quod Guilelmus secundus Siciliæ Rex magnis impensis loco iuxta Bulchar Sarracenorum pagum paulo supra .S. kiriacam a fundamentis erexit, omnibus fanis non solum Italia, sed toto etiam terrarum orbe excitatis eo genere structuræ præferendum. vbi statim tanta, tamq; insignis

signis

ſignis fabricæ, maieſtatisq; templi admiratione, Regis præterea frequenti acceſſu ac incolatu, accita rerum nouarum auida multitudo, oppidum pro initijs ſuis, Panormiq; tam illuſtris ciuitatis vicinia non contemnendum effecit. quod eiuſdem Regis liberalitas paulo poſt in ciuitatem metropolim concedente Lucio tertio Romano Pontifice euexit. Hic locus hortorum amœnitate liquidis fontium planè manantium aquis, & ſuauiſsimo in totam Panormitanam ſibi ſubiectam planitiem, omnemq; vrbem ipſam, ac mare Tyrrhenum proſpectu, aërisq; clementia pulcherrimus cum eſſet, & ob frequentes Regum receſſus, qui ſe animi relaxandi gratia eò conferre ſolebant, Mons regalis iure optimo appellatus eſt. Vrbi, & templo mons ipſe incubat editus, nudus, & horridus. ad cuius verticem arx eſt vetuſtiſsima, natura quoq;, ac ſtructura munitiſsima. quæ arcis ſimul, & ſpeculæ, cœnobijq; ſpeciem habet. Aedē nanq; ſacram & columnis ſuffultā, ac cæteras ſacerdotum officinas licet antiquitate iam deformatas intus exhibet. Cui depreſſa, & montibus circunſepta ſuccedit uallis. vbi templum D. Martini colitur, à Petro Indulfo olim extructū, vt Guilelmus ſecundus Siciliæ Rex in eo priuilegio, quo in eccleſiam Montis regalis dono illud transferebat, dato Panormi menſe Innio anno ſal. 1 1 8 2. conteſtatur. Quod deinde Emanuel Montis regalis Archiepiſcopus ſacerdotibus ordinis D. Benedicti conceſsit: vt monaſterium hac lege ibi cōſtruerent, vt quotannis ſexto idus Septembris ſolenni pompa, & facibus accenſis prædictū Montis regalis templum, cui feſtus ſingulis annis hic dies eſt, quodq;. 2. p. m. inde recedit, inuiſerent. Qua conditione ad Sancti Martini ædem cœnobium acceſsit, tota Sicilia hodie nobiliſsimum ditiſsimumq;. Sexta Panormi porta in latere vrbis ſeptentrionali ſita Carinis ab oppido eiuſdem nominis p.m.12. terreſtri itinere à Panormo diuiſo cognominatur. Extra hanc ad iactum ſagittę D. Oliuæ virginis, & martyris panormitanæ templum eſt. mea ætate diruto veteri à fundamentis in nobiliſsimam teſtudinum faciem inſtauratum, illiq; minimorum fratrum cœnobium religioſiſsimum adiūctum. Et deinceps poſt. 2. p. m. ad montium radices tumulus ſurgit vndiq; præciſus non ingratū quoq;, aut inané in Panormū, & eius agros, ac mare proſpectum prębens: vbi ædicula eſt vetuſta D. Heliæ. Et ad p. deinde. m. 5. ab vrbe autem. 8. diſsitus, Galli portus prominet, vbi & olim Motya ſtabat vrbs, vt præſcripſimus. Septima porta omnium poſtrema caſtro ad mare hærens Sancti Georgij ab æde peruetuſta ad maris littus ſita, & ſexcentos ferme paſſus ab vrbe diſtanti nomen ſortita. Vbi molem nouam ex ingentibus lapidibus ad portū tutiſsimum conſtruendum mea ætate magno ære inceptam, vis fluctuum Panormitanorum inertia abſorpſit. Mons Peregrinus (cuius ſupra memini) ad totidem paſſus imminet, ad cuius meridionalem angulum lapis ingens toti Panorminitanæ planiciæi pateus Imperatori nuncupatus, à Friderico ſecundo Cæſare Siciliæ Rege ibi ea lege, quæ in hunc vſq; diem ſanctiſsimè obſeruatur, affixus eſt, vt cum primùm ſolis vmbram ex rupe imminenti cadentem recipit, quod vigeſima propè diei hora æſtate euenit, coloni, qui mercede Panormitanum colunt agrum, laborem peregiſſe cenſeantur, nec ſecius in opus cogi poſsint. Mare, ad cuius littus perſtat Panormus, fœcundum, & omnis piſcium generis piſculentiſsimum, thynnorum etiam à Vergiliarum exortu ad Arcturi occaſum copioſa induſtria, viſuq; delectabili captura, celebre eſt. Id quoq; habet Panormus peculiare, vt vbicunq; tam intra, quàm extra moenia terra non nimis effoditur, ſtatim ingens vis aquarum ſcaturiat potu nec ingrata, nec inſalubris. Hinc priuatæ ædes ſingulæ ſuos habent puteos. Manāt præterea, ac largiſsime effluunt intra vrbem aquæ complures publicæ. Quarū habetur ſaluberrima quæ Sarracenicè adhuc Yharaffi nomen habet. Sed hæc

& aquarum

& aquarum abundantia interdum exitiosa est, qua crassior, concretiorq; factus aer inclementiam parit, atq; in morbos resoluitur, quibus non parum etiam caussæ ex eo prouenit, quòd æstate refrigerantes salutaresq; flatus, montium, quibus circumsepta vrbs est, obiectu arceantur. Offensionem etiam interdum nō mediocrem accipit à torrente, qui ex aquis pluuialibus à collibus Montis regalis collabentibus collectus meridionalia olim veteris vrbis mœnia alluebat. Sed auctam iam ea parte vrbem interfluit, hodie fluuius mali temporis appellatus. Qui cum aliàs Panormo metum tantummodo incusserit, anno demum salutis. 1557. 5. cal. Octobris hora noctis prima, aquæductus eiusdem nominis orificijs à ciuibus imprudenter obturatis, adeo tum ex quatriduana ingenti pluuia auctus iuxta mœnia stagnauit, vt perruptis sua vi mœnibus palatio regio ad meridiem hærētibus, ita vehemēs, ac sæuus maximo suo alueo abinde vsq; ad mare proruperit, vt in exitiū Panormi cōspirasse videretur. Nā quicquid in eo tractu vijs depressis, quibus fluebat, tum sacrarum, tum profanarum etiam nobilium erat ædium, quæ supra bis mille fuisse censentur, cum trium ferè hominum milium miserabili suffocatione, ac maxima rerum omnium iactura vel secum traxit & absumpsit, vel prostrauit. nobis videntibus, & tot Sicilię Regum, ac Panormitanorum segnitiem arguētibus, qui tanto hosti, cū facilè possent, facto ꝓ mœnibus vallo quo torrens intacta vrbe Oretho fluuio misceretur, modum nunq̃ imposuerint. Panormus alioqui singulare id nomen promeruit, & seruat, vt in exteris excipiendis, amandis, ac fouendis, quorum incolatu maximè coaluit, nulli sit secunda. Quo factum est, vt eam virili forma Panormitani pingere soleant. cuius facies prolixa, atq; acuminata barba, caput regio diademate sit redimitum: pectus flexuoso volumine sugat anguis: ante pedes calathum habeat auro, & floribus plenum, cum hoc symbolo: Panormus vas auri, suos deuorat, alienos nutrit. Cuius indiciū numisma vetus ex ære apud me est; quod dextera barbati hominis græcanico amictu insignis caput hac gręca inscriptiōe. PANORMITANON. sinistra verò phœnicē pedibus fulmen tenentem exhibet, exprimitq;. Nobilitata fuit hæc vrbs prisco tempore Andrea vetustissimo, & in primis philosopho insigni Panormi orto, vt. 14. lib. testatur Athenæus. Scripsit de ijs, quæ falsò creduntur: librumq; edidit de historia ciuili Siculorum. Sed maximè insignis effecta est ortu Oliuæ, & Nymphæ virginum, & martyrum. quarum gesta clara habentur. Antonius quoq; cognomēto de Bononia equestri Beccatella familia Panormitnatus fuit. qua ratione à prima ætate se Panormitam cognominari voluit. Is adolescentulus Bononiam, vnde suum genus repetitur, studiorum gratia missus iuri primùm ciuili operam dedit, atq; aliquot in eo studio annos versatus iureconsultus tandem non mediocriter doctus euasit: operā deinde dedit Poeticæ, atq; Oratoriæ, ad quas facultates veluti a natura rapiebatur. In quibus adeo clarus breui euasit, vt per ea tēpora in omni Italia Poeta & haberetur, & esset. Quem eo nomine Sigismundus Imperator in Italiam veniens vno omnium doctorum virorum, Principumq; consensu laurea corona donauit. Ob facundiā quoq;, ac prudentiā omnes penè Italiæ Principes maximo ipsum honore prosecuti sunt: præsertim verò Philippo Mariæ Mediolanensium Principi adeo charus fuit, vt octingentis annuis aureis ab eo donaretur. Sed eo grauissimis postmodum bellis occupato, Alfonso Hispaniæ, Siciliæ, & Neapolis Regi, postremò & Alfonsi filio Ferdinando adhæsit. Quibus longè iucundissimus, atq; charissimus fuit. Lusit admodum adolescēs in Hermaphrodito. Extant multæ eius orationes. extant & epistolarum, atq; epigrāmatum multa volumina, quæ quidem in magno vsu habentur. Extat & eius opus elegiaco versu in Antoniū Raudensem, quòd ab eo lacessitus, Rhodum inscripsit. Scripsit de dictis, & factis Alfonsi Regis, qui eo doctore perdiu vsus est, libros quatuor. Complexus est etiam res gestas Ferdinandi Regis. At cum ad septuage-

simum

gesimum ferme ætatis annum peruenisset, epitaphium huiuscemodi sibi ipse composuit:

Quærite Pierides alium, qui ploret amores,
Quærite qui Regum fortia facta canat.
Me pater ille ingens hominum sator, atq; redemptor
Euocat, & sedes donat adire pias.

Id voluit Tusculo in marmore sepulchro incidi, quod viuens adhuc humi sine vlla structura magnifica Neapoli in æde Diui Dominici sibi fieri curauit. Vbi paulo post relicta honesta sobole fato functus & tumulatus est. Floruit sub idem tempus Petrus Ranzanus Panormitanus ordinis Prædicatorum. Is theologiæ professor clarus, oratoriæ facultati, ac poeticæ ita insudauit, vt in oratorem, & poetam celebrem euaserit. Cuius eloquentiæ fama impulsus Ferdinandus Neapolitanus Rex Ioanni filio, qui postea Cardinalis effectus est, præceptorem eum adhibuit, ac subinde ad Lucerinum episcopatum euexit. Scripsit annales omnium temporum, quod opus morte præuentus non compleuit, quod his eius verbis in lib. 40. constat. Gerborum (inquit) insulam pons quidam lapide structus, turribus altis munitus continenti coniungebat. Fuisse verò structum eum pontem à Siculis constat, quo tempore eorum illi inclyti Reges à Normannorum sanguine ducti (de quibus suo loco mentionem aliquando faciam) Tunisienses Reges varijs cladibus afficiebant, Africæq; partem possidebant. Et paulo infrà: In Aragonia (inquit) & in Sicilia, atq; in cæteris regnis, quorum sum mentionem facturus. hæc ille. Et cum in decem alijs, quos postea tantum scripsit, libris, neq; Hispanorum, neq; Siculorum Regum, nec earum prouinciarum meminerit, opus eum non perfecisse constantissimum est. Scripsit etiam de ædificatione Panormi opusculum, quod extat. Tulit quoq; hæc vrbs ætate mea Hieronymum Fuxa arcis ad mare præfectum. Is (mirum dictu) decem dies æstiuo tēpore longissimis etiam itineribus fessus absq; potu agebat. Ornatur hodie Petro Tagliauia & Aragonio' Archiepiscopo Panormitano & S. R. E. Cardinali Religiosissimo. Sed Panormo vrbe satis descripta ordinem persequamur.

POST Græcorū portam, & vrbis mœnia ad p. ferè. 300. ostium fluuij Orethi (quod natum ex monte latinis sonat) succedit, Vibio Sequestri. absq; nomine autem Polybio lib. 1. Habes Sarracenis, & Normannis Regibus in deplomatibus. Admirati hodie Panormitanis, ob pōtem ad eius traiectum a Georgio admirato olim extructum, appellati. Ptolemæus verò iuxta Panormum in eisdem longitudine, gradibus, & minutis fluuiū Eleutherum ponit in tabulis, & figura Siciliæ. Cuius authoritate Orethum hunc esse fluuium proculdubio censendum est. Eleutheros preterea Grecis, cum amœnum sonet: & in Phœnicia (vnde Panormus est) Eleutherus alter fluuius Ptolemeo in tabulis, & Pli. lib. 9. c. 10. testibus extet, huic nostro à primis conditoribus vrbis, qui Phœnices fuerunt (vt diximus) vel ab illo, vel ab amœnitate loci nomen hoc inditum fuisse, etsi nullus author, qui quidem ad manus meas peruenerit memorie hoc prodiderit, verisimile tamen est. Prebet is fl. etsi rarò, siluros, sed eos paruos, quos recentiores Sturiones appellant, pro vt anno salutis. 1545. ipsi nos visu didicimus. Caput habet in montibus supra Montem regalem vrbem ad p. m. ferè. 4. ex duobus fontibus. Quorum vni Misiliandunis Sarracenicè, alteri verò Frauacta nomen est. qui excurrentes paulo infrà confluunt, & mox augentur ex fonte insigni, cui Cannizzaro hodie est appellatio, qui statim à suo ferè ortu molas conuoluit. non longè verò ab eius dextera Rayhalcesis, Pyrus, Parcus, & alij fontes exoriuntur, qui omnes ad monasterium S. Mariæ à gratijs concurrunt, & mox in Orethum illabuntur. qui ita auctus ingenti alueo in vtraq; sui ripa domesticarum arborum viriditate, & plurium fontium scaturigine amœnissimus, dilapsus hic tandem in mare effunditur,

effunditur. Vlterius ad p. m. 2. ad littus maris duo sunt fontes sibi succedentes, quos aquas Cursaliũ (qui Pyratæ sunt) hodie appellãt. Et deinceps ad totidẽ passus Ficaraziarũ ager, & Aedes sunt, & mox Bayhariæ Sarracenici nominis, quod terrã arenosam, mobileq; significat, fluuij ostium. vbi & paruarũ cimbarũ est statio. cui Sarracenicè Misilimir adhuc nomen remansit. Oritur is fluuius ad arcem, cui Resalaymis Sarracenicum hodie est nomen, decem circiter. p. m. a littore distans, è fonte eiusdem nominis ex specu exundante, statimq; fluuium faciente, vbi pagus olim erat Miserella nominatus, quem Teutonum Xenodochio Sanctæ Trinitatis Fridericus secundus Cæsar concessit, vt priuilegio dato Panormi. 1 2 0 6. ipse testatur. Dilapsus deinde augetur ex pluribus fontibus. Sed cum tabernam hospitatoriam à Myrtis appellatam alluit, Risalaymi cognomento relicto, Myrtorum nomen suscipit, & decurrens ad. 3. p. m. augetur ex fonte alio cui, Sarracenicè Misilimer est appellatio. vbi arx est eiusdem nominis in rupe edita a Manfredo Claromonte olim excitata, & mea ætate anno salutis. 1 5 4 0. oppidulum à Francisco Bosco Siciliæ Locumtenente conditum. Deinceps fontem paruum excipit à Buyhuto Sarracenicè nuncupatum salsas, tepidasq; habentem aquas, quas epotas statim ventrem laxare, & plerosq; languores curare Panormitani experiuntur. Dilapsus postmodum agrum Bayhariæ vino nobilem interluit, cuius ad ostium (priori amisso) nomen vsurpat. Insignis fuit & mira Rogerij Siciliæ Comitis contra Sarracenos victoria, qua mox animo elatus Panormo potitus est, vt in historijs memorabimus. Mons Gerbinus vlterius ad p. m. 4. & à Panormo p. m. 12. distans sequitur, quem mare allambit, & mons alius vndiq; præcisus ei contiguus Yhalfanus Sarracenicè adhuc vulgò nominatus. Ad cuius verticem Soloentum vrbs vetustissima hodie prorsus iacens cernitur. Cuius mœnia circumquaq; iacentia, ac templorum, aediumq; priuatarum vestigia columnæ præterea prostratæ, ac cisternæ, quæ hucusq; visuntur, eius præteritam ostendunt claritatem. Erat autem ambitus passuum supra mille, & naturali situ communita, vnicum habens aditum, & ascensu perdifficilem. Hanc Phœnices eo tempore, quo & Panormum, & Motyam (vt lib. 6. testatur Thucydides) incoluerunt. Subest ei ordine eiusdem nominis nimirum Soloenti hodie arx frumenti Emporium, portum habens nauium capacissimum: vbi & thynnorum præclarus est piscatus. Sequitur deinde ad. p. m. 2. fluuij ostium, quem S. Michaëlis de Campo grosso in suo priuilegio dato Panormi anno salutis. 1 2 4 0. Fridericus secundus Cæsar, & Siciliæ Rex ab æde sacra eiusdem nominis, quæ proxima sequitur, appellat. Aetate vero mea fluuius Pontis rupti vocatur: cui cum Petrus Spetialis, cuius paulo suprà memini, anno abhinc ferè centesimo ad traiectum eius pontem sua ipsius impensa ad salutem itinerantium magnificè extruxisset, torrentisq; impetu corruisset, ab euentu nomen obuenit. qui tandem anno salutis. 1 5 5 3. ære publico restitutus est. Caput habet is fluuius ex balneis Cephalæ. vbi paruo inter se spatio distantes tres discrepantis naturæ fontes emergunt, calidus, frigidus, tepidus, qui statim in æde testudinata recepti miscentur, & balneas faciunt aluminosas. quæ inde dilapsæ caput sunt huius fluuij, qui exilis primum, & macer, augetur deinde pluribus fontibus ex monte edito, quem Canem vulgò hodie cognominant, oriundis; & excurrens hic mare ingreditur. Diui postea Michaelis à Campo grosso nuncupati templum ingens & pulcherrimum sequitur, in rupe edita, & mari prominenti ex lapidibus quadratis, ac structura insigni, & testudinata à Principibus Normannis, (vt artificium elaboratum indicat) conditum. Sunt ei annexæ officinæ aliquæ, ac cisterna, quæ cœnobium sacerdotum illi fuisse coniunctum aliquando, demonstrant. Olulis oppidum in hac ora à Ptolomæo ponitur:

cuius neq;

cuius neq; veterum quisq̃ meminit, neq; vestigia apparent. Turris specula successit ætate mea à Thermitanis Himerensibus excitata pyratarum stationibus prominens. Et deinde arx est S. Nicolao adscripta, centum circiter abhinc annis à Thomasio Crispo Panormitano à fundamentis ad maris littus erecta. Et vlterius ad p. m. 3. Trabia est arx, & fontes plures ex viua ipsa rupe periucunde, ac affluenter emanantes, quibus totus inter vtranq; arcẽ interiacens ager ad segetẽ arundinum mellitarum irrigatur. Mare huius oræ thynnorum captura fœcundissimum est. Et ad p. m. 2. Thermitani fl. ostium occurrit ornatissimo ex quadrato lapide structo ponte mea ætate nobilitatum. Oritur is non longè à Prizi oppido, & dilapsus ad Marganam arcem, cuius nomen suscipit, ex tribus fluuiolis augetur. vnde decurrens Biccarum primùm, à quo nomen induit, & paulo pòst Caccabum ad dexteram, ac subinde fluens Ciminnã ad sinistram relinquens oppida, hic non longè a Thermis Himerensibus oppido, cuius cognomentum vsurpat, mare influit.

F. TH. FAZELLI ORDINIS PRAEDICATORVM DE REBVS SICVLIS, PRIORIS DECADIS.

LIBER NONVS.

DE THERMIS HIMERENSIBVS VRBE. CAPVT PRIMVM.

TRAIECTO fl. ostio, per passus ferme quingentos ad radices Erauci montis (in Verrem. 3.) ex Himeræ vrbis excidio, ac reliquijs Himerensibus conditum extat oppidum: cui à calendo (id enim thermæno græcis sonat) Thermę nomen imposuerunt. Sunt enim eo littore calentes ex sulphuris cõtagione aquæ lauandi, sudandiq; vsibus deputatæ, quibus Herculem aliquando ad soluendam itineris defatigationem lotum fuisse lib. 5. author est Diodorus. Cupiens (inquit) Hercules circuire Siciliam, à Peloro ad Erycem perambulanti littus, ferunt Nymphas ei calidas aquas in requiem corporis parasse, quæ cum duplices essent; hæ Imertæ, Geptæ alterę à locis sunt denominatæ. Harum itaq; aquarum commoditas ad definiendam nouæ vrbi sedem miserè eiectos attraxit. Quas ab Himera non adeo magno interuallo abfuisse in Verrem. 4. satis indicat Cicero: Himera (inquit) deleta, quos ciues belli calamitas reliquos fecerat, hi sese Thermis collocarant in ijsdem agri finibus, neq; longè ab oppido antiquo. Proinde sex tantummodo ab Himera p. m. septentrionem versus absunt. His autem præter magnam balneorum spem, Scipionis etiam Africani iunioris auxilium non mediocriter affuit, qui Romanorũ eis ad supplendum multitudinis defectum coloniã duxit. Signa quoq; ex ære fuso plurima, quæ Carthaginẽses ab Himera antea abstulerãt, deleta postmodũ Carthagine restituit, quæ non paruo eis ornamento, ac delectationi fuere. Inter quæ miratu digna erat Himera ipsa oppidi nomine, & fluminis in muliebrem figuram, habitumq; formata, quæ suis lineamentis & figura ipsa summopere intuentes afficiebat. Statua quoq;. Stesichori poetæ Himerensis clarissimi senilis, curuaq; cum libro in manu summa arte elaborata, vt Cic. refert. Quibus receptis, alijsq; compluribus Romanorum beneficijs nõnihil se retexit veteris cladis memoria, inuasitq; animos resarciendarũ fortunarum, dignitatisq; pristinæ Thermis crescentibus spes amplissima. Sed nõ

expectarunt eius euentum bellorum procellæ, quibus vndiq;, ac sepenumero iactata, ac pluries populata (vt in historijs commemorabimus) priscæ tamen Ther mitanæ vrbis complura, & ea præclara cernuntur monumenta. Theatrum semidirutū, aquæductus præterea cæmētitij, quibus aquæ, quæ à Brucato hodie nominantur, per. 4. p. m. in vrbem deducebantur. Plumbeæ item fistulæ, & ædes priuatæ iacentes plurimæ in quibus complures vetustæ inscriptiones in marmoreis tabulis reperiuntur. Inter quas in priuata quadam domo fragmentum Græcum Latinè tantum inuersis literis huiuscemodi legitur.

O. LE. PAPIS
AGAVARCHE
CHAERE

In parochiali æde literis maiusculis latinis
C. Mæsio Aquilio
Fabio Titiano C. V. Cos.
optimo ciui, ac patrono bene merenti ordo, & populus splendidissime col. Aug. Himereorum
Thermit. pecunia sua posuit.

In æde D. Petri
Titiano C. F. C. Mæsi
Titiani, & Fonteiæ
Frontinæ consularium filio
patritio ob honorem togæ virilis
Clodius Rufus eques Romanus
amico suo incomparabili.

In æde D. Ioannis
P. Cestio Catulo.
Ann. Ↄ. XXVII.
Et P. Cestio Catulio
Patri.

In claustro D. Vincentij
Paciliæ Gne:
V. A. II. M. II. D. XXVII.
veteranus &
Apol. Auste: Par.

In Domo Garofali
L. 6. Acilio
aduento.
Helias. 6. Pio
Coniugi
Ↄ. Sempronio
7. L. Primioni.
annorum. XIIII.

Iuxta ædem S. Iacobi
Secundo. XX. her:
VII. Summar: Vrbanæ, matri
Climene. cog.
primigenius. XX.

In porta falsa

In porta falsa
Publicia, Agathiá.
Publicius, Brutanus.
D. S. P.
In domo priuata Nicolai Antonij
Marturanæ iuxta parochialem ecclesiam, quæ Sthenij
aliquando ædes fuere, in lapide marmoreo:

STHENII AEDES.

FVIT Sthenius Thermitanus vir primarius, cui in Thermitana curia ænea tabula pretiosissima ob plurima in Remp. beneficia, quæ publicis literis in ea incisis declarabantur, affixa erat, vt in Verrem. 4. scribit Cic. Quæ Romam deinde à Cicerone delata, & in senatum contra Verris falsam in Sthenium accusationem producta est. Signum hic Cupidinis argenteum egregij operis habebat: quod postmodum cum lampade ab hoc oppido ad Veneris Erycinæ templum translatum fuit. Hic est ille Sthenius Thermitanus, qui, vt Cic. in verrem. 4. & Plutarchus in Pompeio referunt, magno animo Pompeium, qui à L. Sylla Romanæ vrbis Dictatore in Siciliam contra Marij partes missus Thermitanos Himereos, quòd hostium partibus adhæserant, vniuersos interficere, ac oppidum delere statuerat, repressit: Non æquum (inquiens) facis Pompei, quòd vnius ob noxam, innoxios innumeros occidere paras. Nam ego ipse sum ille, qui ciuibus, amicisq; persuasi, & inimicos coegi Marianas sequi partes. De me igitur solo supplicium sumito. Cuius responsi, animiq;, qui suæ ipsius vitæ patriam, Thermitanosq; oẽs prætulerat, admiratione, patriæ ipsius simul, & ipsi Sthenio Põpeius pepercit: ac in eo ipso iudicio, quo absolutus est, Sthenium hospicio suo dignũ cẽsuit. Atq; ob huius liberationem non solum cum hoc oppido, sed cum tota etiam prouincia gratiam inijt. Hic est ille Sthenius, qui solus in Sicilia (quod Siculus nemo, sed ne quidem Sicilia tota potuit) Verri Romanorum Prætori tanto animi robore obstitit, vt ex hoc oppido nullum signum, nullum ornamentum, nihil ex sacro, nihil ex publico, vbi complura erant præclara, & ab illo concupita, vnq̃ attigerit. Hunc propterea Verres ipse iniusto, ac falso captum titulo condemnauit, ac in varias coëgit calamitates. Quem tamen apud S. P. Q. R. ciuitates Siciliæ propè omnes testimonio suo, legationibusq; publicè laudarunt, defenderunt, ac veluti virorum omnium fortissimum prædicarunt. Sed ad Thermas oppidum redeo: quod ætate mea satis amplum est redditum. Nam cum frumenti tota Sicilia nobilissimum sit Emporium, & Panormo terra, mariq; vicinum, habitatur frequentissimè. Post Thermas ad p. m. 4. Brucatum subsequitur arx, & taberna eiusdem nominis hospitatoria, vbi oppidum eiusdem erat nominis, quod cum ad Gallos defecisset, à Petro secundo Siciliæ Rege funditus est deletum. Cuius reliquiæ supersunt eo loco, qui adhuc Curia vetus dicitur. vbi & domus dirutæ, ac iacentes visuntur, vbi & arx est deleta Castellazum appellata; cuius & vestigia clara cernuntur: Huic ordine fl. Tortus hodie dictus ad p. m. 2. succedit. Ortum habet à monte, cui hodie Xarria nomen est, ex aquis eius pluuialibus, quæ occidentem versus defluunt: & augetur deinde ad tabernam hospitatoriam à Yhaccatis hodie dictam, ex fluuio eiusdem nominis, qui ex collibus imminentibus colligitur.

DE HIMERA VRBE.

CAPVT SECVNDVM.

HIMERA vrbs post fluuium Tortum ad p. m. 2. in agro S. Nicolai hodie appellato, vtcunq; edito, qui turri Bonfornelli à littore quingentos passus sito ꝓminet, ad sinistrã ripã Himerę fl. à quo nomẽ accepit, sita ẽ, vt Duris Samius, Liuius, & Strabo referũt. Hæc à Zancleis, quos eos fuisse Strabo arbitratur, qui Mylas antè incoluerãt, fuit cõdita, ducibus Euclyde, Simo, & Sacone. Quorũ coloniæ plurimi Chalcidenses interfuerunt, cũ quibus habitauerũt & Syracusani cõplures exules à cõtraria factione superati, qui Myletadæ nominabãtur. Quo factũ est, vt apud hos pro populi confusione permixta etiã fuerit lingua, obtinueritq; idioma græcũ quoddã, mediũ inter Chalcidicũ, & Doricum. Leges tamen Chalcidensiũ omnes complexi sunt, vt lib. 6. Thucydides tradit, qui & eam in tota hac Siciliæ ora, quæ mare Tyrrhenum spectat, solam fuisse græcam asserit: Athenienses (inquiens) profecti ad sinum Tyrrhenum Himeram tenuerunt: quæ vna est Græca vrbs ex omni illa Siciliæ ora, quæ vergit ad sinum Tyrrhenum, & lib. 7. Ex ea (inquit) ora, quæ in mare Tyrrhenum vergit, Himeræi, qui soli omnium è Græcis illic habitabant. Scribit Pindarus in Pythijs ode. 12. quod & lib. 6. Diodorus refert, Mineruam Himeræ regiones elegisse, in quibus Nymphæ aquæ calidæ fontem scaturire Hercule aduentante fecere. Quæ loca simul & vrbem, quæ nunc vsq; Mineruæ nomen tenent, incolæ ei sacrarunt. hæc Diodorus. In Himeram (inquit Stephanus Bizantius lib. de vrbibus) diuertit Hercules, cum Gerionis armentis, vbi aquas calidas prouenisse Palladis iussu ferunt. in quibus Hercules membra labore sordida abluit, molli oraq; reddidit; ex quo Himera appellata est. Hæc vrbs cresentibus subinde viribus eò potentiæ peruasit, vt cum Rhegini discordia laborarent, à parte in auxilium solicitati Himerenses pulsa parte contraria contra vocantes arma verterint: illisq; patria eiectis Rhegium sibi ipsis occuparint. Hi sunt Himerenses ijdem, quos cũ aucta Rep. Phalarim Imperatorẽ exercitus cõstituissent, & custodes corporis ab eo postulatos daturi essent, Stesichorus cum plura super eo disseruisset, lepidissimo eos apologo tandem in hæc verba admonuit: Equus prata solus obtinebat; cumq; ceruus superueniẽs pascua deuastasset hominẽ contra ceruũ consuluit. At ille: si frenum (inquit) patieris, & ego in te cum hasta ascendero, quàm facilime hostem vlcisceris. accepit equus conditionẽ; atq; ita pro vltione homini deinceps perpetuò seruiuit. Apologo excepto, probatoq; Himerenses Phalarim imperio abdicarunt, atq; diu fortiter vrbis libertatẽ tutati sunt. Quam sua postmodũ insolentia, & magnitudinis impatientia tandẽ Cydippi tyrannide, vt lib. 7. scribit Herodotus, turpiter permutarunt. cui deinde Terillus successit. Quo eiecto Tero Agrigentinorũ Princeps Himeræ imperiũ obtinuit: quod contra Terillũ, & Anaxilã Zanclæ dominũ eius generũ, necnon Himilconẽ Pœnorũ ducẽ cũ trecẽtis armatorum milibus bellũ inferẽtes, Geloni Syracusarum Regi confœderatus centũ quinquaginta Carthaginensiũ milibus cũ Himilcone eorũ duce cęsis, & cæteris omnibus in captiuitatẽ abactis, fortiter sibi retinuit, vt exactius in posteriori decade: qua victoria elatus Thrasideũ filiũ vrbi præfecit. Sed cũ ille insolentius vrbis imperio fungeretur, Himerenses ab eo, & Terone patre animo alienati ad Hieronẽ Syracusarũ Regẽ, qui Gelõi successerat, defecerũt. Quos ab Hierõe postea sibi ꝓditos Tero cõprehẽsos interfecit, qua clade Himera cultoribus cũ exhausta ferè remãsisset, Doriensiũ colonia à Terone deducta restituta est. Quò cũ & alijs gentibus conuenire liberũ esset: oẽsq; pro ciuibus adscripti ciuitate donarentur: Resp. Himerensis quinquaginta & octo annos optimo statu præclarè administrata est. Quam ob id Pindarus vrbem latè potentem appellauit. Sed ducentesimo ac vigesimo posteaq̃ condita est, anno, Annibal Pœnorum Dux veteris iniuriæ memor, quòd eius causa & pater eius Carthagine eiectus, & Himilco auus à Gelone occisus fuerat, magno eam cum exercitu aggressus in vindictam depoposcit; expugnatamq; populatus,

ac spolijs

ac spolijs eius omnibus Carthaginē trāsmissis incendio prorsus absumpsit, vt lib. 11. Diodorus refert, & nos in historijs. Atq; ex eo deinceps vsq; ad ætatem non solùm Diodori, vt ipse testatur, sed meam quoq;, cultoribus deserta remansit. Quod & Strabo his paucis lib. 6. affirmat: Non enim Himeram habitari amplius nouimus, non Gelā, non Callipolim, non Selinuntem, non Euboéam, neq; alias plures. Quocirca nulli mirandum est, si à tot annis exusta, desolataq; raras, easq; exiguas suæ antiquitatis reliquias conseruet. At cū hodie tota prorsus aretur, rudera eius solicitātes, sepulchra refodiunt, fictilia inueniunt, ostreaceaq; toreumata, permulta etiam ænea reperiunt. In hac vrbe comœdiā primum repertā fuisse. Solinus, & lib. 14. Silius testantur. Nobilitata verò fuit Stesichoro poeta vno ex nouem Græciæ Lyricis, vt Suidas scribit. Qui cum antè Tisias vocaretur, propter chorearum inuentum, quas ille primus instituit, Stesichorus est appellatus, ex cuius infantis ore Pli. lib. 10. Lusciniā cecinisse prodit: cuiusq; camœnas Horatius Carminū lib. 4. graues appellat. De quo & Quintil. Institutionum ora. lib. 10. & 11. Stesichorus (inquit) quàm sit ingenio validus, materiæ quoq; ostēdunt: maxima bella, & clarissimos canēs duces, lyrici carminis dignitatē curua sustinens lyra. Reddit enim proteruis in agendo simul, loquendoq; debitā dignitatē. Et si tenuisset mediū, videretur æmulari proximus Homerum potuisse. Sed redundat, & effunditur, quod vt reprænhenditur, ita copiæ vitium est. Vixit Phalaridis tēporibus, a quo alioqui crudelissimo, immanissimoq; homine ob musas plurimū est dilectus. Cuius iussu inter alia plurima, quæ Dorice ab eo sunt cōposita, pro Nicodi Syracusani viri patritij vxore sororisq; filia epigrāma celeberrimum composuit, pro quo magnas à Tyranno gratias retulit. Opus præterea contra Helenā edidit, quod priusq̃ consumasset, in ægritudinem oculorum incidit. At cum carmē fecisset, quod palinodiā vocant, eandemq; laudasset, valetudinem visumq; recuperauit, vt lib. 3. Pausanias memorat. Edidit & poema Epodicum, quod ex tribus constat, nimirum Strophe, Antistrophe, & Epodo. vnde adagium exortum: Ne tria quidē Stesichori nosti. Filias habuit longè doctissimas: quarum carmina Phalaris admiratur. Germanos fratres habuit duos, Mamertinum geometram, & Helionactem legum latorem. Agens autem annos quinq; supra octoginta olympiade. 38. Catanæ, quò profugerat, extremū diē obijt, vt Lucianus in macrobijs refert. Cui Catanenses monumētum (cuius in Catana memini) magnificentissimū extruxerunt, & portā ciuitatis, qua illud petebatur, Stesichoreā appellarūt. Eius audita morte Phalaris Himerēsibus, & filiabus consolatorias de eius obitu scripsit epistolas. Quinimo & Himerenses est hortatus, vt tēplum ei, veluti virtutum suarum immortale monumentum conderent, eiusq; carmina & publicè in omnibus templis, & domi quoq; priuatim quisq; haberet. Crison Himereus prodigiosa currendi celeritate celebris apud veteres, ac insignis est habitus. Cuius & Plato in Protagora meminit. Himerēsis quoq; fuit Ergoteles olympicus. cuius simul & Himeræ vrbis laudes in Pythijs prosequitur Pindarus. Sed ad ordinem. Himeræ amnis ostium, & fl. ipse vrbis mœnia alluens statim sequitur, Fluuius magnus hodie appellatus, priscorum scriptis celebratus vel ob id, quod mediam Siciliam diuidere, & duos ex vno eodemq; fonte dispares gignere alueos: quorum qui mare Tyrrhenum dulces, sed qui Libycum influit, salsas habeat aquas, ad miraculū creditus sit. Quorum tamen errorem res ipsa arguit. Is nanq; eius alueus, qui in mare Tyrrhenum excurrit, ad radices occiduas Nebrodidis montis ex fonte ad dexterā Politij oppidi exoriente, & p. m. ferè. 20. ab ostio recedēti caput habet. Qui vt emergit, nō solum molas habet triticeas, sed in fluuiū diffunditur, atq; ita ad ostiū vsq; delabitur. Augetur deinde ad. p. m. 6. Xillati Sarracenici nominis, domesticisq; arboribus, & aquis passim vberrimè scatētibus nobilis pagi, fonte à dextra ei illabēte. Et subinde fluuiolus, qui ex Xarria mōte, quà oriētē vergit, oritur, & decurrēs inter Calatauuturū, & Sclafanū oppida, ex quibusdā fontibus salsas parūper recipit aquas, ad sini-

 stram

ſtram ei miſcetur. Et ita Himera maximè auctus mœnia vrbis eiuſdem nominis iacentis prius alluens ad.p.poſtea ferme. 500. hic tandem in mare ſe exonerat. Alter verò eius alueus Gela à Vergilio dictus,qui in Libycum fluit mare,ex altera Nebrodidis parte,qua meridiem reſpicit,ex fontibus ſupra Petraliam oppidum oritur,vt in eius deſcriptione late diximus. Qui decurrens paulo poſt lapicidinas ſalis interfluens,& ſalſi nomen,& ſalſas vſq; ad oſtium aquas mutuat. Quod & maiorem etiam Solini errorem arguit,qui Himeram dum ad meridiem fluit, dulces, in Aquilonem verò amaras habere aquas falsò memoriæ prodidit. Poſt Himeram fluuius Auricellæ Latinis,ſed vulgò Rocellæ noui nominis oſtium ad. p. m. 4. occurrit:vbi eiuſdem nominis eſt arx. Ortum habet is iuxta Goliſanum oppidum ex Fauara fonte.6.p.m.ab oſtio recedenti.

DE CEPHALEDI VRBE.

CAPVT TERTIVM.

CEPHALEDIS vrbs vetuſta Ciceroni, Straboni, Ptolemæo.P.Melæ, & Plinio,poſt Rocellæ amnis oſtiū ad.p.m.12.ſuccedit nomen à cephale,quod caput eſt Latinis,nacta vel ob id, quòd ad verticē præruptæ rupis,ac promontorij ſpeciē habentis condita fuit.vbi adhuc arx eſt natura munitiſsima,& vrbs ipſa iacens ambitus.m.fermè.p.vbi quoq; & templi ingentis diruti Dorica forma olim conditi clara viſuntur monumenta. Quis verò eā,& quo tēpore condiderit,ex authoribus, quorū opera ego quidē legi,incōpertum habeo.Nobilis certè fuit vrbs Cic.ætate Sacerdotij maximi dignitate,vt in verrē.5.legimus.Sed cū demū exile ſanè eſſet oppidulū,ruiniſq; affectū, & aſcenſu perdifficile,a Rogerio Rege ad angulū rupis translatum Epiſcopi dignitate,ac tēplo Inſigni hac occaſione nobilitatū eſt. Nam cū Rogerius Neapoli,cui quoq; imperabat,cū tribus nauibus Siciliā verſus ſoluiſſet,caſu circa Salernitanū pelagus ſæua oborta tēpeſtate,duos dies incerta nauigatione periclitans,ſeriò vouit,vt ad quòd primùm littus incolumis applicuiſſet, ibi tēplum Seruatori oium, atq; Apoſtolis conderet. Ad Cephaledim itaq; euitato vix naufragio appulſus cōfeſtim ad ipſius rupis radices, quæ maris fluctibus alluuntur. D.Georgio ædem extruxit,quam poſtea ruinæ proximam ciues reſtaurarunt, ac paulo poſt vrbe eò translata, mœnibuſq; circunſepta templum in ea maximum muſiuo, ac vermiculato opere hominum Seruatori dicatum, ac Epiſcopali dignitate exornatum condidit, columnis è templo veteri eò comportatis, ac oppido vetuſto deſerto,vt inhærens templi abſidi inſcriptio, ipſiuſq; ſuper hoc Rogerij diploma teſtantur.cuius verba hæc ſunt: In nomine Dei æterni,& Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti:Rogerius diuina clementia Siciliæ,& Italiæ Rex. Dignū,& rationabile fore duximus ad Saluatoris noſtri honorē domū conſtruere, ac ad illius gloriā aulam fundare,qui nobis & honorem cōtulit,& noſtrum nomen laude decorauit: cui dare eſt munus centuplū accipere,& poſt mortē vitā mereri. Hac itaq; ratione ducti ex longo iam tēpore ad honorē.S.Saluatoris propoſuimus eccleſiā cōſtruere in ciuitate Cephaledi,in qua canonicè obſeruantia coleretur. Quā volēte Deo, & Saluatore noſtro cooperante fundauimus,atq; cōſtruximus,cōcedente tamen, & confirmante Hugone tunc Archiepiſcopo Meſſanenſi,& eius loci metropolitano,aſſenſu quoq; tam Meſſanenſiū,quàm Traynenſium Canonicorū in eodē loco Epiſcopatū fieri,ipſumq; perpetuò, & inuiolabiliter permanere. Ea propter pro anima patris mei piæ memoriæ Rogerij primi Siciliæ Comitis,matriſq; meę Adelaſiæ Reginæ,mea deniq; redēptione,ac oium peccatorū meorū liberatione,hæredū quoq; meorū proſperitate,& ſalute concedimus præfatæ eccleſiæ totā ciuitatem,& mare cū eorū pertinentijs quietè,& liberè poſsidenda,eiq;, vt in perpetuū tam in tēporalibus,quam in ſpiritualibus obediāt. Redditus quoq;, ac iura ipſius ciuitatis,& maris,quæcūq; ad noſtrā dominationē pertinēt, largitione perpetua eidē donamus,ſaluis tamen regalibus noſtrę maieſtatis, fellonia videlicet, traditione,

tione,& homicidio. Sarcophagos vero duos porphyreticos ad decessus mei signũ perpetuũ cõspicuos in præfata ecclesia stabiliuimus fore permãsuros. In quorũ altero iuxta Canonicorũ psallentiũ chorũ post diei mei obitũ conditus requiescã. Alterũ verò tã ad insignẽ memoriã mei nominis, quàm ad ipsius ecclesię gloriã stabiliuimus. Ad augmentũ quoq; ecclesiæ prædictæ, suorũq; bonorũ augmẽtationẽ concedimus ciuibus Cephaleditanis ibidẽ perpetuò Deo annuente permansuris, suisq; hæredibus, vt absq; omni inquietudine,& solicitudine curiæ nostræ viuant, neq; mari, neq; terra in exercitu eant:& vt nihil in introitu, vel exitu Cephaledi mari vel terra tribuant. Ligna quoq; ad cõstruendas domos eorũ, & ad alia necessaria domuũ suarũ,& victualia pro eorũ vsu sine datione aliqua afferant. Cõcedimus quoq; eis, vt domos,& vineas,& terras suas cultas, & incultas, & syluas, quas possident, quibus voluerint, vendant, in ciuitate tamen permansuras, & ecclesiæ perenniter respõsuras. Nullũ hominẽ in ciuitate Cephaledi captũ teneat ecclesia prædicta, si sufficientes fideiussores dare poterit, exceptis (vt iã diximus) traditione,& homicidio. Præcipimus quoq;, vt nulli oĩno hominũ liceat præfatã ecclesiã temere perturbare, aut possessiones eius minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare: sed integra,& illibata seruetur circa ea, quæ ꝓ illius gubernatione, ac sustentatione cõcessa sunt, ac suis vsibus ꝓfutura. Verùm vt pdicta oĩa validiora semper,& inexpugnabiliter munita existãt,& in perpetuũ rata, ac firma permaneant, pręsens scriptũ ꝑ manus Petri Notarij nostri,& bulla plũbea regio typario impressa muniri fecimus. Datũ in vrbe Panormi ꝑ manus Roberti Cãcellarij nostri anno incarnationis dñicæ millesimo centesimo quadragesimo quinto, mẽse Aprili, inditione nona, Regni verò nostri Siciliæ,& Italiæ anno. 15. Nõ rapiant nati data ꝑ genitores. hæc Rogerius Rex. Verùm quod in superiori diplomate de sepulchris porphyreticis cõstituit, id per obitũ eius, qui Panormi obtigit, nõ est obseruatũ. Nã Fridericus secundus Cæsar ea quãprimũ Panormũ transtulit, Ioãne de Neapoli Episcopo Cephaledensi callidè Barchinonã prius ab se misso, vt liberius, quod cœperat, perficere posset, concesso ecclesiæ Cephaledensi in eorũ pretiũ feudo, quod Cultura peritis, vulgò verò Cuctura appellatur, vt eius diplomate dato Panormi cõstat. Cãpi Cephaleditani marinis fluctibus superfunduntur, quorũ agros Cete pisces pascunt. vnde lib. 14. Silius: Quæq; ꝓcelloso Cephaledias ora ꝓfundo Ceruleis horrẽt cãpis pascẽtia cete. Delphini nãq; pisces etiã hac ætate tẽpestatibus,& fluctibus eiecti marinis, sæpenumero ad littus ĩ salo relinquunt. Cephaleditana quoq; ora thynnorũ captura ẽ celebris. Cephaledi statim Carbonis noui nominis,& mox Malpertusi fluuiorũ ostia succedũt. Nascitur vterq; in mõtibus imminentibus. Sed vbi vlterius ꝓcesseris, caput Rasichelbi a Sarraceno olim Archipyrata, qui ibi frequẽter stationẽ habebat, hodie dictũ, occurrit, & turris specula eiusdẽ nois: vbi & pyratarũ adhuc ẽ statio. Cui interius ad. 3. p. m. arduo,& excelso in mõte vndiq; prerupto Pollina noui nois ꝓminet oppidũ, sed ad oram Monalis fluuij ostiũ Ptolemæo, Pollinæ hodie nominati sequitur. Oritur is amnis ex Madonia mõte quã orientẽ respicit: sed anteq̃ Pollinensem irriget agrũ, augetur ex fluuio Geracis,& Castelli Boni,& dilapsus Isnellũ oppidũ præterlabitur, & mare hic tandem influit, itinerantibus hyberno tempore sua immanitate formidabilis.

DE ALETA, ALESA, ALVNTIO, ET CALATA, PRISCIS VRBIBVS. CAPVT QVARTVM.

MONALI fluuio ad. m. p.& post Cephaledim ad. 18. p. m. Thusa arx recens ad littus succedit. Cui intus in colle imminenti ad. p. m. 3. eiusdem nominis oppidũ incubat. Sed ad orã post arcẽ Thusam ad iactũ fundæ Torrens eiusdẽ appellationis sequitur. Quo traiecto, ad. p. 500. in littore mira diruti cuiusdam edifitij vestigia occurrunt, quæ ab accolis Balneæ vocantur, ibiq; vsq; ad collis prominentis verticem, vbi arx prostrata cernitur, continuatæ per passus supra mille iacentis vrbis extant monumenta; ædiũq;

permagnæ

permagnæ ruinæ, ac disiectę ingentiũ lapidũ moles,& Marmora quædã Cæs.Aug. titulo,plæraq; græcis caracteribus inscripta, passim repeniuntur. In vrbis medio Aedes sacra.D.Mariæ cognomento à palatijs dicata, & Monasteriũ ordinis.S.Benedicti illi cõiuntũ extat.Supra vrbẽ ad.p.m.3.meridiẽ versus in collibus fons est ingens,aqua ciuitatis adhuc vulgo appellata.Vnde aquæductibus cæmentitijs miris,quorum quidam integri sunt,pleriq; disiecti,sed & multi obruti, ac fistulis lateritijs aquæ ad arcẽ ipsam primũ,deinde ad vrbẽ subiacentẽ,& illius regiones,ac demũ ad ipsas Balneas in littore deducebãtur. Eratq; ea vrbs ambitus vt apparet duorũ & eo amplius.p.m. Hæc vrbs (nisi Ptolemæus erret) qui in hac ora inter Cephaledim,& Alesam, Aletẽ vrbẽ ponit in tabulis, eã ipsam Aleten fuisse cẽsendum est.Sed cũ nullus scriptor (præter Ptolemæũ) Aletes meminerit,si Alecia nõ est,quã immunẽ,ac liberã fuisse Cicero in verrẽ scribit, & Diodorus, quæ nã vrbs Alete sit, me ignorare fateor. At dũ hæc mea scripta sub pręlo essent,Tabula quędam marmorea vetustissima latitudinis palmorũ circiter trium, longitudinis vero sex,multis literis græce inscripta,& inter Cadauera huius vrbis reperta, Cæsaris Manni Mercatoris Pisani studio ad manus meas peruenit. In qua leges plures de Agrorũ,Vinetorum,ac oliuetorũ Terminis sunt perscriptæ. Vbi sæpe de fluuio Aleso,& nulla tamen de Alesa vrbe fit mentio, quæ si fieret, hanc ipsam Alesam fuisse,& Strabonẽ in miliariorũ supputatione,simul & Ptolemæũ errasse constantissimũ esset.Hanc etenim Tabulã Marmoream in foro huius vrbis affixam olim fuisse verisimile est.Verũ etsi Alesa vrbs in ea non nominetur,quia tamen de Aleso fluuio pluries memoria repetitur,non omnino eam Alesam non fuisse affirmo sed anceps adhuc mihi est animus, dũ ex veterum scriptorũ,qui nondũ forte sunt editi monumentis veritas haberi possit. Qui vero Tissam eam fuisse,à qua & Tusam deriuatam aiunt,cũ Tissa a Cicerone exile oppidũ memoretur,& a Ptolomęo Plinioq; inter mediterranea collocetur, hanc autẽ & littoralẽ prope, ac magnam & insignẽ fuisse ex vestigijs cõpertissimum sit,minus æquo aduertunt. Post hanc vrbẽ ꝓstratã ad iactũ lapidis ostiũ fluuij Pittinei sequitur,q. Alesus in Tabula marmorea vocatur,à quo si hæc vrbs Alesa est,nomen, veluti & plures alias à ꝓximis fluuijs,adeptã fuisse arbitrandũ est. Oritur is fluuius ex montibus propinquis,in quibus pittineũ sitũ est oppidum. Cui deinde Motta fermi succedit, atq; ei dextrorsum in mediterraneis ad.p.m.6. Amestrata hæret vrbs, Mestretta hodie dicta. Post quam oriẽtẽ versus Rigitanus primum,& postea.S.Stephanus oppidula sequuntur.Sed ad littus,post fluuium pittinei caput Mariazi a palude limosa nomen habens,extat,vbi turris est specula.Subinde Serrauallis.fl.est ostium,ex ꝓpinquis dilapsi collibus, cui eiusdẽ nominis mox succedit arx, iacensq; oppidulum: quod cum regnãte Friderico tertio huius nominis Siciliæ Rege adhuc staret, per defectionẽ Frãcisci Vintimilij,cuius erat ditionis,a Rege solo fuit æquatum. Vlterius post amnẽ Serrauallis,Caroniæ fluuij ostiũ ex torrentibus colliũ Sãctorũ Petri,& Cõstantini,& Mollis cõflati sequitur,& nominis eiusdẽ recẽs oppidulũ.vbi ad littus Alesa peruetusta olim erat vrbs (si Straboni credimus) qui Alesam post Cephaledim ad.30.p.m.ponit.Ptol.quoq; (vt diximus)eã post Aletẽ,seu Aliciam collocat. Vbi fragmenta, ac veteres ruinæ pro maxima parte obrutæ ad ædẽ Annunciatæ circa Caronię littora adhuc iacent,atq; in subiectis agris,& vineis,ad.p. fere.2.m.vbicunq; effoditur,passim occurrunt.De ea insigne testimoniũ.5.in Verrẽ Cic.edidit:Siciliæ(inquiens)ciuitates multæ sunt ornatæ,atq; honestæ, ex quibus in primis numeranda est Ciuitas Alesina.Nullã enim reperietis aut officijs fideliorẽ,aut copijs locupletiorẽ,aut authoritate grauiorem. Quam etiam immunem,& liberam cum quatuor alijs,quarum iam meminimus,connumerat.Epistolarum etiã lib.13.Lautam,& nobilẽ appellat. Lex fuit in ea vrbe de senatu cooptãdo:ne quis minor triginta annis legeretur, vt in Verrem. 4. idem memorat. In Alesino agro Iulio Solino,& Afro Dionysio authoribus fons est, qui cum siletur,

quietus,ac

quietus, ac tranquillus est: sin autem tibiæ sonant, exultabundus ad cantum eleuatur, & quasi miretur vocis dulcedinem, vltra margines intumescit. Qui vbi sit hodie, nobis quidem incompertum est. Furiani noui nominis fl. ostium est post Alesam, oritur autem ex fontibus Solatij, Marescotti, & Miragli in montibus inter Troynam, & sanctum Philadelphum in excelsum surgentibus, atq; huic oræ prominentibus. Hi sunt montes celeberrimi quos aërios appellat lib. 5. Diodorus. De quibus abunde lib. primo. Aquæ deinde cognomento dulces cum taberna hospitatoria ad radices horum montium, non longe a mari statim subsequuntur. De his montibus, & aquis lib. 5. hæc habet Diodorus: Sunt montes in Sicilia, quos aërios vocant. Hos loci natura, tanq̃ continua æstate amœnos, atq; vberes reddit. Fontes sunt in eis densis vndiq; arboribus, aquæ præter cæteras dulces. Frequentes quoq; in eis quercus grossiorem, quàm qui apud alios nascũtur, fructum reddunt. Domesticæ etiam arbores, ac vites permultæ, copiaq; ingenti mala nascuntur, Adeo autem fructiferi montes existunt, vt aliquando Carthaginensium permagnum exercitũ fame superueniente abunde nutrierint. In huius regionis sylua admodum amœna, in quã diuertebantur nymphæ, ex Mercurio, & Nympha Daphnidem natum ferunt, qui a laurorum multitudine, quæ in ea frequentes sunt, appellatus est Daphnis. Educatus à Nymphis boum per multa possedit armenta, a quorum cura Bucolos dictus est. Cum autem esset ingenio acri, studiumq; plurimum gubernandis bobus impenderet, carmen bucolicum, quod etiam nunc vsq; à Siculis in pretio habetur, adinuenit, & quæ sequuntur. Montes ij ætate mea aliquid habent prisci nominis, Montisori corrupte, quasi Mõtes aërij vocitati. Ad eorum radices in colle edito, & mari prominẽti, quem mõtem incolæ vocant, nonnihil infra S. Philadelphi oppidum, Aluntium vetusta iacet vrbs Cic. Alontium Ptolemæo, Aleuntium Plinio, & Dionysio Alicarnassæo dicta, quam Ptolemæi in suis tabulis ordo, & Cic. descriptio eam ipsam fuisse satis liquidò declarant. Aluntium (in verrem. 5. inquit Cic.) supra mare situm est oppidum difficili ascensu, atq; arduo: infra oppidum est mare. Ptolemæus autem post Alesam in tabulis eam collocat. Hanc lib. 1. Dionysius Alicarnasseus Patronem genere Thurium capto Ilio Aeneę socium cum Thuriorum non contemnẽda manu relicto Aenea nouandarum rerum cupidine ductũ in hac ora, quæ Aeolias respicit insulas, in colle edito, & mari imminenti incoluisse scribit. hodie verò iacet. Cuius adhuc mira, & ea ingentia ex lapidibus quadratis & pro maiori parte disiecta cernuntur monumenta. Aedes est in ea D. Mariæ integra quidem: sed, vt arbitror, & structura docet, recens, & Christianorum opus. Lapidem marmoreum vetustissimum ad eius ianuam iacentem magnum quidem offendi græcis inscriptum literis, quas in latinum ad verbum ita vertendas curaui. Populus hæc virorum sedilia pulchra constituit in honorem Deorum propter beneficia ab eis accepta. Per vrbem quoq; ipsam magnæ, ingentesq; vetustorum operum ruinæ iacent. Huic ad pas. ferme. 500. superius prominet S. Philadelphi noui nominis, & Longobardorum, vt ex incolarum idiomate colligitur, oppidum. Qui an cum Rogerio Siciliæ Comite in Siciliam venerint, an verò alio pòst tempore, incompertum habeo. Nobilitatur autem ortu Philadelphi, Alphij, & Cirini germanorum fratrum, qui ob CHRISTI fidem imperante Valeriano Cæsare, ex Tertili Siciliæ Præsidis sententia apud Leontinos fortissimè mortem oppetierũt. Ad oram reuertenti fluuij eiusdem nominis ostium subsequitur ex vicinis montibus oriundi, & vlterius Chydę fl. ostium Ptolemæo. cui nunc à Rosmarino vulgatissima est à rosmarinorum copia appellatio: oritur ex Montisoris montibus. Ager deinde sequitur Planities S. Marci hodie appellatus amœnissimus, domesticarumq; omnis generis arborũ ferax, & aquarum vberrimus. cui in sublimi colle, agro & mari ad p. m. 3. prominenti S. Marci incubat oppidum ab æde vetustissima.

stißima. D. Marco paulo infrà sacra, nomen adeptum, Comitatus titulo insignitum. vbi & vestigia antiquitatis nonnulla spectantur. Ad eius arcem in rupe sitam in sacello tabula est marmorea latinis his literis inscripta. Liuiæ Augustidæ municipium. Aquæductus etiam lateritij ruinæ, quò, quòd natura oppidum aquarum esset indigum, ex fonte Fauarotta p. m. inde. 2. austrum versus aquæ in vrbem deducebantur, adhuc supermanserunt. Id verò vrbem Calatam olim fuisse Ciceroni, non temere, vt credam adducor. Nam cum Ptolemæus Calactā in hac ora collocet, & Diodorus lib. 12. eam ad pulchrum Siciliæ hoc littus, quod ipsum Calata, & eius nomen græcis sonat, fuisse conditam scribant, etsi ille eam paulo superius inter Aluntium, & Alesam posuerit, cum tamen nullum sit aliud præter hoc tota hac ora pulchrum littus, huiusq; aliqua extent vetustatis monumenta, frustra mihi videor diutius apud Ptolemæum de eo ambigere, quod oculis decisum habere arbitror. Neq; enim est, quod in nomine, vnius literæ additione moueat, quam typographorum incuria adiectam esse satis verisimile sit. Nam Cicero Calatam, & non Calactam, gentilesq; eius Calatinos epist. lib. 13. & in verrem. 5. appellauit. Quem Diodorus lib. 12. sectatus est. Plinius autem quod Galatam eam nominauerit, id authoritati suæ acceptum ferat, si typographorum hic quoq; error nō fuit. Fuit autem condita Calata vrbs a Ducetio siculorum Rege, & Archonide Herbitorum Principe, vt lib. 12. scribit Diodorus, L. Iulio, & M. Gregamio Romæ Coss. Olympiade. 85. A quo verò tandem deleta sit, præsertim cū Cic. ætate vnà cum Alecia, & Alesa floreret, me quidem præterit. Extra mœnia huius oppidi ad iactum fundæ orientem versus cœnobium est monialium ordinis D. Benedicti Seruatori hominum dicatum à Margarita Siciliæ Regina olim conditum, & hodie religiosißimum. Ornatur mea ætate Scipione Ribiba. S. R. E. Cardinali insigni. Ad orā eiusdē agri vetusta est arx Petra Romæ appellata, & subinde Phitaliæ noui nominis fluuij ostiū, qui geminū habet fontem, vnum in arduo monte supra Turturiciū oppidum ad p. m. 4. qui exilis, ac frigidißimus primum decidens ex pluribus simul augetur fontibus, auctusq; Turturicium interfluit, ac diuidit pene medium, cuius sibi nomen induit. Dilapsusq; paulo pòst ad montium latus Castaniam ad dexteram, ad sinistram Saluatorem in colle edito, & propinquum ostentat oppidum. Alterum fontem inter Galatim, & longum habet oppida, qui defluens Galati nomine suscepto, ad sinistram Longum oppidum. S. Philippi Abbatiam à Fragali nomen habentem, Mirtiro, Frazano præterea, & Belmontem vicos relinquit. Dilabentesq; inde hi duo fluuij apud Phitaliam dirutum hodie oppidum, quod interamne deserunt, coēunt. vbi ad sinistram mineram habet Chalcāti. Dehinc vnus ex duobus factus amnis Phitaliæ nomen vsq; ad ostium vsurpans sinistrorsum Myrtum, & Crapim habens oppidula in mare hoc loci se exonerat. Montes, qui huic fl. intus prominent, omnium, qui tota penè sunt Sicilia amœnißimi sunt. Nam licet excelsi sint, fontium tamen vberrimi sunt, quibus loca ipsa redduntur habitationi, cultuiq; idonea, vinetis quoq;, rosetis, oliuetis, ac domesticis omnium generum arboribus refertißimi, quæ toto anni tempore virent, & quod in primis locorum pulchritudinem perficit, & amœnitatem, ad collium vicinorum vertices oppida sunt frequentia, & conspicua, quæ inter prata ipsa, ac hortos depicta esse videntur. Rarum profectò tota Sicilia naturæ opus, cum cæteri ferme omnes Siciliæ montes aut nudi sint, & horridi, aut syluestribus arboribus, & syluis solùm amicti.

DE AGATHYRIO VETVSTA VRBE.
CAPVT QVINTVM.

AGATHYRIVM vetustißima vrbs deinceps ad p. m. 10. occurrit Ptolemæo, quam Strabo, & Plinius Agathyrsum appellant. Sita erat ad latus promontorij,

montorij, quod ætate mea Orlandi caput nominatur, tota Sicilia notissimum, vt Strabo lib. 6. scribit, qui eo loco eam constituisse videtur, cum ab Alesa. 30. p. m. totidemq; a Tyndaride distantem fuisse tradit. Hanc Agathyrsus Aeoli filius à se agnominatam condidit, vt lib. 6. his verbis Diodorus memorat. Agathyrsus (inquiens) Aeoli filius cum dominaretur ei quæ nunc Agathyrsis ora appellatur, vrbem condidit ab se Agathyrsidem vocatam. Extitisse porrò eam tempore quo Marcellus, & Leuinius Siciliam Ro: imperio subegerunt author est Liuius. Hodie verò prorsus extincta est, & vix minima in agro S. Martini, qui totus aratur, lapidum laterumq; iacentium, aquęductuum præterea vetusti operis antiquitatis suæ relinquit monumenta. Erat ad littus, sinumq; paruorum nauigiorum capacem habens, saluberrimi quoq; aeris, ac humanæ habitationi loco sita commodissimo. Promontorium ingens, Caput Orlandi hac ætate nominatum Agathyrsæ vrbi ad orientem hærebat, Cuius quidem ora ab eodem conditore Agathyrsis etiam vocabatur, vt ex verbis Diodori constat. Est id promontorium adeo latè in mare diffusum, vt eminus etiam è Panormo vrbe, quæ supra centum p. m. recedit sereno cœlo liquidò videatur. Sterile est pro maiore parte, atq; petrosum vnica turri, quæ specula est, hodie habitatum. Nostrorum verò maiorum ætate oppidulum habuit Caput Orlandi nescio qua ratione ipsum quoq; vocatum, vt in gestis Friderici secundi Siciliæ Regis legimus, quod hodie sub ruderibus iacet. Ad. 4. postea p. m. Nasi noui nominis fl. extat ostium. Ortum habet supra Veriam oppidulum, quo ad sinistram relicto decurrens dextrorsum Raccudiam oppidum exhibet, cadensq; Sinagram interfluit oppidum, & deinde Martini ad dexteram & mox Ficarram in edito colle relinquit oppidula. atq; vlterius Nasidam media producta oppidum vetusti operis dirutum ad sinistram in valle. Sed in excelso colle Nasum hodie dictum recens oppidum ex Nasidę, pagorũq; aliquot reliquijs conditũ, & Coni pij viri, qui tempore Rogerij Regis claruit, ossibus nobilitatũ habet. fluensq; tãdẽ hoc loci in mare sese ingerit. Arx deinde recentis operis Brolus appellata sequitur continuis maris fluctibus attrita. Cui ostium postea fluuij à sancto Angelo dicti vicinum est. Caput habet is in mõtibus supra eiusdem nominis oppidum ad dexteram eidem hærens; ad sinistram verò vtcunq; remotè Ficarram, & Martinum relinquens dilapsus in mare hic illabitur. Caput Calauæ vulgò appellatum in mare satis nimis excurrens deinde sequitur. Cui Pilainus oppidulum in rupe edita incubat. Dein Turris sancti Georgij & Iusæ torrentis ostium.

DE PACTIS VRBE.

CAPVT SEXTVM.

VRBS Pactæ, in flexuoso sinu, à mari quingentos circiter passus recedens post Calauæ promontorium succedit. Cuius cum nullus veterum meminerit, neq; nominis ratio tradita sit, prima eius memoria ad annum salutis. 1094. nobis occurrit: cum Rogerij Siciliæ Comitis diplomate aliorumq; principum actis publicis constet, hoc loci ædem diuo Bartolomeo, & ei coniunctum ordinis Diui Benedicti cœnobium insigne à Rogerio fuisse conditum, & alteri nominis eiusdem religionisq;, quòd Liparæ est, ab eodem extructo, iure & reditibus consociatum ac centum villicis Pactensibus, & Thermitanis octo donatum, vt eiusdem Rogerij priuilegio dato Panormi anno salutis. 1094. liquet. At processu temporis a Bonifatio huius nominis, 8. Romano Pontifice, duo hæc cœnobia diuisa sunt, & in Episcopalem quoq; dignitatem euecta. Eoq; modo Pactæ vrbs suam incohauit nobilitatem. Sedes nanq; antistitis facta, po-

populis

pulis frequentari,ac muro cingi cœpit. Celebris quoq; est Adelasiæ Rogerij Siciliæ Comitis vxoris & Rogerij Regis matris Sepulchro, quod in ecclesia Cathedrali ab omnibus spectatur. Imminent huic vrbi Brizis,Montagnana,Serrintinus & Iusa ei subiecta oppidula. Thimeti fluuij ostium Ptolemæo, Simethi Straboni & Plinio sequitur,à Pactis hopie appellati,qui à Sancto Petro Pactis & Casali nouo oppidulis oritur.

DE TYNDARIDE VRBE.

CAPVT SEPTIMVM.

TYNDARIS Ciceroni,Straboni,& Plinio, Tyndarium Ptolemæo dicta, vrbs vetustissima post Pactas ad p. m. 6. in ædito colle sita, & a mari rupes habens præruptas & inacessas, iacens subsequitur. Condita fuit à Laconibus,indito ei a Tyndaro patræ Ledæ,matris Castoris & Polhucis,nomine.De quo Sylius lib.14.Geminoq; Lacone, Tyndaris attollẽs sese. Huius vrbis partem dimidiam mare quondam absorpsit,vt lib.2. c. 94. Plinius memoriæ tradidit. Nam cum radices eius maris fluctibus impeterẽtur, sæuiente hyeme,vndisq; supra solitum irruentibus à cætera vrbe ea pars diuulsa disiectaq,,cum habitatoribus in pelagus repente prolapsa est. Cuius vorago ingens ac horrenda adhuc cernitur.Eã vrbẽ in verrem. 5. nobilissimã appellat Cicero: & commeatu fęcundam ac refertam,& bello maritimo satis accomodam fuisse lib. 5. testatur Alexandrinus Appianus,qui extitisse eam, tempore Siculi belli, quod inter,Octauium,Sextum Pompeium,& Lepidum fuit,author quoq; est.Fanum habebat olim Mercurio dicatum annuis sacris religiosissimum. Vbi & simulacrum erat Mercurij memorabilis pretij ac artificij & picturæ illustris, vt in verrem. 6. Cicero refert. Quod captã à Carthaginensibus vrbe Carthaginem delatum,deletaq; postea Carthagine per Scipionem iuniorem Tyndaritanis restitutum, ac summa ciuium gratulatione suis sedibus epigrammate in basi inciso repositum est.Tyndaritani eo Africani beneficio moti,Romanorum fœdus deinceps inuiolatum, cultumq; seruarunt. In medio huius vrbis foro. M. Marcelli Romani equestres erant statuæ,magno artificio elaboratæ. Afflicti maxime fuerunt Tyndaritani.C.Verris improba in Mercurij simulachrũ auiditate. Inter quos Proagoras non obscurus genere præcipuam iniuriam tulit,qui cum Messanam a Verrę illud deferre iussus,iniussu Senatus sub mulcta capitis sibi non licere respondisset, virgis cesus,capitis etiam minas accepit,ni illud q̃ primum demoliretur. At cum fletibus id iterum a Senatu postulando nec impetrasset, nec sua ad facinus authoritate vti ausus esset,à lictoribus Verris rursus capitur,virgis ceditur,atq; vrgente bruma ad statuas marcellorum ligatus toto die. totisq; noctibus, in aere, in imbre,in frigore relinquitur,donec populi tandem commiseratione simulacro promisso,vindictaq; in Deum reiecta,vix viuus inde abductus est.Ob quam sæuitiam à Zosippo & Hismenia Tyndaritanis patritijs accusatus Verres a senatu populoq; Romano Ciceronis patrocinio prætura abdicatus est. Tyndaris Frederico secũdo Siciliæ rege rerum potiente extabat quidem,sed non florens vt olim:ætate autem mea vsq; ad fundamenta prostrata cernitur. Cuius vestigia amplissima, mœnia longe lateq; iacentia,lapides quadrati,disiectæ columnæ,domus dispersæ passim eo loco vbi stetit,visuntur.In editiori vrbis loco vbi arx prisco erat tempore, vnica Aedes sacra est hodie diuæ Mariæ cognomine a Tyndaro media producta, quod & vrbi iacenti cognomentum adhuc remansit, quæ religiosissime colitur, vbi & quot annis 6. idus Septembris magna Siculorum frequentia nundinæ celebrantur. Et præter eam,tota vrbe nihil, nisi seges est. Extra vrbem occidentem versus

versus, in colle vicino, & vndiq; præciso, qui ab accolis adhuc hodie mons Iouis appellatur, templi Iouis mirabiles cernuntur ruinæ. Ordinem sequentibus infra deinde in Tyndaridis descensu Heliconis fluuij ostium Ptolemæo occurrit: qui nunc Oliuerius appellatur: ad cuius ripam sinistram penè littoralem eiusdem nominis est arx. Oritur ad. 5. p. m. supra montem Albanum oppidum, ex fonte, cui Puluirello nomē est, cui alterius fontis Largimusco appellati, qui ad. 3. p. m. supra Montem Albanum effluit, aquæ miscentur, vbi & ædes sunt regiæ à Frederico secundo ad sedandam olim podagram, qua vexabatur, extructę. Vnde dilapsus ad dexteram illud. p. circiter mille relinquit, & sub Mōte Albano molas voluit frumentarias, ac subinde plures recipiens fluuiolos ex vicinorum montium iugis decurrentes Oliuerium arcem alluit: cuius nomine suscepto in mari statim exoneratur. Furnaris inde oppidulum ad. p. m. 2. & paulisper à littore recedens extat: cui interius ad. p. m. 3. incubat in edito & vndiquaq; prærupto monte Tripis oppidum. Infra huius autem mœnia, magnæ vrbis, & (vt appáret) vetustissimæ, magniq; ambitus, sed vsq; ad fundamenta dirutæ vestigia, lapides quadrati, columnæ iacentes, & arces prostratæ cernuntur. Quæ nam tamen apud maiores fuerit, hactenus non comperi. Ad oram vlterius Castri regalis fl. est ostium, qui caput habet è duobus fontibus, altero non longè à Castro Regale oppido: quod Fredericus Secundus Rex ex pluriū pagorū reliquijs anno sal. 1330. cōdidit, altero apud Abbatiam Sanctæ Mariæ de Gala ordinis Diui Basilij. Sancti Basilij fl. ab ædicula eiusdem nominis appellati ostium postea sequitur: quod ex latere occidentali collis, vbi Sancta Lucia oppidum conditum est, emanat.

DE MYLIS OPPIDO PERVETVSTO CAPVT OCTAVVM.

MYLARVM promontorium siue caput hodie dictum deinceps est, Chersonesus ab Apollonij interprete lib. 4. & nonnullis alijs, quòd. 3. p. m. peninsulæ instar in mare procurrat, appellatum: quem quidem chersonesum, Fredericū Regē in insulā reducere tētasse, excauatæ, profundæ, & latæ etiam fossæ, necnon murus ingentis crassitudinis, longitudinisq; cannarum plurium in rescindendæ eo tempore insulæ munimentum protractus, licet imperfectū opus, apertissimo indicio, cum Frederici Regis huius incepti authoris nomine adhuc ibidem expresso, declarant. In eo tres sunt ædes sacræ, Diuo Nicolao vna, Trinitati altera, postrema Diuo Theodoro inscriptæ. Ad eius flexuosum littus dextrorsum Portus, & Mylæ oppidum est Straboni, Ptole. Polyb. & Ouidio, Milazium hodie nominatū, à Zanclæis (vt lib. 6. refert Strabo) nomine à Myla fluuio, qui portum influit, mutuato extructum: quod Siculi belli tempore præcipuam Sexti Pompeij sedē fuisse accepimus. Enimuerò vetus quædam antiquæ vrbis porta, quam à Rege Iacobo Aragonio adhuc vocant, cum veteris muri fundamētis obrutis, necnon alterū muri vrbis fragmētum, quod cum ad portum vergat, maris nunc portam nominant, longè ampliorem quodam tempore hanc vrbem fuisse quàm nunc est, liquidò ostēdunt. Postea verò in angustiorem formam redacta, ætate mea, vna est ex maritimis Siciliæ arcibus situ & arte munitissima. Nonnihil infra Regis Iacobi portam distans à mari viginti circiter passus, puteus est perēnis, & adeo semp exūdās, vt vel numerosissimæ cuiuis classi regię aquas prębeat affluētissimè. Portū pręterea habet & insignē, & nauiū capacissimū. Nobilitatum fuit hoc oppidū, ortu Phocilidis Philosophi illustris. Ager Mylensis planus, frumēti, vini, olei & pabuli feracissimus est: vbi solis boues, Vlyssis somniū, & sacrilegiū sociorū eius cōtigisse Odysseos lib. 12. latissime

fabulaē Homerus,& lib.5.refert Appianus.Et li.2.c.101.Pli.circa Messanā (inqt)& Mylas fimo similia expuūtur in littus purgaméta:vnde fabula, Solis boues ibi stabulari.Mylæ (inquit Apollonij interpres) Siciliæ Chersonesus,in qua Solis boues pascebantur. Et lib. fast. 4. Ouid. Sacratumq; Mylæ pascua læta boum. Quod etiam vnā cum fabula in. Q. naturalibus cōmemorat Seneca.Quid verò per Solis boues intelligat,Odisseæ lib.1.exponere videtur Homerus, cùm feracitatē huius regionis commendat. Et quod de fimo similibus purgamentis scribit Plinius, nostra tempestate etiamnum experti sumus. Enimuero quibusdam temporibus hoc mare sordes quasdam fimi instar in continentem eijcit. Scribit idem Pli.lib. 31. c. 4. circa Mylas hyeme fontes prorsus arescere, æstate verò ita exundare, vt amnem conficiant: quod & nos vsu venire didicimus. Iuxta lacum enim, quem Pantanum appellant, à Mylis. p. m. 2. Messanam versus recedentem puteus est ædi Diuæ Mariæ,à Plana & à Buschetto appellatæ propinquus,qui per hyemem totus exiccatur,per æstatem verò aquis abundat. In agro hoc Mylensi exiguū olim fuit oppidum Arthemisium nomine, quod flagrante Siculo bello extitisse lib. 5. author est Appianus: cuius hodie nulla visuntur monuméta.Hinc post Mylas Oliueti primùm,& mox Frundonis noui nominis fluuiorum sunt ostia. Et vlterius ipsius Mylæ fl.Ouidio & Plinio,Nuciti hodie nominati ostium patet:qui ab aquarum nigredine, (id enim melas græcis significat) quam adhuc habet,id sibi nomē contraxit, cui nigræ etiam hodie arenæ conueniunt. Qua occasione & alium Bœotiæ fluuium Mylas appellatum,ex cuius aquis bibentes oues,pullum in vellera colorem trahere, lib. 2.c. 106. recenset Plinius. Emanat autem hic noster Mylas ex latere orientali collis Sanctæ Luciæ. Malpurtiti deinceps recentis appellationis amnis ostium aperitur, vbi & eiusdem nominis scopulus subaquaneus latet,nautis formidabilis, Et paulò post Diuetum taberna hospitatoria & turris,& subinde Falacrium sequitur promōtorium Ptolemęo, Rasiculmus hodie dictum: vbi & turris est specula. Hinc mox Myrtorum succedit caput & statio. Et demum Pelorus promontorium & turris Phari,vnde spicati sumus. Proinde ora littorali nouem libris absoluta,ad mediterranea, ob fluminum fontiumq; propinquitatem duntaxat hactenus memorata, deinceps descri benda accedamus: Adiecta quoq; noua Siciliæ diuisione, additisq; in Odiporici modum miliariū spatijs veluti filo designatis, etiam cum maritimi tractus oppidis,ciuitatibusq;, prout sese inuicem in sua regione subsequuntur, et tandem descriptionis opus decimo hoc labore terminetur.

F. TH.

F. TH. FAZELLI ORDINIS PRAEDICATORVM DE REBVS SICVLIS, PRIORIS DECADIS.

LIBER DECIMVS. ET VLTIMVS.

DE REGIONE VALLIS DEMINI ET EIVS OPPIDIS. CAPVT PRIMVM.

ICILIA tribus hodie regionibus,quas valles vocāt, à Fisco dirimitur:quarũ Demini vnã,Noti alterã,& Mazarę tertiã appellāt.Hac partitione Sarracenos primùm, dein Normannos,ac cæteros Siciliæ Reges huc vsq; vsos, & in historijs,& ĩ publicis tabulis legimus.Adeoq; recēs est,vt neq; græcorũ veterũ,neq; Latinorũ quisq̃ eius meminerit.Demini regio à Peloro promontorio incipit, & superũ inferũq; amplexa littus,hinc Teria flumine,illinc verò Himera amne,q̃ mare Tyrrhenũ influit, clauditur. Noti regio à Teria sumēs initiũ cum eo intus extēditur, Ennãq; inde intersecans,cũ Gela fluuio descēdit, atq; ad Alicatã vrbē terminatur. Mazarę verò Regio,quod reliquũ est Sicilię ad Lilybœũ vsq; cõtinet. Porrò à regione Demini ea ratione duximus inchoandũ,quòd Italię sit propinquior:à qua solo freto disiuncta Pelorum promontorium, descriptionis nostræ & initium & finē, amplectitur. Hæc difficilium montium & saltuum, alijs alios continuè excipientibus,densissimorumq; nemorum horridam habet faciem, situq; suo eminēti reliquis duabus est eleuatior. Quo fit,vt frumenti,frugumq; omnium in eis locis sit indiga;olei tamen,ac lanæ sericæ fœcundissima. Nominis etymologiam multi ad nemora, quibus abundat,pleriq;,sed hi ineptiores ad Dæmones,quibus in Aetna monte (quē continet) à vulgo sedes constituitur, nonnulli quoq; ad eminentiã, quòd montes tota Sicilia celsissimos habeat, non adeo absurdè, retulerunt. Mihi verò id non displicet,quòd,cùm à Sarracenis diuisio hæc adinuenta sit,Sarracenici idiomatis nomēclatura incertæ nobis originis existimari debeat. Primùm igitur à Peloro Messanã vici sese cõplures offerũt:quos etsi, propterea quòd nihil aut vetustatis,aut dignitatis habeant,iure omittendi videantur, nominũ tamē cognitionē non ingratã fore sum arbitratus. Sunt itaq; hi:Pharus,Castania, Massa, Mõtana.S.Georgius, Flomara,Gattainus.S.Ioannes,Lacus,Curcuracius.S.Agatha,Annũciata.S.Michael,&.S.Maria la Scala.Hi quàm minimis à se inuicē spatijs distincti.12.tãtũ.p.m.vnà oēs Messanã vsq; cõficiunt. Quã deinde subsequũtur pagi,quos Furias appellãt:Ciera.S.Philippus cognomento Paruulus,Cataractis,Cãmaris,Burdunarus,Cumia,Gazis,Cõtissa,Trimosteris,Pistomna,Camarda, Calisspera, Roccamaduris.S.Lucia, Casalottus, Zafaria.S.Philippus magnus, Ardaria, Milis.S.Marcus.S. Petrus de Mili, Galatis.S. Margarita.S.Stephanus, Pezula, Labrica,lãpileris,Artisia,Scaletta, Iundimãdrus, Itála,Aly,flumē Dionisij, Beluedere arx,Mãdanicius, Pagliara,Locadius,Casale vetus, Sauoca.S.Alexis arx ad Argenũ promontoriũ sita,Forza,Limina,Muniuffus,& Calidorus. Multitudo hæc vicorũ,villarum,& castellorũ spaciũ.30.p.m.à Messana ad Tauromeniũ cõtinens,freto imminęt,paruisq; admodũ inter se interuallis dissiti,feracibus vallibus,amænisq; ac magna multarũ rerũ varietate excultis agellis,nec aquarũ indigis,collibus,prętetea,tũ vinetis Mamertinis, tũ oliuetis ac moretis,necnõ argēti,ferri, aluminis, & lapidis porphyretici,& Iaspidis mineris,accolarũq; frequētia sunt insignes. Quibus à tergo mõtes sunt Aerij,& inter eos præcipuus Neptunius,Spreuerius hodie:

dictus: De quibus singulis latissimè in superioribus tractatum est. Tauromenium postea celso in colle, trigesimo à Messana miliario distans sequitur: cui supereminet in alpibus ad. p. m. oppidulum Mola appellatum, relegatorũ locus. A quo. p. m. 5. Gaggus & ad mille passus deinde Ganitis Tauromenitani sunt pagi. Tauromenio demissis ad littus. p. m. 2. Schixon hodie sese arx ostentat, vbi olim Naxus peruetusta stabat vrbs. Sed littore paulatim relicto, & vallẽ ingressis ad dexterã in editis collibus Motta Camastri ad. 6. p. m. oppidulum abest. Ad sinistrã, traiecto Tauromenitão fluuio, ad rupis angulũ, & radices Aetnæ montis in cœlũ sese efferẽtis sitũ. 4. p. m. à Motta Camastri Caltabianum recedit, Sarraceni nominis oppidũ, à mari. p. m. 3. refugiens. Hinc ad. p. m. 2. sub radicibus Aetnæ Lingua grossa est oppidulũ, sic dictũ, ob durã illic, rusticãq; vernaculi sermonis pronunciationẽ: quod, quia inter Aetnęas syluas iacet, picearũ arborũ luco nobilitatur. Vnde ad. 3. circiter. p. m. ĩ collibus Castrũ leonis est oppidũ: cuius arx vetusta ex quadratis lapidibus structura vtcũq; exornatur. Hãc vallẽ, quam à læua Aetnæ radices, & à dextera montes Tauromenitanis alpibus continuati efficiunt, Tauromenitanus fl. scindit & irrigat: Ad cuius vtranq; ripã platani, toto orbe deliciosissimę arboris numerosa luxuriat sylua. Inde ad. p. m. 3. Francauilla sequitur, Vicecomitatus titulo ętate mea illustratũ oppidũ: quod Gulielmi primi Sicilię Regis tẽporibus extitisse in eius gestis legimus. A quo abest. p. m. 8. Auricella latinè, Rocella vulgò nominatũ oppidulũ: Et ab eo. 5. p. m. Randatium noui nominis sub Aetna, quà Septẽtrionem spectat, ingens, nobile, locuples & muro cinctum oppidũ. Et deindę. p. m. 8. D. Mariæ cognomẽto Maniacis, ordinis. D. Benedicti, à Margarita Siciliæ Regina prioris Gulielmi vxore & posterioris matre, ex Clementis Papę cõcessu (vt põtificio diplomate patet) eo loco, qui tunc tẽporis Maniacis dicebatur, institutũ, ædificatũq; anno sal. 1182. monasteriũ. Huic ĩ occidẽtẽ ad passus circiter mille imminet Maniaciũ, à Georgio Maniacio, Siciliæ præfecto anno sal. 932. ob insignẽ, quã eo loco cõtra Sarracenos adeptus est, victoriã & cõditũ, & denominatum oppidũ: quod cùm nunc dirutum videamus, tẽpore Guilielmi Boni stetisse ex eius vita cõsequimur, sed nec a quo deinceps, nec quo tẽpore deletũ sit certò cõstat. Visuntur tamẽ eius ruinę, quę ipsæ hodie Casalinus nominantur. Ad sinistrã verò prædicti peristilij, Aetnæ radices circumãbulãti ad. p. m. 8. Brontes recens oppidulũ occurrit. Cui ad easdem mõtis radices totidẽ. p. m. Adranũ peruetustũ oppidũ, Adernò hodie dictũ succedit. De quo in Timoleõte Plutarchus, Adranitæ (inquit) paruã vrbẽ habẽtes Deũ Adranũ, qui maximo in honore per Vniuersam Siciliã habebatur, colebant. Fuisse verò Adernionẽ, id quod olim Adranũ vocabant, idẽ Plutarchus in eodẽ ostendit: qui quadraginta supra trecẽtos stadijs Tauromeniũ ab Adrano distare scribit: quo spatij interuallo etiã hac ætate dissidet. Nominis quoq; antiqui vestigiũ, & vetustæ vrbis structuræ, ruinæq; amplissimæ cõtestantur. Paternio. 4. ad. p. m. etiã sub Aetna mõte recẽs oppidũ subsequitur: à Rogerio Siciliæ Comite ad obsidẽdã olim Catanã vrbẽ, vt in eius historia cõperimus, extructũ. Valcorrẽtis vicus sub Aetna quoq;, ab hoc. p. m. 4. distãs postea reperitur. A quo Motta (arx olim) S. Anastasię. p. m. 5. abest, ex rupe pręcisa in Catanensiũ & Leontinorũ subiectos sibi agros iucundissimũ prospectũ habens oppidulũ. Monasteriũ albũ pagus ad. p. m. 4. sequitur. Et totidẽ passibus Catana vrbs ad radices quoq; Aetnæ sita (vt diximus) quã eodẽ penè montis situ vicatim excipiunt Aetnam ambientes pagi, vineæ Catanensium hodie appellati: Sanctus Ioannes, Galermus, Mascausia, Pracis, Sanctus Petrus, Campus rotundus, Rapisardis, Malpassus, Mõpilerius, Nicolosus, Lapidara, Tricastagnis, Via grãdis. S. Ioãnes lapunta, Sanctus Gregorius, Sancta Maria Beluiridis, Bonaccursius, Cantarellis, Xactis, Terracitis, Casalottus, Diuus Antonius, Cubisia, Pautacis, Scarpis, Acis arx in scopulo mari imminens, Molendina, Rigitana, Supramianus, Musumegis, Cu-

lia, &

lia, & Mascaris: vbi Aetnam olim, vt pleriq; scribunt, vrbem post mortẽ Hieronis a suis Catana expulsis conditam, & octuaginta a Catana stadijs ad montanam Aetnæ oram sitam fuisse lib. 6. testatur Strabo. Insignis porrò fuit hæc ingenti seruorum strage, belli seruilis tempore, vt Orosius refert. Visuntur autem vrbis deletæ ad Mascarim & manifesta & obruta vestigia, Etsi non desint, qui Aetnã vrbem quam Inuesam etiam aliqui appellant, non longe a Centoripe fuisse prodiderint. Aetna monte in ambitu emenso ad Brontem est redeundum: vt, quæ sunt hac regione reliqua idoneo ordine percurrantur. Post Brontem igitur occidentem versus ad. p. m. 8. Carbunis est pagus, & post eum. p. m. fere. 5. Cisaro oppidulum.

DE TROYNA VRBE, ET VICINIS OPPIDVLIS.

TROYNA vrbs ad. p. m. 8. deinceps ad occidentẽ in colle edito succedit. Hanc vrbem Troynam appellatam in priuilegio Rogerij Comitis, quo constat ædem D. Nicolai de nobilibus Messanæ ipsum condidisse, ijs verbis lego. Sacrauimus eam sub dioecesi Troynensi. In insigni quoq; aeneo huius vrbis vetustissimo ad Francauillæ fl. ripas anno abhinc ferme. 70. casu reperto, quod arx est tribus turribus ornata, & Leone ianuam custodiente, hæ literæ circumleguntur: Vetustissima ciuitas Troynæ. quod sigillum in archiuo ciuitatis Troynenses hodie seruant. In priuilegio quoq; Rogerij Comitis, quo Abbatiam S. Michaelis ipsum condidisse scribit, Troynam his verbis ipsam appellat: Construxi in ciuitate Troynæ monasterium. & Rogerius Rex in diplomate erectionis ecclesiæ Cephaledensis: Accedente (inquit) consensu canonicorum Troynensium. Quibus omnibus impulsus hanc vrbem eam esse, quam Troyanopolim, immunem, ac liberam in Sicilia lege prima de censibus Vlpianus refert, facilè adducor, vt credam. At cur Troyna sit appellata, & à quo, & quando condita, nondum comperi. Cuius cum veterum nullus, qui quidem ad manus meas peruenerit, meminerit, prima eius memoria Rogerij Siciliæ Comitis tempore se prodidit: in cuius gestis sub Sarracenorum imperio græcam eam vrbem, mox illis pulsis episcopali dignitate insignem, ac suæ etiam curiæ longo tempore sedem fuisse consequimur. Habet adhuc pro Episcopo Archidiaconum hodie, & canonicorum collegium: quorum consensu à Rogerio rege Cephaleditanam ecclesiam episcopali decore fuisse insignitam supra diximus. Veteris porrò vrbis Arx, nouæ huius vrbis finibus hodie conclusa est, vrbs vero inferius ad mille passus in meridiem, loco Sancti Syluestri cernitur, vbi ædium, murorum ac pyramidum ex quadratis lapidibus clarissima spectantur cadauera. Prædicant enim Troynenses fama per manus ducta, ædem sacram, quæ maior ibi ecclesia appellatur, fuisse olim veteris vrbis arcem, quam Rogerius Comes diruit, eiusq; loco templum maximum suffecit, quod non sine manifesto rei veræ argumẽto Baglium Castelli hodie vulgus vocat. Iuxta maius huius tẽpli fanũ, quod Tribonã maiorẽ sua voce nominant, sacellũ est paruũ, idq; subterraneũ, vbi Vrbanũ quartũ huius nominis Põtificẽ, cum ad Rogeriũ Comitẽ Sarracenis ꝓfligandis occupatũ, curiosius visendũ cõuenisset, vt in eius gestis memorabitur, sacra celebrasse Troynenses etiã affirmãt: quò mulieres ingredi ex instituto nõ licet. Paulò infra vrbẽ ad. p. m. 2. meridiẽ versus, ædes D. Michaelis super collẽ erecta, & cœnobium D. Basilij illi adiunctũ extat, a Rogerio Comite parta cõtra Sarracenos victoria, ꝓ triũpho dedicatũ: vt eius priuilegio dato Troynæ anno. 1073. declaratur, quod est eiusmodi. In nomine sanctę & indiuiduę Trinitatis. Amen. Notum sit cũctis Ecclesiæ filijs, quod ego Rogerius Calabrię & Sicilię

Comes diuina inspiratus dignatione pro salute aīæ meæ,& cōiugis meæ, necnō & parētum meorū,& fideliū meorū,& Domini mei Ducis, fratris videlicet mei. Cuius beneficio totius honoris mei summam retineo, construxi in ciuitate Troynæ monasterium ad honorem Sanctę Trinitatis, sanctæq; perpetuæ Virginis Mariæ, atq; Sancti Michaelis Archangeli,& aliorum Sanctorum, quorum ibidem nomina & reliquiæ continentur. Et terras,& prædia ibidem Deo seruientibus monachis dedi, & Abbati Roberto nostro consanguineo. Et nouiter tam libera autoritate, q̃ priuilegio Domini mei Ducis ac meo illi dono & concedo, vt habeant monachi potestatem secundum regulam Sancti Basilij ipsimet sibi eligendi & cōstituendi Abbatem. Et quod in omnibus, quæ supradicta ecclesia habet cōcessione mea,vel habere poterit,liberam potestatem, omniumq; prædiorum, & ecclesiarum pertinentias & iura omnia habeant. Si quis verò fidelium amore Dei, & salute eius animæ compunctus eidem ecclesiæ ex suo iure dare aliquid voluerit, vel ecclesias, possesiones, vineas,terras, domos,villicos,stet in illorum libertate concessa cum gaudio spirituali remota omni occasione præbeant. Qua authoritate in Dedicatione ecclesiæ,quæ facta est à bona memoria Donni Arnulphi, quartodecimo Ianuarij, Anno ab incarnatione Domini millesimo octuagesimo primo, inditione quarta, Dominante domino meo Duce Roberto Guiscardo Amen, à fidelibus meis dotis nomine eidem ecclesiæ data & concessa sunt,& quæ sequuntur. Robertum huius monasterij Abbatem Rogerius postea Episcopum Troynæ, & denium à Troyna translata Messanam Episcopali dignitate, Messanensem præsulem instituit, vt in eius rescripto, cuius in Messana meminimus dato Panormi die.7.Iulij.10. Indi.anno salutis. 1087. ipse testatur, quod in hoc loco repetere opere pretium duxi. Ego verò (inquiens) quoniam semper in animo meo proposueram Ecclesiam Messanæ magnis possessionibus ampliare, multisq; donis & oblationibus ditare, eò quòd eum post acquisitionem Siciliæ translata sede Episcopatus à Troyna in Messanam, primum episcopum erexeram, prædicti Episcopi Roberti precibus aures inclinaui.&c. Huic peristilio ad Septentrionē.p.m.5. Sancti Helię Eubuli ordinis etiam Diui Basilij cœnobium hæret, à Rogerio quoq; Siciliæ comite extructum, vbi antea Christianorum erant pagi, vt ex græco quodam eius priuilegio accepimus. Cū quibus Rogerius Comes, Troynā, quæ Sarracenorum erat præsidium expugnaturus, consilium de ea oppugnanda habuit, qua postea expugnata Diui Heliæ Aedem & cœnobium, in hoc loco condidit, cui a re gesta, Eubuli (quod bonum consilium Latinis sonat) nomen indidit, quod hucusq; etsi parum corrupte retinet. Sed ad meridiem. p. m. 6. Gaglianum oppidum Vicecomitatus titulo nobile, rupisq; excelsæ situ munitissimum sequitur. A quo deinde ad. 3. circiter. p. m. Sed quinq; à Nicosia distans Rocca Serlonis, Sarno hodie dicta occurrit, à Serlone Rogerij nepote, Sarracenorum ibi manu, (vt fusius in historijs memorabimus) interfecto, cognominata. Ciramis ad. p. m. 7. Capitij quodam tempore pagus, nunc oppidum subsequitur. A quo. p. m. 4. Capitium ad Aeriorum montium qua meridiem spectant angulum situm, vetustum abest oppidum Ptolemæo, Capitina à Cicerone nuncupatum. Cui à sinistra Nicosia populosum, & ingens est, Nicosinum oppidum à Frederico Secundo Cæsare in diplomate quodam appellatum, quod Lombardi & Galli cum Rogerio Siciliæ Comite in Siciliam aduecti promiscuè inhabitarunt, vt Siculorū Annales referunt: cuius etiānum incolæ sermone Lombardo & Gallico & si corrupte vtuntur. A quo ad occidentem non longè dissidet eiusdem nominis celebris salis fodina. Spirlinga deinde munitissima, & in rupe edita ad. 3. p. m. extat arx, quæ, quòd Gallicæ stragis sola inter Sicula oppida fuerit expers, hoc prouerbiali adhuc versiculo celebratur: Quod siculis placuit sola Spirlinga negauit. A qua. p. m. circiter. 9. Arx alia abest Reioannis corruptè hodie, sed olim sub Sarracenis

Rayhalioannis

Rayhalioannis oppidum nominatum: quod à Frederico secundo, ob Francisci Vintimilij, cui suberat, perduellioné in ruinas abijt. Huic ad. 6. p. m. vicinum est Gangis oppidum nouum, ad latus collis, qui ex torrentibus Gelæ fl. caput vnum habet, sitú, eiq; ad meridiē. p. m. 2. in valle monasteriū ordinis Diui Benedicti, à religiosis viris, super ruinis Gangis veteris, quod cum à Frederico secundo anno salutis. 1299. cum Francisco Vintimilio eius domino insolenter desciuisset, funditus deletum est, quodq; falsò quidam Engium vetustissimam vrbem fuisse asserunt, liberaliter superstructum. Giracis à Gangi septentrionem versus. p. m. 6. Sarracenicum oppidum abest Marchionatus titulo insigne. A quo totidem. p. Petralia superior in edito colle situm, & vetustum quidem oppidum Petra à Ptolemæo appellatum distat. Et sub eo mille passibus seiunctum in valle Petralia inferior recens oppidum extat, supra quod caput aliud est Gelæ fl. salsi hodie dicti. Et ab eo. p. m. 6. Politium noui nominis, sed nihilominus ingens & locuples, & inter duo Himeræ fl. capita situm abest oppidum: reliquijs Gandolfi pij viri & miraculis illustratum. Originem ad Rogerium Siciliæ comitem refert: qui Sarracenos insequens cum ad verticem Nebrodidis fugasset, eos obsessurus in mole quadam edita ad montis radices, arcem, vbi commodius statiua teneret, excitauit, quæ adhuc superest. Vnde hostes sæpe adortus, in montis planitie, quæ adhuc Planities belli patria lingua nominatur, eos superauit. Craton hic mons Ptolemæo, sed cæteris scriptoribus Nebrodides, vulgo autem hodie Madonia dicitur: Qui tota Sicilia præter vnum Aetnam, omnium latissimus, celsissimusq; maxima anni parte niue tegitur, & mari Tyrrheno prominet. Complures circunquaq; perennes ac ingentes habet fontes: qui è vestigio non solum molas voluunt triticeas, sed in flumina quoq; diffunduntur. Herbis suis etiam radicibusq; omnis generis nobilitatur, quas aut brutis animantibus, aut hominibus in potiones salutares herbilegi atq; aromatarij vndiq; confluentes inde discerpunt. Damis præterea ac hinnulis, ceruisq; abundare solet: à quorum copia nomen olim Nebrodidis, quod damam Latinis sonat, aptissimum mutuauit. Vnde & locus ad eius quoq; verticem, rupibus vndiq; fossæ instar circuncisus Mandra ceruorum Vernaculè, ceruile latine dictus est. Hodie autem ob nimis inconsideratā, promiscuamq; venationem, omni ferme ferarum genere, quæ eius loca quietiora secedere consueuerant, videtur exhaustus. Porrò oues, quæ ibi ex pascuis saginantur, & dum viuunt, & post interitum etiam, perpetuo dentes habent inauratos. Plura quoq; alia, præter Politium, ad huius montis latera ac radices sunt oppida. Isnellus oppidum, quod Asinellum vernaculè nominant, tertio miliario à Politio Nebrodide emenso refugit. Et mille exinde. p. Bonuicinus arx, sed. 4. circiter. p. m. Yholisanus Sarracenis, sed Collisanus peritioribus dictum oppidum, Comitatus hodie titulo illustre, necnon Iaspidis & porphiretis lapidicina nobile: cuius vetus regio Bayharina adhuc vocatur. In cuius antiqua arce, quæ hodie templi Parochialis turris est campanaria, ad fenestram hoc fragmentum legitur: ME FECIT ANNO DOMINI. 1060. Huic ad occidentem collis incubat mons nominatus, vbi diruti oppiduli cadauer nescio quod dispersum visitur: è cuius reliquijs Yholisanum conditum oppidani prædicant. Et ad maris Tyrrheni oram ad. p. m. 6. Roccella subest arx, cuius suo loco meminimus. Et ab eo ad mōtes. p. m. 5. Gratterium oppidum Bertllo lapide nobile. Octauo deinde miliario ad oram Cephaledis est vrbs. Et ab ea dextrorsum. p. m. 9. Pollina in celso colle & in acutum surgente est oppidum. A quo Castellum Bonum ad. 4. p. m. abest oppidum nobile. A quo p. m. 3. cœnobium Sanctæ Anastasiæ à Rogerio rege fundatum recedit. Ac deinceps supra verticem montis ad. p. m. 8. oppidum Sanctus Maurus eminet. Et totidem ab eo passibus Castellucium abest: a quo. 3. p. m. Migaidus distat pagus. Est deinde ad p. m. 6. Tusa oppidum: cui ad maris littus ad. p. m. 2. Tusa arx, &

frumenti Emporium subest. A quo. p. m. 6. Pittineum abest oppidum. Pittia Plinio dictum: vnde Pittienses. Motta fermi deinceps ad. 2. fere. p. m. Et Rigitanum mox ad. 3. p. m. sequuntur. Sed superius ad. p. m. 4. Misistratum Polybio lib. primo, est peruetustum oppidum, Amestrata Ciceroni & Plinio dictum: cuius nomen adhuc ædis ibi Diuæ Catherinæ retinet. Hodie verò Mistretta appellatur. Vetusti oppidi circa montem plura spectantur monumenta, & arx vetustissima. A quo. p. m. 5. Sanctus Stephanus oppidulum recedit, Et totidem passibus Caronia ab eo remotum est oppidum: ad cuius littora Alesæ vrbis (vt memoratum est) prostratæ iacent ruinę. Sanctus Philadelphus, deinde Lombardorum ad. p. m. 12. est oppidum. Cui Aluntium (vt diximus) iacens antiqua vrbs ad passus quingentos subest. Et in collibus supra, Militellus ad. p. m. 5. recens se oppidum ostendit. A quo. p. m. 4. Sanctus Marcus oppidum, & totidem ab hoc p. Arcara abest. Et non longe ab eo Castrus iacens est vetus vrbs, ortu Epicharmi poetæ nobilis, cuius in viris suis illustribus Anthus meminit. Et supra Arcaram ad. p. m. 4. Longi oppidulum. Et. p. deinde mille Galatis distat. Est postea ad. p. m. 4. in valle profunda Turturicium oppidum, opificibus varijs, sed in primis fabris ferrarijs & cāpanarijs clarū, quorū opera tota Sicilia diffunduntur. Et æquali inde spatio Saluatoris in edito colle situm oppidum abest. A quo Frazano. 3. p. m. distat pagus: cui ad. p. m. Abbatia Sancti Philippi Fragali à Rogerio Siciliæ olim Comite extructa, & ordini Diui Basilij inscripta supereminet: quam idem post fabricam magnificè ditauit, vt singulari ipsius rescripto, anno à cōdito mundo. 6598. ipsis Calendis Iunij elargito, quod anno postea eiusdem supputationis. 6600. Simon Rogerij filius Siciliæ Comes, & alio iterum secundo post anno diplomatis, necnō Rogerius inde rex anno mūdi. 6653. publicis tabulis, ratū habuere, apertissimè constat. Sed duobus inde. p. m. Crapis est oppidulum. A quo. p. m. 3. ad orā Petra Romæ arx, & intus ad. p. m. 4. Myrtus, & in edito deinde colle ad. p. m. 5. Nasus est oppidū. Hinc tertio miliario. S. Marina pagus habitatur: cui in colle post. p. m. 2. Castania ducētis plus minus abhinc annis ex pluribus pagis congregatum oppidum supereminet. Et deinceps ad. 4. p. m. oppidum Veria sequitur. Et totidem passibus in valle est Raccudia, Raccuya vernaculè dictum oppidum: à quo. m. p. Sancti Nicolai à Ficu cognomento Abbatia abest, à Rogerio Siciliæ Comite dicata vt ipsius græco, & Rogerij Regis Latino, quod anno salutis. 1153. Messanæ datum est, diplomatis declaratur. Et. p. m. ab oppido. 3. distat Sinagra noui nominis oppidum: A quo Martinis. 2. p. m. Vicus dissidet, & non longiori interuallo Ficarra oppidū cernitur. Sanctus Angelus deinde oppidum ad. 4. p. m. sequitur, ex duobus pagis Sarracenicis Ansa & Lisico, ad cœnobium ordinis Sancti Basilij, à Rogerio Siciliæ Comite, ob insignem, quam eo loco contra Sarracenos adeptus est victoriam, Diuo Michaeli dicatum, conditum & dotatum sese recipientibus coactum: vt ipsius Comitis anno. 1092. & Regis itē Rogerij dato Panormi anno mundi. 6502. rescriptis proditum est. Et pari spatio ad oram Brolus est arx. Pilainus. 2. p. m. ab eo postea refugit oppidum: à quo Giusa oppidulum. 4. p. m. abest. Surrentinum sequitur ad. p. m. 2. vicus. Et Montagna postea ad passus mille. Et pari interuallo Pactæ vrbs occurrit: quam Brizis ad. p. m. 4. excipit Vicus. Et non absimili spacio. S. Petrus Vicus alter à Pactis appellatus, Et totidem. p. m. in edito monte Mons Albanus est oppidum à Frederico secundo Siciliæ rege conditum & muro cinctum: vbi & regias ædes lapide quadrato conspicuas à fundamentis erexit. Nobilitatur Raynaldi Villanouæ medici & mathematici clarissimi sepulchro: quod in sacello arcis ab omnibus visitur. Insigne quoq; est magna præ cæteris canum statura ac ferocia. A quo. 3. p. m. Casale nouum distat: cui ad oram. p. m. 6. Tyndaris prostrata subest vrbs, & mille subinde. p. Arx Oliueris: quam. p. m. 3. sequitur Furnaris, & ad totidem

inde

inde. p. m. Noara oppidum refugit. Huic vicina est Abbatia Sanctæ Mariæ eiusdem cognominis, ordinis Cisterciensis: cui monasterium eiusdem ordinis Sanctæ Mariæ a stella & spano Nicolai Traynensis ære antè ædificatum, plurimumq; ditatum, hæredum eius liberalitate postmodum accessit. Distat ab eo decem passuum milibus Castrum Regale ingens quidem & in rupe prærupta (vt supra memorauimus) à Frederico secundo Siciliæ Rege ex ruinis Curatij, Nasari, Prothonotarij, Milichis, Rudis & plurium aliorum pagorum excitatum oppidum &. 4. inde. p. m. Gala succedit. A quo nonnihil refugit Abbatia Sanctæ Mariæ à Gala ordinis Diui Basilij, à Rogerio Siciliæ Comite extructum, vt eius diplomate comprobatur. Deinceps tertio miliario Sancta Lucia est oppidum. A quo ad oram post. p. m. 6. Mylæ est vetustum oppidum, Milatium hodie dictum. Et totidem. p. Gualtaris ab eo recedens est: cui ad. m. p. Condro succedit, Et. 2. p. m. Sanctus Petrus cognomento Monfortis est oppidulum & pari spatio Rocca ab eo distat: cui ad. m. p. Mauroiannis subest, & pariter inde Vineticus. Monfortis postea ad. 3. p. m. in colle situm oppidum, & à Frederico secundo Siciliæ Rege cõditum extat. Et. 2. p. m. Rametta oppidum editæ rupis naturali situ munitissimum sequitur: à quo pari interuallo Saponara abest. S. Martinus deinde ad. 3. p. m. & pariter Calbarusus &. 2. p. m. Babusus, necnon pari interuallo Sancti Gregorij monasterium. Et. m. p. Gibisus, & Salix demum ad. 2. p. m. Sequuntur Vicatim habitantes. post quos Pelorus est promontorium, Vnde incepimus. Nunc ad propinquam, conterminamq; Noti regionem transeamus.

DE REGIONE NOTI, EIVSQVAE VRBIBVS ET OPPIDIS. CAPVT SECVNDVM.

SECVNDA inter Siciliæ regiones Noti est regio: quæ à Neeto oppido in editis collibus Pachyno prominentibus conspicuo nomen accepit. Hæc pro maiori parte salebrosa est, montesq; cæteris Siciliæ humiliores, ac campos latè lapidibus refertos habet, sub quibus tamen & segetes exuberant, & gramen quoq; exoritur: à quo pecoribus vbertim pabulum suppeditatur. Abundat autem frumento, vino, melle, & pecore. Multisq; sicut olim ita & nunc antiquis vrbibus est insignis.

DE ENGYO VETVSTA VRBE.

IGITVR vt cum superioribus hanc quoq; regionem connectamus, à Theria fl. vnde incipit, non longe aberat Engyon, aut Eugyon (vt alijs placet) vrbs vetustissima. Quæ, siue maritima, vel in eo loco, qui prius Ongia, nunc Lognina, & à veteribus Portus Vlysis dicitur, vel eo, qui Ingiuni nominatur, Leontino hodie frumẽti Emporio, vt ex authoritate Plutarchi cõijciunt pleriq;, siue mediterranea centũ ab Agire stadijs distãs, vt lib. 5. Diodorus referre videtur, fuerit, à Cretensibus, qui defuncto Minoe in Sicilia remanserant, fuit condita: quantum ex Diodori verbis consequimur: Cretensibus (inquit) qui defuncto Minoe in Sicilia absq; imperio remanserant, inuicem dissidentibus, eorum pars ciuitatem condidit, quam ab eorum rege dixerunt Minoam: pars per littus errans locum munitum condendæ vrbi elegit, quàm à fonte in vrbem fluente Engyum appellarunt. Post captam verò Troiam, Merionum Cretum, & cum eo Cretenses nauibus delatos veluti cognatos in ciuitatem suscepere. Hi postea ab Ochyra recedentes expugnatis nonnullis finitimis, eorum regiones possederunt. Hæc ille. Quibus verbis aut maritimam fuisse Engyon, aut non longè saltem ab ora recedentem mihi

(rei verę adhuc incōpertę venia) videor colligere. Quod ipsum Vlysſis quoq; eò cū claſſe acceſſus, de quo paulò infra ex Plutarchi in Marcello authoritate nōnihil ſubiungemus, affirmare putat. Quinetiam à Leontino, mariq; non adeo remote diſsitam ex Diodori lib. 16. non temere agnoſcimus. Eius ibi verba hæc ſunt: In Sicilia verò Timoleon contra Leontinos, quò Icetas cum iuſto exercitu ſe retraxerat, mouit caſtra, ſtatimq; inuadens, in eam, quam Nouam vrbem appellant, cùm magnum præſidium, & quod bene ad mœnium propugnationem ſufficeret, intus poſitum eſſet, cæptam rem omittere eſt coactus. Tranſiuitq; ad Engyum, quæ vrbs Tyranno Leptinæ ſeruiebat, omniq; ſtudio, vt ciuitatem pulſo tyranno ad libertatem reduceret, nitebatur. Leptines à Timoleonte grauiter preſſus deditionem fecit, & per conditiones dictas iuſſus eſt migrare in Peloponneſum. Cumq; eidem Leptinæ Apolloniatæ parerent, receptæ huic ciuitati, & Engynis libertatem, vt ſuis legibus viuerent, conceſsit Timoleon. Hæc ibi: quæ ſanè de Engyi cum Apollonia & Leontino vicinia non minimo ſunt argumento: cum lib. 20. idem Centoripen & Apolloniam vicinas fuiſſe vrbes ſignificet. Sed vtcunq; ſe res habeat, cum de loco, vbi ſteterit nihil certi (niſi quod in ijs agris) afferre poſsim, de eius rebus hæc ſaltem habeo certiſsima: Vrbem fuiſſe, Dearum, quæ à ſuperſtitioſis matres fuerunt appellatæ, præcipua religione inſignem. De quibus hæc habet in. 5. Diodorus: Engionates aucti poſtmodū opibus tēplum matribus ædificarunt, præcipuo eas cultu Deas, multisq; templum donis honorantes. Nam & eas non ſolum huius vrbs accolæ, ſed etiam ex finitimis quidam ſacris ſolennibus, & alijs honoribus celebrant. Quædam vrbes etiam precioſa vaſa earum cultui deputarunt. Vſq; adeo autem iſtarum Dearum creuit religio, vt accolæ permultis aureis atq; argenteis vſq; ad ſcriptorum tempora donis exornarint. Templum quippe ipſis ædificatum eſt ingens ac ſumptuoſum: ad cuius ſtructuram cùm loci natura non ſuppeteret, ab Aſtygione Agyrinæorum, quæ centum ab eis diſtat ſtadijs, ſaxa aduehi magna impenſa curarunt. Cùm verò iter, quò neceſſe erat lapides ferri, aſperum eſſet, ac difficile tranſitu, quatuor rotarum curribus ad id præparatis, centum iugis boum lapides delati ſunt. Sacrarum enim pecuniarum copiæ impenſam tanti operis contēpſere. Paulo ante hæc tempora erant eis deabus ſacri boues ad tria milia, agri adeo permulti, vt magnū vectigal pręberēt. Huc vſq; Diodorus. De ea quoq;, eiusq; tēplo hæc Plutarchus in Marcello: Vrbs eſt (inquit) Siciliæ Engyon non magna, verùm antiquiſsima, & dearū religione celeberrima, quas Materas appellant. In ea templum eſt, quod à Cretenſibus ædificatum traditur. Haſtæ quędam, ex æreq; caſsides oſtenduntur, tum Merionis, tum Vlyſsis, qui eas Deorum ſimulacris affixerant, inſcripta habent nomina. Hæc vrbs cum ad res Carthaginenſium inclinaretur, Nicias in ciuitate vir primarius, vt ad Romanos animum applicarent, palàm, ac intrepidè pro concione conſultabat, nonnunq̄ aduerſariorum ſententiam arguens, qui hominis authoritatem ac potentiā veriti, illum captum pœnis tradere deliberabant. Quod cum Nicias intelligeret, clandeſtinam circa ſe diſponens cuſtodiam manifeſtè in Materas Deas cœpit intempeſtiuus ac ineptus obloqui, multaq; aduerſus earum diuinitatē ac gloriam, vt incredulus ac contemptor perpetrare, exultantibus mirum in modum inimicis, quòd ſuorum cauſas malorum præbuiſſe videretur. Inde cum ad eum corripiendum ſe pararent aduerſarij, tantiſper Nicias in concione ciuium cum orare, ac publicè conſultare cœpiſſet, corpus repente demiſit in terram. Vbi paululum commorante, magno cum ſtupore ſilentium (vt par erat) exortum eſt. Hinc caput attollens, & voce ſubtremula, grauiq; circumagitans, acutū paulatim protendit ſonitum. Quare cum theatrum ſilentio ſimul, & horrore implicitum vidiſſet, abiecto amictu, & intima abſciſſa interula, ſeminudus emicans ad theatri fores curſu feſtinat, ſe à Materarum numine agitatum clamitans. Quem cum re-

ligionis

ligionis causa attingere, vel refragari nullus auderet, & proinde vniuersi cederent, extra portas cursu defertur, nullo interim lymphantis clamore, aut insanientis vsus impetu. Huius enim actus conscia coniunx, prius susceptis filijs in Dearum templo supplex aduoluitur, inde virum errantem se quæsitum ire simulans, prohibente nemine tuta ex vrbe decessit. Eo pacto liberati Syracusas ad Marcellum contendunt. Postea cùm Engiates ob eorum petulantiam & commissa facinora Marcellus vniuersos ligari, vt eos supplicio afficeret, iussisset: Nicias astabat illachrymans, eius manus ac genua complectens, suos ciues, & in primis aduersarios deposcebat. Qua re placatus Marcellus missos fecit vniuersos, & ciuitatem nulla affecit iniuria. Niciæ quoq; magnis honorato muneribus, agri plurimùm vindicauit. Hæc ex Posidonio Plutarchus. Engium lapidosos habere artus, quod in rupe fuerit sita scribit lib. 14. Sylius. At hi, qui Eugyon eam vocant, pingue (ex græci nominis notatione) solum habuisse eam referunt. Sed cum hæc vrbs prorsus defecerit, inde egresi, Centoripen vicinam aggrediamur.

DE CENTORIPE VRBE.

CENTORIPE vetusta, & maxima olim, sed nunc iacens, & raris habitata colonis, Centoruis vulgò appellata vrbs occurrit: à Siculis condita, vt ex Thucydide libro. 6. vbi eam Siculum oppidum nominat, infertur De hac libro. 6. Strabo: supra Catanam (inquit) Centoripe iacet, Aetnæis propinqua montibus, fluminiq; Symetho agrum Catanæum influenti. Quam & in Verrem. 6. ciuitatem totius Siciliæ multò maximam vocat Cicero. Et actione. 5. Centoripinos præcipuam agri Ennensis partem possidere, simulq; honestissimos ac locupletissimos esse, populumq; in Sicilia maximum scribit. Eam quoq; Romanis imperantibus liberam cum quatuor alijs supra sæpissime repetitis vrbibus fuisse idem Cicero in Verrem est author. In Sicilia, nanq; quia prima omnium prouincia Romanorum fuit, Messana & Tauromenium fœderatæ: liberæ verò & immunes Centoripe, Alesa, Segesta, Halicia, & Panormus factæ sunt. Inter quas Centoripini & Segestani Latinitatis iura obtinebãt. Ea auté erãt, vt alios sumere magistratus aut præsides non tenerentur, nisi ciues Romanos. Eius porrò situs inæquatis collibus constabat, magna murorum & latitudine & crassitudine, necnon ambitu plurimo definitus, cui in fabricam lapides quadrati subiere, vt clara eius adhuc ostendunt vestigia. Rerum opulentia, ac viris, tum opibus, tum literarum studijs ac militia præstantissimis præpollebat. Cuius ager etiam frumenti, vini, olei, salis, cuius color (Authore Plinio vt præmeminimus) purpureus est, atq; omnium rerum humano victui conducibilium feracissimus habetur. Vnde Solinus: Licet (inquit) quicquid Sicilia gignit, siue soli bonitate, siue hominis ingenio, proximum sit ijs, quæ optima indicantur, fœtus tamen terræ Centoripino croco vincitur. Apud hanc vrbem refert Polybius Hieronem Syracusarum ducem Mamertinis obuiam factum veteranorum militum multitudinem ac conducticium exercitum, qui Syracusas vrbem seditionibus agitabant, ne nouas res amplius molirentur, ad cædem vsq; ac miseram stragem destituisse. Huius etiam vrbis. 5. in Verrem Cicero triremẽ quandã velocissimã celebrat. Hãc præterea Verris sceleribus misere fœdatam, atq; omni fere argento, auro, ebore emblematis ac gemmis, phaleris quoq; Hieronis Siciliæ Regis supramodum pulcherrimis, à Philarcho viro Centoripino nobilissimo conquisitis, atq; ad illum comportatis, eneruatam idem inter alias Siciliæ vrbes ab improbissimo Prætore spoliatas recenset. Quam deinde à Sexto Pompeio dirutam Octauianus postmodum Cæsar restituit, vt Strabo memorat. Ex quo tempore cum sub Romanis & Constantinopolitanis postea, Sarracenis ac Normannis deniq; floruisset, anno tandem sal. 1233, à Frederico

à Frederico secundo Cæsare perduellionis nomine in solum abijt, ex cuius inde reliquijs Augusta vrbs (vt suo loco memorauimus) in fabricam surrexit. Ingentes tamen eius prostratæ ruinę, arx, & mœnia disiecta miratu dignissima adhuc discernuntur: in quibus & numismata sæpequmerò ærea & argentea passim reperiuntur, hac cum inscriptione: CENTORIPYON. Tulit ea olim Apuleium Celsum medicæ artis peritissimum: qui (teste Scobronio Lago in lib. de comp. medicamen. c. 171.) antidotum quotannis componebat cōtra canes rabiosos, quod Centoripas (vnde ortus erat) quòd in ea canes frequenter rabiem contraherent, mittere solebat. Non longè à Centoripe his agris Hybla secunda aberat, vt ex Thucydide habemus: qui lib. 6. Athenienses (inquit) reuersi Catanam, & illic frumentati, cū omnibus copijs profecti sunt in Centoripam oppidum Siculum. Quò cum ex conuentione intrassent, incensis segetibus Inessæorum simul & Hyblæorum discessere, & Catanam sunt reuersi. Huius meminit & Pausanias lib. 4. cum eam sua ætate prorsus iacentem fuisse refert. Meminit & Ptolemæus, qui mediterraneam eam in tabulis ponit. De qua latius in Megaræ descriptione supra diximus. Quo vero loco steterit, & quæ sint eius hodie vestigia, nisi forte Iudica vrbs non procul inde, in monte sita, & à Rogerio æui processu funditus deleta, haberi queat, planè incompertum habeo. Ab ea non procul etiam discedebat Inessa vetustum oppidum, vt ex superioribus Thucydidis verbis inferimus. Quibus astipulatur & Strabo: qui eam Inuessam appellat, & Diodorus: qui Aetneosiam cognominat, qui simul omnes in ijs agris sitam eam fuisse conueniunt. Quorum equidem authoritas, eorum opinione, qui ad Mascalim eam stetisse arbitrantur, certior haberi debet. Alicyam Centoripæ propinquam etiam fuisse lib. 7. tradit Thucydides: De hac re (inquiens) certior factus Nicias, mittit ad eos Siculos, quà trā siturus erat hostis, & ad socios, cum alios, tum Centoripinos & Alicyæos, ne illū transire permittant, sed congregati prohibeant non alia via transire conaturum. Nam Agrigentini per suum agrum iter denegabant. Ea tamen vbi vestigia habeat hactenus ignoratur.

DE RAYHALBVTO OPPIDO.

SVPRA Centoripen. p. m. 5. Rayhalbutum Sarracenici nominis est oppidum. Cuius etymologia ex appellatiuo nomine composita Casale siue pagū Butah significat: à Rogerio Siciliæ Comite Episcopatui Messanensi concessum, vt publico ipse rescripto consignatum, contestatumq; deposuit. Eius autem verba cò hic libenter subieci, vt rei fidem hac etiam historica repetitione promoueam, & sunt hæc: In nomine Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Amen. Notum sit omnibus successoribus meis, & vniuersis, quibus quandoq; præsens priuilegium meū ostensum fuerit, quòd ego Rogerius Comes Calabriæ & Siciliæ, post multas tribulationes & angustias atq; pericula, quæ pro eripienda insula Siciliæ à Tyrannica potestate Sarracenicæ gentis, vnà cum Christianis fidelibus meis perpessus fueram, cùm essē in ciuitate Messana cū cóiuge mea Adelasia, & filijs meis Godfredo & Iordano, & cum multis Baronibus & fidelibus meis, venit ad me Robertus Messanensium Episcopus, obsecrans & petens à me, vt darem illi terras ad operandum circa ciuitatem Troynæ, quarū auxilio tam ipse, quam clerici sui seruientes Ecclesiæ sustentari possent. Ego verò, quoniam semper in animo meo proposueram Ecclesiam Messanæ magnis possessionibus ampliare, multisq; donis & oblationibus ditare, eò quòd eum post acquisitionem Siciliæ translata sede Episcopali a Troyna in Messanā, primum Episcopū erexerā, prædicti Episcopi Roberti precibus aures inclinaui. Vnde audita eius petitione pro salute animæ meæ, & fratris mei nobilissimi Ducis Roberti Guiscardi, à quo omnis honor, & gloria mea ꝓcessit, & pro salute

salute animæ coniugis meæ Adelasiæ,& filiorum meorum Godfredi & Iordani,& omnium meorum fidelium dedi, & imperpetuũ cõcessi Ecclesiæ. S. Nicolai Episcopatus Messanæ,Casale Sarracenorum,quod dicitur Butah,cum omni tenimento suo & pertinentijs suis,secundum antiquas diuisiones Sarracenorum, vt sit prędictum Casale in potestate & subiectione.S.matris Ecclesiæ Beati Nicolai Episcopatus Messanæ imperpetuum. Sic autem prædicto Episcopatui Messanæ Casale ipsum Butah liberum dedi & absolutum, vt non liceat alicui ecclesiasticæ vel seculari personæ futuris temporibus aliquid iuris vel seruitij in eo requirere: sed sit proprium. S.matris Ecclesiæ Beati Nicolai Episcopatus Messanæ. Et si contigerit in posterum Casale ipsum a Christianis habitari, & Ecclesias in eo vel in pertinentijs suis construi, Ecclesiæ ipsæ soli Episcopo Messanæ subiaceant, atq; ab eodem Episcopo de Chrismate,& alijs ecclesiasticis ministerijs eisdem Ecclesijs prouideatur. Tempus autem,quo præsens priuilegium factum fuit, si quis scire voluerit,noscat anno incarnationis dominicæ millesimo octuagesimo, die septimo mensis Iulij,inditione decima scriptum & factum fuisse. Contra quod quicunq; siue de consanguineis meis,siue alienis venire,& hanc donationem meam infringere tentauerit, excommunicetur à Patre, & Filio, & Spiritu Sancto: Et faciem omnipotentis Dei nunq̃ videat,nec in regno eius portionem habeat, sed cum Iuda proditore Domini æternis incendijs concremetur. Quæ à Rogerio facta donatio, anno postea salutis. 1346. Lodouici Regis diplomate dato Messanæ. 6. Calend.Octob. reseruatis omnibus regijs iuribus confirmata est. Oppidum verò ipsum,cùm breui sub Christianorum potestate coaluisset,anno demum. 1261. à Centuripinis,qui à Frederico (vt dixi) & Manfredo Regibus præter fidem desciuerãt,incendio funditus est absumptũ,atq; à Mãfredo,proximo inde anno restauratum: vt eius diplomate dato Messanæ. 22. Septemb. 6. Ind.anno salutis. 1262. satis liquet. Hodie autem oppidum est honestum, & frumenti mediterraneum Emporium. Hinc porrò eorum error,qui Aliciam hoc fuisse & à regali voto denominatum tradiderunt,manifestò conuincitur.

DE ARGYRE PERVETVSTA VRBE.

ARGYRE vetustissima vrbs,in editissimo & acuto monte sita ad. p. m. 6. Rayhalbutum sequitur. Ciceroni, Diodoro & Ptolemæo. Huic nominis causam scriptores afferunt,quòd argenteum (argyriõ nanq; argentum græcis sonat) habeat solum, argentiq; apud eam sit minera: quod ipsum vsu hac etiam ætate didicimus. Siquidem aquarum torrentes, qui sæuiente hyeme ad ima dilabuntur,auri,argentiq; plurima secum deferunt ramenta. Ab argento itaq; Argyre denominatur. Sed à quibus fuerit condita me latet. Hæc vrbs prisco tempore Herculi adhuc viuo sacra obtulit,templumq; ei,atq; Iolao nepoti magnificum extruxit:vbi quotannis diem festum tota Sicilia celeberrimum Agyrenæi agebant. Fuit autem Iolaus Herculi ex Iphicle Germano fratre nepos (vt Solinus) eideq; laborũ socius & particeps,vt Pausanias scribit:qui patrui virtutes æmulatus malis plurimis Sardiniam liberauit,& palantes incolarum animos ad concordiam blanditijs pellexit.Olbiam, & alia græca oppida condidit, vnde Sardi sepulchro eius templũ addiderũt,eiusq; in se nomen recipientes Iolenses trãsnominati sunt.De quo Pausanias:Iolaus (inquit) Thebanus Herculis nepos Atheniensibus & Thespiensibus in Sardiniam dux fuit. Suidas quoq;: Iolaus (inquit) heros fuit, & Herculis nepos,qui apud Atheniẽses,& Siculos Agyrenæos diuinis honoribus cultus est.De his vero sacris statis lib.5.Diodorus hæc habet:Agyrenæi veluti Olympios Deos festis diebus sacrisq; Herculẽ coluère. Et licet antea id Hercules ꝓhibuisset,tunc tamẽ primùm,suadẽte dæmonio, tanq̃ immortalitatis præsagiũ fieri

passus est. Cùm non procul ab vrbe, iter saxosum esset, boues saxis tanq̃ ceræ vestigia impressère. Quod simile & ipsi Herculi cum accidisset, existimans decimo iam consummato labore aliquid sibi immortalitatis deberi, impensa sibi annua ab incolis sacra libens accepit. Vt igitur gratiam bene de se meritis referret, lacum ante vrbem effodit, quatuor ambitu stadiorum: quem à suo nomine vocari iussit. Idem & loco, vbi boum vestigia impressa sunt, nomen indidit. Templo Gerioni constructo, quod adhuc honorant incolæ, Iolao quoq; nepoti templum ædificauit, ostenditq; quomodo honores ei, ac annua sacra fierent, vsq; ad hoc tempus seruata. Omnes enim eam incolentes vrbem ab ipso Iolao sacras nutriunt comas, quoad amplissimis victimis eum sibi Deum propitium reddant. Tanta verò eius templi maiestas habetur, reuerentiaq;, vt qui assuetis deficiant sacris pueri, muti euadant, & mortuis similes: ijdem, si vouerint solita sacrificia, suscepto voto statim fiunt à morbo liberi. Eius regionis incolę portam, qua hæc celebritas, sacraq; prodibant, Heracleam vocitarunt. Palęstras insuper, equorumq; certamina quotannis, ad quæ publicè omnes serui, liberiq; conueniunt, instituere. Docuere & seruos priuatim Deum colentes, choreas ducere, epulasq; simul, ac sacra celebrare Deo. huc vsq; Diodorus. Cuius verbis quod fabulosius intextum est, id in historijs verius explicabimus. Hanc vrbem, cum per tyrannidem Apolloniades longo post tempore occupasset, Timoleon Corinthius tyrannide subacta libertati restituit. Cumq; longis bellorum motibus depopulata, ac penè deserta esset, ne tantæ ciuitati, cuius ager latissimus, magna loci amœnitas, & soli fœcunditas erat immensa, quicq̃ inuidere videretur: collecta decem è Græcia milium colonia, populo idem restaurauit: vt lib. 16. tradit Diodorus. Quo effectum est, vt breui magna rerum incrementa susceperit, eoq; ibi tempore theatrum, Syracusano excepto, omnium, quæ in Sicilia tum erant, pulcherrimum sit erectum, vt idem Diodorus scriptum reliquit: & honestam eam vrbem, eiusq; populum fidelem, fortissimum, locupletem, ac illustrem postea in Verrem. 5. appellauerit Cicero. Vetustę vrbis Adhuc ea oppidi regione, quę Lōbardia hodie dicitur, ex quadratis, eisq; ingentibus lapidibus monumenta cernuntur; vbi numismata quoq; in æs, argentum atq; aurum affabrè excusa interdum reperiuntur. Extat hæc vrbs magno ambitu, & antiquum nomen retinet: celebraturq; non mediocriter Diodori cognomento Siculi historici clarissimo ortu, quam & ipse in historiæ suæ præfatione patriam agnoscit. Floruit is sub Augusto Cæsare, & paulò etiam ante prout Suidas asserit, & ipse de se lib. 6. testatur: Iulius Cæsar (inquiens) diebus nostris Rhenum pontibus miro modo iunxit. Latinæ æquè ac Græcæ Linguæ peritia præstitit: græcæ, quippe, quæ Siculis ea ætate genuina erat, latinæ, quam à Romanis, qui Agyram concurrebant, sua solicitudine addidicit. Perlectis postea veteribus (vt ipse refert) annalibus, breui rerum omnium Romanarum exactissimam cognitionem assequutus est. At parum ea cōtentus, mira quadam ingenij, animiq; magnitudine ad omniū quoq; aliarum gētium historias cognoscendas aspirauit: eo consilio, vt nactus postea ociū eas in vnū opus ea industria digereret, vt vnius quodāmodo ciuitatis cuiusdā res essę gestæ viderentur, Quas vt maiori aliquādo fide tractaret, maiorē Asiæ, Europę, atq; Africæ partē multis difficultatibus, atq; periculis peragrauit. Nauigauit in Aegyptū cētesima octuagesima Olympiade, regnāte ibi Ptole. quē nouū Dionisiū appellabant, Erant nāq; ea tempestate in Aegypto complures viri ingenio excellēti: qui, ob id, quòd sapientiæ studio publica impensa vacabant, atq; ab hominum frequentia seiuncti rerum tantummodo naturalium, & diuinarum indagationi incumbebant, Sacerdotes nuncupabantur. Horum sapientia pellecti pleriq; ex Græcia insigni ingenio præditi viri, in Aegyptum ad corradendam sibi

rerum

rerum abditarum scientiam concurrebant. Ex his vetustiores fuerint: Orpheus, Musæus, Homerus, postea Pythagoras, Solon, Dedalus, Melampodes, Lycurgus, Eudoxus, Plato, Democritus, Mopides, & omnium postremus Diodorus Siculus hic noster. Ab his itaq; Aegyptijs sacerdotibus multa de prima rerum origine, & primis temporibus consecutus est. Constituto deinde eo sibi scribendi genere, quod præ cæteris probatum iri iudicauit, otiosis narrationibus, & superuacuis descriptionibus, ac fictis, meditatisq; orationibus prorsus posthabitis, solam rei gestę veritatem attendens, multo labore ac longo tempore (triginta enim in scribendo annos consumpsit) omnium fermè gentium, ac populorum historiā quadraginta voluminibus absoluit, quā bibliothecam nuncupauit: quaq; nimirum ab humani generis exordio ad suam vsq; ętatem facta omnia ordine cōtinentur. Primi nanq; sex libri, antiquorum gesta, quæ fabulosa appellat, ante bellum Troianum, complectuntur, & eorum quidem prioribus tribus barbarorum, reliquis verò antiquæ Græcorum res enarrantur. In quatuordecim deinde sequentibus conferuntur ea, quæ à bello Troiano non solum vsq; ad Philippi, & Alexandri, ac successorum Macedoniæ Regum, gesta sunt, sed & . 19. &. 20. libris Agathoclis Siciliæ tyranni, ac Carthaginensium mutua bella latissimè enucleantur. Reliquis autem viginti continentur, quæ deinceps obtigerunt, vsq; ad bellum Gallicum, quod Romani duce Iulio Cæsare gesserunt. Huius vastæ historiæ sex libri primi, vndecimus, duodecimus, decimustertius, decimusquartus, decimussextus, decimusseptimus, decimusoctauus, decimusnonus, & vigesimus ad manus meas duntaxat peruenerunt. Cæteri adhuc desiderantur. Diodorus itaq; absoluto tam immenso historiæ opere annum ætatis agens septuagesimum secundum Syracusis, siue (vt alij tradunt) Romæ Olympiadis centesimæ septuagesimæ quintæ anno tertio moritur. Est Agyræ ætate mea & pluribus retro seculis Diui Philippi templum, miraculorum frequentia celeberrimum, & confluxu hominum adeo notum, vt vel ipsi vrbi ex eo Diui Philippi nomen vulgò inoleuerit. Is genere Constantinopolitanus, CHRISTI fidem professus, ob doctrinæ, morumq; integritatem à Diuo Petro Apostolorum principe (cui erat discipulus) ad CHRISTI euangelium Siculis concionandum missus, magna Siciliæ parte CHRISTI sacris initiata, apud Agyrenæos tandem obijt: à quibus ei ad quartum Idus Maij, quo decesserat, festus dies anniuersarius institutus est. Hoc recurrente, plura, sed in arreptitios præcipuè eius numine fiunt miracula: quæ quod non miratu tantum digna, sed fide etiam maiora ab ethnicis existimantur, paulò altius enodanda esse hoc loco duxi. Dæmones; CHRISTI cultus abhorret (etsi diuersum Peripatetici Platonicią; tueri studeant) eosq; incorporeos esse, & non natura facinorosos, sed à condito prope æuo, cœlo dilapsos, non alia de causa, q̃ quòd in principis sui antesignani, à diuinæ mentis placito arroganter deficientis, noxam temeraria æmulatione consenserint, palam prædicat. Ab his igitur quorundam hominum corpora obsideri idem cultus asserit: quæ arreptitia à Theologis appellantur. In quibus illud maximè est admirandum, quod mulieres, rusticosq;, ac idiotas aliquando Latinè, pleruną; græcè, & nonnunq̃ de naturæ rebus, ac supercælestibus etiam tam doctè q̃ eleganter loqui, animorumq suos cuiq; conceptus (quos secreta cordis vocant) quod longè est mirabilius, enarrare, non semel à me expertum visumq; est: quos tamen nō nisi ex prodentibus se prius quibusdam in corpore notis, quas nostrates coniecturas appellant, dęmones deprehendere, eorumq; illi suggestu pronuntiare possunt. Eorum igitur multitudo, quæ in Sicilia est maxima, ad D. Philippi templū, aramq; quotānis incolumitatis impetrādæ gratia deferūtur: Vnde aut nūq̃, aut q̃ rarissimè, nisi præsentissimo numinis remedio liberati discedūt. Quo fit, vt oīs ꝑpe Siciliæ eò, tū spectādi, tū conciliādi

sibi numinis studio velut ad theatrũ cateruatim eodem solenni tẽpore cõcurrat. Sed non possum hoc loco non admirari, quorundam imprudentiam, qui non in dæmones, sed in morbum, quem melancholiam nominant, siue in naturalem atræ bilis occupationem hanc arreptitiam referunt. Quos vt refellam, collatione id me q̃ rectissime consecuturum putaui. Atrum igitur humorem, tum natura, insitoue temperamento, tum etiam quotidiani victus ratione Hippocrates & Galenus humanis corporibus ingenerari tradiderunt. Vtroq; autem modo genitus, vel à frigidiori, siccaq; naturali temperatura, terrestriq; ac frigido & sicco victu, quem propriè humorem melancholicum, atrabilariumué, ac succum, siue sanguinem melancholicum appellarunt, vel ab impensè calido, igneoq; naturali tempe-peramento, pariterq; ad exustionem prompto victu exoritur: quem atram bilem, & nigram coleram vocant. Proinde vtrinq;, si mentis sedes offendatur, melancholiam, sin verò corporis meatus obstruantur, comitialem morbum gigni censuerunt. Igitur si frigescat, attonitos, obtorpẽtes, anxios, mœroris plenos, taciturnos, formidolosos, & quandoq; absq; febre deliros, plura imaginantes, ac solitarios: si incalescat, percitos, ingeniosos, & ad omnem excãdescentiam & cupiditatem propensiores, & loquaciores facit. Si morbosa dispositio mentẽ afficit, non deliros modo, maniacos ac furentes, sed & diuino quasi numine afflatos, vates, atq; futura prædicẽtes quãdoq; gignit. Ex quo Sybillæ efficiũtur & Bacchides. Hinc fœminas aliquot rudes, & omnium scientiarum expertes, dum ab eo atræ bilis genere corripiuntur, sensibus corporis tunc quiescentibus, de Philosophia, & scientiarum quarumlibet arcanis, tum latino sermone disserere, tum præsagire sunt arbitrati. Affirmantq; id Maraci Syracusani exemplo, quod Aristoteles producit, qui quoties à mente alienabatur, poetam insigniter præstabat. Illiteratæ etiam cuiusdam mulieris, cuius Petrus Aponus Aristotelis commentator meminit, facto: quæ dum atra bili agitabatur, latinè, cessante verò ea non nisi vernaculè callebat, identidem astruunt. Atq; his demum rationibus inferunt, ex effectuum similitudine, hanc quoq; arreptitiam, ægritudini potius, q̃ dæmonum instinctibus inniti debere. Hæc sunt illa, quæ Philosophi & medici de atra bili & eius vi iniqua comparatione tradiderunt. At longè vehementiores, inhumanioresq; sunt hi effectus, gestus, habitusq;, quos in arreptis non morbus aut natura (omnem siquidem eorum vim excedunt) sed dæmonum insultus producunt. Quos, vt ipse vidi, cogor hic ex professionis instituto adijcere. Enimuerò anno salutis. 1541. solenni Diui Philippi festo, dum Agyræ, vnà cum alijs, religionis instinctu interessem, ducentas penè ibi arreptitias fœminas offendi. Mirum erat ac horrendum spectaculum, videre eas non ex sese, sed ex dæmonis, qui in earum corpora imperium occupauerat, ludibrijs agitatas, voces in sublime efferre, omni amictu ac verecundia abiectis rotare crines, stridere dentibus, os oculosq; distorquere, spumam emittere, brachia, ac totum penè corpus in altum magna vi sustollere, volubilem linguam turgere, guttur & illius venas intumescere, & deniq; furorem inauditum totis membris concipere: Græcè quasdam, plerasq; Latinè, Sarracenicè alias loqui, ita perfectè, vt nihil purius ab expertissimo quoq; in suo genere proferri possit. Cordium postremò conceptus, & quæ clam quisq;, & sibi vni cognita perpetrauerat, facinora (quod mirabilius fuit) mulierẽ quãdã Leõtinã (de qua etiã paulo post) ignominosè cuiq; exprobrare. Et hæc quidẽ priuata. At publica, & quæ ꝓcedente simulacri diuini põpa cõtigerũt, illis lõgè fuere maiora. Nocte enim illa, quæ sacra præcessit, arreptitiæ hæ ad præcipuũ tẽpli altare cum custodibus suis absq; vllo morbi signo, quasi prorsus incolumes quiescebant, Diui Philippi simulacrum ex adytis, quæ iuxta sunt, exportandum præstolantes: vbi & frequentissimus populi conuentus, & nos quoq; mira cum expectatione aderamus. Manè verò, aperta adyti ianua, Diuiq;

signo

signo ostenso, vt illud arreptæ conspexerunt, mox acsi hostis capitalis adesset, illius aspectum formidantes, voce sublata vestimenta scindere, crines vellere, vinculisq; , quibus strictissimè impediebantur, diffractis, quædam etiam è custodum manibus elabi cepère: quarum dein inusitati clamores, omniq; gemitu maiores, veluti rugitus immanes, ita toto templo, vicinisq; agris personuère, vt è propinquo bellum ingens ac sæuum, cruentissimumq; prælium commiti videretur. Ibiq; tum Ragusana quędam mulier, cunctis spectantibus, mox curata est, signo perspectissimo relicto. Pendebat nanq; à fune supra altare sinistrum candelabrum æneum, lampadibus ac lychnis pluribus pellucidum, à terra octo circiter cubitos eleuatum: quod ipso illo, quo liberabatur, momento, nullo, qui quidem videretur, mouente, lampadibus omnibus dissipatis (mirum visu) crebris motibus, molaris rotæ instar, quàm velocissimè totum inuersum est. Accedant huc velim nunc qui Philosophi censentur, & in atram bilem hos effectus referant. Ecce mobile: ecce motũ euidentissimũ: vbi quæso iam est motor? Num atra bilis tanti erat vigoris, vt non modò corpus, quod afficit, sed & distans, & inanimatum mouere posit? Semota sunt à Philosophiæ placitis, quinimo & ridicula sunt hæc omnia. Quocirca & à separata natura cuiusmodi dæmonem esse, & apud catholicos, & apud Philosophos constantissimum est, quæ à puella recesserat, cãdelabrum fuisse motum proculdubio censendum est. Sed ad pompam ipsam venio. Viri igitur, qui vel sacerdotio, vel dignitate præstabant, celeberrimam longo ordine pompã deducentes Diui Philippi imaginem subnigram quidem illam, ac visu horribilem præcedebant: quam subinde conditionis cuiusuis viri & mulieres innumeræ ferè cũ cereis thure etiã ardentibus permixtim sequebantur. Cumq; ad tẽpli medium, vbi ara erat, peruentum esset: Leontina mulier quædam, quæ à quodam sacerdote sinu portabatur, plures iam annos dæmonio detenta, edita voce ad cæteras versa signo manu facto: forti (exclamauit) animo estote, nullus abscedat, dies hic iam occidet. Hæc cum ego audissem, obstupui; quòd eum, quo illa obsidebatur, esse inter dæmones principem, ex verbis, vultu præterea, audacia, ac imperio, quibus cæteris præstare videbatur, non absurdè cognoscerẽ: quod & patritijs Catanensibus, qui prope me erant, vt aduerterẽt, indicaui, & re ipsa postmodum declaratum est. Nam cùm paulatim eodem ordine procedendo feretrum iam ad valuas templi primarias peruasisset, eadem illa mulier ex editiori loco in gradu templi vltimo conspiciens omnem arreptitiorum turbam sibi subiectam substitit, appellatisq; omnibus, ac manu demonstratis, rursum vernaculè Absit (inquit) metus, procul hinc terror abeat. Iam aduesperascit, iam ad occasum vergit hic dies nobis infensus, atq; hostis acerrimus. Abijcite timorem. Nullus vestrum recedat, Absistant curæ, sufferte parumper, Iam occasus instat. Cui ex illis vna: vim patior, respondit, compellor hinc exire. At princeps contra: vbi vires? resumas animum, Iam diei adest interitus. At illa iterum: Exire cogor. O cruces: ò tormenta, quæ patior; Quibus vix expressis præmisso fremitu à numine Diui Philippi exactus ab ea recessit dæmon, & mulier modò ferocissima, inauditam continuò mansuetudinem induit. Sed & dæmon ab ipsa mox in seruum quendam hæc curiosius inspicientem, videntibus nobis ac mirantibus transmigrauit. Qui vlulare, ingemiscere, dentibus frendere, ac sanguineis oculis occupatus furere euestigio cœpit: quod dominus eius, qui Alicatensis erat, vt vidit, iræ impetu in contumelias prorupit, ac Sanctum Diabolum (quæ familiaris hodie Siculis blasphemia est) inclamauit: quòd seruum aureorum centum pretij ita repente atq; exinopinato amisisset. Hoc signum, veritatis, quam prædicamus, index fuit ad persuasionem euidentissimus. Nisi enim ille mentis eodem momento compos ita repente in furorem dæmoniacum abijsset, ægrè multitudini, quæ ibi aderat, persuasum foret, à muliere exisse dæmonẽ. Verum

paulò post & ille ad aram perductus, nullo labore pristinam mentem, liberamq; recepit. Accedant huc rursus velim, qui dæmones negant, & doceant: an bilis atra de corpore in corpus transire possit. Perridicula nempe sunt hæc, & à ratione, cui Philosophia innititur, alienissima. Porrò tempus me deficiet, & instituti ratio, si singula, quæ eo die apertissima Diui Philippi eluxère miracula velim recensere. Aderant enim ibidem sexaginta (inter cæteras) puellæ Ciramenses, quæ vna noctis hora, dum simul in eodem vico luderent, à dæmonibus fuerant occupatæ: quæ omnes, & quotquot aliæ ad hæc sacra conuenerant, spectantibus nobis, mirabiliter liberatæ & incolumitati restitutæ sunt. Sola tamen Leontina illa, tanti beneficij fuit expers: quæ eo nomine re sacra peracta quasi de victoria triumphans sese omnibus insolenter ostentabat. At cum paulò post ad Sacrarium esset perducta, ob mira eius tum dicta, tum facta a plerisq; proceribus circundata, mirum quidam atq; inauditum perpetrauit. Erant nanq; ibi nobiscum pleriq; sacerdotes, qui dæmonem ab ea conceptis obsecrationibus expellere conabantur. Sed cum frustra id sæpe tentatum esset, vir quidam patritius Catanensis, Leuconij massam, quæ Diuæ Agathæ Catanensium tutelaris reliquias tetigerat, chartula inuolutam clam sacerdoti eam custodienti obtulit: quam is statim inter eius vbera sine vllo alterius verbi additamento iniecit, ratus illius numine aliquid effectum iri. At illa quater & pluries antè subodorato leuconio, in hæc ad extremũ sublimi voce nos irridẽs verba prorupit: Non potis fuit (inquit) seruus ille niger (Diuum Philippum intelligens) hinc me expellere, & mulier hæc, Catanensis (Diuam Agatham innuens) deturbabit? Minime hercle. His igitur & nonnullis id genus alijs modis, dæmonis impetu, & non atra bili agitari se mulier Leontina liquidò nobis declarauit. Sed & prædictis illud addendum duxi admiratione fortasse, ac stupore non indignius: Ioannes Paulus cognomine à monte Panormitanus tabellio vxorem habebat pluribus annis arreptam, quam cum eo anno ad Diui Philippi hæc stata adduceret, à dæmone crebrius in itinere his verbis est admonitus: Ne me Agyram adducas: mortuam nãq; tibi vxorem in itinere sistam. Rem loquor, vt inauditam, ita verissimam. Cùm vix mille passus ab Agyra abesset, egressus ab ea dæmon miris cum vlulatibus corpus mulieris exanime, ac fœtidum reliquit: quod cùm præ fœtore ferri longius non posset, paulò post sepulturæ traditum est. Accedant huc postremò qui effectus omnes in naturam referunt, & hos quoq; euentus cum atra bili conferant, si possunt. Enimuerò inscite eos ac temerè & sentire, & loqui, & scribere, cuiuis persuasissimum est. Proinde tempus est, vt ad institutum regrediamur.

DE ASSORO OPPIDO.

ASSORVM oppidum antiquum, cuius in Verrem Cicero, & in tabulis Ptolemæus meminerunt, in edito monte situm ad. p. m. sex in occidentem sequitur. Hodie extat, & nomen seruat, titulo Comitatus etiamnum nobile: cuius tamen conditores qui fuerint, adhuc incompertum relinquimus. Amnis, qui per Assorinorum agros fluit, Chrysas olim (quod aurum græcis sonat) vt testatur in Verrem Cicero, sed ætate mea Assori fluuius appellatur. Is prisco tempore apud illos pro Deo habitus in præcipua religione erat: cui & fanum prope ipsam viam, qua inde Ennam iter est, ornatissimum stetit: In quo simulacrum eius è marmore inter alia pleraq; signa præclarissimè exculptum colebatur. Id processu æui Verres, qui cætera Siciliensium passim signa compilauerat, cum propter singularem fani religionem auferre non auderet, Theopolemo & Hieroni furandum commisit; qui intempesta nocte manu armata templum aggressi, foribus effractis

à custodibus

à custodibus cogniti, ab excitis buccinæ signo viciuis familiari cie&i, fugatiq; sunt,nec quicq̃ ex templo,nisi perexiguum ex ære signum vnum abstulerunt. Tépli huius,ad radicem montis Assori ex quadratis lapidibus tres ingentes arcus, ac nouem eius portæ hodie duntaxat in vetustatis monumentum supersunt. Oppidi quoq; antiqui mœnia cum porta adhuc integra ex miris saxis fabricata cernuntur. In agro eius numismata passim ærea ex vna nudum Chrysam,ex altera parte caput hominis cum græcis litteris ASSORON exprimentia, reperiuntur. Est in eo Alabastri etiam hodie lapidicina. Distat ab Assoro ad occidentem. p. m. 4. Tauis mons excelsus,ad cuius radices eiusdem nominis est arx: vbi olim Sarracenorum erat oppidulum, cuius vestigia passim ob oculos iacent. Vnde eiusdem etiam appellationis fons ingens emanat,Chrysæ,& Teriæ fluminum caput.Is Sarracenis Siciliæ potientibus sanguineos latices, vt in Siculorum annalibus legimus,iugiter emisit. Calatasibetha Sarracenici nominis mons & oppidum ad. p. m. 12. postea succedit:vnde arce erecta, quæ hodie ædis est Dino Petro dicata, Rogerius Siciliæ Comes, Eunam vrbem ad expugnationem vsq; obsedit, prout in gestis eius est legere.

DE ENNA VRBE, AYDONE, HERBITA, CALTAGIRONE, OCHVLA ET MEGELLINO.

ENNA vrbs peruetusta,distat à Calatasibetha, valle interiacente,vix. p. m. 2. in monte præcelso ac vndiq; prærupto, qui vmbilicus Siciliæ dicitur. Enna (inquit Cicero in Verrem. 6.) loco præcelso atq; edito est sita, qui locus, quòd in media est insula situs,vmbilicus Siciliæ nominatur. Quo in summo est æquata agri planities,& aquæ perennes. Tota verò omni ambitu circuncisa atq; dire&a est:quam circa,lacus,luciq; sunt plurimi,& le&issimi flores, omni tempore anni. Enna (.3. decad. lib. 4. ait Liuius) in excelso loco & prærupto vndiq; sita inexpugnabilis est. Nam mons ipse vndiq; ita circuncisus,& diremptus est, vt adiri vno aut altero ex loco singulis ab hominibus possit:aliunde verò, aut à pluribus non possit. Itaq; si parua manu defendatur,omnes omnium imperatorum & ducum exercitus,tormenta, artes, & impetus ac q̃ maxime diuturnas obsidiones facilè frustretur,atq; illudat. Vbi & in quacunq; parte effodiatur, aqua, non secus q̃ in Aetna ignis,scaturit:vnde perennis ei aquæ fluxus, cum à Cicerone, tum à vetustioribus omnibus attributus est. Condita fuit in eo hæc vrbs à Syracusanis duce Enno, à quo & nomé sortita vt pleriq; tradũt.Enna (inquit Stephanus Bizãtius) vrbs Siciliæ,Syracusanorũ duce Enno ædificiũ est. Quãq̃ res ipsa,natura loci,& culturæ frequentia, nominis etymologiam è græco producere videantur. Ennein nanq; græcis inhabitare,siue intus habitare significat. Hodie verò corrupta per vulgus voce ad veterem accedente Castrumianni dicitur. Cereris ortu & Proserpinæ raptu,apud scriptores:& Poetas præsertim celebris est. De qua Strabo: Enna (inquit) modicis quidam possessa inquilinis,super collem iacens, in qua sacra Cereris ædis. Ea montanas amplectitur planities,totas arabiles. &c. Et. P. Mela, Enna (inquit) famam habet ob Cereris templum,vbi & raptus Proserpinę celebratus fuit. Et Ouid. de fastis. Grata domus Cereri,multas ea possidet vrbes,In quibus est culto fertilis Enna solo. In eius nanq; vertice campus est occidentem versus,quem oppidani Montem appellant:de quo Solinus:Campus (inquit) Ennensis in floribus semper,& omni vernus die,iuxta quem demersum est foramen, quo Ditem patrem ad raptum liberę exeuntem fama est lucem hausisse. Quo prior Aristoteles lib. de mirab. audit. inter naturę eum miracula connumerat: quippe in quo tanta copia, tantoq; odore flores prouenire scribit, vt neq; canes

ibi sagire,

ibi sagire, neq; alias q̃ per vim inde abigi posſint. Sed fuſius cæteris omnibus, de eius ſitu, fertilitate, Cereris templo, atq; religione. 6. in Verrem Cicero: vetus (inquit) eſt hæc opinio, quæ conſtat ex antiquiſsimis græcorum literis, atq; monumentis: Inſulam Siciliam totam eſſe Cereri ac Liberæ conſecratam. Hoc cum cæterę gentes ſic arbitrātur, tum ipſis Siculis tam eſt perſuaſum, vt animis eorum inſitum atq; innatum eſſe videatur. Nam & natas eſſe has in his locis Deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitramur, & raptam eſſe Liberam, quam eandem Proſerpinam vocant, ex Ennenſium nemore; qui locus, quòd in media eſt inſula ſitus, vmbilicus Siciliæ nominatur. Quam cùm inueſtigare, & conquirere Ceres vellet, dicitur inflammaſſe tedas ex his ignibus, qui ex Aetnæ vertice erumpunt, quas ſibi cùm ipſa præferret, orbem omnium peragraſſe terrarum. Enna autem, vbi ea, quæ dico, geſta eſſe memorantur, eſt loco præcelſo atq; edito, quo in ſummo eſt æquata agri planities, & aquæ perennes. Tota verò omni aditu circuncîſa atq; direpta eſt, quam circa lacus, luciq; ſunt plurimi, & lectiſsimi flores omni tempore anni, locus vt ipſe raptum illum virginis, quem iam à pueris accepimus, declarare videatur. Etenim propè eſt ſpelunca quędam conuerſa ad Aquilonem, infinita altitudine, qua Ditem patrem ferunt repentè cum curru extitiſſe, abreptamq; ex eo loco virginem ſecum aſportaſſe, & ſubitò non longè à Syracuſis penetraſſe ſub terras, lacumq; in eo loco repentè extitiſſe: vbi vſq; ad hoc tempus Syracuſani feſtos dies anniuerſarios agũt celeberrimo virorum, mulierumq; cõuentu, propter huius opinionis vetuſtatem, quòd eorum in his locis veſtigia, ac propè incunabula reperiuntur Deorum. Mira quædam tota Sicilia priuatim, ac publicè religio eſt Cereris Ennenſis. Nec ſolum Siculi, verum etiam cęterę gentes, nationesq; Ennenſem Cererem maximè colunt. Etenim ſi Athenienſium ſacra ſumma cupiditate expetuntur, ad quos Ceres in illo errore veniſſe dicitur, frugesq; attuliſſe, quantam eſſe conuenit religionem eorum, apud quos eam natã eſſe, & fruges inueniſſe cõſtat? Itaq; apud patres noſtros atroci ac difficili Reip. tempore cum Tiberio Graccho occiſo, magnorum periculorum metus ex oſtentis portenderetur. P. Mutio & L. Calphurnio Coſſ. additũ eſt ad libros ſybillinos, à quibus inuentum eſt, Cererem antiquiſsimam placari oportere. Tum ex ampliſsimo collegio decemuirali ſacerdotes populi Romani, cùm eſſet in vrbe noſtra pulcherrimum & magnificentiſsimum templum, tamen vſq; Ennam profecti ſunt. Tanta enim erat authoritas & vetuſtas illius religionis, vt cùm illuc irent, non ad ædem Cereris, ſed ad ipſam Cererem proficiſci viderentur. Huc vſq; Cicero: Cuius authoritate illorum error conuincitur, qui non in Enna, ſed Aetna, & fruges inuentas, & raptã fuiſſe Proſerpinã, & Cereris templum fuiſſe falſo aſſeruerunt. Porrò templum id magnificentiſsimum à Gelone Syracuſanorum Tyranno extructum fuiſſe lib. 11. Diodorus eſt author. Erat in eo Cereris ſimulacrum ex marmore pręclarum, atq; peramplum. Erat & alterum eiuſdem ſignum ex ęre, ſingulari arte fuſum, ac omnium, quę in eo fano erant, antiquiſsimum. In ędis veſtibulo duo quoq; alia ſigna erant, vnum Cereris, cuius manu dextra pulcherrimą victorię imago tenebatur, alterum Triptolemi: ornatiſsima & ampliſsima. Nec mirum tot in Vnius templo Cereris ſigna fuiſſe, cùm tanta eius ibi eſſet religio, tamq; aſsiduus in communi cultus, vt Enna non vrbs, ſed tota Cereris fanum videretur. In qua Ennenſes, & Siculi omnes, atq; exterę nationes, & Romani demum ipſi Cererem habitare arbitrabantur: ciuesq; ipſi omnes, non ciues, ſed Cereris ſacerdotes, & templi antiſtites eſſe crederẽtur. Quin etiam exteri, ac barbari tantam huic templo dignitatem ac reuerentiam tribuerunt, vt, cùm P. Pupilio & P. Rupilio Coſſ. vrbem ipſam fugitiui ſerui atq; hoſtes barbari tenuiſſent, ciuiumq; fortunas hoſtiliter tractaſſent: Cereris tamen templum auro, gemmisq; ornatiſſimum, ditiſsimumq; non ſolum attingere, verumetiam metu numinis nec

aggredi

aggredi sint ausi. Eius porrò minima, atq; indigna hodie spectantur vestigia. Nam cum præcipiti in loco staret, temporis processu cum montis visceribus in præceps quoq; collapsum est. Erat & ante Cereris templum in aperto, ac propatulo loco ædes Proserpinæ præclarissima atq; pulcherrima. Bellonæ quoq; fanum maximo apparatu in hac vrbe Gelo construi iussit: cuius opus imnortuna conditoris morte interruptum permansit vt Diodorus tradit. Specus verò vnde Plutonem raptorem exisse fabulatur antiquitas, qui ad Aquilonem non authoritatis modo Ciceronianæ testimonio, sed etiam nūc obuersus est, oppletus hodie totus conspicitur. Pergusa quoq; lacus olim nemoribus circunseptus, cuius supra meminimus, quinq;. p. m. ab vrbe ad meridiem refugit, piscibus prorsus carens, & lino molliendo accommodus, ac vinetis hodie circumquaq; ambitus, & in circuitu. 4. p. m. complectens. De quo lib. 4. Claudianus hæc habet:

Nec procul inde lacus, Pergum dixere sicani,
Panditur, & nemorum frondoso margine cinctus
Vicinis pallescit aquis, admittit in altum
Cernentes oculos, & latè peruius humor
Ducit inoffensos liquido sub gurgite visus,
Imaq; perspicui prodit secreta profundi.

Hæc de Proserpinæ raptu tametsi fabulosa, ex historia tamen promanarunt: cuius apud Eusebium id solùm superest: quod Proserpina Cereris filia ab Orcho Molossorum (quæ regio ad Epyrum est) rege rapta eidem in matrimonium cesserit. Reliqua omnia Poëtarum cōmenta sunt: vti latius in historijs declarabimus. Fuit autē Ceres, quæ prima suo tēpore frumēti inuentrix, Eadē quoq; molere & panē conficere in Sicilia, Italia, & Attica docendo, diuinum sibi nomen continuò apud gentes conciliauit: quæ & ipsa prima leges condidit, vt Herodot. lib. 6. & Plin. lib. 7. scribunt. De qua Ouid. metamor. lib. 5.

Prima Ceres vnco glebam dimouit aratro,
Prima dedit fruges, alimentaq; mitia terris,
Prima dedit leges, Cereris sunt omnia munus.

Quæ ferè eadem de illa lib. georgicorum primo habet Vergilius. Numismata passim & in hac vrbe, & tota passim Sicilia in ęs, argentum, & aurum affabrè facta reperiuntur: in quibus ex vna parte Ceres ipsa, ex altera verò tritici spica expressa conspicitur. In hac vrbe Agathoclis Syracusanorum Regis prima armorum experimenta, & victricia signa apparuisse libro. 19. Diodorus, & Iustinus tradidère: Bellum quoq; seruile infensissimum fuisse notissimum est. Nobilitata fuit, diutina Frederici. 2. Sicilię Regis sede, cuius Arx adhuc extat. Aetate verò mea ingens est &. 4. ferè. m. larium incolatu frequens vrbs. In agro ad Aquilonem. 10. p. m. ab ea obuerso colles sunt natiui salis, qui ab Enna nomen habent: in quibus lapicidinarum in modum sal renascens cęditur, & per magnam Siciliæ partem venum diffunditur. Post Ennam meridiem versus ad. p. m. 5. monasterium est Diui Benedicti à fundirò nominatum: à quo non longè Petra tagliata arx abest. Et inde ad. 3. p. m. Aydonum occcurrit Lombardorum oppidum, Normannorum tempore, superatis Sarracenis, à Lombardis, qui cum Rogerio Comite in Siciliam traiecerunt, in edito monte, cui tota Catanensis planities subest, cōditum: quibus adhuc patrij sermonis est vsus. Huic ad orientem. p. m. 2. vrbs quædam iacens subest, in colle fundata, quam Citatellam accolæ appellant: vbi præter templa diruta, ædium, ac murorum ingentes ruinas, theatrum adhuc quadratum, eiusq; gradus semiruti, curruum quoq; viæ, qui ex Aydone huc olim decurrebant, magna cum iucunditate spectantur, Dorsus quoq; in ea, quem accolæ Sellam Orlādi agnominàt, lateres præterea magnæ crassitudinis, colorisq; rubei, necnon mirifica domorum fundamenta huc vsq; supersunt. Quæ omnia non

indignam

indignam ibi prisco tempore vrbem fuisse satis præse ferunt. Quæ an Herbita vetusta fuerit vrbs, quam. 6. in Verrem Cicero non longe ab Enna in ijs agris constituere videtur. Audistis (inquiens) Centuripinos, Agyrinenses, Catanenses, Herbitenses & Ennenses. &c. Quam & libro decimonono Diodorus Leontino vicinam, & in tabulis Ptolemæus inter Centoripen & Leontinum collocarunt incertum mihi est. Rosmanus quoq; locus est. 6. passuum milibus ab Enna disitus, vbi dirutæ vrbis, arcisq; etiam ignorata adhuc sunt monumenta. A Citatella. p. m. 6. ad meridiem abest Platia, populi frequentia, scatentibus circunquaq, fontibus, ac omni amœnitate, nucibus quoq; auellanis nobilissimum oppidum, à Gulielmo primo huius nominis Siciliæ Rege, ex alterius eiusdem nominis oppidi, quod. 3. inde ad occidentem. p. m. à Longobardis in Normannorum comitatu olim in Siciliam appulsis conditum, atq; ab illo in perduellionis suppliciũ funditus deletum, distat, cuiusq; arx diruta, domusq; ibi iacentes adhuc visuntur, & Platia vetus appellantur, asportatis huc reliquijs extructum. Naunis à Platia veteri ad. p. m. 2. sequitur, collis sibi soli constans, ad cuius verticem oppidi prostrati quidem, sed adhuc ignoti magnum cadauer teritur: cui ad Orientem. p. m. 8. Yhanceria ad montis eiusdem radices Sarracenici nominis succedit oppidulum. Et subinde ad. p. m. 7. Calata Yheronis Sarracenicum & ipsum sua origine, Caltagion regnantibus Iacobo & Frederico in Regum priuilegijs appellatum, sed hodie amplum, ac Rogerij Normanni, ex Zoticæ oppidi ab ipso dissipati spolijs, liberalitate ditissimum oppidum; inscitè à quibusdam Calata vrbs vetusta ex nominis affinitate existimatum: cum illa maritima, & ad pulchrũ littus sita fuerit, vt ostẽdimus. Hoc oppidũ vt Caltagironei prędicant, & diplomate attestantur, Sarracenis Sicilia potientibus à Genuensibus cũ classe Camerinam appulsis, atq; inde in mediterranea progresis magna vi receptum est: vbi & ædem sacram Diuo Georgio eorum tutelari extruxerunt: quæ adhuc oppidi Parochia extat. Insigne quoq; Genuæ Vrbis, quod crux est, oppido, veluti Genuensium præsidio concesserunt: quo huc vsq; ipsi Caltagironei pro suo vtuntur. Hoc oppidum, ob debilem soli infirmioris situm, pluries etiam ætate mea, quà meridiem respicit, tellure dehiscente ruinam passum est: cuius rei & clara ibi hodie vestigia videre est. Ochula oppidum, Aquila in plerisq; tabulis publicis, & in priuilegio Caltagironis, quo vtriusq; agri terminãtur, serio appellatum post. 6. p. m. sequitur, vbi & antiquitatis mira conspiciuntur monumenta. Mungelinum deinde ad. p. m. extat arx, Magellinum à Plinio lib. 3. vocatum oppidum, quod & ruinæ ibidem indicant. Et ad. 4. p. m. ad sinistram Serrauallis est Castrum.

DE MENEO, PALICA, TRINACIA, ET ALIIS RECENTIBVS SIMVL ET VETVSTIS OPPIDIS.

MENE deinde ad. p. m. 6. vetustissima sequitur, vrbs, Ptolemæo, arduo colli superimposita, Menenon Diodoro: cuius populos Meneninos, Cicero in verrẽ & Pli. appellãt. Hãc vrbẽ Ducetiũ cõdidisse li. 11. Diodorus refert. Ducetius (inquiẽs) in Sicilia rex Siculorũ, genere admodũ clarus, atq; ea tempestate opibus plurimum pollens vrbem Menænon condidit, finitimumq; ei agrum colonis illuc deductis distribuit: tempore (vt idem supputat) quo Athenis præfecturam Philocles, Romæ A. Posthumius Regulus, & Sp. Furius Mediolanus consulatum gerebant. Arcem habet, & mœnia adhuc antiquissima. Nobilitatur reliquijs Diuæ Agrippinæ Romanæ Virginis & martyris,

quas cõ

quas eò Paula, Bassa, & Agathonita Romanæ Virgines detulerunt. In ea quoq; eiusq; circum agris numisinata in ære atq; argento insigniter quidem expressa cũ hac inscriptione MENENON passim effodiuntur, visunturq; veterum operum plerisq; in locis non obscura monumenta. Ad orientem huic. p. m. 2. locus est, cui hodie adhuc Lamia nomen est: vbi specus ingens patet Daphron vulgò nominatus: in qua Lamiam mulierem veneficam, quæ præstigiorum olim infamia pessimè & audiebat,& de hominibus merebatur, & natam,& habitasse Menenini fabulantur. Meneno quoq; ad. 2. p. m. Palicorum lacus subest, Naphtia hodie dictus: vbi & templum olim eiusdem nominis erat. Cui incubat ad iactum fundę in colle prominēti Palica iacens vrbs a Ducetio etiam extructa: de quo lib. 11. Diodorus: Ducetius (inquit) iuxta templum earum, quæ Palicæ appellabantur, vrbem non ignobilem cōdidit: quam a dicta appellatione sumpto Dearum nomine Palicen appellari instituit. Et paulò infra. Ducetius itaq; cùm Palicem vrbem condidisset, muroq, eam circummunisset satis firmo, finitimum colonis eius agrũ diuisit. Quæ quidem cum vbertate agri, tum multitudine incolarum breui mirũ in modum coaluit, creuitq;. Nec diu quidem ea fœlicitate perfrui valuit. Verùm paulò post eruta, euersaq; est,& vsq; ad nostra tempora sine cultoribus, & incolis vasto solo & inhabitato permansit. De quibus rebus suo deinceps loco & tempore sumus scripturi. hæc Diod. De hac vrbe à nobis etiã libro. 3. vbi de Symetho amne egimus, satis fusè, quemadmodum & de lacu, temploq; Palicorum, tractatũ est. Imminet ei ad meridiem. p. m. 3. Catalfanus Sarracenici nominis mons: vbi ingentis vrbis vetustæ dirutæ, ac magnæ quoq; arcis miræ spectantur ex quadratis lapidibus ruinæ. Trinaciam hanc fuisse Siculorum olim Regiam, coniectura solummodò ex Diodori lib. 12. vbi eam non longè ab his locis abfuisse asserit, ducti aliqui suspicantur. Ego verò tametsi Siculorum id ædificium fuisse existimem, quænam tamen vrbs suo tempore fuerit, ignorare me fateor: quin nec quo aliquando loco steterit Trinacia, tametsi diu, multumq, à me peruestigata, possum astruere. Id tantum ex Diodoro consequor, fuisse eam inter Siculas vrbes principatu atq; imperio semper præcipuam, opum ditissimam, virorum multitudine robore ac splendore præstantissimam, optimatum quoq fœcundissimam ciuiũ, naturali deniq; situ munitissimam: quæ tandem à Syracusanis æmulationis inuidia funditus est deleta, vti exactius in historijs. Eius populos Trinacięses siue Trinacinos Diodorus, licet Triracienses appellet Plinius. Ad inferiora Catalfani nonnihil à Symetho fluuio remota Paliconia est recēs oppidulum, quod an à Palica originem habuerit, tametsi id nomenclatura præse ferre videatur, incertum tamen relinquitur. Inde dextrorsum ad. p. m. 5. arduis, ac saxosis collibus interiectis, ascensuq; difficilibus Militellum est recens oppidum, &. p. inde. m. 3. Oxini arx, pariq; spatio Francofons recens etiam, ac fontibus vberrimis circum scatentibus insigne oppidum abest: quo loco Hydram ponit Ptolemæus. In processu ad. p. m. 6. in rupe edita, ac prærupta, Lycodia Sarracenici nominis oppidum recedit, ætate mea à Ferdinando Catholico Hispaniæ, & Siciliæ Rege Marchionatus titulo nobilitatum: vbi miræ quoq; vetustatis, licet prostratæ ac sepultæ magna ex parte sunt ruinæ, vestigia proculdubio iacentis priscę vrbis, quam & ego incognitam pertranseo. Specus est in eo subterranea, quæ in immensum protenditur. Subinde ad. p. m. vix. 2. Bizinis noui nominis, sed ingens est oppidum, vbi & Dirillus amnis caput egerit, vt diximus. Mons Rubeus. p. m. 5. recens & ipsum, oppidum distat. A quo dextrorsum in monte excelso, vbi & Hirminij fl. originem locauimus. p. m. 3. recedit Cerratana Vetustum oppidum Ciceroni in Verrem: cui sinistrorsum ad. 4. p. m. Buker Sarracenicum oppidum, Bucheriũ hodie dictum in colle parum edito hæret. Et exinde. p. m. 5. Buxema recentis nominis oppidum anno salutis. 1556. Comitatus titulo illustratum diuiditur, in cuius

in cuius agris Anapi fl. Syracusani ortum posuimus: cui ad. p. m. 2. Palazolus oppidum propè est, Acræ olim appellatum à Syracusanis, florenti ipsorum tempore conditum, vt author est lib. 6. Thucydides: cuius populos Acrenses nominat Plinius. Eius egregium adhuc ad cœnobium minorum Sanctę Mariæ de Iesu cognominatum iacet cadauer: quod ipsum illius esse & nominis apud seniores vestigiū, quod Acremons adhuc est, & cum authoritate respondens. 24. m. p. a Syracusis vrbe interuallū liquidò confirmant. In huius rupibus propinquis magna specuū multitudo se se offert, quæ Lestrigonum ne fuerit & Cyclopum habitatio, & si ratio suadeat, incompertum mihi esse fateor. Templum inde ad. p. m. Diuæ Luciæ occurrit, à Rogerio Comite ædificatum: vt eius diplomate dato Syracusis anno. 1110. ostenditur. Iuxta quod Mendula erat oppidulum hodie iacens. Ragusa postea ad dexteram post. p. m. 12. etsi recens, ingens tamen & agrorum Camerinensium diues oppidum sequitur. Nec longius ab eo q̃. p. m. 8. Claromons abest, in arduis & petrosis collibus à Manfredo Claromontano conditum oppidū: Gulfis olim, sed situ paulò inferiori denominatum: cuius etiam vestigia, ac ædes quoq; sacræ dirutæ ibi ob oculos iacent: vbi & templum hodie Diuæ Mariæ veteri cognomento celebre, necnon populi, miraculorumq; frequētia insigne, cui & anno salutis. 1550. Franciscanorum, qui Capucini vocantur, cœnobium est adiunctum. Nobilitatum fuit Claromons anno abhinc quinquagesimo supra centesimum Martini Siciliæ Regis tempestate Thoma Chaula poëta Laureato. Qui Tragædiarum opus, ac bellum Macedonicum versu heroico. 24. libris fœliciter absoluit, quod in mea bibliotheca ipsius Poetæ manu scriptum reseruatur. Huic Sinistrorsum Yhomisum Sarracenici nominis oppidulum ad. p. m. 8. subest, Dianæ fonte apud veteres celebrato insigne. Qui Casmenas hoc oppidum fuisse arbitrantur, toto (quod aiunt) & quidem sereno cœlo errant. Et non minori hinc interuallo ad ripam Dirilli amnis Biscaris est oppidulum. A quo Grassuliatum oppidulum, & arx. p. m. 18. refugit. Et ab eo. p. m. 6. Mazarenum ætate mea Comitatus titulo ornatum recens distat oppidum: quod qui Mactorium fuisse asserunt, in sole planè caligant. Et. 4. inde. p. m. Barrafranca oppidulum ætate mea à Mattheo Barresio conditum se offert. cui post. 5. ferè. p. m. Petra pretia succedit oppidum tempestate mea Marchionatus titulo illustratum. A quo ad meridiem sinistrorsum. p. m. 12. Buterium refugit oppidum, antiquitatis pleraq; ostētans monumenta: quod an Hybla minima fuerit, non assero. Huic Terranoua post. p. m. 8. ad oram subest: quam Camerina iacens ad. 18. p. m. excipit. Cui ad. 12. p. m. Inyctum vetusta olim & regia vrbs prorsus hodie iacens, & Longobardum appellata ad oram hæret. Siclis postea intus ad. 10. p. m. recens, sed nobile tamen oppidum extat, &. p. m. 5. Motyca amplissimum & Comitatus titulo, populiq; frequentia egregium, in profunda valle oppidum situm est. Cui dextrorsum ad. p. m. 6. Spacafurnus vulgò, sed yspa syllio dictum oppidulum subest: cuius in valle paulò supra magnæ spectātur ruinæ. Ager totius Motycēsis regionis lapidosus est, vallibus frequētibus, salebrosis, depressisq; discriminatus. Et ad orā post. 6. p. m. Ficallus est iacens oppidum. Hinc Marza ad totidem. p. m. sequitur, vbi diruta etiam vrbs in oculis est: quam ad. 10. p. m. Pachynus promontorium, & Motya prostrata vrbs excipiunt. Et ad. 2. p. m. Yhibinis Sarracenici nominis arx. Et deinde ad. p. m. 14. Machara est vrbs, Citatella hodie, & Vindicaris portus. Renda arx sinistrorsum ad. 8. passuum milia incubat, Et pari miliarium spatio in rupibus prominentibus antiqua Neas Diodoro, Neetum Ptolemæo, Notum hodie dicta vrbs extat, & ab ea. p. m. 6. Abola Sarracenici nominis oppidum cui sinistrorsum in collibus Yhasiblis Sarracenicæ appellationis arx imminet, & ab ea alia intus arx Castellutium nuncupata ad. 6. p. m. Nec multò post dirutum est oppidum, vbi ædis Diuo Ioanni à Bidini sacra est. Quod Bidis ne sit oppidū,

quod tenue

quod tenue,& non longe à Syracusis disitum facit Cicero, incertum habeo. Pari inde spatio Cassarus sequitur oppidulum, in valle profunda, & platanis ad.3.p.m. luxuriante, situm. Et mille post modum passibus Ferula recens oppidū abest. In his agris Leghum, siue Legha siculorū oppidū ponit Thucydides, quod defecit. A Ferula autem ad.5.p.m. Pantalica sese offert vrbs deserta, in rupe vndiq; præcisa speluncis infinitis referta, fluminibus circumsepta, & natura munitissima. Fuisse hanc vrbem, olim Erbessum (quam Polybius, & Liuius inter Syracusas & Leōtinū collocant, & inter Neetum & Leontinum Ptolemæus ponit in tabulis) & locus, & nominis etymologia liquido ostendunt. Erbessum nanq; græce, locum speluncis plenum sonat Latinè. Erat autem ea vrbs magna, & specubus manu excauatis ijsq; admirandis habitata: quarum numerosa multitudine hucusq; miratu est dignissima. Interierat ab olim hæc vrbs non solum incolatu veluti & nunc, sed etiam & nomine, ob appellationis mutationem, Pantalica etenim, obliterata prorsus veteri denominatione, hodie nominatur, extabatq; eo titulo anno sal. 203. vt in gestis Sophię virginis & martiris legitur. Cuius nominis cum nullus veterū meminerit, quæ nam apud priscos hæc fuisset vrbs, impense desiderabatur. Tandem anno sal. 1555. mense Aug. ex nominis vetusti interpretatione, cum situ collatione deprehenso, ab interitu à nobis vindicata est. In eius ambitu, vrbis portam quæ Ferulam versus patet, arcem disiectam, ac Aedē sacrā recentis structuræ prostratam, & præter hæc nihil aliud, nisi olivueta, & in viua rupe innumerā specuum multitudinem hodie spectare atq; admirari licet. Hæc vrbs cum in Leontinis fere agris sita sit, Lestrigonū ne olim, an à Iolao Coloniæ è gręcia in Siciliā deductę, quę in speluncis rupe effosis vsq; ad Carthaginensiū & Romanorū imperium bello inuicta floruit, vt Diodorus lib.5. & nos in historijs, an vtriusq; gentis fuerit Domiciliū: & si eorū, saltē alterū proculdubio censendū sit, Authores tamen non habeo. Hinc ad mille passus interiacēte valle Sortinū noui nominis oppidū sequitur, amnibus circunquaq; irriguū, quorū aquæ (vt docuimus) Syracusas olim mira industria deducebātur. Sub Sortino ad.p.m. circiter octo Climitis est arx: cui pari interuallo Syracusæ vrbs ad oram subest. Targia mox, & Fontana ficus arces, & in collibus Hyblæis Milillis recens oppidulum. A quo Septentrionē versus paruo interstitio distat Curcuratium dirutū in vallis tumulo, quem Marcellinus fluuius (qui ad lapidosas sui ripas multas habet specus) alluit sitū: quod tēpore Frederici tertij Regis in ruinas abijt. Et ad littus Megara prostrata, & Augusta postea, & Pātagiæ fl. ostiū nec non Morgentia extincta extant, cū Bruca & Ingiuni Emporijs triticeis: de quibus singulis plus satis in superioribus. Leontinū inde ab ora.p.m.5. distās est vetus vrbs, & ad eius verticē nouū oppidū Carleōtinū appellatū: In cuius agris Bonuicinus est arx. Et ad orā Symethi fl. fauces. Et paulò post Therię amnis ostiū, vnde cæpimus. Et hæc quidē sunt, quæ Noti regione cōtinentur. Reliquum est, vt ad tertiā atq; vltimam Siciliæ regionem, quæ Mazarę est, transeundo describendi tandem finem faciamus.

DE REGIONE VALLIS MAZARAE ET EIVS OPPIDIS. CAPVT TERTIVM.

MAZARAE regio, quæ tertia est, quod reliquū est Siciliæ amplectitur, & ad Lilybœū terminatur. Ea frumenti, aliarūq; frugū segetes fert vberrimas: vinū præterea, oleū, & mel probatissimū. Boū quoq; cæterorūq; armentorū ac gregū pecuaria est. Montes habet sublimes, præcipites, horridos, steriles, atq; arborū prorsus expertes. A Lilybœo itaq; promontorio & eiusdem nominis vrbe, quam Marsalam hodie vocant ad dexteram post passuum milia. 18. Drepanum vrbs abest. Cui Eryx, mons, & vetusta ad.4. passuum milia vrbs prominet. A qua Calatafimis dextrorsum Sarracenicæ appellationis oppidum passuum milia. 18. disidet, Et ab eo passuum duntaxat milia. 3. Segesta

iacet vrbs Barbara hodie dicta: a qua totidem passibus Bayda arx, ac deinde ad oram.p.m.4.oppidulum abest Castrum ad mare de Gulfo frumenti Emporium. Supra vero & in mediterraneis ad.p.m.5. Alcamus est oppidũ, ab Alcamah Sarracenorum qui Siciliã occupauerunt pręfecto ad verticem bonifati montis (teste in sua Africa Ioanne Leonis, Sarraceno) conditum. Quod postea Fridericus secundus Siciliæ Rex, ad montis radicẽ transtulit, vt eius priuilegio. Dato Iulianæ anno sal. 1332. mense Augusto constat. Sed & Martinus Rex arcẽ vetusti oppidi quæ suo tẽpore extabat, disiecit, vt in Archiuo regio legitur. Est hodie Alcamus, Insigne ac ditissimũ oppidũ. Cui ad mille ꝓpe passus subest Calatubus Sarracenicum olim oppidũ, sola arce hodie superstes. Et ab eo.p.m.8. Sala Parthenici nemoris recens, & Frederici secundi Siciliæ Regis concessu in planitie conditũ oppidulũ, aquis irriguum, & vinetis, ac segetis cannæ mellitæ præstantia nobile. Cui ad aquilonem post.p.m.3. Elyma vetustissima, & in edito monte iacens Palymita hodie vulgò nominata imminet. Quam Carinis nunc, Hyccaris olim dictum oppidum ad sex.p.m. subsequitur. A quo.12.p.m. in littore Panormus recedit vrbs Siciliæ regia. Cui ad.p.m.4. ad montium radices Mons regalis vrbs & tẽplum mu siuo opere celeberrimũ incubat. Ad quorũ verticẽ arx est vetusta, sed deserta hodie. Cui ad meridiem ad.p.m.2. Abbatia.S. Marię ab alto fonte & Parco dicta ordinis Cisterciensis subest, à Frederico secundo Siciliæ Rege anno sal. 1307. condita & ditata, quã ad meridiẽ quoq; post.p.m.5. Græcorũ oppidũ in planitie Archiepiscopi Montisregalis sequitur, à Græcis, ob Turcarũ Regis metũ patria profugis, anno sal. 1488. ædificatum. Misilimeris oppidulũ ad sinistrã.p.m.10. inde recedit, à Francisco Bosco anno sal. 1540. conditũ: vbi & arx est à Manfredo Claromontano olim erecta. Rysalaimis ad.5.p.m. arx etiam Sarracenici nominis succedit: vbi & fons est ingens, Myrtorũ, & Bayhariæ amnis origo, vt diximus. Marineus ad.p.m.2. deinde sequitur à Francisco Bononia Panormitano ætate mea conditum oppidulũ: cui sinistrorsum ad.5.p.m. Cefala Sarracenica arx in rupe edita hæret. Ad cuius radices in valle profunda eiusdem nominis sunt balneæ aluminosæ. Muniuffus post.4. inde.p.m. Græcorum est oppidulũ. A quo septimo post miliario abest Ciminna noui nominis oppidũ, & vino nobile. Cui Caccabus sinistrorsum ad.p.m.5. oppidũ incubat. Et.4.p.m. ad oram Thermæ Himerenses ab eo distant, & vrbs. A qua.15.p.m. dextrorsum recedit Sclafanis comitatus titulo nobilis. Et.3. inde.p.m. Caltabuturus Sarracenicæ appellationis oppidũ extat. A quo Biccarũ oppidum.6.p.m. abest, anno sal. 1557. Comitatus titulo insignitum: vbi arx est ingens à Manfredo Claromontano fabricata. Et pari interuallo à Biccaro abest Margana arx, à Teutonicis militibus, q monasteriũ Mansionis.S. Trinitatis Panormi incolebant, inconsulto Rege erecta, & à Ludouico postea Rege, recepta ab eis fide ac solenni auctoramento confirmata est. Castrũ nouũ inter rupes sitũ inde ad.p.m.9. honestũ oppidũ recedit. A quo.p.m.4. Camarata abest ingens oppidũ, Comitatus titulo illustre, ad radices montis eiusdẽ nominis altissimi sitũ: in cuius agris salis est fodina. Et ab eo Musumellis oppidũ.8.p.m. distat, à Manfredo Claromõtano cõditũ: vt vetus inscriptio super portã indicat. A quo mille ad oriẽtẽ.p. arx est eiusdẽ nominis ab eodẽ erecta. Sutera deinceps est post.p.m.3. ad angulũ montis eiusdẽ nominis excelsi, sitũ oppidũ: Paulini pij viri, & reliquijs & miraculis celebre. Cui dextrorsum ad vallẽ profundissimã fontana frigida arx subiecta est. A qua septimo in oriẽtẽ miliario Gruttis oppidulũ refugit: Herbesum à Polib. li.1. nominatũ, quod primo bello Punico Agrigẽtinis & Romanis frumẽti horreũ fuisse satis ex authoribus cõstat. Nois vetusti rationẽ, gręca etymologia ad speluncas, quas siculi Gruttas vernaculè hodie vocãt, nõ absurde refert: cuius & appellationis & notatiõis duo ĩ Sicilia fuisse oppida veteres scribũt, quorũ alterũ supra à nobis ĩ Pãtalica deprehẽsũ ẽ. Ad duo hinc.p.m. Rayhalmutũ Sarracenicũ oppidũ occurrit:

occurrit:vbi arx est à Frederico olim Claromōtano erecta, quam Giblina arx ad
4.p.m.excipit. Et deinde.8.p.m.Cannicatinis pagus. Et quinto mox miliario Na
rus nobile hodie est oppidum,tametsi origine ac nomine Sarracenicū. A quo. p.
m.18.Calatanixetta oppidū Sarracenicæ etiā vocis distat:cui ad orā post.p.m.30.
Alicata & Gela vrbes occurrunt:quas ad.14.inde.p.m. Mons clarus arx ad littus
sequitur. Huic verò interius.p.m.9.Fauara oppidulū instat,& Arx magna Frederi
ci Claromontani opus insurgit. Agrigentū vrbs quarto post miliario succedit, &
quinto deinde ad dexteram Raphadalis est oppidulū, à Petro mōte aperto ætate
mea conditū:cum Casale olim esset Sarracenorū. Hinc Siculiana Sarracenici etiā
nominis oppidulum,& arx ab eodē Frederico Claromōtano excitata ad.10.p.m.
recedunt. Cui ordine Heraclea iacens in littore vrbs non minori dimensione suc-
cedit. Intus postea ad.p.m. 7.in monte edito, inter Pecurarum & Platanellam, ma
gna vrbs prostrata concernitur. Et paulò superius in colle vndiq; præciso, quem
Lycus amnis sua dextera alluit,cuiq; mons Platanellæ est nomen, alterius vrbis di
rutæ ambitus.p.m.& vnico accessu adeundæ, miræ visuntur ruinæ. Et non longè
Guastanella, Motta, & Muxar Sarracenici nominis vicinæ arces à Rogerio Sici
liæ Comite eodem victoriæ cursu cum Naro & alijs captæ absunt. Petra arx ad.
p.m.10.subsequitur. Biuona postmodū sub altis rupibus ad.3.p.m. noui nominis
est oppidum aquis irriguū & amœnissimū. Arcē habet disiectā.200. ferme abhinc
annos a Ioanne de aurea Siciliæ Admirato oppidi tum domino à fundamentis
erectam. Sed & ætate mea anno sal. 1554. à CAROLO QVINTO CAESARE
Ducatus titulo illustratū est. Cui paulò superius.S. Stephanus oppidū ad.3.quoq;
p.m.incubat. In his agris ad montē,cui contubernio nomen est.3.p.m. à Biuona
dissitū auri fodina inuenitur,& è ꝓpinquo fons est meridiē obuersus,cuius aquæ
natura salsæ, æstate in concretū sal abeunt. Et non procul a Biuona alius est fons
oleo scatens: à quo nomen habet. Mons excelsus Biuonæ supereminet, à rosis ap-
pellatus herbis suis præcipuā,eamq; ingenitā virtutem præstans: quas herbilegi
vndiq; cōfluētes affatim vel brutorū saluti, vel hominū valetudini accōmodas de
cerpunt,ac colligunt. Septimo inde miliario Palatiū Hadriani Græcorū oppidum
occidentem versus sequitur:cui ad aquilonē.p.m.4.Prizis Sarracenicū oppidum
imminet in edito colle sitū. Corilionis postea ad.p.m.8. honestum hodie & diues
oppidum succedit. Quod eiusdem nominis Sarracenorum tempore & Norman-
norum præfuisse, duobus priuilegijs Rogerij Siciliæ Comitis, quibus Agrigentū
& Mazaram vrbes ad Episcopalem dignitatem euexit,constat. Sed tempore Fride
rici secūdi Cæsaris & Siciliæ Regis Lōgobardorū(quorū ad huc idiomate oppidāi
vtuntur)habuit Coloniam, quam Oddo Camarana a Scupello transferens eo de-
duxit, vt eiusdem Frederici Cæsaris diplomate liquet. Quod etsi prolixum
sit: libenter tamen ad verbum ideo subieci,quod non ingratū futurū cēsui. Et est
huiusmodi: Fredericus Dei gratia Romanorū Imperator semper Augustus, Hieru
salē,& Siciliæ Rex.&c. Toties Imperialis extollitur maiestas, quoties in subditos
suā exercet munificētiā liberaliter imperatoria celsitudo. Et exinde ipsi ad omne
sincerissimæ fidelitatis obsequiū feruentius incalescunt. Per præsens itaq; priui-
legiū notū facimus vniuersis fidelibus nostris tā præsentibus q̄ futuris,quod nobi
lis vir Oddo de Camarana miles,dilectus fidelis noster apud Brixiā nobis fœlici-
ter existentibus corā nostra celsitudine cōstitutus sua nobis petitione mōstrauit,
quod nōnulli homines de partibus Lōbardiæ requisiuerūt eū, vt quia ꝓpter bello
rū discrimina, & oppressionū importunitates quibus ibidē multipliciter grauа-
bantur,abinde totaliter discedere, & apud insulā Siciliæ suū trāsferre desiderant
incolatum, si de imperialis celsitudinis procederet beneplacito, & mandato, &
concederetur eis locus certus in eadem insula,vbi dicti homines de prædictis par
tibus Lombardiæ ad dictam insulā suum transferentes domiciliū cum eorum fa-

milijs, animalibus & massariis cōmodè valeant cōmorari, sub fœlicis nostri nominis regimine ad imperialis nostræ celsitudinis exaltationē, gloriam & honorē. Cuius supplicationibus inclinati, locum, qui dicitur Scuppellus, situm in eadem insula Siciliæ, in Valle Mazariæ vltra flumen Salsum, cum toto territorio & districto suo, & iuribus suis, prædictis hominibus Lombardię, & omnibus alijs, qui de prædictis partibus ad dictum scuppelli locum processu temporis se conferent ad habitandum ibidem, exinde faciendū per eundem Oddonem, & hęredes eius, prout eis melius visum fuerit expedire de imperialis nostræ mansuetudinis gratia speciali in perpetuum duximus concedendum. Verùm quia dictus locus scuppelli, non erat locus sufficiens, nec aptus eisdem hominibus ad habitandum, dictus Oddo supplicauit nostræ Maiestati humiliter & deuote, vt terram Corilionis sitā in prædicta insula nostra Siciliæ in Valle Mazarię vltra fl. Salsum, quæ est de Demanio nostræ Curiæ cum toto territorio, situ, & districto suo, cum nemoribus, pascuis: aquis, terris subaquis, & sine aquis, terris aratorijs, & alijs quibuscūq; Casalinis, prædijs vrbanis & rusticanis eiusdem terræ, & cum omnibus iuribus, rationibus, iustitijs, & pertinentijs suis, quæ dicta terra habet, & habere potest prædictis hominibus Lombardiæ, & alijs, qui de prædictis partibus illuc se transferre voluerint, & successoribus eorum, ad habitandū ibidem, & exinde faciendum per eundem Oddonē & hæredes eius, pront eis in perpetuū melius visum fuerit expedire. Et quod omnes habitatores Corilionis in nemoribus Demanij nostræ curiæ prædictæ terræ Corilionis & territorio eius circūadiacentibus, ligna viua pro domibus & ruribus etiam, ac mortua pro igne, & alijs necessitatibus eorū liberè, & absq; aliquo iure nostræ Curię propterea persoluendo incidere possint, de imperialis nostræ mansuetudinis gratia pro cābio dicti loci scuppelli concedere dignaremur. Nos igitur attendentes fidē puram & sinceram deuotionem, quam dictus Oddo erga Maiestatem nostrā gessit, & gerere poterit in futurū, maximè quia in nostris & gratiæ nostræ seruitijs iugiter expendit dies suos, supplicationibus suis benignè admissis in excambium prædicti loci scuppelli, prædictam terrā Corilionis, quæ est de mero demanio imperialis nostræ curiæ, sitā in dicta insula nostra Siciliæ in Valle Mazariæ vltra fl. Salsum, cum toto territorio, situ, & districto suo, cū nemoribus, pascuis, aquis, terris sub aquis & sine aquis, aratorijs & alijs quibuscunq; Casalinis, prædijs vrbanis, & rusticanis eiusdem terræ, & cū omnibus iuribus, rationibus iustitijs, & pertinentijs suis, quæ dicta terra habet, & habere sperat, & potest, prædictis hominibus Lombardiæ, & omnibus alijs, qui de prædictis partibus Lombardiæ ad dictam terrā Corilionis processu temporis se conferent ad habitandum ibidem, exinde faciendū per eundē Oddonē, & hæredes eius prout melius eis visum fuerit expedire de imperialis nostræ māsuetudinis gratia speciali in perpetuū duximus concedendū. Insuper volumus, & mandamus tā per nos, q̄ per hæredes & successores nostros, quod distributio & concessio facta per dictum Oddonē, vel eius hæredes eisdē Lōbardis, & omnibus alijs, qui de prædictis partibus Lōbardię ad dictā terrā Corilionis se conferent ad habitandū ibidē tā in scriptis, q̄ sine scriptis, præsentis priuilegij nostri authoritate perpetuo robore sint duraturæ. De abundantiori quoq; gratia nostra volumus, & cōcedimus, quod oēs habitatores eiusdē terræ Corilionis, de territorio eius & circūiacentibus ligna viua pro domibus & ruribus eorū, & mortua pro igne & alijs necessitatibus eorum possint incidere. Et q; sumant pascua pro eorum animalibus in eodem territorio liberè, & absq; aliquo iure per eos, vel heredes eorum perpetuo persoluendo, saluo tamen per omnia mandato, & ordinatione nostra. Ad huius autem nostrę concessionis memoriam, & tam imperialis nostrę curię Celsitudinem, quam dicti Oddonis, & hæredum suorum, & prædictorum hominum Lombardorum, qui de prædictis partibus Lombardiæ ad dictum terram Corilionis se

lionis se conferent ad habitandum ibidem, & successorum eorum cautelam, & perpetuam firmitatem, præsens priuilegium per manus Nicolai de Tarento, fidelis nostri scribæ, & sigillo Maiestatis nostræ iussimus communiri. Datum in castris ante Brixiam Anno Dominicæ incarnationis millesimo, ducentesimo, trigesimo septimo, mense Nouembri. 11. Ind. Hactenus rescripti verba. Aetate verò mea anno salutis. 1536. oppidi huius pars solo dehiscente funditus corruit. Deinde ad aquilonem. p. m. 6. mons est tota hac regione notissimus, & ingens Busamar Sarracenicè appellatus: ad cuius verticem Sarracenorum olim erat oppidum Calatabusamar nominatum hodie iacens. cuius etiam núc cernuntur vestigia. Ietum Plinio, cuius populos Ietenses vocat, Ietas celsus Sylio. Iatum hodie dictum oppidum ad occidentem post. 12. p. m. in editissimo & vndiq; prærupto monte situm, abest, in magna quidem aquarum indigentia munitissimum & ingens, cuiusq; vix vnus, & is arduus ac peraccliuis est aditus. Cuius fiducia eò se olim Sarracenorum in Sicilia reliquiæ, quæ à Frederico secundo Cæsare desciuerant, ad se tuendos receperant. Quos Fredericus, duce Roberto Caserte Comite dura ac longa obsidione, quam propugnaculi in id tum ibi extructi vestigia testãtur, tandem expugnauit. Captaq; & funditus deleta vrbe, quoscunq; viuos cepit, ad Nuceram non longè à Neapoli habitandam transmisit, vnde à paganis illi oppido deinceps ad hanc vsq; ætatem factum est cognomentum. Proinde Iati admirandæ extant, & tota vrbe aceruatim calcantur ruinæ. Ad angulum montis meridionalem ædicula est in rupe excauata. D. Cosmano dicata, quæ maxima religione ab accolis, & à Panormitanis præsertim qui. p. m. 15. inde absunt, quotannis colitur. Iato Calatrasis ad meridiem arx hodie, sed Sarracenicum olim oppidum ex vestigijs adhuc cognitum, in rupe in acutum surgente, vndiq; præcisa ad passuum milia. 10. succedit. In qua cadauer hominis gigantis anno salutis. 1550. fuisse repertum libro. 1. meminimus. Duorum hinc. p. m. spatio distat Entella vrbs vetustissima in monte eiusdem nominis, quem præcisæ vndiq; & inaccessæ rupes, & vnicus tantum aditus parui præsidij indigus, natura munitissimum reddunt: qui in summitate planitiem habet ambitus. p. m. ferè. 4. peruiam & culturæ aptissimam. In ea hæc vrbs ab Entello Troiano Aeneæ sotio, quem cæstibus cum Darete contendentem lib. Aen. 5. introducit Virgilius, industrio artificio (vt lib. 14. testatur Sylius) condita est. De qua Diodorus libro. 16. Timoleon (inquit) potitus est etiam vrbe Entella: vbi ciues quindecim, qui Carthaginensium partes sequebantur, interfecit, cæteros libertate donauit. Probatissimi vini nomine à Strabone cõmendatur, de quo etiã lib. 14. Sylius Largoq; virens Entella lyæo, Entella Hectoreo dilectum nomen Acestæ. Hodie vero agris eius in frumenti segeté conuersis vini cõmendationé prorsus amisit. Vrbs quoq; ipsa à Frederico secundo Cæsare, Sarracenis, qui eam vna cú Iato, nouarum rerú studio quasi pro seditionis munimine occupauerant, in Nuceriam vna cum Ietensibus relegatis, funditus deleta, penitus iacet. Cuius, arcisq; etiã, quæ speculæ speciẽ referebat, semidirutæ vestigia tantú sparsim proiecta cõspiciuntur, reliqua incolatus parte, equis bobusq; relicta. Mons tamẽ ipse, ac prostrata vrbs Entellæ ad huc nomine veteri gaudent. Ad radicẽ montis, qua Calatrasim respicit, lapidis alabastri minera est probatissima: vbi & balneæ sunt ad diuersas ægritudines accõmodatissimæ. Qui autẽ Castrúueteranú Entellã olim fuisse scribunt, in sole hi ꝓculdubio caligãt. Calatamar Sarracenica arx deserta in rupe editissima ad. 3. p. m. Entellæ incubat: vbi & Sarracenorú olim erat oppidulú: cuius quoq; indicia supersunt. Hinc ad. 2. p. m. Cõtissa subest oppidulú ætate paulò superiori à Græcis, qui Bisirim Mazariẽse Casale olim incolebãt, habitatú, Cui ad meridiẽ in angulo mõtis excelsi ad. 2. p. m. Monasteriú. D. Mariæ à Bosco ord. D. Benedicti prominet, vnde inferius pari interuallo Busachinum est oppidum. A quo Clusa totidem. p. abest

à Mattheo Sclafani Adrani tum comite anno salutis. 1320. conditum.cum prius ad equorum pascua clausus esset ager: vnde & nomen oppido est inditum. In agro Clusitano, locis quibus, Iardiuello, & Canalotto est nomen, aqua lapidescit. Clusę ad occidentem in sublimi rupe, & ex omni parte prærupta, Iuliana oppidum, vti natura, ita & colonis, arce quoq;, & muro à Friderico Secundo Siciliæ Rege ampliatum, & munitum imminet. Quod Sarracenorum Casale vnà cum Zabuth, Comichio, Adragno, & Sinurio Guilelmus secundus Siciliæ Rex in suo priuilegio dato anno salutis. 1185. olim fuisse indicat, eaq; Casalia appellat. Cæterum in agro Iulianæ auri, argenti, & ferri minerę, adamantis præterea lapidis, & porphyretis optimæ sunt fodinæ. Comichium ad. 3. p. m. paulo infra ad meridiem prostratum iacet. cuius nomē ædi Diuo Iacobo ibidē fabricatæ superstat. Acristia superiori ætate deletum ad septentrionem in rupibus editis desertum oppidum, ad tria passuum milia. Comichio prominens occurrit. cuius reliquijs auctum ad meridiem. p. m. 2. Burgius millusius Sarracenicæ vocis oppidum recedit. A quo mille passus Villafranca distat oppidulum ab Antonio Agliata anno salutis. 1499. conditum vino nobile. Cui ad occidentem montes excelsi, ac ardui ad. 3. p. m. insurgunt. Ad quarum verticem maris prospectu iucundissimum Caltabellottha Sarraceni nominis & ædificij supereminet oppidum. Comitatus titulo ornatum; & paulo inferius ad passus mille ad angulum eiusdem montis meridionalem in loco, vbi hodie ædis est Diuę Mariæ a Monte Virgineo, Triocala vetusta olim vrbs Ptolemæo sita erat, initio belli seruilis clara, quod Romanos magis afflixit, q̄ bella Punica. In Triocalino agro (in Verrem. 7. inquit Cicero) quem locum fugitiui antè tenuerunt. Vnde libro. 14. Sylius: Et mox seruili vastata Triocala bello. Hæc vrbs extincto bello seruili à Romanis funditus est deleta, sed rursus postea habitata. Insignis est reddita victoria, quam Rogerius Normannus Siciliæ Comes contra Sarracenos in eo loco adeptus est. In cuius memoriā ibidem Diuo Georgio suo tutelari dupplici columnarum ordine ædem sacram à Triocala cognominatam quæ adhuc extat, magnificè struxit. Vrbs verò ipsa prorsus iacet vestigijs tantum ingentibus obrutis, & nomine cognita. Misilicassimus Sarracenicæ appellationis arx ad. p. m. 2. mare versus deinde subest, quam ad occidentem & in maris littore Sacca sequitur vrbs Thermæ Diodoro. P. Melæ, & Plinio dicta. Cui dextrorsum interius ad passuum milia. 10. Sambuca hodie oppidum Sarracenorum olim Casale Zabuth appellatum, vt Guilelmi secundi Siciliæ Regis diplomate dato Panormi mense Iunio anno salutis. 1185. patet. Adragnum & ipsum Sarracenicum casale olim, sed Christianorum postea oppidum: ad. m. p. supereminet hodie desertum, ruinis tantum, & nomine superstes. A quo passuum milia. 4. ad occidentem Senurium Sarracenorum & ipsum olim Casale, sed hac ætate prorsus extinctum, solis dispersis lapidibus, & eiusdem taberna hospitatoria nominis cognitum. Misilindinis & ipsum quoq; Sarracenorum olim oppidulum, nunc verò arce exili, & paucis colonis habitatum ad meridiem passuum milia. 6. Senurio hæret. A quo occidentem versus passuum milia. 3. Sala donnæ, & mille postea passuum Gibellina, vbi arx à Manfredo Claromonte erecta adhuc extat, oppida recedunt. A quibus. 2. passuum milia ad aquilonem Abbatia Diuę Mariæ de habita Ordinis Diui Benedicti distat, à qua passuum milia. 8. Partāna abest oppidum vino nobile. Et post eam ad passuum milia. 2. Biginis est arx. Cui ad oram tertio miliario Selinis vrbs vetusta iacens (Pulicorū terra hodie dicta) subest. Interius ad passuū milia. 5. Castrum veteranum imminet oppidum ætate mea Comitatus titulo nobilitatum. a quo nō longe discedit perribaydę arx. Moyharta postea sinistrorsum ad. p. m. 8. Sarracenici nominis extat Arx, vbi ingētes cōspiciuntur ruinæ. Salemis ad. 3. p. m. deinde in collibus est oppidū honestū, aquis irriguum, & domesticarum

arborum

arborum ferax. Semellittanos, quorum libro. 3. meminit Plinius huius oppidi esse populos & vocis affinitas, & locus id præ se ferunt. A Sarracenis autem appellationem hoc oppidum, pro vt in præsentiarum nominatur, habuisse, etymologia indicare videtur. Salem etenim Sarracenicè locus delitiarum (vt aiunt) est Latinè. Huic ad oram & passuum milia. 18. vrbs Mazara succedit, quæ regioni, quam describimus, nomen dedit, Episcopali hodie dignitate, sed olim Sarracenorum, & subinde Rogerij Siciliæ Comitis Sede insignis. Lilybœum tandem promontorium, & vrbs, Marsala hodie nominata totius insulæ cuspis, & vnde initium sumpsimus, ad. 12. passuum milia hanc regionem claudit. Sed iàm de Siciliæ descriptione satis. Quicquid est reliquum, altera Decade complectemur.

F. TH. FAZELLI ORDINIS PRAEDICATORVM DE REBVS SICVLIS,

PRIORIS DECADIS.

LIBRI VLTIMI.

FINIS.

INDEX POSTERIORIS DECADIS PER ORDINEM LIBRORVM ET CAPITVM.

FINIS.

F. THOMAE FAZELLI SICVLI ARTIVM ET SACRAE THEOLOGIAE PROFESSORIS ORDINIS PRAEDICATORVM. DE REBVS SICVLIS POSTERIORIS DECADIS.

AD CAROLVM QVINTVM CAESAREM HISPANIAE ET SICILIAE REGEM,

PRAEFATIO.

I ERVDITO locorum, atq; vrbium situ virtus à vitio, & vir laudatus ab illaudato discerni, quantunq; in rerum humanarum successibus spei reponendum foret (quod vtrunq; instituti mei consilium est) perspici potuisset; iam priori decade toti operi finem imponere, ac epilogo coronidem perstringere oportuisset. Sed quoniam ex sola Siciliæ topographia hæc obseruari nequeunt, nihilo plus pręstitisse nos hucusq; existimauimus, quàm qui comœdiã exhibituri omni apparatu theatrum splẽdidissimum instruxerunt. hi verò nisi quod exteriori ornatu promiserunt, interlocutorum actione, gestuq; referant, ridiculum profectò necnon molestum vulgo, accitisq; spectatoribus cachinnum, imò publicum temeritatis suę ludibrium, mouebunt. Proinde posita ob oculos tum vti nunc est, tum vti olim fuit, vniuersa Sicilia, superest, vt concinno temporum ordine, à quibus habitari cœpta, quibus rationibus coaluerit, qui Principes, Tyranni, Reges, bellorum cum exteris, ac finitimis causę, successus, victorię, strages, quę deniq; in pręsentem vsq; statum crebrę, ac memorabiles rerum mutationes iam inde à primordio se se mutuò consecutę sint, narrationis actione veluti in proscenium producamus. Sic enimuero nostrates ijs velut domesticis exemplis experrecti non temere ad vitiorum fugã, virtutesq; cum delectu capessendas magis, magisq; cõcitabuntur. Cęterum quanta sit Siculę historię, cuius non pœnitenda pars interijt, inopia, nemo est, vel mediocriter in literis versatus quin videat. Ea nanq; ferè omnia, quę primo, ac Sicanorum, Siculorumq; ęuo gesta sunt, labentes anni inuida nobis vetustate abraserunt. Multa pręterea, quę succedenti temporum cursu edita sunt, bellorum sęuitia, maiorumq; negligentia interierunt & ipsa. Quocirca quod in manu fuit, id solum pręstiti: dediq; operam, vt (post habitis fabellis, & ijs quę minus certa referuntur) quod vndiq; ex incorruptis authorum voluminibus haberi potuit, ne à verbis quidem eorum, nequid (per immutationem) fidei detraheretur, in plerisq; locis recedens, in hanc alteram laboris mei partem, velut in penum Sicularum rerum congereretur. Legant igitur libenter & ea conterranei mei, & cum à prioris decadis lectione fatigati fuerint, in hanc posterioré, veluti in pratum secedant. Quicquid est autem huius CAROLE QVINTE CAESAR quod mea prębet infirmitas, tibi vel hac vna ratione debetur, quod post tot calamitatum, ac tyrannidum vndas, ad quietum tandem, nec abs re vnquã amittendum, sub tuorum inuictissimę maternę Aragonicę stirpis maiorum, ac tuo demum imperio, veluti portũ appulerimus. Quare sub tuis auspicijs, & hęc pars in lucem prodeat, sub quibus iampridem & altera euulgata est. VALE.

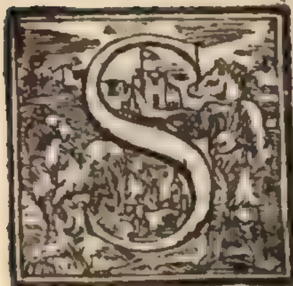
F. TH.

F. THOMAE FAZELLI, SICVLI, THEOLOGIAE PROFESSORIS, ORDINIS PRAEDICATORVM,

DE REBVS SICVLIS POSTERIORIS DECADIS.

LIBER PRIMVS.

DE PRIMIS SICILIAE HABITATORIBVS. CAPVT PRIMVM.

ICILIAM, a vetustissimis, primisq; illis ante cataclysmum temporibus (cuius ab orbe condito quadraginta duorum supra ducentos ac bis mille annorum interstitium supputatur) repetita rerum memorabilium serie auspicari, tametsi curiosæ potius, q̃ frugiferæ perscrutationis videri posit: ab huius tamen operis instituto adeo non abhorret, vt aliunde primordia petenti, planè defuturum sit narrationis initium. Quippe quod immanis illa gigantum propago, quæ primæ ætati scelerum suorum enormi machinatione exitium cõsciuit, vix constanti multitudine mundo ab aquis restituto, inter occupatæ Siciliæ initia, eadem ferè corporum, animorumq; feritate, tanq̃ postliminio renata censeatur. Enimuero cum ante aquarum illuuiem procerum illud hominum genus, cũ numerosa sobole latissime dispersa, orbem vniuersum (teste Beroso) ab ortu ad occasum inuasisset, Siciliam etiam, aliasq; mediterranei maris insulas occupasse iam satis constat. Quæ verò fuerint eo æuo res in Sicilia gestæ, cum nulla earum memoria, ac ne Siciliæ quidem tum vulgatum nomen exinde ad nos peruenerit, incompertum est. Quis enim res tam veteres, & quæ in recessum prorsus abierunt, vel coniectura assequi posit? Post aquas verò, veluti & antea fuisse gigantes, cum plerisq; difficilimis per orbem terrarum diffusos locis, tum Siciliã præsertim infando dominatu latrocinijs, ac tyrannide sibi subiectam, atq; ab omni exterorum cõmercio inaccessam tenuisse, non modo Homeri poetarum omnium maximi, sed Berosi, ac aliorum grauissimorum, quoq; historicorum authoritatibus, exemplis præterea, stupendisq; vti olim, ita & nostra etiam tempestate repertis passim eorum sub terra cadaueribus, constantissimum est. Sed an indigenum an aliunde, atq; vnde tandem in Siciliam hoc hominum genus aduectum, sedem sibi insulam delegerit, scriptorum necdum satis (ob certamen contentionis ambiguum) discussa, decisaq; est opinio. Trogus nanq; & qui cum eo sentiunt, Siciliæ indigenas, & ex sese oriundos tradunt. Didimus autem, alijq; complures authores græci genus esse Threijcium, & subinde varias incoluisse regiones, & in primis Curetida, quæ Acarnania est, atq; inde in Siciliam aduenisse contendunt. Pro inde, si ad iudicium fides est redigenda, ab Armenia eos in Siciliam primum aduectos liquet. Quod præter Mosen, Berosus alijq; fidelissimi vetustæ huius originis, illorumq; scriptores temporum (quorum græci, ac deinde eos secuti Romani fuerunt ignari) ab humana clade historiam exorsi, palam posteritati contestatum reliquerunt. Cum etenim gens omnis, gigantum præsertim, pudore sublato, in omne nefas abijsset, scelerum eorum atrocitate Deus Optimus Maximus lacessitus, vniuerso orbi inundationem immisit. In tanto tamẽ rerum humanarum discrimine, solum ex gigantibus Noe (quem Ianum fuisse

Berosus

Berosus refert) virum pium atq; inter tot enormia vitiorum monstra inuictum, tribus cum filijs Semo, Iapheto, & Chemo, ac sua eorũq; vxoribus ad restituẽdum post cladem Genus humanum seruari placuit. Qui multis ante excidium annis præmoniti, cautiq; naui in arcę speciem fabricata, in quam & sese ab vndarum periculo, & ex omnium animalium progenie coniugium cõgesserant, è qua siccato tandem orbe & in Gordiei montis vertice, qui est in Armenia Saga, quiescente nauigio, egressi sunt. Vbi rei gestæ monumentum in lapide ab ipso Noa incisum, & locus Arameo idiomate Sale Noa, quod egressorium interpretatur, ad nostram vsq; ætatem est appellatus, vt Armeni qui ad nos inde accedunt, perferunt. In quatuor itaq; horum superstitum gigãtum semine reparandi orbis, renouandiq; incolatus spes omnis consederat. Qui mirabili diuini numinis ope cum coniugibus suis congressi, numeroso in infinitum partu, congeminatis vtpote mare & femella, multiplicatisq; præter solitum etiam nouorum gigantum fœtibus breui totam Armeniæ regionem impleuerunt. Loci postmodum angustia victi, ad quęrendas nouas sedes, diuidendasq; per vniuersum colonias, sese inuicem cohortati sunt. Vnde confirmato consilio, dispertitisq; per omnes mundi regiones habitatoribus, in Siciliã quoq; Gigantum cohortem transmigrasse proculdubio censendum est. Fuit autem Gigantum, qui primi Siciliam exinde incoluerunt, tanta, ac tam effera in familiari vitæ consuetudine asperitas, vt neq; legibus, neq; moribus, neq; societatis studio, neq; deniq; vllo Dei cultu tenerentur. Eoq; per licentiam processerant, vt iniuriam pro innocentia, pro pietate numinis contemptũ habentes, non solùm regnandi ius, sed cuiusdam etiam diuinitatis fastigium sibi arrogauerint. Hos ob naturæ duritiem, virium robur, ac staturæ proceritatem confictο ad opinionem suam nomine, gigantes appellauit antiquitas. Id verò non constans, aut vnum primis hisce Siciliæ habitatoribus nomen inhæsit. Crescente nanq; eorum libidine, viribusq; in dies ad noua scelera inualescentibus, nouorum quoq; nominum accessionem meruere, atq; à latrocinijs, frequentibusq; in mediterranea, ac finitimas Italiæ regiões excursionibus, ad quas nati potius, quàm instituti videbantur, Lestrigones sunt vocati. Ac deinde prædis haud quaq̃ contenti, nequid ad extremam nequitiam, ac naturæ turpitudinem sibi reliqui facerent, cum neq; à sanguine, miserorumq; aduenarum laniena ad diram vsq; viscerum humanorum ingluuiem, voracitatemq. abstinerent, Anthropophagi etiam sunt dicti. At verò & Cyclopes iam tum appellati sunt, quod nomen ad allegoriam referendum nonnulli iudicarunt. Quippe quibus non vnus tantum natura orbicularis in fronte oculus attributus, vt fabulæ tradunt, sed propter ingenium, prudentiamq;, ac artiũ quas cyclides vocant, quod illarum origo veluti circuli initium latens sit, industriam, Cyclopum nomen prouenerit, tametsi nõ desint ex Græcis authoribus, qui à Cyclope eorum Rege cognomentum huiuscemodi eos sortitos affirment. Fabrilis eos etiam artis non ignaros fuisse, & ferreã primum fabricam, ac deinde turrium vsum inuenisse fide digni scriptores testantur. Quibus alludunt & antiquissimorum, præcipuorumq; poetarum fabulę, qui vicinas Siciliæ insulas Vulcanias, atq; Vulcani officinas, & Cyclopes operis eiusmodi ministros fuisse, & Ioui fulmina, ac telũ fabricasse non adeo absurdè, quanq̃ poeticè, commenti sunt. Quibus cum insuper ad rem accommodatissima nomina indiderint, qualia sunt Brontes, Steropes, Pyracmon, & id genus alia, communi eorum arti non modo nihil detraxisse, sed lucis etiam non parum addidisse videntur. Nam Brontes tonitrum, quod ex incude malleis verberata resultat, Steropes fulgorem ex incendio natum, & Pyracmon calentem incudem Latinè significant. Sed & Brontes oppidulo ad radices montis Aetnæ sito nomen inditum, ad meam vsq; ætatem constantissimum vetustatis huius monumentum esse non inficias eo: veluti & Polyphemi specus, & vlisis portus ad eiusdem montis decliuia hucusq;

veterum

veterũ anthoritate appellati, eiusce antiquitatis clara sunt vestigia. Cyclopes itaq; hi quoniam portentosæ erant corporis staturæ, non vrbes, non oppida, sed Aetnæos, Leontinosq;, ac alios eximiæ magnitudinis specus, quos in delectis sibi mõtibus effoderant, vt in hanc vsq; ætatem cernere licet, habitabant. Authores sunt Plato, & Aristoteles. Quod & Plato Homeri verbis, quibus statum, qui tunc temporis in Sicilia erat, exactissimè descripsit, constantissimè asserere non dubitat. Porrò quantum in rebus antiquissimis Homero tribui debeat, non Platonis solùm, sed Aristotelis quoq; aliorumq́, grauissimorum in suscipiendis tanti viri laudibus scriptorum iudicia, ac vetustas ipsa, & q̃ proximè ad historicam veritatem accedens poeseos modus, liquidò commonstrant. Homerus itaq; in ijs, quæ de Sicilia commemorat, à vetustissima Berosi historia parum dissentiens cum docendi tantùm, ac antiquissima quæq; præcipuarum, ignotissimarumq́; sua ætate regionum describendi consilio tam ingeniosi operis laborem aggressus sit, non tẽporis ratio, quod post Troianum excidium circa Vlysis errores obseruari possit, consideranda est: sed in eius instituto omne consumendum est iudicium. Nam vetus hospitij ius, violatæq́; societatis publicæ insignem vindictam propositurus à gigantum agrestibus, inhumanis, atq; inhospitis moribus aptissimum exemplũ petit. Quorum cum in Siciliam plurimam multitudinem ab emensi orbis primordio grassatam accepisset, insulæ descriptionem à primæ ferè in ea ætatis habitatoribus inchoat. In qua cum nullum adhuc Trinacriæ, Sicaniæ, Siciliæ, aut si quod est ijs antiquius nomen, cognitum esset, à memorabili, ac ferissima gẽte Cyclopum qui primi insulam incoluerunt, eam appellat. Cuius denominationis hac etiam tempestate in specubus Aetnęis, & Leontinis, & in tribus littori Aetnensi vicinis, & non longè ab Acis arce è mari surgentibus scopulis non sine magna eius antiquitatis admiratione vestigia permanent. Nam illæ Cyclopum specus, & Lestrigonum sedes, hi verò Cyclopum scopuli a Pli. Solino, & Mela appellantur. Excellens præterea illa, quam Homerus collaudat, telluris fertilitas, vtpote quòd frugum omnium sponte enascentium sit ferax, quòd Cyclopibus alimenta suggerebat accommoda, quodq́; vel ob ea Solis appelletur insula, in Leontinis Ennẽsibus, Mylensibus, ac plerisq; alijs passim agris ad experiẽtiam quoq;, vsusq́; nostros per tot seculorum intercapedines inaudita quodammodo hæreditate, vt antiquæ feracitatis indicium, peruenit. Cyclopes igitur, qui primi post humani generis interitum Siciliam tenuerunt, ob recentem diluuij memoriam, ne eandem aquarum vim qua sui maiores fuerant obruti, experirentur, montium altissimorum cacumina in speluncis habitasse, in quibus sese ab omni cœli iniuria tuebantur, constat. Subinde solitudinis, vitæq; incultioris tædio relictis Syluestribus iugis, per montium decliuia descendentes, & ad ima specus sibi effodientes ibi habitare cœperunt, vti si ab ijs locis periculum immineret, facilè ad editiora refugium pateret, quod & cunctantius factum esse ratio suadet. Mox crescente societate, & corroboratis animis, imminutaq́; nonnihil veteris pressuræ memoria ad patentes insulæ campos, latasq́; planities ampliores, firmioresq́; sedes transtulerunt. Postremò autem omni abolito metu, camposq́; egressa audacia in littoralibus locis consederunt, & per lata etiam maria expatiati nauibus, triremibus, phaselis, lintribus, & ratibus immenso pelago se concrediderunt: imò & natatu ad piscium æmulationem libertatem sunt consecuti. Hæc itaq; pro ætatum ordine atq; timoris modo incolatus genera necnon viuendi, atq; morũ discrimina in Sicilia, veluti & in toto penè terrarum orbe post sedatos aquarum impetus sese ordine subsecuta sunt, vt à veteribus accepimus. Et hæc quidem Siciliæ primordia, quæ quidem & ipsa nobis veluti nube quadam obducta à vetustioribus sunt relicta. Subinde anno post aquas. 268. & Nini primi Assyriorum Regis. 22. vt Berosus supputat, Saturnus Aegyptius omnium primus Siciliam occupauit.

occupauit. Author est Diodorus. Sed operæpretium est Saturni genus, propriaq; eius nomina paulo altius ex Beroso, Metasthene, Xenophonte, Fabio Pictore, & Catone hoc loco repetere. Quorum explicatio etsi prolixa, non solùm rebus dicendis, sed græcæ quoq; historiæ, quæ hæc rerum initia satis obscura, ac veluti in fabulas reiecta recensere videtur, maximam afferet claritatem. Ab aquis igitur ad Ninum vsq; primum Assyriorum Regem, annorum. 249. interualli ætas fuit, quã Poetæ auream appellant, quando gentium imperium penes Reges erat, quos ad fastigium Regni non ambitus, & immoderata cupiditas, sed spectata virtus proue hebat, populusq; nullis legibus astrictus arbitria Principum, quorum fines imperij tueri magis, quam proferre moris erat, pro legibus habebat. At verò ijs omnibus, velut & vniuerso terrarũ orbi, ea temporis intercapedine Noa præsidebat cui cum soli anteactæ ætatis, rerumq; sacrarum, vitæq; ciuilis memoria insideret, humano genere ex se suisq; liberis Semo, Iapheto, & Chamo eiusdem sortis gigãtibus in Armenia vt diximus dilatato, simpliciq; agricultura, & dei cultu ĩ nouos homines disseminato, multa quoq; rerũ naturaliũ secreta literis mãdauit. Imprimisq; humanæ societatis modum ac viuendi cum summa comitate & gratia resuscitauit, ac deniq; quæcunq; ad pietatem, honestatem, necessitatemq; sentiebat non inutilia, ea ad cognitionem, vsumq; recentis, ac rudis adhuc seculi reduxit. Astrorum præterea cursus, annumq; ad cursum Solis, mensem ad Lunæ motum dimẽsus est, Vinum far, & pleraq; alia ad humanæ vitæ vsum inuenit. Quæ non Armenis solùm, sed nationibus quoq; omnibus ad extremum cõmunicauit. Quamobrem in tanta authoritate est habitus, vt certissima diuinitatis persuasione ducti, augustiori in dies, & pro beneficiorum, gentiumq; varietate diuerso nomine ipsum colendum sibi preposuerint. Nam & ante, & post aquas Noa propriũ ei nomen fuit. Quod Hebræum cum sit, Latinæ mouentem omnia significat. Armeni vero Olybam, hoc est cœlum. Arsa, idest Solem. Ogygem hoc est illustrem. sacrorum doctorem. Ianum idest viniferum, vitisq; inuentorem. Græci subinde Chaos. i. confusionem, Hylen hoc est syluam, siue materiem, eo quod in sui primordio rudis erat orbis, eum appellarunt, Vranium idest cœlestem. Latini postremò Semẽ mundi, quia sator omnium, Vertũnum. i. cœli cardines conuertentem, & cœlũ &, Ianũ etiam alia ratione eũ appellarunt. i. patrem Diuorum maiorum, & minorum, Authorem, & principium, vt pote humani generis. Ianitorẽ, cœli clauigerum: Bifrontem, & Bicipitem. i. caput anni & finem, præteritaq; cognoscentem, & futura prospicientem: & plurimis alijs id genus epithetis eum cognominarunt. Quæ cum diuersa videantur, diuersorumq; etiam poematum commentis immensam materiã præbuerint: penitius tamen introspecta in vnũ, eundẽq; Noa, quẽ nos Ianũ deinceps Berosum imitati nominabimus, coincidũt. Vxorẽ habuit nomine Tytheã, quã Aretiã. i. terrã appellaruut: dixeruntq; ex Cœlo & Terra, hoc ẽ Iano & Tythea oẽs hoĩes genitos. Ex hac igiẽ Ianus post aquas fœcũdã gigantũ ꝓcreauit sobolẽ. Referta autẽ tã institutis, q̃ populo Armenia ad: alias desertas regiones Ianus habitandas se conuertit. Anno itaq, post aquas. 100. in tres partes mundũ, ꝓut ante diluuiũ viderat, nimirũ in Asiã, Africam, Europã diuisit, quarũ tribus filijs maioribus vicariã velut administrationẽ concredidit, sibi tamẽ pręcipua in oẽs reseruata Monarchia. Semus itaq; filiorũ Iani natu maximus maiorẽ Asiã à termino Aegypti ꝑ meridiẽ ad Indiarũ vsq; fines obtinuit. Iaphetus, quẽ Athlãtẽ Maurũ ob id appellat Diod. quòd ĩ Mauritania obierit, Europã, & mediterranei maris insulas adeptus ẽ. Chamus vero Africã, cũ oĩbus suis regiõibus, & Aegypto, sortitus ẽ, q̃bus nõ cõtẽtus pluribus suorũ fratrũ ꝓuincijs magna vi potitus ẽ. Fuit. n. Chamus auaritię, vetitę magię, idolatriæ quoq;, impietatis p̃terea, ac libidinis ꝓmiscuę, & cuiusuis facinoris studiosissimus. Ianũ, ob id, quòd liberos post aquas genitos ardẽtius sibi amare videretur, odio ꝓsecutus cũ mero sopitũ humi

ꝓstratũ cõspiceret, delusit. Hinc varia a diuersis natiõibus cognomina adeptus ẽ. Nã licet ei Chã, siue Chẽ ꝓpriũ esset nomẽ, Chameses etiã, & Chamesenus, Sterculius. Ianus, Incubus, Syluanus, Pan, Saturnus, & Zoroastes est dictus. Chã Hebræũ est nomẽ, & libidinẽ Latinis sonat. Chameses Macrobio, siue Chamesenus, ĩfamis est Latinè. Promiscua nãq; libidine laborabat: asserebatq; nihil vetare quominus vt ante aquas cũ matribus, sororibus, filiabus, masculis, & brutis fœdè misceri liceret. Zoroastes. i. magus, & demũ Saturnus Aegiptiorũ, & inter Deos iunior ab Aegyptijs est nominatus, quòd in Aegypto regnauerit. quo nomine eum dehinc nos Berosi, ac Diodori sectatores non temere appellabimus. Quòd verò hæc cognomina coincidant, id ex eo satis manifestum est, quod id & palam describit Berosus, & approbat Diodorus, dum Saturnus ex Rhea sorore Osiridem, & Isidem suscepisse refert. quos Berosus Chameseno attribuit, qui apud eum Saturnus & est, & nominatur. Quibus præterea Osiridis illud epitaphium in colũna Aegyptiaca incisum à Diodoro proditum apertam fidem astruit in hæc verba. Sum Osiris rex, cui pater Saturnus fuit, inter Deos iunior. Cui Saturno generoso & pulchro genus & pater fuit Cœlũ. Saturnus igitur Aegyptius, qui Iani haud dubie fuit filius, Armenia discedens in Aegyptọ in Thebaide Chemin sui nominis oppidum cõdidit, ac deinde Telechinibus, qui Rhodij sunt, magiæ professione corruptis, in Italiam circa Nini primi Assyriorum Regis initia venit, quam à se Saturniam appellatam, magia, auaritia, & libidine fœdauit. Quo cognito Ianus anno Nini. 19. in Italiam & ipse descendit: vbi dissimulata tribus annis filij impietate Macrobio etiã teste, cũ eo regnauit. At cum nec improbitati, nec sceleri vllum fieri modum, redactisq; in desperationem tanta tyrannide Italis, ad peiora etiam impetum parari conspiceret, euicta tandem patientia, ad frangendam grassatoris vim consilia excogitauit: placuitq; assignatis ei colonijs efferum hominem in desertiores sedes ablegare. Tum Saturnus, Italia pulsus Siciliam vt Diodorus est author, magno cum exercitu inuasit. vbi breui sine vllo ferè negotio potitus insula, regiam vrbem à se Chamesenam nuncupatam condidit. Quæ vbi fuerit sita, incertum nobis est. Deinde vt partim sibi cõstabiliret imperium, oppidorum omnium arces, ac editiora quæq; insulæ loca opere, & presidio muniens, Saturnia appellauit. Qua nomenclatura ad suam vsq; ætatẽ vsos fuisse Siculos Diodorus ipse testatur. Sed quas vrbes, quæue oppida ibi præter Chamesenam condiderit, non est memoriæ proditum. Firmato Siciliæ imperio Saturnus Libyam occupare ex huiuscemodi causa aggressus est. Potiebatur eo tẽpore in Libya rerum Hammon Tritonis, quem Ianus eò cum colonijs miserat, filius, qui Rheam Saturni sororem in vxorem acceperat. Is cum ex Amalthæa Dionysium filium suscepisset, quem in Arabiæ vrbem Nysam furtim educãdum miserat, Rhea cognito adulterio relicto Hammone, ad Saturnum germanum fratrem in Siciliam profugit, illiq; matrimonio iungitur. vbi paucis post diebus ex illo Cererem filiam genuit, quæ & Isis, & Io, dicta est. Subinde comparato satis iusto ad vlciscendam iniuriam exercitu, contra Hãmonẽ in Libyã ambo proficiscuntur, vbi nõ longo deinde interuallo Titanũ auxilijs conserto certamine, victoriam adipiscuntur, atq; Hãmonem ex Libya eiectum in Cretã fugant. Eo modo Saturnus Libya, Cyrene, & Nũmidia auctus, dum ibi regnaret, ex Rhea sorore Osirim filiũ genuit, qui Iuppiter, quasi iuuans pater, Rex à regẽdo, Cõsul à consulendo, Iustus, quia toti Aegypto iuste solus imperauit, Olympicus à magistro qui eum docuit, variè dictus est. Interea cum Dionysius Hammonis filius adoleuisset, regnum paternum repetere, atq; Saturnum cum Rhea ex Libya profligare constituit. Anno igitur Nini primi Assyriorum Regis. 43. confœderatus Libycis, & Amazonibus finitimis, atq; Nisæis, magnam contraxit militum manum, longisq; itineribus Libyam ingressus, ad regiam Hãmonis vrbem, vbi Saturnus, & Rhea se tuebantur, deuenit. cuius aduentu cognito Saturnus ingenti

nus ingenti & ipse comitatu instructus extra vrbem ei occurrit, commissoq; prælio cum strenue vtrinq; primo congressu pugnatum esset, tandem inferior factus, viribusq; diffisus in vrbem se recepit, ac noctu Rhea secum assumpta, vrbeq; incensa fœdè inde fusus, fugatusq; abscessit. Verũ Dionysius summa celeritate eos insecutus, assecutusq; cœpit, modesteq; victoria vsus non vt in hostes sęuijt, sed parentum loco, & Osiridem pro filio adoptiuo semper habuit. Posthæc Nino decedente Ninias eius filius, quem Zemeim vocarunt, Assyriorum regno (teste Beroso) quem sequimur, succesit. Huius anno octauo Ianus cum post aquas. 350. complesset annum, fato functus est. Quem Ianigenæ Vertunnum appellauerunt, temploq; illi dicato diuinos etiam honores impenderunt. Nec diu post hæc tempora Saturnus cũ ab omni ferme orbe extorris ageret, in Bactrianos, qui Assyrijs sunt finitimi, sese contulit, quos magia, atq; præstigijs maximè sibi deuinxit, adeo vt regni diadema apud eos, Zoroastriq; cognomentum promeruerit. Sed & Ninias sub idẽ tempus ad Bactrianos sibi subiugandos animũ adiecit. Coegit igitur peditum decies septies centena milia, equitũ ducenta milia, currus falcatos paulo minus decem mille & sexcentos. cui percepta re Zoroastes comparata hominum quadrigentorũ miliũ non imbelli legione in finibus occurrit: permissaq; de industria parte aduersi exercitus Bactriam ingredi, pugna inita hostes in fugam versos fortiter superat, quos totis viribus insecutus centum milibus egregiè oppresis dĩminuit. Sed Ninus cũ magnis copijs accepta suorum consternatione auxilio mox superuenit. Sub cuius aduentum totis vtrinq; viribus in aciẽ est descensum. Vbi verso Marte post atrox certamen Zoroastes victus media sui militis strage ingenti animo dimicans occubuit. Ita victor Ninus regiam vrbem postea auxilio Semiramidis adeptus Bactrianorũ Regno potitus est. Hunc igitur vitæ finem habuit Saturnus Zoroastes, qui primus post aquas in Sicilia regnauit. Dum hæc foris gerũtur. Sicilia & peritia, & re, & populo non mediocriter aucta est. Cumq; plures ea tẽpestate passim extarent qui ad mortalium vsum varia essent cõmenti: Ceres, quã primo Semiramidis anno in Aegypto ex Rhea natã Saturnus in viuis reliquerat, Osiridi fratri nupta proceræ, giganteæq; staturę vt ea ætate, eoq; patre non est admirandum, mulier in Sicilia diuinum sibi honorẽ conciliauit. Hordeum nanq;, & frumentũ in agris sponte enata terrę ad corporis alimoniam perpetuò condere, legesq; ad animi culturam Siculos, qui malis Syluestribus tunc temporis vescebãtur, nullisq; legibus tenebantur, prima docuit. Ceres Isis Aegyptijs, & Io dein Græcis appellata est. Nã Isis ægyptio idiomate (teste lib. 2. Herodoto) Ceres Græce dicitur. Cuius insigne epitaphium in columna Aegyptiaca incisum non parum posteritati ad fidẽ prodest in hãc sententiam. Ego sum Isis Aegypti Regina à Mercurio erudita. Quæ ego legibus statui nullus soluet. Ego sum Osiridis. Ego sum frugum prima inuentrix. Ego sum Ori Regis mater. Vixitq; annos vnũ supra sexcentos: qui quidẽ facili ratione colliguntur. Nã vno supra centũ anno superasse Dodonęum memorat Berosus quẽ quingentos non excessisse Pli. ex Cornelij Alexandri authoritate refert. Quod & eius tẽpora per Reges Assyriorũ à Beroso supputata demonstrant. A primo siquidẽ Semiramidis anno ad primũ vsq; Cecropis annũ, quo Iasius rerũ apud Assyrios potitus est, annos. 460. numerant. Cumq; Cererem interfuisse Iasij, & Cybelis nuptijs, eisq; panes triticeos obtulisse, cũ antea glandibus pascerentur Berosus scribat. quis non videt eã. 460. tum annos fuisse natam? Quibus, si Iasiũ post quinquagesimũ regni sui annum (quot & Cecrops dominatus est) à Dardano Germano fratre interfectum, addas, Cererem tum annorum decem supra quingentos fuisse constabit. Proinde cum à cæde Iasij ad conditam ab ipso Dardano Iasij fratre. vsq; Dardaniam, annos fluxisse vigintinouem asserat Eusebius, liquet eo tempore Cererem annos vitæ suæ numerasse trigintanouem supra quingentos. Postremò cum post extructam Dardaniam annos,

ſexaginta ſuperfuerit,vnum ſupra ſexcentos Cererem abſoluiſſe annos compertiſsimum eſt. Proinde Ceres inuenti frumentarij rationem ac modum non in Sicilia continuit, ſed poſt Oſiridis mariti exequias non inutili peregrinatione totum ferè terrarũ orbẽ peragrans,per Aegyptum, Græciamq;, atq; alias paſsim regiones diffudit. Cuius ea traditur origo. primùm omniũ paucula fruméti, hordeiq; grana accipiens terra obruit:quæ ſuo tépore enata fructũ reddiderunt. Rurſus deinde terræ gremio commiſſa iterum, atq; iterũ aliud, atq; aliud cũ fœnore ediderunt. Hoc ſæpius cum egiſſet, iã ſpatioſum agri tractum eo ſemine occupauit. Quod vbi euidentius eſſe cœpit:Siculi ſegetem humo condere,deinde herbeſcentem colere,poſtea flauam metere,triturare, horreo cõponere, mola molere, panem ex farina facere,clibano coquere,coctum deniq; panem edere cœperunt. Tantaq, fuit huius meriti religio,vt & inter gentes, quæ fertilitatis nomine celebres habentur, de eo ſit cõtentio. Aegyptij enim tritici vſum à Cerere in Aegypto inuentum ſibi vendicant. Athenienſes ingenue id munus Siculis, & Siculæ Cereri acceptum ferunt:Siculisq; ea cauſa amplius, q̃ Aegyptijs ſe deuinctos prædicant. Siculi verò & quòd in Sicilia nata ſit Ceres,eiq; ſit inſula ſacra,ac hordeum,& frumentum in Sicilia ab ea repertũ autumant. Quæ propterea in antiquis apud eos numiſmatibus ſiue in æs,ſiue in argentum factis hordei, triticiue ſpicis redimita ſculpebatur. Erat Cereri Proſerpina pulchritudine inſignis filia. Hãc Orchus (quẽ Aydoneum vocabant) Epyri Moloſſorumq; Rex cum amore deperiret, ex Sicilia rapuit,eamq; ſibi matrimonio iunxit. Ceres cõnubij ignara diu filiam anxiè perquiſitam tandem repperit. Hinc Græcis magna fabulandi occaſio præſtita: quorũ Ludicra non eſt,vt in hiſtoriæ ſinum reponamus. At Siculi tantis beneficijs incẽſi Cereri,& Proſerpinæ eius filiæ,quò conteſtatã muneris dignitatem facerẽt ſacra, ceremoniasq; diuerſis ſtatisq; anni temporibus inſtituerunt. Proſerpinæ quidem maturis meſsibus ea caſtimonia,ac religione,quam accepti muneris ratio poſtulabat:Cereri verò ſementis tempore ſummo apparatu, & magnificentia exquiſita decem dies feſtos celebrabãt. Quorum hæc erat ſuperſtitio. Pompam celebrẽ quicunq; vel ſacerdotio,vel magiſtratu prǽſtabant,lõgo ordine ſolẽniter deducebant. Quibus cuiuſuis ordinis viri,& mulieres permixti pueri præterea puellæ cãdida veſte albentes, ac tempora ſertis redimiti Cereris imaginem ſequebantur. Erat autem illa formæ matronalis pannis calceamentisq; admodum ruſtica, caput coronam ſpiceam amicta,ligonem dextra, calathũ ſemine plenũ brachio, ſiniſtra falcem meſſoriam,& baculum geſtans, papaueribus circa eam poſitis (quę fertilitatis ſunt ſymbolum)duas inter ârbores pomis onuſtas depicta. Supernè a dextro quidem latere Iuno apud ſuperſtitioſos veteres nubium Dea, imbribus ſata irrigans, ſiniſtro verò Apollo radijs ſegetes exiccans picti quoq; prominebant. Pompa quidem omnis, dictu fœdis, obſcœnisq; verbis perſtrepebat: arbitrantibus Siculis intemperantia verborum, & iocorum laſciuia Cereris luctum mœroremq; leuari, quem ex raptu Proſerpinæ cœperat. Ita in templum, quo egreſsi fuerant reuerſi ſacra peragebant. Quæ Thalyſia appellabantur,quaſi Cerealia. Nam Thalyſis Græcè Ceres eſt Latinè. Erant autem Cereris ædes ſacræ ex ritu priſcæ ſuperſtitionis extra vrbes minus frequenti loco conditæ. Quo mortales nonniſi ad ſacrificia conuenirent. Eaq; ratione complura in Sicilia fuere Cereris templa, ſimulacraq; extructa. Quorum extra Catanam, Segeſtam, Ennam, & alias nonnullas vetuſtiores Siciliæ ciuitates veſtigia adhuc cernuntur. Paucis poſt Cererem annis Ariſtæus Athenis ortus,pecoris, & mellis,oleiq; inuẽtor Græciæ cũ eſſet infenſus,Siciliã venit. Quã cũ fructibus,armentisq; refertã vidiſſet,incolas eorũ vſum edocuit. Quo munere à Siculis,& ijs prǽſertim apud quos naſcũtur oleę,huic veluti Deo cuidã ſacri honores ſunt delati. Sub idem ferè tempus Buthes Amyci pugilis,luctatorisq; optimi Melitæ,& Be-

brycæ

brycæ (quæ teste Salustio Phrygia maior est) Regis filius, patre ob tyrannidem à Polluce in cæstuũ ludo interempto, ab imperio Bebrycę pulsus fugatusq́; Drepanum Siciliæ petijt. Potiebatur eo tẽpore rerũ in ea regione Lycasta opibus, ac pulchritudine præclara mulier: cui ab eximia forma Veneris cognomen ab incolis prouenerat. Hæc Buthis amore capta coniugij cũ eo fœdus inijt: eiq; iuncta Erycẽ filium, quẽ vel ob id ex Buthe & Venere ortũ prodidit antiquitas, enixa est, qui defunctis parentibus adultior in relictum sibi hæreditate imperium successit. Quo suscepto in vertice montis, qui solus Drepano incubat, primum suorũ operũ vrbem maximis, validissimisq; obseptam mœnibus condidit. Cui simul, & monti suum nomen indidit. Lycastæ deinde matri sub Veneris epitheto in Deorũ numerũ relatæ templũ structura eleganti, & lapide quadrato in arce extruxit. Quod non solum Erycini, sed vicinæ quoq; gentes, nationes, Regesq́; Barbari, ac Romani deniq; ipsi certatim excoluerunt: atq; auro, & argento plurimum exornarunt. cuius in ijs, quæ de situ sunt, meminimus. Iis rerum initijs præclarũ Eryce nomen apud incolas adepto: Hercules ex Locrensium agris traiecto freto Siciliam venit. Sed cum plures fuerint Hercules, omnium gesta, ac tot fabulosa vni Alcmenæ, & Amphitryonis filio adscripserũt Græci, qui vetustiora ad se omnia retulerũt: & in fabulis fingendis (atq; hac præsertim) adeo fuerunt licentiosi, vt non humano semine vir exortus, sed hominum ingenio confictus videatur. Nam quid monstruosius dici, aut excogitari potest quàm (vt ex multis hoc vnũ ꝓtulisse satis sit) Cerberum tricipitẽ canẽ ab inferis Herculis manibus fuisse extractum, cũ ibi neq; brutum viuat animal, neq; subterraneus aditus visatur vllus, neq; sub terris ad degentium sedes viuus homo descendere, indeq; postmodum reuerti queat? Poetarum figmenta sunt hæc omnia, & ab historia procul reijcienda: tametsi ea in allegoriã referant. Proinde omni poetico velamento detracto quis, & vnde fuerit Hercules, qui Siciliam peragrauit, tyrannisq́; eã primus omniũ asseruit, fide optima explicabimus. Primùm omnium cũ M. Varro tres & quadraginta Hercules collegerit, & Cic. in ijs, quæ de natura Deorũ sunt, sex tantum cõmemorauerit; eorũ vetustissimum Aegyptium Thebanum, postremũ verò Alcidẽ Amphitryonis, & Alcmenæ filium fuisse authores grauissimi tradunt. Herodotus etenim in Phœnicia templum Herculi dicatum, longaq; seculorũ serie ante Alcæum hoc est simul cum Tyro vrbe conditum se vidisse scribit. vbi & aliud Herculis templũ cognomine Thasi antiquissimum quinq; virorũ ætatibus prius a Phœnicibus ædificatũ reperit, q̃ Hercules Amphitryonis filius in Græcia existeret. Berosus quoq;, & Macrobius Aegyptium Herculem inter primordia humani generis, cum gigantibus plena essent omnia, connumerat, quem paulo post Ninum, à quo ad Troianum vsq; excidium supra octingentos supputantur anni, natum; Alcæum verò paulo ante Troianam cladem referunt. Aegyptium præterea claua lignea vsum, & pellibus ferinis toto corpore amictum, & prima fuisse ætate cum arma ferrea, quibus nunc vtimur, nondum essent inuenta scribunt veteres. Græcum verò claua ferrea munitum tradunt, quòd ea fuerit tempestate, quando legibus, & Regibus subactus orbis diu antea iam & æuo, & ingenio ꝓfecisset. Quocirca Ephorus, Diodorus, & cæteri vetustiores dum vnum Herculem prædicant, qui præclara non solum in Sicilia, sed per vniuersum facinora, quæ traduntur, solus gesserit, non Alcæum Grecum ex Alcmena & Amphitryone filium, vt falso Græci mentiuntur, sed hunc Aegyptium vetustissimum Osiridis & Cereris filium intelligunt. Nam Alcæus Græcus nulli orbis parti imperauit: sed sub Euristheo Rege cum Argonautis non ad gentium defensionem, sed perniciem, prædamq; pyraticam exercuit. Aegyptius verò toti ferè orbi præfectus gigantes, & tyrannos, qui eo tempore in Aegypto, Phœnicia, Asia, Africa, Hispania, Italia, & Sicilia, grassabantur, cum gloriæ reiq; ciuilis conseruatione sustulit. Accedit ad hæc, quòd

Hercules cognomen est Aegyptium, quod totum pellitum Græcis sonat, quòd Græci postea ex Aegypto mutuantes Alcęo indiderunt, vt Herodotus tradit quod à vero nō abesse eò cōstat, quòd. Alcmena, & Amphitryo Alcæi parētes etsi ī Græcia sint orti, ex Aegypto tamē fuerunt Oriundi. Erycē præterea, quē in Sicilia occidit Hercules, Gerionem in Hispania, & Anthæum in Libya priori ætate, ac octingentos ferme ante Græcum fuisse annos scriptorum monumentis deprehenditur. Diodorus etiā Græcus author, suæ gentis alioqui defensor acerrimus, Gręcos ipsos prioris Herculis gesta Alcæo tribuisse ingenuè fatetur. A vero igitur aberrant qui Græco tot egregia, quæ de Hercule iactantur facinora contribuunt: cum Aegyptium illum fuisse res ipsa doceat. Hercules itaq; hic vetustissimus ex Osiride, & Cerere Thebis natus est: cui Libyco (quod flāmiger est Latinis) nomē fuit; cognomentum verò, Hercules, quod pellitum totum, significat. Gigantem porrò fuisse Herculem, ac procera giganteaq; statura, optima huiuscemodi ratione Pythagoram comprehendisse ex Plutarcho refert Aulus Gellius. Cum nanq; stadij Herculani curriculum, quod apud Iouem Olympium olim Pisis erat, ducentorum pedum longitudinis fuerit, cæteraq; postmodum in Græcia ab alijs instituta etsi totidem pedibus essent, breuiora tamen: collegit tanto pedis Herculei plantam, quàm aliorum, fuisse longiorem, quanto Olympicum eius stadium proportione seruata cæteris esset protensius. Comprehensa pedis mensura membrorum omnium Herculis naturalem inter se proportionem metatus est: atq, ita tanto fuisse Herculem corpore alijs celsiorem, quanto olympicum stadium cæteris pari numero factis anteiret, quod ad quatuor cubitorum, pedisq; vnius altitudinem deducit Heraclides. Pubertatis annos ingressus cum omnium suæ ætatis dux fortissimus esset, vtpote manu promptus, factis strenuus, & ad obeunda pericula, laboresq; ferendos interritus, terras omnes inter Oceanum Tyrannis, qui latè eo tempore dominabantur, exuere, & sibi subigere constituit. Quo animo Asiam aggressus non multo labore subiecit. Deinde Africam occiso Busiride in Phœnicia, Typhone in Phrygia, Antheo in Libya Tyrannis, qui gigantes erant, potitus est: subactisq; tum duabus orbis partibus, columnam in signum victoriæ in Phutea, seu Phetontea à duce denominata regione, posuit: cui Libyę à se nomen indidit. Subinde in Hispaniam progressus Gerionem, qui & Chryseus dicebatur, totius Iberiæ Regem auri, & pecoris ditissimum superauit. Erant Gerionī liberi tres tum corporis robore, tum delectorum militum exercitu fortissimi, quos etiam Hercules ad singulare certamen prouocatos, nequid tam nefandi generis superesset, sub pugnæ prætextu è medio sustulit, atq; ita Tyrannis prostratis Hispaniam omnem suo nomini subegit. Vbi substituto Hispalo Rege postmodū anno Balei Assyriorum Regis quadragesimo primo, non vno nauigio nec armentum agens boum (vt poetæ fabulantur) sed magnis instructus copijs ad purgandam etiam Tyrannis Italiam properauit, quam decennali contra Lestrigonas, cæterosq; gigantes conflictu, pluribus prælijs fœliciter commissis tandem adeptus est, eamq; viginti annos pacificè administrans pluribus oppidis exornauit, & Regem illis Tuscum filium reliquit. Proinde tot rebus præclarè gestis, omnibusq; in Italia rite constitutis tantum opinionis fulgorem Hercules sibi conciliauit, vt eum non aliter, atq; demissum cœlitus mundo numen amplecterentur, venerarenturq;. Hinc Alexicacus quasi depulsor malorum à veteribus fuit cognominatus. Nec ita multo pòst magna classe ex Hispania subacta, numerosaq; militum selectissimorum manu & non altero bouis cornu innixus in Siciliam misere sub Tyrannis gementem traiecit: Pelorumq; appulsus freti Scyllæ, & Charibdis explorata natura Erycem versus, cuius celebre inter Siculos tunc erat omni immanitate nomen, iter littoreum arripuit: oramq; prætergressus vbi vrbs Himera postmodum est extructa, paulisper conquieuit, ibiq; remissis laboribus ad

sordes

sordes nimias, quas ex itinere contraxerat, abstergendas à Nymphis & cæteris illius regionis accolis, qui vltro eius imperio se dediderant, aquis calidis, quæ sulphureæ, & admodum salubres perenniter ibi scaturiunt, leniter est refectus. Suo deinde cum exercitu Drepanum vsq; perrexit Erycem Regem domiturus. Erat Eryx (vt idonei scribunt authores) ingentis prout ætas illa postulabat, staturæ, cuius viribus, industriaq; militari nemo vel pugnacissimorum barbarorum conferri posset. Quibus fretus ad duellum ab Hercule prouocatus nihil recusauit. Locus pugnæ ager constituitur Erycinus, quo & ad certam diem visendi studio incolæ, accolæq; omnes côueniunt. in campum, qui in hunc vsq; diem Herculanus dicitur, vbi & hodie columna vetustissima iacens conspicitur, descendunt. pugiles cœstubus, quos adhuc antiquo de more ex loris factos Melochias vocant, quibus liberior ad ictum est manus, pugnam ineunt. Hercules itaq; in Erycem irruit. hic illum cœstu adoritur. ille contrà nititur. hic vim propellit. vtrinq; certaminis initio non minus animis, q̃ æquis viribus acerrimè decertatur. Neq; alter ex alterius laude quippiam detraxerat: astantibus auidè contuentibus, ac erectis, suspensisq; animis expectantibus vbinam victoria cederet, adeo varium, & anceps certamen modò hinc, modò illinc prosperum, & exitiabile videbatur. Demum cum Eryx cupidius, q̃ cautius pugnat, fit inferior. Hercules animo victor exæstuans claua pilas plumbeas loris bubulis appensas habente Erycem fractum, incautumq; graui ictu percutit, percussum humi projicit, proiectum, prostratũq; perimit. Qui luctæ præerant, ac cæteri propè omnes, qui ad spectaculum confluxerant, in Herculis victoriam, ac decus magnis, atq; exultabundis confestim vocibus erumpunt. Quem deinde in vrbem triumphantis more inuectum magnificis tripudijs, multis acclamationibus, omniq; cęremonia excipiũt, Regemq; vnanimi & sui exercitus, & populi voce salutant, Erycis solum studiosis collachrymãtibus, mœrẽtibusq;. Inde imperij cũ insignibus Veneris tẽplum victor ingressus, peractisq; de more vetusto sacris, Erycis funus debitis ĩferijs nõ ẽ passus fraudari, sed cadauer eius Regio ritu ad montis speluncam funerari iussit. Qua parentationis cura iustis Eryci persolutis incolarum sibi fauorem, odiumq; Erycinorum ad gratiam deflexit. Post hæc vocata ad concilium multitudine imperium ibi æquo iure partum absq; vectigalibus illis concessit: distribuitq; agros, quibus inopes q̃ plurimi præsenti egestate sunt leuati. Postremò iureiurando illos astrinxit, neminem illic in posterum Regem nisi Heraclidam admittere. His apud Erycem rite patratis Hercules inde mouens omnem lateris meridionalis oram cuncta in ordinem suiq; dominationem perlustrauit. Ad Pachynum postea cum venisset, vrbem ibi condidit, quam à mulieris de se benemeritæ nomine Motyam appellauit, quam postea Libyci, & Phœnices incoluerunt. Ortygiam inde profectus cũ de Cerere matre, & Proserpinæ sororis raptu, quæ indigenæ, etsi fabulosè, referebant, didicisset, lacumq; quo soror cum Plutone fuerat emersa, conspexisset, rẽ diuinam illis fecit. Et colonis quibus sacris eos quotannis, ac Cyanen Proserpinæ nutricem colerent, traditum reliquit. Siciliæ tota fermè littorali ora peragrata demctaq;, mediterranea deinceps ingreditur. vbi protinus promiscuam Siculorum multitudinem armis sine ordine munitam obuiam habuit: cum quibus commisso prælio aliquandiu Marte incerto dimicans tandem superior factus est: hostibusq; superatis Leucaspim, Pedicratem, Busonum, Glichatam, Butheum, & Critidem Siculorum duces, quorum in re militari egregia facinora etiam Diodori ætate passim referebantur, trucidauit, partaq; ingenti victoria, cæsisq; omnibus, qui ad vim proruebant, Leontinos agros petijt: quorum feracitatem admiratus ab accolis, quibus æterna sui monumẽta (scriptorum incuria nobis incerta) reliquit, præcipuo cultu exceptus est. Agyram deinde profectus ab incolis in Deorum numerum se referri viuũ, quod nulli mortalium accidit, vel ob id passus est, quòd

est, quod cum non procul ab vrbe saxosum esset iter, boues eius lapidibus tanquam ceræ vestigia impresserunt, quod ipsi diuinitatis fuit præsagium. Quod totum fabulosum esse nullus sanæ mentis non videt. At si fortasis eo tempore excauata lapidum superficies cernebatur, vel natura, vel dæmonum vi, aut humana arte id elaboratum censendum est. Præter fidem etenim est, petræ duritiem ad boum contactum ceræ mollitiem ita imitari potuisse, vt statim vestigij formam repręsentaret. Porrò Hercules, suis ipse manibus pro mœnibus quatuor ambitu stadiorum lacum suo nomine nuncupatum pro beneficio Agyrineis effodit. Templum præterea singularis admirationis, & maiestatis Iolao, quem & ipse eodem errore ductus pro Deo habebat, qui laborum suorum & socius, & particeps fuerat, ex quadrato lapide extruxit, sacrisq; acceptissimis, sacerdotibusq; locupletauit: necnō quæ libamenta singulis annis offerrēt, quos palęstricos, equestresq; ludos, quasq; choreas, epulasq; serui simul, & liberi concelebrarent, lege perpetua sanciuit. Iolaia hæc sacra, quæ Heracleia quoq; appellabantur, excepit insana turba, veluti cœlitus decreta: falsaq; diuinitatis persuasione ducti violari statuta, cęremoniasq; piaculum ducebant. Diodorus autem pueros, qui Iolai sacris initiabantur, comas ex professo nutrire ab Hercule edoctos fuisse scribit, quousq; opimis victimis Deum sibi deuinxissent. Quod qui irritum fecissent, elingues primùm, exanimesq; mox in terram corruebant. Nec poterant a clade liberari, nisi prius sufficientibus votis placato numine veniam impetrassent. Res sanè mira, non diuina vi, quæ superstitiosæ religionis testis esse nequit: sed dæmonum arte ad hominum ludificationem efficta. Sacra hæc Herculis stata multis post annis, multisq; ætatibus maximo ex omnibus Sicilię oppidis mulierum, ac virorum conuentu Agyreneos etiam vsq; ad Diodori ætatem celebrasse, ac Templum integrum perstitisse: portamq; vrbis qua hæc prodibant Heracleam appellatam legimus. Hercules confecto Siculæ collustrationis itinere, totaq; sibi insula subacta, Aetnæi ignis miracula demum cum inspexisset, traiecto rursus Eurypo in Italiam, ac mortuo deinde in Iberia Hispano nepote, anno Altadis Assyriorum Regis. 19. ætate admodum grauis in Celtiberos est reuersus. Vbi cum annos. 19. præfuisset, anno ætatis suę fermè ducentesimo fato functus est. Post hęc Iolaus è Sardinia in Gręciam profectus, inde in Siciliam cum plerisq; Gręcis nauigauit, diuq; eam incoluit. Quo tempore plures Gręcorum, qui cum eo venerant, locorum amœnitate allecti sedes ibi & ipsi Siculis immixti posuere. Vbi cum Iolaus gloria pręclarissimus plurima diuersis Sicilię locis beneficia, suiq; ingenij monumenta deposuisset, templa plures Sicilię vrbes eius nomini, diuinosq; honores consecrarunt. quin & eius colonia, quam in Siciliam duxerat, æui cursu cōcurrentibus ad eam barbaris barbara & ipsa effecta, ad montium cacumina, asperaq; se contulit loca. ibiq; habitaculis rupe effossis lacte, & armentorum carne vescentes procul a bellorū procellis degebant: quam cum postmodū Carthaginēses primū, ac Romani deinde armis subigere tentassent, nunquam tamen expugnare potuere. Sed libera semper, nulliusq; addicta imperio ad Diodori vsq; ętatem oraculi responso perseuerauit. Sed quę fuerit eorum eo seculo vrbs, quodq; illius nomen; si Erbessus quę Pantalica est hodie, vel specuum multitudo non longe à Palazolo sita, non fuit, obscurum est. Galatheus quoq; per ea tempora Herculis ex Tusco filio nepos in Siciliam cum colonijs à Tusco patre missus peruenit, ibiq; consedit. Sub idem ferè tempus Ilio adhuc incolumi, eiusq; rebus florentibus Aeolus Hippotę filius Heraclidarum stirpe prognatus Siciliam tenuit. Classe namq; Liparam appulsus Lypari Regis filiam, cui Telepora nomen erat, vxorem cum duxisset, insulam a Rege dotalem accepit, ad quam subinde Brutiorum, & Sicilię quoq; imperium ei accessit. Erat autem Aeolus seuerioris vitę authoritate, & opibus longè princeps, & ad humanitatem, & hospites satis propensus, à quo plerique veterum

scribunt

ſcribunt Rhegium Brutiorum vrbem cōcedente Hercule conditam. Biſſenos ſuſcepit ex Thelepora vxore liberos, mares ſex Aſtriotum, Xuthum, Androcleum, Pherremonē, Locaſtē, & Agathyrſum, totidēq; fœminas, Iphtē, Aeolen, Periboeā, Diam, Aſticrateam, & Hypheſtiam. Proinde prudentia, & humanitate adeo apud Siculos præfulſit, vt neq; eo regnante, neq; decedente, cum diuiſum inter liberos eſſet imperium, arma contrà mouere ſint auſi: atq; ita immortali nominis ſui fama apud eos relicta, i extrema ętate quietiſsimè deceſsit, & à filijs ſimul, & Siculis nulla ſolenni parentationis pompa velut parenti omiſſa, regie elatus eſt. Quo facto filij patris imperio pro hæreditaria quiſq; portione ſuffecti ſunt. Locaſtes Brutijs ad Rhegium vſq; præfuit. Aeolijs inſulis Aſtriotus: Xuthus oræ, quæ ad Leontinos vergit, quæ & ab eius nomine Diodori etiam ætate Xuthia dicebatur: Oræ Siculæ, quæ mari Tyrrheno alluitur, Aeoliaſq; reſpicit, Agathyrſus. vbi ad promontorium cui ab Orlando hodie eſt nomen, vrbem condidit, quàm à ſe Agathyrſam appellauit. Sed Pheremon, & Androcleus regionem, quæ à freto ad Lilybœū vſq; extenditur, communi imperio tenuerunt. Non multo deinde interiecto tēpore, & nonnihil ante Troianorum excidium Solino, ſiue extinctis, Trogo, ſiue Sicilia expulſis Solino, ſiue eam adhuc incolentibus Cyclopibus (adeo diuerſa eſt veterum opinio) Sicani, quos tametſi Timæus indigenas vocet, ex Hiſpania tamen, & à Sicori fluuio Segra hodie dicto prouenifſe Philiſtus, Thucydides, Dionyſius, & cęteri ferè ſcriptores affirmant, & a loco vt ijdem authores, ſiue a Sicano eorum rege nomē ſortiti, vt Solinus tradit, è Latio quod tenebant à liguribus pulſi in Siciliam traiecerunt. Quam cum incultam, hirtaq; ſylua horreſcentem, & maiore ſui parte deſertam, ſed humano cultui aptiſsimam comperiſſent, ſedibus ibi collocatis inhabitarunt, eamq; Trinacriam prius ab ſui forma denominatam Sicaniam vocauere. Vbi cum efferati q̃ plurimi adhuc homines (quos Cyclopū reliquias fuiſſe cenſendum eſt) dominarentur, & cum eis contentio primum, mox etiam aſſumptis armis ardens interdum ſeditio oriretur, inacceſſorum mōtium iugis, difficiliumq; locorum ſitibus indagatis delectiſq; ad ſecuritatem vrbes ſibi nulli Regi debitas principio ædificarunt. Cæterùm tametſi omnem poſsiderent inſulam, Aetna tamen frequentius ignes euomente, eorumq; agros vltra q̃ tolerare poterant vaſtante, omiſsis orientalibus regionibus partes, quæ ad occidentem & meridiem vergunt, petiuere. vbi & plura condiderunt oppida: Quorum Hyccaris ad mare tum ſitum (teſte Thucydide) erat vnum. Interea Siculi genus hominum in Latio ortum, cum eam Latij partē, vbi interiecto pòſt tēpore vrbs Roma eſt cōdita, vicatim ad Circæū vſq; montem habitarent, à Pelaſgis & Aboriginibus, ſiue ab opicis, & Oſcis Thucydidi, inde eiecti, non multo poſt Sicanorum traiectum Dionyſio Alicarnaſſeo, in Siciliam cum coniugibus, & liberis transfretarunt. Erat tum annus à condito mundo. 4000. & trecenti fermè anni priuſq̃ Græci ad Naxum, & Syracuſas condendas Siciliam traieciſſent, & tres ætates, quarum quælibet, teſte Xenophonte in ijs, quæ de æquinocis, quartam centenarij partem hoc eſt. 25. continebat, ante Troianorum excidium numerabātur. Alcione in Argo ſacerdotium anno. 26. adminiſtrante, quo tēpore Ellanicus duas Italorum claſſes Siciliam traieciſſe memorat. Elimorum vnam, quos ab Oenotrijs profectos tradit, Auſoniorum alteram quinto poſt anno Iapyges fugientiū, quibus Rex, nomine Siculus præfuit. A quo & ipſi, & inſula, quam occuparunt, nomen ſunt adepti. Philiſtus verò anno ante Troianum excidium octuageſimo Siculos Siciliam transfretaſſe tradit, gentem tamen neq; Siculos, neq; Auſonios, neq; Elimos, ſed Ligures cum Siculo Itali filio Duce, à quo ſunt poſteà nomen ſortiti, ab Vmbris eiectos fuiſſe ſcribit. Antiochus verò ſeptuageſimo quinto anno ante res Troianas Siculos à Pelaſgis pulſos, & Siciliam traieciſſe refert. Cæterum quoquomodo res ad nominis originem ſeſe habeat, ſatis conſtat tranſuectos ſiue

à ſe, ſiue

à se, siue à Duce Siculos appellatos, Italiæq; antè extitisse cultores. Siculi itaq; vetustissimi Italiæ populi in Siciliam traiecti Sicanos confestim armatos contrà obuios habent: quibus tandem domitis, & in partes meridionales, & occidentales remissis, regionem, quæ ad orientem extenditur, primùm incolunt, mox optima quæq; insulæ loca peruadunt, insulamq; ipsam ex Sicania Siciliam vocant. Vrbes eorum Zancla in freto Zancloto eorum Rege authore, & Orione architecto (vt præmeminimus) Catana præterea, Leontinum, Syracusæ, Neas, Centoripe, Leghum, Trinacia, Hybla: Gereates non longè à Centoripe, Hybla minor supra Gelam; & pleræq; alię, vt Diodorus, Thucydides, Plutarchus & Pausanias referũt. Sed cum Siculi sæpius pro agris cũ Sicanis bello decertarẽt, certo fœdere, & quibusdam finibus, agris ab Aeoli filijs, quibus propter parentis pietatem vtriq; se subiecerunt, constitutis, quieuerunt. Extincta deinde Aeoli sobole, Siculi ad prudentiores viros magistratum detulerunt, quo euenit, vt opibus, atq; imperio adeo coaluerint, vt obliterato penitus priori appellatione, Siciliç impositũ nomẽ ratũ, firmumq; ac perpetuũ posteritati effecerint. Sed postmodũ Sicani & ipsi cupidine dominandi orta inter se mutua contentione, diu inuicem prælijs cruentissimis factionibusq; vexati sunt. Morgetes etiam per hęc tẽpora (vt Antiochus teste Strab. scribit) in Siciliã traiecerunt, ac Morgentiũ vrbem ad Leontinã oram condiderunt. Sub idem ferè tempus anno ab aquis circiter. 2000. & ante Troiæ excidium. 40. Thebis Oedipode imperante, Cocalo Oeboli, siue (vt alij tradunt) Eupalami filio Sicanorum Rege viribus præcellente, rerum in ea Siciliæ parte, quæ meridiem respicit, potiente, Dædalus Atheniensis regio sanguine ex ijs, qui Metionidæ appellabantur exortus huiuscemodi facinore commisso Siciliam confugit. Calum, siue Talum (vt alij efferunt) ex sorore nepotem architectura præstãtẽ cũ haberet, inuidia illũ occidit. Quo cæso in Cretã fugit, vbi Minoi Regi ob heroum simulacra, quæ affabre illi fecerat, acceptissimus fuit. Sed Thesei postea causa Regem cum offendisset iniuriarum damnatus est, atq; vnà cũ Icaro in carcerẽ coniectus inde nauigio illi à Regina suppeditato diffugit, & in Siciliam ad Cocalum Sicanorum Regẽ Inycum venit, quæ illi erat regia. Neq; hoc Dædalo exilium dignitatẽ ademit sed auxit admirationẽ, nominisq; celebritatẽ; Siquidẽ nõ modò benignè à Cocalo Rege est exceptus sed ibi plura artis suæ monumenta edidit. Nam prope Megaram vrbem arcem inexpugnabilem extruxit, cui Lympetra nomen indidit. Iuxta Agrigentum quoq; in rupe Comico dicta thesaurorum Cocali munitissimum promptuarium excogitauit, perfecitq; de quo priori decade latius. Ad hæc, in Eryce monte editissimo ad Veneris Erycinæ templum celeberimum miro consilio murum amplissimum duxit: quò aditus perfacilis, tutissimusq; est reditus, vbi & arietem aureum Veneri, & Eryci tanta industria fusum apposuit, vt viuus propè crederetur. Quibus, ac plerisq; singularibus testimonijs tam publicis q̃ etiam priuatis apud Cocalum Regem, eiusq; filias, ac deniq; Siculos omnes tantum sibi gratiæ conquisiuit, vt nemo vel extrema quæq;, nedum bellum pro eo libentissimè nõ fuerit subiturus. Minos itaq; Cretensium Rex cognita eius in Siciliam fuga, ad Cocalum legatos misit, poscens, vt Dædalum sibi dedat. Cui cum contumacius fuisset responsum, Minos, qui eo tempore mari dominabatur, multasq; insulas armorum vi sibi subiecerat, classem ingentem parat, instruitq;, ac contra Cocalum Regem simul, & Dædalum in Siciliam nauigat: in cuius fines obsistente nullo copias exponit. Inde Regis animum tentandi gratia, an fortassis exardescente iam bello consilij pœnituisset, Legatos rursus ad eum expedit, Dędalum se repetere hostem suum, & Cretæ proditorem. Quem si ex æquo, amicèq; sibi traderet, vt mutua inter Reges pro tuendis, firmandisq; imperijs iura postulant, fore, vt copijs inde abductis domum placidè reuerteretur. Legati quæ in mandatis habebant, breuiter, quid

Minois

Minois conatus, quid vires posſint, quo tendant, bellum prætereà periculoſum, & longè ſibi perniciosiſsimum exponunt: tandemq; Cocalum admonent, vt futura diligenter proſpiciat, conſideretq; quid ſibi, imperioq; ſuo magis cōducat, an flagitioſi hominis cauſa bellum atrox ſuſcipere, an facinoroſum virum Minoi ad pœnam, vt iura expoſcunt, tradere. Et demū dū integra res erat, eum, vt pacem amplecteretur, hortantur, ne poſtea optatam, quæ nunc ſibi vltro offerebatur, pacem fruſtra requireret. Cocalus ijs auditis, cum hinc pertinacem Siculorum animum ad Dædalum tuendum exploratum haberet; illinc bellum ſibi imminere, hoſtem in foribus eſſe, & tantæ ſe moli imparem cognoſceret, anceps quid ageret, aliquādiu immotus conſtitit; tandem præſenti fortunæ conſulens, vt ingruenti bello ſe liberaret, ad fraudem ſe conuertit. Legatis igitur commento dolo Dædalum ſe dediturum (quod neutiq; habebat in animo) reſpondet. fœdus, amicitiamq; Regis Rex ipſe priuato homini iure ſe præferre corām profert, ſed iam in Minois necem animum intenderat. Reuerſos proinde cum reſponſo legatos ſuſcepit lætus, rataq; Minos habuit, quæ cum Cocalo compoſuerant. Vtrinq; igitur miſsis & remiſsis internuntijs: demum cum numeroſa ex vniuerſo exercitu ſelecta militum manu Cocalus ſimulata benignitate ad mare deſcendit. cui Minos exultabundus continuò & ipſe occurrit. Poſt mutuas gratulationes data, acceptaq; dextra, fidē futuræ amicitiæ firmant. Fœdus inter Reges ictum eſt. inter exercitus ſalutatio facta. Inde cum ingenti lætitia in vrbe regia amicè Minos excipitur. Erant Cocalo filiæ duæ forma longè pulcherrimæ. eas Minois obſequijs genitor addixit, futurum ratus, quod & euenit, vt ijſdem authoribus hoſtem de medio tolleret. Igitur dum Comici plures dies otio, & luxu, & in Dædalo repetendo, quem in mediterraneis eſſe Cocalus edixerat, Minos cōterit, virginum amore corripitur. Id vbi Cocalus animaduertit, cum filiabus cōſilium capit, Minoiq; inſidias ſtruit. Erant in Cocali regia balneæ ad dilitias miro ingenio à Dædalo elaboratæ, quibus Minos ſolis filiabus Cocali ſubſeruientibus corpus abluendi conſuetudinem induerat. In his itaq; dum de more vltimo Minos refouetur, nihil minus, q̃ inſidias cauens, à puellis non magno negotio opprimitur, ſiue (vt alij perhibent) aquæ calidæ per tecti culmen in balneas ab eiſdem demiſſo influxu, nimio æſtu ſuffocatur. Commiſſo facinore, ne patratæ cædis authores haberentur, ſtatim obijſſe Minoem conclamant, repentinum Regis obitum deflere incipiunt, magno eiulatu queruntur. tantaq; calliditatis audacia criminis atrocitatem contegunt, vt ſcelus pietatis ſpecie velarent. Ad voces eorum lugubres Cocalei domeſtici ꝓſiliūt, quos & Cocalus ipſe verſuti vir ingenij, & ſceleris author, ne homicidij, perfidiæq; inſimularetur; & vt à ſe patratum facinus deliteſceret, querula voce inſecutus eſt. Cretenſes prĕterea rumore per regiam euagato, Lymphatis ſimiles ad balneas & ipſi procurrunt, vbi Minoem Regem iacentem, exanimemq; conſpiciunt, cauſam mortis inquirunt, virgines conciſis ſyncopatiſq; inter eiulatum verbis referunt ex apoplexia, in quam repente inciderat, in balneas nimis calentes dilapſum obijſſe. Cocalus, vt prorſus omnis ſuſpitio ab eo dimoueretur, q̃ ardentiſsime corpus proſpicit, tangit, veſtibus nudatum an virus veſtigium aliquod ineſſet, explorat. Identidem & Cretenſes phyſicorum etiam arbitrio exploratius exquirunt. In hanc curam dimidium diei extractum eſt. Poſtremo cadauer regio currui ſubſellijs aureis decenter inſtructo ſuperimpoſitum, eius manibus parentandum procurarunt. Itaq; cadauer regio funere elatum ingenti exequiarum apparatu proſequuntur, igni ſuperijciunt, cineres mox peruſti corporis vrnæ contradunt, & demū duplex illi ſepulchrum, (vt Diodorus refert) extruunt. clam vnum, in quo eius oſſa, cineresq; condunt. Cœnotaphium alterum, palam ædificato Veneris templo, quod multis ſeculis poſteri q̃ religioſiſſimè, vt templum Veneris coluerunt. Verum poſtea Agragantini regnante apud

eos Thuono

eos Thuono, cum in eodem loco vrbem conderent, repertum Minois sepulchrũ ossibus in Cretam remissis demoliti sunt. Hunc finem Minos anno a cõdito mũdo (vt supputat Eusebius) 4000. in Sicilia Rex habuit, dum nimis temere Dædali vitam insectatur. Cocalus peracto parentationis officio Cretenses milites ad concionem vocat; eosq; prius mœrentes circuit, mox ad incolendam Siciliam impensius cunctos pluribus hortatur. Cuius verbis incensi Cretenses Regis humanitatem, liberalitatemq; excipiũt: & quoniam Sicanis assueuerant, spreto in Cretam reditu in Sicilia consederunt. Quorum plurimi vrbem a Comico. p. m. ferè. 20. distãtẽ cõdiderũt, quã à defuncto eorũ Rege Minoam appellauerũt. Cæteri ab illis dissidentes littus aliquandiu meridionale peragrarunt, tandemq; in loco natura satis munito, vtpote saxoso colle, vrbem & ipsi sibi struunt, quam à fonte influente Engium vocauerunt. Et hæ quidem duæ primæ Græcorum vrbes in Sicilia surrexere. At verò etsi Regis iam milites in Sicilia perstiterint, morte tamen Minois cognita Cretenses rati id, quod fuerat, dolo eum interemptum omnes præter Polychnitanos, & Presios magna classe armisq; formidabili ad vindictã vsq; in Siciliã cõcurrerunt, Comicumq; vrbẽ magna vi agressi, naturę, artisq; vrbis munitione frustrati sunt. Ea enim dura obsidione per quinq; annos nequicq̃ expugnata, tandem cõmeatus inopia depulsi fœde castris re infecta abiere, necnon in Italiæ oram tempestate disiecti naues omnes amisere. Quocirca spem omnem in Cretam redeundi planè sibi adẽptam vidẽtes, mutato nomine se Iapydes, & Mesapios appellarunt: atq; Hiriam vrbem in Italia condiderunt, vt scribit Herodotus. Dędalus autem in Sicilia ne, an in Sardinia, quo Iolaus ipsum accersiuerat, an potius in Italia diem suum obierit, incertum est. Post hæc Laomedonte Troiæ imperante & paulo ante incendium vir quidam vt ignoti nominis, ita non obscuri sanguinis a rege iniuriarum damnatus cum tota prosapia præter filias virgines, capite plexus est. In virgines namq; cum & ob sexus & ob ætatis infirmitatem sæuire indecorum, fœdumq; Regi visum esset, procul inde asportandas mercatoribus plerisq; Ilio profectis commisit, supplicium illis vltimum, si mandatis deessent, interminatus. Naui igitur vna virgines, & incerti nominis adolescens, illustri tamen, & ipse Phrygio genere prognatus Siciliam consilio, an vi pelagi incompertum adnauigant, inq; eam partem, quæ Drepano est contermina, quam & Sicani adhuc habitabant, appulsi in agris inter Sicanos subsident. Vbi adolescens alterius virginum amore captus eam sibi connubio iũgit: filiũq; ex ea suscepit, quem quod inter Agrarios, & caprarũ syluas sit editus, Egestum nominat. Qui inter Sicanos educatus cum primũm adoleuit parentibus orbatus à Priamo Laomedontis in regnum successore reditum in Troiam impetrat, quò cum peruenisset, quibus esset maioribus genitus edixit, Gentilibus statim nepotis subijt memoria, lineamentaq; patris agnoscunt: ad quæ cum conuenirent & parentum ætas, & exilij tempus, à suis gratulanter, nec minori à cæteris Troianis studio excipitur. Subinde decem & septem dies æstiuale ante solstitium capto Ilio Egestus vna cũ Elymo Phryge regia stirpe nato, fuga salutem sibi quærens tribus cum nauibus Siciliam aliquanto prius, q̃ Aeneas aduectus in littus Sicanorum iuxta Crinisium fluuium egreditur, agrisq; vicinis sedes ponit. Sicani ad nouæ classis aduentum occurrunt, Egestum ac Elymum. Troianæ nobilitatis principem insignem q̃ benignissime & in hospitia, & in agrorum partem accipiunt. Interea Aeneas anno post captam Troiam primo, qui. 20. post solstitium die, hoc est. 8. cal. Iul. incipit, classe profuga Italiam nauigans circiter autumnale æquinoctium per Hellespontum in Thraciam cum socijs aduectus ibi totam eam commoratus est hyemem, quo & susciperet ex fuga reliquos, & pararet ad nauigationem necessaria. Quo facto Epyrum venit: vbi Epyrotæ complures, Patro præterea Thurius cum Thuriorum non contemnenda manu ei se itineris

instituto

instituti comites testè Dionysio addunt. Quorum Epirotæ Ionio emenso mari ad eam Italiæ oram, quæ magna Græcia dicebatur, applicantes laborum pertæsi Epirum reuertuntur, Troianis, & Thurijs cum Aenea cursum sequentibus. Siciliam igitur veris initio freto peragrato tenent. Vbi Patro nouandarum rerum cupidine ductus, relicto Aenea Alontium circa eam oram, quæ Aeolias respicit, in edito colle sitam vrbem cum socijs incoluit. Aeneas verò vt Veneris templum inuiseret, secundante vento Erycem versus cursum tendit. Vbi & in eos Troianos incidit, qui ad Crinisium.fl. paulo ante cum Elimo, & Egesto inter Sicanos insederant. Cuius aduentu cognito Elimus, & Aegestus ad littus occurrunt. Quibus post multos vtrinq; questus, ac mutuam congratulationem Aeneas ad sedes ibi Troianis instaurandas hortatur. Eoq; monitu duas vrbes ad Crinisium.fl. & agros vicinos vterq; sibi vnam condunt. Hæc Aegesta, quam proinde latini Segestam dixerunt, altera Elima à cõditoribus nomen est adepta. ibiq; Aeneas quo citius eæ vrbes accrescerent, per hyemem secundo post Troiç excidium anno cum socijs mansit: conditisq; vrbibus ex ea Troianorum multitudine, quam secum adduxerat, siue vt iactatis mari fluctibus exhiberet requiem, siue vt ægri exbalnearum vsu, quæ ad Segestam sunt, conualescerent, siue ob incensas à mulieribus naues (vt diuersa est authorum opinio) associauit, ciuesq; adscripsit. Sub idem ferme tempus Phocenses ob varias calamitates è Troia in Libyam tempestate ac deinde in Siciliam delati, accolę icto cum Troianis fœdere accesserunt. His igitur colonijs Troiani eas vrbes, ac Schæram etiam vicinam habitantes, omnes vno nomine ab Elimi præstantia Elimi sunt appellati. Aeneas deinde suorum successu lætus, & templo Erycinæ Veneris q̃ religiosissime culto, pretiosisq; muneribus donato, & Eryce etiam colonia relicta, qui cum alijs etiam Elimi sunt dicti, ibiq; ad eius maritimum agrum, qui à Bonagia hodie nomen habet, genitore amisso Tyrrheno mari Italiam ad Laurentem appulsus agrum secundo post Ilium deletũ anno peruenit. Vbi icto cum Latino Rege fœdere, & accepta agri portione ductaq; vxore Lauinia Latini filia vrbẽ ibi cõdidit, quã ab vxore Lauiniã appellauit. Dum hæc à Troianis in Sicilia geruntur, Phœnices, ac Libyci in Siciliam communi classe traiecerunt: occupatisq; promontorijs Pachyno, & Lilybœo, alijsq; paruis inter Africã, & Siciliã interiacentibus insulis, oram Siciliæ, quæ ad Aquilonem vergit, negotiandi cum Siculis studio etiam sunt adepti. Post Græcorum verò in Siciliam aduentum inde recedentes Motyam, Soloentum, & Panormum finitima Elimis oppida translatis eò sedibus incoluerunt, freti tum Elimorum societate, quam fœdere pepigerant, tum quod locus ille exiguo traiectu distat à Carthagine. Eodem ferme tempore post captam nimirum Troiam Merio Cretensis, & cum eo ex creta insula complures classe in Siciliam, voluntate, an maris excursu delati incertum, ad Engium vrbem appelluntur. Vbi ab Engiatibus eorum cognatis humaniter, & hilari studio suscepti pro ciuibus profugi, pro domesticis hospites adscribuntur. Et hæc quidem in Sicilia ab initio ad Troianorum vsq; errores à Barbaris sunt gesta. Quorum maxima pars scriptorum inertia, & temporum iniuria à nobis desideratur. Nunc temporum ordo expostulat, vt de Græcis, qui Siciliam postea cultu, moribus, lingua, & vrbibus maiorem in modum excoluerunt, disseramus.

DE GRAECIS, QVI SICILIAM INCOLVERVNT.

CAPVT SECVNDVM.

POST occupatam igitur à varijs nationibus Siciliam, nemo fuit, qui solus in ea imperium obtinuerit: sed magna ex parte singulis vrbibus singuli imperitabant Tyranni. Reliquæ ciuitates liberæ suarũ Rerũ publicarũ, qualescunq; essent, conseruationi, defensioniq; operã dabant. Quo enim tempore Artaxerses, qui & longimanus est appellatus, Persis dominabatur, Romani verò à Cõsulibus regi cœperũt; Sicilia à populo (vt author est Cæsariensis Eusebius) regebatur. Eoq; rerũ statu anno ab orbe condito (si rectè Eusebius supputat) circiter. 4400. & post Siculorũ aduentũ trecentesimo, & multo post Troianũ excidium Græci Siciliam traijcere cœperunt. Quorum post Cretenses, primi Chalcidẽses ex Euboea insula, Hippobatis Chalcidẽ metropolim vrbẽ (teste Aristotele) moderãtibus, Theoclis Atheniẽsis ductu, à Thucydide, Strabone, & Pausania perhibentur. Enimuero Theocles cursu pelagi, ventorumq; in Siciliam actus, visa soli feracitate, mortalium solitudine, ac pulchritudine loci, in nouandarũ rerũ cupiditatem pertrahitur. Athenas igitur regressus, cum ciues suos ad mutãdas sedes flectere nequiret, Chalcidenses, Iones, & Dorienses nactus in Siciliam reuertitur, & Naxum vrbẽ in ora fræto adiacenti ad angulum, qui aliquatenus in mare procurrit, vbi hodie arx est Schixò appellata, cõdidit, & incoluit. Vbi & Apollinis Archageti templũ, aramq; magno structuræ ornamento extra vrbẽ extruxit. Cuius oraculum deinceps Græci anteq̃ Sicilia siue ad bellum, siue ad negotiũ aliquod peragendum soluissent, sacris plurimis, libaminibusq; frequentabant, ac venerabantur. Sequenti deinde anno Archias Corinthius Herculis genere satus magna Corinthiorũ, ac Doriensium, qui Zephyrũ spectant, manu secũ adducta, è Corintho ea, quã ex Plutarcho suprà retulimus causa, in Siciliã venit: Syracusasq; in Ortygiã ab Aetolis primùm, & trecẽtis postmodũ annis à Siculis habitatã vrbẽ, classe applicuit: eamq; copijs ibi omnibus expositis, magna incolarum strage facta, militari manu capit, Siculosq;, qui è prelio superfuerãt, inde in mediterranea Siciliæ oppida expulit. Erat tũ ea sola Syracusarũ pars mœnibus cincta, quę Omothermona ab Aetolis, Ortygia postea, & Naxos Grecè, insula Latinè vocata est. Quã tũ solum Siculos tenuisse ex veteribus cõstat. Mox ei nouo incolatu, crescenteq; in dies multitudine Acradina, Tycha, & Neapolis partes sunt additę, quibus in eã, quę postea fuit, magnitudinẽ adoleuit. Et hæc secunda fuit Græcorũ in Sicilia vrbs. Quæ naturali duorũ portuũ cõmoditate, & agri fœlicitate breui maxima rerũ, ac imperij suscepit incrementa. ita vt Syracusani non modò dignitate, sed Principatu quoq; cæteros antecellerent, Barbarosq; omnes, qui Siculi erant, Sicani, & Morgetes, pluresq; alij, qui ante Græcos Siciliã traiecerant, maritima insulæ loca attingere non permittebant, sed in mediterranea eos depulerant. Vnde euenit, vt duo in Sicilia essent imperia, Siculorum vnum, quod solùm mediterranea posſidebat. cuius regia vrbs Trinacia fuit. alterũ Syracusanorũ, quod latiſsimè postea etiã extra insulam ad aliquot Italiæ, & Græciæ regiones, ac vicinas etiam insulas propagatum est. Sed ad institutum redeo. Septimo anno post Syracusas à Corinthijs occupatas, Chalcidensium plurimi Leontinum vrbem à Siculis multis antè annorum spatijs extructã, habitatamq;, Corinthiorũ adducti exemplo armis aggrediũtur, & superatis prælio Siculis, atq; in mediterranea abactis, incoluerunt. Eodẽq; anno eiusdẽ gẽtis cõplures ob inclementiã cœli Naxo discedẽtes Euarcho Duce, Thucydidi, siue Catano coloniæ ductore, vt alij scribunt, Catanam vrbẽ à Siculis conditam adorti non magno labore capiunt, Siculis etiam inde in mediterranea remiſsis. Sub idem ferme tempus è Megara Græciæ vrbe Lampis coloniam Megarensium ducens in Siciliam venit, & ad Pantagiam fluuium Brucam hodie dictũ

consedit,

consedit, ibiq; oppidum nomine Protilium condidit. Qui cum Chalcidensibus postmodum apud Leontinos Remp. administraret, à Leotinis est exactus. Iccirco Tapsum peninsulam non multum inde distantem petens oppidũ eiusdem nominis in ea condidit. Quo postea decedente Megarenses Tapso profecti sub Siculorum Rege, cui Hybloni nomen erat, & qui regionem prodiderat, Hyblam Siculorum vrbem ibi propinquã occuparunt, quam postea à sua patria Megaram dixerunt. Sed & anno quadringentesimo supra centesimum post Hyblam à Megarensibus occupatã Duce Pammilio noua ex Megaris Græciæ eorũ metropoli accita militum manu Selinuntem in latere meridionali sitam vrbẽ, & à Phœnicibus cõditã pulsis ex ea regione conditoribus inuadunt, & occupant. Sed & Hybla postq̃ à Megarensibus est habitata anno quadragesimo quinto supra ducentesimũ à Gelone Syracusarũ Rege incolis vrbe, & regione depulsis funditus est deleta. Anno verò post captas ab Archia Syracusas quadragesimo quinto Antiphemus è Rhodo, & Entimus ex creta societatis inito fœdere coloniã Rhodiorũ, qui Lyndij fuerant, legibus Doricis imbutam, & Cretensium in Siciliã duxerunt. vrbemq; iuxta Gelæ. fl. ostium Gelam fundarunt. Sed & geloi ipsi anno centesimo ferme octauo à suis primordijs Ducibus Aristono, & Pistillo Agrigentũ vrbem datis etiã ei Doricis legibus cõdiderunt. Syracusani quoq; anno post Syracusas occupatas septuagesimo Acras in niuosis montibus oppidũ, annoq; dein nonagesimo Casmenam vrbem in planitie ædificarunt, Præterea & anno centesimo trigesimo quinto Camerinam vrbem ad littus meridionale ducibus Dascone, & Menecolo condiderunt. Sed & ijdem Syracusani paulo pòst Ennam in vmbilico Siciliæ vrbem ædificarunt. Cumani sub eadem ferme tempora ex Cumis, quæ est in Opica Chalcidica vrbs per Siciliæ fretũ prædatorijs nauibus grassantes Zanclam in freto à Siculis quadringentesimo quinquagesimo circiter ante anno conditam, paruo negotio pulsis incolis occuparunt. Sed & postea ab eiusdem gentis Perhiere Cumano, & Cratimene Chalcidense Ducibus superueniente hominum multitudine cõmuni fœdere cum maiori tutela est habitata. Quo tempore Zanclæi adeo floruerunt, vt Himeram vrbem deducta ab Euclyde, Simo, & Sacone colonia condiderint. Cũ quibus plures Chalcidenses, & Syracusani etiam venerunt. Interiecto deinde nõ ita longo tẽpore, quo apud Latinos Aeneas Syluius regnare cœpit: Heraclea in Sicilia à Dorieo Lacedemonio conditur. Sed libet paulo altius eius originẽ repetere. Eurystheo in Lacedemonia rerũ potiente Heraclidarũ genus, quod iã inde ab initio celebre, & apud spartanos in summa veneratiõe vel ob id semper fuit, quod ex Hercule satũ in Sparta vrbe floruit, in Pelopõnesum descendit, atq; se Doriẽsibus immiscuit. Ex his Anaxãdrides Leõtis filius vnus fuit, qui sororis filiã in vxorẽ duxit. Quæ cũ extrema sterilitate laboraret, ne Eurysthei propago deficeret, ab Ephoris (qui & Tribuni erãt) optimatibusq; ei cõcessum est, vt nõ repudiata priore alterã superduceret. ex qua suo tẽpore Cleomenem filiũ suscepit. Quo nato, & prior concepit. Cui parturienti ne vterũ mentita partũ sibi subijceret, custodes assederunt: ijsq; testibus Doricum primùm, postea leonidem, ac demũ Cleõbrotũ edidit. Mortuo Anaxandride, etsi Dorieus germanos fratres & cõsilio, & militia longè antecelleret, Regniq: vel ob id summã ad se delatũ iri cõfideret: Ephori tamẽ cleomeni natu, & mẽtis inopia maximo successionis legitimo iure coacti inuiti sanè Regnũ tradiderũt. Quocirca Dorieus indignũ sibi prælatũ moleste ferẽs adduci nõ potuit, vt in Sparta permanẽs fratri subijceretur. eoq; impetrata à Spartanis colonia inconsulto Delphis oraculo in Africam delatus est. Vbi ad Synipen iuxta flumen locum sibi delegit tota Africa pulcherrimum, & ad future vrbis spem aptissimum, quemq; arte, & præsidio munitissimum etiam reddidit. At tertio vix exacto anno ab Afris, & Carthaginensibus fœde inde pulsus in Peloponnesum redijt. Cui Antichares vir Cleonius ex Laij oraculis consuluit, vt in Sicilia

in Erycis regione, quæ Heraclidis lege ab Hercule ob interfectum Erycem pacta, & non Barbaris, à quibus tenebatur, in Herculis honorem debebatur, Heracleam vrbem conderet. Quo ille accepto Delphos non impiger ad oraculum, prout superstitiosæ gentis mos erat, consulendum sese contulit. cui cum Erycis regionem Pythius polliceretur, sumpta, quam paratam pro Africa repetenda habebat, classe cum Thessalo Peræbate, Celta, & Euryleonte coloniæ Spartiatarum deducendæ spartiatis Ducibus Diodoro, & Chilone Atheniensi Pausaniæ, Lacedæmone soluens, & Italiam præteruectus Siciliam tenuit. Vbi regionem Erycis q̃ primum declarata progenie sese dedentibus accolis adeptus est, atq; inter Agrigentum, & Selinuntem ad promontorium, quod Caput album hodie dicitur, super ruinis vrbis Minoę vrbem condidit, quam ab Hercule Heracleam appellauit. Qua ratione persuasi incolæ vrbis Heracleæ Herculem authorem conditoremq; prædicant. Ea verò regnante ibidem Dorieo adeo breui coaluit, vt Carthaginenses vel inuidia, vel metu, nequando Heraclea viribus aucta ob vicinitatem Phœnicum deleret imperium, exciti socia arma cum Egestanis sumpserint, magnisq; contra eas copijs conspirauerint. Qui fractis bello Heraclidis, cæsisq; Dorieo, Thessalo, Chilone, Celea, & cæteris Spartiatis Ducibus, vno Euryleonte excepto, captam vrbē euerterunt. Eam tamen non multo pòst Selinuntij inducta suorum colonia restituerunt. quam Pythagoras deinde assumpto Monarchiæ titulo administrauit. Sed & ipsam Euryleon, qui solus Spartiatarum Ducum cladis supererat, collectis vndiq; Heraclidarum reliquijs à Selinuntijs veteri nomini, legibusq; redditam, Minoamq; appellatam aggressus (sublato Pythagora) magna vi recepit, Selinuntiosq; à monarchiæ iugo asseruit. Quam tamen ipse postmodum cum inuasisset, à Selinuntijs in seditionem actis in ipso Iouis Forensis templo ad quod confugerat, ante aras cōfossus in suo sanguine corruit. Subinde Zāclęi nō multo post Zāclā conditā, & Olympiade septuagesima prima cum Scythes Oenicinus Rex Zanclæ vrbi imperaret, missis in Ioniam nuntijs, Iones in pulchro Siciliæ littore, quod ad mare Tyrrhenum vergit, ad nouam condendam vrbem inducere conantur. Qua legatione ex Ionijs Samij solùm, & Ionij quidam à Phœnicibus, & Medis victi cum Cadmo Coo Scythe Coorum Tyranni filio, qui Tyrannidem Coorum à patre acceptam iustitia persuasus sponte in medio vrbis renuntiauerat, ad iter sese, vrbisq; decretę studium parauere. Cumq; ad Zephyrium locrorum promontorium, quod nostra ætate vulgò Spartiuentum appellatur, applicuissent, Zanclæi cum Scythe eorum Rege in vrbis cuiusdam Siculæ, cuius nomen scriptorum inertia intercidit, obsidionem exierant, steteratq; eo modo Zancla vrbs vel ob id præsidio vacua. Inuaserat per ea tempora Rhegij Brutiorum vrbis, quę paucorum politia prius regebatur, Tyrannidem Anaxilas Critenei filius, qui paternū genus ad Alcidamidē Messeniū Pelopōnesiacū. 5. Poli. teste Aristo. referebat. Is cum Zanclæorum odio laboraret, Samios hortatur, vt pulchro Siciliæ littore neglecto Zanclā vrbem viris desertā sibi occuparent. Qui, vt persuasi fuerāt, Zanclā, in qua amicè fuerant recepti, violata fide adoriūtur, atq; nullo labore capiunt. Re cognita Zāclæi statim soluta obsidione, aduocatoq; Hippocratis Gelæ Tyrāni Gelonis fratris auxilio, statim ad Zanclā, violatūq; hospitij ius repetendū aduolant. Quò & Hippocrates sine mora delecta cū militū manu ad simulatas suppetias cōtendit. Vbi & ipse diffracta fide in Zāclæos irruit, captūq; Scythen Zāclæorū Regē, & Pyttogenim eius germanum fratrem in oppidum Siciliæ Inyctum Gelæ vicinum, quod suæ ditionis erat, relegauit. Zanclæosq; postmodum, pacta cum Samijs prædæ totius, ac agrorum æqua portione Samijs prodidit. quibus & trecentos è Zanclæis viros patritios, quos captiuos tenebat, ad lanienam tradidit. Illi verò nefarium facinus horrentes vitam captis libertatemq; donarunt, Zanclæ occupatione satis iniuriæ factum rati. Quam deinde liberè vete-

tribus

ribus exutum colonis cum suis insedere. Scythes autem Zancleorum Rex effractis vinculis Inycto fugiens Himerã primùm,ac subinde in Asiam,ad Darium Regem confugit. A quo benignè susceptus iustissimus omniũ ob id iudicatus est, quod cum antea exorato Rege in Siciliam abijsset,rursus nunc vltro ad eum redijsset. Protracta igitur apud Persas multos annos vita senex tandem decessit. Post hanc Samiorum proditionem anno ferme decimo inter Samos, & Rheginos,ac Anaxilam eorum Regem odia,bellorumq; etiam initia non parua suborta sunt.ita vt Anaxilas pertæsus consilij, auxilijq; quæ ad Zanclam inuadendam Samijs dederat, eosdem pellere in animo statuerit. Cuius instituti occasione Messenios complures Peloponnesiacos populares à Lacedemonijs superatos, & patrias sedes relinquere cupientes pollicitationibus allectos in Samiorum iniuriam, profligationemq; Anaxilas ad se euocauit. Eoq; impulsu Gorgus Aristomenis filius,& Mantyclus magna cum Messeniorum multitudine in Siciliam traiecerunt. Cum quibus Anaxilas communi Marte Zanclam terrestri,maritimoq; bello aggreditur,quam breui obsidione expugnatam funditus delet,eiq; ad.p.m. nouam vrbem substituit,quam à sua,& sociorum patria Peloponnesi scilicet Messenã,extincto Zanclę nomine Messanam appellauit. Quam deinde Mantyclus alter Messenensis Ducum extra mœnia Herculis templo magnificè sua ipsius impensa constructo decorauit. In quo erectus Hercules visebatur, Hercules Mantyclus nominatus. Anaxilas quoq; Rhegij oppidi administratione Mycitho Cheri filio spectatissimæ fidei seruo relicta nouæ vrbi ampliandæ totus incubuit. Enimuero magna prudentia conspicuus salutares leges tulit. nec quicq̃, quod ad defendendum, honestandumq; ciuium suorum statum pertinere videretur, vnq̃ prætermisit. Quo effectum est,vt hinc ex Sicilia,inde ex Italia ad Messanam frequentandam turmatim homines confluerent. eaq; ad naturalis portus commoditatem accessione mœnibus etiam circumquaq;, ac propugnaculis erectis, priuatorumq; ædificijs breui coaluit: & in pulcherrimæ vrbis formam redacta est. Post hæc Anaxilas Cydippam Terilli Himerę vrbis Tyranni filiam vxorem accepit.quæ duos ei peperit liberos. Sic igitur cum plures à Græcis coloniæ in Siciliam essent ductę, & plures maritimę vrbes præclarę ab eis essent cõditæ,mutuaq; cum Siculis postmodum consuetudine, vsuq; complures quotidie Græci in Siciliam nauigarent,mutato nominę processu æui omnes sunt Siculi appellati. Sed & Siculi ipsi Barbara omissa lingua græcam didicerunt.qua omnes deinceps publicè tanta constantia sunt vsi, vt Græcæ adhuc Siculorum passim non parui nominis Scriptorum variæ obseruentur voces. Sed de Tyrannis Siciliæ postulat ordo, vt loquamur.

DE TYRANNIS SICILIAE, CLEANDRO, HIPPOCRATE, ET GELONE, CAPVT TERTIVM.

SICILIA ab initio incredibili Tyrannorum prouentu longè omnibus orbis regionibus feracior, ab initio hominum monstra gignere consueuit: quæ potius à Tragœdis deflenda,quàm à scriptore recensenda sunt. Hinc Cyclopes, lestrigones, & Saturnus, Hinc plurimi deinceps in eius sinu, eiusq; delitijs enutriti, efferatæ mentis sæuitatem in ea exercuerunt, quosq; inopinatum robur prouexit, vberum eius lacte saginati eius viscera recalcitrando discerpserunt. Porrò Siciliæ ciuitates cum Oligarchia Græcorum tempore regerentur, anno mundi. 4 5 4 7. & ante vrbem conditam. 6 4. Phalaris inter Græcos primus Agrigentum Tyrannide inuasit, quam non fine magno ciuitatis,ciuiumq; potentissimorum tædio, & discrimine, aduenarumq; miserandis

ſceleratisq; cladibus annos ſecundum Euſebium triginta vnum, ſecundum alios nonnullos ſexdecim crudeliſsime vſurpatam non multo mitius finire coactus eſt. dum à Zenone nequicq̃ cõiurationis authores cruciatibus extorquens, à Telemacho Regiæ ſtirpis iuuene ſaxis obruitur. De cuius ad miniſtratione, vitaq; latiſsimè priori decade memorauimus. Sed non diuturna aſſertis hæc libertas fuit. poſtmodum enim eam Thero ibidem reſumpta circa annum mundi. 4700. Tyrannide perrupit. Quo tempore & Panætius Leontinum, & Cleander Pataræus Gela in ſeruitutem ſibi ſubegit, qui poſt ſeptimũ tyrannidis ſue annum à Sabyllo viro Geloo interemptus non indignum ſue vitæ exitum ſortitus eſt. Sed eo mortuo Hippocrates frater eius Gelæ ſuſcepit imperium. Cuius ſtatim initio Callipolitanos, Naxios, Zancleos, & Leontinos bello laceſsiuit. ac eos ferme omnes Gelone ſatellite ſuo, quem ob ſtrenuè deinde operam nauatam equitum Præfectura donauit, & Aeneſidemo Pataico Ducibus ſuperauit. Barbaros quoq; plurimos ſuæ ditioni ſubiecit. Pugnauit quoq; Hippocrates cum Syracuſanis, quos cum ad flumen Elorum magna ſtrage fregiſſet, eorum complures ex primoribus cepit. Quos tamen Corinthijs, & Corcyræis intercedentibus hac lege dimiſit, vt Camerinam, quam deletam à ſe deſeruerant, ei dederent. Quam in redemptionis pretium liberè acceptam Geloorum immiſſa colonia, quibus arma, viaticum, & agri portionem viritim aſsignauit, continuò reſtituit. Quibus rite conſtitutis rerum ſepteunio potitus Hippocrates dum contra Siculos ante Hyblam cognomento minimam confligit, in ipſo prælio ab hoſtibus peremptus glorioſè occubuit. Dum hæc apud Hyblam geruntur: Syracuſę vrbs, quæ ea tempeſtate populari nomine moderabatur, potentioribus, nobiliorioribusq; populi ineptum regimen deteſtantibus, facta conſpiratione in paucorum, & optimatum regimen, quod Gręcè Ariſtocratiam vocant, deſciuit. Sub idem ferme tempus interfecto Hippocrate Gelon Gelæ vrbis imperium ſibi vſurpat. Sed libet ex Herodoto paucis eius primordia recenſere. Gelon ex Oecetore deſcendit. Fuerat Oecetor ex Inſula Telo, quæ Rhodus eſt, oriundus, qui dum à Lyndijs Gela conderetur aſſumptus non eſt. Cuius tamen poſteri interiecto tempore Deorum inferorum ſacerdotes in Gela perſeuerarunt, oriundi à Teline ex propagine Oecetoris, qui eos Gelois quibuſdam per ſeditionem in Mactorium vrbem, quæ ſita erat ſupra Gelam, relegatis, nullis militum copijs, ſed ſolis Deorum inferorum ſacris fretus, in Gelam introduxit. Oecetor igitur Dinomenen habuit filium. qui etiam ex ſe quatuor genuit liberos hũc Gelonem, Hieronem, Polybulũ, & Traſybulum. Scribunt. Timæus, & Diodorus, quòd Gelon dum puer admodum eſſet, & in Ludi literarij veſtibulo libellum manu tenens ſederet, Lupus accedens de manu eius rapuit. At Gelon magno clamore lupum inſecutus maximum tumultum excitauit. Quo ludi magiſter, ac pueri omnes, qui centum ferme erant, commoti, vt Geloni ſuppetias ferrent, arma, fuſteſq; tumultuariè per domum in qua erant, quærebant. Sed inter quærendum domus ſolutis contignationibus corruit, ac pueros omnes cum præceptore peremit. ita Gelon à Lupo ſeruatus eſt. Gelon itaq; Dinomenis filius cum in bellis, quæ Hippocrates geſſerat, præclariſsimum nomen eſſet adeptus, Demoriens Hippocrates ob res egregiè geſtas Euryclem, & Cleandrum filios ei reliquit. Is verò cum Geloi à fide liberorum Hippocratis defeciſſent, ſub tutelæ prætextu eos prælio vicit, ac ſubiecit. Qua fortuna inſolẽs factus, pupillis hæreditate fraudatis ipſe gelæ dominatũ ſibi vſurpat. Subinde cum pleriq; Syracuſani patritij ordinis, qui Gamori dicebantur, ob contentionem magiſtratus à plebe, & ſeruis, qui Cylliri nominabantur, coniuratione facta eiecti in Caſmenam vrbem ſeceſsiſſent, Gelon in auxilium ab eis euocatus, magna militum manu coacta, eos ab vrbe Caſmena, ſubacta plebe, & ſeruis, Syracuſas reducit. Quo facto adeo apud eos illius nomen inualuit, vt ei Syracuſas aduenienti vnò cõſenſu

vniuersitas & vrbem,& seipsam dederit. Atq; hoc pacto Syracusarum imperium primus omnium solus Gelon est adeptus. anno secundo septuagesimæ secundæ olympiadis Hybride Athenis regnante, vt Pausanias lib.6. testatur. Quo tempore Demaratem Theronis Agrigentinorum Tyrãni filiam vxorem accepit. Gelon igitur occupata per húc modum Syracusarum vrbe Gelam, quam tenebat, Hieroni fratri concessit, ipse vero ad Syracusas muniendas, atq; ornandas totum se dedidit. Ideoq; ea ciuitas eius opera confestim excreuit, ac propagata est. Nam Camerina ab eo insolenter deficiẽte deleta, Camerinæos Syracusas adduxit, ciuesq; adscripsit, Geloos quoq; complures Syracusas habitandam transmisit. Megarenses præterea qui temere bellum contra eum mouerant superatos locupletissimosq; & belli authores Syracusas traduxit, & ciuitate donauit. Plebem verò, quæ belli moti fuerat expers, Syracusas in vinculis adductam per Siciliam vendidit. Euboeam etiam Siciliæ vrbem, quæ ab eo fide.& officio recesserat, armis euictam euertit. Cuius proceres (plebe pretio proscripta) Syracusas etiam incolere voluit. Iure etenim Megarensium, & Euboicorum plebem à proceribus diuisit, quod plebis contubernium proceribus sæpenumero sciret esse perniciem, Iis itaq; rerum momentis & Syracusæ vrbs maxima suscepit increméta, & Gelon nobilitatis, administrationis, authoritatisq; commendatione, præclarissimi Tyranni tam domi, q̃ foris nomen est adeptus. Cuius res nihilo inferiores, q̃ Græcorum & bello & pace vulgo censebantur ferebanturq; : & si disciplinarum liberaliũ teste Aeliano fuerit expers. Bellicę verò virtutis imperij sui principio nõ obscura exẽpla edidit. Mortẽ nãq; Doriei Lacedemonij à Carthaginẽsibus, & Egestanis interfecti, vt memorauimus vlturus, bellũ cõtra Egestanos mouit, quibus cũ Carthaginẽses auxilia misissent, ipse suppetias a Lacedemonijs, & Atheniẽsibus postulauit. Quibus negatis, solus ipse in aciem egressus longè amplissimam victoriam contra hostes obtinuit. At cum subinde Xerxes iuncto pontibus Hellesponto Græciæ bellum inferret: ad Gelonem Lacedemoniorum, & Atheniensium legati venere auxilia aduersus Xersem petituri, quibus quam turpem in simili causa repulsam ab eis passus fuisset prius ad dedecus recensens, ducẽtas mox triremes cũ viginti armatorum milibus, equitum verò duobus, sagittariorum totidem, ferentariorum totidem, leuis armaturæ totidem, & funditorum totidem, & rei frumentariæ quantum cunctis Græciæ copijs esset vsq; ad debellationem necessarium ea lege pollicitus est, vt vel maritimo, vel terrestri ipse præesset exercitui. Quam conditionem legatis prædictis recusantibus, dicentibusq; milite, non duce Græcos indigere: subridens Gelon: Vos (inquit) Athenienses, qui apud vos imperent, non qui pareant, habetis. Abite igitur hinc q̃ celerrimè, & vestris vrbibus hoc renuntiate: ver ex anno illis exaruit. hoc adagio subindicans suum exercitum præcipuum esse Græciæ florem, ac robur. Qui si illis deesset, defuturum quod erat in primis habendum. Ver enim præstantior est anni pars: quo sublato ne annus quidem dici meretur. Hoc responso nuntij accepto profecti sunt. Sed Gelon aduertens quod Xerxis victoria sibi periculum foret, vbi primum cognouit, eum Hellespõtum transmisisse, Cadmum Scythei filium Coum hominum iustissimum cum tribus triremibus, multaq; pecunia misit ad obseruandum quò casura esset pugna: vti si Xerxes vinceret, ei pecuniam suo nomine traderet simul, & terram, ac eorum locorum aquam, quibus in partibus Græciæ ipse imperabat. sin Græci superarent, pecuniam rursus reportaret. Cadmus in Græciam profectus vbi Græcos nauali pugna superiores, Xerxemq; cum exercitu retrocessisse cognouit; & ipse cum omni pecunia, prout in mandatis habebat, in Siciliam ad Gelonem est reuersus. Dum hæc Syracusis agerentur, Terillus Crinippi filius Himeræ Tyrannus, à Therone Aenesidemi filio Agrigentinorum monarcha magno exercitu, magnaq; vi ab Himera eijcitur, imperioq; priuatur. Erat Terillo Himeræo Anaxilas

træo Anaxilas Zanclæ Tyrannus gener (vt diximus. Is vlciſcendi ſoceri gratia Hamilcari Hamonis filio Carthaginenſium duci ingenio, & militia præſtantiſsimo, qui à patre quidem Carthaginenſis, à matre verò Syracuſanus erat, vt Herodotus refert, filios duos obſides dat, quibus Phœnicum, Pœnorum, Iberorum, Ligiorum, Eliſicorum, Sardorum, & Cyniorum trecenta milia contra Theronem, & ad Terillo Himeræ imperium reſtituendum ab eo impetrat. Quo cognito Theron virium acceſsione etiam opus ſibi ratus Gelonem generum in ſocietatem euocat. Iuncti itaq; Theron, & Gelon Hamilcari obſiſtere pergunt. Hamilcar Itaq; cum copias omnes terreſtres, naualesq; coegiſſet, Carthagine cum ducentis longis nauibus, ac trecentis onerarijs ſoluens, dum Libycum mare nauigat, ſubor ta ventorum, ac maris vi naues omnes, quibus equites, currusq; vehebantur, amiſit. Tandemq; coactus procella Panormi portum applicuit. Tum victoriam in manu ſe habere confidens, poſtq̃ maris ſæuitiem euaſiſſet. Verebatur etenim ante ne maris tempeſtas claſſem omnem prorſus abſumens hoſtes metu, & periculo liberaret. Refotis igitur triduo militibus, inſtructiſq; omnibus, quæ maris agitatio concuſſerat, contra Himeram terreſtri itinere copias educit, adnauigante littori, ac pariter aſſequente claſſe. Vbi ad Himeram ventum eſt, bina caſtra muniri iubet: altera maritimo, pedeſtri militi altera opportuna. Tum naues longas in terram ſubducit, eaſq; foſsis, vallo, & ligneo muro circumagit. Caſtra pedeſtris exercitus in vrbis conſpectum fronte aduerſa conſtituit, munitione à nauali vallo vſq; ad colles vrbi imminentes producta. Poſtremo parte ad occaſum ſpectante munitionibus vndiq; circumobſeſſa, commeatum omnem ex onerarijs in terram expoſuit. Expeditiones in diuerſa ex Africa, & Sardinia ad frumenta, & commeatum exercitui deferenda dimittit. Rebus igitur ita paratis, ipſe cum robore exercitus, mox ad pomœria vrbem inuadit. Cui Himerenſium agmen tumultuariè ſtatim occurrit. Sed Hamilcar primo impetu eos per vim fudit: pluribuſq; cæſis intra mœnia compulit. Atq; ea clades ad frangendos Himerenſium animos, perterrendoſq; non parum valitura videbatur: niſi Theron, qui præſidio ciuitatem tuebatur, cognita ſuorum trepidatione, hoſtiumq; vim ſuſpiciens, extẽplo ad Gelonem re per nuntios declarata Syracuſis ſuppetias exciuiſſet. Qua legatione accepta cũ quinquaginta peditũ, equitum verò quinq; milibus, quos iam paratos, expeditoſq; ad omnẽ euentũ habebat, Gelõ magnis itineribus Himeram aduolauit. Cuius ſtatim præſentia, aſpectuq;, turbati obſeſſorum animi reſedere, atq; in melioris fortunæ ſpem eriguntur. Subinde caſtra iuxta vrbem locat, foſſaq;, atq; aggere munit. Quo facto clam equites contra barbaros, quos iam tum commeatus, & rerum omnium inopia palantes, vagoſq; per agros turmatim ſine ordine in prædam coegerat, nihil minus, q̃ Græcos metuentes dimittit. Qui & in incautos hoſtes irruentes ex abrupto occupant, paruo negotio ſuperant, eorumq; ſupra decem milia in vrbem captiuos ducunt. Hac prima parta victoria authoritatem, quam ſibi apud confœderatos pepererat, ſociorumq; ſpem, quos iam ex pauore in contemptũ, ludibriumq; hoſtium cõuerterat, fortunæq; applauſum, quibus intrepidè, cõſtãtiq; pectore vti cœperat, proſequitur. Vrbis igitur portas, quas prę metu inimicorum Theron munitionibus obſtruxerat, in hoſtium deſpectum aperiri, aliaſq; præterea patefieri iubet. quibus ſibi ad emergentes occaſiones patere præſentanea commoditas videbatur. Et quo ſuis animos faceret, infirmiſsimum quemq; hoſtium, quos per excurſiones ceperat, præſertim ex auxiliarijs, qui nigerrimi erant, nudatum in conſpectu ſuorum militum produxit: quorum vilitate & formæ, & ſtaturę, ad audendum prouocarentur. Quod & euenit. nam conſerto poſtea prælio ſuorum fiducia potius, q̃ viribus, aut numero adiutus, Carthaginenſes ingenti, ac memorabili clade affectos egregiè docuit, quantum eſſet in inſolentia, vanoq; numero ſpei ponendum. Neq; enimuero

æo facinore contentus meditari insuper secum, ac scrutari cœpit, quibus artibus totam hostium legionem eludere, copiasq; omnes citra suum discrimen posset euertere. Primum itaq; de nauibus eorum ingenio absumendis tentatum consilium fuit. quod si succederet, & de hoste actum fore, & rerum omnium summam, belliq; victoriam sibi in manus dari certò confidebat. Nec voto euentus defuit. Siquidem statuto die, quo Hamilcar Neptuno solennibus hostijs de more sacrificaturus erat, ab equitibus Gelonis interceptus nūtius, qui ab Hamilcare ad Soloentinos literas ferebat, quibus eo die, quo scripserat, equites præcinctos ei mitterent, ad Gelonem adducitur. Quo examinato, perceptoq; hostium consilio, ad stratagema se parat. Cumq; dies sacrificij instaret, equites ex suis delectißimos, Soloentinorum ritum, habitumq; mentitos noctu ad circumuicina loca lustranda emittit. Quibus iniunxit, vt illucescente ad nauales hostium stationes accedant, seq; à Soloentinis socijs missos simulent, ac simul vt intra vallum amicè fuerint admißi, facto impetu Hamilcarem obtruncent, mox ad naues incendendas irrumpant. Cum his etiam exploratores in præiacentes colles dimittit, vt cum primùm intra hostium septa receptos suos equites conspexissent, signum extollerent, quo equites in castra hostium ingressos certum sibi sit indicium. Igitur illucescente vbi omnem exercitum parauit, è specula signum à suis, quos miserat, præstolabatur. Equites sub solis exortum ad nauales Carthaginensium copias, vt iussum fuerat, peruecti, statim intra munitiones à custodibus nil doli veritis pro Soloentinis socijs recipiuntur. Ingreßi repentè in Hamilcarem sacrificantem irruunt, inter sacra deprehensum trucidant, postea ex aris in naues ignem inijciunt, ac omnia hostium cæde, & incendio fœdant. Exploratores, vti erant instructi eodem tempore patratæ rei Geloni signum extollunt. Gelo conspecto signo confestim cum omni, quam parauerat militum acie, contra Carthaginenses citato agmine progreditur. Phœnicum duces vbi Siculos ad se venire vident, statim arma expediunt, & contrà occurrere pergūt, collatisq; signis pugnā ineunt. tela vltro citroq; peruolant, vir virum inuadit, vtrinq; clamore sublato, vtraq; alterno impetu in alteram concurrit acies. vbiq; cæsorum clades editur. Diuq; anceps cruentumq; bellum geritur. Interea flamma in naues latè, atq; in altum correpta multa cum fumi nebula erumpens Carthaginensium omnium oculos à pugna ad id, quod esset mali, incertiq; periculi imminens, conuertit. Qui vbi Hamilcarem cæsum, nauesq; incensas accipiunt, aduerso, & inopinato gemino casu perculsi, animo, ac viribus concidunt, & in fugam vertuntur. Græci audentiores facti ad certam victoriam læto clamore in barbaros incumbunt, fugiētesq; insequuntur. Et quoniam Gelonis edicto cautum erat, ne hostium quispiam viuus caperetur, fœda, ac miserabilis barbarorum strages committitur. Nec antè finis fuit cædendi, quàm centum & quinquaginta hostium milia occubuerunt. Reliqua omnis Carthaginensium multitudo in locum quendam natura munitum sese recipiens non spe victoriæ, sed in mortis vltionem confertis animis, collectisq; viribus acerrimè resistunt. Sed vbi loco arido se conclusos vident, cogente siti ad deditionem compelluntur. Herodotus diuersum quid à Diodoro de morte Hamilcaris tradit. Refert nanq; non dolo à Syracusanis enecatum, sed in acie victum à conspectu ablatum, nec vsq̃ deinde gentium aut viuum, aut mortuum amplius comparuisse. Carthaginenses verò tradunt, quod dum barbari cum Græcis hoc prælio ab Aurora ad crepusculum dimicant, Hamilcar in castris sacrificans cum suos in fugam versos vidit, sese in ingentem pyrā viuus iniecerit, atq; ita combustus è conspectu omnium sublatus euanuerit. Porrò interea dum pugnant acies, & Carthaginensium omnia igni corripiuntur: hostesq; iam ferè omnes vel cæsi, vel capti in Gelonis potestatem veniunt. naues etiam flammis cunctæ periere, exceptis viginti tantùm, quæ incendium remis euaserant. Quæ etiam

cum ex fusa acie barbarorum pluribus, quot quæq; capere potuit, perfugis replete, versus patriam vela verterent, in medio pelagi atroci maris tempestate suborta, omnes in transuersum abiere. Ex quo naufragio vix pauci parua Scapha erepti Carthaginem nuntij tantæ cladis peruenere. Gelon tam insigni victoria, cæsis videlicet vnica acie tot hostiū milibus, quot nunq̄ antea Imperatori cuiq̄ obtigisse memoriæ est proditum, præclarissimi ducis non modò apud Siculos, verum etiā apud omnes Græcorum, & barbarorum nationes nomen est adeptus. Carthaginenses verò suorum audita tam ingenti strage adeo consternantur animis, vt nil tutum, firmumq; sibi superesse amplius rati noctes, diesq; vigilijs domi incumberent, custodirent, mœnia curarent, ac si Gelon cum victore suo exercitu victor & ipse iamiam pro mœnibus expectandus esset. Luctu præterea publico Carthago ob interfectorum multitudinem innumeram repletur. Gelon itaq; victor soluta acie ad victoriæ munia animum intendit, ac tum equites suos, tum milites omnes, eosq; præsertim, qui Hamilcarem occiderant, amplissimis prosecutus est muneribus, vnicuiq; pro meritis præmia distribuens. Hostium selecta spolia plura Himeræ templis, pleraq; Syracusanis Deorum ædibus seruari statuit. Reliquū omne cum captiuorum turba computatum in militum sociorum capita pro cuiusq; ordine militiæ militibus, Centurionibusq; diuisit. Siciliæ vrbes captiuos, quos sibi sors dedidit, in publica R.P. opera dedicarunt. Agragantini, quibus tāta deditiorum multitudo obtigerat vt plerisq; quingēti annumerarentur, in vrbis ædificationem, agrorumq; cultus seruorum more impenderunt. Quorum ingens numerus in publicum relatus ad lapides cædendos est addictus. Ex quibus non Deorum modò maxima extruxere templa, verum & aquæductus spectabilis structuræ, miriq; artificij defoderunt à Phæace viro Agrigētino, qui operibus struendis præerat Phæacos appellatos. Construxerunt etiam eisdem operis Acragantini Geloni & ob memoriam tam insignis victoriæ, & ob delitias piscinam ambitus stadiorum septem; de qua satis in Agrigento diximus. Gelon post hæc dimissis auxilijs, & Anaxila Messanensium Tyranno in libertatem asserto, firmataq; cū eo pace Syracusas reuertitur tam numeroso captiuorū comitatu, vt omnis Africa in Sicilia hoc prælio capta videretur. Ibi verò Sicularum vrbium, Tyrannorumq;, qui Carthaginensium partes tutando eum offenderant, legati confestim adsunt: detrectatiq; à se imperij veniam petunt, & quam facilimè impetrant. Pœni quoq; veriti ne Gelon elatus tam ingēti victoria Carthaginem cum exercitu traijceret, legatos cum rerum componendarum potestate ad eum mittunt: quos adeo benignè recepit, vt statim conditiones has illis proposuerit: vt abstinerent deinceps Saturno filios impuberes sacrificare, vt duo argenti talētorum milia ad belli sumptus resarciendos soluerent, & vt duas præterea naues ei instructas in fœderis signum mittant: quibus receptis nihil ipsis deterius metuendum foret. Pœni præter spem impetrata pace conditiones alacriter acceptant: coronamq; auri centū talentorum pondo Damaratæ Gelonis coniugi, quæ ad pacem impetrandam satis eis patrocinata fuerat, vltro offerunt. Numisma deinde in aurum affabre factum ab eius nomine Damarateum est appellatum decem drachmas Atticas continens, quod Siculi Pentecontalitro, hoc est quinquaginta libras dixerunt. At Gelon iam tempus esse post impetratam bellis pacē ratus, quo suorum in se animos experiretur, comitia edicit, mandans omnibus, vt armis accincti, loricatiq; Syracusas aduениant. ipse verò non solùm inermis, sed nudo etiam corpore solo tectus pallio in concionem prodijt. Vbi tum vitam suam percensere omnem, singulasq; res à se fortiter gestas, beneficiaq; erga Syracusanos accurata oratione causis vnicuiq; adiectis declarare cœpit. Cumq; singula quæq; , nutibus signisq; apertissimis tota contio primū comprobasset, mox sublata omnium voce læto clamore benefactor, liberator patriæ, & Rex Regum consalutatur, principatusq; publico cō-

sensu

sensu totius Siciliæ vltro ei oblato. Quem tamen ille summa alacritate vultus constantiaq; recusauit. Cuius facti magnitudine in vehementiorem amorē pertracti Siculi, quippe quòd eum populi, qu im monarchiæ studiosiorem cognoscerent, huius responsi monumentum, erecto in Iunonis tēplo, quod Syracusis erat, Gelonis nudo simulacro, adiecta illi inscriptione quoq; paraphrastica, factū egregium declarante, imperpetuum sui animi testimonium deposuerunt. Tum verò concione soluta, rebusq, compositis è foro discessit: reiq; ad æquum bonumq; administrandæ multo q̃ ante addictior, & modestia singulari, clementiq; natura gratiam sibi omnium, ac singulorum etiam voluntates priuata sibi munificentia deuincire magis, magisq; in dies constituit, quo vel publica authoritate, vel priuata gratia vnumquemq; sibi obnoxium redderet. Nec sacrarum etiam rerum curam neglexit. Syracusis nanq; subinde Cereris, & Proserpinæ templa ex manubijs, spolijsq; hostium summo ornatu, miroq; artificio, ingenti impensa construxit. Tripodem quoq; sexdecim auri talentorum pondo mira arte elaboratum Delphos misit, Appolliniq; pro gratia numinis, & bene gestę rei referenda corroborandaq; consecrauit. In Enna præterea Cereri templum ædificare cœpit: quod tamen extremo fato præpeditus, reliquit imperfectum. Scribit etiam Duris Samius post hanc victoriam apud ciuitatem Hipponium locum ædificasse delitijs insignem, luco, & pulchritudine celebrem, ac aquis irriguum, quem Cornucopiā appellauit. Iamq; sub optimo Principe pace parta, vectigalibus, rebusq; ad vsum necessarijs Syracusani operam dabant; quo tempore Athenis Demosthenes Præfectus, & Romæ Fabius, &. L. Mamercus Consulatum gerebant. Pax magna Siciliam habuit. statu communi, legibus optimis composito, comparataq; Gelonis studio vectigalium, rerumq; ad vsum omnium singulis quibusq; ciuitatibus copia. Sed ne Syracusani desidia otioq; marcescerent, eos tanq̃ in expeditionē ad agros colendos, & syluas cædendas ducere solebat, eaq; arte munus plantationis longo bello sepultum, velut ab inferis reuocauit: tum agros & cultu feraciores, & ornatu iucundiores reddidit. Septem tandem annis recte gubernato Imperio graui morbo correptus, cum iam de salute desperaret, nec hæredem relinqueret, Hieroni fratri natu maiori Regnum Syracusanum consensu populi tradidit. volensq; plebis scita inuiolata suo exemplo seruari in suo corpore sepeliēdo, acerrimo interdicto statuit, ne lex de sumptuum in pompas imminutione edita violaretur. Ita tandem quietè discessit, & in vxoris agrum loco nouem turrium à re ipsa appellato ducentis stadijs ab vrbe dissito elatus tumulatusq; est. Vbi pauco pòst tempore Syracusanus populus sepulchrum insigne, mirificiq; operis extruxit, titulisq; heroicis Gelonis nomen extulit. Quod postea Carthaginenses cum contra Syracusas maxima vi venissent, diruerunt. Agathocles etiam Syracusarū Rex liuore & ipse demortui Gelonis ductus turres ipsas solo æquauit. Sed nec publica Carthaginensium simultas, neq; priuata Agathoclis prauitas, neq; temporum vis Gelonis vnq̃ potuerunt apud Syracusanos memoriam, gloriamq; delere. Mirum quoddam de Pyrrho Gelonis cane Philistus, & Plinius memoriæ tradiderūt. Vbi etenim canis demortuum vidit Gelonem, & in flammas vetusto more iniectum conspexit, seipsum in Regis rogum iniecit, & secum exarsit.

DE HIERONE SENIORI, ET TRASIBVLO.

CAPVT QVARTVM.

HIERON post Gelonis mortem reliquorum fratrum maximus natu, Syracusarum Rex sufficitur, defuncto fratri supra modum absimilis, quippe qui in inexhaustam, inexplebilemq; auaritiam, immanitatemq; extremè procliuis ab

omni honesto

omni honesto egregioq; facinore prorsus fuerit alienus. Firmato nanq; ibi Principatu, cum Polyzelum fratrem natu minorem summæ apud Syracusanos existimationis esse conspiceret, veritus ne ad suam dignitatem minuendam, imperiumq; labefactandum tandem euaderet, insidijs illum occupare statuit. Primùm igitur milites conductitios, exulesq; q̃ plurimos ad corporis sui, vrbisq; custodiam deligit. dein Sybaritanis, qui à Crotoniatis obsidebantur, implorata auxilia missurus delectæ militum manui Polyzelum fratrem ex consilio præficit, vt inter præliandum à Crotoniatis absumeretur. Polyzelus dolos fratris prouida suspitione subodoratus, Præfecturam renuit, atq; ad Theronem Acragantinorum Tyrannum, cuius post mortem Gelonis Demaratam filiam vxorem duxerat, salutem sibi fuga quæsiuit. Sed Hieron fugientem insequitur, atq; ad Polyzelum perdendum se comparat. Quo facto iratus Thero, indignabundusq; contra Hieronem expeditionem educit. Quod bellum paulo post Simonides lyricus poeta Hieronis studiosissimus diremit: tãtæq; inter eos cõcordiæ fuit author, vt affinitate quoq; arctius iungerentur, Hierone Theronis sororem in vxorem accipiente. Interea Thrasideus Theronis filius, qui à patre post Carthaginensium insignẽ cladem Himerensium Præfectus constitutus fuerat, cum licentiosius aduersus eos se gereret, ciuium à se animos auertit. Qui cum querelas contra filium apud Theronem proponere non auderent, ad Hieronem, quem contra Theronem exercitum instruxisse sciebant, legatos mittunt, Thrasidei iniurias enarrant, conquerũtur, auxilium exposcunt, vrbem simul, & se omnes cum eo contra Theronem profecturos offerunt. Hieron occasionem nactus, qua Theroni se gratificaturum, atq; ita Polyzelum sibi deditum iri arbitrabatur, Himerenses, eorumq; consilia ei clam prodidit. Ille diligenti prius inquisitione facta, vbi ea omnia vera esse comperit, Hieroni se primùm, & Polyzelum fratrem conciliat, deinde Himerenses, qui ab eo desciuerant, quorum maxima erat multitudo, comprehensos vno die omnes necari iubet. Qua laniena Himera vrbs cultoribus remansit exhausta. Sed Theron Dores, aliasq; ex Græcis gentes, quotquot habere potuit colonos eò deductos ciues adscripsit. Qui omnes prudenter Remp. administrantes ad octo & quinquaginta annos fœlici propagine profecere, quousq; vrbs a Carthaginensibus postmodum funditus est deleta. Et ex eo tempore ad Diodori vsq; tempora colonis vacua, atq; deserta perstitit. Post hæc Hieron cum natura rudis, & ad eruditionem omnino ineptus, atq; ab omni humanitate alienus semper fuisset, in morbum quendam incidens, vitam moresq; cum valetudine mutauit, tandemq; longe omnium doctissimus euasit. Enimuero tempus, quod morbus ei diuturnus suppeditauit, in audiendis summorum hominum sermonibus consumpsit: factusq; firmior assiduè erat cum Simonide Cæo, Pindaro Thebano, & Bacchylide Iulite: per quos plurium rerum cognitionem adeptus est. tantoq; postea ad liberalitatem fuit proclinior, quanto antea perditioris erat auaritiæ: próptiorq; fuit deinceps ad largiendum, q̃ petentes ad accipiendum. Animum deniq; verè illustrem, ac magnificum induit. vnde cum germanis fratribus Trasibulo, & Polyzelo post modum leniter, & amicè vixit, à quibus etiam plurimum diligebatur. Cum Catana, Naxo, & Leontino etiam vrbibus potiretur, minusq; in Catanæis, & Naxijs confideret; Catanæos & Naxios pulsos in Leontinos transcripsit; atq; ex Peloponneso, & Syracusis colonos ad decem milia ducens Catanam inhabitare iussit, quò sibi ad necessitates imminentes subsidia q̃ paratissima, ac fidissima haberet. Cæterùm cum non Tyrannus Catanæ vrbis, neq; Rex, sed veluti conditor & haberi, & nominari vellet, abolito Catanæ nomine Aetnam eam vrbem, & se Aetnæum appellari iussit, legesq; tum Laconicas, tum Doricas incolis præscripsit: quæ sanè erant præstantissimæ. Post hæc Athenis Acatestoride, Romæ C. Fabio, & T. Virginio Coss. cum Tyrrheni Phœnicũ coloni aduersus Cumanos

Italiæ populos bellum mouissent, Cumam per legatos Hieronem ad suppetias solicitant. quibus annuens confestim classem parat, eamq; contra hostes mittit; consertoq; certamine Syracusani superiores fiūt. Nā Tyrrhenis partim cæsis iuxta Himerā. fl. partim fusis, submersisq;, Siculi Cumanos ab hostibus eripiunt. Xerxes subinde cū Græciā magno exercitu inuadere vellet, legatos ad Carthaginēses mittit, vt in Siciliā nauigantē Græcorū classem vel subuerterent, vel incenderēt, velisq; dein in Peloponesum directis, ei prǫstò adessent. Sed cū eodē tēpore ab Atheniēsibus ad Hieronē legati affuissent, subsidia petētes, Hierō illis obsecutus ducētas naues, equitū duo milia, peditū decē in Græcorū auxiliū præbuit. Eaq; Hieronis classis Carthaginēses, qui iā in Siciliā irruerāt, adorta debellauit. Quo memorabili facinore Siculos simul, & Græcos ab imminenti clade liberauit. Scribit Epicharmus, quod cū Anaxilas Rheginorū, & Messanēsiū Tyrannus Locros Epizephyrios funditus perdere tentaret, Hieron illū sola interminatione compescuit. Post hæc Romæ. T. Minutio, &. C. Horatio Pulchro Coss. Theron Agragantinorū Tyrānus cū sexdecim regnasset annos, morbo correptus interijt. Cuius funus ob singularē eius imperandi modestiā, & quòd bonis artibus in conciliandis sibi ciuiū animis vitā oēm absumpserat, heroicis laudibus Agrigentini sunt prosecuti. Ei in imperio Trasideus filius successit: qui sicuti viuente patre infirmior adhuc inaudita, odiosaq; sæuitia flagrauerat, ita postmodū illo mortuo viribus, & imperio immanitatē copulauit, in ciuesq; suos sæuire cœpit. Quo breui factū est, vt cū crudelitate immodica suorū in se ciuiū voluntates irritaret, nihil fidū sibi, tutūq; vsq̄ ratus non aliter inter suos, atq; inter hostes versaretur: adeo oīa circunspiciebat, adeo quēq; pro suspecto ducebat, vt seipsum tandē propè timere cœperit. Hac igitur desperatione potius, q̄ cōsilio coactis Agrigentinorū, & Himerensiū viginti peditū, equitumq; milibus sola dominandi causa contra Syracusanos, Hieronēq; eorū Regē mouit. Hieron delecto, instructoq; non impari exercitu contra occurrit, cōsertoq; prælio vtrinq; complures Græcis cū Græcis acie dimicantibus ea pugna ceciderunt. Superiores tamē Syracusani fuerūt: quorū ad duo milia, Agrigentinorū ad quatuor sunt cæsa. Trasideus hoc prælio fractus animo, rebusq; suis diffidēs, imperio sese abdicans ad Megarēses cognomento Myseos secessit: vbi mortē manu sibi ipse consciuit. Agrigentini missis ad Hieronē legatis pacē impetrarunt, & libertatē adepti populari statu ciuitatē deinceps cōposuerunt. Hieron non ita pridē q̄ moreretur. L. Pinario Mamertino, &. P. Furio Philosopho Romæ Coss. Anaxilæ filios iā adultos amicè ad se Syracusas accersit, quibus primū īsigni munerū pretio donatis, & q̄ benignissimè exceptis, beneficia a Gelone eius germano fratre Syracusarū principe Anaxilǫ eorū genitori post cladē apud Himerā receptā, collata, recensuit: consuluitq; postea, vt Messanā regressi à Mycitho imperij administrati rationem exposcerēt. Messanam illi reuersi Regni Iura, vt Hieron suaserat, à Mycitho expetunt, quod ille nulla deliberationis postulata mora statim fecit, regnumq; illis resignauit, prout latius in Messanæ descriptione. Illi verò paulo pòst Romæ. Q. Seruilio, & Sp. Posthumio Albo Coss. è tutelari potestate imperio suscepto in libidinem procliuiores, cū Messanā, & Rhegium licentiori dominio administrarēt, ac insolentius in ciues sæuirēt, vterq; Principatu à populo abdicātur: eoq; pacto Messanensibus libertatem adeptis, magna, & opum, & imperij in vrbe postea facta est accessio. Hieron post hæc Syracusanorum (qua causa incertū) in se infestissimū odium prouocauit. Quocirca cum plebis seditiones, clandestinasq; cōspirationes admodū timeret, auricularios, & deductores instituit viros sui studiosissimos, quos vbicūq; ciuiū erat cōgregatio, submittebat, vt quid Syracusani loquerētur, persentiscerēt, & sibi referrēt: eoq; modo metū in Syracusanos incussit, ne aliquid cōtra ipsum machinarētur. Cūq; aliquot è familiaribus suspectos haberet, eos in publico foro occidit. Fuit Hieron pugil etiā strenuus; terq; in olym-

picis certaminibus vicit, semel quadrigis, bis celete. At post alterã celete partam in olympijs victoriã Syracusas regressus Catanam postea petijt: vbi morbo correptus, postq̃ vndecim regnauit ãnos, mẽsesq; octo fato functus est: voto Ioui facto, regniq; successore Trasibulo fratre prius ab eo nominato. Reliquit autẽ vnicũ filium, cui Dinomeni erat nomẽ. Honores funeris nõ alios nactus est, q̃ si ipsius Catanæ vrbis fuisset cõditor. Mortuo patre Dinomenes filius, quæ Ioui Olympio vouerat statim ei persoluit, contestata hoc Regio epigrãmate græcis literis inscipto: O Iupiter Olympie, cũ Hiero tuũ venerandum vicisset certamen quadrigis semel, vnico equo bis, hæc tibi largitus est dona. Filius autẽ dicauit Dinomenes Syracusani patris monumentum. Syracusani quoq; Hieronis Trasibulum, vti vltima voluntate decreuerat, fratrem Regẽ salutant. Is Principatus initio Hieronẽ improbitatis, & prauitatis sæuitia superauit. Nã plerosq; ciues nõ solùm iniurijs affecit, sed etiam crudeliter necauit. Nonnullos proscriptis bonis innoxios in exilium egit. Cumq; indies magis, magisq; inuisus populo redderetur; sibi timens collectum exterorũ exercitũ ad sui tutelã apud se tenuit. Sed cũ nullus esset extremæ crudelitati modus, in desperationem acti Syracusani eũ regno pellere, seq; in libertatem vindicare electis ad hoc ducibus statuunt. Trasibulus verò conspirationẽ ciuium cum resciisset; mutato consilio placidis verbis seditionem frænare nititur. At vbi frustra ciuium animos flectere conatur: confestim ex Aetna viros, quos ibi colonos Hieron instituerat, aliorumq; oppidorũ socios ad se euocat: atq; ex ijs, & mercenarijs militibus exercitum ad quindecim hominũ milia cogit. Syracusani igitur pro libertate vindicanda se inuicẽ exhortantes dato à ducibus signo, contra Tyrãnũ insurgunt, atq; eã vrbis partẽ, quę Tycha dicitur, occupãt: deinde legatos Gelã, Agrigentũ, Selinuntẽ, Himerã, & ad mediterraneas etiã Siculorũ ciuitates mittũt, auxilia ad Syracusas tyrãnide liberãdas petẽtes. Trasibulus iterea multorũ militũ manu, Acradinã, & Naxó duas vrbis partes muniẽs, eruptionibus asiduis Syracusanos lacessebat, illisq; terrorẽ incutiebat. Dũ Syracusis hæc ancipiti Marte geruntur, ex Gelois, Agrigẽtinis, Selinũtinis, Himerẽsibus & Siculis pedestriũ, atq; equestriũ præsidia, & classis etiã satis ad bellũ instructa Syracusas adueniũt. Syracusani auxilijs receptis, classe, & exercitu satis expedito freti, Trasibulo terra, mariq; pugnãdi copiã faciũt, eũ ad bellũ prouocant, atq; vrgẽt. Quibus ille conspectis, classe sua, quã paratã habebat, confestim magna vi Syracusanorũ classem adoritur. Sed conserto prælio cum plures triremes amisisset, in Insulam confugiens peditatu ex Acradina educto contra Syracusanos sub mœnibus vrbis pugnã inijt: vbi magna suorum clade recepta, intra Acradinam vi compellitur. Postremò desperatis rebus legatos ad Syracusanos mittit, cũ quibus (vt potuit) rebus compositis Syracusis libertatem restituit. Atq; fœdè decẽ postq̃ rerũ potitus est menses, inde discedens Locros abijt. vbi cum regnũ bonis artibus à Gelone partũ, firmatumq; sua sæuitia, vecordiaq; ante annũ amisisset, priuatam apud Locros vitam deinceps ad mortẽ vsq; peregit. Syracusani vero noua lætitia perfusi Ioui Liberatori statuã Colossẽã erigunt: sacraq; Libertati quotannis libamina in quibus Dijs suis quingentos quadraginta boues in ciuiũ conuiuiũ immolabant, persoluũt. Magistratus vetustis, & indigenis ciuibus distribuũt, nouitijs prorsus exclusis, quos Geló ad decẽ milia ciuitate donauerat: quorũ ad id vsq; tẽpus septẽ milia supererãt: siue quia eos tãto honore indignos cẽsebant; siue quoniã tyrãnidi iãdiu assueti facilè si magistratu potirẽtur, ad eandẽ aspirare potuissent. mercenarios quoq; milites liberè Syracusis abire permittũt. Reliquas postea Siciliæ vrbes tyrãnide, & præsidijs occupatas in libertatẽ reuocãt, statũq; popularẽ vbiq; cõstituũt. Quo per sexaginta prope annos ad Dionysij vsq; dominatũ placidè vsi, solo fœcundo vbertatẽ suggerente, & opibus, & imperio maxime profecere. Sed tandẽ fœlicitas hæc in licentiã, superbiamq; cõuersa, seditionũ causas illis suppeditauit: quæ Syracusis primũ

emerserunt

emerserunt. Enimuero cum Gelonis coloni, & quos ciuitaté donauerat, magistratu se abdicatos viderent, iniquo id ferentes animo, inito inter se consilio in Syracusanos conspirant, atq; armis instructi in seditionem vertuntur: duasq; vrbis partes maximo muro cinctas Acradinã scilicet, & Insulã inuadũt, paruoq; negotio occupãt. Syracusani in tã repentino tumultu consternati reliquã vrbis parté, quæ aperta erat, & ad occidenté & agros, locosq; apertos vergebat, confestim insidét, muroq; claudunt. Ex qua quidé parte facilimé cõspiratores, qui duas occupauerãt partes, prohibere poterant, ne in agros ad cõmeatũ habendũ egrederétur. Quo factũ est, vt seditiosi obsidióe simul, & annonę inopia premerétur: At cũ, rei militaris præstãtia Syracusanis superiores essent, & si numero inferiores, excursionibus frequẽtibus vrbẽ infestabant, atq; victores apparebãt. Post hæc Syracusani Acradinã peditatu acriter oppugnãt. Sed cũ asperitas loci nimis cõspiratoribus faueret irritos etiã illorũ conatus reddidit. Idcirco Syracusani classe eos adoriuntur, atq; ita, bello nauali inferiores facti, cedere tamen noluerunt. Quinimo eductis in apertum copijs acerrimè certamen redintegrant. Aliquandiu ancipiti marte, æquisq; viribus, ac vtrinq; plurimis cæsis prælium geritur: tandem Syracusanis victoria cessit. Parta victoria plebs Syracusana sexcentos viros eo bello cæteris præstantiores, quorum insigni opera hostes subacti in deditionem venerunt, coronis aureis donarunt. Cæteris omnibus, qui pro Rep. dimicarunt, per capita argenti nummum distribuerunt. Sub idem tempus à Catanę vrbis incolis, quos Hiero ibi ciues adscripserat, Siculi & Syracusani agros sibi per vim ereptos repetunt, & ni reddant, ad bellũ se parent, indicunt. Quocirca Catanenses cõtrà armis instructi in acié exeunt. Vbi conserto prælio inferiores fiũt, tãdéq; fracti animis cũ se tueri amplius non possent, agros, & vrbé Catanã illis cedunt; atq; in mõtanã Aetnę orã, quã Inessam Thucydides, Inuesam Strabo, Enneosiã Diodorus appellat quæ à Catana. 12. p. m. distabat, commigrarunt, vrbemq; Aetnam appellant, Et cõditoré Hieroné simulãt. Prisci verò Catanẽses qui ab Hierone fuerãt expulsi, redeuntes proprias sedes incoluerũt, & Hieronis tumulo insigni solo æquato vrbẽ ipsam prisco nomine Catanã, & nõ Aetnã dixerunt. Quicũq; præterea aliunde proprijs vrbibus ab Hierone eiecti, ad eam vsq; ætatem exulabant, sociorum auxilio in patrias vrbes redierunt: illosq; inde eijciunt, qui per vim Hieronis eas possidebant. Quorum ex numero Geloi, Agrigentini, Himerenses, Rhegini quoq;, & Zanclæi fuerunt. Exules verò omnes, & eos, qui Hieronis imperio loca, & iura aliena sibi vsurpauerant. Messanæ incolas constituerunt. Ciuitates pręterea cæteræ ad delendos aduenas, colonos, omnesq; hostes viribus communibus consurgunt, eisq; superatis sese in sua iura restituunt. Ita seditiones omnes, quæ per Siciliam frequenter antea concitabantur, hoc pacto sunt compressæ. Postremò ciuitates omnes, lapsasq; vrbes instaurare, leges reformare, ciues bonis moribus instruere, & agros per ciuium capita distribuere pergunt. Post hæc dũ Romę Qu. Fabius Bibulanus, & L. Cornelius Curetenus Consulatũ gererét, inter Segestanos, & Lilybitanos ꝓ agris ad Mazarũ. fl. positis, maximũ bellũ est exortũ. Facto igitur inter eos atroci certamine multi vtrinq; occubuere: adeoq; cruenta vtrisq; fuit hęc dimicatio, vt ab armis, & à cõtẽtione, subsecuta inter eos pace, discessum sit. Eodé ferme tépore ciuitates quoq; Sicilię denuo motibus ciuilibus, & popularibus, intestinisq; discordijs passim vno, eodéq; authore vexari cœperunt. Quæ labes vrbé Syracusas in primis inuasit. Erat etenim Syracusis vir, cui Tyndario nomen erat, vti opibus, ita & incredibili audacia, & omni scelere insignis. Is tyrannidem captans, initio egenis plerisq; alimenta necessaria propensè subministrauit. postmodum plebi fauere, atq; assistere cœpit. Ita hac via fauorem sibi popularem cum deuinxisset, ad vrbis tyrannidem occupandam se parabat. Comperto eius instituto, in iudicium trahitur, & à iudicio in vincula ducitur.

Quo cognito ij,qui ab eo ali consueuerant, conferto agmine in eos, qui in carcerem Tyndarionem deferebant,irruunt,pugnamq; ineunt. Tumultu excitato vrbis primores, & ij, qui magistratus officio fungebantur, simul conueniunt: seditiosos cum Tyndarione capiunt, ac simul ad supplicia raptos capite puniunt. Et cum eo tempore tyrannidis in ea vrbe occupandæ frequenter pericula emergerent: pentalismum (quod exilij genus est) Senatus, populusq; Syracusanus ad imitationem Atheniensium, quibus lex antè ostracismus fuerat instituta, introduxit, Athenis quippe qui ad tyrannidem aptus videbatur,à ciuibus super petram, Syracusis verò in oliuæ folijs nomen inscribebant. Qui igitur tyrannidis studiosior ex multitudine scribentium apparebat, quinquennij exilio mulctabatur. Nulla in lege iuris vtrobiq;, sed nominis sola est differentia; nisi quòd apud Athenienses diu, sed apud Syracusanos pauco tempore fuerit obseruata. Nam cum prudentissimus, ac potentissimus quisq; delati, Regis præcepto exulassent, si qui remanserant prudentia insignes metu legis Rempub.deseruerunt. Quo effectum est,vt praui, seditiosi, & rerum semper nouarum cupidi ad vrbem gubernandam bonorum inopia eligerentur. Oratorum præterea,deferentiumq; numerus erat ingens,& optima quæq; consuetudo propterea intererat,morumq; prauitas nimis admodum inoleuerat: nulliq; probitatis, iustitiæ, boni, æquiue iam amplius cura suberat. Quo animaduerso lex iacturæ magnitudine damnata abrogataq; est. Post hæc Romæ.C.Nautio Rutilio, &.L. Minutio Carutiano Coss.cum Tyrrheni mare Siciliense incursionibus, ac deprædationibus affatim vexarent: Syracusani classem instruunt, eiq; Phayllum Syracusanum Prætorem præficiunt, & contra Tyrrhenos mittunt. Is primo cursu Aethaliam ligustici maris insulam depopulatus est,tum magno auri pondo à Tyrrhenis, ne eorum oram tangeret,clam accepto, nihilq; strenuè ea expeditione gesto,Syracusas redijt. Senatus facinore comperto eum in iudicium pertractum vt Reip. proditorem,exilio mulctauit. Appellem subinde sexaginta triremium classi contra Tyrrhenos præfectum constituũt. Qui prima sui excursione Tyrrhenam deprædatur orã, deinde Cyrnam insulam, quæ Corsica est hodie, inuadit.postremo Aethalia insula vi capta, præda, magnoq; captiuorum numero, ac rebus alijs ad varios vsus accommodatis onustus, Syracusas est regressus.

F. TH. FAZELLI ORDINIS PRAEDICATORVM DE REBVS SICVLIS, POSTERIORIS DECADIS.

LIBER SECVNDVS.

DE DVCETIO SICVLORVM REGE.

CAPVT PRIMVM.

SICVLI (vt diximus) à Græcis maritimis locis expulsi in mediterranea Siciliæ recesserunt: distincto à Græcis Principatu res suas gerentes. Potiebatur eodem ferme tempore Ducetius patria Neetinus, genere, & opibus insignis, nec minus acri vir ingenio, & ad egregia quæq; facinora obeunda promptissimus. Is Menoenon vrbem condidit, eiusq; agros colonis per capita diuisit. Subinde contra Morgantium vrbem bellum mouit. quam tandé magna vi oppugnatam cepit. Qua victoria apud Siculos, Græcosq; etiam magnum Ducis nomen promeruit. Post modum Siculas omnes vrbes, Hybla excepta, ad æquale tributum coegit: eoq; ære publico ingentes sibi coaceruauit opes. Quo factum est, vt maxima pecunia per vim contracta magni quoq;, potentisq; nomen sibi vendicauerit. Deinde Neas vrbem (quæ Netum est hodie) suam patriam in collis vertice à Siculis ab initio fundatam in planitiem monti subiectam transtulit. Iuxta templum Palicorum vrbem insignem condidit, quam à Palicis Palicem appellari iussit: eamq; cum muro satis firmo circummunisset, finitimum agrum colonis diuisit. Hæc vrbs sicuti vbertate agri, incolarum multitudine, & maiestate templi breui coaluit, ita & breui post mortem Ducetij defecit. Sed de Palicis, eorumq; templo satis priori Decade scripsimus. Ducetius post hæc maxima militũ manu coacta Romæ. L. Posthumio, &. M. Horatio Coss. Ennam Græcorum vrbem inuadit, necatoq; per fraudem eius Principe ea potitur, Deinde in Agrigentinorum agros exercitum traijciens Motyon oppidum non longe ab Agrigento situm Agrigentinorum præsidio munitũ magna vi adoritur. Quo cognito Agrigentini Motyensibus suppetias mittunt. Sed Ducetius expedito agmine contra eos statim occurrit; consertaq; pugna victor Agrigentinos, & Motyenses castris spoliat, & Motyon capit. Verùm hyeme ingruente à se mutuo diuisi ad propria sunt reuersi. Syracusani, qui Siculis erant infensissimi, contra Ducetium exercitum & ipsi miserunt ingentem, illiq; Bolconem Syracusanũ præfecerunt. Pugna inita Ducetius superior factus Syracusanos profligauit. Sed cum rumor certis indicijs firmatus ad Syracusanos peruenisset; Bolconé cũ Ducetio conuenisse, ac fugæ, amissæq; victoriæ authorem fuisse, Syracusani Bolconé in ius vocauerunt, ac veluti Reip. hosté, proditoréq; publico supplicio affecere. Deinde exercitum parant, illiq; ducé alterũ pręficiunt, cui iubent, vt contra Ducetium moueat, eumq; omni arte delere nitatur. Is igitur mandata exequitur. castraq; hostis circa Nomas metata adoritur. Vbi vtrinq; inita pugna acerrimè decertatur, non sine vtriusq; aciei memorabili strage. Tandem Siculi Syracusanorum vi propelluntur, ac in fugã vertuntur. quorũ Syracusani terga secuti, multos quidé trucidarunt. maior verò fugiétiũ pars in munitissima quæq; oppida vnà cum Ducetio sese recipientes salutem sibi quæsierunt. At deinde Siculorũ magna multitudo, Ducetio (quod ei vires nõ sufficere ad audaciã ꝓspiceret)

deserto ad sua quisq; loca se contulerunt. Quo intellecto, Agrigentini oppidum Motyon confestim magna vi agresi (cum pauci in eo bellatores essent) nō multo labore recipiunt. Motyone recepto, Agrigentini fœdus cum Syracusanis contra Ducetium ineunt;socia arma contra eum iungunt.ac demum ex Agrigentinis, & Syracusanis contra Ducetium ingens conflatur exercitus. Ducetius vbi effœtas vires, seq; à suis desertū videt, veritus ne & etiam eis, qui pauci in fidè perstiterāt,exosus fieret,desperatis rebus,callido cōsilio vsus: noctu Syracusas ꝓperat,in forū ante aras ꝓsternitur:mox ad Senatū supplex accedit,seipsum, regionéq; Siculorū in Syracusanorū fidē tradit. Vbi per vrbē insperatus Ducetij aduētus diuulgatur,turmatim ad forū Syracusani cōcurrūt,rei nouitate permoti, admiratione etiam penè tabescunt.Deinde ad concionē omnes vocātur: quid de Ducetio agendum sit deliberant. Qui plebis partes tuebantur supplicium de eo veluti de hoste sumendum censuerunt. Vrbis primores, & qui prudentiores erāt: parcendum Ducetio: neq; fidem ei violandam, qui fortunæ ludibrio proiectus supplex aduenerat: Deorum,qui violatæ fidei crimen vlcisci solent, iram pertimescendam. Quid Syracusanam maiestatem deceret,ac demum quid vetusta Syracusanorum instituta,decretaq; iuberent,& non quid Ducetius sua culpa mereretur,inspiciendum esse dixerunt. Horum igitur sententia præualente, populus vno ore ignoscendum Ducetio conclamat. Quorum consensu Senatus ducetiū vltimo supplicio ea conditione absoluit, vt Corinthum relegatus reliquum ætatis agat:illiq; vitę necessaria satis abunde ibidem suppeditentur. Ad Corinthum igitur Ducetius in exilium actus ducitur. Vbi non ita diu commoratus exilij cōuenta rupit,flagitium religione velat,rumore ficto sibi fatis, ac Deorum oraculo sub interminatione indictum, vt in pulchro Siciliæ littore, quod mare Tyrrheno alluitur,vrbem condat. Oraculo per Corinthum diuulgato maxima hominum multitudo ad nouam vrbem Deorum iussu promouendam ducetio adhæsit. Cum quibus in Siciliam reuersus vbi eius aduentus innotuit Siculorum suorum non contemnenda manus ad reducem postliminio Principem suum refluxit, operaq; ei sua vltro oblata, nouam cum eo rem suscepere. In quorum numero & Archonides fuit Herbitæorum Princeps. Qua accessione Ducetij ductu, studio, curaq; strenua vrbs ad pulchrum littus, pluribus Siculorum colonis eo adductis infra paucos menses exedificatur,quam Collatinam appellarunt. Interea Agrigentini veteri in Syracusanos odio exciti,simul, & quod Ducetium communem hostem eis inconsultis contra iura,libertate donauerāt, bellum Syracusanis inferunt. Bello indicto Siculorum inter se vrbes dissentiunt, ac alijs Agrigentinas, plærisq; Syracusanas partes tuētibus. Eaq; discordia ꝓrepēte,magna vtrinq; militum multitudo, populis ipsis æmulatione quadam in arma ruentibus, copijsq; eductis,ad Himeram fluuium è regione castrametantur. Acie instructa, collatis signis in pugnam descendunt:acerrimè vtrinq;,ac æquis ferè viribus dimicatur. Tandem Agrigentinorum supra mille in ea acie cæsis, Syracusanis victoria cessit. A quibus,sedato prælio legati ab Agrigentinis pro rerum compositione missi pacem impetrarunt. Cæterum dum hæc inter Agrigentinos, & Syracusanos gererentur: Ducetius, Collatina vrbe iam condita,& Siculorum regno ab interitu vendicato,interrupto rerum magnarum consilio, morbo correptus obijt. Quo mortuo, & pace inter Syracusanos,& Agrigentinos nuper facta, perseuerante, & icto iam pridem inter Gelonem,Syracusanosq;,& Carthaginenses fœdere durante: Græcorum in Sicilia vrbes summam imperij rerumq; administrationem penes Syracusanos esse vltro permisere. Iamq; eorum magnæ tunc erant opes, lateq; patebat imperium quippe qui non solum Græcorum, sed Siculorum quoq; vrbes omnes (Trinacia excepta) sibi addictas habebant. Erat Trinacia Siculorū vrbium Princeps, ac regia,opere,& præsidio munitissima,ciuibus quoq; optimatibus,

tibus, virtute, ingenio, ac opibus præstantissimis, referta. Quocirca Syracusani veriti ne Trinacini magnitudine virium, & militum cognatorum multitudine freti, vi subactis Syracusis, vniuersum sibi Siciliæ vsurparēt imperiū: Trinaciā totis viribus agredi constituunt. habitoq; militū vndiq; tam ex ipsis Syracusis q̃ etiam ex socijs vrbibus delectu, contractisq; quantis tum poterant copijs, exercitum contra eam vrbem mouent. Trinacini socijs Siculis, atq; externo præsidio destituti, contra instructo ex se ipsis exercitu occurrunt, atq; acerrimè, ferociterq; dimicant, maguamq; hostium multitudinem cædunt. Sed cum numero satis essent inferiores, præualentibus postea Syracusanis heroicè præliando mortē omnes oppetiere. Senum quoq; complures inuictis adeo animis fuerunt, vt propria manu sibi vitam effuderint, ne captiuitatis contumelias, ludibriaq; experirentur. Syracusani parta victoria, ac prostratis, pœnitusq; deletis Trinacinis, qui antea inexpugnabiles eis habebantur, plebe, incolisq; omnibus in prædam, & seruitutem adductis, vrbem etiam ipsam funditus euertunt. Ex omni autem præda, manubijsq; quicquid selectum fuit, Delphos ad Apollinem miserunt, quem superstitiosa religione & Deum, & fortunarum suarum authorem, auctoremq; arbitrabātur, gratias pro tam insigni atq; ingenti victoria referentes. Erant tum Romæ. L. Iulius, & M. Geganius Coss. olympiasq; octuagesima quinta. Syracusani harum rerum successu, opibus, & animo elati, cum iam pridem vniuersam sibi Siciliam subigere meditarentur, centum triremes ædificant equitum, ac peditum numerū conduplicant. Et ne pecunia ad necessarias belli impensas minor esset, contributiones augent, maioraq; subiectis Siculorum vrbibus vectigalia imponunt, imperantq;. vt peculiares quasdam, quæ supererant respublicæ & suis adhuc legibus viuebant, subiugarent.

DE BELLO INTER LEONTINOS, ET SYRACVSANOS. CAPVT SECVNDVM.

ERAT inter Siciliæ vrbes Leontinum Resp. Græcorum insignis. Hanc igitur & propinquitatis occasione, quòd suis agris multum momenti allatura eius accessu videretur, & veteri totius Siciliæ possidēdæ animo, Syracusani. M. Manio. Q. Sontitio. Seruitio Cornelio Romæ Consulari potestate Tribunis. inuadere statuunt, viresq; ad id omnes exacuūt. Quo accepto Leontini cum opibus, potentiaq; longè Syracusanis inferiores sese cognoscerent, in discrimen patriæ amictēdæ adducti, legatos ad Athenienses, quorum erant cognati vtpote ex Naxijs chalcidensibus exorti mittunt, orantes vt q̃ celerrimè in suæ originis vrbis iam periclitantis auxilium properent. Fauebant Syracusanis quæcunq; Dorici nominis in Sicilia erant ciuitates, præter Camerinenses, Leontinis Camerina, & Chalcidicæ omnes vrbes, quæ eædem & Iones erant, suppetias ferebant. Ex Italia propinqua Syracusis Locrenses, Rhegini, vtpote cognati Leontinis studebant. Pressi itaq; Leontini Syracusanorum viribus incumbente iam periculo Gorgiam Rhetorem omnium suæ ætatis sermonis acrimonia longe præstantissimum Legatum & ipsi Athenas ad auxilia petenda miserunt. Gorgias Athenas cum applicuit, super fœdere contrahendo, auxilioq; impetrando publicè Luculentissimam habuit orationem. Athenienses nouitatem rei, & eius miram in dicendo industriam admirati, & eius verbis, & quia iampridem Siciliæ inuadendæ ob loci oportunitatē, soliq; feracitatem libido eos ceperat. Et quoniam sperabant fore, vt quandiu in Sicilia Atticæ naues essent, commeatus inde Lacedemonijs, cum quibus bellum eo tempore gerebant, non apportaretur, ad suppetias Leontinis ferendas facilè sunt persuasi. Decreto igitur Leontinis auxilio centum naues ducibus Lachete

Mechanopi,

Mechanopi, & Chareade Euphileti filio in Siciliam mittunt. Rhegium igitur secundante vento Attica classis aducta, centum nauibus à Rheginis, & Chalcidensibus colonis in id collatis augetur. Inde enauigantes insulas Aeolias, quæ partes tuebantur Syracusanorum, inuadunt. Quas cum ad deditionem compellere non possent, hostiliter agris populatis discedentes, in vrbem Locros, quæ cum Syracusanis fœdere iuncta erat, deferuntur; captisq; ibi quinq; Locrensium nauibus, oppidum Peripolion, quod ad flumen Halecen situm est, obsident, quo tandé, cõserta cum oppidanis pugna, & eorum supra mille cęsis, & sexcentis captis, magna vi potiti Rhegium reuertuntur. Post hæc cum Syracusani magna classe contrà & ipsi Atheniensibus occurrissent: Athenienses cum socijs inuictis eos adoriuntur: commissoq; prælio in ea pugna Charædas occubuit. Laches, penes quem vnum remã serat classis potestas, Mylas oppidum, vbi duæ Messeniorum erant cohortes, obsidet. Sed cum illi insidias Atheniensibus parassent, Athenienses eos inuadunt, atq; in fugam vertunt, multisq; ex eis cæsis copias Mylas admouent, quibus Mylenses oppresi deditionem fecerunt. Postmodum contra Messenam soluunt, vrbemq; oppugnant. At Messanenses, cum viribus se cognoscerent inferiores deditionem statim fecerunt: datisq; obsidibus, & quæ ad tutelam pertinebant, præstitis, in fidem ab Atheniensibus sunt recepti. Subinde Athenienses cum socijs Græcis, & cæteris, qui vel ex Siculis, vel ex Syracusanis ad eos defecerant, è Messana mouent, & Nisam oppidum, cuius arcem Syracusani tenebant, aggrediuntur. Vnde oppidanis, Syracusanisq; fortiter obsistentibus fœdè reinfecta abire coguntur. Quos insecuti Nisenses, & Syracusani, magno impetu infugam vertunt, atq; eorum multos occidunt. Athenienses post hæc per littus maris nauigantes cum ad Himeram vrbem peruenissent, è nauibus egresi cum Siculis socijs vrbem ipsam magna vi oppugnant. Sed cum Himerenses acerrimè vrbem defenderent, Athenienses depopulatis tantùm eorum agris, regresi ad Aeolias nauigant, & paulo post ad Rhegium nullo egregio facinore gesto rediere. Siculi, qui Atheniensium erant socij, cum Syracusanos viderent & terra, & mari superiores, Atheniensesq; frustra contrà niti, persuaserunt, vt maiori classe se munirent. Igitur Athenienses Pythodorum Isolochi filium Lachetis in Præfectura classis subrogatum ducem cum aliquot nauibus in Siciliam mittunt, cum reliquis Sophoclem Sosastridæ, & Eurymedontem Thucleis filium propediem missuri. Laches cum Rhegium applicuisset, Pythodorum, qui noua cum classe Athenis venerat, offendit, quem confestim (translata in eum Præfectura) ad Peripolion Locrorum præsidiũ proficisci iubet. Ineunte deinde septimo belli Peloponnesiaci anno, Syracusani decem cum suis, totidemq; locrensium nauibus Messanam à ciuibus vocati, recipiunt. Quam cum primùm præsidio munissent, Eurymedon, & Sophocles quinquaginta cum instructis triremibus Athenis in Siciliam applicant. Erant eo tempore & ad tuendas freti angustias, & ad Rhegij præsidium Atticæ naues duo de uiginti in salo stantes. Eas Syracusani Locrensium hortatu cum triginta ferme instructis nauibus in medio freto sub occasum Solis adoriuntur. Vicit Attica classis, etsi numero impar. Syracusani fœda fuga disiecti naui vna ad Rhegium, ad Messanam altera amisis, ad Pelori Siciliæ promontorij oram iterum se collegere. Quibus Syracusanorum peditatus statim affuit. Athenienses verò, Rheginiq; vbi hostium naues militibus vacuas audiunt; eas iniecta ferrea manu aggrediuntur. Sed inter præliandum atheniensium nauis vna submergitur, viris solum nando elapsis. Quo casu Syracusani erectis paulisper animis suas naues ascẽdunt, easq; fune per littus Messanam versus trahunt. Athenienses vbi hoc vidẽt, sua classe hostes inuadere statuunt. At Syracusani, qui ad arma iam parati erant, dato signo, prius in atticas irruunt, atq; conserto prælio, eas amissa altera naui propulsant. In hunc modum Syracusanæ naues in portum Messanæ tandem

incolumes

incolumes venere. Post hæc Athenienses, cum Camerinam, quæ eorum erat socia, ab Archia Camerinensi, & plerisq; alijs ad id facinus coniuratis, proditum iri Syracusanis cognouissent, eò contendunt: eamq; (interfectis coniuratoribus) periculo liberant. Dum hæc Camerinæ aguntur; Messanenses, & Syracusani, qui Messanensibus præsidio aderant, contra Naxum vrbem Chalcidicam terra, & mari bellum mouent. Et primo die intra mœnia repulsis Naxijs, eorum quidem agrum populantur. Sequenti verò die ad amnem Acesinem classe adnauigantes agrum vastant, & terrestri exercitu vrbem oppugnant. Cognita, ac vulgata Naxi obsidione Siculi montani Naxiorum socij ad ferendam eis opem statim properant, & in obsidentes descendunt. Naxij vt sociorum aduentum resciunt, rati Leontinos cæteris cum Græcis eis auxilio aduenisse, resumptis animis se mutuò hortantur, atq; repente ex vrbe erumpentes & ipsi in hostes irruunt, eosq; in fugam vertunt. Qui dum fugiunt, in Siculos, turmatim ad Naxo suppetias ferendas accurrentes, incidunt. Ita inter duos hostium exercitus positi supra mille eorum trucidantur, cæteris in domum ægrè elapsis. Dum hæc Syracusanorũ naues, quæ Messanã tenebãt cognoscũt, in suã quæq; vrbẽ & ipsæ redierunt. Leõtini verò vbi Messanam præsidio desertam audiunt, assumptis Atheniensibus, & socijs ad eam armis Lacessendam q̃ celerrimè contendunt. Athenienses igitur à portu classe, sed Leontini cum socijs à terra vrbem obsident. Messanenses vbi obsidione pressos se vident, Demotele Præfecto, & Locrensium aliquot ad vrbis, ne ab hostium classe inuaderetur, præsidium, relictis, ex vrbe contra Leontinos erumpunt, in eosq; impetum faciunt. Leontini repentina incursione attoniti fœdè se fugæ committunt. Quorum inter fugiendum complures à Messanensibus interficiũtur. Athenienses, qui portum obsidebant, clade Leontinorum cognita confestim nauibus egresi lapsis socijs opem ferunt: mox Messanenses adorti eos intrepidè in vrbis mœnia compellunt: ac demum veluti victores erecto trophæo Rhegium reuertuntur. Subinde Græci, qui erant in Sicilia, se inuicem, sine Atheniensibus, bello infestabant, Camerinæi Geloos, & alij alios: ita, vt Sicilia plurimis bellorum domesticorum anfractibus premeretur. At non ita multo pòst inter Camerinæos, atq; Geloos induciæ primùm initæ, dehinc ex omnibus ciuitatibus legati Gelam misi si quo modo pacem componere possent. Cuius cum nullus esset modus: Hermocratis tandem Syracusani longa oratione, qua quid damni bellum, quæ bona pax afferret, & quòd Athenienses non vt Leontinis opitularentur, sed vt Siciliæ imperium incolarum dissidijs adipiscerentur, bellum gererent, luculenter exprimebat, inducti Sicilienses pacem hac lege pepigerũt, vt ab armis discederent, & retineret vnusquisq; quod possidebat: dummodo Morgantina Camerinis cederet, si certam Syracusanis pecuniæ summam penderent. Igitur Leontini cæteris cum socijs diutino bello lapsi per legatos pacem cum Syracusanis hoc modo Componunt, vt Syracusani Leontinos Syracusana ciuitate donatos, Syracusanos ciues adscriberent; Leontinumq; vrbem municipium Syracusanum esse declarent. Leontini deinde conuocatis Atheniensis armaturæ, classisq;, quæ centũ quinquaginta triremium, præter Rheginenses erat, Præfectis, pacem cõpositam, & fœdera cum Syracusanis inita, manifestarunt, eaq; omnia cum eis etiam communia esse dixerunt. Quibus approbatis, auxiliariæ triremes bello soluto Athenas redierunt. Verùm Senatus, populusq; Atheniensis, quorum fuerat studium Siciliam ea classe conquirere, vbi re infecta classem reuersam vident, Pythodorũ, & Sophoclem duos ex ducibus exilio, Eurymedontem ex eis tertium pecunia mulctauerunt, imponentes eis, quod Siciliam, quam subigere in eorum fuisset manu, muneribus corrupti fœdè incolumem reliquerunt. Verùm cum postmodum anno belli Peloponnesiaci decimo Leontini post conuentionem plures in ciuitatem adscripsissent, & plebs agros per capita distribuere vellet: qui primores erant in

ciuitate

ciuitate re percepta, Syracusanis accitis plebem eiecerunt. Qua passim vagante, hij, qui plebem profligarant, Syracusanis se dedentes, Leontino prorsus deserta, habitaculisq; solo æquatis, Syracusas tandem vt ciues commigrarunt. Cuius facti paulo pòst pleriq; pertæsi, relicta vrbe Syracusana, locum quendam Leontinæ vrbis Phoces nomine ceperunt, ac deinde arcem in Leontino agro munitissimam Bricinnas nomine etiam sunt adepti: quibus quamplurimi plebei extorres se addiderunt: vbi & se tuebantur, & cum hostibus sæpenumero præliabantur. His Leontinorum motibus cognitis Athenienses, quibus nondum deferbuerat Siciliæ captandę desiderium, Phæacem virum impigrum, & rerum bene gerendarum solertem cum tribus nauibus Siciliam miserunt, si quo modo socios, qui ibi erāt, atq; alios inducere posset, vt resumptis viribus, atq; armis coercita Syracusanorum potentia populum Leontinum liberarent. Phæax vbi Siciliam aduenit, Camerinæos, atq; Agrigentinos solùm in suam sentētiam pertraxit: Geloos autem, & cæteros alios Syracusanorum socios emollire non potuit. Quocirca re infecta per mediterranea Siculorum oppida Catanam venit, ac deinde Bricinnas; vbi Leōtini se munierant, quos ad constantiam, fidemq; hortatus Sicilia decessit. Hunc igitur finem habuit bellum, quod inter Syracusanos, & Leontinos, & socios eorum Athenienses pluribus annis gestum est. Postulat nunc historiæ, & temporum ordo, vt bellum memoria dignissimum, quod postea inter Athenienses, & Syracusanos gestum est, eius initijs, & causa paulo altius repetitis, enarremus.

DE BELLO MEMORABILI INTER ATHENIENSES, ET SYRACVSANOS, CAPVT TERTIVM.

INTER Segestanos, & Selinuntinos ob quædam sponsalia, & agrorum fines, quos vtrisq; fluuius Amphisbetes diuidebat, octingentis post Troianum excidium annis Romæ. T. Claudio, Sp. Nantio. L. Sentio, & Sex. Iulio Cōsularē potestatē quatuor Tribunis gerētibus, maxima est exorta discordia. Selinūtini igitur torrentē transgressi, primū agri partē fluuio adiacentem per vim sibi occupant, & deinde proximi quoq; agri ablata magna parte Segestanos illudunt, contumelijsq; afficiunt. Segestani iniurijs excandescentes primùm verbis ne alienum agrum inuadāt, & per vim occupatū, vt ratio suadebat, cedere velint, precantur. Sed vbi frustra & precibus, & questibus laboratum est, armis rem experiri decernunt. Proinde in iuris humani violatores copias instruunt: instructas educunt: locoq; eiectis Selinuntinis agrum per vim occupatum vi quoq; & ipsi sibi restituunt. Exacerbata inter vtrosq; contentione, litem bello dirimere constituunt. Expeditis igitur militum copijs vtrinq; in aciē descēditur, atrociq; certamine diu pugnatum est. Demum Selinuntini maxima Segestanorum cæde facta, victores fiunt. Segestani hac clade pressi, Agrigentinorum, Syracusanorumq; auxilia implorant. Quibus frustrati ad Carthaginenses supplices mittunt. His verò etiam opem recusantibus cum Leontinis, quos eo tempore Syracusani vrbe eiectos agris quoq; spoliauerant, societatem ineunt: communiq; decreto ab Atheniensibus, vt vrbibus vetusta sub cognatione astrictis Syracusanorū, & aliorum vi oppressis succurrant, vehementer contendunt: simulq; eis ad Siciliam inuadendam operam suam pollicentur, Segestanis ingentem pecuniæ summam, quam paratam habebant, pro huiusmodi belli impensis offerentibus. Catanenses præterea, quibus fœdus à Syracusanis violatum fuerat, oratores & ipsi eodem tempore pro subsidijs Athenas legant. Qui veste sordida, barba, capilloq; prolixis, demisso vultu, lachrimis obortis Athenarum Senatum, populumq; vt

auxilientur,rogant,obsecrant, obtestantur:errasse se, quòd eorum copias remisissent, confessi. Athenienses tribus Siciliæ ciuitatibus vno,eodemq; tempore inuitati ne occasionem Siciliæ potiundæ imprudenter reliquisse viderentur, auxilia eis pollicentur. Sed insulæ regiones, ac Segestanorum opes diligenter antea explorandas esse edicunt:eoq; nomine tres naues in Siciliam mittunt, vt cognoscãt & quænam eos essent ciuitates excepturæ,& an Segestanorum res nummaria tanta sit,quantam eorum Legati Athenis protulerant. Exploratores Segestam primùm adnauigant. Segestani,qui tot opes, quot ad tam ingens bellum requirebantur,non habebant,ne ob sumptuum inopiam Athenienses à bello desisterent, commentum huiusmodi inuenerunt. Legatis in fanum Veneris, quod Segestæ erat,adductis, sacraria,phialas,trullas,thuribula, cæteraq; alia Veneris donaria, nec nõ tenuem sacrarum vestium supellectilem ostentarunt. Quæ cum essent argentea,vel aurea,multo impensius pretiũ ferebant, quam paruæ ciuitatis expectatio permitteret. Sunt qui scribant frumenti quoq; aceruos in horreis positos argento,& auro amictos pro aureis ostendisse. Priuatim præterea hospitio, excepus trierarchis,ex Segesta,& ex omnibus Phœnicum, & Græcorum circum oppidis corrogata pocula argentea simul, & aurea in conuiuijs pro suis exhibuerunt. Quorum omnium aspectu decepti legati vehementer obstupuere, Athenasq; reuersi Segestanorum opes ad sumptus belli perferendos plusq̃ suffecturas, Senatui renuntiant. Porrò Comitijs de bello contra Syracusanos suscipiendo,& classe in Siciliã traijciẽda Athenis cũ Senatu,& populo habitis, Nicias Nicerati filius,vir ĩter Athenienses virtute,& authoritate præstantissimus, minimè bellum Siciliense suscipiendum esse edixit. Cum Atheniensibus non eam esse vim opum, vt simul cũ Lacedemonijs Græcorum potentissimis bellum, quod plures annos gerebant, & Syracusanis sustinere possent; temerarijq; esse consilij Atheniensibus, qui Græciæ imperium sæpe coactis, integrisq; viribus tentatum vendicare sibi non valuissent,mox vana spe cum copiarum parte maximam totius orbis terrarum, opulentissimamq; insulam aggredi:quam Carthaginenses in terris potentissimi, & quorum admodum pollens latè pateret imperium, bello moliri, & varijs artibus sibi subigere frustra tentassent. Quibus eleganter propositis,Alcibiades Atheniensium vir clarissimus,& qui acerrimum in dicendo ingenium, facundiamq; super ciues omnes vehementem,elegantissimamq; habebat, & cui genus nobilissimum,vtpote paternum quidem ab Aiace,maternum verò ab Almeonide, amplissimæ opes,reiq; militaris peritia summa, & nomen apud omnes gloria erat celebratissimum,in contrariam sententiam non Reip. Zelo, sed suæ libidinis, ambitionisq; impetu est adductus: populumq; diuersis rationibus hortatur, vt bellum illud confidenter aggrediantur;ingens imperium,perpetuamq; gloriam Atheniẽsium Reip.allaturum:audendum aliquando, quò vlterius imperium extendatur; nec pedetentim,vt antea,sed totis viribus tentandam esse Siciliam. Atheniensiũ vires potentiores esse, quàm Syracusanorum. Siculos præterea nulli rei minus assuetos,quàm bello,seditiosos, suiq; commodi plus quàm publici studiosiores, inuicem inuidentes,atq; eò Syracusanis magis inuidere, quo opibus præter cæteros sunt præstantiores.in Sicilia demum barbaros plerosq; esse, & Græcos complures,qui Syracusanis infensi Atheniensium facilè partes sequantur. His, plurimisq; alijs Alcibiadis persuasionibus superuenere Segestani,& Leontini exules,in Senatum introducti,qui multis precibus,& lachrymis obsecrare, obtestariq; cœperunt ne se,& socios in tanto discrimine deserant. Nec parum valuit apud dominandi cupidos tot rationum contendentium, atq; in idem destinatarum numerus. Accessit & per ea tempora quòd Athenienses oraculum an in Siciliam esset traijciendum sciscitati cum fuissent,responsum huiuscemodi in Dodone habuerunt. In Siciliam coloniam deducendam esse.quos tamen nomen ambiguum fefellit.

fefellit. Erat etenim non longè ab Athenis terræ non sanè magnus tumulus, cui Siciliæ nomen erat, de quo oraculi edictum loquebatur, quod ab ignaris ad insulam tractũ extra fines suscipiendi belli non parua fuit occasio. Bellum igitur Senatusconsulto contra Syracusanos decernitur. Duces eius expeditionis tres deligun tur: Nicias Nicerati, Alcibiades Cliniæ, & Lamachus Xenophontis filij. Quibus à Senatu hæc in mandatis data fuerunt. Contra Selinuntinos Segestanis auxilio sint. Et si prospere in bello succederent omnia, Leontinos in sua sede collocent. Selinuntinos, & Syracusanos in prædam dent, adducantq; prorsus in seruitutem. Reliquas Siciliæ vrbes vectigales Atheniensium faciant: stipendiaq; singulis annua imponant, aliaq; transigant, quæ Atheniensium Imperio profutura censuerint. Erat Lamachus adeo pauper, vt quoties Dux crearetur, pallium ei, & crepidas ex publico ærario comparari necesse esset. & licet ad senectutem vergeret, erat tamen in periculis adeundis longè audacior, q̃ ætas postulabat. Ditior Alcibiades, sed ferocissimus; & ingenium in eo ad optima quæq; simul, & pessima versatile. Nicias ditissimus, & ob opes, præclareq; res gestas apud suos magnæ existimationis, qui etsi ob collegarum societatem imperium detrectaret: populus tamen eum coegit: vt sua cunctatione modestiaq; Lamachi, & Alcibiadis furorem, ferocitatemq; cohiberè & temperarè posset. Extemplo classem ad bellum idoneam centum triginta triremium & ipsi, & socij quinq; armatorum milibus instructam ædificant. cui olcadum onerariarum numerus magnus, qui commeatum veheret, adiungebatur. militum præterea peditatus, & equitatus, scutatorum, sagittariorum, funditorum, tormentorum, ac machinarum pro expugnandis vrbibus erat ingens. Sed dum hæc magno ciuium, quos ardens belli Siculi cupiditas incesserat, studio parant. Magna rerum portenta Athenis sunt visa, veluti funesti huius belli euentus præsagia. Nam Meton astrologiæ peritissimus, per id tempus in magistratu constitutus siue artis peritia, siue portentorũ signis admonitus, siue humano ingenio ductus furere sese simulauit, & propriam domum, quæ vicina erat, incendit, ac in concioné prodijt, conquestusq; domus iacturam, efflagitauit ne filius, cui proprio sumptu triremem ad bellum instruxerat, Siciliam pro hac expeditione proficisceretur. nam funestum hoc bellum futurum ipse sibi præuidere videbatur. Socrates præterea solito fortasse de more agitatus ciues terrebat, ne hoc bellum pacto aliquo susciperent. Sacra quoq; Cereris, quæ per id tempus celebrabantur fœda, horrendaq; portendere, & matronas passim per vrbem magno cum gemitu noctu, & interdiu, veluti funera celebrantes, audiri prædicabant. Mercurij postremò statuæ, quæ per vrbem depositæ plures erant, omnes incerto authore truncatis capitibus mane sunt repertæ. Facinus hoc non casu euenisse, sed ab ijs, qui statum popularem dissoluere cupiebant, plebs excepit. Alij ad Siculæ huius expeditionis augurium sunt interpretati. Proposita sunt indicanti pręmia, & impunitas promissa, siquis eius sacrilegij conscius rem deferret ad Senatum. Inter hæc ex priuatis quidam intempesta nocte Alcibiadem intra inquilini cuiuspiam domũ se vidisse Senatui refert. Interrogatus quonam pacto per noctis tenebras vultum discernere potuisset; respondit: Lunæ radijs. Pluries itaq; super eodem quæsitus ob sermonis inconstantiam pro falso reiectus est. Verùm cum vulgato per noctem Alcibiadis præter solitum lasciuo discursu flagitium ipse negaret, ac priusq̃ in prouinciam proficisceretur, se iudicio staturum polliceretur, quia omnia ad bellum oportuna parata erant, accusatione Magistratus in aliud tempus reiecta ipsum dimisit. Erat igitur iam dimidium æstatis, cum classis ex Pyræo profecta, omnium ad id tempus vnius Græciæ vrbis longè ornatissima, remigio (circum emensa Peloponnesi ora) Corcyrã defertur. Inde soluens nauigato maris Ionij tractu ad extremam applicuit Iapygiam: atq; inde mota Italiæ oras perlegendo, à Tarentinis cum esset recepta,

ad Thurios appulsa,& benignè ibi excepta,mox Crotonē petunt. Et inde superatis promōtorijs,quæ Dioscuriada dicūtur, Scyllatiū, Locrosq; prætervecti nō ꝓcul ab vrbe Rhegio in ancoris constituuntur. Syracusani his cognitis tres Dictatores statim creāt, Hermocratē,Sicaliū,& Heraclidē. Hi primùm delectos vndiq; milites habitos cōscribūt. Legatos per Siculas vrbes mittūt.eas,vt pro salute cōmuni ad bellū accingantur,armaq; sumant hortantur. Athenienses enim licet bellum contra Syracusanos susceperint, imperium tamen Siciliæ eos affectare pro comperto,admonent. & iccirco vel seruitutis iugo colla submittere, vel contra hostium ferocitatem accerrimè confligere necesse esse. Ab Agrigentinis, & Naxijs eis est responsum, se pro seruanda fide Atheniensium societatem non posse deserere. Himerenses verò, ac Messanenses bello affore sunt polliciti. Selinuntini, Geloi, & Catanenses arma viresq; suas Syracusanis sunt polliciti. Siculorum quoq; vrbes illud idem in ore quidem habebant: animo tamen pacem optabant, & periculo abesse satius ducebant. Dum Rhegij Atheniensium classis moratur, Duces inter se cōsilia cōferunt. Lamachus recto cursu Syracusas nondū armis instructā vrbē inuadēdā: Alcibiades finitimas prius ciuitates ad ditionē cōpellendas,deinde de Syracusis cogitandum. Nicias nihil in Sicilia tentandum tenebat:solùm in Selinuntinos nauigandum; cōtra quos præcipuè missi erant. Sententiam tandē Alcibiadis sectari omnibus visum est. Igitur Alcibiades sua ꝓuectus naui Messanā traijcit, atq; cū Messanensibus de societate verba facit. existimabat enim eam vrbē & ob portus capacitatē,& situs vicinitatē satis sibi ad res gerendas accōmodam. Porrò Messanenses societatē quidē,atq; hospitium negant:res tamen venales offerunt.Alcibiades parū benignè auditus Rhegiū regreditur:& confestim duo ex Ducibus reliqui sexaginta nauibus in Naxū Chalcidicā nauigant,tertio cum reliqua classe ad Rhegiū relicto. Duces à Naxijs intra vrbem amicè sunt recepti.mox Catanā petunt. Vbi licet primo ingressu repellerentur; postmodū solis Ducibus introeundi potestas facta est. Duces catanā ingressi ad concionē vocato populo de ineunda simul societate,quam per legatos petierant, suadere nituntur. Quod dum ibi agitur;ex improuiso valuis per vim euulsis milites Athenienses, qui extra mœnia consistebant, intra vrbem irrumpunt: Catanaq; occupata societatem cum Catanensibus contra Syracusanos ineunt. Hoc initio prosperè gesto iam ad reliqua magnis animis Alcibiade solo duce Athenienses se parabant. Interea Athenis qui priuatas cum Alcibiade inimicitias exercebant, de truncatione imaginum Mercurij, & in patriam conspiratione eum insimulant. Ab accusatoribus persuasus populus nauem Salaminiam in Siciliam nauigare iubet, mandatq; vt q̃ celerrimè Alcibiadem Athenas reuehat causæ, iudicioq; responsurum. Naui Catanam, delata, Alcibiades vbi Legatos audiuit,ira percitus Messanam primùm, quæ certam defectionem eo authore parauerat, ex manibus abstulit Atheniensium, clam rem omnem Syracusanis, aduersus quos id bellum præcipuè gerebatur, aperiens,ac detegens eos, qui prodere Messanam decreuerant. Deinde triremem suam ascendit, atq; ea vectus cum naui Salaminia in altum nauigat. Deinde cum ad Thurios peruenisset, siue magnitudine periculi, siue impietate sceleris perterrefactus, siue ciuium ingratitudine offensus,deceptis custodibus è triremi, qua vehebatur, repente prosilijt, ac se è prospectu nautarum celeriter eripiens cum certo in loco delituisset, facilè persequentium manus effugit. Legatis Athenas regressis, fugamq; Ducis renunciantibus; Athenienses Alcibiadem, omnesq; fugæ socios absentes ob contumaciam capitis reos vna voce condemnarunt. Ille vbi non multo pòst sibi à populo mortis sententiam dictam percepit: At ego (inquit) ostendam Alcibiadem viuere. Quocirca in Peloponnesum profectus ad Lacedemonios, quibus antea fuerat infestus, habita eorum fide publica se contulit:

à quibus mutata rerū fortuna comiter, hoſpitaliterq; ſuſceptus eſt. Quos de Syracuſano bello cōſultantes multis cōpulit rationibus, vt Gilippū Ducē auxilio Syracuſanis, exercitūq; contra Atheniēſes emitterent: aliaq; ad hæc perſuaſit, quæ eorū eſt inſtituti recenſere, qui Alcibiadis vitā, vel Atheniensiū res ex profeſſo ſcribunt. Poſt Alcibiadis ex Catana diſceſſum, Duces, qui rē Atheniēſem in Sicilia regebant, e Catana ſoluentes Syracuſas verſus adnauigant, ac Teriā propinquū Catanæ fluuiū ſubeunt. Vbi ſtationē eo die cū feciſſent; illuceſcente decē triremes Syracuſas præmiſerunt, quæ & portū explorarēt, & Syracuſanis, ſi Leontinos diutius in exilio detinerēt, bellū indicerent. Quo facto cōtigit, vt fortè Atheniēſiū naues triremē Syracuſanorū vnā ceperint: quæ a Iouis Olympij tēplo tabulas cū Syracuſanorū ciuiū, qui ad arma cēſebantur idonei nominibus inſcriptas vehebat. Hę tabulæ ad Atheniensiū Duces delatæ, & inter milites vulgatæ aruſpicū mentes mirū in modū turbauerunt, quod oraculū Apollinis ijs tabularū nominibus perfunctū arbitrarentur. Reſponderat enim aliquando Pythias fore, vt Athenienſes Syracuſanis oībus potirētur: verum nō ad id tēpus, ſed cū Atheniēſis Calippus Dione interfecto Syracuſas eſt adeptus, oraculū reſpexiſſe videtur. Poſt hæc Atheniēſiū duces bipertita claſſe Camerinā Lamachus, Segeſtā Nicias nauigant. Sed cum Lamachus Camerinæos ad ſocietatē inducere nequiſſet, admoto littori exercitu Hyblā minorē oppidū in agro Geloo, quod hoſtiū erat, oppugnare cœpit. Quod cū viribus nequicq̄ ſuperaſſet, aduocatos ad colloquiū oppidanos ad deditionē fruſtra etiā eſt adhortatus. Quāobrē non minus apud ſuos, quàm apud hoſtes male audire cœpit. Nicias ex parte altera ſua claſſe recto curſu Segeſtā tetēdit, exploraturus Segeſtanorū, Selinūtinorūq; res, & an daturi eſſent pecuniā Segeſtani, quā ꝓ claſſe Athenienſibus promiſerant. Dū igitur per Tyrrhenū mare nauigat, ad ſiniſtrā Siciliam habēs, Himerā vrbē tenuit. Vbi nō receptus, ſed recto curſu Segeſtam petens Hyccarā Sicanorū (quod nunc Carinis eſt) ad mare tunc ſitū, Segeſtanisq; inimicū oppidū cepit. Vnde & Laidē formoſiſsimā poſtea meretricē, tunc verò paruulā inter alios captiuos cepit. Hyccara direpta, & ad cētū viginti talēta per haſtā ex ſpolijs, & omni præda coactis, Segeſtanis, quorū equitatus iā aderat, eā tradidit. Inde protinus Segeſtam delatus, ibiq. triginta talentis pro claſſe exactis, Catanam ipſe ex hac ora, & Lamachus ex altera cum claſſe redierunt. Atheniēſes porrò cum nihil adhuc præclari geſsiſſent, eoq; nomine in contēptū & ſuis, & Siculis veniſſent: Syracuſani eos reſumptis animis illudebāt: atq; ad eorū vſq; caſtra ꝓuecti tū alia, tū hæc ꝓbra eis ingerebāt: Nunquid potius ad habitandū ſecū in alienas, quam ad Leōtinos in ꝓprias ſedes collocandos veniſſent. His verbis Duces irritati cōſiliū ineunt, ſi qua ratione locum magno Syracuſarum portui proximum ſine dimicationis periculo occupare poſsint. Cōmentum igitur hoc ſunt machinati. Virum Catanēſem ꝓbatæ fidei Syracuſanis perq̄ familiarē Syracuſas mittunt: qui Catanēſiū quorundā Syracuſanę vrbis ſtudioſorum, quorum noīa explicaturus erat, noīe ſe miſſum diceret: ad hoc, vt cōſtituta nocte Syracuſani inſtructo exercitu Catanā peterēt. fore ꝓculdubio, vt Atheniēſes ſomno oppreſſos, & armis nudatos inuadāt, deleātq;: atq; eadē celeritate, ſi velint, eorū naues etiā incēdāt. Id verò certiſsime ſucceſſurū, pſertim Catanēſibus ijs, quorū noīe mittebatur, ad rē gerēdā auxilia porrigētibus. Ille mādatis acceptis, ꝓtinus Syracuſas verſus impigre iter arripuit. Intrepide oīa Syracuſanis exponit. Re ſine vlla fraudis ſuſpicione, quā fides nūtij familiaris remouerat, temere credita, Syracuſani cū eo & qua nocte copias educturi eſſent, & quęcūq; ad rē gerēdā neceſſaria eſſent, cōferūt, cōponūtq;: cūq; ijs paratis remittūt. Interea Selinūtini, & Geloi, & cōplures ex ſocijs alijs aliarū vrbiū iā Syracuſas aduenerāt, & delectū militū numerū vrbs habebat ingentē. Igit ad ſtatutā diē Syracuſani Catanā verſus ꝓfecti ad Symethū fl. caſtrametantur. Quod vbi Nicias, & Lamachus cognouerūt, oībus copijs in naues celeriter impoſitis Syracuſas

racusas cursum intẽdũt.magnũq; portũ nullo obsistẽte ante Olympicũ ingressi, ꝓ
otiũ copias oportuno loco munitiõibus,ac cęsis arboribus, stagnis insup, &locis
abruptis munito collocauerũt.Nauibus ꝑterea cæsas arbores,& ad mare cõporta-
tas,cãcellatimq; cõfixas ꝑtexuerunt.Partẽ verò castrorũ,q̃ depressior erat,adituq;
facilima, electis lapidibus,ac lignis arduã fecerũt.Syracusani vbi se fraude delusos
animaduerterunt,cõsternato agmine ad opẽ patrię ferendã citato retro cursu ꝓ-
currunt,ac primùm ad Atheniensiũ exercitũ propius accedũt. Deinde cũ ab Athe
niensibus non occurreretur,via Elorina trãsmissa castrametati sunt. At verò Athe
nienses vt Syracusanos ad bellũ paratos cõspexerunt, ita se & ipsi ad prælium instru
xerunt.Argiui dextrũ cornu,& Mantineiæ alterũ socij: Athenienses medium tene-
bant.Copiarũ dimidiũ in fronte octonis ordinibus munitũ erat. Dimidiũ alterũ,
quod ad tentoria erat, & ipsum octonis ordine quadrato agmine præferebat.cui
præceptũ erat quãcumq; partẽ exercitus laborare videret,ád eã subleuandã se cõ-
tinuò conferret.Intra hos ita instructos lixas,calonesq; posuerũt. Syracusani,qui
militia præstabant,denos senos composuerunt,populum videlicet omnem,& so-
cios,qui aderant. Nam Selinuntini primùm auxilio venerant,mox Geloi equites
ducenti.Camerinæi viginti.sagittarij propè quinquaginta. Quos equites nõ mi-
nus mille & ducentos dextro cornu iuxta iaculatores collocauerunt. Igitur signo
ab Atheniensibus primùm dato res ad manus deuenit, dubio Marte aliquãdiu di-
micatum est.Sed fœda interim tempestas cælo oborta tonitrua,& fulgura magno
aeris fragore Syracusanos,veluti prodigio territos à certamine auocant. Atheniẽ
ses vbi Syracusanos consternatos auersosq; ordines conspiciunt, inuadere illorũ
aciem statuunt.Et primi omniũ Argiui in læuũ Syracusanorũ cornu impetu ferũ-
tur.Et post Argiuos in oppositã sibi partẽ Atheniẽses in reliquas irrũpunt copias,
atq; in fugã vertũt.Occubuerunt tũ ex Syracusanis,& socijs quadringẽti, ex Athe
niensibus circiter quinquaginta. Etenim equitatu Syracusanorum,qui permultus
erat,& propè inuictus,inhibiti cũ tutò persequi hostẽ nequirent, in castra se rece-
perunt,trophæumq; extulerunt.Syracusani verò in via Elorina congregati præsi-
dium ad Olympicũ oppidũ,quod adhuc ipsorũ erat,posuerunt.Cæteri in vrbẽ re-
dierunt:ibiq; collectis suorũ cæsis corporibus digna parentatione præstita extre-
ma obsequia addiderunt.Athenienses receptis etiã suorum cadaueribus, ac pyræ
impositis Catanã nauigarunt,ac partim ibi,partim ad Naxũ in hybernis consede-
re.Posthæc vidẽtes Syracusanos equitatu præstare,nuntios Athenas miserunt,qui
equites,ac pecuniã peterent. Syracusani quoq; cũ bellũ atrox in longũ procedere
prospicerent,à Corinthijs,& Lacedemonijs suppetias & ipsi implorãt.Quorũ pre
cibus adducti Gilippũ Teandriæ filiũ rei militaris ducẽ exercitatissimũ cũ auxi-
liaribus copijs eis transmisere.& Corinthij quoq; vti requisiti fuerant,identidem
pollicẽtur.Syracusani cũ multitudinẽ Imꝑatorũ dãnosam in prima pugna potius,
quàm frugiferã sensissent,Hermocratẽ Hermiõis filiũ virũ cũ rerũ oĩum peritia,tũ
in primis rei militaris ꝓstãtia nulli Syracusanorũ secũdũ,& Heraclidẽ Lysimachi,&
Sicaniũ Exeresti filiũ,abdicatis quĩdecim viris,quos antea rei bellicæ ꝑfecerãt,Im-
peratores totius exercitus creãt. cũ q̃bus deinde segnitie Atheniẽsiũ cõspecta ex-
currẽtes Catanã vsq; oẽm regionẽ vrbi adiacẽtem populati sunt,ac castra etiã ho-
stiũ,quę nõ ꝓcul ab vrbe aberãt,incẽderũt.Posthęc Hermocrates vnã cũ alijs pluri
bus Camerinã ꝓ societate cũ Syracusanis obtinẽda ꝓfectus, quo forte & eodẽ tẽ-
pore Euphemus Atheniẽsiũ legatus vt ĩ fide iã data Camerinẽses perstare hortare
tur,cõuenerat:à Camerinẽsibus vtriq; cõsultò respõsum est, se neutri auxilia ꝓmis
suros:cũ tñ equites aliquot Syracusanis clã submiserint:ne si id Atheniẽsesq victo
res erãt,rescirẽt,ꝑfidię ab eis pœnas reposcerẽt.Interea Atheniẽsiũ classis, q̃ Ca-
tanę hybernabat,ad Messanã ꝑ ꝓditionẽ(si posset)recipiẽdã se cõtulit.Sed Syracu
sani ꝑduellibus,quos Alcibiades iã magistratu abdicatus detulerat,iterẽptis Mes-

ſanam iam antea firmiori,optimoq; præſidio munierant. Munierant & per ea tẽpora Syracuſas,vrbemq; muro,qua parte ſpectat Epipolim,incluſo intra mœnia Fortunæ templo,corroborauerant:ne ſi fortè malè pugnatum eſſet,ea parte,quæ fragilior erat,circumuallari poſſent. Apud Megarã etiã, Olympicũq; præſidia poſuerant.quinimo & quãcunq; regionẽ,qua deſcendi à mari in littus poterat,cãcellato vallo præcluſerunt. Dũ hæc Syracuſis geruntur:Athenienſes ineunte primùm vere Catana mouentes aduerſus Megarã nauigauerunt. Cuius agros populati ad caſtellũ quoddã Syracuſanorũ ſunt progreſsi.& cũ id non expugnaſſent,rurſus,& pedeſtri itinere ſimul,& nauigatione ad flumẽ ſe Teriã receperũt.Inde tranſgreſsi cãpeſtria vaſtauerunt:quoſdãq; Syracuſanos viros,in quos fortè inciderant,occiderunt,atq; trophæo erecto ad claſſem,quæ Catanã iã appulerat,redierunt. Subinde cũ omnibus copijs Centoripen,quod Siculũ oppidũ erat, profecti cũ oppidanis conuentione facta ſunt ingreſsi.Poſtea Ineſſę ſimul, & Hyblæ magnæ oppidorum,quæ prope Centoripen ſunt, ſegetibus incenſis, Catanã ſunt reuerſi.Vbi dũ morantur; Athenis ducenti quinquaginta equites, argentiq; talenta trecenta aduecta eis à Senatu,prout petierant, venere. Syracuſani eo cognito veriti ne hoſtes Epipolas locũ præruptũ,vrbiq; imminentẽ clàm occuparent, & Syracuſas ex ea parte muro obſtruerent,loci aditus obſeruare cõſtituunt.Non enim alia poterat parte conſcendi,cũ cæteræ arduæ,ac præruptæ ſint.Sub Aurorã igitur ſexcenti viri ex omnibus cohortibus,quibus Hermocrates iuxta Anapũ.fl.præerat, ad præſidiũ Epipolarũ ſeliguntur.ijsq; Dyomilius Andrius exul præfectus datur. Sed ea nocte Athenienſes cum copijs omnibus Catana relicta ad locum quendã, cui Leoni nomen erat,mille paſſus ab Epipolis diſtantẽ peditatũ omnem claſſe aduectum clam in terram exponunt. Nauales verò milites claſſe Tapſum peninſulam Manghiſi hodie dictam ſubierunt:ibiq; iſthmo vallis obſtructo ſubſederunt. At peditatus extemplo ad Epipolas defertur, conſcendensq; ab Euryclo, locum occupat. priuſq̃ Syracuſani ex Anapi agro,vbi ingens eorum exercitus aderat, ei ſuccurrerent.Cognita Syracuſani loci occupatione ſtatim ex vrbe auxilio affuerũt; tũ alij, vt quiſq; celerrimè poterat,tum verò ſexcenti illi milites cum Diomilio eorũ prę fecto.Diſtabat autẽ ab agro Anapi locus,vbi hoſtibus Syracuſani occurrerunt,tribus paſſuum milibus. vbi inito inter eos prælio,cæſiſq; Syracuſanis ferme trecentis vnà cũ Diomilio Præfecto,victoria penes Athenienſes ceſsit. Qui Syracuſanis iã in vrbẽ regreſsis,& redditis eis ſuorum cadaueribus,victoriæ trophæum erexerunt.Sequenti die cum nullus Syracuſanorũ obſiſteret: Athenienſes aduerſus vrbẽ progreſsi arcem apud Labdalũ in excelſa Epipolarũ crepidine excitarunt, qua parte Epipolæ Megaram ſpectant.Interea eis ex Segeſta equites trecenti,& a Siculis,& Naxijs ducenti quinquaginta,& ex Catana totidẽ auxilio ſuperuenere.Itaq; octingentis iã equitibus elati relicto apud Labdalum præſidio contra Tychã ipſi ſunt profecti.Quam obſidione tentatam cũ muro præpropere concluſiſſent; Syracuſanos pauor ingens inuaſit. Eaq; trepidatione mœnibus egreſsi in opifices fabros,qui murũ extruebant,irruunt,atq; ab incœpto repellere nituntur. Sed Athenienſibus equitibus contrà propugnantibus equeſtre certamen conſeritur, magniſq; vtrinq; animis dimicatur.Sed cũ Syracuſanorũ Duces abſq; ordine præliarentur:crebrò in terrã eorũ milites proſtrati profligantur, diſsipãturq;.Cũq;,nec in ordinẽ legio cogi poſſet,pars vna equitatus per Duces ĩ vrbẽ reducitur,pars altera ad impediendos Athenienſes, ne lapides legerent, longiuſue vagarentur, in agris dimittitur. Sed hanc cohors vna Athenienſium, atq; equitatus omnis adorti,primùm in fugam vertũt, deinde eam inſecuti nonnullos etiam occidunt. Poſtremò locum Polichnam Græce dictum, qui ciuitatulam Latinè ſonat, qui & Olympicum eſt oppidulum,portui magno imminentem hoſtes inuadunt, capiũt, communiunt: Iouiſq; Olympici templum eodem munimine concludunt, atq;

hoc pacto

hoc pacto Syracusas vtraq; parte obsident. Cumq; milites Iouis Olympij fanum præcipuis opibus,& pretiosis argenteis,atq; aureis donarijs insigne diripere vellent;Nicias religione ductus,sacrilegium horruit,& tam ipse, q̃ cæteri Athenienses magna circa templum vsi veneratione, nihil ex omnibus donarijs amouerunt,quinimo & sacerdotem etiam Syracusanum, qui ea custodiret(teste Pausania) ibidem reliquerunt. Sequenti die murum Aquilonem versus extruunt simul, & apud locum,cui nomen erat Trogilo,qua parte à magno portu ad alterum mare à Lamacho murus breuissimus fiebat,lapides, & materiem conferunt.Sed dum ille operi fabricæq; murorum nimis curiosè assidet, morbo correptus quem frenesim appellant,machinam inchoatam relinquere,coactus est. Tantis igitur vnà calamitatibus pressi Syracusani,Hermocratis per quem eorum vires iam in periculum erant deductæ,pertæsi,eius reiectis consilijs qua parte Athenienses ædificationem instituerant,murum & ipsi ne se circumuallari contingeret,vrbe egressi excitant,ducto ab vrbe principio subter ambitū muri Atheniensiū ex transuerso,excisis oleis Fani Iouis Olympici.ex quibus turres ligneas erexerunt. Adhuc enim tum maritima obtinebant. Hoc verò hoste aut inscio,aut non repugnante saltem cum celerrime Syracusani absoluissent, vna cohorte in operis præsidium relicta, in vrbem redierunt. Verùm Athenienses interea Syracusanis aquæductus,qui ad potandum ex Sortino oppido in vrbem aquam suggerebant, disciderunt:eosq; postea passim in tentorijs,partim pro vallo segniter excubātes,partim quoq; in vrbem regressos conspicati,trecentos ex suis milites,leuis præterea armaturæ aliquot constituunt,qui repente in subiectas Syracusanorum munitiones irruant:cæteris copijs bipartitis, altera manu ad vrbem, si illinc succurreretur,altera ad vallum,quà vicinum portale erat ordinatis. Proinde trecenti Athenienses impetu facto vallum capiunt custodibus illud deserentibus, & ad murum templo circundatum refugientibus.quo pariter & ipsi irrumpentes à Syracusanis vi reijciuntur,pluribus Argiuorum, & Atheniensium occisis. Cætere verò copiæ diruto muro,reuulsoq; vallo tensis trophæis,veluti victores retro ad sua castra secessere. Postero die locum arduum paludi imminentem, vnde ex Epipolis in portum magnum prospectus iucundus,& facilis est descensus, pariete cingūt. Sed Syracusani exeuntes rursus & ipsi vallum reparant inchoatum ab vrbe per mediam paludem, fossamq; pariter, & aggerem ducunt, ne Athenienses structuram vsq; ad mare possent producere. Athenienses completo superiori opere iterum Syracusanorum fossam,& vallum demoliri intendunt. Itaq; ex Tapso classem in portum magnum circumagi iubēt,ipsi sub solis ortum ab Epipolis in planum descendentes per paludem,quæ licet limosa esset,aquis tamen carebat,substratis foribus,latisq; asseribus, ac super inscendentes priusq̃ dies inferbuisset, fossam,& vallum præter exiguam partem,sed mox & id quod erat reliquum capiunt: prælioq; ibi commisso Syracusani superātur. Quorū qui in dextro cornu erant,ad vrbē,qui in sinistro,ad.fl.Anapū profugerūt.His transitū trecenti illi viri præcludere conati cursum ad pontē dirigūt.quos Syracusani equites Callicrate duce rei militaris gloria pręstantissimo suborti,fugere cōpellunt: dextrūq; deinde Atheniēsiū cornu aggressi primā illius cohortē nō mediocri formidine perculere. Lamachus,qui iā ex morbo ad se redierat,re perspecta, è sinistro cornu multis cū sagittarijs,assumptis etiā plerisq; Argiuis labentibus viriliter succurrit. Verùm cū fossam quandam transgressus à suis deterreretur, cum omnibus ijs, qui secum aderant,fortiter occubuit:licet Plutarchus singulari eum certamine à Callicrate prouocatum in duellum descendisse, atq; inter dimicandum multis vulneribus ictos tandem ambos cecidisse referat. Syracusani Lamachi & corpore, & armis potiti q̃ celerrimo cursu Atheniensium muros, & castra petebant. Quo viso, & hi quos sub initium pugnæ timor in vrbem coegerat, resumptis animis & ipsi

contra Athenienses rursus aciem instruunt: atq; eorum pars ad ambitum hostiũ, qui Epipolis erat obiectus, virisq; desolatus, conuersi illico exteriores decem iugerum munitiones inuadunt, atq; expugnant, expugnaturi proculdubio & ipsum ambitum, nisi à Nicia illinc ob oppressam valetudinẽ prohibiti fuissent. Is etenim solus, & absq; copijs infirmo etiam corpore cernens nullo pacto ob militum inopiam locum teneri posse, ministris, qui secum aderant, iniunxit, vt quicquid lignorum ante muros machinis parandis coniectum fuerat, ipsasq; etiam fabricatas ex lignis machinas in aceruum congestas incenderent. Eoq; consilio irruentium Syracusanorum, qui per flammas progredi nõ audebant, impetum cohibuit. Postea mortuis qui leui hoc prælio etiam cum Lamacho, si Thucydidem sequimur, ceciderant, hinc inde redditis, Atheniensium classis ex Tapso ad portum magnum concessit. Athenienses præterea, qui indefatigatè Syracusanos fuerant insecuti, iam ad vrbem obsidendam appropinquabant. Quo animaduerso Syracusani, qui superius erant, omnisq; pariter exercitus propere ad vrbem redierunt. rati non satis virium ibi ad prohibendum Atheniensium in muro ad mare pertrahẽdo institutum superesse. Proinde cum Atheniensium nauales pariter, & terrestres copiæ omnes adiunctæ essent, ab Epipolis, rupibusq; extructo vsq; ad mare duplici muro Syracusas vrbem concluserunt. Interea plures Syracusanorum res labantes conspicati, apertè ad Athenienses defecerunt. ita, vt vndiq; etiam ex ora maris Tyrrheni nauigia omnis generis conuenerint, quæ commeatum militibus Atheniensibus, ac necessaria suppeditarent. Iis calamitatibus Syracusani penè exanimati, proprijsq; iam planè viribus diffisi, de pace inter se cum Nicia etiam tractare cœperunt: præsertim cum auxilia è Lacedemonijs, & Corinthijs promissa non aduentassent. Hinc omnia etiam sibi iam tuta timebant: adeo, vt inter se quidem mutua suspitione vacarent. Duces præterea ipsos, quorum ductu tot cædes, & bellorum clades sibi obuenerant, vel vt imperitos, vel vt proditionis suspectos abdicarunt: eorumq; loco Heraclidem, Eucleam, & Telliam suffecere. Dũ in hoc infœlici rerum successu res Syracusanorum essent: Gilippus Lacedæmonius Cleandridæ filius à Spartanis, & Pythen à Corinthijs cũ copijs auxiliaribus missi circa Leucadem adsunt, recto cursu Syracusanis auxilio venturi. Sed audita Syracusanorum obsidione, duplicisq; muri circumuallatione: Gilippus desperans socijs posse amplius subueniri, in Italiam cursum deflexit: vbi fœda tempestate iactatus nauibus penè omnibus concutitur. Quibus deinde cum in Locros ex Tarento adnauigasset; certior ibi factus Syracusis per Epipolarum partem copias inferri posse, ex Locris in Siciliam nauigare cœpit. Nicias Gilippi accepto aduentu, eiusq; classis naufragio, & rerum successibus supra modum etiam animo elatus nullam aduenientis Gilippi habebat rationem. Augebant præterea eius animos clandestina per occultos nuntios cum Syracusanis habita colloquia: quæ sub certis conditionibus vrbis deditionem pollicebantur. Ea itaq; fiducia Nicias factus securior neq; aditus munire custodijs, neq; Gilippo aduenienti præsidia opponere curabat. Interea Gilippus, & Pythen secum diu consuluerunt, dexteriora ne Siciliæ littora tenderent, & cum periculo per hostium classem Syracusas ingrederentur, an verò nauigatione ad leuam directa fretum excurrendo Himeram peterent: vt comparata ibidem, quam possent, militum manu incautis Atheniensibus terrestri itinere in vrbem Syracusas per Epipolas reciperentur. Tandem de industria præterita Siciliæ dextra, Rhegium & Messanam præteruecti emenso freto Himeram versus nauigarunt. Vbi Himerensibus ad belli societatem inductis, Selinuntinis etiam, qui in Syracusanorum fide perstabant, certum locum, diemq; quo ab eis copias expectarent, præscripsere. Geloos quoq; ad submittendos milites excitarunt, Siculorum postremò complures vrbes (defuncto eo tempore Archonide eorum Rege) societatem quoq; cum Gilippo inierunt. Qui auctis

hac sociorum

hac sociorum confœderatione ad tria ferme armatorum milia suis copijs, terra Syracusas contendebat. Harum rerum Syracusani inscij populum in concionem conciuerant: vt quibus conditionibus pax à Nicia esset petenda consulerent: inter quos tum de legatis primum ad petendas inducias mittendis conuentũ est. Interea verò ex improuiso Gongylus vnus è ducibus Corinthiacæ classis cum vna tantùm triremi à Gilippo missus Syracusas appulit. Ad quem repente totius ciuitatis frequentia concurrit. Qui vbi eum à Gilippo missum, illumq; breui maximis copijs auxilio affuturum audierunt: licet lætis animis omnibus lætum omen exciperetur: non tamen plena verbis eius fides adhibita est, quousq; nuntius alter superueniens à Gilippo mandata detulit, vt venienti sibi obuiam Syracusani occurrerent. Eo demum nuntio alacriores redditi vrbem constantius tutantur. Nec multo pòst Gilippus dum Syracusas properat, in itinere Legham Siculorum oppidum, hostium studiosissimum expugnat. Et deinde acie expedita ad Epipolas, tanq̃ ad prælium proficiscitur, ascendensq; ab Euryclo, qua parte Athenienses primùm ascenderant, contra hostium munitiones perrexit. Athenienses etsi murum duplicem ad mille ferme passus ab Epipolis ad portum magnum extruxissent: interruptum tamen circa maris prospectum (aliquot adhuc locis) erat opus: quod in tanta celeritate perfici non poterat. Inde igitur conspicati aduersus eos Gilippum aciem dirigere, & præuidentes Syracusanos in pugnã exituros, sese ad prælium & ipsi expediunt. Ibi verò dum vtrinq; instructæ starent acies: Gilippus in conspectu Atheniensium depositis armis progressus per preconem eis edixit. Si Sicilia intra quinq; dies abire vellent, tutò inde eis exire licere. Cui Nicias nec respondere quidem dignatus est. Scribit Timæus Gilippum cum primùm aduenisset, parum apud Syracusanos existimationis promeruisse: imò & processu temporis contemptui quoq; habitum, ludibrijsq;, ac scommatis potius q̃ honore exceptum fuisse; adeo populi animos primo suo aspectu offendisse. Thucydides verò, & Philistus Syracusanus, qui huius belli rebus administrandis non otiosus spectator interfuit, cum admiratione quadam & reuerentia à Syracusanis veneratum tradunt, cum in chlamyde semilacera, & solo baculo, quibus Gilippus prodibat in publicum, ciuitatis Laconicæ speciem, & dignitatem contemplarentur. Porrò Gilippus paratis vtrinq; legionibus cum tumultuariè Syracusanos, perturbatosq; progredi cerneret, in locum patentiorem eos reduxit. At Nicias milites contrà non mouit, sed quietos sub castrorum muro continebat. Quod vbi Gilippus animaduertit, exercitum ad verticem montis Temenites adduxit: ibiq; castrametatus sequenti die maiorem militum manum ad muros Atheniensium admouit, ne per vices hostibus sibi mutuò succurrendi potestas esset. Missa deinde copiarum parte Labdalum arcem vi cepit, occisis Atheniensibus, qui in presidio latitabãt. Nam reliqui Athenienses in castris erãt, & arcem hanc inde conspicere minimè poterant. Eodem quoq; die Triremis Atheniensium vna dum portum magnum subiret, à Syracusanis est capta. Post hæc Syracusani ab vrbe per Epipolas sursum versus murum extruxerunt: ne Athenienses vrbem amplius vallo cingere possent. At illi absoluto iam ad mare muro, quem totis viribus perfecerant, in superiora se receperunt. Cumq; quædam muri pars fragilis esset; Gilippus ad eam noctu cum exercitu profectus, cum Athenienses id sensisse, obuiamq; prodire vidisset, tacito agmine retro abijt. Hunc murum cum subinde Athenienses sublimius excitassent, per seipsos ibi excubias faciebant, socijs ad reliquas muri partes tutandas collocatis. Visum præterea est Niciæ Plemmyrium promontorium, quod è regione vrbis prominet, & portus magni fauces coarctat, muro sepiendum fore: vt & commeatus, ac rerum necessariarum facilior, propinquiorq; esset receptus, & fauces portus in potestate haberet. Iam enim post Gilippi aduentum cum terrestribus copijs vrbis

expugnationem minus speraret, ad nauale bellum totum animum adiecerat. Instructa deinde militibus classe postq̃ triplici præsidio murum firmasset, Plemmyrium capit, classemq; in statione ponit. Ex eo tempore Atheniensibus successus simul, & fortuna defecit. Enimuero & aquæ penuria multi eorum interierunt. Et quoties ad cædenda ligna prodibant, ab equitatu Syracusanorum, qui apud oppidum Olympieum statiua tenebat, fœdè opprimebantur. Interea Nicias cognito quòd cæteræ Corinthiorum naues, in Syracusanorum auxilium aduentarent ad eas intercipiendas viginti naues circa Locros, & Rhegium, & promontoria Siciliæ & ipse mittit. Gilippus verò cum murum inter Epipolas extruxisset, vbi sibi tempus præliandi adesse visum est, inter vtrunq; murum primus omnium hostes inuasit. Cumq; ad manus deuentum esset: Athenienses (Syracusanorum magna clade facta) victores Gilippi culpa extiterunt, qui cum intra muros aciem instruxisset, bellandi vsum equitibus, & iaculatoribus eripuisset. Qua clade Gilippus non animo fractus, q̃ primùm mortuorum cadauera recepisset: mutato aciei ordine rursus postridie in hostes irruere statuit. Milites proinde longius à muris, q̃ nuper produxit, equitesq; ac iaculatores in loco spatioso è regiõe Atheniensibus opposuit, Pugnam igitur maioribus animis redintegrat, sinistrumq; equitatus Atheniensis cornu, quod in ipsum spectabat, continuò impetit, profligatq;. Quo viso, & reliquus Atheniensium exercitus animis deijcitur, atq; in fugam dissipatus vertitur. Quos Syracusani vsq; ad castra fugientes insecuti sunt. Ac tum ibi quantum in bello rei militaris scientia posset, Gilippus hoc suo exemplo, apertaq; re gesta declarauit. quippe qui ijsdem militibus, atq; in eodem loco pugnans aciei solùm mutato ordine Athenienses vicerit, à quibus paulo antè ingenti ipse prælio superatus fuerat. Parta victoria Syracusani sequenti nocte murum, quem ceperant, vsq; ad hostilem perduxerunt. ita vt ab Atheniensibus neq; amplius ab opificio prohiberi, neq; contrà circumuallari possent. Post hæc appulerunt Ambraciensium, & Corinthiorum duodecim, quas suprà diximus, naues, quibus Erasinides Corinthius præerat. Quorum interuentu muri opus à Gilippo inchoatum celerrimè ad summam perfectionem est perductum. Quo facto Gilippus vrbe egressus terrestri itinere Siciliæ ciuitates, quæ à Syracusanis desciuerant, obibat, easq; rursus in fidem recipiebat, atq; vndiq; exercitum comparabat. Tum quoq; ne maritimis viribus cederent, ad classem colligendam totis animis, opibusq; intendebat. Quocirca & Legatos Lacedemona, Corinthumq; rursus emittit: qui plus copiarum Syracusas accerserent: quippe quòd in principio, non in fine belli euentus adiuuandus esset. Nicias ex altera parte videns Syracusanorum vires terra, mariq; inualescere, suisq; iam nihilo esse inferiores, ab Atheniensium Senatu, & populo per literas, & nuntios postulat, vt triremes, pecunias, copiasq; quantas possunt, q̃ celerrimè transmittant, nec non & idoneos Prætores qui loco Alcibiadis fuga subrepti, & Lamachi interẽpti belli munia obeãt, ac ipsũ senem & ægre belli molem sustinentem abdicent. Proinde maturatò opus esse: alioqui de ingenti clade toti Atheniensium Reip. periculum imminere, prænuntiat. Niciæ literis in Senatu recitatis, omnia ex sententia sunt ei ad bellum decreta, Magistratus solùm abdicatio negata. Nihilominus donec collegas mittant, duos, qui cum eo erant, Menandrum, & Euthydemum delegere, qui secum in partem bellici oneris succedant. Nec multo pòst collegam vnum Eurymedontem Thuclis filium circa brumam cum nauibus decem, argentiq; centum & viginti talentis Athenienses in Siciliam misere. Propediem & Demosthenem Alcisthenis filium cum maioribus viribus alterum collegam additurі. Contrà Lacedemonij, & Corinthij auditis quæ post Gilippi in Siciliam appulsum circa Syracusas gesta fuerant, summa ope classem, terrestresq; copias ad bellum instruunt: ac subinde mille sexcentos numero milites Spartiatas, Corinthios, & Bœotios cum nauibus

vigintiquinq;

vigintiquinq; Syracuſas auxiliares legant. Athenienſes quoq; & ipſi Demoſthenem cum nauibus quadragintaquinq;,in quibus erant mille & ducenti Attici generis,& inſulani complures,aduehunt. Reparatis itaq; iam vtrinq; copijs Syracuſani ob ſecunda prælia, quæ in terris geſſerant,animo elati, & hortatu Gilippi,& Hermocratis claſſem opulentiſsimam educunt,pugnamq; naualem cum Atheniēſibus experiri decernunt. Habebant in portu magno triginta quinq; naues bello inſtructas,in minori vero quadraginta quinq;:ſed fauces magni portus, quæ anguſtæ ſunt,ab Athenienſibus,qui circa Plemmyrium erant,cuſtodiebantur. Quãobrem Syracuſanæ naues in vnum coire abſq, ambiguo belli diſcrimine non poterant. Quod Gilippus animaduertens noctu pedeſtre agmen circa iſthmum Plemmyrij duxit:vt eodem momento ipſe à terra, & naues à mari Plemmyrium, quod ab Athenienſibus tenebatur,aggrederentur. Igitur è veſtigio Syracuſanorum triremes trigintaquinq; è portu magno, & ex minori quadragintaquinq; eo conſilio ſoluunt,vt coeant,& ſimul Plemmyrium adoriantur. Athenienſes ex ſexaginta nauibus,quas ad Plemmyrium habebant,contra trigintaquinq; Syracuſanas,quæ in portu erant,ſolùm vigintiquinq;, cæteras contra eas,quæ è portu minori ſoluebant,educunt. Cæterùm cum Syracuſanorum claſsis remis impulſa magni portus è faucibus erumpere niteretur: vigintiquinq; Athenienſium triremes contra eam irruunt, & egreſſum inhibent. Quibus Syracuſanæ naues magna vi ſe opponunt:atq; in ore ipſius portus non ignauum certamen initur. Vbi confligi cœptum eſt:iam vndiq; ex Plemmyrio Athenienſes ad mare collecti littus compleuerant,partim ſpectandi naualis prælij ſtudio;partim vt ſiquid pugnando ſuis aduerſi obtigiſſet, auxilio quamprimum ſuccederent. Gilippus vbi Plemmyrij præſidia negligentius ab hoſtibus haberi ſenſit, ad eorum propugnacula procurrit,in quibus nautica omnis facultas,& pecuniæ,tum rerum, ac militum omnium apparatus reconditi tenebantur. Quò cum perueniſſet,repente Plemmyrij muros adoritur,& primum è tribus,qui maximus erat, & deinde alios minores paruo labore capit. Ea re cognita Athenienſes,qui ad mare deſcenderant, ad ſuppetias recurrunt. Sed Gilippus contrà obſtitit,magnamq; eorum cædem fecit. Tũ clamore ingenti,tumultuq;, ac ſonitu per caſtra ſublato, re inſperata variè Athenienſium acies perculſa funditur,atq; in reliquam ſtationem confugit. Sed quàm id negotium Gilippo proſpere ſucceſsit,tam naualis pugna Syracuſanis fuit infœlix. Enimuero cum initio pugnæ res eis ſatis ad votum eueniſſent, nauesq; minoris portus Athenienſibus fruſtra obnitentibus in portum magnum perrumperẽt, dum nimium,& abſq; ordine accelerãt,in internas naues incompoſitæ impingũt. Quo viſo victi Athenienſes agmine collecto cõuerſi impetum victorum primum comprimunt; inde etiam diſperſas eorum vires frangunt, verſaq; fortunæ vice eos in fugam vertunt,atq; inter inſectandum naues eorum vndecim ſupprimunt, reliquas in Inſulam vſq; per multis Syracuſanorum interfectis inſecuti compulerunt. Soluto prælio ab vtriſq; trophæa ſunt erecta:ab Athenienſibus victoria nauali obtenta;à Syracuſanis re terreſtri optime geſta. Siquidem Athenienſes ex Syracuſanorum naufragijs collectis manubijs trophæum in paruula inſula, quæ faucibus magni portus,ac Plemmyrio præiacens à. S. Martiano hodie nomen habet,in Syracuſanorum ludibrium erexere, atq; in ſua caſtra reuerſi ſunt. Syracuſani verò pro tribus muris apud Plemmyrium adeptis in eodem loco tria & ipſi ſtatuere trophæa.atq; ita contigit, vt vno, eodemq; prælio vtriq; & victi fuerint, & victores. Sed Athenienſium inſignior fuit clades. Nam Gilippus capto Plemmyrio,& præſidijs munito ingenti Athenienſium pecunia publica,priuataq;, omni præterea bellico apparatu,quæ in eum locum veluti in ærarium fuerant deportata,potitus eſt. Ad hæc Syracuſani parta terreſtri victoria iam portus magni fauces,& portũ ipſum apertum habebant. Quo euenit,vt Atheniēſibus cõmeatus

in caſtra

in castra deinceps sine periculo minimè subuehi potuerit: quippe quod in portus ingressu assidue paratam tenerent classem, Syracusaniq; aduenientes Atheniensiũ cum commeatu naues exciperẽt. Quocirca nihil æquè Atheniensibus obfuit, atq; Plemmyrij amisio. Quæ & illis languorem, & suis audaciam præbuit. Nam & pauco pòst tempore Syracusani naues duodecim cũ Agatharcho Syracusano classis Præfecto in Italiam ablegarunt, quòd fama erat naues pecunia onustas Athenis ad Niciam in Siciliam ea cursum tenere. Miserunt & nauim vnam Peloponnesum, quæ Spartanos, Corinthios, ac socios cæteros prosperè à suis gesta doceret. Porrò Agatharchus cum sua classe Atheniensium nauibus in alto Appuliæ mari occurrens magnam ex illis partem oppresit; & in ijs vnã, quę stipendium in Atheniensium castra deuehebat. Et in ora Cauloniæ maritima ingentem materiam, quam ad ædificandas naues Athenienses ibi comparauerant, iniecto igne exusit. Sed cum in reditu circa Megaricum maris tractum viginti Atheniensium naues in eum irruissent; vna tantum eius naui ab hostibus intercepta ipse cum cæteris de medio eorum fuga subductus incolumis Syracusas redijt. Occluserant & minorẽ portum cathena lignea: ne in eorum naualia, quæ ibi erant, Athenienses vel irrũperent, vel ignem inijcerent. Hanc Athenienses rescindere tentarunt, oneraria vna naui turrita, ac loricata, ne in aggrediendo offenderentur, expugnationi admota. Sed Syracusanis ex naualibus in Athenienses missilia iacientibus, & viriliter propugnantibus, suo conatu illi frustrati ab incepto destiterunt. Dum hæc Syracusis fiunt: Demosthenes vbi in Gręcia copias coegit, cum quibus ad suis subueniendum in Siciliam traiecturus erat; ex Aegina in Peloponnesum nauigat, Charicliq;, qui cum triginta ibi erat nauibus, iungitur. Corcyram inde versus cursum tenet, sed nauigatione intermissa circa Zacynthum, Cephaleniam, aliasq; circumiectas insulas aliquandiu ad delectum militum habendum subsedit. Cui circa ea loca tardanti Eurymedon è Sicilia pro solicitandis auxilijs veniens occurrit; qui ei Plemmyrium à Syracusanis fuisse receptum nuntiauit. Sed dum hi in eis locis ex socijs diuersis copias in Siciliam traijciendas augere student: in Sicilia Legati Syracusanorum, qui post expugnatum Plemmyrium Siciliæ ciuitates adierant, easq; præsenti rerum successu in Syracusanorum societatem adduxerant, cum bis mille & trecentis auxiliatoribus, quos tum ab Himera, tum ab alijs socijs vrbibus contraxerant, Syracusas petebant. Quo Nicias cognito, ad Siculos socios, Centuripinos præsertim, & Alicienses (qua Syracusani necessariò transituri erant ob negatũ ab Agrigentinis per eorũ agros iter) scribit, vt hostes, insidijs adoriãtur. Igitur ad iussa parati tribus in locis transituris hostibus insidias posuere: vbi cum ad insidiarum locum Syracusani peruenissent, repente à Siculis inuasi octingenti ex eis, legatiq; omnes pręter vnum Corinthium trucidati interiere. cæteros mille & quingentos legatus Corinthius licet disiectos Syracusas incolumes perduxit. Subidem quoq; tempus Camerinæi armatos quingentos, iaculatores trecentos, totidemq; sagittarios, & Geloi quoq; naues quinq;, iaculatores quadringentos & equites ducentos Syracusas auxilio miserunt. Et iam omnis ferè Sicilia præter Agrigentinos, qui nondum partibus adhæserant, ad Syracusanos defecerat. Athenienses interea cognito, quod propediem cum Demosthene Prætore classis ingens auxiliaris eis ventura esset, statuunt ante illius aduentum fortunam belli nullo pacto amplius experiri. At Syracusanorum consilium contrà erat. Enimuero sociorum accessu viribus aucti: & priusq̃ Demosthenes aduentaret, & nouis auxilijs Athenienses inualescerent; omnia moliri; intra munitiones sese continentes hostes lacessere, ad pugnam irritare, & classe instructa cunctãtes inuadere decernũt. Mari itaq;, & terra acriter aliquandiu, incertaq; victoria dimicatum est: nisi quod duæ Atheniensium naues perierunt. Posthæc suadente Aristone Corinthio Pyrrhychi filio, rei naualis peritissimo, Syracusani nauium proras & breuiores, &

depressiores

depressiores constituunt, vt contra Atheniensium naues, quæ infirmiores ipsa figura proras habebant, quarumq; rostra vel ob id nihil eis damni afferre poterāt, quod impetum facere q̃ facilime non possent, Igitur Syracusani singulis propè diebus rostrorum concursu Atheniensium triremes vexabant, castra hostium inuadebant, terra, mariq; nihil quietis hostibus promittebant. At cum sua se arte Athenienses aliquandiu tutati irritamentis modum fieri nō viderent, incalescunt tandem, pugnæq; studio incenduntur, ac exæstuant, neq; diutius tam insolenter, tamq; impune hostem sufferendum censent. Arma proinde expediunt, seq; ad decertandum accingunt, ac classem octuaginta nauium instruunt: sed onerarias ante triremium stationem certo inter se spatio collocant, vt per ea interualla foret triremibus, si fortasse ab hoste vincerentur, in tutum recursus. Erant Atheniensium triremes sicuti numero, ita & celeritate Syracusanis superiores. Nautæ præterea rei nauticæ peritia, ac disciplina quoq;, & arte præstantiores. Verum hęc omnia etsi ad victoriam in aperto mari non parui momenti essent, in angusto tamen portus magni sinu, vbi certamen est commissum, parum valuere. Accessit ad hæc ars quoq; Syracusanorum, qui dum Atheniēses se ad aciē parasse cernunt, quo incautos hostes adoriri possent, nullo ipsi belli dato indicio, ad stationem recepisse se simulant, rerum quoq; venalium forum fingunt: quo nautæ ad cibos emendos confluunt. indeq; veluti ad prandendum clàm omnes triremes ascendunt. Quæ omnia industriam, & quæ Atheniensibus alia fuerant in belli ratione potiora, & æquabant, & superabant. Athenienses his visis nullam eo die naualem pugnam futuram, sed omnia tuta esse arbitrati, ad prandium & ipsi se conferunt. Syracusani verò vbi hostes remisso præliandi ardore ad cibum operam conuertisse cernunt, repente in eos nihil tale suspicantes procurrunt, inuehunturq;. Athenienses hostium tumultu audito ieiuno corpore, nulloq; ordine ægrè tandem naues ascendunt, atq; vt possunt commodissimè obsistunt: dato signo pugnam ineunt: triremibus consertis Syracusani Athenienses protinus occupant; nihil otij ad expeditionem, nihil quietis illis relinquunt: primos, qui ex tabulatis impetum repellebant, hastis transfigunt, indeq; deijciunt; complures fundis, saxisq; petunt, ac locis vndiq; deturbant, in plerosq; rostris incursant, atq; per aduersas proras infodiunt. Postremò propius congressi comminus gladijs rem gerunt: iamq; nauale bellum speciem pugnæ pedestris referebat. Vbi afflicti vndiq; Athenienses in fugam præcipites aguntur. quos Syracusani summa vincēdi libidine insectati, septē eorum triremes fluctibus supprimunt, plerasq; compagibus discussis ad munia belli prorsus inutiles reddunt. Plures eo bello capti: plurimi sunt interfecti. hostibusq; cum terra, tum mari profligatis Syracusani victoriæ trophæum circa littus erexere. Sed dum ipsi in certam rerum suarum spem hac victoria efferuntur: ecce repente Demosthenes, & Eurymedon cum ingenti classe, innumerisq; copijs adnauigantes procul apparent. Nam in transcursu à Thurijs, & Messapijs iure societatis præsidio accepto septuaginta tres naues adducebant; milites ad quinq; milia; iaculatorum, ac sagittariorum, funditoribus etiam admixtis ad tria milia, præter eos, qui in onerarijs ad supplementa vehebantur. Armorum præterea pecuniæq; magnam vim: ad hæc machinas, & omnifariam instrumenta ad expugnationem idonea. Armis præterea ac militaribus signis nautarum, ac tubicinum turba adeo exornatæ triremes erant, vt scænici apparatus magnificentiam præ se ferrent. Quibus cognitis Syracusani fracti rursus animis spem omnem, ac fiduciam, quam de priori victoria ceperant, mox deposuere, ac retrolabuntur. Demosthenes Niciæ iunctus explorato iam satis vrbis situ, non terendum tempus, sed dum se terribilem scit esse hostibus, vrbem aggrediendam censuit: ne cunctando contemnendum se Syracusanis, veluti antè Nicias, proponeret. Celerrimè igitur extrema quæq; experiri, captaq; vrbe Athenas regredi statuit. Quod cum Nicias

audisset,

audisset, eius audaciam admiratus orabat, nequid temere aggredi properaret: cunctationem nanq; hostibus plurimùm obesse; quòd neq; sumptus diutius tolerare diuturnitate inopiæ possent, & à socijs eos non multo pòst desertum iri necesse esset: fore, vt in summis rerum difficultatibus ad conditiones rursus pacis petendas, quemadmodum & antea concurrant. Et iam non pauci ex Syracusanis erant, qui clandestinis nuntijs Niciam ijs ipsis de causis admonebant, ne quo modo remitteret obsidionem. Sed Niciæ consilio Demosthenis sententia apud milites præualuit. qui etiam omnes collegas ad occupandas Epipolarum moles hortatus, assumptis decem grauis armaturæ, totidemq; leuis militum milibus è stationibus egressus, Syracusanum circa Anapū.fl.agrum populatur. mox pedestribus copijs simul, & classe eam regionem sine hostium occursu obtinet: ac postremò ad Epipolas inuadendas ipse se parat: quinq; dierum cibaria portari iubet, & eos, qui lapides legant, & qui struant, reliquumq; missilium apparatum portent, vna cum rebus ad ædificandum necessarijs, si loco fortè potiretur, secum assumit: conuocatisq; collegis solo Nicia ad muros suos relicto cum omnibus copijs ad institutum contendit. Vbi igitur iam Euryclo propinquabat, repentino, atq; improuiso in Syracusanos impetu irruit, eorumq; murum occisis custodum pluribus capit, cumq; è custodibus aliquot q̃ properè dilapsi tribus Syracusanorum castris, quæ in Epipolis erant; hostium introitu nuntiato sexcentos viros, eosq; etiam, qui primi ad hanc ingressus partem excubabant, protinus in subsidium exciuissent: Demosthenes, atq; Athenięses primum impetum facilè fregere: ac intra molis septa penetrando proximas hostium munitiones inuadunt, capiūt, & pinnas detrahunt. Hermocrates verò cum Syracusanorum electa manu, & Gilippus quoq; cum suis præpropere è propugnaculis exeuntes hostibus in occursum prodeunt. & cum per noctem inopinato hostium occursu premerentur, attoniti ad pugnam compulsi sunt: & primo quidem congressu repulsi, cum tamen Athenienses veluti victores nondum expugnata Epipolarum loca cupidius, q̃ par erat irrumperent, longiusq; expatiarentur; Boeotij exorti sese ingerunt. eosq; nō minori, q̃ irruperant, impetu, fundunt, atq; eijciunt. Vnde Athenienses ingens perturbatio, atq; difficultas circumuoluit, quam noctis caligo non mediocriter grauauerat. Fulgente siquidem luna amicum ab hoste non discernebant; adeo corporum, & armorum multitudine repercussa infirmū, debilemq; reddebat intuitum. Fortè etiam ita in acie constiterant, vt eis illa à tergo luceret: quò præse iacentes vmbrarum tractus, armorum fulgorem, suorumq; numerum ipsimet occultabant. contraq; aduersis clypeorum vmbonibus lunæ radij repercussi & hostium maiorem videri numerum, & armorum claritatem lucidiorem efficiebant. His igitur causis in diuersa præcipiti ordine ruunt. Hinc quicunq; eis occurrebant, etiam socios pro hostibus formidatos refugiebant. Et cum in angusto loco armati ex vtrisq; non pauci versarentur: omnia eis perculsa apparebant. Syracusani verò socijq; victores magno vtebantur clamore, quòd nequibant aliter per noctem quid sibi opus esset, significare. Athenienses quoq; contrà suos quæritabant, & signum tesseræ, quod symbolum est, ex se mutuò requirebant; ꝙ nulla re alia dignosci possent. Sed & hoc maiorem sibi perturbationem præbebat: quod omnes simul, & idem percontarentur. præter hæc autem præcipuè illis obfuit modulatio pæanis, qui hymnus & pro victoria in Apollinem decantantium erat. Qui cum similis vtrorumq; esset, animos confundebat: ita vt inuicem se vel trucidarēt, vel saltem congrederentur. Eorum etiam pleriq; fugati per abrupta locorum imperitia præcipiti fuga cum arctus esset ex Epipolis ad regrediendum descensus, in interitum ipsi corruerunt. Nonnullos præterea alios alio itinere dispersos, palantesq;, vbi illuxit, Syracusanorum circumfusus equitatus obtruncauit. Proinde Syracusani vna cum socijs fortunam propensius prosecuti, hostium supra duo

milia, &

milia, & quingentos necarunt non minori eorum numero fauciato: ex quorum spolijs prædam etiam non inutilem retulere. Atq; ita ex inopinato parta victoria apud Epipolas duo statuerunt trophæa, vnum qua parte hostes ingressi, alterum vbi à Boeotijs primùm repulsi sunt. atq; exinde audentiores facti non solùm sua tueri, sed aliena quoq; appetere animo concipiunt. Quocirca Sicanum ex Prætoribus vnum quindecim cum triremibus Agrigentum, vbi inter ciues orta erat seditio, ad sedandos tumultus, occupandamq; vrbem mittunt. Gilippus quoq; terrestri itinere ad Siciliæ vrbes ad auxilia vndiq; contrahenda exijt. Tum Atheniensium duces cum è clade accepta, tum exercitus imbecillitate, sæuienteq; cœli inclementia, quæ ex cœno palustri, limoq; prouenerat, exercitumq; inuaserat, in arduas adducti difficultates conferre inter se consilia cœperunt. Demosthenes Epipolarum occupatione, suoq; conatu frustratus confestim obsidionem soluendam, abeundumq; Athenas censebat, nec frustra Syracusis asidendum: sed satius esse patriam solùm contra Spartanos tueri, q̃ procul, & in alieno propè orbe incassum tempus, pecunias, copias ipsas, salutis, imperijq; columen terere. nec Eurymedon multum ab eo dissentiebat. Nicias contrà, asidendum adhuc; atq; eò impensius, quòd clam à Syracusanis plerisq; Atheniensium studiosis per literas certior factus fuerat, futurum, vt breui Syracusæ caperentur, si in obsidione perseueraretur. Hac igitur sententiarum diuersitate distracta cónsultatione nihil certi decernitur, sed in loco perstant. Interea Gilippus, & Sicanus redierunt: Sicanus quidem negotio infecto: quia dum apud Gelam ipse adhuc ageret, seditio Agrigentinorum sedata est. Gilippus verò ex Siculis, Selinuntijs, Gelois, Himerensibus, & Camerinæis maxima militum præsidia secum adduxerat. Crescentibus igitur Syracusanorum viribus, ipsis augebantur. Atheniensium contrà. ceciderunt animi: eoq; magis, quò morbus in suos durius grassabatur. cui non parum etiam addiderat ponderis Ducum inter se dissensio. Qua perterritus Nicias reditum in patriam, sed clandestinum probare cogitur. Cæterùm cum instructis omnibus sub auroram ad naues conuentum esset, parareturq; nauigatio: luna, quæ plena erat, noctis initio eclypsim passa est. qua turbatus Nicias accitos aruspices consulit. A quibus ad alterum lunæ circuitum profectionem differri oportere responsum est. Quo non Nicias modò, sed & cæteri ingenti formidine correpti à vatibus decretum tempus expectandum esse iudicauerunt. Syracusani cognita per transfugas dilationis causa adaucti audacia terra, mariq; morantes infestare statuunt. Terrestri exercitu murum, & castra eorum obsident, nauibusq; in latum ordinem directis fauces portus occupant: vnde probris, & conuitijs hostem lacceßebant. Interea Heraclides nobilitate insignis adolescens, triremi, qua ferebatur, alias prætergressus in hostes licentiosius inuehebatur. Quem Atheniensium nauis vna insecuta parum abfuit, quin retro ad suos fugientem comprehenderet. Cuius periculo commotus Poliuchus auunculus eius cum decem triremibus, quibus præerat, in altum delatus auxilio venit. Cæteri Syracusani de Poliuchi salute metuentes vno consensu nauali certamine dimicare constituunt. triremes septuaginta sex parant, militibus instruunt, atq; ad prælium expediunt. terrestres etiam copias in ordine disponunt, vt hostes terra, & mari adoriantur. Athenienses etsi consternati animo, & iam tum ad fugam parati, vrgente tamen discrimine sex atq; octuaginta triremes militibus impulsi & ipsi complent. subinde acies instruunt. Dextrum cornu Eurymedonti datur. cui cõtrà à Syracusanis Agatharchus Pretor disponitur. Alterum Atheniẽsium cornu Euthydemus duxit. huic Sicanum Syracusani ducem opposuerunt. medium agmen in Atheniensium acie Menandrus tenuit. In Syracusana Pythes Corinthius. Signo itaq; dato phalãx

Atheniensium iuxta littus sese porrigit. inde Eurymedon illorum dux cum maiori triremium numero confideret, procul à suis sensim abnauigando, cornu Syracusanorum circumuenire nitebatur. Quem vbi ab ordinibus, & reliquo agmine satis digressum Syracusani conspexerunt, rapto impetu, remisq; citatis in eum feruntur, intercipiunt: atq; intra sinum, cui Dascona eo tempore nomen erat, quem Syracusani præsidijs munitum tenebant, compellunt. Qui iam vndiq; a circunsistentibus hostibus, & in angustum, profundumq; portus locum conclusus in terram vertere triremes cogitur. ibiq; ipse cum plerisq; Atheniensibus præstantissimis viris transfossus ab hostibus perijt; septemq; triremes in scopulos impingendo contritæ sunt. Qui rumor illico per ora Atheniensium diffusus iam eorum aciem ad extremam vsq; desperationem concussit. cui cum accederet Syracusanorum nihil remittentium ferocia, victos demum miseros, diffractosq; in fugam compulit. Sed & fuga parum ad salutem profuit. Cum nanq; pauentes trepidantesq; in incertum hinc inde raperentur, nihilq; certi haberent præsidij: quippe quod omnia sibi tentata consilia à Syracusanis interturbari viderent: pleræq; eorum triremes in littora, breuiaq; quædam loca cœno, & limo inuia peruadunt. Vbi & Gilippus mox affuit: qui Athenienses in terram euadentes ferro exciperet. Tyrrheni porrò Atheniensium auxiliatores confestim & ipsi occurrunt, factoq; in Gilippum, & suos impetu in Lysimeliam paludem fugientem vertunt, ac toto circum littore abigunt. Quod vbi Sicanus Syracusanorum Prætor animaduertit, onerariam quandam vetustam, quam Olcadam appellant, sarmentis, fascibusq;, ac tædis statim replent, eamq; pyræ additã atq; iniecto igne ad comburendas Atheniensium triremes in vadis, & locis breuibus, ac limosis fluitantes exponi iubet. Sed cauti Athenienses machinamentis ad ignem restinguendum adhibitis, hoc se periculo facilè liberarunt. Tum & copiæ eorum pedestres ad ea littora, ad quæ suas ex fuga naues appulisse cognouerant, auxilio accurrentes cum Syracusanis, qui in magno etiam numero superuenerant, prælium iterant: vt cum vtrinq; ferocissimè dimicatum esset; Syracusanos tamen pedestri certamine inferiores fusos esse memoriæ sit proditum. Sunt qui scribant iuxta hæc loca rursum vtrinq; duo erecta trophæa, à Syracusanis vnum ob naualem victoriam, militum, ac equitum interceptionem, ab Atheniensibus alterum, tum propter Gilippi, & peditatus à Tyrrhenis in paludem deiectionem, tum propter cæterorum factam profligationem. cecidisse tamen hoc prælio Syracusanos paucos, Athenienses verò ad duo propè milia, quibus & ibi triremes duodeuiginti perijsse Thucydides, & Diodorus posteritati tradidere. Syracusani tamen nondum pacata ira ad noua consilia, quibus hostes penitus concluderent, perderentq;, animum intenderunt. Proinde ne Atheniensium classis, quæ in portus magni sinu erat, egredi posset, portus fauces transuersis triremibus, ac onerarijs, alijsq; nauigijs & ad littus, & ad inuicem ferreis cathenis, & ancoris firmiter, ac mutuo nexu compactis obstruunt. Sed illi vbi se interclusos vident, ad extrema consilia redacti, tum ob alias difficultates, tum præcipuè ob inopiam commeatus, quem nec vllum tunc habebant, nec in posterum expectabant, nisi classem Syracusanorum superarent, consulto superiores muros, castraq;, quæ iuxta fanum Herculis fixa fuerant, deserunt, & ad littus descendunt; nauesq; ex vniuersis hominibus ætate idoneis, atq; sagittarijs, & iaculatoribus complent, & nauali prælio dimicandum omnino decernunt: vt si eo victores forent, discedentes Catanam se reciperent: sin victi, incensa classe pedestri itinere agmen deducerent, abirentq; ea parte, qua q̃ minimo interuallo locus aliquis siue barbaricus, siue Græcus, qui amicus esset, promitteretur. Ferreas manus præterea complures in triremibus posuere aduersus crassitudinem lignorum,

quæ prominebāt è proris Syracuſanorum; vt nauem hoſtilem, ſiqua incurreret, retro abire prohiberent. Syracuſani etiam re cognita naues & ipſi numero quatuor & ſeptuaginta armis, & militibus inſtruunt, ſeq; ad bellum parant. & de manibus ferreis certiores facti, quibus ſuas naues Athenięſes erant munituri, proras & ipſi, ac nauium ſuperiora magna ex parte corijs contegunt, vt in ijs nihil habens manus iniecta quod apprehenderet, illico laberetur. Poſt hæc libera Syracuſanorum omnis pubes nec dum etiam bello ſatis maturam habens ætatem naues ſubſidiarias conſcendunt. Parentes quoq; filios in certamen deſcenſuros adhortaturi, ac eorum ferociam, viresq; in dimicando ſuo conſpectu corroboraturi ſimul aderant. Muri etiam vrbis circum vndiq; portum ducti, & cuncta prętereà vrbis eminentia loca, vnde poſſet acies ſpectari, paſsim mortalium corporibus tanq̃ compacta videbantur. Mulieres omnes, viriq;, qui per ætatem à belli munijs vacabant, vndiq; cum ſumma trepidatione, & ſolicitudine ad contemplandum, quaſi extremi certaminis diſcrimen confluxerant. Nicias Athenienſium Dux cōſpecta periculi huius præſenti magnitudine, cum iam acies vtrinq; conſtitiſſent, confeſtim relicto peditatu nauem quandam conſcendens ſingulas quaſq; ſuorum triremes adit: quas omnes, & ipſum etiam Demoſthenem, cæterosq; in primis Prætores ad victoriam hortatur. deinde rurſus in aciem pedeſtrem ad ſuos ordines refertur. Nec ſecus Gilippus, & cæteri Syracuſanorum duces milites Syracuſanos, ſociosq; ad victoriam, quam in manu habebant, hortatibus admonent. Tandem belli dato ſigno Demoſthenes, Menander, & Eutydemus Athenienſis claſsis Duces loco ſoluunt, naues ex ordine remis ad fauces portus iam præcluſas adigunt, cathenam primùm, ac nauium ſeptum reſcindere conati, quò in exteriora perrumpant. Quos inde Syracuſani tempeſtiuè accurrentes ab inſtituto reuocatos ad certamen coegere. Ibi in anguſtijs ipſis, & intra portum atrox pugna initur. Breui diſsipatis ordinibus diſperſæ triremes, palantesq; incerto curſu paſsim fluitantium more deferebantur: totoq; vbiq; portu varia diuerſis locis prælia miſcebantur. Conſpicere erat ſingulari propè concurſu certantes iam tum obnixis animis vtrinq; adeo ferociter, atq; indefeſsè pro victoria dimicare: vt nunq̃ ad illud vſq; tempus (teſte Diodoro) alicubi gentium (quod quidem memoriæ ſit proditum) tam infeſtæ inter ſe concurrerent claſſes, nec maioribus odijs. Hi de vita, illi de patria, de liberis, de fortunis, de aris, atq; focis dimicabant. Athenienſes nauium multitudine freti, tum deſperato prorſus aliunde præſidio pericula intrepidè ſubibant, nihilq; pertimeſcebant. nunc conſiſtebant: nunc hoſtes impellebant, feroces ſemper impigrè varieq; rem gerebant. Poſtremò ſtrenuè conſtanterq; periclitando mortem oppetebant. Syracuſani etiam ipſi ſuperioribus victorijs elati pertinacius multo, acriusq; pugnabant, pericula ſine metu obeuntes. Demoſthenes, Menander, & Eutydemus Athenienſium duces bellum ciebant. Sicanus, Hermocrates, & Pythes Syracuſanos accendebant. Stabat in vtroq; littore inſtructa vtriuſq; peditatus acies, vt clamore, & præſentia ſuis fauerent. Stabant & in mœnibus vrbis, & locis prominentibus, velut è theatro liberi, vxores, affines, domeſtici, & ciues omnes ad victoriam ſuos hortantes, & ſeſe ad Deos ſuos ne ſe ſalute fraudarent, precibus conuertentes. Neq; in tanto agmine vlla furoris, crudelitatis, ac miſerabilis caſus ſpecies abfuit, affectusq; contrà in lætitiam effuſi. Nonnullæ nanq; Syracuſanorum triremes ſub mœnia patriæ dimicando vi hoſtium pulſæ dum defendere obnixè pergerent, diram ſuis pugnæ faciem, ac miſeranda ſub oculis ſpectacula præbuerant. Contrà verò Athenienſium quoq; diſijci naues, trucidari milites, ſubmergi nautas, & plura huiuſmodi, quæ Mars ferus, Neptunusq; edebant, opera cum lætitia cernebant. Cæterum cum aliquandiu ancipiti Marte

dimicatum esset: à Syracusanis Atheniensium agmen tandem in fugam vertitur: mox reliqui ordines, pòst breui tota acies inclinata, ac salutẽ in fuga ponere coacta, ad terrã in exercitũ pedestrem euadere properabant, quos Syracusani victores insequebantur. Per portus sinũ tabulæ nauium, virorũ arma, ac dilacerata passim corpora per summas vndas variè fluitantia, velut ex ingenti naufragio, tẽpestateq; disiecta cõspiciebantur. Sexaginta Atheniensiũ triremes eo cõflictu dissipatæ per fluctus ferebantur, Syracusanorũ viginti ad summũ, quarũ sexdecim cõconcursu attritæ perierunt. Ariston Corinthius Prætor præstantissimus inter primos acerrime dimicans victoria Syracusanis relicta miserè interfectus occubuit. Cõfecto prælio victores quotquot poterant triremes in terrã subduxere: simulq; vt ciuiũ, sociorũq; cadauera legerentur laborauere: quos publicis honoribus, sepulchrisq; recõdi placuit. Reuersi deinde i vrbẽ victoriæ monumẽtũ trophæo imposuere. Atheniẽses è diuerso cladis magnitudine diffracti neq; ad bellũ repetendũ, sed ad nocturnũ, clãdestinũq; recessũ cõsilia retulere. Quo i cõuẽtu Demosthenes primus dissoluendũ septũ suasit, dũ lassitudo, & fiducia simul per recentẽ triũphum ab ea custodia Syracusanos auerteret. Triremes deinde milite qui è clade superfuerat, cõplendas, ac repẽte in Syracusanã classem nondũ sedata strage edomitã irrũpendũ, fore, vt eo modo voti cõpotes proculdubio facti extra portũ euaderent, atq; Athenas liberi peterent. Nicię consiliũ ab hoc lõgè diuersum fuit. relinquendas prorsus naues, ac per mediterranea potius itinera ad socias vrbes confugiendum. cui mox vno oẽs ore assensere. Quocirca nonnullis nauibus incensis ad profectionẽ quiq; cũ festinatione se cõparant. Id cũ passim inter Syracusanos iactaretur: Hermocrates ciues hortatur, vt oĩbus copijs noctu instructis extra vrbẽ exeant. quaq; fugituros Athenienses arbitrarentur, vias, & itinera vbiq; oĩa occupent, & insidias collocẽt. Cuius sententiã cũ Syracusani non probassent, quòd magna eorũ pars vulneribus curãdis isisteret, & exercitus corpora ex certamine lassa curaret; ipse suorũ ignauiã execratus rẽ sine cõsensu ex se aggredi deliberat. equitesq; è suis quosdã velut ex his Atheniensiũ studiosis, qui in vrbe erant, & ab hominibus amicæ factionis excitos ad stationes hostiũ mittit, vt Niciæ, cæterisq; clam per noctẽ nuntient, ne ea nocte castra moueãt: cũ Syracusani passim itinera, quibus ipsi ꝓfecturi essent, copijs, insidijsq; repleuerint, cunctasq; viarũ oras occupauerint. Equites Hermocratis imperata prudenter, callideq; ad Niciam suosq; perferunt. quibus illi facile decepti a ꝓfectione supersedẽtes, eã vsq; i diẽ tertiũ differunt. Interea Syracusani & Gilippus cũ primùm corporibus operã dedissent, in diuersa loca ad itinera passim obstruenda, riuorũq;, & fluminũ vada milites, mittũt. põtes prętereа amnibus superstructos rescindi iubẽt. Deinde in Atheniẽsiũ naues impetu facto plerasq; subiecto igne cõbussere. Cæteras, quæ quinquaginta fuere in suas stationes nemine prohibente iuxta vrbẽ protraxere. Nicias, & Demosthenes triduo post naualẽ cladẽ elapso, toto cũ militũ exercitu, qui ad quadraginta hominũ milia fuerũt, motis castris tanq̃ è sedibus patrijs flentes, mœstiq; in duas partes diuisi ꝓficiscuntur. Quarũ vni cũ veteranorũ militũ agmine saucijs, ægrotisq; & impedimẽtis oĩbus in medio dispositis Nicias: alteri cũ suis copijs Demosthenes præerat. Nihil in tantis cladibus ad eã diẽ acerbius Atheniẽses viderunt, q̃ cũ insepulta suorũ cadauera deserere, locoq;, ad quẽ cũ votis, ac cãticis subigẽdũ venerãt, ꝓfugi absq; parẽtatiõe cedere cogerẽtur. Suũ quoq; cuiq; periculũ in primis aĩo obuersabat: cũ incerti quo tẽderẽt ne de vita quidẽ securi esse possent. Id verò lõgè tristius, miserationeq; dignius spectaculũ est visum, quòd Nicias ipse nõdũ ex aduersa valetudine satis firmus, ad famis vsq; iniuriã cõpelleretur: quã ꝑferebat constantissimè, frontisq; hilaritate, ac comi salutatione dextera obuios etiã quosq; amplexatus calamitatis cõmunis sortẽ dissimulabat. Atq; ita cũ Demostene, totoq; exercitu Catanã versus iter flectẽs cũ ad vada Anapi fl. peruenissent instru-

ctam primùm Syracuſanorum cohortem obuiam habent. quæ paruo negotio ſuperata, traiectuq; fluuij potiti, ſuperatiſq; equitibus Syracuſanis, leuiſq; armaturæ iaculatoribus, eo die quinq; ferè paſſum milia confecerunt, atq; in tumulum quendam natura munitum appulſi quieuerunt. Die verò ſequenti ſub auroram itineri rurſus ſuccedunt, atq; tribus paſſuum milibus emenſis ad campeſtrem quendam locum colonis habitatum caſtrametati ſunt, vt ibi cibo, potuq; reficerentur. Nam per ſiticuloſa quædam loca nonnihil eis eundum eſſe ſciebant. Interea Syracuſani collem arduum, & vtrinq; præruptum, Eurycio dictum: cuius vertex lepas appellatur; per quem iter facturi erant Athenienſes, præoccupant, atq; tumultuariè muniunt. Athenienſes poſtridie ſummo mane profectionem proſequuntur: ſed continuò à Syracuſanis equitibus, & iaculatoribus, quorum magnus erat numerus, vtrinq; obequitantibus, & iaculantibus vltrà progredi prohibentur. Vbi aliquandiu cum hoſtibus fruſtra pro loco luctati in eadem rurſus caſtra, vnde mane diſceſſerant, vel inuiti rediere. Poſtera tamen luce rurſus inde diſcedunt, & magna vi ad collem Lepas perueniunt. Quem à Syracuſanis muro præcluſum, & pedeſtri ſcutatorum acie munitum cum inueniſſent, loci anguſtia animaduerſa ſubeuntes, expugnare illum ſumma ope nitebãtur. Verum cum ex iniquo loco congrederentur, quàm facilimè à Syracuſanis, qui verticem poſsidebant, telis inde vibrantibus feriuntur, atq; retrocedere coguntur. Interea cum magna imbrium vis eſſet exorta, & tonitrua etiam horrendo ſonitu increbreſcerent, ea velut exitij ſibi præſagia pertimeſcentes, in eodem loco inſederunt. Ad quos Gilippus à tergo quo venerant, muro intercludendos copiarũ partes emiſit; quem ipſi militibus è diuerſo expeditis ab incepto impediere. Cęterum cum ſequenti die motis caſtris Lepas aſcendere decreuiſſent; eos Gilippus, & Syracuſani de improuiſo adorti vndiq; circumfundunt, pluresq; ſauciant. Ipſi contrà, vim repellunt, & in poſtremos Syracuſanorum impetum faciunt, ac demũ totum eorum agmen propellunt, & vſq; in caſtra inſectantur. Porrò Nicias, & Demoſthenes cum omnes ſibi abeundi vias præcluſas viderent, Catanaq; omnino prohiberentur, quo poſſent, non quo vellent, raptim agmen ducere ſtatuere. Noctu igitur multis per caſtra pyris accenſis in aduerſam maris Siciliæ orã, quæ ad Camerinam, Gelam, aliaſq; infeſtas ciuitates ſpectabat, iter ſilenti agmine cõuertunt: quanq̃ & nox, & per hoſticum, hoſteq; victore non procul agente profectio trepidationem maximã, pauoremq; per ipſam viam eis incuterent. Qui Niciam ſequebantur, ordinẽ obſeruantes ad mare peruenerunt. Sed qui Demoſthenem, interrupti ſunt, quia ſolutis ordinibus, & à ſuis aberrantes pergebant. Prima tamẽ luce ad mare cũ veniſſent, viã Elorinã ingreſsi, ad Cacyparim amnẽ, Yhaſiblim hac ętate appellatũ appropinquãt. Vbi quoſdã è Syracuſanis fluuij vada munitionibus, & vallo obſepientes offendũt. Sed illis victis fluuiũ traiecerũt. Traiecto amne ad Erineũ aliũ fluuiũ, qui Miranda hodie dicitur, proceſſerunt. Etiam Atheniẽſes Duce Nicia eo die obliquo itinere. p. m. circiter viginti cõfecerãt. Syracuſani vbi illuxit, abijſſe Atheniẽſes primùm cognouerũt. Pleriq; eorũ, Gilippũ proditionis inſimulabant, quòd conſcius illorũ receſſus diſsimulauerit. Mox exploratis abeuntiũ per itinera veſtigijs inſiſtentes circa horã prandij in Demoſthenicos incidunt, qui tardius, & inordinatius incedebant: in eoſq; ad locum arctum munitionibus circundatum, viamq; vtrinq; oliuis conſitam, irruẽtes, circũquaq; miſsilibus inceſſunt: neq; enim comminus pugnare audent, qui de vita deſperaſſent. Sed vbi per arcta locorum eos toto die iaculis impetendo, feſſos, ſauciosq;, alijsq; inſuper erumnis exhauſtos conſpexere: Gilippus, & Syracuſani per preconem eis edicunt: ſi qui Siculorum ad ſe tranſire vellent, libertatem aſſecuturos. Tranſiere nonnulli, nec adeo multi: mox vita cæteris omnibus, qui cum Demoſthene aderant promiſſa, omnium animi ſeſe ad deditionem inclinarunt.

inclinarunt. Itaq; ad sex milia è Demosthenicis sine armis,& pecunijs dediti sunt missi. Scribit Plutarchus Demosthenem cum se vndiq; hostibus circunseptum vidisset,& nullam euadendi viam sibi superesse, nudatum gladium sibi in suum pectus adegisse;qui tamen eo vulnere nō occubuerit:sed statim à Syracusanis superuenientibus gladio è vulnere deducto viuum in hostium potestatem deuenisse. Nicias interea harum rerum ignarus cum suis.fl.Erineum transgressus in edito quodam loco consederat; quem victores ad Erineum mox insecuti,caduceatorē ei mittunt, qui Demosthenis, & suorum deditionem illi annuntient, idemq; ipsum vt faciat,hortetur,si viuere illi esset in animo. Quo nihil horum credente paciscuntur, vt equitem ad explorandum expediat. Missus eques, & reuersus rem retulit. Qua comperta Nicias Atheniensium nomine se transigere spondet:si toto cum exercitu liberum eum abire permitterent, ad belli impensas Syracusanis soluendas suos inducturum. Hac conditione reiecta Gilippus, atq; Syracusani vndiq; aggressi telis ad vesperum vsq; petiuere. Illi etsi commeatus aliorumq; necessariorum inopia laborarent:seruato tamen in noctis silentium discedendi animo arma sumpserunt.quæ quia eorum discessus hostem non lateret,rursus deposuere, præter trecentos, qui magna Syracusanorum vi custodiam peruadentes, quà potuerunt,noctu contendere. Nec minus postridiè Syracusani eodem, quo pridie modo iaculis, sagittisq; progredientes vndiq; lacessiuere: qui tamen ad Asinarum vsq; fluuium, qui Falconara est hodie, inter tela ferientia festinando processerunt tum potandi desiderio, quo anxie tenebantur, tum rati eo traiecto tutiorem habere abitionem. Vbi ad flumen peruenerunt, tumultuarie in illum procumbunt,nulloq; ordine irrumpunt;cum quisq; primus transgredi fluuium satageret. Sed ingruentes Syracusani difficilem, periculosumq; traiectum eis reddebant. Ibi nanq; confertim procurrendo inuicem illapsi conculcabantur, atq; inter se impliciti in aquas defluebant:vbi telis, & armis impetiti peribant. Ex vtraq; præterea fluminis parte,cuius ripa præceps erat, ab hoste superstante confestim occupati interficiebantur. Complures insuper, propter sitis, quam diu tolerauerant,magnitudinem,quasi furentes in cauum fluminis alueum, sese præcipitabant, ibiq;, & ipsi vitam profundebant. Inde miserabilis sanè rerum facies,cum plurimi vel cœnosam,vel cruentam aquam,permixtumq; aquæ commilitonum sanguinem inter ipsa cadauera potabant. Tandemq; decem & octo cæsis,septemq; captis milibus: Nicias ad Gilippi genua prouolutus, ac deditionem faciens:Miserere (inquit) victor. His verbis motus Gilippus apprehensa dextera eum subleuauit,lachrymantemq; lachrymans & ipse non sine ingenti commiseratione suscepit:suisq; , quanq̃ serò tandem,vt à cædibus abstineretur imperauit. Deinde & cæteri, qui cædem euaserant (quorum ad septem milia erat numerus) traditis armis sese quoq; dedere compelluntur. Proinde Syracusani parta tam memorabili victoria ingentes arbores, quæ plurimæ in ripa fluminis erāt, captiuorum spolijs exornarunt:duoq; trophæa spolijs hostium Ducum circumamicta eodē loco erexerūt, ac subinde coronati omnes cū equis coronas quoq; gestantibus, sed hostium equis detonsis crinibus in vrbem triumphum ducentes redierunt:captiuos vero omnes in Latomias, veluti in tutissimam custodiam cōiecere. Tunc illico Dijs suis sacra publice ab vniuerso populo fuere celebrata pro victoria:quæ tanta fuit,vt ex ducentis Atheniensium triremibus,& ex quadraginta,& eo amplius pugnantum milibus non solum nauis nulla relicta fuerit, sed ne nuntius quidem tantæ cladis euaserit. Fuit autem dies ille huius victoriæ adeo felix Syracusanis quartus & vigesimus eius mensis,quem ea ætate ipsi Carnium, Metagethnionem Athenienses,Latini verò Maium appellant, vt Plutarchus prodit. licet Thucydides id anni tempus circa Autumnum reijcere videatur. Eusebius verò à mundo condito annum ferme 4780. & ante salutis annum. 423. & post

vrbem

vrbem conditam. 342. olympiadis autem nonagesimæ tertium supputat. Porrò Syracusani post partam victoriam aduocata concione statuerunt vt dies ille quot annis solennis in memoriam tam insignis victoriæ ac sacer celebraretur, festumq; a fluuij cognomine, Asinarium appellarunt. Subinde consultatum est, quid de captiuis constituendum esset. Vbi Diocles summæ authoritatis vir, & inter populi principes facilè præstantissimus protulit, Niciam, & Demosthenem virgis primùm verberatos, mox probris affectos vltimo supplicio dedendos, & reliquam captiuorum turbam per lapicidinas ad lapides cædendos distribuendam. Atheniensium socios sub hasta nudis corporibus vendendos. Huic sententiæ Eurycles Syracusanus Prætor, & populus plurimum assentiebantur. At Hermocrates decretum hoc vt satis impium reprehẽdit, suasitq; illis ignoscendum, quo Syracusanorum & victoria, & clementia pariter prædicaretur. Verum hæc sententia à populo cum strepitu repressa est. Nicolaus verò Syracusanus vir primarius, qui eo bello duos filios amiserat, luculentam pro Atheniensium liberatione orationem habuit. Gilippus tamen, si Plutarcho credimus, Duces sibi ad gloriam dari frustra poposcit, si autem Diodoro, quem maxime in hac historia sumus imitati, implacabili in Athenienses odio flagrans Duces necandos esse edixit: ne eis seruatis aliud quidq̃ aduersi, grauiorisq; periculi deinceps sibi contingeret. cui permota turba suo more assensum præbuit. Quare Nicias, & Demosthenes, vt Philistus, qui huic bello & præfuit, & inter fuit, Thucydides, Diodorus, & Plutarchus referunt, illico ad supplicium rapti necantur: licet Timæus non fuisse eos à Syracusanis interfectos, sed cum communi decreto id conclusum fuisset, Hermocrati nõdum concione dimissa ad eos occidendos præfecto occurrisse carceris custodem, ac retulisse illos sibimet mortem consciuisse scribat. Eorum corpora ante fores carceris proiecta diutius iacuere, vt ea cuiq; aspiciendi potestas fieret. Clypeus Niciæ auro, purpuraq; mira arte intexta ornatissimus Syracusis in Iouis templo in eius victoriæ monumentum fuit repositus: qui ætate Plutarchi ibidem adhuc visebatur. Atheniensium socij sub hasta loco prædę fuerunt venditi: Athenienses per officinas lapidum distributi sub custodia tenebantur in vinculis. Quorum pars, quicunq; videlicet artem aliquam percalluerant, liberati: plures in vinculis, & carcere interierunt. Nihil enim præter ordei duas, & vnam aquæ cotylam, quę est mensuræ genus, singulis diebus in victum habebant. præter id, quòd in loco depresso, & arcto sub diuo habitabant, vbi suis ipsi sordibus vexati suffocabantur. multi à custodibus clam surrepti ad colendos agros dimissi. plerisq; abeundi facultas tacitè permissa. nonnulli quoq; pro seruis venditi sunt, prius tamen equi charactere in fronte perusti, & insigniti. Quo nõ obstante, ingenuitas, quam facies loquebatur, eorum pluribus fuit adiumẽto. nam empti vel a Dominis manumittebantur, vel pro liberis habebantur. aliqui etiam propter Eurypidem poetã salutem consecuti sunt. cuius præ cæteris græcorum poetis carmina Siculi admirabantur. qui & à captiuis audita auide perdiscebant. Quæ quidam cum dominos docuissent; ab eisdem mercedis loco libertatem consequebãtur. Nec deerãt, qui post hanc pugnam per diuersa Siciliæ oppida dispersi carminibus huiusmodi decantandis victum conquirebant. Multi hac ratione captiuorum Athenas reuersi Eurypidem salutatum veniebant, suis se carminibus libertatem consecutos adijcientes. Tantæ Atheniensium apud Asinarum cladis cum primus nuntius Athenas venit, vix fidem habuit, quousq; certi frequẽtioresq; alij nuntij rem omnem eo, quo gesta erat, ordine exponentes superuenere. Quod vbi ita esse constitit: tum demum pauor ingens, ac stupor ciuitatem inuasit ac si Athenę vrbs corruisset. Qua de re Eurypides tale in suos edidit epigramma: Hi viri de Syracusis victoriam octies reportarunt: donec vtrisq; Dij æqua sorte propitij fuerunt. At verò non octies tantùm, sed longè pluries Syracusanos fuisse ab Atheniensibus

superatos

superatos reperiet, qui rectè supputauerit, anteq̃ illis fortuna aduersaretur. Porrò deinde populus Syracusanus viribus, & animo elatus Remp. ad statum popularem pertraxit: quem & legibus Diocles roborauit. inter quas & hæc commemoratur: Ne cui cum armis in forum, aut concionem prodire sub capitis mulcta aliqua ex causa liceret. Cumq; die quodam hostes in agrum irrupisse, seditionemq; circa forum excitatã, nuntiatũ esset, & ad eam compescendam gladio accinctus Diocles imprudenter in publicum prodiret, à quodam priuato notatus, quòd leges ipse suas, quas ediderat, transgressus fuisset, incusanti edita voce respõdit: vtiq; per Iouem: sed qui errauit, summota prorsus venia pœna plectetur, statimq; stricto ferro de seipso supplicium sumpsit.

DE BELLO INTER SEGESTANOS, ET SELINVNTINOS, AC VRBIVM SELINIS, ET HIMERAE AB ANNIBALE DELETIONE. CAPVT QVARTVM.

ATHENIENSIBVS in Sicilia deletis, Segestani, qui Atheniensium contra Syracusanos socij fuerant, veriti, ne eorum, quæ contra Syracusanos gesserant, pœnas aliquando luerent; Selinuntinis, quibus Syracusani erant fœderati, agros, ex quibus tam ingentis belli causæ fuerant enatæ, vltro cedunt. Qui cum agrorum plusq̃ in contentionem venerat, sibi vsurpassent: Segestani Legatos ad Carthaginenses mittunt, auxilium petunt, vrbemq; suam Pœnorum imperio deinceps subijciendam pollicentur: dummodo contra Selinuntinos agrorum ius sibi vendicent. Carthagine non sine hæsitatione legatio audita est. Enimuero etsi Segestanorum imperium concupiscerent vel ob id, quod ea vrbs bello contra Siciliam gerendo satis eis videbatur accommoda; Syracusanorum tamen quorũ Selinuntij erant socij, potentiam pertimescebãt, qua paulo antè tam ingẽs Atheniensium exercitus corruerat, At paulo pòst Senatus, populusq; Carthaginensis mutato consilio Segestanis contra Selinuntinos auxilia, & Annibalem bellicæ expeditionis ducem decreuere. Erat is Annibal Amilcaris nepos, qui cum Gelone apud Himeram bello infœliciter gesto, trucidatus obierat: Gisconis verò, qui paterna clade apud Selinuntem exilio plexus interierat, filius. Annibal igitur cum his de causis vetus in Græcos Siculos odium concepisset, occasionem vindictæ amplexus, egregium aliquod facinus, & patria dignum, & sibi decorum contra Selinuntinos gerere ardebat. Sed priusq̃ Segestam venisset, Carthagine ad Syracusanos legatos misit, qui eorum iudicio agrorum controuersiam committerent. Quod eò fecit, quod animo iam præsumeret Selinuntinos nullo pacto Syracusanorum se iudicio submissuros: ideoq; nec subsidia ab eis obtenturos speraret: prout euentu comprobatum est. Siquidem Selinuntini nullo pacto in arbitrium cõsentientes, totis viribus quæ à Segestanis, & Carthaginensibus proponebãtur, perturbabant. Quocirca Syracusani & amicitiæ iura, & Pœnis pacis fœdera seruare constituunt. Legatis agrorum contentione non dirempta reuersis, Carthaginenses ex Sicilia Libycorum quinq; milia, Campanorum verò, qui Chalcidensium erant milites, octingentos Segestanis mittunt. Hos Campanos cum Atheniensibus inutiles operas antè præstitissent, quia post cladem tardè superuenerant, nullus supererat, qui eos mercede conduceret. eamq; ob rem Carthaginenses comparatis equis, pecuniaq; data intra Segestam eos posuerunt. Selinuntini his auditis cum ea tempestate potentes essent, vrbemq; hominibus refertam haberent, Segestanos despiciebant, & in eorum agros cum suis militibus quotidie prædatum

incurrebant: qui cum sparsim contemptu,& sine ordine vagarentur: Segestani cũ socijs occasione arrepta armis instructi palantes hostes improuiso impetu adorti in fugam vertunt,omnemq; eorum prædam cæsis ex eis mille recipiunt. Selinuntini ea clade attriti,à Syracusanis per legatos suppetias petunt. Quo cognito Segestani, Carthaginenses, auxilia vt accelerent, multis precibus sollicitant. Cumq; ambobus ab vtrisq; populis præsidium promitteretur, Carthaginenses hunc Annibalem Gisconis filium cum ingenti classe Segestanis mittunt. Proinde Annibal sine mora Africo permenso mari in Siciliam ad Lilybeum promontorium,vbi longo post tempore, eiusdem nominis à Phœnicibus vrbs est condita, cum classe (teste Diodoro) applicat, militéq; omnem nemine obsistente in terram exponit. Peditatus numerum, ducenta, equitatus vero quatuor fuisse milia Ephorus scribit. Timæus verò centum duntaxat armatorum milia in toto exercitu recenset. Annibal militibus exoneratas naues omnes in sinum Motyæ vrbis, portum Galli hodie non longe a Panormo,nominatum,stationem habere voluit, quo Syracusanis ob loci distantiam se neq; ad bellum eis mouendum,neq; Syracusas versus nauigaturum significaret. Deinde Segestanis alijsq; socijs scribit, vt conductos ei milites mittant. Quibus acceptis, à Lilybœo mouens, Selinuntem versus terrestri itinere toto cum exercitu proficiscitur. Cumq; ad Mazarum fluuium peruenisset,Emporium,oppidulumq; quod ad amnis ostium situm erat,statim,in deditionẽ accepit:author est Diodorus. Ad Selinuntem autem ipsam vrbem,quæ ad.p.m.10.succedit,cum postmodum appropinquasset,in duas partes exercitum diuisit, ac vrbem obsidione cinxit,eamq; deinde collocatis machinis oppugnare cœpit, atq; summa vi vrbis muros quatit. Sed cum Selinuntini magnis animis mœnia tuerentur,Annibal sex ingentes ligneas turres effecit, super quibus cathenis alligatis arietes parietibus inhærentes imposuit. Vnde fundatores, & iaculatores,qui in muris pro præsidio stabant,missilibus propulsabat,eijciebatq;. Selinuntini præter opinionem,atq; ex improuiso à Carthaginensibus hoc bello impetiti a defensione ad admirationem conuertuntur:quippe quòd cum in bello,quod Gelon contra eos apud Himeram gesserat,soli ipsi præsidium Pœnis misissent,nequaq̃ ab eis ad tantas rerum difficultates reduci timerent, à quibus maximam potius beneficiorum gratiam expectarent. Ea nanq; securitate ducti quæ ad obsidionem perferendam erant necessaria minime pararant, Cũq; etiam obsidionis tolerandæ essent expertes, belli eorum tormentorum magnitudine, ac hostium multitudine perculsi,plurimùm formidabant. a desperatione tamen abstinebant tantisper dum Syracusanos,aliosq, socios cum veterano militum apparatu prope diem sibi affore sperarent. Sed vt viderunt Carthaginenses occupandæ vrbis spem pertinaciter cepisse,aut vincendum sibi,aut moriendum censuere. Idcirco hi quibus ætas robusta erat,& ad pericula obeunda sufficiens,magnis viribus molibusq; fortiter hostes propellebant. Proinde senes,& cætera imbecillis ætas,effætæq; ætatis viri bello ad mortem vsq; se offerunt:tantum animorum,viriumq; patriæ amore, & penatum conspectu subministrabat. Mulieres vero,pueri, & valetudinarij, quibus vel ætas immatura, vel sexus huic oneri haud idoneus, vel corpus erat exile, muros ipsos circumeuntes sagittas, lapides, cibos,aliaq; necessaria abiecto etiam dignitatis & sexus pudore decertantibus deferebant, hortati continuè, vt hostes muris appropinquare nullo modo sufferrent. Annibal autem postq̃ militibus vrbem in prędam, si vincerent, promisisset, cum delectis virtute viris,vim augẽs debellabat, magnaq; arietum vi mœnia cõcutit. Cumq; Turres ligneæ celsitudine sua vrbis muros superarent, Pœni bellando plures Selinuntinorum occidebant. Inter hæc magna pars muri subruitur:cuius occasione Campanorum pleriq; moti audax facinus aggrediuntur. Vrbem nãq; eã,qua murus prolapsus est, confestim ingrediuntur: primoq; impetu perterrefactis custodibus

victoriam in manibus habere arbitrabantur. Sed parum fœliciter eis succeſsit audacia: continuò nanq; vniuerſa ciuium acies laborantibus custodibus auxilio affuit, Campanoſq; per ruinas ingreſſos, qui in difficiles vrbis partes inciderant, pluribus eorum occiſis, foras abegit. Aduesperaſcente, ceſſante prælio, obſeſsi expeditiores equites elegere, quorum alios Agrigentum, Gelam quoſdam, pleroſq; Syracuſas deſtinant, qui præſentem opem labantibus iamiam rebus expoſcerent. Agrigentini, & Geloi cum paratis auxilijs Syracuſanos præſtolabantur: quò omnis ſimul ſociorum exercitus contra Carthaginenſes induceretur. At Syracuſani nuntio accepto, rati vrbem obſideri quidem, ſed expugnari, & in prædam tam cito dari minime poſſe (pace cum Catanenſibus, & cæteris Chalcidenſibus, cum quibus adhuc bella gerebant, firmata) ingentem militum apparatum, quo Selinũtinis opitulentur, inſtruunt. Sed in hoc militum delectu, multum temporis aſſumebatur. Annibal illuceſcente ex omni parte contractis viribus, nihil aut temporis, aut induſtriæ remittens, paruo labore, quà muri pars lapſa fuerat, alteram diſijcit. difficile tamẽ erat eos, qui ꝓ aris, pro focis, ꝓ patria, pro liberis, pro vxoribus, ac demũ pro ſalute certabãt, ita prima fortuna ſuperare. Proinde aperta vrbe prælium comminus geri cœpit, cõſertiſq; manibus magna hinc inde ſtrages cõmittitur. Sed Carthaginenſes feſsis militibus nouos ſubinde ſufficiebant. Selinuntini verò cum auxiliares adhuc ſocij non aduenifſent, ijdem ſemper pugnabant. Et iam nonus obſidionis dies animorum ardore inſuperabilis illuxerat, quo Carthaginenſes magno impetu per ruinas vrbis clamores feros, minaſq; etiã ſæuas iterantes irrumpunt. Quod vbi mulieres e tectis vident, eiulatibus omnia replent. Quibus auditis cuſtodes; vrbem iam captam arbitrati, mœnia deſerunt, & ad anguſtos vicorum exitus, vbi commodius hoſtibus obſiſtant, ſeſe recipiunt. Sed Pœni magno niſu vrbem ingrediuntur. Quibus ſtatim ardentiſsimis animis occurrerũt nonnulli, quos in patriæ occubitu diutius ſupereſſe tædebat, Sed & ſenes, & pueri, & mulieres è pinnaculis, ac domorum feneſtris lapidibus in hoſtes acriter eiectis, eorum plures interficiebant. Quo factum eſt, vt impedita quidem aliquandiu vrbis expugnatio fuerit. Sed cum confertim ingrediendo cohortes increbeſcerent, ciuibus ex angiportibus, compitiſq; viarum pulſis, cedentibuſq; demum vrbs capitur. Capta vrbe pium erat exaudire Græcorum vlulatus vehementes. contraq; horrendum, barbarorum elatos clamores, qui ad ſydera perſonabant, Selinuntinoſq; præiacentis calamitatis aſpectu perterritos. Pœni porrò ſecunda fortuna elati in vrbis perniciem ſe mutuò hortabantur. Itaq; cum ciues ad forum ſe conglobaſſent, ibidem acerrimè propugnantes, præualentibus Carthaginenſibus occubuerunt. Barbari deinde ad prædam conuerſi, ciues quotquot intra domos inueniebant, concremabant. Sed & ij, qui ab anguſtijs viarum primùm impediebantur, pateractis per vim vijs ingentem, ſæuamq; ſenum, & puerorum cædem, ac ſtragem effecerunt. Quorum cadaueribus truncatis, more patrio telis acutis, elatiſq; affixa capita deferebãt. Mulieribus, quæ ad Deorum tẽpla confugerant, ſecumq; filios impuberes, filiaſq; detulerant, fides ab Annibale, ne trucidarentur, eſt præſtita. Nec verò id pietatis votum fuit: ſed ne mulieres ſalute deſperata & templa, & opes, quas ſecum rapuerant, quibuſq; inhiabant, ſimul exurerent: templis parcebant, quæ poſtea diripere, & ſpoliare poſſent. Et iã nox imminebat: & vrbis domus plures dirutæ, combuſtæ plurimæ: ſolum præterea vrbis ſanguine madefactum, & cadaueribus refertum conſpiciebatur. Supra nanq; ſexdecim Selinuntinorum milia trucidata ex inuentis cadaueribus deprehenſa, quinq; verò milia in captiuitatem redacta ſunt. Mulieres libertate priuatæ dum noctu cum barbaris vnà morarentur, præter miſerias, ſeruitutiſq; graue iugum, contumelias, & opprobria ſupra humanam patientiam in ſe, ſuiſq; filiabus ingenua venuſtate educatis tolerabant: eoq; ac animo repetentes acerbiſsimam

quam in

quam in Africa toleraturę erant seruitutem, vitæ iam pertesi, fœlices eos ciues iudicabant, qui cum ipsa vrbe mortem oppetierunt. Selinuntini, qui ante cladem vrbe cesserant, cum se ad Agrigentum contulissent, humanissimè sunt recepti. Capta iam vrbe quatuor armatorum delectissimorum milia, qui à Syracusanis in auxilium Selinuntinorum mittebantur, Agrigentum peruenerunt, qui vbi captam vrbem, deletamq; acceperunt, legatos ad Annibalem mittunt petentes, vt captiuos pretio redimi liceret, & Deorum templa intacta, incorruptaq; dimitteret. Annibal his respondit, Selinuntinos seruitutem experiri oportere, qui libertatem alijs concedere nescierunt: Deos verò iratos iam vrbe cessisse, ideoq; templa solo æquanda esse. Syracusanis hoc responso relato; Selinuntini, qui pro salute Agrigentum cõfugerant, legatum ciuem suum, cui Empedion erat nomen, ad Annibalem & ipsi mittunt, vt vrbi iam deletæ postremò parceret. Erat Empedion patria Selinuntinus, sed qui Carthagiuensium semper fuerat studiosus: & qui ante obsidionem suos contribules, ne contra Carthaginenses bellum susciperēt, frustra fuerat hortatus. Is igitur ad Annibalem profectus benignè ab eo habitus est, suosq; cognatos e carcere petitos liberaliter vnà cum libertate donatos, recepit. Fortunas quoq; suas, suorumq;, ac prædia postulata recuperauit, quæ iam omnia per prçconem publicum eo absente seruari, ne à militibus violarentur Annibal edixerat. At cum rursus templis tota Sicilia celeberrimis vt parceret, obnixè deprecaretur, non est exauditus: vel ob id, quod cum incolarum perfidia iam Deos & vrbe & fanis discessisse sibi constaret, & in profanos vsus redigi ea lex non permitteret, iure demolienda censebãtur. Demum vt vrbem suam saltem instaurare sibi liceret, magnis precibus poscenti Annibal non abnuit: ea tamen lege, vt Selinuntinorum reliquiæ, quæ fuga sibi salutem quæsiuerant, soluto quotannis Pœnis tributo ad vrbem, agrosq; colendos reuerterentur. Annibal his gestis, Gisconis genitoris abunde in Selinuntinis morte vindicata, ad vlciscendã quoq; Amilcaris aui mortem se conuertit: eoq; instituto cum omni militum apparatu, furoreq; terrestri itinere contra Himeram delendæ etiam illius animo proficiscitur. Vbi igitur ad circumiectos agros peruenit, quadraginta hominũ milia supra conualles non longè ab vrbe locat, reliquum verò exercitum, ac viginti Siculorũ & Sicanorum milia circum vrbem ponit. Subinde tormentis, machinisq; mœnia propulsat, muriq; continuò magna vi partem vnam diruit. Adducta deinde ad muros maxima armatorum multitudine Himerenses summa violentia lacessebat. Post hæc & subterraneos cuniculos sub vrbis fundamẽtis adeo effodit, vt desuper incumbentes muri suppositis trabibus sustentarentur. Quibus paratis iniecto incendio magna pars vrbis in voraginem collapsa est. Qua cum Carthaginenses vrbem ingredi niterentur, Himerenses, quibus hinc liberorum, parentum, inde patriæ quoq; periculum, extremumq; fatum ante oculos versabatur, nec iam spes vlla nisi in manibus erat, summo conatu hostem repellere, collapsaq; mœnia reficere conabantur. Interea Syracusanorum, aliorumq; sociorum præsidia quæ post cladem Selinuntinam apud Agrigentum adhuc erant, quibus Diocles Syracusanus præerat, Himeram appropinquarunt. Quibus aucti Himerenses nequaq̃ se more Selinuntinorum circumcludi vtile visum est. Quo circa relictis ad muros custodibus milites, sociosq; alios, quorum ad duodecim milia numerus ascendebat, extra mœnia contra hostes educunt: atq; ex improuiso barbaros nil tale metuentes adoriuntur. Quos partim loco pellunt, partim cedunt. Cumq; passim barbarorum copiæ, quæ sibi persuadere nõ poterant eos, qui clausi obsidebantur, in tantam audaciam aliquando abituros, vt numero, & viribus longè inferiores contra tot armatorum milia armis instructissima erumperent, passim sine ordine discurrerent otiosæ, Himerenses impetu facto adeo eos turbãt, vt alium alio impediente maiorem ex seipsis cladem, quàm ex Himerensibus reciperent;

ciperent;eoq; repentino,atq; inexpectato incursu perculsi in fugam tandem conuerterentur. Quos illi veluti victos sectati,maximaq; eorum strage edita, editis etiam vocibus,ne cuiq̃ parceretur,persequebantur: adeo,vt Timeus ea pugna sexdecim Carthaginensium milia, (& si viginti recenseat Ephorus) occubuisse tradat. Annibal cum suos iam effusos,fugatosq;,ac magna ex parte cæsos conspiceret,militum copias, quas non longè ab vrbe supra conualles locauerat, in præsidium fugientium induxit,bellumq; redintegrat;vbi acerrimè quidem vtrinq; pugnatur: sed Himerensiũ postea exercitus nouo Carthaginensium præsidio superueniente concussus, in fugam conuertitur: quorum tria tantùm milia inconcussa remanserunt.qui strenuè tandem pugnando omnes interiere. At cum dimicatio eodem die hic finem accepisset: quinq; & viginti triremes paulò antè ad Lacedemoniorum auxilium à Syracusanis missæ Himeram applicant. statimq; per vrbẽ fama vagatur, Syracusanos cum maiori parte populi ad suppetias Himerensibus ferendas propediem affuturos, Annibalemq, cum triremibus omnibus, quas apud Motyæ sinum miserat,delectis militibus refertas Syracusas petere,quò ciuibus destitutam vrbem inuaderet, occuparetq;. Quo audito Diocles,nauium præfectis imperauit,vt confestim Syracusas nauigarent, ne ex improuiso vrbs interciperetur. Decretum quoq; est Himerensium partem cum triremibus Messanam emitti,reliquos verò ad vrbis præsidium remanere quousq; triremes reuerterentur. Himerenses audito ducum decreto,etsi iniquissimo (vt par erat) id ferrent animo:noctu tamen summa celeritate in triremes se recipiunt: Dioclesq; ipse cõspecta eorum,qui in pugna ceciderant,strage,relicta Himera Syracusas etiam redire parat. Quem Himerenses rescito consilio complures cum vxoribus,& liberis deserta patria,quam propediem casuram præuidebant,sunt secuti. Ita Himera vrbs cum paucissimo præsidio remansit. Quam deinde Carthaginenses rursus circũsepiunt,ac magno belli ardore oppugnant. Obsessi etsi pauci,ardentissimis tamen animis patriam nocte fortiter,& insomnes tutati, sub auroram etiam contra hostes è mœnibus egressi prælium suscepere. Paucis pòst diebus cum triremes rediissent,videntes vrbem ab hostibus conclusam, nec audentes militem in terram exponere,in prospectu vrbis stabant,vt sic suis animum adderent. Sed Carthaginenses victoria iam penè certa incitati adeo bellum vrgẽt, instantq; oppugnationi, vt neq; respirandi Himerensibus tempus darent. Quo demum ciues labore fessi,defecere,atq; mœnia magnis tormentorum ictibus concussa magna ex parte corruerunt. Carthaginenses id videntes statim magno impetu ex ea parte vrbem turmatim ingrediuntur, in ciues irruunt, & quotcunq; obuios habent,trucidantes horrendam stragem faciunt.Annibal vt captam vrbem,& ingẽtem cæsorum numerum ac sæuam stragem, & cadauera passim per vicos,& domos iacentia conspexit,à cęde cessationẽ militibus indixit, & vt viui Himerenses eorum fortunis victoribus concessis, capiantur sub mulcta imperat. Post hæc Deorũ tẽpla ornamentis,opibusq; spoliat,atq; inde ciues omnes,qui ad Deorum præsidia confugerant,eduxit. Demum appositis tota vrbe lignis, & iniecto domibus & tẽplis incẽdio, Himerã, ducẽtis & quadraginta, postq̃ fuit cõdita,annis, (teste Diodoro) cõbussit.Captiuos,qui ad tria hominũ milia fuerunt, q̃ diligẽtissimè ab exercitu secerni,& custodiri iubet. Quos oẽs ad eũ locũ, in quo Amilcar eius auus à Gelone occisus fuerat,trucidari iussit. Ita Himerensibus interfectis, & vrbe Himera combusta Annibal triremibus,& nauibus onerariis, omni præda, in qua & Stesichori statua,& Himeræ vrbis forma,ac cætera ornamenta in honorem vrbis vel templorum,vel priuatarum ædium affabre facta erant, superimpositis,Carthaginem victor cum exercitu repetit. Cui ad vrbẽ appulso Senatus,& populus Carthaginensium obuiam factus ingentem honorem duarum vrbium expugnatori,gloriæq; publicæ restitutori debitum,exhibuit. Eodem ferme tẽpore

Hermocrates

Hermocrates Syracusanæ clasis præfectus, post Asinariam Atheniensium cladē in Lacedemoniorum auxilium contra Athenienses missus suorum æmulatione Syracusis expulsus est. Qui classe ducibus quos sibi Syracusani suffecerant, ad Peloponnesum assignata, ad Pharnabazum Persarum Regem se contulit, à quo ingentem pecuniarum summam consecutus, in Siciliam nauigat. Messanam appulsus statim triremes quinq; fabricari fecit, easq; militibus veteranis, Himerensibusq;, qui post Himeram ab Annibale combustam extorres vagabantur, instructas, cum ex suorum fauore Syracusas se conferre tentasset, fortunæ iniuria frustratus per mediterranea Selinuntem paruo colono habitatam occupat, dirutiq; à Carthaginensibus muri præcipuam partem refecit. ad quam deinde incolendā Selinuntinos, qui cladi supererant, vndiq; conuocat. collectisq; postea ex vicinis oppidis militibus sex milium armatorum exercitum comparat. cum quo Selini egressus Motyanorum agros depopulatus est. Quo cognito Motyani sumptis armis ad prælium contra eum egrediuntur; a quo superati turpiter intra mœnia reuertuntur. Superatis Motyanis Hermocrates deinde Panormitanorū agros, finesq; Motyanis vicinos inuadens vastauit, ingētemq; inde prædam abstulit. Sed Panormitani magna manu coacta vrbe egressi ipsum adoriuntur. Qui inito acri ante vrbē certamine cæsis Panormitanorum quingentis militibus reliquos fudit, fugauitq;, atq; intra vrbem compulit. Hac victoria elatus Hermocrates regionem omnem, quam Carthaginenses paulo antè vi sibi subegerant, eorum reiecto Imperio libertati restituit. Quibus gestis magnum præclari Ducis nomen simul, & gratiā apud Siculos est adeptus. Syracusani cum tot eius egregia militiæ facinora audissent, pertæsi quod contra virtutis merita ipsum exilio mulctassent, cōuocata concione de eius in patriā reditu consiliū ineunt. cui populus facilè assensit. Quo ille cognito comparato maiori exercitu ad Syracusas redeundū se instruit. At cum eos, qui contra se sententiam exilij dixerant, sibi adhuc obsistere sciret; vt insigni facinore & illos ad se in vrbem recipiēdum flecteret, Himeram proficiscitur: inuestigatoq; loco quo Syracusani cum Carthaginensibus dimicando occubuerant, reperta diligenter eorum ossa, & simul collecta super ornatis quadrigis imposuit, illaq; secū Syracusas detulit. Vbi memor legis, quæ exules simul cum ciuibus iungi sub capitis mulcta inhibebat, super colles non longè ab vrbe castrametatus quosdam præmisit, qui cadauerū quadrigas in vrbē introducerēt. Quod eò fecit, vt in vrbe perspecta eius in occisos ꝓ patria pietate, popularē sibi fauorē cōciliaret: & Diocles, qui sibi aduersabatur, quiq; causa fuerat, vt cæsorū corpora apud Himerā sine sepultura feris relicta iacerent, inuisus populo redderetur. Hermocratis nuntij cum in vrbē cadauera intulissent: magna inter ciues seditio est exorta. Diocles etenim ne humarentur obsistebat, cuius sententiæ cōplures assensi sunt. Syracusani verò concitato populo Diocli aduersabantur, & occisorū ossa ingenti honore excepere, magnaq; pietate sepulturæ dederunt. Dioclē verò, qui tāta humanitatis officia defunctis inuidebat, Senatus consulto extra patriā eiecerunt, non tamen Hermocratem introduxerunt. Verebātur enim ne cū primarius esset vrbis, victoria rerū gestarū elatus tyrannidē occuparet. Ille verò cū aduersante sibi Senatu in vrbē ingredi non posset, re infecta Selinuntē regressus est. Vbi aliquandiu moratus, & vrbe instaurata, ab amicis Syracusas reuocatus per agros Geloorum nocte intempesta iter faciens ad statutum sibi locum cū tribus armatorum milibus peruenit. Deinde ad Acradinæ portam cum paucis appulsus reliquias exercitus, qui pedetentim sequebatur, præstolabatur. Syracusani vbi eius aduentum cognouerunt, vim timentes in armis omnes conglobato ordine ad vrbis forum se coegerunt. Deinde contra Hermocratem facto impetu erumpunt, ipsumq; cum pluribus Selinuntinis socijs adorti trucidant. reliquos verò sui exercitus, quorum plurimi Syracusani erant, in fugam vertunt, atq; exilio mulctant.

Sed cum illorum plures inter prǽliandum grauibus vulneribus fuissent sauciati: quorum Dionysius Hermocratis gener, qui vrbis postea Tyrānus effectus est (teste Plutarcho) vnus erat, ne populus sæuiens ac furens ad eos interficiendos extra vrbem exiret, callidè a suis pro mortuis, & parētationis officio, luctuq; etiam simulato, tota vrbe vulgati sunt.

F. TH. FAZELLI ORDINIS PRAEDICATORVM DE REBVS SICVLIS, POSTERIORIS DECADIS.

LIBER TERTIVS.

DE DIONYSIO SENIORI. CAPVT PRIMVM.

SYRACVSANI postq̃ a Thrasybuli eiectione sexaginta ferme annos libertate sunt potiti, quia nimis intemperanter ea sunt abusi, Romæ consulari imperio Tribunis Militaribus Rempublicam regentibus, Anno vrbis conditæ circiter. 357. in Tyrannidem Dionysij inciderūt. Nam cum insatiabili libertatis amore ducerentur, beate sibi viuere videbantur, libidine ac luxu dissoluti dominantes. Et cum nulli ius æquè dicenti subessent, sed in omnibus essent liberi, plures ante Dionysium prefectos absq; lege aliqua deposuerunt, profligaueruntq;. Seruitus enim ac libertas, si modū seruent, vtraq; bona, si excedāt mala. Ea igitur causa, Syracusæ vrbs in tyrānidē corruit. Fuit Dionysius (teste Plutarcho) Hermocrate Patre, & Hermōe Auo, honestis bonisq; parētibus in Tuscul. Cicerone Authore, & Syracusis genitus. etsi Aristoteles, & pleriq; alij plebeiū, ac popularem ipsum fuisse memoriæ prodiderint. Porrò Principatum eius præsagia multa antecesserunt. Mater nanq; eius cum prægnans eum aluo contineret, somniauit se peperisse Satyriscum, vt Philistus Syracusanus temporum eius æqualis scriptum reliquit. Somniorum interpretes, qui eo tempore Gallice, siue Galeotæ in Sicilia nominabantur, consulti matri responderunt. eum, quem peperisset, clarissimum Græciæ diuturna cum fortuna virum, potentissimumq; futurum. Mulier etiam quædam Syracusana, cui Himera erat nomen, genere clara, paulo ante imperium occupatum dum quiesceret, videre sibi visa est cœlum conscendere, atq; Ducem sibi datum, per quem cœli regiones peruagaretur. Cumq; ad Iouem esset introducta, sub eius pedibus iuuenis flaui coloris, lentiginosiq; oris cathenis vinctus ferreis ei apparuit. Cunq; Ducem interrogasset, quis nam is esset; Siciliæ illum, atq; Italiæ dirum fatum, solutumq; compedibus multis vrbibus exitio futurum audiuit. Interiectis deinde aliquot annis, cum Dionysius Rex creatus esset, ciuesq; extra mœnia ex officio ei obuiam prodirent, atq; inter hos matronæ complures Dijs suis supplicationes facerent, inter eas Himera, vt Tyrannum ciuitatem ingredientem vidit, voce protinus edita clamauit: Hunc illū esse iuuenē, quē in somnis per quietem viderat. Cuius dicto Dionysius cognito eam tolli de medio iussit. Tribuni præterea cum per literas sortirentur, essetq; Dionysius insortitus; dicente quodam: repulsam habuisti insane

Dionisi:respondisse fertur: Princeps solus ero. Eodem tendit & id, quod de eo refert Plutarchus. quòd cũ Syracusis mos esset vetustus, vt concionaturi literarũ notis, quæ sortes dicebãtur, designarẽtur, vbi qui literã suã adeptus esset, cõcionãdi ad populum facultatem consequebatur, Dionysius in concionem proditurus per literam. M. concionis habendæ ius sortitus sit. Qua cum cauillatores morologiã, hoc est fatuam, insulsamq; loquacitatem essent interpretati : ipse eludẽs scomma, simulq; ad sortis literam alludens Monarchico dixit potiemur Principatu. Sicuti obuenit. Etenim non ita multo pòst habitam concionem temporis spatio Prætor à Syracusanis est designatus, qui fuit ad tyrannidem gradus peraccommodus. Eũ nanq; Carthaginensibus Siciliam inuadentibus Syracusani, cum illustre in re bellica eo tempore haberet nomen, rerum summæ præfecerunt. Erat siquidem manu promptus, & fortis, & rei militaris Dux simul, & miles peritissimus, summa in victu temperantia: in rebus gerendis acer, & industrius : & quod in ea fortuna perrarum est, minimè libidinosus, neq; auarus; nullius deniq; rei cupidus, præterq̃ singularis, perpetuiq; imperij. Porrò principium tentandæ tyrannidis paulo altiori repetendum est initio. Primùm omnium ex quo tempore bellum Carthaginense gestum est, Siciliæ familia vna continuè ex decreto Syracusanorum publicis rebus præerat; quam Remp. appellabant. Sed cum deinde à Carthaginẽsibus pressi, Syracusæ vrbs cum vniuersa Sicilia in extremum discrimen venisset, Dionysium iuuenem quidem strenuũ, cuius iam virtus vulgata erat, militibus, ac rebus bellicis, Hipparinum verò, vt pote seniorem consilio præesse voluerunt. penes quos totius Siciliæ salus versabatur. Dionysius igitur contra Carthaginenses profectus non multo negotio illos superauit, profligauitq;. Repulsis Carthaginensibus, & salute Siciliæ parta, inuadendi imperij occasionem hac via nactus est. Electos etenim ante eum à Syracusanis exercitus Duces (qui decem fuerant) cum contra Carthaginenses malè se gessissent, vocato ad concionem populo, vt patriæ proditores accusat. Sed eum Magistratus acriter cum increpuisset, Philistus vir summæ authoritatis, & opulentiæ, illi e contrario fauit, ac palàm loquendi facultatem dedit. Quo Dionysius roboratus, elata voce populorum animos contra Duces exercitus concitabat, quòd pecunia corrupti Agrigentinos Carthaginensibus prodidissent. Insectatus est & Dapheum virum insignem, aliosq; ciuitatis præpotentes, ac principes viros. vt in politicis refert Aristoteles. Quo circa cum contra primores vrbis inimicitias suscepisset, populi studiosissimus, & solus dignus cui principatus crederetur, iudicatus est. A Gelois præterea cum apud Syracusanos plurimum commendaretur, & ipse quoq; Syracusanos plerosq; ab exilio reuocasset; ab omni populo est acclamatum, solum Dionysium Syracusani exercitus Ducem ex templo eligendum ; neq; diutius id esse differendum. Inclinatis igitur repente in peiorem partem (vt sæpenumero fit) plebis animis, totius exercitus summa cum potestate domi forisq; iura dandi præfectura Dionysio datur, & Prætor constituitur. Initio magistratus quo exercitum ad se inclinaret, suiq; studiosum faceret, militibus duplex dari stipendium instituit. Quo pleriq; viso suspitionem futuri mali non mediocrem conceperunt. Quibus Dionysius hæc resciens, se purgaturus, palàm respondit, iccirco se stipendium auxisse, vt milites ad præliandum promptiores redderentur. atq, ita primo facinore velato, mox pro militibus sui corporis custodibus habendis plebem solicitauit . Sed cum Syracusis, complures sibi in petitione aduersantes haberet; iubet vt omnes ab exacta pubertate ad annum vsq; quadragesimum secum arma sumant, & contra Leontinum vrbem exeant, ratus paucos ex contradictoribus secum profectionem suscepturos. Exulum itaq;, militumq; suffragantium copijs instructus contra Leontinum pergit : ibiq; re bene gesta, partaq; victoria paratam contra se proditionem simulat, eamq; primùm per seruos, & præcones per castra dispergit : dein vocata

multitudine, palamq; suo more concionantis in modum per infernas obtestationes apud populum agit, vt sexcenti milites pro arbitrio eligendi ad sui corporis custodiā sibi decernātur. Et licet quibusdam (teste Aristotele) visum sit, ei tot custodes dari, quot populi potentiam subijcere nequirent: peruicit tamē, vt sexcētos milites sibi deligere posset, Pisystratū Atheniēsem imitatus, qui simili comēto tyrannidē occupauit. Satellitū itaq; agmine stipatus Syracusas reuertitur: mox arcē, vbi naues subducūtur, tutior vt esset, sibi populi consensu occupat. Tū demū re patefacta quinq; tantùm & viginti natus annos superbo dominatu Syracusas vrbē, & patriā inuadit, sibiq; subijcit. Adiutus maximè ad id fuit Hipparini Syracusani viri primarij patrocinio. Is nanq; cū paupertate premeretur, & frustra magistratū ambiret, ei ad tyrannidē & animos auxit, & suffragio etiā fuit. Scribit Philistus eū paulo ante q̄ tyrannidē occupasset, vt aliquo ostento rē futurā præsciret, equū in cœnū proiecisse: qui statim inde erectus cū apū examine iubæ inherente, Domini vestigia fuit secutus. Quo viso Dionysius: tuto rem aggrediamur, inquit, nā voti cōpotes erimus, & ita in instituto animū firmauit. Philistus quoq; nō inutilem ei operā in eo præstitit: qua gratia Dionysius eū arcis custodiæ diu Præfectū instituit. Quem postea firmato imperio cum rumor esset rē habere cū Dionysij matre, idq; Dionysium non lateret, è Sicilia expulit. quo viuente in Siciliam nunq̄ est reuersus. Porrò post vrbis Imperium occupatū statim Hermocratis nobilissimi viri filiam vxorem duxit: sororemq; suam, cui Tescha erat nomē Hermocratis fratri Polyxeno connubio iunxit. Id autem fecit, vt nobiliratis stēmata ad tyrannidem sibi perpetuandā non deessent. Cæterū initio principatus vix satis firmata tyrānide Syracusani complures ab eo defecere: qui in domū eius ditissimā irruentes omnia prædabantur, eiusq; vxorem grauibus, ac nequissimis ludibrijs affectam ad violatā vsq; pudicitiā lacessere, quæ in desperationē versa mortē sibi ipsa manu pro tuendo pudore consciuit. Eas porrò iniurias Dionysius non passus inultas interfectis seditiōis, & sceleris authoribus, ne in posterū simile quidq̄ sibi iterū metuēdū esset, oēs, quos pro aduersarijs habebat, præsertim verò Daphæū, & Demarathæū, pluresq; alios potentiores trucidauit. Quæsiuit & Polixenum sibi iam ob tyrannidē factum infensissimū de medio tollere. Sed ille eius metu Sicilia descessit. Quo cognito Dionysius accitā sororē incusare cœpit: quòd fugæ Polixeni viri cōscia nihil sibi denuntiasset. Cui illa oīs pauoris expers: Adeo ne (inquit) Dionysi vilis, & abiecta, & virilitatis indiga tibi visa sum mulier, vt si coniugis mei fugā ipsa præscissem, eiusdē nauigationis comes, & fortunę particeps esse noluissem? An non antè habui quod mihi satius extitisset Polixeni exulātis vxorē, quàm tui dominātis sororē appellari? Hæc cū ingenue, & egregia quadā licentia Tescha protulisset, admiratum ferunt Dionysium, admiratosq; Syracusanos tantam in muliere animi fortitudinē, virtutemq;. vsq; adeo fuisse, vt post destructā etiā tyrannidem regali more Syracusani eam colere perseuerauerint; & defunctę postea funus honore publico fuerint prosecuti. Dionysius demortua coniuge duas simul vxores duxit, Locridem vnam, cui nomen erat Dorida, & Aristomachen alteram Hipparini filiam, & Dionis sororem, vt Cicero refert. Ex Dorida tres habuit filios. Quorum natu maximus Dionysius fuit, qui ei in Imperio successit. Aristomache diu sterilis tandem quatuor filios genuit, duos mares, ac totidem fœminas: maribus Narsæus, & Hipparinus, fœminis Sophrosina, & Areta fuerunt nomina, vt Plutarchus in Dione scribit. Sophrosinam Dionysio filio nuptui dedit, & Aretam Taraciæ fratri, & eo mortuo Dioni despondit. Dionysij Tyrannidis plura apud veteres leguntur monumenta. Fratrem habebat Dionysius Leptinem nomine: qui cum Siciliæ situm vellet in terra designare, a stipatorum vno spiculum mutuò accepit, eoq; regionem descripsit. Quod cū resciisset Dionysius, ipsum grauiter obiurgauit, quòd lanceā accepisset:

iam enim

iam enim omnibus armorum vsus ab eo interdictus erat: stipatorem verò, qui ei spiculum mutuarat, occidit. Marsiam quendam sibi præ cæteris charum, & ad summa quæq. euectum, ea solum causa interemit, quod is per quietem iugulare se Dionysium somniauerat. Arbitratus est enim Tyrannus quod ex diuturna cogitatione ac consilio, hoc per quietem vidisset. Eo tempore cum Plato siue ad crateres explorandos, vt pleriq; scribunt, siue ex Taréto, quò nuper venerat, ad Dionem cum Dionysij venia Syracusas accersitus in Siciliã venisset: Syracusanis tanq̃ numen aliquod libertatis initium afferens apparuit. Hominis doctrinam Dion admiratus se illi adiunxit. Sub quo breui tempore tantum in philosophiæ documétis ac cæteris scientijs liberalibus profecit, vt cúctos Platonis discipulos longe antecelluerit: adeo, vt præceptor ipse discipulum maximè admiraretur. Dion vbi Platonem, & eius philosophiam degustauit, desiderans vt idem Dionysio obtingeret, effecit, vt disserentem eum audiret, & cum eo per otium familiariter versaretur. Inter quos ibi de summa hominis virtute, & præsertim de fortitudine disputatum est: & inter cætera optimis rationibus mortales omnes longe fortiores esse, quam tyrannos ostendit: beatissimam quoq; iustorum esse vitam, calamitosissimam verò Tyrannorum: neq; id præstare homini, quod sibi soli esset vtile, nisi virtute quoq; excelleret: offensum Dionysium respondisse ferunt: verba tua otiosorum senum sunt: & tua (inquit Plato) Tyrannidem sapiunt. Qua audacia indignatus Dionysius eum perdere voluit: sed repressus a Dione, & Aristomache, Polidi Lacedemoni, qui per id tempus Legatus ad se venerat, vita donatú, vt in Aegina eum venúdaret, tradidit. Vbi véditus, ac deinde ab Amicerio Cyrenaico philosopho viginti, licet triginta quidam numerent, minis redemptus est, qué Athenas ad suos statim liberum remisit. Sed non multo pòst Amicerio ab amicis Platonis pecuniæ sunt restitutæ. Firmato eius principatu cum insurgentibus in eum Syracusanis, arctissimaq; obsidione prementibus, eius studiosi, vt se abdicaret Dominio hortarentur, ne in hostium potestatem perueniens trucidaretur: forte cum ante oculos illi venisset, vt bos à coquo iugularetur, momentoq; prolaberetur, ad amicos conuersus Dionysius: Nonne (inquit) deforme est ob morté adeo celerem, transuolantemq;, talem me, tantumq; relinquere imperium? Post hæc quinquennio omnes Syracusanorum diuitias exhausit, vt deinde in pauperiem redacti rebellare nequirét. Quod vt exploratius haberet, iussit eis pecunias exigi semel, atq; iterú, ac tertio. Quos vt querentes vidit, indixit & quartã exactionem. At postq̃ maiore summa imperata audiret illos in foro obambulantes ridere, & scommata in Regem iacere, iussit Præfectis, vt ab exigendo desisterent: Núc enim (inquit) nihil habent, postq̃ nos contemnunt. Scribit Cicero Dionysium cum aliquando pila ludere vellet, quod studiose faciebat, tunicam deposuisse, atq; ensem amasiò puero custodiendum tradidisse. quod quidam eius familiaris cum vidisset, dixisse fertur Dionysio: Huic vitam tuam cõmittis? Arrisisse hoc dicto adolescentulú, eamq; tyráno causam suffecisse prodút, qua sine mora vtrãq; internecioni daret, familiaré, qui viam aperuit sui interimédi: adolescentulú, quoniã suo arrisu illius dictú approbasset. Cú Damocles Dionysij familiaris suspiciés eius copias, opes, maiestaté, dominatú, rerú abundantiã, magnificentiã ædiú regiarú, beatissimú eú oĩum hominú iudicaret: Dionysius illú suã fortunã hoc epilogo degustare, expeririq; voluit. Collocari iussit hoĩem ĩ aureo lecto, qué ei strato pulcherrimo, tapetisq; splédidissimo exornauerút: mésas quoq; cõplures argéto, auroq; sculpto instruxit; ad quas eximia forma pueros, delectosq; cõsistere, quos ad Damoclis iussum ministrare iussit. Aderant ibi de more vnguenta, incendebantur odores, suffitus adolebantur, cibos sabæi thuris, atq; myrrhæ lignis coqui, & deinde mésis epulas cõquisitissimas apponi iussit. Nõ deerát instruméta musicalia, atq; oĩs generis externæ letitiæ, vt ex omni parte Damoclé beatum redderet. Sed

post hęc oĩa, gladiũ vagina exemptũ, fulgentemq; à capulo de filo tenui pendentẽ mucrone demisso prandentis capiti inter ipsas epulas imminere præcepit. Tunc Damocles impendentis mortis periculo propè iam exanguis, neq; cęlatum argẽtum, & aurum, nec pulchros ministratores aspiciebat, nec manus porrigebat ad mensam: sed tot opes, delitiasq; præ mortis præsentis periculo aspernatus Dionysium exorauit, vt abire sibi liceret. cui tum: Talis est (inquit Dionysius) o Damocles vita mea, quam beatissimam putabas. Existima iam qui fœlix esse possum, cum vndiq;, a custodibus, a comitibus, a familiaribus mortem mihi imminere videam, & timere nunq̃ desinam. Hinc (teste Cicerone) summotis amicis in eorũ locum ferocissimos gentium homines, & ex familijs locupletissimis electos, prævalidosq; seruos, quibus corporis sui custodiam committebat, substituit. Hinc tonsorum quoq; metu tondere filias edocuit. Quarum cum adultæ iam essent, manibus nouacula committere non confidens, instituit, vt candentium glandiũ, aut nucum putaminibus barbam, & capillum sibi adurerent. Hinc cubicularem lectum perinde quasi castra, lata fossa cinxerat, in quem se ligneo ponte recipiebat. Cuius quidem fores extrinsecus custodes operiebant, sed interiori claustro diligenter ipse obserabat. Hinc concionaturus non in communibus suggestis, sed in turri alta consistere solebat. Hinc cum noctu ad vxores, cum quibus communes habebat cœnas, vicissimq; noctes diuidebat, ventitaret, omnia antè speculabatur, omnia perscrutabatur. Hinc demum cubiculum eius neq; frater, neq; filius, vt erant induti, ingrediebantur: sed deposito prius amictu, & nudi satelliti se ostentare cogebantur. ita cum nemini fidem haberet, suspectos habebat mortales omnes. Quinimo & Dionysium filium, ne illi insidias tenderet, & regnum interciperet, inclusum domi sub custodibus obseruabat, neq; cum prudentibus familiaritatem illum ob eam causam habere volebat. Quid igitur eius vita tetrius? quid miserius? quid deniq; detestabilius? Facinus egregium Damonis, & Pythiæ sub eo contigit. Quorum cum alteri diem necis designasset; moriturus paucos dies pro rebus domesticis ordinandis altero sponsore impetrauit, & redijt ad diem: Cuius vtriusq; fidem Dionysius admiratus vtrunq; seruauit, & se in amicitiam tertium adscribi postulauit. Hospes quidam cum ei priuatim colloqui desideraret, ostensurus quonam pacto scire posset qui illi insidias molirentur: Dionysius semotis arbitris hominem prius diligentissimè à custodibus perscrutatum admisit, at ille: Da mihi (inquit) talentum, vt existimetur à me insidiatorum te audisse indicia. Dedit Dionysius; ac simulauit se audisse. nam fucus ille plurimum vtilis erat ad deterrendos insidiatores. Fuit aliquando ei delatum adolescentes duos inter pocula conuitiatos in eum, eiusq; tyrannidem, ambos vocauit ad cœnam. ibiq; vt animaduertit alterum largius potum multa nugari, alterum raro cauteq;: illum dimisit, vt qui natura vinolentus per temulentiã maledicus fuisset: hunc interfecit, vt qui studio maleuolus, & hostis esset. Mulier quædam Syracusana extremæ senectutis genere nobilis Deos pro incolumitate Dionysij, cuius mortem omnes exoptabant, precari quotidie non desinebat. Quo Dionysius cognito admiratus, quippe qui omnibus se inuisum videbat, mulierẽ ad se acciri iussit, causamq; tam sedulæ deprecationis auidissimè inquisiuit. Tum illa: Cum paruula (inquit) essem, Syracusis sæuus imperabat Tyrannus, cuius extinctionem votis omnibus ciues expetebant. Quo tandem mortuo deterior eo successit. Et hoc quoq; defuncto, tertius imperio est suffectus vtroq; longè peior. Timeo igitur ne te decedente deterrimus Tyrannus succedat. Hinc itaq; tota mente, lachrymisq; obortis Deos pro tua incolumitate deprecor. Tam liberam, facetamq; responsionem Dionysius punire erubuit. Sacrilegia sua facetis dictis solebat obtegere. Locris Proserpinæ templum spoliauit. mox cum classis illius secundo vento nauigaret: Videtis (inquit) quàm prospera nauigatio à Dijs

immortalibus

immortalibus datur sacrilegis. Ioui Olympio Syracusis detraxit aureum amiculum ponderis (teste Aeliano) octoginta quinq; talentorum, quo eum Hieron ex manubijs Carthaginensium ornauerat, proq; detracto aureo laneũ illi pallium iniecit. Cum autem ministri timerent Iouem tangere; primus ipse simulacrum confregit. ita cauillans: Aureum æstate grauem, hyeme frigidum esse, laneum verò ad vtrunq; anni tempus aptissimum. Epidauri Aesculapio barbam auream ademit: quod negaret decorum, patrem Apollinem imberbem, Aesculapium filium barbatum conspici. Mensas aureas Dijs bonis dicatas è fanis auferebat: cauillatus se eorum bonitate vti. Spolia quoq; aurea, pateras, & coronas, quæ Deorum simulacra porrectis manibus habebant, tollebat dicens: se oblata à Dijs accipere, non eripere. Ad Troezenias quoq; naui appulsus omnes Leucothę, & Apollinis pecunias, mensamq; argenteam Deo appositam sustulit: præcepitq; vt bonum euentum ipsi propinarent. Lucinæ quoq; templum adCeretæ, siue Agyllæ emporium à Pelasgis cõstructum opulentissimum Dionysius in suo cursu ad Corsicam (teste lib. 5. Strabone) spoliauit. Circunferuntur & eius aliquot præclara dicta. Cum intra Regiam sacrum ex more perageretur, precoq; precaretur, vt per multa tempora inconcussum eius duraret imperium: Non tu desines (inquit) abhominanda nobis imprecari? Ab amicis cauendum etiam aiebat ei, qui præsit: cum id omnibus persuasissimum esse debeat, eos imperare malle, quàm seruire. Metum, & violentiam adamantina appellabat vincula, seq; adamantinis vinculis principatum filio relicturum aiebat. Quem cum audisset aliquando ingenui viri coniugem adulterasse; iratus interrogauit: an vnq̃ tale quidq̃ in patre comperisset: Tum ille: Tu non habuisti Patrem Regem. Cui mox Dionysius: neq; tu Regem filium habebis. quod & euenit. Eidem filio vasculorum aureorum, & argenteorum magnã supellectilem habenti dixit: non est in te Regius animus, qui his neminem amicũ tibi fecisti. Dum his moribus, multisq; alijs, quæ apud Plutarchum latius commemorantur, imperio stabiliendo incumberet: Carthaginenses postq̃ Magone Duce insulas Africæ adiacentes sibi subegissent, Siciliam omnibus viribus peruadere decernunt. Sed dum expeditio paratur; Mago moritur, relictis liberis Amilcare, & Asdrubale. quo postea in bello Sardoo interfecto, & Annibale patre alterius Amilcaris cognomento Barcha, patris magni Annibalis, quo Duce Carthaginenses secundum bellum contra Romanos gesserunt, Asdrucale, & Saphone filijs relictis, Amilcar eius frater Dux belli efficitur. Is igitur veluti non satis auspicatò in Sardinia gesta res esset, in Siciliam bellum transtulit, magnaq; classe insulam inuadit. cui quidem Siculi duce Dionysio, magno animo obstitere. Cæterùm cum sibi impares vires ad ferendos Carthaginensium insultus esse animaduerterent, à Leonida Spartanorum Regis fratre auxilia petunt. Qui q̃ primum aduectis classe tot armatorum milibus, quot vnà cum exercitu Dionysij ad Carthaginensium potentiam reprimendam suffecturos speraret, in Siciliam traiecit. Graue itaq; bellum geritur, in quo & diu, & vario Marte dimicatum est. Tandem eo bello Amilcar occiditur relictis Himilcone, Hannone, & Giscone liberis. E quibus Himilco exercitui à Carthaginensibus in Sicilia præficitur. Is contra Dionysium, Siculosq; nauali, terrestriq; bello dimicans, superato Dionysio Gelam, & Camerinam, & aliquot alias vrbes vi cepit. Nec multo pòst Leontini, qui plures annos Syracusis fuerant adscripti, & patria exulauerant, ea rerum nouitate vsi, Syracusis clam egressi in Leontinum patriam populariter remigrarunt. Interea dũ multis secundis prælijs in Sicilia gestis Carthaginenses iam in manifesto victoriæ cursu essent, repentè pestilentis syderis vis eornm exercitum inuasit: ita vt breui omnibus ferè copijs letali morbo absumptis, Himilco Dux pro victo ex Sicilia cũ exercitus reliquijs Carthaginem aufugere coactus sit. Vbi cum summo totius ciuitatis luctu & mœrore, ac si vrbs iam capta fuisset, exceptus mortem sibi manu

statim

statim intulit. Dionysius Pœnis Sicilia morbo abactis & totius insulæ imperio per otium potitus, ne florentissimus eius exercitus quo maiorem (teste in epistolis Isocrate, eius exercitus, nullus vnquam habuit. cui inter alia Plutarchus triremes quadringentas, equitum milia decem, peditum viginti, & supra hæc milia stipatorum decem ascribit desidia & ocio corrumperetur, Italiæ Principatum affectare cœpit. eoq; protinus transuectis copijs in eos Græcos irruit, qui extremam Italiæ partem, quæ Siciliæ imminet, possidebant. Vbi expugnatis locrorum vrbibus, & deleto Rhegio Crotoniatas magna vi aggreditur. qui licet ex prioris belli, quod aduersus Locrenses habuerāt, clade, iam imminutas haberent vires, aliquatenus tamen restiterunt. Sybaritas postea luxu, & diuitijs intemperantes paruo negotio superauit. E quibus ingentem prædam, chlamydemq; Athenis tota Italia tum sumptu ipso, magnificentiaq;, ac artis mira excellentia pretiosissimam cepit. Quam postea centum & viginti talentis Carthaginensibus venundedit. Pars hæc Italiæ inferior mari Ionio alluitur, & tam crebro lancinatur, vt in tres, breuis hæc ora sinus curuetur, & adeo interdū sese extenuat, vt non alibi Italia sit angustior. Hāc Dionysius adeptus in animo habuit isthmo circa portum, qui postea est Annibalis dictus, resciſſo extremam hanc Italiæ partem insulam facere, & Siciliæ adiungere. Sed dum hæc meditatur, legati Gallorum Senonum, qui ante mēses aliquot Romam incenderant, amititiam, societatemq; petentes ad eum venere. Gentem suam, quæ vel ob id, quod inter eius in Italia hostes habitabat, magno ei vsui vel in acie bellanti, vel de tergo opprimendis hostibus esse poterat, offerunt. Gratissima hæc illi legatio fuit. Proinde pacta cum eis societate bellum veluti ex integro in Italiam reliquam restaurat, quam late eo tempore Græci incolebant. Sed ab Hannone Carthaginensium Duce ab incepto reuocatur. Eo nanq; Duce Carthaginenses bellum, quod lue compellente in Sicilia deseruerant, sequenti anno reparato exercitu, auctisq; viribus redintegrant. Id vbi Dionysius cognouit, in Siciliam statim cum exercitu reuertitur. Erat tum Carthago in duas diuisa factiones. Vnius princeps erat Asdrubal, Amilcarisq; familia, alterius præstātes pleriq; ciues, qui Barchinini nominabantur. Ex his Surriatus quidam domi nobilis, & ea tempestate Pœnorum potentissimus cum esset aduersæ factionis, Hānoniq; infensissimus, literas Grece scriptas clam ad Dionysium in Italiam sub misit, quibus ei omnem expeditionis apparatum, omnemq; belli aduersus Siciliam gerendi rationem. Nauigiorum præterea totius classis, & militum numerum, constitutam quoq; nauigandi diem, ducis ingenium, quis deniq; primum inuadendus esset locus significabat. Cæterum interceptis literis comprehensus, proditus, damnatusq; capitis supplitium luit, occasionemq; Senatusconsulto dedit, quo nequis postea Carthaginēsis Græcis literis, aut Græco sermoni studeret. & ne quis aut loqui cum hoste, aut scribere sine interprete posset, sub capitis pœna cauebatur. Porrò aduenienti cum classe in Siciliam Hannoni Dionysius instructo cum exercitu occurrit. Vbi tum vario Marte, varioq; fortunæ euentu multis prælijs habitis, tandem ob superbiam, acerbosq; mores militibus inuisus redditur, & à maiori exercitus parte deseritur: atq; ita Carthaginensium viribus impar varijs certaminibus, assiduisq; superatus, postquam duodequadraginta (teste Cicerone) regnauit annos, insidijs suorum, si Trogo credimus, interficitur, siue hausta potione sommifera, quæ soporis mortem citra sensum continebat, quam ei medici suasu Dionysij filij, ne cum alijs fratribus regnum partiretur, vt Dion, ei persuaserat, vt Timeus, Plutarchus & Probus referunt, siue accepto tragicæ victoriæ nūtio gaudio, interijt, vt Plinius. Huic sētētiæ Cicero in lib. de natura deorum assentire videtur, qui de eo: Hunc (inquit) non Olympius Iupiter fulmine percussit; non Aesculapius misero, diuturnoq; morbo tabescentem interemit. atqui in suo lectulo mortuus triumphantis in modum in rogum illatus est. eamq;

potestatem, quam per scelus nactus est, quasi iustam, & legitimam hæreditatis loco filio suo tradidit. Eo mortuo Siciliæ ciuitatum pars magna vi ab Hannone subijcitur. Pars in deditionem accipitur, Pars vero in societatem est recepta. Hanno vero parta hac ingenti victoria, ex præda Siciliensi factus ditissimus, Carthaginem redijt. Vbi maximo cum honore susceptus non multo pòst animum ad occupandam suæ Reip. dominationem adiecit. quod cum semel interfecto Senatu, atq; iterum scelus frustra tentasset, tertiò in seditione capitur, virgisq; cæsus, & effossis oculis, ac manibus, cruribusq; fractis, & corpore verberibus lacerato in crucem adigitur. Filij quoq; eius, cognatiq; omnes etiam vltimo supplicio sunt affecti; ne quisq̃ aut ad eum imitandum, aut ad eius mortem vlciscendam ex tam nefaria domo superesset. Ita igitur quem Siculæ opes clarissimum reddiderant, hunc eundem non bene fortunis vsum in præceps deiecerunt.

DE DIONYSIO IVNIORI, ET DIONE.

CAPVT SECVNDVM.

DEFVNCTO Dionysio milites, qui in eius fide permanserant, Dionysium filiorum eius natu maximum, virum omnium ignauissimum, luxuq;, ac otio perditum Imperio suffecerunt. Is cum nomine idem esset cum patre, longe tamen illum sceleribus antecelluit: sicuti magnitudine animi, & pluribus virtutibus satis ab illo retrocessit. Inter initia regni sui hic fratrum suorum auunculos tanq̃ imperij sui æmulos, pueris ad diuisionem regni authores, de medio tollere pergit. Sed quo id cum prætextu tutius faceret, ad fauorem sibi populi conciliandum prius animum aduertit. Igitur noxiorum ad tria milia carceribus liberat: tributa populo per triennium remittit. Vnde cum prudenter, liberaliterq; se gerere sub initia videretur, voluntates omnium ad se traxit: ac subinde cum quasi adamantinis nexibus imperium sibi firmatum putat, ad destinatum facinus conuertitur. Fratrum cognatis primùm, mox fratribus quoq; ipsis nullo non iniuriarum genere in eos edito, vitam ademit, tyrannidemq; in suos primùm, quàm in externos auspicatus est. Sublatis omnibus Imperij æmulis in Appulia vrbes duas extruxit, vt tutam efficeret maris Ionij nauigationem. Qui enim loca maritima incolebant, prædatorijs nauibus discurrentes Adriaticum pelagus omnino inaccessum reddiderant, idq; solum insigne, ac dignum memoria facinus toto suo dominatu patrauit. Cum successisset in bellum, quod Carthaginenses Siciliæ machinabantur, sedatorum morum simulatione, cum hostibus pacem firmauit. Cum Lucanis item bello summa negligentia prorogato, postremò prælijs aliquot superior, cupidissimo animo pacem eis concessit. Dehinc in segnitiem lapsus auaritiæ, socordiæ, ac luxuriæ sese totum mancipat; tanta intemperantia, vt nouarum voluptatum inuentores summis etiam afficeret præmijs, & ad nonagesimũ vsq; diem aliquãdo ebrius perseuerarit. Qnare adeo cecutientibus ac vitiosis oculis fuit, vt nec solem, nec diem, nec splendorem lucis ferre posset. Vnde amici eius, ac complures per adulationem simulare consueuerant non videre sese neq; cibos, neq; calices appositos. Ferunt quoq; de eo veteres, quòd cum Syracusis in Aesculapij templo ante simulacrum aurea mensa esset reposita, patera mero repleta; Propino tibi (inquit) Aesculapi boni dæmonis calicem: & cum dicto auream statim mensam auferri iussit. Quibus omnibus dum contemni se putat, in ciues sæuitia grassari cœpit, nunc hos, nunc illos pro libito atroci morte de medio auferens. Syracusani non impatienter, indignissimeq; hæc omnia ferentes primum in eum conspirãt. mox comparatis copijs eũ in Acradina adeo dure obsident, vt aliquandiu dubitauerit,

imperium nè deponeret, an bello resisteret. Sed à militibus suis, qui prædam, vrbisq; direptionem expetebant, persuasus, eductis ordinibus descendit in aciem: vbi sine vllo ferè negotio victus, fusus, fugatusq; est in arcem, & cum iteratò fortunam belli tentasset, inferior quoq; factus succubuit. Porrò cum viribus nihil se profecturum cognosceret, ad fraudem se conuertit. Legatos ad Syracusanos mittit, qui Tyrannidem se depositurum spònderent, si ad eum mittant, cum quibus de pace agat. Primores itaq; aliquot ex ciuibus ad eum legant. quos ipse violata fide in carceribus retinuit, ac deinde incautis Syracusanis, nec quicq̃ hostile metuentibus, exercitum ad delendam vrbem eduxit. Syracusani tumultuariè ad obsistendum se parant: fitq; in ipsa vrbe acre bellum, sed aliquandiu anceps. tandẽ victis, fugatisq; Dionysianis, penes Syracusanos multitudine superantes mansit victoria. Superatus Dionysius cum arcis obsidionem metueret, cum omni apparatu regio clam nauem conscendens in Locros vrbem insignem, a Rhegio. 70. ferme. p. m. distantem secessit. A Locrensibus rei gestæ ignaris regio more comiter, benigneq; susceptus benignitatis àrtibus sub initia ciuium animos ad se pellexit: vrbis Rhegij a patre diruta partem restaurauit, eamq; Phœbæam appellauit. Sed mox vrbis arcem occupat, solitamq; sæuitiam aggreditur: Primorum virgines ad stuprũ rapi, virgines ante nuptias ad se ducere, & stupratas procis reddere iubet. Locupletissimos quosq; aut vrbe pellebat, aut interficiebat, eorumq; bona sibi adiudicabat. Subinde cum rapinæ occasio deesset, vniuersam ciuitatem callido commento circumuenit. Nam cum Locrenses à Leophrone Rheginorum Tyranno aliquando bello premerentur, vouerunt, si victoriam adipiscerentur, vt die Veneris festo virgines suas prostituerent. Parta victoria cum voto Locrenses intermisso aduersa bella cum Lucanis gererent, in concionem eos Dionysius vocat, diuinam hanc esse numinum vltionem dicit. quem si placare cuperent, hortatur, vt vxores, filiasq; suas in Veneris templum q̃ possint ornatissimas mittant. Ex quibus centum sorte ductæ voto publico fungantur, religionisq; gratia vno mense stent in lupanari; omnibus antè iuratis viris, nequis vllam attaminet. Quæ res ne virginibus voto ciuitatem soluentibus fraudi, damnoq; esset, decretum facerent: ne qua virgo nuberet, priusq̃ illę nuptui traderentur. Probato consilio, quòd nec superstitioni, nec virginum pudicitiæ iniuriam facere videbatur, certatim omnes fœminæ impensius exornatæ in templum Veneris conueniunt. quas vix fanum ingressas Dionysius missis militibus omnes spoliat, necnon ad prodendas maritorum pecunias pœnis, minisq; constringit: ipsisq; nudo, vt erant, corpore eiectis, ornamenta subtracta suam vertit in prædam Pleriq; earum viri miserabiliter conquesti ab eo sunt interfecti. His igitur malis artibus cum sex apud Locros regnasset annos, ab exasperatis ciuibus impetu in eum facto ignominiosè ciuitate expulsus est. Vnde Syracusas reuersus, ingenio vsus veteri pacis cõditionibus interiectis à Syracusanis regali more receptus est. Sed Locrenses post Tyrãni fugam cæsis eius militibus, qui arci præerant, primò quidem, vt Strabo refert, in libertatem se vendicant, deinde eius vxorem, ac liberos in sui potestatem redigunt. Reliquerat enim ibi filias duas, filiumq; natu minorem adolescentem: maior nanq;, cui nomen Apollocrates erat, cum patre diffugerat. Pater verò absens per nuntios Tarentinos obsecrat, vt vxorem, & filios pretio ei restituant. Quibus id recusantibus hostilem exercitum mittit, Locros obsidet, eorumq; agros populatur. ipsi verò iram omnem in filias explicuere: quas constupratas interficiunt: demum earum corpora concremant, ossaq; molibus antè frumentarijs contrita in mare proijciunt. Dionysius a Syracusanis receptus, principio benignissimum facillimumq; sese adeuntibus exhibebat, sed eo minus illis ad beneuolentiam potuit inflectere. Tantæ siquidem in eorum præcordijs prioris odij reliquiæ consederãt, vt nullis etiam beneficijs allici possent. Neq; enim facilè propagata odiorũ

sementis

sementis stirps interit: quippe vt gratiæ in odium deflexus facilis, ita odij ad gratiam difficilis est transitus: raroq; animus, quem semel grauiter indignatio subit, syncera fide excolitur: aut cum quo vehementes primum inimicitias gessit, affectuosè postmodum in gratiam redit. Neq; verò diu ea humanitate vsus est: sed ad intermissam ignauiã, luxuriã, auaritiãq; rediens, veteris etiã crudelitatis non est oblitus: atq; ita grauior, sæuiorq; in dies ciuibus redditur. Cuius quidem Tyrannidis plerig; impatientia, deserta patria, in Italiam profugi sub ora Galliæ Cisalpinæ iuxta Cumerium promontorium vrbem Anconem condiderunt. Naxij quoq; Chalcidenses per ea tempora sub Andromacho Naxio viro principe Timei historici patre, quod Tyrãnidem Dionysij maximè essent exosi, ab eo magna peditum vi, & ingẽti classe bello petiti, Naxoq; funditus deleta expugnati, in colle vrbi prominente, qui eo tempore Taurus nuncupabatur, profugere. Vbi extructæ vrbi nomen Tauromenium indidere. Dionysius verò etsi omnibus esset inuisus, imperium tamen possidebat instructissimum. Habebat enim naues quadringentas, ordinum quinq; & sex. Pedites ad decem myriadas, equites ad nouẽ milia. Ad hæc vrbs ipsa regia, portubus maximis insignis, altissimis mœnibus inuictam obsidionibus faciem præsentabat. cui apud se præterea semper in promptu erat & commeatus, & apparatus bellicus ad quingentas naues sufficiens. Intus seruabat ad centum myriadas medimnorum tritici, Armamentarium refertum scutis, machæris, hastis, ocreis multis, thoracibus, & catapultis: quarum inuentorem fuisse ipsum Dionysium affirmant. Habebat & socios multos: quibus omnibus fretus adamantino se imperio septum arbitrabatur. Alebat postremò familiares quosdam sibi deuinctissimos, qui Prosagogidæ appellabantur, impios sanè homines, & omnibus inuisos. Hi vrbem promiscui peragrabant, singulorum dicta, vel facta sagacissimè speculantes, indagantesq;: quę deinde ad Regem deferebant: quò ille amicos, & inimicos pariter dignoscere, conspiratorumq; consilia præuenire posset. Quo eueniebat, vt ne loqui quidem Syracusis tutum esset. Erat Dionysio affinis Dion Syracusanus (cujus supra meminimus) vir non solùm in philosophiæ, sed in re etiam militari, & generis nobilitate, atq; animi magnitudine clarus, qui sicut Dionysio patri gener fuerat, ita & Iuniori intimus erat. Is cũ apud Dionysium de bello, quod Carthaginenses denuo contra Siciliam moliebãtur, sermo fieret, multiq; trepidè, ac imprudenter loquerentur, adeo prudenter pro temporis angustia disseruit, vt omnes præcipuo stupore affecerit. Enimuero post multa vltro, citroq; colloquia Dionysio pollicitus est: si pacem expeteret, se q̃ primum in Africam nauigaturum, eamq; compositurum: sin bellum; illud se proprijs sumptibus sustentaturum. ad quod quinquaginta triremes offerebat. Porrò hæc animi promptitudo ei apud Dionysium & admirationem, & amorem peperit, sed apud proceres inuidiam, & odium. Existimabant enim & ingenij perspicacia, & virium potentia se deiectos esse. quibus accedebat morum quoq; differentia. Illi etenim turpiter etiam cum ipso Dionysio educati: hic seuerè admodum, ac nullis illecebris, sed omni egregia viuendi forma imbutus. Cum igitur in aula regia non Regis gratia, sed rei veritate omnium primum se cognosceret, existimans id ab imperitia proficisci, Dionysium ad philosophiæ studium, liberales, moralesq; disciplinas accendere magnis rationibus cœpit: quo tandem, pro vt Regem decebat, reiecta solutiori vita, cui assueuerat, ad virtutis consuetudinẽ sese cõuerteret. ignominiosum, ac turpe esse dicẽs, si Rex corpus pretioso ornet amictu, ædiumq; parietes auratis obducat vestibus; animum vero ignauia, luxu, auaritia & omnibus voluptatibus deturpari sinat. qui vt regali potestate cæteris præest, ita diuinis moribus est expoliẽdus. Hæc cum sępe occineret, & nonnulla interdum Platonis documenta intersereret: ingens ac flagrans studiorum, Platonisq; ipsius amor Dionysium cœpit. Quare literas Athenas frequentes, & ab ipso,

& à Dione,

& a Dione, & à Pythagoricis, qui Italiam eo tempore habitabant, ad Platonem statim scribunt, vt Syracusas proficiscatur ad Regis animum imbuendum. Dum hi rumores per vrbem deferuntur: Dionis æmuli pro magno negotio habuerunt, vt Philistus, qui a Dionysio patre fuerat relegatus, ab exilio reuocaretur: vt haberent quem Platoni, & Dioni apud Dionysium opponerent. quod obtinuerunt. Reuocatus Philistus, vt erat acri vir ingenio, illico rerum regiarum administratio ni se implicuit. Inuidi verò contra Dionem calumnias, & criminationes ad Regem deferre non cessabant, quòd Imperium dissoluere, & popularem principatũ Platonis opera in vrbem reducere vellet. Interea Plato Syracusas applicuit. cui Dionysius triremem ornatu regio instructam aduentanti misit obuiam. Egresso deinde ex triremi regius etiam currus cum quadrigis albis affuit, qui ipsum ad Regiam magna pompa deueheret. Dionysius perinde ac si numen aliquod Syracusas aduenisset, sacrificia celebrare, conuiuia honesta indicere, curiæ ordinem mutare, benignitatem in omnes æquè induere cœpit. cuius exemplo (solet namq; populus principis vitam æmulari) Syracusanorum omnium frequens ad philosophiam erat concursus: geometricis figuris, quas Platonis innumeri discipuli describebant, plena erat arx regia. Vbi cum non ita multo pòst tempore de more sacrificium fieret, precoq; vt consueuerat, perpetuum Dionysio imperiũ conceptis verbis precaretur: Desine (inquit ille) execranda nobis imprecari. Adeo Dionysius breui in Platonis philosophia profecerat, vt regnum vltro relinquere cogitaret. Id vbi Philistus audiuit, magno affectus est mœrore Emuli etiam Dionis Dionysij mentem immutatam videntes, rati quòd si ipse se abdicaret Imperio, Aristomathes liberos, quorum Dioni erat auunculus, suo loco sufficeret, non clam, vt antea, sed palam Dionem conuitijs lacessebant: Platonem verò vt Sophistam irridebant, eiusq; præsentiam regno perniciosam apertè asserebant. Philistus interea totus in Dionem odio, & inuidia flagrãs clam eũ apud Regem in suspitionẽ adducit, quòd ad Carthaginensium præfectos, vt non nisi se præsente cum Dionysio de pace agerent, literas dederit. quibus commonstratis, lectisq;, Dionem Rex quarto mense post Platonis aduentum in arcem circa mare adduxit. vnde communicatis illi literis vehementer increpatum, quòd contra se vnà cum Carthaginensibus conspirasset, nullam excusationem admittens statim, vt erat, cymbæ impositum cum Megacle eius fratre in Italiam primùm, & mox in Peloponnesum exportari per nautas curauit. Quod vbi Syracusis vulgatum est: regiam quidem muliebris vlulatus, ciuitatem verò mœror, & luctus tenuit. adeo non necessarij modò, sed & ciues omnes eum, mores, virtutumq; illustria ornamẽta prosequebantur beneuolentia. Quæ vt Dionysius conspexit, ad præsentem omnium dolorem leuandum non exulasse Dionem, sed paululum ob linguæ petulantiam secessisse, ac cognatis breui Syracusas rediturum prædicabat. iussitq; vt duabus nauibus ex eius bonis quantumcunq; pecuniarum necesse esset, ad ipsum transmitteretur, quo lautè, & pro pristina fortuna viueret. Quæ omnia clarum ipsum etiam in exilio inter Græcos ostenderunt. Plato præterea multis precibus apud Dionysium agere non cessabat, vt eum reuocaret. Cui cum intra annũ id facturum spopondisset: Plato è Sicilia discedere constituit, ante tamen Archita Tarentino, nonnullisq; Pythagoricis in amicitiam cum Dionysio conductis. Sub idem tempus Dionysius militibus stipendia contra patris decretum minuere voluit. Quod cum irati milites facto concursu id se neutiq̃ toleraturos minarentur: ipse occlusis arcis portis eos cohercere nitebatur. Sed illi repentè in furorẽ acti ad mœnia concurrunt: signisq; datis clasicum ciebant. quo territus Dionysius ad stipendia consueta, ac plura etiam coactus est. Rumor fuit Heraclidem, qui præfectus erat equitum, tumultus huiusce causam extitisse. Quod Heraclides audiens, ne Regis iram incurreret, fugam arripuit. Quem cum Dionysius

capere optaret. Theodoti coram Platone imposuit, vt ea lege ad se illum adduceret, vt postq̃ criminibus sibi obiectis responderit, si Regi in Sicilia illum amplius manere non placeret, tutò assumptis vxore, & liberis, ac omni supellectile Peloponnesum petat. Theodotus verò cum id ab eo per fraudem promitti intelligeret, cum Heraclide iram regis metuens Corynthum secessit Plato postmodum non inuitus, neq; absq; Regis consensu Syracusis discedens Athenas est reuersus. Vbi & Dionem sapientiæ studijs assiduum in Academia continebat. Vnde tandem Dion Græcorum vrbes cum optimis, & principibus viris adibat, festos conuentus celebrans, nihil non in vita modestum, nihil turpe, sed honestum, seq; dignum peragebat. His moribus beneuolentiam, & publicos honores à ciuitatibus consequebatur. Lacedemonij etiã, qui per id tẽpus Dionysium contra Thebanos promptissimum belli socium habebant, quasi eius iram paruipendentes, Dionem ob eius merita ciuitate donarunt. Nec multo pòst interiecto tempore cum Dionysius Platonis videndi, ac eius philosophiæ desiderio teneretur, Archytam, ac cæteros Pythagoricos, qui per ea tempora Syracusas secesserant, induxit, vt vades ipsi pro eo existentes Syracusas illum accerserent. Qui Archidemum Syracusanũ Archytæ familiarissimum, quem vnice Plato amabat, Athenas miserunt. Ipse etiam Dionysius plures oratores Siciliæ nobiles, & triremes ad Platonem transmisit, cum literis, quibus minabatur, nunq̃ se Dionem reuocaturum, nisi Syracusas ipse rediret. Cognati præterea, ac soror, & vxor Dionem per literas monebant, vt omnino Syracusas Plato reuerteretur, si ipse patriã, ac suos visere aliquando speraret. Quibus omnibus Plato adductus Syracusas tertiò venit. Vbi cum Dionysio familiariter versatus, cum reuocationem Dionis, tyrannidéq; relinquẽdam sæpius hortatus esset, acerbiusq; vrgeret: Dionysius iratus ex arce eum remisit, & extra arcem manere iussit, quem cum conuicisset, ad Thedotum profectum fuisse, veluti inimicum, nunq̃ amplius in suas ædes vocauit, sed inter milites conductitios habitare ipsum voluit. Qui cum illum interficere vellent, Dionysius obstitit. Quo Plato cognito, Architam, & cœteros, pythagoricos, qui eius erant vades per certũ nuntiũ in quo discrimine esset, certiores fecit. Qui statim Salmiscum eorum vnum cum triremi ordinis triginta remorum, ad reposcendum Platonem, ad Dionysium legatum mittunt. Atq; ita Plato à Dionysij sęuitia ereptus, Athenas, commeatum rege sibi suppeditante, est reuersus. Vbi cum Dionem ludos spectantem olympiacos offendisset, illi quæ apud Dionysium facta fuerant, enarrauit. At ille Deum testatus se pœnas à Dionysio exacturum tum ob Platonem illusum, tum ob iniustam suam expulsionem iurauit. quod quidem Plato non improbauit. se tamen illi comitem fore negauit, & quòd ætatem suam bellicis rebus ineptam, & familiaritatem cum Dionysio non esse violandam cognosceret. At si quando conciliatore intereos opus esset, hoc munus sibi deberi arbitraretur. Dion igitur desperato reditu iam inde animum ad Dionysium Sicilia pellendum, & Syracusas vrbem tyrannide liberandam adiecit: fœderatusq; Heraclidi bellum parat, milites conquirit. Adiunxerunt se sponte illi Eudemus Cyprius, & Timonides Leucadius, & ex Zacyntho octingenti viri in re bellica præstantes. Erat quoq; eo tẽpore in Peloponneso Syracusanorũ exulũ manus ingens, supra mille numero, ex quibus vix quinq, & viginti à Dione potuerũt ad societatẽ allici: quod cæteri Dionysij potentiam pertimescerent. Quinimo pleriq; eius damnabãt inceptũ, veluti hominis præ nimia ira desipientis. Ipse porrò accuratissima oratione suorũ aĩos nõnihil cõfirmabat. Cui licet parua tunc facultas adesset; ingens tamẽ erat aĩus, virtus sũma, & magna corũ, qui miserè Syracusis seruiebãt, erga eũ beneuolẽtia; quodq; ijs oĩbus maius erat, ipsius tyrãni ignauia, & populariũ oĩum mẽtes ab eo alienatæ. Proinde duas tm̃ onerarias naues armis, & militibus instruit, & cũ eis Zacynthũ Insulã, q̃ ꝓpe est Cephaleniã, transmittit, relicto in

Peloponneso Heraclide collega, quem Cariclidem Diodorus appellat, quo instructis alijs nauibus ipsum in Siciliam suo tempore sequeretur. Hæc vbi Dionysio sunt nuntiata, Aretem inuitam Dionis vxorem. Tymocrati familiari suo matrimonio iunxit, filiumq; eius intemperanter educari præcepit, patris in hoc iustitiam non imitatus, qui Polyxeno sibi insidianti, & ob metum Sicilia exulanti vxorem Teschā intactam vsq; ad funus seruauit. Interea Dioni è Zacyntho duabus cum nauibus paruo apparatu in Siciliam nauigaturo, cũ antè luna pleno luceret orbe, repente tota delituit. Id prodigium veluti infaustum socijs est visum. Sed Dion, Myltha Astronomo teste, deliquium esse lunæ, & natura factum ostendit. Quod si tamen quid mali portenderet, id totum ad Tyranni exitium pertinere, quòd eius Principatus, qui veluti Sol clarissimus videbatur, obductis tenebris citò esset inuoluendus. Nec solùm id eo tempore ostentum in Dionysij cladem apparuit: sed & pleraq; alia notata fuere. Mare etenim, quod Syracusanam arcem alluit toto die vno dulces, & potu suaues habuit aquas. Sues sine auribus editi. Aquila demum de cœlo lapsa iaculum satelliti abreptum in sublime primum detulit, mox deorsum in profundum abiecit. Quæ omnia Dionysij exitium, imperijq; eius euersionem præsagire vates ita sunt interpretati, vt amarissimus eius Tyrannidis status dulcesceret, & Syracusanorum aures à sæuo imperio auerterentur, ab eoq; postremò vis regia Iouis nutu, cui aquila est sacra, pœnitus tolleretur, & ad ima dehisceret. Dion verò tertiodecimo die Pachynum Siciliæ promontorium applicuit. Sed cum Philistum Dionysij classis præfectum, qui in Iapygia stationem habebat, & propinquum hostibus descensum reformidaret: Pachyno ad dexteram relicto, vlteriora, lateris scilicet meridionalis regionem petebat. Tum repentè asper incumbens septentrio longè à Sicilia classem ingenti procella ad finitimam Libyæ Cercinam insulam primũ detulit, vbi parum abfuit, quin scopulis illisa disijceretur: sed maximo nautarum, remorumq; labore seruata: mox alia tempestate ad magnæ Syrtis caput peruenit. Vnde tandem flante austro Siciliam versus soluens quinto die præternauigans Agrigentum, Minoam tenuit. Parebat tum ea vrbs Carthaginensium imperio; præeratq; ei loco Paralus, vt Diodorus refert; licet Synalum Plutarchus eum appellet. Hic Dioni anteactis licet temporibus amicitia, & hospitio esset coniunctus: ignarus tamen qui hominum aduecti essent, arcere milites a littore nititur. Quem Dion cum suis, in oppidanos mixto agmine irruentes, in fugam vertunt, vrbemq; in potestatem redigunt. Vrbe capta duces inter se cognoscuntur: statimq; nemine violato vrbs Paralo restituitur. Tum Paralus receptis benignè militibus necessaria Dioni comparauit, auditaq; aduentus causa ei significauit Dionysium per ea tempora octuaginta cum nauibus circa mare Adriaticum in vrbibus nuper à se constructis otiari. Quo audito Dion, & socij maximam bene gerendæ rei spem concepere. Igitur vt tempus patrandæ rei aptissimum vident, æreis armis numero ad quinq; milia, & sarcinis Paralo relictis, vt ea Syracusas, vbi tempus sibi opportunum visum fuerit, transmitteret, mille viris comitatus Syracusas versus præpropere mouet. Proficiscenti ducenti Agrigentinorum equites, qui Ecnomum incolebant, vltro se illi adiunxere. Inde & Gelenses, Madinæi, & Camerinenses, ac aliæ Siciliæ mediterraneæ ciuitates ad asserendam Syracusarum libertatem se socios addunt. atq; ita Dion concurrentibus ex omni parte auxilijs etiam Messanensibus, & ex Italia pariter Græcis exercitum supra viginti milia hominum comparauit. Cuius aduentus fama illico Syracusas peruasit. Timocrates, cui Dionis coniux connubio fuerat tradita, præsidio Syracusarum præfectus ad Dionysium expeditissimum cum literis nuntiũ mittit; quo Dionis aduentũ significabat. Nuntius traiecto freto, Rhegium venit, deinde in Cauloniam ad Dionysium

accelerans

accelerans in familiarem quendam incidit, qui nuper cæsum ferebat arietem. A quo carnis frustum dono cum accepisset, peræ, in qua literas deferebat, inclusit. postmodum maiori parte noctis itinere absumpta sub auroram somno, & labore victus in sylua pauisper se quieti dedit. Dormienti casus sanè admirandus obtigit. Lupus fortè per syluam oberrans iuxta cubantem transiens odore carnis persentito sacculum cum carne, & literis abstulit. Experrectus homo, ignarus rei cum aliquandiu literas frustra quæsisset, sine legationis fide ad Dionysium non ausus accedere ab itinere aliò diuertit. Quo euenit, vt Dionysius Dionis aduentum tardius resciuerit. Interea iam Dion Syracusanos fines intrauerat. Cuius aduentu cognito, occurrit ei multitudo ingens, & ex agris, & ex vrbe venientium ad se hominum inermium. Quibus Dion aduecta iam sibi ab vrbe Minoa arma distribuit. quæ cum non sufficerent; reliquos eo armorum genere, quod sibi fors obtulit, instruxit. Post hæc omnibus ad concionem vocatis eo animo se venisse dixit, vt Siciliæ libertatem restitueret: longoq; sermone est hortatus, vt tales Duces deligant, qui huic prelio superincumbant. cum ab omni multitudine cóclamatum est: se non alios, q̃ ipsum, & fratrem eius Megaclem aptiores ad id bellum nosse. Flagrabat iam tum libertatis adipiscendæ desiderio Syracusæ vrbs, & conspirationibus æstuabat. Duces interea, quos Dionysius ad vrbis custodiam reliquerat, oppidanos à defectione q̃ diligentissimè deterrere studebant. Quod cum frustra tẽtassent; ciuium tumultu passim conualescente, coacto mercenario milite vna cum his, qui in vrbe Regis partes tuebantur, conspirantibus obsistere pergunt. Erant cum Timocrate Leontini, atq; Campani, qui Ennam; complures, qui Epipolis præsidiũ tenebant. Hi cũ (sed falsum) a Dione prolatum rumorẽ de eorũ vrbibus occupandis audissent, Epipolis & Timocrate destitutis, opem suis allaturi cucurrerunt. Erat Dion tum circa Matras, exercitum habens. Vbi cũ per certum nũtium Leontinorũ, & Campanorũ ab Epipolis abscessum audiuisset, confestim cócitatis militibus noctu ad Anapum. fl. peruenit. Ibi castrametatus peractis iuxta flumen pro victoria obtinenda de more sacris, cum inter sacrificandum corona esset insignitus; vno animo milites oẽs & sibi ipsis ex floribus, & herbis coronas imposuerunt. Erant tũ cũ Dione, hominũ milia ferme quinquaginta. cum quibus traiecto flumine subito vrbem inuadit, vbi cũ nullos in aperto se illi opponentes offenderet; quinimo qui aut opibus, aut nobilitate præstabant, cópósito ad lætitiam, gratulationemq; habitu ante mœnia obuiã illi egrederentur; audacter per Menetidas portas Acradinam subit, confestimq; in forum cum exercitu libertatẽ apertis, ac iteratis vocibus ingeminante contendit: ibiq; ingenti oĩum ciuiũ fauore exceptus est. A quibus mox in Tyranni Prosagogidas facto impetu, quotquot occurrerũt, capti, virgis cæsi, & membranis exuti ignominiosè sunt trucidati. Timocrates subita mutatione perculsus cũ in arcẽ ingredi nequisset, cóscenso cófestim equo fuga salutem quæsiuit. Proinde vrbe a seruitute ad libertatem restituta, omnia gaudijs, sacrificijs, focisq; triumphalibus publica & priuata perstrepebant. Passim ab omnibus vrbis partibus concursus ciuium ingens ad Dionem fiebat. Omnes eum cum admiratione intuebantur. Quocunq; ille incedebat, floribus, frugibusq; libertatis assertori solum insternebatur. Annus ab introducta a priori Dionysio tyrannide quinquagesimus, siue quadragesimus octauus, si Plutarcho credimus, agebatur, cum celerrima hæc Dioni, & mira cum libertatis Syracusanæ restitutione tertio post aduentum die tanto Dionysij imperio delecto contigit victoria. Capta vrbe, Dion horologium excelsum, quod sub arcem, & Pentaphylum Dionysius illustre ediderat, ascendens, ad concionem vocatam plebem ad tuendam sibi diuinitus redditum omnium dignissimum libertatis beneficium pluribus est hortatus. Subinde Epipolis minimo negotio captis, quotquot ex ciuibus in vinculis ibi detentos repperit,

 dissoluit.

dissoluit. Totaq; iam vrbe præter arcem, quæ erat ad insulam potitus, vt & eã obsidione premeret; muro à terra circunsepit, ne præsidio illius, quod erat validum, suppetias, vel cómeatum quisq̃ ferre posset. Interea cognitis apud Cauloniã Dionysius quæ Dion gesserat, septimo die post vrbem captam cum classe reuersus sese in arcem retulit. Vnde initio priuatim missis ad Dionem Legatis pace res cóponere tentauit, mediocria polliceri vectigalia, militiæ requiem; nisi si quam illi vltro suscipiendam esse decreuerint. Quæ cum populus irrideret; mox petijt, vt aliqui ad se mitterentur, cum quibus de pace aliquid certi transigi posset. Missi sunt ad eum viri, quos Dion probatæ, spectatæq; fidei esse sciebat. Qui dum cum Dionysio de pace disserunt; ex arce subdole exorta fama vrbem peruasit: a Dionysio Tyrãnidem non Dionis, sed sui, ac patrię gratia deserendam. Sed ea omnia dolum Syracusanis & insidias portendebant. Nam cũ populus inter hæc pacis expectatione negligentius stationes ageret, segniusq; custodias curaret: ipse legatos primùm in carceré conijcit: mox illucescente extemplo reseratis portis arcis instructum stipendiariorum agmen, & mero saturatum contra circunductum à Dione murum emittit. Quem barbari cum clamore ingenti repentè inuadentes trucidatis non paucis præsidium peruastant, ac deinde intra ciuitatem irruunt. Syracusani re inexpectata perculsi ad obsistendum occurrere non audent. Dion verò vbi fraude à Dionysio deceptum se videt, milites colligit, ac obuiam factus hostibus resistit: ceptoq; prælio multos passim cædit. Cũq; intra munitiões esset pugna, nec magnum, sed vnius vix stadij spatium intercederet: accurrit subitò ex arce noua militum manus. Vbi inter milites vtrinq; virtute præstantes acerrimè pugnatum est, his quidé ob ingentia Dionisij promissa, illis verò libertatis amore partes suas tuétibus. Et initio quidé anceps pugna, equalisq; vtrorũq; fuit animi vigor. Cadebant etenim ex vtrisq; plurimi, nec pauci confodiebãtur. Dion egregium facinus peracturus in mediam hostium aciem prorupit, & acriter dimicans multos cæcidit, perturbatisq; illorum ordinibus in medio solus constitit. Vbi contra emissa vndiq; in se tela, clypeo, galea, alijsq; armis propulsans, tandem in brachio dextro confixus est, vulnerisq; impatientia in terram collapsus. Quo viso Syracusani de sui Ducis salute soliciti vehemétiori in hostes ruunt impetu, Dionemq; ne in hostium manus deueniret, periculo leuant. Qui à militibns ereptus Timonidem Ducem sibi substituit. Ipse verò equo vrbem circuit, Syracusanos à fuga retrahit, externos milites, qui Acradinam pro statione tenebant, contra Barbaros concitat, integros præterea contra saucios adhibet. promptos contra animo deiectos subrogat. ita, vt barbari spe occupandæ vrbis deiecti gradum in arcem referre, & incumbente vehementius Græcorũ agmine terga vertere, ac sese mœnibus includere compulsi sint. Identidem quoq; & ad aliam muri partem Syracusani strenuè gesserunt, barbaros superantes, & eos ad portas vsq; insulæ persecuti. Ceciderunt ea pugna ex Dionis militibus quatuor & septuaginta, Dionysiani octingenti. Parta hac victoria, per quam Syracusanorum ciuium animi libertatis fiducia sunt roborati, trophæũ in Tyranni opprobriũ erexere; & externos milites centũ minarũ coronis ornauerũt: Dioné verò aureo diademate redimiuerũt. Dionysius sua spe frustratus, impetratisq, suorũ cadaueribus, parentãdũ curat: quæ aureis coronis, purpureisq; vestibus exculta efferri iubet. Quibus officijs superstitũ aĩos ad subeunda libenter pro eo discrimina erexit. Magnis præterea muneribus eos, qui strenue pugnauerãt, ꝓsecutus, validioribus præsidijs arces cõmunijt. Post hæc Legatos, q̃ de pace cũ Syracusanis iterũ tractarét, misit. Quos Diõ varijs excusatióibus distinebat, quousq; eã muri partẽ absolueret, quæ ad totã arcẽ circũsepiendã deerat, eadé arte Dionysiũ ludificaturus, qua ipse fuerat ab eo paulo antè deceptus. Absoluto deinde opere Legatis respõdit: Vnicã esse pacis viã, si deposita tyrãnide priuato sit cõtétus. Dionisius hac via exclusus ad cõméta quędã cõtra Dioné, q̃bus

eum populo

eum populo inuisum redderet, se conuertit. Literas igitur Hipparini Dionis filij, quem Aretheum Timeus appellat, patri scriptas finxit, aliasq; alijs complures, quibus Dion eo bello Syracusanis, ob acceptas olim ab eis iniurias odio adhuc conflagrans, non libertatem, sed Imperium sibi acquirere pergebat. Syracusani literis publice lectis Dionem suspectum habere cœperunt. Cumq; interea Cariclides, siue Heraclides, vt alij efferunt, quem Dion cum triremibus in Peloponneso reliquerat, Syracusas viginti cū triremibus, mille & quingentis instructis militibus appulisset, classis eū Præfectū deligunt: vt cōmuni eius, & Dionis consilio contra Dionysiū deinceps res ageretur. Aegro id animo Diō tulit, questus collatā Heraclidi Præfecturā Principatus sui labefactationem esse. indeq; clā paucis Heraclidē increpuit, quòd non bene eo tēpore, quo victoria in manu erat, secum pro gloria decertaret. Orta igitur ob hoc inter eos contentione, Heraclides, licet non apertas, clandestinas tamen in Dionem exercebat inimicitias. Erat inter Syracusanos Dionis insidiatores Sosis versuti vir ingenij. Is cōtra eū nouandi res tempus cōmodum, occasionemq; nactus vulneribus, ac plagis totum sibi corpus, ac faciem fœdauit: atq; ita veste lacera indutus, quo ex omni parte fidē mereretur, in forum venit, ac lamentabili voce eas iniurias à Dione sibi illatas queritur. Ius sibi vt fiat, populum appellat. Cuius consilio, ac fraude detecta, rerū nouarū molitor, & vrbis turbator iudicium publicum subijt, & pœnas luit. Damnato Soside Dion in populi gratiam redijt. Interea Philistus Dionysij præfectus, quem mari Adriatico præfecerat, octoginta cū triremibus, & quingentis equitibus ex Iapigia Syracusas venit. Vnde pluribus alijs equitibus, ac duobus peditum milibus assumptis in Leōtinos, qui & ipsi à Dionysio desciuerant, se conuertit. Noctu mœnibus superatis cū partem vrbis occupasset, à Syracusanis, qui Leontinis auxilio venerant, irruentibus superatur, ac extra mœnia eijcitur. Ita fœdè pulsus classem triremiū sexaginta mox instruit, & ad nauale bellum Syracusanos authores eius cladis excitat. Syracusani, qui & ipsi classem non multo minorem in procinctu habebant, cui Heraclides præerat, contrà exeunt. Conserto prælio summa vi vtrinq; pugnatū est. Etiam primò victoria se ad Philistū inclinabat; sed paulopò st inferior factus à suis tādem vna cum sola naui deseritur. Syracusani vbi Philistū derelictum vidēt, vndiq; eum premunt, & vt viuum capiant, obnixè laborant. Sed ipse ne in manus hostium veniret, captiuitatisq; contumelias euitaret, sua manu sibi mortem consciuit, vt Ephorus, & Diodorus scribunt, licet Plutarchus viuum in Syracusanorū potestatem venisse, probrisq; affectū tandē obtruncatū fuisse Timonidis authoritate, qui ab initio belli Dionis socius fuit, afferat. Eius cadauer discerptū primò Syracusani rheda per vrbē traxerūt: dehinc in Latomias insepultū abiecerūt. Dionysius mortuo Philisto, & amisso tanto Duce animo deijcitur; & demū desperatis rebus per legatos Dioni dimidium Imperij offert. quo recusato totum etiam cessit: dum tamen milites, & opes omnes in Italiam tutò posset transferre; & ex Gyarte agro, qui intra Syracusanos fines latus, & ferax à mari ad mediterranea surgit, annuos fructus perciperet. Responsum est à Dione, vt ea à populo petat. Approbabat nanq; ipse conditiones: populum etiam ad subeunda pacta hortabatur. Sed plerisq; in contrarium tendentibus nihil profecit: quippe quòd vi, & viuum sibi dedi Tyrannum vellent. Re infecta reuersis legatis Dionysius valido præsidio firmata arce, & Apollocrati liberorum eius natu maximo tradita, Regiaq; supellectili, ac omni gaza nauibus clam imposita Heraclidem, qui cum classe eius fugam in portu obseruabat, noctu prætervectus in Italiam ad Locros euasit. Dionysio fugato, in vrbe seditiones statim sunt exortæ. Erant namq;, qui rerum summam Heraclidi, qui ad Tyrannidem minimè propensus videbatur, demandandā iudicabāt: pleriq; Dioni. Populus agros æquè plebi diuidi postulabat, quod hoc libertatis esset initium. Quibus hinc fauebat,

Heraclides, illi ne aduersabatur Dion. Hinc populus, quo nihil in humanis est volubilius, odijs contra Dionem exardere cœpit. ac interea ne in præceps vrbs prolaberetur: quinq; & viginti ex plebe deligunt præfectos, ex quibus vnus erat Heraclides, qui rei Syracusanæ (Dione frustrato) præessent. Accessit ad ærumnas, quæ Syracusis paulopòst superuenerunt: quòd mercenarij milites, qui ad tria milia ex Peloponneso venerant, cum stipendia multa eis deberentur: & ob indigentiam Reip. præstari non possent, & abire propterea decreuissent, Dionem hortabantur, vt secum & ipse discederet, vlciscerenturq; pariter communes iniurias à Syracusanis acceptas. Nõ annuit primò Diõ, verùm paulo pòst vrbe cõtra eũ seditionibus flagrante, coactus (relicta ingrata Syracusarum vrbe) cum eis ad Leontinos pergebat. Quo rescito Syracusani acceptum odium aperto bello manifestant, eosq; insequuntur. Sed in ipso itinere pugna inita superantur, multisq; cæsis retro fœde fugati domum redeunt. Vbi à mulieribus derisi ab ignominia, ac ludibrijs exasperantur: tum resumptis animis contra Dionem sunt regressi. Quẽ vt fluuium traijcientem offendunt, abacto equitatu prælium inchoant: sed multis ibi è suis amissis fœdiorem, q̃ antea, fugam capessentes iterum in vrbem reuertũtur. Dion bis parta victoria humanissimè erga hostes, inimicosq; capitales se gessit. qui missis qui cæsorum corpora peterent, nihil negauit; captiuosq; omnes citra redemptionem liberos dimisit. Inde verò Leontinum perueniens à ciuibus summo honore excipitur: vbi multa apud socios de suorum iniuria, atq; ingratitudine questus est. Leontini per legatos a Syracusanis militum stipendia, vt æquum erat, poscunt. Quibus illi militibus, & Dioni ob varias rationes fidei nihil deberi respondent: ac demum sociorum decreto vt res apud Leontinos discutiatur, statutum est. Vbi auditis partibus quæ iam ibi conuenerant, contra Syracusanos iudicatum est. Illi verò, qui insolentię, ob seruitutis iugum excussum magis, magisq; indies incumbebant, iudicium subire noluerunt. Interea Dionysius ratus (quod & euenerat) milites qui erant in arce, annonæ caritate premi, veritusq; ne ob id deditionem facerent; Hypsium Neapolitanum virum prudentia, & fortitudine insignem cum aliquot nauibus commeatu onustis è Locris Syracusas ad obsessos in arcem misit. Sed illo nauigante arcis milites spei omnis, atq; expectationis ignari, fame pulsi sequenti die, & arcem, & seipsos Syracusanis dedere statuerant. Illucescente igitur iam ab arce ad populum milites, qui deditionis pacta firmarent, ibant: cum Nypsius inexpectatus cum classe ab arce conspectus est. Portum ingressus circa Arethusam naues applicat: frumenta, & summam rerum omnium abundantiam Dionysianis in arcem exponit. atq; ita arx iam propè desperata ex insperato militibus inopia leuatis firmata est. Syracusani eius aduentu ira commoti eductis triremibus (Nypsio adhuc cum militibus in arcẽ agente) in ejus classem irruunt. Quo prælio Nypsij aliquot naues naufragio perierunt, quatuor captæ, cæteræ sunt fugatę. Ea victoria ciues nimis elati ab excubijs ad conuiuia continua genium simul, mentesq; conuertere: vtpote qui iam hostibus penitus deuictis, nihil sibi amplius metuendum esse arbitrabantur. Quo cognito Nypsius copijs noctu expeditis oppositas arci munitiones cũ suis furtim ascendit, perfractisq; muris, trucidatisq; custodibus, quos temulentos, ac somno sopitos offenderat, reseratis portis totum exercitum, qui ad decem milia peditum erat, in vrbem introduxit. Syracusani hostium ingressu experrecti alij à mensis, alij à somno in subsidium accurrunt. Sed cum vino languerent, vel trucidati, vel in fugam versi, repentino casu cõsternati sunt. Incompositi itaq; ipsi & sine Duce, hostiũ vero ordinata acie, dimicantiũ impetus sustinere nõ poterant. Dionysiani porrò occupato foro in domos irruunt, cuncta diripiunt, opes prędantur: fœminas & pueros captiuos cum eiulatu in arcem ducunt. Diffugerant complures in angiportus, & vias quasdam: vbi magna etiam cum eorum

cæde dimica-

cæde dimicabatur. & noctu quidem hæc omnia gesta sunt, & propterea quanta hominum facta fuerit strages, nonnisi illucescente dignosci potuit. Jamq; Acradinę propinquum erat discrimen. Quo Syracusani animaduerso, ea omnia ob ingratitudinem in Dionem exercitam pati se intelligentes, vocandum Dionem, & ex Leontinis accersendos Peloponnenses milites seria omnium voce conclamatum est. Proinde ad eos mittunt ex socijs Archonidem, & Ielesidem, ex equestri verò ordine Hellanicum. Missi concitato cursu Leontinum profecti coram Dione obortis procidere lachrymis, & mox patriæ calamitatem, ac discrimen exponunt: cuius si miserendum statueret, ad eam subleuandam cum Peloponnensibus vt festinet, orant. Dioni & pietas, & legationis nouitas lachrymas quoq; excussit: ita vt vocem etiam præ singultibus aliquandiu teneret. Mox tamen vt ex affectu paullulum se recepit, nihil indignationis in ciues ostendens, milites suos ad patriam liberandam paucis hortatus est. Subinde per eosdem Legatos Syracusanis, vt sese omnes ad bellum noctu dum hostes quiescerent, parent, imperat. Interea Dionysiani postq̃ & eo die pluribus cladibus vrbem affecissent, paucis suorum amissis in arcem se retulere. Quo viso Dionis osores resumptis animis, & per se vrbem, libertatemq; tueri confisi, ciues, vt Dionem omittant, hortantur, atq; effecere, vt Præfecti rursum, qui eum ab itinere retinerent, à populo remitterentur: at contrà equites, ciuesq;, vt maturaret iter instabant. Ea ratione Dion serò simul, ac per otium proficiscens adueniebat. Quem noctu æmuli vt aduentantem excluderet, vrbis portas tenebant. Dum ita intestinis hisce dissidijs student Syracusani, Nypsius ex arce longè plures, promptioresq; stipendiarios milites emittens totū muri circuitum demolitus est, vrbemq; percurrens diripit vniuersa: cæduntur nō modò viri, sed mulieres quoq;, ac pueri non pauci: Magna cunctorum stragesq; magnæ direptiones, magna incendia tota vrbe per domos agitabantur. Qui per vias profugiebant, necabantur: qui domos introibant, igne compulsi aut erumpebant, aut incendio suffocabantur. Dionysius nanq; desperatis rebus tantū in Syracusanos odium conceperat, vt cum Principatu suo Nypsio simul & vrbem tumulare præceperit. Ea calamitas plusq̃ miserabilis vniuersam vrbem, & Dionis etiā inimicos tetigit. Quamobrem illucescente prodeuntes aliquot equites, & complures Dionis aduersarij, ac Heraclidis frater, & Theodotus auunculus ab Heraclide missi supplices Dioni in itinere obuiam occurrentes magnis cum precibus, vt captæ rursus vrbi, & propè euersæ, ac concrematæ, priusq̃ pœnitus collabatur, q̃ celerrimè auxilietur, orant. Aberat tum à portis vrbis vndecim passuum milibus: nec iam pedetentim, sed maturato itinere Syracusas cum exercitu perrexit. Cumq; ad Hexapilon peruenisset; ibi lustratis ordinibus progredi cœpit. Cui mulierum, puerorum, senumq; plus minus decem milium ab vrbe fugientium fortē & vrbis, & suā deplorantiū turba occurrit. Quos vt vidit; tum pietate accensus, tū militum strenuitate fretus per portas in vrbis regionem, quam Hecatompedon appellabant, irrupit. continuoq; leuis armaturæ equites in hostes immisit: reliquos munitos armis, confluentesq; promiscuè ad se ciues per turmas, prȩfectosq; dispartiebatur, vt multis simul in locis terribiliorem se hostibus inferret. atq; ita in hostes nil tale metuentes, vt qui concremandis laribus, & auferenda raptim præda adhuc distinebantur, incompositiq; per vrbem discurrebant, multis ex partibus repentinus irruit. Dionysiani subito eius aduentu perculsi animis consternantur, passimq; trucidantur. Ipse porrò Dion per cruorem, per ignem, per cadauera primus inibat, primus discrimen obibat. ingens nanq; ab igne periculum milites turbabat, infestumq; faciebat iter. Aedium ruinæ, feruida permeantia rudera, & collabentia murorum fragmenta, fumus præterea simul, & puluis ne continuatæ incederent acies, impediebant. Vt verò sese hostibus immiscuerunt, pauci cum paucis ob locorum angustias, difficultatesq; comminus pugnam conferunt.

Cecidere

Cecidere ex eo prælio ex Dionisianis ad quatuor circiter milia. Tum Nypsius vi compulsus cum reliquis repetita fuga in arcem sese recipit, obstructisq; portis imminentem cladem euitat. Dion hac victoria fœlix sine mora curauit, vt incendia, quibus pleræq; adhuc domus conflagrabant, coercerentur. Iussit quoq;, vt q̃ primum munitionibus reficiendis incumberetur, ne ab arce in vrbem excurrere possent. Deinde expurgatis locis omnibus, quæ interfectorum cadaueribus patebant, trophæum erexit; & Dijs more gentium sacra persoluit. Populus verò, & Heraclides, ac Theodotus, inimici quoq; eius eum patriç liberatorem salutãt: Imperatorem etiam sibi deligunt, & vt animũ eius maximo officio demererentur, diuinos illi honores decernunt. Ille vt vbiq; se magnanimum ostenderet, inimicis q̃ benignissime indulsit. Heraclidem insuper amore præcipuo (classis præfectura ei populo consentiente restituta) complexus est: populumq; vniuersum ad concordiam seruandam cohortatus est. Diuinos sibi honores decretos respuit: cæsos sepulturæ dedit: & captiuos ad duo prope milia soluit. Ad murum, quem arci circundederat, vallum adiecit, & transuersis etiam trabibus arcem ambiuit. Quibus meritis diu in publico seruator patriç cognominatus est. Cęterũ cũ pulso Dionysio, domos, agrosq; viritim populus diuisisset, eaq; decretis etiã firmasset; Diõ huic distributioni aduersatus plebescitis rescissis noua iã lege immutauit. Eo facto indignatus populus nouum in eum odium suscepit. Heraclides, qui in ea lege populo fauebat, occasione considerata confestim milites, & nautas Messanã cautè abduxit, cosq; ibi contra Dionem, veluti ad Regnum inhiantem in seditionem eos pertraxit. atq; interea cum Dionysio per Pharacem Spartanum eius exercitus Ducem pacta transigebat. Erat is eo tempore cum castris non longe ab Agrigentinorum agris: vbi qui Dionysij adhuc partibus adhæserant, in fide continebat. Dion licet cum eo manus conserere percuperet: rem tamen ad tempus magis oportunum differebat: quippe quòd relinquere eo tempore vrbem quæ intestinis seditionibus flagraret, expediens non arbitrabatur. Sed Heraclides, qui toto huc incumbebat animo, vt pulso Dione Syracusas ipse teneret; per suos diuulgauit, eum iccirco cum Pharace certamen procrastinare, quo perpetuum penes se teneret Imperium. Quibus rumoribus excitus Dion, magna cũ Syracusanorum manu contra Pharacem contendit. Conserto prælio Dion superatus, dum iteratò instructis copijs redintegrare pugnã constituit, longeq; à Syracusis bello incumbit: Heraclides Syracusas inuadendi tempus adesse ratus Messana cum sua classe soluens illuc nauigat: eo animo, vt capta vrbe Dionem excludat. Dion vbi hæc per certum indicium cognouit, confestim robustissimis, ijsq; expeditissimis militibus ante Syracusarum portas stetit. Heraclides licet cum classe celerrimò contendisset cursu; posterior tamen Dione Syracusas venit. Qui vbi se præuentũ cognouit: reflexo cursu littoralia inuasit. At inter nauigandum ex improuiso Gesylus & ipse Spartanus, qui à Lacedemonijs cum classe missus, vt Gylippus olim ad Syracusas liberandas, tuendasq; adnauigabat, ei occurrit. quem, quo sibi contra Dionem auxilio esset, q̃ benignissimè receptum præmisso præcone Syracusanis, vt Præfectum suscipiant, imperat. Cui satis Præfectorum Syracusis esse à Dione responsum est. Quòd si forte res Syracusanæ Spartano Duce indigerent: Spartanum iam ciuem se factum esse etiam adijcit. Gesylus horum visa controuersia, præfectura omissa, ad Dionem nauigat. A quo magnificè receptus Heraclidem ei etiam iuramento conciliat. Syracusani his successibus læti classem, quæ ingentiũ impensarum, & magnarum inter Principes sæpe seditionum causas suppeditabat, cum nihil eis amplius pro tempore opus esset, dissoluunt: ac deinde totis viribus ad obsidendam arcem conuertuntur, circunseptumq; murum exædificant. Appollocrates Dionysij filius, quem pater arci in sua fuga præfecerat, cum fortè annona deficeret, & suppetias nullas speraret, & milites in fide titubãtes videret,

desperatis

desperatis rebus, præsenti fortunæ consulens arcem Dioni tradidit: & ipse liber cum sororibus, ac triremibus quindecim regia gaza onustis Syracusis discessit, & ad Dionysium patrem Locros nauigauit. Ad quod spectaculum tota ciuitas indicto festo confluxerat: quippe quòd ex diuturnis tenebris eo demum die Syracusis sol per libertatem exori eis visus est. Dion verò ad arcem tendit. Cuius ingressum Areta coniux, & Aristomache soror cum Hipparino filio ad fores præuenere. Quos benignissime, nec sine lachrymis complexus arcem Syracusanis tradidit: atq; ipse in paternam domum cum suis reuersus priuatam vitam instituit. Hæc modestia maiorem famam non solum inter suos, sed tota etiam Græcia, magnaq; Italiæ parte conflauit. operamq; deinceps dedit, vt præsens vrbis status optimè iuxta Platonis placita institueretur. Sed dum his incumbit, Heraclides rursum ei opponitur, ipsumq; varijs actionibus impetit, quòd arcem non esset demolitus, quòd Dionysij sepulchrum non euerterit, quòd illius cadauer nõ disiecerit, prout populus expetiuerat, quòd consiliarios ex Corintho euocarit, quòd ciues dedignetur habere collegas, quòd demum Principatum affectaret. Nam Heraclides non minus valebat apud optimates, quorum consensu classi fuerat prælatus, q̃ Dion, qui peditatui præerat. Non tulit hæc Dion æquo animo: sed versum Homeri retulisse fertur: Non posse bene regi Remp. multorum imperijs. Quo dicto magna inuidia, suspitioq; Dionem est consecuta: quippe quòd eo ambitionem, affectationemq; Imperij ipse declarare videretur. Eam porrò non obsequijs lenire Dion studuit, sed acerbitate opprimere. Nam Heraclidem, quem aliás à cæde seruauerat, vt turbulentum, seditiosumq; ciuem ad cædem depoposcit. Ciues, petitione Dionis audita statim Heraclidis domum consentiente Dione irrumpunt, eumq; interimunt. Dion vt authorẽ sceleris minimè fuisse se ostenderet, ei magnificè parentandum curauit, iustaq; ei exercitu funus comitante persoluit. Displicuit Syracusanis vehementer eius mors: omnesq; non dolore modò, sed & timore perculsit. Dion verò aduersario remoto licentiosius Principatu fungebatur, eorumq; bona, quos sciebat contra se sensisse, militibus dispertiebat. Quibus moribus & optimatibus, & militibus quoq; inuisus redditur. Plebs etiam citatis vocibus Tyrannum non ferendum conclamare cepit. Inter hæc horrendum ei suæ mortis ostentum apparuit. Sedebat prima nocte in cubiculo solus: vbi tum repentè ex ea parte ædium, quæ contra cubiculum erat, strepitus ingens eius aures perculit. Vnde & mulieris simulacrum statura enormi nihil à tragico cultu diuersum ei oblatum est, quæ scopis pauimentum verrebat. Quo aspectu perculsus accitos amicos orat, vt secum pernoctent: ne rursus phantasma oculis obuersatum eum examinaret. Erat eo tempore Calippus Atheniensis inter Duces insignis, qui ex Peloponneso cum Dione (vt diximus) ad Syracusas liberandas venerat, vir callidus, vafri ingenij, & sine vlla religione, ac fide. Is cum præstantissimos Dionis socios bello absumptos, Heraclidem quoq; occisum, & Dionem ob Heraclidis necem populo inuisum, & militum animos ad se translatos videret, ad Siciliæ imperium inuadendum animum adiecit. In quo instituto cum solum Dionem formidaret, in eius necem conspirat. Quam vt cautius perpetrare posset, ipsum Dionem adit, eum in magno esse periculo propter optimatum, & plebis odium aperit. & nisi virum solertem habeat, qui simulata eius inimicitia cum æmulis se ingerat, & eorũ animos, tractatusq; indagando perscrutetur, præcaueatq; ; eum proculdubio interfectũ iri. Probauit eius consiliũ Diõ; eiq; ipse illud negotium committit. Qui recepta cum eius æmulis conuersandi potestate, Zacynthios quosdam sibi asciscit: cum quibus pacta viginti talentorum mercede in caput Dionis conspirat. quem vt Syracusanis magis suspectum redderet; falso spargebat in vulgus, Dionem, quòd filijs esset orbatus, Apollocratẽ Dionysij filium, qui vxoris eius ex fratre nepos erat, ad se vocatum Imperij Syracusani hære-

cusani hæredē instituisse. Calippi hæc cōiuratio multis cognita ad Aristomachen sororē, vxoremq; eius Aretam peruenit. Quæ timore perculsæ Dionem monent, vt caueat. Hic negat parari sibi insidias: sed quæ gerebātur, eius iussu fieri dicit. Mulieres nondum sedato hoc responso animo ipsum Calippum adeunt, obiurgant. qui re negata constantissime quid tractatum sit, vt seruetur Dion, non vt perimatur, actum affirmat. Illæ neq; timori, quo plenus est fœmineus animus, hac quidem exceptione deposito, vt securæ omnino redderentur: Calippum in templum Proserpinæ ducunt, ac iurare nihil ab illo periculi fore Dioni, compellunt. Qui cum nec religionem, nec fidem vereretur, hoc sacramento non modò non est deterritus, sed ad facinus maturandum potius concitatus: quippe quòd timeret, ne anteq̃ voto potitus esset, consilium detegeretur. Calippus itaq; coniuratis munitiora loca tradidit, domum custodibus circunsepsit, à foribus qui non discederent, constituit, triremē parat, vt si consilijs fortuna obstitisset, haberet, quò cōfugeret ad salutem. Post hæc statuto Proserpinæ die in Dionis domum, quò è ciuium conuentu iam se receperat, Zacynthij absq; mucronibus inermes veluti cōueniendi eius gratia ingrediuntur: Dionem in cubiculo nil tale metuentem manibus inuadunt, suffocare nituntur. Quod vbi non successit, gladium exposcunt: quem eis Lycon Syracusanus coniuratorum vnus, qui foris cum cæteris astabat, per fenestras statim proijcit, quo ipsum pauitantem, veluti ante aras victimam interficerent, annos tum natum quinquagintaquinq;, quarto post Syracusas in libertatem restitutas anno. Eius cædis rumore per vrbem delato, plebs omnis eo visendi gratia conuolauit. cuius mortui aspectus omnium subitò voluntates ab odio in lachrymas, desideriumq; immutauit. & qui viuentem paulo ante Tyrannum vocitarant, eundem tunc patriæ liberatorem, & tyranni expulsorem cognouerunt. Porrò Calippus cæso Dione Syracusas vrbem per vim tyrannide oppressit: Dionisq; grauidam vxorem vna cum sorore conieci in carcerem. Quæ cum partus instaret, in vinculis peperit masculum. Eas postea Icetes Syracusanus Dionis amicus è carcere solutas benignè suscepit. Quas tamen à Dionis hostibus postea inductus simulato earum in Peloponnesum traiectu, inter nauigandum vna cum infante necari, & in pelagus proijci iussit. Calippus Syracusis oppressis ad subigendam sibi Catanam perrexit. Quam dum oppugnat, Syracusas amisit. Nam Syracusani eo absente in libertatem nullo obsistente sese vendicarunt. Recepta Catana, & subacta, Calippus Messanam est adortus. quam licet inuaserit, maximam tamen militum partem, & Dionis interfectores amisit. Et cum tota ferme Sicilia discurrens nullam ciuitatem cepisset, traiecto freto Rhegium occupat. Vbi cum præinopia stipendia militibus soluere nequisset: à Leptino, & Polipercōte, eodem, quo & Dion pugione occisus, cædis immeritæ meritas tandem pœnas dedit.

DE DIONYSII IVNIORIS AD PRINCIPATVM RESTITVTIONE ET TIMOLEONTE TYRANNIDIS EXTINCTORE. CAPVT TERTIVM.

POST Dionis interitum insurgentibus ad libertatem contra Calippum qui cum Dione senserant: mansit per annos ferme sex nonnihil immunitatis, libertatisq; Syracusis. Sed tot postea clades, ac varij rerum casus Siciliā afflixerant, vt parum abfuerit, quin vrbs ipsa pœnitus desereretur. Reliquę etiam ciuitates turbulentæ, vel à potentioribus, vel a barbaris facilè occupabantur, aliæ alijs casibus afflictæ. Dum in hoc statu seditionum res Siculæ laborarent: Dionysius repetendi regni occasionem nactus ex mercenarijs militibus

restaurato exercitu, decimo post Principatum amissum anno Syracusas ex inopinato adortus, Nyseo tunc Reip. ministro sine negotio pulso, vrbem rursus tyrannide sibi subegit. Enimuero cum omni metu ciuitas videretur erepta, repente hostiles Dionisij copiæ cum exulibus quibusdam, quos ad societatem Rex coegerat, ad vrbem occupandam aduentarunt. Vbi sine periculo per Acradinæ muros illapsi refracta proxima porta aditum equitibus patefecerunt. Ad horum ingressum clamor sublatus per vrbem diffunditur. itur ad arma. concurritur aduersus hostes, ac passim tota vrbe prælia conseruntur. At ciues trepidi nec quid agere, nec vbi consistere deberent, nec quomodo tantis viribus resisti posset, præuidentes, migrandi aliqui cōsilium ceperunt, aliqui congrediendi; quos ita distractos in medio vrbis hostes hinc inde oppressere, tandéq; ipsis superatis, & Nyseo fugā capessente vrbs capitur. contrariæ factionis capita trucidantur. Mirum profectò Dioni obtigerat: Dionysium è tyrannide tunc omnium Tyrannorum maximum expulisse. At multò mirabilius modò exulem Dionysium paucis cum copijs tyrānidem pleno iure recepisse. Porrò Syracusani in vrbe subacti eò sæuius à Dionysio opprimebantur, quo nuper exilium, cladesq; ingentes animum illius acerbius exasperauerant. Iamq; omni domesticorum spe destituti optimates, cæteriq; omnes genere clari, quos iam seruitutis pertæsum erat, vrbe dilapsi ad Icetem Leontinorum tyrannum, qui & ipse Syracusanus erat, supplices confugiunt, ac eū vt patriæ iam in præceps iterum lapsæ succurrat, ducem sibi deligunt. Sub idem præterea tempus Carthaginenses quoq; ad occupandam Siciliam totis animis intenti, centum & quinquaginta triremes, peditumq; quinquaginta milia, præter hæc bigarum, curruum, armorum, telorum, ac machinarum ad expugnādas vrbes multa milia, commeatuum deniq;, & aliarum rerum, quæ bello sunt vsui, copiam ingentem parauerant. Cum quibus omnibus eo consilio Dux Hannon cum plena Præfectura Siciliam peruenerat, iamq; non longe à Syracusis erat. Tot igitur calamitatibus Syracusani oppresi, consilij prope inopes per legatos Corrinthum (quòd coloni Corinthiorum essent, & ad Archiā primordia referrent) pro auxilio, & ad Tyrannidem abigendam, & ad Carthaginenses propulsandos solicitant. Corinthij & vt cognatis opitularentur, & quòd libertatis amatores semper extiterant; pro qua in Græcia bella ingentia gesserant, suppetias Syracusanis ferre decreuerunt. Igitur Timoleontem Corinthium Ducem, & rei militaris peritia, & bonis artibus præstantissimum ad tantam molem deligunt. Erat is patre Timaneto, quem Timodinum Plutarchus appellat, & matre Demaristha clarissimis parentibus ortus; qui patriam à Timophan[illegible] fratris natu maximi tyrannide oppressam fratrem in publico foro trucidans, liberauerat. Dum igitur Timoleon & copias instruit, & ad profectionem se parat: mirum ei prodigium obtigit. Nam cum superstitiosè in Delphis Apollinem consuleret, ab anathematis in templo affixis ex alto in caput eius corona aurea adeo aptè concidit, ac si ei ex industria fuisset imposita. quo omine ex demandato sibi bello victoriam pollicebatur. Nauiganti quoq, ei in Siciliam noctu fax ardens in cœlo præluxit, donec ad Rhegium peruenisset. Prius etiam anteq̄ Corintho solueret, Cererem, & Proserpinam vidisse, ac Sacerdotibus suis in somnis astantes pollicitas fuisse cum Timoleonte sese in Siciliam nauigaturas, memoriæ proditum est. Intereà Icetes Leontinorum Princeps, ad quem Syracusani supplices confugerant, ad imperium Syracusarum aspirans primùm cum Carthaginensibus ad Dionysij Principatum euertendum societatem secretò inijt: deinde per literas Corinthios à suppetijs ferendis, Duceq; mittendo conatur auertere; multum periculi adesse significans, si eam expeditionem aggrederentur, Carthaginensibus longè lateq; iam Siciliam occupantibus. Scripsit eisdem quoq; se vel ob eam causam dedisse operam, vt sociæ ciuitates cōtra Carthaginenses Dionysio iungerentur. Spretæ à Corinthijs cum earū authore

hæ literæ

libertate frustra in Siciliam nuper venerant, recens memoria non parum authoritatis detraxit. Sed egregium illud facinus, quod pro patriæ libertate contra fratrem Timoleon gesserat, tum eius in rebus gerendis prudentia simul, & rei militaris præstantia, beneuolentia deniq, & comitas, quam omnibus æque exhibebat, fiduciam Siculis tametsi exilem libertatis potiundæ exhibebat. Dum in hac animorum perplexitate essent Siculi; Icetes delectis quinq; armatorum milibus contra Adranitas, qui suas partes detrectauerant, profectus est. Adranitæ hostem contra se armata manu progredientem cum vidissent, Timoleontis aduentu cognito eum per Legatos ad auxilium euocant. Qui Legatione benigne audita trecentis supra mille secum militibus confestim assumptis ex Tauromi nio, vbi adhuc agebat, Adranum, quod quadraginta fere passuum milibus ab eo distat, petit. Primo die non multum itineris confecit: proximo per loca aspera, vtpote combustas Aetnæ montis radices iter ingressus, toto die progrediens, contigit, vt vno, eodemq; ferme tempore & ipse, & Icetes Adranum appropinquarent. Icetes non longe ab oppido castrametatus militibus reficiendis corporibus vacare concessit. Timoleon vbi Icetem cum exercitu prandentem accepit, hostes incautos, laboreq; fessos inuadere statuit. Quare promptioribus ad pugnam militibus selectis tanq̃ manifeste victoriam præsagiret, primus ad hostes contendit, eosq; inuadit. Quem milites secuti in hostes & ipsi ruunt, eosq repentino aduentu turbatos in fugam vertunt, trecentis cæsis, sexcentisq; vna cum illorum castris in captiuitatem adductis. Hac victoria læti Adranitæ apertis portis Timoleontem mira gratulatione, honoreq; excipiunt: illiq; victoriæ illius præsagium ab se ante notatum huiuscemodi enarrant. Viderant nanq; ostijs templi vltro reclusis Adranum, quem deum falso errore ducti arbitrabantur, pili cuspidem concussisse, sudoremq; nouum facie exhalasse. Quod ostentum suscepit insana turba non modò in peractæ pugnæ, sed futurarum etiam rerum omnium faustissimum omen. Fuit ea victoria Timoleonti ad res bene gerendas initium satis oportunum. Enimuero Tyndaritani, & plures Siciliæ populi, qui adhuc sub Tyrannide viuebant, eo fœlici successu diuulgato, per legatos & ipsi auxilium ab eo ad Tyrannorum profligationem implorauere: quin & aliquot ciuitates decretis legationibus ei sese, vrbes, agrosq; suos vltro dederunt. Timoleon vt gratum se omnibus pro accepta victoria præstaret, Adrano Deo more gentis sacra facit. Sed dum cæremonijs intendit: duo ad eum occidendum ab Icete milites missi rusticos mentiti ad aras astitere. Quorum alter gladio extracto, sociũ Ducis peremit, ac fuga celeri ad petrã altissimã ibi vicinam euasit. Alter dum Timoleontem occisurus aram amplectitur, capitur, captusq; vt sibi rem omnem detecturo, parcatur, orat. Data fide, se ab Icete ad Timoleontem interficiendum missos fatetur. Timoleon, & ei, & capto etiam qui in petram ascenderat, condonauit: quòd is, qui ab eo occisus fuerat, patrem apud Leontinos necauerat. Atq; ita peracta re diuina ereptus periculo Adranitis, Tyndaritanisq; simul, & suorum militum manu assumptis, confestim Syracusas properat: miraq; celeritate iter totum emensus Tycham ex improuiso adortus nullo labore capit. Tum repentè ingens intra Syracusas tumultus fit; cum tres iam principes viri diuersa vrbis loca occuparent. Insulam, & Arcem Dionysius: Acradinam & Neapolim Icetes, & Tycham Timoleon. Porrò sub hæc victoriæ initia, inopinata & quæ nullo consilio parari poterat, prospera rerum successio Timoleonti obuenit. Primum vulgata eius victoria Mamercus Catanæ Tyrannus vir militia, & opibus insignis, cuiq; tum & thesauri parati, & magnæ militum copiæ suppetebant, cum Timoleonte vltro societatem inijt: eiq; argentum, quo stipendia exercitui solueret, obtulit. Atq; ipse etiam in Tyrannidis euersionem cum eo enixe

cuncta moliebatur. A Corinthijs præterea naues alias decem militibus, auroq; onustas non ita multo pòst accepit. Quibus omnibus animo elatus, ad Dionysium expugnandum se accinxit. Quod anteq̃ aggrederetur, per legatos ei persuasit, vti arce tradita, & Principatu relicto in Peloponnesum cum omni sua pecunia ex composito transiret. Dionysius incredibilem Timoleontis rerum successum admiratus, & sibi nullam euadendi spem superesse videns continuo (mirũ dictu) seipsum, arcem, regiam omnem, ac regnum nobilissimum victori quinquagesimo postq̃ Siciliam ille applicuerat, die, tradidit. Timoleon assumptis secum Euclyde, & Telemacho Corinthijs, simul & quadringentis militibus arcem à Dionysio recepit. In qua præter regiam supellectilem, quæ immensi erat pretij, tantamq́ armorum vim ibi congestam reperit, vt septuaginta hominum milia inde ad bellum satis commodè instrui possent. Equorum insuper, telorum, ac machinarum ingentem numerum, & militum plus minus duo milia. Dionysium deinde regno priuatum, quod decem ante Dionem, & duodecim postea crudeliter occuparat, annos, cum vna naui, in quam omnem suam pecuniam conuehebat, Corinthum in exilium anno mundi. 4 8 6 0. transmisit: vt & Corinthij Tyrannidis ab eo extinctæ belluam immanem conspicerent. Pepercit autem Dionysio Timoleon, cum ad necem vsq; sæuire posset, duas præsertim ob causas, tum quòd Corinthij vtriusq; Dionysij operas vtiles aliquando experti essent, tum quòd clementiæ, quàm sæuitiæ memoria se digniorem arbitraretur. Ita Dionysius, qui quadringentas antea triremes habuerat, in pusilla arctus nauicula ex Syracusis, vbi paulo antè in maiestatis solio fulserat, Corinthum soluit. Admirandum sane fortunæ spectaculum. Ad quod visendum Syracusani ferme omnes, viri, mulieres, senes, pueriq; quotquot in magna illa vrbe tunc erant, laribus relictis concurrere: alij pristinæ fortunæ celebritatem, plures priuatum odium secuti, vt veterem superbiam priuato exprobrarent. Multi fortunæ miserabile propè mancipium contumelioso cum ludibrio intuiti condolebant. Scribit Plinius eo die, quo Dionysius tyrannide est exutus, mare in portu Syracusano edulcuisse. Abeuntem eum cum pleriq; interrogassent: quid sibi Plato, eiusq;, quam didicerat, philosophia profuisset; respondisset ferunt: Vt has fortunæ mutationes ferre possem. Interrogatus quoq; quonam modo cum eius pater Syracusanus ciuis, egenus, & priuatus Tyrannidem sibi parauisset: ipse Regis filius Regnum adamante reuinctum amiserit: respondit. Patrem regnum sibi tradidisse, non fortunam. Corinthum cum appulisset: nemo fuit etiam ex Græcis, qui diuersa ratione inductus videndi illum, & alloquendi studio non teneretur. Vbi cum ageret, saniori ductus consilio nil, nisi quod humilimum esset, tutum arbitratus est. iccirco in sordidissimum vitæ genus abijt. Inter lixas nanq;, & Lenones in popinis, & fornacibus veste obsoleta contectus residebat. Nouissimè se ludi magistrum professus in triuio docebat. Inter has tamen simulationum artes ter affectatæ tyrannidis a Corinthijs est insimulatus. Postremò miseria extrema ductus obscurè adeo interijt, vt incertum sit, an apud Corinthum naturalem, an verò in Siciliam reuersus coactam mortem obierit. Corinthij felicem Timoleontis, festinamq; fortunam, ac victoriã, ad mirati, maiori armatorũ coacta manu peditũ milia duo, equites ducentos in Siciliã ei transmisere. Icetes post hæc, qui Acradin & Neapolim adhuc tenebat, cum Charthaginensibus confœderatus arcem, quæ Dionisio pulso in Corinthiorum potestatem venerat, terra, & mari oppugnare constituit. Quocirca Carthaginensium centum & quinquaginta triremes Duce Magone in portum magnum ad se pertraxit. Deinde sexaginta armatorum milibus in vrbem introductis magnis viribus arcem obsedit. Timoleon interea cymbis, & nauiculis per loca stagnosa occultè ne ab hostium triremibus intercipe-

rentur,

perentur, suis præsidijs in arcem ex Catana commeatum conuehebat. Quo explorato Icetes, & Mago Catanam ex improuiso inuadere statuunt. Sumptis igitur secum præstantissimis quibusq; militibus, solutisq; ex portu triremibus Syracusis eo instituto excessit. Quod vbi Neon Corinthius, qui Syracusanæ arcis præfectus erat, resciuit, hostesq; ab excubijs vrbem tenere animaduerteret, suorum manu educta repentè in Acradinā ex inopinato irruunt, quam hostibus partim cæsis, partim fugatis occupatam in suam potestatem redigit: eamq; quòd & esset arci coniuncta, & cæteris vrbis partibus munitior, necnon commeatu, alijsq; ad bellum necessarijs referta, muro, & præsidio muniuit. Icetes, & Mago, qui iuxta Catanam erant, vbi per certum nuntium, & captam Acradinam, & classem Corinthiorum propediem cum noua militum manu aduenturam audissent, aliquot triremes ad intercipiendam hostium classem emiserunt. Mox ipsi (Catana relicta!) Syracusas cum copijs sunt regressi. Sed dum ipsi prope Syracusas castrametantur: classis Corinthiaca cum duobus armatorum milibus, & ducentis equitibus Rhegium applicat. Quibus Timoleon adauctus relicto Syracusis præsidio, Messanam vrbem, quæ Carthaginensibus etiam parebat, terra, mariq; adortus, paruo labore adeptus est. Mago dum circa Syracusas expugnandas tempus terere se videt, ad fallendum Corinthios, qui in ea erant, nouum consilium comminiscitur. Nautas suos omnes coronis induit, rubrisq; scutis, ac Corinthiorum insigni triremes extrinsecus ornat. Subinde Syracusas adnauigans portum magnum maximo plausu ingreditur, ac si classem Corinthiacam, quam obseruabat, intercepisset; vt sic Corinthij animo deiecti ad deditionem inducerentur. Sed Corinthij, qui Pœnorum artes exploratas habebant, & à mœnibus, & ab arce eos cachinnis, & contumelijs incessebant. Interea Timoleon capta Messana fortunæ successibus magis, q̃ viribus fretus, cum quatuor armatorum milibus paruifaciens quadraginta hominum milia, quos Mago sub signis habebat, Syracusas ad suis auxiliandum confidentissimè properat. Mago vbi tantam animi virtutem conspicit, suspicatus Timoleontem cum Icete clam fœdus (ad eum intercipiendum) inijsse, & sibi inter Græcorum medio paratas insidias, præsertim quòd id, ex quibusdā signis notasset, Icete cum tota classe, copijsq; omnibus Syracusis relictis, in Libyam contendit. Icetes & si Carthaginensium classe esset destitutus, animo tamen non deijcitur. Sed cum Neapoli adhuc potiretur, de capiendis reliquis vrbis partibus spem sibi, animumq; facit. Timoleon contrà, Magonis discessu cognito, milites, quos prętantiores habebat, diuidit, ac Neapolim aggredi statuit. Igitur ad Anapum fluuium stationes ponit. deinde & præsidiares Acradinæ cohortes, quarum Nisias Corinthius erat Dux, inde egredi iubet. Tertiam verò militum partem, quos Demachus, atq; Demarathus Corinthij nouissimè cum classe noua Corintho aduexerant, ad vertices direxit. atq; ita Neapolim tribus ex locis adoritur: quam facili insultu ex castris Icetis militibus ad eum transfugientibus capit, atq; in potestatem suam, nemine suorum aut cæso, aut saucio redigit, Icete ad Leontinos profugiente. Ita tota Syracusarum vrbs à Timoleonte capitur: Mira sanè, & celerrima fuit hæc Timoleontis victoria, qui intra quinquagesimum diem, quo ex Corintho Sicilia applicuit, tota Siracusarum vrbe potitus est. Porrò Timoleon his rebus fœliciter gestis Arcem vrbis Syracusanæ, situs præstantia, pulchritudine, & structuræ magnificentia toto ferè orbe celebrem, veluti Tyrannorum asylum, ac sedem, singulari animi magnitudine in signum recuperatæ libertatis vnà cum tyrannorum sepulchris, Ac palatio, pubblicè per preconem ad id accitis ciuibus, quò omnis Tyrannorum memoria aboleretur, funditus demolitus est. Ge-

lonis autem statuam ob id, quòd Carthaginenses ad Himeram vrbem vicisset, populiq; semper fuisset studiosus, ne illius, eiusq; beneficiorum memoria excideret, Senatus, populiq; decreto seruauit incolumem. deinde ciuibus libertatem reddidit: populare regimen tyrannide præstantius instituit. Postea leges, quas à Diocle conscriptas hactenus Syracusani seruauerant, corrigere aggressus, quæ ad rerum priuatarum contractus, testamentaq; pertinebant, inuiolata reliquit. Sed quæ Remp. decernebant, ad regimen populare immutando transtulit, authoresq; & censores earum legum Cephalum, & Dionysium Corinthios doctrina, & prudentia insignes elegit. Instituit præterea annuum magistratum honorificentissimum, quem Iouis Olympij famulatum appellauit. Callimenesq; primus omnium Olympij Iouis famulus suffragijs est electus. Durauitq; is Iouis famulatus in ea vrbe annos supra trecentos: quousq; captis à Romanis Syracusis abolitus est. Et quoniam Tyrannorum sæuitia, varijsq; bellorum cladibus Syracusæ continuò afflictæ adeo ingentem vastitatem contraxerant, vt forum ipsum ob solitudinem in syluam concretum læta iam brutis pabula præberet, & pro mœnibus vrbis homines venarentur, prout & in cæteris Siciliæ vrbibus, ceruos, aprosq; habitasse memoriæ traditum est: Corinthij, petentibus Timoleonte, & Syracusanis, decem hominum milia tum ex Siculis, quos Dionisij Tyranni, ceteræq; calamitates in Græciã fecerant extorres, tum ex Gręcia reliqua, & Asia collecta ad incolẽdum Syracusas transmisere. Quò & ipse Timoleon ex Sicilia, Italiaq; vicina sexaginta hominum milia domibus, & agris liberaliter donatos habitatum pertraxit. His rite constitutis, reliquas Siciliæ vrbes sub Tyrannis adhuc pressas in libertatem vendicare properat. Ac primùm contra Leontinum, quo Icetes iusto cum exercitu secesserat, castra mouit: statimq; eam vrbis partem, quam nouam vrbem appellabant, aggressus, cum ibi esset præsidium, & ad mœnium propugnationem satis idoneũ, ab incepto desistere coactus est. Vnde ad Engium vrbem transiuit, quæ Leptini Tyranno parebat: qui & Apolloniam cum plerisq; alijs finitimis oppidis occupauerat. Is porrò licet principio belli æquis propè viribus, & acerrimè obsisteret: ingrauescente tamen bello deditionem facere cogitur. Quem Timoleon Corinthũ in exilium asportari iussit, vt eo pacto Græci deuictorum Tyrannorum pulchro fruerentur spectaculo. Capto Engio Apolloniatæ etiam se dedidere. Quibus Timoleon vtrisq; libertatem, vt suis viuerent legibus, concessit. Potitus est pręterea Entella vrbe. in qua quindecim primores ciues, qui Carthaginensium partes acriter tutabantur, trucidauit: cæteros autem & vrbe ipsa, & libertate donauit. Interea cum rei pecuniariæ laboraret inopia: iamq; militum, quibus multa stipendia debebantur, seditiones timeret, armatorum pubem selectissimam sub Demarcho, atq; Demaratho in Carthaginensium ciuitates ad incursiones, populationesq; faciendas emisit. Qui latissimam eorum regionem, vt iniunctum erat, populati egregiam inde rerum omnium prædam Timoleonti apportauerunt. ex qua militibus multi temporis stipes persoluit. Hac rerum fœliciter gestarum fama excitæ Græcæ in Sicilia ciuitates libertatis quoq; expectatione vltro omnes Timoleonti se tradiderunt. Siculorum præterea, Sicanorum, & aliarum gentium ciuitates à Carthaginensibus subiugatæ, amicitiam ab eo, societatemq; per legatos petiere. Qui benignè omnes in fœdus recipiens, libertatem quoq; eis præstabat. Interea Carthaginenses cum parum strenuè res Siciliæ à Magone administratas vidissent, corpus eius, qui per desperationem sibimet vim intulerat, cruci primùm affigunt; mox ex Afris, Gallis, Hispanis, & Liguribus ad septuaginta milia exercitu comparato, ducentisq; triremibus instructis, & mille præterea nauibus frumento, machinis, curribus, rerumq; cæterarum copia onustis, Annibalem, atq; Bomilcarem Duces in Siciliam cum mandatis transmittunt, vt omnes Græcos subacta prouincia inde pellant.

lant. Timoleon licet non ita magnum militum numerum haberet, cognito tantæ classis, tantarumq; copiarum in Siciliam traiectu, nihil animo perturbatus est. Sed cum contra Icetem adhuc pugnaret, pace cum eo firmata, auxilia quoq; eius obtinuit. quibus non parum auctus, ad bellum se parat: atq; in Carthaginensium Siciliæ prouincia, quæ hodie vallis Mazaræ dicitur, distatq; à Syracusis centum & sexaginta ferme passuum milibus, bellum transferre pro consulto habuit: quo & vrbium sociarum agros immunes seruaret, & eodem tempore hostiles vastarentur. Cæterùm Syracusani, militesq; audito Carthaginensium numero adeo perculsi sunt, vt mille ex eis, qui cum quatuor alijs milibus sub Timoleonte stipendia merebant, inter eundum secesserint: Timoleontem mente captum edicentes, quòd cum quinq; peditum milibus, & equitum solis mille contra septuaginta hostium milia dimicare auderet, abducto etiam longe a Syracusis exercitu: vnde nec suppetiarum indigentibus succursus, nec fugientibus salus, nec deniq; morientibus sepeliendi facultas expectari posset. Ipse verò his pro nihilo habitis, comparatas ex auxilijs omnibus, & mercenarijs suas omnes copias, quæ ad duodecim armatorum milia censebantur, ad concionem vocat. Vbi eos (oratione habita) ad bellum, & ad victoriæ communionem hortatur. eosdem ipsos esse, qui & paulo antè contra quadraginta Carthaginensium milia egressi acie vicerant, & Dionysium, Icetem, Leptinem etiam, ac Syracusas, Catanam, Messanam, & cæteras ferme omnes hostium vrbes expugnauerant, in memoriam reuocans. Carthaginenses præterea eos esse, qui paulo antè fœdè fugati fuerant, ac victi, victoriam deniq; non in multitudine, sed qualitate, ac fortitudine consistere multis edocens. Excepta est à militibus eius oratio magnis animis, atq; acclamationibus. qui omnes contra barbaros statim progrediendum esse conclamabant. Atq; ita explicatis signis iter ingressi, vix in Agrigentinum agrum peruenerant, cum tumultus, seditioq; magna in eorum castris nulla hostium apparente suspitione repentè exorta est. Erat in exercitu miles vnus Thrasius nomine, vir temeritatis incredibilis, & ad omne facinus promptus. Is milites ad defectionem solicitare cœpit: Timoleontem insanum dictitans, qui ad certissimam cædem suos duceret milites. quippe quòd Carthaginenses copiarum numero sexcuplo, & omni deniq; apparatu bellico sint superiores. Id autem nihil aliud esse, q̃ militum suorum animas in periculum conijcere: ne stipendia longi temporis mortuis illis persolueret. Proinde vt Syracusas reuersi debitum exposcerent, suasit. Verba hæc multorum animos commouerant, & iam seditio inter milites inchoata mille ex eis viros ad sequendum Thrasium retraxit. Timoleon magna prudentia reliquorum tumultum sedauit: & per literas primùm ministris, quos Syracusis habebat, scripsit, vt persolutis stipendijs milites contumaces cum Thrasio benigne reciperent; seditionum authores in tempus aliud puniendos differens. Deinde sedatos blanda, lõgaq; oratione a tumultu, reliquos ad veterem erga se beneuolentiam, animiq; promptitudinem reuocauit. Post hæc cum cognouisset Carthaginenses ad Crinisium. fl. propediem venturos, in colle fluuio prominenti, vnde hostes videre posset, castrametatus est. Vbi cum Græci in stationibus essent, viatores fortè multi eis occurrerunt, qui iumentis magnam apiorũ vim ad thoros extruendos portabant. Quæ visio Græcos nõ mediocriter perterruit: coniectantes quod appium ob id, quod sepulchris defunctorũ in Græcia solet affigi, mortem eis portenderet. At Timoleon in contrarium trahens, victoriæ id omen est interpretatus: quod victores Isthmiacis apud Corinthum ludis corona ex apio contexta capite redimirentur. Itaq; statim in vectores irruens coronam ex apio contextam capiti sibi imposuit, idq; vt oẽs suo exemplo milites facerent, persuasit. Cuius interpretationẽ lætis animis milites exceptam

persequentibus Corinthijs miserabiliter perierunt. Plurimos, qui ad colles sibi salutem quęrebant, ab ascensu velites prohibebant. Multi conculcati à suis, plerique à socijs ob vadi occupationem confossi: plures Corinthiorum equitatu vrgente cum ad ripam agminatim confluerent, vulneribus à tergo oppressi obibāt. quāplurimi citra hostilem offensam suis ipsi manibus interempti: nonnulli etiā metu, & pauore acti cum flumini minimè se committere auderent, aceruatim dilapsi strue corporum opprimebantur. Deniq; ex tanto Carthaginensium numero in hoc bello decē milia sunt cæsa: inter quos tria ferme milia opibus, dignitate, ac militia inter Carthaginenses lōge principes numerabātur: capti ad quindecim milia. Currus bellici in ipso certamine diffracti: ducenti tantum recepti. Iumenta verò, & vehicula cum impedimentis milites sibi rapuerunt. Armorum magna vis in flumine deperijt. Eorum porrò, quæ superfuerant, thoraces mille, scuta ferè decem milia ad Timoleontem à suis collecta peruenere: quę partim in Syracusanis templis dicata fuerunt, partim socijs auxiliaribus dono data. Plura Corinthum in Neptuni templum ex voto sunt missa. Tanta verò auri, argentiq; copia reperta est, vt ab ijs, qui spolia extraxerunt, ærea, atq; ferrea suppellex parui fieret. Triduum Corinthij in prædæ conquisitione (adeo fuit ingens) consumauerunt. Subinde trophæum pro victoria erexerūt. quæ eò fuit admirabilior, quod eam sine vllo suorum vulnere tam paruus numero exercitus à tanta legione consecutus est. Carthaginenses, qui tantæ cladi superfuerunt, animo consternati ad Lilybœum sese contulerunt. nec sunt ausi naues inscendere; veriti ne in ipso mari Libyco quicq̃ aliud aduersi experirentur. Nuncius tantæ cladis Carthaginem delatus adeo vrbem perterruit: vt ipsa sibi in ea strage corruisse sit visa. Nā nullo ad id vsq; tempus prælio tot viros vna pugna amiserunt ex suis, quot in ista: cum in cæteris bellis mercenario milite plerunq;, in hoc verò suis tantùm essent vsi. Timoleon ea victoria fœlix mille stipendiarios Syracusas ad prædam deferendam præmisit. quos ipse paulo pòst toto cum exercitu secutus ingenti cum gratulatione, faustisq; suorum acclamationibus, tripudijsq; excipitur. Cum aliquantulum quieuisset: mille milites, qui duce Thrasio in agro Agrigentino defectionem fecerant, Sicilia vt abscederent, sub capitis mulcta pręcepit. Qui proximam Brutiorū Italiam petentes, oppidum ibi maritimum cum diripuissent, à Brutijs superati ad vnum omnes trucidati sunt. Post hæc Timoleon Posthumium pyratam, qui prætextu amicitiæ duodecim cum biremibus cuncta Syracusis vicina littoralia prædatus fuerat, captum interemit. Interea Icetes, & Mamercus, qui iam Timoleonti fœdere iuncti erant, siue tam insignem ei victoriam inuidentes; siue (quod verisimile videtur) timentes ne superatis Carthaginensibus, & subactis iam cæteris omnibus Tyrannis, eos quoq; tandem armis sumptis expelleret: clam cū Carthaginensibus fœdus, societatemq; ineunt; eisq; suadent, vt nouum exercitum in Sicilia restaurent, ni vellent & Sicilia pœnitus exulare, & ad extremum Carthaginem discrimen deducere. Qui ita persuasi Gisconem Hannonis filium tunc exulātem in patriam reuocant: eumq;, quòd spiritus esset ingentis, & rei bellicæ peritia polleret, ducem belli constituunt, milites exteros, græcosq; conducunt. Quos cū septuaginta nauibus omni commeatu instructis in Siciliam mittunt. Gisco vt primùm in Siciliā peruenit, Messanam vrbem nauigat, primasq; eius vires vna cum Icete mouet, atq; oppugnat. Quam initio statim obsidionis in conspirationem abeuntibus ciuibus paruo negotio cepit, eamq; trecentis Timoleontis militibus præsidiarijs ibi captis, interfectisq;, Hipponi tradidit. Timoleon vbi captā Messanam audiuit; eò militibus instructus proficiscitur. Sed cum Icetes in Calabriam ad expugnanda quædam oppida traiecisset, eius terga insequitur. cū quo ad Damiriam fluuium congressus ancipiti Marte diu concertat. Vbi tandem superior factus ex hostili exercitu mille cadentibus Icetem ipsum in fugam vertit, qui prolapsus

qui prolapsus traiecto freto Leontinum venit. Quem Timoleon (omissa pro tempore Messana) persecutus Leontino expugnato, viuum cum filio iudicio populi capitis supplicio affecit, ac sepulturæ tradidit. In Euthynum quoq;, qui vnà cum eodem in eius manus deuenerat, ob contumeliam in Corinthios, quos ad bellum non magis, q̃ mulieres aptos in concione vocarat, capitaliter animaduertit. Icetis vxorem, ac filias, eo quòd ipse Aretam Dionis vxorem, sororemq; Aristomachen, ac filium infantem in mare demerserat, interficiendas Syracusanis tradidit. Porrò ijs gestis nil se fecisse ratus, si Mamercum inultum dimisisset; contra Catanam exercitum mouet. Quo cognito Mamercus contractis viribus Timoleonti in campum, qui inter Teriam, & Symethum fluuios situs est, occurrit. Ibi signo dato prælium ineunt, manus conserunt, gladijs res geritur. Aliquandiu Mamercus obstitit: demum amissis tribus militum milibus, quos sibi ex Phœnicibus Gisco auxiliares miserat, in fugam vertitur. atq; ita auxilij, consilijq; inops in Italiã, vt Lucanos in Timoleontem induceret, nauigat. Sed qui cum eo Catanenses profecti sunt, duce relicto, remensoq; cũ triremibus pelago in Siciliam reuersi, Catanam cum omnium ciuium consensu Timoleonti tradunt. Mamercus amissa Catana, & Lucanorum auxilio frustratus in Messanam vrbem ad Hipponem confugere cogitur. Quo audito Timoleon copias contra Hipponem mouet. Messanam terra, & mari recenti obsidione tentat. Qua in desperationem Hippo ductus nauem ascendens, Italiam profugus nauigat, sed a militibus interceptus capitur, & in vrbem ducitur, atq; vna cum filijs necatur. Mamercus desperata fuga hac conditione Timoleonti se dedidit, vt Syracusanorum iudicio sisteretur: sperabat enim ab illis ad commiserationem flexis veniam etiam consequi. Syracusas adductus cum orationem pro se in concione moliretur; populus contra eum tumultu edito non esse proditorem audiendum, sed in suppliciũ raptandum conclamauit. Quod ille animaduertens dolore, ac desperatione percitus abiecto pallio per theatrum medium cursu citissimo in subsellia perductus veluti ibi moriturus caput dabat: sed a militibus inhibitus paucis pòst diebus pro prædone à legibus indicto pœne genere suffocatus est. Scribit Athanes (referente Plutarcho) Timoleontem dum Messanam contra Hipponem, & Mamercum oppugnaret, oculis aliquatenus fuisse captum, sed pedem minime retulisse, quinimo pertinaciter oppugnando tandem & vrbem, & tyrannos cepisse. Carthaginenses fœlicissimum huiuscemodi victoriarum Timoleontis cursum, quo omnes iam Siciliæ Tyrannos subegerat, admirati, veriti etiam ne ad suorum in Sicilia prouinciam deueniretur: Legatis ad eum primoribus vrbis destinatis pacem petunt. Quam benigne quidem Timoleon, sed ijs conditionibus concessit: vt Græcæ in Sicilia vrbes omnes liberę essent. Vt Lycus fluuius, qui Platanis hodie dicitur, Carthaginensium prouinciæ ad occidentem terminus sit. ne Carthaginenses Tyrannis suppetias ferant. & deniq; qui ex Carthaginensium prouincia Syracusas transmigrare vellent, cum familia, & omni suppellectile liberè admitterentur. Hoc fœdere pacis cum Carthaginensibus icto, Timoleon Campanos, qui Ennam tenebant, interfecit: Nicodemum Centuripis vrbis Tyrannum ad libertatem suis dãdam compulit. Apolloniadem Agyræ Principem Tyrannidem deponere coegit. In summa Tyrannis omnibus in Sicilia extinctis, ciuitates omnes liberas fecit. Verum & eas, quæ bellorum procellis habitatoribus ferè desertæ iacebant, cultu reddidit frequentiores. Nec Syracusas modò incolatu restaurauit: sed Agyram quoq;, quòd ibi ager esset latissimus, magnaq; loci amœnitas, decem incolarum milia transcripsit. Agrigentum etiam, & Gelam magnas eo tempore Siciliæ vrbes post Atticum bellum à Carthaginensibus depopulatas habitatoribus repleuit. Agrigentum à Megero, & Ferisco ex Helia coloniam ducentibus; Gelam verò à Grogo ex Chio colonis ductis. Camerinam quoq; multis ciuibus auxit. Vrbium

mœnia,

mœnia,fanaq; disiecta refecit. Singulis ciuitatibus leges tradidit: tantamq; pacem & quietē submotis bellis toti Siciliæ dedit: vt singularum vrbium verior ipse, q̄ illi,qui ab initio earum fundamenta iecerant, conditor haberetur. Tum verò à laboribus diuturnis meritam quietem nactus vxorem ex Corintho sibi accersiri curauit.& quod nullo recusante obtinere poterat,imperium deposuit; priuatāq; vitam Syracusis egit. cui Syracusani ædes ex publico ædificarunt:agrumq; ei donarunt amœnissimum,quem apud Trimiliam fuisse hodie ducta per manus fama Syracusani predicant.in quo reliquum vitæ à ciuium tumultibus secessu delecto inter rurestria exercitia peregit. Senio verò cōfectus pœnitus visu est orbatus. Syracusani verò non minus cæcum,q̄ videntem coluerunt, indiesq; ad eum confluentes,patrem patriæ,liberatoremq; salutabant.quin & hospites, aduenasq; ad eum pro miraculo rerum gestarum visendum educebant, eoq; eis placebat magis, quòd apud se diem suum obire delegerit.Mireq; eum extollebant, quòd splendidos,clarosq; triumphi apparatus,quos sibi in suo reditu Corinthij,cæteriq; Græci pro rerum gestarum gloria plusq̄ promerita præparauerant, Syracusanorum consuetudini posthabuerit. Ipsi præterea cum de rebus magnis concilium habebant, Timoleontem cæcum etiam conuocabant. Qui cum per forum lectica perferretur, in transitu à populo lætissimis acclamationibus Patris patriæ nomine salutabatur:dictaq; in publico sua de rebus consultandis sententia,rursus per theatrum à ministris domum deportatus cum iisdem vocibus, & plausu ab omnibus dimittebatur. In huiusce fœlici senio,paterna reuerentia à Syracusanis habitus diem suum anno octauo libertatis restitutę obiuit.Syracusani die funeris pro tracto, vt debitæ pararentur exequiæ,& vt finitimis ad spectaculum, funerisq; frequentiam veniendi daretur facultas, atratos de more iuuenes feretro subegere. Qui per regiam Dionisij eo tempore solo adæquatam progresli multis virorum, ac mulierum milibus,& præeuntibus,& sequentibus,spectaculum nullo celebritatis genere inferius exhibuere.Senatus præterea,populusq;,ac tota ciuitas lachrymis, planctu, luctuq; Timoleontem prosequebantur,patrem patriæ, benefactorem,præstantissimum libertatis restitutorem,Tyrannidis extinctorem,ac beatū, fœlicemq;,ingeminatis laudibus etiam in cœlum ipsum efferebant.Expensæ verò in funus ducentæ minæ sunt computatę. Proinde vbi cadauer rogo iniectum est, collapsisq; deinde cineribus flamma quieuit:Demetrius,qui ea tempestate facundia, ac magnitudine vocis cæteris præstabat,cum funebri oratione,populi Syracusani decretum etiam promulgauit: Vt singulis annis perpetuò Timoleontis memoria musico, equestri, & gymnico certamine celebraretur: quòd Barbaros in Sicilia Carthaginenses debellasset: quòd maximas Siciliæ vrbes populi frequentia repleuisset, atq; restaurasset: quòdq; demum libertatem extinctis Tyrannis restituisset. Preconio edito sepulchrum in foro struunt. Eius aream magna porticu circumdant. palæstras ædificant, gymnasium extruunt, quod Timoleontis nomine appellant, atq; quotannis ludos in eo loco in eius, & patriæ liberatæ memoriam instituunt.

FR. THO.

F. TH. FAZELLI ORDINIS PRAEDICATORVM DE REBVS SICVLIS, POSTERIORIS DECADIS.

LIBEER QVARTVS.

DE AGATHOCLE SYRACVSARVM REGE.

CAPVT PRIMVM.

TIMOLEONTIS Opera libertate Siciliæ restituta, quæ per annos circiter viginti (vt supputat Eusebius) durauit; vrbes, ac oppida, paruo eo temporis interuallo populi frequentia, opibus, publicis, priuatisq; extructionibus maximè coaluerunt. Siquidem præter priuata ædificia, Deorum quoq; templa, curiæ, fora, turres, monumenta, Pyramides, theatra, & cætera id genus opere egregio, accuratoq; artificio passim vrbibus accessere. Præ cæteris verò, Syracusanis ex opum abundantia non solùm ornatus, sed & Imperij quoq; amplitudo accreuit. At voluentibus annis dum externam vim metuunt, in domesticam incidunt, dilabunturq;. Nam Anno mundi. 4880. Athenis imperante Dimogene, & Romæ L. Plotio, & Manio Fuluio Coss. Agathocles vir humili loco, & sordido genere, vtpote ignobili, & figulo patre genitus Syracusarum vrbis Tyrannidem occupauit. Cuius originem paulo altius repetere locus expostulat. Carcinus figulina arte vix cognitus Rhegij Brutiorum nascitur. Is processu æui ob seditionem patria pulsus Thermas Siciliæ oppidum in ora Selinuntina situm, quod nunc Sacca dicitur, incoluit, quod quidem eo tempore Carthaginensibus parebat. Vbi vxore, quam ex ea regione duxerat concipiente, nocturnis ipse imaginibus frequenter; & ante somnum visis, & in somnis occurrentibus, deterrebatur. Quocirca, pro vt genti moris erat, per Carthaginenses amicos, qui Naxum se conferebant, de prole nascitura oraculum sciscitatur. Nuncupatis votis Archegetus Apollo natum iri infantem, à quo Carthaginensibus, atq; vniuersæ Siciliæ variæ clades imminerent, vaticinatus est. Quod vbi pater resciuit, editum infantem, ne tandem ipse oraculi euentu declarato in perduellionis pœnam, quæ equorum vngulis damnatos conculcabat, vnà cum vxore, totaq; familia incideret, exponere decreuit. Iam enim oraculum per totum oppidum iactabatur. Agathocles itaq; puerpera matre in lucem editus ab incunabulis, primisq; infantiæ rudimentis formosus, cunctisq; dilectus adeo euasit, vt omniũ sinu iugiter, atq; oculis foueretur. Carcinus pater a Carthaginẽsibus, quibus suberat, exitium veritus, infantem exponẽdum suffocandumq; conductis ad id famulis tradidit. Sed ministri eius pulchritudine in commiserationem, cædisq; innocuæ formidinem attracti, à suffocatione abstinentes more gentis duntaxat eum exposuerunt. Quo cognito mater noctu filium è vado raptum ad Heraclidem eius germanum fratrem clam detulit educandum. Vbi ab auo materno, qui tum adhuc viuis supererat, Agathoclis nomen sortitus est. Infantiam egresso ac crescẽte cum annis forma, & robore, Carcinus forte cum ad Heraclidis ædes ad sacrificandum Dijs inuitatus conuenisset; septem iam annos natus puer ibidem cum alijs coetaneis ludo intentis aderat. Cuius ignarus pater, & decoram faciem, & vires vltra ætatem prouectas admiratus, & paterno affectu etiam in ignorantia stimulatus, quisnam, & cuias puer esset, percontatus est: magnoq; se illius amore detineri, palamq; optare se, vt suus esset filius, quem metu coactus

exposuerat,

exposuerat, edixit. Mater vbi eius desiderium cognouit, statim: Hic est (inquit) filius tuus. Quo dicto, inopinatus parens ingenti affectus lætitia in filij amplexus ruit, osculisq; delinitum domum recipit. Verùm cum præ recenti adhuc oraculi apud oppidanos, & Carthaginenses memoria nõdum formidinem exuisset: sumptis secum vxore, filio, omniq; supellectili Syracusas, quò id temporis lex à Timoleonte promulgata omnibus ex oppidis Carthaginensibus liberam veniendi potestatem concesserat, commigrauit. Vbi in ciuium numerum receptus tegulariam exercuit. qua postq̃ filium etiam imbuisset, paulo pòst morbo correptus vita functus est. Post Carcini mortem cum Agathocles vnà cum matre extra Syracusas ad hortos esset, dormiretq;, ingens apum examen fauum mellis ad os pueri conuolans formauit. Quod miraculum cunctis immani stupore prosequentibus, consultus aruspex eloquij in eo suauitatem, & ad Imperium euectionem interpretatus est. ad quod his initijs sanè parũ honestis contendit. Damas inter Syracusanos proceres & genere, & opibus princeps vir erat. Is Agathoclem insigni eius captus forma ardere, atq; miserrimè deperire cœpit. Cuius libidini obsequentem auro vbertim prosequitur. iamq; paruo tempore ex stupri cum Damãte patientia puer coaceruando ditissimus euasit. Vbi verò per ætatem ex ephoebis excessit, libidinem à viris ad fœminas transtulit. mox eò scelerum processit, vt iam vtroq; sexu esset infamis. cum quo & Damantis vxor in adulterio deprehensa est. Hinc Timæus eum scortum promiscuum impudentissimo cuiq; expositum, Triorchem à Triorche aue efferatæ libidinis appellat. Inde vbi primum per ætatem militiæ aptus fuit: cum & manu promptus, & valde facundus esset, Damantis auxilio, gregarius miles efficitur. Prima militia egregia facinora aduersus Enneos Syracusanis edidit. Vbi eodem suffragante Hecatontarchus, quem Centurionẽ appellant, factus est. Subinde cõtra Cãpanos, atq; Agrigentinos tantam de se spem omnibus dedit, vt omnium consensũ Tribunus militum, quem Græci Chiliarchũ vocant, sit institutus. In quibus bellis præclarum sibi Ducis nomen comparauit: agilis, promptus, & in periculis arduis obeundis strenuus, & intrepidus, atq; ita in prælijs sese obijciebat, vt semper inde cũ victoria reuerteretur. Cumq; milites vel turbatos, vel pauidos conspiciebat, eos sua facundia & firmabat, & audentiores faciebat, ad prædam, & latrocinia auidissimus. Hinc eo tempore ob morum eius affinitatem, quos natura ad furta imbuisse videbatur, loquacitatemq;, graculum ipsum appellatum scribit Timæus. Interea Damante morbo correpto, & tãdẽ absq; liberis defuncto, vix inferijs peractis, vxor ex asse hæres, Agathocli, & quòd clandestinos antea accubitus cum eo habere consueuisset, & quòd nomen eius militia inclarere cœperat, connubio iungitur. Atq; ita Agathocles ex inope diues, ex plebeio nobilis, & ex figulo Dux, fœlix etiam matrimonio, animum ad maiora erexit. Sub id tempus cum inter Crotoniatas, & Brutios bello exorto, Crotoniatæ inferiores facti à Brutijs dura obsidione premerentur, à Syracusanis auxilia petentes Heraclidem, & Sosistratum duces cum copijs impetrarunt, cum quibus & Agathocles cum Tribunatus munere est profectus. At cum Agathocles strenuè cum Brutijs re gesta nomen suum propagaret, per inuidiam a Sosistrato Chiliarchatus dignitate priuatus fuit. Qui statim apud Syracusanos iniustè militia se abdicatum conqueritur, Sosistratumq; Tyrannidis insimulat. Syracusani spreto propemodum accusatore Sosistrati causæ fauerunt. Quod Agathocles ægrè ferens Syracusis abscessit, & in Italiam profectus ad Brutios desciuit. Cum quibus contra Crotoniatas, eisq; fauentes Syracusanos bellum mouit. Sed eo prælio victus, fugatusq; a Tarentinis receptus est. Vbi ob singularem militaris rei peritiam Præfectura donatus, cum in rerum nouarum suspitionem postmodum incidisset, dignitatem simul cum ciuitate amisit. Eodem ferme tempore cum Heraclides, & Sosistratus magna militum manu Rhegium

oppidum

oppidum obsiderent: Agathocles veteris iniuriæ non immemor coactis exulibus
omnibus, qui per Italiam vagabantur, Rheginis opem tulit: profligatoq; Sosistra-
ti, & Heraclidis exercitu, confestim Syracusas ad vrbem occupandam se contulit.
Sed qui ex Sosistrate erant, cæteriq. ciues fortiter obsistentes non sine multo suo-
rum sanguine irritos eius conatus effecerunt. Deinde cum Syracusani contra Ge
lam pugnantes vrbem deseruissent: Agathocles eius rei certior per emissarios fa-
ctus mille cum militibus noctu Syracusas ingressus est. Sed Sosistratini, qui in vr-
be erant, magna vi statim occurrunt, atq; cum extra vrbem cum suis fugāt, fuga-
tosq. insecuti, ad angustissimum locum, vnde nulla euadendi spes apparebat, pro-
pellunt. At Agathocles in Syracusanos versus, acerrime contra propugnat, & tā-
dem se, suosq. a discrimine non sine magno vitæ periculo strenuè liberat. Siqui-
dem inter prælíandum ab hostibus septem vulneribus confossus in terram cor-
ruit: adeoq. ex sanguine defluente debilitatus est, vt cum fugam arripere non pos
set, a Syracusanis confestim circundatus parum abfuit, quin in hostium manus ve
niret. calliditate tamen sua se redemit. Nam sine mora, suis ad vrbis mœnia si-
gna canere iubet. Syracusani signo belli audito rati nouos aduenisse hostes, vr-
bemq. inuasisse, relicto Agathocle ad vrbem tuendam conuolant. ita ipse pericu-
lo exemptus in specus cuiusdam subterraneæ cum suis militibus primum late-
bras, deinde in tutissima loca se transtulit. Vbi grauissimè ægrotans, ac longo
itinere attritus diu conquieuit. Syracusani postq̃ ad mœnia peruenere, vbi se de-
lusos agnoscunt, ad Agathoclem capiendum redeunt. Quo non reperto non sa-
tis constitutum habentes quod sibi capiendum consilium foret, neq. periclitari
diutius pro eo tutum rati Syracusas reuersi sunt. Erat eo tempore Syracu-
sanorum Dux Acestorides Corinthius. Is cum Tyrannidem ambiret, mul-
taq; pro ea obtinenda tentasset: Agathocles hoc cognito spem sui facinoris ac-
commodam inde sumens, clam per internuntios cum Syracusanis conspirationē
pro libertate patriæ contra eum ordinauit. Sed non latuit Acestoridem Aga-
thoclis consiliū. Id circo contra eū qua vrbem ingressurus erat, insidias ponit. Sed
Agathocles hæc resciens, adolescentem ætate, & forma sibi similem armis suis in-
dutum: ac suo inuectum equo, per locum insidiarum transire iussit: qui pro Aga-
thocle interfectus est: ipse verò rusticum mentitus per turbas nemini cognitus
incolumis Syracusas peruenit. Vbi paulo pòst cum bis occupare imperium ten-
tasset, secundò a ciuibus in exilium actus Murgantinos adijt. Illi cum infensissi-
mi Syracusanis essent, Agathoclem ducem contra eos creant. Agathocles itaq;
coacta maxima militum manu vrbem Leontinum ex inopinato adoritur, capitq;.
deinde contra Syracusas profectus vrbem obsidet. Syracusani necessitate pre-
mente, exules, qui Sosistratinæ factionis erant, in vrbem reuocant: & cum Cartha-
ginensibus, eorumq. duce Amilcare pacem, societatemq; ineunt, atq; auxilium
implorant. Amilcar deposito quod ad id vsq; tempus in Syracusanos atrocissi-
me gesserat, odio hostili, subsidia eis decernit. Mira rerum vicissitudo. Vno eo-
demq. tempore Syracusæ vrbs ab hoste, ciuili amore defenditur, & a ciue hostili-
ter oppugnatur. Itaq; Syracusani & sociorum, & Pœnorum aucti viribus acerri-
me obsistendo ab incepta oppugnatione Agathoclem dimouerunt. Quod ille
animaduertens ad fraudem se conuertit. Amilcarem per internuntios promis-
sionibus non solum sibi conciliare, sed occultè etiam se in eius societatem indu-
cere studet. quod vt cum honesto prætextu impetraret, eum obsecrat, vt pacem
inter se, & Syracusanos componat: quippe quod inuitum, & desperatione non
impietate ductum contra Syracusas se bellum gerere iureiurando affirmaret.
Amilcar, qui toto animo ad occupandam Carthaginensibus Siciliam inhiabat,
ratus quanto Agathocles Syracusanis viribus præstabat, tanto Carthaginenses
maiorem ad capessendum Siciliæ imperium facultatem habere; societatem cum
homine

homine iungit. Pro qua Agathocles expositis ignibus cęreis, eisq; digito contactis in obsequia Carthaginensium iurat. Quibus inter se clam firmatis, Amilcar ad concionem Syracusanos vocat, eos elaborata oratione ad pacem cum Agathocle hortatur: pręsertim cum principe viro domestico, & potente. Cuius ipsi verbis persuasi pace renouata Agathoclem lætis animis in vrbem recipiunt. Vrbem ingressus cum Senatu, & populo ad Cereris templum perductus more gentis ictis sacris se nunq̃ amplius Reip. infensum fore, neq; contra eam arma sumpturum iurat, ac deinceps erga ciues comem, mitem, benignumq; se ostendebat, populi partes semper tuebatur. Qua morum immutatione illecti Syracusani quia tum ingenio, lingua, & militia erat insignis, tum quòd Amilcarem ad id authorem habebant, eum vrbis Prætorem simul, & Ducem non multò post instituerunt. præsertim cum eo tempore in plures ciuium factiones vrbe diuisa pleriq; ob Tyrannidis suspitionem in exilium abijssent. Agathocles itaq; magistratu suscepto, ad Tyrannidem occupandam totus inhiabat, modumq;, ac occasionem quærebat. Ad quam cum viros quosdam sibi aduersantes haberet, eos primum de medio tollere hac arte pergit. Contra Herbitam ciuitatem bellum se moturum simulanter edicit, postea Herbitenses quosdam patria extorres, qui in agro Herbitensi exercitum habebant, & Morgantinos multos, atq; ex finitimis vrbibus mercenarios milites delegit. Milites quoq;, qui secum strenuè contra Carthaginenses olim pugnauerant, & pluribus ab eo muneribus deuincti ad tyrannidem occupandam, delendamq; Remp. (quòd perpetuò subijci populo iniquum eis videbatur) iam secum nuper coniurauerant, ad se euocauit. Ciues præterea, qui paupertate presси inuidia aduersus diuites exardebant, sibi socios asciuit. Ab Amilcare demum quinq; Pœnorum milia ad facinoris apparatum accepit. Eos igitur omnes cum Pisarcho, & Decleo, qui coniuratorum multitudini præerant, in vrbem reductos, mane ad concionem ad gymnasium, quod Timoleontis appellabatur, vocat, facunda, oratione eos contra proceres suę mentis turbatores, eo prætextu irritauit, quòd populi (cuius ipse studiosissimus erat) illi fortunæ inuiderent, ac libertati, quam eousq; fortiter ipse tutatus fuerat, & deinceps propter inuidorum diuitum calumnias, quibus premebatur, deserere cogeretur. Vix soluto concilio indomita militum, populiq; turba non diutius cunctandum: sed in sui Ducis hostes irruendum conclamans dato signo, concitatoq; impetu in seditionem vertitur. Vrbis Senatum primò; mox primores, ac potentiores exagitant, cædunt, irruptisq; eorum ædibus prædam exportant. Ita vrbs repente tumultu, cæde, populatione repletur. Cuius facinoris ignari complures per inordinatum rumorem è domibus exciti, vt vrbi labenti succurrerent, ad vicos, forumq; festinabant, quos imparatos seditiosi milites adorti nullo obuiantium, ac ne affinium quidem habito discrimine, genus nullum omittentes immanitatis, & iniuriarum, trucidabant. Neq; enimuero in tanta vrbis clade, maxima hominum nece patrata, omniq; ciuitatis loco cadaueribus repleto, quisq; erat, qui ad tam dirum, & calamitosum spectaculum vel miseratione commoueretur, vel contrà iret. Portis vrbis clausis qui per eas profugium foras quærebant, capti vel interficiebantur, vel diripiebantur. Plurimi è mœnibus sese extrà præcipites dabant, atq; ad vicinas vrbes fugiendo stragem euaserunt, quorum pleriq; cum Sosistrato apud Agrigentinos benignè sunt recepti. Initio deinde noctis vxores, virgines, & cæteræ mulieres omnis ignominiæ, atq; impudicitiæ dedecore violatæ sunt. Duobus diebus vrbe hoc pacto miserè dilaniata; tertia demum luce eos, qui tantæ cladi superfuerant, Agathocles captos ante se

adduci fecit. Et Dinocratem quidem propter veteris beneuolentiæ nexum liberum dimisit: cæteros verò vel peremit, vel extorres patria fecit. Cæsorum numerus supra decem: vero fugientium verò ad sex milia fuit. Rerum omnium, ac pecuniarum vis immensa abducta est. Iis immaniter gestis Agathocles milites, eosq; omnes, qui factioni suæ adhæserant, ad concionem vocauit, quos humanissima oratione a tantæ sæuitiæ admiratione abduxit: quippe quòd non alia via peruicacibus & Reip. libertatis perturbatoribus, q̃ permissa cæde obstari potuisset. Democratia, hoc est regimine populari, & non oligarchia, idest paucorum magistratu, qui facilè ad tyrannidem propensus est, deinceps vrbem moderandam sibi videri edixit. Et pro libertate Reip. semet tam arduum opus non sine grauissimo & rerum, & salutis periculo aggressum: quò & ipse omni solicitudine solutus priuatam cum cæteris vitam ageret. His dictis chlamydem sericam, qua erat indutus, laceratam humi proiecit, ac se magistratu abdicauit; hortatus plebem, vt cum in agmine, ac prælio pro tuenda Rep. eum socium periculi accepissent; tantùm adniterentur, ne ex sua parte tantæ curæ deessent: viderentq; quomodo postmodum optimè gubernata Resp. benemeritos præsequeretur. Sed hæc omnis ex composito conficta simulatio fuit. Iam enim pro comperto habebat, multitudinem, quæ tot cædes eo authore ediderat, non alium, nisi Agathoclem in Regem appetere. Proinde cum finem dicendi fecisset, tota confestim concio eum precibus vrget, oratq;, ne vrbem labantem deserat: sed imperium ipse, qui ciuis, qui Dux strenuus, & qui vrbis pater hactenus fuerat, pari animo susciperet. Qui cum ad hæc nihil responderet: sed meditantem se taciturnitate fingeret: multitudo repentè elatis clamoribus Regem eum conclamat, salutat, adorat. At ille cum se iterum Imperio ineptum, Remp. liberam fore. & non vni duntaxat illius administrationem conuenire responderet: populus eo magis, vehementiusq; repetitis suffragijs ei velut inuito regnum detulit. Demum ille multitudinis voto succumbere ea lege visus est, si tantum sibi soli imperium decernatur, vereri enim cum collegis imperare addidit, ne illis errantibus sibi error imputaretur. Cui annuente populo: Agathocles solus Rex efficitur. Initio quidem principatus non tam armis, q̃ comitati studuit: pauperes benignitate prosecutus muneribus pluribus affecit: in peruicaces durus animaduersor. At quanq̃ authoritate Regia vteretur: Diadema tamen suscipere noluit, vel satellites regio more, vt cæteri Tyranni ad sui custodiam habere. Sed facilis ad eum vnicuiq; accessus, aditusq;. Vasa præterea fictilia nomine suo in ansis græcè sic impressa, A G A T H O C L I S. cuiusmodi apud Elorum anno salutis. 1 5 5 5. mense Iulio vnum vidimus: quippe quòd ipse figulus, & figulo patre genitus esset, inter aurea ponebat, non alias maiorum imagines, vel triumphos, aut consulatus ostentans: quod gloriosius existimaret, regnum propria virtute, q̃ hæreditate adipisci. Firmato cum ciuibus largitionum, beneuolentiæ, ac modestiæ nexibus dominatu, quò illud ampliaret, ad arma se conuertit. Erat in portu magno ingens classis, quam Syracusani antea sibi parauerant. Qua aucta, conscriptoq; ad bellum milite instructa, finitimas vrbes repentino, & inopinato insultu aggreditur, & capit, sociasq; etiam Carthaginensium ciuitates permittente Amilcare incursionibus, direptionibus, omnibusq; iniurijs vexat. Ita, vt quod iam antea priuatus inceperat, Rex quoq; sine fide fuerit. Postea contra Messanam etiam mouet: cuius arcem paruo labore occupat. Pro cuius redemptione cum à ciuibus ex pacto argenti plura recepisset talenta; eam tamen ille reddere noluit, quin & reliquam vrbem per partem muri disiectam inuadere tentat. eoq; equestri, & pedestri milite missa; ipse cum classe noctu portum ingreditur.

Sed

Sed Messanenses perfidiam hominis simul, & conatus præsentientes, reparato q̃ celerrimè muro, ad custodiam vrbis militibus necessarijs distributis, fortiter propugnantes ab incepto hostem fœde repulerunt. Messanensi frustratus expeditione contra Mylas nauigat; oppidum obsidet, ac demum in deditionem accipit. Quo præsidijs munito Syracusas redijt. Aestate sequenti rursus contra Messanam, sed & tum frustra bellum mouet. Syracusanorum nanq; exules, quorum ingens manus erat ibi, & pro defensione vrbis, & in Tyranni odium acerrimè illi obstiterunt. Interea Carthaginensium in Sicilia ciuitates, quæ ab Agathocle rupto fœdere direptæ fuerant, apud Senatum Carthaginensem Agathoclis iniurias, & Amilcaris perfidiam proponentes, illum vt Tyrannum, & Siciliæ vastatorem, hunc verò non modò vt Syracusarum, sed sociorum etiam proditorem accusant, & ni strenuè succurrant, breui fœdum Agathoclis incendium Amilcaris culpa conflatum, & totam Siciliam simul cum ipsa Africa correpturum nuntiant. His querelis Carthaginenses ira perciti legatos ad Agathoclem mittunt: qui eum de fœderis, quod cum Amilcare inierat, violatione arguant. Illi Siciliam appulsi, pluribus vltro citroq; collatis, atq; ab Agathocle arce Messanensibus restituta, Libyam repetiere: Amilcarem verò secretò in vrnam coniectis suffragijs, quousq; Carthaginem rediret, capite damnant. Sed ipse spontanea morte præreptus Carthaginensium iudicio liberatus est. Agathocles post hæc Abacenam Siciliæ vrbem sociam profectus, supra quadraginta inuisos sibi ciues ibi interfecit. Interea Sosistratus, & cæteri Syracusanorum exules, qui Agrigentum secesserant, Agrigentinos ad reprimendam Agathoclis tyrannidem priusq̃ in immensum aucta totam Siciliam inuaderet, magnopere hortati sunt; vt contra eum q̃ primum exercitus paretur, idq; impetrarunt. Ad quod bellum Geloi, & Messanenses socij conuenere. Ducem deinde tanti exercitus, cum metu Tyrannidis suos ciues haberent suspectos, maximum Cleomenis Regis filium, qui paratam in Lacedemonia classem habebat, delegere. Is & Spartanorum inuidia, & rerum nouarum cupiditate ductus libenter Præfecturam inijt. Lacedemone itaq; paucis nauibus soluens, Adriam Italiæ vrbem ad Apolloniorum regionem primùm tenuit: quam tunc temporis à Glaucio Illyricorum Rege obsessam, pace inter Apolloniates, & Regem composita liberauit. Subinde Tarentum nauigans Tarentinos cum parata, quam habebant, classe, ad Agathoclis expugnationem socios adscripsit: cum quibus Agrigentum tandem applicuit. Eius aduentu Agrigentini magna primùm affecti sunt lætitia. Sed postea hominis vecordiam, luxumq;, ac rei militaris imperitiam, & quòd dolo Sosistratum eum redarguentem ad necem depoposcerit, Syracusani, Agrigentini simul, & Tarentini experti; spretum militiæ Præfectura priuarunt, lapidibusq; etiam impetierunt. Cæterùm ipse eorum impetu eluso noctu cæteris ignorantibus Agrigento sua classe soluens Lacedemona reuersus est. Tarentini cognito eius recessu Tarentum & ipsi redierunt. Post hæc inter Agathoclem, & Agrigentinos, Geloos, cæterosq; Siculos suadente Amilcare pax ijs legibus inita est: Vt ex Græcis Siciliæ ciuitatibus Heraclea, Selinis, & Himera Carthaginensium, sicut antea, ditionis essent: cæteræ verò vrbes ex seipsis regerentur: dummodo Syracusanos regiminis censores, moderatoresq; haberent. Pace firmata Agathocles audiens à Carthaginensibus Amilcarem ob fœdus cum eo à se initum damnatum, exercitum coegit, pedestres ad decem milia, equestres verò ad tria circiter milia, magnam quoq; armorum, ac sagittarum vim comparauit. Interea Sosistratus, & cæteri Syracusanorum exules, qui erant Agrigenti, ob pacẽ nuper factam, Agrigento Messanam, quæ sola Agathocli aduersabatur, migrant. Quo

rescito Agathocles Pasiphilum virum militia insignem cum classe instructa clam contra Messanam mittit. Pasiphilus inexpectatus Messanam appellés, vrbis agros populatur, ac magnam inde hominum, rerumq; prædam abstulit. Dehinc Messanéses ad fœdus cum Agathocle componendum hortatus effecit, vt expulsis vrbe Syracusanorum exulibus, pacem cum Agathocle fecerint: eumq; magno cum honore in vrbem susceperint. Agathocles Messanam ingressus humanissimè primùm ciues est amplexus, postmodum vt eorum exules, qui sub eius militia meruerant, in vrbem reciperent, hortatus est. Deinde Messanenses omnes, & Tauromintanos, qui Tyrannidi eius impedimentum allaturi videbantur, interfecit. Sed & plebs quo magis sibi eum astringerent, peregrinos omnes, quos ante ciuitate donauerant, & ei aduersabantur, eorum vrbe expellunt. Interea Carthaginenses numerosam classem in Siciliam contra Agathoclem mittunt. Cuius fama vbi ad eum peruenit, continuò ciuitates omnes, quæ Libycis parebant, inopinato bello adortus plures vi, plerasq; in deditionem obtinuit. Inter hæc Dinocrates Syracusanorum exulum, quorum ingens erat multitudo, Dux Carthaginensium aduentu, qui iam Agrigentum appulerant, fretus, Nymphodorum cum parte militum contra Centuripinos, qui nuper ad Agathoclem defecerant, emisit, facilem eius occupandæ spem in ciuibus libertatis studiosis, à quibus iam fidem acceperat, reponens. Ille itaq; Centoripen noctu aggressus, omnes in oppugnando oppido vires expendit; cui ad id coniuratorum ciuium auxilia plurimum animi addiderant. Sed dum satis nimis adnititur, ab excubiarum militibus simul, & socijs inter præliandum interficitur. Agathocles his cognitis confestim Centoripen properat, ibiq; authores conspirationis gladio perimit. Sub hæc Carthaginensium classis Agrigento Syracusas venit, & portum magnum ingressa à Syracusanis, qui omni opere muniti erant, bello lacessita, fœde inde abire compellitur. In portus egressu nauem Atheniensium vnam capiunt, & nautarum manus in frusta secant. Inde diuulsi cum Messanam vela tenderent, non longe à Catana plurium nauium suborta repente tempestate scopulis illisarum naufragium patiuntur: quæ omnes à militibus Agathoclis capiuntur. Sub id ferè tempus Dinocrates Centoripe frustratus cum tribus peditum, & duobus equitum milibus contra Galeriam vrbem mouit. eamq; aliquandiu obsessam per deditionem pulsis antè Agathoclis militibus, qui ibi præsidio erant, accepit. Quo audito Agathocles Pasiphilum, & Demophilum cum exercitu quinq; milium militum ad eam recipiendam expediuit. Dinocrates, & Philonides extra vrbem in aperto campo castrametati suos in duas acies diuisere. Vbi ab hostibus inuasi fortiter sese aliquantisper, ac ferè æquo Marte defenderunt. At tandem Philonide altero exulum duce cæso omnes eius milites fugam arripuerunt. Quo viso Dinocrates cum & numero, & viribus inferior remansisset, & ipse fugiens ab insequentibus hostibus magnam suorum cædem passus est. Illi verò fugatis, cæsisq; hostibus Galeriam nullo labore recipiunt: atq; coniurationis principes trucidant. Post hæc Agathocles priori victoria elatus. Carthaginenses, qui Ecnomum in agro Geloo occupauerant, toto nisu aggressus turpiter inde fugauit, atq; ita maxima rerum oium præda onustus Syracusas redijt, spolijsq; Deorum templa ornauit. His rebus gestis iam Agathocles & militũ numero, & authoritate imperioq; maximè coaluerat. cuius æmulatione Carthaginenses validam multarum triremiũ classem rursus moliuntur. quã ex primoribus vrbis ad duo, ex Libycis ad decẽ milia, ex stipendiarijs Tyrrhenis ad mille, & Balearibus fundatoribus ad totidem instruunt, curribus præterea bellicis, sagittis, telis, pecunia ad bellum necessaria, ac commeatu omni ad dimicandum oportuno roborarunt: eiq; Amilcarem alterum, Gisconis vtpote filium militia peritum Ducem præficiunt. Is tanto cum apparatu vix è conspectu vrbis classem submouerat: cum repente vis

tempestatis

tempestatis exorta triremes plures, ac nauigia commeatu onerata disiecit: reliquas verò naues ad Siculum littus impulit, quo naufragio plurimis Carthaginensium & genere, & militia claris miserè obrutis, vrbs ipsa rumorem perlatum magno, ac publico luctu, nigrisq; saccis suo more induta excepit. Porrò Amilcar sedato mari ad Geloorum littus appulit. Vbi collectos milites, refectosq; in cōcionem accitos ad prælium cum hoste totis viribus conserendum hortatus est. Agathocles cognito hostium aduentu oppida non pauca Phœnicum præsidio munit. Geloos tamen præcipuè: ad quorum regionem ab Amilcare milites expositos audiuerat. Deinde classem, quam paratam habebat, in magnum Syracusarum portum deduxit, quo Carthaginēses peruenturos formidabat: ipse vero cum exercitu terrestre iter ingressus in agro Geloo castrametatus est; nam in vrbem satis per se munitam ingredi superuacaneum censuit. Verùm cum paulo post Gelæ incolas ad seditionem, deditionemq; satis propensos cognouisset, cum non contemnenda militum manu vrbem ingressus quatuor ciuium milia interfecit: pecuniasq; omnes, aurum, & argentum, quod tota vrbe haberi potuit, sub capitis mulcta sibi tradi iussit. Quo facto vrbem præsidio firmauit: exercitumq; extra mœnia non longe ab hostium castris eduxit, ibiq; & ipse stationes fixit. Carthaginenses interea Ecnomum non magno spatio ab vrbe distans occupant. Agathocles è regione propugnaculum satis natura munitum & ipse habebat Phalarium appellatum. In medio vtriusq; propugnaculi fluuius interfluebat, qui exercitibus veluti terminus quidam, ac sacer limes videbatur: eo magis quòd fama per id tempus incolas per manus ducta tenebat, oraculo olim maximam hominum stragem ibi futuram, prædictam. Quod cum nec barbaros, nec Græcos lateret, etsi æquis viribus iam inuicem propè exercitus in aspectu se concernerent, à traiectu tamen fluuij simul, & prælio diu abstinuerunt. Tandem cum Libyci milites Agathoclis exercitum incursionibus prouocassent, Agathoclem in se incitarunt, qui suos ad prælium primum hortatus, atq; iuxta fl. paratis insidijs in hostes irruit, superatisq; hostibus, maximam prædam curruum bellicorum asportauit. Iacturæ dolore inflammati Carthaginenses, græcos, qui prædam abduxerant, cum magna legionis parte improuidi insequuntur, fluuioq; traiecto in insidias incidunt, multisq; amissis turpiter in fugam retrouertuntur, quos persecuti Græci omnes hostiliter trucidarunt. Agathocles hac victoria elatus, ne victoria abuti videretur, pugnandi oportunitate haud neglecta omnem simul exercitum contra debilitatos hostes mouet. Quorum recenti magna cæde patrata angulum Ecnomi occupat. Barbari re inopinata perculsi cum retrofugere nequirent, in aggredientes & ipsi conglobati, impetu facto, græcos propellunt, atq; Ecnomum iam penè captum recuperant. Vbi consertis manibus initio belli magnis animis vtrinq;, multoq; sanguine præliatum est. Cæterùm cum Græci ex priori impetu audentiores facti magis magisq; Ecnomo appropinquarent, pedetentimq; progrederentur, in propugnaculi partem prorepserunt. Amilcar fundatores mille eis opponit. Qui lapidum artificioso proiectu tantam Agathoclis militibus cladem, metumq; iniecere, vt illi Ecnomum deserere coacti, & insequente etiam eos cum fundatoribus Libyca manu castra deserere, & ingenti recepta strage, ita vt locus, qui inter vtrunq; interiacebat propugnaculum, græcorum cadaueribus repletus esset. ad Gelam vsq; fluuiū, qui mille, & quingentis passibus à Phalario propugnaculo distabat, fugam capessere reliqui compellerentur. Vbi eos priori nihilo mitius oppressit malum. Erat nanq; in canicula æstas, & meridiei hora, cum fuga, & temporis calore siti contracta amentibus similes abiectis armis in amnem Gelam ad bibendum prolapsi, vitalibus aqua salsa combustis plurimi fœdissimo

mortis genere occubuerunt. Ita vt iam non vtriusq; propugnaculi modò internallum ex cæde,sed & tota iam fluuij ripa Græcorum cadaueribus completa cerneretur. Fuit autem cæsorum numerus Carthaginensium quidem mille, Græcorum verò ad septem milia. Agathocles accepta miserabili clade, & afflictis,planeq; perditis rebus,militum reliquijs collectis,& incenso Phalario propugnaculo in Gelam vrbem se recepit. Fama deinde ab eo subdole simulata, dispersaq; ad hostes, relicta Gela,ipsum Syracusas clā petijsse:Libyci equites Gelam venere,vt amicitiæ specie recepti vrbem occupare possent. Sed dum mœnibus appropinquant,a Gelois sagittis impetiti in fœdam versi sunt fugam. Amilcar vbi frustra se circa Gelam moram trahere animaduertit;ea dimissa Siciliæ ciuitates circumpetijt, easq; astuta liberalitate, vultu blando,grauitate accommodata,humanissimisq; verbis in confœderationem allexit.in quam Camarinæi, Leontini, Catanenses,Tauromenitæ,Messenij,Abacenini, pluresq; aliæ vrbes, quibus Agathocles erat inuisus,confestim venere. Agathocles vbi res suas labi conspicit,relicto in Gela præsidio prouidè Syracusas petijt, ibiq; muros reficit, ad minorem portum turres maximas ex lapidibus exoticis construit,deniq; militibus,instrumentisq; bellicis,ac re frumentaria totam vrbem communit. Quo paulo pòst Amilcar tot ciuitatum fœdere,& viribus, & animo auctus,duram magni exercitus obsidionem perduxit. Verum Agathocles vbi ad continua prælia, longamq; obsidionem imparem se videt,ingentis alioqui animi,ac feruidi,audacisq; ingenij vir in Africam bellum transferre constituit,vt hostibus domestico bello pressis,citra conflictum Sicilia eriperetur. Mirum profectò, sed oportunum facinus, vt quibus in solo suo viribus erat inferior, eorūq; vrbi Romani Imperij æmulæ, victus bellum inferret. Animos illi faciebant,hinc suarum rerum desperatio, inde Carthaginensium ignauia,reiq; militaris imperitia, pacis,& delitiarum amor, Libycorum contra eos odium, & immunita demum Pœnorum oppida. Huius, vt in eo consilij ingeniosum commentum,virilisq; audacia, ita non minus admirabile fuit silentium. Nam nulli ciuium,militum,domesticorum demum nemini, facinus animo destinatū credidit,quousq; in Libyā applicuit.Cæterum anteq̄ Syracusis discederet,ciues suos omnes ad concionem vocatos obsidionem ad breue tempus fortiter vt ferant, hortatur. tum inuenisse se victoriæ viam professus, tum si eorum cuiq̄ prementis fortunæ conditio displiceret, liberè abeundi potestatem preconio pollicitus est.Sexcenti supra mille reperti sunt, qui vrbe relicta ad alia Siciliæ oppida eo permissu transmigrarunt. Cæteros omnes commeatu, & instrumentis ad obsidionem perferendam necessarijs instructos Antandro germano fratri viro militia præclaro vna cum vrbis, & belli (se absente) Præfectura commendauit.Ante discessum quoq; plerosq; vrbis proceres Carthaginensiū studiosos coniurationis reos & fortunis,& vita spoliauit,cæteros vero ciues, quibus se inuisum esse pro comperto habebat,ne vrbem se absente prodere auderent, factionis,cognationisq; diuisione facta,alios in vrbis tutelam reliquit, alios secum in Libyam conuexit, vt seditio etiam desiderata mutuo periculi metu cohiberetur. Subinde cum ingenti pecuniæ summa ad viaticum,tantumq; bellum indigeret:pupillorum bona a curatoribus exegit:quæ iureiurando pubertatis tempore omnia restituturum se promiserat. A mercatoribus quoq; sub fœnore quantum poterat,auri,argentiq; corrasit. Templa præterea omnia simul, & principes matronas auro armillis,mundoq; muliebri exuit, duplum cum victor reuerteretur, singulis redditurus. Magno igitur talentorum numero ea arte congesto milites quot potuit,conscripsit,vt seruos etiam ad bellum aptos libertate donatos in numerum phalangis retulerit.pedestres,equestresq̄, milites,arma, equorum ephippia,ac frena tantum,equos ex hoste recepturus,secum deferre iussit. Quibus rite paratis,septimo sui Imperij anno Athenis imperante Hieromnemone, Romæ

verò.

verò C. Iulio, & Qu. Aemilio Coss. Agathocles duobus adultis filijs Arregato, & Heraclide comitibus, ac magna militũ manu secum assumpta classem septuaginta nauiũ, quam in portu habebat, ascendit, ignaris adhuc omnibus quonam cursu iter intenderet. Quocirca varia inter Syracusanos militesq; quo veheretur, erat disceptatio: cum vulgus in Italiam, pleriq; ad ciuitates Siciliæ, quæ ad Carthaginenses defecerant, expugnandas eum proficisci opinarentur. omnes tamen temerariam eius vecordiam incusabant. Erat eo tempore ad fauces portus magni Carthaginensium classis vrbem, & portum obsidens, quæ per aliquot dies Agathoclis egressum remorata est. Demum cum naues quædam frumento onustæ Syracusis expectarentur: Carthaginenses cauti vt eas priusq̃ commeatum in vrbem deferrent, interciperent, cum tota classe contrà soluerunt. Quibus è portu diuulsis Agathocles cõcitato cursu libere egressus in Libyã vela dirigit. classis Punica iã in conspectũ onerariarum prouecta, eas paratis tormentis vexare instituerat. At vbi Agathoclis vela Carthaginenses in alto conspexere: rati quòd ad suppetias onerarijs ferendas festinaret, illis dimissis, retroflexis rostris in Agathoclẽ vertuntur. Quem cum suo cursu aliò tendere vident, incredibili celeritate veluti fugientem insequuntur. Interea frumentariæ naues periculo ereptæ Syracusas ingressæ magno omnium plausu sunt exceptæ. Hostes verò Agathoclem remigio insecuti iam ad classem appropinquauerant, ipsamq; probris, & maledictis lacerabant. Sed nox superueniens, & ipsos à grauiori incepto, Agathoclemq; à captura liberauit. Sub tenebris nanq; nauigans ex hostium oculis euasit. Sequenti verò die dum rectà in Libyam pergit, Sol eclypsim passus adeo cœlum tenebris inuoluit, vt noctis, & diei nulla propè esset discretio, quod militum animos vehementer exterruit. Sed Agathocles vt eos ad spem, q̃ ad metum redderet prócliuiores, satis arguta interpretatione ad hostium excidiũ (sicuti antea Timoleõ) portentum pertraxit. Cum enim naturalis syderum defectus præsentium rerum mutationem portendere consueuerit, Carthaginensium autem res florerent: suæ verò id temporis iacerent, vtrarumq; vicissitudinem affore per eclypsim dixit significari. Hac ostenti expositione suorum omnium mentibus excitatis, cum sex dies leni vento nauigassent: sub auroram diei septimi Carthaginensium classis eminus eos insequens apparuit. Qua Agathocles conspecta ad prælium se parat. Carthaginenses itaq; in postremas Agathoclis naues irruunt. Græci vero contra eos versi sagittis se defendunt. Barbari deinde culcitris, & tabulis suas puppes, quo sagittis obsisterent, fulcientes ad arcus, & fundas, in quibus eorum familiare erat studium, contra Græcos confugere. Maximis igitur conatibus; acriq; contentione prælium committitur. At Græcorum classi, quæ & numero, & viribus superior erat, plurimis Barbarorum cæsis belli fortuna fauit: atq; ita hostibus retrofugatis Agathocles feliciter tandem Libyæ littus attigit; locoq; Latomia (vbi lapidũ erat excisio) appellato milites exposuit, vbi & naues in secessum vallo munitum subduxit. Ibi tum consilij sui detegendi tempus esse ratus, ad cõcilium militibus vocatis in quo discrimine res Syracusanæ essent, in memoriam reuocauit. Pro quibus seruandis vnicum fuisse remedium, vt in hostes foris arma verterent, quæ ab ijsdem ipsis domi infesta patiebantur. suas solum Domi vires ipsis suffragari, foris verò etiam auxilia hostium accedere. Nam Carthaginenses diuturnitate Imperij socios etiam suos habere æmulos, qui cum externas copias, auxiliaq; cõspexerint; confestim contra Pœnos suas vires cum græcis cõiungent. Africæ præterea oppida nec muris cincta, nec in montibus, locis natura munitis, sed in planitie sita facilem victoriam polliceri. cum vel metu excidij contra Carthaginenses cum Græcis socia arma sument, vel properam deditionem facere cõpellentur. atq; ita fore, vt ipse iam viribus Pœnis impar, breui hinc inde ex tota Africa accedentibus confœderatis superior fiat, præsertim in repentino, inopinatoq;, &

toq;, &

toq;,& nunq̃ aliàs tentato bello,ad quod Pœnos cõcussio, & trepidatio etiã inutiles sint redditurę.tandemq; aut omnino cessuros victoribus, aut reuocato è Sicilia suorum exercitu,domi pressos Syracusarum obsidionem relicturos. Quibus multa alia id genus, quæ ad permouendos militum animos imprimis valere solent,adiunxit. His dictis accensis corroboratisq; suorum animis, primùm milites perspectæ fidei ad sui corporis custodiam circumposuit:mox veste purpurea indutus, ac Regio diademate redimitus,Cereri, & Proserpinæ, quas olim Sicilia tutelares Deas sibi fecerat,more gentis cum omni exercitu sacra peregit. Deinde faces piceas accendi, easq; sibi,& singulis nauarchis deferri præcepit: atq; ad victoriam,& patriæ fœlicem reditum, inuocatis Cerere, & Proserpina sine longiori deliberatione in signiferam triremem, qua ipse vehebatur, ignem iniecit, eamq; combussit,quo suo exemplo vt idem cæteri omnes Nauarchi facerent imperauit:vt scirent nullam in fuga, sed in sola victoria salutis spem fore constitutã. Quo dicto,mox igne iniecto triremes omnes sunt combustæ. Atq; ita demum curatis corporibus exercitum in acies diuidit:ac contra vrbem quandam, quæ magna ciuitas appellabatur,opibus,& pecore ditissimam,plurimisq; pagis ornatam instar rapidi fluminis irreuocabili impetu fertur. Milites verò vrbis opulentia conspecta per prædæ cupidinem metu propulsato ad mœnia properant, vrbem acri oppugnatione,ne momento quidem intermissa,oppugnant. oppidani initio belli tametsi rudes ad militiam,vt poterant, intus se defendebant. At Agathocles machinis admotis acrius mœnia quatit,& per muri partem,quam disiecerat, militibus immissis non sine magna hostium cæde vrbem vi capit, quam vt militibus fortitudinem adderet, diripiendam exercitui concessit. Prima hac victoria Syracusani animo elati, vrbẽ aliã non lõge inde distantẽ petunt,eamq; etiã paruo negotio capiunt.Eas vrbes, quò terrorem cæteris incuteret, Agathocles demoliri iussit. Quibus prostratis sub dio cum suo exercitu castrametatus,ordines vigili custodia tuebatur. Interea Carthaginensium classis ab Agathocle ante superata ad Latomias appulit. Vbi cum fragmenta Syracusanæ classis viderent,rati Græcos persequentium motu id fecisse non mediocriter gauisi sunt. Sed cum duas ciuitates ab eis captas,ac dirutas,& Agathoclem victorem per Libyam nullo obsistente cum exercitu grassari è diuerso persensere,gaudium cum metu commutarunt. Iamq; fama Agathoclis aduentus, duarumq; vrbium excisarum Carthaginem venit. Qua consternati Amilcarem in Sicilia cum exercitu cecidisse, & Agathoclem parta ibi victoria victorem in Africam traiecisse existimarunt. Quocirca Carthaginenses aduocata ciuium concione quid facto opus esset cum hostis non longè a mœnibus abesset,vrbsq; milite simul, & bellicis instrumentis destitueretur,consilium capiunt. Plerisq; legatos pro pace ad Agathoclem æquis cõditionibus feriendà mittendos:alijs nullo pacto succumbendum:Sed in quo statu res essent Syracusanorum,primò perscrutandum, ac tum demum deliberandum esse,visum est. Dum hoc modo in vrbe trepidaretur, nuntius à Duce Carthaginensis classis è Syracusis missus affuit,fœlicem rerum in Sicilia gestarum progressum nuntiat, & Agathoclis astutiam refert. Quibus cognitis magna Carthaginensium in Amilcarem exarsit indignatio:eumq; accusant, quòd hostem victum in Libyam cum copijs traijcere permiserit. mox Hannonem, & Bomilcarem antiqua militaris peritiæ gloria claros, ea causa duces colligendo exercitui deligũt, quod cum priuato inter se odio flagrarent,in prodenda Agathocli Carthagine coniurare non possent. Hi itaq; duces peditum quadraginta milia, equites mille,curruum bellicorum duo milia comparant.cum quibus contra Agathoclem mouẽtes nõ longè ab eius exercitu quẽdã montis verticẽ occupant,ibiq; exercitu in acies diuiso, Hãnoni cornu dextrum, Bomilcari sinistrum est assignatum.Cũq; castrorum locus esset angustus,currus,& equites ante aciẽ veluti iamiã pugnaturi posuerunt.

posuerunt. Agathocles hostes ad prælium paratos videns, copias suas & ipse in acies diuidit. Dextrum cornu, & peditum duo milia Archagato dedit: sinistrum Syracusanis, qui supra tria milia erant. subinde stipendiarios Græcos ad tria milia, Sannites, Tyrrhenos, & Celtas ad tria quoq; milia suis etiam Ducibus, & Præfectis distribuit. Ipse verò cum mille cataphractis in medio alarum Carthaginensibus se obiecit. Sagittarios præterea, & fundatores, qui circiter mille erant, in cornua quoq; diuisit. tyrones verò, eosq;, qui exercitum sequebantur, virgis instruit, quæ pro armis eminus ab hostibus conspicerentur. Quæ tamen omnia Syracusanos, conspecta Carthaginensium multitudine, quibus ipsi numero satis erãt impares, à timore ꝓhibere nõ potuerunt. Ideoq; suorũ nutationi Agathocles vt occurreret, prudẽs noctuas plures, quę Græcis ꝓ victoriæ portẽto eo quòd Mineruæ sacræ sunt, præsagioq; habentur, clam in suum exercitum veluti cœlitus delapsas volantes immisit. Quarum aspectu Syracusani mirum in modum, & gaudio affecti, & abiecto metu animis erecti tanꝗ victoriam in manu certam habentes, repente in hostes impetum faciunt. Carthaginenses lacessiti currus bellicos contra Græcos primùm emittunt. Quibus Agathoclis sagittarij oppositi, saggittarum continua iaculatione adeo eos impetierunt, vt equites impetum non ferentes ad suas acies diffugerint. Quos Syracusani insecuti plures currus cepere, in quibus manicarum vigintimilia reperierũt, quas Barbari pro ligandis Græcis, quos capere sperabant, parauerant. Hannonem præterea, qui fugatis equitibus peditum subsidia adduxerat, cũ magna militũ suorũ parte confodere. Qua fortuna Carthaginenses viribus, & animo lapsos, Syracusani è contrario victores maiori nisu, viribusq; Barbaros adorti, multis trucidatis cæteros in fugam compulere. Bomilcas Carthaginensium dux alter cognita Hannonis, & suorum clade, tum quòd ad Carthaginis tyrannidem aspiraret, tum quòd similem calamitatem in se, suisq; cohortibus pertimesceret, dimicare cum Agathocle amplius noluit: sed in verticem, vbi antea castrametatus fuerat, se recepit. Ceciderunt ea pugna Syracusanorum duo ferè milia: Carthaginensium verò cum Hannone eorum Duce ad sex milia, vt Diodorus numerat, licet tria tantùm milia Trogus tradiderit. Mirum erat, ac penè incredibile, hominem videre paulo ante in patria victum, profligatumq; iam cladis acceptæ pœnitus oblitum, paucis cum copijs in solo alieno contra ingentem multitudinem, veluti cœlesti numine correptum cæso Ducum altero cum victoria triumphare. Quod ipsum admirati Carthaginẽses cladem suam in Deorum iram referentes, ad eos placandos se conuertunt. sacra omnibus, præsertim verò Herculi, & Saturno (templis frequentatis) solito maiora parant. Herculi siquidem quem Tyrium esse arbitrabantur, quotannis rerum omnium decimam Tyrum vsq; mittere consueuerant. Quem tamen morem cum diuitijs pollerent, successu temporis in parua quædam munera commutarant. Saturno verò prisco tempore filios pulchriores, fortioresq; sacrificare soliti erant, quibus tamen postea Gelonis lege impietatem perhorrescentis diu abstinuerunt. Quem morem licet post legislatoris mortem resumerent, non proprios, sed exteros pretio emptos, atq; ad id nutritos mactabant. Carthaginenses igitur Herculis, & Saturni iram spreta veteri religione prouocatam, hanc ipsis vindictam attulisse, atq; expiandam esse culpam, sacri liberalitate rati, Herculi simulacra plurima tota aurea ad Tyrum detulerunt, Saturno verò genere, & pulchritudine præcipuos quosq; pueros palàm ei immolarunt. Multi præterea ob priuata scelera damnati vltro se Saturno hostias obtulere. Erat Carthagine eius simulacrum æneum manibus extentis, palmisq; apertis firmatum, ac sub eo vorago ingens ignea, in quam pueri sacris addicti proiecti flamma cessante in cinerem demum resoluebantur. His sacris sæuissimis peractis Carthaginenses legatos ad Amilcarem in Siciliam cum combustæ Agathoclis clasis reliquijs misere, ei, vt

pereunti

pereunti patriæ statim succurrat, imperantes. Amilcar acceptis imperatis nil territus ad fraudem & ipse primùm se conuertit. Syracusas enim legatos cũ combustæ Agathoclis classis vestigijs misit; qui ipsum cum suo exercitu in Libya perijsse, eiusq; classem conflagrasse enarrent, ostensisq; incendij signis ciues ad deditionem hortentur. Ciuitas simulatam Agathoclis cladem certò credens, ob suorum occubitus tristitia, trepidationeq; repleta est. Sed Antander Agathoclis frater, qui vrbi præerat, animi fortitudine præcellens, expulsis magno cum dedecore Amilcaris legatis, plebem in fide, atq; constantia continuit, ea omnia Punicæ fraudis (sicuti erant) commenta esse prædicans. Deinde ne seditionis fomites vltra procederent, consanguineos, amicosq; Syracusanorum exulum, qui octo ferme fuerunt milia, vrbe expulit. Amilcar, ad quem pleriq; exulum transfugerant, trepidatione Syracusanorum per eos cognita, cum omnibus copijs ad vrbem appropinquans, primum eos ad deditionem suasit, cumq; ciues in partes varias raperentur, plerisq; deditionem faciendam, alijs certæ fidei nuntium auditæ cladis expectandum asserentibus, machinis aduectis vrbem expugnare statuit. Sed dum hæc in Sicilia geruntur: Agathocles eo rerum successu factus alacrior duas triremes cum Hiarcho Præfecto Syracusas expediuit, qui fortunatissimum victoriæ cursum ciuibus nuntiaret. Hic itaq; quinto die è Libya cum militibus coronatis, & pæana canentibus noctu in Syracusanum portum applicuit. Amilcaris excubiæ, vt triremes inexpectatas vident, in eas protinus irruunt, atq; simul pugnant. Fama duarum triremium aduentus tota vrbe sparsa, ciues lætos audentioresq; ad portum euocauit. Syracusani vbi socios cum hostibus dimicantes cernunt, ad strenuè pugnandum magnis, editisq, vocibus suos hortantur. In ea pugna triremium altera parum abfuit, quin à Carthaginensibus caperetur. Tandem fortiter triremes resistendo periculo ereptæ ad littus peruenerunt. Amilcar verò veteris astutiæ non oblitus, vt omnem propè ciuitatem in portum ad spectandum confluxisse vidit, ratus, vt verisimile erat, aliquam murorum vrbis partem à custodibus derelictam esse, obseruato prospectu electos milites cum scalis ad muros desertos misit. Qui mœnia, & partem propugnaculi (nemine aut vidente, aut obsistente) facilè occuparunt. Sed cum forte fortuna eadem hora commeatus vrbis portitores eà transeuntes rem vidissent, hostem muros ascendisse elatis clamoribus prodũt. Syracusani ad eorum vocem magno statim impetu exciti, pugna ad mœnia summo animorum vigore conserta, hostium auxilia præuenientes multos Carthaginensium interfecere, & plerosq; etiam è mœnibus telis, & præcipiti impulsu deiecere. Amilcar hoc pacto reiectus omissa potiundæ vrbis spe è suo exercitu militum quinq; milia Carthaginem subsidio misit. Dum hæc apud Syracusas fœliciter peraguntur: Agathocles non longè a Carthagine plura oppida vi, pleraq; sese vltro per odium quo Carthaginenses prosequebantur, dedentia accepit. Subinde Tunetum oppidum, quod.15.p.m. à Carthagine distat, cepit. Vbi relicto militum præsidio ad maritimas ciuitates descendit. Quarum vnam, quæ Neapolis appellabatur, magna vi expugnauit. Sed humanitate erga ciues maxima vsus, eam illis munitam reddidit. Promontorium quoq; Thaphitis, & eius collem, cui à forma Aspis nomen est, occupauit Quem quòd natura munitissimus esset, ad suam diutinam habitationem (lib. 17. teste Strabone) sibi delegit. Deinde Adrymetum vrbem obsedit. vbi dum in stationibus ageret, Lilymam Libycorum Regem in fœdus, ac societatem secũ asciuit. Carthaginenses Adrymeti obsidione cognita, cũ copijs, & bellicis instrumentis Carthagine egressi Tunetum pergunt, illudq; magnis viribus oppugnant. Quo cognito Agathocles ad Adrymetum parte exercitus relicta, cum reliqua cliuum quendam inter Tunetum, & Adrymetum, vnde ab Adrymetinis, & Carthaginẽsibus Tunetum oppugnãtibus videri facilè posset, ascendit.

ascendit. Vbi per noctem plura lumina, ingentesq; ignes accendit, acsi maximum secum ibidem exercitum haberet; quò sic & Carthaginenses, & Adrymetinos terreret. Carthaginēses enim ignibus eminus conspectis ingenti metu perculsi, dimissa Tuneti obsidione, & relictis etiam ibi tormentis bellicis, fœda fuga confestim inde discedentes, domum sunt regresi. Adrymetini etiam eo commento ludificati eodem die deditionem fecerunt. Adrymeto capto Agathocles Tapsum aggressus vrbem vi cepit. Tapsiorum deinde auxilio plures finitimas vrbes adeptus est. Hoc rerum ordine ad interiora Libyæ loca, maxima militum manu instructus contendit. Interea cum militum quinq; milia, quæ Amilcar titubanti patriæ remiserat, Carthaginem venissent, cognito Agathoclis discessu, Carthaginenses iusto exercitu coaptato, rursus ad Tunetum obsidendum se parant: & receptis antè quibusdam oppidis, quæ ad hostem defecerant, dura obsidione illud premunt. Agathocles de his omnibus per suos certior factus, magnis itineribus nec noctem, nec diem quieti dando reuersus, repētinus, ac improuisus ad Tunetū in Carthaginenses absq; ordine palantes irruit. eorumq; duobus fere milibus interfectis, magnam etiam multitudinem cepit. Post hæc Lilymam Regem, qui in terea fœdus violauerat, magno exercitu adortus superat, ipsumq; cum magno Libycorum numero trucidat. Dum hæc in Libya fœlici Marte ab Agathocle geruntur; Amilcar in Sicilia cum plura Syracusis finitima recepisset oppida, contractis quantū poterat, militum copijs, & Dinocrate constituto equitum Præfecto, ad oppugnandam vrbem magno studio properabat, oraculi vaticinio, siue in somnis voce audita, vt lib. 1. de diuinatione refert Cicero, fretus, quæ eum postridie Syracusis cænaturum prædixerat. Antander hostium aduentum prædoctus, speculatoribus fidei tessera data solenni, tria peditum milia, puresq; equites noctu contra eos clam eduxit. Diuiserat Amilcar in duas exercitum acies, in Barbaros & Græcos exules. Qui omnes vtrunq; Ducem, sed absq; ordine sequebantur. Cumq; nimia festinatione per angustas vias tumultuariè procederent, & alter alterum præire satageret, insolitum strepitum edebant, quo Syracusani, qui in Euryclo præsidia tuebantur, exciti in obuios irruunt, eosq; ex eminentiori, latioriq; loco q̃ facilimè repellebant, & in locorum angustias represſos precipites egerant. Carthaginenses ijs periculis irretiti in fugam vertuntur, quæ & ipsa miseris exitiosa fuit. Nam cum per tenebras se mutuo non agnoscerent, in hostes sese illapsos rati, cædendo angustias perrumpere conabantur, suisq; se ipsos gladijs mutuò perimebant. Amilcar verò consiliorum inops (vt in arduis ferè fit) a suis dum dimicationi potius, q̃ fugæ fortiter studet, deseritur, Cumq; vndiq; euadendi facultas ei adimeretur, à Syracusanis circunseptus capitur, & arctissimè vinctus in vrbem ducitur, oraculo, siue somnio à se perperam interpretato, fidem daturus. Illucescente deinde per plateas ignominiosè tractus ab irruente plebe interficitur, eiusq; abscissa ceruice caput per compita viarum primùm omnium ludibrio traducitur, mox in Libyam ad Agathoclem mittitur, veluti fœlicissimæ, inopinæq; victoriæ certum indicium. Carthaginenses accepta clade, & Duce amisso cum Græcis dimicare amplius non sunt ausi. Sed ne capite destituti facilè dissiparentur, eos cæso sufficiunt, qui secundam post Annibalem in exercitu dignitatem habebant. Syracusanorum verò exules Dinocratem in Pręfectura confirmant. Interea Agrigentini cognita Carthaginensium calamitate, & imbecilli Syracusanorum potentia, quam commeatus inopia sustinere vltra vix poterant, principatum in Sicilia sibi vendicare pergunt. Ad id igitur exercitum ingentē comparant: cui Xenodicum ducem pręficiunt, atq; ad libertatem omnes Sicilię vrbes edicto publico vindicant: vt beneficio potius, q̃ vi rerum Siciliensium summam promeruisse, non coegisse sibi viderentur. Xenodicus primùm contra Gelam mouet, vrbē auxilio, atq; tractatu quorundam ciuium noctu ingreditur; vbi

magna

magna pecuniæ vi factus opulentior, ciuibus libertatem donat: qui ea gratia deuincti cum Agrigentinis consociantur, atq; vnà cum eis per circumuicinas vrbes egressi, omnes liberas faciunt. Sed & cæteræ Siciliæ ciuitates vulgata Agrigentinorum & potẽtia, & officio, vltro eis pro libertate adipiscenda iunguntur. Ennei deditionem cum fecissent, liberi quoq; sunt facti. Inde Agrigentini Erbessum oppidum, natura & arte munitum magnis viribus aggressi, multis Barbarorum cæsis, expugnatum libertati restituunt. Dum hæc Agrigentini tam fœlicissimo, q̃ etiam celerrimo fortunæ cursu gerunt; Agathoclis milites, qui Syracusis, & in alijs erant oppidis, rerum omnium penuria, & annonæ præsertim caritate pressi, finitimos agros, ciuitatesq; populabantur. Quorum rapinas Leontini, & Camerinæi exosi Agrigentinis confœderantur, quibus socijs Xenodicus instructus confestim contra Agathoclis milites, ne pubescerent, mouet, atq; pernitiosam eorum rabiem, latrocinandiq; licentiam magno exercitu depressit: Inde progressus Echetlam vrbem obsedit, quam magna vi expugnatam constituta ibi Rep. à seruitute asseruit. Iamq; Xenodicus pluribus ciuitatibus à Carthaginensium, & Syracusanorum iugo ereptis, hostibus tantum incusserat metum, vt quocunq; pergeret, oppida, & munitissimas etiam vrbes sibi sine vllo ferè negotio subigeret. Interea Syracusani rei frumentariæ pressura coacti, plures onerarias ad vrbes in latere meridionali sitas pro tritico miserunt. Quibus viginti triremes præsidiarias adiunxere. Quo cognito Carthaginenses, qui & ipsi aliquot rostratas habebant, in triremes Syracusanas exeunt, atq; eas vsq; ad Iunonis templum, quod iuxta littus vrbis erat, insecuti, iniectis ferreis manicis decem ex eis capiunt: reliquę verò militum subsidijs, qui ex vrbe prodierant, portum incolumes subiere. Dum hæc in Sicilia rerũ esset agitatio: in Libya Agathocles, qui mira belli facinora patrauerat, subequitans Carthaginensibus insultabat, atq; ad animi deiectionem contumelijs, ludibrijsq; plurimis ostenso eis Amilcaris capite, quod ad lanceæ cuspidem fixum ferebat, prouocabat. Qui viso Ducis capite animis concidunt, luctu replent omnia, ac templa, veluti iamiam extremam passuri cladem frequentant, & sacra offerunt. Græci contrà Pæana canebant, ouantiumq; more victoriam, quam in manu tenere se arbitrabantur, personabant. Sed dum satis nimis Agathocles se effert, fortunæ inconstantiam vindictamq; est expertus. Erat inter exercitus duces Lyciscus quidam vir animo præstans, & militia strenuus, multisq; victorijs in hoc bello insignis. Is inter cœnandum vino obrutus (vt sunt quorundam ebriorum ingenia ad contumelias rixasq; procliuia) maledictis, conuitijsq; Agathoclem incessit. Quem cum ipse tempori se accõmodans non modò patienter, sed & vt per iocum oblocutum tulisset, Archagatus eius filius, vt erat iuuenis, ac incontinentioris, ferociorisq; animi, parentis iniuriam non ferẽs Lyciscum ingenuè increpando, temeritatis accusando, conuitia deniq; retorquendo acriter repressit, ac demum maledictis & ipsum aggreditur. Ille per ebrietatem etiam Archagati verbis factus insolentior, matris adulterium cum eo commissum, passimq; notum exprobrat. Archagatus improperio in furorem actus repentè in temulentum irruens, actaq; per latus lancea eum lethaliter transfixit. Necato Lycisco exercitus fermè omnis illius studiosissimus in arma prouolat, atq; Archagatum ad meritam mortem deposcunt. Quem cum eis Agathocles dare recusaret; in seditionem versi milites stipendia ab eo non soluta exigunt. Quibus non receptis, ab eo desciscunt, atq; extemplo vrbem Tunetum inuadentes sibi occupant, tumultuarioq; præsidio muniunt. Carthaginenses seditione Græcorum audita per legatos mox eos ad societatem maxima mercede inuitant. Iamq; in procinctu erat, vt ad hostes transmigrarent, cum Agathocles veritus ne (quod proculdubio futurum erat) milites bello exercitatissimi ad hostes transirent, sibiq; ad extremũ omni belli mole diuulsa exitiũ struerent, tum præuidens

nihil in

nihil in conatibus subitis conuenientius, q̃ remedij celeritas, vt truces militum animos leniret, seipsum in discrimen iniecit, satius sibi fore à suis, q̃ ab hoste perimi ratus, sagaci, & callida opitulatione rebus labantibus consuluit. Proiecta nanq; veste purpurea sordidam indutus in medium militum agmen solus erupit. Vbi præ rei nouitate suspensis commilitonum animis, factaq; ei dicendi copia, è saxeo suggesto fidentior, vt apparebat, solito, artificiosa oratione eos mira (qua vigebat) facundia primùm ad pacationem inducere conatus, omnia se ad eorum votum facturum, & non modò Archagato filio, sed sibi etiam ipsi diem dicturum pollicitus est. mox euaginato ense semet confodere velle simulauit. Milites porrò hoc horrendo spectaculo perculsi, perfidia deposita, tum ad Agathoclem à nece præseruandum, clamores etiam dehortantes præmittendo, certatim accurrunt, leuitatis ipsum insimulant, ac demum Lycisci mortem Archagato condonant. Regiam vt ipse vestem resumat, ac bellum contra hostes lætis animis, vt prosequatur, hortati. humana esse hæc omnia, & frequenter in bello accidere edicunt. Sedata hac arte militum seditione, Agathocles dimicandi occasionem ex eo tumultu oblatam non omisit. Nam cum sciret Carthaginenses ob fœdus initum, Græcorum militum expectatione improuisos esse, quippe qui hostem nullum iam amplius haberent, omnem exercitum contra eos mouet. Barbari spe decepti vix armis sumptis, acies & ipsi diuidunt. Quos Agathocles adortus magno facto impetu (plurimis cæsis) fudit, fugauitq;. Parta victoria seditionis authores, quibus Elinon Dux præerat, veriti ne Agathocles vltimo in eos supplicio animaduerteret, ad Carthaginenses transfugerunt. Quo cognito Agathocles, assumptis peditum octo, equitum verò viginti milibus, & curribus bellicis tredecim, relicto ad Tunetum Archagato filio, ingenti cum exercitu hostium terga secutus est. Illi verò numero superiores primùm ad Zuphonæ agros castrametati sunt: mox ad propinquum montis verticem, profundis specubus, difficili ascensu, & aquarum commoditate probe à natura munitum, ascenderunt. Qui cum Agathoclis exercitum fluuium quendam traiecisse vidissent, armati contra eos impetu feruntur, ac ex eis multos perimunt. Sed Agathoclis milites, qui corporis, & animi viribus præstabant, acerrimè obsistentes tandem illos præcipiti fuga ad montis propugnaculum conuertunt, solum transfugis cum Elinone eorum Duce se strenuè defendentibus. Tandem Agathocles pluribus illorum interfectis, reliquos, qui mille ferme erant, quorum pleriq; Syracusani erant, viuos cepit. Deinde contra Pœnos, qui ad verticem profugerant, mouit. Sed cum locus ille natura insuperabilis esset, parum abfuit, quin ab hostibus Agathocles caperetur: fortiter tamen dimicando periculum euasit. Erant in vtroq; exercitu Nomades multi Libyæ populi, qui ex gregibus veluti pastores viuunt. Hi cum belli discrimina molestè ferrent, militia relicta in insidijs ad prædam se posuerunt, vnde cum Agathoclem longe esse à suo exercitu animaduertissent, in græcos egressi (pluribus illorum cęsis) spolia etiam multa & ampla tulere. Agathocles hoc cognito, exercitum suum reducit, atq; multitudine equitatus sui in hostes discissa, prædantium terga inuadit, & multa spolia recuperat, quæ postea inter milites distributa sunt; nocte tamen superueniente Nomadum plures cum cætera præda tutò abierunt. Post hæc Græcos mille transfugas, quos viuos eum cepisse retulimus in arce posuit, supplitium de illis suo tempore sumpturus, sed illi noctu custodibus cæsis, arcem sibi occupant. Sed Agathocles ad artem conuersus, blando sermone ita eos pellexit, vt arcem, ac se ipsos sibi

iuramento dederint : quos tamen postmodum violata fide omnes peremit. Interea cum res Carthaginensium domi forisq; in præceps laberentur, non solum tributarij, sed & Reges etiam eorum socij, fœderis iura non fide, sed rerum successu metientes, à Pœnis ad Agathoclem deficiebant. Erat eo tempore inter Libyæ Reges Ophellas Cyrenaicæ regionis Rex, qui antea cum Alexandro magno fœdus inierat, totaq; Cyrenaica prouincia magna potentia potiebatur. Est etenim Africa tertia pars orbis in. 14. regiones hoc ordine ab occasu diuisa. Nimirum in Mauritaniam Tingitanicam, Mauritaniam Cæsariensem, Numidiam, Aphricam, Cyrenaicam, Marmaricam, Libyam, Aegytum inferiorem, Getuliam, Libyam Africæ, Aegyptum Thebaidem, Libyam interiorem, Aethiopiam Aegyptiacam, Et Aethiopiam extremam. Agathocles igitur Ophellam Cyrenaicæ regionis Regem per Orthonem Syracusanum ad belli societatem contra Carthaginenses inuitat, pactus, vt Sicilia sibi, Africa illi tota victis Carthaginensibus cedat. Non enim spe Africæ possidendæ cum tam lato & immenso pelago à Sicilia dissidet, se bellum cum Pœnis gerere, sed inuitum detrectantemq; affirmabat, & vt tutò Sicilia potiri posset, & Italia vicinior esset, quam facilè, si ampliandi Imperij cupidine teneretur, subijcere posset. Atq; his Ophellam, improba imperij Africani auiditate iam multo antè æstuantem, ad confœderationem impulit. Ophellas icto q̃ primum cum Agathocle fœdere, Athenienses etiam causa Enthidionis vxoris, quam ei Milciades Atheniensis pater desponderat, cognatos, & iure coniugij affines per legatos pro auxilijs ad expeditionem contra Pœnos solicitat. Quæ Athenienses & Libyci regni, quod iure hereditario sibi deberi asserebant, & prædæ ingentis ex Carthagine asportandæ spe, non recusarunt. Ophellas itaq; contractis peditatus supra decem, equitatus viginti, curruum tredecim, aurigarum vndeuiginti milibus, quos omnes liberi, & vxores sequebantur, cum ingenti exercitu ad Agathoclem se conferebat. Cumq; decem & octo dierum spatio trecenta septuaginta ferè passuum milia confecisset, ad Automolas castrametatus est iuxta montem excelsum, & vndiq; præruptum, in cuius vertice vorago est immensa, qua quædam rupes acuta exurgit, sub cuius radice antrum erat ingens hedera, & similagine tectum, vbi prisci Lamiam fabulantur fuisse. Inde progressus duorum mensium itinere demum ad exercitum græcorum appropinquauit. Quod vbi Agathocles cognouit, summo cum honore illi occurrit, commeatum, & cętera necessaria subministrans. Qui viso tanti exercitus apparatu, rapaci eius sibi vendicandi libidine statim rapitur. Itaq; ad patrandum facinus blando prius alloquio Ophellam sibi conciliauit, deinde ad adoptandum Archagatum filium, eum inducere studet. Post hæc dum maior Ophellæ exercitus pars in Carthaginensis agri pro commeatu contrahendo excursionibus esset occupata, incautum improuisumq; Ophellam, proditionis insimulat, atq; cum toto suo exercitu ex inopinato impetit. Ophellas inspectatò casu ab amico proditorie perculsus, animo ob atrocitatem rei, deijcitur, & licet resumptis animis parua militum manu, quam secum retinuerat, primis insultibus obstitisset, quia tamen viribus, & militum numero satis erat inferior, strenue pugnans inter dimicandum occisus est. Ophella cæso, eius exercitus q̃maximè contra Agathoclem turbatus est. Quos ipse, exaggerata proditione, quam in se Ophellas tentauerat, non multo negotio primùm placatos, mox muneribus, & pollicitationibus ad se pertraxit, & cum suis copijs iunxit. Interea Bomilcar veteris de Carthagine occupanda cupidinis flamma accensus, tempus exequendi facinoris idoneum ratus, veritusq; ne primores vrbis, ac milites in

tes in suam perniciem concitaret, proceres ad compescendos Nomadum ausus, qui omnia longè lateq; populabantur, milites verò Neapoli vrbi, quæ non longè a veteri Carthagine aberat, præsidium misit. Deinde cum mille stipendiarijs militibus, in quibus imperij occupandi certam sibi fidem firmauerat, vrbem imparatam nullamq; proditionem metuentem inuadit, omnesq; ciues quotquot per vicos obuiam habuit, trucidat. Carthaginenses fraudis ignari, primò Syracusanos vrbem ingressos sunt arbitrati, sed cum dolum deprehenderunt, agminatim ad forum confluxere. Ibi coniunctis viribus Bomilcarem, cæterosq; seditiosos adorti, eorum plures occidunt, reliquos verò ad vrbis angusta, munitaq; natura loca reductos, dura obsidione premunt. Vbi venia promissa factiosos ad deditionem capiunt. Bomilcharem verò verberibus percussum vltimo supplicio afficiunt, atq; ita à motibus ceptis, & tyrannide patriam fortiter liberant. Dum hæc in vrbe geruntur, Agathocles horum ignarus spolijs, quæ ceperat, & Cyrenaicis militibus, qui ad bellum minus apti sibi videbantur, naues quasdam instructas Syracusas mittit, quarum quædam tempestate suborta iuxta Pythecusam insulam, quæ Iscla est hodie, naufragio perierunt, Cæteræ Syracusas applicuerunt. Ipse verò dum prospero in Africa successu, iam satis imperij, opum simul, & virium esset adeptus, regio Africæ diademate a militibus insigniri se fecit, atq; ita Rex Africæ est salutatus. Post hæc inter Carthaginem, & Vticam medio fermè tractu ad belli vsum Hippargetem arcem, quam mare alluebat, mœnibus, & portu nobilem construxit. subinde contra Itycæos, qui ab eo desciuerant, contendit. Itycenses exercitu in acies diuiso extra mœnia magno animo illum expectarunt. Sed conserto bello cum inferiores essent numero, inferiores quoq; in pugna fiunt, superatiq; deditionem promissa vrbe faciunt. Verum qui in vrbe remanserant, deditionem temere a periclitantibus pactam recusantes assiduè tormentis bellicis se tuebantur, quorum pertinaciæ Agathocles despectu, aggere ante mœnia structo Ityceos quotquot paulo antè ceperat, in obiectum vrbis posuit, ratus quòd ciues, qui intra mœnia se defendebant, ne suos interficere cogerentur, à pilarum eiectione abstinerent, & ad gratiam potius, q̃ ad vim confugerent. Itycæi è contrà, mitius paucos è suis, quàm totam vrbem perimi existimantes, non impigrius postea q̃ antea è mœnibus hostem repellebant, ita vt ne suis quidem patribus, filijs, & agnatis in lapidum, missiliumq; iactibus parcerent. Frustratus hoc commento Agathocles in extructo propugnaculo plures ex fundatoribus, & sagittarijs selectos ordinauit, vrbemq; inde quatere, & ciues lacessere iussit. ipse verò cum toto exercitu mœnibus vicinior factus vrbem adoritur, eamq; magna vi (deiectis muris) cepit. Vrbe potitus ciues omnes quot quot vel in domibus, vel in templis repperit, spreta religione interfecit. Munitaq; præsidio Ityce, ad Hippocram vrbem palude circumseptam exercitum duxit. eamq; è terra, & stagno aliquandiu lacessitam tandem expugnauit, ac deinde plures alias fœlici marte vrbes tum maritimas, tum mediterraneas cepit. Et cum Libyam eo tempore quatuor discretæ nationes incolerent, vtpote Phœnices, qui Carthaginem circumhabitant, Libophœnices, qui littora tenent, Libes vetustissimi, & olim potentissimi, ac Nomades, qui Libyæ deserta incolunt, omnes Agathocles, præter Nomades sibi subiecit. Hi enim cum proprias vrbes non haberent, inconstanti sede liberè semper passim vagabantur. Profligatis Carthaginensium rebus nihil actum in Africa Agathocles existimans, si Syracusæ vlterius obsiderentur, tradito Archagato filio in Libya exercitu, cum classe, quam tumultuariè instruxerat, Syracusas nauigauit. Cuius aduentu cognito Xenodicus Agrigentinorum Dux cum decem pedi-

tum milibus, & equitibus mille contra eum mouit. Erant in Agathoclis exercitu pedites ducenti supra octo milia, equites verò mille & ducenti. Non longè igitur ab Agrigento dubio marte aliquandiu pugnatum est. Tandem Syracusani audentiores facti, Xenodicum profligant, atq; Agrigentum vsq; insequuntur. Ceciderunt in eo conflictu Xenodichei pedites mille, Syracusanorum autem nullus. Agathocles victor ex Agrigentinis agris Selinunta mouens, Heracleam vrbem, quam Xenodichus libertate donauerat, recepit. Sub inde ad latus Siciliæ aquilonare progressus Imerenses à Carthaginensium imperio socios sibi asciuit. mox Cephaledim oppugnans, amisso in oppugnatione Leptine militum duce, vi tandem oppidum cepit. Tum mediterranea ingressus noctu Centoripen venit, quam statim sibi à plerisq; sui studiosis patefactis portis, ingressus est. Sed qui in duabus arcibus præsidio erant selecti milites, in vrbis captæ auxilium erumpentes ex omni parte in Agathoclem facto impetu mille ex eius militibus cæsis ipsum fœde ab vrbe fugere coegere. Centoripe fugatus ab Apolloniatis quibusdam accitus apolloniam vrbem, quæ non longè aberat, contendit. Sed proditione patefacta proditores capti morte mulctati sunt. At Agathocles excandescens, vrbem obsidione primùm, mox machinis bellicis eam aggressus, tandem non paucis suorum interemptis expugnat. Vbi Apolloniates omnes, qui sibi infensi fuerant, trucidauit, eorumq; opes ærario adscripsit. Sub hæc Dinocrates Agrigentinos, ac plures alios ad rerum nouarum studium solicitabat. Quocirca concurrentibus ad eum Agrigentinis, ac compluribus ex alijs vrbibus peditum viginti milia, equitum verò mille & ducentos comparat. cum quibus contra Agathoclem in aciem prodit. Verum Agathocles etsi viribus esset inferior, callidè tamen dimicationem pugnando dissimulauit. Dum hæc in Sicilia geruntur, in Africa Archagatus Agathoclis filius exercitum cum Eumacho Duce ad Toccam Amplissimam superioris Libyæ vrbem misit. Qua sine vllo ferè discrimine capta Nomades etiam finitimos expugnauit. Inde Eumachus mouens Phellinem, & Meschelam maximas ciuitates & populos Asphodelodos qui eam regionem incolebant, cepit. Acranhippum postea vrbem, quæ & Acrida dicebatur, aliquandiu sibi obsistentem tandem obtinuit, & in prædam militibus dedit. Meltinem deinde vrbem adortus multis suorum trucidatis à Barbaris fœdè repulsus est. Excelso Cercopythecorum monte deinde emenso, ad eam regionem venit, vbi tres erant vrbes, quæ à Simijs, quas vesano errore ductæ incolæ pro deabus, velut Aegyptij canes, adorabant, Pythecusæ nominabantur. Horum vna solùm capta, populataq;, cæteras duas natura, & arte supra modum munitas expugnare cum nequisset, ad littoralem oram descendit. Interea Carthaginenses cum obsidione, & inopia commeatus præmerentur, vt præsenti periculo leuarentur, exercitum Duce Hannone in tres partes diuisum ad littoralia, mediterranea, & ad superiora Libyæ loca emittunt. Archagatus his acceptis, exercitum suum in tres & ipse discriminauit acies. Eschrionem enim ducem cum selectissimis militibus ad Tunetum præsidio reliquit. Partem aliam ad maritima loca educi iussit. Tertiam secum tribus ferme passuum milibus ab illis distans retinuit. Hanno igitur paratis prius insidijs Eschrionem est aggressus. Cuius peditum quatuor milibus, equitibus verò mille, occisis, victor euasit. Himilco alter Carthaginensium Dux, qui vrbem tutabatur, Hannonis victoria audacior factus, præstructis insidijs cum reliqua copiarum parte extra vrbem egressus est. Quòd cum Eumachus, qui cum octo peditum milibus, & equitibus mille pro mœnibus erat, intellexisset, statim in eũ se conuertit. Qué Himilco dissimulata fuga vsq; ad locũ insidiarũ deduxit. Vbi repẽtè per dissiliẽtes ex insidijs milites

à tergo

à tergo, ab Himilcone verò retrouersò, à fronte, inuasus, circumseptusq;, vix ad collem propinquum asperrimum, & aquis indigum profugere potuit. Vbi dura obsidione a Carthaginensibus cinctus, tandem cum toto suo exercitu præter equites quadraginta, & pedites triginta, qui in pugna occubuerant, ab hostibus captus est. Cuius res gesta vbi Libyam peruasit, sociæ Græcorum vrbes continuò fœderis obliti ad Carthaginenses cum fortuna defecerunt. Archagatus verò hac clade perculsus Tunetum redijt, & per nuntium q̃ primum Agathocli rerum mutatam vicissitudinem, & vt suppetias sibi transmitteret, significauit. Himilco victoriæ nouitate elatus, & Atharbus vnus ex Carthaginensibus Dux cum intellexisset Archagatum viribus fractum, ad Tunetum salutẽ sibi quæsisse, collecto confestim exercitu contra eum mouent, atq; non longè à Tuneto cũ adoriuntur. Verum locorum angustia græcos defendente, barbari, quos expugnare non poterant, obsidione cinxerunt. Quo euenit, vt græci commeatus penuriam paterentur Carthaginensibus littoralia omnia tenentibus. Interea Agathocles nuntio ab Archagato accepto cum res eius quoq; in Sicilia in deterius tenderent, Dinocrate exulum Duce omnes ciuitates ad libertatem prouocante, commendato militibus qui cum Leptine Duce erant Siculo bello, cum decem & septem triremibus, ac decem & octo auxiliaribus nauibus, quas à Tyrrhenis impetrauerat, delectaq; militum manu in Libyam reuerti statuit. Carthaginenses præcognito Agathoclis reditu, viginti quinq; triremes armis, & militibus ꝓbè refertas contra eius apparatum in Siculum fretum legant. Quibus in alto prospectis, Agathocles classe sua in duas partes diuisa, contra Carthaginensium naues procedit, easq; in medio ponit. Illi viso velorum numero ingenti timore percelluntur, fugamq; accelerant. Sed ipse fugientium terga remis assecutus quinq; ex eis cepit. Carthaginensis Præfectus, qui in Prætoria erat, veritus ne in Agathoclis manus veniret, eiusq; sæuitiam experiretur, manus in semet inijciens gladio se transfixit. Prætoria verò ipsa nauis cum reliquis celerrimo cursu Carthaginem incolumis redijt. Parta bello nauali victoria, & mari tuto ab hostibus reddito, Agathocles magnam frumenti copiam Syracusas asportari fecit, Leptinemq; misit, vt summis conatibus contra Agrigentum, & cæteras inimicas vrbes egressus, eorum agos hostiliter popularetur. Xenodochus Agrigentinorum Dux ob cladem acceptam cum apud suos in despectu esset, clam Leptinem & ipse ad Agrigenti populationem inuitat. cui ad id auxilium suum pollicetur. Igitur Leptines Agrigentum petit, omnia vastat, Xenodocho nullas neq; ei, neq; suis suppetias ferente. Verum cum à suis tandem contumelijs ob id impeteretur, siue pudore suffusus, siue victoriæ cupidine accensus incertum, repentè contra fidem datam cum suis militibus Leptinem adoritur. Cuius conatus Leptines paruo negotio repressit, superatumq; ad Gelam vsq; fugauit Ita Agathocles terra & mari in Sicilia superatis hostibus in Libyam concepto itinere redire statuit. Sed ante cum quosdam Syracusis sibi haberet inuisos, veritus ne se absente aliquid proditionis in vrbe molirentur: quingentos ex eis occidit, atq; ita in Libyam cum magna, quam parauerat, classe reuertitur. Vbi statim seditione militum, quibus stipendiorum solutio in patris aduentum ab Archagato fuerat reiecta, excipitur. Porrò milites ipse ad concionem vocatos blandis verbis permulsit, stipendia illis non à se efflagitanda, sed ab hoste quærenda esse: communem victoriam, communem prædam futuram, modò dum belli reliquiæ peraguntur, paululum anniterentur, præsertim cum sciant captam Carthaginem spem omnium expleturam. Hac expectatione sedato militari tumultu ex Græcis sex milia, ex Celtis, Sannitibus, & Tyrrhenis totidem, ex Libycis ad decem milia pedites, equites supra mille quingentos coegit. currus verò Libycos supra sex milia instruxit. Subinde contra Carthaginenses, qui in locis natura

munitis,& commeatu refertis castrametati erant,exercitum educit. Sed cum ob locorum angustiã Agathocles omnino pugnare cogeretur, Barbaros aggreditur, & initio quidem pugnæ strenue dimicauit: processu verò cum Carthaginenses militum numero præstarent, & situ ipso defenderentur, fortissimè resistendo Græcos primum retro pedem ferre compellunt:mox (quinq; Lybicorum milibus Agathoclem deserentibus) tria hostium milia cedunt: reliquos verò cum ipso Agathocle fugant. Cæterum cum parta victoria captiuorum corpora, & quidem speciosissima suo more Saturno sacrificaturi focis ignem subiecissent, flamma quidem hostes primùm absumpsit:sed vento deinde elata omnia Carthaginensium tentoria & ipsam quoq; aram,ac plurimos Barbarorum exussit. Ita nefarium, ac sæuum sacrificium offerentibus extitit sæuissimum. Libyci præterea milites,qui fœdus Agathocli violauerant, cum noctu Carthaginem tenderent,a Pœnis pro hostibus existimati inimico impetu inuaduntur, inita pugna ex socijs vtrinq; ad quinq; milia ceciderũt. Errore tãdẽ cognito,q ex Libycis superfuerũt, vrbem sunt ingressi.Eadem nocte ignis Agathoclis tabernacula inuasit, omniaq; passim exussit. Carthaginenses visis græcorum incendijs fugam capiunt. Sed Agathocles eorum tumultu audito,ratus se ab insequentibus peti, in fugam & ipse cum suis conuertitur,ac demum in Libycos milites incidit: vbi tumultuariè pugna nocturna incepta Græcorum supra quatuor milia occubuere,atq; ita vna eademq; nox vtriq; exercitui exitium, ac cladem ingentem attulit.Agathocles maiore iẽ exercitus parte amissa,nec viribus cũ hoste par,consilij inops, dũ anxie secum suas miserias pendit, ad tutius consilium se parat. Pugnare vlterius periculosum,Libya verò cedere,& Syracusas redire fœdissimum. tot præterea milites tanti belli socios,quos classe secum vehere non poterat, in manibus hostium relinquere,impium ducebat. Tandem necessitate viam monstrante, noctu Heraclidem iuniorem filium nauem clam ascendere iussit. Archagatum verò tum quòd cum nouerca rem habuerat, tum quòd natura ad quiduis audendum pronus videbatur, veritus ne Syracusis insidias sibi moliretur, in Libya relinquere decreuerat.Sed non latuit Archagatum patris animus;nephariũq; ratus inter hostes deseri, contra quos tot fœlicia non sine maximo suo periculo prælia inisset, correptis armis & patris,& Ducum,qui ei ad id consenserant, sæuitiam vlcisci statuit. Sed prius exploratores fidissimos deligit, per quos quid pater ageret, denuntiari sibi imperat. Quem vbi iam in portu discessum struere certò per eos cognouit,instructis militibus,vt se sequantur,hortatus,ad littus progreditur.vbi in Agathoclis Duces ad discessum paratos irruens omnes perimit: mox Agathoclẽ in carcerem conijcit. Aduesperascente cum falsus rumor subortus esset, confertissimum exercitum Carthaginensium ad capiendum Agathoclem citato cursu aduenisse:qui eum in vinculis tenebant,ne in manus hostium veniret,liberum dimiserunt. Qui tanto periculo ereptus quò suæ saluti consuleret, relictis filijs, & exercitu,paucis cum militibus naues, cum quibus è Sicilia aduenerat, inscedens è Libya raptim,licet hyems ad occasum pleiadum esset, qui quietem potius à nauigatione suadere videretur soluit: & secundante vento paucis diebus Syracusas delatus est.exemplum flagitij sanè singularissimum. Rex exercitus sui desertor,pater filiorum proditor. Cuius fugam vt eius in Libya exercitus cognouit, non secus,ac si ab hostibus capti essent,animis corruere: querebanturq; quod secundò iam ab Agathocle in medijs hostibus relictis salutis nullus vltrà locus, ac ne sepulturæ quidem spes superesset. In desperationem igitur acti Archagatum, & Heraclidem Agathoclis filios capiunt, ac trucidant. Dum Archagatus ab Arcesilao Antipatris amico occidendus teneretur,eum interrogauit: Quid suis liberis Agathoclem facturum arbitraretur. Respondisse fertur, satis se habere, quòd superstites Agathoclis liberis sint. Punita itaq; patris filiornm sanguine iniuria,

milites

milites pactione cum Carthaginensibus facta, & se,& oppida à se antè capta receptis prius vnodeuiginti talentis tradidere. Carthaginenses, verò deinde Præfectos Agathoclis,quos in recuperatis vrbibus præsidiarios ceperant, cruci affigũt. Græcos verò, qui eorum sata vastauerant, ad ea proprijs laboribus restituenda condemnant. Ita anno post Agathoclis in Libyam accessum quarto Carthaginẽses cladibus liberati omnia infœlici bello amissa recuperant. Erant adhuc in Libya milites græci pleriq;, qui Carthaginensibus non adheserant. Hi clam sumpto nauigio in Siciliam ad profugum Regem peruecti, Soloëtum vrbem incolendam obtinuere. Carthaginenses post hæc in Libya pulso foras hoste ad persequẽdas Siculi belli reliquias duces in Siciliam mittunt. Sed Agathocles non multo pòst pace cum illis æquis conditionibus sancita belli difficultates præuenit:ac deinde cum victus inopia premeretur,assumptis militibus,quos superstites in Sicilia habebat, Aegestam vrbem populo frequẽtem,quæ secum fœdere anteà iuncta cõuenerat,petijt,quo ingressus Aegestanos omnes proditionis insimulat, maximamq; pecuniæ summam ab eis pendendam coegit, è quibus postmodum quot quot sibi infensos cognouit, extra ciuitatem ad Scamandrum fluuium interfici iussit. Diuites,qui pecunias soluere recusabant,sagittis transfodiebat. Plerosq; diuitiarum dissimulatores astragalo,quod torturæ taxillariæ genus est, torquebat. Stratum præterea æneum ad humani corporis mensuram fabricauit:in quo reos mẽbris omnibus impositos subiecto igne cõburebat. Mulierũ etiam diuitũ ad aurum proferendum vel talos clauis ferreis perforabat, vel mammas dissecabat. Prægnantium capita,ventrem,ac fœtum graui lapidum pondere premebat, virgines deniq;,ac pueros in Italiam ductos Brutijs vendidit. Hac igitur sæuitia Agathocles pecuniam ab Aegestanis extorquebat.Cuius tyrannide pleriq; in desperationem adducti,vel necem ferro sibi conscibant,vel vltro in ignem sese præcipitabant. Hac immanitate cum Aegestam vrbem pœnitus exinanisset, priori eius abolito nomine,Diceapolim deinceps,hoc est iustam ciuitatem appellari voluit,& fugitiuis aduenis eam ad habitandum diuisit. Quibus confectis cum postmodum Archagati,& Heraclidis filiorum cædem per famam didicisset, militibus necis authoribus primum proscriptis,eorum consanguineos, qui Syracusis erãt, Antandro fratri trucidandos commisit. Qui adeo crudeliter mandato perfunctus est,vt non solum parentes,& cæteros omnes,idoneę ætatis,qui aliquo affinitatis gradu eos attingebãt,sed & infantes etiam ipsos innoxios interfecerit Quorum omnium deinde corpora ad mare in omnium conspectu proijci voluit, cauitq; sub capitis mulcta, ne quis vel luctu, vel aliquo pietatis officio peremptos prosequeretur. Post hæc veritus ne Siculi ad libertatem vindicandam insurgerent,vrbes singulas opere,& militibus muniens ciues omnes proscriptis bonis in pauperiem adegit. Quem ea occasione cum pleriq; Syracusanorum proceres interrogarent,cur adeo insolenter, & sublimiter Principatum gereret, cum nec patritius,nec nobilis,nec Princeps,neq; principũ natalibus esset ortus,respondisse fertur:licet neq; patritius,neq; nobilis,neq; Princeps fuerim; is tamẽ sum, qui volo,possum,debeo,& scio patritijs,nobilibus, atq; principibus imperitare. Interea Pasiphilus Dux rumore cladium, quas in Libya Agathocles acceperat, resumptis contra eum animis cum Dinocrate societatem inijt. Quo audito Agathocles ad fraudem se conuertit. Legatos itaq; ad Dinocratem mittit: per quos se Tyrannidem depositurum,& Syracusanis libertatem restituturum,ac ipsum, & cæteros exules ab exilio reuocaturum,Imeramq;,& cephaledim pro habitatione se delecturum pollicetur. At Dinocrates monarchiæ ambitione incensus cum pedites supra viginti milia,equitum verò ad tria milia haberet, & ad facinus patrandum idoneum tempus esse iudicaret,nec Imeram, & Cephaledim roganti cõcedere,neq; minus pacem cum eo facere voluit.Quocirca Agathocles per legatos

primùm

primùm cæteris exulibus Denocratem accusat, quòd ille impedimentum præstiterit quominus ipsi in patriam remitterentur. Carthaginensibus quoq; per nuntios vrbes Phœnicum omnes, quotquot ceperat, restituit. qui pro beneficij remuneratione pace cum eo facta, quadringenta auri, & argenti talenta, frumenti verò medimnos centum Agathocli obtulere. Quibus munitior factus, tametsi quinq; duntaxat milia peditum, equites verò tantùm mille haberet, cōtra Denocratem, qui tum ingentem habebat exercitum, mouet, atq; non longe ab hostibus ad locum, qui Gorgius eo tempore dicebatur, castrametatus est. Dato igitur signo pugnam inijt. in cuius initio fortuna versabilis arridere illi visa est. Duo nanq; milia ex Denocratis copijs ad eum transfugerunt. Quo viso exules, qui cum Denocrate erant, territi in fugam nullo cogente vertuntur. Quos vsq; ad quoddam biuium insecutus, per nuntios veterem eis amicitiam commemorat, beneficia olim ab eo ipsis præstita maxima exponit: ac demum reditum ad patriam spondet. Eius verbis exules allecti ad locum, qui Ambicas dicitur, venerunt: ibiq; pacem cum Agathocle fecerunt. Erant porrò numero septem milia, vt Timæus tradit, licet quatuor tantùm milia alij connumerent. Quos omnes Agathocles vbi illuxit, cum ducibus, Tribunisq; suis rupto fœdere armis spoliat, sagittisq; cōfigit. Genuinum nanq; ei fuit incerta semper fide viuere, & iuramenti violatorē esse. Post hæc cum Denocrate, & socijs eius pacem fecit. quem exercitus ducem Agathocles instituit, cui illibatæ amicitiæ ius semper ille seruauit. Dein Denocrates Gelam petens Pasiphilū, & cæteros confæderatos socios, qui ibi erāt, prodidit, omnibusq; interfectis Gelam ipsam, cæterasq; vrbes, quæ sibi parebant, vnius anni spatio in manus Agathoclis dedit. Quibus receptis Syracusas prope insulam domum insignem, quam Lectorum sexaginta cognomento dixerunt, omnia Siciliæ edificia, ac sacras quoq; ædes amplitudine, structura, & eminentia, superantem (Diodoro in philippo referente) construxite. Post hæc Agathocles parta prope tota Sicilia, quasi angustæ insulæ terminis clauderetur, in Italos vires suas experiri decreuit, Dionysium imitatus, qui multas Italiæ ciuitates sibi subegerat. Exercitum itaq; in Brutios traiecit: qui principio eius aduentus metu concussi ei se subijciunt. Brutiorum suscepto imperio in Hippone eorum vrbe, quam Vibonam, & Valentiam postea appellauerunt (Strabone teste) nobile cōdidit Emporium. Subinde contra Liparenses nauigat. Sed acceptis ab eis auri talentis centum, pacem cum eis quoq; fecit. Cæterum cum ea homini auido ad explendam sitim non sufficerent: illiq; nihil auri aliud se habere, nisi quo Aeoli, & Vulcani templa ditauerant, respondissent: ipse per templa Deorum grassatus magna vi quicquid auri ibi reperit, abstulit. Lipara deinde cum vndecim nauibus auro onustis discessit. Dū autē in medio cursus esset, suborta tempestate naues omnes, quæ aurum deferebant, cum ipso auro submersæ sunt, Agathocle solum cum vna triremi incolumi Syracusas applicante. Vbi ratus ira Vulcani naufragium sibi obuenisse, quo eum placaret, sponte in ignem præcipitatus viuus (vt Diodorus scribit) combustus est. Trogus diuersum mortis eius genus recenset. Refert enim quod cum à Brutijs in Siciliam reuersus esset; paucis pòst diebus repente in morbum per omnes neruos, venasq; humore tabido grassantem, inciderit. Quo ingrauescente inter eius filium natu minimum, & nepotem Archagato genitum contentione de Regno exorta, cum alter alteri insidiaretur, occiso filio, nepos regnum omne sibi occupauit. Erat tum Agathocli Theogenia Aegyptia coniux, & paruuli liberi, quos ex illa susceperat, duo. Quos ipse vbi nullam sibi vincendi morbi spem superesse, & illis post eius interitum, aut carceres, aut seruitutem instare videret, prouidus cum omni gaza, omniq; apparatu regio, quo nemo ea ætate fuit splendidior, naui impositos cum summo & suo, & vxoris, & filiorum luctu in Aegyptum transmisit. Quibus absentibus ipse miser,

orbus,

orbus, desertus, anxiusq; annos iam quinq; & nonaginta ætatis egressus, vt Demochares, & Timeus prodiderunt, fato functus est, humilior ne vitæ eius introitus, an exitus fuerit, incertum.

DE MAMERTINIS MESSANAM OCCVPANTIBVS, ET PYRRHO SICILIAE REGE. CAPVT SECVNDVM.

DEFVNCTO Agathocle, Mamertini Barbarum genus hominum siue à Marte, siue à Mamertio oppido ita nuncupati, qui diu sub Agathocle militauerant, cum à militia, armorumq; exercitio vacui, stipendia nulla mererent, per vniuersam insulam otiosi, passimq; omnia deprædantes vagabantur. Messanam autem cum venissent, demortui Agathoclis amicitia intra mœnia recepti sunt. Verum cum vrbis splendorem, ac opulentiam mirarentur, cupidine eius potiundæ capti, consilium per coniurationem occupandi in ea incolatus perpetui clam ineunt. nec quicq̃ eorum animis (præter temporis oportunitatem) deerat. Vbi vero patrandi sceleris occasio sese obtulit, vrbem amicam, & fidei eorum creditam, nihilq; tale promeritam, violato fœdere ex composito strictis ensibus, sublatisq; in cœlum clamoribus inuadunt. Messanenses quid eis acciderit, ignari, alij aliud opinati, inermes prosiliunt, in quos fœdifragi hospites irruentes subita cæde trucidant. vxores, liberos, fortunas, agrosq; eorum, prout cuiq; medio conflictu sors obtulit, inter sese partiuntur. Ciues alij re comperta desertis penatibus, & liberis quà euadere poterant, vrbe transfugiunt, tutius rati in belli repentino tumultu secedere. Prædones itaq; hi pulcherrimæ, opulentissimæq; vrbis compotes facti, nec virginibus, nec matronis abstinuere: sed promiscuas quasuis in libidinem suam, & necem pertrahentes multò immitius, inhonestiusq; se habebant, quàm si è media Barbarie aduenæ hostes in eas, ac iure & meritò captam vrbem, sæuirent. Quo facto non Messanenses, sed Mamertini nuncupari cœperunt: vrbemq; non solùm fortiter tutabantur, sed & eò audaciæ processerant, vt in plerasq; Græcorum ciuitates infestis incursionibus vexarent. Interea Rhegini ob Pyrrhi Epirotarum Regis in Italiam contra Romanos aduentum terrore perculsi auxilium à Romanis postularunt, quibus Romani vnam Romanorum (si Polybio) vel campanorum (si Liuio, credimus) Legionem in præsidium misere, qua tuta diu ciuitas mansit. Sed cum diuturnior aliquanto ibi mora traheretur, Romani milites turpe Mamertinorum exemplum imitati violato fœdere ex præsidiarijs hostes deuenere: vrbemq; repente inuadētes, incolas partim cædunt, quosdam pellunt, eorumq; inter se fortunas diuidunt. & deniq; cū Mamertinis & freto, & scelere iuncti, fœdus etiam copularunt. Cum Romam hæc celeri nuntio delata sunt, licet Rheginorum ærumnosam conditionem populus Romanus grauiter ferret, vltionem tamen vsq; ad finem belli, quod cum Pyrrho gerebat, prudenter dissimulauit. Quo postmodum confecto, partaq; contra Pyrrhum victoria Romani militum suorum facinus punire meminerunt. Instructum igitur exercitum contra Rhegium mittunt, vrbem obsident, ac expugnant: cæsisq; facinorosis auxiliaribus vrbem Rheginis restituunt. Eodem ferme tempore Carthaginenses cognita Agathoclis morte, & nonnullis alijs Siciliæ motibus, occasionem totius insulæ occupandæ sibi præstitam existimantes, magnis copijs in Siciliam traijciunt, ibiq; plures vrbes, quas Agathocle regnante amiserant, magna vi vel subigunt, vel ad deditionem compellunt. Siculi itaq;

Pœnorum viribus circumuenti ad Pyrrhum, qui Agathoclis eorum Regis gener erat, ex cuius filia Helenum, & Alexandrum filios susceperat, quiq; tum in Italiam à Tarentinis iterata legatione reuocatus contra Romanos redierat, legatos mittunt, eumq; ad pellendum è Sicilia Carthaginenses, liberandamq; a Tyrannis insulam solicitant. Alijs Agrigentum, multis Syracusas, plerisq; Leontinum ei offerentibus. Sub idem tempus ad eundem ex Græcia legati venere, qui nuntiata Ptolemæi Cerauni à Galatis cum exercitu peremptione, pro Macedonibus auxilia ab eo magnis precibus implorabant. Quem duabus ijs legationibus auditis constitisse, atq; de fortuna conquestũ fuisse Plutarchus refert, quòd plurimarum rerum gerendarum occasiones in vnum idemq; tempus sibi congessisset. Tandem cum duobus simul officijs integrè fungi nequiret, consultò ad Siciliam petendam veluti instrumentum belli in Libyam transferendi animum adiecit. Præmisit autem eò paulo anteq̃ perueniret, Cyneam Thessalum, qui ciuitatum studia sibi conciliaret. Erat nanq; is magni ingenij vir, & qui Demosthene diu audito ad imitationem eius maximam vim dicendi assecutus fuerat. Qui dum Pyrrhi conuictu frueretur, sæpe ab eo ad vrbium conciones, legationesq; missus, vtilem ei sæpe antè operam præstiterat, pluresq; ciuitates Pyrrho facundia, quàm ipse sibi bello acquisiuerat. Cyneas itaq; in Siciliam appulsus more suo præfatus ciuitates ad fidem Pyrrho præstandam induxit, quem subinde Pyrrhus (præsidio apud Tarentum relicto) eodem secutus est. Cuius in Siciliam aduentu non parũ Carthaginensiũ audacia cõpressa est: quippe quoniã coniunctis eius cũ Siculorũ copijs, magno animo obuiam hostibus itum est. Maior ciuitatum pars recuperata, excursiones prohibitæ, eorum, qui cum Pœnis conflictabantur, spes aucta: illis, qui exterriti erant, metus fugatus. Vbi vero Pyrrhus Syracusas totius tunc Insulę caput, ingressus est, Theone & Sostrati Syracusanorum Principum suffragijs Rex Siciliæ, sicut Epiri appellatus est. Ciuitates, quæ fidem præstiterant, illi se statim dedunt. Cæteræ vel vi, vel vltro in deditionem quoq; sunt receptæ. Deinde cum peditum triginta milibus, equitibus verò quingentis supra duo milia, & viginti nauibus, Carthaginẽses, qui Siciliam antè incursionibus perterruerant, adortus, eorum potentiam ac opes breui tota insula afflixit. Erycem postea & natura, & magnis Pœnorum præsidijs firmatam vrbem cum ingenti exercitu subita oppùgnatione aggressus, ludos Herculi, si ea potiretur, vouit. Inde scalis ad mœnia admotis omnium primus muros conscendit. Plures ex resistentibus in præceps deiecit. plerosq; gladio transfixit. ipse illæsus terribili, ac truci aspectu hostem præ formidine ab armis cessare cogens, vrbem expugnat. Quam adeptus Herculi votum, spectaculumq; omnis generis ludicris insigne celebrauit. Eryce debellata Mamertinis qui totam insulam infestando nonnullas iam passim ciuitates sibi tributarias fecerant, bellum intulit. Quibus strenuè superatis, multaq; clade affectis, eorum præsidia multis in locis confregit. Hieroni, qui post eum Syracusanorum rex fuit, multa ob ingentia eius in his bellis gesta facinora premia contulit. Carthaginensibus deinde ab eo pacem petentibus hac sola conditione pacem se cum facturum, si tota Sicilia cederent, atq; vltra Libycum pelagus fines Imperij sui terminarent, respondit. Rerum successu simul, & imperij magnitudine elatus Heleno filio Agathoclis nepoti Siciliæ veluti auito, Alexandro verò Italiæ Regno destinato, ad id, cuius impulsu præcipuè in Siciliam ab initio venerat. se conuertit. Classem igitur ingentem contra Libyam instruit, mox non vt ab initio comis, mitis, ac benignus, sed mutatis moribus superbè, ac Tyrannicè, Siciliæ imperio vti cœpit. Quinimo & Theonem virum Principem per quem non modo Syracusarum vrbem, sed plures etiam alias ciuitates adeptus fuerat, interfici iussit. Idem de Sostrato proculdubio facturus, nisi fuga salutem sibi ille redemisset. Porro hac nouitate repentè ab eo alienatis animis Siculorum odia exarserunt.

ferunt,ac plures vrbes Carthaginensibus,permultæ Mamertinis se iunxerũt. Ipse verò iis seditionibus perculsus cum Siciliam,veluti nauem vi ventorum agitatam tenere nequiret,& non sine ignominia eã relinquere cogeretur, peroportunè ad dedecus eius celandum à Tarentinis,& Sannitibus literas accepit, quibus se illi, cum Romanorum viribus resistere amplius non possent, deditionem facturos significabant,ni cito periclitantibus ipse succurreret. Occasionem igitur hinc Siciliæ deserendæ accipiens,subsidij socijs suis ferendi prætextu, insula protinus abscessit. Trogus verò etsi in causa digressus cũ alijs sentiat,non tamen in seditione siculorũ cum alijs conuenit. Sed iam conserto cũ Carthaginensibus prælio ipsum superiorem factum:quia tamen festinus discessit,pro victo fugere visum esse scribit. Soluens autem Sicilia Pyrrhus cum classe,quam contra Libyam parauerat, conuersus ad amicos:Cuiusmodi (inquit) Palæstram Carthaginensibus,& Romanis relinquimus. Quod vt coniectauit,ita & euenit, vt in contextu commemorabimus. Vulgato eius discessu Carthaginenses educta classe,impetuq; facto aliquot eius naues ceperunt. Mamertini etiam è vestigio terrestri itinere, per Calabriã cum insecuti, extremum eius agmen in locorum angustias coniecerunt, atq; à tergo & à lateribus adorti,duobus eius elephantis prostratis,plures circum eos milites occiderunt. Quo viso Pyrrhus à prima acie in prælium maximo impetu ruens,à Mamertinis vulnus graue accepit.Quo compulsus paululum ex acie dũ plaga obligaretur excessit, quo facto, ab hostibus ꝓ cęso habitus est.Erat tũc fortè ex Mamertinis vir quidã magna corporis statura, qui palàm Pyrrhũ in singulare certamen prouocauit. Pyrrhus vt cruore adhuc respersus erat, dolore simul,& ira percitus,truci & terribili aspectu in aciem rediit, gigantemq; repentè adortus,adeo vehementi ictu eius caput percussit,vt vsq; ad intimas partes ferro redacto, frusta fissi corporis hinc inde ad terram defluxerint. Mamertini & Pyrrhi robur admirati,& fœda proceri viri nece perculsi,ab vlterius eum insectando destiterunt. Proinde Pyrrhus Tarentum veniens, tertiò Tarentinis in agris aduersus Curium,& Fabritium Ro.Coss.certamen arripuit. In quo victus, atq; fugatus, cum audisset ob suã profectionem fugę similem,ad Carthaginenses omnem ferè Siciliam defecisse,spe omni eam recipiendi sibi sublata, ac animo prorsus fractus in Epirum se recepit. Et ita non solùm Italiam, sed Siciliæ quoq; Imperium tam citò amisit, quàm facilè quæsierat.

DE HIERONE IVNIORI, ET BELLO INTER ROMANOS ET CARTHAGINENSES IN SICILIA, ET PROPTER SICILIAM GESTO, QVOD PRIMVM BELLVM PVNICVM APPELLANT. CAPVT TERTIVM.

PYRRHO Sicilia discedente,magnæ in ciuitatibus seditiones sunt subortæ,magnaq; ob insulæ Imperium inter Carthaginenses, & Syracusanos successerunt prælia. Quamobrem necessitate vrgente Hiero à Syracusanis vrbis Præfectus creatur. Cuius tanta fuit prudentia simul, & authoritas, vt non diu pòst ciuitatum omnium consensu aduersus Carthaginẽses Dux primùm,

ac mox

ac mox totius Siciliæ Rex salutaretur. Huius futuram maiestatem plura significauerūt præsagia. Fuit is patre Hieroclito, qui illustrē generis seriem à Gelone antiquo Siciliæ Tyranno traxerat, matre verò ancilla natus. Qui iamiam editus, ne genus seruile dehonestamentum nobilis prosapiæ foret, priscorum more in syluis à patre expositus est. vbi (mirum visu) infantem ipsum apes congesto in eius os melle aliquandiu solicitè aluerunt. Aruspices, qui id genus euentus ex professo interpretabantur, regnum infanti eo casu portendi vaticinati, Hieroclitum admonuerunt, vt filium recollectum, educatumq; omni studio ad spem maiestatis futuræ institueret. Adolescenti quoq; prima vice dimicanti aquila in clipeo, noctua in hasta consedit. Quæ omnia, & manu promptum, & consilio prouidum, & Regnum illi polliceri, vates præcinerunt. Erat Hiero pulchritudine insignis. quæ cum ætate etiam succresceret, à pueritia admirabilis, in alloquio blandus, in consuetudine iustus, in militia strenuus, ac tantis simul naturæ dotibus ornatus, vt nihil regium in eo deesset, præter regnū. Quibus moribus a Pyrrho rege dum Sicilia potiretur, plurimum dilectus multis militaribus præmijs donatus fuit. Tantum deniq; & industria, & virtute valuit, vt ob multa, ac præclara rei militaris facinora, per gradus ad regnum euectus sit. Primum nanq; cum post Pyrrhi discessum milites gregarij, & conductitij Remp. Syracusanam frequenter seditionibus vexarent, solus Hiero ob rei bellicæ præstantiam in ipso adhuc adolescentiæ cursu, anno suæ ætatis vigesimo, à Syracusanis ad tantarum factionum rumores sedandos in Ducem deligi meruit. Qui magistratu suscepto diuersas militum seditiones extinxit. Victor, adeo clementer, moderateq; se gessit, vt vno omnium, & consentienti animo iterum Dux crearetur. Tum verò cum videret ciues quotiescunq; copias, ducesq; extra vrbem mitterent, ad res nouas inter se domi moliendas procliuiores esse, Leptinis in populo nobilitatis, & opum nomine facilè principis filiam vxorem duxit, vt haberet, quem pro se vrbi tutorem relinqueret, cum ad res pro Rep. gerendas ipsum abesse oporteret. Deinde cum animaduerteret veteranas Syracusanorum copias, quæ ex gregario, & stipendiario milite constabant, instabiles, factionumq; vt plurimū auidas esse, delere illas constituit. Igitur Dedita opera, ac callido consilio, contra Mamertinos, qui vltra Catanam excurrerant, exercitum mouet, castrisq; iuxta Centoripen vrbem positis, ac strictis circa Cyamosorum fluuium veteranorum cohortibus, & in fronte locatis, vt primo hostium impetu oppressi facilè dissiparentur: ipse cum Syracusanis signis, quasi alia via hostes aggressurus, aliquantulum remoratus est. Missilibus primùm res gesta est: mox prælio excandescente ad gladios ventum. Mamertini in primam aciem prout primo ardore offerebatur, irruunt, veteranos circundant, crebrisq; ictibus, ac vulneribus cruentatos profligant, cæduntq;. Hiero vt ex sentētia cuncta successisse vidit, cōfestim cū suis ipse militibus intactis Syracusas secedit, ac subinde nouis copijs, magisq; fido milite exercitum instaurans, contra Mamertinos hac victoria elatos regreditur. Ad Nyleum igitur agrum cum peruenisset, non simulata expeditione, vt antea, sed iuxta Longanis fluuij ripas serio insultu mouens cum eis conseruit. Et cum aliquandiu ancipiti marte pugnatum esset, ingenti tandem conflictu Mamertini fugantur, belliq; eorum Duces, ac optimates præter paucos, qui viui in potestatem Hieronis deuenerunt, occubuere. Parta hac victoria cum triumpho Syracusas reuersus Hiero, Rex ab omnibus acclamatur, & corona Regia redimitur. Qui tametsi titulum haberet regiæ in Sicilia dignitatis, vt & alij ante ipsum pleriq;, nō omnes tamen ciuitates suo parentes Imperio habebat. Plurimæ quippe cū essent liberæ, suis viuebant legibus, & annuis constitutis magistratibus à populo regebantur, plures quoq; Carthaginensium erant ditionis. Reliquæ vero, quę Syracusanorum imperio subibant, simul cum vrbe Regia, a Rege moderabantur. Hiero

itaq; & regio diademate,& proxima victoria nonnihil animo erectior factus, copiosiorem exercitum contra hostes coegit. At Mamertini prælio fracti Hieroni solis suis se viribus posse resistere diffisi, a Carthaginensibus,qui per id tempus plura Siciliæ oppida tenebant, auxilium petunt.Carthaginenses oblata noua Siciliæ potiundæ occasione,& quā similem nunq̃ anteā habuerant, suppetias mittūt, statimq; a Mamertinis vrbis Messanæ arcem accipiūt. Mamertini verò paulo pòst vel quia non satis Pœnorum viribus ob infirmitatem fidebant, vel quia inter se diuisi erant, missis legatis à Romanis etiam præsidia exquirunt, vrbemq; eis offerunt.Clarum iam per ea tempora pop.Romani erat nomen.Quippe qui quinquagesimo ferè cōditæ vrbis anno totā ad Rhegiū vsq; perdomuerant Italiā. Romani cū opulentissimā sibi proximam prædam offerri conspicerēt, Italiæ limites egrediēdi,& Siciliæ potiundæ desiderio incensi,quā capta Messana facilè suo Imperio subijcere sperabant, huic rei animum intendunt.Res itaq; hæc maturo & prudenti consilio in Senatu agitata est.At primùm, si Mamertinis violati fœderis authoribus opitularētur,infamię labē ob iniustitiā incurrere verebantur,cū de suis ipsi militibus pari culpa in oppido Rhegio laborantibus supplicium paulo antè sumpsissent. E contra verò Carthaginensium vicinitatem magnopere formidandam esse cognoscebant. Qui cum non modò Africam,sed & pleraq; Hispaniæ loca,insulas præterea Sardoi, atq; Tyrrheni maris possiderent, capta Messana non multo negotio & Syracusas,& reliquum Siciliæ adipisci, & subinde Italiam,ac vrbem ipsam Romam aggredi q̃ facilimè potuissent.Hinc ad suppetias Mamertinis ferendas inclinare visa est sententia.Quæ cum adhuc anceps in Senatu protraheretur,ibi quidē diu hæsit,& penè relicta pependit. Populi tandem multitudo ampliandi imperij cupidine vtile honesto præferens,Mamertinis auxilia ferre decreuit.Igitur ex communi decreto Appio Claudio cognomento Caudisci ex Consulibus alteri,Mamertini subsidij prouincia committitur. Mamertini de Consulis aduentu certiores facti Carthaginensium Præfectum,cui arcē ante dediderant,simul,& præsidium à Messana propellunt. Carthaginenses graui nuntio accepto primùm exactū Præfectū,cuius ignauia circunseptā Messanæ arcē amiserant,cruci affigunt;mox contractis copijs terrestri circa vrbē,quā meridiē spectat,ad Pelorū verò nauali exercitu disposito,Messanā obsidēt. Hieron vt accensos in Mamertinū exitiū Carthaginenses conspexit, tēpus ad eosdē delendos accōmodatū esse ratus,percusso cū Carthaginensibus fœdere copioso cū exercitu & ipse Syracusis mouens,Messanā profectus est. Vbi ad aliā vrbis partē prope montē Chalcidicū, quē Sanctū Ritiū hodie appellant.2.p.m.ab vrbe castrametatus,obsessis Mamertinis egressum ab vrbe interdicit. Interea Ap.Claudius Ro. Consul ex omnibus Neapolitanæ oræ maritimis oppidis militibus exquisitis classem instruit. Qua parata,freto monstris fabulosis infame, æstuq; violento, nullo pacto exterritus, sed ipsam illā ruentis æstus violentiam veluti pro munere amplexus, traiecit,clamq; Carthaginensiū triremes prætereuectus,Messanā applicat, quē Mamertini nō sine publico gaudio in vrbem excipiunt,illiq; protinus ciuitatē tradunt. Consul cum terra,mariq; vrbem acriter obsessam,commeatus inopia laborare, hostesq; Mamertinis copijs superiores offendisset,periculosissimū bello dimicare cēsens, legatis ad hostes pro pace missis,Messanā, si æquæ cōditiones reciperētur,periculo liberare tētat.Cæterū cū Hierō,& Carthaginēses legationē aspernarētur, Consul periculum subire cogitur.Instructos itaq; milites luculēta orationē ad bellū, victoriāq; primùm hortatus,cū Hierone bello dimicare statuit,parūq; moratus, copias aduersus Syracusanos educit,acies struit,& in hostes irruit.Cui cū Hierō statim obuiā sese offerret,prælio cōmisso diu ancipiti marte pugnatū est. Tandem Romani victores Hieronem in fugā vertunt,atq; vsq; in castra secuti, magnam Syracusanorum cædem edidere. Hieron vt suos fusos vidit, metuens ne Syracusæ

vrbs audita hac strage in seditionem abiret, relictis castris noctu Syracusas concessit. Ita Cósul Romanus adeo exiguo negotio, tantaq. celeritate Hieronem Syracusarum Regem vicit, vt ipse ille se prius victum, quam hostem vidisse fateretur. Carthaginenses vt victoriam penes Romanos mansisse acceperũt, metu perculsi extemplo obsidione soluta in Siciliæ vrbes sibi subiectas sese recipiunt. Consul audita & Hieronis fuga, & Carthaginensium recessu, cum circa vrbem pacata essent omnia, auctus animis persequi Syracusanorum exercitum decreuit. Postri die igitur sub auroram hostes assecutus, prælio cum eis inito plures eorum cædit, reliquos in proxima fugat oppida. Inde elatior factus per Syracusanorum, sociorumq; agros nemine impediente incursiones intrepidas facit, omnia populatur, tandemq; Syracusas delatus, ipsum Siciliç caput obsidet, fœlicemq; victoriam per nuntios Romam renuntiat. Qua cognita maiori nisu incepto bello incumbendum esse Senatus Populusq; Romanus constituit. Igitur. M. Valerium, &. C. Octacilium Coss. conduplicato cum exercitu in Siciliam mittunt. Eorum aduentu pleræq; ciuitates, quæ Carthaginensibus vel subiectæ, vel fœderatæ, erant, ad Romanos vltro defecerunt. Hieron cum hinc Romanos numero, & viribus superiores, inde vero Siculos animis lapsos cerneret, iamq; de seipso solicitus esse inciperet, tutius sibi futurum cum Romanis, q̃ cum Carthaginensibus pacem habere, Legatos ad Consules pro conditionibus mittit. Illi commodissimam bello gerendo Hieronis amicitiam arbitrati, pacem cum eo his legibus firmant, vt ipse captiuos Romanos restituat. Argenti talenta centum, licet ducenta pleriq; scribãt, pendat, atq; ita deinceps Syracusani societatem fidam populo Romano iurent. Quę oĩa Hieron vt accepit, per quinquaginta annos certa, inuiolataq; fide ad mortẽ vsq; seruauit. Carthaginenses Hieronis confœderatione destituti, ad Agrigentum eorum caput & Arcem se conferunt, vrbem omnibus copijs, ac vi frumenti muniunt. M. Valerius, &. C. Octacilius fœdere cũ Hierone percusso Romã reuertũtur, suffectiq; sunt post eos à Senatu Coss. L. Posthumius, & Qu. Aemilius, & in Siciliam missi. Hinc primum bellum Punicum oritur. De quo inter Græcos Polybius, & Philinus, inter Latinos verò. T. Liuius latè scripserunt. Consules igitur q̃ primum Siciliam tenuere, suscepto à præcessoribus exercitu de bello gerendo cõsilium contulerunt: in quo de Agrigento inuadendo inter eos conuenit, vt si hostis pugnã recusaret, intra mœnia conclusus obsideretur. Quocirca ingẽti cũ exercitu in expeditionem profecti, castra non longè ab Agrigento nisi. p. m. metãtur. Carthaginenses supra quinquaginta hominum milia sub Annibale duce, intra mœnia habebant. Cæterum quia longam fore obsidionem Romani arbitrabantur, atq; iam messis tempus, & maturæ in agris segetes erãt, milites relictis castris ad frumenti rapinam sine ordine, sine Duce passim audacius, quàm aut tempus, aut militiæ ratio postulabat, euagari cœperunt. Annibal rei bene gerendæ occasionem nactus, repentè vrbe egressus, in Romanorum stationes instructam aciem defert, partem verò militum in vagos Romanos emittit. Clamore sublato, fossas implere, vallumq; rescindere iubet. Romani subito casu perculsi, quoniam sub mulcta castra, signa, præsidiaq; deserere eis cautũ erat, loco immobiles adeo strenuè obstiterũt, vt quanq̃ Carthaginẽses numero lõgè superiores proruerent, ipsi in castra nõ modò tutati, sed & hostes multa cũ cæde in vrbẽ præcipites reiecerũt. Verũ tãta strages ea die vtrinq; cõfecta est, vt vterq; & victus, & victor videretur: tantusq; vtrunq; exercitũ metus ex huius diei periculo inuasit, vt neq; Pœni ausi sint amplius castra Romanorũ inuadere, neq; Romani latius euagari. Porrò æquato vtrinq; metu aliquãdiu quieuerũt. Interea Carthaginẽses etsi in Romanos erũpere pertimescerẽt, sagittis tamẽ eminus eos impetere nõ cessabãt. Cõsules verò vbi milites à repẽtino incursu aliquãtisper refectos videre, exercitũ in duas partes diuiserũt, alterã ad Aesculapij tẽplũ, alterã diuersa regione vrbis ex ea parte,

quæ

quæ Heracleam spectat,posuere,atq; ita duplici vallo,& fossa vrbem cingunt.vna ad hostium eruptionem interius inhibendam: altera ne exterius obsessis auxilia ferrentur,præsidijsq;,ac crebris castellis suorum interualla munierunt. Non procul à Romanis castris Erbessum oppidū erat, quod Gruttæ oppidulum, nominis etymologia fuisse conijcio.in id socij omnes commeatum, cæteraq; exercitui necessaria summo studio congerebant: vnde cum res exigeret, a Romanis commodissimè in castra transportari possent. Dum quinq; ferme in hunc modum menses ancipiti euentu vtriusq; gentis res perstitissent, fames ob ingentem multitudinem,quæ in vrbe obsidebatur, Carthaginenses premere cœpit. Quo conspecto Annibal ob suorum pericula rebus iam penè diffidens, crebros nuntios Carthaginem misit, qui in quo statu res Punicæ in Sicilia essent, senatui nuntiarent. Quibus Carthaginenses commoti, nouum in Siciliam exercitum cum magno elephantorum numero, nauesq; plurimas ad bellum instructas cum Hannone altero Duce transmittunt. Is cum omni bellico apparatu Heracleam profectus,Erbessum oppidum Romanorum horreum proditione occupat. Quo recepto continuò in Romanis castris rei frumentariæ inopia successit: eoq; factum est,vt Romani non minus obsiderentur,quàm obsiderent. Iamq; eò annonæ caritate deuenerāt,vt obsidione soluta inde abituri essent,nisi Hieron repentè necessitati eorum,euecto vt summo studio,ita non magno cum discrimine ex Syracusis commeatu,rebusq; alijs ad exercitum subleuandum idoneis, succurrisset. Post hæc Hanno cum suos,qui intra mœnia erant, paratos ad bellum per certum nuntium intellexisset,coactis quinquaginta elephantis,paratisq; omnibus copijs exercitum omnem ex Heraclea,Erbessoq; educit. Sed anteq̃ in conspectum hostium venisset, Numidas equites ad eos lacessendos irritandosq; præmisit. Ipse verò cum elephantis,ac reliquo comitatu sequebatur. Illi ad Romanorum castra venientes cum hostium equitatum in se concitassent, simulata fuga, vt præceptū fuerat,terga vertunt. Quos dum Romani audacius insequerentur,in subsequentem Hannonem præcipites, ac per tumultuariè incidunt, trahunturq;. Tum repente veluti ex insidijs prosilientia Pœnorum agmina in Romanos equites circumfunduntur:atq; ex illis multos interficiunt, reliquos vsq; ad castra fœdè fugant. His gestis Hanno in collem,cui a Toro nomen erat,exercitum reuocat:atq; ibi non longius, q̃ mille & ducentis passibus à castris Romanorum castra locat. Verùm cum per loca palustria,quibus Romani signa fixerant,ex diuturniori excubatione exorta sæua eos pestilentia inuasisset, in diesq; magis inualesceret, Consules obsidionem soluere meditabantur.Sed cum non minor annonæ pressura obsessos Carthaginenses premeret:Annibal multis noctu è specula erectis ignibus, crebrisq; etiam nuntijs Hanno in rerū angustias, multitudinisq; in vrbe intolerabilem famē,cū iam plures impatientia ad hostes trāsfugerant,significauit.Hanno his cognitis ratus Romanos morbo pressos q̃ facilimè posse vinci, in aciem ad pugnandum copias educit.Consules nihilo pigriores & ipsi ad prælium,parte copiarum ad reprimendū obsessos ne perrūperent,relicta, reliquū exercitus aduersus Hannonē emittunt. Signo dato prælium incipit: cruentūq; aliquandiu ex vtraq; acie certamē fuit. Demū Romani maiori conatu adnixi primā Carthaginensium aciem in fugam compellunt.Vbi qui fugerant,in elephantos præcipitati,pecudes conterritas in suos excitant. Quæ ruentes in agmina, ordines non mediocriter, belliq; euentum turbarunt. Romani centuriones per eorum stragem perruentes,signa acrius inferunt, ad extremum Pœnos omnes terga vertere cogunt, profligatos insequuntur, ac magnam eorum partem trucidant. Hanno cum reliquis celeri fuga ad Heracleam se recipit. Romani elephantis ferè omnibus, qui prælio interfuerunt, captis, castrisq; hostium expugnatis, commeatu præterea, & belli impedimentis direptis, plenaq; victoria

potiti in castra copias reduxerunt. Subsecuta nocte cum ob victoriæ lætitiam simul,& prælij laborem segnius à Romanis vigiliæ haberentur: Annibal, qui in vrbe & hostibus & fame obsidebatur, post perceptam Hannonis cladem, desperatis rebus, tempus ad suam, suorumq; salutem maximè idoneum nactus, per tenebras cum omnibus copijs, quas Agrigẽti habebat, vrbe egressus vtranq;, quam Romani fecerant, fossam palearum manipulis adæquat, atq; inde per medias hostium stationes Romanorum nemine sentiente incolumis euasit. Illucescente Romani deprehensa Carthaginensium fuga illorum vestigia insequuntur, ac plurimos postremi agminis tardius procedentes cædunt. Mox reuersi, ad vrbem capiendam se dirigunt. Vbi in portas ciuitatis impetu facto exercitum omnem intra mœnia nullo iam repugnante inducunt, vrbem locupletem,& omni præda refertam diripiunt. Septimo itaq; mense postq̃ Agrigentum obsideri cœptum est, in potestatem pop. Romani peruenit, tanto sudore militum, ac Ducum tolerantia, vt ea obsidio inter raras, quæ vnq̃ fuerint, laboriosissima à scriptoribus referatur. Capto Agrigento, pleraq; Siciliæ mediterranea oppida sponte Romano Imperio se subiecere. Cum Romæ Agrigenti expugnatio nuntiatur, Senatus populusq; erectis animis Carthaginensium potentiam è Sicilia omnino exterminare, soliq; insula potiri tota mente decernunt. Quocirca L. Valerium,& T. Octacilium sequentis huius belli anni Consules nouo maioriq; militum delectu habito in Siciliam legant. Carthaginenses cognita Romanorum mente, non amplius terrestri, sed nauali bello, quo plurimum pollebant, deinceps congredi deliberant. Proinde ingentem classem instruunt, eamq; re bellica, ac magno militum numero refertam in Siciliam mittunt. Cuius aduentu plures maritimæ vrbes metu adductæ ad eos transierunt. Quibus mari prædominantibus, terra verò Romanis, quasi æquatum erat bellum. Porrò Romani cum cognoscerent non aliter finem habiturum bellum, nisi mari quoq; se hostibus opponerent, necessitate adducti potius q̃ libidine parandam sibi classem statuere. Itaq; centum & viginti, siue sexaginta, vt pleriq; scribunt, naues intra sexagesimum diem, quàm cæsa fuerat sylua, perficiunt. Quarum centum quinqueremes fuerunt, relique triremes. In hoc nauali apparatu quinqueremium ædificatio perdifficilis fuit: quippe quòd illarũ tunc temporis nullus adhuc in Italia esset vsus. Cæterùm vna semilacera Carthaginensium quinqueremis, quæ dudum apud Messanam dum longius à classe vagaretur, a Claudio Cos. capta fuerat, exemplar eius generis faciendi præbuit. Interea verò rudis multitudo ingens ad remigium exercebatur, subsellijs in arena dispositis, Ducis sybilo brachia ad remos reducere, ac remos per arenam mouere docebantur. Iamq; confectis nauibus. C. Cornelius, &. C. Duellius Consulatum inierunt. Classi Cornelius, terrestribus copijs Duellius præficitur. Duellius in Siciliam profectus exercitu à superioribus Imperatoribus accepto, quæ ad bellum pertinebant, ministrabat. Cornelius classe ad fretum deducta cum nautas aliquandiu in aqua exercuisset, ipse cum sexdecim nauibus Messanam contendit, reliquam verò classem iuxta Italiæ oram subsequi iussit. Messanam cum venit, quæcũq; ad classis vsum iudicabat necessaria, coemit, & subinde cum eisdem sexdecim nauibus, quãdo id res poscebat, Liparã traiecit. Per id tẽpus Annibal Carthaginẽsiũ Dux Panormi cũ classe erat. Is cognito Cõsulis ad Liparã apulsu, Boodẽ Carthaginẽsẽ nobilitate,& militia præstãtẽ virũ viginti cũ nauibus ad eũ operiẽdũ exire iubet, Intẽpesta nocte Boodes Liparã delatus naues Romanas sua cũ classe in portu deprehẽsas inclusit. Cornelius subito malo perculsus, inops cõsilij, nec quò se verteret satis certus, ad colloquiũ a Boode euocatus, fraude Punica intercipitur. Cathenis subito oppressus, ꝓ captiuo habitus est. Ita sexdecim Romanorũ naues vnà cũ Cõsule, Boodes victoria fraudulẽta insolẽs, ad Annibalẽ Panormũ reduxit. Arrisisse hoc belli initio fortuna Carthaginensibus videbatur, sed paucis
pòst

pòſt diebus quaſi in alterutros ludens non diſsimili clade miſeros afflixit. Annibal enim captiuitate Cõſulis elatior,ſed non cautior factus, cum audiſſet Romanam claſſem ſecus Italiæ littus peruagantẽ,& non procul à Sicilia abeſſe,eius ſtructuram multitudinemq; exploraturus,quinquaginta cum nauibus ex ſua claſſe delectis Italiam petijt. Ibi cum contrario quam Romana claſsis curſu ferretur, in eam ex improuiſo incidit,quem Romani mox adorti ſubita vi nauibus ferme omnibus ſpoliarunt. Ipſe verò interceptus planè,ac iam pro captiuo quaſi habitus præter ſpem inter hoſtium manus dilapſus cum ſuorum paucis euaſit. Romani per captiuos,quos hoc bello ceperant,cognito Cornelij Coſ.aduerſo caſu,eum continuò redemerunt,compenſataq; vtrinq; clade mœrore lætitiam permiſcentes,citato curſu in Siciliam properant, ne forte deſperatione ductæ ciuitates ad Carthaginenſes deficerent. Agebat tum fortè Duellius Conſulum alter circa littus copias. hic de Cornelij collegæ caſu, & hoſtium claſſem non longe abeſſe certior factus,relicto Tribunis exercitu ſtatim ad mare, quò Romana claſsis appulerat, deſcendit, omneſq; ad prælium parari iubet. Verùm cum Romanorum naues tardiores eſſent: ne Punicorum agilitate medio certamine eluderentur, lignea inſtrumenta,quæ coruos poſtea nautæ vocauerunt, ad hoſtium naues innectendas ſingulis quinqueremibus imponit, atq; ita ipſe exploratorum indicio edoctus Carthaginenſium claſſem ad Mylas conſiſtere,eò ad pugnandum properat. Carthaginenſes viſa Romanorum claſſe,cum ad prædam potius, q̃ ad pugnã proficiſci ſe putarẽt, centum triginta inſtructi nauibus magna etiam lætitia in altum hoſtibus ſe offerunt. Sed vt è mutuo claſsium conſpectu coruos apud Romanos Carthaginenſes vident,rei nouitatè primum quidem percelluntur, mox tamen quicquid id foret ſpernentes prælium ineunt, contrarijsq; proris magno impetu in claſſem Romanam feruntur.Romani,vt fuerant inſtructi, iniectis manibus ferreis,alijsq; machinis in Carthaginenſium naues eas tenaciter innexas ferio inuadunt:comminusq; gladijs rem gerunt. Quo bello Carthaginenſium naues,quæ primæ in Romanos irruerant,breui in poteſtatem hoſtium venere; & in his Prætoria ſeptiremis,quæ Pyrrhi Epirotarum Regis fuerat. In ea cum eſſet Annibal,vbi victoriam penes Romanos eſſe,ſuamq; rem perditam vidit, in ſcapham deſiliens ad ſuos euaſit.Reliquæ Carthaginenſium triremes, quæ nonnullo interuallo ſequebantur,vt primas ſuorum naues ab hoſtibus captas conſpexerunt, ad ludificandos eos conuerſæ non à fronte, ſed ex latere in Romanos feruntur . Eo etenim modo coruorum artem declinare poſſe cenſebant.Verum cum inſtrumenta hæc ita eſſent inſtituta,vt ex omni parte hoſtes alligarẽt:ſexaginta aliæ Carthaginenſium naues eodem nexu deceptæ ſunt captæ, cæteræ in fugam verſæ, præter quatuordecim,quas ipſum mare abſorpſit.Capta ſunt eo prælio à Romanis Carthaginenſium ſeptem milia,& tria milia cæſa.Annibal verò cum paucis velis, quæ bello ſuperfuerant,Carthaginem redijt.Qui cum à Senatu in Sardiniam cum claſſe miſſus iterum infœliciter rem geſsiſſet,Carthaginem reuerſus cruci affixus eſt. Poſt hæc cũ Segeſta vrbs vel ob id,quòd in amicitiã pop.Romani nuper veniſſet,à Pœnis obſideretur;Romani,qui præter ſpem mari imperare,& ſuperiores eſſe cœpere,victoriæ curſum ſecuti e Mylis in Segeſtanã orã nauigãt. Quò delati Carthaginẽſibus fugatis obſidione vrbẽ ſociã liberant.Mox progreſsi Mucellã vrbẽ,quæ paruo inde ſpatio in eadẽ Aquilonari plaga Carthaginẽſibus parebat, expugnãt. His rebus fœliciter geſtis Duellius Romã reuerſus primus oium naualẽ triũphum egit.Poſt Duellum.C.Sulpitius,&.A.Rutilius Coſſ. (teſte Polybio quẽ ſequimur) creãtur. Qui ĩ Siciliã ꝓfecti Panormũ,vbi Carthaginẽſes tũ ſuas copias habebãt,cõfeſtim cõtẽdũt,fixaq; ante vrbẽ acie,ad ꝓliũ hoſtes irritabãt.Sed cũ illi pugnã detrectarẽt,Panormo relicta ad Hippanã oppidũ,quod Pœnis ſuberat, ſe referũt;quã & breui capiũt. Myſiſtratũ deinde Ameſtratũ à Cic.& cęteris appellatũ,ſitu loci mu-

 nitiſsimum

nitissimũ oppidũ milite cingũt. Quod cũ loci oportunitate diutius obsidionẽ tolerasset, non nisi magna molestia, & interiecto tempore expugnari potuit. Post hæc Camerinam petunt, quæ paulo antè a Romanis desciuerat. Ea quoq; ducto exercitu, machinisq; adhibitis a Consulibus recepta est. Capta est etiam ab eisdẽ Enna, ac alia pleraq; Carthaginensium oppida, & Lipara obsessa. Subactis tot hostium oppidis, Rutilius Consulum alter, qui classi præerat, apud Tyndarium vrbem stationem habebat. Is Carthagiuensium classem non procul a littore conspicatus, suos, vt se quam celerrime sequerentur, est hortatus. Ipse decem cum nauibus temere in altum euehitur. Carthaginenses vbi eas tam paruo numero longe a cætera classe abesse vident, rati serò eis auxilium a reliquis affuturum, in eas incredibili celeritate irruunt, circumsistunt, plerasq; demergunt, parumq; abfuit, quin Prætoria caperetur. Quod reliqua Romanorum classis eminus videns hostium naues adoritur, quarum decẽ onustas capit, octo mari submergit, reliquas Liparam fugat. Hac pugna vterq; hostis victoriam sibi adscripsit. Romani ijs accensi studijs omnem belli molem in Africam transferre eo animo decernunt, vt Pœni Sicilia deinceps prorsus abstinerẽt. Eoq; cõsilio classem quinqueremiũ trecentarum & triginta parant; quarum singulis trecentos remiges, & legionarios milites centum viginti imponunt. Naues quoq; quibus equi traijcerentur, & duas sexremes, quibus M. Attilius Regulus, & L. Manlius Consules creati, veherentur, edificant. Paratis igitur oĩbus ad profectionem necessarijs, in Messanæ portu, vbi tota classis cõuenerat, naues conscendunt. atq; inde soluentes superato Pachyno promontorio, Ecnomum venerunt; vbi pedestres copiæ classem præstolabantur, eoq; loco totam classem, quæ hominum milia supra quadraginta continebat, quadripartito Consules diuidunt. Carthaginenses de suo periculo anxij trecentarum & quinquaginta nauium & ipsi classem instruunt, in qua ex selectis tantummodo ad nauale prælium militibus supra centum hominum milia imponunt. Quorum imperio Hannonem & Amilcarem præficiunt. Hi cum scirent ꝙ periculosum eis esset bellum in Africam transferri, totis viribus Romanorum eò traiectum impedire conabantur. Itaq; vt aduentum Romanorum præuenirent, Carthagine soluentes Lilybœum nauigant. Vbi cum vniuersa classe primum consederunt; postea Heracleã petunt, vnde conspicati Romanam classem, in quatuor etiam acies & ipsi copias diuisere. Cumq; iam in propinquo essent, magno, ac terribili clamore sublato Romanos inuadunt. Reclamatur à Romanis altissimè, nec minus infestè illis occurritur. Consules medium primæ aciei Pœnorum agmen magno impetu perrumpunt. Carthaginenses ab Amilcare edocti, vt Romanam disiungerent classem, ex composito cedunt. Quo facto prima, & secunda Romanorum acies auidius insecutæ, longè a reliquis separantur: reliquis duabus segnius à tergo sequentibus. Amilcar vbi Romanorum classes disiunctas videt, signum è naui suis dat. quo exciti Carthaginenses repentè totis viribus in Romanos versi, primam, & secundam classem, in quibus Coss. erant, circunsistunt. Cum quibus atrocissimo prælio dubiè aliquandiu pugnatum est. Hãno, qui dextrũ Carthaginensium cornu ducebat, vbi implicitam pugnam videt, à pelago cum suis nauibus triarios, qui extremum Romanorum claudebant agmẽ, inuasit. Vbi nouo rursum certamine atrox pugna successit; atq; ibi dum triarij cum Hannone conferuntur, tertium Romanorum agmen, cui rates equitum tributæ erant, aliquantò processerat: quòd quarta Carthaginensium acies à littore statim adorta est: ita vt tres nauales pugnæ vno tempore diuersis locis commissæ sint. Et quoniam numerus nauium in singulis conflictibus erat penè par: certamen quoq; non dispar fuit. Vtrinq; fortissimè, & ꝙ simillima strenuitate dimicabatur. Porrò Coss. qui initio ægrè obstiterant, postmodum animis erecti Carthaginensium naues inuadunt, quarũ quasdam capiunt, plures submergunt, reliquas

fugant.

fugant. M. Attilius Regulus vbi prima classe profligatos hostes, fugatosq; conspexit. L. Manlio ad eorum reliquias persequendas relicto: ipse triarijs, qui ab Hãnone circunsepti summo in discrimine versabantur, cum integris secundæ aciei nauibus succurrit. Triarij vbi suppetias sibi adesse conspiciunt, audentiores facti maiorem in modum resistunt. Attilius interea in classem Hannonis irruens incredibili animo, & corporis robore naues multas expugnat, nonnullas fractas, armamentisq; nudatas submergit. Vbi Hanno præsenti malo vndiq; circunuentus fugam arripuit, ac celeritate nauis fretus in altum euolat. Supererat interea tertia Romanorum acies, quæ circa Heracleæ littus à Carthaginensibus adeo lacessebatur, vt vix vlla amplius salutis spes relicta videretur: cum vno in tempore. M. Attilius Regulus à triarijs, & Manlius à primo congressu victores, diuerso itinere labanti succurrunt: Carthaginenses in medio positos aggrediuntur, atq; eorum naues quatuor & sexaginta capiunt, cæteras fugant. Triplici itaq; nauali prælio vno fere temporis momento Romani à Pœnis insignem victoriam consequuntur, quibus in ea pugna naues quatuor & viginti, Carthaginensibus verò supra triginta fractæ periere. Tanta verò hominum milia occubuere, vt passim cadaueribus caua littora complerentur, dumosiq; Heracleæ scopuli colluctantibus fluctibus, occisorum sanguine, diffutisq; naufragorum artubus redundarent. Amilcar conclamatis rebus cum paucis militum, classisq; reliquijs Heracleam se recepit. Consules verò reparato exercitu, suisq; simul, & Punicis, quas in pugna ceperant, nauibus ad tempus instructis, prioriq; numero adiectis, in Libyam pergunt: atq; ad Mercurij promontorium primò appelluntur. Inde Clypeam insignem tunc ciuitatem, quæ prima à Punico littore quasi arx, & specula prominebat, aggresi, eamq; non multo pòst adepti, Carthaginem properant, agros eius populantur, suburbana ædificia incendunt, captiuorum supra triginta milia ad naues cogunt. Subinde, ad Adim vrbem cum Carthaginensibus conserto prælio duodeuiginti eorum milia trucidant, quinq; milia hominum simul, & elephantos decem & octo capiunt. Acceptæ in fidem septuaginta quatuor ciuitates. Serpentem tum ibi ad Bragadam flumen centum viginti pedum longitudinis balistis, & catapultis expugnant. Tunetum oppidum vi capiunt. Pace deinde apud Romanos frustra tentata, Carthaginenses ad Lacedemonios confugiunt, Xantippoq; Duce auxilia impetrant: cum quo conserto prælio Romanus exercitus Attilio duce vltima pernicie vincitur: cum duo tantum ex ipsis perfugerint, quingenti cum Regulo capti, triginta milia cæsa. Nec multo pòst cum recenti trecentarum nauium classe. P. Aemilium, &. M. Seruium Fuluium Coss. in Africam Senatus, Populusq; Romanus misit. cui prædæ, victoriæq; studio, Carthaginenses obuij facti, commissa pugna centum & quatuor naues ab Aemilio Consule demersas, triginta cum pugnatoribus captas, quindecim hominum milia cæsa perdidere. Romani verò famis necessitate inde discedere compulsi, latus Siciliæ meridionale circa Camerinam tenuerunt. Vbi aduersa maris tempestate subitò coorta, ex quatuor & sexaginta supra quadringentas nauibus, trecẽtas octuaginta quatuor naufragio amiserunt. Incidit ea clades in decimum annum primi belli Punici, qui quingentesimus fuit ab vrbe condita. Carthaginenses cognita Romanorum calamitate Asdrubalem cum omni veterano exercitu, nouoq; insuper delectu habito, & centum quadraginta elephantis in Siciliam miserunt, ac ex veteribus, nouisq; rostratis ducentarum nauium classem instruxere. Asdrubal emenso pelago, copijsq; omnibus, & elephãtis ad Lilybœũ expositis Romanorum socias vrbes infestabat. Romani ne concedere hostibus viderentur, infra nonagesimum diem post cæsam in syluis materiam, classem centum & viginti nauium in mare deducunt. Cum qua. A. Aequilium, &. C. Cornelium Coss. creatos Messanam mittunt. Ibi cum eis, & ijs quæ incolumes ex naufragio superfuerunt, & refectæ ex illisione

scopulorum

ſcopulorum fuerunt, nauibus, trecentarum quinqueremium tota claſsis fuit. Hinc Panormum profecti, quæ præcipua tunc Pœnorum ciuitas, omniſq; eorum belli præſidium erat, magna vi vrbem aggrediuntur, duobuſq; e lateribus caſtrametati machinis, ac tormentis adhibitis fortiter oppugnando paucis diebus arcem demoliuntur: per quam milites ingreſsi eam vrbis regionem, quæ Neapolis dicebatur, quæq; meridiem reſpicit, capiunt. Quo facto reliqua pars, quam latini vrbem veterem, Paleopolim Græci, Alcaſſarum poſtmodum Sarraceni cognominarunt, metu exanimatis ciuibus deditionem fecit. Capto Panormo, firmatoq; Romanorum præſidio, Conſules, qui nihil ferè aliud eo geſſerant anno, è Sicilia diſceſſerunt. Proximus dehinc annus Coſſ. habuit. C. Seruilium, &. C. Sempronium. Hi ſuſcepta claſſe primum in Siciliam, poſtea in Africam traijciunt: vbi cũ ad Lotophagorum inſulam Gerborum hodie nominatam perueniſſent, magnam iacturam ex inopinato acceperunt. Nam cum inſcitia locorum in aridas, & arctas quaſdam terræ Laminas incidiſſent, nonniſi iactu rerum euadere potuerunt. Inde in Siciliam relati nonnihil Panormi conſtiterunt. Vnde diſcedentes cum Italiam, Romamq; repeterent, ſubita, & atroci maris, ventorumq; tempeſtate ſuborta ſupra centum & quadraginta naues amiſerunt. Hac clade pop. Romanus affectus à mari abſtinendum, & ſeptuaginta ſolùm nauibus ad onera deuehenda deinceps vti decreuit. Anno proximo Coſſ. creati ſunt. L. Cecilius Metellus, &. C. Furius, quibus à Senatu terra tantum bellum gerere iniunctum eſt. Quo contigit Carthaginenſes iterum fieri ſuperiores, cum & mari ingentem haberent claſſem, & terreſtribus quoq; copijs non minus, quàm Romani pollerent. Elephantorum etiam numerum non ſpernendum poſsidebant: quorum metu Romani cũ Pœnis biennio æquo marte in Sicilia congredi non ſunt auſi. Quocirca tandem neceſsitate ad parandam rurſus claſſem coacti ſunt. Interea. C. Furio Conſulum altero cum exercitus parte Romam reuocato. L. Cecilio Metello Collegę, qui cũ copiarum dimidio Panormi relictus erat, præter omnium ſpem fortuna, rerumq; gerendarum ſucceſſus arriſit. Aſdrubal enim Pœnorum Dux cognito ex profugis, Conſulis, & exercitus diſceſſu, ſolumq; Metellum cum exigua militum manu Panormi quietem agere, e Lilybœo profectus confertiſsimum ſelectiſsimæ iuuentutis agmen cum centum & quadraginta elephantis in Panormitanum agrum induxit. Metellus de Carthaginenſium aduentu, copijſq; ſigillatim per amicos præmonitus, tum Aſdrubalem ſumma pugnandi cupiditate flagrare cognoſcẽs, ſimulato metu intra mœnia exercitum continebat, & foſſam interea ingentis magnitudinis ante vrbem circumquaq; molitus eſt. Quo maiori fiducia Aſdrubal confirmatus, deuaſtato vndiq;, atq; incenſo circum agro, exercitum, tandem ad vrbem admouit. Continuit ſe intra mœnia Metellus, quouſq; Aſdrubal cũ exercitu Orethum fluuium, qui vrbem ad meridiem præterlabitur, traiecit: tum velociſsimos, ac maxime expeditos milites exire, atq; hoſtes laceſſere iubet, alioſq; etiam leues, & ſtrenuos milites ante muros ſupra vallum, vbi ingentem telorum vim collocauerat, conſtituit, qui contra elephantos telis hac arte pugnarent, vt ſi iratæ belluæ contra ipſos cum impetu ferrentur, in foſſas, earum iram declinantes ſe dimitterent, vnde rurſum eoſdẽ ex occulto ictibus peterẽt. Ipſe vero ſignis militaribus ſtipatus ex diuerſa vrbis parte, quæ leuum hoſtium cornu ſpectabat, in omnem euentum intendens conſtitit. His itaq; paratis, vt pugnari ceptum eſt, elephantorum Duces gloriæ cupidi, & qui victoriam ſibi attribui deſiderabant, non expectato Aſdrubalis imperio elephantos in Romanos pedites concitant. Illi, vt à Metello edocti fuerant, ſtatim fugam capeſſunt, infeſtiuſq; inſequẽtibus belluis in foſſas ſe præcipites dimittunt. Elephanti cum primùm ad extremũ foſſarum tumulũ peruenerunt, vno tẽpore & à militibus ex foſsis, verubus, teliſq;, & ab vrbana multitudine ex mœnibus ſagittis multifariã feriũtur. Quocirca

ex vulneribus

ex vulneribus & ira, & sæuitia efferi cum vltra aggerem progredi non possent, necessariò terga vertunt, atq; in suos furibundo impetu perciti agmina perturbant, magnamq; suorum stragem edunt. Metellus vt primum sibi consilium ex sententia successisse videt, ne oblatam occasionem contemneret, ex ea vrbis parte, vnde paratus euentum expectauerat, eductis repente copijs, in hostes ferarum indomito discursu perculsos irruit. Illi iam pridem ab elephantis dissipati, accedente inopinata Metelli inuasione facilè profligantur, cũ pars eorum cæditur, multi capti, plures circa fluuium periere, multi fuga sibi salutem quærunt. Fuit cæsorum captorumq; numerus viginti milia. Asdrubal cum parua exercitus parte ad Lilybœum fugiens euasit. Qui absens ob hanc in Sicilia malè rem gestam a Pœnis capite damnatur. Elephanti omnes viui in potestatem Metelli, sed decem cum suis magistris indis, cæteri sessoribus excussis circa fluuium capti, peruenerunt. Recens hæc victoria, Romanorum animos adeo erexit, vt contra Carthaginenses in Sicilia bellum nulla clade, nullisq; expensis deserendum deinceps adducerentur. Metellus Romam regressus egregium de Pœnis triumphum cum elephantis præeuntibus egit. Erat tum huius belli annus decimus quartus, & ab vrbe condita quingentesimus & quartus. Post hanc victoriam. C. Attilius, &. L. Manlius noui Consules in Siciliam maiori cum conatu, mari quidem ducentarum rostratarum nauium classe, terra verò exercitu victore conuenerunt. Qui statim hostes ob recentem hanc cladem attritos in Lilybœum compulerunt, quam duplici obsidione circundedere, atq; curribus, omniq; bellico opere proinde ad id comportato oppugnarunt. Erant Lilybœi ad decem propugnatorum milia præter vrbanam multitudinem, quorum Himilco dux erat, homo impiger, & militari arte insignis. Qui cum Siciliæ ciuitates omnes, præter Lilybœum, Drepanum, Erycem, & alia admodum exigua, quæ Pœnorum adhuc ditionem, imperiumq; agnoscebãt, Romanis parere, videret, totis animis, viribusq; eam Carthaginensibus vrbem tuebatur, veritus ne ea amissa, bellum in Africam iterum à Romanis transferretur. Consules igitur sedulo omnia pro victoria agunt, binis castris vtrinq; vrbẽ cingunt. fossam, & aggerem, & crebra castella in medio castrorum excitant, machinas struunt, stagna, per quæ ingressus est ad portum, stationibus comprehendunt, & ne quis ingredi, egrediue possit, curiosissimè obseruant; machinis deinde & arietibus longo labore mœnibus ipsis admotis, sex turres ab ea ipsa parte, quæ mare contuetur, euertunt. Quassata murorum parte terribilis erat obsidio, & intra vrbem summa trepidatio excitata, quam exanimatis metu vrbana multitudine, & conductis militibus, solus vnus Himilco magnitudine animi, & consilio sustinebat. Nam quacunq; parte hostes muros disijciebant, alia ipse intra vrbem mœnia, munimentaq; sufficiebat. Sicubi illi cuniculos faciebant, alijs ipse factis obuiam ibat. Eruptionibus etiam crebris tam interdiu, q̃ noctu Romanas stationes turbabat, machinas incendebat, opera demoliebatur, longumq; ita obsidentium laborem frustrabatur. Interea Galli quidam conductitij Carthaginensium milites, qui ordinem in præsidio tenebant, prodere Romanis vrbem statuunt. Qui per tenebras muris dilapsi, in castra Romanorum transfugere, ibiq; cum Consulibus composuere. Erat in Carthaginensium præsidio Alexon Achæus genere, veteranus miles probatæ fidei, qui superioribus temporibus Syracusanis vrbem tenentibus Agrigentum à proditione liberauerat. Is cum ea, quæ de proditione tractabantur, à commilitonibus fortè didicisset: statim Himilconi rem omnem aperit. Ille per Alexonem, & Annibalem internuntios, Gallorum transfugas præcibus, & præmijs vsq; adeo conuertit, vt aduentantibus mox a Romanorum castris ad constitutum facinus coniurationis principibus, non modo ad patrandam proditionem, vt simul coniurauerant, non consenserint, verum etiam telis, ac lapidibus proditores insectati procul inde fugauerint. At

quanq̃

quanq̃ ita ex manifesto periculo Lilybœum seruatum videretur, obsidio tamen dura in dies magis, ac magis obsessos conterebat. Inter hæc Carthaginenses de suo discrimine soliciti Regulum, quem captiuum habebant, fide ab eo accepta, vt Carthaginem rediret, Romam mittunt, vt cum Senatu vel de pace, vel de captiuis saltem commutandis ageret. Ille vbi Romam venit, Senatui persuasit, vt neq; ad fœdus, neq; ad commutationem vllam consentirent. Illud, quia breui futurum esset, vt inuiti Carthaginenses tot cladibus fracti iugum acciperent, hoc, quoniam ipsum iam senem, ac penè decrepitum, & ob id bellis gerendis ineptum cum Carthaginensibus captiuis commutari, qui viri erant fortes, ac strenui, & rei militaris scientissimi, Reip. pernitiosum foret, Regulus postq̃ patriæ bene consuluit, vtroq; infecto negotio Carthaginem (vt pollicitus fuerat) rediјt, Quo cognito Pœni varijs tormentis ipsum, & ob id, & ad animos suorum prodendos, vexatum crucis supplicio tandem adegerunt. Post hæc Carthaginenses quo lilybitanæ obsidioni succurrerent, ex Africa Annibalem Amilcaris filium incredibili audacia adolescentem cum quinquaginta nauibus, & decem milibus peditum Lilybœum mittunt. Is Carthagine soluens, ad Egusam insulam, quæ Fauognana est hodie primùm delatus, inde secundante vento, ne Romanis quidem, qui ab vtraq; parte fauces portus obsidebant, obijcere se ausis, magno suorum clamore, & alacritate Lilybœū portū est ingressus. His copijs Himilco fretus, fiduciaq; rerū erectus, repente vltra viginti milia armatorum ex vrbe educit, quibus Consules numero superiores, qui eò intentiori solicitudine castra communierant, fortiter se opposuere. Hinc certamē multis simul locis cōseritur. Pœni machinas hostiū incendere. Romani eas propellere satagebant. Illi magno impetu non solum armis, sed etiam facibus Romanos loco pellere adnitebantur, isti pertinacissime contra omnes conatus perstabant. cunctaq; igne, ferro, & cæde miscebant. Porrò prior Himilco post varias ex omni parte strages cum nihil proficeret, receptui cecinit. Annibal, vt à pugna cessatū est, cum suis nauibus noctu Lilybœo soluens Drepanū ad Adherbalem nauigauit. Quo discedente, arctior obsidio vrbem a Romanis subsecuta est. Tenebat interea Carthaginensium Senatum maxima rerum Lilybitarum cognoscendarum cupido, quam cum nulla præsenti via explere possent, vir quidam, cui nomen Annibal Rhodius genere, sed animo præstantior, deducta insigni celeritate in mare triremi periculum subijt: soluensq; Carthagine Egusam insulam primo vento applicat. Nactus postridie multo prosperiorem auram, tāta velocitate Lilybœum proficiscitur, vt spectante Romana classe, quæ fauces portus obseruabat, nec impedire transitū ausa, portum ingressus per otium etiam in quo statu suorum res ibi essent, speculatus sit. Consules tantam viri audaciam admirati, decem triremes ex tota classe delectas in ipsis portus faucibus, quæ redeuntem interciperent, ex industria collocant: sed & naues cæteræ, quæ ibi excubabant, ad vtranq; proximæ paludis partem extensis remis reditum Rhodiæ triremis præstolabantur. At ille captata recessus hora, non noctu, neq; clam, sed pleno die, & palam, apertoq; itinere per medias Romanorum triremes nauigans incredibili velocitate elapsus est. Nec euasisse cōtentus, vbi paululum hostes prætcrijt, conuersa prora ignauiam eis obijciebat, simul, & ad pugnam singulos prouocabat. Nec Romanæ triremes ob miram huius pernicitatem contra exire sunt ausæ. Ille igitur quasi de hostibus triumphans, Carthaginem reuersus, cuncta, vt oculis viderat, Senatui retulit. Eius exemplo cæteri postea idem facere non sunt veriti. Quo eueniebat, vt nihil eorum, quæ Lilybœi agebantur, Pœnos lateret. Ea ludificatio ad ingenium etiam Romanos prouocauit, compulitq; militari opere portus ingressum obstruere, eoq; onerarias aliquot naues sabulo onustas maris fundo graui pondere superiecto depressere. Quæ omnia cum sæpe tentata, hinc ipsa vadi altitudo absorbendo, hinc vndarum fluxus, ac refluxus diffundendo illusisset:

illusisset: tandem ex vna faucium parte agger constitit: in quo Romani excubantes paulo pòst quadriremem Carthaginensium nihilo segniorem priori, quæ magno impetu ex Egusa proruperat, interceperunt. Qua subinde vsi aduentum Rhodiæ obseruabant. Illa intempesta (vti solebat) nocte adueniens, & innata sagacitate præteruecta, portum ingressa est. Quam cum postea redeuntem è vestigio quadriremis capta secuta esset, Rhodius desperata fuga ab ingenio ad prælium venire compellitur. Sed cum, Romani numero, & virtute præstantiores essent, paruo negotio cum sua naui in manus hostium deuenit. Duabus his triremibus freti ex eo tempore Romani, & portus aditum Carthaginensibus penitus prohibuerunt, & vndiq; Pœnis præsidij spem ademerunt. Sed ex insperato illis patrandæ rei occasio successit. Nam cum vehementior ventus, & veluti procella repente orta, bellica Romanorum opera vehementissime concutere cœpisset: Pœni consilium Græci cuiusdam militis ex his, qui intus erant, secuti extra vrbem tribus in locis ignem ex aduerso inijciunt. Flamma aridæ materiæ vi ventorũ impulsa, Romanorum machinas diu iam ad Solem vstas facilimè absumebat. Tantaq; fuit ignis vis, vt dominante Borea nulla humana arte extingui potuerit, & bases, quibus stabilitæ turres erant, cremarentur, & arietum capita liquescerent, & machinæ ferme oẽs consumerentur. Quo casu Romani desperata operum bellicorum refectione, obsidione tantũ Carthaginenses premere, nec prius inde discedere decreuerunt, q̃ vrbe potirentur. Hæc cum Romæ nunciata essent: Senatus decem milia hominum in supplementum eorum, qui in ipsa obsidione interierant, misit. Hi Messanam primò aduecti, pedestri deinde itinere in castra ad Lilybœum venerunt. Interea prioribus Consulibus Romam reuersis, Appius Claudius Pulcher Cõsulatum inierat, & iam apud Lilybœum obsidioni, belliq; summæ præerat. Is ad recentem militum aduentum consilia instituens, ex veteribus, nouisq; copijs inuictissimos quosq; viros delegit, quibus naues suas cõpleuit. Cum his deinde Drepanum per noctem nihil sentientibus hostibus nauigat, ex improuiso Adherbalem aggressurus. Illucescente cum Romanam classem iam in limine, Drepani exitio instare Adherbal conspexisset, etsi primum inopinato hostium accessu commoueretur, confestim tamen ad se reuersus fortunam prælij omnino tentare, ac nihil non pro salute experiri statuit. Itaq; protinus remiges ad littus cogit, mercenarios ære conuocat, eosq; pro temporis angustia ad præsentes miserias propulsandas hortatur, nauesq; cõscendere, atq; eò proras dirigere iubet, quo ducem tendere vidissent. Tum primus portu ipse egreditur, & in Romanos, qui diuersa portus regione appropinquabant, cursum deflectit, atq; in altum progressus pelago se firmat. Consul hostes ad prælium paratos conspicatus, naues suas referre gradũ iussit: ibiq; structis, paratisq; omnibus, vt in propinquo fuere classes, signis vtrinq; sublatis pugna cõmittitur, atq; Diu acriter certatur. Producta verò diutius conflictatione, Carthaginenses & agilitate nauium, & nautarum peritia, tum eo maximè, quòd Romani arctum littus, ipsi verò pelagus tenebant, quo longè lateq; discurrere poterant, superiores erant. Deniq; cũ rem suam Consul in deterius labi videret, nauibus aliquot in littore confractis, nonnullis etiam submersis, desperata ad extremum victoria omnium primus fugam arripuit. Quem triginta naues, quæ ei proximæ erant, sunt secutæ, reliquæ omnes tres & nonaginta cum copijs omnibus in hostium manus captæ peruenere. Adherbal ingenti hac victoria potitus maximum, vt par erat, nomẽ est adeptus. Hæc vbi Romę renũtiata sunt: Claudio reuocato, atq; à Senatu iniurijs affecto, Cõsulatu q; abdicato, confestim reparata classe, nouisq; coactis copijs. L. Iunium Cõsulem in Siliciam mittunt. Is cum septuaginta rostratis nauibus Messanam venit, qui statim tota Sicilia contractis ad se cæteris Romanis triremibus, centum viginti rostratarum classem effecit, præter octuaginta onerarias, quas Quæstori ad

commeatum in castra ferendum dedit. Interea Adherbal gloriæ ambitione,& nouitate victoriæ ductus, primùm captiuos Romanorum, & naues prælio acceptas Carthaginem misit. Subinde Carthalonem Carthaginensem virum impigrum, & militia strenuum cum triginta nauibus ex Drepano ad omnia circum Siciliæ littora perlustranda cum potestate mittit, vt quascunq; Romanorum naues offendat, capiat, atq; incendat. Carthalo nihilo gloriæ minus cupidus, q̃ Dux, noctu ex improuiso in classem Romanorum, quæ ad Lilybœum stabat, incidit, ac in eam impetum facit, cui statim ab his, qui circa classem excubabant, occurritur. Aumore exciti qui superioribus erant castris, citissimè concurrunt, atq; ita certamen ingens circa naues conflatum est. Inter hæc Himilco ex clamore hostium, nouoq; strepitu cum suos adesse cognouisset, impigrè vrbem egressus castra Romana inuadit. Ita ab vrbe simul,& portu atrox prælium excitatur: tumultuq;, & trepidatione omnia per tenebras complentur. Ea dimicatio, bellandiq; ardor à tertia ferme vigilia ad auroram vsq; processit. Sub lucem verò Carthalo suos ab incepto reuocat, paucis captis Romanorum nauibus, quas primo impetu expugnauerat: atq; ita Lilybœo profectus Heracleam petijt, vt commeatus, qui ex ea parte in castra Romanorum comportabantur, vel interciperet, vel impediret. Huic iter agẽti speculatoriæ eius naues ingentem Romanarum nauium numerum aduentare nunciant. Ille fiducia rei nuper gestæ nihil cunctatus, contra eas pergit. Romanus Quæstor, qui cum illis nauibus venerat, postq̃ hostium classem adesse & ipse sub idem ferè tempus audiuisset, quia longè imparem se hosti censebat, in proximum littus naues subduxit. Erant in ijs locis recessus quidam, atq; anfractus, rupesq; desuper imminẽtes, è quibus Romani sagittis, ac fundarum iactu Punicorũ naues arcebant. Carthalo cum propter naturam loci frustra adniteretur, paucis hostiũ nauibus, quas primo impetu oppresserat, secum abductis, ad proximum fluminis ostium consedit,& ne qua hostes euaderent, obseruabat. Inter hæc Consul peractis omnibus ijs, quorum gratia Messanæ remanserat, cum reliqua classe superato Pachyno Lilybœum ignarus cladis, quæ suis acciderat, contendit. Carthalo Consulis aduentu per speculatorias percepto, statim aduersus eum properat, statuens procul à cæteris Romanorum nauibus illum adoriri. At Consul cum eminus aduentum hostis, consiliumq; præuidisset,& multitudine, & audacia hominis supra centum rostratas naues secum habentis perterritus, nec pugnare, nec retrofugere ob hostium vicinitatem ausus est. Quocirca ad loca difficilia, ac periculosa cõuersus in proximo littore stationem fecit. Id conspicatus hostis difficultatem locorum exhorrens, ab instituto Romanorum insultu destitit: sed medium quendam inter vtranq; Romanorum classem sinum nactus, consedit. ratus eo modo nec Prætori, nec Consuli aliquò abeundi facultatem fore. Cumq; in hac obseruatione per aliquot dies vtrinq; stetissent; ingens procella insurgere cœpit, quam Carthaginenses nautæ regionis, & æquoris gnari præuidentes, Carthaloni suaserunt, vt superato quam primum Pachyno naufragium euitaret. Quibus ille obsecutus, cum suis omnibus fœdæ tempestatis periculum euasit. At Romanorũ classis vi fluctuum inundantiũ in locis importuosis agitata, ita ad extremum salo succubuit, vt scopulis illisa fractaq;, nihil ex tot nauibus, quod deinceps eis vtile esse posset, sibi reliqui seruauerit. Per hunc modum Romani onerarias naues ad octuaginta, rostratas verò ad centum viginti vno simul tempore amiserunt. His maritimis cladibus alijs super alias acceptis, fractus populus Romanus, mari iterum prorsus excessit, in terra duntaxat spem retinens, Contrà verò Carthaginenses & mari dominabantur,& in terra quoq; non sine spe erant. Nec tamen tot clades Romanos inducere potuerunt, vt obsidione Lilybœi abstinerent. Quare & quotquot erant necessaria suppeditabant,& in obsidione perseuerabant. Consul post amissam apud Heracleam tanto naufragio classem terrestri itinere in castra

ad Lilybœum,

ad Lilybœum,curę,& ſolicitudinis plenus peruenit, qui iam vitam etiã ſibi acerbam putabat,dum occaſione alicuius rei bene gerendæ acceptam ex mari ignominiam aboleret. Nec ita multi dies interceſſerunt:quibus ille Erycem per proditionem occupauit.Vbi & Erycinæ veneris templo,& oppido potitus,vno præſidio in vertice,altero ad radicem montis,qua aditus à Drepano eſt, collocato,cuſtodire vtrunq; locum properat.Carthaginenſes amiſſo Eryce Amilcarem cognomento Barcham Annibalis,qui poſtmodum ſexdecim annis in Italia cum Romanis bellum geſsit,patrem,ingentis ſpiritus, & ſingulari rei militaris ſcientia virũ cum noua claſſe,nouoq; delectu in Siciliam expediunt. Is claſſe in Italiam delatus maritimam oram populatus eſt. Erat tũ primi huius belli Punici annus decimus octauus. Ex Italia Amilcar vaſtatis Locrorum, & Brutiorum agris Siciliam petẽs cum omni claſſe in Panormitanum agrum deſcendit: locumq; ibi nactus bello gerendo aptiſsimum, in eo conſedit. Nam altè mari ſupereminet,& natura munitus eſt, & ad tenendum exercitum tutiſsimus, portumq; habet nauium plurimarum capaciſsimum.Eſt is,locus (ni fallor) Mons quem hodie Peregrinum vocãt,duobus ferè paſſuum milibus à Panormo diſtans. Ibi Amilcar caſtris poſitis medijs ſeſe indies hoſtibus obijciens, laceſſere eos nunq̃ deſiſtebat. Vnde & mari ſæpe in maritimã Italiæ oram excurrẽs, omnia vſq; ad Cumas populabatur.Poſtea pedeſtri itinere ducto exercitu caſtra ante Panormum non longius à Romanis copijs,quàm octingentis paſsibus diſpoſuit. Ibiq; tres circiter annos commoratus multa,& præclara facinora geſsit.Ad extremum vrbem Erycem, per proditionẽ recepit,quo facto vtrunq; Romanorum præſidium, inter quæ media ſtabat ipſa ciuitas,duriſsimè a Carthaginenſibus opprimebantur.nam qui infra vrbem erãt, inter Drepanum, & Erycem,arctiſsime claudebantur. Sed non minus Carthaginenſes ipſi in Erycina vrbe à duobus hoſtium præſidijs altero ſupra ad verticem, altero infra ad radices montis obſidebantur.Ita inuicem & obſeſsi, & obſidentes ſumma animorum obſtinatione perdurabant,nec aut virtute,aut militia alter alteri cedere quicq̃ videbatur.Cum itaq; hoc pacto fortitudinis contentione in lõgum bellum protraheretur,nec interim Amilcar frequentibus per mare excurſionibus Italiam infeſtare ceſſaret: Romani, qui iam annos ferè quinq; mari abſtinuerant, ſimul Amilcaris iniurias vlciſci, & bellum ad finem perducere cupientes, iterum ad naualem fortunam redeundum eſſe iudicarunt. Idcirco ducentarum quinqueremium inſtar eius Rhodiæ, quam circa Lilybœum ceperãt claſſem parauerunt,cui. C. Luctatium Conſulem præfecerunt. Is ſub initium veris cum omni expeditione improuiſus in Siciliam delatus primo acceſſu Drepanitarum portum, & alios circa Lilybœum circumiectos ſinus occupat. Deinde Drepanum adhibitis machinis, alijsq; bellicis operibus adoritur, & quoniam non procul claſsis Carthaginenſium inde aberat, non ſegniter, ſed aſsiduè oppugnationem perſequebatur. Pœni audito nouæ claſsis aduentu ſtatim & ipſi ſumma ope triremes comparant, ac frumento, alijsq; neceſſarijs inſtruunt, ne quid ijs, qui apud Erycem obſidebantur, deeſſet, Præfectumq; claſsi Hannonem conſtituunt. Conſul, Carthaginenſis claſsis factus certior,ad Eguſam inſulam, prœliandi conſilio venit. Hanno Carthagine ſoluens vbi triduum apud Hieroneſum inſulam,Sacram à Ptolemęo, ſed Maretimum hodie dictam, conſediſſet, flante vehementi aura inde ad caſtra Amilcaris, naues exoneraturus, ac commeatum expoſiturus, properabat. Illuceſcente itaq; cum primum Pœnorum vela apparuere,quamuis procelloſum, & aduerſum eſſet mare, Conſul congredi cum Hannone ſolo conſultius fore ſtatuit, quàm ſedato mari cum eo ſimul & expedita claſſe, ac optimis militibus, & Amilcare, cuius eo tempore audacia nihil erat antiquius, in certamen deſcendere. Hanno vbi interclusum per Romanas quinqueremes

cursum sibi videt, ad certamen instructas iam naues dirigit, atq; ibi vtrinq; confligitur. Romani primo statim congressu quod celeres, ac bello exercitas naues, copiasq; haberent, Pœnos, quibus onustæ, & ineptæ ad bellum puppes, tum remiges rudes, & militum turba collectitia, & inexercita erant, fortiter, & facilè superarunt. Naues eorum quinquaginta vel fractæ, vel submersæ, septuaginta captæ, reliquæ ad Hieronesum insulam, vnde soluerant, se ex fuga receperunt, ex militibus eorum viuis præter eos, qui inter præliandum perierant, supra hominum decem milia captiuitatem subiere. Ex Romanis duodecim naues in pugna sunt depressæ. Consul adepta victoria cum classe Lilybœum reuersus prædam, & captiuos inter suos diuidit. Porro Carthaginenses noua, & inusitata clade consternati simul, & attriti, cum vlterius belli expensas sufferre nequirēt, de pace agere cœperunt, atq; ita Amilcari tractandæ pacis negotium commissum est. Is animaduertens optimi Ducis officium esse non modò vincendi, sed & cedendi tempora perspicere, legatos ad Consulem pro fœdere misit. Consul difficultatum conscius, quæ ex belli diuturnitate vrbem Romam premebant: pacem vltro oblatam non est aspernatus. Igitur ijs conditionibus, si populo Ro. visum fuerit, pacem componunt. Vt tota Sicilia Carthaginenses prorsus excedant: Ne posthac Hieroni Syracusanorum Regi, aut eius socijs bellum inferant: Captiuos omnes sine pretio dimittant: Transfugas reddant. Talenta argenti Euboica duo milia & ducenta annos viginti Romanis pendant. His pacis conditionibus populus Romanus per decem legatos, quos in Siciliam cum authoritate ad id misit, hæc addidit. Vt omnibus etiam insulis, quæ inter Siciliam, & Italiam interiacent, Pœni abstinerent, tempusq; pendendi argenti mille talentis additis coarctarunt. Amilcar acceptis legibus, impetrata pace ab Eryce copias eduxit, ac pedestri itinere Lilybœum cōtendit. Subinde Eryce, & Lilybœo, ac omni Sicilia Romano Consuli relicta, cum omni exercitu in Africam reuersus est. In hunc modum primo bello Punico à Romanis in Sicilia, & propter Siciliam cœpto, quarto & vigesimo anno finis est impositus, cœpitq; deinceps omnis Sicilia Romano parere imperio: vt pote Messana, Tauromenium, Catana, Agrigentum, Lilybœum, Drepanum, Eryx, Segesta, Panormus, & plura alia oppida, præter Syracusas vrbem, eiusdemq; ditionis nonnullas ciuitates, quæ Hieronem adhuc Regem agnoscebant. cui fœdus cum Romani semel ictum, vtrinq; cultum semper, inuiolatumq; stetit. Facta igitur Sicilia omnium prima Romanorum prouincia, Senatus Aemilium Prætorem in ea constituit, atq; per Prætores deinde per multa tempora gubernata est. Cæterum etsi Carthaginenses desperatarum rerum tempore compulsi graues pacis conditiones accepissent, puduit tamen postea nobilem populum tributa soluere, quæ iubere ipse consueuerat: præclusum præterea mare, cuius Imperium tot annos antea tenuerat: ereptamq; sibi Siciliam, atq; Sardiniam æquo satis animo ferre non potuit. Hinc bellum alterum post quatuor annorum quietem exortum est, minus quidem spatio (non enim amplius q̃ duodeuiginti annos habuit) sed adeo cladium atrocitate terribilius, vt si quis conferat vtriusq; populi damna, similior victo victor extiterit. Fuerat apud Carthaginenses puer Annibal, qui nouem natus annos Amilcari patri ad aras iurauerat se, quum primum posset, dum ætas ferret Populo Ro. crudelissimum hostem fore, contraq; eum atrocissimis bellis sæuiturum. Is cum primum ad ætatis annum vigesimum peruenit, videreturq; ea esse indole, eaq; animi constantia, vt adimplere iusiurandum, ad quod pater eum adegerat, & posset, & vellet, Dux belli cum imperio à Senatu Carthaginensi decernitur. Annibal igitur eo cōsilio, tū Senatus precibus, tū patris pietate seipso validior primum in Hispaniā traiecit: siue, vt quidā scribunt, in Hispania iā erat, quā antea totā penè subegerat. Ad huius Ducis simul, & Italiæ diuitiis inuadēdæ famā tū qui sub Amilcare eius patre meruerāt, tū alij ex diuersarū gētiū hominibus penè in

numeri ad eius castra cōuenere. Sed delectis ex tot milibus illis dūtaxat, qui ad rē gerēdā idonei sunt visi, coegit tandē exercitū virorū ad cētū quinquaginta milia. Tum deinde violādę pacis, belliq; inchoandi causam meditatus, Saguntum antiquam Hispaniæ vrbem, & opulentam, quæ populi Ro. socia erat, delere ante omnia visum est. Itaq; ab eius obsidione, atq; oppugnatione ceptum est, quam cum iam nouē mensibus, dure obsedisset, Saguntini fessi ob famē extremam in rabiē versi, immanem in medio foro excitant rogum, quo omnes cum fortunis conglobati & se, & suos desuper præcipites cum omnibus opibus, machinis, ferro, & igne consumunt. Romæ vt Sagunti excidium nuntiatum est, primum per legatos apud Carthaginenses de ijs iniurijs Romani queruntur. Cumq; nec resarcire damna, nec tributa soluere deinceps vellent, bellum eis indicunt. Annibal interea superatis Pyrenæis montibus laboriosa per alpes profectione in Italiam descendit, & ad Ticinum amnem Romanos equestri prælio fudit, rursusq; eosdē ad Trebiam flumen vicit. Interea circa Siciliam, insulasq; finitimas viginti quinqueremes cum mille armatis ad populandam oram Italiæ, & Aeolias insulas, ac fretum Siculum à Carthaginensibus sunt missę. Hiero cum id temporis forte Messanæ ageret, Semproniū Romanū Cos. opperiens, cum eminus classem conspexisset, contrà è Messanensi portu duodecim naues emisit. Quæ nullo repugnante tres naues Pœnis ablatas Messanam deduxerunt. Ex captiuis quoq; cognitum est, eosdem quinq; & triginta quinqueremes ad veteres socios Lilybœi occupandi gratia solicitandos in Siciliam misisse, quas ventorum vì ad Egusam insulam deiectas cēsebāt. Hæc Hiero Rex sicut Messanæ audierat, Aemilio Prætori perscripsit, vt Lilybœum firmo muniret præsidio, omniaq; bello necessaria pararet, classem Punicam propediem affuturam. Prætor statim per omnem Siciliæ oram in speculis vigiles solertissimos collocat, & ante omnia Lilybœum ad apparatum belli munit. Edixit præterea, vt socij classis, quæ decē dierū cōmeatui sufficerent, cocta cibaria ad naues deferrent, & vt qui in speculis erant, vigilantes excubias facerent. Interea Carthaginenses ex industria cursum remorabantur, vt ante lucem Lilybœum inuaderent. Cęterum quia & luna pernox erat, & sublatis armamentis veniebant, præsensi sunt, ac tum è speculis confestim signo dato Lilybœo ad arma conclamatum est, atq; in naues concursum. Pars militum in muris, portarumq; stationibus, pars verò in nauibus erant. Pœni autem vt vrbē nonnisi bellum expectare vident, vsq; ad lucem portu abstinuerunt, dum armamenta, & classem ad pugnam aptassent. Vbi illuxit, in altum euecti sunt, & vt pugnæ spatium esset, & nauibus Romanis exitum à portu liberum darent. Romani & memoria rerum circa ea loca fœliciter gestarū, & militū multitudine, ac viribus freti, præliū non modò nō detrectauerunt, sed foras euecti cominus etiam conferre manus decreuerunt. Carthaginenses contrà etsi socijs naualibus classem satis instructā haberent, quia tamē militibus carebāt, eludere, atq; arte, nō vi, rem gerere, nauiūq; potius, quam virorum, aut armorum certamen inire cupiebant. Quod vbi Romani aduerterūt, mora omni relicta, eludentes, re ipsa elusere. Nam multitudine militum nauibus imposita, certamen nauale ineunt, quo adeo strenue pugnarunt, vt septem Pœnorum nauibus captis, cæteras in fugā coegerint. Ex quibus mille, & septingenti intercepti sunt milites, & nautæ, & in his tres Carthaginensiū viri proceres. Classis verò Romana incolumis, vna tantū naui perforata, quæ & ipsa cū reliquis in portū redijt. Sempronius Consul a Senatu missus Messanā (hac victoria ibi nondu cognita) venit, quē magnifice vittata in naui Hiero Rex factus obuiam suscepit. Subinde insulæ statum, & Carthaginensium vires illi exposuit, pollicitusq; est quo animo prioribus bellis populum Romanum iuuenis adiuuisset, eo senem adiuturum, frumenta, vestimentaq; se exercitui Consulis, socijsq; naualibus gratis præbiturum, & deniq; Lilybœi periculum ei narrauit. Consul super

his nihil cunctatus vnà cum Hierone, regiaq; classe Lilybœum proficiscuntur, ibiq; cognita victoria Prætore pro concione laudato fusas, ac captas hostium naues receperunt. Deinde Sempronius relicto Hierone, regiaq; classe, ac decreto ad maritimam Siciliæ oram tutandam Prætore, Melitam insulam, quæ à Carthaginensibus tenebatur, contendit. Aduenienti Amilcar Gisconis filius præsidij Præfectus cum duobus circiter milibus militum oppidum cum insula tradit. Inde post paucos dies Lilybœum redijt. ibiq; captiuos, præter eos, qui nobilitate erant insignes, sub corona vendidit. Paucis pòst diebus cum Hiero Rex. C. Flaminij, exercitusq; eius apud Trasimenum Lacum nõ longè à Perusio per insidias ab Annibale acceptam cladem cognouisset, adeo affectus est, vt legatos cum omni apparatu regio, nauibusq;, quibus trecenta milia modiorum tritici, & ducenta hordei imposuerat, Romã miserit, quibus & victoriam auream trecentarũ viginti librarum dono, ac pro sui erga Senatum populumq; Romanum animi testimonio dandam commisit. Illi in Senatum introducti, & luctum, fidemq; Hieronis, & munera, animumq;, vt antea semper, ita etiam in omni fortuna paratissimum publicè exposuerunt, benigneq; auditi responsum acceperunt: Virũ bonum, egregiũq; socium Hieronem esse, fidemq; eius collaudatam, & munera, & victoriã, omenq; accipere, sedemq; ei in templo Iouis ad capitolium sibi dare, ac illi eam dicare cõstituunt, vt perpetuę, ac stabilis victoriæ, & propitiæ fortunę populo Romano deinceps sit pręsagium. Deinde post cladem, quam Romani apud Cannas ignobilẽ Appuliæ vicum, sed qui ob gestę ibi rei magnitudinem emersit, ab Annibale acceperunt, non solùm multæ ciuitates Italiæ, quæ Romanis semper antea paruerant, se Annibali dediderunt: sed in Siciliam quoq; eadem inclinatio animorum peruenit. Gelo nanq; Hieronis filius contempta patris senectute ad Carthaginenses penè defecerat, & iam res nouas in Sicilia moturus videbatur: cum medio armorum eius apparatu peroportuna eius mors relicto Hieronymo filio consilium hominis interrupit. Sunt qui scribant patris consilio eum sublatum, ne pop. Romano aliquando hostis fieret: verissimus nanq; amator rerum Romanarum Hiero, & in fœderis religione tenacissimus erat, qui Octacilio Proprætori præsidium, quod Romanus populus ei ob inopiã mittere nequiuerat, solus in tãta vndiq; rerum egestate velut vnicum refugium lubens præstitit, atq; ad soluenda stipendia, quantum argenti vsus postulabat, & sex mensium frumentum elargitus est. Verum non longo pòst tempore pecunia omnis, quæ ad bellum Macedonicum decreta, et Appio Claudio in Siciliam missa erat, Hieroni a po. Ro. fideliter est reddita. Hiero Syracusis plures publicas ædes condidit, tum sacras, tum prophanas. Nam (Diodoro teste) non procul à foro, Olympium excitauit, & iuxta theatrum sacram ædem, quæ in longum stadij spatio extendebatur, lata, atq; edita pro longitudinis ratione, & palatium ingens ad isthmum insulæ super ruinis arcis Dionysij edidit, quo postea (Cicerone authore) Romani Prætores vti solebant. Refert Xenophon cum Simonides Hieroni aliquando edixisset potiorem esse Regum, q̃ priuatam vitam, vt pote qui singulis sese expleant voluptatibus: respondisse eum in contrariam sententiam: quippe quòd Veneris, cuius in priuata vita spontaneus vsus mutuum amorem, & non coactum parit, vt Tyrannis, qui coacto, aut empto potiuntur amore, delectatio potior sit. In cibis verò Regibus nullum vnq̃ famis condimentum epulas commendet, præ patinarum multitudine: & iccirco semper acidis vescuntur: in vita verò priuata semper adest fames, & ob id maior ciborum delectatio. Addidit præterea multa incommoda, regni appetentiam, aliorum inuidiam, suspitionem, metum, angorem, & ijs similia, quibus Tyranni fere semper hinc inde afflictantur. Vxorem habuit continentissimam, quam cum obiurgaret, quòd cum sibi os feteret, ipsa nunq̃ cum admonuisset: Existimabam (inquit) omnes ita olere. Ex ea Ge-

lonem

lonem filium, qui postea ei præmortuus est, & Heradiam, ac Demaratam filias suscepit. Ex Nerei vero nuru gente regia exorta, Hieronymum nepotem, & Harmoniam neptem Gelonis filios habuit. Post hæc Hiero in morbum lethalem incidit. cumq; liberis careret, liberas voluit Syracusas relinquere, ne sub Hieronymi nepotis quindecim vix annos nati immaturo Imperio regnum Syracusanum bonis ab eo artibus partum, ac stabilitum labefactaretur. A qua sententia filiabus eum summa ope reuocantibus assensit. Hieronymum igitur ex filio nepoté quindecim ei adhibitis tutoribus successorem in Regno, & hæredem instituit: admonuitq; eum, ac tutores, vt fœdus cum populo Romano quinquaginta annos ab eo cultum, & ipsi illæsum seruarent. Atq; ita testatus, morbo inualescente annum agens nonagesimum, si Liuio, siue nonagesimum secúdum, si Demetrio Callistiano (Luciano referente) credimus, septuaginta cum regnasset annos diem obijt. Syracusani veluti patre amisso in orbata ciuitate regium funus magis amore ciuium, q̃ suorum cura celebrarunt.

F. TH. FAZELLI ORDINIS PRAEDICATORVM DE REBVS SICVLIS, POSTERIORIS DECADIS.

LIBER QVINTVS,

DE HIERONYMO SYRACVSANORVM VLTIMO REGE, ET EIVSDEM VRBIS A M. MARCELLO EXPVGNATIONE. CAPVT PRIMVM.

HIERONYMVS Hieronis ex præmortuo Gelone filio nepos, prolato aui testamento, in regnum Syracusarum sufficitur, ac in Senatum productus vltroneo populi cósensu Rex salutatur. Erant inter quindecim tutores, quos Hiero ei adhibuerat, Andronodorus, & Zoilus eius generi, viri principes. Quorum alter Andronodorus cæteros tutores statim summouet, tutelæq; administratione abdicat: quippe quòd ad Regni Imperium satis grandem Hieronymum esse diceret, & in se vnum omnium tutorum vires conuertit. Hieronymus imperij primo statim initio omnia ab auo diuersa ostendit, purpuram, ac diadema, & satellites armatos, quadrigasq; albis equis vectas more Dionysij Tyranni habere cœpit. cum per tot annos Hieronem, filiúq; eius Geloné nec vestis habitu, nec alio vllo insigni á ciuibus differentes Syracusani vnq̃ vidissent. Cæterum & insolens ille, & in omne facinus præceps, cótemptor hominum, cótumeliosus, ab omni comitate alienus, promiscua libidine insignis, & immanis Pythoné é lupanari acceptá vxorem duxit. Quibus moribus, superbo apparatu, inhumanitate, crudeliq; Tyrannide tantus terror Syracusanos inuasit, vt pleriq; sibi ipsis mortem cósciuerint: plurimi vero supplicia fuga præuerterint. Porró Andronodorus, & Zoilus vt Carthaginensibus cófœderaretur, omni ipsum studio impellebant. Obsistebat his Thraso, & ad renouandú cú Romanis fœdus, vt auus præceperat, iam pené labanté animú eius conuertere nitebatur. Interea ob enormia eius vitia, sæuitiamq; intolerabilem, a plerisq; in caput eius coniuratur. Quorum propositum, etsi clandestinum, per Calonem tamen Hieronymi

à puero familiarem ei proditur: Theodorusq; vnus ex coniuratis nominatur. Is comprehensus Andronodoro traditur ad torturam. Qui etsi se ipsum statim aperta confessione manifestasset, conscios tamen celauit. tandemq; cum inter quærendum intolerandis laceraretur cruciatibus, victus pœnæ impatientia, a conscijs ad insontes diuertens, Thrasonem ipsum ex tutoribus fidelissimum coniurationis authorem, plerosq; vero alios Hieronymi domesticos, prout inter dolores, gemitusq; occurrebant, reos mentitus est. Rex vbi Thrasonem, qui & populi Romani studiosissimus erat, & Carthaginensibus, quibus ipse iam animo propensus erat, aduersabatur, consilij authorem cognouit, confestim ipsum cum cæteris, qui nominati sunt, ad supplicium pertraxit. At coniurati, quos Theodorus silentio præterierat, dum ille torqueretur, fuga salutem sibi quæsierunt. Necato Thrasone, qui Regi cum Romanis vnicum erat vinculum, primoribus alijs ad defectionem instantibus, non multo negotio Hieronymus ad Pœnos deflexus est. ijsdemq; authoribus Hippocrates, & Epicides germani fratres Carthagine quidem nati, sed Syracusis oriundi, & Pœni materno genere, legati ad Annibalem missi, & remissi sunt. Per quos inter se mutuò iuncta est societas. Erat eo tempore Appius Claudius in Sicilia Romanorum Prætor. Hic vbi defectionis consilium ab Hieronymo resciuit, statim de reparanda cum eo societate, quæ cum Hierone auo fuerat, Legatos misit. Legati per contemptum sunt auditi, & cum ludibrio dimissi, interrogāte per iocum Hieronymo: Quæ fortuna eis pugnæ ad Cannas? Post hæc Hieronymus per legatos fœdus, quod cum Annibale inierat, cum Senatu Carthaginensi firmauit, his conditionibus: Vt Romanis Sicilia pulsis, Himera amnis Syracusani, & Carthaginensis Imperij esset finis. vt classem Pœni militibus abunde instructā contra pop. Romanum in Siciliam emitterent. Sed cum assentatores ei in aurem suggererent, vtriusq; aui iure Siciliæ totius regnum sibi deberi. omnem Siciliam per legatos à Pœnis depoposcit. Cui Carthaginenses nihil pensi habentes, modò ipsum à Romanis auerterent, facilè assenserunt. Paucis pòst diebus, quibus hæc vltro, citroq; iactata sunt, Hippocratem, & Epicidem cum duobus armatorum milibus ad tentandas vrbes, quæ Romanorum præsidijs tenebantur, expediuit. Ipse verò cum quindecim peditum, equitumq; milibus in Leontinos profectus est. Coniuratores Leontini iampridem conuenerant, & liberas ædes viæ angustæ, quà ab arce Rex in forum descendere solebat, imminentes, fortè habitabant. Ibi itaq; armis instructi Regis transitum præstolabantur. Erat inter coniuratos vnus, Regis corporis custos, Indigeminus nomine, cui cæteri partes dederant, vt cum Rex palatij portis appropinquaret, in angustijs viæ, sequens agmen (simulata causa aliqua) ne regem sequerentur, à tergo prohiberet. Igitur cum Rex ab arce de more in forum descenderet, & ad angustias peruenisset, Indigeminus partes suas peregit. simulans enim elatum pedem astricto nodo laxare velle, Regis terga sequentem satellitum turbam est moratus. Quo tum repente coniurati in prætereuntem sine armatis Hieronymum irruunt, multisq; vulneribus priusq̃ succurri posset, lethaliter confodiunt, Cæso Rege, & clamore, tumultuq; hinc inde audito in Indigeminum sese acriter defendentem a militibus tela conijciūntur: qui demum duobus acceptis vulneribus per mediam militum turbam dilapsus euasit. Satellites vt iacentem videre Regem, fugam & ipsi arripiunt. Percussores in forum procurrunt, & populum ad libertatem vocant. Regis verò milites cò ferocius vociferant parentandum esse Regi coniuratorum sanguine. Cæterum facta eis à Coniuratis regiæ pecuniæ in capita distribuendæ, ac libertatis restitutæ spe, exaggeratisq; fœdis Tyranni sceleribus, adeo repente vniuersus exercitus à vindicta est immutatus, vt Theodorum e carcere liberari, & Regis cadauer insepultum etiam iacere passus sit. Tum Theodorus, & Sosis, qui in coniuratorum ordine primarij fuerant, regijs equis celerrimo cursu Syracusas contendunt, ad

Andronodori,aliorumq; regiorum,quos rei gestæ adhuc ignaros credebant, consilia præoccupanda. Verùm cum non fama modò, qua nihil in talibus est celerius, sed nuntius etiam ex Regijs seruis eos præuenisset;ille Insulā,arcem,& alia quæq; oportuna vrbis loca præsidijs firmauerat.Ipsi verò post Solis occasum obscura nocte per Hexapylon ingressi cruentas cæsi Regis exuuias, capitisq; insigne populo Syracusano ostentarunt. Transuecti per Tycham ad libertatem simul, & ad arma populum vocant, & in Acradinam conuenire iubent. Syracusanorum itaq; alij procurrunt in vias,alij in ædium vestibulis stant,pleriq. ex tectis fenestrisq; prospectum affectant,& quid rei sit rogitant. Omnia luminibus collucent, strepituq; vario complentur.armati locis patentibus congregantur.Inermes ex Olympij Ionis templo spolia Gallorum, Illyricorumq; dono data Hieroni à populo Ro.fixaq; ab eo detrahunt,precantes Iouem,vt propitius præbeat sacra arma, pro patria,pro delubris,pro libertate sese armantibus. Principes regionum vrbis, militum stationes per loca disponunt. Firmauerat præsidijs Andronodorus horrea publica in Insula,loco saxis quadratis septo,atq; in modum arcis emunito. Milites,qui ei loco ab ipso Andronodoro in custodia constiterant,locum capiunt,statimq; Theodoro,& Sosi in Acradinam per nuntios horrea, frumentaq; omnia in Senatus potestate esse significant. Illucescente populus omnis in Acradinam ad curiā cōuenit, ibiq; ante Cōcordiæ arā Polyneus ex principibus vnus ingenij, & facundiæ præstantia insignis,plena oratione ad libertatis studium eos hortatur, & vt ad Andronodorum oratores mittantur,quo Senatui,& populo sese, & Insulam,& arcem subijciat. Missis legatis confestim Andronodorus populi timore potius, q̃ voluntate iam petita concessisset, nisi Damarata eius vxor Hieronis filia gerens regios adhuc spiritus præpedisset, Dionysij vocem vsurpans: Oportere Tyrannum pedibus tractum, non equo sedentem Tyrannidem relinquere. Porrò id mulieris consilium tametsi illo die ab instituto eum auerterit, postridie tamen sub lucem patefactis Insulæ portis in forum Acradinæ venit. vbi cum in aram Concordiæ ascendisset; sua primùm mora ingenue excusata,probataq; multis rationibus Hieronymi cæde, claues arcis, Regiæq; pecuniæ Syracusanorum manibus commisit.Lętior hic dies,q̃ vllus antea Syracusanis illuxit, qui & magna virorum,fœminarumq; pompa, publicisq; supplicationibus celebratus est. Nec defuit sua Andronodoro gratia: qui postridie cum Sosipatro,& Diomene,ac plerisq; alijs Tyranni interfectoribus Prætor à populo creatus est. Pecunia omnis Regia,& quę in Leontinis,& quæ in Insula,& Acradina erat, Reip.tradita est.Pars muri,quæ insulam à cætera vrbe firmo munimento intersæpiebat, consensu omnium deiecta, ac cætera omnia ad libertatem peroportuna sunt subsecuta. Erat iam Syracusana res in tuto:nisi Hippocrates,& Epicides audita Hieronymi morte Syracusas reuersi,simulantes,quòd paulo pòst in Italiam ad Annibalem redituri essent,ciuitatis statum in discrimen iterum adduxissent. Hi nanq; cum in vrbe passim hospitalitatis specie aliquandiu fuissent, nunc apud milites, nunc apud transfugas,nunc apud infimæ plebis homines falsos rumores, criminaq; in Senatum,optimatesq; differebant,à quibus pacta dominatus participatione Syracusas sub societatis reconciliandæ prætextu per speciem libertatis populo Romano clam tradendam esse mentiebantur. Quibus fabulis commota plebs, qua nihil instabilius, non solùm ad Hippocratem,& Epicidem cōfluxere,sed Andronodoro etiam spem nouandarum rerum pepererunt. Is nāq; fessus etiam vxoris vocibus noctu diuq; eum monere non desinentis,nunc occupandæ Reip.tempus esse, quando & omnia essent turbata, & Hippocrates, & Epicides militibus assueti,ei auxilio esse possent, cum Themistio, cui Harmonia Gelonis filia nupta erat,ad rem patrandam societatem inijt,ac facinus Aristoni tragædiarum authori, cui & alia committere consueuerat,incaute credidit.Conuenerant autem, vt Prætores

vrbis omnes, ac alij cædantur, eorumq; bona exponantur. Insula in primis occupetur: ipse verò solus Syracusis præsit. Ariston consilium contra patriam occultare nefarium ducens, statim indicium ad Prætores defert. Senatus homini simplici data fide Themistium, atq; Andronodorum in curiam ingressos per insidias ad fores collocatas strictis pugionibus occidunt. Cum tumultus ob eam causam ortus esset: Ariston rem omnem ordine pandit, & Sosipater à Senatu iussus, vt de hac coniuratione apud populum verba faceret, interfectos tanq̃ reos egit, ab anteacta vita quæcunq; post Hieronis mortem sceleste, atq; impiè facta essent, contra Andronodorum, ac Themistium argumentis probat. Nam cum Hieronymus puer, ac vix pubes esset, quid suo iudicio fecisse poterat? Tutores eos fuisse, qui puerum ad omne nefas impellebant, qui aut ante illum, aut cum illo interfici debuerunt: & cum debiti essent morti, post mortem Hieronymi, noua scelera, & Tyrannidis inuasionem persuasos ab vxoribus, quarum altera Hieronis, altera Gelonis erant filiæ, molitos esse. Vix Sosipater finem dicendi fecerat, cum plebs vt illæ interficiantur, & omnis regia stirps extinguatur, conclamat. Ad quorum voces à Prætoribus percussores sunt missi, qui Damaratam, & Harmoniam interficerent. Cæsa Demarata, cum ad Harmoniam interimendam certatim impetus fieret: nutrix eius similem illi puellā humili loco natam, sed regio cultu ornatam populo obiecit: quæ mentita Harmoniam, nec inter trucidantium cultros quidem aut se, aut dominam prodidit. Cuius Harmonia admirata & animum, & fidem, superesse non sustinuit: sed ad se percussores reuocauit, & mendacium professa vltro illorum gladijs succubuit. Erat & Heraclea altera Gelonis filia Sosippo, qui Hieronymi Tyrannidem fugiens voluntarium sibi exilium consciuerat, nupta. Hæc vbi percussores adesse cognouit, cum duabus filiabus virginibus crinibus solutis, & q̃ poterat, habitu ad lanienam, & commiserationem aptissimo amicta, in sacrarium ad penates confugit. Ibi multum, atq; diu per patris Hieronis, ac Gelonis fratris manes precata, ne se cum Hieronymo (ex cuius Imperio nihil præter viri exilium haberet) interimerent: cumq; pro se nec preces, nec lachrymas valere cognosceret, vt saltem puellis parceretur, orans ab aris à percussoribus distrahitur, iuguloq; crudeliter arrepta suffocatur. In virgines deinde matris cruore respersas ab eisdem conuersum est, quæ alienata mente, ac luctu, metuq; simul veluti furore captæ, per densos gladios cum impetu, & clamore dilapsæ, vago totis sacratis ædibus discursu se proripuerunt, tandemq; multis vulneribus confectæ cum omnia replessent sanguine, exanimes corruerunt. Earum cædes adeo multitudini immanis, ac sæua apparuit, vt plebs sublato odio percita confestim Epicidē, & Hippocratē in locū Themistij & Andronodori Prætores plebeis suffragijs crearint. Dū hæc Syracusis gererentur: Appius Claudius Romanus Cōsul centum cum nauibus ad Murgantiam vrbem erat, opperiens quò tenderent post Hieronymi cædē Syracusani motus. Ad hunc iam Legati à Syracusanis missi fuerant, qui de fœdere antiquo cum Romanis renouando cum eo agerēt. Appius legatos Syracusanos ad M. Marcellum, qui ex Italia a Senatu populoq; Ro. missus in Siciliam traiecturus in horas ferè expectabatur, misit. Qui audita conditionum non adeo iniqua propositione, ratus q̃ facilimè rem conuenire posse, nuntios & ipse Syracusas ablegauit, qui coràm cum Prætoribus fœdus renouarent. Sed cum interea Punica classis Pachynum peruenisset, & Romana cum Appio Consule in Syracusanum portum esset appulsa, Epicides, & Hippocrates ad mercenarios simul, & transfugas conuersi legatorum Marcelli Syracusas accessionem criminātur, fœdus cum Romanis detestantur, cuius prætextu Syracusas occupare prætenderent. Quæ cum omnia aperto Romanæ classis in portum appulsu astruendo facile imperitæ multitudini persuaderent: populus satis tumultuosè primùm ad prohibendos Romanos, ne classe egrederētur, decurrit. Dehinc sedatis animis ad

concionem

concionem festinat. Vbi Apollinides vrbis principum vnus orationem pro tempore salutarem habuit. Qua ad pacem cum Romanis firmandam, cum nulla belli gerendi ratio cum eis esset, populum induxit, qui per legatos ad Marcellum missos publicè cum eo fœdus renouauit. Interea legati à Leontinis ad Syracusas venerunt, petentes suis finibus præsidium. Quibus Hippocrates Prætor cum quatuor transfugarum & mercenariorum milibus est missus. Hæc expeditio & mittentibus, & missis læta fuit. Transfugis quidē, quòd quam iādiu exoptauerant, nouandi res occasionē haberent, Syracusanis vero, quòd sentinam, & fecem quandam vrbis exhausissent, æquè gratum fuit. At ciues quanq̃ in præsentia veluti ægro membro corpus leuauerint, in grauiorem tamen morbum ipsa sectione mox inciderunt. Hippocrates etenim ipse nouitatis nihilo suis militibus continentior, vix Leontinos ingressus Romanæ prouinciæ fines furtiuis primum incursionibus vastat: deinde præsidium, quod ad tuendos sociorum agros Appius miserat, adortus, magnā inter innocuos cædem fecit. Marcellus vbi hæc accepit, legatos extemplo Syracusas misit, qui pacis fidem violatam esse quererentur, nec belli causam vnq̃ defuturam nuntiarent, donec Hippocrates, & Epicides non solùm Syracusis, sed tota procul Sicilia ablegarentur. Epicides legatione in se, collegamq; suum graui percepta, profectus in Leontinos, quos aduersus Syracusanos satis concitatos sciebat, vel ob id, quòd in fœdere cum Romanis icto ipsi Syracusanæ ditionis, quod eorum libertati minimè expediebat, pronuntiati fuerunt, cum Hippocrate egit, vt Leontini palàm à Syracusanis deficerent. Syracusani per legatos nec Hippocratem, & Epicidem, nec Leontinos, ad quos secesserant, in sua amplius potestate teneri, sed iam desciuisse, Marcello nuntiant, ac ad bellū contra eos gerendū se offerunt: dummodo capta ea vrbs in ditionem eorum trāseat. Eo responso Marcellus confestim cum omnibus copijs in Leontinos proficiscitur. Appium quoq; Claudium acciuit, vt ex altera parte ipse quoq; Leontinum aggrederetur. Proinde cæsi præsidis iniuria, tantum ardorem militibus & vtriq; Romano exercitui dedit, vt primo impetu vrbem ceperint. Vbi oppidanorum nemo violatus est: sed transfugæ quicūq; in potestatē sunt redacti, virgis cæsi, & vltimo supplicio sunt affecti. Hippocrates, & Epicides vbi muros capi, portasq; refringi viderunt, in arcem sese cum paucis recepere. Inde clam noctu Herbessum oppidum, quod Pantalica iacens est hodie, non longè distans, profugiunt. Interea Syracusani octo armatorum milia ad Marcellum, vt pacti fuerant, mittunt. His cū ad Milliam flumen, quem, S. Iuliani mea ætate appellant, essent; nuntius ab Hippocrate subornatus occurrit, qui cum capta vrbe, hæc etiam falsa subintulit, cædem promiscuam militum, atq; oppidanorum patratā, puberes, impuberesq; omnes à Marcello trucidatos, direptam præterea ciuitatem, & bona locupletum militibus in prædam donata. Ad nuntium tantæ cladis, Syracusanorum militum, quibus Sosis, & Dionysius duces præerant, agmen constitit, perturbatisq; animis quid agendum foret, consultabant. Deniq; consternati, ac penè ob sæuitiam Marcelli, quam veram esse fiducia incogniti delatoris effecerat, à Romanis alienati, ad Megaram vrbem, quæ prope Milliam amnem sita erat, deflexerunt, ac subinde ad Herbessum expugnādum contra Hippocratem, & Epicidem contendunt. Illi spe omni salutis amissa, ad vnicum euadendi consilium conuertuntur, milites longo vsu sibi magna ex parte assuetos, olearum cū ramis, alijsq; supplicibus indicijs obuij orant, vt inter numerum eorum se receptos tutentur, nec Syracusanis prodant. Quibus milites bono animo vt sint, atq; omnem sibi cum illis communem fortunam futuram sunt polliciti. Interim militum signa constiterant, atq; agmen pedes firmauerat. Sosis, & Dionysius quæ moræ causa esset ignari, castra ad procedendum vrgent. Cæterùm vbi Hippocratem, & Epicidem adesse, & in agmen ascitos resciunt: ad prima signa citatis equis pergunt, eosq; quòd cum hostibus

locuti,

locuti, ducumq; iniussu, suo agmini illos immiscuissent, acriter reprehendunt, deniq; comprehendi, & vinciri Hippocratem, & Epicidem iubent. Ad quorum vocem tantus extemplo à Cretensibus militibus contra duces clamor sublatus, & deinde ab alijs exceptus est, vt si paululum reprehensionibus institissent, actum de eis proculdubio fuisset. Iccirco salutis cupidi, incertiq; quo militum tumultus tenderet, Megaram, vnde profecti sunt, referri signa mandant, ac nuntios de præsenti rerum statu Syracusas mittunt. Non multo pòst Hippocrates, vt callido erat ingenio, fraudem his motibus addidit: literasq; Sosis, & Dionysij exercitus ducum nomine ad Marcellum confingit, easq; velut à militibus interceptas in concione in hanc sententiam recitat: Prætores Syracusani Marcello Sal. Rectè fecisti, quòd in Leontinis captis nulli peperceris. quin quoniam mercenarij milites seditionis plerunq; in vrbe, & in castris causam præbent, nec Syracusanis rebus quies vlla speranda sit, priusq̃ externorum agmen prorsus deleatur, nobis populoq; Syracusano gratum feceris, si eos, qui cum nostris collegis circa Megaram sunt, milites in tuam potestatem rediges, eorumq; supplicio Rempublicam nostram liberabis. Vale. His literis palàm lectis, vt sunt ad suspitionem, q̃ ad sinceritatem animi omnium inclinatiores, tantus furor militum animos incessit, vt ducibus inter tumultum metu dilapsis, in Syracusanos, qui in castris erant, irruerent. nec ab vllo temperatum foret, nisi Hippocrates, & Epicides ipsi commotæ à se rabiei obuiam issent, quos non misericordia, sed ne sibi in vrbem reditum præciderent, in furoris temperantiam coegit, qua & Syracusanos milites à cæde seruarunt, & eos maximo pignore sibi deuinxerunt. Post hæc militem vnum ex eorum numero nacti, qui in Leontinis circumsessi fuerant, subornant, eumq; Syracusas mittunt, qui multa de crudelitate, atq; auaritia Marcelli, cæterorumq; Romanorum Ducum in Leontinos exercita Syracusanis veluti à se coram spectata enarret, irasq; eorum concitet: ratus Romanos hac via in Syracusanorũ odium věturos. Ille Syracusas ingressus falsa pro veris disseminat, authorem nuntiumq; conuenientem se populo exhibet, vt pote qui visa, non audita affirmaret. Huic non modò apud plebem fides fuit: sed in curiam quoq; introductus Senatũ mouit. His rumoribus moti Syracusani, veriti, ne si Romani Syracusas ingrederẽtur, eadem quæ in Leontinos patrata memorabantur, & fœdiora committerent, vrbis portas Romanis clauserunt, easq; custodire cœperunt. Sub idem tempus Hippocrates, & Epicides velut ex composito cum seditioso militum agmine affuerunt, & per necessarios eorum, quos secum ducebant, in Hexapylum sunt recepti. Prætoribus non modò inuitis, sed & frustra ingeminantibus, obtestantibusq; patriam Tyrannorum satellibus proditam iri. Nam surdæ plebis animi adeo concitati erant, vt cum non minori intus vi, q̃ foris, Hexapyli portæ effringerentur, illis effractis milites quoq; omnes eodem irruperunt. Iamq; hostibus tradito Hexapilo: Acradina mox, quo Prętores, ciuesq; cõfugerãt, ab Hippocrate, & Epicide primo agminis impetu capitur. Deinde vrbis Prætores, prætor eos, qui inter tumultum fuga salutem sibi redemerant, omnes trucidantur. Et nisi nox finem fecisset, ad ciues etiam cruenta cædes, stragesq; peruasisset. Illucescente serui ad pileum sunt vocati, & carcere vi effracto omnes sunt emisi, atq; ita per confusam multitudinem Hippocrate, & Epicide in Præturam suffectis, Syracusæ vrbs, cui iam tumultuariè libertas affulserat, in antiquam seruitutem recidit. Cũ hæc Marcello, qui in Leontinis agebat, nuntiarentur: continuò cum copijs Syracusas profectus ad Iouis Olympij templum castrametatus est. Inde per legatos in vrbem Syracusanis nuntiat, se cum exercitu auxilium oppressæ ciuitati laturum adesse. Quibus Hippocrates, & Epicides, qui iam vrbe potiebantur, extra portam obuiam facti, ne vrbi appropinquarent, prohibuerunt. Cum Legati contrà non bellũ Syracusanis, sed opẽ, salutemq; à Marcello meditari respondissent,

cædemq;

cædemq; nefandam sociorum nunq̃ Romanos inultam passuros. Sed si eis, qui ad se perfugerunt, tutus in patriam reditus pateret, & cædis authores dedãtur, ac libertas, legesq; Syracusanis restituantur, nihil armis opus esse. Si ea non fierent, quicunq; fuerint in mora, bello delendos. Ad ea Epicides insolenter respondit, cum in manu Hippocratis & sua res Syracusanæ essent, si mandata ad se perferrẽt responsum habituros. Quod si Marcellus vrbem bello accesserit, experietur, quãtum intersit Syracusas, & Leontinos oppugnare. Hoc reponso legatis relictis portas vrbis clausit. Marcellus accepto Legatorum responso offensus, vt par erat, statim terra, & mari obsidere Syracusas, ac bello lacessere cœpit: terra ab Hexapilo, mari ab Acradina, qua orientem, ac meridiem respicit. Appius quidem terrestres copias Hexapilo admouit. Marcellus classem sexaginta quinqueremium omnifariam telorum, armorumq; genere instructissimam Acradinæ littori. Hoc itaq; belli apparatu Syracusas, sicut Leontinos proculdubio primo impetu expugnassent: nisi Archimedes omnia Romanorum consilia leui momento confregisset. Is enim non solum quicquid machinarum, ac armorum Marcellus vel à terra, vel à mari ad oppugnandam vrbem parabat, frustrabatur: sed & multa etiam monstra, ac mirabilia quædam opera ad terrendos hostes faciebat: quibus Marcellus ab vrbis oppugnatione, atq; ab omni armorum vsu abstinere compulsus est. Siquidem in terrestres copias extruxit à summo vrbis vsq; ad imum murum per inæquales ductum colles, quem omni tormentorũ genere instruxit, inter quæ quoddam eo seculo, atq; antè incognitũ machinarum genus disposuerat, quo in hostilia castra varia genera missilium, & immensæ magnitudinis saxa incredibili fragore, ac celeritate immittebat, contra quæ nullus omnino se tueri poterat. Quod si forte hostes ex vna vrbis parte ad aliam se diuertissent, contorquendo paulatim conferta agmina dissipabat. Aduersus naualem apparatum in eas, quæ procul stabant, naues, è multis muri partibus grauissimo globorum vibrato pondere nonnullas in profundum diffractas coegebat, quæ vero propius stabant, ferreis manibus, quas cathena muro allegauerat, iniectis, velut forcipibus quibusdã per proram in sublimè raptas in mare immergebat. Alias interioribus rotatas machinis cum magna nautarum strage scopulis illidebat. Vbi celsius interdum è mari suspensa nauis nunc huc, nunc illuc agitata horrendum præbebat spectaculum, quo ad erectis, prouolutisq; euacuata viris, remissaq; cathena, quæ fuerat suspensa, muris impegerat. Cum vero Marcellus super octo nauibus inter se iũctis ingẽtem parauisset machinam, quam ob musici instrumenti similitudinem sambucã appellabat, eamq; muro Acradinæ admouere parasset, Archimedes, primum, deinde alterum, mox tertium in eam decem talentorum ponderis saxum contorsit, quæ magnis fragoribus, & quodam tempestatis impetu irrumpentia, disiectis clauis, ipsius machinę basim dissipauerunt. Quo præterea Syracusani vulnere intacti tela in hostes ex tuto ingererent, murum a summo ad imum crebris cubitalibus ferme rimulis aperuit, ex quibus sagittis, scorpionibusq; modicis, occulti Romanos incessebant. Quod inuentum ad nostra ætatem emanauit. His Archimedis artibus elusus Marcellus, nauibus, & terrestribus copijs, vt abscederent è vestigio imperat: sed artem arte elusurus, noctu muros inuadere statuit, ratus Archimedis tormenta eminus tantummodo tela emictere posse, comminus vero cum ictus eorum interuallo careant, inefficacia fore. Archimedes tanq̃ hæc animo præuidisset, longè antea Hieronis impensis curaq; per multos annos omni tormentorum apparatu Syracusas instruxerat: quorum impetus pro spatij magnitudine & euagari longius, & propius offendere poterat. Quocirca cum Romani clanculum muro successissent, missilibus, lapidibusq; vndiq; è muro perinde atq; ad perpendiculum collabentibus, capite saucij obruebantur. Retrocedentes vero Romanos pro spatio locata iacula in vastũ emissa maximo impetu interficiebãt. Quo circa

ex occulto

ex occulto grauissime petiti Romani, non iam cum hominibus, sed cum Dijs sibi pugnare videbantur. Natura quoq;, situsq; vrbis magnopere obsessos adiuuabat. Nam moles, super qua extructa est vrbs, ita magna ex parte edita, ac procliuis est, vt non solum immissa, sed quæ etiam suo pódere tormenta prouoluebantur, grauiter in hostes cum clade inciderent. Id quoq; ad subeundum, difficilem arduúq; aditum, instabilemq; hostibus ingressum præbebat. Proinde Marcellus cum omnes suos conatus irritos esse videret, non esse vlterius cum Archimede pugnandum sæpius inclamitans, ab oppugnatione destitit, atq; obsidione solum vrbem arcere decreuit. Inde igitur cum tertia exercitus parte digressus, ad propinqua recipienda oppida, quæ in tanto rerum motu Carthaginensibus adhæserant, proficiscitur. Elorum maritimum oppidum, ac Herbessum per deditionem recipit. Dehinc Megaram vi cum cepisset, captam ad Syracusanorum terrorem funditus diruit. Dum hæc circa Syracusas fiunt; Himilcho Carthaginensium Dux, qui ad Pachynum cum classe consederat, Legatos ab Hippocrate recepit, vt q̃ celerrimè Carthaginem peteret, maioresq; equitum, ac peditum copias inde comparatas in Siciliam adueheret, si ea potiri cuperet. Ille recuperandæ Siciliæ cupidine accensus Carthaginem redijt. Vbi viginti peditum, equitum verò tribus milibus, ac duodecim elephantis coactis mox Siciliam repetens ad Heracleam apparatum omnem exposuit, quam intra paucos dies simul, & Agrigentũ recepit. Quo audito & cæteræ vrbes, quæ Carthaginensium studia nondum penitus intermiserant, ad pellendos è Sicilia Romanos exardescunt. Sed & Syracusani, qui durè obsidebantur, audito nouæ classis Punicæ aduentu, eodem desiderio flagrantes, ita inter se belli munera sunt partiti, vt Epicidem ad vrbis tutelam relinquerent, Hippocratem verò Himilconi iunctum aduersus Marcellum mitterent. Igitur Hippocrates cum decem milibus peditum, & quingentis equitibus Syracusis noctu egressus, per vacua Romanorum custodijs loca transiens, ad Accillas vrbem, vt Himilconi se iungeret, venit. Festinauerat antè Marcellus cum suis copijs Agrigentum, vt ibi Himilconem, cuius iam reditum per internuntios acceperat, præueniret. Sed cum Agrigentum occupatum ab illo cognouit, ob copiarũ paucitatem cum Himilcone concertare non est ausus, sed composito agmine in castra redijt, atq; Hippocrati sese circa Accillas munienti superuenit. Ille Marcelli inopinato accessu perculsus, ac metu disiectus, cum suo equitatu Acras vrbem cõfugit. At Marcellus repentè in peditatum eius Duce desertum irruens, omnem exercitum fregit, occiditq; ex eis hominum supra octo milia. Subinde eius victoriæ omine elatus, totam ferme Siciliam percurrit, ciuitatesq; à Carthaginensibus in Romanorum fidem redire fecit. Siculis, qui secum decertare sunt ausi, profligatis. Quibus strenuè gestis Marcellus Syracusas redijt. Himilco verò cum Hippocrate iunctus, Syracusas & ipse properans ad Anapim fluuium castra posuit. Quo etiam tẽpore Bomilcar Carthaginẽsiũ Dux cũ quinquaginta quinq; triremibus à Senatu in Siciliam missus, Syracusarum portum tenuit. Per idem ferme tempus triginta Romanorum naues in Siciliam traijcientes, legionem vnam militum Panormi prius, subinde ad Pachynum, exposuerunt. vbi Appius Marcelli collega cum parte copiarum erat. Qui legione noua accepta Syracusas statim nauigat. Himilco & ipse ne frustra assidens tempus tereret, quo Cartgaginensium partes tuentibus adderet animos, castra ab Anapi fl. mouens, Murgantiam petijt. Quam prodito à Murgantinis, interfectoq; Romano præsidio, recepit. Vbi magnam frumenti vim, ac omnis generis commeatum à Romanis conuectum reperit. Ad Murgantiæ defectionem erecti sunt & aliarum ciuitatum inconstantes animi: ita vt passim Romanorum præsidia aut arcibus excuterentur, aut à ciuibus prodita opprimerẽtur. Erat eo tempore in Enna vrbe L. Pindarius vir acer Romani præsidij Præfectus. Is cum tot proditionibus, defectionibusq; ciuitatum, ac cladibus

Romanorum

Romanorum præsidiorum admonitus, cum Ennenses etiam ad inconstantiã inclinatos cerneret, plus in se, q̃ in ciuium fide reponẽs, ne, qua deciperetur, instructa custodijs, & vigilijs, ac parata omnia habebat, nec ab armis, aut loco suo milites abire permittebat. Cæterum cum Ennenses Principes viri cum Himilcone clã de proditione pepigissent, viderentq; nullum sibi locum ad præstanda pacta relictum, omnemq; ad fraudem viam præclusam, apertè, ac palàm rem aggredi statuunt. Itaq; sibi portarum vrbis claues restitui deposcunt: quando vt liberi in societatem Romanis, non vt serui in custodiam traditi essent, alioquin libertatem vi se repetituros. Pinarius ad ea prudenter respondit: se præsidij præfecturã, clauesq; portarum, & arcis custodiam à Marcello Consule accepisse: easq; nec suo, nec Ennensium arbitrio habere, sed eius, qui commisisset. Ad Marcellum, qui non procul inde erat, legatos mitterent, penes quem omne ius, ac arbitrium erat, sibi verò, cæterisq; Romanis capitale esse præsidio decedere. Cumq; Ennẽses ad Marcellum missuros se negarent, & Pinarius cum lenitate, bonisq; verbis nihil agere cerneret, ad vim, fraudemq; illis intendendam se conuertit. Quocirca vt spatium ad rem patrandam haberet, responsum in sequentem diem ad frequens populi concilium remisit: quò intelligeret, publicum ne, an paucorum id votum esset. Quod cum ei Ennenses non detrectassent, ipse cum suis militibus in arcem se recepit, eosq; in quo vitæ discrimine constituti essent, edocet. Futurum illucescente ni ipsi ciuium consilia ferro, ac vi preuerterent, vt a Siculis non aliter, q̃ cætera Romanorum præsidia vna secum occupentur. Proinde ad arma parati signũ ad egregium, arduumq; facinus pro se, suiq; Ducis salute patrandum expectarent. Milites & Pinarij verbis, & suo periculo accensi ad depulsandam à se seditiosorum rabiem accinguntur. Sub lucem ad obsidenda itinera, claudendosq; Ennensibus exitus, super, circaq; theatrum turmatim consistunt. Congregata deinde Ennensium ad concionem multitudine: Pinarius ad theatrum conscendit, vbi quæ pridie responderunt, in publico repetit. Plebs paulatim primò, mox apertis vocibus, ac ferociter claues sibi reddi exposcit, quod si differatur: ad vim se conuersuros minãtur. Pinarius vbi ne ab ipso quidem minarum euentu rem procul abesse videt, dato (vt conuenerat) signo, suos strictis armis ad illorum cædem immisit. Tum Milites clamoribus repente sublatis, alij supernè in aduersam concionẽ, alij ad exitus theatri conferti obsistunt. Inde densis gladijs ad ciuiũ occisionẽ proruũt, atq; ita Ennenses vndiq; inclusi, alij super alios procũbũt, saucijs integri, viui mortuis accumulantur, truncisq; cadaueribus aceruos exaggerãt, si qui verò dilapsi sunt, passim per vrbẽ exangues occubuerũt, eoq; modo tota vrbs cædibus, ac sanguine referta, Ennensiũ cruore, Pinarijq; strenuo opere in Romanorum fide seruata est. Marcellus vbi rẽ audiuit, factũ probauit, prædamq; militibus concessit. Ea clades ipso ꝓpè die totã Siciliã peruasit. Quã cædẽ nefandã Siculi, qui ante dubij in fide fuerant, vti nõ hominũ tantũ, sed Deorũ Cereris, & Proserpinæ sedẽ, fœdusq; violatũ execrati, præsumpta contra Romanos indignatione, ad Pœnos defecerunt. Hippocrates, & Himilco, qui ab Ennensibus ad Romani præsidij delendũ consiliũ acciti fuerant, audito miserorũ interitu ille Murgantiã, hic Agrigentũ sese recepit. Marcellus verò retro in Leontinos redijt: frumentaq;, & cõmeatus alios in castra cõnexit. Subinde Appio collega Romã ad Consulatũ petendũ misso, Quintũ Crispinũ in eius locũ classi, castrisq; præfecit. Hyeme verò imminente ad Leõtiã locũ quinq;. p. m. ab Hexapilo dissitũ, hybernacula ædificauit, cõmunijtq;. Post hæc initio veris cũ Syracusas nec viribus ob sitũ, nec fame, quam liberi propè à Carthagine commeatus alebant, domandam iri cerneret, ne quid inexpertũ relinqueret; per transfugas Syracusanos nobilitate præcipuos, quos in castris habebat, vrbis defectionẽ tentat. Proinde per hos colloquijs ciuiũ aios probare, fideq; dare, si tradita foret vrbs liberos Syracusanos oẽs, ac suis legibus vsuros ꝓmittit.

Cæterum cum aperta loquendi facultas deesset, quia multorum animi suspecti curam in omnium actiones, oculosq;, nequid proditionis admitteretur, conuerterant: tandem exulum seruus vnus pro transfuga in vrbem intromissus, paucos tentat. Illi huius instinctu flexi in piscatoria quadam naui sub retibus ad castra conuecti, cum transfugis colloquuntur. Eodem pacto alij, & alij admissi, octoginta consilij participes fiunt, omniaq; ad vrbis proditionem necessaria componunt. Erat Attalis Syracusanus homo prædiues. Is cum forte fortuna Syracusanorum cladestinum tractatum cognouisset, indignatus rem sibi creditam non fuisse, eam ad Epicidem defert, coniuratoresq; indicat. Epicides proditores captos diuersis prius cruciatibus confectos ad lanienam tradidit. Marcellus hac via clusus aliam nanciscitur. Agebatur forte inter Marcellum, & Epicidem de Damasippo Spartano redimendo, qui ad Philippum Macedoniæ Regem ex Syracusis legatus pro auxilijs implorandis naui missus, in Marcelli classem inciderat, captusq; in eius potestatem venerat. Quem cum Epicides cuperet redimere, & Marcellus ei annueret, quod tum Aetolorum, quorum socij Spartani erant, Romani amicitiam affectabant; eius rei gratia inter Romanos, & Syracusanos frequentiora colloquia fieri fuit necesse. Ad quæ medius, oportunusq; vtrisq; locus portus Trogilorum propter turrim Galeagram delectus est. Eò cū sæpius Romani cum Syracusanis tractaturi accessissent: vnus eorum iuxta turrim murum contemplatus, eius altitudinem coniectura permensus est; qui vel mediocribus scalis superabilis, atq; ascensu peraccommodus videbatur; quod statim Marcello indicat. Sed cum locus, vel ob id, quod accuratius custodiebatur, temere adiri non posset: occasionem quæri placuit. Erat adhuc Syracusis seruus ille transfuga coniurationis prioris internuntius. Is Dianæ festum per triduum in vrbe multa ciuium, atq; ipsius Epicidis licentia vino in plebem per capita distributo, celebrari significauerat. Is vbi sacrum id adesse accepit, oportunitatē sibi oblatam nequaq̃ omisit. Ipso itaq; Dianæ die epulatis, vinoq; satiatis oppidanis, primo noctis tempore, quo durior defatigatos, ebriosq; ferè somnus occupat: scalas, quas ad id in occulto parari fecerat, proferri iussit, & mille ferme milites armatos per silentium in muros deduxit. Qui intrepidè custodes primùm in turribus vino, somnoq; sopitos, complures in cubilibus interfecerunt, atq; ita ad Hexapilon peruenerunt, vbi ex composito tuba signum datur, quo Marcellus statim cum maiori militum agmine secutus affuit. Prope Hexapilon posticus erat, eo subita vi refracto, vndiq; non iam furtim, sed aperte milites Romani ingressi ad Epipolas frequentem custodijs locum perrexere. Syracusani custodes, vbi Romanorum ad Epipolas ascensum conspexere, & tubarum cantum, clamoremq; tenentium muros audiuere, metu dilapsi alij aliò diffugiunt. Inter hæc multitudo pauere cœpit, cuius magna pars & metu, & mero grauata quid in vastæ magnitudinis vrbe mali esset, ignorabat. Illucescente Marcellus cū omnibus copijs vrbē ingressus ciues excitat, atq; ad arma capienda, opemq;, si quā possent, iam captæ prope vrbi ferendā, prouocat. Epicides statim ab insula, citato agmine affuit, ratus primū paucos Romanorū custodū ignauia in vrbē paulatim excurrisse, sed vbi Epipolas, & cætera circum loca hostilibus armis teneri vidit, hostibus nonnihil missiliū iactu lacessitis, retro in Acradinā abijt, veritus ne inter tumultū intestina aliqua fraude à tutioribus locis exclusus, Acradinæ, atq; insulæ clausas inueniret portas. Marcellus deinde mœnia ingressus, vbi ex superioribus illis locis, Hexapylo nimirū, & Epipolis (quibus vrbs ipsa oīs Tycha, Acradina, Neapolis, & Nason pulcherrimo, ac patentissimo prospectu subijcitur) vrbē oīum ferè illa tēpestate magnificentissimā, ac opulentissimā captā, sibiq; subiectam, ac mox ruituram vidit, casum eius lugubrem miseratus fletum cohibere non potuit, tum tantæ victoriæ gaudio, tum eiusce vrbis veteri fama, ac potentia, qua Atheniensibus terra, mariq; deuictis

deuictis, Atticas classes, duosq; eorũ clarissimos Duces numeroso cũ exercitu deleuerat, quæq; bella cum Carthaginensibus ingẽti cum victoria gesserat. Offerebant, sese etiam ei tot Reges Gelo, Thrasibulus, duo Dionysij, Pyrrhus, Agathocles eorũq; potentia, atq; recentissima Hieronis Regis, totq; eius erga populum Romanum beneficiorum memoria. Quæ omnia vti commiserationem victori ingerebant, ita priusq̃ belli signa Acradinæ admoueret, effecere, vt Syracusanos, qui inter Romanorum præsidia erant, præmiserit, qui alloquio leni pellicerẽt ciues ad dedendam sibi vrbem. Sed cum per transfugas Romanorum, qui Acradinæ portas, murosq; custodiebant, quibus nulla per conditiones veniæ spes erat, qui à Marcello fuerant missi, nec ad muros, nec ad alloquium aditum reperirent, Marcellus vbi irritum vidit inceptum, ad arcẽ Euryolum, qui tumulus est in extrema vrbis parte, imminens viæ, qua in agros itur, ac percommodus ad excipiendos commeatus, ex mediterraneis Siciliæ locis signa referri iussit. Præerat Euryolo Philodemus Argiuus ab Epicide præfectus, ad quem Sosim vnum ex interfectoribus Hieronymi ad deditionẽ hortandũ Marcellus misit. Philodemus vafri vir ingenij ad deliberandum tempus à Sosi sumpsit eo animo, vt Romanus exercitus ab Hippocrate, & Himilcone, qui cũ castris ad Euryolum propediem expectabãtur, his inducijs cõcluderetur. Marcellus eius, quę re vera erat, vafriciei suspitione motus, inter Neapolim, & Tycham pro mœnibus castra metatus est. Ad quẽ mox legati ab alijs vrbis partibus cum infulis, & velamentis venerũt precãtes, vt ab incendijs, & cæde abstineretur, quod & impetrarunt, nisi quòd inuitus pene, ac coactus, bona tantum, ac prædã militibus concessit: ingenua verò, aut libera corpora constuprari, aut occidi, aut deniq; attingi vetuit: nec Syracusanorum quempiã in seruitutem redigi omniũ ex sententia edicto publico statuit. Atq; ita castris præsidio munitis, milites in Tychã, & Neapolim irruũt, refractisq; foribus vrbẽ omni terrore, ac tumultu perstrepẽtẽ ingressi a cæde quidẽ abstinuere, sed quicquid bonorũ diuturna, atq; antiqua fœlicitate congestũ fuerat, momento tẽporis diripuere. Inter hæc & Philodemus omni auxilij spe frustratus fide accepta vt incolumis ad Epicidẽ rediret, arcem Romanis tradidit. Bomilcar etiam Punicæ classis Dux, qui in portu Syracusano cum classe diu stationes tenuerat, relictis socijs, ac quinquaginta quinq; nauibus, noctu cum trigintaquinq; triremibus in fugæ modum, magna tẽpestatis vi superata, Carthaginẽ profectus est, Senatumq; in quo statu res esset Syracusana edocuit, quem ipsum (accepto nuntio) Carthaginenses continuò centum cum nauibus Syracusas remisere, quem multis donis Epicides ex Hieronis gaza prosecutus est. Marcellus interea Tycha, Neapoli, & Euriolo firmissimo præsidio munitis, Acradinam ternis castris per idonea loca dispositis circunsedit: ratus ad inopiam rerum oĩum ciues reductũ. Cumq; aliquot diebus vtrinq; stationes quieuissent: Hippocrates, & Epicides vno simul tẽpore pluribus vijs hostes sunt aggressi. Hippocrates castris ad magnum portum cõmunitis, signoq; ijs dato, qui Acradinam tuebantur, castra Romanorum vetera, quibus Crispinus præerat, adortus est. Epicides eruptionem in Marcelli stationes fecit. Bomilcar etiam cũ Punica classe littori, quod inter vrbem, & Romana castra erat, applicata, ne Crispino quid præsidij a Marcello summitti posset, impedijt. Vtrobiq, prosperè est à Romanis dimicatũ. Nam Crispinus Hippocratem non solum repulit, sed & trepide fugientem insecutus est. Marcellus verò Epicidem primò in vrbem compulit. Deinde nequid in posterum à repentinis Syracusanorum incursionibus Romani offendi possent, satis prouidè munitiones extruxit. Dum eo statu esset bellum, autumni tempore, pestis sæua tam extra, q̃ intra vrbem subsecuta est. Quæ paulatim p vtraq; castra repẽdo, deinde in tãtã perniciẽ peruasit, vt cũ multis diu fletibus deplorata vtrobiq; quotidiana fierẽt funera. Postremo cõsuetudine mali tãta feritas aĩos subintrauit, vt nõ modo nullis lachrymis, iustisq;

mortuos prosequerētur, sed ne efferrētur, aut sepelirentur quidē. Quo euenit, vt mortui ægros, ægri incolumes & metu, & tabe, ac demum pestifero odore lethaliter conficerent. Pleriq; morbi horrore sine societate hostium stationes ingressi ferro mortem quærere, q̃ luis contagione fœtidè interire maluerunt. Fuit tamen ea intemperies Pœnis perniciosior, quòd illi sub diuo excubabant, qui ad vnum penè omnes contacti cum ipsis Ducibus occubuere. Ex Carthaginensium verò exercitu Siculi vt primùm ex infecto cœlo morbos prouiderūt: in suas quisq; vrbes in propinquum pro salute transmigrarunt. Quo Marcellus veritus ne sui aut deficerent, aut perirent omnes: castra in vrbem transtulit. Vbi & vmbra, & tecto refoti leniorem sensere valetudinem. Interea Bomilcar iterum cum classe Carthaginem profectus sociorum fortunam Senatui exposuit: Romanos Syracusis inclusos facilè capi posse, si Carthaginenses paululum adniterentur. Qua spe motus populus eundem denuo cum centum & triginta triremibus instructissimis, & septuaginta onerarijs cum commeatu, cæteroq; belli apparatu in Siciliam remisit. Sed cum Euro ab ortu sæuiente Pachynum superare nequiret, moramq; ob id ibi trahere cogeretur: fama eius aduentus ad Romanos, Syracusanosq; delata, Romanis quidem metum incussit, Syracusanis veri gaudium attulit. Epicides veritus ne Bolmicar Africam vento impellente repeteret, Polycleto, Philistione, ac Epicide, cui Sydori cognomentum erat, mercenariorum Ducibus in Acradina, & Insula relictis, ipse ad Bomilcarem nauigat: eumq; extemplo vt fortunam naualis prælij experiri vellet, perpulit, à qua non quòd esset, aut viribus aut numero nauium inferior, sed quod venti prosperiores Romanæ, q̃ suæ classi afflarent, abhorrebat. Marcellus porrò nihil cunctatus classem suam q̃q̃ numero nauium imparem contra Punicam ad Pachynum mittit. Bomilcar cadente Euro, quo facilius Pachynum superaret, vehementioriq; impetu in Romanam classem ferretur, in altum mouit. Quo viso Romani ex sua etiam statione soluentes aduersus eum cursum dirigunt. At ille tanta animorum promptitudine conterritus fugam arripuit, Siciliamq; præteruectus Tarentum petijt, onerarijs in Africam remissis. Tū Epicides vt Carthaginensium classem aufugisse vidit, omni spe destitutus Syracusas iam ex magna parte captas redire noluit. Sed Agrigentum nauigat: vbi præstolari magis rerum euentum, quam aliquid moliri statuit. His per internuntios cognitis, Siculi qui Acradinam, & Insulam sub Præfectis ab Epicide relictis tutabantur, explorata prius Syracusanorum, qui obsidebantur, voluntate, legatos de conditionibus dedendæ vrbis ad Marcellum mittunt. Quibus cum responsum fuisset, si vrbem saluam esse cuperent, tres Epicidis præfectos interficerent: statim Syracusani vna cum Siculis impetu facto Polycleto, Philistione, & Epicide trucidatis Prætores nouos creant, ex quibus legatos pro pace ad Marcellum mittunt. Hi coram illo Hieronis in populum Romanum studium, & beneuolentiam primùm testati, excusataq; Hieronymi stultitia, Hippocratis, & Epicidis fraudem, per quam a Romana societate per vim potius abstracti, q̃ animo alienati fuissent, ordine exponunt. Deniq; satis, superq; eū habiturū, si quicquid gloriæ Syracusani terra mariq; adepti essent, sui triūphi titulo ascriberet, ꝑponentes, orabāt supplices, vt miseræ deinceps ciuitati parceret, quæ ab eo seruata, & in familiæ clientelā recepta, multo maiori laudi sibi futura esset, q̃ si excideretur. Benignè proculdubio à Marcello audita fuisset legatio; nisi in vrbe seditio recens exorta impedimētū præbuisset. Trāsfugę nanq; Romani, qui in vrbe erant, veriti ne a Syracusanis Marcello proderentur, mercenarios primum milites ad suum metum coniunxere, factaq; conspiratione iunctis viribus, quas mortis pauor terribiliores fecerat, in ciuitatem prorumentes Prætores primum, mox Syracusanos quoscunq; sors obtulit, cædūt, eorūq; bona populātur. Quibus interfectis, & direpta vrbe, ne sine ducibus imbecilliores essent, sex Præfectos instituūt; tres, qui Acradinæ, totidemq;,

qui

qui Insulæ præsint. Erat ex tribus Acradinæ præfectis Mericus Hispanus genere vnus. Is contribulis cuiusdam Romanorum militis ad eum dedita opera missi pollicitationibus pellectus, Acradinam Marcello traditurum per germanum suum spondet, & vt à proditionis suspicione commilitonum animos auerteret, prohibuit de cetero vltro citroq; legatos commeare, ac custodias attẽtius seruari iussit, & præfectis (collegarũ assensu) oportuna in Acradina, & Insula loca diuisit. Cũq; sibi ab Arethusa fonte ad ostium vsq; magni portus vrbs tuenda contigisset, confestim vt id Marcellus sciret operam dedit. Ille nocte intempesta nauim onerariam vnam cum quadriremibus armatis remulco ad Insulam trahi, atq; in regionem portæ Arethusæ proximam milites exponi iubet, ac publico edicto cauit, vt Archimedes inter capiendam vrbem seruaretur. His paratis, illucescente Marcellus cum omnibus copijs mœnia Acradinæ tanta vi aggreditur, vt non solùm eos, qui Acradinam tenebant, contra se conuerteret, sed ab Insula quoq; armatorum agmina ad obsistendum concurrerent, relictis stationibus suis ad vim Romanorum arcendam. In hoc rerum tumultu Romanæ iam instructæ naues ad Arethusam armatos exponunt. Hi ex improuiso semiplenas Insulæ stationes per apertam eis à Merico portam ingressi insultant, nec nimio labore insulam trepidatione, ac fuga custodum desertam, capiunt. Mericus initio certaminis Romanis se miscuit, ac residuum Insulæ illis tradidit. Marcellus vt captam Insulam, nec aliud q̃ Acradinam sibi vincendã superesse cognouit, receptui cecinit. ne gaza regia, cuius maior fama, q̃ res erat, diriperetur. Porrò suppresso eo pacto militum impetu, Syracusani, qui Acradinam habebant, liberi metu, portis apertis legatos ad Marcellum mittunt, qui salutem sibi, liberisq; solùm deposcerent. Acradina capta, Marcellus Quæstorem cum præsidio in Insulam ad regias opes recipiendas emittit, quæ acceptæ in ærarium transiere, ac tum vrbem, qua parte intacta adhuc erat, militibus diripiendam concessit. Ita Syracusæ tertio prope anno, q. obsideri cæperant, captæ direptæq; sunt. In quibus tantum prædæ, quantum vix capta postmodum Carthagine, repertum memoratur. Præcipuè autem in tanta hominum clade Marcellum Archimedis casus affecit. Is enim intentus formis, liniamentisq;, quas in tanto captæ vrbis, ac diripientium militum discursu, tumultuq; in puluere descripserat, non palantes Romanos, non captam vrbem animaduertens, dum à milite captus, vt ad Marcellum se sequeretur, mandata recusaret, donec rem inceptam adhibita demonstratione perfecisset, ab ignaro milite in iram conuerso confossus cecidit. Pleriq; eum tradunt cum Romanum militem suspenso in suam necem gladio conspiceret, orasse, ne se interficeret, priusq̃ rem inuestigatam absoluisset. Sunt præterea, qui scribunt ei ad Marcellum ferenti sphæras, angulosq;, atq; alia quædam mathematica instrumenta, quibus solis magnitudinem ad aspectum accommodare solebat, Romanos milites occurrisse, qui aurum vase eum portare arbitrati statim ipsum ibidem necauere. Id non ægerrimè modò Marcellum tulisse veteres prodiderunt, sed etiam interfectorem perinde fuisse execratum, ac si in Deorum aliquem sacrilegas manus intulisset: cæsiq; sepulturæ curam habuisse, illiusq; propinquos, ac necessarios honoribus cumulasse, sphæra cylindro ambita eius sepulchro, vti suis vltima voluntate præceperat, cum quæstione imposita. Ex continenti firmamento ad contentum quænam esset excessus proportio. Captis Syracusis legationes omnium ferè ciuitatum ad Marcellum conuenere, quæ omnes leges à Romanis acceperunt, ac tum demum Romani, qui nullum clementiæ, aut vrbanitatis prorsus exemplum in eũ vsq; diem de se Siculis, exterisq; gentibus præbuerant, Græcis declararunt, quantũ iustitia, & æquitate vigerẽt. Marcellus enim tota Sicilia potitus ciuitates ferè singulas pluribus donarijs, ac beneficijs decorauit, q. bus deuincti Siculi ĩ omni ferme vrbe equestrẽ benemerẽti principi ĩ foro statuã

erexerunt. In ea Syracusarum parte, quæ Insula est, quæq; ætate mea sola incolitur, Marcellus deinceps neminem Syracusanum habitare voluit: tum quòd eius loci talis situs sit, vt vel pauci eum defendere possint. vnde Romanos exercitus sæpe ante excluserát, deuicerantq;. tum quòd commodissimus ibi nauibus ex alto mari aditus sit. Remanserant Marcello non paruæ reliquiæ belli. Siquidem Epicides, & Hanno Carthaginensium Duces, & Mutines genere Afer in locum Hippocratis demortui suffectus vir impiger, & qui sub Annibale militarem artem didicerat, circa Agrigentum cum copijs erant. Hi audita Syracusarum expugnatione, communi consilio Mutini collegæ, milites Numidæ auxiliares vt darentur, quibus contra Romanos egrederetur, decreuerunt. Is copijs assumptis Romanorum agros adeo excursionibus, populationibusq; vexauit, vt Carthaginensium socios vel hoc vno modo in fide retinuerit: ita vt nō in alio illorum spes, q̃ in hoc vno consisteret. Post hæc coniunctis viribus tres Duces Agrigento egressi ad Gelam amnem castra posuerunt. Quod vbi Marcellus percepit, in eos iusto exercitu stipatus proficiscitur, ac quatuor. p. m. longè ab eis consedit, prestolaturus ibi quid hostes vel agerent, vel pararent. Mutines de Marcelli aduentu certior factus, continuo traiecto. fl. stationibus ingenti cum terrore, ac tumultu inuectus, postridie prælio propè iusto intra munimenta Romanos compulit. Interea trecenti Numidæ exorta seditione è castris Heracleam diuerterunt. Mutines ea nouitate repressus, ad mitigandos, reuocandosq; suos Heracleam contendit, monens interim Epicidem, & Hannonem ne se absente cum Romanis dimicarēt. Verum Hanno, & Epicides Mutinis consilium aspernati, ad gloriam, quàm ad obedientiam paratiores, cum copijs Gelam transgressi in aciem contra Marcellum exierunt. Marcellus indignum arbitratus terra mariq; actis Carthaginensibus cedere, arma extemplo parari, & signa efferri iubet. Dum Romani ad bellum se instruunt: decem Numidarum equites ex Pœnorum agmine tumultuario cursu clā ad Marcellum conuolant: seditionem trecentorum commilitonum, eorumq; ad Heracleam, simul & Mutinis ad eos reuocandos accessum annuntiant, atq; Numidas omnes, & duos copiarum duces gloriæ Mutinis obtrectantes in bello futuro quieturos Marcello promiserunt, ac subinde ad exercitum secretò redeunt, gens fallax, & quæ fidem aliàs antè seruare nescijt, eam iam in sui perniciem præstitit. Marcellus eo nuntio accepto sine cunctatione hostes parato cum milite adortus paruo labore superat. Nam ad primum certaminis clamorem, impetumq;, Numidæ, qui in cornibus erant, in concursu, vt Marcello promiserant, à cædendis hostibus abstinuerunt. Quo viso Carthaginenses in terga compelluntur. Numidæ & ipsi, vt proditionem velarent, fugæ parumper comites, tandem, cum milites omnes Agrigentum trepidi petijssent: ipsi sceleris conscij metu quoq; futuræ obsidionis adducti, in proximas ciuitates passim dilabūtur. In hac vltima Marcelli in Sicilia pugna multa Carthaginensium milia sunt cæsa, pleraq; capta, capti quoq; & octo elephanti. cum quibus deinde Marcellus victor Syracusas regressus est. Post hæc cum Engion vrbs totis adhuc animis ad Carthaginenses inclinaretur: Nicias in ciuitate vir princeps, & Romanorum studiosus, vt ciues suos ab instituto deflecteret, palàm pro suggesto intrepida voce Pœnorum vecordiam increpabat. Quo commoti Engiates cum authoritas hominis simul, & potentia, cum à cæde defenderet, vinctum saltem Carthaginensibus tradere decreuerant. Ille cognita coniuratione, cum clausos sibi omnes vrbis exitus, nec euadendi viam videret, clandestinam circa se primum custodiam disposuit: mox palam in Materas Deas veluti importunus, ac mente captus obloqui, & pleraq; aduersus earum fœdo errore creditam diuinitatem, efferre cœpit. Cumq; ad eum comprehendendū aduersarij se parassent, corpus repente lymphato similis ad terram demisit. vbi paululum immoratus, magno omnium stupore, caput postea attollens, voce sub

tremula,grauiq; circumagitans, acutum paulatim sonum protendit, quo horrorem toti etiam circum populo incussit. Deinde abiecto amictu,& tunica interula conscisa, seminudus ad theatri fores furibundus exiens, Materarumq; numine correptum se inclamitans, cursu festinabat. Engiates Dearum ira id fieri arbitrati religionis ergò ipsum neq; attingere, neq; remorari audebant. Ita Nicias lymphatum mentitus, liberq; extra vrbis portas euasit, vbi nullo deinceps furoris clamore, vel insanientis impetu est vsus. Coniux Niciæ artis conscia,assumptis filijs primùm in Dearum templum supplex,subinde virum erranté quæsitum exire simulans,nemine obstante tutò & ipsa ex vrbe discessit. Deniq; loco,qui inter eos conuenerat,à viro expectata vnà Syracusas ad Marcellum sunt profecti,à quo magnis honoribus excepti agri quoq; plurimum accepere. Marcellus postea capto Engio cum Ciues omnes prius vinciri,deinde ad vltimum supplicium educi iussisset,Nicias patriam miseratus suis ipse lachrymis, à Marcello ciuibus,& in primis aduersarijs veniam impetrauit. Marcellus tanta victoria fœlix ciuitates penè omnes maximis beneficijs extulit,illisq; leges dedit,& Catanæ gymnasium artium liberalium celeberrimum condidit. Porrò confecto magna ex parte Siculo bello, totaq; iam Insula subacta, Sicilia excessurus,plurima, eaq; pulcherrima ex Syracusis signa detraxit, quæ ad sui triumphi spectaculum, & ad Romanæ vrbis ornamentum,quæ nihil antea aut lasciuum,aut luxuriosum vel habuerat,vel nouerat,secum Romam comportauit. Quo effectum est, vt inde primùm Romani mirari Græcarum arcium opera cœperint, quibus,ad portam Capenam dedicata à M.Marcello templa,excellentissimè decorata postea visebantur, & ad Pantheon hucusq; capita columnarum Syracusis euecta cernuntur. Statuas præterea,ac tabulas complures ex istorum numero in Samothraciã ad Deos, quos Cabiros appellabant,delatas,ex Marcelli statua ibi in æde Palladis erecta per apertam inscriptioné constabat. Quamobrem non defuerunt, qui in Marcello religionem desiderarent: eo maximè, quòd non homines tantum, sed Deos etiam perinde,ac captiuos spoliasset,& in triumphum egisset. Cui accessit & alia culpa,quòd assuetú bello,rebusq; rusticis populú Ro.minimè lautú, luxu magis, ac otio refersisset. Parum abfuit, quin aduersantibus inimicis triumphus ei negaretur:tum ob eas,quas diximus, causas,tum quia nõnulla adhuc in Sicilia populo Ro.acquirenda restabant. In Albano tamen monte triumphum eo, quo decuit, ordine,ac celebritate obtinuit. Vnde postridie ouans vrbem ingressus est, multamq; præ se prædam in vrbem conuexit. Præcedebant cum simulacro captarum Syracusarum catapultæ,balistæq;, & omnia alia instrumenta belli, & pacis diuturnæ,regiæq; opulentiæ insignia,argenti,ærisq; affabre cælata vasa, & pretiosæ vestes, ac multa nobilia signa,quibus inter primas Græciæ vrbes Syracusæ ornatæ fuerant. Punicæ quoq; victoriæ signum octo ducti elephãti, ad quæ non indigniori accessere spectaculo cum coronis aureis præeuntes Sosis Syracusanus, & Mericus Hispanus bene in ea victoria de populo Ro.meriti. His duobus ciuitas data, & quingenta iugera agri solidi in agro Syracusano,vel Regio, vel hostium populi Romani, & ædes eis, Syracusis, cuius vellent eorum,in quos belli iure animaduersum esset, deligere concessum est: Merico verò, Hispanisq;, qui cum eo transierant,vrbé,agrosq; in Sicilia ex his,qui à populo Romano defecissent,vbi eis visum est,largiti sunt. Indigemino,per quem ad transitionem Mericus est illectus, in eisdem finibus quadringenta iugera agri decreta. Marcellus autem cum quarto à Senatu Consul creatus esset,& Sicilia prouincia,& classis administratio rursus ei obuenisset:ex Syracusanis quidam, qui ab eius aduersarijs persuasi Romam ierant, de eo querebantur,quòd vrbem,templa, & priuatos contra fœdera, ac societatis iura depilasset: proinde si eò iterum cum imperio redijsset: se non modò suam quemq; patriam, sed Siciliam totam relicturos affirmabant, quippe quòd aut

obrui

obrui Aetnæ ignibus, aut freto mergi satius Siciliæ foret, quàm sacrilego rursus Marcello dedi. Auditis & illorum querelis, & Marcelli defensione: tametsi Marcello sententia adiudicaretur, actoresq; merito condemnarentur: permutationem tamen prouinciarum fieri placuit: & Marcello Italia, Sicilia Leuino est demandata. Cum deinde Marcellus ex Syracusanorum manubijs Gloriæ, atq; Virtutis templum Romæ dedicare vellet, à Pontificibus est inhibitus, negantibus duos Deos vnam ædem habere posse, quare alteram tantùm sub virtutis nomine priori coniunctam, qua illi patebat aditus, condidit. Statutum quoq; perpetuò Syracusis est, vt quoties aut ipse, aut quispiam ex eius posteris in Siciliam traijceret, obuiā ciues coronati procederent, ac sacrum diem illum celebrarent. Clarissima eius progenies ad Marcellum vsq; Cæsaris Augusti nepotem propagata est. Quem Octauia Cæsaris soror ex. C. Marcello suscepit. Post decessum Marcelli ex Sicilia Punica classis cum octo peditum, & tribus equitum Numidarum milibus vicinas Syracusis vrbes adorta: ad se Murgentiam, Hyblam, Manellam, & ignobiliores quasdā alias vrbes, pertraxit. Postmodū vero Præfecto Mutine pœni vagi per totā Siciliam sociorum populi Romani agros vrebant. Romanorum exercitus, tum quòd cum victore, cui militiæ, malorumq; participes fuerant, ad triumphi etiam partem vocati non fuissent, tum quòd in oppidis hybernare interdicto prohiberentur, adeo exacerbati erant, vt non solum ad hostes reprimendos segniores essent, sed magis eis etiā author, q̃ animus ad seditionem deesset. Hos tamen motus aliquandiu. M. Cornelius Prætor, militum animos nunc consolando, nunc castigando compescuit, ciuitatesq; omnes, quæ defecerant, ad deditionem redegit, atq; ex his Murgantiam Hispanis, quibus vrbs, agerq; ex Senatusconsulto debebatur, attribuit. Posthæc Leuinus Consul, cui Sicilia Prouincia à Senatu delegata successit, iam magna parte anni circumacta, in Siciliam à veteribus, nouisq; socijs, satis expectatus venit: atq; res Syracusanorum inconditas composuit. Sed cū Agrigentini omnem in Mutine cum Numidis spem repositam haberent, quòd per totam Siciliam solus ferè ex socijs Romanorum ingentiores ageret prædas & ab hostibus nullo pacto prohiberi posset, Hanno præclaras eius res gestas inuidens, adeo in eum exarsit odio, vt Præfecturam Mutini ereptam, filio suo contulerit, ratus cum ea, authoritatem Mutinis inter Numidas filium excessurum. Sed longè illi aliter euenit. Siquidem muneris priuatio veterem erga Mutinem beneuolentiam maiorem in modum auxit, qua confisus Mutines repulsam iniquiori ferens animo adeo à re Punica alienatus est, vt confestim occultos ad Leuinum de tradendo ei Agrigento nuntios miserit. Per hos itaq; data fide, compositoq; rei gerendæ modo, portam vrbis, quæ ducit ad mare, pulsis inde, cæsisq; custodibus, a Numidis occupari facit, per quam Leuinum Cōsulem cum toto Romanorum exercitu in vrbem introduxit. Cumq; in medium forum ingresso Romanorum agmine, magnus Agrigentinorum tumultus emanasset. Hanno nihil minus, q̃ de proditione suspicatus, ad comprimendam castrensem, quam arbitrabatur, seditionem processit. Sed vbi multitudo ei maior, q̃ Numidarum, eminus est visa, & Romanorum clamor satis sibi ex consuetudine percognitus ad aures peruenisset, anteq̃ ad teli ictum veniret, fugam capessit, atq; per oppositam vrbis portam cū Epicide, & paucis emissus, ad mare peruenit. vbi nactus peroportunè paruum nauigium relicta Romanis Sicilia, de qua per tot annos acerrimè certatū erat, in Africam traiecit. Authores tamē habeo, qui de Hannone capto simul, & cæteris tum Siculis, tum Pœnis viris nobilitate clarissimis Leuinum Romam reuersum triumphasse scribunt. Cæteri vero Pœnorum, Siculorumq; milites, quorum ingens erat turba, metu perculsi, intentatoq; certamine cum cæsi in fugam intra vrbem ruerent, clausisq; meatibus exire prohiberentur, circa vrbis portas omnes sunt cæsi. Vrbe recepta, Leuinus Consul eos, qui capita rerum Agrigenti

erant,

erant, virgis primùm cædi, mox securi percuti iussit. Reliquos verò, prædamq; omné vendidit, pecuniamq; inde collectam Romam in ærarium misit. Agrigentinæ cladis fama cum Siciliam inuasisset: omnia repente ad Romanos inclinauit. Prodita breui tempore viginti oppida, sex vi capta, quadraginta deditione voluntaria in fidem Romanorum venerunt. Quarum vrbium Principibus Consul pro cuiusq; merito præmia, pœnasue exoluit. Siculos deinde positis armis ad agros colendos coegit, vt Sicilia non incolis modò suæ fertilitatis fructum penderet, sed Romæ quoq;, ac Italiæ annonam præberet, prout sæpe præstiterat. Supererant adhuc in Sicilia quatuor hominum milia ex omni colluuione mixti, exules, obærati, qui cum in ciuitatibus, quibus erant adstricti, suis legibus vixissent, postq̃ eos ex varijs causis aut morum, aut fortunæ similitudo coniunxerat, in Agathyria vrbe per latrocinia, ac pleraq; alia facinora vitam ducebant. Hos Leuinus nequaq̃ in Sicilia relinquere statuit, ne nouandis rebus, & rapto viuere assueti, insulam iam pacatam aliquando ad seditiones renouarent. Eos igitur Rheginis noua pace coalescente ad populandum Brutium agrum transmisit. Ita Sicilia, omni parte superatis hostibus, in ditionem populi Ro. deuenit, erat tum annus à condito mundo. 4990. & ab vrbe condita circiter. 550.

DE BELLO SERVILI, ET ALIIS MOTIBVS, QVI IN SICILIA IMPERANTE POPVLO ROMANO SVNT EXORTI. CAPVT SECVNDVM.

SVBACTA Sicilia, prima Romani imperij prouinciarum facta est, quam vel eo nomine Resp. Romana ab initio semper magnifecit: eáq; principio per Prætores regi, postea committi Præsidibus, demum a Cõsularibus administrari voluit. Messana, & Taurominium fœderatæ erãt cum Romanis ciuitates: liberæ verò, atq; immunes Centuripe, Alesa, Segesta, Aletiensis, & Panormus. Inter quas Centuripini, & Segestani Latinitatis etiam iura obtinebant. Erat enim ciuile Romanorum institutum, vt qui ius Latij haberent, alios sumere magistratus, aut Præsides non tenerentur, nisi Romanos ciues. Colonias plures. S.P.Q.R. in Siciliam misit: Panormum, Syracusas, Taurominium. Aliquot pòst annis cum tertio bello Punico Scipio Carthaginem funditus deleuisset, spolia, ac ornamenta, quæ de Siciliæ ciuitatum excidijs Carthago collegerat, conuocatis Siculis iubet omnia conquiri, & quæ cuiusq; vrbis propria fuerant, benigne restituit. Sub id ferme tempus maxima, eaq; barbara, & effera seruorum in Sicilia ex diuersis nationibus multitudo, tum primum conditionis suæ seruitutis pertæsa, libertatem dominorum cæde per occasionem sibi vendicare statuit. Igitur cum salubri nullo regerentur consilio, sumptis armis insolescere apud heros, ac iactare cæperunt: venisse iam tempus, quo serui cum dominis vitæ conditionem, vt naturæ ordo poscebat, æquarent: quippe quòd natura, quæ vitæ hominum non nouerca, sed genitrix est, liberos eos omnes, paresq;, non seruos ediderit deinde summa etiam procacitate libertatem, alimenta, & corporis amictum non modò poscere, sed rapto quoq; accipere, ac mox nobilibus, dominisq; excidium comminari, nisi facultates communes facerent, ceperunt. Nouitas primum hæc in Triocala vrbe sub Calatabellotha oppido olim sita exordium sumpsit, mox ad reliqua quoq; Siciliæ oppida repentino cursu exemplo huiuscemodi promanauit. Demophilus in Sicilia eo tempore vir erat opibus, & nobilitate insignis, sed veneris impatiens. Is cum princeps esset, superbia elatus quadrigis

albis

albis per vrbes vehebatur, pluribus seruis & robore, & pulchritudine præstantibus, magna quoq; militum manu circunseptus. Verùm cum insolentius plerunq; ac sæpe de more in seruos debacchæretur: illi conuersa tandem in furorem patientia obloquendo primùm, mox contumelijs, ac deniq; telis dominum aggressi, eum, vna cum liberis, vxore, cæterisq; domesticis interficiunt. Horum exemplo reliqui Siciliæ serui in æmulationem facinoris animo erecti, ad arma conuenere. Quorum Dux Eunus seruus Syrus genere fuit. Is etenim fanatico furore simulato dum Syriæ Deæ sacra celebrat, ad libertatem vi armata vendicandam conseruos quasi numine hortatus, vocat. Quod vt diuino imperio crederetur ab eo fieri: in ore abdita nuce sulphure, & igne plena leniter inspirans, inter verba flammam effundebat. Quo veluti miraculo duo primùm seruorum milia ex obuijs ad se allexit. Mox ei accessit & Cleon eadem fortuna in Sicilia seruus. Hi vi armorum suscepta, & quasi iure belli fractis ergastulis, ad septuaginta suæ sortis milia contraxerunt. Conglobato itaq; agmine nihil supplicij metuentes vicos, oppida, & vrbes inuadentes, per omne cruciatuum genus dominos, nobiles, & plebeios quotquot obuios habebant, sine commiseratione cædebant. Cui incepto vt successus accederet ferocior, & ne sine auspicijs esset exercitus, Regem sibi Eunum deligunt, virum fortem, intrepidum, & ad quoduis scelus paratissimum, nec militiæ ignarum, & super hæc dominorum hostem acerrimum. Is quo latius terrorem spargeret, & q̃ effusissimè grassaretur, nobiles, quos capiebat, crudelissimo supplicio enecabat: matronas ingenuas, ac virgines vniuerso seruili exercitui prostituebat, atq; cuncta in prædã socijs exhibebat. Siculi vbi ita sese opprimi vident, equitatum omnem, peditatumq; contrà emittunt, quibus illi q̃ ocyssimè superatis, in Romani quoq; populi dedecus, Prætorum Manlij Létuli, & Pisonis Hispei castra vi capiunt, atq; ipsos Prætores bello profugos insectantur, magnaq; iam præliando in Romanorum, Siculorumq; exercitum facta strage, captos probris, ac contumelijs primò afficiunt, mox cruentissimis affixos palis necant, adeoq; serui superiores fuerunt, vt nulla fuerit in Sicilia vrbs, quæ seruorum in se crudelitatem non & senserit, & perhorruerit, Messana vrbe excepta, quæ seruos liberaliter habuit, atq; in pace, fideq; continuit. His cladibus acceptis, Romani Pisonem Consulem mittunt. Is aciem ingentem contra seruos instruxit, sed non prius solerti vir ingenio pugnandum sibi cum efferata insolentium hominum colluuie iudicauit, q̃ eorum animos pertentaret, experireturq; an persuasionibus proposita quoq; eis venia, a furore flecti possent. Quos vbi ad peiora indies dilabi, ac iam Aetnam, Tauromenium, & pleraq; alia situ etiam munitiora oppida occupata pertinacissime præsidijs tueri conspicit, contra Mamertium oppidum, quod ab ipsis tenebatur, castris motis, magna vi illud expugnat, vbi octo seruorum milia inter pugnandum interfecit: quos autem viuos habere potuit, patibulo suffixit. Rutilius, siue, vt alij scribunt, Attilius, qui Pisoni successerat, Tauromenium, & Aetnã firmissima seruorum præsidia recepit, atq; ibi supra viginti seruorum milia interfecta sunt. Tandem M. Perpenna Imperator apud Ennam eos profligatos in vrbem inclusit, & adeo dura, ac longa obsidione pressit, vt cum ne ab humanis quidẽ carnibus vorãdis abstinuissent, fame demũ plurimi cõsumpti sint. Quos aũt viuos cepit, compedibus religatos ad cruces adegit. Fuit Perpenna de hac victoria ouatione contentus, ne triumphi dignitatem seruili inscriptione fœdaret. Vix seruilis hic motus ita finem habuit; cum aliud non minus atrox agrestium in Sicilia subortum est bellum. Erat etenim ibi Athenius pastor, Drepani ortus, siue, vt alij scribũt, incola, genere verò Cilix, vir ad omne facinus promptus. Is cum varijs de causis dominum interfecisset, excitato tumultu, capita factionum, quæ affatim eo tempore tota insula, veluti in cæteris Græcorum oppidis flagrabant, sibi confœderauit, quorum ductu famulos ex ergastulis ad libertatem inuitatos, vagos præterea

terea multos, quos ad seditionem paratos repperit, sub signis ordinat. Deinde Regis sibi vendicat nomen, vestem purpureã, & argenteum baculum, Regiumq; diadema sibi assumit, atq, non minorem, q̃ antè Eunus conflat exercitũ, acriusq; multo, tanq̃ illius vindex, vicis, castellis, & oppidis direptis in dominos, ac seruos etiam, qui eum sequi noluerant, infestius, q̃ in transfugas sæuiebat. Ad hæc Prætoris ab eo exercitus cæsi sunt, capta Seruilij castra, capta & Luculli. Sed Aquilius Perpennæ vsus exemplo interclusos agrestes commeatibus ad extrema compulit, communitasq; armis eorum copias fame facile deleuit. Nam cũ inclusi, omni fugæ via erepta, suppliciorum metu deditionem facere noluissent, ne famis necessitate in manus Romanorum peruenirent, proprijs sibi manibus exitium consciuere. Athenius verò eorum Dux captus à Romanis inter rixantiũ manus discerptus est, atq; ita vtrunq; seruorum bellum finem habuit. Anno deinde ab vrbe condita. 662. dum Romæ primum ciuile bellum inter Marium, & Syllam inceptum, postmodum per factiones diffusum esset: Perpenna, qui Marij partes sectabatur, Siciliam occupauit, eamq; in Marij fidem armis, & militibus contra Syllanam factionem muniuit. Carbo præterea triplici Consulatu vir insignis, ingenti cum classe illuc identidem cum plerisq; fugitiuis, præclarisq; viris, qui Syllanam proscriptionem præuenerant, profectus est. Ad hos igitur motus in Sicilia comprimendos cum magno belli apparatu. C. Pompeius missus est. Perpenna vbi Pompeij aduentum resciuit, quamprimum Sicilia cessit. Pompeius verò ciuitates afflictas ad se recepit: eisq; omnibus pepercit. Cumq; in Messanenses, velut hostium hospites sæuire decreuisset, atq; illi iure dicendi à Senatu eis concesso proposito audiri velle postulassent: Non desinitis (inquit Pompeius) instituta recensere succincti gladijs? Carbonem Marij præfectum ibi cum cepisset, vinctum in medium forum palàm produxit, eumq, coràm stantem ipse Tribunitio subsellio sublimis damnauit, deinde procul abductum interfici iussit. Q. quoq; Valerium virum philosophum, inprimisq; eruditum coram se adductum dicta causa mox ibidem satellitibus ad capitis mulctam tradidit. Quosdam præterea alios in Sicilia Syllanæ factionis hostes viros gloria, & nobilitate claros cõprehendit, infestosq; capitis supplicio affecit. Plures, quos licuit, latere passus omisit. Nonnullos etiam non sine præsidio suo abire voluit. Thermas Himeram vrbem, quæ cum Mario senserat, cum punire statuisset, Sthenius eius ciuitatis vir Princeps in iudicium pro ciuibus progressus noluit, vt noxio dimisso innocuos Pompeius plecteret: rogatusq; quos noxæ accusaret: Ego (inquit Sthenius) is sum, qui facinus commisi, Himereosq; omnes ad sequendas Marij partes coegi. De me supplicium sumito. Porrò Pompeius insignem viri fortitudinem admiratus, ei simul, & Himerensibus veniam prebuit. His peractis cum suos milites insolenter per Siciliam excurrere cognouisset, gladium eis obsignatum tradidit, quẽ qui illæsum conseruarunt, premijs est prosecutus, facinorosos verò pœnis attriuit. Post hæc cum Pompeius prouincia cessisset, Numium Siciliæ præfecit, & non ita multo pòst anno circiter ab vrbe condita. 679. Sicilia immani. C. Verris Prætura, eiusq; furtis vexata fuit. Subinde anno ab eadem vrbe condita. 681. P. Cornelio solo Consule cum Metellus insulæ Prætor creatus, fœdissimè Siciliam à Pergamenone Archipyrata nefarijs prædis, & cædibus eam dilacerante, atq; pulsa Romana classe Syracusanum portum obtinente, inuenisset, afflictum repente cum nauali, terrestriq; prælio, ac cõminutum Sicilia eum decedere compulit. Anno postmodum ab vrbe condita ferme. 700. post mortem Iulij Cæsaris, eiusq; percussorum Bruti, & Cassij, in Sicilia bellum successit, quod Romani scriptores Siculum appellant. Enimuero cum Remp. diuiso imperio Ro. Octauius Cæsar. M. Antonius, & Lepidus ita inter se distraxissent, vt Cæsar Hispanias, Gallias, Italiamq;: Antonius Asiam, Pontum, & Orientem: Lepidus Africam teneret:

Sextus

Sextus Pompeius inter Cn. Pompeij filios ætate minimus, cum in proscriptorum numerum se relatum conspiceret: ex Epiro proscriptis, fugitiuis, & ijs, qui superfuerant ex factione Bruti, & Cassij ad eum concurrentibus, ingentem, & formidabilem coegit exercitum, cum quo Sardiniam præripiens, Siciliam occupauit: vbi Messanam primum, mox reliquas ciuitates adortus, postremò & Syracusas ipsas vastauit, vnde conuersus in latrocinia o... nem oram Italiæ superi, inferiq; maris cædibus & rapinis ita affecit, vt cõmeatibus impeditis Romã fame crudelissima afflixerit. Cui tãdem ab Octauio, & Antonio obuiam itum est, inter quos cum eo pax hac lege cõuenit, vt Siciliam Sex. Pompeius haberet. Quam adeptus, cum fœderis conditiones, quas acceperat, non præstaret, sed fugitiuis in Sicilia receptis, rursu mare prædationibus infestum reddidisset, Octauius necessario bello contra eum suscepto, Statilium Taurum cum Mena Sex. Pompeij liberto, qui ad ipsum Octauium nuper cum septuaginta nauium classe defecerat, misit, vt Menecratum Pompeianæ classis præfectum, omnia in mari Siculo infesta facientem, tantisper comprimeret, dum ipse cætera belli vsui necessaria in vrbe pararet: moxq; cum maxima & ipse classe in Siciliam traijceret. Ita præmissus Taurus paruit quidem fideliter cum Mena Liberto Octauij imperio. Sed nisi Octauius in tempore affuisset, durum ipsis, populoq; Romano exitium cessisset. Nam cũ Sex. Pompeius classem eorum adortus, magna ex parte oppressisset, statim cum numerosissimo apparatu superueniens Octauius in Pompeium irruit. Commisso igitur atrocissimo, ac cruentissimo nauali prælio non longe a freto Siculo, licet initio vtrinq; acerrimè, & dubio Marte pugnatum esset: victoria tandem penes Octauium fuit. Qui victum Sex. Pompeium ad vrbem Messanam fœde fugauit. Ille porrò à Messanensibus, & cæteris propinquis ciuitatibus impetratis auxilijs instaurata classe, Octauium, qui Tauromenium victor traiecerat, aggredi audet: commissaq; rursus nauali pugna adeo eum afflixit, vt ad Italiam victus aufugeret. Vbi cum ampliorem sine mora classem, nec priore minorem recollegisset exercitum, redijt in Siciliam: atq; inde M. Agrippam in Pompeium, eiusq; naues emisit. Dubio certamine inter Mylas, & Liparam aliquandiu vtrinq; dimicatum est. Sed ad extremũ Sex. Pompeius victus cum paucis fugit, extincto prætoriæ nauis lumine, annulisq; in mare deiectis, veritus ne per ea signa hostis insequeretur, cum paucis clam in Asiam profugit. Vbi in fidem M. Antonij receptus, cum violato fœdere bellum contra eum moliretur, a Titio, & Phormo Antonianis Ducibus iterum victus, captusq; est, ac post paululum Myleti à Titio occisus. Sub idem tempus Lepidus reuersus ex Africa auxilium Octauio contra Pompeium laturus in Siciliam venit. Qui Pompeij clade cognita, cum viginti haberet legiones, factus insolentior Octauio inuito occupare sibi Siciliam pergit. Messanam itaq; opulentam tunc vrbem inuadit, eamq; militibus in prædam concedit: in qua lucrum mirabile deprehenderunt. Quo Octauius intellecto Messanam confestim petit, vt amice Lepidum increparet, afflictæq; ciuitati consuleret. Sed ille venientem ad se Octauium semel, atq, iterum contempsit, telisq; appeti iussit. Quæ Octauius collecta in leuum brachium lacerna, repellendo vitauit, mox ad suos, qui in agro Tauromenitano castra habebant, regressus, instructo exercitu aduersus Lepidum Messanam rediit, & pugna commissa plerasq; hostis legiones (paucis interfectis) ad se deficere cõpulit. Quocirca Lepidus tandem deposito paludamento, assumptaq; atrata, supplex Octauio factus, vita, & bonis impetratis, perpetui exilii mulctam subiit. Atq; ita Octauius misso Tauro totam Siciliam armis variè afflictam, ac penè cõsternatam in fidem recepit. Quatuor & quinquaginta tunc militum legiones ei in Sicilia erant. Quarum aliquot in præsidium prouinciæ relictis, ipse cum cæteris Romam deductus, ouans vrbem ingressus est. Cui ob meritum Senatus decreuit, vt Tribunitia potestate imperpetuum frueretur, Cumq; postea Octauius mutata

Reip.

Reip.fortuna,totius orbis ſuſcepto Imperio Auguſtus eſſet cognominatus, Centoripem, & Catanam, quæ ad Sex. Pompeij deſtructionem plurimum contulerant, ſolicitè refecit. Miſſa deinde Romana colonia Syracuſas à Pompeio vaſtatas reſtituit: non omnem, ſed eam duntaxat partem, quæ inſula nominatur, quæq; hodie ſola colitur. Nam reliquas vrbis partes reſtaurare, ſicut præ ſui magnitudine non oportuit, ita quoq; & maximè arduum fuiſſet. Cæterum dum externa pace ſub Auguſto Sicilia fruitur: Seleurus Siculus, qui ſe Aetnæ filium prædicabat, quamplurimis ex montis accolis in ſeditionis partem accitis, iuſtum propè exercitum inſtruxit, quo cum tota Sicilia, ſed diutius circa Catanam, & montem Aetnam prædator diſcurſaſſet, vicos, oppida, ac vrbes etiam vaſtans: Prætor magno comparato exercitu contra eum mouit, quem tandem prælio victum cœpit, atq; Romam miſit, vbi in gladiatorū foro publico certamine beſtiarum morſibus laniatus eſt. Poſt quem ſæpenumero Sicilia à bubulcis & agreſtibus his viris in vnum conſociatis huiuſmodi maxima rerum diſcrimina ætate etiam noſtra eſt paſſa.

DE GOTHIS SICILIAM OCCVPANTIBVS, ET POSTMODVM EXPVLSIS.

CAPVT TERTIVM.

ROMANVM Imperium, per arma omnium in orbe maximum, dum ingenti conſenſu, virtuteq; ſummum attigiſſet culmen: ſubinde ceu ſenio per diſcordiam, ignauiamq; confectum declinauit. Porrò capto à Perſis maximo cū totius Imperij dedecore Valeriano, vniuerſa ſeptentrionis barbaries in Romani imperij ſuppreſsionem conſpirauit. Quæ licet magna vi aliquoties retuſa fuerit, euicit tamen, vt dum Romani Principes vel inertia torperent, vel Principatus ambitione confligerent: Perſæ Aſiam, Gothi, & Hunni Thraciam, atq; Pannoniam, Veſegothi Hiſpaniam, & Sueui Gallias, & Gothi tandem Italiam, & Siciliam ſibi occuparint. Sed libet huius rei ſeriem paulo altius repetere. Anno Archadij orientalis, & Honorij Occidentalis Imperatorum tertio, Cum Hunni Pannoniæ Regem Attilam Honorij Imperatoris generum creaſſent: eo duce toto ſeptentrione potiti orbis imperio etiam inhiabant. Imperante ſubinde Theodoſio iuniore Genſericus Vandalorum Rex Carthagine occupata Siciliam etiam, atq; vrbem Romam inuaſit, afflixitq;, nec multo pòſt Attilas cum Hunnorum immenſo exercitu Europam excurſionibus, Italiamq; vexandam ſuſcipit. Quo tempore (qui annus ſalutis tum erat circiter. 450.) Venetiæ vrbs neceſsitate vrgente medijs in aquis habitari cepta eſt. Valentinianus verò tertius, qui Theodoſio ſucceſſit in imperio, cum permagnas externarum gentium copias aduerſus Attilæ terrorem comparaſſet, Etij ductu rem fœliciter geſsit. Sed cum Etium interemiſſet, ipſe à ſuis in homicidij vindictam confoſſus perijt, anno imperij, & ætatis. 30. Cæſo Valentiniano, & poſt ignobiles aliquot Imperatores, Auguſtulo Oreſtis filio occidenti, & Zenone Iſaurico Orienti imperantibus, Odoacer inter Italos Oreſtis armiger Gothorum, aliorumq; barbarorum, quos Valentinianus in Italiam adduxerat, auxilio, Italiæ Principatum, & Tyrannidem annos. 14. abrogato Auguſtulo ſibi vendicauerat. Per id quoq; tempus Gothi, qui ſub Theodorico Veronenſi Duce Thra-

etiam Zenonis permissu incolebant, aduersus Romanos arma susceperant. Erant Gothi non vnius populi appellatione coacti, sed Teutones ex Godlandia insula, qui Liuoniæ, & Lituaniæ partem occuparunt, quæ cum Godlandis ex aduerso per mare sitæ sint, non absurdè inde Gothos, Cimmerios, & Getas aliqui appellant. Zeno igitur vtrisq; motibus prudenter consulens Theodorico suasit, vt in Italiã transiens ab Odoacro occupatore sibi, Gothisq; eam sibi assereret. His munitus Theodoricus Italiam ingressus primùm non procul ab Aquilegia Odoacri duces fœdè profligauit: mox apud Rauennam ipsum pluries victum triennio obsedit; Odoacer dura obsidione pressus, desperatisq; rebus Theodoricum tandem Dominij consortem sibi asciuit, à quo ille non multo pòst ad cænam inuitatus, inter epulandum occubuit. Ita Theodoricus Odoacro interfecto consultori etiam Zenoni rebellis Italiam adipiscitur. Quam cum sæueriori dominio annis pluribus tenuisset, quo regni Italici fines ampliaret, Siciliam magna classe adortus, eam tandem cum circumiacentibus insulis suo adiecit imperio. Qui postmodum cũ insula præsidijs munita, Panormum arcem sibi constituisset, anno regni sui. 37. apud Rauẽnam absq; legitima virili prole decessit. Cui Athalaricus ex filia Amalasuenta nepos puer cum matre in regnum successit. Interea mortuo Zenone Anastasius primum, mox Iustinus, & post hunc Iustinianus imperium sunt adepti. Hic imperij initio per Bellisarium genere Græcum virum strenuum, & impigrum, orientem Persarum Regibus lacessitum, & ab Hunnis, & Sarracenis turbatum (hostibus deuictis) pacatum reddidit. Quod vbi Amalasuenta cognouit, puero Atalarico metuens Iustiniani amicitiam sibi conciliauit. Post hæc Bellisarius Imperatoris iussu Vandalos, qui Africam nonagintaquinq; annos proscriptione tenuerãt, eiecturus, à Methone cum classe soluens Zacynthum venit. Subinde leni vento diebus sexdecim in Siciliam delatus littoralia Aetnæ montis attigit. Vnde Procopium, quem apud se tum velut oneris Imperatorij adiutorem habebat, clam sciscitatum mittit, an hostes insidias contra eius classem vel in Sicilia, vel in Africa parassent. Ipse verò interea cum classe Caucanæ portum Pachyno succedentem nauigat. Procopius cum Syracusas aduenisset, amice à Gothis, qui tunc Sicilia potiebantur, receptus est, & ab Amalasuenta, omnibus ferme Iustiniani rebus ob fœdus cum eo initum fauente, commeatum quantum classi suæ sufficeret, pretio redimendum obtinuit, ibiq; præter spem Syracusanum quendam offendit amicum, eorum, quæ maritimæ expeditioni necessaria erant, præfectum, à quo nullas Vandalorum neq; in Sicilia, neq; in Africa paratas esse insidias edocetur. De Africa verò se per seruum suum, qui tertia iam antè die Carthagine redierat, instructum dixit Gilimatem Vandalorum tunc Regem nihil hostile metuere: sed relicta Carthagine, locisq; maritimis, apud Hermionem mediterraneam vrbem à littore quatuor dierum itinere distantem, abesse. His Procopius acceptis, amici seruũ dextera apprehendẽs, per Arethusę littus deãbulabat, a quo cũ oĩa accuratissime sciscitando, explorãdoq; cognouisset, & ad locũ portus magni, vbi nauim reliquerat, cũ eo peruenisset, paratã statim nauim secũ vt ascẽderet, induxit, ac velis datis Cauconẽ appulit. Bellisarius viso seruo, ab eo corã singula cognoscere studet, & Inde soluẽs Gaulõ, & Melitã insulas nauigat, ac demũ Africã: vbi paruo labore expugnata Carthagine, & Gilimere Vãdalorũ Rege capto, eius gẽtẽ deleuit. Parta victoria milites quosdã ĩ Siciliã misit, qui Lilybœũ, quod Vandalorũ adhuc erat præsidiũ, caperent. At cum Gothi cognita Gilimeris captura illud præoccupassent, Romani Lilybœo sunt frustrati. Verum non multo post Athalaricus cum decem annos rerum potitus esset, decimo octauo ætatis anno fato functus est. Tum Amalasuenta Theodatum consobrinum connubio sibi iunxit, & in Regni consortiũ adsciuit. At ille non diu pòst beneficij immemor,

& perfidus,

& perfidus, quò solus regnaret, in Vulsini lacus insulam vxorem in exilium egit. Vbi eam per emissarios ad internecionem etiam coegit. Theodati hæc in Reginam perfidia, adeo Gothorum plerosq; duces turbauit, vt vix se a seditione cõtinerent. Quæ cum Iustinianus cognouisset, tempus idoneum ratus Italiæ simul, & Siciliæ liberandæ, mentem, animumq; ad has partes conuertit. Inuitabat insuper eum prosperitas imperij: quòd paulo ante & de Persis Duce Belisario iam bello victis triumphum egerat, & à Vandalis subactis Africam abstulerat. Nec ferendum amplius sibi existimabat, vt contra decus Imperij Italiam, & Siciliam à Barbaris occupari pateretur. His itaq; de causis per legatos à Theodato restitui sibi Italiam, & Siciliam postulat: offerens in eorum compensationem dignitates alias, quæ ad æquitatem sufficerent: quòd si non annueret, bello se eas repetiturum minatus est. At cum Theodatus legatis auditis postulata recusasset, non vltrà cunctandum ratus, Bellisarium in Siciliam cum exercitu mittere decreuit. Inter hæc Gothi crescente in Regem suum seditione militari, Vitigini sibi Regem creant, & cum eo Theodatum occidunt. Ita turbatis Gothorum rebus, Bellisarius cum classe, in cuius tamen apparatu non in Siciliã, sed in Africã profectio simulabatur, in Siciliam nauigauit. Habebat autem peditum delectorum copias satis magnas: quibus præerant Constantinus, Bessas, & Herodianus, equitibus verò etiam numero satis validis Valentinus, Innocentius, & Magnus, quibus omnibus ipse facienda in bello imperabat. Proinde secutus Iustiniani imperium cum se Carthaginem petere confingeret, Siciliã in transitu applicuit, neq; ibi quicq̃ hostile ab initio molitus est, sed quasi reficiendorum militum causa in eis locis alia, atq; alia dissimulans, tanq̃ inde exercitum in Africam traiecturus tempus terebat. Subinde oportunitatem nactus Catanã vrbem ex inopinato adortus, superatis Gothis qui ibi præsidio erant, occupat. Mox copias ostentans non alienam personam gerebat: sed aperte ad Siciliam se à Gothorum seruitute liberandã venisse fatebatur. Deinde non multos post dies Syracusas petijt, quas paruo labore dedentibus se ciuibus cepit, quas secutæ plurimæ ciuitates certatim quodammodo in eius potestatem venere. Accedebat ad hæc, quòd Gothi cum nullos per Siciliam belli apparatus fecissent, subita Bellisarij inuasione, ac ciuitatum deditione attoniti fuga potius, q̃ defensione salutem metiebantur. Panormus vrbs sola, cui Sindericus Gothorum Dux cum validissima militum manu præsidio præerat, obsidionem non solum expectauit: sed & hostes velut contemnens per ludibrium missis nuntijs decessum imperabat. Bellisarius verò & suis, & fortunæ viribus confisus, mari eam adoriri statuit. Cumq; portus tunc temporis vsq; ad mœnia veteris vrbis pateret, & quibusdam in locis mœnia adeo depressa essent, vt à nauium malis superarentur, classem intra portum confestim deferri iussit. Vbi iactis ancoris, & nauibus in tuto firmatis, nauiculas quasdam sagittarijs implet: sublatasq; vsq; ad mali fastigia suspendit, vnde ex eminenti Gothi sagittis vndiq; icti, & instanti periculo in segnem, imbellemq; formidinem acti, sine mora Bellisario vrbem dediderunt, anno. 18. postq̃ Siciliam sibi occupauerant. Recepta Panormo Bellisarius Syracusas, quæ Siciliæ adhuc metropolis erat, reuersus ludos magnificos edidit, atq; numismata in multitudinem dispersit. Sed cum à Iustiniano, ad quem præceps huius victoriæ fama peruenerat, vt in Italiam transiret & Neapolim, & vrbem Romam imperio restitueret, vocatus esset, dimisso Syracusis, & Panormi militum præsidio cum reliquis copijs Messanam venit: traiectoq; freto Rhegium petijt. Inde per Brutios & Lucanos pedestri itinere Neapolim vsq; exercitum duxit: classem verò per littus nauigare fecit. Cumq; non longè ab vrbe consisteret, eam vallo cinxit, paucisq; diebus in obsidione tritis, per aquæductum noctu vrbem inuasit, vbi tam Gothis, qui aderant, quàm Romanis bellantibus trucidatis, Neapolim pleno-

iure recepit; atq; inde paulo pòst vrbem Romam magnis copijs aggressus & ea facile potitus est, ita, vt intra pauci temporis spatium Iustinianus duce Bellisario Persiam, Africam, Siciliam, Neapolim, & Romam receperit. Post hęc Gothi, interfectis intra bienniū duobus Regibus, Totilam regali sanguine clarū, quippe cuius pater Ildouadi regis frater germanus fuerat, in imperium elegerunt. Hic exercitu comparato Romā venit, eaq; vi capta Romanos proceres aliquot, quòd ad Grecos defecissent, atrocissimè obiurgatos interfecit; vrbē ipsam, eiusq; palatia, ac mœnia partim diruit, partim incendit, atq; inde selecto cum exercitu Siciliam petijt, sed vbi ad fretū peruenit, anteq̃ in Siciliā traijceret, Rhegij præsidiū pertentat, cui tum præerant Teremundus & Imereus, à Bellisario ibi constituti, qui Gothis depulsis partes suas fortiter defenderunt. Sed Totilas cum necessaria cognouisset obsessis deesse, dimissa ibi ad custodiam exercitus parte, ipse transmissis in Siciliam copijs, Messanam adortus est. Cui mox Domentiolus, qui eius vrbis, & Romanorū militum Præfectū agebat, extra muros occurrens certamine inito hoste nihilo apparuit inferior. Sed cū intra vrbē deinde se se recepisset, ibiq; intētus custodiæ quiesceret: Gothi nemine extra vrbē deinceps obuiam prodeunte, Siciliā ferè oēm populantur; cumq; minora quædā oppida vi, quædā pactione in potestatem redegissent: tandem Totilas magno cum exercitu Syracusas petit, eamq; terra, & mari obsidet. Inter hæc cū Teremundus, & Imereus, & cæteri Romani in Rhegio circumsessi, rerū intolerabili inopia premerentur, hosti se simul, & oppidū tradiderūt. Quæ omnia cū Iustinianus accepisset, contractis mox classe, & exercitu non contemnendis, Liberiū Ducē vniuersis præfecit, & q̃ celerrimè iussit, vt in Siciliā nauigaret, eamq; iā periclitantē obnixè seruaret. Verùm paulo pòst Liberio, vt effœtæ ætatis viro, reiq; bellicæ imperito reuocato, Artabanē & classi, & cohortibus a Liberio recipiēdis suffectum in Siciliam transmisit. Liberius interea de reuocatione nondum certior factus Syracusas applicuit à Gothis tum fortè obsessas, impetuq; in Barbaros facto, Gothis, qui in portu stationē habebant, ingressum prohibere nequaq̃ valentibus, in portū descendit, vnde cum vniuerso exercitu quamprimū vrbem est ingressus. Artabanes interea paucis cum copijs Siciliam versus nauigabat. Verum vbi Calabriæ appropinquauit, subita tempestate plures ex eius nauibus in littus impegere, pleræq; in hostium manus venere, reliquæ remenso cursu Peloponnesum, vnde profectæ fuerant, redierunt, ea verò, qua ipse vehebatur, malo ex tempestate diffracto, fluctibus lata Miletum applicuit, atq; hoc pacto ex insperato incolumis euasit. Liberius interim qui Syracusas ingressus fuerat, cū neq; in Gothos obsidentes quibus impar ad decertandū videbatur, irrueret, neq, cōmeatū haberet, veritus rerū necessariarū defectū, quē exercitus ingens in vrbe obsessa breui minabatur, è Syracusis cū ijs, quos ductabat, abire constituit: subitoq; recessu hostē frustratus paucis diebus cū sua classe Panormū se contulit. Totilas verò, Gothiq; pluribus Sicilię locis depopulatis, atq; equorū, pecorū, armentorumq; omnis generis ingenti numero abacto, & frumento ex insula transuecto, & maioris pretij rebus in naues impositis, Sicilia destituta, celeri Italiam nauigatione, nouo Romanorum ibidem apparatu perurgente, repetunt, quatuor ex Ducibus suis Præfectis, & quibusdam Gothis militibus in insulæ præsidijs relictis. Post hæc Liberius per Imperatorem reuocatus, Bizantium redijt. Artabanes verò è Melita in Siciliam properans, vbi Romanas copias, classemq; ab eo suscepit, principio suæ prouinciæ potentior per Siciliā factus, Syracusas pulsis Gothis ab obsidione liberat, Gothosq; qui in præsidijs Siciliæ se tuebantur, statim obsidet, quorum plures, qui extra oppida ad dimicandum exierant, superat, cæterosq; omnes ad deditionem compellit, atq; ita properè insulam Gothorum faucibus eripit, & Iustiniano restituit.

F. THO.

F. TH. FAZELLI ORDINIS PRAEDICATORVM DE REBVS SICVLIS, POSTERIORIS DECADIS.

LIBER SEXTVS.

DE SICILIAE A SARRACENIS INVASIONE, ET OCCVPATIONE.

CAPVT PRIMVM.

CONSTANTIO imperante,& Vitelliano huius nominis primo Romanæ sedis antistite sedente anno salutis ferè. 650. Sarraceni quinquagesimo regni sui anno ab Alexandria soluentes Rhodum Romani tum imperij insulam venerunt, eaq; capta Colossum fama celeberrimum demoliti nongentos ære camelos onerarunt, & per Aegæum mare delati pari clade Cycladas affligunt. Profecti inde in Siciliam primò littoralem oram populantur, peruagati deinde in mediterranea ferro, & igni omnia fœdarunt. Sed quoniam de Sarracenis eorunq; oppidis pluries deinceps verba sum facturus, non alienũ ab instituto sed iucundissimum fore sum arbitratus, si eorum initijs, atq; progressu recensitis, quo pacto eorum Africæ regna quæ contra Siciliam sunt sita, coaluerint describ sero. Sũt Sarraceni ijdem, qui Hismaelitæ, diuersa tamen ratione appellati, Sarraceni à Sarra vxore Abrahæ, Hismaelitæ verò ab Hismaele filio eiusdem viri ex Agar ancilla suscepto, à qua & Agarenorum eis cognomentum etiam accessit. Quæ nomina perdiu vniuscuiusq; authoris posteri retinuere, donec paulatim ampliatis finibus in ampliorem appellationem omnes consentientes, sine confusione Sarraceni nuncupari voluere, tametsi opinio hæc nobilitatis falsa esse videatur: quippe quòd ex Sarra natus est Isaac, à quo Iacob, atq; ex hoc Iudas: vnde Iudæorum, & non Sarracenorum deductũ est nomen. Sed quẽadmodũ alijs in multis, ita & hac in re Sarracenos errare nõ iniquo animo patiamur. Eius gentis nomen vix notũ reperitur vetustis vel Græcis, vel Latinis rerũ scriptoribus, sed per ecclesiastica monumenta ad nostras manus peruenit. Tenuerant Sarraceni primum (teste Ptole.) tres regiones, vnã in Arabiæ fœlicis locis mediterraneis nõ ꝓcul à regione Sabęa: alterã ad Aegypti partes, quæ ab arcto quidẽ Idumæa, ab ortu verò Petræa Arabiæ dirimitur. Tertiam in orientali Syriæ plaga sub Alsadamo mõte non ꝓcul à Traconitidis Arabibus, & à regione Bataneorũ. Fines deinde suos paulatim egressi cũ Arabibus atq; alijs circum finitimis populis cõfusi mire cõcreuere, suũq; nomẽ multis postea gẽtibus indiderũt. Ex rapto semper id hominũ genus vixit, quippe qui ex proprijs excesserãt sedibus, quò inuaderẽt, sibiq; occuparẽt alienas. Verũ anno sal. circiter. 600. sub Heraclio Romanorũ Principe simulatq; Maomethus in Arabia fœlice ex eorũ gente exortus est: Sarraceni eius superstitionibus illecti, eũ sequi cœperũt. At ille etsi Regio titulo nõ sit vsus, rerũ tamẽ ꝓsperitate elatus, vt legislator, & author salutis, ac vates & ꝓpheta suppremus haberi voluit, Ducesq; suos magna cũ militũ manu frequẽter ad Christianorũ vrbes vicinas inuadẽdas misit, atq; ita ventũ est ad arma, quibus eius superstitiosa religio, & violentũ imperiũ maxime coaluere. Eo nanq; impulsore inuaserunt, & in suam potestatem redegerunt vicinos Christianos Persas, Syros, Assyrios, & Aegyptios. Ex Perside in Mediam & Parthiam, & Carmaniam. Ex hac in Gedrosiam. Et ex ea in Indiam. Ex Syria in Ciliciam, & ad Cæteras minoris Asiæ Prouintias, indeq; in Sarmatiam, atq; ad alias multas ad

Aquilonem sitas Regiones. Ex Aegypto non solum meridiem versus ad multas Aethiopum terras, sed versus occidentem etiam ductantes exercitus, per Africam, quę vna est trium orbis terrę partium, quantum patet in longitudine, Christi nomine abolito, huiusmodi ordine imperium propagauerunt. Nam & viuente Maometho, eoq; apud Meccam felicis Arabiæ vrbem defuncto, & succedente Calipha, inuasis vastatisq;, ac suæ ditioni subactis compluribus Asiæ vsq; ad Nilum regionibus, ex varijs victorijs superbiores, audacioresq;, & ad rapinas violentiamq; q̃ ad æquitatem promptiores facti, ipsum quoq; Nilum trãsmiserunt. Mox totam perdomuerunt Aegyptum, Aegyptiamq; Alexandriam, & quicquid est Libyæ vsq; Cyrenē. Vbi constituta apud Damascum Regni sede, quinq; annis eorum Duces quieuerunt, distributis locis, vbi copiæ interim commorarentur, Ordinatis intra id tempus Arabiæ, Aegypti, ac Libyæ, Cyrenarumq; rebus, iuncto cum eis Aegyptiorum exercitu, ex Arabia Deserta Regnante Hutmeno filio Hafel tertio Pontifice vlterius progressi occidentem versus, missis cum Duce Hucobo Hibnu Nafic viro strenuo octuaginta Arabum milibus, in Africam transeunt, ferro atq; igne obuia quæq; vastantes. At cũ ad nemus quoddam. 36. p. m. a mari mediterraneo, & a Carthagine. 120. distãs, Hucobus venisset, pręda onustus, ibi castrametatus est, atq; vrbem condidit, quam a re ipsa, Caruenum appellauit, quod latine exercitus ꝓpugnaculũ sonat, eãq; muris lateritijs cinxit. Vnde Sarraceni fœlicissimo victoriæ cursu progressi, multas sustulerunt vrbes. Et postmodũ Carthaginem adorti, eam paruo negotio ceperunt, ac funditus diruerunt. Nam & si tertio Punico bello Carthago a Scipione Iuniori deleta fuerit, secundo tamẽ supra centesimum postea anno (Suetonio referente) ab Augusto aliquanto tamen q̃ fuerat, demissior, refecta est. Quæ cum deinde perseuerasset annos ferme octoginta supra sexcentos a Sarracenis eo tempore excisa est. Cuius ingentes hoc tempore aquæductus, ac plura alia monumenta cernuntur. Quam eo stare vlterius non sunt passi, quod in fatis esse vates eorum vaticinarentur, vt ex ea vrbe olim consurgerent, qui Maomethanum euerterent imperium. Deleta Carthagine Hucobus cũ exercitu (paucis eius militibus Tunetum exile sanè, etsi vetustissimum oppidum. 15. p. m. a Carthagine diffugiens, & lacui maritimo imminẽs, incolentibus) Caruenum est reuersus. Is, Mortuo Hutmeno Pontifice, a Muchauia illius successore, Carueni Gubernator, ac exercitus Dux confirmatus fuit. At postmodum Qualidas, qui successit in Pontificatu, propagandi imperij cupidine ductus, Museum virum militia præstantem, magnis cum copijs Caruenum misit. Qui occidentem versus mouens, vsq; ad Atlanticum Oceanũ victricibus armis cuncta populando excucurrit, & mox retroflexus, subacta Mauritania, adiunctoq; secum Taurico, viro strenuo, traiecto freto Herculeo Bethicam, quam Granatam hodie appellant, subiecit, vbi Rodoricum Gothorum Regem sibi cum exercitu satis iusto occurrentem acie vicit, profligatisq; Gothis castellæ Regnum ingressus, Toletum expugnauit, & relicta ibi exercitus parte, immensa præda ditatus Caruenum est reuersus. Quo cognito Qualidas, auri cupidus Museum ad se cum præda euocat. Cui Hescianus Pontificis Germanus frater, qui ad Pontificatum inhiabat, auri fratre appetentior occurrens, illud ne Qualidæ iamiam morituro deferret, frustra hortatus est. Pontifex Thesauro accepto vix triduum vixit, Cui cum Hescianus successisset, statim abrogato Museo, Iesulem Carueni, & copiarum Ducem instituit. Huic filius, & illi Nepos, & pronepos sibi per manus in Carueni principatu, quousq; Qualidæ propago est extincta, successerũt. Tũ Laglebus Damasci Pontificatu & Carueno cũ sua stirpe per annos. 170. potitus est. Quo tempore Mahdi, pulso vltimo Laglebi successore, & occupato sibi Sarracenorum pontificatu, & Caruено, vrbem ad eius oram, ad peninsulam curui littoris in sui muuimẽ Mahdiam a se dictam, quam Africam hodie appellant, cõdidit, eamq;

crassis

crassis, ac munitissimis mœnibus, quæ ad ætatem vsq; meam visebantur cinxit. Sed ad Sarracenos principes redeo. Qui elati maioribus ob tantos successus animis, post Qualidæ mortem classibus in cæteras Hispanias traijcientes, omniaq; armis & multitudine infesta facientes, ad extremum tam nobiles & amplissimas regiones cum adiacentibus insulis suo adijcere imperio. Superatis præterea Pyreneis mõtibus quasdam Galliarum partes in potestatem redegerunt. Interiecto deinde tempore traiecerunt etiam in Italiam, primumq; oram Ligusticam excurrentes Genuam petierunt, subitaq; vi vrbem adorti, ea direpta atq; ingenti onusti præda, inde descessere. Nec multo pòst inuaserunt Romanum agrum, & omnia igne & ferro vastauerunt. Aliquot post annis tam claris elati victorijs ipsam vrbem Romã adoriũtur, factoq; agmine ingressi, eam totam intra biduũ diripuere. Per idem ferme tempus Sardiniam quoq;, & Siciliam, vt paulo infra memorabimus eorum dominio subiecerunt. Oram deinde fere totam superi atq; inferi maris plurimum perdiuq; infestauerunt. Diu quoq; possederunt Lucaniam, & quicquid vrbium atq; oppidorum situm est ad mare, à Lucania ipsa vsq; ad Gargani montis loca, quæ mari Adriatico imminent. Nec prætermiserunt oram Dalmatiæ, Illirici, Epiri, Peloponesi. Ingressi sunt etiam Hellesponti fauces, & quicquid est in ora tum Europæ, tum Asiæ, ad Thracium vsq; Bosphorum infestum fecerunt. Cycladas quoq;, Cyprum, & Cretam insulas magna vi inuaserunt. Tam formidabile enim erat per ea tempora Arabum & Sarracenorum nomen, vt vel ingenti multitudini, vel armis, vel perditæ audatiæ, & animis huiuscemodi nationis, neq; Itali, neq; Græci, neq; Hispani, neq; Afri, neq; alia quæuis natio obsistere auderet, sed desperata prorsus victoria statim eis cederent. Imperij sedem mortuo Maometho Sarraceni Damascum vrbem delegerunt. Successit Maometho Caliphas. Cui Accalis, & huic Alis. Qui cum vltra modum superstitiosus videretur, nouum ei Ducem Calipham nomine subrogarunt, à quo Caliphatum principatum appellauerunt. Quo defuncto Maomethus alter, qui imperauit annos octo, suffectus est. Post quem Alis alter. Cui Abraamus. Et ne sim longior in texenda Principum serie, qui Sarracenis in Aegypto, Sultani Chaldeo postea nomine, quod Regem siue Ducem nobis significat: imperauerunt, proditum est eorum literis, ab hoc Abraamo, qui octauus a Maometho dominatus est, vsq; ad Gazelem vltimum Sultanorum ducem, qui apud Damascum à Solymano Decimo Turcarum Rege, anno salutis. 1520. Syria atq; omni imperio subactus, acieq; victus interfectus est, fuisse centum & triginta tres principes, qui per octingentos ferme & quadraginta annos, ordine succedentes regnauerunt, & à Maomethi ortu vsq; ad annum salutis. 1557. annos fluxisse. 965. Sed ad Africam redeo, ob cuius Mediterranei maris oram Siciliæ oppositam, vnde & nobis tot clades aduenerunt, & vtinam finem habuerint, describendam, hunc laborem assumpsi. Sarraceni ꝓcessu æui Africã, quæ Barbaria hodie dicitur in quatuor Regna diuisorũt. Quorũ primũ, Regnũ Marocci, vltra fretũ Herculeũ situm, est. Alterũ Fessæ, Tertium Telesinum. Quartum vero Tunetensium est. Primum Regnum in septem regiones est diuisum amplissimas, quæ sunt. Hea, Sus, Guzula, Marocci regio, Duccala, Hazcora, & Tedle. Nomen habet a Marocco maxima vrbe, ab Atlante monte. 14. p. m. distante. Sarracenorum etenim moris est, vt Reges, & Regna denominentur ab vrbe, quæ est Regni Metropolis. Hãc vrbem Ioseph filius Tesfin Regis Lõtunę cõdidit, qui primus oĩum ĩ ea factus est rex. Cui Hali filius successit. Huic Abraamus eius filius. Quo Regno pulso, Elmael regnauit. Et Hoc decedente, Abdul Mumen. Cui Ioseph filius. Post quem Iacob Almansor, qui a Messa vrbe, quæ in regione Sus sita est, vsq; ad Tripolim in longitudinẽ, nonaginta dierũ itineris, in latitudinẽ vero ad meridiem quindecim, eius filius dominatus est. Potitus quoq; in Hispanijs est, Bethicæ, Portugallijæ & Valentiæ regnis. Quo defuncto

Maomethus

Maomethus Enasir eius filius succeſsit, qui a Christianis victus Valentiam, & Murſiam amiſit. Decedens liberos decem reliquit, qui cupiditate regnandi, ſeſe mutuo interfecerunt. Extinta hac familia, Regno potita eſt Marin propago, quæ multos regnauit annos. Muſmudi populi iuxta Atlantem ad partem eius occidentalem, & meridionalem, ac etiam Mauritaniæ montes, & cæteras huius regni regiones habitant. Alterum Regnum eſt Feſſæ: quod ipſum quoq; ſeptem habet regiones, nempe Temezenem, Feſſæ regionem, Azagarum, Elabathum, Serrifi, quæ & hac ætate Regni titulum habet. Et Garethum, & Elcanzam. Hoc regnum incipit à flumine Omirabili, qua in occidentem vergit, terminaturq; ad fl. Muluiam oriẽtem verſus. Nomen habet à Feſſa vrbe metropoli ab amne præterlabente nomen adepta, quæ poſt Maomethi ortum anno octuageſimo quinto ſupra centeſimum à quodam ſeditioſo, regnante Aaron eorum Pontifice, condita eſt. Tertium Teleſinum regiones habet tres, Montes, Tenez, & Elgezer, incipitq; ab occaſu ad fluuium Muluiam, & terminatur ad ortum ad fluuium Maiorem, & Za. & ad meridiem ad deſertum Numidiæ, ad Aquilonem verò ad mare mediterraneum. Hoc regnum latinis Cæſarea eſt, Romanorum olim prouincia. Nomen habet à Teleſina vrbe metropoli: cuius originem annales Maomethani non referunt. Habet ad oram mediterranei maris vrbes Oranum, & Gezeir, quam Hiſpani Alger, veteres verò Mezganam appellant, opponitur autem Balearibus inſulis, quibus eſt vicina. Vnde & nomen Sarracenicũ ei prouenit: Gezeir etenim Sarracenice inſulas latinis ſonat. Quartum regnum Tunetenſe eſt, quod quatuor habuit regiones, nimirũ Bugiã, Conſtantinã, Tripolim, & magnã Numidiæ partem, quam Sarraceni Ezzab vocant. Nomen habet à Tuneto vrbe, quæ hoc ordine coaluit. Deleta Carthagine Arabum pleriq;, qui ſub Hucobo meruerant, labore feſsi ad Tunetum eo tẽpore paruum oppidulum erectis tugurijs incolendũ cũ ſe contuliſſent, à Duce poſtea hortati Tuneto relicto, cum eo Caruenum ſunt reuerſi. At verò cum Caruenum poſt trecentos quinquaginta annos ab Arabum exercitu oppugnaretur: principes eius ciuitatis viri ad Bugiam vrbem ſalutem ſibi quæſierunt: plures verò ex eis Tunetum habitarunt: in quo veluti principes dominati ſunt. At cum poſtmodum Abdul Mumen Rex Marocci cum magno Muſmudorum numero Mahdiã, quæ & Africa eſt vrbs, à Rogerio Siciliæ Rege prius occupatã, Guilelmi primi Siciliæ Regis tẽpore per deditionẽ recepiſſet, in regreſſu Tunetũ veniens pulſis principibus nullo labore oppidũ recepit, quod deinceps ſub imperio ipſius Abdul Mumen Regis Marocci fuit, & eo mortuo ſub Ioſeph eius filio, ac deinde ſub Iacob Almanſore Marocci etiam Rege, qui Gubernatores, quos Xecos Sarraceni appellant, Tunetum mittebant. Interea Arabes, qui antè ab Abdul Mumen pulſi fuerant, reuerſi Tunetum obſident. Quo Iacob Almanſor cognito claſſem viginti onerariarum militibus inſtructam cum Habdul Vahidi duce ſtrenuo eò miſit. Habdul vbi Tunetum cum claſſe appulit, Arabes eiecit: atq; vrbem ab eiſdem ferme populatam reſtituit, atq; ab vniuerſa regione tributa compoſitis rebus exegit. Huic ſucceſsit Zecherias filius, qui patre ingenio, & facundia ſuperior Arcem, & Templum erexit, & Tripolim vſq;, atq; eo longius, meridiem verſus tributa exigendo excurrit. Interea mortuo Iacob Almanſore cum ei Maomethus filius ſucceſsiſſet, & huic Ioſeph germanus frater, qui poſtea a militibus Regis Teleſini cæſus fuit: ob eamq; cauſam Marocci Regnũ diminutum eſſet: Abrahamus Zecheriæ filius, qui patri defuncto in Tunetenſi Principatu ſucceſsit, Regi Marocci ſubijci amplius noluit, quinimo audentior factus magno exercitu cõparato Teleſini vrbem Regiam aggreſſus expugnauit, ac ſibi tributariam fecit: & cũ Marin, qui Maroccũ vrbem tũ obſidebat, fœdus pepigit, Tunetumq; reuerſus, totius Africæ Rex ab omnibus ſalutatus, Regio Diademate eſt inſignitus, ac Mulei nomine, quod Regem latinè ſonat, appellatus. Quo regnante

vrbs

vrbs ipsa maxima suscepit incrementa. Huic successit Mulei Belabes. Cui Mulei Busarea. Post quem Manstasar regnauit; postq; hunc Ottomenus, cui Iesaies. Quo defuncto Abedel Mumen, & deinde Zecherias secundus, ac post eum Maomethus secundus: cui Mulei Assen in Regno successit. Is cum regno ab Ariadeno Barbarussa Othomanicæ classis Præfecto, ac Alger Principe pulsus esset, in sedem rursus à CAROLO QVINTO CAESARE anno salutis. 1535. est restitutus. Sed paulo post cum annos regnasset decem & octo, ab Ameth filio oculis, & regno orbatus est. Quo casu Mulei Abdimelech eius germanus frater mense vno rerum potitus est. Quo mortuo Maomethus Abdimelech filius menses quatuor præfuit. Sed hoc, à Patruo regno pulso, Ameth ipse, qui patrē uisu priuauerat, regnū adipiscitur, quod adhuc tenet. Post horum autem quatuor regnorum inclinationem, plura in Barbaria, & alia minora Regna à Tyrannis nomen ex vrbibus sortita, vt Hipponæ, Fecis, Bugiæ, Tripolis, Bisertæ, Constantinæ, & pleraq; alia, ad oram Siciliæ oppositā suo ordine sita, euecta sunt, vnde & nobis maximæ clades prouenere. Sed his satis superq; memoratis, tribusq; alijs Africæ partibus, nempe Numidia, Libya, ac Terra Nigrorū merito omissis, ad institutū meū, vnde nimis excessi, redeo. Sarraceni igitur Cōstantio imperāte Siciliæ non modò littoralia, sed mediterranea etiam occupantes, cuncta fœdo vastarunt incendio. Qua clade Constantius cognita Olympium Ducem, qui eo tempore in Italia eius erat Exarchus, contra eos misit. Olympius nauali prælio cum Sarracenis congressus, adeo cruentam est victoriam adeptus, vt propior victo, q̃ victori hostibus abactis, insulam sit ingressus, atq; mox laboriosa pugna defatigatus paucis diebus postq̃ ægrotare cœpit, defunctus sit. Pulsis Sicilia Sarracenis, ac Olympio mortuo, Constantius exercitum comparauit, quo Italiam a Longobardorum seruitute vindicare posset. Proinde anteq̃ Bizantio discederet, Constantino filio in imperij societatem ascito, secundo vento in Italiam delatus, plurima Appuliæ oppida diripuit, direptaq; ferro, & igne vastauit, ac diruit. Postea Neapolim, ac deinde Romam petijt: Cui venienti via Appia ad sextum lapidem Vitellianus Ro. Pontifex cum clero, & magna parte populi obuiam prodijt. At Cōstantius vrbem ingressus, quinq; diebus augustissima vrbis templa accuratissimè inuisendo, ac omnem eorum apparatum tacitis luminibus lustrando consumptis, ad eam spoliandam conuertitur: vbi quicquid antiqui operis ex ære, & marmore fuit, & quicquid oculos delectare potuit, sublatum, aut vi reuulsum ad naues deferri iussit, vt plus ornamentorum vnus septem dierum spatio vrbi detraxerit, quàm per ducentos & quinquaginta octo annos Barbari diripuerint. Vrbe deinde hoc pacto deformata, Pantheonis verticem argento, quo templum erat coopertum, sublato, plumbo vestiuit, ac duodecimo die post quam Romam venerat, illinc digressus, Neapolim primùm, deinde Siciliam transijt, substititq; Syracusis eo animo, vt Constantinopolim inde traijceret, atq; ea omnia Romana ornamenta simul & ingentem Siculorū prædam illuc asportaret. Syracusis cum sextum annum ageret, & auarè, nec maiorum more, aut iuris forma, sed Tyrannicè ex Siciliæ vrbibus tributa exigeret, multi non solum fortunis, sed etiam vxoribus, & liberis sunt spoliati: qui obærati a parentum complexibus diuellebantur. Vnde in odium ciuium meritò traductus, dū molliter & libidinose in Balneis Daphnes lauaretur, saponeq; Gallico delinire tur, ab Andrea Troyli filio, cæterisq; suis domesticis feruenti situla in verticem eius iniecta excerebratus occubuit, anno salutis ferè. 670. Eo interfecto, & sepulturæ ibidem tradito, exercitus Mezentium genere Armenium, qui diu sub Constantio militauerat, & mortis quoq; eius author fuerat, suffecit, Imperatoremq; salutauit. At Constantinus filiorū Constantij natu maximus, qui Bizantij eo absente Imperium administrabat, morte patris audita confestim ad opprimendum Mezentium in Siciliam magna classe venit. Vbi non diu moratus sua humanitate

non tantùm copiarum, quæ illic tunc erant, verùm etiam omnium ciuitatum animos in sui amorem conuertit. Deinde sexto vix ab occupato Imperio mense, Mezentium, qui ad conciliandos sibi militum animos impigrior fuerat, cum superuenientibus ex Africa, & Italia copijs adortus interficit. Occiso Mezentio, & omnibus paternæ cædis conscijs, Augusti nomen apud omnes promeruit. Postmodum compositis Siciliæ, & Italiæ ciuitatum rebus, Cōstantinopolim cum Romanis ornamentis redijt. Vbi quia imberbis in Siciliam profectus, barbatus redijsset, Pagonatus est appellatus. Interea Sarraceni, qui Aegyptum incolebant, cognita Constantij morte classem occultè comparant, Thraciam, & Græciam inuasuri. Sed cum ibi omnia pacata comperissent, consultò in Siciliam Constantij, & Mezentij adhuc motibus agitatam nauigant. Syracusas igitur perpetuo cursu delati subita vi, nulloq; præsidio munitam vrbem capiunt, cædem maximam edunt, Syracusanam, omnemq; etiam Constantij gazam in naues imponūt, atq; ita opima præda onusti Alexandriam, vnde discesserant, repetunt. Nam in Sicilia tutò esse ob Italiæ propinquitatem, & Aegypti distantiam non confidebant. Subinde Imperante Leone Isauro Sicilia Sergij Præfecti opera à Leone desciuit, quam non multo negotio ipse ad officium retraxit. Verùm non magno pòst interiecto tempore Carolus Magnus Leonem tertium Pontificem Romanū à populo, & Principibus Romæ pulsum cum in vrbem restituisset, & à Pontifice ipso Imperij diademate cum assensu, atq; applausu populi Ro. donatus esset, atq; ita occidenti summi imperij dignitas, quæ trecentis & triginta antè annis fuerat amissa, & iam nimia vetustate obliterata, velut postliminio restitueretur, pacem ab Irene Imperatrice Constantinopolitana ante præscriptam cum Nicephoro cognomento Thoxia Constantinopolitano Imperatore renouat. Cui diuiso in duas partes imperio, Sicilia omnis cum Calabria, & Appulia, reliqua verò Italia Carolo cessit, ad annum salutis vsq; circiter octingentesimum. Quo ferè tempore Sarraceni quatuor tum primum Principes, quos Admiratos vocabant, habere cœperunt. Quorum vnus Aegyptum, & Africam occupauit. Duo Hispanias inter se partiti sunt, quarto Palestinæ, ac Syriæ loca obuenere. Post mortem Nicephori Sicilia Stauratio, & eo decedente Michaeli Curopalato, ac deinde Leoni Armenio Constantinopolitanis Principibus paruit. Quibus Michael, cui ob linguæ vitium Balbi cognomen obtigit, successit anno sal. ferme. 812. Hoc imperante Sarraceni, qui Africam tenebant, nouarum rerum auidi confertissima classe contra Siciliam mouent: primumq; littoralia omnia vastant, atq; incendunt. Panormum vrbem occupant, atq; inde mediterranea etiam complura oppida populationibus quotidie agitabāt. Qua de re dū ab incolis vltro citroq; missis Legatis Principes Christiani inter se de suppetijs cōsultant: Bonifacius Corsicæ Comes ingentis vir ingenij Siculorum damnis obuiaturus, cum Fratre Bertario, & auxilijs quorundam Ethruriæ Comitum, vltro educta classe in Africam traiecit: eo animo, quo olim Agathocles, & Scipio Libyam peruasere, vt videlicet dum ipse hostes domi lacesseret, illi relicta Insula, labanti patriæ succurrere cogerentur, ne dū alienis inhiant, sua deseruisse viderentur. In Africam itaq; delatus, Vticæ, ac Carthaginis agros primùm rapinis, & incendijs percurrit. Ad cuius facti nuntium cū Sarracenos innumeros ad obsistendum obuios haberet, eos impetu ferocissimo fudit, fugauitq;. Cumq; illi quater bellum reparassent, quater inter Carthaginem, & Vticam cum eis congressus, tantam hostium edidit stragem, vt eorū Rex suos, qui Siciliam occupauerant, ad ferendam Africæ laboranti opem reuocare compulsus sit. Eoq; modo Sarraceni, Panormo, & tota ferè insula deserta domum rediere. Bonifacius verò cum classe victrici, & ingenti præda onustus, consilij sui euētu lætus, victor in Corsicam redijt. Michael Imperator recepta Panormo, & Sarracenis passim omnibus insula pulsis, Siciliam magno militū, quibus Euphemiū

genere

genere Græcum, virum & militia, & nobilitate insignem præfecit, præsidio muniuit. Rerum vero administrationi alium quendam prudentia, iustitia, alijsq; egregijs virtutibus decoratum cuius nomen scriptores Græci non exprimunt, Exarchum constituit. Anno vero proximè sequenti sedatis domi motibus, & quiete subitò ab armis parta, Sarraceni rursus cum numerosa classe Ducem Sabbam cōtra Siciliam expediunt, eamq; multa circùm obsidione cingunt. Michael nuntio noui tumultus audito confestim & ipse classem contrà parat: cui Theodosium Præfectum dedit. Hic copijs, quas è Græcia adduxerat, non adeo confisus ad Venetos se cōtulit, a quibus sexaginta alias triremes impetrauit. Quibus auctus, erectiori etiam ob copiarum fiduciam animo, in Siciliam nauigat. Sabba cum primum Theodosij classem Adriatico mari emenso in sinum Tarentinum flectere cognouit, siue metu ductus, siue quia rebus suis conducibilius id iudicauit, à Sicilia soluens ad Crotoniatarum littora celeri cursu classem duxit: ibiq; ad certamen tandem vel inuiti duces concurrere. Vbi fractæ sunt eo prælio & fugatæ Christianorum copiæ, Venetorum vero naues ferè omnes vel mersæ, vel captæ. Theodosius, suis etiam, quas è Constantinopoli adduxerat, triremibus amissis, vix salutem fuga sibi soli repperit. Sabba tam celebri elatus victoria in Dalmatiam propinquā exercitum duxit. Austense oppidum vi captum diripit. Naues Venetorum plures mercibus onustas è Syria reduces forte fortuna ibi inuentas intercipit, homines q; omnes in eis repertos ad vnum trucidat. Posthęc Anconam vi expugnat, spoliat, & incendit. Atq; inde tot victorijs clarus, prædisq; ditatus neglecta Sicilia in Africam reuersus est. Sed non hic ideo Sicularum calamitatum finis fuit. Eodem nanq; Michaele imperante eadem illa Sarracenorum colluuies grauiori longè, ac deliberatiori vi Siciliam aggressi, eā totā sibi armorum sæuitia subiugarūt. Quā postea triginta ferme supra ducētos annos cū magno nostrorū dedecore tenuerunt. Quæ quibus initijs, quoue ordine gesta sint, hortatur locus, vt exploso prius falso tantæ rei gestæ rumore recenseamus. Fabulosa planè, ac ridicula quædam opinio multis ante seculis continuata Siculos habuit, Georgium Maniacem Constantinopolitani Cæsaris in Sicilia Præfectum per proditionem à fide abductum, Insulā sibi occupasse, & in ea omnium primū Barones, ac Comites creasse, cuius vt perfidiam Cæsar vlcisceretur, se mortuum mentitus, vxorem, vt ad nouas nuptias Maniacē inuitaret, effinxerit, vnde Maniaces imperij potius, q̄ vxoris cupidine allectus, Constantinopolim concesserit, filium interim in Sicilia Præsidem hac instructum cautela relinquens, vt si fraus subesset, Sarracenis, qui sunt in Africa insulam statim dederet, atq; ita Maniacem apud Constantinopolim captum proditionis pœnas luisse, filium verò, vt imperatum sibi fuerat, confestim ascitis magno numero ex Africa Sarracenis Siciliæ imperium eis tradidisse. Hæc opinio adeo vulgata apud Siculos, in omnium animis ita altè radices egit, vt si quis eam conuellere conetur, Aethiopem prius dealbaturus sit, q̄ eos à sententia abducat, præsertim quòd eam antiquissimis annalium monumentis & capitulorum Regni authoritate confirmatam habeant, quæ non imperitos tantùm, sed & me ipsum diu hoc errore suspensum tenuere, donec veritatis peruestigatione intentior, apud Egnatium primò inueni Sarracenos Michaele Balbo imperante Siciliam inuasisse: Georgium verò Maniacem post multos à Michaele annos sub Constantino Monomacho, floruisse, atq; Sarracenos è Sicilia pepulisse, primum inueni, Cuius sententię cum diligentius inhærerem, quòd solus hic contra Siculorum opinionem dissentire videretur, auxit meam dubitationem plurimum, quod Scriptorum tam Græcorum q̄ Latinorum, qui Cæsarum vitas memoriæ prodiderunt, nullus repperiretur, qui hanc de Maniace, Imperatore, & Imperatrice a Siculis relatam historiam referret. In ea igitur hæsitatione diu versatus, cum anno salutis. 1552. apud Neetum essem, eam Ioanni Deodato Frigentini Domino totius antiquitatis.

quitatis studioso aperui. Is non modo mihi adhæsit, sed adiecit, Antonium Minturnum, Græcæ,& Latinæ eruditionis præstantia insignem, Messanæ sibi librum Græcæ ex Saluatoris cœnobio transcriptum ostendisse, cuius author de gestis Maniacis vberrime disserebat. Hæc vbi accepi, incredili affectus sum lætitia, quod haberem vnde veritatem inuestigare possem. Messanam itaq; petij, & cum frustra in bibliotheca Saluatoris librum inuestigassem, Ioannis Vegæ Siciliæ Proregis, aliorumq; procerum epistolis, à Minturno, qui tum Neapoli cum Duce Montis Leonis agebat, libri exemplum incassum etiam poposci. Demum cum diutius ingens illud desiderium meum sufferre non possem, ad industriam me conuerti, qua tandem Minturnus quicquid ille author de occupata a Sarracenis Sicilia, & Maniacis rebus gestis in eo volumine congesserat, e Græco in linguam Italicam mihi vertit, transmisitq;. Quod ad manus meas cum delatum est, statim vidi & legi, & quidem simul omnia, adeo cupide, vt prius ad calcem vsq; illud perlegerim q̃ reposuerim. Vbi & quæ Egnatius paucis de Maniace attigit, & Siciliam non duce Maniacis filio à Sarracenis occupatam fuisse, author ille (cui Ioannes Curapalatus est nomen) pluribus memorat. At cum de ipso fonte historiam cuperem, rursus Minturnum rogo, vt totum volumen græce mihi transcribatur, sed votis meis cum ille non respondisset, mira tũ anxietas animo meo insedit. Interea anno salutis. 1551. cum Ad propugnacula vrbis Messanæ extruenda Saluatoris Cœnobium deletum esset, & Sacerdotes illius intra mœnia cum sacra supellectili ad ædem Misericordiæ se recepissent, Fratri Bartolo Myli priori dominicano scripsi, vt diligenter inspecta Saluatoris bibliotheca, si græcum codicem, aliquid de Sicilia tractantem, reperiret, me certiorem redderet. At ille inter vasa ipsa sacra ingens volumen græce scriptum, ac formis rerum gestarũ auroq; ornatũ, quadringentorum aureorum pretij, in quo plura de Sicilia memorabantur, reperit. Quod cum ego accepissem, etsi neq; libri authorem, neq; res gestas, quæ in eo ferrētur, pro comperto haberem, quasi diuinarem, rescripsi, vt reperto Græco librario, totum mihi volumen, (quodcunq; illud esset) exscriberetur. Quo sex mensium spatio exarato, & scriptori pretio persoluto, ac demum ad me delato, perspectoq; huiuscemodi illius titulo. Compendium historiarium a Morte Nicephori imperatoris, vsq; ad imperium Isacij Cõmenij conscriptum a Ioanne Curopalato, filio Magni Drusgarij villæ Ciliciæ, statim cognoui eum ipsum esse librum, quem desiderabam, vnde & Minturnus opusculũ, quod mihi trãsmiserat & Egnatius sua in epitomen excerpserat. Quod adeo meũ impleuit animum, vt in eius lectione multorum dierum operam collocarim, vbi & Siciliæ a Sarracenis occupationem, & Maniacis veras res gestas, ac Siculorum fabulosam de illo opinionem liquido cognoui. Fuit autem Ioannes Curopalatus Drusgarius, Ville Ciliciæ, quæ dignitas est. Floruit autem ætate Pselli philosophi, & Isacij commenij. Habet igitur Sicilia suæ occupationis à Sarracenis, & Maniacis veram suo ordine historiam, Græcis iam pridem cõmendatam literis, nostrisq; hominibus hucusq; incognitam, sed postliminio mea industria, ac labore restitutã, quę est huiusmodi. Euphemius, quẽ Michael in Siciliã post pulsos inde Sarracenos cũ magna militum manu (vt præmeminimus) Præfectũ miserat, rerũ successu, quæ plerunq; mortaliũ mentes ab honesto, veroq; diuertunt, ad libidinem procliuior, virginem quandã non ignobilis prosapiæ sacris dicatam efflictim deperibat. Quam cum ad libitum habere nequiret, e peristilio rapere decreuit. Animos illi ad sacrilegum facinus Michaelis exemplum faciebat: qui vestalem & ipse virginem Bizantij ex æde sacra raptam ad stuprum sibi pertraxerat. Quocirca carere se culpa existimabat, quòd Imperatoris æmulatione commisisset. Itaq; assumpto proteruo, audaciq; suorum militum satellitio sacrum inuadit, ac contemptis legibus puellam reluctantem ad obscœnos voluptatum suarum ignes explendos extraxit. Erant huic virginĩ

germani

germani fratres duo. Hi visa ante oculos tam detestanda suæ stirpi illata iniuria non tacitis gemitibus, sed editis vocibus bacchantibus similes in fori conspectu, Hexarchi fidem, ac ius, populiq; auxilia implorant, vt violatam pudicitiā, publicā iniuriam, ac Dei opt. Max. contemptum vlciscantur. Quorum querelæ tametsi Hexarchi, ac plebis animos ex se ad vindictam satis procliues iustitiæ accessione, quæ quæstionem manifestam condemnabat, magis accenderēt: tanta tamen erat Euphemij potentia, vt neq; Hexarchus ius dicere, neq; populus irruere in eum auderet. Germani ea impunitate desperati, Cōstantinopolim aduolant, Michaeli sceleris immanitatem proponunt, legum conculcatarum pœnas à nocente deposcunt. Michael etsi pari impietate fœdatus esset, ad seueritatem tamen, fœdæq; æmulationis vltionem propensior, acerrimo, funestoq; supplicio stuprum vindicandum Siciliæ Hexarcho committit, nimirum vt Euphemius in vincula coactus primùm naribus præcisis tota vrbe traducatur, mox sic compositus, ac deformis fœda etiam morte plectatur. Reus vbi pro facilis veniæ spe excandescentem Michaelis in se animum, exitiumq; decretum, nec vllam euadendi supplicij viam, nisi in solis armis sibi repositam per amicorum literas cognouit, contra Cæsarem iniqua proditionis cornua erigere, & Siciliam sibi occupare, hostemq; tollere, q̄ vltorem experiri maluit. Itaq; militibus, quorum animos beneuolentia sibi multo antè deuinxerat, ad concionem vocatis, Michaelis Cæsaris, Præsidisq; contra eos insidias confingit, quibus in odium pertractis, Tyrannum vt occupent, ac publicam libertatem communibus armis vendicent, hortatur. Nec verò difficilem se ad seditionem milites præbuere, sed repentino in Hexarchum impetu feruntur, At ille vbi se ab exercitu conclusum vidit, periculo sese, quod vitare non poterat, per medios hostium globos ferro secessum molitus, erumpens aufugit, salutemq; extra Siciliam quæsiuit. Fugato Hexarcho Euphemius protinus ab exercitu Imperator salutatur: Siciliamq; paucis tantùm vrbibus contradicentibus sibi occupat. Cæterùm cum vires ad bellum, quod sibi a Michaele, (vt par erat credere) parabatur, sustinendum non sufficerent, Scythamarcharum consilio à Sarracenis, qui Siciliæ proximi Caruenum vrbem eo tempore præpotentem incolebant, quando Tunes tunc paruū oppidum non dum Regni titulum habebat, auxilia petere statuit. Regnabat eo tempore in Carueno vrbe Abraamus Halbi, cuius origo, vt Annales Sarracenorū prodūt, ad Elagleb per. 170. quibus eius propago in Carueno regnauerat annos, refertur. Ad hunc igitur Euphemius nuntios ad petenda belli subsidia hac lege misit, vt ipse Grecorum, qui Romæi eo tempore nuncupabantur, Imperator, Sarracenus verò totius insulæ Rex esset. Placuit Abraamo Euphemij legatio. Quo circa nihil cunctatus, classem ingentem quadraginta Sarracenorum milibus instructam, cum Halcamo Sarraceno viro militia strenuo, in Siciliam misit. Is e Susa maritimo Carueni Emporio soluens, prospero vento Siciliam non longe a Mazara post triduū applicuit. Vbi cū sine hostiū obstaculo armatos ad littus exposuisset, classem combussit, vt Sarraceni sublata spe in Africā redeundi, strenuè, fortiterq; pro se, suisq; contra Siculos pugnarent. Selinuntem igitur, quā Sarracenice Biled el Bargoth, quod terrā pulicorū latine sonat, (sed qua causa incertū) appellarunt, primum omnium adorti, non multo labore expugnarunt, ac oppidanos, captos, quo metum cæteris Siculis incuterent, æneis vasibus igni suppositis coxerunt. Cuius immanitatis fama adeo Siculi sunt deterriti, vt ad deditionem faciendam vltro plures ciuitates mortis metu præuenire hostem festinantes confluxerint. Subinde Halcamus ijs initijs fœliciter gestis, vt haberet, quo se a Siculis aliquando tueri posset, locum natura munitissimum ad sui munimentū deligens in mōte excelso, ac vndiq; p̄ciso (cui Bonifato nomē est) oppidū, & arcē (vt Annales

MM Maomethani,

Maomethani, & Ioannes Leonis in sua Africa testantur) condidit, suo illi indito nomine, quod adhuc Alcamus appellatum extat. Verum cum paulo post, Siculi resumptis viribus Alcamum ducem, & oppidum dure obsiderent, Abraamus Carueni Rex Ingentem Sarracenorum exercitum coegit, cui Ased Bensorat, virum strenuum ducem præfecit, atq; in Siciliam ad suis auxiliandum misit. Qui Siciliam traijciens, Alcamum petijt, quod non solum ab obsidione liberauit, sed cæteras insulæ vrbes fœlici victoriæ cursu adeptus est. Euphemius interea Græcorum Imperator ab omnibus (præter paucas) vrbibus salutatur. Porrò affuit illi non multo post grauis vltio. Nam cum Imperatoria insignitus infula terrestri itinere magnam Siciliæ partem transcurreret, Syracusas, quæ vrbs cum aliquot paucis in fide adhuc Michaelis se continebat, venit. Vbi exercitu non procul simul & milite, quo ad tutelam sui corporis vtebatur, dimissis, cum ciuibus summa adeo familiaritate colloquium affectauit, ac si nihil vnq̃ Siciliæ, aut Siculis nocuisse videretur: insidiarumq;, ac fraudulenti consilij metu prorsus solutus, vrbis ingressum, ac Imperialis tituli confirmationem tantummodo expetijt. Erant eo tempore Syracusis germani fratres duo militia, & nobilitate insignes, cum quibus antea etiam necessitudinem habuerat. Hi occasionem velut cœlitus datam amplexi, sacrilegium, seditionem, ac Christianæ religionis, Michaelisq; iniurias, tanq̃ commune probrum vlcisci, ipsumq; flagitiosissimum hominem de medio tollere constituunt. Firmato itaq; inter se mutuo consilio, cum ab eo postridie & ipsi cum alijs familiarius ad colloquium exciti, hominis cupiditatem, precesq; sceleribus indignas, atq; perfidas pollicitationes dissimulantius excepissent, petentisq; studium collaudassent: Euphemium, qui eorum promissis, ac fictis acclamationibus plus satis confidens in eorum complexus corruerat, inter ipsa blandientis verba eius cæsarie apprehensa stricto ferro confoderunt, ac subinde exanimem, cruoremq; manantem obtruncant, caputq; in vrbem propè regressi palo fixum per vicos traducunt: corporis reliquijs inter equorum calcantium pedes desertis. Ita Syracusana virtus de Sacrilego tandem pœnas sumpsit, cuius ceruicem postea Constantinopolim ad Michaelem Balbum in patratæ vltionis signum transmisere. Interfecto Euphemio Sarraceni coactis viribus Siciliam omnem præter Syracusas, & Taurominium, quę nec ad deditionem induci, nec vi ita facilè expugnari poterant, sibi facilè subiecere. Sergius Romanus Pont. famam tantæ cladis miseratus Ludouicum secundum occidentis Imperatorem ad Sarracenis in Sicilia occurrendum hortatur. Ille vel quòd gentis efferæ vires expauesceret, vel quòd parum orienti faueret, in Michaelem, cuius Sicilia erat ditionis, omne expeditionis onus reiecit. Michael interea à Venetis amicis auxiliares copias ad Siciliam repetendam petijt. Iustinianus Venetorum Dux Michaeli gratificaturus cum Senatu egit, vt classis valida pro eius suppetijs strueretur, quæ postq̃ cum Theophilo Balbi filio in Siciliam appulisset: Sarracenis in Sicilia mirum in modum præualentibus, Veneti temere congredi recusauere, atq; ita re infecta, imo intentata, Venetias vna rediere. Defuncto post octauum sui Imperij annum Michaele, Theophilus filius in Imperium suffectus, cum annos duodecim rebus præfuisset, bisq; cum Sarracenis Asiæ prouincias vastantibus congressus, bis ab eis in prælio victus, castrisq; exutus fuisset, Siciliam vlterius repetere nequijt: sed paulo post, & ipse viuere desijt. Quin & Michaele eius filio infante, quem Michelottum appellabant, sub tutela Theodoræ matris, & Principum virorum relicto Imperio succedente, Tutores animum ad Sarracenos Græcia, & Sicilia expellendos frustra applicuerunt. Michelottus cum .14. annos regnasset, quorum tres cũ Theodora matre, quam monasterio postea inclusit, absoluerat, Basilium Macedonem consortem Imperij asciuit, a quo mox occisus est.

Basilius

Basilius verò cæsi Michaelotti in Imperio successor, quo Sarracenos Sicilia, & Græcia abigeret, fœdus cum Rege Francorum, & Romanorum Pontifice inijt, classem ingentem instruxit, cui Nicetam patritium cognomento Orisam virum genere, & militia præclarum præfecit. Is cum pluries iam antea cum Sarracenis, qui ex Creta excurrentes Peloponnesum, vicinasq; insulas populationibus vexabant, dimicando superior extitisset, eos etiam, qui Barum Appuliæ vrbem tenebant, strenue superauit, atq; vrbem ab eis recepit. Insuper & Sarracenorũ Prçfectũ, quem Sultanum appellabant, ardentissimo cursu insecutus cepit, eumq; cathenis vinctum Regi Francorum misit. Qui cum singulari prudentia esset præditus, à Rege benignè exceptus, inter acerbissimos rerum casus clementissimam eius humanitatem expertus est. Verum etsi tantis apud Regem honoribus esset exceptus, seruitutem abhorrens, fraude Punica præparatam fuga libertatem sibi quæsiuit. Basilius post hæc Nasarem bello clarum contra Sarracenos, qui Græciam populabantur, magna classe instructum destinauit. Is cum hostes victos, fugatosq; Peloponneso expulisset, in Italiam contra eosdem venit. Vbi cum Procopio Protobestiario, & Leone Apostypa terrestrium Basilij copiarum Ducibus, iunctis viribus classem Sarracenorum, quæ tum ex Africa eò traiecerat, vicit, fugauitq;, & plura Calabriæ, & Appuliæ oppida, multasq; arces hostium præsidijs munitas recepit, partaq; victoria Constantinopolim repetijt. Quo discedente cum Procopius, & Leo contra Sarracenos fortiter pugnarent, & Leo, qui dextro classis cornu præerat, victor euasisset, Procopio, qui sinistrum ductabat, succumbenti ob veteris inuidiæ, ac pristini odij memoriam, cum posset, non succurrit. Quo circa licet ille strenuè se defenderet, tandem occubuit. At cum Leo sui sceleris immanitatem, nouo aliquo egregio facinore apud Basilium abolere vellet, Tarentum vrbem à Sarracenis occupatam magna vi cepit, diripuitq;. Non tamen Basilius ea fortuna adduci potuit, quin tanti criminis debitas pœnas victori irrogaret, eoq; non solùm eum Præfectura priuauit, sed & in exilium perpetuum misit. Post hæc Sarraceni cum res Italiæ, & Siciliæ Basilio subiectas immunitas, expugnatuq; faciles cernerent, nec vllam Basilius classem paratam haberet, classem ipsi ingentem in Africa extructam militibusq; completam contra Syracusas vrbem mittunt: ignominiosum sibi fore arbitrati, si ad reliquam iam ferè Siciliam à se conquisitam Syracusas vrbem eo tempore Regiam non adiungerent. Itaq; eorum classis littori Syracusano appulsa militem omnem in terram exponit, qui agros omnes incursando, populando, incendendoq; vix tutum in ipsa vrbe incolatum fecerat. Basilius per suum ibi Ducem de hostium classe certior factus, naues & ipse contra parat, omniq; commeatu instructas Adriano viro patritio committit in Siciliam ad Syracusas tutandas deuehendam. Sed Adrianus Constantinopoli soluens Peloponnesum prospero vento ad Hieracis portum applicuit. Vbi cum quieto mari posset remis in Siciliam traijcere, auram secundam expectans, diutius moratus est. Interea Sarraceni terra, & mari Syracusas primùm obsident, deinde vrbem inuadentes summa vi oppugnant. Syracusani contrà acerrimè pro se nitebantur, hostemq; à mœnibus propulsabant, Sarraceni pro præda, pro Imperio, Syracusani pro vita, pro libertate, pro religione certabant, omnis ætas, omnis ordo, sacri, prophaniq;, fœminæ, pueri, senes tela ministrabant, lapides, ignes, sulphur, oleum incendiarium, picem liquefactam in Sarracenos mœnia subeuntes præcipitabant. Vbi Hocobus Sarracenorum Præfectus strenuè pugnans cum multos Christianorum interemisset, tormento ipse traiectus occubuit. Cuius Sarraceni morte in furorẽ potius, q̃ terrorem versi, nube telorũ iniecta Syracusanos paulatim loco submouẽt. Subinde in suprema muri euadẽtes, cũ

loco superiores essent, saxa ibi magno aggere aceruatim inuenta, in Syracusanos subeuntes proijciebant. At illi vulnerum obliti, & ne mortis quidem memores, adeo in tela ruebant, vt cum neq; muri, neq. superstantes Sarraceni armati arcere eos valerent, gladijs comminus ad bellum deuenerint. Cumq; Sarraceni numero, & viribus superiores essent, strictis pugionibus temerariè incurrentes transfodiunt, plures in subter patentia mœnia deijciunt, totoq; reuulso agmine tandem vrbis portam infringunt, in vrbem irrumpunt, stragemq; ingentem per domos, & vicos non sine miserabili mulierum, puerorumq; incolarum vndiq; ploratu, edunt. Ipsi verò spe prædæ, & victoria alacres, cum immenso strepitu armorum, cantu, vlulatuq; patrio, eo ferocius in obuiorum Christianorum corpora sæuiebant, quo ciuium fletus audiebant. Moxè classe portum ingressa, milites accedentes quod reliquum erat vrbis, misere direptum, populatumq;, demum ferro, & igni consumunt. Ita præclara, atq; insignis illa ciuitas multos per annos Barbaris dominata corruit, & in Sarracenorum Imperium Adriani ignauia cessit. Capta vrbe Sarraceni collectis suorum cadaueribus Hocobo magnificè parentarunt, atq; cœnotaphio illi insigni dicato vrbem sibi munierunt. Captæ vrbis eodem ferme die tantæ cladis ad Adrianum, dum satis nimis in Hieracis portu præter diligentis Ducis officium temerariè sibi indulgeret, miro hoc modo notitiam permanasse Græcorum monumentis traditur. Est locus in Peloponneso Hieraci portui vicinus Elos grecè, quod Palus est latinè, dictus, vbi & classis Adriani in statione stabat. Ibi eius regionis pastores nullo nuntio accepto, pridie Syracusas vrbem à Sarracenis captam, ac dirutam palàm prodiderant. Quos cum Adrianus vnde id rescissent, interrogasset, atq; à Dæmonibus in ea palude habitantibus se cognouisse respondissent: cum pastoribus ipse ad paludem accessit: coramq; quod relationi non crediderat, proprijs auribus per pastores rursus percontatum ex Dæmonum responso accepit. Nec diu pòst Græcorum nonnulli, qui fuga cladem euaserant, nauigio Peloponnesum appulsi rem omnem, diemq; cum prodito à Dæmonibus indicio confirmauerunt. Quo perculsus statim inde vt venerat, Bizantium regressus, veritusq; Basilij iram, ad templum maximum, veluti ad asylum profugit. Vnde extractum, & flagellis cæsum, in exilium Basilius tandem eum relegauit. Sarraceni captis, incensisq; Syracusis iam tota Sicilia, præter Tauromínium potiti, liberè per insulam discursantes quicquid vrbium, oppidorum, locorũq; in Sicilia repererunt, incendijs, præter Panormũ fœdarũt. Ea nanq; vrbs quòd delitijs affluat, ab eis in Regiam est delecta. Ex quo tempore præclaris & intra, & extra mœnia ædificijs, quorum quædam spectatu digna adhuc extant, regijsq; opibus aucta, fuit deinceps tota Sicilia populi frequentia, & Regum præsentia non solum maxima, sed Princeps, & regia. Inde postmodum Sarraceni & terra, & mari excurrentes non modo Siciliam omnem, sed & Calabriam, Appuliamq; ad Peloponnesum vsq; deprædantes populabantur. Porrò Basilius eorum insolentiam reprimere studens magnam militum manum ex Macedonia, & Thracia delectam, Duce Stephano Mazentio contra eos emisit. At Stephanus otio deditus, & voluptati, traiectoq; in Venerem studio, cum nihil strenuè eo bello peregisset, Præfectura priuatus est. Cuius loco Nicephorus Phocas genere nobilis, & bello clarus Nicephori Imperatoris auus à Basilio suffectus speciosissima sibi contra Sarracenos victoriarum monumenta, ac titulos peperit. Nam cum primùm eos superatos Italia depulisset, Manteam, Tropeam, Sanctam Seuerinam, ac plura alia oppida vi militari ab eis recepit. Et cum pluries foris eos bello profligasset, ac domuisset, in Sicilia velut relegatos eos viuere, eiusq; terminos sine discrimine non exire, compulit. Huic ab Appulis, quod non à Sarracenis modo, sed ab

exteris

exteris etiam conductitijs militibus, qui in seditionem acti, multos in Appulia vi captos in seruitutem redegerant, secumq; ad Isiridem euehere decreuerant, eos liberauerat, tantum magnificentiæ tributum est, vt ei templo extructo diuinos etiam honores persoluerint. Perseuerauit in Italia hæc eo authore cum Sarracenis quies, vsq; ad Constantinum Leonis filium & Basilij nepotem cognomento Porphyrogenetum. Defuncto Basilio cum Leo eius filius in imperium patri successisset: Sarraceni in Sicilia magna vi Tanrominium aggressi dura aliquandiu obsidione cinctum, maxima demum ciuium strage, ac calamitate, capiunt. Leone decedente, & Constantino eius filio septenni, quòd per ætatem tantæ rerum moli non videretur idoneus, sub tutoribus cum Zoe matre imperante, Sarraceni ingenti classe soluentes, Italiam iterum nullo obsistente, igne, & ferro fœdissimè vastarunt. Quod vbi Constantinopoli nunciatum est, cum iam tum in Bulgares bellum renouatum esset, cognoscentes non posse se vno tempore orientalibus simul, & occidentalibus Sarracenis obsistere, cum Siciliensibus pacē inire statuerunt. Præerat eo tempore in Calabria Constantini nomine Eustathius ex aulicis Imperij vnus, vir impiger animo, & ad res componendas maximè idoneus. Huic negotium pacis cum Sarracenis committitur. Quam ille iurisiurandi firmitate, ac annuo vigintiduorum milium aureorum tributo Sarracenis a Constantino persoluendo facilè impetrauit. Pace composita Ioannem Mazalonem virum domi nobilem Constantini tutores Calabriæ præfecerunt. Qui cum auarè, ac crudeliter prouinciam susceptam administraret, à Calabris occisus est. Quo interempto, Calabri Landulfum Longonbardorum ducem, & principem non armis modo, sed & liberalitate, clementiaq; conspicuum, qui tunc temporis Capua, Beneuento, & pluribus alijs Sannitibus, ac Appulis vrbibus præerat, sibi dominum (spreto Constantini pueri Imperatoris imperio) elegere. Interea Lecapenus nomine, & origine Romanus, licet sordido loco natus, Leonis olim classis Præfectus vnus tutorum Constantini, data puero Helena filia in vxorem, & Zoe matre per arma, dolumq; eiecta, imperij socius à Constantino per vim asciscitur. Igitur imperij initio contractis viribus, & frequenti copiarum robore terra, & mari comparato amissæ Calabriæ iniuriam non in Landulphum modò, verùm in omnes Longobardos vlcisci statuit, prius tamen prudētia vsus, Cosinam Thessalonicum virum patritium, & titulis etiam apud Landulphum celebrem ad eum mittit, qui ad Calabriæ restitutionem, & fœdus secum ineundum Principem hortetur, ni hostiles vires in suam perniciem experiri velit. Landulphus etsi primùm nonnihil rem detrectare videretur, paulo post Cosinæ consilijs acquiescens, & Calabriā restituit, & pacē cū Constantino, & Romano habuit. Post hæc Simeon Bulgarorum Princeps, qui pluries ex Constantinopolitanis victoriam retulerat, fœdus per nuntios cum Fatlo Sarracenorum Africæ Principe contra Imperium oriētale tentat, vt classem Fatlus ingentem contra Constantinopolim instruat: dum ipse terrestri exercitu per Thraciam Græciam peruaderet: atq; ita terra, & mari vrbem durissimè obsiderent, qua capta, diuisisq; inter se spolijs, imperium penes Sarracenum esset, & ipse ad propria victor remearet. His conditionibus illectus Fatlus assensum præbuit, fœdus cum Simeone inijt, quod vt firmaretur, plures ex nobilibus Sarracenis cum Bulgaris nuncijs domum redeuntibus, ad Simeonem mittit. Hi verò dum mare Siculum eo animo traijciunt, à Græcis, qui littoralem Calabriæ oram custodiebant, intercepti Constantinopolim ad Romanum Imperatorem mittuntur. Romanus, vt ætate, ita & prudentia, & maturitate senex veritus ne si fœdus inter Bulgaros, & Sarracenos iniretur, ipse in maximas difficultates prolaberetur, beneficijs, ac muneribus in pace Sarracenos secum continere decreuit. Quocirca in carcerem coniectis Bulgarorum legatis, Sarracenos regio more donatos ad Fatlum

eorum Principem, & præclara quoq; munera eidem per suos oratores ferenda remisit, imponens vt suo nomine reuersi Principi dicerent: Imperatorum hunc esse morem hostibus dona mittere, excusarét proinde Romanum ob non pensum hactenus tributum. Cuius ratio non à voluntate, sed à rerum turbinibus, qui ipsum circundederant, prouenerat. Hæc omnia vbi Fatlus accepit, adeo erga Romanum grati fuit animi, vt & dimidium debiti tributi ei in perpetuum remitteret, & nihil in Constantinopolim deinceps acerbius tentauerit. Ita pacato Sarraceno, res inter Græcos, & Sarracenos in Italia diu quieuerunt. Cumq; postea in Calabria Crinitus Chaldus rebus ab Imperatore præfectus Sarracenos in Sicilia, & Africa per nimiam annonæ caritatem inedia affligeret: auaritiam hominis, cupiditatemq; abhorrens Romanus, & Præfectura, & re quoq; omni pecuniaria ipsum priuauit. Porrò eo temporum vitio cum plurimi Carthaginenses Sarraceni fame superati vltro in seruitutem apud Græcos transissent: quos Africæ Principes veriti ne Christiani ob importunitatem, vitæ necessaria eis denegarent, non modo non repetissent, sed neq; tributi rationem exigerent, vbertate tandem terræ reddita, & vltroneos seruos, & tributa Sarraceni repetere cœperunt. Quæ cum petentibus non redderentur, primam violandi fœderis occasionem præbuit. Quocirca Sarraceni è Sicilia quotidie mouentes, multam Calabriæ partem emẽsi infestis armis depopulabantur, rursusq; post editas latè strages, vastatosq; hostiliter agros, præda onusti domum recurrebant. Porrò Constantinus, qui iam Romano ob impietatem in exilium pulso, ipse summam Imperij solus administrabat, soceri vestigia non imitatus non tam de pace renouanda, q̃ de vindicta fuit solicitus. Eoq; Malacenum patricium virum impigrum cum maximis copijs pedestribus, & cum classe Macrum Ioannem Præfectos in Calabriam misit, vt cum exercitu Pascalis Calabriæ Ducis iuncti, bellum Sarracenis, Carthaginensibus, & Siculis inferrent. At enimuero hi ita iuncti, tot damnis suos affecerunt, quot hostes Sarraceni nunq̃ intulissent. Interea Fatlo defuncto, Bulchar Sarracenus Rex, quem Admiratum appellant, in Sicilia successit, is vbi græcorum apparatum cognouit, contractis suorum copijs ad bellum, & victoriam adeo efficaciter eos est hortatus, vt conserto bello superiores Sarraceni, Græcis omnibus profligatis eorumq; ducibus in extremum vitæ discrimen adductis, Calabriam mox, & Appuliam ingressi, omnem eam Italiæ oram à strictioribus Calabrorum, & Hidruntinorum promontorijs in ampliorem terram inter superum, ac inferum maria semper se extendentem, vsq; ad Garganum montem ceperint. Vnde Italiam multis postea temporibus miris calamitatibus afflixerunt. Quod vbi Constantinus animaduertit, ne vlterius ea rabies serperet, misso Ioanne Asicreto cognomento Pilato pacem, fœderaq, a Sarracenorum Rege petijt. Cui ille libenter annuit, asserens Sarracenos victorijs non adeo extolli, quin victores, pacem etiam cum victis amplecterentur. Initum igitur ad certum tempus, firmatumq; est fœdus. Quo elapso denuo nouis Sarraceni excursionibus Calabriam aggressi cuncta immitius solito deprædabantur. At Constantinus resumptis viribus terra & mari contra eos in aciem mittit. Classis Præfectos Carbeam, & Moroleonem viros strenuos, belloq; expertos, exercitui vero Marianum Argum virum patritium præfecit. Hi cum Hidruntum applicuissent, paratis omnibus, quæ ad bellum necessaria videbantur, in Siciliam nauigauerunt. Quod vbi Sarraceni, qui in Calabria erant, resciuerunt, tâtę classis formidine perculsi solutis ordinibus e Rhegio Messanam & ipsi traiecerunt. Vnde Panormum versus destinato cursu nauigantes repentina maris procella abacti, omnes propè fluctibus sunt absorpti. Quo naufragio consternati, pacem cum Græcis instaurarunt, quæ vsq; ad Nicephorum Phocam Imperatorem durauit. Mortuo Constantino Porphyrogeneto, imperiũ orientale tenuit Romanus eius filius. Qui cum non ita multo pòst viuere etiam

& ipse

& ipse desijt, relictis Basilio, & Constantino liberis. Quo defuncto, ob filiorum impubertatem Nicephorus phocas, phocæ Nicephori: cuius in Sicilia contra Sarracenos res egregie gestas supra memorauimus nepos, imperio successit. Is principatu suscepto cum dedecus esse maiestati imperatoriæ barbaris tributum & vectigal pendere, duceret, classem ingentem in Siciliam contra Sarracenos insulam occupantes instruxit, cui Manicellum patritium Leonis fratris ex pellice nepotē præfecit. Qui cum, & ætatis & experientiæ defectu ad præfecturam esset ineptus, præterq̃ quod pluribus vitijs obnoxius, ducum, qui sibi consultores dati fuerant, consilia non admitteret, adeo rem infœliciter gessit, vt à Sarracenis locis asperis & angustis conclusus, omnibus cum copijs victus, & profligatus fuerit, capto in eo bello Niceta Patritio classis Drungario & Eunucho, & in Africam in captiuitatem misso. Nicephoro Phoca post hæc interfecto, Basilius Romani primogenitus iam adultus imperare cœpit. Quo rerum potiente Meles Barensis vir primarius, & Princeps, in Italia contra eum bellum mouit. Cuius conatus repressurus Imperator ingentem exercitum sub Basilij Sanij, & Contoleonis Cephalonij ductu, statim contrà emisit. Sed eos Meles breui adeo pressit, conclusitq́;, vt edita maxima strage, hostium plurimos ceperit, cæteris fœdè in fugam prolapsis. Nec multo pòst Basilius & alium vndiq; coactum exercitum, cui Orestem Protospatarum Eunuchorum suorum fidissimum præfecit, in Siciliam contra Sarracenos ire contendit. Sed morte præreptus post septuagesimum, & alterum vitæ annum belli huius exitum non vidit. Huic cum Constantinus frater in Imperium successisset, & Orestes cum classe Siciliam applicuisset, à Sarracenis, qui fama nouæ expeditionis satis se munierant, per inanes inducias delusus cum magna suorum cæde ob sui ignauiam, & militū ex alui doloribus imbecillitatem, superatus fuit. Nec hæc calamitas quicq̃ Constantini animo ademit, quin resumptis armis, accitoq; nouo ex Græcia & Macedonia exercitu, Italiam repeteret. Nihil tamen laude dignum gestum est, quod Oresti obscurissimo, & Barbaro homini rem totam tradidisset. Post hæc Zoe Constantini filia Agryropylo nupsit, qui decedenti post tertium Imperij sui annum socero, in administrationem cum vxore successit. Qui principio Imperij Oreste veluti ad Præfecturam inepto abrogato, Niceporum Carantenum in Græcia suffecit. Is cum sub idem tempus Sarraceni ex Africa, & Sicilia cum classe decem Sarracenorum milibus instructa soluentes, Insulas Cycladas, ac littoralia Græcorum omnia vastarent, lætis auspicijs contra excursores belli periculum subit, ac hostes superat. E quorum numero quingentis ex nobilioribus captis, & in vinculis ad Romanum Imperatorem remissis, cæteros in fugam vertit. Cumq; recepta ea clade Sarraceni nihil a feritate desisterent, rursus Græciam ingressi, cuncta rapinis, & incendio fœdarunt. Nicephorus superioris animi non immemor, eos adortus magna strage edita sexcentos ex eis captos ad Imperatorem iterum misit. Romanus post hæc nouum exercitum terra mariq; comparatum in Italiam misit. Cuius copijs terrestribus Leonem Opum, maritimis verò Ioannem Basilij Imperatoris olim Camerarium contra Sarracenos præfecit. De quibus nihil memorabile proditum est. Romano deinde Zoes vxoris insidijs intra balneas aquis immerso, Michael Paphlago secundus Zoes vir, in Imperium successit. Quo imperante Sarraceni ex Africa, & Sicilia solita inconstantia, prȩliorumq; veluti prurigine soluentes, in Græciā vsq; nauigarunt. Vbi cū Cycladas insulas, & Thraciæ littoralia prædando, vastandoq; turpiter percurrissent, tandem à Græcis, qui præsidio ibi erāt, copias educentibus superati, captiq; sunt, quorum sexcenti ad Michaelem missi, cæteri viui palis infixi periere. Porro Michael victoria vti nesciēs, ad quietem, q̃ ad res turbulentas pronior, Georgium priuatum virum gerendis rebus satis idoneum in Siciliam ad Apolafarum Maomethum Sarracenorum ibidem Admiratum pro pace firmanda misit. Accepit

benignè

benignè Sarracenus pacis conditiones, pro quibus filium ſuum cum Georgio Conſtantinopolim ad Imperatorem obſidem miſit. A quo & ipſe vnus ex palatij Magiſtris eſt conſtitutus. Quæ dignitas eo tempore poſt Cæſarem ſummus erat honor. Atq; ita inter Siculos Sarracenos, & Græcos aliquandiu res quieuerunt.

DE GEORGIO MANIACE, ET EIVS IN SICILIA CONTRA SARRACENOS REBVS EGREGIE GESTIS. CAPVT SECVNDVM.

APOLOFARVS Siciliæ Rex dum externa pace fruitur, à domeſtica fraternaq; ſeditione nihil tale metuens inuaditur. Erat enim illi germanus frater Apochaps nomine inter Sarracenos & calliditate, & ſæuitia facile princeps, qui cum nimia ambitione æſtuaret, fratri Imperium adimere per ſcelus adoritur. Ex improuiſo igitur a Germano bello petitus, & longa vndiq; preſſura cinctus, tandem præter ſuam, omniumq; opinionē ſuperatur. Apolofarus a fratre victus, confeſtim à Michaele Imperatore ſuppetias petit. Michael oblatā ſibi Siciliæ imperio reſtituendæ occaſionem non omittens, Georgium Maniacem ingenti cum exercitu in Italiam, & Siciliam Ducem miſit, claſſem quoq; cum eo militibus inſtructiſsimam, Cui Stephanum virum patritium, & eius ſororium præfectum deligit. Fuit Georgius Maniaces Gudelij Maniacis viri patritij filius Conſtantinopolitanus genere, Protoſpatharius, & Imperatorij palatij magiſter, manu, & cōſilio prōptus, & militia ſtrenuus. Is dum Italiam, nauigat, in eaq; moram traheret, vt Sarracenorū in Sicilia res quo tenderent, videret: Apochaps magno cum exercitu contra Apolofarum mouit, quo prælio ſtrenue Rege pugnante victus fugatuſq; eſt. Superatus Apochaps ad Africę Principem ſtatim confugit, cum eo fœdus pepigit, auxilia petit, dimidium inſulæ ſe illi ceſſurum, ſi Sicilia potiretur, ſpopondit. Accita igitur Sarracenorum numeroſiſsima manu Apocaps bellum initio varium, & anceps, ſed mox fœliciſsimum contra Apolopharum geſsit. Nam pulſo fratre, victor Sicilia potitur. Cæterum Apolopharus per Leonem Opum, Imperatorij exercitus in Appulia Ducem cum ingenti Græcorum, & Italorum multitudine adiutus, aſſumpto etiam Sarracenorum, qui ſibi adhærebant, non ſpernendo numero, in Siciliam reuerſus, fœlicibus auſpicijs cum germano bellum redintegrauit, atq; illo cum omnibus Africæ Sarracenis eiecto, regnum ſibi recuperauit. Demum cum rurſus Apocaps res nouas moliretur, amicorum interuentu reconciliatis animis fratres in amicitiam, pacēq; cōcurrūt, iūctiſq; animis cōtra Græcos, quorū copiæ & claſſes in Appulia inſtructiſsimæ erāt, quaſq; ſuſpectas habebāt, ſimul ſe parāt. Maniaces, his cognitis ad cōprimēdā fratrū Sarracenorū potentiā ſe inſtruit, ac pluribus Italiæ Principibus, Landulpho præſertim (cuius ſupra meminimus) Capuæ, & Longobardorum Principe, ac Guaimaro Salernitano, & Guilelmo Ferrabacho, & Roberto Guiſcardo, & Cæteris Normannis fratribus, qui per ea tempora in Italia bello erant clariſsimi, in fœdus accitis, Sarracenos in Sicilia ſuperare, atq; inſulam Imperatori reſtituere pergit, vt in geſtis Normannorum legimus. Sed quoniam in Normannorum (quibus quòd in ſolo patrio ſumus, quod liberi viuimus, quod Chriſtiani Siculi omnes hodie ſunt, ingenuè acceptum ferimus) mentionem incidimus, de eorum primordijs ſcitu quædam digniſsima, ac ad reliquum hiſtoriæ contextum neceſſaria, præmittere duxi. Quorum initia etſi à diuerſis variè efferantur, illorum tamen hæc potior ſententia eſt, quam ex priuilegijs ipſorum

Ducum, quę adhuc integra apud nos extant, acceptam, sequimur. Qui septentrionalē olim cardinem spectabant, in vniuersum ea tempestate Normanni vocabantur, quorum lingua Nort septentrio, Man, vir est, quasi septentrionalis homo. Quicunq; itaq; ex vasti illius Oceani ora, ac incompertę magnitudinis insulis peninsulisq; exoriebantur, Normanni appellabantur. Ex his, qui Neustriam Galliæ partem, citeriori Britanniæ, in qua Armoricæ ciuitates a Cæsare describuntur, conterminam, postremi tenuerunt, vna quædam fuit natio, Danisq; finitima & socia, Idolorum cultrix. Scriptores, qui Gothorum prosapiam vsq; ad Noa referunt, licet Normannos Magogen Iapheti filium nulla veterum authoritate ducti parentem habuisse tradant, eos tamen nos ex Gothorum feritate ortos proculdubio accepimus. Hi igitur pyraticam diu ex instituto exercuerunt, qua cum vires apud finitimos sibi peperisent, Cherconesum Cimbricam ad Oceanum Germanicum sitam, hodie peritis Daniam, vulgò Daciam appellatam, processu sui occuparunt. Cumq; abundante multitudine arcto patriæ limite omnes tenerentur, morem seruarunt, vt liberorum natu maximo domi remanente, cæteros puberes ad nouas sibi alieni cœli regiones, opesq; arte, & ingenio petendas extrà mitterent. Hoc modo Lutrocus Danorum Rex nondum Christo renatus Biergostam filium secūdogenitum delecta cum militū manu, quibus Rollon pręerat, anno salutis circiter. 880. ad sedes extra suos fines acquirendas misit. Hi classe ex Dania per Oceani oram in Aquitaniā delati per Sequanæ fluuij ostiū Neustriā nullo militari pręsidio munitā adepti sunt. Subinde nūc Ligerim, nūc Sequanā fluuios subeuntes, plures annos per Galliam ferro, & igne vsq; ad sacra loca sæuientes, vniuersam prouinciam depopulabantur. Carolus cognomento simplex sextus & vigesimus Francorum tunc temporis Rex, cum plus æquo eiusce gentis opes, viresq; inualuisse videret, fœdus cū Rollone eo pacto transegit, vt Gilla eius filia, quam pleriq; Egidiam appellant, vxore ducta Christi lauacro ablutus Neustriam occupatam dotis nomine à Carolo acciperet. Atq; ita Rollo, initiāte quidem Francone Rhotomagensium Præsule, patre verò sacræ ablutionis Roberto Regis Oddonis fratre, à quo mutato priori nomine Robertus appellatus est, Christi legem professus, Gillam vxorem, ac Neustriam regionem, quam à suæ gentis nomine Nortmanniam dixit, dotalem recepit. Currebat tum annus salutis. 912. Huius progenies longè deinde per numerosam sobolem manu firmissima propagata loca, & populos diuersarum regionum tenuit. Ex Gilla etenim Rollo Guillelmū filiū genuit, ex quo deinde Richardus, multis contra Lothariū Frācorū Regē prælijs sicuti æquè, ita & fœliciter gestis illustris, procreatus est. Qui tādem Guilelmo, & Riccardo filijs relictis, decessit. Porrò Guilelmo ꝓditoriè ab Arnulfo Flandrensium Principe per Alsum satellitem interfecto: Richardus Normannia potitus, ex puella plebeia, quam perditè primum amatam postmodum in vxorem duxit, Richardum, Robertum, & Guillelmum filios, totidemq; filias suscepit. Quorum natu maximus Richardus patri defuncto suffectus est. Huic verò sine prole demortuo Robertus frater successit. Post hunc Robertus minimus fratrum, qui Angliam Haroldo Regi quem occiderat, ademit, eamq; sanctioribus legibus restituit, quibus Angli hucusq; vtuntur. Ex Roberto, qui quartus fuit à Rollone, Tancredus Normanns oppidi Altæ villæ ad plagā, quam Constantiam indigenæ vocant, Comes exoritur. Is ex duabus vxoribus duodecim suscepit liberos. Ex prima, cui Moriella nomen erat, Sarnum, Gothfredum, Drogonem, Tancredum, Malogerium, Alberedum, Gothfredum secūdum, & Frumentinum. Ex altera, quæ Fresenda dicebatur, Guillelmum, cui ob corporis robur Ferabach cognomen fuit, Robertum, cui quod oberrando terrarum multum, ac imperium victor obiuerit, siue (vt pleriq; censent) quòd astutissimus fuerit, Normannorum lingua Guiscardi cognomentum obuenit, Vmfredum, & Rogerium. Huic quòd

statura

statura corporis simul,& ferocia militari præstabat, corporeum cognomen Bossus erat. Hanc Guillelmi Ferrabach,Roberti Guiscardi, & Rogerij genesim nobis confirmant pleraq; eorum temporum ab ipsis illis Principibus literis contestata monumenta.Siquidem Rogerius Siciliæ Comes in priuilegio,quo monasterium D.Michaelis Troynēsis erexit,& dotauit, Robertum Guiscardum fratrem suum natu maiorem bis nominat, & in alio rursum ex Fresenda, & Tancredo se genitū testatur.Postremò quoq; Rogerius Rex filius in diplomate anno sal. 1142. & vterq; Guillelmus Reges in inscriptionibus Panormi adhuc incorruptis identidem referunt,vnde plerisq; scriptoribus,qui Guiscardum Francum, & non Tancredi filium,neq; Rogerij germanum fratrem tradidere, non parum fidei derogatur.Sed ad Tancredum eorum parētem redeo.Is cum tenues admodum census in Nortmania possideret, sibi, filijsq; opimiorē fortunam, opesq; ampliores sub alieno cœlo quærere constituit. Proinde circa Ludouici Francorum Regis,ac Sergij quarti Ro.Pont.tempora in Italiam,quam tum Berengarius, Hunnisq; vexatam tenebant,vnà cum liberis venit. Vbi Cisalpinam Galliam ingressi sub stipendio nationum,quæ eo tempore eas regiones occupauerant,militarunt.Erant nanq; in his fratribus, totoq; eorum comitatu ea ferme maiestas, corporis proceritas,virium,ac sapientiæ magnitudo,vt qui eos ignorabat,non ex vno parente, sed ex toto terrarum orbe selectos,nec ad militandum, sed & ad regnandum genitos iudicaret.Gens audax,bellicosa,& in rebus gerendis sagax, & qua suo tempore nulla alia in Europa vel militia fuit fœlicior. Nullus equidem vnq̃ fuit hostis,quem ferociter bello non appetierint, aut lacessiti magna cum laude non repulerint. Neq; aliqua fuit regio armis ab eis impetita, qua non celeri victoriæ cursu sint potiti.Gens demum non solum fortitudine,verum & pietate quoq; insignis.Nam cum hi tum septem Italiæ regiones, tum Siciliam in regna contraxerint,Christianæ fidei columina,Christianorum tutores acerrimi fuerunt, fundatores templorum,cænobiorumq; illustrium,quæ ad memoriam vsq; nostram mira visuntur. Horum itaq; fama Pandulfus Longobardorum Dux, qui aduersus Guaimarum Salerni dominum bellum moliebatur,pellectus, eos ingenti promisso stipendio auxiliares accersiuit. Quorum cum vtilem sibi operam diu expertus hebetioris vir ingenij ingratum se nimis erga eos præstitisset, militiæ tempore, quo conuenerant,expleto,ad Guaimarum transierunt. Quorum virtute,ac multis præclare gestis,pluribus victorijs celeber Guaimarus est redditus.Interea Lōgobardi aliquot milites in eodem exercitu primores, Nortmanorum gestis non sine admiratione conspectis, inuidia demum exarserunt, quoq; odiosos eos redderent, apud Guaimarum in captatam Salernitani Principatus suspicionem innoxios adducunt.Cessantibus post hæc Italiæ motibus, & pace inter Capuanū, & Salernitanum firmata,Tancredus Normannicæ sobolis parens,decessit, Guillelmumq; Ferrabaccum.12.fratrum natu maximum testamento cæteris præfecit. Dum in hoc statu principum,& Italiæ res essent: Georgius Maniaces, quem Molochum Blondus appellat,Guillelmum Ferrabach,cęterosq; Nortmannos fratres necnon Capuanum,& Salernitanum Principes, vt Siculorum annales referunt, & Græcorum monumēta testantur, ad secum eijciendos è Sicilia Sarracenos hac formula induxit,vt communibus auspicijs quatuor exercitus compararent, instruerentq;,partaq; victoria præda omnis communi etiam inter eos,& æqua portione diuideretur.Paratis itaq; omnibus,quæ erant ad tantę molis bellum necessaria,salutis anno circiter. 1004. vnica expeditione contra Sarracenos in Siciliā pariter traijciunt.Fretum emensi Messanam intrepidè inuadunt, eamq; licet primum acriter se defendentem paruo mox negotio ad deditionem compellunt. Inde veloci victoriæ successu Sarracenis partim cæsis, partim fugatis Syracusas proficiscūtur.Præerat eo tempore in ea vrbe Archadius Sarracenus magni animi

vir. Is

vir. Is quotidie leuioribus prælijs non longè ab vrbe in nostros irrumpens sæpe victor, rursus se in vrbem recipiebat. Quod cum crebrius fieret, neq; quisq̃ ex nostris contra tendere auderet: Guillelmus Ferrabacchus in indignationem prouocatus cum parte copiarum in eum progressus, ita demum sub vrbis mœnia hostem compressit, vt eo, pluribusq; alijs, qui cum eo in aciem exierant, interfectis, cæteri ægrè in vrbem fugiendo proruerint. Hac clade, & morte Ducis Sarraceni animo concisi prudenti inter se habito consilio deditionem faciunt. Maniaces captis Syracusis motis castris mirabili fœlicitate Siciliam victor obibat. Cui Apolofarus, & Apocaps germani fratres cum quinquaginta auxiliarium Pœnorum milibus, pluribusq; alijs Siciliensibus cohortibus contra occurrunt. Vbi conserto bello Sarraceni adeo magna cum strage superantur, vt amnis vicinus, scriptorum inertia nobis incognitus humano sanguine exundauerit. Hac victoria Maniaces elatus paucis diebus tredecim Siciliæ vrbes cepit. At enimuero Maniaces vti bellica re fortunatus, ita in victoriæ vsu, manubiarũq; distributione infœlix, dum auaritiæ nimis studet, in sociorum odium incurrit. Nam prosperum belli euentum sibi soli adscribens prædam omnem nõ ex æquo, vt ex pacto quidem conuenerat, sed Græcis quidem largè, Normannis verò, ac cæteris socijs parcè partitus est. Oppida verò, quæ adeptus fuerat, Præfectis ab Imperatore cum nouo copiarum ductu missis tradidit gubernanda. Hinc res Christianorum, quæ fœliciter hucusq;, & planè ex sententia successerant, labascere cœperunt. Orta nanq; est pro hac iniusta rerum distributione inter Guillelmum, reliquosq; proceres, & Maniacem non vulgaris contentio. Quam cum Arduinus miles genere Italus, licet Francus a plerisq; referatur, sedare conatus aperte Maniacis factum improbaret, non iniurijs modò, sed & verberibus ab eo impetitur. Guilelmus & id, & alia omnia ægerrimo perinde, vt debebat, ferens animo, in violati fœderis vltionem Appuliam inuadere, eamq; sibi, & suis occupare decreuit. Sed ne, (cognito eius animo) Græcorum, quorum ingens in Sicilia erat multitudo, ferro opprimeretur, dissimulare per tempus, & per oportunitatem hominis perfidiam vlturus, vultu, verbisq; animi lenitatem fingere constituit. Postq̃ verò turbati animi suspicio omnis abfuit, ad patrandum facinus huiuscemodi consilium subinuenit. Hyems instabat, cum victorem exercitum hybernare necesse erat. Quod cum in Sicilia facere, quæ ob belli diuturnitatem, & Sarracenorum incendia, rerum omnium vbertate exhausta propè erat, minimè commodum videretur, quamfacilimè à Maniace impetrauit, vt in Appulia sibi, cæterisq; socijs hybernare liceret. Hyeme itaq; aduentante proceres Calabriam traijcientes, Capuam vnus, Salernum alter suas copias traduxit. Guilelmus autem cum fratribus, & multis Nortmãnorum milibus, qui eo tempore ab expeditione Hierosolymitana redierant, longum in Appuliam iter ingressus, cum eam non modo bellis domesticis laborantem, sed & armis quoq;, & latrocinijs Sarracenorum vexatam immunitamq; offendisset, plura fœlicibus auspicijs oppida expugnata Imperatori eripuit, ac tandem Melphim vrbem arduo, & natura communito loco sitam circunsedit, eamq; mox ab improuisis Melphitanis per deditionem accepit, ac deinde opere, & præsidio muniuit. Maniaces inopinati facti nuntio perculsus è Sicilia cum copijs eò occurrẽs castra ad Melphiæ vrbis portas metatus est. Vbi tum Guilelmus nihil cunctatus quassatos ex itinere, & nulla militari coercitos disciplina Græcos, immunitis quoq; adhuc castris, ex improuiso adortus, prælio commisso ita afflixit, vt Maniaces fractis sui exercitus viribus omnibus amissis in Siciliam retro perfugerit. Cæterùm dũ hæc à Nortmãnis in Appulia gerũtur, duobus post occupatam à Maniace Siciliam annis Sarraceni, qui reliquum Sicilię tenebant, resumptis viribus ex Africa maximum exercitum comparauerunt, & castra non longe a Troyna, quam Draginam Curopulatus appellat, posuerunt, in

cuius planicie decliuiori, nihil nisi occasionem contra Maniacem mouendi præstolabantur. His cognitis Maniaces copias recolligit, & paucis milites ad victoriã hortatus curatis corporibus Sarracenos adoriri deliberat. Verùm anteq̃ pugnam aggrederetur Stephano Imperatoris sororio classis Præfecto iubet, vt littoralia attentius obseruaret: ne Sarracenorum Princeps fortè victus, fugæ consilio in Africam remearet. Quibus paratis militem ad arma vocat, prælium pro re Christiana cum hostibus confert, atq; in eos irruens quinquaginta eorum milibus cæsis fœlicissimam victoriam nactus est. Inter quæ Sarracenorum Dux profligatus clam ad littus euasit, & paruo assumpto nauigio à Stephani speculatoribus inobseruatus in Africam incolumis reuersus est. Quo percepto Maniaces adeo furore in Stephanum exarsit, vt ad iniurias, grauia etiã, contumeliosaq; ei verbera impegerit. In memoriam vero ingentis victoriæ vrbem Maniaces ibi condidit: cui, & loco sui nomen indidit, quod ad ætatem vsq; meam perseuerat. Stephanus verò iniuriæ indignitate permotus Ioanni Imperatoris germano fratri, qui eo tempore rem omnem administrabat, per certum nũtium Maniacem contra Imperatorem in Sicilia defectionem moliri, & insulam sibi occupare falsò perscripsit, effecitq; vt permotus Imperator cõfestim Maniacem è Sicilia reuocauerit. Qui insula discedens Agathæ, Luciæ, aliorumq; Diuorum quorundam corpora secum Constantinopolim Imperatori dono detulit, vrbemq; sanctissimis reliquijs ornauit. Verùm nihil hæc ei profuerunt, quominus perduellionis reus & officio deijceretur, & tetro carceri ad multos menses inclusus nullum non calamitatis genus iniustè senserit. Maniace abdicato, Siciliæ magistratus penes Stephanum mansit, cui ab Imperatore Basilius cognomento Pediaditus Eunuchus collega ascitus est. Hi cum per ignauiam, & auaritiam prouinciam acceptam administrarent, breui Sicilia a Sarracenis superati insulæ dominium perdiderunt. Maniaces etenim cum potitus est insula, Syracusis arcem munitissimam, sui nomine hucusq; insignem, erexit, vrbesq; etiam alias, ac oppida arcibus & præsidijs muniuit. Quo circa Sarraceni Siciliẽses, qui in insula remanserant, neq; contra se erigere, neq; aliquid noui moliri audebant. At Stephanus, & Basilius Maniaci absimiles per auaritiã, & socordiam res administrantes, contemptui habebantur. Hinc Sarraceni audentiores facti, exercitu ex Africa accito, contra Græcos insurgunt, omnia vastant, vrbes capiunt, arces expugnant, diruunt, ac tota demum Sicilia receptis omnibus vrbibus (præter Messanam) potiuntur. Præerat nanq; Messanæ tum Catacalonus Protospatharius cognomento Cacaumenus, qui pręter ciues ad quadringentos equites Armenos, & quingentos pedites disciplinę militaris peritos, & cum glorię studio periculorum etiam contemptores, habebat. Hic cùm à Sarracenis, qui subacta Sicilia ingentibus ad confirmandum Imperium copijs ex Africa adductis dura obsidione pręmeretur, simulato ex industria metu, Messanę vrbis portas clausit, neminemq; egredi per tres dies permisit. Vnde Sarraceni in ducis contemptum per agros Messanenses vagi, dispalatiq; latrocinantes magis, q̃ belligerantes cuncta vastabant, ac vino, & veneri, & cantibus indulgentes, maiorem noctis partem comessationibus extrahebant, ac si postridie vrbem capturi essent. Interea Messanensis Dux aliã atq; aliã fingẽs, die quarto, quo hostes Mesopentecosten celebrantes ad temulentiam q̃ ad bellum procliuiores iudicabat, cum suis militibus ad victoriam hortatis, & sacris Christi initiatis ex vrbis portis erumpens in vino sopitum Sarracenorum agmen prandij hora repente irruit, donec in castra Apolopharis Sicilię Regis nihil tale metuentis peruadens, in statione ipsum ferro occidit, atq; castris dissipatis supra triginta Sarracenorum milia interficit, cęteris Panormum eorum Asylum profugientibus, vrbemq; Messanam ab obsidione liberat. Verùm etsi Messanenses ingenti hac victoria hostes profligauerint, insulę tamen Imperiũ

penes

penes Sarracenos remansit. Sicilia rursus amissa Stephanus & Basilius in Appuliam desperata Imperatoris venia, pro salute confugerunt. Interea mortuo Michaele Paphlagone Imperatore, Zoe vidua Michaelem alterum, cui à parentum qui apud Paphlagonas naues pice oblinebant, sordida conditione, Calaphates cognomētum accesit, in filium adoptauit, & hæredem regni esse voluit. Sed cum ille fascibus susceptis ingratus simul, atq; impius, matrem suæ maiestatis authorem in Insulam relegasset, à conspirante ob facinoris indignitatem populo captus, oculorumq; vsu priuatus, cum menses quatuor, & totidem dies regnasset, perpetuo exilio, restituta ad Imperium Zoe, mulctatus est. Post hæc Zoe cum res imperij administraret, & Nortmani qui eam Italiæ partem, quæ non longe à Capua, Neapoli, & Beneuento abest, imperio subiectam, crudeliter vexarent, suis finibus eos arcere cupiés, Maniacem, cuius iam inde virtutem exploratam habebat, è carcere eductum contra eos misit. Qui licet paruis copijs instructus, magnæ tamen industriæ, ac spiritus ingentis vir, hostes paruo negotio repressit, & q̃ facilimè quietem toti illi prouinciæ restituit, imperijq; res composuit. Interea Zoe à domesticis persuasa, Constantinum Monomachum sibi tertium maritum, ac Imperatorem pronunciat. Erat huic Romanus Sclerus q̃ familiarissimus, & plurimũ gratus, vel ob id, quod eius sororem egregia alioqui forma adolescentulam efflictim Imperator deperibat, & quasi loco vxoris habebat. Maniaci tamen infensissimus hostis ex eo tempore, quo ille olim in oriente Imperij rebus præsidebat. Qua simultate cum Romanus pluries Maniacem antea frustra occidere tentasset: oblata fauoris Imperialis occasio, non modò eam non represserat, sed & excitarat, adeo vt cum iam exercitui domestico ab Imperatore præfectus esset, palàm probris, ac damnis Maniacem absentem Romanus lacesseret, eiusq; agros, ac oppida vastaret, popularetur, diriperet, vt ne ab vxore quidem illius abstineret. Nec tantis vltionibus quietus, cognitis hic quæ de eo egregiè strenueq; contra Nortmannos in Italia gesta ferebantur, addita etiam ad odium inuidia, falsis in dies apud Constantinum in eum occasionibus, tandem effecit, vt præfectura priuatus, & in eius locum Pardo Protosparthario Constantinopolitano Imperatoris domestico suffecto, Constantinopolim veluti reus publici criminis ab Imperatore accersitus sit. Sed Maniaces exinde reputans animo quæ ob Siciliam à Sarracenis captam nuper Constantinopoli perpessus fuerat, veritus ne in potestatem hostis redactus peiora iam pateretur, in indignationem, desperationemq; actus, obedire contempsit, exercitum cui præerat, beneuolentia sibi deuinxit, defectionem cum illis in Constantinum parat, in Pardum insurgit, quem cum toto suo exercitu superatum ad extremum interficit, ac à militibus Imperator acclamatur, fascibus, & corona imperij decoratus, subinde cum classe ex Italia in Epirum, & Bulgariam transit, vbi cunctis rebus commotis ab omnibus Imperator salutatur. Quibus cognitis Constantinus ab ira ad consiliũ, mentemq; reuersus, per certum nuntium ad officium ipsum retrahere conatur, rebellionis impunitate ei, & militibus pacta, munera etiam, si reuertatur, pollicitus. At ille cum in promissis fidem non haberet, incredibili celeritate Epirum ad se pertraxit. Quocirca visa hominis contumacia Constantinus Stephanum Sebastaphorum virum militia strenuum, & victoria contra Damocraniam nuper habita insignem, iusto cum exercitu contra Maniacem misit. Is Constantinopoli mouens in Marmario ad Epirum loco, cui Ostrobo nomen erat, cum Maniace bellum conseruit, vbi vna pugna sed ea infœlicissima inter præliandũ Maniaces in pectore letali vulnere ictus, ex equo statim, plapsus in suo sanguine occubuit. Cuius caput Stephani milites accurrẽtes a corpore absciderũt. Quo cęso, eius milites cõfestim depositis armis ad Stephani pedes deuoluti ĩ deditionẽ venerũt. Stephanus parta

NN victoria

victoria Cōstantinopolim petens ante triumphum præeuntibus magno numero super asinis captis militibus, & hostis capite palo infixo vrbem ingressus, per celebriores vias triumphantis more circumductus est. Et Maniacis quidem hic finis fuit. Iamq; ad Normannos reuertor. Dum hæc ad Epirum geruntur, & Appulia plane immunita à Græcis ob Maniacis motus remansisset, Nortmanni fratres dominandi cupidi reliquam quoq; Appuliæ partem modico labore (Græcis omnibus exactis) adipiscuntur. Hoc pacto Appulia à Græcis ad Normannos translata, Guilelmus Ferrabachus fratrum omnium consensu Comitatus titulo in ea insignitus est. Eo verò paulo pòst sine liberis defuncto, & honorificè parentato, Drogo frater rerum potitus est. Hunc paulo post Mel ab Imperatore copiarum Ductor nouiter missus primo impetu penè expulit. At Drogo impigrè instaurato exercitu, Græcis altero prælio victis, prouinciam mordicus recuperat. Qua recepta Vmfredum fratrem in parte Appuliæ ad continendos in fide Appulos, & Robertum Guiscardum fratrem alium in Calabria contra Cōsentinos præficit. Verum dum dominij ampliationi nimis studet, dum Appuliæ vrbes munit, Longobardorum, & Appulorum insidijs, ad Montolium oppidum, circumuentus à Visone genere Appulo proditione occiditur. Quo tempore & Nortmanni plures per diuersa Appuliæ loca eadem proditione miserè trucidati interiere. Drogone mortuo, Vmfredus frater in Appulia succesit, qui statim principatus initio fratris necem vlturus in coniuratores mouit, eosq; omnes vi captos in extremum tandem supplicium pertraxit. Cumq; septem annos rebus præfuisset, multis victorijs clarus decessit. Huic Gotfredus frater in Principatu Leone Ro. Pont. huius nominis nono sedente suffectus est. Is Beneuentum vrbem Romano Pontifici subiectam insana ampliandi Imperij cupidine motus inuadere, ac sibi subijcere constituit. Cuius consilij certior factus Henricus secundus Romanorum Imperator Alemannos suos, quos apud Vercellas præsidio Italiæ reliquerat, Pontifici ad Nortmannos turbandos auxiliares adiunxit. Nortmanni hostium aduentu præuiso q̃ celerrimè Beneuentum præoccupant, capiuntq;. Cumq; Pont. ipse ab Appulis contra Gotfredum accitus in Appuliam venisset, apud Ciuitam Appuliæ oppidum commisso cum hostibus prælio superatur, captusq; cum pluribus Cardinalibus in victorum potestatem transit. Illi vero, vt Principes Christianos decuit, maxima erga summum Romanæ sedis antistitem vsi reuerentia, eum, comitesq; eius omnes ad vrbem vsq; Romam, vnde venerat, a clero Beneuentano deduci curauerunt. Quo beneficio deuinctus Pontifex sua authoritate Normannis, quæcunq; in Italia tunc temporis obtinebant, libere posidere permisit. Post hæc Gotfredus fato functus Bagelardū filiū (vti Blondo placet) siue ex Vmfredo fratre nepotē (vt Siculorum annales referunt) in Principatu hæredem reliquit. Id Robertus Guiscardus, quod a fraterno ordine imperiū desciuisset, iniquo ferens animo Bagelardū principatu armis deijcit, sibiq; Appuliç, & Calabriç Comitatū vēdicauit. Nec multo post tempore Troiam etiam Appuliæ vrbem, quæ Ro. Pont. adhuc suberat, inuasit, suoq; dominio adiecit, quo facto diris Pōtificijs execratur. Interea Guaimaro Salernitano Principe per seditionem a Melphitanis interfecto, Aberardaq; Roberti coniuge defuncta, ex qua Boëmundum filium susceperat, Sengregaitam, Gisulphi in Salernitanum Principatum suffecti, sororem vxorem duxit, ex qua postea Rogerium filium suscepit. Erat eo tempore Romanæ ecclesiæ Pont. Nicolaus huius nominis secundus, qui cum à plerisq; Romanis Proceribus seditionibus præmeretur, Robertum Guiscardum, fratresq; eius, vt sibi suppetias ferrent, ad Aquilam vrbē accersiuit. Robertus confestim Aquilam petit, Pontificē adorat

pactoq;

pactoq; eo pacis fœdere Beneuentum, & Troiam, cæteraq;, quæ Pontificij iuris erant, ecclesiæ restituit. Qui ab execratione,& diris a Pontifice solutus, Appuliæ, oppidorumq; omnium, quæ in Italia possidebat, Dux etiam confirmatur,atq; Romanæ Ecclesiæ præfectus,nō modo ad Romanos ꝓceres superandos, sed & ad Sarracenos Sicilia pellēdos instituitur. His paratis Robertus ante. S. Germanū oppidū magna vi ꝓceres Romāos adortus nō multo labore oēs subactos in Romani fidē Pontificis iurare coegit. Quibus victorijs nō modo Græcis,Appulis,& Sarracenis,sed & Romanis quoq; formidabilis est redditus. His gestis Robertus ad suos reuertitur,& Gotfredum eius fratrem, Appuliæ præficit: ipse verò in Calabriam ducens exercitum oppidum . S. Marci præsidijs muniuit, & progressus castra secus. fl. Mocatum ad aquas calidas metatus est. Bisinianum oppidum , Petrumq; virum ibi Principem,quem ingenti pecuniarum summa mulctauit, Cosentiam præterea,Martiranum,ac vicina quædam alia oppida sibi subegit. Postmodum Scyllacæum petens instructa classe per Ionij maris littora Rhegium venit. Quam cum frustra per triduum obsedisset,inde castra mouens dum in Appuliam reuertitur,inter eundum Leucastrum vrbem,Maiam, & Cannalem deditione recepit. Rogeriū postea fratrum natu minimū, qui tunc vigesimū primū ætatis annum compleuerat,in valle Salinarum , agrisq; adiacentibus castris præficit. Is etsi adolescentiam adhuc ageret, disciplinæ tamen militaris scientissimus, totam eam regionem,Vibonam quoq;,& circumadiacentia pleraq; alia oppida auspicatissimis militiæ primitijs subigens,Nortmanico imperio adiecit, & Nicephorum oppidum tutissimo præsidio communiuit. Cuius initijs laudatis Robertus ad Rhegium vrbem obsidendam eum secum eduxit. Quam cum aliquandiu oppugnassent, per deditionē tādem accepere , duobus tantum viris in vrbe præcipuis, quòd Imperatoris essent studiosi, liberè dimissis. Hi verò Rhegio pulsi Scyllacæū inuadentes sibi occuparunt,munieruntq;. Quo cognito Rogerius copijs instructus Rhegio recedens vndecim non longè inde sine vi cepit oppida , ac mox Scyllacæum aggressus cum frustra illud oppugnasset: castrum tādem pro mœnibus ad obsidionis commoditatem erexit. Rhegini duo illi Principes viri dura obsidione pressi desperantes noctu fugam capessunt, nauiq; Constantinopolim ad Imperatorem contendunt. Quibus abactis Scyllacenses libertatem nacti vocato Rogerio,sese vrbemq; dedunt. Ita omni Calabria in Normannorum potestatem redacta Robertus Guiscardus. Rogerio fratri, cui dimidium totius Calabriæ dare spoponderat, Meliti & Scyllacæi Comitatū tradidit. Sed dum hæc in Calabria gerūtur: in Sicilia Sarraceni resumptis viribus Messanam , quam solam sub Imperatoris ditione mansisse diximus , auxiliaribus copijs ex Africa , Mauritaniaq; accersitis adorti tandem captam, pluribus ciuibus palo affixis, igni, & ferro miserè fœdarunt. Ita rursus tota Sicilia in Sarracenorum potestatem redacta est.

F. TH. FAZELLI ORDINIS PRAEDICATORVM, DE REBVS SICVLIS, POSTERIORIS DECADIS.

LIBER SEPTIMVS.

DE ROGERIO NORTMANNO SICILIAE COMITE, ET SARRACENORVM EXPVLSIONE. CAPVT PRIMVM.

MESSANA à Sarracenis recepta, non multo pòst vrbis præfecti Christianos quosdam domi nobiles, quorum fides ad Nortmannos procliuior in suspicionem venerat, ne ipsi aut alij quicq̃ noui molirentur, furca suspenderunt. Quod indignissimè ferentes Messanenses aliquot, inter quos Ansaldum de Pactis, Nicolaum Camulium, & Iacobum Saccanum Messanenses ducta per manus fama recensent, accepto Roberti, & Rogerij, cæterorumq; Nortmannorum in Calabriam aduentu Heroica fortitudine moti simulata Drepanum nauigatione Rhegium traijciunt, mox Melitum ad Robertum, Guiscardum, & Rogerium Bossum fratrem peruenere, eosq; propositæ causæ honestate, officij ratione, & vecordibus inertissimisq; hostium ingenijs ad Messanam recipiendam hortantur, ac merito tandem exauditi sunt. Fide pacti sacramento composita, manus ad cœlum tendunt, deumq; vnanimes simul & pactionis Præsidem, & perfidiæ vltorem efflagitant. His ita ex animo inceptis, Messanam Heroici viri reuertuntur, ac cũ pluribus proceribus rem secretò communicant. Interea in Sicilia inter Bectumenum Sarracenum, qui Catanæ tum dominus, Regis ibi Admiratus nominabatur, & Bemmenelerum ex Sarracenis virum principem intestinæ ex zelotypia oriuntur discordiæ, quibus in dies coalescentibus Benmenelerus à Bettumeno tandem oppressus occubuit. Patrocinabatur Benmeneleri causæ Belchanes, vt Siculorum annales referunt, quem Bescauectum aliqui appellant, in Sicilia pro Sarracenorum Sultano Præses. Cuius iudicium simul, & Sultani iram Bettumenus veritus cum audisset, quæ in Appulia, & Calabria Robertus, & Rogerius Nortmanni egregia gesserant facinora, Siciliam illis prodere secum constituit, quo patratæ cædis supplicium euaderet. Rhegium igitur traijcit, occultusq; Rogerium adit, quem vt coram conspexit, ad terram prosiliens, acclinis primum sese iampridem magna admiratione virtutis eius, ac rerum gestarum captum præfatur, mox Siciliam Christianorum imperio deberi enarrat, expugnari paruo negotio posse ostendit, ciuitates, & oppida immunita, Sarracenos nulla militari disciplina instructos. Siciliæ Præsidem virum inertem, ac vecordem. Sultanum longa intercapedine absentem, atq; omnia præter bellum metuere. Maximam Christianorum multitudinem, quæ in Sicilia passim degebat, cum primum eorum signa apparuerint, nec sibi, nec eorum comitibus defuturam. Demum suam, suorumq; opem, ac operam offert, modò sua sibi iura illæsa seruentur. Post hæc cum hæsitantem Rogerium conspiceret: sumptis in manus Mahometicæ legis sacris, ac ipsa contingens, prout generi mos est, inauditis, vltimisq; execrationibus, ac diris adiurat, obtestaturq; sese ex animo locutum. Eius præterea vultus, oculi, ac ardens loquẽdi modus nõ minorẽ fidẽ, q̃ iusiurãdũ præseferebãt. Postremò Regni situ, amœnitate, vbertate, ac cõmoditate

Rogerio,

Rogerio, qui nunquam antè regionem viderat, propositis effecit, vt ad insulam inuadendam Rogerius impelleretur. At Robertus, qui Meliti per id tempus agebat, cũ hæc à Rogerio per certum nuntium didicisset, reclamauit fraudem Punicam subesse, ac dolos instrui, nec Bettumeno facilè credendum, sed in tempus aliud rem maturandam, ne punicis insidijs circumuenti, simul omnes ad victimam ducerētur. Sub hoc ipsum ferme tempus Messanenses plures, qui iam inter sese coniurauerant, cum eadem, quæ Bettumenus ad germanos fratres sæpius Melitum detulissent, rogantes ne tam claro, quàm pio facinori deessent, facilè illos flexerunt. Normanni itaq; gloriæ, atq; auri satis cupidi sublato metu, atq; in spem adducti, ad facinus, bellumq; in Sicilia contra Sarracenos suscipiendum consentiũt, sed speculandam ante omnia Messanæ vrbis regionem censent. Rogerius itaq; militibus, equitibusq; Nortmannis, Longobardis, Italisq; ad iustum numerum instructus Bettumeno Duce ad Messanensia littora, agrosq; explorandos ex Rhegio prædatorijs cum nauibus transfretat, & ad locum inter Tyndaridem, & Mylas, cui à Furno nomen est, militem omnem sine hostium obstaculo in terram exponit, atq; inde pedetentim progressus, Messanæ agros, vrbemq; speculando peruasit. Præerat tum Messanæ Benmeneleri, quem Bettumenus interfecerat, germanus frater. Is Rogerij, atq; Bettumeni accepto traiectu, ratus & germani mortem vlciscendi simul, & egregij patrandi facinoris tempus adesse, cum delecta Sarracenorum manu se ad prælium parat, atq; vrbe egressus Nortmannis in agro Mylensi occurrit. Rogerius vt Sarracenos ad bellum ordinatos conspexit, conuocatis militibus, quorum numerus ad duo milia ascendebat, iubet, vt curent corpora, deinde è castris exiens ad reprimendum hostium impetum accenditur. Vbi mox collatis viribus in hostilem aciem maiori conatu adnisus, loco statim mouet, motos turbat, turbatos dissipat, ac terga vertere compellit, profligatq;. Quos insecutus magnam Sarracenorum partem, ducemq; ipsum trucidat, cæteris in vrbem fugatis. Hoc vno leui, primoq; Normannorum prælio ita Sarracenorum res perculsæ sunt, vt & qui ex clade pauci euaserant, exangues in vrbem relaberentur, & ciuitas ipsa metu consternata, non solum ducem perdidisse, sed ipsi cum eo omnes occubuisse viderentur. Hac victoria Rogerius animo elatus illucescente die nihil cunctatus præeunte Bettumeno, & Messanẽsibus Christianis Ramettam oppidum quod .12. p. m. à Messana recedit, proficiscitur, agros circumquaq; perlustrat, regionem populatur, villarum ædificia incendit, ac præda omnis generis onustus ad freti littus, cui Carollo erat nomẽ, reuertitur, eamq; ad aquas dulces ratibus impositam Rhegium transmittit. Mirum erat Nortmannos liberè, ac impune Messanensium agros excurrere, ac populari. Adeo nanq; Sarracenos eius gentis nomen simul & ab illis in Appulia, & Calabria rerum gestarum admiratio tenebat, vt sicut prius illorum aduentum plurimum verebantur, ita postmodum præsentia consternati cum illis maximè cæso priori dimicatione Duce congredi perhorruerint. At cum Rogerius secundo Messanensium fines inuadens hostes ad bellum lacessere non desineret, illi irritati equitum, ac peditum coacta manu erumpere in eos statuunt. Quo per transfugas intellecto Rogerius Serlonem ex fratre nepotem adolescentem viribus corporis, & animi pariter magnitudine insignem aliquibus cum militibus proximis latebris occultat. Ipse verò eminus cum cæteris copijs ad littus fugam simulat. Sarraceni verò eos metu perculsos, & fugam, non stratagema parare arbitrati, in fugientes quàm tumultuariè mouent. Quos dum Rogerius retrouersus non modò firmiter sustinet, sed & acriter propellit, Serlo ex insidijs confestim egressus Sarracenos à tergo nil tale expectantes adoritur, ac belli ardore incensus in confertissimos hostes irruit. Sarraceni inter duas Nortmannorum acies ex improuiso circumsepti, quà se verterent, quibus primùm obsisterent,

ignari, à tergo, & à fronte, perfringuntur, cæduntúrq; ferè omnes. Hæc vbi Messanæ nuntiata est clades, mœror, & luctus ciuitatem impleuit, atq; eò acrior, quo sibi certam expugnationem parari præuidebant. His belli initijs fœliciter actis Rogerius per nuntium Roberto fratri quæ ab eo in Sicilia gesta, quæ naturæ locorum, qui Sarracenorum animi, quæ vires significat: atq; vt militum copias numero maiores ad opugnandam Messanam extemplo instructas transmittat; nihil enim sibi hactenus fecisse videbatur, nisi vrbem ipsam debellasset, non ignarus tot ante se gentium, quæ Siciliam occupauerant, exemplis, si eum locum, qui ex Italia venientibus in insulam veluti porta patet, recepisset, totam se Siciliam quàm facilimè subacturum. Robertus nuntio accepto de fortunæ principijs hilaris confestim milites Normannos, ac Longobardos quoscunq; secum habebat, Rogerio mittit. Is priori adhuc victoria elatus ad curuum littus, quod Brachium. S. Rainerij hodie vocant, intrepide castrametatur, ac Messanam obsidet. Sed tanta erat Sarracenorum, qui aduenerant, in vrbe multitudo, tantaq; nostrorum paucitas, vt irriti omnes Normannorum conatus futuri præuiderentur. Quamobrem Rogerius veritus ne à Sarracenis ob paucitatem militum contemni inciperet, & existimatione lapsus totam contra se insulam incitaret, desperata pro tunc expugnatione, maturato consilio obsidionem soluit, & Rhegium reuertitur, vt comparato ibidem iusto exercitu Messanam æquis viribus aggrederetur. Belchanes, quem Bescauectum aliqui appellant, per id tempus Siciliæ præsidebat. Is cognito Normãnorum belli apparatu classem, quam instructam Panormi tenebat, Messanam mittit, atq; hostium inde traiectũ impedit. Ipse verò terrestri itinere cum equitatu Messanam venit, ac cuncta, quæ ad obsidionem perferendam idonea cẽsebantur, parat, saxa in muros conuehit, per propugnacula milites distribuit, & qui primi insultus hostium repellere gestiunt, decernit. Interea Rogerius contractis ex Longobardis, & Italis magnis copiarum molibus, parte exercitus Roberto relicta, quæ, si necessitas posceret, statim ad suppetias succurreret, ipse cum omni veterano exercitu, nouoq; insuper delectu habito classem, ascendit, noctu fretum prospere traijcit, Sarracenorum classem præteruehit, Messanæ littora contra Rhegium supra vrbem ad duo. p. m. à Chuppo hodie cognominata attigit, copias omnes, machinas, ac cæterum apparatum belli in terram exponit, vrbemq;, qua meridiem respicit, incredibili totius ciuitatis metu maximo animo obsidet. Facillimam nanq;, ac penè certam vrbis expugnationem ei promittebant, fiducia, quã in Deo primum habebat, cuius iniurias vendicabat, armorũ eius toties inuicta fœlicitas, & hostes ipsi bis ab eo paulo antè victi, quorũ cũ victore neq; animum, neq; vires non modò superiores, sed ne pares quidem experimento didicerat. Porrò Sarracenorum procerum simul, & plebis, tametsi grauiter clades ex duobus leuibus prælijs acceptæ fregissent animos, Belchanis tamen, & classis aduentu erectiores, magna celeritate ad designata vrbis mœnia procurrunt, obstinatisq; ad mortem vsq; animis obsidionem ferre statuunt. Igitur Rogerius pro tempore, & loco ordinatis rebus mœnia cum exercitu circuit, suis imperat, quas quisq; pro se partes curet. Deinde dato signo oppugnare vrbem incipit. Normanni pro ingenio quisq; pars eminus glande, aut lapidibus pugnat, pars modò murum suffodit, modò scalis ascensum tentat, contra Sarraceni in proximos saxa voluũt, sudes præterea, picem sulphure, & tæda ardenti mixtam, emittunt, clamoribus quoq; inauditis (quod familiare est Sarracenis) nostros terrere satagebant. Veruntamen neq; hostium multitudo, neq; telorum vis, neq; clamor Normannos ab incepto arcebant, imò acrius missilibus, catapultis, alijsq; ferreis machinis hortante, ac ad certam victoriam editis vocibus Rogerio suorum animos extollente, vim inferebant. Atq; ita vtrinq; aliquandiu pari virtute, pariq; ardore dimicatum est. Tandẽ cũ Normanni nec noctu, nec interdiu vim remitterent: sed à

mœnibus

mœnibus continuò quassandis nullum hostibus respirandi spatium darent, Sarraceni labore fessi imbecilliores fiunt, mœnia deserunt, ac desperatis rebus in vrbem sese recipiunt. Nortmanni vbi muros hoste destitutos vident, ardentius insistunt, turres, ac propugnacula quatiunt, dissipant, tormentis disijciunt, vrbem obstaculis auulsis aperiunt, ingrediuntur, capiunt. Per vicos subinde, ac domos excurrunt. Sarracenos promiscue quotquot passim obuios habent, gladio perimunt, paucis exceptis, qui cum Belchane fuga ad suorum classem in portu stantem salutem sibi quęsiuerunt. At Rogerius vbi captam vidit vrbem, & in suorum potestatem redactama, aperta voce: Satis (inquit) o milites sæuitum est, à gladio deinceps abstinendum. Humanus nanq; sanguis effunditur. At milites statim gladijs depositis, à sanguine ad prædam conuertuntur. Dum Messana diripitur, Sarracenus quidam genere nobilis cum germana sorore fugam arripiens cum illa tardius insequeretur, ne in manus Nortmannorum incideret, violata lege gladio eam transfodit. Messana expugnata Sarracenica classis cum Belchane portu soluens, recto cursu Panormum, vnde venerat, regreditur. Ita Messana anno salutis. 1060. prima ante alias à Rogerio superatis Sarracenis expugnata, Christianis est restituta. Rogerius victoria vti lætè, ita moderatè vsus, ędes primum Mahumeticæ superstitionis spoliauit, subuertitq;: arcem præterea, propugnacula, munimentaq; erexit, atq; præsidio muniuit. Posthæc, ne miles otio torpesceret, victoriam sequens, Messana egressus cum victore exercitu simulatq; nouis copijs, quas illi ex Rhegio Robertus transmiserat, Duce Bettumeno Ramettam cõtendit. Ramettenses, qui Sarraceni erant, audita Messanæ expugnatione metu potius, q̃ studio, & Bettumeni suasu confestim deditionem fecerunt. Rametta potiti cum vicina prouincia, quam planitiem Mylarum hodie appellant, oppida omnia sine impedimento, aut repulsa in fidem accipiunt. Post hæc regionem nemorum, quam vallem nuncupant, fœlici successu adepti, Maniacium oppidum ad Aetnæ montis radices à Georgio Maniace (vt diximus) cõditum, quod à Christianis adhuc habitabatur, deueniunt. Maniacenses audito Nortmannorũ aduentu læti venientibus occurrunt, & oppidum tradunt. Centoripen deinde aggressi magna vi, atq; nostrorum strage a Sarracenis repulsi, ad vallem Paternionis Cẽturipinis obsidendis peridoneam castrametati sunt. Post hæc. S. Felicem, vbi specus ingentes Sarraceni incolebant, profecti magna Sarracenorũ cæde edita capiunt. Subinde Ennam petunt, & ad locum, cui eo tempore Papardani erat nomen, stationes locant. Erant in exercitu Rogerij vltra Sicilienses equites, & pedites, Nortmanni, Longobardi, & Itali non pauci. Belchanes Sarracenorum Præses animo agitans quibus maximè consilijs, atq; artibus acceptas clades vlcisceretur, ac ne prorsus victum se ostenderet, totius Siciliæ ciuitates ei subiectas ad communes hostes cõmunibus viribus impetendos legationibus fatigat, & ad gerendum contra Nortmannos aperte bellum concitat. Hoc modo quindecim Sarracenorum milium cõparato exercitu, ad hunc locum Christianos repressurus aduenit, castra in cõspectu Normannorum posuit. Suorum animos contempta paucorum Christianorũ acie acuebat, victoriam certã, & in manu sitã ostentabat. Qua animaduersione incensi Sarraceni sine metu periculorum, bellum desiderabant. Nec eius segnis opera in ordinandis militibus fuit, in tres acies exercitum diuidit, omnia circuit, singulos veteris Sarracenorum gloriæ, ac imperij memores vt sint, hortatur, cũ paucis etiam, & aduenis congrediendum esse admonet. Robertus Guiscardus, qui iã Rhegio in Siciliam cum copijs traiecerat, & Rogerius frater maiorem in Deo, q̃ in armis fiduciam habentes, paucis verbis, suos admonẽt, se cum eis pugnare, quibus toties superiores fuerant. Quo facto milites in duas acies diuidunt. Quorum alteri Robertus, alteri Rogerius præerat, ac deinde exercitum paulisper consistere iubent, vt ea mora oculis consuescant Sarracenorum turbam sustinere. Tum

demum

demum signo dato prælium ingentibus animis vtrinq; conseritur, & principio quidem anceps: sed mox Sarraceni irruentibus in eos Normannis, terga vertunt. Quos illi insecuti ingentem hostium stragem edunt. Cæsa nanq; sunt ex Sarracenis ad decem prope milia, cæteri autem cum Belchane fusi, in Ennam vsq; fugati sunt. Nostri deinde cum ingenti rerum omnium arrepta præda, ad castra reuertuntur, facili, atq; incruenta potiti victoria, quæ fuit anno salutis. 1061. Verùm nihil actum eo prælio existimantes, nisi Ennam quoq; caperent, postridie vrbem obsident. Quæ cum in monte vndiq; præciso esset sita, & expugnatu difficilis, Robertus, & Rogerius ad Calataxibettam montem vrbi valle media ad. 2. vix. m. p. prominentem, tentoria figunt. Cunq; locus tanti exercitus minimè esset capax, mutato consilio ad vallem aquarum fontibus irriguam descendentes castra locauerũt. Sed dum Enna obsidetur, Rogerius otij impatiens trecẽtis cum equitibus Agrigentum vsq; regiones exploraturus excurrit. Agros incursionibus & deprædationibus longè lateq; populatus demum ingenti præda onustus ad suos redijt. Cumq; Ennæ obsidio in longum protraheretur, in vertice Calatasibettæ montis, arcem obsidioni peraccommodam construxerunt. Sed cum Belchanes, & Sarraceni naturali vrbis situ confisi obsidentes contemnerent, & per vallem nemorũ egressi captas ciuitates vexarent, iamq; etiam hyems ingrueret, veriti Nortmanni ne Messana vrbs, ab hostibus impeteretur: soluta obsidione Robertus, & Rogerius Messanam reuertuntur, copias reducunt, vrbẽq; mœnibus, & propugnaculis crassioribus ambiunt, munitioremq; reddunt. Quo peracto de modo administrandi bellum inter se consultant. Placuit Bettamenum Catanam mittere, qui militum selecta manu Sarracenos ea parte lacesseret, oppidisq; expugnandis intenderet, ipsi verò interea ad Appuliam, & Calabriam per hyberna tempora, reuisendam secederent. Profecti igitur eo consilio in Italiam Nortmanni fratres cũ Bettumenus in Catanensi regione Sarracenos intra mœnia crebris præliationibus continuisset, mense Decembri Rogerius Comes selectis cum equitibus è Calabria reuersus in Siciliam traijcit, vbi mediterranea ingressus obuia quæq; vexat, ac hostiliter agros circumquaq; populatur. Cui Christiani Sicilienses, qui Sarracenis suberant, læti occurrentes & oppida, & seipsos certatim quodammodo obtulerunt. Post hæc Troynam obsidere pergit. Sed Troynenses, qui Græci erant, vt Nortmannos conspexerunt, omni effusa ciuitate cum signis Christianis, cruce, thuribulis, atq; accenso thure ante portã vrbis, intra mœnia eos introducũt, precati vt propitio Deo vrbem ingrediãtur, atq; ita in arcẽ victorem Rogerium deduxerunt. 8. Cal. Ianuarias, isq; dies deinde, qui & partus virginis est, festus Troynensibus, solito celebrior, magisq; solennis est habitus. Hãc vrbem Rogerius muro, & præsidio firmans, cum ad bellum, & ad reliqua peragenda satis esset accommoda, constituta in ea sede Episcopali, Robertoq; consanguineo suo constituto ibidem Antistite, pro arce sibi delegit. Troyna capta Rogerius in Calabriam reuersus Eremburgam Roberti Sanctę Fimię Comitis germanam sororem vxorem duxit, & celebratis apud Melitum nuptijs in Siciliam redijt. Vbi statim assumpto secum Bettumeno Sarraceno, selectoq; militum comitatu Petraliam natura munitum oppidum obsedit. Oppidani, qui mixtim Christiani cum Sarracenis erant, firmato inter se communi consilio deditionem fecerunt. Inde Rogerius munito arte oppido, Troynã regressus est. Vbi præsidio relicto, & Bettumeno Siciliæ Præside Cõstituto, Melitum Calabriæ ad vxorem visendam petijt, ex qua Gothfredũ, & Iordanũ filios postea suscepit. Interea Bettumenus coacto exercitu plura Sarracenorum oppida expugnat, pleraq; per deditionem accipit. Subinde oppidum Cutelionem, quod sui iuris cum esset, ab eo desciuerat, dura obsidione cingit. Oppidani, qui Sarraceni erant, ad fraudem conuersi Nichel Sarracenum vafri virum ingenij mittunt, per quem subdolam deditionem pollicentur. Bettumenus dum

in patenti castrorum loco ad colloquium à Nichele euocatur, vt mandata, quæ habebat, ei exponeret, sagitta ab arce emissa confossus interijt. Nortmanni, qui Troynæ, & Petralię præsidio erant, accepta Bettumeni morte in metum adducti desertis oppidis, Messanam, quo tutiores essent, celeri cursu petunt. Dum hæc in Sicilia geruntur: magna inter Robertum Guiscardum, & Rogerium fratrem ob imperium iniquè diuisum discordia in Calabria oritur. Nam cum Robertus Calabriæ dimidium, & omnem Siciliam Rogerio promisisset, Calabriam quidem ille parum iustè partitus est. Rogerius ea iniuria lacessitus in Robertum exercitum parat, sed prius Robertum per legatos ad ęquitatem flectere conatur. Robertum respondisse ferunt. Nullum regnum posse sub duobus socijs regi. Proinde contentus sit Melito, & Squillacio, & aliud sibi polliceatur Imperium, armis acquirédum. Siciliam id esse, cuius iam partem adeptus erat. Cæterum Calabriam omnem, & Appuliam sibi iure omni cedere, nec ei partem deberi. Ita in viscera sua germani fratres omissis Sarracenis arma conuertunt. Fiunt ex vno populo, duo corpora, & in duos exercitus contrarios Nortmanni diuiduntur. Robertus suarum ciuitatum auxilia ad se contrahebat. Rogerius suis militibus, & rebus ꝓspere in Sicilia gestis elatus, proprijs viribus confidebat: hunc iniuria, illum rerum cupido, atq; æmulatio regnorum ad cædem fraternam stimulabat. Primum itaq; Robertus contra Melitum, vbi Rogerius se munierat, cum copijs mouet, oppidũ oppugnat, & obsidet. Cumq; difficilior esset obsidio, duas arces contra Melitum erigit. In hac oppugnatione Arnaldus Comitissæ germanus frater occubuit. Sed cum Rogerius subsidentium plurimos occidisset, nec expugnationis spem hosti vllam ostenderet, Robertus obsidionem fœdè soluere cogitur. Rogerius vicissim selectis cum militibus Geracium Roberti oppidum petit, obsidet, oppugnat, ac paruo negotio in deditionem accipit. Robertus Geracio capto eò cum exercitu properat: recipiendoq; oppido & vi, & arte incumbit. Erat in eo Basilius probatæ fidei Roberti domesticus. Ad quem Robertus rusticum mentitus clam ciuibus Geracium ingreditur, eumq;, vt deditionem cum ciuibus pertractet hortatur. Veniam oppidanis patratæ iam rebellionis spondet, bellum se cum Rogerio, non cum Geracensibus, quos vt filios semper habuisset, suscepisse præfatur. Dum hæc Robertus pertentat, eius in oppidum ingressus continuò rescitur. Magna trepidatio ciues inuasit, publicá omnes, ac priuatam fortunam deplorant, vrbem interitui proximam miserantur. Robertus cum se detectum cognouit, e Basilij laribus fuga dilapsus in ædiculam quandam se recipit. Interea Geracenses ad domum Basilij armati concurrunt, vitam eius quærunt. Sed Basilius ne in ciuium manus deueniret, in seipsum manus iniecit, vxor vero eius à plebe capta palo affigitur. Mox Geracenses vicinas domos peruagati Robertum indagant, quem tandẽ toto corpore præ sudore madidum in ædicula repertum capiunt. Plebs in partes rapiebatur varias, pleriq; vt moreretur conclamabant, pleriq; libertate donandũ asserebant. Tandem plurimorũ sententijs carceri addicitur. Interea Duces Rogerij exercitus, de Roberti captura per certum nuntium Rogerium certiorem faciunt. Qui pietate motus, odio deposito quàm celerrime Geracium peruenit, furentis populi iram compescuit, & fratrem vinculis exemit. Robertus tanto beneficio a Rogerio donatus, victum se fratri confessus, æquam Calabriæ partem (vt conuenerat) tradidit, ac diuisum cum eo Calabriæ imperium deinceps habuit. Ita compositis germanorum fratrum rebus, Rogerius munitis Calabriæ oppidis, ad reprimendos in Sicilia Sarracenorum ausus, qui ob Bettumeni mortem iam cornua erexerant, cum Ennemburga vxore ad Troynam regressum parat. Interea Nortmanni, & qui Troynæ præerant, & qui præsidio relicti fuerant, adeo superbè, ac petulanter absente Rogerio imperabant, vt cum non in virgines modo, sed etiam in matronarũ turbã passim dissolutissimæ libidinis flagitia porrexissent:

Rogerius cum vxore Troynam appulſus non læta fronte, vt ſolebat, à Troynenſibus exceptus ſit. At ille lenitis græcorum animis, ac facinoroſis in crucem adactis, tum vrbe etiam præſidio nouo munita, & vxore in arce relicta ad inuadenda, expugnandaq; propinqua Sarracenorum oppida proficiſcitur. Nicoſiam igitur Sarracenorum oppidum primum obſidet, cuius obſidio dum in lõgum protrahitur, Troynẽſes ſeditionem redintegrant, in Nortmannos milites vxorum ſuarum violatores irruunt, & arcem, quo illi ſeſe receperant, adoriuntur. Sed Normanni furenti populo obſiſtunt: & licet numero pauci, virtute tamen ſuperiores fiunt. Interea Sarraceni, qui vicina oppida adhuc tenebant, auditis his motibus in Troynenſium auxilium, milites ad quinq; milia mittunt. Verum Rogerius rumore accepto omiſſa Nicoſiæ obſidione, q̃ celerrimè Troynam ad ſedandas res nouas petit. Atq; ita Troyna in duas partes dirimitur, quarum alteram Rogerius cum arce, alteram verò Græci cum Sarracenis tenebant. Sed Nortmanni intus obſeſſi annonæ commeatusq; inopia inferiores, Græcis vini frumenti, cæterarumq; rerum abundantia, quæ omnia Sarraceni abunde illis ſuppeditabant, abundantibus, vltimam experiri fortunam, & paratis, inſtructisq; militibus toto impetu Græcos adoriri ſtatuũt. Nec ſegnius Græci, & Sarraceni ad bellum & ipſi ſe parant. Igitur durum vtrinq; bellum conſeritur. Sed tanta Græcorum, Sarracenorumq; animos ferocia, ex recenti vxorum violata pudicitia inuaſerat, vt vix impetum Normanni, tametſi tot victorijs elati, ſuſtinerent. Rogerius ibi dum ſuis inter confertiſsimos hoſtes ſuccurrit, vndiq; ab illis circũdatur. Qui vbi ſe obrui à circumfuſa multitudine perſenſit, muri obice poſteriora tutatus, hoſtes facilius eouſq; ſuſtinuit, donec ad periculũ eius, clamoremq; in ipſa congreſsione equus ſibi ab hoſte vulneratus, & occiſus in terram laberetur. Vbi ſubito caſu dilapſus à Græcis, & Sarracenis circunſeptus, cum iam pro captiuo haud dubiè haberetur, inter ipſas captantium manus, adeo eius animi magnitudo præfulſit, vt non modò elapſus euaſerit, ſed pluribus ex ijs, qui eum tentabant, occiſis, ſuperior extiterit, & ad arcem incolumis redierit. Cumq; quatuor deinde menſes hæc ſeditio duraſſet, coacta tandem militum ſelectorum manu Rogerius Græcorum aggeres, & propugnacula perrupit, cæſisq; hoſtium pluribus, & plerisq; captis, cæteris verò in fugam verſis reliquam vrbis partem ad votum pertraxit. Inter hoſtes captus eſt Parennio factionis caput. In quem cum facinoris ſocijs continuò ſæuiſsimo ſupplicio animaduerſum eſt. Sedatis hoc modo ſecundis Troynenſium motibus, & munita vrbe, & arce, Rogerius in Calabriam ſe cõtulit. Vbi dum paulo diutius rebus domeſticis inhæret, Sarraceni, qui in Enna erant, magna Arabum ex Libya accita manu, Normannos Sicilia pellere ſtatuunt. Quo cognito Rogerius citato gradu Troynam redijt, vnde ſtatim Serlonem triginta cum equitibus ad Sarracenorum res iuxta Ennam explorãdas miſit. Hoſtium aduentu præcognito Sarraceni ex inſidijs, quas paratas habebant, egreſsi, emiſſarios omnes, præter Serlonem duobus cum ſocijs, qui fuga occupationem præuerterant, interfecere. Quocirca Rogerius iuſto militum numero comitatus, in obſeruatas inſidias irruens, illorumq; maxima cæde facta, victor Troynam reuerſus eſt. Vbi manubijs refertus, iterũ Sarracenorum agros populando vſq; ad Calatagironum, Ennam, & Buteram excurrens, rerum, ac animalium ingenti capta præda ad vrbem reuerſus eſt. Poſt hæc anno ſalutis. 1063. Sarraceni, & Arabes equitum, vt pleriq; ſcribunt, cum triginta milibus, peditum verò præ multitudine incerto numero, atq; omni belli apparatu contra Normannos non longe a Cirami oppido egrediuntur. At Serlo Rogerij iuſſu triginta cum equitibus Ciramim venit: oppidum munit. Sarraceni vbi Chriſtianos numero longe inferiores vident, audentiores facti Ciramim aggrediuntur. At Serlo, cuius ſupra ætatem, ac naturam virtus eo bello fuit admirabilis, cum paucis contra egreditur, atq; in Sarracenos irruens

plures

plures illorum occidit,ac tam parua manu tot hostium milia,mirabilius ne vicerit,an aggredi sit ausus, incertum est. Rogerius Serlonis victoria audita cum numeroso suo equitatu è Troyna Ciramim & ipse venit,vbi à Vercello Baliolo Normanno equite hortatus Sarracenos insequi deliberat. Quocirca curatis prius corporibus,exercituq; in duas acies diuiso,quarum alteram Serlo, alteram verò ipse ductabat,Sarracenos adoritur,suosq; ad hostium cædem,certamq; Deo authore victoriam magnis vocibus extimulans,primus omnium pugnam capessit, laborantibus succurrit,vbi maius erat periculum, vltro se offert, hos exhortans,illos monens,bonisq; artibus ad pugnam singulos incendens.At Sarraceni vndiq; belli formidine circumstrepente, inter duas Normannorum acies conclusi, Serlonis aciem prætereuntes,Rogerium multitudine militum,ac pompa belli,& industria impetebant. At Rogerius nihilo segnior hostibus obstitit, sed contra nititur, periculosissima quæq; agreditur : & vbi confertissimos hostes acerrime pugnare conspexisset, eo se ingerebat. Dum hæc geruntur, tum (mirum visu) inter equites ipsos Normannos Diuus quidam supra humanum modum speciosus, fortisq; in equo albo, in albo amiculo insigne rubræ crucis insutum deferens, ac maximo lumine circumamictus apparuit, cuius præsentia totus exercitus roborabatur. In insigni præterea, quod in hastæ Rogerij cuspide præferebatur, plumea crux insignita visa est.Rogerius visione disparēte aduenisse Diuum Georgium,Deumq; ipsum auspicem suis affirmabat. Proinde milites, vt tantum antesignanum sequantur,socios se illi adiungant, victoriam è cœlo partam accipiant, magnis hortatibus admonebat. His vocibus incensi Normanni certatim in Sarracenos prosiliunt, præsentiam diuini numinis & ipsi statim sentiunt, ac hostes dissipant,cædunt, cæteros fugant. Sed nec fugientibus fortuna commodior fuit. Siquidem Christiani vagos, passimq; sine ordine fugientes veluti insectati,adeo sæue trucidabant,vt nemo ex tanto Barbarorum exercitu,qui paulo ante virium suarum fiducia Deum etiam contemnere non verebantur,vel ad memoriam tantæ cladis viuus superfuerit.Hæc tam pia, quàm vera cōiectatio animum subit: Rogerium cœlesti magis, q̄ humana ope victoriam adeptum:quippe quod Normanni numero longe inferiores non propria vi,sed diuina freti tot Sarracenorum milibus bellum inferre non detrectauerunt. Authores habeo, qui memoriæ prodiderunt, ab huius victoriæ die Rogerium in scuto, & insignibus suis hanc inscriptionem deinceps gestasse,Dextera domini fecit virtutem:dextera domini exaltauit me.Quæ verba in omnibus eius diplomatis in hūc vsq; diem legūtur. Quibus & successores eius Normanni Siciliæ Reges velut hæreditario iure sunt etiam vsi.Parta igitur tam insigni victoria,& immensa auri,argenti,vestium,animalium,& rerum omnium præda capta, Rogerius quatuor camelos Sarracenorum spolijs onustos Alexandro secundo huius nominis Romano Pontifici Romam in tantæ victoriæ indicium transmisit. His rebus fœliciter gestis Troynam reuersus triumphantis more à Christianis excipitur. Post hæc Pisani, quorum nomen cum omni Italiæ, tum Genuensibus præsertim, multisq; quamr;motissimis regionibus iam tum terrori fuerat, quippe qui amplissimum in Ethruria Principatum tenentes post Sardiniam,Corsicamq; subactam Sultano Aegypti bellum intulerunt, & (quod gloria dignissimum est) Hierusalem quoq; ipsam vrbem sanctam, magnamq; Palæstinæ, ac Syriæ partem pulsis Sarracenis armis prædomuerāt, à Sarracenis Panormitanis,in Ethruriæ littoribus infestati, septem triremes militibus instructas ad Rogerium,dum Troynæ ageret,mittunt, eum ad Panormum regiam Sarracenorum expugnandam, non q̄dem prædæ,sed iniuriarum vindicandarum studio inuitant. Rogerius quia grauiora sibi bella imminebant,veritus,ne dum Panormum oppugnaret,quæ in Sicilia adeptus fuerat oppida,amitteret,in tempus commodius rem differendam respondit. Pisani

hoc

hoc responso non contenti, ex Mylis, vbi tum reliquam classem in stationibus habebant, recto cursu Panormum applicant, vrbemq; aggresi ferream cathenā, qua portus fauces claudebantur, vi tormentorum perfringunt: portum ingrediũtur, stationemq; irrumpentes quinq; naues mercibus onustas, quæ in ancoris ibi stabant, capiunt, atq; secum Pisas asportant, ex cuius prædæ pretio maximum Pisarum templum erexerunt, vt ipsorum, & Siculorum annales referunt. Erat tum annus salutis ferme. 1063. Post hæc Rogerius Golisanum, Cephaledim, ac Brucatum oppida petijt, eorumq; agris vastatis & ingenti rerum omnium capta præda, Troynam reuersus, non multo inde pòst discedens Appuliam contendit. Vbi cum Roberto paucis diebus commoratus non contemnenda militum manu inde abducta in Siciliam redijt, ac Agrigentum profectus, vastata, incensaq; eius regione, ingēti præda ditatus, Troynam repetit. Quo Sarraceni cognito Ceramensem cladem vlturi parata cum mille militum acie Normannos præda onustos repente inuadunt, qui relicta præda leui fuga salutem redemerunt. Rogerius audita suorum fuga redintegrata acie, Sarracenos adoritur, plures eorum cædit, multos capit, ac recuperata prędа, Gualtherio Simulo viro impigro, ac bellica arte insigni cum paucis alijs in ea pugna desideratis, victor ad suos redijt. Post hæc Robertus Guiscardus magna cum militum manu ex Appulia Siciliā Rogerio auxilio venit, fratriq; associatus cum totam ferme Siciliam sine vllo hostium occursu peragrassent, Panormum incredibili trium mensium obsidione cinxere. Sed cũ in longum obsidio protraheretur, statione soluta, agros, in quibus opulenta Regum, & Sarracenorum ciuium palatia ad delitias extructa visebantur, in circuitu excurrunt, populantur, incendunt, in quibus etiam oppidum Burganum nomine magna vi expugnant, ac oppidanis omnibus in Calabriam per Agrigentum transmisis, funditus delent. Petraliam postea petentes, cuncta Sarracenorum oppida circumiacentia varijs vexationibus infestant, subinde Roberto ibi relicto, Panormum eodem itinere Rogerius cum copijs reuertitur. Cuius regressu præcognito Sarraceni, qui in vrbe erant, aut vincendum sibi, aut moriendum certò statuentes, maxima, atq; ea ferè innumera suorũ multitudine coacta in agro, qui hucusq; Sarracenice Bayharia dicitur, loco iuxta littus maris Misilimir etiam Sarracenorum lingua hodie appellato sex ab vrbe ad orientem. p. m. recedenti, Normannis in occursum prodiere. Rogerius iam cum exercitu loco vicinus, vt hostium numerum a longe conspexit, primum quidem territus constitit, ac auxiliares Roberti milites expectare sibi videbatur. Sed mox rupta mora, resumptisq; animis ad Deum, à quo sibi tot victoriæ prouenerant, spem omnem dirigens, suos ad victoriā hortatur, ac dato militibus pugnæ signo Sarracenos principio multitudine quidem superiores inuadit. Quos, quia inconcussa Normannorum virtus, ac ferox audacia terrebat, signa confestim, ac ordinem deserere incipientes Normanni miserabiliter cędunt, tantamq; Barbarorum stragem faciunt, vt vix nuntius quidem è tot milibus euaserit. Erat tum salutis annus. 1068. Tantæ cladis fama Panormũ delata, tota vrbs in mœrorem vertitur, quippe quòd de se nihil mitius deinceps expectaret. Verum cum interea Barus, & Tranæ vrbes in Appulia adhuc ab Imperatore Constantinopolitano detentæ contra Normannos plura molirentur, delata in tempus aliud Panormi obsidione, Robertus, & Rogerius in Appuliam coacti, petunt, atq; vtranq; ciuitatem magnis viribus inuadunt, & ad extremum capiunt. Quo tempore cum etiam multæ Græcorum in Calabria seditiones orirentur, ad eas prorsus sedādas quinq; annos Robertus & Rogerius contriuere. Quibus exactis, compositisq; Appuliæ, & Calabriæ rebus, cum magno equitatus, peditatusq; numero instructi in Siciliam ad Panormum expugnandam reuertuntur: Nihil enim sibi tota insula tutum iudicabant, si Panormo non potirentur. Classe igitur vrbem appulsi, vt obsidio eò esset durior, quo diuturnior, trans flumen

Orethum,

Orethum, vbi hodie ædis est. D. Ioanni cognométo à Leprosis sacra, hospitijs extructis castra locant. Deinde tribus locis vrbem oppugnant. Et Rogerius quidem à meridie, Robertus verò ab occasu, classis verò a portu eam agreditur. At Sarraceni acriter obsistebant, telis, lapidibusq; e mœnibus iactis obsidentes infestabant, quin & conuitijs eos compellebant, atq; in contemptum ludibriũq; portas vrbis apertas habere non verebantur. Cumq; Normanni milites hostium cum multitudine, tum noua audacia non mediocriter terrerentur, Robertus, & Rogerius eos ad prælium hortantur, ac meminisse iubent, cum eisdem eos nunc pugnare, quos pluries ipsi pauci superauerant, neq; superiores obsidione hostes factos, sed iferiores. His itaq; alijsq; verbis milites a Ducibus hortati, animis erigũtur, atq; magno impetu vrbem adoriuntur. Inter hæc Normannus quidam ignoti nominis eques ingentis spiritus vir, magnum, ac memoratu dignissimum facinus gessit. Cũ etenim portã vrbis apertam in ignominiã nostrorum teneri videret, contemptum cõtẽptu superare pergens, citato equi cursu vrbis portã magno ingreditur impetu, custodem lancea transfodit, & subinde cum cæteri Sarraceni portam vt eum interciperent, clausissent, calcaribus ipse admotis toto Sarracenorum agmine circumseptus per mediam vrbem, per ignotas sibi vias, ac per medios hostes ad apertam etiam portam ciuitatis alteram ad suos illæsus euasit. Post hæc Rogerius magno nisu à meridiè machinis adhibitis, & sub idem ferme tẽpus Robertus ad occidentem vrbem oppugnant: vbi è duobus locis quassatis murorum partibus, terribilis admodum contigit dimicatio in diuersa ruentibus militibus inclusis, & exanimata metu vrbana multitudine. Cæterùm qui vrbi intus præerant, diu obsidionem magnitudine animi, & consilio substinebant tum intra mœnia ruinas aut reficiendo, aut noua munimenta sufficiendo, tum aduersus cuniculos alijs contrà effossionibus Christianorum laborem frustrando. Huc accedebat, quòd eruptionibus etiam crebris, & interdiu, & noctu machinis intendebant, opera turbabant, aut disijciebant. quo factum est, vt nihil aut vis, aut industria Normannos videretur adiuuare, nisi ad artem res conuerterent. Erant in arce, quam Palatium hodie appellant, Christiani milites, qui cum, fidelem operam per multa tempora Sarracenis præstitissent, tandem religionis amore vt à ceruicibus seruitutis iugum excuterent, de prodenda Normannis vrbe consilium ineunt, traductisq; in suã sententiam cõmilitonibus, principes ipsi clam in castra Normannorũ profecti cũ Roberto Guiscardo paciscuntur: vt q̃ primũ ad signum constitutũ, portæ, & mœnibus arci proximis, milites Nortmanni duces admouissent, ipsi portas aperirent. His ordinatis ad arcem reuersi carcerum interfectis custodibus captiuos Christianos, qui plurimi erant, educunt, ijsq; arma ex publico capere iussis, opportuna simul arcis loca occupant, apertoq; clamore ad libertatẽ sua ꝓfesione dignã ꝓuocant. Quos cũ Sarraceni, qui in arce præerãt, magna vi arcere frustra adniterẽtur, tãdẽ cõterriti incolumes abire ꝑmittũtur, atq; Christiani milites recepta arce sese in sua iura vẽdicãt, & Normãnis ex alto signũ (vt cõuentũ fuerat) exhibẽt. Normãni ex edito signo vt captã arcẽ cognoscũt, ad murũ ꝓpinquũ exercitũ admouent, quibus statim arcis occupatores in auxiliũ exeũtes portã vrbis ferreã quæ occidẽtẽ spectat refringũt. Normãni vrbẽ ea porta ingressi, loca multa, ac vicos exteriores, excurrũt. Quibus cũ Sarraceni, q̃ cõtra Rogeriũ se tuebãtur, relicta ea parte, turmatim armati occurrissent, atq; Normãnos vnã cũ Roberto fortiter ꝓpellerẽt, Rogerius audiẽs angustã quandã portã, quę hucusq; ab eo facto porta Victorię appellatur, cõfusa statione negligẽtius custodiri, eò totis viribus cõtẽdit, qua occupata in vrbẽ irruit, suosq; eo aditu intra mœnia deduxit. Vnde equites extẽplo peditesq; ingressi ĩ viarũ angustijs Sarracenos oẽs quotquot obuios habebãt, misere trucidãtes, Roberto laborãti oportunũ auxiliũ præbuere. Vbi cũ diu magnis animis, multisq; cladibus, ac varijs fluctuationibus dimicatũ esset, prœliũ nox superueniẽs diremit. Ea nocte vigiliæ vtrinq; in armis actæ,

Normānis in ea vrbis parte, vicisq;, quos ceperant, Sarracenis verò in vrbe veteri, quo se receperant. Porrò Sarraceni cū captam vrbis partem, & arcē, quæ præcipue ei ad præsidium antè erat, sine vlla auxiliorū spe conspicerent, certamq; direptionē, cædemq; ante oculos præuiderent, prima luce concione habita deditionē facere statuunt. Proinde missis ad Robertum, & Rogerium legatis de concordia tractant, ciuitatem totam, & in ea Sarracenos oēs, modò eos sub Mahometi cultu viuere permitterent, tributū annuū ob id soluturos, pollicētur. Normanni fratres probatis conditionibus, Sarracenis tanq̃ æqua pro se, nec indecora postulātibus, cuncta quæ ad salutem eorum oīum pertinerent, promiserunt. Nec promissis fides defuit: concepti fœderis mox factę sunt tabulæ, per quas cunctis Sarracenis, qui aut in fidem Christianorū coire, aut in sua lege perseuerare vellent, libertas etiam per precones, & interpretes vulgata, concessa est, atq; ita plaudente passim populo, Christumq; viuere conclamante, vrbem Panormum Robertus, & Rogerius triūphantes anno sal. 1071. mense Iulio ingrediuntur. Recepta vrbe, non modò diripiendas militibus ciuium diuitias non permisere, sed & libera, ac inuiolata Sarracenorum corpora, sub Imperio suo tantummodo, intra vrbem esse iusserunt. In rei monumentū, ac victoriæ signum templū maximum Deiparæ virgini, cui id iam olim extructū, licet à Sarracenis postea profanatū, fuerat, solēni purgatione præmissa restituunt. Mox Archiepiscopū Panormitanū Græcū genere, cui Nicodemo erat nomen, qui solo titulo egenus in ædiculā S. Cyriacę, quę Sancta Dominica latine dicitur hodie, nō longè à Monte regali vrbe secesserat, in sua sede reponunt. Fuit res spectaculo digna, & contēplatione sortis humanæ, ac rerū varietate miranda. Igitur in pristinū Christianitatis statum cū summa celebritate oīa rediere. Tēpla, fana, ac ædes Christo, & Diuis excitata, supplicationes Deo decretæ, publicè, priuatimq; gratulationes cū effusa lætitia factæ. Quibus meritis quantū Roberto, & Rogerio Panormus, & Sicilia ipsa tota debeat, nec literis explicari, nec vlla oratione exprimi potest. His rite patratis, vrbē Robertus, & Rogerius firmis mœnibus, ac præsidijs, duplici arce, altera ad mare, à quo adhuc cognomen habet, altera ad occidentē, ædeq; sacra musiuo, ac vermiculato opere ab Hierusalem cognominata erectis, mirificè exornarunt. Robertus autem vrbis pulchritudine allectus eam sibi sedem habitandam, regendamq; à fratre depoposcit, reliquam verò Siciliam omnem Rogerio liberaliter concessit, cuius & Comes effectus est. Dum hæc Panormi geruntur, Serlo, qui ad arcendos Sarracenorum in mediterraneis incursus in Ceramo oppido morabatur, Sarracenis, qui Ennæ præerant, ob eximiam eius in re militari peritiam, satis erat inuisus Idcirco Sarracenus quidam Brachinus nomine, vafræ indolis, ac dubiæ fidei vir, dissimulato cum Serlone fœdere, insidias illi, vitæq; discrimen parauit. Extra vrbem nanq;, quo ille venatū exire solebat, plurimos Sarracenos clam suæ factionis insidiatores collocauit, ac subinde Serloni literas per fraudem dat, ne eo itinere incedat, vbi septē numero Sarraceni mortem illi moliebantur. Serlo his auditis, ratus amice sibi Sarracenū epistolā misisse, paucis hostibus contemptis, ex industria ad venandum egreditur. Vbi dum contra septem Sarracenos non procul conspectos se parat, ex insidijs equites septingenti cum duobus peditum milibus duce Brachino erumpentes, à tergo in Serlonem deceptum irruunt, qui dum fugam meditatur, cum paucis socijs inter confertissimos hostes à telis impetitus occiso equo ad terram inter Nicosiam, & Argyram dilapsus cecidit. Inde ad rupem magnæ asperitatis vicinam, quæ in medio ferme est itineris, per petræ cautes rependo in cacumen cum suis euasit. Vnde cum obuolutis saxis, glebis, stipitibusq; nunc hos, nunc illos Sarracenos ab ascendendo diu deterruisset, perditis desperatione socijs, cum nullā euadendi spem videret, in vltionē mortis fortiter pugnando tādem telis confossus occubuit. Sarraceni eius, ac occisorū omniū capita ceruicibus abscissa in lanceis per agros primùm, deinde per Ennæ

vrbis vias in victoriæ signum, & nostrorum ludibrium traduxerunt. Casus rupi Serlonis nomen, quod adhuc retinet, dedit. Robertus, & Rogerius vbi Serlonis mortem primùm cognouerunt, mitigato post aliquod tempus dolore, ad eam vlciscendam se parant. Sed Robertus multis in Appulia, & Calabria rebus arduis euocatus, relicto in Sicilia Rogerio ipse secesit. Rogerius dum Robertus Calabriam petit, arces duas erexit, ad cauam Paternionis vnam, ex qua Catanam vrbem, quæ, post mortem Bettumeni ad Sarracenos defecerat, obsideret, alteram in Mazara vrbe, cuius commoditate adiacentem regionem infestaret. Interea Robertus Calabriam veniens contra Gisulfum eius sororium Sygelaycæ vxoris germanum fratrem, & Salerni Principem mouet, ac tandem cum Richardo aduersæ vrbis Principe, & cum Amalphitanis, Salernum dura adeo & terra, & mari obsidione cingit, vt commeatu omni deficiente feles, & sorices edere obsessos coegerit. Abegelardus & Hermanus Roberti, & Rogerij ex fratre Vmfredo nepotes, qui ob Appuliam à Guiscardo sibi ereptam (vt præmeminimus) in auxilium Gisulphi aduenerant, Salernum ingrediuntur, ac strenuè primum, fortiterq; vrbem aduersus Robertum tuentur. Sed Robertus neutiq̃ Salerno discedens, durius premebat, demũ septimo obsidionis mense in deditionem Salernum accepit, vrbem muniuit, & ecclesiam. S. Matthæi ædificauit. Tãdẽ Abegelardus & Hermanus germanus eius frater Cõstãtinopolim ad Imperatorẽ Roberto relicta tota Appulia, & Calabria cõtedunt, vbi paulo post dies suos clauserũt. Ita igitur Robertus Guiscardus multis in locis rem suam auxit: deinde in Siciliã reuersus arcem, quam in monte Caltaxibetto ad Ennã obsidendã cũ Rogerio erexerat, omni cõmeatu, ac militum præsidio, vt Serlonis mortẽ contra Brachinum, cunctosq; Ennenses vlcisceretur, muniuit. Interea dum ea obsidetur, Sarraceni è Tuneto magna classe instructa, soluentes littoralibus Siciliæ locis infestatis, Calabriã inuasere. Vbi. 28. die Iunij Nicotrũ vrbẽ noctu ex improuiso inuasam capiũt, ac ingenti virorũ, mulierũ, & oĩum rerũ abducta prçda incendunt, & Tunetũ, vnde venerũt, redeũt. Ea deinde direptione elati anno sal. 1075. rursus è Tuneto mouentes in Siciliã veniunt, ac Mazarã vrbẽ aggresi paruo negotio eã capiunt, arce tamẽ, quã anno tertio Rogerius erexerat, ipsiq; octo tũ diebus oppugnauerant, inexpugnata. Qui arci præerant, per nuntiũ Rogeriũ Ennæ obsidioni intentũ significatis Mazaræ rebus ad subsidiũ euocant. Is nuntio accepto confestim militibus instructus Mazarã aduolat, arcẽq; noctu per posticũ ingreditur. Illucescẽte verò cũ suis clã arce egressus in Sarracenos tota vrbe sine vlla repentini casus suspicione irruit, cædit, capit, paucis fusis, & ad classem fugatis, atq; ita Mazarã vrbem strenuè recipit: Sarracenisq; fœdè Tunetũ, vnde venerant, infœliciter fugatis, munit. Post hæc Rogerius relicto in Sicilia Hugone Gozecta suo genero Præside, viro, militia præclarissimo, genere Normanno, Calabriam petit. Huic, qui Catanæ agebat, in mandatis dedit, ne ea vrbe cõtra Sarracenos egrederetur, veritus ne, qđ tãdẽ euenit, accideret. Ille enim vix Rogerio discedente Iordanũ eius filiũ, quẽ Troynæ pater Præfectũ reliquerat, ad se Catanã ad strenuũ quoddã facinus peragendũ pellexit. Quo cum ille iuisset: Benameth quidam, qui eo tempore Sarracenorũ reliquijs in Sicilia præerat, Syracusis vbi habitabat, coacta magna suorum manu, Catanã quoq; cõtendit, vbi cũ nõ ꝓcul ab vrbe insidias parasset, vt incautos opprimeret, subinde equites ferme triginta ad Catanenses irritandos vsq; ad vrbis mœnia emisit. Quo viso Hugo, & Iordanus cum militibus egresi Sarracenis occurrunt, cum hostes pro stratagematis consilio terga verterent, atq; illi ad locum vsq; insidiarum fugam simulatam insequerentur, Benameth cũ reliqua suorum multitudine, ac Sarracenis cæteris, ex latebris erumpentes in nostros nil tale opinantes exiliunt, fitq; cruenta pugna, in qua Hugo ipse cum plurimis occubuit, cçteris ad arcem Paternionis fugatis, ac Iordano solo Catanam incolumi reuerso, vnde Benameth

victor, spolijs onustus, Syracusas retro se retulit. Huius cladis Rogerius fama accepta, rebus Calabriç quàmcelerrimè expeditis, in Siciliam redit: iustoq; exercitu cõparato contra Benameth mouet, atq; inter eundũ Zoticã Sarracenorũ oppidum, quod Iudica hodie dicitur, qua transitus ei patebat, magna vi impetitũ breui expugnat, Sarracenisq; omnibus præter mulieres, quas Calabriam venũ misit, cæsis, funditus anno sal. 1076. delet. Inde Hugonis mortem adhuc vlturus, Neetũ vsq; agros omnes ferro, & igni depopulatur. Segetes etiam, quæ tum maturæ erant, absumebat. Interea Iordanus filius cum selecta militum manu Drepanũ nauigauit, vbi cum paucis in locum insidijs idoneum ingressus, Sarracenos Drepano exituros præstolabatur. Prima luce Sarraceni oppido tumultuariè ad pascua cũ armentis ibãt. Quos Iordanus eminus ab vrbe cõspectos ex latibulis exiliens adortus, prædã ingẽtẽ capit. Quo Sarraceni q in vrbe erãt cognito, exercitu coacto palantem insequuntur. Sed ille intrepidè retrouersus Sarracenos aggreditur. Ingẽs igitur prælium conseritur, quo cũ vtrinq; initio accerrimè pugnatũ esset, Sarracenos paulo pòst inferiores vsq; ad vrbis portã multa eorum strage edita compulit. Inde præda recepta, nauiq; imposita properato cursu vrbem obsidet, oppugnat, tãdẽq; ad deditionẽ cogit. Capto Drepão, Rogerius superuenit, vrbẽ ingreditur, atq; arce, & propugnaculis collapsam munit. Post hæc per eam prouinciam duodecim Sarracenorũ oppidula capit, subigit, prædam militibus distribuit, ac demũ Biccarum oppidũ secessit. Vbi paucis diebus cõmoratus ad Castrũ nouũ Sarracenorũ oppidum a molitore quodam adiutus, atq; ab ijs, qui in tutela oppidum tenebãt, inuitatus venit, illudq; oppugnat. Quo intellecto Bettunes oppidi dominus collecta supellectile veritus ne in manus Normannorũ veniret, noctu dimissa sede fugam arripuit. Sarraceni quoq; domino destituti deditionem fecerũt. Atq; ita Rogerius Castro nouo potitus, arcẽ præsidio muniuit. Per idem ferme tẽpus cum Rogerius ad maris littus non longè à Catana duas erexisset arces, quæ paruo à se inuicem dissidebant spatio, vnde ex vna ad alteram via muro, macerieq; clausa Rogerius, cum necessitas postulabat, incedere consueuerat, tum fortè ex more ambularet, Sarraceni, qui Scalluni appellabantur, re comperta, in myrteto, quod inter arces frequens erat, insidias ei parauerunt, è quibus eggressi repentino impetu incautum confecissent, nisi Emiscordus eques genere Brito occurrens sua morte Principem liberasset. At Rogerius assũmpta militũ manu insidiatores ab Aetna monte Troynam vsq; insecutus, omnes propè interfecit. Atq; inde Acim oppidũ anno sal. 1079. adortus dedentibus se Sarracenis facile in potestatẽ suã redegit. Cæterũ cũ Robertus Guiscardus anno sal. 1081. mense Maio in Michaelis Constantinopolitani gratiam, qui ad eum venerat, in Græciam nauigasset: Rogerius ab eo Appuliæ, & Calabriæ Præfecturã suscepit. Is è Sicilia discessurus Catanæ vrbi Bettumenũ Sarracenũ Præfectũ reliquit. Qui cum à Benauiro Sarraceno Syracusarũ, & Neeti Principe muneribus corruptus cõmissam suæ fidei vrbẽ per proditionẽ tradidisset, Iordanus, cui absente Patre Siciliæ onus impendebat, assũmptis secũ Roberto Suediuallo, & Helia Clotonensi Sarracenis in Christi fide iuratis ad ꝓditã ciuitatẽ repetendã ꝓfectus, Beneuirũ, ac Bettumenũ cũ magno equitũ, peditũq; exercitu obuios post cruentũ bellũ, ingentẽq; Sarracenorũ stragẽ superior factus intra vrbis mœnia fugauit. Qui diu obsessi, veriti ne in manus Christianorũ redacti ꝓditionis pœnas darẽt, relicta Iordano Catana, p posteriores vrbis latebras egressi Syracusas ꝓfecti sunt. Vbi Bettumenus impietatis supplicium à Benauiro ipso occisus luit. Rogerius post hæc in Siciliã reuersus Messanã venit, quã nouis mœnibus, & ꝓpugnaculis ad maris pᷣsertim littus à fundamẽtis erectis ornauit. Arcem præterea ad verticem curui littoris, excitauit, ædemq; sacram Seruatori dicatam cum cœnobio ordinis S. Basilij illi adiuncto erexit, quod & Rogerius Rex postmodum ditauit. Subinde templum Diuo Nicolao in vrbe condidit,

condidit, clerôq; ornatum ecclesiæ Troynensi subiecit, licet paulo post translata illuc Sede Episcopali Robertû Episcopum illi dicauerit. Dum hæc in Sicilia geruntur, Robertus Guiscardus a Dalmatis a Gregorio septimo Pont. contra Henricum tertium Imperatorem euocatus, cum Pontificê ab Hêrici primû, & postea a Romanorum vi liberasset, & Salernum, vbi paulo post obijt, vt tutior esset, perduxisset: & Dyrrhachium deinde, Epirum, Acarnaniam, multasq; alias ciuitates, insulasq; Græciæ subegisset, apud Casiopam Epiri insulam febre correptus morte anno ætatis suæ. 62. salutis vero. 1083. mense Iulio præreptus est. Boemûdo in transmarinis, & Rogerio natu minori in Italia, filijs heredibus relictis. Interea in Sicilia Iordanus Rogerij Comitis filius Aulicorum assentationibus inductus rebellionem in patrem parat, regnû inuadit, & Mistretta, & S. Marco oppidis captis, Troynam, vbi gaza patris erat, adortus, ab oppidanis strenuè obsistentibus, fœdè fugatus est. Quibus cognitis Rogerius confestim ex Appulia, vbi adhuc erat, Siciliam reuertitur, vbi dissimulato in filium, ne ad Sarracenos deficeret, aliquandiu odio, paterno affectu ipsum ad se conciliat. Subinde sedata seditione duodecim viros, qui ei desecitionem persuaserant, oculis priuauit: ipsumq; ad locum supplicij adductum primorum tâdem precibus in gratiam recepit. Sub hæc, cû inter Boemûdû & Rogerium Guiscardi filios ob Principatus ambitionê graue bellum esset exortum: Rogerius Comes ad nepotum discordiam dirimêdâ in Appuliam secessit, cûq; Cosentium vrbs Calabriæ a Rogerio nepote desciuisset, Coesntinis debellatis, vrbem sibi ad deditionem coegit, in cuius beneficij gratiâ Panormi dimidiû Comes â nepote recepit. Dû hæc comes gerit, Benauir Sarracenus ingenti classe Nicotrum Calabriæ oppidû statim capit, spoliatumq; funditus delet. Subinde Rhegium nauigat, vbi egressi classe Sarraceni omnem littoralem oram populantes ædes Diuis Nicolao, & Gregorio sacras diruerunt: & Squillacium iter facientes. D. Mariæ sacrum non lôgè ab oppido situm solo æquarunt, ac virgines moniales omnes constupratas in captiuitatem Syracusas secum adduxerunt. Rogerius his cognitis classem & ipse parat, terrestriq; exercitui Iordanum præficit, Philippumq; Georgij patritij filium græce & Sarracenicæ linguæ peritum cum speculatoria naui ad portum Syracusarum explorandum mittit. Quo explorato, â portu Messanensi ipse soluit, Taurominium nauigat, atq; inde Logninam, & Iesebalep portum, qui Augustæ est hodie, vbi Iordanus filius patris aduentû præstolabatur. Ibi paratis ad bellû necessarijs Iordanus terrestri, Comes verò maritimo cursu eadê hora côtra Syracusas mouent. Classis vt portû attigit: côtinuo Benauirû cû sua classe, obuiâ habuit, Qui triremê Rogerij statim adoritur. Sed inter præliandû Lupini Normâni equitis sagitta traiectus, Rogerijq; etiâ magno impetu côsternatus, inter duas triremes cû in natatu solo salutê speraret, dilapsus in mare submersus interijt. Morte Benauiri Sarracenorû classis cognita, tota fugam arripit, quâ magna celeritate Rogerius assecutus, dissipat, ingentiq; strage miserâ afficit. Mox Iordano signû dat vt â terra vrbê agrediatur. Sed vtranq; hanc obsidionê, oppugnationêq; Sarraceni strenuè ꝓpugnando â mêse Maio ad Octobrê vsq; fortiter sustinuere. Cûq; & laboribus fessi, & Annone etiâ inopia ꝑmerêtur, Benauiri vxor cû filio, & primoribus aliquot noctu Syracusis egressi, Neetû ꝓfugere. Reliqui, multis Christianis, quos captiuos habebât, ꝓ libertatê donatâ sibi côciliatis, deditionê fecerût. Captis Syracusis Rogerius côtra Tamictû Sarracenû virû Principê, qui Agrigento, & Ennæ vrbibus imperitabat, vim belli experiri deliberat. Anno igitur sal. 1086. Cal. Aprilis magno cû exercitu Agrigentû obsidet, tandêq; .6. Cal. Aug. per deditionê & vrbê, & vxorê Tamicti, eiusq; filios accepit. Potitus Agrigento, arce, & vrbe præsidijs munit, vxorê verò Tamicti pudicè tractauit, vt ea benignitate maritû eius ad se pelliceret. Subinde pluribus Rarracenorû oppidulis, arcibusq; expugnatis Platani, Missar, Suter, Rayhalbisar, Moclufe,

Rayhalmut, Nar, Caltanixet, Licata, Reminisce, Sarracenorũ oppidulis arcibusq; expugnatis, Ennam vrbem, quo Tamiđus se receperat, totis viribus dura oppugnatione cinxit. Tamiđus obsidioné sufferre nequiens, cum domesticis fuga salutem sibi quærit. Sed a Normannis cognitus, capitur. Ennenses cognito Tamiđi discrimine, deditionem & ipsi fecerunt. Rogerius Enna capta, & arce militibus munita, Tamiđum sacris Christianis initiauit, ac Melitum Calabriæ cum sua familia incolendum ei dedit, vbi vsq; ad obitum probatæ semper fidei vixit. His fæliciter gestis omni iam Sicilia (præter Neetum & Buteram) potitus sacris aliquãdiu templis, Episcopatibus, atq; abbatijs in plerisq; ciuitatibus deo dicandis operam dedit. Agrigenti quidem cathedrale templum ditissimè locupletatum fundauit, erexitq;. Cui Gerlandum Allobrogensem genere, virum pium primum Episcopum præfecit, in Catana Angerium, in Syracusis Stephanum, in Messana Robertum ex Troyna translatum, in Mazara Stephanum Rhotomagensem, atq; alios alibi pro conditione locorum, aut virorum Abbates, Episcoposq; cõstituit. Anno deinde salutis. 1089. ad Buteræ expugnationem se composuit. Vbi dum occupatur, Vrbanus Romanus Pont. huius nominis secundus fama tot Rogerij gestorum excitus, Sicilia traiecta Troynam ad eum visendum venit. Cuius aduentu percepto, Rogerius soluta confestim obsidione, ei obuiam occurrit: cumq; adorat, cui cum plura inter se de Græcorum cum Latinis vnione, & præsertim de Alexio Imperatore, qui ex professo Latini nominis hostem agebat, ad fœdus attrahendo tractassent, discedenti plurima obtulit munera, ac postmodum Buteram reuersus breui Buterenses ad deditionem coegit. Quos omnes Rogerius, ne aliquid in posterum noui molirentur, in Calabriam relegauit. Sub idem fermè tempus Eremburga priori vxore defuncta, ex qua Gothfredum, & Iordanum filios susceperat, Adelasiam Bonifacij Marchionis filiam vxorem duxit, ex qua Simonem, & Rogerium, qui postea Rex fuit, suscepit. Anno deinde. 1090. dũ Rogerius Mylatij ageret, Neetini viribus impares, cum æquare amplius resistendo Normannorum magnitudinem nequirent, per legatos sese ipsi in Rogerij fidem dediderunt. Sed Rogerius Neetum Iordano filio tradidit, qui statim patris iussu ad verticem vrbis arcem erexit, quæ adhuc munitissima superest. Rogerius totius iam Siciliæ monarcha, vlterioris imperij studio ad Melitam insulam, quæ Sarracenis adhuc parebat, diripiendam se parat. Proinde ingenti in portu Riscalãbro ædificata classe, eaq; militibus, & omni cõmeatu probe referta, sub Iordano administratione Siciliæ, imperioq; relicto, Melitam nauigauit, milites in terram ad portum paucis obsistentibus, quos continuò fugauit, exponit, ac postridie vrbem ipsam, quæ in medio sita est, adeptus, totam insulam, à Gaito Sarraceno principe, restitutis ante Christianis, quos ille captiuos habebat, libertate & rerum, & religionis impetrata, in fidem quoq; accepit. Capta Melita, & arce munita, Gozũ insulam cum eadem classe adortus, vastatis prius agris oppidum etiam per deditionem eisdem conditionibus in potestatem redegit, atq; ita victor in Siciliam reuersus est. Interea Gothfredo Rogerij Comitis maximo filio iam præmortuo, Iordanus, qui Syracusas administrabat, morbo & ipse correptus anno salutis. 1093. mortem obiuit, ac in æde. D. Nicolai tumulatus est. Quo Rogerius pater profectus, filio iusta persoluit. Erat nõ longè à Syracusis oppidum Pentargen appellatum, quod Iordano suberat, cuius incolæ audita Principis morte, libertate conclamata, a Comite desciscunt. Rogerius nihil cunctatus Pentargiam cum exercitu confestim profectus oppidum obsidet, ac magna vi impetitum tandem expugnat, desctionisq; authoribus furca suspensis, reliquisq; ciuibus in diuersa tormenta afflictis, totum delet. Cuius adhuc super littus sparsis ruinis, turris recens Targiæ cognomine, vestigium retinet. Post hæc cum Rogerium Appuliæ Ducem, qui ex Adala vxore Philippi Francorum regis nepte Guillelmũ filium susceperat,

apud

apud Melpham febre grauatum, tota Appulia, & Calabria obijsse fama percrebuisset, fraterq; eius Boemundus eo rumore oppida omnia, quæ Dominum illum agnoscebant, pro Guilelmo nepote iureiurando ad se pellexisset, Rogerius Siciliæ Comes, Siculorum, & Sarracenorum exercitu comparato, omnia ab occupatore oppida recepta, Rogerio duci nepoti, qui iam conualuerat, restituit. Ac non ita multo pòst anno salutis. 1095. Conrado Henrici Imperatoris Germani filio Vrbani Ro. Pont. & Roberti Troynēsis Episcopi suasu, filiam suam desponsatam, cum ipso Episcopo Roberto Troynensi, & proceribus alijs Pisas misit. Vbi nuptiæ cum Corrado marito celebratæ sunt. Anno deinde sequenti salutis. 1096. cum Melpham Rogerio nepoti adolescenti à quo desciuerat restituere studet, per Boemundi Hierosolimitanam expeditionem, militibus destitutus ad Siciliam reuersus est, atq; Alamanno Vngarorum Regi aliam filiam vxorem tradidit. Eodem ferme tempore cum à Iordano Rogerij Comitis ex sorore nepote, Capuæ, Neapolis, & Auersæ Principe, Capua rebellasset, ipse magno cū exercitu contra Capuam venit, eamq; obsedit. Verum nondiu pòst Capuani dura nimis obsidione presi, ipsius Rogerij Comitis consilio, se Iordano dediderunt. Recepta Capua Rogerius Comes Salernum se contulit. Vbi ei Adelasia vxor, ex qua iam antea Simonem filium susceperat, Rogeriū natu minorē peperit. Quo cū & Vrbanus Rom Pont. congratulatum venisset, & Robertum Episcopum Troynensem Legatum in Sicilia inconsulto Rogerio instituisset, Comite id ægreferente, eundem abrogauit, Rogeriumq;, ac Simonem filium, & alios eius hæredes Legatos in Sicilia hoc priuilegio, quo Siculi Reges Monarchica potestate vtuntur, instituit. Vrbanus Episcopus seruus Seruorum dei, charissimo filio Rogerio Comiti Calabriæ, & Siciliæ salutem, & Apostolicam benedictionem. Quia propter prudentiam tuam, supernæ maiestatis dignatio, te multis triumphis & honoribus exaltauit, & probitas tua in Sarracenorum finibus ecclesiam dei plurimum dilatauit, & Sanctę sedi Apostolicæ deuotam se multimodis semper exhibuit: Nos in specialem, atq; charissimum filium eiusdē vniuersalis matris ecclesiæ te assumpsimus, Idcirco de tuæ probitatis sincerritate plurimum confidentes, sicut verbis promisimus, ita literarum authoritate firmamus, quod omni vitæ tuæ tempore, vel filij tui Simonis, aut alterius, qui legitimus tui hæres extiterit, nullum in terra potestatis vestræ præter voluntatem, aut consilium vestrum, Legatum Romanæ ecclesiæ statuemus. Quinimo quæ per Legatum acturi sumus, per vestram industriam Legati vice cohiberi volumus, quando ad vos ex latere nostro mitteremus ad salutem sanctarum ecclesiarū, quæ sub vestra potestate consistunt, & ad honorem beati Petri, sanctæq; eius sedis Apostolicæ, cui deuote hactenus obedisti, quāq; in necessitatibus suis strenuè & fideliter adiuuisti. Si vero celebrabritur cōcilium, & ibi mandauero quatenus Episcopos, & Abbates tuæ terræ mihi mittas, quot, & quos volueris mihi mittas, alios vero ad seruitiū ecclesiarum tuarum retineas. Omnipotens deus, actus tuos in beneplacito suo dirigat, & te à peccatis absolutum, in vitam æternam perducat. Datum Salerni per manus Ioannis sanctæ Romanæ ecclesiæ Diaconi Cardinalis, tertio nonas Iulij inditionis septimæ. Anno pontificatus nostri vndecimo. Post multa tandem bella Rogerius pacem emeritus vsq; ad senectutem sanctissimè vixit, religioni, ac pietati semper intētus: vt meritò ad reliquos titulos epitheton hoc ei accesserit. Rogerius Comes Calabrię & Siciliæ Christianorum adiutor. Obijt Meliti Calabriæ anno sal. 1101. mense Iulio. 70. ætatis anno, febre correptus, ac in æde, quam ibidem ipse fundauerat, & liberaliter dotauerat, magna fide tumulatus est. Quem omnes Normanni, Appuli, Calabri, & Siculi non secus, ac publicum parentem, nullo non genere honoris funeri eius adhibito, luxere.

DE SIMONE SICILIAE COMITE.

CAPVT SECVNDVM.

ROGERIO Siciliæ Comite defuncto, Simon ex Andelasia secunda eius vxore filius maior natu Siciliæ, & Calabriæ Principatui succedit. Qui post graues ab Appulis seditiones perpessas tandem nulla relicta prole breui rerum potitus, excessit.

DE ROGERIO SICILIAE REGE.

CAPVT TERTIVM.

SIMONI (Romæ Pascali secundo huius nominis Pontifice sedente, & Anno salutis. 1102.) successit in Principatu Rogerius germanus eius frater, quem falso aliqui Rogerij Bossi primi Siciliæ Comitis ex fratre nepotem asserunt. Is à primis adolescentiæ temporibus fœlicissimis naturę incrementis summam virilis ætatis maturitatem sortitus, omni voluptatis studio posthabito, continua armorum meditatione flagrabat, suorumq; natalium æmulatione omne vitæ tempus spectatis militiæ operibus exegit. Initio Principatus gratiam Pontificis, cui per oratores debitis obedientię votis vltro pręstitis, mille etiam auri Siculi vncias dono miserat, primum sibi cõciliauit, deinde ad maiora animos erigens, Appuliæ etiam, Calabriæq; regna affectabat. Cuius rei occasionem, ex affinium Rogerij, & Boemundi Guiscardi filiorum contentione commodam accepit. Nam cum inter Rogerium, & Boemũdum Roberti Guiscardi filios ex inde bellum esset exortum, quod Boemũdus maior natu, contemptũ à Rogerio fratre in Appuliæ, & Italiæ rebus se videret, bello non longe à Beneuento commisso, & Boemundo superato, interuenientibus paternis amicis, Tarento, & Appuliæ parte Boemundo concessa, Rogerius Ducatus titulum retinuit. Sed paulo post Boemundus concessis a Rogerio fratre ciuitatibus oppidisq; parum contentus, Melphim quoq; furto subripuit. Quo bellum vtrinq; paratum est. Sed hoc bello variè gesto, Boemundus non diu post ad expeditionem Hierosolimitanam proficiscitur, in qua res præclarissimas strenuè gessit, quas scriptores exactè memorant. In itinere vero cum Alexio Imperatore paterno quondam hoste, fœdus & amicitiam inijt, à quo muneribus donatus & liberaliter exceptus est. Sed inde discedẽs violato fœdere, multa eius oppida inuasit. Cumq; in reditu, sibi per fines imperij transituro timeret, mortuum mentitus, & ob id in archa clausus a suis delatus, ad propria reuersus est. Vbi cum esset, confestim Dyrrachium, & non nulla alia imperij loca classe agreditur, tandem interuenientibus proceribus pax inter eos facta est, sed non diu pòst & Alexius Imperator, & Rogerius Boemundi frater, relicto in Appuliæ Ducatu Guillelmo filio, fato functi sunt. Guilelmus initio Principatus a Calixto Romanæ sædis Præsule sacramento prius adactus, & in Ducatu Appuliæ confirmatus Romanæ Ecclesiæ & ipse præfectus deligitur. Qui hac confirmatione elatus, Alexij iam defuncti filiam pluries sibi patre viuente pactam in vxorem ducturus, Constantinopolim ire constituit. Sed veritus Rogerij Siciliæ noui Comitis, & consobrini ingẽtes spiritus, & ausus, non prius Italia discedere decreuit, quam quod Calixtus Romanus Pontifex Appuliæ Ducatum in suam & Romanæ sedis tutelam susciperet. Igitur Guilelmus

Guilelmus, Appuliæ & Calabriæ Ducatu sub Pontificis protectione relicto, Constantinopolim petijt. Vix Guilelmus medium iter emenserat, cum Rogerius Siciliæ Comes, susceptam à Pontifice Romano consobrini rerum administrationem paruifaciens, Calabriam inuasit, ac prius dimidiam occupauit, quam Pontifici de ope afferenda spacium daretur. Igitur Calixtus Calabriæ inuasione audita, Beneuentum venit, Hugonemq; Cardinalem ad Rogerium, tunc Nicephorum Calabriæ oppidum obsidentem, vt eũ ab armis arceret, misit. At ille neq; precibus, neq; minis territus, Pontifici obtemperat, sed acrius instat, & bellum vrget, ne cõsobrinus fortasse rediens, impedimento sibi foret. Calixtus e contra, bellum & ipse parat, sed interea subita vi febrium cum Senatu lacessitus, expeditione ommissa Romam redire compellitur. Rogerius ab hostibus liber, Calabriam omnem Appuliamq; agressus, nemine sibi obsistente breui sibi subiecit. Interea Guilelmus Constantinopolitana vxore Græcorum dolis frustratus, Salernum cum redijsset, paucis ibi post diebus nulla relicta prole mortem obijt. Quo tempore & Boemundus etiam, e viuis sublatus est. Rogerius igitur aduersarijs defunctis, & Roberti Guiscardi propagine penitus deficiente, iure successionis Calabriam, & Appuliam sub Ducatus titulo obtinuit. Quo circa tantarum rerum successu elatus, minusq; idoneũ ratus, tantam, ac tam latè diffusam potentiam, Comitis, aut Ducis nomine coarctari, iam non amplius Appuliæ Ducem, & Siciliæ Comitem se appellari passus, Regium nomen prouincijs, quibus præerat, aptandum, & perennem sui notitiam Regio stemmate, & principio hoc splendido commendandam curauit. Animos faciebant illi opes, resq; lætæ, ac maiores sui, qui priuata nobilitate orti, audendo, augendoq; ad maxima quæq; peruenissent. Igitur à suis Rex tum Italiæ, tũ Siciliæ salutatur. Et Panormi anno salutis. 1129. Idibus Maij in Regem Siciliæ vngitur, & coronatur. Interfuerunt eius coronationi non solum Siciliæ, sed etiam Neapolitani proceres, ac Præsules, Rogerius Beneuentanus, Ioannes Salernitanus, & Philippus Capuanus Antistites, Riccardus Caietanus Dux, Anselmus Piperius Comes de Sancta flore, Petrus de. S. Seuerino Marturani Dominus, & complures alij, vrbemq; ipsam Panormum regiam constituit, vt eius diplomate constat, Fama ducta per manus Panormitanos adhuc tenet, stirpem de Carauellis, quæ adhuc Panormi nobilis superest, corona Siciliæ Reges insignire, ex priuilegio Rogerij Regis habuisse, Andreamq; Carauellum Rogerium Regem coronasse. Hæc cum Calistus Ro. Pont. rescinit, animo nõ minus celso, q̃ irato in Rogerium se erigit. Verùm dum bellum contra illum molitur, anno Pontificatus sui quinto decessit. Cui Honorius secundus Romanus Pont. suffectus non minori, q̃ Calixtus prædecessor, quòd Italiæ sibi titulũ arrogaret, odio, in illũ exarsit. Veritus tamẽ ne se absente motus aliquos Romani in vrbe excitarent, aperto bello contra Rogeriũ foris mouere non est ausus, sed domi semper se cõtinuit, licet pleriq; magno cum exercitu vsq; in Appuliam eum contra Rogerium profectum, dolisq; postea a suis circumuentum pacem ei, ac regiones captas Pontificũ more confirmasse scribant. At cum Romæ anno salutis. 1130. Honorio defuncto Innocentius secundus successisset, eadem causa in Rogerium accensus, tumultuario exercitu collecto tanta celeritate mouit, vt ad Sanctum Germanum oppidum (vbi in castris erat) Rogerium nihil tale metuentẽ improuiso impetu adortus repulerit, atq; oppido capto, hostem in castro Gallucio, in quod se fuga receperat, aliquandiu acriter obsederit. At præter sententiam Pontifici belli fortuna euenit. Erat enim Rogerio Guilelmus filius, quem ex Eluira vxore susceperat, militia præclarus, & à patre Taręti Principatus titulo insignitus. Is patris obsidione percepta confestim exercitu comparato genitori suppetias tulit, commistoq; contra Innocentium acerrime prælio, & patrem liberauit, & exercitu Romano profligato Innocentium, Cardinalesq;, qui cum eo aderant, cepit, & in

vincula

vnicula coegit. Sed Rogerius non multo pòst & viri sanctitate, & dignitatis maiestate motus non modò à periculo præseruatum, sed & reuerentissimè, officiosissimeq; habitum liberum cum Senatu dimisit. Illinc igitur religio, hinc gratus animus præfulsit. Nam Innocentius in tanti beneficij gratiam ei non modo quæ petierat, sed & vrbem Neapolim, quæ vsq; ad ea tempora Græcorum Imperatori paruerat, cum reliquo terræ Laboris, Appuliæ, ac Calabriç ad fretum vsq; Siculum corpore præter Regiũ titulum concesserit, licet sint, qui etiam & Regium titulũ, non Italiæ, sed Siciliæ, Ducatus Appuliæ, & Principatus Capuæ ab eodem tũ promeruisse asserant. Ingreditur itaq; Rogerius cum Pontifice Neapolim magno tũ suorum, tum ciuium applausu, quo die centum quinquaginta milites instituit, duosq; menses ibidem festos egit. At cum vno anno Neapoli consumpto Panormum cum tribus nauibus onerarijs, & aliquot triremibus repeteret, vix angustas Capreæ insulæ fauces egressus, suborta tempestate adeo varia pelagi iactatione fuit agitatus, vt naufragio vicinus extiterit. Sed cum votũ rite, & ex animo oblatum nuncupasset, quod vbi primum littus attigisset, ibi. D. Georgio ædem se sacram, ac omnium Saluatori templum ingens, sacerdotumq; ei cœnobium coniuntũ excitaturũ vouisset, Cephaledim tandẽ ad sextum Augusti diẽ appulsus, subductis in terram nauibus votum fideliter soluit, ciuitatemq; ipsam à rupe ad littus translatam Episcopali dignitate, ac nouis mœnibus decorauit. Romani interea, qui Innocentium à Rogerio captum audiuerant, Petrum, Leonis Romanni ciuis ditissimi filium, Egidio Cardinali Tusculanorum Episcopo adnitẽte, adulterinũ Pontificem sub Anacleti nomine crearunt. Innocentius hoc cognito, cum imparem viribus se videret, e Neapoli in Frãciam ad Philippum Regem profugit. Rogerius Innocentio fugato, Anacleto se addixit Pontificem eũ salutat, atq; adorat. Anacletus versa vice, contributo Rogerio cũ Brutijs, Lucanis, Appulis, & Calabris, regio quoq; nomini non Italiæ, sed Siciliæ, Ducatus Appuliæ, & principatus Capuæ, quod ab Innocentio (si Blondo credimus) impetrare nequiuerat (si vero alijs) confirmato, eum sibi deuinxit. Porrò Innocentius celebrato apud Claromontem consilio, Anacletum, eiusq; sectatores damnat, & subinde cum Lothario Imperatore Germano terrestri itinere in Italiã reuersus, Romam venit, vbi profligatis his, qui Anacleto fauerant, & Anacleto inter hæc peroportunè è viuis erepto, contra Rogerium ad Barum vsq; Appuliæ oppidum nemine resistente peruenit. Rogerius vtrinq; destitutus cum viribus esset inferior, Appulia relicta in Siciliam recurrit, atq; ita Pontifex cum Lothario cuncta, quæ Rogerius in ea Italiæ parte occupauerat, recepit. Veritus tamen ne Lothario discedente Rogerius iterũ Appuliam sibi repeteret, Rameonẽ Comitem, qui cum Lothario venerat, ad tuendam cum Ducatus nomine Appuliam reliquit. Cæterùm post hæc anno salutis. 1145. Innocentio decedente, & Celestino secundo primùm, mox Lucio secundo, ac Eugenio demum tertio Ro. sedis per ordinem Pontificibus tepidè res Appuliæ tutantibus, Rogerius regiones omnes, ac Italiæ vrbes, quas Innocentius & Lotharius sibi abstulerãt, pulso Rameone Duce breui recepit, sed modestiori vt cęperat, titulo vsus non Italiæ, vt prius, sed Siciliæ, Ducatus Appuliæ, & Principatus Capuę se Regem appellabat, vt in eius diplomatibus adhuc legimus. Quem titulum in omnibus suis regnis postea Celestinũ, siue Lucium, vt alij scribunt ei concessisse memoriæ proditum est. Rogerius rebus suis pacatis cum nil aliud animo secum repeteret, nisi Regnum productis finibus ampliare, classem ingentem instruit, ac contra Sarracenos soluens maritimam Libyæ oram, quæ meridionale Siciliæ latus respicit, populatus, mox Tripolim, Africam, quam Mehdiam Sarraceni appellant, Sfacem, Capsiam, & alias eius regionis vrbes suo subegit imperio, ac tantis demum Sarracenos incommodis, cladibusq; afflixit, vt Tuneti quoq; Rex ingenti tributo in singulos annos ei promisso, annisq; postmodum plusq̃ triginta

persoluto

persoluto, pacẽ ab eo implorare coactus sit. His fœliciter gestis, cum Ludouicus Rex Francorum, suasu Eugenij tertij Romanæ sedis Præsulis Christianis, qui terram sanctam incolebant contra, Emanuelem secundum Constantinopolitanum Imperatorem, qui Palestinam inuaserat, opem laturus mouisset: Rogerius religionis studio, classe ex Africa reducta contra Imperatorem & ipse soluit, ibiq; Corcyram insulam, eiusq; vrbem, Corinthum quoq;, ac Thebas, & Euboeam insulam expugnatas, atq; imperio iure gentium abreptas, suæ ditioni subiecit. Deinde cum Lodouicum Francorum Regem, qui à S. Simeonis Antiocheno portu soluens Palestinam petebat, ingens Sarracenorum classis obuia fortè intercepisset, Rogerius forte fortuna Ludouico Regi capto occurrens cum sua classe in Sarracenos cũ prędа, & tãti viri captiuitate in angusto positos irruit, ingentiq; clade affectis hostibus victor Christianũ Regẽ ab interitu liberauit. Quo apud Ioppẽ dimisso, Constantinopolim ipse mira celeritate adnauigat, eius suburbia vidente Emanuele diripit, ac incendit, Palatium Imperatoris aliquãdiu oppugnat, ac eo pugnando progressus est, vt non modo sagittas argenteas, aureasq; hortis regijs immiserit, sed & poma horti Imperialis ad gloriam, fortitudinisq; ostentationem manu ipse sua decerpserit. Quibus Veneti per Legatos cognitis sexaginta triremium classem cum Petro Bolano eorum Duce Emanueli auxiliarem miserunt. Porrò Rogerius tot damnis, & iniurijs Imperatori illatis cum Constantinopolim expugnare nequiret, inde soluens dum in Italiam remeat, in classem Venetam simul, & Græcorum, ad dimicandum satis instructam, paratamq; ex improuiso incidit, cum quibus commisso Cruento prælio, ex suis triremibus vnadeuiginti amissis, submersisq;, victus cum paucis dissipatis in Siciliam profugit, non tamen illæsis hostibus. Ex Veneta nanq; classe duobus ferè milibus vulneratis, quingentis, & vigintiqninq; cæsis, intercidit Dux ipse Venetorum Petrus strenuè pugnãs. Rogerius verò postq̃ domum incolumis peruenit, à belli turbinibus se continuit, iamq; multarum gentium manubijs locupletatus quo tantùm sibi, regnoq; domicilium compararet, in extrema Panormi parte mirifico opere arcem iam vetustate collabentem instaurat. In cuius penetralibus omnem opum, pecuniarumq; suarum summam congessit. ædem quoq; Diuo Petro Apostolo sacram musiuo opere in ea à fundamentis erexit. Quã arcem, suã, atq; futurorum omnium Siciliæ Regum sedem constituit. Nam Rogerius Rex, & ei post modum succedentes, etsi Neapolitano Regno potirentur, quo tamẽ tenaciores rebellibus in Sicilia Sarracenis frenos imponerent, & ne noua vel qui reliqui supererant, vel qui vicinam Africam incolebant Sarraceni molirentur, in Panormo vrbe Regia longo iam tempore resederunt. Erat Rogerius ingenio promptissimo, & ad ardua quæq; nunq̃ sibi diffidens. Aliorum rationes in concilijs libenter audiebat, nihil inconsultè, nihil præceps agebat, ingentes motus animi sapientia temperabat, vt non magis viribus, q̃ prudentia & hostes contriuisse, & Regnum suum productis finibus ampliasse iudicetur. Aliorum quoq; Regnorum, ac gentium consuetudines diligentissimè inquirebat, vt si quod in eis pulchrum, aut vtile deprehendisset, id ad suos vsus redigeret. Quoscunq; viros aut consilijs vtiles, aut bello claros compererat, cumulatis eos ad virtutem beneficijs inuitabat. Iustitiæ rigorem vt nouo regno pernecessarium exercere studuit. Hinc multis pœnas grauiores, & legibus incognitas irrogabat, ac durius in quosdã animaduertebat, ne in nouitate regni flagitiosi, & seditiosi eius nimia humanitate inspecta ad conspirationis audaciam extenderentur. Pacis verò, ac belli vicissitudinem ita alternabat, vt nullum Regum, aut principum sua ætate parem habuerit. Ingentes præterea thesauros ad Regni munitionem posteritati consulens noua industria coaceruauit, ac Panormi reposuit. Aedes plures sacras insigni opere præter eas, quas recensui, erexit. Sacellum regium. D. Ioanni ab Heremitis iuxta

Palatium cum cœnobio illi coniuncto ordinis. D. Benedicti, sed & aliam ædem ei annexam. D. Georgio. D. Basilij ordinis Panormi ædificauit. Aes Campanum insigne quod Guzam Panormitani appellant, & in arce campanaria maximi templi positum fundere iussit, vt circum Latinæ literæ inscriptæ indicāt Quod forte cōfractū Anno salutis. 1557. Petrus Aragonius & Taglauia Cardinalis, restaurauit. Messanæ Cœnobium Diui Saluatoris a Genitore conditum, & opere & diuitijs exornauit. Tres ex Eluira vxore suscepit filios Rogerium, Amphulsum, & Guilelmum, vnicamq; filiam Constantiam, sed Rogerium Appuliæ Ducem, Amphulsum Capuæ, & Guillelmum Tarenti Principes instituit. Habuit quoq; Tancredum filium ex pellice procreatum. At cum (vt Regibus mos est) rerum futurarum liberorum prænoscendarum cupiditate incenderetur, Ioachinum Abbatem fatidici nominis virum ex continenti Italia in Siciliam accersit. Productus, inter pleraq; ex Constantia filia, si nupsisset, funestam Italiæ facem exoriturā præsagiuit. Quocirca etsi non deessent, qui Regi Constantiam veneno perimendam consulerent, Tancredi tamen nothi consilio, qui nefarium esse innocentem emori dicebat, in sacro Saluatoris Panormi eam educari, ac virginitate votiua, veloq; sacro amiciri statuit. Sed dum decretum fatidicum humano consilio impedire satagit, in illud incidit. Rogerius interea, ac Amphulsus duo maiores eius natu filij, in quibus verissima paternæ virtutis effulgebat effigies, non sine ingenti suo, & totius regni mœrore, ac luctu mortui sunt. Proinde Guilelmo, quia alius legitimus, & hæres nullus supererat, Regni diadema Rogerius adhuc viuus imposuit, eumq; sibi regni consortem asciuit. Nec diu post immensis vltra vires attritus laboribus anno ætatis. 59. regni vero. 23. salutis. 1154. in valetudinem prolapsus, Panormi defunctus, in templo maximo tumulatus est. Vtebatur dum viueret, gemino hoc epitheto. Rogerius in Christo pius potens Rex, & Christianorū adiutor. Alterō Appulus, & Calaber, Siculus mihi seruit, & Afer.

DE GVILELMO PRIMO HVIVS NOMINIS SICILIAE REGE, QVEM MALVM APPELLANT.

CAPVT QVARTVM.

GVILELMVS vnicus superstes filius Rogerij patris successor, cum Regno palatiū etiam, & thesauros opulentissimos suscepit. Fuit Guilelmus ingenio alioqui solerti, & militia strenuus, cupiditate vero, ac auaritia simul & crudelitate nulli secundus. Initio sui Principatus confirmationem Regni ab Adriano Quarto Ro. Pontifice postulauit. Facere id quidem Pontifici erat in animo, vt plæriq; scribunt. Verum, aduersantibus ei quibusdam, non licuit. Quapropter Guilelmus ob repulsam ira percitus, coacto maximo militum exercitu Beneuentum, Ceperanum, Baucumq; in Hernicis, quæ Romani Pontificis erant ditionis, inuadens suo Imperio adscripsit. Adrianus his iniurijs offensus, Guilelmum Regem diris inuoluit, & omnes eius ditioni subiectos Siculos, Calabros, Appulosq;, quò facilius ab eo deficiant, ab omni fidelitatis illi præstito sacramento liberat. Quo facto Appuliæ, Calabriæq; Proceres, statim Adrianum, Beneuentum vocant, non modò deperdita, sed Appuliam vniuersam Calabriamq; haud dubie recepturum. Beneuentum itaq; Adrianus accelerans fidem à Proceribus datam reipsa probauit. Nullo enim fere negotio cum suis his, quæ perdiderat, & Calabria, & Appulia Gulielmi Regnis per proditionem potitus est. Guillelmus his cognitis statim maiori instructus exercitu, Appuliam

ingressus omnia ferro & igne consumit, mox in Græcos, & Appulos mouens, qui apud Brundusium castra posuerant, incautos facile superat, atq; in fidem deditos recipit, Mox Pontificem per Episcopum Catanensem ad fœdus, pacemq; solicitans, promisit se non modo erepta ei omnia restituturum, sed & ex suis quædam alia, si vellet, ei condonaturum, si Siciliæ, Neapolitaniq; regni confirmationem ei largiretur. Pontifex his, qui pacem cum Guilelmo impedierant, grauiter offensus, inconsultis omnibus, Guilelmum & in gratiam admittit, & in Siculo, Neapolitanoq; regno, exacto ante de ecclesia veneranda obseruanda, tuendaq; sanctissimo iureiurando, non modò affirmat, sed & perpetuò ascribit. Proceres, qui à Guilelmo desciuerant, vt primùm conciliatum Regem Pontifici audierunt, fuga salutem sibi quæsierunt. Ex quibus Robertus Capuæ Princeps ad Lyrim fluuium à suis Regi proditus, oculis, & principatu orbatur, atq; in carcerem coniectus miserabiliter perit. His rebus pacatis anno salutis. 1145. Guilelmus ingenti classe collecta contra Sarracenos in Aegyptum traijcit, plures Sarracenorum vrbes cœpit, expugnataq;, ac deprędata Acri vrbe eorum potentissima, dum retro vela vertit, in classem Imperatoris Constantinopolitani hostis acerrimi incidit, qnam quantumuis numero impar, virtute tamen, ac animo maior assidens, confestim centum quinquaginta captis nauibus victor in Siciliam redijt. Postmodum excitatis inter Fridericum primum Cæsarem cognomento Barbarossam, & Alexandrum tertium Ro. Pont. qui Adriano successerat, bellorum procellis, Pontificem metu ab vrbe fugam meditantem, Guilelmus Rex suis triremibus è Terracina in Franciam deduxit. Vnde cum idem postea Franciæ, & Angliæ Regum consilio Romam rediret, & ad mare Gallicum delatus Messanam Siciliæ Gallico nauigio peruenisset, Guilelmus Rex adoratum, magnoq; plausu exceptum ab eo regnorum quoq; suorum titulis insignitus incolumem cum suis triremibus Romam vsq; perduxit. Quocirca in his administrationis primordijs Guilelmus apud Italos magni cognomentum assecutus est. Sed postq̃ domi se continuit, è contra ignauissimo otij luxu, atq; auaritiæ ignominia, mali cognomentum ad ætatem vsq; meam promeruit. Legem quoq; contra omne ius condidit, vt thesauri antiqui Regis sint, & non inuentoris, neq; domini fundi, quam Fridericus Cæsar secundus, & primus Siciliæ Rex postea confirmauit. Auaritiæ verò in eo tum multa alia, tum illud maximè memorabile est exemplum: quod Siculis ducta per manus fama adhuc vulgo in ore est, quod omni auro, argentoq; tota passim insula in suos thesauros congesto numos ex bubulo corio suo insigni excusos expẽdi, voceq; preconis per oppida, vt quicquid auri, argentiq; vsq̃ esset, sub capitis mulcta sibi deferretur, edixerit. Quod cũ certatim supplicij metus ad eum vndiq; coegisset: vt certius exploraret, an quid vsq̃ contra edictũ celaretur: equũ sonipedẽ è regijs armẽtis generosissimũ Panormi aureo nummo venale in foro ab aduena ꝑferri iussit. Cũq; diu preco inscriptũ exiguo pretio equũ nullo emptore occurrente frustra ꝓclamaret, tãdẽ adolescẽs quidam generosæ indolis equi cupidine incensus ad manes paternos, vbi genitrix vnicum nummum deposuerat, clã refugit, ex ore parentis sepulti pretiũ caballi filius extrahit, traditq; venditori. Guilelmus vbi auri penuriã ad tã immane, ac impium facinus peruenisse comperit, omne aurum egestum tum sibi persuasit, suæq; auri fami satisfactũ credidit. Regnũ deinde ꝑ Maiõis ꝑditæ vitę hominis arbitriũ administrauit. Vnde cõspiratio ipsum grauissima postea excepit. Fuit Maio natiõe Appulus, patria Barẽsis, humili ortus genere: quippe cuius pater oleũ Bari vendere solitus sit. Hũc ex tenui fortuna Guilelmus Notariũ primò in curia, post modũ gradatim Cancellariũ, ac demũ Magnũ regni Admiratũ instituit, & ad opes maximas prouectũ lõgè supra cæteros regni ꝓceres amore prosequebatur. Quibus hic opibus, licẽtiaq; abutẽs, nihil crudelitatis, nihil violẽtiæ vt aliquid ageret

prætermittebat. Ingenium illi ad omnia versatile cui facundia non dispar, atq; simulandi, & dissimulandi quæcunq; vellet, facilitas inerat, in Venerem præceps, stupro virgines fœdare laudi sibi ducebat: tantoq; se clariorem existimabat, quanto splendidiores concubitus quacunq; ratione assequi potuisset. Is itaq; cum iam totius regni administrationem haberet, Regemq;, qui cum solus regni negotia (cæteris proceribus exclusis) tractabat, quo vellet, attrahere posse consideret, in regnandi cupiditatem prolapsus, quò facilius voto potiretur, Hugonem Panormitanum Archiepiscopum summæ industriæ, factionisq; cuiusuis virum, perfidiæ socium, ad se pellexit. Huic cum mentem in parte quidem aperuisset, dominandi tamen auiditate dissimulata, paucis persuasit, vt amoto Rege ignauo, atq; inutili vnà impuberum Regis filiorum tutelam subeant, regnumq; pueris ad pubertatis vsq; annos incolume conseruent. Quod cum inter eos conueniret, quo societas firmiori vinculo stabiliretur, fraternum fœdus Siculorum more, & iureiurando contrahunt. Inita fraternitate Hugo Maionis opera in familiarem Regis admittitur, vt quod ipse Regi suggereret, Hugonis testimonio confirmaretur. His conspirationis initijs iactis proceres quoq;, qui ei ad facinus obesse potuissent, de medio tollere operæpretium duxit. Erant eo tempore inter proceres Robertus Comes Loricelli Regis consobrinus, Simon Policastrensis Comes, & Eberardus Comes Squillacensis. Ex horum pernicie sceleris sui primitias auspicari Maio delıberat. Interea verò Rex Messanam primò, atq; inde traiecto freto Salernum proficiscitur. Quo cum Robertus Lauricelli Comes confestim velut & cæteri proceres, & affines aulici ad Regem visendum conuenisset, Maio aduentu eius præcognito sic contra eum Regis animum immutauit, vt loquendi cum Rege illi copia negata fuerit: quo mœstus, iratusq; retro discesserit. Paucis verò pòst diebus Rex cum Panormum redijsset, adeo immanes induit mores, vt præterq̃ Admirato, & Archiepiscopo, accessum ad se nemini concederet. Interea cũ ex Græcia Emanuelis classe Appuliã propediem inuasuram fama percrebesceret, omnesq; & exteri, & domestici, belli, ob suspectam iam Maionis ambitionem, vndiq; timore trepidarent, Ascorinus Regis Cancellarius, & Simon Comes magno cum exercitu & ad hostiũ impetum arcendum, & ad plebem in officio continendam in Appulia iussu Regis erant. Hinc Maio oblatam sibi occasionem non negligens, multis verbis Regi persuasit Robertum Lauricelli Comitem, quem se a Rogerio Rege auunculo in vltima voluntate regno, si filius parum idoneus videretur, præfectum iactare mentiebatur, iam tum ad Imperiũ aspirare. Cui nisi maturè occurratur, facilimè oĩa in seditionem transuersumq; itura. Quocirca ex Regis cõsensu Ascorino per certũ nuntiũ mandat, vt Robertum Capuam Regis nomine euocet, deinde capiat, & demũ sub custodia vinctũ Panormũ transmittat. Robertus, quẽ non latebat in tot suis de virtute, & fide publica meritis Maionis fraus, etsi ab Ascorino accersitus Capuã petierit, vrbẽ tamẽ, in qua iam paratas sibi esse insidias cognouerat, ingredi noluit, sed in Appuliã redijt. Verùm cũ non multo pòst inter Ascorini, & Simonis Comitis milites suggestione Maionis, qui exinde contra Simonẽ maledicendi causam habere sperabat, eousq; orta esset seditio, vt in Duces mutua quoq; iam iniuria proreperet, Ascorinus non tam verè, quàm hostiliter literis ad Maionem destinatis, Simonem omnium, quæ ad eum vsq; diem inter milites fuissent, discordiarum authorem fuisse, accusabat. Robertum quoq; Lauricelli Comitem illius indicio paratos apud Capuam carceres euasisse, nuntios inter ipsos crebro discurrere, latens inter eos, ac periculosum agitari negotium, qua causa demceps ei minimè credendum exercitum asserebat. His acceptis Maio, singula ita Regi acerbiora, crimen delatum etiam adijciens, exposuit, vt Robertũ,

vt Robertum, & Simonem iam conspirationis Reos rex pro certo haberet. Quod & facilius Regi persuasum est, quòd eandem in consanguineos, affinesq; omnes iam inde ab initio Principatus suspicionem induisset. Hinc Simon Comes à Rege (alio in eius locum exercitus Duce subrogato) vocatus, vt comparuit, indicta causa, captus, carceriq; addictus est. His gestis Rex ita deinde Palatio se inclusit, vt nulli per multos menses nisi Admirato, & Archiepiscopo aut verba, aut vultum communicauerit. Quo factum est, vt certis de eius morte rumoribus non modò per Siciliam, sed per Appuliam quoq; diuulgatis, Appuli in seditionem omnes abirent. Robertus quoq; Lauricelli Comes pleraq; maritima Appuliæ oppida occupauit. In Regione etiam Neapolitana cuncta turbine sunt oppleta. Robertus Surrentinus, qui hæreditario ad se iure Capuæ Principatum pertinere asserebat, copijs adauctus à Capuanis suscipitur, & Principatu potitus est. Emanuel verò Constantinopolitanus Imperator falsa mortis Regis fama audita cũ Roberto Lauricelli Comite spe recipiẽdæ Appuliæ fœdus inijt, classem, proceres, ac pecuniam ad eum Brundusium transmisit. Hæc vbi Panormi per certos nuntios diuulgata sunt: Admiratus continuò eos, qui nondum à Rege desciuerant, literis Regijs, suisq; crebrius ad fidei constantiam, rebelliumq; impedimenta hortatus, interea Panormi quoscunq; poterat, sibi conciliare, animumq; suum de cædendo Rege aperire pergit. Qui cum maturius id agendum censeret, ne fortè crimine detecto capitis pœna cum omnibus coniurationis socijs plecteretur, essetq; tum fortè Panormi Gotfredus Montis Canosi Comes, virtute, militia, liberalitate, ac consilio insignis, rerum nihilominus inter hæc nouarum non parum cupidus: hunc, quòd opem eius plurimum in ea re necessariam sibi arbitrabatur, in odium ante, indignationemq;, Regis coactum sibi conciliauit. Tenebat oppida hic in Sicilia Neetum, Sclafanum, & Caltanixettam: sed Neetum, quod & natura, & arte, & populi frequentia esset munitissimum, plurifaciebat. Hinc igitur Maio ad excitandam Regis apud Gotfredum inuidiam desumpsit occasionem. Cum nanq; Regi persuasisset, vt Neetum à Gotfredo eriperet, & sibi pro tutela Regni deligeret, Comesq; iucundissima sede præter rationem spoliatus, id in Rege factum, vti dolebat, ita & vlcisci statuit. Maio offensum ad se Gotfredum clam accersit, ac primum tristari se q̃ plurimum de amissione oppidi dicit, Regiq; ante factum pro iure, suæq; probitatis amore se pluries obstitisse, ei iureiurando affirmat, hominis temeritatem, atq; insaniam, illi damnat, odiosamq; reddit. Demum breui futurum vaticinatur, idq; audisse etiam se ex ipso Rege asserit, vt Proceres nullos contingat in Regno superesse, qui non ab eo crudelitate etiam afficerentur, ni tempestiuè, & prudenter succurratur. Proinde de Sceptro Regem stolidum, ac Tyrannum tollendum, priusq̃ tantæ pestis exitio regnum tam fortiter propagatum, tantis maiorum titulis, totq;, ac tam præclaris victorijs illustratum, vnius huius hominis tyrannide corrueret. Gotfredus patienter audito Maionis consilio, tametsi quo simulata eius verba tenderent, satis intelligeret, dissimulauit tamen, artemq; arte ludendam inde concipiens, omnia hæc ab eo ipso pendere ingenue subiunxit: quòd absq; Admirati iudicio, nihil omnino Regem vel meditari vulgus persuasissimum crederet: eoq; si culpa se asserere desiderabat, Regis ineptijs, ac tyrannide palàm significatis, non diutius ipsum toleraret, sed ad vindictam publicam, communi omnium odio, ac consensu deposceret. Cui facilè omnes obsecuturos, ac se omnium primum non defuturum conclusit. Placuit Admirato mirum in modum Gotfredi responsio: cuius primùm prudentia simul, & fortitudine laudata, vti fœderis socium amplexus, osculatusq;, mox Hugonis Archiepiscopi in idem mentem, animumq;, ac plurium

aliorum procerum vnita consilia aperuit, qui perempto Rege Admiratum ipsum ad Regnũ euehendum statuerant. Tandē verò, quò animum eius exploraret potius, quam quód ex animo id cogitaret, se tantæ moli imparem imbecillitatis conscientia subintulit. Satiusq; ducere, vt Regis filius patri subrogetur. Gotfredus, quem nec in his versutia hominis fallebat, ex composito respondit. Proceres nunq̃ passuros, vt Tyranni filius regnet, qui nonnisi paternæ impietatis hæres esse posset. Sibi porrò in tanta rerum mole tutius videri, vt ipsi Admirato, qui iam non minus, q̃ Rex ab omnibus & venerari, & coli cepisset, Regia conferatur dignitas. Quibus auditis tum demum aperte Maio id futurum quidē aiebat, si rem ipse totis viribus amplecteretur. Tum Gotfredus omne suũ ad hoc studiũ, auxilium, vires, ac artes spondet, & quo præ gaudio lachrymantem hominem, ac labantem eius animum firmiorem redderet, seipsum quoq; iureiurando adstringit. Sed longe illi a promissis aliena mens erat, quippe quòd indignũ, turpe, miserumq; censeret, venditoris olei filium ad regnum euehi. Sed id porrò Gotfredi erat consilium, vt quam primum Maio Regem occidisset, ipse statim cum suis in homicidam, tanq̃ mortis Regiæ vltor, irrueret, Regisq; filium natu maiorem, patri substitueret hæredem. Hanc Gotfredus aduersus Maionis dolos fraudem meditatus, plurimum illi interim blandiebatur, rogans subinde ne tam præclari facinoris gloriam mora minueret. Sed vbi Gotfredus segnius eum videt rem gerere, de fidei suæ apud eum suspicione iam tum addubitans, conuerso à morte Regis consilio, in Maionem tendit insidias, quem vel in præsentia Regis, si aliter fieri non posset, sibi destinat interficiendum. ad quod facinus confœderatos habebat Simonem Sagrensem, Rogerium filium Riccardi, & plures alios Proceres, factiososq; milites plurimos. Igitur die quodam in Palatium Admirati percussores ingrediuntur. Sed cum è vestigio triremes ad portum ex Callipoli Appuliæ vrbe aduenisse intus significatum esset: nuntij nouitate, militum animos ab incepto absterrente, Admiratus fortunæ beneficio liberatus est. Gotfredus veritus ne si fortè Maio milites introductos vidisset, in suspicionem conceptæ contra se cædis deuenisset, ad rem ex tempore excogitata astutia, suspicionē præuenire cogitauit. Factum igitur omne ei ex ordine fingit, non quòd ad eũ, sed vt ad Regem de medio tollendum, milites in arcem introduxisset. Et ni Callipolitana classis superuenisset, Regem proculdubio eo die fuisse interiturum narrauit. Vix Gotfredus verba finierat, cum domestici Maioni suggerunt, Gotfredũ armatis cũ militibus eum interfecturum in Palatiũ iam ingressum fuisse. Quos ipse reiecit, & ex mandato suo, & contra Regem, & non contra se eas insidias aduenisse respondit. Dum his rumoribus Sicilia turbabatur, Bartholomeus Garsiliatus militibus instructus a Rege desciscens, Buteram oppidum sibi occupat. Quod cum prærupti montis, ad cuius verticē sitũ est, beneficio, munitissimum esset, seditiosi complures ex agris finitimis eo confluere, omnia prædari, loca vicina populari, & cũ plerisq; factiosis primoribus insulæ contra Regem coniurare, cœperunt. Quod vbi Rex cognouit, Eberardum Comitem probatæ, ac incorruptæ virum fidei ad eos Legatum misit: qui ab incepto eos promissa venia reuocaret. At illi se contra Regem nihil moliri responderunt. Sed eo consilio id tētasse, vt Maionis Admirati, & Archiepiscopi Hugonis coniurationem in Regem, regniq; in Maione ambitionem detegerēt. Quòd si Rex de proditoribus suppliciũ sumeret, ad pedes Regios se Panormum venturos promittunt. Hæc omnia Eberardus fideliter, vti acceperat, Regi retulit. Verũ Guilelmus Rex etsi primum atrocitate rei attonitus, in coniuratos indignatum se ostendisset, mox tamen eum sibi mortem attentare, quem ipse ex infimo, ac ignominioso fortunæ statu ad tam splendidum, ac summum nitorem, florentissimumq; iubar euexerat, immmane, & fide indignum ratus, Eberardi verbis, atq; authoritati derogauit, & penes Admiratũ fides

stetit.

stetit. Hinc Maionis in Eberardum atrox exarsit odium, sed sagaci dissimulatione in idoneum tempus vltionē differebat. Interea Gotfredus Comes, relictis per sua oppida præsidijs, Buteram & ipse transfugit. Quod vbi Panormi percrebuit, tota ciuitas contra Maionem in seditionem efferbuit, Comitem Simonem iniustè carceri addictum, submissis vocibus, ac cõmixto murmure deposcunt. His Admiratus consternatus vbi non iam facilè plebis tumultū aliter cõpesci posse videt, Simonē iussu Regis de carcere extrahit. Quo liberato statim ciuitatis status ita immutatus est, vt cum eo tranquillitas omnis reddita videretur. Post hæc cum Buteræ seditio in dies inualesceret, & acrius vrgeret, qua facilimè tota Sicilia breui ad hostes defectura præuidebatur: Rex Simonem Comitem secum ducens cõtra Buteram exercitum mouet, oppidū obsidet, ac totis viribus oppugnat. Sed cū neq; expugnari, neq; ad deditionem flecti posset, tandē consilio Simonis Squillacensis Comitis res eò deducta est, vt Gotfredo Comiti, & socijs extra regnum facultate liberè abeundi concessa, Rex Buteram oppidum receperit. Hac factione in Sicilia sublata, paucis pòst diebus Gotfredus Messanam proficiscitur, in Appuliam traiecturus: quo tēpore Ascorinus Cancellarius ad Regem veniens, Maione instigante Simonem Comitem nouis criminationibus adeo apud Regem oppressit, vt confestim inauditus, in carcerem detrusus paucis pòst diebus interierit. Mortuo Simone, Gotfredū, qui cū socijs ad transfretandū iuxta conuenta cū parata naui Messanę morabatur, à traiectu Rex impedit, ac diligenter sub custodia vsq; ad suū reditū obseruari iubet. Deinde magno cum exercitu traiecto freto Brundusium ibi cum Constantinopolitanis militibus, qui eò à Roberto Lauricelli Comite euocati aduenerant, dimicaturus venit, vbi Græcis bellum detrectātibus vel ob id, quòd Roberti copię nondū eis auxilio aduenerant: Rex prælium contra inuitos suscipiēs, licet principio quidem ancipitem pugnam experiretur, impares tamen numero, & viribus Græcos fudit, ceciditq;, quorū partem cū Ducibus Panormum transuehi imperauit. Rex ea potitus victoria contra Barum oppidum, quod ab eo iam desciuerat, & arcē Regis oppidani demoliti fuerāt, exercitum transfert. Barenses sese inferiores regijs copijs cõfessi, depositis armis inermes victori occurrunt, veniam precantur. Rex itaq; vrbem ingressus vbi arcis suæ ruinas conspicit: Iusto (inquit) iudicio vobiscum agam, vt sicuti vos domui meæ non pepercistis, ita nec me vestris parcere æquū sit. Atq; ita duorum dierū spatio eis cum omni suppellectili liberè abeundi concesso, funditus vrbem deleuit. Barēsis excidij fama Robertū Loricelli Comitē, aliosq; proceres, qui à Rege desciuerant, adeo perterruit, vt relictis oppidis, quæ possidebant, extra regni terminos suæ saluti cõsuluerint. Quos imitatus Robertus Surrētinus, qui sibi Capuā occupauerat, in traiectu.fl. Aquilę à Riccardo Comite, qui & ipse defecerat, pter fidē datā captus, Regiq; traditus nō multo pòst Panormi oculis ab Admirato est priuatus. Quo facto Riccardus etsi à Rege rebellionis veniam promeruerit, proditoris tamē infamiā nō effugit. Guilelmus Rex hostibus Græcis, & domesticis in Appulia deuictis, rebusq; in ea parte fœliciter gestis Panormū redijt. Vbi Gotfredū Comitē Maionis suasu oculis orbatū perpetuo carceri addixit. Sed & Simō Squillacēsis Comes, qui Policastri remāserat, à Rege Panormū ī capitis pœnā euocatus in ipso itinere fœlici morte decessit. Guilelmus Alesinus, Boemundus Tarsensis, Robertus Bouēsis, Tācredus præterea, ac Guilelmus Rogerij Ducis ex nobilissima pellice filij, & plures alij proceres in Palatio Panormi in compedibus tenebantur, quorum aliquibus excæcatis, plerisq; contumeliosè flagellatis, cæteros teterrimis in locis Admiratus detruserat, suæq; libidini deseruire coegerat. Neq; his eius animus quiescebat dum Eberardum Comitem superesse videret incolumem, cui cum nihil criminis imponi posset, ex calunnijs occasionem prodendi eum cepit. Cum namq; aliquando Eberardus cum paucis

venatum exisset, Admiratus eum actionis calumniosæ causa satis accommoda amplexus, confestim Regem adit, Eberardumq; cum multitudine militum vrbe absq; Regis consensu recessisse, pro descitionis manifesto argumento insimulat. Quare continuò nuntijs a Rege missis reus ab itinere reuocatus in vincula conijcitur, nec multo pòst effossis oculis lingua etiã priuatur. Maio itaq; viris fortibus, ac proceribus omnibus, qui sibi impedimento potuissent esse, iam subactis, sublatisq; ad maturandum facinus, quod necessitate ductus distulerat, tutò accingitur, prius tamen populum sibi largitionibus, muneribus, dignitatibus, quò sibi contra nobiles, & ad regnum occupandum fauerent, conciliare pergit. Simonem Senescalcũ sororiũ suum toti Appuliæ, & Neapolitanæ regioni præficit. Stephanum quoq; germanum fratrem classis Præfectum, ac Admiratum instituit. Ipse interim indigentibus multa largitus, facilemq; se omnibus præbés, ac legatos vndecunq; venientes humaniter excipiens, milites bello strenuos Italos, Longobardos, ac Francos, quorum opera ad facinus peragendum satis indigebat, ad se allicit, clericos etiam magnis honoribus, beneficijsq; euehit. Interea Robertus Loricelli Comes, qui extra Appuliæ fines secesserat, Appuliam crebris incursionibus populabatur. Quo Rex exercitum mittere coactus, victoriaq; potitus, hostes plures, & cum eis copiarum Ducem Riccardum Mandra, & Episcopum Theatinum cepit, Panormumq; deductos ad supplicium pertraxit. Per idẽ quoq; tempus inter Emanuelem Constantinopolitanum Imperatorem, & Guilelmum Regem fœdus hac lege initum est, vt hinc inde captiui redderentur. Quo facto, omnibusq; iam hostibus deuictis, Maio cunctas difficultates superauerat, & non modò Admirati, sed Regis etiam dignitate tuto fungi videbatur, omnesq; Guilelmi iam ineptias, insanias, ac tyrannides non clam, vt antè, sed palàm traducebat, deridebatq;. Quòd si durius quid eis, prout cætera omnia, Rex præcipiebat, ipse conficto edicto id sua quasi authoritate reuocabat, quò plebis animos ad se à Rege pelliceret. Circa ea tempora Africam vrbem, quam Mahdiam Sarraceni appellant, quamq; Guilelmus Rex à Rogerio Rege patre captam adhuc tenebat, Abdul Mumẽ Rex Marocci, magno secum Mamudorũ Sarracenorũ, qui Athlãtis montis & Marocci Regiones incolebant, comparato exercitu durissimè terra, mariq; obsideret, classem centum sexaginta triremium, cui Gaytus Petrus Eunuchus nomine quidẽ, & habitu Christianus, animo verò, ac re Sarracenus præerat, ex Hispanijs reuocatam contra Rex emisit. Abdul Mumen Rex inopinato Christianæ classis aduentu perterritus, intra castra coegit exercitum, classem verò sexaginta triremium in terram subduxit. Quòd si Christiana classis primo appulsu ex vno latere, obsessi verò portis effractis ex alio latere in Mamudos, vt rei militaris vsus suadebat, irruissent, victus proculdubio, fususq; Sarracenorum cessisset exercitus. Sed contra accidit. Nam Petrus Sicularum triremium Præfectus certam Christianis victoriam inuidens, vltro, cum victor esset, in fugam cunctis stupentibus conuersus vela dedit ventis. Quem cum cætera classis vt inuita, ita & ægre secuta esset, Sarraceni de proditoris dolis iam facti certiores, triremibus illico in mare coactis, fugientes insecuti, septem triremes è nostris capiunt, cæteris fœde, ac turpiter in Siciliam fugatis. Hęc victoria sicut Sarracenorum animos extulit, ita Christianorum militum, qui vrbis præsidio erant, fiduciam plurimum deiecit, cum pauci essent, & commeatus etiam inopia premerentur. Verum cum veterani, bello strenui, & inexpugnabiles essent, nihil eorum, quæ in tanto rerum discrimine virtus potuit, omiserunt. Nam non solum acerrimè Sarracenis obsistebant, sed & vrbe frequenter egressi nonnisi multa hostium strage edita intra mœnia se recipiebant. Quorum fortitudo inuicta Abdul Mumenum Sarracenorum Regem, iam consumptis quæ ad expugnandam vrbem erant necessaria, ad obsidionem soluendam impulerat, nisi per transfugam quendam obsessis alimenta

omnia

omnia deficere, ac iam tum ad equorum, canum, aliorumq; immundorum animalium ingluuiem peruasisse inopiam cognouisset: atq; ita mutato cõsilio, Christianos omni via, eorum etiam ipsis propositis incommodis, ad deditionem, ac ad dupla etiam, si vellent in Africa manere, stipendia, inuitare cepit: quòd si etiam in Siciliam redire mallent, liberum eis, concessis etiam ad id nauigijs, traiectum pollicitus. His auditis Christiani milites ad deliberãdum triginta dierũ inducias impetrauere, atq; in eo tẽporis interuallo missis ad Guillelmũ Regẽ Siciliã Legatis, si auxilia nõ haberent, deditionẽ se facturos ꝓmiserunt. Itaq; missis Panormũ eorũ nũtijs vrbis periculum, & famem extremam exponunt, suppetias, aut frumẽtum saltem ad tolerandam obsidionem poscunt. Sed Maio, qui falsò Regi persuaserat se satis frumenti ad vnius anni commeatum Africæ vrbi transmisisse, palam maiores sumptus toto anno Regi Africã, quã omne regnũ emolumenti præbere querebatur. Quod si ea ab hostibus caperetur, nihil mali Regem passurum, sed potius lucrum. Ita igitur inauditi supplices ad Africam redierunt. Reuersis igitur absq; re frumẽtaria legatis cum Christiani milites famem diutius sufferre nequirent, ad pactum diem, prout conuenerant, vrbe Abdul Mumeno Regi tradita, in Siciliam cum largitis ad transfretandum à Sarraceno Rege nauigijs traiecerunt. Interea cum nefaria Maionis regnandi cupido, atq; coniuratio eò processisset, vt diadema, aliaq; regni insignia, quæ sibi ad rem parauerat, multis palàm etiã ostenderet, nec quisq̃ tamen tam apertam machinationem Regi detegere auderet, vel ob id, quod non modò id non persuasum iri, sed & quantum discriminis Eberardo Comiti, alijsq; aliquot proceribus contigisset, certò sciebant, indignitas rei omnium mentes ita aduersus Maionem commouit, vt Proceres pleriq; in Appulia communi consilio, quod palam non possent, id clandestina in Maionis mortem coniuratione anniterẽtur. Erant hi. Ionatas Comes, Riccardus de Aquila Comes Fundanus, Rogerius Acerranus Comes, Gilbertus consanguineus Reginæ, quem Rex nuper ex Hispania aduocatum Grauinæ Comitatu donauerat. Marius quoq; Burellus vir disertissimus, Salerni ad populum habita oratione, ad idem iureiurando promittendum plebem adegit. Tum multi alij toto regno nobiles, ciuitatesq;, & oppida cum eis fœdere, & Sacramento se adiunxerunt. Cæterùm Andreas de Rupecanina exul cum congregato exercitu Aquinum, Sanctum Germanum, & quædam alia Regis oppida sibi occupasset, paulo pòst ab oppidanis, qui sponte eum receperant, circumuentus, mortis periculum vix euasit. Melfenses præterea excitati decreuerant nulli deinceps Maionis mandato parere, nec in sua vrbe Præfectum, quem idem Maio aut militibus, aut regionibus præfecerat, recipere. Tota igitur Appulia his rumoribus æstuans in Maionẽ cõiurauerat. Sicilia sola quiescebat: quippe quòd in ea Procerum nullum Maio reliquisset, cui ad tam arduum facinus aggrediendum animus superesset. Nam Comes Syluester Rogerij primi Siciliæ Comitis ex filio nepos, etsi Apulorum probaret consilium, quibus etiam Sacramento sua auxilia in actione ꝓmiserat, domi tamen delituit, ne vel minima suspicione notaretur. Rogerius quoq; Erconensis Comes, cuius filiam Maio constuprauerat, iniuriæ suæ vindictam patienti dissimulatione, in oportunũ tẽpus reiecerat, aut alijs reseruabat. Maio vbi contra spẽ suam Procerum vires in Appulia, in immensum crescere animaduertit, Amalphiam primum Surrentum, Neapolim, deinde Tarentum, Hydruntum, Brundusium, Barulum, vrbes maritimas, quæ nondum aperte desciuerant, per literas Regias monet, vt in fide perstent, neq; Comitum, ac proditorum rumoribus aurem præbeant. Sed cum eò res deuenisset, vt Regis literas, quas non Regis, sed Maionis proditoris & manu, & consilio scriptas esse persuasissimum habebant, nemo susciperet, vana hæc illi in scribẽdo solicitudo fuit. Proinde cum ea via nihil proficeret, Stephanum germano fratri in Appulia Præfecto, scripsit, vt duplicata

stipendiorum

stipendiorum largitione, ac lucri studio milites ad obsistendum Roberto, cæterisq; Comitibus inuitaret. At cum Simonem Seneſcalcum in quoddam munitissimum oppidum se Comitum metu recepisse cognouisset, senescentibus iam malis alia via incedendum ratus, Mazariensem Episcopum Melphiam, ac in Appuliā Legatum misit, cuius authoritate Appulorum animos in officio continere posse sperabat. At ille non modò eorum indignationem non compescuit, sed cum peiora de Maionis proditione, & vitijs, q̃ illi audierant, deferret, auxit etiam iras, permouitq; ad acerbiora. Interea cum Calabria quoq;, cuius antea fides inconcussa semper extiterat, Appuliæ procellis agitari cepisset, ea res Maionis terrorem vltra modum exasperauit. Quocirca de idonea Legatione, qua principijs hisce obsisteretur, apud se statuendum maturè censuit. Erat ei gener Matthæus Bonellus genere Siculus, nobilitate insignis, multorum oppidorum Dominus, affinitate cum pluribus Calabriæ proceribus coniunctus, integræ apud omnes opinionis, militia vltra, quam ætas exigeret, strenuus, qua magnum iam inde sibi nomen pepererat, sed inconstans animo, cui adoleſcenti Admiratus, quòd eū non secus, q̃ filium diligeret, filiam suam adhuc paruulam desponsauerat. Is verò cuiusdam Regis Rogerij ex pellice filiæ, quæ Hugoni Molisino Comiti nupserat, forma captus, desponsatę sibi ab Admirato virginis, eo quòd ignobilis esset, ceperat nuptias abhorrere. Quod cum Admiratus resciſſet, Palatium Comitissæ diligentius custodiri præcepit, ne si ad eam aditus amatori fieret, filia sua repudium pateretur. Quæ omnia tacitè eundem Matthæum offenderunt. Cum tamen immutatæ voluntatis indicia nulla in eo animaduertisset: Maio hūc vnum ad tam arduum negotium deligens Legatum ad Calabros misit. Matthæus suscepto legationis officio Calabriam traiecit. Cæterum dum ibi populum indicta concione aduentus sui causa exposita ad Maionis innocentiam tuendam miro lenocinio perducere nititur; Rogerius Marturanus magnæ eo tempore authoritatis in Calabria vir, omnium, qui aderāt, nomine ei respondit: Se satis mirari Matthęum Bonellum virum alioqui & genere claro, & virtute insigni præditum, Maionem insontem asserere, quem palam omnium voce Regis proditorem esse constet, quinimo è contra, ipsum vti Regis fidum familiarem decere, Principis sui decus vindicare, vitam tueri, ac demum proditorem de medio tollere. His, & id genus alijs artifitiosis prolixisq; sermonibus Matthæus Bonellus pertractus, ab officio suscepto ad communem sententiam reductus, Maionem certo die se interfecturum Rogerio, alijsq;, qui aderant, proceribus sacramento pollicitus, recessit Nec minus interea de Rege interficiendo Admiratus solicitus tenebatur. Verùm cum iam dies facinori dictus instaret, atq; ipse de more cum Hugone Archiepiscopo de amouendo Rege, de filiorū eius custodia, de seruandis thesauris, qui ingentes erant, de sedandis populi rumoribus consilia capiunt: tandem de thesaurorum, puerorumq; custodia, quos vterq; vti sibi debitos penes se esse volebat, contentio oritur. Iamq; in longū protracta cōtrouersia cū neuter alteri cederet, Admiratus tandem Archiepiscopo fœdum in Regem propositum prætexens, iam se incepti facinoris penituisse dixit. Hugo etsi hæc ex animo Maionem non fuisse locutū suspicaretur, assensum præbuit, conspirationemq; dissoluere simulauit. Maio deinde Reginam vt ab Archiepiscopo vncias auri septingētas extorqueret, induxit. Quo cognito Archiepiscopus tantæ iniuriæ vindictam contra Maionem suscipiēdam, statuit. Atq; ita qui fraterno modò erant fœdere astricti, nunc alter alterius morti clam inhiant. Admiratus illum veneno, Archiepiscopus hunc plebeio furore, ob inceptum contra regem facinus, extinguere tentat. Sub idem tempus Nicolaus, qui in Calabria Regis loco præsidebat, coniurationem Matthæi Bonelli Maioni longo ordine perscribit. Quod etsi primum ob summum, quo Bonellum prosequebatur, amorem, non credidisset, postmodum verò pluribus fide dignis

identidem

identidem sibi referentibus (& si ægrè) fidem tandem adhibuit, atq; Bonellum vlcisci omnino deliberat. Interea Bonellus e Calabria reuersus Thermas oppidū, quod Panormo.24.p.m.abest, appulerat. Vbi cum ex milite quodam probatæ sibi fidei, quem Panormi reliquerat, Maionis in se conflatum, ac ardens odium didicit, callidè statuit non prius Thermis abscedere, q̃ Admirati mentem explorādo prælenirent. Proinde per literas, & nuncium, sedatas esse sua opera Calabriæ seditiones Maionem certum reddit, Proceres omnes, & imprimis Rogerium Marturanū amicissimos ei factos, atq; ad peragēdū quicquid ipse præciperet, paratos. Rogatq;, vt ꝑ tātæ rei beneficio, & tristi belli principio ad lætos exitus a se perducto, redeūti filiæ suæ nuptias, quas tanto tēpore distulerat, paret, & promissi coniugij gaudijs venientem excipiat. Quibus literis allectus Maio sententiam mutat, non verisimile ratus eum, qui filiæ suæ nuptias expetebat, mortem socero moliri, atq; in eos qui Bonello crimen impegerant irritatur, eiq; rescribit, vt semoto metu Panormum veniat, voti, ac desiderij compos futurus. Itaq; Bonellus vbi Panormum venit, ab Admirato benignè susceptus est. Subinde clam Hugonem Archiepiscopum febribus correptum adit, eiq; quid in Calabria cū Proceribus tractasset, aperit. Ille vt rem acceleret, admonet, vrget. Is verò nullius admonitionis indigus, facinori perpetrando nonnisi tempus idoneum quærit, nec occasio quæsita sibi defuit. Nam cum decumbenti Hugoni Admiratus venenum propinari iussisset, & ille fraude suspecta non absorpsisset, miratus Maio, quòd tardius moreretur, idq; ex potionis exilitate euenisse ratus, cicutam multo præsentiorem parat, quam secum deferens horam diei circiter vndecimam Archiepiscopum domi visit. Erant autem eius ædes, quæ mea ætate in cœnobium diui Francisci monialium translatæ inter templum maximum, & Papyritum amnem sitæ Abbatiæ nouæ vulgò nomen retinent. Igitur Maio aegrotantis grabato propius assidens, dum de statu suo eum rogat, celerrime incolumitatem eum adepturum, si pharmacum nunq̃ ad eius ægritudinis genus non probatum remedium coram eo diligentissimè paratum, accipiat. Archiepiscopus suspectum eum habens, ad hæc: tanta se corporis sui debilitate teneri, vt non sine sui maximo periculo iterū pharmacū etiā per medicos decretū sumere possit, respōdit. Interea in tātū temporis eorum colloquia processere, vt sol iam occiderit. Tum Archiepiscopus nūtium Matthæo Bonello mittit, qui tempus patrandæ rei iam aduenisse nunciet, milites suos clam paret, paratos disponat, se interim Maionem varijs sermonum ambagibus detenturum, dummodo ipse vt vir fortis agat. Bonellus accepto nuntio nihil moratus in penitiorem domus partem militibus conuocatis, rem conceptam aperit, paucisq; hortatur, vt omni metu, periculoq; vacui ad facinoris tā egregij gloriam forti animo se accingant. At milites longa oratione nihil indigētes, quippe quos ad rem peragēdam & fides data adstrinxerat, & Maionis dudum incenderat odium, ac lucri a Matthæo promissi spes ardentissime inflammauerat, nihil detrectarunt. Horum itaq; plures in via cooperta, ac testudinata ab Archiepiscopi ædibus ad Regis vsq; palatium protensa, qua Maionis fuga timeri poterat, per congrua loca disponit. Deinde viā, qua ad suas erat transiturus ædes, quæ illæ (vti existimo) sunt, quas ætatæ mea Georgius Bracchus inhabitabat, occultis pręmuniuit insidijs, nec cæteras plateas, angiportusq;, nequà fugere posset, segnius obseruandas curauit. Turbæ quoq;, quæ Maionem sequi debebat, quosdā immiscuit, ipse verò cum paucis ad portam vrbis, quæ Sanctæ Agathæ de Guilla eo tempore dicebatur, quæq; hodie ampliata ea parte vrbe nulla est, exeuntem ab Archiepiscopo Admiratum præuenire proposuerat. eum nanq; locum, quòd ibi via plurimum coarctata deinceps sese in triuium diuidebat, insidijs maximè oportunum iudicabat. Interea cum inter Hugonem, & Maionem tunc suis sermonibus hic amorem suum, curamq;, quam de salute ægroti non minorem, q̃

de sua

de ſua habere iurabat, ille commendando amicum, laudandoq́;, ac morbi periculum querendo, iam pluribus horis pertractis, in multam noctem conſediſſent: Admirato tandem infecta re, quam propoſuerat, ne importunior eſſet, viſum eſt diſcedendi tempus. Abeunte itaq; illo Archiepiſcopus fores diligenter obſerari iuſſit. Ille verò obequitans cũ Epiſcopo Meſſanenſi, qui ei à latere proximus equitabat, cum prope locum inſidiarum in viæ anguſtias incidiſſet, a Matthæo Notario patria Salernitano, & in familia à votis, & Adenolfo à cubiculis, qui vix ſequentem multitudinem perrumpentes ad eum peruenerant. Matthæum Bonellum in paratis inſidijs cum militibus eſſe didicit. Quo nuntio perculſus Maio primùm conſtitit, mox reſumptis animis, Matthæum ad ſe edita voce accerſiri iubet. Bonellus vt ſua conſilia detecta conſpexit, ex inſidijs proſiliens ſtricto gladio in illũ ſubito impetu ferox ſuperuenit. Coram (inquiens) ò proditor, quem requiris, adſum, ſceleribus tuis finem impoſiturus, qui vno ſimul ictu in te tam Admirati, q̃ Regis adulterum nomen abradam. At Maio etſi in re tam ſubita animo prorſus deijceretur, primum tamen enſis ictum in alteram defluens partem euaſit, ac irritum fecit. At Bonellus vehementiori impetu in eum iterum irruens, fruſtra orãtem, generiq; fidem implorantem, percuſsit. Ille accepto letali vulnere humi confoſſus corruit, occubuitq́;. Qui in eius comitatu erant, ſimul & Epiſcopus Meſſanenſis cęſo Admirato, quà quiſq; potuit, diffugierunt. Matthæus quoq; notarius vix inter noctis tenebras grauiter vulneratus effugit. Bonellus, eiusq́; milites re proſperè, & ad votum patrata, cum incertum haberent, quo id factum animo Rex eſſet accepturus, Panormo ipſa nocte profugi Caccabum, quod illius erat oppidum, peruenerunt. Cognita Maionis morte tota ciuitas in gaudium ſupra quàm ſcribi poſsit, effuſa, tunc primum apertum in Maionem odium declarauit. Guillelmus Rex ingenti ea nocte, inſolitoq; ab arce plebis tumultu excitus, quid nouitatis in vrbe accidiſſet, mirabatur. Cui Oddo ſtabuli Magiſter rem omnem ordine nuntiauit. Indignatus eſt quidem prima fronte Rex, non tamen ſine proditionis, cuius ille inſimulabatur, ſuſpicione, quã ad ſe prius deferri debuiſſe querebatur. Margarita vero Regis vxor, quæ plurimũ Maioni tribuebat, impatientius, moleſtiusq́; eius mortem ferens, in Bonellum, eiusq́; ſocios vehementer exarſit. Interea Regis iuſſu delecti ſunt milites, qui Admirati domum cuſtodirent, & vrbem tota nocte peruigiles, nequid ſeditionis inter ciues oriretur, percurrerent: euitari tamen non potuit, quin in propinquorum, affiniumq́; Admirati domos plebs irruens obuia ibi quæq; deprædaretur. Illuceſcente verò Rex Henricum Ariſtippum Catanenſem Archidiaconum, Latinis, & Græcis literis ſatis eruditũ, familiarem ſibi delegit, qui vicem, & officiũ Admirati interea gereret, præeſſetq; notarijs, & cum eo de Regni negotijs pertractaret. Is igitur, & Syluester Comes cum fraudem, doloſq; Admirati Regi ordine narraſſent, animum tamẽ eius erga Bonellum mitigare non potuerunt, niſi inuenta poſtea in eius theſauris Regia diademata ſcelerum eius fidem indubitatam feciſſent: per quæ tum demum Rex ſe ab Admirato deceptum liquidò comperit. Proinde re comperta eodem die è veſtigio capti ſunt vterq; Stephanus, Maionis alter filius, alter germanus frater cum Matthæo notario, quo plurimùm vtebatur familiariter. Trãslati quoq; ſunt ad arcem Regiam theſauri quotquot in proditoris domo ſunt inuenti. Andreas Eunuchus, & pleriq; alij tormentis acti multa fraudis publicæ indicia depoſuere. Stephanus quoq; eius filius in carcere minis adactus nihil iureiurando ſcire ſe affirmauit, niſi Epiſcopum Tropenſem mutuò à patre trecentas auri vncias accepiſſe. Accitus Epiſcopus non modo eas, ſed & Tarenorum ſeptuaginta milia à Maione recepta Regi reſtituit. Poſt hæc iuſſu Regis Caccabum ad Bonellum miſsi ſunt legati, vt omni metu depoſito Panormum properet: Regem nanq; Maionis mortem poſt depreheuſa eius facinora acceptam habuiſſe. Bonellus etſi in Rege

parum

parum confideret, plebis tamen, & procerum fauore fretus militibus instructus Panormum ausus est venire. Vrbi appropinquantem, viri, ac mulieres turmatim magno applausu, ingentiq; gaudio veluti patriæ, ac Regis liberatorem excipientes, ad Regem perduxere. A quo benigne, ac pristina beneuolentia susceptus eadem quoq; populi frequentia domum adductus est. Atq; ita malefici hominis digna occisione non modò in Sicilia, verum & tota Calabria, & Appulia, & Campania adeo sibi plebis, procerumq; animos conciliauerat, vt eius vniuersi virtutē, ac audaciam cum admiratione extollerent, ac a Rege rebellandi voluntatem omnem penitus abijcerent. Siculi verò, ac Panormitani præsertim adeo eum venerabantur, vt palam edicere non vererentur, sese etiam aduersus Regem, si ob Admirati cædem in eum sæuerius animaduertere præsumpsisset, arma sumpturos. Interea cum Hugo Archiepiscopus longa fatigatus ægritudine mortem obijsset, cuius ope, & consilio Bonellus plurimum valebat, Eunuchi Palatij, qui machinationum Admirati in Regem & conscij, & participes fuerant, potentiā Bonelli suspectam habentes, omnibus artibus in id incumbebant, vt Rex aduersus eum concitaretur. Freti itaq; Reginæ consilio Guilelmo suggerunt, Bonellum viribus & fauore non modò Siciliam, ac proceres omnes, qui Regem offenderant, sed & Appuliam, & Calabriam omnem iuramento, occultisq; fœderum legibus obstrinxisse, vt Rege sublato in libertatem omnes assererent: & nisi prouide succurreretur, quocunq; feruor animi, cupiditas gloriæ, & populi impetus traheret, eò grassaturum esse eum, qui iurisiurandi, & affinitatis iure posthabito, Maionem socerū suum prodiderit, & interfecerit, virum vtiq; innocentem, magni consilij, Regis deniq; dexteram. Tum falsa esse confirmabant quæcunq; ipse, eiusq; socij aduersus Admiratum confinxerant. Nec Maionem inuenta in thesauris suis diademata sibi parauisse, sed Regi, quæ Cal. Ianuarij pro strenis iuxta morem ei transmitteret. Proinde à Matthæo Bonello tot fœdera, tot societates non in Maionis solùm exitiū initas, sed aliò etiā tendere, maius quoddā ambire, altiusq; conari eius consilium. Hæc & huiusmodi alia ab Eununchis frequenter inculcata Regis animum ita contra Bonellum immutarunt, vt neq; iam amplius inter familiares cū admitteret, neq; Maionem alia de causa ab eo interfectum Rex crederet, nisi vt liberius cum socijs quod secum statuerat, exequeretur. Cuius tamen vindictam dum tepesceret populi feruor differebat. Interim nihilominus sexaginta tarenorum milia, quos curiæ ex sponsione pro receptione sui patrimonij promiserat, ab eo repeti iubet, quorum solutionem Admiratus genero parcens clam Rege eousq; distulerat. Itaq; Bonellus inopinata, repentinaq; debiti veteris exactione percussus, simulq; videns solito rarius ad Regem se vocari, ac ne pro more admitti, dubitabat quid hæc nouitas portenderet, quem & scrupulum auxit, quod Adenulphum Camerarium Maionis plurimum apud Regem posse, & tam hunc, q̃ alios hostes suos insolentius, apertiusq;, q̃ consuetudo pateretur, odium in se exercere videbat, quæ aut sine consensu, aut sine instinctu Regis fieri persuadere sibi non poterat. Nam eò furoris, & audaciæ iam processerant, vt Philippus Mausellus Adenolphi nepos cum militibus armatis viam marmoream noctu perambulans à plerisq; visus fuerit, domum Bonelli, quæ in eo erat vico serius pertransire. Quod vbi Bonellus pro certo cognouit, sequenti nocte milites suos & circa suam, & circa Adenolphi domum per viam coopertam vsq; ad portam Yhalgæ ita disposuit, vt nullo metu se teneri, & æmulorum se non ignorare consilia ostenderet. His igitur, alijsq; compluribus rerum indicijs de voluntate erga se Regis certior sibi maturè prouidendum censet, anteq̃ deliberandi libertas sibi inuito auferatur. Matthæo de Sancta Lucia Consobrino, multisq; alijs Siciliæ proceribus, qui literis eius acciti Panormum conuenerant, omnes suas molestias ordine retulit, iamq; se Eunuchorum odijs lacessitum, à Rege etiam ad veteris debiti

solutionem

ſolutionem vrgeri,à quo conſeruatæ ſalutis præmium expectabat,rogans eos per fidem amicitiæ,fœderisq; nuper inter eos firmati religionem,ne ei, qui pro ſalute Regni nihil periculi detrectauerit, de ſua ſalute periclitanti deſint. Admonuit etiam maturè capiendum eſſe conſilium, vt hoſtium dolos, Regisq; deliramenta præcaueant. Siquidem vnius fuerint animi, omnem fortunam communi velint conſtantia ſuſtinere, nunq̃ à ſe plebis animos, nunq̃ militum gratiam defecturā, ac deniq; nil eis præter ſententiam ceſſurum: ſin verò diſsimulando ſubterfugere quiſq; maluerit,neminem eorum,qui in mortem Maionis conſenſerint,euaſurum.At illi tantarum rerum nouitate permoti,cum mirarentur, & grauiſsimè ferrent inde ſibi periculum, & ingratitudinem emerſiſſe, vnde meritum ſperabant: præcipuè indignabantur Adenolphum eò lapſum audaciæ, vt in Matthæum Bonellum manifeſtas auderet inimicitias exercere. Tum verò putabant tantam cauſam deinceps non habendam eſſe neglectui,aut eiuſmodi Regis Tyrannidem, inſaniamq; oportere diutius ſufferri. Quibuſdam itaq; impetu,pleriſq; conſilio rē tentandum conſulentibus,conſilium præualuit,placuitq; coniurationis ſocios adhiberi Simonem Comitem Rogerij Regis ex pellice,Tancredumq; ducis Rogerij Guilelmi Regis fratris præmortui filios, quorum vtrunq; quicquid aduerſus Regem decretum foret,ſecuturos ſciebant:illum quidem,quòd Principatum Tarenti contra patris teſtamentum ei Rex abſtulerat, aſſerens patrem in multis erraſſe ſpuriorum amore deceptum. Hunc verò,quod eum inter Palatij muros Rex detinebat incluſum, eiusq; etiam frater Guilelmus non ſine Regis magna inuidia nuper obierat.Hos igitur ſibi Matthæus Bonellus,pluresq; alios Comites,ac potentes viros, in quibus & Rogerium Auellini Comitem Regis conſanguineum iureiurando ſibi aſtringit,confœderatq;. Fœderis autem hæc erat ſumma, vt primò Regem caperent,captum vel in inſula aliqua, vel alio loco ſecretiori includerent obſeruandum,ac demum Rogerium Regis primogenitum Ducem Appuliæ nouennem ferè puerum Regem crearent,rati populo id gratiſsimum fore, quòd nihil malignandi animo gerere viderentur,ſi patri Tyranno ob facinora ſua ſublato filium ſuum ſubſtituant.Ad hoc autem facilimus patebat aditus, ſi Malgeriū Palatij præfectum largitionibus poſſent corrumpere, alioqui parum proceſſura res videbatur,cum ille trecentos ferme milites ſecum haberet aſsiduæ arcis cuſtodiæ deputatos,qui ſic erant per portarum anguſtias diſtributi, vt quantumuis ingentem numerum militum ab ingreſſu facilè arcerent: & ſi furtim aliquos ingredi contigiſſet,certum foret ibidem eos ſine ſpe ſalutis intercipi. At cum ingenio eſſet Malgerius maximè auſtero, & ab omni comitate alieno, timebant rem tam ſeriam dubia ſpe illi credere, & idcirco aliò conſilium conuertunt. Erat in arce Malgerij miniſter Gauarectus vulgò appellatus:in quem omnem arcis cuſtodiam,dum ipſe diſcurſando,ac quieſcendo otium terebat,vicario nomine reijcere ſolebat.Hunc igitur primum lucro promiſſo tentant: vt flexum vident,rem ei aperiunt:conſentit ille, ad facinus ſe miniſtrum offert. Proinde patrandi ſceleris is erat ſtatutus modus.Præfixo die carceri addictos vinculis abſoluat, eosq; ad rē peragendam ſocios aſciſcat,arma illis oportuna prouideat,qui dato ſigno repentè in auxilium proſilirent. His præparatis Bonellus Miſtrettum oppidum, quod ſui iuris erat profecturus, quò cætera ſua oppida omni commeatu, ac præſidio muniret,ſocios præmonuit, nequid ſe abſente tentarent, nec cuiq̃ alteri rem tantam crederent, ſed reditum ſuum præſtolarentur. Diſcedente Bonello ex ſocijs quidam monitorum immemores, rem militi incertæ fidei, ſed amiciſsimo aperiunt.Ille alteri,qui fortè eo ignorante,vnus erat è coniuratoribus,rem ſibi ſignificatam indicauit, facinus deteſtatus, quod Siculis omnibus non ſolum perpetuam proditionis infamiam, ſed & iacturam pariturum foret. Ille vt vafro erat ingenio,non ſe manifeſtauit, quinimo & hominem laudauit, qui tam nefario

ſceleri

sceleri non consentiret. Sed quamprimum ab eo explicari potuit, Simonem Comitem, aliosq; coniurationis Principes adit, rem refert, consilium vt ea nocte capiant, hortatur: illuscente enim ad Regem proculdubio coniurationis indicia peruentura, nisi maturetur. Coniuratores moræ periculum veriti cum temporis angustia Bonellum è Mistretto oppido euocari non pateretur, per seipsos facinus edere statuunt. Gauarrectum igitur præmonent, vt die sequenti carceri mancipatos circiter horam tertiam, qua Rex in ampliorem locum cum Aristippo de statu Regni differturus exire solebat, educat, atq; ita Gauarrectus hora indicta viros nobiles, quos iam armis instruxerat, vi llis educit, Principibus antè in Palatium introductis. Illi Simonem Comitem, qui cum in Palatio nutritus fuisset, viarum anfractus cognoscebat, secuti ad eum locum, vbi Rex cum Aristippo colloquia habebat, peruenerunt. Rex cum primò Simonem Comitem fratrem nothum, Tancredumq; Rogerij fratris præmortui filium ad se pergentes vidisset, indignatur primùm eis aditum patuisse, miratusq; quid vellent, vbi tandem vidit reliquam eos multitudinem armatam comitari, rem, vt erat, mente concipiens, fugere cœpit: sed à coniuratoribus repente concurrentibus comprehensus est, quem cum Guilelmus Comes Alesinus, & Robertus Bouensis strictis ensibus ad necem deposcerent, rogauit eos, à quibus tenebatur, ne se interfici paterentur, cum vltro se regno abdicare polliceretur. Tum Riccardus Mandra irruentium impetum propulsans Regem vetuit occidi. Rege capto, & fidæ custodiæ assignato, coniuratores ad penetralia Palatij ingressi cũcta diripere, & prędari cœperunt, subinde in Eunuchos Regis prolapsi cunctos interfecere. In Sarracenos postea, qui vrbem inhabitabant, impetu facto eorum bonis direptis omnes occidebant. Quorum pleriq; relicta vrbe veteri, quam eo tempore mediam appellabant, in eam vrbis partem, quæ trans Pepiretum est, secedentes fortiter ob viarum angustias Christianis obsistebant. His gestis coniuratores Rogerium maiorem natu Regis filium, quem pater antea Ducem Appuliæ creauerat, eductum ab arce per totam vrbem in equo albo veluti Regem circunducunt, quem aui sui Rogerij auspicijs regnaturum, & in Regem populi communi consensu coronandum aduentante Bonello, qui eo ipso die expectabatur, conclamabant. Gualterius quoq; Cephaledensis Archidiaconus præceptor pueri conuocata multitudine Regis tyrannidem publicè traducebat, iusiurandumq; ab omnibus Comiti Simoni, quem Principem appellabant, coniurationis primario præstandum exigebat. Pleriq; eum increpabant, quippe quòd & minus fideliter eum agere dicebant, si in cuiusq; verba eo rerum statu iurandum foret: id Rogerio puero deberi, quem Regem futurum dicebant. Episcopi verò partim palàm de eis sententiam ferre, partim dissimulare videbantur. Plebs autem cum coniurationem Bonelli consilio ceptam cognouisset, illius aduentum auidè præstolabantur. Cum vero Bonellus transacto triduo non appareret, cœperunt inter se murmurare, ac Regi à paucis prædonibus capto con misereri. Et cum id indignum, ac satis miserabile, neq; à populo sufferri debere, tum illud multo indignissimum, ac nullo modo tolerandum mussitabant, quòd thesauros ad Regni defensionem multo labore à Rogerio Rege optimo conquisitos inde latrones essent asportaturi. Hæc primùm inter paucos iactata, vbi per vulgus disseminata sunt, repente omnes veluti diuino numine acti, atq; ardentissimi alicuius Ducis impetum sequentes, ad arma concurrunt, palatium obsident, Regemq; è vinculis, & carcere solutum sibi dari expostulant, aliàs se de illis non secus, quàm de proditoribus supplicium sumpturos cõminãtur. Coniuratores tam subita rerũ mutatione territi per muros sese distribuunt, instantesq; ne propius accederent, molibus super eos deiectis acerrimè depellunt. Verum

cùm pauci admodum intus essent, & ambitus Palatij diffusior pro sui defensione multo maiorem virorum copiam exposceret, ad preces conuersi, quo populi furentis iram, & impetum mitigarent, rogarunt eos, vt dum saltem Matthæus Bonellus, cæteriq; Proceres quorum id consilio inceptum fuerat, redirent, ab armis desisterent. At populi semel excitatus furor sedari non potuit, cumq; magis etiam instarent, & acriores etiam minas precibus adderent, ostendi sibi Regem deposcentes, illi populo furenti cedentes cum Bonellus non compareret, Regem, qui in tetro, occultoq; carcere detinebatur, adeunt, & cum eo primùm paciscuntur, vt liberos se, saluosq;, & incolumes esse permittat, si dimitti vellet, mox ad Ioariæ fenestras eum perductum inde populo ostendunt. Tunc viso Rege de tantæ dignitatis fastigio in tantas calamitates prolapso, in miserabili habitu crescête commiseratione, totius populi clamor, & tumultus ingens exoritur, portas arcis ocyus aperiri postulant, censentq; non decere proditores euadere. Rex autem manu silentium indicens, iubet eos quiescere, satis (inquiens) ad promerendum satis fidelitatis, deinceps vt arma deponant, imperat. Populus Regi paruit. Itaq; tumultu plebis sedato, reseratis foribus coniuratores habita à Rege, quo maluerunt, abeundi potestate, Caccabum transfugiunt. Hæc autem repentina varietas magnam malorum breui tempore toti Regno congeriem attulit. Nã non solum plurimam virorum nobilitatem, & Thesaurorum Regis partem exhausit, sed Regni etiam viribus multum detraxit. Rogerius etenim Appuliæ Dux, Regis maior natu, paulo ante Rex à coniuratoribus, & populo salutatus, dũ in eos, qui Palatium obsidebant, per fenestram Pisanæ turris incauto prospectu caput egerit, sagitta à Dario hostiario percussus est. Ex quo tametsi letale minime vulnus accepisset, culpa tamen Regis puer interijt. Nam cum liberato patri puer applaudens occurreret, indignatus pater quòd illum hostes quasi sibi prælatum Regem appellauerint, à se maximo pedis impetu repulit. Puer digressus Reginæ, quæ à Patre passus fuerat, retulit, nec diu postea vulnere (ex patris percussione) letali facto puer interijt. Porro Rex tot malis attritus, pudoreq; recentis adhuc carceris suffusus, abiecta Regia veste, dignitatisq, iam suæ oblitus, humi mœrens sedebat, ignarus quid consilij in tanto rerum turbine caperet. Reseratisq;, & inobseruatis Palatij foribus etiam inter medios hostes sine discrimine omnes ad se venientes benignè, ac familiariter admittebat, quibus doloris sui causam recensens lachrymas etiam ab ijs, qui eum ante oderant, extorquebat. Tandem ab Episcopis, alijsq; proceribus, qui ad congratulandum ei aduenerant, monitus in Aulam, quæ Palatio iuncta subest, descendit, ibiq; conuocato populo primùm eorum in se fidem commendauit, qui de proditorum manibus eum eripuissent, subinde vt in ea perseuerarent, hortatus est. Quibus adiecit etiam hæc in se mala meritò incidisse, quòd re diuina, præceptisq; posthabitis, proximum minus dilexerit, curaturus deinceps, vt errata corrigeret, vectigalia populo à se grauiter imposita castigaret, quippe quòd diligi, quàm timeri tutius, securiusq; esse iamdudum cognosceret. Cum hæc paucis absoluisset, lachrymis sermonem etiam impedientibus, designatus Episcopus Syracusanus vir eruditione, & eloquentia insignis Regis nomine prolixius eadem apud populum proposuit. Vt verò Panormitanorum animos sibi arctius deuinciret, decreuit, vt ex agris collecta, & vinetis quæcunq; ad commeatum pertinerent, absq; vectigali in domos liceret inferre, quod plebi gratissimum fuit. Ita Guilelmus seditione à Regno deiectus, sceptrum ex insperato statim recipit. Adeo nanq; volubilis fortunæ varij, atq; ancipites motus existere consueuerunt, vt interdum humana mens vbi desperatione consternata conspicitur, repentè insperata consequatur. Interea Panormi nuntiatum est Simonem Comitem, Tancredũ Rogerij Ducis filium, Guilelmum Alesinum, Alexãdrum Conuersanensem, Rogeriũ

Sclauum

Sclauum nothum Simonis Comitis filium, pluresq; alios, qui in coniurationis facinus consenserant, cum Matthæo Bonello Caccabi esse, ingẽtemq; militum multitudinem cum illis conspirasse. Quocirca Legatus ad Bonellum missus Regis nomine quidnam hic militum delectus sibi vellet, & an coniuratorũ consilijs ipse adhæserit, perquisiuit. Bonellũ cõiurationis culpa se quidẽ vacare respondit, mirari tamen se Regẽ tot regni Proceres, & plebem in eã desperationẽ adduxisse, vt sæpius ab eo læsi in furorẽ aliquando cõpulsi fuerint. Nã quòd legẽ tulerit, ne virginibus absq; Regis venia per parentes nubere liceret, & cæteras id genus alias cõstitutiones iuri antiquo cõtrarias, tyrannicũ, atq; intolerabile fuisse. Quòd si Rex his, cæterisq; perniciosissimis à se editis legibus abrogatis à Roberto Guiscardo institutas, & à Rogerio Comite suo auo obseruatas in vsum reuocaret, nihil periculi fore in eũ: sin verò annuere contẽpserit, nullo pacto diutius eos hæc perpessuros. Rex è contrà præ metu nihil se abrogaturũ: quòd si depositis armis, & renũtiatione coniurationis patefacta ad se veniens recta postulauerit, q̃ facilimè se æqua concessurum respondit. Displicuit coniuratoribus Regis responsio, qui cũ Bonelli vecordiã damnassent: indignatus Bonellus extemplo militibus accinctus Panormum petit, tribusq;.p.m. procul ab vrbe loco castrametatus est. Rex hoc viso Messanã ad vrbis Præfectũ, quẽ Strategotũ vulgò appellant, nuntiũ misit, vt triremes quotquot habebat, viris, & munitionibus instructas Panormũ trãsmitteret. Bonelli interea aduentu Panormi cognito adeo oĩa sunt turbata, vt si vrbem tentasset, nullo proculdubio obsistente eã ingressus Regẽ rursus in Palatio carceri, & vinculis fuerit impliciturus. Sed ille alio motus consilio Caccabum reuertitur. At ex Siciliæ oppidis his cognitis militum ingens multitudo Regi auxilio venit. Quorũ accessu coniuratores animo disijciuntur. Rex verò resumptis viribus per Robertũ de S. Ioanne Canonicum Panormitanum tantũ apud Bonellũ profecit, vt coniuratores, qui ad eum confluxerant, triremibus extra Regnum liberè transueherentur, Bonellus verò ipse ab omni criminis obiectu immunis in gratiã Regis restitueretur. Bonellus igitur Panormum veniens ingenti oĩum gaudio receptus, tranquillitatem vrbi restituit. Cumq; cæteros omnes regno abegisset: soli Rogerio Auellini Comiti consanguineo suo & ob ætatis defectum, & ob preces Adelitiæ auiæ illius, suæq; consobrinæ pepercit. Riccardũ Mandra Rex Panormi retinens militibus præfecit. Henricus Aristippus, Syluester Comes Marsicensis & Riccardus Syracusanus Episcopus designatus regni negotia administrabant, quibus & adiunctus est Matthæus Notarius eductus de arce, & muneri pristino restitutus, vt regni consuetudines, quæ iam in Palatij direptione amissæ fuerant, quas callebat, rursus in scripta redigeret. Dum hæc Panormi aguntur: Rogerius Sclauus cum Tancredi Ducis filijs, paucisq; alijs, qui prius à Bonello discesserant, Buteram, Platiam, cæteraq; Longobardorum oppida, quæ pater eius tenuerat, sibi occupauit, atq; inde vnà cum Lombardis in Sarracenos, quorum in Sicilia ingens adhuc multitudo vel mixtim cum Christianis, vel seorsum in proprijs pagis habitabat, irruens quotquot obuios habuit, interfecit, præter paucos, qui ad australem Siciliæ partem ad tutiora loca pro salute profugerant. Post hæc Rogerius Sclauus Syracusanorum quoq;, & Catanensium regiones crebris incursionibus infestabat: tantumq; viri virtus, & audacia vicinis populis terrorem attulerat, vt Regij præfecti eius impetus reprimere non possent. Quæ res nouo repentè metu Regem percusit, qui neq; id absq; Matthæi Bonelli consilio fieri arbitratus, ipsum in Palatio ad constitutum diem capi, & in stricta vincula conijci iubet. Capto Bonello statim plebs ad Palatium concurrit, cum inde extractura. Sed cum arcis portæ ex omni parte essent clausæ, ignem portis ferreis magna lignorum strue substructa frustra inijciunt. Inter hæc ex Bonelli militibus vnus, cum

QQ ij Adenolphum

Adenolphum Camerarium è Palatio redeuntem obuium haberet, non immemor inimicitiarum, quas in ſuum Ducem exercuerat, audacter in eum irruit, atq; interfecit, & deinde per mediam ciuitatem ab vrbe fugam capeſſens, tandem a Regis militibus captus, Panormumq; adductus meritas dedit pœnas. Quare & Bonellus in apertiorem ſuſpicionem adductus effoſsis oculis, neruisq; ſuper talum inciſis in perpetuum carcerem detruſus eſt. Matthæus de Sancta Lucia illius conſobrinus, & Ioannes Romanus oculis & ipſi priuati in diuerſa ergaſtula ſunt damnati. His peractis Rex exercitum contra Rogerium Sclauum inſtruit, atq; primum contra Platiam mouens paruo labore oppidum cepit, funditusq; euertit. Inde contra Buteram, quò ſe poſt auditum Regis aduentum hoſtes receperant, caſtra mouet, ac obſidet. Rogerius vbi ſe cum Tancredo obeſſum videt, ſocios primum, ac deinde oppidanos ad fortiter obſiſtendum ſatis luculenter hortatus, oppidum & loci natura, & militibus ſtrenuis munitum obſidionem diutiſsime pertulit. Verum cum paulo pòſt inter proceres, & oppidanos ob annonę diſtributionem diſcordia ſubſecuta, oppidani deditionem facere decreuiſſent: hoc cognito Rogerius, proceresq; deditionem & ipſi hac lege fecerunt, vt oppido recepto libere eos abire liceret. Hoſtibus itaq; Rex liberè dimiſſis, oppidanisq; alio reiectis, Buteram receptam funditus deleuit, ac deinceps edicto publico habitari prohibuit. Dum Sicilia his ſeditionibus vexatur, Robertus Comes Loricelli magnam Appulię partem inuadens ad Orgeolum oppidum vſq; peruenerat, cui proceres ibi multi, qui ob Admirati flagitia a Rege deſciuerant, ſe adiungunt. In Calabria quoq; Comitiſſa Cariatenſis contra Regem Tabernam oppidum munitiſsimum commeatu, & præſidio munierat. Quo motus Guilelmus Rex ſubacta Butera in Calabriam exercitum eduxit. Sed ne quid in Calabria clandeſtinæ proditionis timeret, Rogerium Martoranum ad ſe ante in Siciliam euocat, atq; proditionis crimine inſimulatum in carcerem cogit: & ſine vllo iuris ordine oculis priuat. Henricus quoq; Ariſtippus Regis iuſſu captus, & Panormũ ductus non diu pòſt miſerè in carcere deceſsit. His geſtis in Calabriam contra Tabernam exercitum mouet. Verum cũ id oppidum & arduitate ſitus, & multorum militum preſidio eſſet inacceſſum, Regis exercitus differri illius oppugnationem, & in Appulia, vbi majora bellorum inſtabant pericula, dimicare malebat, Sed Rex non inde diſcedere niſi victor ſtatuit. Quocirca cum deſtinata oppugnatione primoq; inſultu oppidũ inuaderet, oppidani deſuper miſsis molaribus, ac dolijs plures obſidentium interficiebãt, quorum ſtrage milites, qui collem ad oppugnãdũ oppidum aſcenderant, deterriti ad exercitum rediere. Sed in concepto rigore immotus Rex oppidũ rurſus, oppugnari, ac ſecundo fortunã tẽtari iubet. Milites dato ſigno oppidũ adorti tumulũ quendã, arduũ quidẽ, ſed modica ſuperius diſtẽtũ planitie, ac ex vno latere muris oppidi cõtiguũ, magno niſu occupãt. Capto tumulo ſcalis illatis muros impetu maximo nõ abſq; periculo trãſcendũt, ac ſubitò oppidũ Tabernẽſibus muros negligenter cuſtodientibus perrũpunt, capiunt, & euertũt. Cõmitiſſa vnà cũ matre, & Alpherius, & Thomas Comitiſſæ auũculi, & cæteri viri Principes ad Regẽ perducuntur. Quorũ Alpherius ibidẽ vltimo ſupplicio addictus, Thomas Meſſanæ ſuſpenſus, reliqui milites vel manuũ abſciſſione, vel oculorum effoſsione mulctati ſunt. Comitiſſa, & eius mater Meſſanam primum, inde Panormum adductæ carceri mancipantur. Robertus Comes Loricelli vbi Tabernam oppidum captum, & deletum à Rege cognouit, etſi equitum, peditumq; numero ſuperior eſſet, metuens tamen Longobardorum fidem, quam ſuo magno periculo ſæpius ancipitem probauerat, maluit Regi cedere, q̃ cum infido milite belli fortunam experiri. Tarẽtum itaq; reuerſus præſidioq; ibi relicto, in Aprutium iter deflexit. Sub idem tẽpus Gaytus Ioarius Eunuchus, Magiſter Camerarius Palatij cum multas à Rege præter meritum,

vt querebatur,

vt querebatur, iniurias in exercitu pertulisset, cum sigillis Regijs ad Comitem Loricelli transfugiens in itinere captus, & ad Regem perductus Regis iussu scaphæ impositus mari suffocatus interijt. Rex deinde Tarentum profectus vrbem ciuibus sese dedentibus recepit. Vbi quosdam Loricelli Comitis milites captos extra mœnia furca suspen dit. Dehinc totam Appuliam, ac Campaniam pertransiens vniuersa, quæ hostes occupauerāt, sine bello ferè recuperauit. Quantū enim inconsultè à Rege desciuerant, tanta nunc celeritate deditionem faciebant. Ciuitatibus quoq;, ac oppidis, quæ ad Comitem Loricelli defecerant, certam pecuniæ summam pro redemptione pendendam præscripsit: volens eo vectigali id quod in direptione Palatij sibi fuerat deprædatum, resarcire. Ionathas præterea Comes Consanus, Riccardus Comes Fundanus, Rogerius Comes Acerranus, Marius Burellus, & qui eos secuti fuerant, aduentu Regis perterriti vel in Aprutium, vel in Campaniam consultò transfugerant. Rogerius quoq; Comes Auellini eo quòd iniussu Regis filiā Phœnissæ de S. Seuerino duxit vxorē, cū Guilelmo de S. Seuerino Regis iram fuga euitauit. Dum hæc in Italia geruntur: Panormi Gaytus Martinus Eunuchus, quem Rex arci & vrbi præfecerat, cum in captura Palatij, & Regis, fratrem suū a Christianis sciret occisum, nec eius adhuc facti comperisset authores, in omnes Christianos atrociter sine discrimine sæuiebat, fratris mortē omnibus impingens. Cū ergo plerīq; ciuium accusarētur, quòd Palatium cū proditoribus ingressi magnā inde pecuniā extraxissent, idq; iuxta consuetudinē patriæ accusatores se Duello probaturos assererent, eorum probationem tam promptè, q̃ libenter Gaytus Martinus admittebat, & victores quidē tanq̃ de Rege benemeritos collaudabat, victis verò pœnas atrocissimas irrogabat. At interea iuuenes hortabatur, & propositis premijs incitabat, atq; eos præsertim, quibus nullus, aut tenuis esset census, quosq; virtute corporis gloriam affectare cognouerat, vt eiusmodi ciuiū audacter accusationibus insisterent: quippe quòd si eos vincere cōtigisset, gratiā Regis promererentur, sin minus, nihil mali formidarent, cum Regis ipsius causam agere viderentur, tantaq; iam vrbem rabies incenderat, vt quicunq; aduersus quēq; vetus odium exercebat, cōtinuò ad Gayti Martini Prætorium conuolabat, quem semper ad eiuscemodi suscipiendas actiones paratissimū inueniebant. Eorum autem, quos vinci contingebat, alios suspendebat, alios verberibus afficiebat. Cum in cāpum pugnaturi descendebāt, parū pensi habebat, vter eorū victoria potiturus esset, dūmodo fratris mortem posset in altero vindicare. Eaq; vindictæ cupido in tantū sæuitiæ processit, vt cū iam continuis malis, & pœnarum atrocitate perterritis ciuibus, nullus, vel rarus ꝓcederet accusator, qui monomachiæ vellet subire periculum, placuerit mulierum quoq; non solum honestarum, verum impudicarum etiam accusationes admittere, stattueritq; seruos nihilominus, & ancillas super huiuscemodi causis licitè postulare posse. Quorum sæpe suggestionibus vice probationum admissis, multorum quidem & existimationem læsit, & fortunas exhausit, & corpora pœnis affecit. Interea Rex totius Appuliæ rebus sedatis Salernum accessit. Cuius aduentu præcognito maxima pars eorum, qui dissensionis Principes, & authores fuerant, quos Salernitani Capiturinos appellabāt, fugā arripuerunt. Cūq; Salernitani viri Principes Regi occurrerent, eumq; rogarent, ne vrbem ingredi, ciuesq; in gratiam recipere grauaretur: Rex nec vrbem ingredi voluit, nec eos in conspectum suum admisit, in quos tantum odium conceperat, vt exemplo Bari totam vrbem euertere decreuerit. Sed Matthæi Notarij, qui Salernitanus erat, precibus moti Riccardus Syracusanus designatus, & Syluester Comes tandem impetrarunt, ne tanta, tamq; nobilis ciuitas interiret. Sed solum ex coniuratis quotquot in ea reperirentur, per Strategotum, & Iudices vincti ad Regem perducerentur. Quod cum factum esset, omnes eos ipso die Rex suspendi iussit. Inter

eos autem cum vir quidam, qui nec iuramentum contra Regem præſtiterat, nec in ſeditione quicꝙ omnino egerat, quia tantum Notarij Matthæi propinquis per iurgia iniurias intulerat, a Matthæo falsò ad Regem velut totius cõiurationis Salernitanę caput, delatus, immeritum ſupplicium incurriſſet, iuſtum Dei, in Regẽ, exercitum, vrbemq; iudicium apparuit. Nam cum adeo paulo antè ſerenus eſſet aer, vt nullũ prorſus nubis appareret veſtigiũ, tanta repente tempeſtas in innocẽtis ſanguinis effuſione eſt exorta, vt Regis, & cęterorum caſtris diuulſis, quiſq; de propria ſalute deſperaret, domusq; Matthæi Notarij, vbi ſponſalia neptis ſuæ cum proceribus, ac matronis pleriſq; nobiliſsimis celebrabantur, vi tempeſtatis corruens, viros nobiles, ac mulieres circiter ſexaginta cũ ipſa puella, quę nuptui tradebatur, oppreſſerit. Porrò Rex vbi ſedata videt omnia, hoſteſq; tum publicos, tum clandeſtinos vel in Græciam transfretaſſe, vel cum Comite Loricelli ad Imperatorem Germanorum conceſsiſſe, Panormum reuerſus Palatio ſe cõcluſit: ibiq; quieti, & otio ſe dedidit. Nec multo pòſt Sylueſtro Comite defuncto, Syracuſanus deſignatus, & Mattheus Notarius ſoli conſilio Regis ſupererant, & Regni negotia diſponebant, quibus ſocius datus eſt Gaytus Petrus Eunuchus, qui Gayto Ioario in Camerariatus Palatij munus ſucceſsit. Matthæus verò Notarius cum iam plurimum poſſet apud Regem, Admirati mores imitari conabatur, omnibus ſe comem, atq; affabilem præbens, & eis pręſertim, quos oderat, ipſumq; iã Regẽ adulatiõe, cõfictisq; ad votũ obſequijs delinire cœpit, ſciẽs hũc Maioni aditum ad tantam Regis beneuolentiam fuiſſe. Liberalitatem porrò Maionis cum auaritiam à cunis imbibiſſet, & facundiam, cum naturæ vitio balbus eſſet, aſſequi nequibat, totis tamen viribus in id incumbebat, vt in locum Admirati apud Regem irreperet. Sub id tempus cum ſuperatis exteris hoſtibus Rex nihil vltra ſibi crederet formidandum, repentinus cum domi caſus inuaſit. Pauci nanq; viri, qui in carcere Palatij diuerſis de cauſis detinebantur, veniam deſperantes fortunæ ſe committere decreuerunt. Cuſtodibus igitur carcerum largitionibus corruptis tempus congruum nacti vnà cum paucis impetu facto ad portam Palatij deſcendunt eo conſilio, vt Anſaldo arcis Præfecto, quem ibi ſedere cognouerant, trucidato euadendi per vim aditum ſibi perrumperent. Quos cum Anſaldus in ſe irruentes vidiſſet, nihil animo turbatus extra interiorem portam citiſsimo ſaltu deſiliens eam ad ſe toto niſu detractam, obſeratamq; venientibus oppoſuit, ipſe inter exteriorem, interioremq; ingreſſum loco tutiſsimo conſtitutus. Illi ſpe fruſtrati ad inferiorem ingreſſum Palatij ſe tranſtulerunt, ſiue vt ad Regem inde flexo greſſu contenderent, ſiue vt in ſcolis Regis filios deprehenſos inuaderẽt, quos Gualterius eorum præceptor in Campanariam arcem, quæ poſtrema Palatij pars eſt ad meridiẽ obuerſa, primis rei motibus præcognitis deduxerat. Sed ſubita virorum multitudine circumuenti, qui cum Oddone magiſtro ſtabuli repente confluxerant, ad vnum omnes interfecti ſunt, quorum cadauera canibus proiecta prohibuit Rex ſepeliri. At ne deinceps eiuſcemodi caſus, qui iam ſecundo periculum adduxerat, eueniret, coniuratos omnes ex Palatio ad caſtrum maris tranſferri iuſsit. Robertus autem Calataboianenſis Caſtelli maris præfectus extremæ crudelitatis homo, cum Eunuchis (qui Sarraceni erant) plurimum faueret, quoſcunq; Chriſtianos captos ad ſe perduci contigerat, ingentibus cathenis, ac crebris torquebat verberibus, & per diuerſa Lombardorum oppida, cum poteſtate à Gayto Petro impetrata profectus multos viros innoxios pro coniuratis captos diuerſis pœnis affligebat. Sed & Bartholomeus Parriſinus, alijq; Iuſtitiarij, Strategoti, Camerarij, Gayti Petri auxilio innixi, plebem innumeris, & cõtumelijs, & rapinis præmebant, quo pecuniam ab illis extorquerent. Rex verò toto animo in quietem procliuis, ne quæuis occaſio eam ſibi interrumperet, miniſtros præmonuit, ne res ſerias, quæ illi vel mœrorem, vel ſolicitudinem poſſent ingerere, ad

eum

eum deferrent. Et quoniam Rogerius Rex pater eius in agro Panormitano Fauariam, Minnernum, aliaq; ad voluptatem loca construxerat, eius æmulatione & ipse Palatium nouum, quod cæteris Palatij partibus, & artificio, & pulchritudine præcelleret, construere decreuit. Cæterum incœpta, ac maximo sumptu eiusce operis & mira celeritate parte expedita, anteq̃ supremam operi manum imponeret, disenteriæ morbum incurrit, ac duorum ferme mensium grauata valetudine conualescens, cũ iam eum medici firma salute fruiturũ sperarent, repẽte recidiuo morbo consumptus obijt. Qui cum adhuc in extremis ageret, proceribus Regni, & Salernitano, atq; Rhegino Archiepiscopis accitis, testamento Guilelmum filiũ natu maiorem post se Regem, Henrico alteri filio Principatum Capuæ, quem iãdudum illi concesserat, reliquit. Margaritam Reginam eius vxorem voluit totius regni administratricem, & Baylam esse, quousq, Guilelmus per ætatem ad gubernandum aptus esset. Designatum Syracusanum, Gaytum Petrum, & Matthæũ Notarium, quos ipse sibi consulares elegerat, eadem voluit dignitate post se potiri, vt eorum Regina consilio cuncta Regni negotia administraret. His dispositis non diu pòst anno ætatis. 45. regni autem. 15. salutis verò. 1166. fato functus est, pro vt Guiscarda refert. Ex quo quicquid de Guilelmo hactenus memoraui, excerptum est Cuius opus manu scriptum, vetustissimum quidem, & pene corrosum, ex Cœnobio Diui Nicolai de Renis olim mihi opera Ioannis Rithonij Leontini viri disertissimi allatum est. Quod aliquot post annos sub nomine Hugonis Falcandi dum pararem hæc edere, Lutetię impressum, passim hodie legitur. Consulares, & Regina ne seditionem cognita Regis mors in vrbe excitaret, dissimulato eius obitu, omnia, quæ ad coronandum nouum Regem necessaria erant, præpararunt. Inde vulgata eius morte, ac in Palatio more lugubri funere conclamato, totius ciuitatis luctus repentè subsecutus est. Postea Proceribus, ac Episcopis concomitantibus corpore ad Sacellum Regium delato triduum tota ciuitas in luctu, mœroreq; fuit. Mulieres Principes, ac Matronæ, Sarracenæ præsertim, quibus ex Regis morte non fictus dolor obuenerat, totam vrbem vlulatu complebant. Cadauer verò eius post aliquot annos à Margarita Regina vxore ad templum Montis regalis maximum, à Guilelmo filio postea erectum, translatum est. Vbi & hodie porphyretico mausœolo conditum cernitur.

DE GVILELMO SECVNDO, QVEM BONVM APPELLANT, SICILIAE REGE.

CAPVT QVINTVM.

PERACTIS inferijs, corporeq; Regio honorificentissimè, vt par erat, funerato, Guillelmus filius vndecim, licet quatuordecim aliqui falsò scribant, tunc natus annos, ingenti plebis gaudio, faustisq; acclamationibus Rex salutatur. Fuit is ab incunabulis, primisq; infantiæ rudimentis adeo omnibus charus, vt ne humi quidem incedere, aut sedere toleratus, sinu cunctorum iugiter, atq; osculis foueretur, nec vni modò pædagogo addictus, sed quasi communis omnium alumnus extiterit. Per summam nanq; tenerioris ætatis industriam cuncta paternæ contagionis vestigia ingenti erroris deuio præteribat, & à paternis vitijs adeo prudenter descibat, vt naturam ab eo, non vitia accepisse videretur, tantæq; in puero statim corporis, & animi dotes emicuerũt, vt iam tum non minus authoritatis, q̃ gratiæ æuum etiam ipsum promereretur. Sceptro insignitus à liberalitate gubernacula auspicatus recentis

largitatis

largitatis consuetudine prisca militiæ stipendia duplicauit, quicquid honestati proximum peruidebat, ardenter appetebat, omnes humanitatis officio anteire, & quod difficilimum est, virtute inuidiam vincere contendebat. Qua indole breui tantam apud omnes claritatem contraxit, vt non modò maiorũ titulos æquaret, sed etiam Rogeriorum, atq; Roberti Guiscardi auitorum Principum monumenta superans Boni cognomen promeruerit. Quod vt augeret, initio statim sui Principatus carceres omnes aperiri iussit, & vinctis reis criminum pœnas indulsit, vectigal, quod pater redemptionem appellabat, populo quidem intolerabile prorsus aboleuit, oppida omnia, Proceres, & ciues, quos pater vel exilio, vel pœnis alijs mulctauerat, in gratiam recepit. Consulares in ea, qua erant, dignitate pro vt pater constituerat, & in agẽdis negotijs, eorum & diligentia, & fides merebatur, apud se retinuit. Verum cum pubertatis annos nondum esset ingressus, nonnulla seditionis initia Panormi pullularunt. Erant eo tempore in Regis comitatu Archiepiscopi quidem Romoaldus Salernitanus, & Rogerius Rheginus, Episcopi vero Gentilis Agrigentinus, & Tristanus Mazariensis. Quorum Gentilis Agrigentinus simulata religione præclarus, & Designatus Syracusanus ad obtinẽdum Panormitanæ ecclesiæ Præsulatum, qui ob mortem Hugonis Archiepiscopi adhuc vacabat, totis ambo viribus anhelabant. Gentilis quod merito non poterat, id fraude conari instituens Archiepiscopum Rheginum auaritia extrema infamem, & Archiepiscopum Salernitanum simul, & Matthæum Notarium aduersus Designatum Syracusanum irritauit, vt è curia expelleretur. Quod cum per se non possent ex sententia q̃ primùm efficere, Gaytum Petrum Eunuchum, penes quem potestas omnis erat Regia, contra eundem ad societatem conspirationis pertraxerunt. Sed & Reginam quoq;, ac Ioannem Neapolitanum Romanæ Ecclesiæ Cardinalem, qui forte Panormi aderat, & vt Panormitanæ ecclesiæ munus sibi committeretur, totis animis desiderabat, ad sua consilia contra Syracusanum pellexerunt. Dum ita Electus Syracusanus graui persecutionis turbine quateretur, Gilbertus Grauinensis Comes Reginæ consanguineus Panormum venit eo consilio, vt totius regni negotia submoto Gayto Petro, & cæteris primus post Reginam administraret. Cui Syracusanus Designatus, ac cæteri Comites statim contra Gaytum Petrum adhæserunt. Quod cum Gaytus Petrus intellexisset, fauore Reginę, apud quam plurimum poterat, innixus, bello contra eum experiri statuit. Milites largitionibus ad se allicit, quibus Hugonem Oddonis filium prudentia, & armis strenuum præficit. Riccardum Mandra à consilijs primùm accipit, deinde Comitem Molisij, Bouiano, Venafro, & cæteris oppidis, quæ ad eum Comitatum attinent, ei traditis, eo animo consentiente Regina euehẽdum curauit, vt Comes Comiti æqua authoritate posset obsistere. At cum ne his quidem artibus insidias Comitis Gaytus Petrus euadere speraret, varijs perculsus anfractibus nocturna tandem fuga sibi consuluit. Nauem q̃celerrimè paratam nautis, armis, cæterisq; necessarijs instruit, thesauris quoq;, quos habebat, onerat, ac aduesperascente e Regis Palatio egressus ad ædes suas, quas in ea parte ciuitatis, quæ tunc temporis Kemonia, hodie Albergaria dicitur, nuper construxerat, ire simulans, ad mare perrexit. Vbi cum paucis Eunuchis nauem ascendens ad Abdul Mumenum Mamudorum Regem in vrbem Africam transfretauit. Cuius fuga cognita Gilbertus Comes in amplioris spei fiduciam elatus insanum Regis fuisse consilium exclamat, qui seruum Sarracenum Regno suo præfecerit. At cõtra Riccardus Molisij Comes manumissum eum a Rege, & nunq̃ Sicilia decessisse nisi minis coactum respondit. Post hæc Regina Riccardi Comitis, aliorumq; qui Gayto Petro fauerant, suasu, Gilbertum Comitem à Sicilia hoc commento, quod Matthæus Notarius inuenerat, dimouit, vt Imperatori Alemannorum propediem Appuliam venturo cum exercitu occurrat. Igitur Gilbertus etsi hæc

omnia

omnia ad rem confi&a esse non ignoraret, veritus tamen ne aliquando magno cũ dedecore à Regina expelleretur, Appuliæ, & Campaniæ præfectura suscepta cum Beltrando filio Andriæ Comite nuper à Regina declarato, Sicilia decessit. Cuius loco Riccardus Molisij Comes apud Reginam suffectus, cuncta Regni negotia per manus tradita accepit. Post hæc machinatio contra Syracusanum Electũ aduẽtu Gilberti Comitis intermissa resumitur, atq; vt à Regina, ac regno eijceretur, commento ab Ioanne Cardinali excogitato, simulant Romanum præsulem Reginæ per literas mandasse, vt electos quotquot Episcopos haberet, Romam ad munus consecrationis recipiendum mittat. Electo itaq; ex Pontificis mã dato abeundi præceptum a Cardinali datur, & dies præfigitur. Sed ille callide eorum fraudem præueniẽs, amicitiam cum Ricardo Molisij Comite clam iniit. Cuius; auspicijs Regina repente mutata, vt à Rege testamento dispositum fuerat, in Regni administratione remansit. Ita toto anno in seditiones expenso tandem tumultus quieuit. Riccardus tamen Molisij Comes apud Reginam cæteris familiarior erat. Electus Syracusanus, & Matthæus notarius demortui Cancellarij interea officium vicario nomine gerebant. Porrò Matthæus Notarius nihil à solita ambitione recedens cum ob multam eius nominis inuidiam frustra ad Admirati dignitatem aspirare se cognosceret, Cãcellariatum toto nisu ambibat. Syracusanus verò ecclesiæ Panormitanæ præferri confidebat. Sed longè aliter Regina mente disposuerat. Nam cum Stephanum Comitis Perticensis filium consobrinum haberet, ex Francia eum, licet ætate adolescentem accitum, Cãcellarium instituit: atq; vniuersa Regni negotia in eum remisit. Panormitani quoq; Canonici habita a Regina libera pastoris sibi deligendi potestate, in eundem Stephanum vnanimes Archiepiscopatus suffragia, populo, & Guilelmo Cardinali Papiẽsi, qui tum Panormi forte aderat, factum probante contulerunt. Electus ergo Syracusanus spe frustratus in Cancellarium animo totus commouetur. Qui cũ adeo æquè suo fungeretur officio, vt neq; præcibus, neq; munere ab æquo flecteretur; Panormitani Robertum Calataboianensem multis criminibus infamem rapinæ, stupri, homicidij reum egerunt. Qui tamen non obstante contrario Reginæ iussu, aulicorum precibus, ac ingenti pecunia oblata, loris à Cancellario cæsus, bonis omnibus Flisco adiudicatis in castellum maris detrusus paucis post diebus interijt. Eodem ferme tempore cum Cancellarius omnia tum notariorum, tum aliorum quorumcumq; ministrorum etiam procerum munera ad certam, & non liberam (vt antea erat) mensuram reduxisset: Proceres commoti conqueri de eo cœperunt, indignum esse edicentes puerum, & aduenam absq; nobilium consilio tot dignitatibus præesse, ac iam suspicari se etiam apertè proclamantes, consanguineusnè esset Reginæ Cancellarius, cum hic Francus, illa Hispana, an adulterinus inter eos esset amor. Nec eo minus Gaytus Riccardus cum cæteris Eunuchis, ac Bulchasses inter Siciliæ Sarracenos, quorum eo tempore sub Rege frequẽs adhuc multitudo incolebat, genere nobilis, ac potens, communi maleuolentia illi insidias tendebant. Cancellarius, qui hæc omnia per Rogerium Tyronensem, & Robertum de S. Ioanne didicerat, alto dissimulans animo muneribus insidiatores alliciebat, atq; interea sibi consulens nec quosuis vti solebat, ad se admitti sed fidos tantùm iussit. Sed cum Panormi nullus esset euadendi sibi modus, Messanam cum Rege, & Regina venit. Vbi etsi in eiusdem iustitiæ rigoris pertinacia gratiam apud Messanenses inuenisset: Henricus tamen Comes Canosij Reginæ germanus, & Regis auunculus, qui se aduenæ Cancellario prælatum videns contra eum etiam conspirauerat, plures Messanenses, & Calabros nonnullos contra hominem iureiurando adstringit, qui certa die eum de medio tollerent. Quo cognito Rex, & Regina Henricum in carcerem primùm, & deinde in Hispaniam, vnde venerat, & Oddonem Querellum in Franciam mittunt. Riccardum verò

Molisij Comitem conspirationis cum Henrico socium In arce Tauromenij, quæ Mola dicitur, carceri mancipant, in cæteros verò coniuratos extremo supplicio sæuiere. His Messanæ gestis Rex & Regina Panormum redierunt. Vbi Gaytus, Riccardus Regis Camerarius, Matthæus Notarius, & Gentilis Agrigentinus Episcopus, qui coniurationis Principes aduersus Cancellarium extiterant, tot principum coniuratorum exemplis nihil consternati, conceptum semel facinus perpetrare omnino deliberant, tantumq; cum militibus iureiurando egerunt, vt Dominico die, quem Palmis Domini consecramus, vbi Rex e Palatio iuxta morem exiturus esset, Cancellarium gladijs in turba ipsa petitum confodiendum susciperēt. Sed cum non lateret Regem, & Reginam repetita hæc coniuratio: Notarium Matthæum, Agrigentinum Episcopum, Gaytum, Riccardum, & alios Proceres, quos conspirasse constiterat, ad arcem oppidi .S. Marci vinculis addixere. Dum hæc Panormi geruntur, Messanæ Oddo Querellus, qui nondum in Franciam discesserat, Messanensem populum contra Francos omnes, & Cancellarium præcipuè commouit, asserens per illum Francos id agere, vt Græcis omnibus expulsis ipsi bona omnia, & oppida ciuium occuparent: Reginam verò iam Cācellario nupsisse, Regemq; vbinam gentium esset ignorari. Hoc authore tota Messanæ vrbs in seditionem commouetur. Quo Panormi cognito Rex, & Regina Andreæ Strategoto, & vniuerso populo Messanensi, falsos de morte Guilelmi, qui incolumis in Palatio fœliciter viuebat, rumores spargi, & à coniuratis ad seditionem eas occasiones confingi per literas significarunt. Quas cum Strategotus ad templum Diuæ Mariæ sacrum, populo conuocato recitare vellet: è plebe quidam voce edita Guillelmum Regem interrectum, & à Cancellario Rege facto has literas confictas proclamauit. Pleriq; verò submurmurabant, non Cancellarium, sed Gotfredum eius germanum fratrem, qui e Gallijs propediem expectabatur Regem, Constantia moniali Rogerij Regis filia, quæ in sacro Panormitano erat, vxore ducta, regnum sibi iniusto titulo occupaturum, & eius rei gratia Oddonem Querellum in Galliam profecturum. His dictis plebs in furorem versa Comitem spreto Strategoti mandato è carcere liberant, deinde Oddonem capiunt, nudatum asino imponunt, & pedibus in caput bestiæ porrectis, capite verò super caudā inclinato, per vrbem traducunt. Quē vbi ad portam ciuitatis peruenit, innumeris cōfossum vulneribus membratim tādem discerpserunt, caputq; eius in lancea per totā vrbē circumductum in cloacas demum publicas proiecerunt. Inde Græci Francos omnes, & transalpinos tota vrbe quotquot erant, interfecerunt. Quibus Messanenses ob patratum facinus ab exercitu Regis non satis securi vrbem munire pergunt. Ramettam oppidum præfecto pecunia corrupto sibi occupant. Deinde Tauromenium partim dolo, partim vi aggresi capiunt, demum arcem præfecto dormiente, & Gauarrecto in proditionem per pecuniam allecto recipiunt, Riccardumq; Comitem ex ea liberant. Hæc omnia vbi apud Panormum Regi, & Cancellario nuntiantur, confestim exercitus contra rebelles paratur. Naues omnes, quæ Catanæ erant, ad classem instruendam in mare pertrahuntur. Frumentis, quæ inde Messanam portabantur, traiectis interdicūtur. Sed & Rādacienses, Capitini, Nicosiani, Maniacenses, cæteriq; Lombardi, qui Siciliam incolebant, ad viginti peditum milia in Regis, & Cancellarij auxilium congregantur. Rogerius Giracij Comes audita Messanensium rebellione, a Rege, & ipse deficit, oppida sua munit. Cephaleditanum Episcopum, & ciues contra Regem, & Cancellarium iurare facit, arce sola in Regis, & Cancellarij fide perseuerante. Panormus vrbs & ipsa cunctorum animis in spem, & audaciam rursum erectis, varijs dissidijs laborabat. Pleriq; rapinis assueti, qui circa viam coopertam, & in superiori parte viæ marmoreę habitabant, spe lucri in eum se primo irrupturos, in quem primum plebs conclamaret, inter se fœdus ineunt. Optabant autem apud se, vt is Cancellarius foret, penes

penes quem multum esse auri,& argenti congestum constabat. Interea iam dies conspirationis aduenerat,& quadringenti Palatij milites cum Constantino coniurati ad locum indictum adsunt, vbi venientem cum Rege Cancellarium occidant. Quod cum Cancellarius ab Oddone stabuli Regis magistro cognouisset ad Regem eo die non venit: sed instructo cum præsidio domi se continuit. Constantinus spe elusus, milites per vrbem palantes contra Cancellarium fugam iam tum cum thesauris in Galliam meditantem conclamare iussit, vtq; in domũ eius, anteq̃ abeat, irruant, occupent, deprædentur, edixit. In seditionem hac voce commota vrbe, nefarij per vicos excursabant, Herueumq; floridum cum Comite Auellini Cancellarij familiarem iuxta Palatium obuium ex equo deiectum, gladijs transfodiunt. Comitem verò extra vrbis portam, quæ areæ Palatij subest, fugientem cum insequerentur, lanceas proculdubio iam in eius exitium intendissent, ni Rex rumore subaudito ad fenestras prosiliens magno clamore contra persequentes efferbuisset, extrema illis intermiuatus, ni viuum illũ, & incolumem ei præsentarent. Cum verò aliter Comes liberari nequiret, in arce maris, iussu Regis seruatus est. Post hæc conspiratores,& plebs, ac Regis sagittarij, qui semper in seditionibus primi consueuerant occurrere, pecuniæ & ipsi auiditate ardentes repente in domum Cancellarij irruunt, eumq; obsident. Cumq; milites, quos Simon Pictauensis domus custos per singula loca pro Cancellario oportunè disposuerat, frustra, licet strenuè, obsisterent: Cancellarius in tanto positus discrimine, cum proceribus, quos apud se domi habebat, per ædem sacram domui suæ continuam, quæ adhuc. S. Mariæ Cancellarij nomẽ tenet, in cãpanarium locum munitissimum se recepit. Quo Rex audito magnam militũ manum cum Rogerio Tyronensi Comestabulo è Palatio misit. Sed obsidentium multitudo resumptis animis in Regis auxilia impetum facientes, fugam simul omnes capessere compellunt, domumq; Cancellarij circumquaq; oppugnant. Obsessi verò de locis sibi deputatis, ac statiuis non modò obsidentium vires frustrabant, sed apertis quoq; foribus eruptiones faciebant. Interea Matthæus Notarius, & Gaytus Riccardus carceribus in quibus erant addicti, effractis, pristinam dignitatem nemine prohibente, quinimo & populo fauente recuperant, & buccinarijs præeuntibus, ac tubis, & tympanis ante domum Cancellarij obequitant. Subinde Sarraceni,& Christiani simul, audito belli signo omnibus notissimo, iussu Regis id fieri arbitrati magno clamore ad domum Cancellarij concurrunt, portas ecclesiæ incendunt, atq; omnibus aditum,& ingressum præbent. Cancellarij milites, quibus immensa virtus periculi metum abstulerat, irruentibus se obijciunt, sed tandem conspiratorum multitudine superante, in Campanarium sese receperũt. Ita ea via conspiratores domum Cancellarij ingressi, cuncta diripiunt, deprædantur, milites, ac pedites ibi passim repertos ad deditionem cõpellunt. Quo facto ad expugnandum Campanarium se conuertunt: sed strenue se tuentibus obsessis, ignem adiecta materia Campanario inijcere deliberant. Quo cognito Rex suadente Regina è Palatio, in subsidium Cancellarij exire statuerat, Sed Matthæo Notario,& cæteris conspiratoribus periculo eum deterrentibus, succurrere desijt. At cum aliquandiu conspiratores frustra turrim Cãpanariam oppugnassent, missis vtrinq; nuntijs cum Cancellario hac lege conueniunt, vt liber ipse Frãciq; cum eo omnes abiurato Siciliæ Regno quo vellent abirent. Siculi verò Proceres, qui cum eo obsidebantur, in Sicilia remanerent, bonisq; suis, & oppidis potirentur. In hanc sententiam Riccardus Syracusanus electus, Matthæus Notarius, Gaytus Riccardus, Romoaldus Salernitanus Archiepiscopus, Ioannes Episcopus Melitensis iureiurando consenserunt. Igitur parata triremi postridie sub auroram Cancellarium è Campanario cum paucis ministris eductum ad portum Gallicũ, qui hodie Galli dicitur, perducunt. Vbi priusq̃ triremem ascenderet, Canonici Panormitani,

Panormitani,qui cum reliqua ingenti multitudine aderant, vt Archiepiscopatui renuntiaret, potestatemq; alium sibi eligendi Pastorem daret, minis territus dignitate se abdicauit. Cancellario paululum a littore auecto, consulares ad Campanarium regressi, cæteros Francos Proceres quousq; nauigia pro eis transfretandis pararentur, ne à furenti populo interficerentur, in Parthenico, & Carini Panormo vicinis arcibus satis tuto præsidio seruarunt. Cancellarius à portu Gallico soluens australem Siciliæ oram per Drepanum nauigans, Licatam appulit. Vbi naufraga eius triremi nauem Genuensem nactus in Syriam cum ea transfretauit. Interea Henricus Montis Canosi, & Riccardus Molisij Comites, pluresq; Messanẽses.24.cum triremibus Panormum veniunt Regium magistratum renouaturi. Riccardum igitur Syracusanum Electum, Gẽtilem Agrigentinum Episcopum, Romoaldum Salernitanum Archiepiscopum, Ioannem Melitensem Præsulem, Rogerium Giracij Comitem, Riccardum Molisij Comitem, Hẽricum Montis Canosi Comitem, Matthæum Notarium, Gaytum Riccardum, & Gualtheriũ Decanum Agrigentinum Regis Præceptorem Regis familiares, ac Curiæ Consulares instituunt. Decreuerunt deinde, vt Gilbertus Grauinensis Comes cum Beltrãdo filio Comite, vxore, omniq; Gaza regno egressi in Syriam incolumes trãsmearent. Statuerant etiam & Hugonem Comitem Catacensem Cancellarij consanguineum regno pellere. Verum cum rudis ingenio nullam nouarum rerum suspicionem moueret, quin spem potius sua intercesione Reginæ indignationẽ, mitigatum iri præberet, Siciliã incolere permiserunt. Paucis exinde diebus Gualtherius Decanus Agrigentinus Regis preceptor à conferta plebis multitudine cõpulsis per minas Canonicis, consentiente tamen curia, non tam electus, q̃ vi intrusus Panormitanæ ecclesiæ pastor præficitur. Quæ res factionis Cancellarianæ studiosis, ac Reginæ ipsi expectationem omnem restituendi Cancellarij ademit, nisi quod Romanæ sedis præsulem metu, & minis factam electionem sperarent non probaturum. Verum Petrus Caietanus Cardinalis, qui tum fortè Panormi aderat, à Regina, quæ iam sensim a Cancellario animum alienauerat, septingentis vncijs acceptis Romam profectus ab Alexandro Romano Pontifice confirmationem, & consecrationem impetrauit. Atq; ita anno salutis. 1169. 3. Cal. Octobris Guilelmi Boni anno qnarto in maiori Panormitana veteri ecclesia præsente Rege, & Margarita eius matre cum magna omnium gratulatione Gualterius ab Episcopis suffraganeis munus consecrationis ea lege, quam Regi etiam Papa cõcesserat, suscepit, vt à Regis latere, quo eum multo antè dignum censuerat, nunq̃ abesset. Gualterius in tantum dignitatis fastigium euectus extemplo curiæ statũ immutauit, summamq; sibi potestatem retinens Matthæum Notarium, & Gentilem Agrigentinum Episcopum sub se familiares instituit, à quo & Gaytus Riccardus Regius Camerarius, & Notarius Matthæus Vicecancellarius, & Lupinus Regis Senescalcus creati sunt. Circa id ferme tempus. 4. Februarij die ad eius diei horam primam vehemens terremotus totam Siciliam, & Calabriam cõcussit, quo Catana vrbs vsq; adeo subuersa est, vt non ædificia modò oĩa, sed viros etiam, ac mulieres circiter quindecim milia cum Episcopo, maximaq; monachorum parte ruina oppressit. Plura præterea in Catanensium, & Syracusanorum finibus oppida corruere, fontes passim noui apparuere, & veteres delituere. Montis Aetnæi vertex, qua Tauromínium respicit factus est demissior. Arethusa fons salsuginem adauxit. In Taui monte fons per duas horas abstrusus, magno tandem impetu erumpens, sanguineum laticem toto horæ spatio effudit. Messanæ deniq; mare paulisper primum à littore cedens, ac mox cum furore recurrens metas transgressum, portis etiam ciuitatis sese infudit. His, alijsq; signis Siculi perterriti nouam aliquam calamitatem portendi arbitrabantur, ac ne status in Regno immutatio a Cancellario procuraretur, extimebant. Erant etenim multi proceres, qui

qui auidissimè Cancellarij aduentũ præstolabantur, quem & Regina maximè desiderabat. Cuius votũ Robertus Comes Loricelli libenter sequebatur, quòd eius opera nuper ab exilio fuerat reuocatus. Dum igitur in eo rerũ metu esset Sicilia, repētinus de morte Cãcellarij nũtius & Reginæ prorsus animũ deiecit, & cõspiratores ĩ securitatẽ deduxit. Quo factũ ẽ, vt sũma rerũ potestas, & negotiorũ oĩum cognitio penes Gualteriũ Archiepiscopũ manserit, moderatorq; & Regis, & Regni æquè dignosceretur. Erat autẽ tum Rex annorũ ferme quindecim, qui vt primùm Regni habenas suscepit, iã inde pacis, quietisq; semper fuit studiosissimus, ac Romanæ ecclesiæ à primordijs Imperij ad summum vsq; vitæ vndiq; obseruantissimus. Quod in Alexandro tertio primum non obscurè declarauit, qui cum à Federico primo Cæsare cognomento Barbarusa in vrbe Roma obsideretur, ne in discrimine succũberet, magnam ei pecuniæ vim, ac triremes duas paratissimas misit, quò fuga salutem, si res postularet, sibi quæreret. Pontifex verò accepta pecunia triremes, tanq̃ sibi eo tẽpore minus necessarias duobus cum Cardinalibus, qui ipsum super belli negotijs quotidie cõsulerent, remisit, ac Guilelmi tandẽ cõsilio cũ Fridericum ardentius vrbi capiendæ instare cerneret, noctu Roma discedens Caietam primùm, mox Beneuentum delatus fœdus per viginti annos cũ Venetis inijt, neq; vnq̃ de pace cum aliquo tractauit, quin semper in libellis Guilelmus Rex inclusus intelligeretur. Cumq; idẽ Pont. cõponendæ cũ Friderico pacis gratia Venetias petere statuisset, Guilelmus Rex cũ proceribus suis illi in Appulia obuiã factus, cõpluribus eũ equis albis, ac tredecim triremibus instructissimis donatũ dimisit. Quibus Pontifex Venetias transuectus, cũ Friderico, qui eo etiã cõuenerat, atq; in vestibulo. S. Marci pedes Põtificis exosculatus est, inito fœdere, cũ Guilelmo quoq; Rege vltro, citroq; per annos quindecim id cõmune esse voluit. Atq; ita rebus ex sententia cõpositis, cũ eisdẽ triremibus Sipontũ reuersus à Guilelmo Rege iterũ maximo honore exceptus est. Mortuo Alexãdro, & Lucio tertio in Romanam ecclesiam suffecto, cum Andronicus Græcus, Alexio Constantinopolitano Imperatori pupillo ephœbo Manuelis filio tutor datus, pulsis Latinis, qui puero fauebant, Cõstantinopolitanũ Imperiũ, necato in vndis puero dum laxandi animi gratia paruo nauigio huc illuc temere dilaberetur, vsurpasset, Guilelmus Rex generoso aĩo has Andronici in Latinos, puerumq; iniurias vlturus ingẽti coacto exercitu in Græciã cũ classe traijciens oĩa perturbauit. Vbi cũ Thessalonicã Macedoniæ vrbem vi cepisset, pluresq; alias Thraciæ ciuitates varijs cladibus affectas partim expugnasset, partim diripuisset, nec vsq̃ Andronicus occurreret, qui vel ob id, quòd multos occi[illegible]erat, & plerosq; exilio iniusto damnauerat, & Deo, & Græcis oĩbus inuisus erat, tãtũ effecit, vt tãdẽ Cõstãtinopolitani ciues Andronicũ captũ mẽbratim in frustra discerpserint, & Isaac quẽdã Regia ꝓgenie exortũ ẽ Pelopõneso ad Imperiũ extulerint. Qui cũ suadẽte Lucio Pont. vnà cũ Guilelmo Rege ad repetendã Terrã sanctã ire decreuisset, Põtificis obitu res interrupta remãsit. Post hęc Guilelmus cõtra Ioseph Marocci Regẽ mouit. Et deuicto Rege, captaq; eius filia, nõ prius in redẽptionẽ puellæ cõsensit, quã Rex Africã vrbẽ, quã Abdul Mumen eius genitor patri suo Guilelmo, vt diximus, olim abstulerat, sibi reddidit. Qua victoria celeberrimũ nomen acquisiuit. Vrbano deinde tertio in Ecclesiã succedente cũ Saladinus Sarracenorũ Rex capta iam Hierosolyma Tyrũ à Christianis possessum dura obsidione premeret, Guilelmus Rex quadraginta triremes paratissimas, quibus Margaritus Siculus & natura, & peritia audacissimus præerat, Cõrado Mõtisferrati Marchioni Tyri præfecto in auxiliũ misit. Cuius classis aduentu obsidionẽ Saladinus fœdè soluere cõpulsus est. Tẽpore quoq; Clemẽtis tertij cũ Fridericus Barbarusa, Philippus Frãcorũ, & Riccardus Angliæ Reges, cęteriq; Principes Christiani Põtificis impulsu cõtra eũdẽ Saladinũ Christianorum vrbes in oriente infestantẽ arma sumpsissent, Guilelmus Rex pacatum cum suis triremibus à pyratis mare continens ad sacrum hoc bellum exeuntibus

RR annonam

annonam etiam omnifariam ex Sicilia, & Appulia subministrauit. Cum Adolescere cepisset, religioni addictus patris thesauris in arce repertis ad sacras ædes erigendas totus incubuit. Extra mœnia in vallis Panormitanæ radicibus super ædiculam S.Kiriacæ, quæ Sancta Dominica hodie dicitur, templum musiuo opere toto orbe celeberrimũ D.Mariæ virgini dicauit, Cœnobiumq; ordinis D.Benedicti illi annexum consensu Alex.tertij Ro.Pôt. à fundamẽtis erexit, quod paucis annis perfecit, locupletissimisq; nõ in Sicilia modò, sed Calabria quoq; fundis dotauit, pro vt ex eius diplomate, Dato Panormi Anno sui Regni. 11. sal. vero. 1176. 15. Cal. Septembris, atq; alio item priuilegio ibidem dato anno sui regni. 17. sal. verò. 1182. constat. Cumq; deinde maiestas tẽpli, Regisq; frequens accessus variã eò hominum multitudinem pertraxissent, in oppidi magnitudinẽ prouectus incolatus, montis Regalis nomen loco breui indidit. Quod Regis liberalitas in ciuitatem metropolim indulto Lucij tertij postmodum euexit: cœnobijq; Abbatẽ Guilelmum nomine, qui secundus in ordine numeratus est, in Archiepiscopum consecrauit. Sub idem tempus Gualtherius etiam Panormitanus Archiepiscopus, Guilelmi Regis auxilio templum Maximum Panormi, & cœnobium Sancti Spiritus Cisterciensis ordinis, quod Panormo ad quingentos passus meridiem obuersum abest, condidit. Margarita quoq; Regis mater cœnobium ordinis D.Benedicti non longè ab oppido Maniace, atq; item alterum, sed monialium domicilium iuxta S.Marcũ oppidũ erexit. Ita Guilelmus post multã religionẽ meritaq; Rex pacis, quietisq; amator, cum Angliæ Regis Ioannam filiam duxisset vxorem, omnibus Christianis Principibus, & populis pro merito Boni cognomento gratissimus, postq̃ quinq; & viginti annos rerũ potitus est, anno ætatis suæ. 36. salutis verò. 1189. Panormi nulla virili prole relicta hominem exuit, & in maximo templo tumulatus est. Cuius postmodum corpus in templũ celeberrimum Mõtis regalis, prout ipse vltima volũtate decreuerat, trãslatũ est. Vbi pater eius porphyretico, filius verò ipse cęmẽtitio sepulchro ad pedes genitoris sepultus hodie visitur.

DE TANCREDO SICILIAE REGE.

CAPVT SEXTVM.

GVILELMO Bono, absq; liberis, vel quoquam alio legitimo hærede demortuo, cum regnum iure publico ad Romanam sedem recidisset, magna rerum mutatio, grauesq; seditiones quietissimum a multis antè annis regnũ inuasere: quippe quòd cum Christiani promiscuè tunc tẽporis adhuc cum Sarracenis Siciliam incolerent: eos sublato Regis timore opprimebant. Sarraceni oppressi, arces sibi occupabant: ibiq; se munientes ad occupandũ Imperiũ non parũ virium tandẽ allaturi videbantur. Ad hos igitur rumores sedandos, cogebantur Siculi Regem eligere, vt Rex electus rebus ferme perditis succurreret. Inter has angustias cõstituti, Tãcredũ Rogerij Regis ex pellice prognatũ tumultuantibus paucis Regẽ declarant. Erat Tancredus tantæ secordiæ, vt eũ Guilelmus Rex ex Rogerio Rege genitũ negaret. Diadema tamen Regiũ more maiorũ Panormi suscepit. Inter hos turbines Gualterius Panormitanus Archiepiscopus Tancredo infensissimus, iniquo aĩo Regnũ a Tancredo occupatũ ferebat. Præsidebat eo tẽpore in Romana ecclesia Clemens tertius, qui sua iura repetiturus, copias militũ contra nouũ Regẽ in Siciliã misit. Quibus dũ Tãcredus acerrime obsistit, rapinis & cędibus oĩa replentur. At cũ eo tẽpore Clemẽs Sarracenis Ptolemaidã in Syria Christianorũ vrbẽ Duce Saladino oppugnãtibus, satis nimis angeretur, Tancredo paulisper relicto, donec Christiani contra Sarracenos dimicantes, meliorem fortunæ euentum nanciscerentur, exercitũ in Asiam reuocat, & Tancredus liberatur. Itaq; anno salutis. 1190. Riccardus Angliæ Rex, cuius soror Ioanna Guilelmo Bono nupserat, & Philippus Francorum

Rex

Rex vterq; cum classe à Clemente, vt Reip. Christianæ in Asia afflictæ succurrerēt requisiti cum Messanam fortè appulissent, ibi ambo hybenare constituunt. Tancredus magno quidem apparatu Riccardum Regem, vt cui sanguine iūctus esset, excepit. At cum post nomine quietis dotem Ioannæ sororis viduæ à Guilelmo Rege relictæ intempestiuè repetijsset: Tancredus veritus ne Clementis Pontificis partes contra eum sequeretur, cum non adeo ei confideret, omnia loca præsidio firmat, cum Messanensibus quoq; clam consilia confert, quo Riccardum ab insula discedere, & iter inceptum maturare cogerent. Interea verò firmato iam consilio dum licentiosus Angli per vrbem lasciuirent, Messanenses occasione accepta arma capiunt, atq; in aduenas hostiliter irruunt, vrbeq; omnes eijciunt, ac clausis portis ad obsistendum eis vt hostibus se parant. Riccardus, qui extra vrbē castra tenebat, iniuriam apertam grauissimè ferens milites suos arma capere, vrbemq; rupti fœderis edicta causa adoriri iubet. At dum Angli ad oppugnandam vrbem se instruunt, cautus Tancredus Legatos ad Riccardum mittit, qui exponāt nihil suo, aut Messanensium consilio, sed plebis leuitate tumulti commissum, in cuius authores Regem animaduersurum promittunt, iram modò ipse deponeret. Philippus quoq; Francorum Rex sua authoritate plurimum ad controuersiā mitigandam valuit. Quorum precibus, excusationibusq; Riccardus placatus vrbem oppugnare desijt. At Messanenses, qui nihilominus Riccardi semel læsi iram timebant, intra mœnia se continere, pacisq; tempus ex industria differre statuūt, quousq; veris initio classis abiret. Sed vbi Riccardus ludificari se ab oppidanis cognouit, indignatus admotis confestim ad muros scalis, alijsq; instrumentis bellicis, iniectoq; portis igne, tanto impetu per vnius diei spatium vrbem infestauit, vt disiectis mœnibus, portisq; reuulsis vrbe tandem sit potitus, magna ciuium strage edita, quam maior etiam cædes fuisset secuta, nisi victor ciuium precibus veniam misere petentium motus receptui canere iussisset. Sedato tumultu, & ciuibus aliquot seditionis authoribus morte mulctatis, Tancredus non multo pòst affuit, & pecunia mutuò a mercatoribus accepta, redditaq; Ioannæ Reginæ dote nouo affinitatis vinculo pacem cum Riccardo firmauit. Cuius filio Arturo Britāniæ Duci, filiam in vxorem se daturum pollicitus est, quod nec Riccardus recusauit. Atq; ita rebus cōpositis Philippus prior, ac dein paulo pòst Riccardus assumpta Ioanna sorore Guilelmi Boni vidua Messana cum tota classe soluentes Ptolemaidam in castra profecti sunt. Interea Clementi tertio defuncto Celestinus tertius in Romanam sedem successit. Qui & ipse ægerrimè à Tancredo Siciliam teneri ferens, tertio post coronationem die Henricum Friderico Aenobarbo Cæsare patre in Armenia defuncto iam à Germanis in Regem Romanorum electū, ea lege Imperatorem confirmauit, vt suo sumptu à Tancredo Siciliā repeteret, & Romanæ Ecclesiæ censum solueret annuū. Quod vt iusta ratione facere posset, Cōstantiā Rogerij Regis filiā, quinquagenariā à Gualterio Archiepiscopo suo iussu è sacro Panormitano clā eductā vxorem ei tradidit, cui hæreditario iure Regnū id à parentibus relictū debebatur. Hoc fama per manus ducta viuo ore oēs tradunt Siculi, asseuerantq; eorū annales quotquot extant, & authores plurimi, quin & diplomata, ac decreta Celestini Papæ, quibus Constantiā votiua virginitate absolutā ad legitimas cū Henrico nuptias admisit, quæ hucusq; & in Archiuo Romano, & in decretis publicis leguntur, in id consentiunt. Acciditq; ꝓpius ad fidē hęc opinio, q̄ quod à Germanis traditur: Friderico primo Cæsare viuente Henricū filium cū Constantia Rogerij Regis filia ætate florente, cū Guilelmi fratris Siciliæ Regis consensu matrimoniū inijsse. Igitur Henricus cū Cōstantia vxore è Germania ad Regnū Siciliæ sibi capessendū in Italiā veniunt. Quo audito Tancredus Panormi Barbacanes, quos antemuralia nuncupant, pro mœnibus vrbis, quo munitiorem eam redderet, à fundamentis extruxit. Cui & Siculi Teutonicæ sæuitiæ me-

tu fauere quamplurimum. Sed cum Henricus, & Constantia Neapolim oppugnarent, peste per exercitum grassante, siue (vt alij scribunt) à Tancredo superati obsidionem soluere,& in Alemaniam redire compulsi sunt. Tancredus tādem anno salutis. 1195. Regni verò sui anno quinto morbo correptus Rogerio natu maiori,quem anno secundo sui Regni Ducem Appuliæ instituerat,vt diplomata ipsius Tancredi,& instrumenta tabellionum publica eo tempore Panormi edita adhuc testantur,Rege susceſsore declarato, & Alteria, Constantia,& Madonia filiabus relictis,in ea vrbe decesſit,& in maiori ecclesia tumulatus est.

DE ROGERIO SECVNDO SICILIAE REGE.

CAPVT SEPTIMVM.

TANCREDO mortuo, Rogerius filius,quem Guilelmum pleriq; falsò appellant,à Siculis Rex salutatur. Verum Henricus audita Tancredi morte continuo magna Germanorum manu instructus cum Cōstantia vxore grauida ad Regnum sibi iure vxorio debitum repetendum Neapolim reuertitur.Rogerius,qui Siciliam,& potiorem Neapolitani Regni partem posſidebat,hostis aduentu cognito,terrestres naualesq; apparatus & ipse collegit,ac Neapolim omni commeatu,& præsidio muniuit. Henricus nihil cunctatus Neapolim obsidet. Sed cum obsidio in longum protraheretur, superioris cladis non immemor, nec ignarus quantum diuturna mora in bellis sociorum animos auertere soleat, tum sumptus bellicos etiam sibi defuturos præuidens,ad ingenium se conuertit, fraudemq; concordiæ simulatione prætexuit. Tandemq; Rogerium iuuenem, & viribus proprijs diffidentem eo sua arte pertraxit, vt diuiso Regno Siciliam Henricus, reliquum verò Rogerius teneret. Hac concordia dum Rogerius plus satis Henrico confidit,anno salutis. 1195. pridie Calē. Decembris Henricus Panormum venit, ac more Regio intra vrbem receptus Rex etiam declaratur. Rogerius interea dum ad sua iura prætendit,nil tale metuens in vrbe Panormo cum Alteria, Constantia, & Madonia sororibus. 3. Cal. Ianuarias captus Henrico deditur. Nec mora, regno omni à Germanis occupato exauthoratus, miser, mœstusq;, cum sororibus in Alemaniam relegatus, & luminibus priuatus est. Vbi vt spem omnem ei succesſionis Henricus adimeret, & de iure hæreditatis futuræ posteris litigandi surriperet causam, genitales illi partes desecans Eunuchum fecit, ac carceri ad mortem vsq; addixit. Ita Rogerius Rex,sub alieno cœlo extincta in eo Normannorum sobole, ex qua olim in Sicilia permulti, & magni etiam Principes annos centum trigintaquinq; regnauerunt, longis fletibus, querelisq; (translato ad Sueuos Regno) fessam tandem emisit animam.

F. TH.

F. TH. FAZELLI ORDINIS PRAEDICATORVM DE REBVS SICVLIS, POSTERIORIS DECADIS.

LIBER OCTAVVS.

DE HENRICO SVEVO SICILIAE REGE, ET QVINTO ROMANORVM IMPERATORE.

CAPVT PRIMVM.

HENRICVS Cæſar huius nominis Quintus, ſiue ſextus, vt alij colligunt, ex Sueuia Germaniæ ſuperioris regione, patre Friderico primo Cæſare ex Sueuorum ſanguine totius orbis nobilitate, ac multorum Cæſarum propagatione clariſsimo natus cum Conſtantia vxore Panormi more maiorum Regium diadema ſuſcepit. Is morum duritie, quòd non ſolùm in Rogerium Regem, ſed in eos quoq;, qui Tancredo, & Rogerio fauerant, ſtatim initio ſui Regni Panormi ſæuijt, aſper à quibuſdam eſt appellatus. Nam Præſules, Comites, clericosq;, qui coronationi Tancredi & præerant, & interfuerant, trucidauit, eodemq; die extra vrbis mœnia in agro, quem Genoardum tunc vocabant, iuxta Cubam Regis pomarium paſſus ferme quingentos ad occidentem palatio Regio ſubiectum combuſsit, cæteros verò exilio mulctauit. Firmato regno, ſiue antea (vt diuerſa eſt opinio) cum Conſtantia vxor prægnans eſſet, ne ſuſpitio eam, vt pote annoſam vterum mentitam partum ſibi ſuppoſuiſſe exoriretur, in medio Panormitanæ eccleſiæ veſtibulo (ſi Panormitanis, & pleriſq; ſcriptoribus credimus) ſiue in Giezi Appuliæ vrbe (vt cæteri propius vero tradunt) tabernaculum ei tendi iuſſerunt. Vbi ventre cuſtodito nulla matronarum excluſa palàm, & populo ſpectante Fridericum ſecundum Cæſarem enixa eſt, menſe Decembri in feſto Sancti Stephani. Sunt qui ſcribant Henricum Friderico filio adhuc in cunis vagienti imperij electores induxiſſe, qui ei de more, veluti Regi Romanorum fidem adiurauerunt. Quod & Fridericus ipſe in quadam inuectiua teſtatur. Conſtans fuit fama, Henricum dum Panormi ageret, ingentem theſaurum à Normannis Regibus tanto prius tempore, tantaq; ſucceſſorum proſperitate congeſtum clam expilatum in Germaniam trāſmiſiſſe. Interea verò Saladino Hieroſolymitano Sarracenorum Rege mortuo, Celeſtinus Papa in magnam recuperandæ Hieroſolymæ ſpem erectus, Henricum ad ſe Romam accerſiuit, multisq; ibi cum eo egit, vt Hieroſolymitanæ expeditionis officium ipſe ſumeret. Quod quidem onus etſi ipſe non obierit, per miniſtros tamen, & Duces ſedulo exercuit, euocataq; ex omni Siciliæ Regno numeroſiſsima claſſe, & ex omni Germania confertiſsimis copijs Maguntinum Archiepiſcopum, & Saxoniæ Ducem exercitui præfecit. Qui in Aſiam traijciētes vrbem Ioppem à Sarracenis obſeſſam liberauerunt, & cætera Chriſtianorum oppida munierunt, perrecturi proculdubio Hieroſolymam, ni & Celeſtini, & Henrici pariter obitus iam memorabile facinus interrupiſſent. Henricus nanq; Meſſanam reuerſus non multo pòſt in febrē incidit, ex qua anno ſui imperij ſeptimo, Siciliæ autē Regni quinto, ſalutis vero. 1199. ſub Romani Pontificis tutela Friderico quinquenni filio, & Conſtantia vxore, Philippo vero ſuo germano fratre, quem totius Ethuriæ Ducem conſtituerat, Romani imperij pro filio tutore relictis moritur, ac Panormum poſtea translatus, ſepulchro porphyretico in maximo

templo conditur. Mortuo Henrico, Germani, vtqui erant in Asiaticis castris, in seditionem acti relicta Asia, in Europam cum maxima Christianorum iactura rediere. Complura quidem alia Henrico regnante in Sicilia gesta memoratu digna obtigisse satis est verisimile. Sed cum illorum authorem non habeam, & ea in Regum Archiuis diu frustra perquisierim, ægro animo prætereo.

DE FRIDERICO SECVNDO CAESARE, ET PRIMO SICILIAE REGE.

CAPVT SECVNDVM.

FRIDERICVS Henrici vnicus filius Sueuiæ Dux, infans adhuc Siciliæ regno succedit. Verùm cum ob Henrici subitam mortem varij vbiq; motus emerserint: Constantia Regina cum filio Panormum venit, & Raynerium Torcianum Comitem, qui regnũ pro pupillo administraret, ex Sueuia in Siciliam accersit. Is gubernaculis susceptis Procerum quorundam factione fretus non tutelari, sed proprio nomine res gerebat. Quo animaduerso Panormitani Fredericum sub suam ipsi tutelam suscipiunt. At non ita multo pòst in Germania inter Electores non parua seditio coorta est, quòd pars Othonem Ducis Saxoniæ fratrem, pars verò Philippum Henrici fratrem in imperio pro filio substitutum conseruandum censerent. Hæc competitio diutissimè durauit: quod Philippi, & pueri Philippus Franciæ Rex, Othonis verò Rex Angliæ partes sequerentur, Innocentius tertius, qui Celestino in Pontificatum successerat, in ea controuersia Othonem Imperatorem declarauit, & apud Aquisgranum maiorum de more coronari voluit. Nec Philippus Friderici patruus propterea ab incepto destitit, sed Ethuriam in Italia, Sueuiam in Germania, & maximam partem in Appulia, & Campania sibi confirmauit. Constantia quoq; Regina pueri mater, non segnior (præter conditionem sexus) vtrobiq; regnum filij arces, ac oppida muniens constantissimè gubernabat. Interea Fridericus ad septimum ætatis annum prouectus more maiorum Panormi in Siciliæ Regem coronatus, nec multo pòst eodem anno ipsa Constantia mater filio Rege sub tutela Innocentij tertij Ro. Pontificis relicto naturæ cessit. Atq; ita Fridericus puer parentibus orbatus, quorum effigies vix agnoscere potuit, anno postmodum salutis. 1209. Constantiam Aragonum Regis filiam decimo quinto Cal. Ianuarias Panormum ex Hispania ad id venientem vxorem duxit, ex qua æui successu Henricum, & Conradum filios suscepit, licet ex Iole postea secunda vxore eos progenitos plurimi scribant. Dum hæc in Sicilia geruntur, Philippus Friderici patruus contra Othonem in Germania multa bella prosperè gessit, & fugato sæpius hoste rerum tandem ipse potitus est. Nec diu in Imperio per vim adepto perstitit. Nã cum vix nonum imperasset annũ, a Palatino Comite per insidias interfectus est. Quo occiso Otho à Germanis proceribus ad dirimendam discordiam suffectus, & ab Innocentio sequenti anno Romæ diademate Imperij insignitur. Qui paulo pòst iuramento, quo se in coronatione de more astrinxerat, neglecto, totam penè Flaminiam, quæ Pontificiæ ditionis erat, sibi occupat, & Friderici Regis ex inopinato Regnum inuadit, ac plura in Campania oppida capere adnititur. Innocẽtius & tutelæ officio coactus, & propria lacessitus iniuria cum frustra Imperatorẽ vt resipisceret, diu admonuisset, diris tandem declaratum hostem petit, ac Imperij etiam titulis priuat. Quo cognito Germani Duces Fridericum Siciliæ Regem, ex professo illi hostem, qui quartumdecimum tunc agebat annum, persuadente

id etiam Pontifice Imperatorem creant,ac per Henricum Nifenum,& Anselmũ Iustigenum viros militares ad Imperium ex Sicilia euocant. Romam Fridericus à Papa accersitus cum venisset,tametsi non sine summo honore exciperetur,coronam tamẽ Imperij ab Innocentio impetrare nõ potuit,quippe quod Põtifex, nomen eius agnomẽq; ob aui memoriam suspecta habens, illum Italia procul abesse volebat.Interea Fridericus blandis tantummodo verbis delinitus, vt arte artẽ deluderet,pro tempore indignitatem dissimulãdam ratus, in Germaniam abijt. Vbi statim Alemanici Regni insignibus à Maguntino Archiepiscopo Maguntiæ decoratus Aquisgranum petit. Ibi regiam iterum de more Innocentij etiam cõsensu coronam accepit, assumpto crucis signo, quo voto subsidij Christianis in Asia bellum contra Sarracenos gerentibus afferendi se deuinxit. Quòd vt ratum, gratumq; Pontifex haberet: Fundanum Comitatum in Neapolitano Regno situm dono illi dedit. Quo Innocentius allectus ad coronam Imperij Romæ suscipiendam,quã ei eousq; denegauerat, Fridericum inuitauit. Sed dum ad iter se parat Imperator,Pontifex discordiæ inter Pisanos,& Genuẽses,ac Lombardos, qui acerrimo bello se mutuo fatigabant,mitigandæ gratia Perusium venit. Vbi anno sui Pontificatus decimo octauo defunctus, Honorium tertium successorem habuit. Hic Othone iam præmortuo Fridericum anno ætatis suæ decimonono,salutis. 1220. mense Nouembri,in festo S.Ceciliæ Romæ opera Hugonis Hostiensis Episcopi Imperialem infulam induit. Cui vicissim Fridericus oppida multa plurimaq; munera egregia grati animi testimonio contulit. Inde cũ paulo pòst vidisset quosdam Proceres in Appulia res nouas moliri,oppida plura oppugnare,in Thuscia quoq; bella machinari:coactis ipse copijs coniuratos adoritur, rebelles in exilium mittit,Episcopos nonnullos in Sicilia,Campania, & Appulia,qui contra eum etiam conspirauerant,exauthoratos solum mutare coegit, suffectis in eorundem locos alijs, de quorum fide meliora sibi pollicebatur. Exules Episcopi Romam perueniunt,Pontificis aures rumoribus implent,& subsidium implorãt. Honorius exulum querelis prouocatus per Legatos cum Pontificia authoritate Fridericum rogat,inauthoratos Episcopos restituat, ne potestatem sibi ecclesiasticam vsurpet,præsertim quòd si præter fidem aliquid ab exauthoratis commissum esset,ipse iuris sui Regni deuotioribus, fidelioribusq; ecclesias prouidere haberet in animo.Ad hãc Legationẽ indignatũ Imperatorẽ contumaciter respõdisse fertur.Cũ Imperatoribus quadringentis, & amplius annis à Carolo Magno licitũ fuisset dignitates Archiepiscopales,necnon & cæteras omnes in singulas prouincias per annulum,& virgam conferre, non se Henrico patre, non Friderico auo inferiorem,idem onus ampliandi imperij sibi incumbere, cumq; Siciliæ Reges,& matrem eius Constantiam Reginam electionis Prælatorum ius peculiare semper habuisse constaret,eam in se vnum indignitatem nec Guilelmi Regis auunculi in Romanam ecclesiam beneficia, nec parentis Henrici liberalitatem meruisse, deniq; in has contumelias per iracundiam prorupisse eum ferunt. Quousq; tandem patientia mea abutitur Pontifex? quando ambitioni suæ modum statuet? Marcualdus Flaminiæ Prouinciæ meæ præfectus ab Innocentio Pont.tertio dum in cunis ego agerem, imperio eijcitur,vt me infantem Hexarchatu Rauennæ spoliet. Theobaldus Picenorum Prætor ab Henrico genitore institutus à Pontifice exigitur,vt me puerulum etiam hac priuaret dignitate.Hetruriam mihi adolescẽti sublaturus per nuptias Philippum patruum deludit. Fundanum Comitatum mihi ad Imperium euocato emunxit, coronam liberi Imperij multis muneribus nundinari me oportuit. Iam & Imperatoriam maiestatem,quam suffragio proprio Pontifex ratam habuit, contemptui habere incipit. Quis hanc in Pontifice præposteram ferat ambitionem? Ite renuntiate Honorio, coronam me prius depositurum, quàm commissurum, vt tantæ maiestati me imperante diminutio

inducatur. Hoc responso accepto Pontifex commotus hostem Ecclesiæ Fridericum pronuntiatum diris deuouit. Nec è diuerso minus iratus Fredericus magno impetu Pontificis inuadit oppida. Sed cum interea in Sicilia anno salutis. 1221. Sarraceni à Friderico desciuissent, relicta Italia in Siciliam venit, hostesq; domesticos magna vi superatos plana, & inferiora loca habitare compulit. Quo in Sicilia moram trahente, anno salutis. 1222. 3. Cal. Iunias Constantia Aragonia Imperatrix apud Catanam defuncta Panormum postea translata est. Iustis postea coniugi persolutis in Germaniam Fridericus, vt rebus consuleret, reuersus comitijs Herbipoli habitis Henricum filium natu maiorem Imperij consortem, & Aquisgrani diademate insigniri fecit. Durauit sesquiannum, & paulo amplius inter Honorium Pontificem, & Imperatorem hæc discordia, cum Ioannes Brenna Hierosolymitanus Rex desperatis in Syria rebus, Pontificis, ac principum Christianorum occidentalium subsidium imploraturus in Italiam traijcit, ac per Tyberim Romam delatus ab Honorio benigne suscipitur. Indicto Senatu, quo in statu Syriacæ res sint, coràm exposuit: proinde se aduenisse, vt consilio, ope, & auxilio occidentalium Principum implorato, maturè rebus Hierosolymitanis occurreret, quippe qui commodam ad id rationem inuenerit, si contracta cum Friderico Imperatore, Principe (se iudice) multo omnium maximo, affinitate, tũ titulum eidem, ac ius omne Regni Hierosolymitani renuntians, potentiam tanti viri ad sacrum hoc bellum totis animis capessendum sibi conciliauerit. Hoc confractas Syriæ opes, hoc & tempora ipsa exposcere. Sin verò alia via supersit, se Pontificis consilium non recusaturum pollicetur. His propositis diu in Senatu impari voto consultatum est. Fridericus enim cum hostis esset ecclesiæ, sacrisq; abstentus cum Honorio non conueniebat. Post longam tandem Cardinalium disceptationem persuasus est Honorius, vt restitutis oppidis, quæ occupauerat, absolutus Fridericus, & in amicitiam receptus ecclesiæ, Iolen Ioannis Brennæ Regis filiam vxorem duceret, titulum Hierosolymitani Regni, & ipse, & qui deinceps in Regno Siciliæ succederent, per successionem gererent, & in Asiam cum milite subsidiario, se traiecturum iuraret. Nec mora: in Asiam pro puella mittitur. Fridericus ab Honorio interea absoluitur: cui vicissim & ille oppida restituit, & in Syriam se cum exercitu subsidiario transiturum iurat, & titulos noui regni accipit. Sed cum expeditionem Fridericus differre nonnihil videretur, in cunctantem Honorius animo infenso ferebatur, & iam denuo acerbius quiddam in suspectum statuisset, nisi interea anno salutis. 1226. & Pontificatus sui decimo obijsset. Huius successor Gregorius nonus initio statim sui Pontificatus Fridericum vrget, ac sub diris etiam monuit, vt primo quoq; tempore in Asiam cum expeditione traijceret. Sed cum diu Fredericus moram suam per sacramenti, quo inita inter Sarracenos, & Christianos pax firmata erat, religionem, purgasset, commodum affuit Iole Friderici sponsa, quæ iam in portum Pisanorum applicuerat, eaq; de causa Ioannes demum Brenna Rex Romam profectus cum Pontifice reconciliationem Friderici, ac filiæ nuptias his legibus conclusit, vt Fridericus electionis ius nonnullaq; oppida, quę in Cãpania detinebat, restitueret, ac primo quoq; tẽpore cum copijs in Asiam properaret. Romam itaq; Fridericus ex Pontificis decreto accessit, cui cum de more Gregorius pedem dextrum exosculandum exhibuisset, Imperator genua, errorene lapsus, an superbia, incertum, summis vix labellis basiauit, vt Germani referunt. Quod quidem altius, vt par erat, in Pontificis animo hæsit, quàm vt vnq̃ excidere potuerit. Sed cum præsidia omnia Friderici militibus essent occupata, omniumq; animi in fauorem illius essent addicti, iniurię vindictã in tempus oportunum distulit, ac ad aram maximam comitatus illum benedixit, ædibusq; Pontificijs excepit. Deinde instructo ad tempus comitio, Iolæ in publicum veniẽs a Pontifice coronatur, atq; in Imperatricem vncta, Friderico Imperij

insignibus decorato, iunctis more maiorum dextris, annuloq; dato, copulatur. Porrò celebratis nuptijs Fridericus Neapolim transijt, atq; inde in Siciliam traiecit. Vbi rebus compositis Rauennam,& postmodum Cremonā petijt,ibiq; anno. 1227. Procerum conuentu habito sacræ expeditionis consilia tractauit. Audierat enim Conradinum Sarracenorum Regem in Syria Christianos lacessere, & ab Arsacida instinctu Conradini sicarios in Europam missos,qui Christianos Reges trucidarent,ac iam tum Francum Regem,vt insidias præcaueret, nuntium accepisse. Quæ omnia ad festinandū bellū eius animū confirmauere. Primū igitur Gregorio Pōtifici consiliū aperit,vtq; subsidio sit,hortatur. Henrico deinde filio Cęsari mandat, vt apud Aquisgranū indictis Comitijs de bello Hierosolymitano referat. Vbi couētu habito oīs Principū ordo affuit,& bello consensit. Ingēs itaq; hominū multitudo cruce signata ad certā diē Duce Ludouico Turingiæ Lantgrauio,& Sigefrido Rechbergensi Episcopo,qui ibi tum aderant, Brundusij ad traijciendum in Syriam adesse sunt iussi. Ioannes quoq; Brenna Rex vulgata fama excitus ex Gallia,quo petierat,cū Berengaria vxore, vt gerendo bello interesset,eo mox transijt. Sed dum classis apud Brundusium paratur, cœli inclementia Lantgrauius,ac Sigefridus cum magna militum manu viuere desierunt. At Fridericus interea simulata,vt Ecclesiastici,siue aduersa,vt Germani scribunt,valetudine detentus, rem differebat. Verùm ne Reipublicæ Christianæ deesset, classe tandem in altum deuehitur. Cumq; inter Peloponnesi,& Cretæ insulæ angustias teneretur, contraria ventorum vi morbo reualescente coactus cum ijs, qui in Laconica regione constiterant,Brundusium reuertitur. Ludificari Fridericus rem Christianā per hæc visus, à Gregorio publicis tabellis excommunicatur dictis hisce causis: Quòd in Asiam non ad bellum hostile,sed ad Lantgrauij pecuniam, supellectilem,omnemq; belli apparatum diripiendum traiecisset. Quod iurisiurandi immemor, simulata ægritudine redijsset: quòd ingenuæ cuiusdam puellæ, quæ Iolæ vxori adseruiebat,stuprum intulisset,quòd Zelantem coniugem,quod apud Ioannem patrem conquesta esset,verberibus affectam in carcere enecasset, quod pusillanimitate, & cunctatione sua meticulosa iandudum Damiata vrbs in Syria à Christianis amissa,& copiæ in Asiam missæ proditæ sint. At Fridericus e contra missis ad Principes literis,quæ passim hodie legūtur, rationem gestorū reddidit, notamq; sibi iniectā diluere conatus est. Sed cum frustra absolutionis beneficium officiosa excusatione quæsiuisset,paratis iterū rebus,reparataq; classe. 3. id. Aug. anno sal. 1228. Brundusio soluit in Asiam traiecturus, cōmissa Raynaldo Ducis Spoleti filio,Siciliæ,oppidū Appuliæ,& Cāpaniæ Præfectura. Is sine cōsilio statim agri Picœni fines adortus,nōnulla Pontificis oppida subita vi occupat. Gregorius ratus hæc Friderici fraude patrata,primùm ad Hierosolymitanum Patriarcham, cæterosq; proceres, militesq;, qui in Syria erant, occulte literas dedit, vt ab eo cauerent, quippe cum se insalutato cum exercitu nec adhuc reconciliatus abijsset. Vereri se,ne sua perfidia cladem aliquam Christianæ Reip. inferat. Deinde Ioannem Brennam Regem Rauennæ,ac totius Flaminiæ Hexarchum dicit, eūq; cum valido exercitu Raynaldo ex vna parte,ac diuersa parte Columnensem Cardinalem pari armorum robore alteri Friderici Præfecto ad Sanctum Germanum opponit. Hic paruo labore præfecto eiecto cunctas Campaniæ vrbes Capuam vsq; recepit. Raynaldus, & qui pro Friderico in Picœno erant, cognita sociorum calamitate, confestim intra Regni fines vix ægre se receperunt. Peruenerat iam Fridericus in Cyprum insulam, cum Corradinum Hierosolymæ Regem defunctum vita comperit, liberorumq; eius tutorem cum ijs, qui illum præcesserant, ad biennium inducias pepigisse. Proinde vt primum in Asiam venit: Raynaldum Bauarum equitum magistrum Ptolemaidem cum copijs non contemnendis præmittit. Is,vt iussus erat, de pace cum Sultano agere cœpit. Templarij, Venetiq;,

qui

qui Pontificis literas receperant, statim tumultum excitarunt, prodi res Christianas exclamant, populum ad libertatem conuocant. Sed à Raynaldo suppressa seditione, & Venetis vrbe pulsis, Fridericus consilio, & ope Genuensium, Pisanorú, & Hospitalariorum, ac Teutonicorum militum in Syriam venit. Vbi tandem conditionibus honestis, ac Reipub. Christianæ saluberrimis pacem cum Sultano firmauit. Fuerunt autem hæ eius formulæ. Fridericus Hierosolymorum Rex inungatur. Ipsam vrbem Hierosolymã cũ Palæstina habeat. Nazareth, Ioppen, cũ oppidis, & fundis instaurare, ac munire illi liceat, eaq; quæcunq; antea in potestate Balduini quarti fuerant, & per Saladinum ei erepta, Friderico restituantur. Captiui sine pretio libertate donentur. Sultani vicissim templum Domini in Hierosolymis integrum reseruetur. Crath quoq; præsidium, quod Arabiam spectat, insuper & Mons Regalis. Atq; ita pace in decennium conclusa, Friderici industria res Christianæ in Syria absq; Christiani sanguinis effusione accreuere, licet victori fœdus cum Barbaro ictum, & Christi sepulchrum, pro quo bellum susceptum fuerat, in manu Sarracenorum adhuc relictum, probro datum sit, cum dicerent, si oppugnationem tentasset, proculdubio vrbe, & regno per vim potiturum fuisse, quod & Barbari ipsi fatebantur, vtcunq; tamen sese res habuit, rata cõcordia ipse cum exercitu Hierosolymam peruenit. Vbi ipso solenni Dominicæ resurrectionis festo anno sal. 1229. Regni, ciuitatisq; Hierosolymorum sacras infulas suscepit, ac coronatus est, præsentibus omnium illius regni vrbium legatis, ac proceribus, Patriarcha solum, clero, Cypri Regis legato, ac Oliuerio templi magistro cũ suis militibus, ob Christi templum Sarracenis relictum conquerentibus: quos & Pontificis minæ etiam exterruerant. Fredericus deinde Hierosolymitano Regno inauguratus, vrbis muros à fundamentis reparat, ædes sacras restituit, quasdam ex integro extruit. Nazareth, & Ioppem reficit, militibus, armis, commeatu, & rerum omnium copia communit, tandemq; rebus optimè constitutis, Syriç Raynaldum præficit, ac classe, milite, equiteq; ad domandos rebelles illi adscriptis, duabus solum cum triremibus in Appuliam reuersus est. Quam cum occupatam à Pont. inuenisset, iniuriam quidem dissimulat, & vt Pontifex de recepto Hierosolymitano Regno, ac pace formulam ratam habeat annititur. Obedientiam, ac iustitiam illi exhibet, & siquid deliquerit, veniam petit. Pro hac venia, & limitibus Appuliæ apud Pontificem Leopoldus Austriæ, Otho Morauiæ, Bernardus Corinthiæ Principes, Sibotus Gundelfingensis, & Seufridus Ratisponensis Episcopi, & Bertolaus Patriarcha Aquilegiensis e Germania accersiti, per annum omni officio frustra intercesserunt. Quibus infecta re discedentibus, sequenti anno Hermani Teutonici ordinis Magistri, ac Messanensis Archiepiscopi interuentu Pontifex tandem Fridericum à diris absoluit, Imperij, Regnorumq; Siciliæ, ac Hierosolymæ titulis restituit, centum & viginti vnciarum auri milibus pro totidem in bellorum expensis ab ecclesia erogatis, à Friderico in Pontificium ærariũ relatis. Porrò conciliatus Pontifici Fridericus contra Henricum filium, qui patre in Syria occupato, Regnum Alemaniæ sibi occupare tentauerat, se vertit: eumq; maiestatis læsæ, siue (vt alij scribunt) quò partes Pontificis tueri videretur, publico iudicio damnatum cum duobus liberis capi iussit, qui apud Marturanũ Calabriæ oppidum carceri tenuissimo victu ad mortẽ vsq; addictus, ex inedia obijt, eiusq; corpus apud Cossentium in æde maiori postea conditum est, Conrado eius germano fratre in Regnum Romanorum a Germanis suffecto. Post hæc anno salutis. 1232. mense Augusto Fridericus cum contra Romanos, qui Viterbium obsidebant, bellum Pontificis nomine strenuè gereret, orta authore Martino Ballono in Messana, & plerisq; Siciliæ oppidis, quæ prorsus ab eo desciuerant, seditione, confestim liberato Viterbio, Messanam venit, qua non multo labore recepta, & Martino exusto, Syracusas postea, & Nicosiam, quæ quoq; ab eo rebellauerant,

seditiosis

seditiosis pœna mulctatis,ad officium retraxit,Centoripen quoq; vrbem, quæ cõtumacius ab eo defecerat, magna vi expugnatam funditus deleuit, & Augustam tunc vrbem condidit, quam Centuripinis habitandam dedit. His in Sicilia gestis Fridericus in Italiam reuersus cum Corrado filio Romanorum Rege ad Gregorium accessit,à quo benigne primùm exceptus est. Verum paulo pòst ob iura,quæ diu in Regno Siciliæ subtracta,& ciuitatem Castellæ (vt conuentum fuerat) non restitutam,ac pleraq; alia,quæ sibi deberi Fridericus prætenderat,nouã cũ Põtifice cõtrouersiã exorsus est. Quare Gregorius patrũ decreto rursus eũ in diæ cœnę Dominicæ diris deuouit. Quo cognito Fridericus cum per epistolam apud Reges,& populum Romanum nequicquam se tueretur, & Pontifex contrario rescripto suam ei causam probare conaretur, re iam ad inuectiuas vltro, citroq; producta, subinde in Venetos, Mediolanenses, Brixienses,ac cæteras Lombardiæ vrbes, quos contra se cum Pontifice bellum inijsse audiebat,Imperator mouet.Post hæc Pisas profectus cum summo honore à Pisanis exceptus esset, neq; satis exploratũ haberet,quæ gentes imperialibus fauerent partibus,omnes Italiæ ciuitates, oppidaq;circũiens,quos sui studiosos inueniebat,hos Gibellinos,Pontificis verò fautores Guelphos appellauit.Quod execrandum factionum à Friderico inuentũ,ac Barbarum,Germanicumq; nomen,ad meam vsq; ætatem in Italia adhuc perseuerat.Copias in vrbem Romam fiducia Romanorum,quorum magna pars à Pontifice dissidebat,duxit, quo cõtra Gregorius in sui auxiliũ,multos ex ijs,qui cruce insigniti erant, euocauit. Quorum si quos Fridericus capiebat,crudelissimè in eos sæuiebat. Subinde in Campaniam secessit, & inde Samnium,ac Picœnum,& demum omnem iram transfudit in Prælatos. Quorum multos Archiepiscopos, Episcoposq; partim occidit,plures carceri addixit,nonnullos exilio mulctauit,in quibus fuerunt,Cephaledensis,& Catanẽsis,cuius fuerat alumnus,Episcopi. Qui omnes Romam profugi Pontificis aures rumoribus impleuerunt, subsidiumq; implorarunt.Pro quibus ille literas ad Fridericum dedit,quæ adhuc extant.Templa plura ob belli necessitates depilauit,ædemq; Diuæ Mariæ Admirati Panormitanam omni auro,& argento sacro spoliauit, cui Scupellum oppidulum ob id dedit. Nummos ex corio militibus distribui iussit, quousq; ex argenteis illis restitueret, quod & paulopòst effecit. Adeoq; furijs Fridericus incensus in vrbes Italiæ ferebatur, vt maxima pars fugam è patria quæsierit. Hinc moti complures Lombardi cum coniugibus,& liberis relicto natali solo Oddone Camarano milite Duce Scupellum in Sicilia Friderico indulgente inhabitarunt. Quo ob loci angustiam,& recentes Pyratarum incursiones deserto, Corilionem in mediterraneis,eodem largiente,anno sal. 1237. transmigrarunt. Porrò cum tandem Fridericus per Berardum Panormitanum Archiepiscopum,Florentinum,& Rheginũ Episcopos, & Thaddæum Suessanum magnæ Regiæ curiæ Iudicem,& Rogerium Porcastellum Capellanum frustra Pontifici omnia eius acta & improbanti, & execranti reconciliari studet, contemptis omnibus diris, ac religione ipsa neglecta,obuios intra Romanæ vrbis portas vtriusq; ordinis cruce signatos in crucem adegit,discerpsitq;, ac iam opprimendi etiam ipsius Pontificis consilio Romam proxime castra admouit. Sarracenos ad id bellum ex Africa euocatos in summo apud se habuit honore,magistratusq; per Italiam, & Siciliam gerere voluit amplissimos,quorum cum vtilem diu operam expertus esset, legem promulgauit:qua adeo eos esse saluos voluit,vt Christiani,qui se illis opponebant,impune occiderentur.Cæsorum autem Sarracenorum quęstio,si reus captus non esset, in vicinæ regionis populos haberetur, qui æris summa, ac totidem capitum supplicio mulctabantur.Nuceriam quoq; eis in Regno Neapolitano concessit vrbẽ. Nam cum anno sal. 1243. mense Iulio, Sarraceni, qui in Sicilia erant, ab eo rursum desciuissent,ad Ietum, & Entellam, in editissimis oppida sita montibus sese

recepissent.

recepissent. Fridericus Riccardo Casertæ Comite Duce eos superauit, atq; funditus deletis oppidis Nuceriā, ciectis inde populariter Christianis habitādā cōcessit, quā ob id huc vsq; Nuceriā Sarracenorum appellant. Theobaldum, Franciscū, & Guilelmū de. S. Seuerino, pluresq; alios proceres, qui apud Neapolim anno salutis. 1244. mense Martio ab eo ad Pontificem defecerant, captos immanibus adscripsit iudicijs, pluresq; eorum ardenti flamma combussit, Vxores verò cum infantibus in Palatio Panormitano subterraneis latebris deuotas inedia conteri, ac exinaniri mandauit. Vnde ad ætatem vsq; meam vernaculum ibi adagium inoleuit. Mulieres, quæ male Panormum venerunt. Quarum duo cadauera anno sal. 1514. à fossoribus qui ea ad carceres in arce reficiendos fortè inciderant, reperta, integra propè cum vestibus etiam incorruptis maximo cum stupore nobiscum concurrens tota Panormitana ciuitas spectauit. Rauennam inde Fridericus petitam Gregorio ademit. Beneuentum vi captum diripuit, direptum mœnibus nudauit. Templariorum bona quotquot erant in Italia, in suum ærarium retulit. Hinc Romam iterum hostiliter repetens, multis Italiæ vrbibus à Pontifice defectionem persuasit. Quibus malis perculsus, ac iniurijs super alias alijs irritatus Gregorius Romæ de Imperio illi adimendo conuentum indicit. Prælatos vndiq; ad se euocat. Quo cognito Fridericus itinera insidijs terra, mariq; dispositis præcludit. Entium filium Sardiniæ Regem classi ad intercipiendos prælatos præficit. Iamq; ex Francia, & Lōbardia supremi aliquot ordinis Antistitēs, & Oratores plurimi Genuam aduenerant, Romam ad concilium contra Fridericum properantes. Vnde cum paratis, ac instructis vigintiquinq; triremibus soluissent, non longè à portu Pisano in classem Friderici incidunt, à qua tribus triremibus cum omnibus, qui in eis erant, submersis, reliquæ omnes vigintiduæ naues in potestatem Frederici venerunt. Capti sunt in eis Iacobus Colunna Cardinalis Prænestinus, Friderico infensissimus, & qui antea publicis contra eum machinationibus exarserat, Oddo. S. Nicolai in Tulliano Diaconus Cardinalis, & Gregorius Romania, Pontificis Legati, cum Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Prioribus, & Prælatis alijs, innumeris, nuntijsq; nonnullorum Prælatorum, & procuratoribus, & supra centum Lombardiæ ciuitatum Oratoribus. Capti sunt præterea Genuensium militum supra quatuor milia, præter nobiles eiusdem vrbis, qui triremibus præerant, & ad Prælatos Romam ducendos, ac inde postea reducendos à Senatu Genuensi Duces delecti fuerant. Nuntio tam insperatæ victoriæ Fridericus accepto, qui tunc post victam, & receptam Fauentiam ad depopulationē vicinæ Bononiæ se parauerat, confestim omnes ad Amalphiam vrbem eius iussu ductos in carcerem conijci iussit. Gregorius hac noua iniuria tanto dolore est affectus, vt paucis pòst diebus febre correptus, decimoquarto sui Pontificatus anno mortē obierit. Cui Celestinus quartus suffectus post duodeuigesimum diē, quàm honorem Apostolicum inijt, viuere desijt. Post cuius mortem vacante vnius & viginti mensium spatio apostolica sede, Fridericus agrum Picœnum in Flaminiam vsq; percurrens Bononiā vi occupat, incendio deformat, ac studium inde generale Patauium transfert. Mediolanenses prælio vincit, & Petrum Teupolum eorum Ducem captum carceri includit, & crudeliter necat, fautoresq; ecclesiæ varijs cladibus omnes afficit, ne à Venetis quidem finibus abstinens. Interea Balduinus Cōstantinopolitanus Imperator desperatis in Asia rebus in Italiam venit, & tantum precibus, & authoritate apud Fridericum Parmæ tunc agentem valuit, vt quod Francorum Rex, alijq; Christiani Principes non potuerunt, ipse solus Cardinales aliosq; Prælatos, & Proceres, quos adhuc captiuos Fridericus tenebat, incolumes dimittendos extorserit. Quibus libertati restitutis apud Ananiam Innocentius quartus, Sinibaldus antea vocatus patria Genuensis gente Flisca, Hostiensis tunc Episcopus, ac Friderici studiosus Pōtifex creatus ē. Quo nūtio accepto Fridericus

non

non perinde, vt par erat, lætatus, sed in hoc verbum prorupisse, nescio quid præsagientem ferunt: Sinibaldum ex amico factum esse sibi ex Pontificatu inimicum. Porrò Innocentius initio sui Pontificatus statim per Balduinũ, & Comitẽ Tolosanum de pace cum Friderico Balduino rem solicitantibus tractat, estq; res in quatuor menses distracta: quippe quòd Fridericus nulli satis formulæ, nulli oblatæ pacis conditioni acquiesceret. Tandẽ decretũ est, vt Pontifex Ciuitatẽ castelli petens eo loci Fridericũ secũ de cõponendis rebus sermonem collaturũ opperiretur. At Innocentius cũ paratas sibi ab Imperatore cum Romanis ciuibus tũ Romæ, tũ in itinere insidias, vt sibi suggestũ fuerat, certisq; indicijs cõperisset, desperato fœdere cũ triremibus Genuensibus, quæ apud Cẽtũ cellas eius mandato cõsederant, Genuã profectus aduerso Rhodano amne Lugdunũ venit. Vbi concilio indicto anno sal. 1246. per literas, nuntios, ac prçconẽ etiã, Fridericum ad certam diem sub dirarum, & depositionis mulcta, ad se vocauit. Imperator statim per Thadæũ Suessanũ Iureconsultũ peritissimũ nihil præter nonnullã ad parandas sarcinas morã petens, venturũ se breui est pollicitus. Datũ est quidẽ tempus, quo id fieri deberet, tametsi Fridericus Innocentium ne tridui quidẽ tempus ad Frigensis Episcopi Magistri domus Teutonicorũ, & Petri de vineis, quos postremò pro pace tractanda ad conciliũ miserat, ac multorũ nobiliũ, & Prælatorũ preces noluisse præstolari conquestus sit. At cũ ad diẽ non adesset, in eo conuentu patrum oĩum consensu diris deuotus, Imperio, & regnis omnibus annos quinq; anteq̃ moreretur, salutis verò. 1245. abrogatus est, vt sacrilegus, qui iura, resq; ecclesiasticas vbiq; diminueret, Cardinalesq́, ac alios Romanæ ecclesiæ Prçlatos ad concilium venientes capi fecerit. Vt hæreseos suspectus, qui Sarracenorũ Regulos, Tuneti Regis præsertim germanum fratrẽ lustrali aqua regenerari prohibuerit, & Romanum Pontificem ipsum anathematis vinculo astringere non potuisse, dixerit. Vt blasphemus, quippe qui impostores tres fuisse, qui præstigijs suis orbẽ vniuersum dementauerint, Mosen scilicet, qui Iudæos, Christum, qui Christianos, Mahumettũ, qui Sarracenos fascinauerint, & Deũ de virgine nasci nõ potuisse horrẽdẽ ꝓtulerit. Deniq; vt perfidus, qui pacẽ ecclesiæ Romanæ toties violauerit, & censum pro Siciliæ Regno nunq̃ debite persoluerit. Hæc ipsa, & pleraq; alia Gregorius Nonus in Epistola, cuius principium est: Ascendit de mari bellica bestia, & Innocentius quartus in sententia depositionis, quæ incipit: Ad apostolicæ dignitatis, & in sexto Decretalium lib. titulo de sententia & re iudicata, illi imponũt. Quæ omnia in suis literis, quæ passim legũtur diluere Fridericus conatur, & apertè omnia negat. Fridericus vbi exauthoratum se audiuit, irarum furore in Põtificem commotus, inuectiuis eũ lacessere, ac affines eius, cognatosq́; insectari incipit, eorũ ædes, ac pagos in Parmensi agro diruit, & incẽdit. Post hæc fœdus cũ Burgundiæ Duce iniJt, Lugdunũ contra Põtificẽ proficiscitur, vt eũ etiã in media Gallia opprimat. Et iã in Taurinũ ꝓcesserat, quã cũ à Parmẽsibus exulibus aduersæ factionis occupatam reperit, regressus ex tota Italia exercitũ ad sexaginta milia cõtrahit, ac Parmã toto biennio obsidet: quam obsessurus, vrbẽ nouam ad firmãdã obsidionẽ ædificat, quç Parma capta, & funditus deleta, in veteris locũ suffecta maneret. Nomẽ ei, tẽplo maximo, & nummo à victoria, sed frustra imposuit, ibi nanq; postremò facta ex vrbe à Gregorio mõtilõgo Pont. Legato eruptione fusus, fugatusq; est, castris oĩs opulentiæ Parmensibus relictis. Dedit se deinde voluptatibus inter spadones, & cõcubinas agens. A quibus tandem experrectus, ad vim, & arma redijt, terrore Italiã suo impetu compleuit. Cuius metu plures ciuitates perculsæ ab Innocentio defecerunt. In Ethruria sola Florentia pro Pontifice stetit. Picentes omnes, Vrbinates, Foroliuienses, Ariminenses, ac tota ferè Vmbria Friderico adhæserant. Soli Bononienses superato Friderici Præfecto in libertatem se vendicarũt. Tum Fridericus Italiæ cedẽs, in Campaniam venit. Vbi

absumptus est. Moriturus Corradinũ filium hæredem, regniq; successorem reliquit, tutoribus illi Bauaris proceribus, quos secum ipse Neapolim duxerat, assignatis. Verùm cum ciuitates Regni Neapolitani a Corrado euersæ, tutores, & puerum Regem odirent, tametsi cæteræ vrbes Corradini partes sequerentur: Mãfredus Siciliæ Regnum ambiens ad artes se conuertit, & à proceribus Neapolitanis, & Siculis procuratorem se dictitans recipi postulabat. His motibus Innocentius Pontifex auditis, confestim cum manu valida Neapolim petit. Cui Manfredus callide religionem mentitus occurrit, se in fide, officioq; Romanæ sedis futurum offerens, atq; adeo dextrè simulationis, obsequijq; partes cum Pontifice obiuit, vt in eius clientelam receptus, ius Principatus Tarẽtini a Friderico patre acceptum non solũ firmatum à Pontifice meruerit, verum & nouis alijs honoribus, imminuta tutorum Bauarorũ maxima ex parte authoritate donatus sit. Nec multo pòst Innocentius in ægritudinẽ prolapsus Neapoli decessit. Cuius morte Romana sedes supra duos annos vacua stetit. Manfredus ad Regnum sibi occupandum interpontificium veluti magno sibi adiumẽto oblatũ vidẽs, nihil cunctatus Sarracenos ex Nuceria conducit, & Pontificis copias ad Fogiam Appuliæ vrbem in hyberna deductas, nihilq; hostile metuẽtes repẽte adortus, armis, telis, equis, tormentis, ac omni commeatu exuit. Sypontum in Appulia vrbem ob inclementiam cœli solo æquauit, ac iuxta littus in sinuoso portu nouam vrbem condidit, quam à suo nomine Manfredoniam nũcupauit. Vbi cum campanarum sono plurimum delectaretur, campanam monstruosi ponderis, quæ adhuc miraculo apud exteros in ore est, fundi iussit. Interea Alexander Pontifex Romanæ sedi suffectus statim sub Pontificatus sui initium Octauianum Vbaldinũ Legatum cum magno, iustoq; exercitu ad coercendam Manfredi audaciam emisit. Manfredus viribus inferior cum prælio decertare periculosum duceret, Nuceriam compulsus ad suas iterũ fraudes trãsabijt. Subornati clã ex vrbe ab eo sunt nonnulli emissi, qui cum paulo longius a muris processissent, quosdam alios non minori astu viros in occursum haberent, qui lugentium habitu ex Sueuia cum literis, quas ipsi confinxerant, adulterinoq; annulo signauerant, venire se dicerent: simulatisq; lachrymis falsò Corradinum defunctum esse nuntiarent. Nec desunt scriptores, qui Mãfredum viros sibi fidos ad Corradinum Sueuiæ enecandum misisse, à quibus puer eiusdem nominis alius veneno extinctus sit, literis prodiderint. Porrò Corradini morte nũtiata, & credita, captus dolo Legatus Romanus vltro soluit obsidionem. Bauari quoq; proceres pueri tutores perinde, ac nullo pupillo existente, cuius tutelam gererent, procul è Regno Neapolitano, ac Siculo delusi, abierunt. Mãfredus quoq; ipse veluti pro defuncto exequias celebrauit, & iusta persoluit, atq; ita contradictoribus fraudulenter Regno prorsus expulsis, nulloq; obsistente rerum potitur. Subinde muneribus veteranis militibus sibi conciliatis, nouoq; ex Africa Sarraceno milite mercede conducto, quasi nulla iam legitima regia stirpe superstite, à Neapolitanis errore detentis anno salutis. 1255. Rex salutatur. Et vt ex affinitate Regum firmius sibi deuinciret Imperium Petro Aragonensi Iacobi Regis Aragonum primogenito inuito patre Constantiam filiam dedit vxorem. Quo rescito Alexander Pontifex Manfredo diris execrato bellum sacrum indicit. Dum hæc Neapoli geruntur, in Sicilia magni quoq; emersere motus. Panormus enim, & cæteræ ferè omnes, præter Messanam, ciuitates Manfredo aduersabantur, & quem Regem recognoscerent, non habebant. Messanenses verò, qui Manfredo adhæserant, Petrum Rubeum Comitem genere Calabrum aduersus Manfredũ noua molientem cum tota familia vrbe expellunt, & Legatis missis Mãfredum ad Siciliam inuadendã hortantur. At non ita multo post Messanenses mutato consilio ab eo deficiunt: & instructo satis iusto exercitu contra eius copias apud Crotonem Calabriæ vrbem hostiliter mo

uêt. Vbi prælio commisso Manfredenses primò superiores facti Messanensium turbam pluribus eorum cæsis, quibusdam captis, cæteris demum fugatis fundût. Sed ea clade Messanenses nihilo abiectiores facti, resumptis viribus, mense Aug. qui secutus est, contra Tauromenium oppidum, quod Manfredo adhæserat, mouêt, expugnant, diripiunt, & funditus delent, ac deinde mense Octobri per Legatos Romano Pontifici sese, vrbemq; committunt. Pontifex Ioannem Columnam Archiepiscopum Messanensem Legatum, & Iacobum de Ponte ciuitatis Præfectû instituit. Sub quorum magistratu septem menses Messana gubernata est. Dum in hoc interregno his Sicilia tumultibus laboraret, Henricus Abbas, qui in valle Mazariæ Manfredi Præfectus eius partes tuebatur, conscripto milite contra Panormum venit: quam dedentibus se ciuibus paruo labore adeptus est. Panormo capta, Messana totaq; Sicilia præter Platiam, Ennam, & Aydonê ad Manfredum defecit. Mâfredus his cognitis statim Fridericum Lanceam præsidem in Siciliam destinat. Is ex Sicilia, & Calabria comparato exercitu contra Platiam mouet. Qua magna vi capta authores factionis, eosq; omnes, qui Manfredo aduersabantur, trucidat. Ennenses, & Aydonenses audita Platiæ expugnatione, statim & ipsi deditionem fecerunt. Atq; eo modo recepta Sicilia, Manfredus mense Aprili anno sal. 1256. Messanam venit. Vbi maximo honore exceptus, & à populo Rex salutatus, paucis pôst diebus panormum petijt, ibiq; omnibus Siciliæ proceribus, & Prælatis assistentibus decimo mensis Augusti anni sal. 1256. more maiorum sceptri, Regniq; corona redimitus est. Nec diu moratus gaza omni, ac thesauro è Palatio Regio direptis, constitutoq; in Sicilia Friderico Areno Iustitiario, & Friderico Malecta Comite Præfecto, Neapolim reuertitur. Subinde anno sal. 1258. mêse Maio Gabbanus Teutonicus, qui à tempore Friderici Cæsaris ex Proceribus vnus Siciliam incolebat, Malectam sibi inuisum inter Drepanum, & Erycem adoritur, ac configit, Mox Erycê ascêdit, ac oppidû capit, & simul cû oppidan is à Mâfredo deficit. Fredericus Lancea his cognitis côtra eos mouet ac magna cæde facta, Gabbâoq; interfecto oppidû capit, eoq; deserto oppidanos ad reliqua Siciliæ loca inhabitâda trâsmisit. Interea mortuo Alexâdro Ro. Pont. Vrbanus succesit, qui iniquè ferens Manfredû Siciliæ regnum sibi occupasse, Ludouicû Francorum Regem in Sanctos relatum per Bartolomæum Pignatellum Malphiæ Præsulem nuntium orat, festinet ad se mittere Carolum eius Germanum fratrem Andegauiæ Ducem, cui Siciliæ, Neapolitanumq; Regnum dare habeat in animo. Qui licet iam Corradinû, cui iure hæreditario vtrunq; Regnum debebatur, adhuc viuere non ignoraret, obstare tamen ei dicebat immaturam ætatem ad obsistendum Mâfredi viribus imparê, & quòd soboles Fridericorû, indolesq;, quę & Regno fuerat abdicata, ob præteritâ Sueuorû Ducû in ecclesiâ Ro. pfidiâ, suspecta sibi esset. Proinde nulla Vrbano aduersus Mâfredum, nisi in Gallis spes erat. Ludouicus, & Carolus cômunicato adinuicê consilio morem Pontifici gerendum esse constituunt, stimulante quoq; Carolum vxore, quæ cum trium Reginarum esset soror, se Comitissam appellari, scribiq; ægrè ferebat. Igitur suggerente Vrbano, Carolus plurima militum manu collecta Philippum Montifortem copiarum Ducem contra Manfredum præmittit, vt viam Romanam per id tempus ab hostis militibus obsessam patefaceret, qua aperta, ipse per Lombardiam omni insidiarum sublato impedimento Romam petere posset. Interea cum Vrbanus tertio Pontificatus sui anno decessisset, Clemens quartus genere Francus Caroli æquè, vt Vrbanus studiosus, vtpote quem gentis coniunctio etiam magis addictum faciebat, successit. Huius igitur iussu Carolus vocatus triginta cum triremibus Massilia soluens vnà cum Beatrice vxore Hostiam defertur, ac Romæ maximo honore exceptus, adepta prius Senatoria dignitate Siciliæ Regni, ac totius tractus, qui citra fretum vsq;
ad

ad confinia Romanæ ecclesiæ protendebatur, præter Beneuentum & Hierusalem, diadema per Cardinalem Legatum in æde Lateranensi Clemente ipso Perusij agẽte cũ vxore simul suscipit, imposito quadragenum in singulos annos milium aureorum, triennio etiam vnoquoq; equi albi, Pontifici in festo die Petri Apostoli numerandorum vectigali. Iureiurando præterea adigitur nullo pacto Imperij nomen se aut hæredem, vel vltro delatum acceptaturum, adeo tenebat Pontificem Friderici primi, & secundi Imperatorum memoria, & præsentis tẽporis motus, vt diplomate Pontificio dato apud Lateranum. 4. Cal. Iulij anno sal. 1265. Pontificatus eiusdem Clementis quarti anno primo constat. Interea dum hæc Romæ geruntur, Caroli copiæ superatis alpibus in Lombardiam venerunt, quas inde in Campaniam flectere iussit. Ipse paulo pòst cum militibus, quos Romæ ex varijs nationibus contraxerat, secutus, q̃ primùm ad Lirim fluuium venit, Ceperanum oppidum, vbi Manfredi erant præsidia, absq; pugna in deditionem accepit, atq; inde ad sanctum Germanum oppidum, quod Manfredus præsens magnis copijs tuebatur, contendit. Manfredus vbi Carolum aduentare cognouit, paucis militibus apud oppidum relictis in patentibus campis hostem expectaturus, Beneuentum vsq; retrocessit. Ibi Manfredus hosti obuius, exercitui pugnandi copiam fecit. Constitit tamen nonnihil vterq; exercitus, & duces in manifesto corũ discrimine anxij cum omnia vicissim essent contemplati, pugnam atrociter iniere. Primusq; Carolus cum laboranti suorum turmæ subuenisset, prostratus occubuisse est creditus. Quæ vox vndiq; in vtroq; audita exercitu Mãfredũ impulit, vt extra ordines audentius pugnaret. Vbi ipso Carolo comparente interfectus occubuit. Sunt qui scribant Neapolitanos Proceres, ac milites, quos secum Mãfredus adduxerat, largitionibus à Carolo corruptos ad hostes inter dimicandum transfugisse, vt ita Mãfredus in pugna à suis miserè desertus, & planè proditus interierit. Tametsi verò Carolus certa sit victoria potitus, damna tamen non minora victo sensit. In Manfredi etenim exercitu ex Germanis ceciderũt meliores quiq;, & ingens numerus ex Sarracenis, & magna militum, Ducumq; Italici generis multitudo capta, Caroli verò totus exercitus concussus est, & innumera militum omnis ordinis colluuies cæsa multas cohortes desiderauit. Authores habeo, qui Caroli victoriæ magnopere profuisse asserant, Ioannem cognomento Ratam Casertæ Comitem, qui cum violatã sibi à Manfredo vxorẽ cognouisset, essetq; eius copiarum Dux constitutus, iniuriam domesticam vlturus cum Carolo clam conuenerit, eiq; intra Regni Neapolitani fines viam patefecerit. Proinde parta Carolus victoria Beneuentum ingreditur, confluentes vndiq; populos in deditionem accipit, progressusq; à Regni Proceribus, & populis magno honore excipitur, & Rex agnominatur. Siculi etiam accepta Manfredi morte, & Caroli singulari virtute deditionem vltro & ipsi fecerunt. Quorum Messanenses primi Caroli insigne è mœnibus erexerunt. Interea Corradinus Corradi filius iam adultus anno pòst patris obitum decimo quinto Regnum patrium recepturus maxima cum Germanorum manu Romanis etiam fauentibus, & Henrico eorum Senatore Castellæ Regis filio, & Friderico Austriæ Duce illius germano fratre Alfonsi Aragonensium Regis fratribus, Corrado etiam Caputo Antiochiæ Principe Friderici secundi Cæsaris ex Friderico filio nepote, Pisanis quoq;, Senensibus, & Genuensibus eius signa sequentibus in Italiam descendens ad Regni Neapolitani fines vsq. peruenit. Quod vt Clemens Pontifex cognouit, iuuenem miseratus dixisse fertur. Corradinum ad mortem, vt victimam sacrificio deuotam, trahi. Corradus interim Antiochiæ Princeps in Siciliam pro Corradino recuperandam perrexit. Vbi non parua militum manu secum assumpta descedens, primum omnium latus meridionale percurrens Saccam oppidum pro Corradino occupat. Vbi coactis maioribus copijs plura alia vicina oppida ab Im-

perio Regis Caroli disijcit,& ad Corradum deficere facit. Pisani præterea triginta cum triremibus Fridericum Austriæ Ducem in Africam transuehunt. Vnde cõscripto non paruo Sarracenorum numero in Siciliam nauigant,atq; eam omnem Panormo, Messana, & Syracusis exceptis,recipiunt, & in fidem Corradini iureiurando adigunt,eiq; Corradum Caputum præficiunt. Dum hæc in Sicilia geruntur:in Regno Neapolitano Nuceria à Carolo deficiens Corradino adhæsit:sed & aliæ plurimæ vrbes, ac omnium fere incolarum animi ad eundem flectũtur. Quorum mente cognita Corradinus contractis vndiq; viribus ad Fucinum lacum venit. Quod vbi Carolus resciuit, in Marsis ad oppidum,cui hodie Taliacozzus est nomen, illi maximo cum exercitu obuiam factus est. Vbi admonitu Alardi veterani ordinum Ductoris,qui sub Germanis multos annos meruerat,copijs, quas per acies in conspectũ Corradini eduxit,Magistrum militum Regijs insignibus excultum pręfecit,ipse verò cum delecta manu in colle propinquo tectus delituit,in tempore accursurus, hac vt arte virium imbecillitatem muniret. Apud Corradinum verò Longobardi,Vmbri,Ethrusci,exules Ligures,Hispaniq; in prima simul stabãt acie, Germani autem in subsidijs. His vtrinq; paratis ad prælium signa dantur. Tres horas pugnatum est acerrimè, tandem verò Magister militum cadit. Quo cognito Corradinenses rati Regem Carolum cecidisse victoriam conclamant, ac redintegrato impetu veluti recentes in hostes impresſionem faciunt,fundunt,fugant,ac insequuntur. Germani,qui ad id tempus quieti steterãt, ne si victoriæ gloria penes Italos, Hispanosq; tota cederet, ipsi soli segnitiei arguerentur,consurgunt:& perinde,ac si nihil vltrà metuendum esset, solutis ordinibus feruntur. Tunc Carolus è latebris repentinus superuenit,atq; in incautos irruit,omniaq; in formidinem mutat. Quo viso,tanq̃ miraculo attoniti Germani opprimuntur,cædesq; in victores vertitur. Ad duodecim nanq; Germanorum milia tunc ceciderunt. Capti verò sunt Fridericus Dux Austriæ,& Henricus Romanorum Senator, qui finem cædis fecerunt. Contigit autem hæc strages anno salutis. 1268. die. 22. Augusti,in loco,cui hucusq; ob id, Victoriæ nomen est. Corradinus recepta clade detractis insignibus Regijs, quibus amictus erat, calonis habitum mentitus,longinqua fuga Siciliam traiecturus sibi consulebat. Vbi verò ad Asturium peruenit,nauiculam conspicatus, orat nautam, vt se Pisas deuehat, annulum aureum pro naulo se daturum, quem loco pecuniæ haberet,pollicetur. Homo & specie annuli,& forma adolescentis captus rem clam non habet, sed hostibus pandit. Concursu facto Corradinus cum pluribus ex Primatibus comprehensus ad Carolum viuus deducitur,ac ludibrio afficitur. Quem tandem Carolus, vt omnis spes regni suis adimeretur, Pontificis consilio non absq; infamiæ labe,& contra Regium decus,Neapoli publico iudicio securi percussum interimi iusſit. Hoc pacto Corradinus peremptus nobilisſimæ, vetustisſimæq; Sueuorum stirpi finem dedit, Sueuia natiuo Principe carẽte,& in prouinciam redacta,postq̃ diu Imperio præfuit,& annos septuaginta sex in Sicilia regnauit.

DE CAROLO ANDEGAVENSI SICILIAE REGE, ET GALLORVM OCCISIONE.

CAPVT QVARTVM.

CORRADINO regno pariter, & vita functo, Carolus ab omnibus Proceribus, & plebe facilè ad sedandam discordiam in vrbe Neapoli Rex acclamatur, & qui in eo regno ab eo desciuerant, in fidem mira celeritate redierunt,

runt, vitaq; omnes donati pecunia duntaxat pro suis quisq; facultatibus in præsens mulctati sunt. Donatus Regno sine Carolus mora Guidonem Montisfortis Comitem magna classe instructum ad recipiendam Siciliam mittit. Potiebatur tum adhuc insula, Panormo (vt dixi) Messana, & Syracusis exceptis, Corradus Antiochiæ Princeps, qui post Corradinum cæsum, cum omnes ferè Siciliæ ciuitates sibi addictas, & copias etiam tantæ rei idoneas haberet, Regnum, quod hactenus pro Corradino ministrauerat, vendicare sibi quærebat. Verum vt primum classis Caroli Messanam appulit, omnes fere vrbes mutata voluntate deditionem fecerunt. Quo facto perculsus Corradus ad Centoripen oppidum natura munitum se recepit. Guido recepta insula nihil antiquius habuit, quàm Corradum in manu habere. Quare nihil cunctatus contra Centoripen mouit, ac dura eam obsidione cinxit. Post hæc magna vi eandem expugnat, & capto Corrado funditus etiam delet. Corradum verò captum cum plerisq; Proceribus primò oculis, & deinde suspensos vita etiam exuit. Cæso Corrado Siculorum reliqui, qui eius partes paulo antè tutati fuerant, vltro ad Guidonem pro Carolo perfugere. At quia diu, & hostili maximè animo Regnum Carolo detractauerant, Procerum alij exilio, alij rebus plexi sunt. Tributum ad libitum non ex veteri forma, sed tanta acerbitate, & adeo auarè, superbeq; imperatum, vt multi Siculi non solùm fortunis, sed etiã vxoribus, & liberis sint spoliati. Ad plebem præterea in fide continendam, valida præsidia in vrbibus, arcibusq; sunt imposita. Dum hæc in Sicilia geruntur: Ludouicus Francorum Rex cum tribus filijs, & Carolo fratre Romani Pontificis suasu Tunetum vrbem Sarracenorum magna classe impetijt, quam dum obsidet, pestifero apud exteros cœlo piè decessit, Philippo filio natu maximo Rege relicto. Tũ Carolus Siciliæ Rex Tunetensibus libera Christi prædicatione, ac quadragenum milium aureorum nũmorum in singulos annos tributo imperatis, per pestis fortunam in Siciliam repellitur. Cumq; Drepanum in conspectu haberet, repentina tempestate suborta, multæ eius naues vi fluctuum disiectæ, non paucæ etiam sunt obrutæ. Reliqua pars classis quassa vix Drepani portum obtinuit. Mari vexatos terrestris rursus calamitas excepit. Nam Drepani vis morbi iterum in Francos gliscens vires resumpsit. Milites ad luem vitandam naui egressi in Erycem, Marsalam, Salemim, Calatafimim, & Alcamum Drepano proximiora oppida sunt dimissi. Theobaldus vero Nauarræ Rex, Isabella vxor, Guilelmus Flandriæ Comes, & Elisabeth Regina, & complures ex proceribus, & maxima militum pars peste apud Drepanum perierunt. Carolus, & Philippus Reges Drepano discedentes Montem Regalem vrbem petierunt. Vbi viscera Ludouici Frãcorum Regis apud Tunetum defuncti, cuius cadauer classe in Franciam vehebant, in templo maximo religiosè terræ commendauerunt, ac subinde Carolus Panormum venit, anno sui Regni sexto, sal. vero. 1271. Vbi expeditis, & compositis rebus classe cum Philippo Rege ad ciuitatem veterem delati, Viterbium postea deuenerunt. Ibi Vrbano Pontifice defuncto, & Gregorio decimo electo Philippus Franciam versus, Carolus Romam primùm, deinde in Appuliam redijt. Enimuero celeberrimũ erat per ea tẽpora in Italia, & extra, eius nomẽ, cũ Sicilia, & Italia ferme tota eius Imperio pareret. Idem Prætor Romanus magna tũc dignitate magnisq; opibus pręcellẽs, idẽ Vicarius Imperij, Ethruscis iura, magistratusq; dabat. Nec eo cõtẽtus extra Italiã titulos sibi extendere iam cœperat, primumq; in Græciam classem ingentem parabat, imperium Francis restituturus. Mortua nanq; Phocensi vxore Carolus Balduini Cæsaris Constantinopolitani nuper expulsi filiam in matrimonium duxit. Quo facto Bizantio potiri maxima sibi Palæologo ab Imperio deiecto, cura inhæsit: classemq; ingentem ad id parare pergit. Interea defuncto Gregorio Pontifice post Innocentium, Adrianum, & Ioannem vigesimum secundum Nicolaus tertius Romanus Pont. suffectus est. Is suspectam habens Caroli

potentiam, & quia affinitatem cum eo contrahere recuſauerat, eius opes imminuere ſtatuit. Senatoria, Vicariaq; dignitate ipſum priuat. Duos nouos Reges, & eos ex familia Vrſina, cuius ipſe erat gentilis, in Italia inſtituere, ac vnum Ethruriæ, alterum Longobardiæ præficere, ad arcendos Reges exteros decreuerat. Interea in Sicilia Galli, qui iura, magiſtratusq; dabant, ſuperbia, luxuria, & crudelitate omnia compleuerant, inaudita vectigalia imponebant, intolerabiles obuentiones exigebant, inuita nobilium fœminarum, & diuitum coniugia inibant, ac adulteria etiam in nuptas machinabantur. Sub prætextu præterea laneorum ſubſtragulorum, quæ Iudæi, ac cæteri pro modo ſuarum facultatum militibus, ac miniſtris Regijs iuſſu curiæ exhibere tenebantur, domos ingreſsi ſupellectilem omnem dimouebant, mulieres impudicè tangebant. Secuta inde nefanda crudelitatis exempla, expulſiones ciuium, bonorum publicationes, iudiciaq; priuatorum, ac proſcriptiones non ob aliam cauſam, niſi quia diuites eſſent, fraude, & malis artibus Regnum prædæ loco habebant, plebem, nobilesq; impotenti dominatu exagitabant, & vni tantùm rapinæ, atq; auaritiæ, & libidini ita ſtudebant, vt alienas, nobilesq; fœminas publice per vim inuadere non vererentur. Septem equidem & decem annos exactiones, exilia, carceres, deportationes, aliasq; illatas à Francis iniurias æquo animo Siculi pauide interim, ſecumq; clàm ſubmurmurantes tolerarunt. Sed vbi Zelotypiæ furor virorum amantium corda percuſsit, factũ eſt murmur impauidum, iniquitatis cauſas, & argumenta publica per nũtios Carolo Regi Viterbij tunc agenti nuntiant. Adminiſtrabatur eo tempore Sicilia ab Herberto Auriliono Caroli Regis generali Præſide, Ioãne. S. Remigio Panormi, & Vallis Mazare, & Thomaſio Buſanto Vallis Necti præfectis, viris Gallicis. Carolus vbi legationem audiuit, Herberto Præſidi ſub mulcta mandat, vt miniſtros frenet, & à rapinis, ſtuprisq; eos inhibeat, pœnisq; etiam deprehenſos afficiat, vt eius diplomate dato Viterbij anno ſal. 1276. pri. Cal. Aug. Meſſanenſibus, & Siculis tranſmiſſo conſtat. At Franci efferaciores effecti, eadem, & peiora, velut in mandati actorumq; ludibrium, perpetrabant. Siculi ne quid inexpertum reliquiſſe viderentur, coram Pontifice Romano per Bartholomeum Pactenſem Epiſcopum, & Fratrem Bon Ioannem Marinum Dominicanum cauſam ſtudioſe proponunt. Et Bartholomæo quidem munus Legationis intrepide coram ipſo Rege Carolo obiuiſſe, Siculorum annales referunt. Cuius exordium hoc fuiſſe perhibent. Miſerere mei fili Dauid. Filia mea malè à Dœmonio vexatur, quo finito, ſtatim ſuo ordine enormes libidines, rapinas, & cætera id genus Gallorum crimina retulit. Demum Carolum ab iniuſtitia coerceri petit. Diſcedentibus à Pontificis conſpectu Legatis, Caroli miniſtri manus inijciunt. Reuerſi in Siciliã Legati quid ſibi pro legatione obuenerit, in vrbe Meſſana, Siculis hæc irritato aĩo audientibus palã referũt, Erat eo tẽpore ĩ Sicilia Ioãnes Prochyta, Prochytæ Inſulæ olim Dñs. Cuius vxorẽ paulo ante Galli (vt Petrarcha refert) violauerant, & Mãfredi cõdã Regis ſtudioſiſsimus, callido vir ingenio, & in cõciliandis hominũ animis potẽs. Is & deſiderio priſtinarũ opũ flagrans, & contaminatã à Francis vxoris pudicitiã vlturus, adiecto ad liberandam Siciliam animo clandeſtinam coniurationem cõtra Gallos, Carolumq; toto biennio clam ſolicitauit, ſociosq; Alanum Leontinũ, Palmerium Abbatem, & Gualtherium Calatagironum, ac pleroſq; alios Siciliæ proceres, quibus ſciebat Frãcos eſſe præ cæteris inuiſos ſibi deligit. Inter eos igitur conuenit, vt Petro Aragonum Regi Siciliam iure vxorio ſibi debitam traderent, ad quod facinus, ſi viribus opus eſſet, Palæologi Conſtantinopolitani Imperatoris, ac Nicolai Pont. Rom. quos conciliandos ipſe ſibi inſtituerat, auxilia offerebat. Proinde cum Palæologo, contra quem claſſem Carolus inſtruebat, rem primùm, mox cum Nicolao Pontifice Aragonenſium ſtudioſiſsimo, ac demum cum Petro Rege tractare, decernunt. Per literas cum his agunt, calamitatesq; ſuas exprimunt,

munt,auxilia petũt.Ioannem autem ad eas perferendas, obeũdamq; Legationẽ nũtiũ eligũt.Ioãnes statim ad iter se parat,abiectaq; nobili veste, vilé, religiosãq; induit,sanctitatis simulatione omnia sibi terra,mariq; peruia,tutaq; facit. Bizantium proficiscitur, Michaeli Palæologo Caroli contra eum animum, paratam classem,& copias cõscriptas ad eripiẽdũ illi imperiũ aperit. Porrò remediũ vnicũ superesse longo verborũ ductu declarat, vt Carolus incautus occupetur,& ingẽti mora domi retineatur: habere etenim illum Siculos,qui Hẽrici,Friderici, Mãfredi, Corradi, & Corradini,sub quibus opibus,& libertate floruerunt,memoria, ac amore adhuc detẽti, Frãcos superbos,crudeles,stupratores capitaliter odiãt,nec aliud conentur, q̃ vt ab eis ad Petrum Aragonensium Regem deficiant, cuius vxor Constantia Manfredi Siciliæ Regis filia noctu, & interdiu virum instigat, quo mortem Manfredi patris,ac Corradi,& Corradini in homicidam vindicet,& Siciliã dotali sibi,ac paterno iure debitam repetat.Cæterũ Petrus cũ Carolo viribus sit inferior,ob id mouere arma nõ audet. Quod si Palæologus ei ad classem cõtra Carolum parandam pecuniarum subsidia præstaret, fore proculdubio, vt Petrus Carolo Siciliam adimeret, atq; hic bello domestico implicitus,longè absit à Palæologo vexando:cum qui in suis defendendis occupetur, aliena infestandi facultatem non sit habiturus. Palæologus ijs auditis,in Carolum totum animo mouetur,quæ Ioannes dixerat, probat,auroq; Petrum adiuturum,literas,& ad eum, & ad Pontificem se scripturum pollicetur,Ioannemq; ipsum ad patrandum facinus authorem deligit. Ioannes rei gerendæ officio, literisq; à Palæologo acceptis, eadem veste amictus ad suos reuertitur. Quos cum responso Palæologi in spem erexisset,subinde ad Nicolaum Pont.prouolat, eumq; coniurationis in Francos sociũ, & fautorẽ nullo labore pertrahit, & cũ eo vt Petrus classem maximã paret, vt dolus aliquis contra Francos à Siculis repentinus,cruentusq; excogitetur, fœdus pepigit. Atq; inde sumptis à Pontifice literis Petrum Aragonensem cõuenit, cum in spem Siciliæ vocat,aurumq; Palæologi promittit. Quo facto ad Pontificẽ redit. Vbi cũ illi quæ cũ Petro firmauerat,retulisset,Siciliã reuertitur,bonoq; animo esse omnes iubet. Nec quicq̃ remoratus Constantinopolim iterum ad Palæologum pro auro regreditur, literas illi & Pontificis, & Petri defert. Palæologus Accardum Latinum in rebus gerendis solertissimum sibi à secretis, virum cum magno auri pondere Ioanni socium adiungit. Illi Melitam nauigant. Vbi Ioannes relicto Accardo Drepanum venit, atq; inde Proceres Melitam ad Accardum visendum traijcere iubet. Quo viso lætantur,laudibusq; Palæologi & consilia,& liberalitatem efferunt. Proceribus in Siciliam reuersis, Ioannes,& Accardus Barchinonam ad Petrum Regem contendunt. Aurum Palæologi ei exhibent: dolumq; excogitant cruentũ,vt Francis cæsis Petrus rerũ in Sicilia potiatur. His paratis, Ioannes ad suos rediens à Pisanis nautis obuijs inter nauigãdum Nicolaũ Romanũ Pont.obijsse,& Martinũ quartum Gallorum studiosissimum suffectum cognouit. Nouitate rei primùm terretur, sed mox resumpto animo cursum prosequitur, & Drepanum applicat. Proceribus conuenta omnia credit. Interea Petrus Rex vt à suspicione inchoati delectus militaris Principum animos auerteret, declarata causa sacri belli,classem instruit. Apparatu verò bellico inualescentę Martinus Pont.per nuntium à Petro petit,vt classis suæ consilium ei aperiat. Cui cum tempus ferret,id sedulo se facturum respondit. Cumq; Pontificis nuntius vrgeret, Cõburerem (inquit Petrus) meam hanc interulam,quam induo,tunicam,si eam arcanorum meorum consciam fore timerem. Carolus etiam Rex idipsum à Petro sciscitatur:quòd si in Sarracenos bellum pararet,opem suam offerebat. At Petrus, nondum quos Sarracenos adoriatur, deliberasse, & se tantùm subsidijs nummarijs indigere respondit. Quo audito Carolus (vt studiosi Francorum scriptores tradunt) viginti milia aureorum Petro mittit, multo maiora se missurum, si de

sacro bello ei constet, pollicitus. Interea dum bellum a Petro paratur, Ioannes Prochyta Panormitanos, Messanéses, ac cæteros Siciliæ viros Principes adit: cum eis arduum facinus tractat, vt vno, eodemq; tempore Franci tota Sicilia gladijs obruantur. Annuere Proceres, & communi consensu tertius dies resurgenti Domino festus decernitur, quo cum primum circa vesperam æreæ campanæ signum auditum fuerit, vbiq; Franci, nullo sexus, ætatis, ordinis discrimine habito, confoderentur. Quo firmato, Ioannes singulas vrbes, oppidaq; circumiens Siculos, quorum apertiora in Francos odia patebant, ad præscriptum facinus hortabatur. Sút, qui referant, quo tutius rem perageret, lymphatum simulasse, ac canna ad aures obuiorum suggerentem Francorum quidem ridiculas voces, Siculorum verò cædem futuram, simulq; diei, & horæ nuntium. Itaq; anno salutis. 1282. Caroli verò Regni. 17. 3. Cal. Aprilis dato signo, ater, funestusq; Francis apparuit interitus. Tota nanq; Sicilia in Francos nil tale vnq; veritos insurgente vno temporis momento ad vnum omnes non solùm à prophanis, sed Dominicanis etiam, Fráciscanis, ac cæteris cucullatis monachis trucidantur, paucis ad Spirlingam arcem natura munitissimam salutem sibi quærétibus, qui omnes paulo pòst inedia sunt consumpti: Vnde natum carmen. Quod Siculis placuit, solum Spirlinga negauit, qua in re adeo sæuitum est, vt exenteratæ prægnantes, & paruuli, nequid Francici generis in Sicilia superesset, saxis illisi sint, duarumq; horarum spatio eo tempore octo Francorum milia occisa fuisse constet. Inde adagio increbuit Siculus vesper. Visebatur ad ætatem vsq; meam Panormi in æde Diuorum Cosmæ, & Damiani, alijsq; vicinis sacellis sacris Francorum cadauerum, ossiumq; congeries, struesq; maxima. Siculorum in Francos hanc sæuitiam, vt frequentior scriptorú authoritas, & fama per manus ducta habet, hactenus recésuimus. In plerisq; verò Siculorum annalibus, & Siciliæ Regum, Petri præsertim secundi Siciliæ Regis diplomatibus, ac etiam non spernendis authoribus consternationis initium à Panormitanis ortum legimus. Cum etenim tertio Dominicæ resurrectionis die, qui eo anno penultimus Martij dies fuit, ad templum Sancti Spiritus sexcentos ferme passus in meridiem obuersum Panormo recedens (etsi ad Montem regalem quidam falsò scripserint) Panormitanorum frequentia religionis causa de more, qui ad meam vsq; ætatem solenni obseruatione manauit, conuenissent, Francos ibi, qui magistratus gerebant, iussu Ioannis. S. Remigij vrbis Præfecti causa scrutandi si quis cum telo esset, etiã matronas, virginesq; excussisse, licentiosiusq; pertentasse mulierum sinus accepimus. Quorum vnus cui Drohectus erat nomé, cum in quandam mulierem nobilitate insignem manus iniecisset, Panormitanorum in vnum concurrentium subita ira lapidibus primùm obrutus, mox eadem seditione armis ex vrbe correptis Franci omnes per plateas sine discrimine cæsi sæuæ libidinis, & diu toleratæ crudelitatis pœnas dedere. Inde verò ad Ioannis. S. Remigij (qui præerat) arcem impetu facto Panormitani, effractis ianuis irrumpentes, quotquot in ea illius nationis inuenere trucidarunt. Ioannes ipse in facie vulneratus rustici habitum mentitus noctu equester Biccarum oppidum profugiens, eum quidem furorem euasit: sed Panormitani, qui interea Rogerium de Magistro Angelo vrbi ad plebem in officio continendam præfectum constituerant, cęsis domi ad quinq; Francorum milibus, vnà cum Caccabensibus Ioannem S. Remigiú persecuti sagittis petút, ac demú interficiút. Fama Frãcorú cædis per vicina Panormo oppida delata, Corilionenses Gallos omnes, qui in eorum oppido erant, vna hora peremerunt, fœdusq; cum Panormitanis inierunt. Peractis his stragis Gallicæ primordijs, Panormitani tres acies instruunt, quarum vnã Cephaledim versus, alteram Ennam, tertiam Calatafimim mittunt, Siciliam omnem ad idem facinus excituri. Qui Calatafimim venerunt, à Guilelmo Porcelletto Prouinciali genere ob probitatem suam cæteris Francis interfectis, abstinuere, incolumemq;

incolumemq; in patriam dimisere. Ea inde voce Siciliam omnem peruagante, ac militibus oppida discurrentibus à nullo Franco temperatum est. Herbertus Siciliæ Præses, qui Messanæ adhuc erat, auditis Panormitanæ vrbis motibus, statim per milites, quos in pręsidio paratos habebat, ciuitatē in fide continuit, classemq; nouem triremium milite instructam, cui Riccardum de Riso Ducem præfecit, ad obsidendam Panormum misit. Quam Panormitani contraria classe adorti facilè fugarunt. Adiuuit magnopere Siculorum causam Orlandus de Milia Panormitanus miles, qui cum à Rege Carolo Sicilia exulasset, tempore descitionis Panormum rediјt, & accerrimè in Francos sæuijt, ac postmodum Petri, & Friderici Regum fidem fortiter contra hostes tutatus est. Herbertus cognito Panormitanæ aciei ad Tauromenium, quod sub Carolo adhuc stabat, aduentu, milites ad iustum numerum cum Michelotto Gatta genere Franco eorum Duce ad Panormitanos profligandos eò confestim emisit. At Siculi magna vi oppidum adorti pluribus Francorum cæsis, capiunt, Micheletto cum paucis in arcem Scaletę primū, ac deinde Messanam ad arcē Griffoni incolumi sese recipiēte. Interea cum Franci Messanæ petulantius se haberent, Messanenses ira tandem & ipsi conciti contrà exurgunt, & Herberto Præside in Griffoni arcem primùm, mox inde ad Catunā fugato, Duce Bartolomeo Marescallo viro populari vigesimonono Aprilis die in Francos omnes irruunt, ac sæuiunt, & quotquot in occursu deprehendere, vnà cum Michelotto, & qui cum suis in arce erant, trucidant, deiectisq; Caroli insignibus, crucis vexillum insigne ciuicum erigunt, Panormitanisq; patratū facinus ordine nuntiant, & cum eis fœdus ineunt. Erat Carolus Rex cum hæc in Sicilia fierent, cum Martino Ro. Pont. in Phaliscorū monte oppido, vbi cū fama tantæ cladis nūtia, legatiq; per Montis regalis Archiepiscopum sibi missi, nihil minusq̃ tale quippiam opperienti rē aperuere, aīo primùm cōcidit, ac deinde cū ingentibus copijs, ac numerosa classe, quam ad inuadendum Græcum Imperium in portubus instructam habebat, & Gerardo Parmensi Cardinali Ro. Pont. Legato in Siciliam traijciens, Messanam venit. Messanenses aduētu hostium metu quidem percelluntur: non tamē animorum fœderisq; obliti, Balduino Musono Duce armis instructi, vrbe egressi, in hostes irruere deliberāt. Sed Franci ad remotiora fugam simulantes, ad Cannetum. D. Grægorij mille leuis armaturæ equites in insidijs disponunt, à quibus Messanenses absq; ordine palantes circūuenti, plures cæsi, pleriq; capti sunt. Balduinus cum paucis in vrbem vix incolumis euasit. Messanenses hāc cladem Ducum inertia obuenisse rati, Balduinum, Matthæum, & Baldum de Riso furca suspendunt: Alaymumq; Leōtinum virum impigrum & bello, & vrbi Præfectum sufficiunt. Interea Siculi aduentu Caroli in formidinem adducti, Legatos ad Ro. Pont. pro venia impetranda his verbis miserant: Qui tollis peccata mundi miserere nostri. Quibus facetissimè à Pontifice id solum responsum est: Aue Rex Iudeorum: & dabant ei alapas. Reuersis Legatis, & responsum ridiculum referentibus, cum iam expugnatum esset à Francis Mylę oppidum, Messanenses hac lege deditionem Carolo offerunt: Vt sanciretur præteritorum obliuio: ne maiora vectigalia, quàm Regi Guilelmo secundo persoluerentur. Franci nullo magistratu, neq; militia in Messana potirentur, sed Italici, & Phocensis solum generis. Gerardus Legatus, & Caroli Regis milites, conditiones oblatas, & deditionem ne aspernaretur, Regem hortabantur. Sed dum ille irę nimium credit, nec annuere festinat: deditionis, pacisq; simul spem omnem amittit. Legatus verò Siciliæ sacris interdicit. Carolus militem omnem, ac tormenta in terram ad Roccam maiorem exponit. Inde ad vineam magnam Regis non longè ab vrbe venit, vrbem durissime terra, & mari obsidet, machinis, tormentisq; mœnia disijcere nititur, durauitq; ab ortu solis ad vesperum vsq; crudelis hæc oppugnatio. Sed Messanenses non impigrius hosti obsistebant. Matronæ ipsæ à belli principio

cipio cultu priori deposito nihil sibi reliqui faciebant, quo lapides, & cætera id genus, quæ in hostes immitterentur, in mœnia, & propugnacula sinuosis vestibus apportarent, & poculis, alijsq; necessarijs viros reficerent, quos cũ lachrymis amplexantes orabant, ne sacra mœnia, à quibus cunctorum salus, & vita pendebat, desererent, ostentantes eis vagientes in cunis infantulos, quos, si Francorum conatibus cederent, in sanguinis Francici vindictam ante ora parentum iugulandos dicebant. Quo casu melius fore bello fortiter mori, quàm crudeliter perire. Quocirca Francos cupiditate necis commilitonum vlciscendæ, quorum manibus Messanensium imprimis sanguine parentandum deliberabant, accensos, Messanenses, quos id non latebat, fœminæ, pueri, senes, ægri, valetudinarij, adolescentes, iuuenes, ætatis robur, omnis ordo, omnis ætas, omne mortalium genus ardẽtissimè propugnabant, nulla munera, nulla onera, nulla pericula detrectantes aderant animo, cõsilio, corpore, assiduitate, nec Duce, nec hortatore, nec excitatore egebant: vt nulla multis antè seculis acrior aut oppugnatio, aut propugnatio in Sicilia memoria teneatur. Toto igitur die multo vtrinq; sanguine fuit dimicatum: quousq; horrida prælia nox diremit. Franci sese in castra recipiunt. Messanẽses super mœnibus, & propugnaculis quietem sibi, quam potuerunt, quæsiere. Illucescente verò maiori impetu mari, & terra Franci machinis, tormentis, & missilibus iterum vrbem adoriuntur, & tot saxis impugnata sunt mœnia, vt ad ætatẽ vsq; meam in porta ciuitatis S. Antonio inscripta meridiem obuersa eorum vestigia relicta a Messanensibus referantur. Messanenses non minori ardore obsistunt, ac omnia sufferunt, omnia audent, omnia sibi certa faciunt, ne in Francorum manus veniant.

F. TH. FAZELLI ORDINIS PRAEDICATORVM DE REBVS SICVLIS, POSTERIORIS DECADIS.

LIBER NONVS.

DE PETRO ARAGONENSI SICILIAE REGE.

CAPVT PRIMVM.

INTEREA Petrus Aragonensium Rex ne sacræ militiæ professione abusus ementiendo videretur, Africæ oram circa Hipponem vrbem incendijs vastauerat. Mox ad id, cuius gratia cætera ficta, factaq; erant, Siciliam animo spectans, in Corsicam delatus expectabat quo Ioannis Prochytæ consilia, coniuratioq; euaderent. Vbi dum præstolaretur, per Ioannem ipsum, Guilelmum Messaneum, & duos Siciliæ totius Syndicos fidos nuntios defectionem certam, cædemq; factam cognouit. Quo audito magno veluti pignore Siculorum animos sibi deuinctos sentiẽs, vt quibus facinore admisso nulla spes veniæ, gratiæq; à Carolo Rege respiciendæ superesset, duos & ipse Panormum oratores mittit, Calcerandum Curigles, & Petrum Queraltum, vt Siculi sibi, & vxori, veluti hæredi Regis Maufredi fidem Regiã iurarent. Regij oratores Panormum appulsi ad templum Diuæ Mariæ de Admirato, quod hodie

Marturana dicitur, populum ad concionem accitum de proximo Regis Petri aduentu certiorem reddidere, si tamen prius Siculi fidem illi Regiam sacramento sancireut. Panormitani, ac Siciliæ Proceres, qui vnà ad id eò conuenerant, palam, & iureiurando fidem quæsitam Petro, & Constantię pollicentur, eosq; Siciliæ Reges appellant. His peractis Legati ad Petrum Regē redierunt. Qui è vestigio soluens tandem decimo Augusti die, anno salutis. 1282. cum quinquaginta triremium, multarumq; onerariarum classe Drepanum applicuit. Venerunt cum eo plures ex Aragonia proceres, in quorum numero fuit Blascus Alagona Aragonensis rei militaris peritia, prudentia quoq;, & nobilitate insignis. Qui postmodū multis in Sicilia oppidis à Petro Rege ditatus eius ibidē tā nobilis propaginis pater extitit. Venit etiā cū eo & Guilelmus Raymūdus Mōtecatinus. Petrus Rex cum in Drepanitano sinu vrbis Messanæ obsidionem accepit, nihil cunctatus terrestri itinere Panormum cōtendit. Vbi honore regio exceptus, & Rex ab omnibus salutatus, diademate etiam à Cephaledensi Antistite, quia Panormitanus Archiepiscopus ad Romanum Pont. profectus aberat, magna omnium congratulatione, faustisq; acclamationibus more maiorū coronatur. Messanēses aduentu Petri Regis audito elatiores, securioresq; redditi nocte vrbem egressi quà ad colles prominentes est iter, hostes somno, & vino sopitos adorti cædunt, ac gaza, omniq; cōmeatu recepto, omnes Francos, quibus mors pepercit, in fugam conuertērūt. Petrus re sacra Panormi pacta, comitijsq; Regijs habitis, Rogeriū Lauriā quadraginta cum triremibus Messanam præmittit: qui classem Caroli vel occuparet, vel commeatum saltem ex Calabria illi inhiberet. Mox ipse sine mora Messanensibus auxiliaturus cum paucis terrestri itinere Randatium petijt. Vnde statim Nicolaum Palicium, & Andream Prochytam Proceres cum quingētis, & eo amplius balistarijs Messanam misit. Qui vrbem ingressi obsessos roborarunt, & Petri aduentu nuntiato non mediocriter erexerunt. Rogerius Lauria interea vigesimo septimo Septembris die fretum cum triremibus ingreditur, classem Caroli adoritur, dissipat, partemq; comburit. Petrus Rex post hæc Ximenium Lunam, Guilelmum Castellum nouum, & Petrum Queraltum ad Carolum Legatos mittit, qui ei referant, vt duorum alterum eligat, vel Siciliam sibi iure optimo debitam sine bello restituere, vel congressum in suis castris ante Messanam expectare. Legati properant, commissum legationis munus exponunt, sed Carolus verbis, classe, & aduentu Petri territus, soluta fœdè obsidione in Calabriam se recipit. Quo audito Petrus è Randatio Messanam tandem venit. Vbi ingenti congratulatione, vt parens, ac veluti numen è cœlo dilapsum in vrbe recipitur. Mox ne fortunæ occasione abuti videretur, triremes quatuor supra viginti parari, & Regis Caroli classem trepidè Neapolim, & absq; ordine contendentem insequi iubet. Classis Petri statim Messana soluit, & partem classis Caroli iuxta Nicotræ littus aggressa, paruo sed miro negotio quadraginta Francorum rates superat, capit, & debito victoriæ ordine Messanam traducit. Petrus hac victoria elatior factus classem rursus instruit: cui Iaymum filiū suum spurium præficit, literasq; in mari sibi legendas dat, & vt illucescente statim nauiget, imperat. Erant enim iuxta Catunę littora, q̄ ex viciniori Calabriæ parte Messanā cōspiciūt, quingenti Franci equites in insidijs positi. Classe in altum prouecta Iaymus literas legit: quibus sibi à Petro patre iniungitur, hos noctu incautos, & somno sepultos inuadat, Messanamq; re gesta redeat. Iaymus Catunā nauigat, & Francis non repertis contra patris Imperiū ad Caroli exercitū progreditur. Vbi in paratas insidias incidens duodecim milites insolenter amisit. Sunt qui scribant, Iaymum peruagato Catunæ littore, & Francis non inuentis, classem hostium sibi obuiam adortum fudisse, fugasseq;, ac pluribus nauigijs captis ingenti rerum

TT mole

mole onustum, ouantemq; Messanam esse regressum. Petrus Rex, quòd mandatū neglexerat, Iaymum filium Præfectura abdicat, & perpetuo exilio mulctat. Interea Carolus Rex Rhegio mouens in agro Sancti Martini castrametatur, vt fuga simulata Petrus in Calabriam ad bellum prouocetur. Quo Petrus accepto classe confestim fretum traijcit, Rhegium nullo obsistente capit. Deinde conscripto cū milite in Solano agro non longè à S. Martino castra & ipse posuit. Ibi verò nihil moratus cum per exploratores didicisset Raymundum Balsum quingentis cum Francis equitibus iuxta Synopolim oppidum loco, cui à Grussana nomen est, palantes otio indulgere, suis edicit, vt noctu hostes incautos occupent. Aragonenses itaq;, hostem adorti castra perfringunt, plures trucidant, aliquos capiunt, tandemq; Raymundum ipsum nullo insigni ab alijs discretum cum Gregarijs militibus iugulant. Parta tam insigni victoria Aragonenses ad Petrum Regem hostium spolijs onusti ouantes reuertuntur. Eodem ferme tempore cum in Siminara oppido plures ex Caroli ministris militiæ imperiti absq; excubijs consedissent: Aragonenses iussu Petri hos etiam ex improuiso aggresi veluti oues omnes trucidant. Dum hæc in Calabria geruntur: Constantia Petri Regis vxor cum Iaçobo, Friderico, Alfonso, & Iolanda filijs è Catalonia Siciliā venit, & maximo honore, & Regio more Drepani primùm, Panormi postea recepta Messanam tandem perrexit. Vbi non minori cum aplausu excepta est. Sub idem ferme tempus Henricus, quem Henrichettum appellabant, Claromontanus genere Frācus, vir bello, & nobilitate clarissimus cum in Ludouici, & Philippi postea filij Francorum Regum odium incidisset, Francia discedens Caroli Siciliæ Regis militiæ apud Neapolim se mancipauit. Erat Henrico vxor forma eximia, & præcellens, quam Carolus vt vidit, efflictim amare cœpit, tandemq; aut imperio, aut pretio corruptam violauit. Quo cognito Henricus ad tempus dissimulatam iniuriam vlcisci deliberauit. Erat nanq; Carolo filia nubilis pulchritudine nemini inferior, cuius Henricus deflorata virginitate vxoris dedecus vltus, veritusq; Regis iram cum vxore, & Simone filio ad Petrum Aragonensium, & Siciliæ Regem dum in castris contra Carolum esset, defecit, à quo & benignissimè exceptus est, neq; enim illi eius fides poterat esse suspecta, cuius contra Carolum tot ignominiosa flagrabant argumenta. Henrichettus is est, qui Claromontanæ stirpis in Sicilia tam fœlicissimæ, quam per multa postea tempora fortunatissimæ (& si hodie extincta sit) author extitit. Cuius plura in Remp. liberalitatis, ac magnificentiæ adhuc monumenta visuntur, & nomen ducta per manus fama celebratur. Interea Carolus cum aduersa omnia sibi succederēt, Legatos ad Petrum mittit, grauiter ipsum incusans, quòd in pace oblitus propinquitatis, affinitatis, amicitiæ, & nominis Regij per nefariam fraudem, furtumq;, & id atrocissimum ausus fuisset Siciliam sibi à Romano Pontifice sub annuo vectigali datam inuadere, occupareq;. Petrus ad hæc per suos & ipse Legatos Sigismundum Lunam, Guilelmum Castellum nouum, & Petrum Queraltum respondit. Sibi Regi, Regumq; filio, ac Christiani nominis professori non licuisse non moueri misericordia Siculorum, qui hostilia, indignaq; sub eo passi se vnum toto terrarum orbe habebāt, cuius opē iure suo, fidemq; in calamitate per necessitatē implorarēt, quòd Cōstantiā Māfredi Regis Siciliæ filiā in matrimonio, & ex ea tot liberos haberet, quos opibus auitis fraudari, Regiumq; titulū amittere paterni affectus ferre nequirent. Quibus accedebat, etiam super Sicilia Corradini auunculi ius, quem ille impiè interfecerat, Nicolao demū Pontifice identidem ei confirmante. His vtrinq; literis potius aucta exacerbataq;, q̄ leuata seu lenita controuersia, Carolus ita Petro bellum indixit, vt non de imperio, dignitateq;, sed de salute, & in caput eius dimicaturum se proclamaret. Qua verborum contentione

tione consensu etiam Martini Rom. Pont. decretum deniq; est, vt singulari certamine, equitibus vterq; centenis armis equestribus inter se causam deciderent: locusq; ab vtroq; Burdegala Vasconiæ vrbs Regi Angliæ, qui vtriq; affinis erat, subdita, iureiurando firmatus, diesq; certaminis ipsis Iunij Calendis anni salutis. 1283. constituitur. Petrus Rex decreto duelli die, relicto in Calabria exercitu in Siciliam venit, & Catanę conuentu cum Proceribus habito vectigalia omnia, quæ Carolus imposuerat, remisit, vt eius adhuc diplomate constat. Cōstantiam Reginam Regni gubernatricē, Iacobū filiū Infantem, quæ dignitas Regi proxima est, Guilelmum Calcerandum Neeti regionis Vicarium, Alaymum Leontinum Magistrum Iustitiarium, Ioānem Prochytam Cancellarium, Rogerium Lauriam classis præfectum, & Admiratum instituit. Subinde Alaymo Buccherium, Palazolum, & Adogribum oppida dedit. Recessurus Sicilia Cataloniam versus Palmerium Abbatem equitem insignem, etsi statura pusillum, secum vt vnum de centenario ad duellum numero duxit. Dum Petrus Rex Cataloniam nauigat, magna a proceribus, qui Petrum Regem vocauerant, seditio exoritur. Gualterius nanq; Caltagironus, Zanus, & Bonioannes, & pleriq; alij (qua causa incertum) à Rege desciscentes, Caltagironū ingressi, cunctos, qui Petri Regis partes sequebantur, interfecere. Quo Iacobus Infans audito, misso exercitu Gualtherium capit, captumq; cum coniuratis in oppido Calthagirono in campo. S. Iuliani ad furcam adegit. Sed & Alaymus Leontinus, qui iure vxorio Ficarræ oppidi dominium tenebat, cū Ioanne Mazarino, & Adenolpho Mineo nepotibus à Rege etiam iam animo defecerant, quos Iacobus, ne aliquid seditionis in Sicilia molirentur, sub suppetiarum specie in Cataloniam ad Petrum Regem misit, & deinde Amataldam Alaymi vxorem Messanæ in arce Griffoni carceri addixit. Quæ cum insolentior esset animo, & descitionis particeps, dum in carcerem duceretur, in hæc prorupisse verba fertur: Non rectè Petrum agere, qui cum à Siculis in socium ascitus fuerit, Regnū Siciliæ sibi occupauerit, Siculosq; vt seruos contra pacta, & non vt socios habeat. Alaymus audita vxoris captura manifestè in virus erumpit: Carolo Regi scribit, si decē tantum triremes mitteret, se ei Siciliam daturum. Has literas interceptas Petrus Rex dissimulauit, verùm cum alteras eiusdē exempli ad Carolum scriptas per exploratores occupatas recepisset, Alaymo perduellionis crimen imponit. Quod ille prorsus negauit. At veritus ne Garcias Nicosius notarius eius Cancellarius, qui suo iussu ipsas tabellas exarauerat, facinus Regi patefaceret, illum interfecit, caputq; eius mari submersit, corpus verò ī suis ædibus sepeliuit. Quod cū Raymundus Marchettus casu reperisset, Regi Petro rem detexit. Sed cum rursum Alaymus hoc negasset, captus est Matthæus Manescalcus Alaymi familiaris, tormentisq; actus fassus est ab Adenolpho Meneo, & Ioanne Mazarino Garciam interfectum vidisse quidem, sed necis causam ignorare. Quare captus subinde Adenolphus crimen prodidit, & Alaymus, eiusq; nepotes in arce Fecuranæ non longè ab Islerda carceri Regis iussu mancipati sunt. Eadem ferme tempestate Martinus Romanus Pontifex Fratrem Pyrronum de Aydono Siculum, & Fratrem Antonium de Monte Appulum Dominicanos Siciliam misit, qui Siculos hortarentur, vt à Petro ad Romanam ecclesiam deficerent. Hi Messanam ad Sanctam Mariam de Scalis aducti, Guilelmum Maniacis Abbatem, vt à Romano Pontifice in mandatis acceperant, conueniunt, illiusq; opera vtuntur. Porrò re detecta Iacobus Infans Dominicanos capit, muneribus allicit, & vt pacem cum Pontifice tractent, Romam remittit. Guilelmus Abbas Melitam relegatur, nepotibus eius, & plerisq; alijs Messanæ furca mulctatis. Interea statuto duelli die instante Burdegalam vndiq; mortales Angli, Franci, Hispani, Itali, Germaniq; ad famam duorum clarissimorum Regum, qui parua quidem manu, sed infensissimis animis di-

micaturi ferebantur, confluxerunt. Ex Græcia etiam quàm plurimi, pleriq; partium studio, alij spectaculi nobilissimi gratia conuenerant. Sed ingentem omnium expectationem nescio quæ frustratio, ludificatioq; excepit. Qui Carolo fauent, scribunt indicto die nullum Petrum comparuisse, nullum Aragonensem, se loco, & Prætori Ioanni Agriliaco Aquitaniæ senescalco duelli Præfecto, ac Iudici a Regibus selecto ostendisse: Carolum verò ex Italia in Vasconiam profectum loco ab aurora ad seram vsq; noctem in armis adstitisse. Qui Petri partes sequuntur, tradunt: Petrum Catalonia Burdegalam petentē nuntium in itinere habuisse, qui Carolum cum quinq; equitum milibus ad duellum properasse, atq; insidias sibi, non certamen parasse, retulit: & ob id Berengarium Crucicolum equitem impigrum præcursorem ad duelli locum præmisisse, illiq; se famulum mentitum adiunxisse, atq; Prætori exhibuisse. Apud quem conquestū de Caroli insidijs ter detecta veste campo ad constitutum diem circundato, facti scriptura testibus a Prætore firmata & recepta, in Hispaniā reuersum, eoq; audito Carolum ingemuisse: & primùm coram Prætore, postmodum coram Ro. Pont. fidē frustratā accusantem, à Martino, qui Caroli erat studiosus, impetrasse, vt Regno Aragonum Carolo Valesio Francorum Regis ex Petri sorore filio contributo, Petrus ipse diris obiectus prorsusq; priuatus, bello etiam sacro impeteretur. Sed cum in relatione ipsa plurimum authores dissentiant, penes eos sit fides, qui coram bellis interfuerunt. In hoc porrò omnes conueniunt, quòd Carolus post duelli frustrationem in Comitatum Prouinciæ reuersus, classem cōtra Siciliam instruxerit: Petrus verò contra Melitam insulam, quæ Caroli adhuc parebat imperio, Manfredum Lanceam miserit. Is dura obsidione eam statim opprimere cœpit. Quo intellecto Carolus decem & nouem triremes, quibus Guilelmū Cornelium præfecit, eò ad auxiliandū Melitensibus destinat. Quod vbi Rogerius Lauria classis Aragonicæ Præfectus resciuit, confestim cum vna & viginti triremibus Melitam & ipse nauigat. Iamq; Cornelius arcem Melitensium munierat, & in portu cum sua classe residebat, cum Rogerius applicat, & signo hostem ad prælium extra portum inuitat. Cornelius portu egressus classem Aragonēsem adoritur. Bellum itaq; horridum ab ortu Solis ad meridiem vsq; vtrinq; acerrimè, & multo cruore committitur. Nondum finis belli imminebat, cum sex Francorum triremes horrenda pugna consternatæ fœdè abeunt, & fuga sibi consulunt. Cornelius mortem insignem turpi vitæ præferendam censens, nauim Prætoriam Rogerij magno animo, impetuq; inuadit, & per proram in eam ascendens plures ex Aragonensibus in mare proijcit, multos occidit, per transtra, & remos ad hostem peruenit. Rogerius indignatus turbam suæ nauis vni viro cessisse, mox in Cornelium irruit, sed cum telo ab hoste pede transfixus cuspide inhærente immobilis constitisset, statim ferro educto liberq; factus, illa eadem cuspide Cornelij vitalia transfodit. Ita Guilelmus Cornelius insigni sua morte finem bello dedit. Duce nanq; interfecto cæteræ triremes, & Melitenses etiam vltro victori se dedunt. Rogerius Manfredo Lanceæ Melitæ constituto Præfecto, hostium abrasis in ludibrium capitibus Messanam cum signis victricibus regreditur. Carolus, qui Massiliæ tunc agebat, rei huius male gestæ nuntio excandescit, classemq;, quam parare ibi cœperat, in mare vrget. Rogerius Lauria Melitensi victoria elatus cum quadraginta & vna triremibus Neapolim postea nauigat, cunctaq; infesta facit. Erat Neapoli Carolus, quem Claudum appellant, Caroli Regis primogenitus Tarenti Princeps, qui hostem temere sua littora inuasisse conspicatus, septuaginta cum triremibus, quas instructas ad omnem euentum habebat, hostilem classem adoriri statuit. Sed Gerardo Cardinali Parmensi Legato Romani Pontificis, & Proceribus qui aderāt, ab instituto eum dissuadentibus, paulisper se continuit. Inter hæc Lynter à Massilia Nea-

polim

polim versus cum literis Caroli Regis patris ad filium incautè nauigās in manus Rogerij incidit. Apertis literis patrem filio congressum quemlibet cum Rogerio vetare lectum est, quippe quòd vereretur, ne imperitus adolescens à sene prudente interciperetur. Rogerius ea fiducia audentior ad pugnam factus, lyntrem retinuit. Subinde proxima quæq; littoribus Neapolitanis loca vastans, portúq; aliquando ingressus, hostes ad bellum prouocabat. Carolus & ætatis, & iræ ardore feruidus classem suam cum proceribus inscendens Rogerium callidè tunc fugam vsq; ad Circæum montem simulantem insequitur. Rogerius vbi hostes longè esse à Neapoli videt, rostra nauium retro vertit, ac impetum præstolatur. Datis itaq; signis bellum inter vtranq; classem cōseritur: plures vtrinq; miserabili cæde sternuntur. Aragonica classis ab vtroq; latere vallata hostibus impugnatur. Rogerius socios ad arma, ad bellum, ad victoriam hortatur. Cuius vocibus socij animo erecti in triremes hostium magno ardore inuehuntur: tādemq; singulæ singulas Frācorum triremes tenent. Habebat Rogerius suæ triremis signiferæ tubicinē, Paganum nomine: qui sub vndis diu natura viuebat. Huic munus pollicetur ingens, si triremem Caroli Principis, quæ & velocitate, & commeatu, armorumq; copia captu erat difficilima, terebraret. Is non segniter onus subit, operi se accingit, ac triremem tandem Caroli perforat. Nauis aquis per rimas penetrantibus ad ima sensim descēdebat. Quo Carolus Princeps cum nullum fugæ superesset remediū, victus, Rogerio cedit, ac se cum Proceribus omnibus dedit. Captæ sunt cum eo ex triremibus Francorum septuaginta, quadraginta duæ. Commissum est hoc bellū ad caput Antij prostratæ iam vrbis non longè à Circæo monte, anno sal. 1284. quinto mensis Augusti die. Rogerius parta victoria Beatricem Reginæ Constantiæ sororem, quam Carolus Rex à Manfredi Patris morte Neapoli in vinculis tenebat, impetrauit. Et post hæc Messanam, vbi Regina Constantia Petri vxor, & Iacobus Infans, ac cæteri Proceres belli euentum anxiè præstolabantur, triumphans regreditur. Carolum Principem in arce Mottagriffonis sub custodia teneri iussit: cæteros verò Proceres captiuos per cæteras Siciliæ arces dispersit. Beatricē verò Constantiæ Reginæ reddidit. Interea Carolus Rex infœlicis euētus ignarus acceptas à Philippo Frācorū Rege ingētes copias terra, mariq; in Italiā ducebat. Iamq; Corsicā prætereuectus Italiæ littora prospectabat: cū fortè per mercatorem Pisanū sibi obuium è naui voce edita filij casum cognouit, sed dolorem meritum vultu simulans, classe Neapolim contendit. Quam cum titubantem, ac dissidio fluctuantem reperisset, paruo negotio sedauit, firmauitq;. Post hæc Gulielmum Tornerium cum decem & nouem triremibus ad Melitam repetendā emisit. Quo cognito Rogerius Lauria Constantiæ Reginæ iussu cum duodecim triremibus milite instructis Messana soluens, Francorū classem nō longè a Melita adoritur, sæuissimè vtrinq; aliquādiu pugnatū ē. At demū occiso Gulielmo & tredecim hostium triremibus captis, ac sex fugatis, Rogerius iterum victor Messanam redijt. Messanenses frequenti victoria elati, tumultu facto arcem Mottagriffoni aggressi Francos multos, qui captiui in ea detinebantur, iniecto igne combusserūt. Sed & ex multis Siciliæ oppidis oratores Messanam venere, qui Carolum Principem è vinculis ob Pontificis sæuitiam, Corradini mortem, & Caroli Regis peruicaciam obtruncandum à Regina deposcebant. Constantia à facinore abhorrens oratoribus, ne incōsulto Rege Petro quicq̄ agerēt, sed ab eo interfectū iri, respondit. Carolus Princeps prudentia Reginæ morte ereptus Cephaledim primùm, & mox in Aragoniā, deinde ad Petrū Regē mittitur. Dū hæc in Sicilia geruntur: Carolus Rex etsi afflictarū rerū tædio plurimū afficeretur, animo tamen inuictus Apuliā, Calabriā, Lucaniā, Aprutium circuit, ingentemq; militū numerum conscribit, vt maritimo, & terrestri exercitu Siciliā attētaret. Cæterùm cētū quinquaginta octo triremibus īstructis, dū reliqua bello oportuna cōquirit, febre corripitur,

atq; àpud Fogiam Appuliæ oppidum, Roberto Comite Atrebatensi eius germano fratre regni pro Carolo Principe Baylo constituto decesit: Mortuo Carolo Rege Philippus Francorum Rex Robertum Atrebatensem continuò ad res Neapolitanas tuendas misit. Ipse verò cum Iacobo Petri Aragonensis fratre, à quo ob Baleares sibi insulas denegatas ad Francos transfugerat, & Philippo filio Nauarrę Rege, & Carolo Valesio, maximaq; procerum Francorum manu ad Regnũ Aragonensium, quod Valesio Pôtifex proscripserat, mouet. Quo cognito Petrus Rex in Pôtificis ludibrium, qui nomẽ ei Regium abrogauerat, pater duorum Regnorum, marisq; Dominus vocari voluit. Igitur anno sal. 1285. pridie idus Maij Perpinianum Francorum exercitus peruenit. Ea vrbs Iacobo Aragonensi Petri Regis fratri deditionem statim fecit, Françosq; intra mœnia admisit. Cuius exemplum cætera oppida secuta & ipsa per deditionem à Francis sunt occupata. Contra Gerundam deinde vrbem præsidijs munitissimam Philippus venit, atq; eam obsidione cinxit. Sed Petrus Rex obiecit se illi maxima vi, atq; arte. Vbi conserto infensissimo prælio, in quo magna vtriusq; exercitus pars est occisa. Petrus ipse conto letaliter vulneratus, sese ex acie recepit. Cuius cum eques quidam Francus equum per habenas apprehendisset, ipse habenis gladio discissis, additisq; calcaribus periculo se eripuit. Deinde Villam francam delatus. 3. idus Nouembris salutis anno. 1286. ætatis vero suæ. 55. Siciliæ vero Regni quarto hominẽ exutus Barchinonæ tumulatus est. Moriens quatuor liberos reliquit: Alphonsum, Iacobum, Fridericum, & Petrum, duasq; fœminas Isabellam, & Iolantem. Alfonsum Aragonũ, sed Iacobũ Siciliæ hac lege Regẽ instituit, vt ipse Alfonso, si sine liberis decederet, ĩ Aragonẽsi Regno, In Sicilia vero Fridericus succederet. Iacobo verò fratri Baleares insulas restituit. Paulo pòst Philippus Frãcorũ Rex & ipse Gerũda per deditionem accepta morbo vi correptus, Philippo cognomẽto Pulchro filio hærede relicto, moritur. Quo defuncto Rogerius Lauria Francorum classem à Pisanis, & Genuensibus conductam, & postea dimissam, ad se mercede euocat, suæq; adiungit, qua deinde reliquam Francorum classem, quæ in portu stabat, adoritur, atq; profligat. In classem præterea aliam, quam Genuenses, & Pisani publico ære Philippo Regi auxiliarem collegerant, apud Lamellum Liburno portui vicinam insulam irruit, atq; quinquaginta ex ea triremes partim confregit, partim submersit. Sic igitur etsi eo bello Petrus Rex interierit, Francis etiam ipsis victoria potitis, calamitas alia super aliam (quod plerunq; sibi peculiare rerum humanarum habet conditio) subsecuta est.

DE IACOBO SICILIAE REGE.

CAPVT SECVNDVM.

ROGERIVS Lauria, mortuo Rege Petro, tot victorijs contra Francos insignis, Siciliam sua classe redire parat. Sed futuræ tempestatis signis admonitus regressum differebat. Vrgente tandẽ Friderico Falcone Messanensi, cui cæteri Proceres facilè suffragabantur, contra votum vela dare ventis compellitur. Vnde subinde cum quintum post diem Minoricam insulam appulisset, atq; inde tertio die Decembris soluens non longè esset à Sardinia, suborta ventorum, & maris procella plures triremes naufragio amisit. Vna, qua Fridericus Ansalonus vehebatur, & altera Messanẽsium, duæ Augustanę, vna Catanensis, & Saccensis altera, submersæ sunt, cæteræ verò, quæ quadraginta superfuerant laceræ, & trinoctia æquoris vi collisæ Drepanum applicuerunt.

cuerunt. Vnde proceres terrestri itinere Panormum progresſi Reginæ Constantiæ, eiusq; filijs Petri obitum nuntiauerunt. Siculi nuntio accepto more Regio peractis inferijs Iacobum infantem Petri secundogenitum anno sal. 1286. secundo Februarij die Panormi more maiorū Regia corona, ac diademate, vt Petrus Rex testamento reliquerat, decorarunt. Inyc̃to Cephaledensi, Philippo Squillacensi, & Tancredo Neocastrensi Episcopis, Archimandrita quoq;. D. Saluatoris Messanensis, & Abbatibus suis suffraganeis præsentibus. Quo die plures instituit aulicos milites, pluresq; immunitates Siculis largitus est. Messanam postea petijt, & Guilelmum Calcæraudum Calabriæ præfecit. Cuius inertia Castrum villarum, & Moranum oppida in hostium potestatem venere. Ductabat eo ferme tempore pro Rege Carolo in Calabria Manfredus Claromontanus, qui cognita Henrichetti affinis ad Aragonenses defectione, à Carolo & ipse desciuit. Verùm à Morani oppidi Domina dolo inuitatus, & inter cœnandū captus, cum auro se redemisset, Iacobo Regi se addixit. Nec diu pòst Iacobus Rex Beltrandum de Cannellis virum impigrum ad Alphonsum fratrem Aragonensium Regem nuntium misit, vt Alaymum Leontinum, nepotesq;, quos Petrus pater perduellionis reos in carcerem detruserat, sibi traderet. Quibus receptis Beltrandus vt in mandatis habebat, in prospectu Siciliæ non longè a Sacra insula, quam Maretimum hodie appellant, pānis inuolutos in mare submersit. Interea nouis Frācorum, & Aragonum Regibus quiescentibus, Gerardus Parmensis Cardinalis Pont. Legatus, & Robertus Comes Atrebatensis in spem Siciliæ recipiendæ adducti, classem quadraginta triremium peditatu, & equitatu instructiſsimam in Appulia silenter parant, cui Raynaldum Velinum virum strenuum, & in re militari assuetum præficiunt. Raynaldus itaq; in Siciliam prouectus oppidum Augustā (licet Catanam falsò quidam scribant) viris, qui ad nundinas Leontinum petierant, desertum, & arcem capit, ac Francicæ ditioni subijcit. Fama rei gestæ ad Iacobum Regem, qui Messanæ tūc residebat, per certum nuntium defertur, qua motus classem, quam in portu habebat, cū Rogerio Lauria præmisit, ipse verò terrestri itinere Catanam primùm, ac deinde Augustam venit. Vix Rogerius Augustam applicuit, cum non expectato Iacobi Regis aduentu in oppidum irruit. Franci ex arce erumpentes per patentes plateas discursantes, plures ex Aragonensibus trucidant, deinde trabibus, vegetibus, ac tabulis vicos impediunt, ac fortiter obsistunt, Dominicanis fratribus, qui tredecim numero erant, satis rē Pōtificis adiuuātibus. Sed Iacobo deinde Rege cum terrestri exercitu appulso, Franci animo concidunt, & in arcem cum Raynaldo omnes oppido relicto sese recipiunt. Dominicani & ipsi dum ad arcē salutem sibi quærunt, sex tantùm in arcem incolumes euaserunt, quinq; ab hostibus cæsis, duobus verò captis: quorum alter Capuanus ad Rogerium perductus ingentem propediem Gallorum classem Neapoli expectari, aliaq; id genus hostium consilia aperuit. Dum Iacobus Rex arcem obsidet, Rogerius eius iussu cum vniuersa classe, & quinq; alijs triremibus, quas postremò vrbs Panormus Duce Palmerio Abbate in subsidium transmiserat, Messanam reuertitur. Vbi & alijs nauibus, quæ ibi erant, ad classem additis, contra Neapolim nauigat, inimicorum littora, Isclam quoq;, & Prochytam insulas populationibus vexat. Deinde ante Neapolim vexillis explicitis sese hostibus ostentans, ad certamen eos eminus euocabat. Quo viso Carolus Iunior cognomento Martellus, Comes Atrebatensis Regni Baylus, Comites Flādriæ, Brehennæ, Auellini, & Montisfortis cū pluribus Neapolitanis viris principibus triremes septuaginta, quas in portu habebāt, cū iusto cōscripto milite inscēdūt, & in classē Rogerij, quæ quadraginta nauium erat, irruunt, pugna cruenta vtrinq; cōmissa, tandem Siculi superiores facti quadraginta hostium triremes capiunt, cæteras verò fugant. Capti in ea pugna sunt Comites omnes, & Magnus Admiratus cum pluribus proceribus. Rogerius

parta

parta tam insigni victoria, classem cum quatuor captiuorum milibus, & debellatis hostiũ signis, in Siciliam ad Iacobum Regem misit: ipse verò cum triginta solùm triremibus ante Neapolim tanq̃ victor in ludibrium Francorum sese exhibẽdo moram trahebat. Hac clade Neapolis ciuitas adeo deiecta est, vt ad Iacobum q̃ facilimè fuerit defectura, si hortatorem habuisset. Porrò Rogerius tot victorijs abusus accepta numerosa pecunia inconsulto Rege fœdas cum Francis inducias firmauit. Dum hæc Neapoli geruntur, Raynaldus Velinus, & cæteri equites Franci, qui in arce Augustana obsessi commeatus inopia premebantur, deditionem facere coacti reseratis portis supplices ad Iacobi Regis pedes procubuere. Vbi verò Iacobo Regi induciæ, quas Rogerius cum Francis pepigerat, innotuere, Cõsulares Rogerium capitis reum agunt, Ioãne Prochyta, qui primatum in cõcilijs habebat, contrariam ob ingentia, & egregia illius facinora sententiam pronuntiante. Rogerius quæstionis contra se motæ ignarus, post firmatas cum hostibus inducias cum captis Comitibus triumphans ad Regem Iacobũ reuertitur. Iacobus Rogerio venia data, captiuos in arces Siciliæ vinctos præsidijs commisit, Raynaldo Velino pro restitutione arcis Isclę, quam Gironum appellant, dimisso. Guido Montisfortis captiuitatis socius, in morbum veneris vsu leuandum, incidit, sed ne adulterio se contaminaret, mortem vitæ prætulit. Comites Flandriæ, Auellini, & Brebennæ cum Admirato, & Proceribus auro & ipsi se redemerunt. His fœliciter patratis Iacobus Rex anno sal. 1288. classem cum Rogerio ascendens cõtra Caietam soluit. Vnde mutato consilio Beluederum Calabriæ oppidum, quòd parum à littore distat, aggressus duriter obsedit. Parebat id Rogerio Sanguineto qui sub Carolo Rege militabat. Eius hortatu oppidani fame, & siti ad desperationem acti cõtra Iacobi castra machinis lapides emittunt. Iacobus, quò eos à ferocia auerteret Sãguineti liberos, quos obsides pro patre habebat, ad impetita maxime castrorum loca palo affixos imposuit, ratus filiorum amore à lapidum immissione patrem cessaturum. Sed Sanguinetus ne quo modo a Rege Carolo desciscere videretur, Regi quam iurauerat fidem, prognatorum amori antetulit, durioribusq; in easdem partes saxis proiectis percussi filij è vertice pali corruerũt, quorum altero extincto, alterum illæsum fortuna seruauit. Oppidani verò siti superati, deditionem consilio habito facere decreuerant. Sed præter spem obsessis consultum est. Nam repente vis ventorum, pluuia, in mari exorta, & ipsis aquas desideratas exhibuit, & Iacobũ Regẽ, qui cũ tota classe iam pene fluctibus obruebatur, loco cedere coegit. Verùm ante discessum Iacobus Regium facinus gessit. Sanguineti nanq; dolori modum impositurus, alterum filiorum obrutum sericis vestibus ad sepulturam, alterum superstitem ad solatium genitori liberè transmisit. Relicto itaq; Beluedero oppido Caietam rursus nauigat. Præerat vrbis præsidio Auellini Comes is, quẽ paulo antè Iacobus captũ tenuerat, qui cũ descensum Regis, militumq; eius ad littora inhibere conatur, à Catalanis, & Siculis, qui pelago proris obuersis per puppes in terram descenderant, impetitus, cum viribus esset inferior, & carceris non oblitus, infugam vertitur. Cumq; insequentibus Siculis Caietam ingredi nequisset, equum vrgens ad remotiora loca concitato cursu euasit. Siculi suburbium Caietæ, quod Molam vocant, inuadunt, capiunt, populantur, prædamq; ad naues apportant, Iacobus à superiori parte contra ciuitatẽ in monte sua castra metatur, conterminamq; vsq; ad Fundos oppidum regionem excurrens deprædatur, reliquam omnẽ igni, ferroq; consumpsit. Subinde cũ Rex castra vallo, aggeribusq; egregiè muniuisset, Comes Atrebatensis, & cæteri proceres, qui Caroli partes tuebantur, magno exercitu comparato obsessæ vrbi opitulaturi superuenere. Castra posuit Atrebatensis contra Iacobi tentoria non longius, q̃ vnius stadij interuallo. Caieta itaq; vrbs inter classem, & Regis tentoria, Rex inter vrbem, & Atrebatẽsis castra interiacebant: ita vt alter alterũ sine discri-

mine

mine ferè obsideret. Vrbs etenim naturali situ munita expugnari non poterat. Sed & castra Regis in monte disposita, Comiti Atrebatensi sine sui, suorumq; periculo imminenti adoriri non licebat. Dum in hoc statu Caieta teneretur: nuntij Alfonsi Regis Aragonum, & Regis Angliæ ad Regem, & Atrebatensem Comitem venere, qui pacem, aut inducias saltem etiam Ro. Pont. nomine hortabantur, ac sic inducijs pactis, quò Regi honor deferretur, Atrebatēsis prius castrorū suorum loca deseruit. Triduum pòst Iacobus Rex soluens classe recto cursu in Siciliā rediјt. Alfonsus Carolum Principem Tarenti acceptis pro eo obsidibus Ludouico, Roberto, & Philippo eius filijs, libertate donauit. Nicolaus Ro. Pont. qui eius redimendi apud Alfonsum intercessor extiterat, eum mox in Regem Neapolis, & Siciliæ vnxit, & insignibus Regijs more maiorum donauit. Durantibus inducijs Reges Aragonum, & Anglorum, inter Iacobum Regem, & Carolum hunc secundum, pacem, sed frustra tentarūt. Quocirca Iacobus tempus frustra teri, ac vanis pollicitationibus se circumuētum conspiciens, Bernardum Sarrianum misit, qui inducias Carolo Regi renuntiaret. Bernardus munus legationis executus Pasitano, & Asturo oppidis depopulatis prædam ingentem in Siciliam ad Iacobum Regem retulit. Sed anno sal. 1289. induciæ per Legatos Ro. Pont. iterum sunt firmatæ. Iacobus interim quinq; naues armis, & commeatu onustas in subsidium Anchonæ vrbis misit: quam eo tempore Sarraceni magna vi oppugnatam demum expugnarunt. Rogerius quoq; Lauria ne sui milites otio tabescerēt, Tolomeccam Sarracenorum oppidum adortus, vi militari cepit. Vnde & seruis, & amplis spolijs onustus in Siciliam cū classe remeauit. Interea induciarum tempore, quo conuenerāt, exacto, circa sal. annum. 1290. dum Iacobus Rex cum classe quadraginta triremiū in Calabriā ꝓfectus, Hieracim oppidū, & plurima alia loca paruo negotio occupat, belliq; negotijs detinetur: nuntius ex Aragonia signa mœstitiæ cū atrato habitu, vultuq; tetrico perferēs, superuenit, qui Alfonsi fratris nullo relicto filio obitum, Regnumq;, & iure hæreditario, & Petri testamento, ac voluntate Procerum ad eum pertinere nuntiauit. Quo nuntio reuocatus, relicta mox Calabria Siciliam Iacobus retro petijt: patefactoq; ibi rerum euentu, ac Friderico fratre, qui tum Infans dicebatur, & qui iure paterni testamenti Siciliæ Regno succedere debebat, Vicario in Sicilia relicto, cū septē triremibus i Aragoniā, anno sal. 1291. traiecit, quo tēpore induciæ rursus, sed nauales dūtaxat inter Reges renouatæ sunt. Quare Iacobus ne terrestrem expeditionem desereret, Blascū Alagonam armis, belloq; assuetum ad prosequenda, quæ in Calabria ipse inceperat, misit. Blascus in Calabriam transfretans contra Guidonem Primeranum Caroli rebus fauentem, & alios nonnullos Proceres victoria insigni potitus, apud Regem Iacobū de re pecuniaria furto ablata accusatur. Recessurus, Friderico Infanti postq̄ apud Iacobum sibi impositum crimen purgasset, in Siciliam reuerti promisit. Rogerius Lauria durantibus inducijs cum viginti triremibus contra Imperatorem Constantinopolitanum soluit. Sed dum Appuliæ littora præternauigat, Guilelmum Estandardum Francum militem egregium Appuliæ tūc Præfectū inter Licium, & Pistrum oppida in occursum habet, quò tandem in fugam cōuerso, Maluasiam, & Chion insulas populatus est. Inde Methones vrbis littora excurrens, a Methonensibus insidijs excipitur: sed recuperata acie, consertoq; bello, ex Methonensibus plures cæsi, plurimi verò sunt capti. Vnde Rogerius victor apud Clarentianum captiuos milites pretio redimi permisit. Post hæc anno sal. 1293. defuncto Nicolao Ro. sedis Præsule, & Celestino subrogato, huic deinde Pontificatu se abdicanti Bonifacius Francorum studiosus cū successisset, pacē inter Iacobum, & Carolum Regem his conditionibus procurauit. Iacobus Rex ius, quod habet in Siciliæ Regno Carolo cedat, Biancam Caroli filiam repudiata Hispaniæ Regis filia sibi desponsata in vxorem ducat. Carolus Francorum Regis filius iuri

si quod

si quod habet ex processu Martini Ro. Pont. in Aragonum Regno, renuntiet. Iacobus Rex à diris absoluatur. Ludouicum, Robertum, & Philippum Caroli filios, & Blancæ vxoris germanos, quos obsides pro patre tenebat, liberet. Atq; ita pax authoritate Pont. firmata est. Igitur Iacobus vndecim postq̃ regnauit annos, Siciliam Carolo renuntiauit. Subinde anno sal. 1295. Bonifacius Fridericum Infantem cum Rogerio Lauria accersit, remotis arbitris apud Velitrem oppidum cum illis colloquitur. Catharinam è stirpe Regis Francorum, quæ in imperio Constantinopolitano ius habebat, in vxorem cum auro, & copijs, quibus imperium recuperare posset, pro Sicilia ei spopondit. Fridericus cum ijs, si fide tempore præfixo non carerent, consensum præbuisset, in Siciliam cum classe regreditur. Interea tempus inter eos constitutum labitur, & fama quoq; Siciliæ à Iacobo in Carolum translatę percrebuerat. Qua tota Sicilia conturbata, Raymundus Alemanus, Ioãnes Prochyta, Matthæus de Thermis, Manfredus Claromõtanus, alijq; proceres, Catalani præsertim metuentes ne rumor hic callide à Friderico, qui ad regnum aspiraret, exortus esset, in oppida quædam mediterranea communi consilio, vbi rei veritatem expectarent, secesserant. Constantia quoq; Regina vxor Regis Petri, & Iacobi, & Friderici mater accersitis Regni Proceribus cũ illis statuit, vt nuntij ad Iacobum Regem, qui de re cognoscerent, legarentur. Igitur Cataldus Russus, Sanctorus Bisala Messanensis, & Hugo Talath oratores ad Regem abiere. Iacobus è vestigio vera ea esse omnia ingenuè, & palàm confessus est. Oratores iniquis & animis, & auribus id responsum accipientes, primò quidem inauditum, horrendumq; esse vasallos fideles à fideli Rege in manibus hostium deseri dixerunt. Verum cum semel, bis, & sæpius Regem orando, obtestandoq; ne fideles Siculos ita contemneret, nihil proficerẽt, Legati quò fides eis apud socios constaret, tabellis id sibi Regijs cõsignari efflagitauerunt. Confecto instrumento in Siciliam redierunt. Cum quibus & Blascus Alagona Friderico datę fidei non immemor, tametsi Iacobus aduersaretur, ad Infantem venit. Legati Siciliam reuersi, factum & voce, & scripto Siculis pandunt. Mirantur omnes, demum Rogerius Lauria, & Vinciguerra Palicius, alijq; Primates ad oppidum Caltanixettæ, vbi Raymundus Alemanus tantæ rei incredulus residebat, conueniunt. Ibi rursus inter eos inito concilio ne in manus Francorum hostium deuenirent, Fridericum Infantem Petri Regis filium in Regem eligere decernunt, anteq̃ Gallus insulam occupet. Post hæc Catalani, Aragonenses primores omnes, ac omnium ciuitatũ, & oppidorum Syndici Catanæ congregantur, & in æde sacra maxima comitia celebrant. Vbi Rogerius Lauria Consularium omnium Princeps Fridericum & testamẽto patris, & voto omnium signatum, electumq; Siciliæ Regem, publico nomine pronuntiat. Cuius vocem cæteri omnes prosecuti Regem Fridericum agnoscunt, salutantq;. Interea Bonifacius Ro. Pont. ratus idoneum tempus adesse, quo Siculi Carolum Regem reciperent, Bonifacium Calamandrum virum astutum, & legationibus serijs assuetum ad Siculos, vt Carolum Regem admitterent, Legatum misit. Calamandrus Messanam adueniens, longo verborum ordine, ac solita arte finem dicendi vix fecerat: cum Rogerius Lauria, & Vinciguerra Palicius, & Petrus Ansalonus, cæteriq; Principes editis clamoribus, cõtra se opponentes, à Siculis iam Fridericum regẽ electum respondere, strictisq; ensibus mortem etiã illi, ni statim Sicilia disce eret, comminati sunt. Calamandrus itaq; è concione elapsus continuò nauigium ascendit, Romamq; ad Bonifacium Pontificem cum responso redijt. Iacobus Rex vbi Carolum sperni a Siculis cognouit, Catalanos omnes, & Aragonenses, qui in Sicilia erant, per literas ad se reuocat. Ex quibus Raymundus Alemanus, Berengarius Vellaragutus, pluresq; alij relicta prouincia Iacobo paruere. At Blascus Alagona, Hugo de Empurijs, & pleriq; alij a Blasco ꝑsuasi constantiæ, iustitiæq;, q̃ Imperij obseruantiores in Sicilia ad Friderico regnum

gnum

guum tuendum remanere decreuerunt.

DE FRIDERICO SECVNDO SICILIAE REGE, QVEM FALSO TERTIVM APPELLANT. CAPVT TERTIVM.

FRIDERICVS igitur Petri Aragonum, & Siciliæ Regis tertiogenitus vbi Catanę á Siculis omnibus in Regem electus est, anno salutis. 1296. 7. Cal. Aprilis, qui Annuntiationis virginis, & Christi resurgentis eo anno dies festus fuit, Panormi ritu solenni in ecclesia maiori ab Archiepiscopo Panormitano Regio diademate coronatus est. Vix Regno initiatus per certum nuntium cognouit á Carolo Rege Roccam Imperialem Calabriæ oppidum, quod sub ditione tenebat, obsideri. Quocirca ad bellum, & repellendum hostem paucis Panormitanos hortatus Messanam proficiscitur. Vbi magnifico apparatu receptus, postq; Constantiam Reginam genitricem, & Iolantem sororem salutasset, paratam classem cum Rogerio Lauria ascendit, ac Rhegiũ Calabriæ oppidum traijcit. Vbi regio more susceptus contra Squilacium oppidũ Blascum Alagonam cum exercitu, Rogerium verò Lauriam cum classe præmittit, quos ipse paucis pòst diebus secutus eodem peruenit. Oppidum itaq; dura obsidione cingit, ac aquas etiam fluminis præterlabentis per Corradum Lanceam Rogerij sororium populo inhibet. Quibus oppidani prohibiti cum Aragonensibus dimicare coguntur. Conserto bello Squillacenses plurimi cæduntur, cæteri verò fugati cum domum ægrè sese recepissent, tandem deditionem faciunt. Capto Squillacio, & Corrado Lancea ibi Præfecto constituto, contra Catanzarium exercitum mittit. Erat huius oppidi sub Carolo Rege Comes & Dominus Petrus Ruffus, sed Rogerij Lauriæ affinis: qui cum quadraginta dierũ inducias á Friderico impetrasset, nec eo temporis spatio á Carolo Rege, cui per id tempus in Appuliã peculiarem ad id legationẽ destinauerat, auxilia recepisset, cum reliquis Comitatus sui oppidis deditionem facere compulsus est. Fridericus deinde contra Crotonum pergit: stationes ante oppidum ponit. Vbi dũ moraretur, Rogerius Lauria cum Petro Rigibal arcis, & oppidi Præfecto quadraginta dierum inducias Regis nomine & inijt, & iureiurando firmauit. Verùm cum ante elapsum induciarum tempus Siculi milites, orta inter eos & oppidanos singulari contentione, in Crotoniates irruissent, cæsisq; multis, spoliatisq; ab arce etiam Petrũ eiecissent: Rogerius fidẽ suam violatam esse ægrè ferens, & in milites, & in Regem etiam oblocutus est. Quod etsi Fridericus ei condonasset, ille tamen turbato remansit animo. Sedato tumultu ipse cum classe, & Arnaldus Pontius cum copijs iussu Regis ad Roccam Imperialem proficiscuntur. Eamq; noctu, Comite Montis fortis & Francis obsidentibus, somno & vino sopitis, omni commeatu, & militum præsidio communiunt. Rogerius mox prædæ studio Pelicorum oppidum, quod Francorum erat horreum, aggreditur, atq; populatur, & subinde ad Roccã imperialem cum Rege regreditur. Quo cognito: Comes, Mõtisfortis metu perculsus obsidionem, quam pro Rege Carolo inceperat, fœde soluit. Post hæc Fridericus contra S. Seuerinã oppidũ mouens Archiepiscopum, qui eum situ naturali munitũ acriter tutabatur, demũ ad deditionẽ impulit. Russanũ inde adortus, oppidanos, qui asperitate etiam situs confisi acerrime sese defendebant, populatis, succensisq; eorum agris dedititios & ipsos in potestatem accepit. Dum hæc fœlici cursu in Calabria geruntur, Petrus Corballes Dominicanus vir eloquentia præclarus á Iacobo Aragonum Rege ad Fridericum fratrem Legatus venit: qui cum a bello contra Carolum auerteret, cui nisi pareret, contra ipsum, Iacobum qui á Romano Pont. Dux ad sacrum bellũ ea conditione electus sit, causam suscepturũ

minatur. Fridericus audita legatione, & ad consilium cum proceribus relata, relicto in Calabria Blasco Alagona exercitus Duce, Siciliam repetit. Interea Rogerius Lauria Legationis ignarus Licium Appuliæ oppidum, quod à mari p.m.10. recedit, per noctem inuadit, ingentemq; inde prædam exportat, mox Hydruntũ vrbem mœnibus nudatam adortus, nullo labore capit, eamq;, quod & bello, & classi satis esset idonea, restitutis muris, & propugnaculis, vallo, & aggere muniuit. Post hæc Brundusium vetustate, & portu vrbem insignem classe appulsus militem omnem in terram exponit, castra ad locum, qui Rosa dicitur, metatus adiacẽtia loca hostiliter suo more vastat, citra pontẽ suos cõsistere iubet, ne Frãcorum insidijs intercipiantur. Sed dum hæc parat, repentè Franci è latebris in Siculos erumpunt. Rogerius cum nulla fugæ spes esset, suos ad defensionem pontis hortatur. Gotfredus Iamuilla Francicæ militiæ Præfectus cum suo nepote magna vi in pontem subit, & Siculis paulisper depulsis, duas eius partes adipiscitur. Quò viso Peregrinus Pactis, & Guilelmus Pallocta Siculi, qui sub Rogerio militabant, in hostes irruunt, partem pontis exiguam, quæ sola Siculis propugnaculum, & tu tamen remanserat, magno animo defendunt, eamq; nunc datis, nunc receptis vulneribus immobiles loco tuentur, quousq; Rogerius aduenjens equester pluribus sequentibus magno animo se tertium intulit. Ibi tum comminus in ponte angusto cruentissima inter Francos, & Siculos dimicatio exorta est, donec Rogerius, & Gotfredus ipsi duorum exercituum oppositi Duces in pontis ferè medio concurrentes viribus resumptis mutuo inter se vulneribus contendere. Gotfredus Rogerium claua percussit: Rogerius verò gladio Gotfredum in facie sauciauit, hic accepto vulnere acrius inardescens, ac ferme præualens equum in Rogerium calcaribus incitatum egit. Equus stimulorum impatiens, primùm insilijt, mox erecto corpore in saltũ relapsus miserabili casu in limũ inscrutabilẽ de ponte cum sessore decidit, Hoc successu Rogerius, & socij aĩo erecti acrius cõtra Francos institere. E castris præterea Siculorum balistarij plurimi aduenientes non exiguam Frãcis cladem attulerũt. Quorum egregia opera factum est, vt Frãci cum pontem transire iaculis inhibentibus nequirent, terga verterint, multisq; suorum impulsu in limo fluuij corruentibus, pontem Siculis deseruerint. Rogerius victor hostes tamen non insequitur: sed iam voti compos ipse in castra regreditur. Vbi suos refouens, captiuos Francos quotquot hac pugna ceperat, pretio redemptos restituit. Refectis corporibus, resumptisq; viribus Rogerius rursus hostes adoriri cũ in aĩo haberet, à Friderico Rege ex insperato cum tota classe in Siciliam accersitus est. Messanam appulsus literas à Iacobo recipit, quibus vt Fridericum ad mutuum cum fratre colloquiũ induceret, monebatur. Rogerius libenti, ac ardenti aĩo causam vel ob id amplectitur, quòd iã secũ ob nõ seruatas Petro Rigibel inducias vt diximus, ad Iacobũ deficere cõstituerat. Eoq; animo Fridericum ad sermonem cum Iacobo conferendum, belloq; item abstinendum pellicere conatur, quod si negligeret, calamitates, vastationes, & atrocia ei bella in Sicilia expectanda præsagit. Fridericus inito super his cum proceribus consilio non parendum Iacobo, & si opus erit, contra eum bellum suscipiendum vno voto, Legatò corã audiente, decernit, Legatũq; cũ hoc responso ad fratrẽ remisit. Dum hæc in Sicilia agitantur, in Iscla insula Petro Saluacoxa Friderici Regis Præfecto, ex mãdato Regio à Neapolitanis, qui inde vinum extrahebant, pro quolibet dolio singulos exigente aureos: Neapolitani intolerandum id vectigal rati onerarias nouem armis, & militibus complent, ac contra Isclam mouent. Saluacoxa & ipse naues, quas habebat, Siculis militibus instruit, & eas in hostilem classem irrumpere iubet. Conserto prælio Siculi superiores, ac victores, nõ multo labore quinq; hostium nauibus, & virorum ingenti numero captis, Neapolim cæteras fugarunt, quarum Præfectos Carolus Rex, qui Neapoli tunc erat

immani

immani supplicio affecit. Post hæc Friderico Messanæ agente, Iacobus Rex per literas suas Rogeriũ Lauriã ad se euocat. Rogerius literas Regi ostẽdit, ac eundi ab eo potestatẽ flagitat: ꝓfuturã hãc suã ꝓfectionẽ sibi ad placãdũ ei Iacobũ pollicetur. Fridericus cõsilio Corradi Lãceæ petitã facultatẽ illi reditũ & officiũ spondẽti dedit. Sed cũ Rogerius priusq̃ discederet, Lauriã, Badulatũ, & alia pleraq; oppida, quę sub sua ditione ĩ Calabria tenebat, cõsensu Frederici armis, & cõmeatu ad futura, q̃ præuidebat, bella ꝓmuniret, ab iniquis cõsultoribus Friderico suggeritur, ea ratione Rogeriũ oppida corroborare, quod cũ hostibus apud Hydruntũ clàm trãsegerit. Cuius rei cũ plura afferrẽtur ĩdicia Rex ei è Calabria pòst ĩ Siciliã redeunti indignantis animum ostendit: causaq; aperta ob verba vltro, citroq; habita offensus, discessum etiam inhibet. Sed sub Manfredi Claromontani, & Vinciguerrę Palicij, quorum apud Regem plurima erat authoritas, fide tandem dimittitur. Rogerius iram vultu dissimulans Messana egreditur, ac defectionis aĩo Castrum leonis, Castellionem vulgo dictum, Francauillã, Noaram, Tripim, Acim, & pleraq; alia, quæ suæ ditionis erant, oppida, reuisens, commeatu, & præsidijs firmat. Quo cognito fideiussores ad eum veniunt, & vt Regi obediat, requirunt. Ipse siue cõmissi sceleris cõscius, siue impositi criminis non ignarus, incertum, vt erat indignãtis, ac superbi animi, ne Regem adeat, pluribus cum illis se tuetur rationibus: & demũ multa numerata pecunia mulctã, ad quã ꝓ eo, si nõ pareret, tenebãtur fideiussores, exoluit. Sed Fridericus deteriora metuẽs, vlterius Rogeriũ nõ infestat. Sed nec Rogerius Regis partibus contradicit. Inter hæc Cõstãtia Regina Friderici, & Iacobi Regũ mater, & Iolãda eorũ soror, quã Robertus dux Calabriæ Caroli Regis filius cõiugẽ deposcebat, à Iacobo Rege Pont. iussu inuitatę, impetratis à Friderico sui itineris Ducibus Ioãne Prochyta, & Rogerio Lauria, q iã indignatus à Rege discedebat, præfectisq; suorũ oppidorũ, vt Ioãni Lauriæ suo nepoti suo noĩe obedirẽt, mandauerat, Romã venere. Vbi statim celebratis nuptijs Cõstãtia in vrbe resedit. Iacobus classem cõtra Siciliã instructurus in Cataloniã reuertitur. Rogerius verò Lauria Neapolim cũ Rege Carolo petit, bellũ cõtra Fridericum paraturus, & subinde velocissima vectus triremi in Siciliam clàm ad seditiones mouendas nauigat. Cuius aduẽtu Fridericus præcognito ad Aeolias insulas illi parat insidias: in quas Rogerius incidens sola fuga euasit. Quod cum Ioannes Lauria Rogerij nepos, qui Friderico in aula assistebat, resciisset, sibi timens, insalutato Rege Messana discedens Castrum Leonis proficiscitur. Vnde exercitu instructus Mascalim oppidũ Regiũ hostiliter incẽdit, ac mox Randatiũ oppidũ disseminatis ibi tumultibus capere, sed frustra, tentauit. Fridericus re cognita Rogeriũ Lauriã publicũ hostẽ declarat, oppidula, q̃ in Sicilia ille habebat, obsidet, & ĩ primis Castrũ Leonis vnà cũ arce triplici obsidiõe cingit, & diuersis machinis oppugnat. Quod cũ nõ modò natura, sed arte quoq;, & militibus strenuis Ioãne Lauria, & Guilelmo Pallocta, Thoma Leõtino, & plerisq; alijs Rogerij vel consanguineis, vel affinibus, munitũ diu restitisset: tãdẽ cũ cõmeatus oẽs eis deficeret, & mœnia iactu lapidũ quassata corruerẽt, nec vlla de ꝓximo spes auxilij superesset, ĩ deditionẽ hac lege venit, vt incolumes oẽs cũ re familiari ĩ Calabriã regia triremi ꝑducerẽtur. Frãcauilla, & cętera Rogerij oppida exẽplo Castrileonis vltro sese dedidere. Castrũ Acis solũ ob naturalẽ munitionẽ diutissimẽ obsidionẽ ꝑtulit. Demũ à Friderico excitata ex trabibus, & tabulis iuxta Scopulũ turri, ex qua machina quadã saxa ĩ oppidanos, & iacula emittebãtur, obsessi supra modũ infestati in potestatẽ Regis deuenere. Ita Rogerius Lauria toto quẽ ĩ Sicilia habebat, principatu exuitur. Sed dum hęc in Sicilia geruntur, Rogerius cum iusto militum numero, quem à Carolo Rege impetrauerat, in Calabriam profectus partes Friderici nunc ingenio subuertere, nunc viribus superare satagit tanto studio, vt Blascum ipsum Alagonam Friderici in Calabria Vicarium, magnis pollicitationibus ad defectionem

pellicere sperauerit. Quo cognito, Fridericus Blascum in Siciliam reuocauit. Blasco Calabria discedente, Catanzarium vrbs ad Carolum defecit, arce sola pro Federico hac conditione remanente, vt si infra mensis spatium ante Catanzarium auxiliarij Frederici milites non aduentarent, in hostium manus & ipsa transiret. Arcis præfectus ne qua parte fidei suæ deesset, conditionis formulam, quàm celerrime Friderico misit. Hic confestim Blascum Alagonam Guilelmum Raymundum Montecatinum, & Guilelmum Calcerandum ducentis cum equitibus Catanzarium sub præfixo temporis spatio transmisit. Rogerius Lauria, & cum eo Petrus Ruffus Catanzarij Comes, Reforzatus Prouincialis, Malgerius Collipetra, & pleriq; alij primates Caroli Regis cum equitibus septingentis & ipsi Catanzarium conueniunt contra Blascum, & Aragonenses dimicaturi. Blascus, & Comes Squillacij cum suis è Squillacio egressi ad locum, quem incolę Xiropotamum, hoc est Siccum fluuium vocant, circiter diei constituti vespertinam horam veniunt, & explicata signa exponunt. Rogerius vbi hostes aduenisse videt, cum militum numero triplo præualeret, quasi victoriæ compos non sine gesticulatione paratam ad bellum militiam in tres acies diuidit. Quarum primam ipse, alteram Reforciatus, tertiam Gotfredus Mili ducebat. Blascus Alagona cum non haberet milites, quos in partes plures partiretur, vnica tantum acie contentus se medium præbuit, & Guilelmum Calcerandum à dextro, & Guilelmum Raymundum Montecatinum à sinistro cornu habens, Martinum de Olecta, & aliquot strenuos milites in modum cunei cum vexillis præcedere iubet. Nautis præterea, qui relicta classe conuenerant ab ea parte, qua torrens eminentiores ripas fecerat, aciei latera obseruanda, defendendaq; commisit. Ita vtrinq; dato signo pugna incipit. Rogerius à superiori parte prodiens maximo impetu bellum inchoauit, ratus se primo impetu in Siculos irrumpendo totam Blasci aciem dissipaturum. Verum cum cuneus ducem antecedens, signis oppositis fortiter obstitisset, Rogerius ab incepto hoc illusus constitit. Reforciatus viriliter subsecutus non inueniens per mediam aciem paratum quem sperabat transitum, latera Aragonensium præteriens, a nautis, qui ea obseruabant, telorum, & lapidum ictibus impetitus, pluribus suorum desideratis vix ipse euasit. Inde cum Gotfredus quoq; quasi timens bellum adijsset, acerrima inter partes pugna committitur. Rogerius multitudine militum superior, Blascus vero vnitate, ac virtute, non minor, vterq; victoriam sperabant. Diu ancipiti, & cruento Marte conflictum est, quousq; sub Rogerio saucio equus ictibus perfossus occubuit. Tunc Aragonensium triarij milites, quos ad hoc Blascus ordinauerat, strictis gladijs Iacobum de Castro Cucco, qui vexillum Rogerij tutabatur, petierunt. Is Rogerio destitutus, quem pro mortuo habebat, sauciatus & ipse terga vertit, & ad suos reditum parat. Blascus his visis suos militari hortatione ad victoriam incendens tantum effecit, vt animoso militum impetu Gotfredus perterritus omnium primus bellum deseruerit, cumq; cæteri Franci subsecuti intrepidam omnes fugam consenserint. Reforciatus, & Henricus Synopolus capti sunt. Sed qui ex militibus ad Reforciati custodiam à Blasco fuerant deputati muneribus corrupti cum eo profugerunt. Reforciati filius, Vergilius Scodra, Iordanus Amathea, & plures viri Principes, qui cum Rogerio venerant, in hac pugna occubuerũt. Rogerius in brachio vulneratus ad maceriem proximæ vineæ in latebris a Petro Satallata inuẽtus, illiusq; equo inuectus, ad oppidũ Badulatũ noctu incolumis se recepit, Petri fidei, & adminiculo non ingratus. Blascus fugatis hostibus aduersperascẽte Squillaciũ cũ spolijs, captiuisq; triũphãs regreditur. Post hæc Rogerius ira ꝑcitus nõ victi, sed victoris vultũ pręferẽs apud Regẽ Carolũ Frãcos inertię, ignauięq; insimulat, qui Ducem in medio hostium ante belli discrimẽ

fugientes

fugientes reliquerant. Proinde Iacobi Regis Aragonensis auxilio, quod Romano Pontifici spoponderat, opus esse conclusit, si contra Siculos victoriam habere desiderabat. Itaq; suasu Rogerij sub Rege Iacobo classis octuaginta triremium ad Siciliam inuadendam Caroli Regis, & Romani Pontificis impensa collectitio, sed electo milite conferta paratur, & ad Romana littora contendit. Fridericus Rex fama nouæ classis fraternæ audita, classem & ipse sexaginta quatuor triremium struit, electis militibus, equitibus, machinis, & omni commeatu ad bellum oportunis cōplet: Corradumq; de Aurea Genuensem virum impigrum, Regni sui Admiratum constituit, factoq; apparatu Iacobum Regem in suis littoribus inuadere decernit, Classem igitur ascendit, & ante Neapolim explicatis aquilis in conspectu Caroli Regis nauigat, ripasq; Neapolitanas perlustrat. Iacobus fratris aduentu audito illum per Legatos admonet, vt in Siciliam redeat, nec bellorum euentus incertos extra sui regni terminos exquirat. Fridericus germani, quamuis hostilia contra eum parantis, consilio in Siciliam se recipit; locaq; omnia commeatu, & præsidijs munit. Iacobus verò Roma Neapolim petit, cum Carolo Rege de bello communicat, classemq; cum Landulfo Vulcano Cardinali Romani Pōtificis Legato inscendēs in Siciliam trajcit, & ad Pactas oppidum suadente Rogerio Lauria primùm cursum dirigit. Pactenses impares viribus confestim Iacobo se subigunt. Rumor per vniuersam diffunditur Siciliam, stupent Siculi, terrentur Aragones, pauent Catalani, horrent Itali. Rident Franci nouum, & inauditum furoris impetum, fratrem Regem non sui, sed hostis causa, fratris Regis excidio totis viribus imminentem. Nec multò pòst, sub tanti furoris principio Mylatium, Noara, Monfortis, & alia quædam oppida Rogerij persuasu ad Regem Iacobum vltro defecere. Inde in Syracusarum etiā vrbis spem Iacobus adducitur, vrbem terra & mari oppugnat, ac clericos quosdam Syracusanos, qui intra vrbem erant, spe ambitionis corruptos, ad portā ad Arethusam olim ducentem, sed hodie (alia aperta) clausam, sibi prodendam, allicit. Præerat huic vrbi tum Frederici nomine Ioannes de Claromonte vir animo impiger, qui proditionis tractatu cognito clericos statim omnes in vincula coniectos confessosq; ad supplicium pertraxit. Interea Buxema, Palazolus, Sortinum, Ferula, & Bucherum oppida non longè à Syracusis mediterranea, metu belli Iacobo Regi deditionem fecerunt. Sed paucis pòst diebus Bucherum, cum ad fidem Friderici resilijsset, Comes Vrgelli cum electa militum manu à Iacobo Rege missus magna vi illud est adortus. At incolæ magno nisu saxis, durisq; silicibus oppidum acerrimè quidem defenderunt. Sed cum frustratos hostes cum omni exercitu inde abire perpulissent: metu futuræ alterius alicuius oppugnationis perculsi, vt qui nullo duce rem gerebant, noctu abeuntes oppidum deseruerunt, quod colonis prorsus vacuum remansit. Fridericus interea his cognitis ne fortè Franci, qui Syracusas adhuc obsidebant, prædæ auidi in loca propinqua excurrerent, Catanam vrbem sibi sedem belli constituit, Blasco Alagona non impigrè loca obsidioni proxima noctu, & interdiu perlustrante, ac defendente. Sub idē tēpus Ioānes Barresius nobilitate præclarus, cuius maiores, vt eius gētiles prędicāt, cū Rogerio Normanno Siciliæ Comite iam multo antè ad propulsandos ab insula Sarracenos ex Francia traiecerant, metune belli, an procliuiori in Iacobum voluntate incertum, cum oppidis Petrapretia, Naso, Rayhalmuto, Mōte Nauno, & Capite Orlandi, quæ in Sicilia ab initio ipse tenuerat, deserta Friderici fide ad Iacobum defecit, simulq; maximæ in Sicilia turbationis author extitit. Franci receptis hisce oppidis prædæ cupidi Petrampretiam contendunt, vnde proxima loca deprædarentur. Sed Blascus his cognitis priusq latius venenum serperet, in Cerratano oppido Francis parat insidias: in quas noctu imbribus, &

tonitruis ingruētibus incidētes, capti sunt Aluarus Comitis Vrgellēsis germanus frater, Berēgarius, & Raymūdus Ceprerus, cū maiori parte eorū, qui illorū signa, vel equites, vel pedites sequebātur. Quos oēs ī victoriæ signū ad Fridericū Regē, Proceres quidā sub diligēti custodia, populares verò vinctos lōgo agmine Blascus Catanam traduxit. Post hæc Pactarū vrbis incolæ ad Friderici Regis fidem reuertuntur, & arcem, quæ ciuitati supereminet, obsident. Regemq; ad expugnationē inuitant. Quocirca Fridericus eò Messanenses aliquot, sub Benecasa Eustasio, Catalanos vero sub Hugone de Empurijs, & Cataneuses plures sub Neapolione Caputo sine mora immittit. Iacobus audita Pactensium inconstantia, Ioannem Lauriam cū viginti triremibus, & cōmeatu necessario, Rogerium verò terrestri itinere cum equitibus trecentis confestim eodem destinat. Sed Aragonenses, & Siculi Rogerij aduentu cognito, omissa arcis obsidione, in vrbem se recipiunt. Ille vero cum primum Pactas venisset, arcem præsidio firmat, nihilq; moratus Syracusas recurrit. Ioannes Lauria paulo pòst cū triremiū classe & ipse Pactas veniēs postq̄ arcem cōmeatu muniuisset, cū per fretū absq; ordine, & nimis temere nauigaret, à decem & septem Frederici triremibus, dissipatis omnibus captus, cum decemet septem triremibus in manus hostium venit, & cum cæteris captiuis in arcem Mottagriffoni detrusus est. Post hæc Ganges oppidum vltro ad Iacobum Regem defecit, quod & Thomas Prochyta, Ioannes Batresius, Beltrandus Cannellus illud munientes in fide continebant. Henricus vero Vintimilius Giracij Comes, & Matthæus de Thermis Magister Iustitiarius, qui Friderici partes sequebantur, illud cum iusta militum manu duriter obsidentes, agros excurrebant, nec quicq̄ tutum hostibus relinquebant. Iacobus interea audita classis Ioannis Lauriæ clade animo fractus, præsertim quòd decem & octo milia militum postq̄ in Siciliam venerat, partim gladio, partim morbo, & egestate è suo exercitu perdidisset, consensu Legati, & omnium Procerum relicta Sicilia Neapolim classe repetit. Fridericus hoste discedente Ioannem Lauriam, & Iacobum de Rosa bello nauali captos veluti proditores capite punit, & deinde Duce Manfredo Claromontano Petrapretiam, & Gangem per deditionem accipit, Thoma Prochyta, Ioanne Barresio, & Beltrando Cannello libere Neapolim ad Iacobum remissis. Sortinum quoq;, Palazolus, Ferula, & alia oppida, à Iacobo vltro in Friderici fidem redierunt, Mylis, Monforte, & alijs quibusdam, quæ in regione Nemorum ad Iacobum defecerant, in perfidia remanentibus. Postmodum Iacobus vt Neapolim redijt, à Francis omnibus ignauiæ abiectiq; animi accusatus, quòd succumbere turpiter, q̄ germani iniurias vlcisci maluerit, nullius bene gestæ rei in Sicilia dedecus resarciendum ducens, exercitum reparat, quinquaginta & sex triremes instruit, Italos; Catalanos, & Francos lectissimos quosq; deligit, Robertum Ducem Calabriæ, & Philippum Tarenti Principem Caroli Regis filios tanq̄ rerum patrandarum futuros testes classem ascendere iubet, & in Siciliam nauigat. Fridericus his cognitis cum quadraginta triremium classe & Blasco Alagona, Hugone de Empurijs, Vinciguerra Palicio, & Gumbaldo de Intentijs, & cæteris optimatibus præcipuis nauale prælium commissurus egreditur, à quo Matthæus de Thermis cum suis triremibus ex regione Mazaræ superuenturus propediem expectabatur. Iam vtraq; classis littora capitis Orlandi, & oppidi Sancti Marci aduenerat, cum Siculi prædæ auidi Matthæo de Thermis, qui iam Cephaledis littora tetigerat non expectato, temere hostes adorti sunt. Fridericus porro ne absq; ordine dimicaret, triremē signiferā, qua ipse vehebatur, in medio, à dextris autē decē & nouē, & à sinistris viginti, triremes reliquas disponit. Raymūdus Crebellis Comes Garsiliati, Vgo de Empurijs, Comes Squillacij ordinū principes creati: vexillum verò Garsias Sancius Regis alumnus obseruandū cū triarijs militibus

tibus accepit. Inter quos cœtus Rex ipse nunc hos, nunc illos instruens insigni triremi cunctisq; præstantior videbatur. His paratis Friderici classis contra classem Regis Iacobi remigabat. Iacobus equos, & viros inualidos, qui nauali bello impedimento potius, q̃ auxilio forent, in terram exponit: milites, quos in oppidis regionis Nemorum abiens reliquerat, in naues introducit, ac cætera ad bellum pro momento necessaria congerit. Signo deinde dato prælium atrox ab ortu diei vsq; ad horam sextam varia fortuna pertractum est. Inter hæc Gumbaldus de Intentijs, qui vni dumtaxat triremi præerat, labore consumptus obijt. Cuius statim nauis ab hostibus est capta. Mandauerat Iacobus Rogerij consilio, vt triremes sex validissimæ vniuersam Siculorum classem à puppibus impugnarent. Siculi hanc belli ineuitabilem perniciem, qua acceptis à tergo improuisis vulneribus sternebãtur, cũ perferre nequirent, pedetẽtim cœperunt bello cedere: primęq; sex triremes ea causa à bello recesserũt. Fridericus Rex visa suorũ inclinatione nõ mediocriter turbatur, cumq; suos ad resistendum magnis vocibus frustra hortatus esset, siue animi, siue intolerabili æstu oppressus, quasi exanimis concidit, atq; iam iam statim moriturus censebatur. Tum Bernardus Crebellis cognito regis discrimine, remorum beneficio, regiam puppim statim extra bellum, & periculum deduxit. Quod vt Blascus de Alagona vidit, Ferrandum Peris de Arbes signiferum suum vt vexillũ implicet, iubet. At ille magno, & forti animo vir: Dij te perdant (inquit) qui cum ignominia bellum deseris, nec plura locutus, abiecta galea, tandiu caput ad propinquiorem triremis partem illisit, quousq; examinatus die altero vitam effudit. Vinciguerra Palicius postq̃ triremim suam à quatuor Rogerij triremibus non æquo marte deuictam conspexit, in scapham tum forte propinquam desiliens euasit. Alfrancus de Sancto Basilio, & plures alij proceres relicto bello Regem secuti sunt. Petrus vero Saluacoxa cum triremi sua, & Iscla Insula cui præerat, ad Regẽ Carolũ defecit. Inter hęc cũ Rex duodecim cũ triremibus Messanã versus sopitus discessisset: cædes incipit. Catalani, & Aragonẽses, qui ꝓ parte Iacobi erãt, in singulas Friderici triremes, quæ remanserant, ferocissimè irruunt, mixtam cum vulgo nobilitatem, inter eosq; Corradum Lanceam, trucidant. Vnde plures Siculorum ne in manus hostium inciderent, in mare se præcipitarunt. Rogerius Lauria Ioannis nepotis mortem vlturus triremes Messanenses omnes euertit, pluresq; nobiles, ac Fridericum Rubeum, Pyrrhonum Tubens, Ansalonum, & Raymundum de Ansalone, Iacobum Scordiam, Iacobum Capitium, pluresq; alios Principes viros Messanenses, quos viuos in triremibus reperit ad vindictam gladijs confodit. Captiui reliqui ad conspectum Iacobi longo ordine pertracti sunt. Sed nec incruenta Iacobo Regi fuit hæc victoria. Nam plures ex suis proceribus, & popularibus hoc prælio perijsse compertum est. Interea Fridericus Rex veluti à somno experrectus, & ad se reuersus vt bello ereptum se videt: Reddite (inquit) me hostibus, ne vita indecora Rex viuat. Verum proceribus ipsi fortitudinem in aduersis, & suam non sibi, sed publico commodo salutem tuendam commendantibus cum debellatæ classis reliquijs Messanæ portum petijt. Iam fama tantæ cladis Messanam ante Regis aduentum præuenerat. Quocirca Messanenses, cum Regem, quem iam interfectum verebantur, incolumẽ cõspexere, sedato dolore nihil se perdidisse testati sunt. Quin etiam lenito aliquantum luctu publico, Siculi omnes ad Regem conuenerunt, bona oĩa in reparationẽ belli, Regniq; defensionẽ offerẽtes. Rex porrò curato corpore statim per loca oĩa Præfectos decernit, vt ab incursione hostium præseruentur. Et quia Corradus Lancea hoc bello occubuerat, Vinceguerram Palicium eius loco Cancellarium substituit: Nicolaum, & Damianum illius germanos fratres Messanæ vrbi, & arci præfecit. Et deinde Ennam, vt rebus Siciliæ maturius consulere posset; profectus est. Iacobus confecto bello cum maximam suorum in victoria cladem

didicit, nihil se vicisse prætestatus, aduocato Roberto Calabriæ Duce, & Philippo Tarenti Principe, alijsq; Francis principibus, qui cum eo aderant, palàm, & publico sermone fidem se Romano Pontifici, & Carolo Regi contra Siculos pactam persoluisse, ac deinceps ad ardua Regni sui negotia auocari, nec exteris diutius bellis vexari posse asseruit. Post hæc cum Friderico facta quorundam captiuorum commutatione, quos præterea iure gentium deuinctos habebat, simul & capta oppida omnia Roberto Calabriæ Duci contulit, atq; Rogerio Lauriæ, cæterisq; viris strenuis Siciliam iam conquassatam, facile, vti ipse rebatur, subiciendam reliquit. Post hæc Neapolim ad Carolum Regē contendit, a quò indignè susceptus assumpta secum Regina Constantia consorte ob sui imprudentiam Francis minimè gratus, & ob impietatem Siculis etiam inuisus, in Cataloniam regressus est. Iacobo Rege abeunte anno sal. 1299. Robertus Dux Calabriæ cum classe in Siciliam rediens Randatium oppidum nequicq̃ obsedit, Randatiensibus ei seriò ob sistentibus. Vnde re infecta mouens, Adranum per deditionem accepit. Castrum Leonis vero, & Rocella ad Rogerium Lauriam, cui antea suberāt, reuertuntur. Robertus capto Adrano proximum Paternionis oppidum & arcem, quam Manfredus Malecta Comes Friderici Regis Camerarius tenebat, militibus cinxit. Sed Manfredus homo vecors, & ignauus nullo belli expectato periculo, altero obsidionis die non modò se dedidit: sed & vt beneficiorum à Friderico receptorum immemor, & proditor, ad hostes defecit. Subinde Rogerius Lauria cum Ioanne Callaro, Thomasio Lalia, & Ioanne Landolina Vizinensibus, qui paulo antè nauali bello capti fuerant, Vizinim oppidum clam petit. Et dum oppidani oppugnationem fortiter sustinentes, mœnia, & propugnacula parant, Ioannes Callarus muros, qua facilior erat ascēsus, subijt, & ab incolis cōseruatus, ac ī oppidū introductus cum populo egit, vt non expectato prælio ad Robertum Ducem transirēt. Bucherium quoq; oppidum vltro ad eum conuenit. Rogerius his gestis ad Ducē, à quo antè Palagoniam suum oppidulum expectabatur, redijt: iunctisq; agminibus castra contra Claromontem oppidum mouent. Oppidani quia primum mœnia egregiè tuebantur, cum deinde deditionem offerrent, inauditi debellatis muris ad vnum omnes cæduntur, eorum intestina dilacerantur, femineces exuuntur, lactentes, & paruuli saxis alliduntur, prægnantibus ex vtero fœtus eripiuntur, nec quicq̃ illis ab hostibus crudelitatis intermissum, quinimo & oppidum funditus deletum est. His gestis Catanam petentes, quam eo tempore Blascus Alagona pro Friderico tutabatur, in vineis arenarum non procul ab vrbe castrametati vrbem obsidēt: sed post triduum (vt constans fama fuit) acceptis à Vergilio de Scordia, quem Fridericus patrem patriæ appellare solebat, promissionis de prodenda eis vrbe literis, soluta obsidione ante Aydonum oppidum consilio incolarum transfugarum castra transferunt, inferiorem oppidi partem inuadunt, & populantur, mox contra eos, qui ad superiorem arcem confugerant, oppugnationē dirigunt. Præerat huic arci Iuuentus de Obiectis, qui cum eis, qui pro tuenda patria eò secesserant, strenuè partes tutabatur. Franci ad eam, quam Benenati portam vocant, magna addita materia ignem immittunt. Iuuentus inter hos motus vt nec timori, ita nec periculis occurrere ignarus, collectis hinc inde lapidibus succrescente flamma portas ab interiori parte firmauit, reliquos belli casus nox superueniens interrupit, nisi quòd ad hostes in castra redeuntes ex obsessis plures salutis, q̃ honoris cupidiores transiere: reliqui vigilantes sua mœnia defendunt. Illucescente verò cum paratam aciem dux contra oppidum dirigeret: Iuuētus ab ignobili, & inconstanti plebe ad deditionem inclinata, lacessitus; ne proditionis infamiam incurreret, cum solus patriam aduersantibus incolis defendere non posset, clam profugiens, oppidum in ciuium manibus deseruit. Ita Dux Aydono potitus est. Post hæc contra Platiam mouet. Quo cognito Guilelmus

Calcerandus

Calcerādus, & Palmerius abbas strenui Duces cū pluribus equitibus p medias hostium turmas in oppidum penetrarunt. Dux in planicie Sancti Gegorgij, Rogerius verò ad fontem iuxta oppidum castra ponunt, incolas lenitate primùm, mox minis ad cedendum hortantur. Sed cū Platienses, qui se mori potius, q̃ deditionē ignominiosam facere velle respōderant, Ducē, ea parte, vbi ædis est sacra, quā Patrem sanctum appellant, machinis, & missilibus non sine obsidentium magna strage fortiter repulissent, in castra regressi hostes, fœdè inde Paternionem rediere. Fridericus his cognitis Catanam venit: & Blascum Alagonam vrbi præficere voluit. Sed hic vt erat animo integer, & qui iam a Vergilio Scordia Duci de tradēda sibi vrbe factam promissionem sibi manifestam, Regi crediderat, suspectos præmetusē casus Præfecturam renuit. Quocirca Fridericus Hugonem de Empurijs nullius in Vergilium suspicionis præmonitum, Præfectum Catanæ constituit, excitatisq; ad fidem Catanensibus, & Vergilio, vt erat facundus, luculenter, & fraudulenter pro populo respondente, Leontinum, Syracusas, & alia præstantiora regionis Neeti, & hostibus viciniora loca petijt, quibus munitis ad Ennam reuersus est. Vergilius Scordia Friderico iter ingresso quod scelerata mente conceperat, id ad euentum perducere cupiēs, quo omne impedimentum submoueret, cum Neapolione Caputo, qui cum simultates execrabiles eo vsq; gesserat, pacem inijt, & in prodendæ vrbis societatē eū iurare coegit. Interea Fridericus cum Duce per insulam discurrente aperto campo congredi decernens Hugoni scribit, vt septingentos milites ex Catanensibus præcipuos sibi deligat. Hugo vt Regi obediret, Vergilium Scordiam de ea re consuluit, qui patrandi facinoris accepta occasione, rem ad populum in templo Diuæ Agathæ postridie referendam se censere respondit. Cuius consilio libenter Præfectus assentiens, ipse quæ ad concilium, Vergilius quæ ad facinus videbantur oportuna, parauit, noctu ad coniuratores accedens quid quisq; eo die, qua arte, quoue ordine acturus esset, eis decernit. Illucescente verò Vergilius in habitu Romanæ pacis togatus ad Hugonis ædes accedit, eumq; ad templum comitatur. Neapolio quoq; cum coniuratis eodem nō vno agmine conuenit. Concione igitur referta, edicto iam silentio, iussa Regis ab Hugone exponūtur. Vix ille dicendi finem fecerat, cum Florius popularis, & perditæ temeritatis homo, & coniuratorum vnus stricto ense pacem ingeminans, in Hugonem irruit, eius faciem pluribus ictibus ferit, quo principio coniurati inualescente pacis clamore eductis gladijs ad facinus confluentes Florium sequūtur, Hugonem capiunt, & in carcerem detrudunt, cateruatimq; per ciuitatem discurrentes pacem, quam ignorabant, occurrentes omnes conclamare compellunt. Plebs ignara patriam sub fraudulentæ pacis inuolucro prodi, sublatis vocibus & ipsa sæpius pacem repetebat, eoq; astu à coniuratis decepta est. Cumq; ad littus, quod Portum Sarracenum vocant, peruenissent, in tria nauigia parata Hugonem cum suis comitibus Vergilius ascendere, atq; in Taurominitanas oras transfretare iussit. Quo ablegato, coniurati ciuitatem sibi occupant, Hugonis spolia deprædantur, Bartholomeum de Isola, Philippum Brunum, pluresq; alios Friderici Regis ministros cum omni suppellectile vrbe liberè abire permittunt, ac tum deniq; Ducem ipsum cum Francis, qui è propinquo rei euentum præstolabantur, ad vrbem euocant. Mox igitur Robertus vt erat paratus accedit, & cum pompa ciuitatem ingressus magno cum honore suscipitur. Qui coniuratis in rei patratæ premium oppida, arcesq; multorum in feuda deposcentibus, non absq; calliditate, quæ non tenebat, vti erant, postulata concedit. Vt primum ad Siculorum aures Catanam ad manus Ducis peruenisse perlatum est: Neetum oppidum, quod Hugolinus Callarus à Friderico sacro fonte leuatus pro Rege tenebat, multa vi compulsus Duci dedidit. Buxema, Ferula, Palazolus, & Cassarus oppidula eidem adhæserunt. Regebat per ea tempora Ragusam oppidum Hēricus de Sancto Stephano

pro

pro Manfredo Claromontano illius, & plurium oppidorum Comite. Hunc Petrus Auenellus, Ioannes Pedeuillanus,& Franciscus Balena ex inopinato capiũt, pugionibus confodiunt,parataq; Caroli Regis signa super mœnibus locant, atq; celeriter aduocato Guilelmo Estendardo Regis Marescallo oppidum tradunt. Dum omnes ferme regionis Neeti ciuitates,& oppida hostibus, & intestinis bellis circumquaq; infrementibus æstuarent, Carolus, qui Neapoli adhuc erat,ne occasionem datam negligeret,regionem Mazaræ, quæ tumultuum expers tota adhuc in Frederici Regis fide perstabat, classe adoriri deliberat. Itaq; Neapoli quadraginta triremium classem optimo milite instruit,cui Philippum filium Tarenti Principem septingentis cum militibus,ac Petro Saluacoxa viro strenuo Duce,& Viceadmirato præficit,& contra Siciliam ad Lilybœum promontorium, ac Drepanum nauigare iubet. Princeps classe inuectus Lilybœum applicat,militem in terram exponit,agros omnes nulla militum vi in occursum prodeunte, populatur. Fridericus Rex de his certior factus,Guilelmo Calcerando Ennæ Præfecto in oppositum Ducis,qui non longè inde aberat,relicto,ipse peditatu, ac equitatu instructus,Lilybœum properat,Principi,& hostibus improuisus occurrit. Princeps vt exercitum contra se venientem vidit, ad Mazaræ Falconariam castrametatur,ac in tres acies exercitum diuidit, vexilla explicat, & ad imminens bellum se componit. Primam aciem, cui Brolius Bronzus eius Marescallus præerat, ad turbam peditum excipiendam locat. Secundam quia nulla Regia signa adhuc apparebant, contra signa Blasci de Alagona decernit. Tertiam Rogerio de Sancto Seuerino Comiti Marsici contra signa Ioannis Claromõtani Comitis, Vinciguerræ Palicij,Matthæi de Thermis,Bernardi Queralti,Farinati de Obertis, & Ennẽsium,qui cum Rege quasi communi marte ad hoc bellum conuenerant,commisit. Fridericus nihilo segnius vniuersum exercitum authore Blasco in tres acies & ipse diuisit.Ipse in medio,Blascum cum Almugaueris ad sinistram, cæteras vero cohortes sibi ad dexteram adesse iussit.Princeps solum Blascum cum Siculis in campum prodijsse,& ob id victoriam in manu se habere ratus,signa accelerat, impetuq; contra Blascum fertur.Rogerius quoq; in eam,contra quam deputatus erat, aciem se intulit.Princeps primùm contra totam penè Blasci aciem ita se impulit vt vexillum eius nunc huc,nunc illuc casum continuè minaretur.Sed cum illius cuneum,vti sperabat,dissipare nõ posset,ad eam partem, qua Rogerius Comes penetrauerat,se conuertit.Blascus verò nihil territus, hostes à tergo adoritur, ac tũ demum iubente Rege,quem ad pugnam Blascus euocauerat, vexillarius signa Regia explicat.Rex ipse prior è tãto agmine stimulis equũ vrget:quẽ equites,qui secum erant addicti, licet numero pauci magno animo insequuntur. Commixtæ vtrinq: acies acerrime concurrunt. Rex dum nunc ferrea claua, nunc gladio hostes passim sibi obuios impetit,deijcitq;, ipse in dextera, & in facie aliquot ictibus sauciatur. Princeps etiam quocunq; graditur,ense micat.Blascus nunc bellũ intendit,nunc ad Almugaueros rediens ad citandos equos hortatibus insistit. Almugaueri equos cõtra eos mutilis lanceis tãto nisu immisere, vt plures ex equis Regiæ partis perempti sint.Inter hos conflictus Princeps, & Martinus Peris de Ros fortè fortuna inscij in alterum concurrunt. Martinus Principem vt prosternat,claua impetit: Princeps illum per loricam hamis consertam bis inter mentũ & labium repetitis ictibus pugione percussit.Martinus acceptis vulneribus incãdescens,cum non videret, quà Principem posset vulnerare, diu perlustrans per extremam tandem cassidis oram leui vulnere in facie Principem ferit,ac subinde cõsertis brachijs cum illo humi se præcipitẽ deijcit. Princeps veritus ne ab ignobili occideretur,edita voce Principis nomen prodit. Quo audito Martinus constitit,manumq; ab ictu retrahens Blascum è propinquo cum hostibus prælianté aduocat, eiq; Principem iacere significat. Ad quem cum Blascus Dominicum

Gilium

Gilium & Arnaldum Fusterium Almugaueros in Corradini mortis vltionem tru cidandum misisset, rumore in campis exorto ducentos hostium milites, quos pro maiori parte Neapolitana miserat ciuitas, ad eminentem loci tumulū sub nouo vexillo conuenisse, ac ad bellum se parasse. Blascus non immemor pari bellandi astu Corradinū debellato Rege Carolo perijsse, nil ratus egisse, si quicq̃ vincendū superesset, cum Ioanne de Claromonte, ac plerisq;, qui aderant, intacto Principe in illos irruit. Rex casu Principis cognito, necari illum prohibuit, & depositis armis ad se adduci mandat. Adductum Petro Tusculiano, & plerisq; probatæ fidei proceribus seruandum, custodiendumq; committit. Rogerius Sanseuerinus Comes cum Principi capto nulla fugæ spes superesset, illico captiuum & ipse se præbuit. Vrolius verò Principis Marescallus in suorū strage pluribus vulneribus cōfossus est inuentus. Milites ducenti, quorum suprà meminimus, non expectatis vulneribus fugientes comprehensi sunt. In quorum numero Petrus Saluacoxa inuentus cum mille vncias pro sui redemptione frustra polliceretur, à Giletto viro magnanimo in sarcasmo illusus, in proditionis belliq; pœnam iugulatus est. Atq; ita Fridericus victor, hostium spolia militibus distribuit. Princeps ad arcem Cephaledi seruandus abducitur. Rogerius Sanseuerinus Comes ad Erycis arcem, Bartholomeus, & Sergius Siginulphus Comes, cæteriq; Proceres ad alias Siciliæ munitissimas arces in compedibus sunt transmissi. Qui verò in classe Principis remanserunt, prospecto eminus totius belli exitu, assumptisq; noctu ijs, qui manus Siculorum euaserāt, Neapolim contendentes infœlicem Carolo belli euētum retulerunt. Dum hæc ad Falconaram Mazaræ geruntur, Dux Calabriæ qui Catanæ residebat, cum Philippum fratrem classe ad Lilybœum appulisse cognouit, calamitatis nescius Ludouicum Ducis Sueuiæ fratrem, Rogerium Lauriam, Thomasium Sanseuerinum Rogerij Comitis patrem, Gualterium Brehennæ Comitem, Arianæ Comitem, Hugonē de Balso, aliosq; Proceres, ac milites strenuos Cardinalis Parmensis Pontificis Legati, qui cum Duce erat, cæterorumq;, qui aderant cōsilio, in comitatum suum adsciscens, in occursum Principis, vt vires viribus iūgeret, ire parat. Sed vix discesserāt, cū accepto infœlicis pugnę nūtio Catanā reuocati sunt. Fridericus verò parta victoria loca regionis Mazaræ postq̃ muniuit, ad Ennam se retulit. Interea Rogerius Lauria Neapolim ad Carolum Regem pro bello resumendo petiturus, Ducē vt nullo pacto se absente in bellū descēdat, inhibet, ne fortè fraude circumuentus interciperetur. Erat inter Friderici familiares Montanerius Sosa, qui in Gallani oppidi arce, cui ipse præerat, Carolū Marolettum Francum genere virum nobilem ex ijs, qui cum Principe apud Falconaram succubuerant, captiuum habebat. Hunc ille subornatis verbis quæ cū Blasco Alagona composuerat, eò perduxit, vt literas ad Ducem Catanam daret, quibus à Montanerio arcem Gallani munitissimam, & inexpugnabilem ei citra bellum traditum iri significabat. Dux literarum fide cum Legato & Proceribus consilio, discussa, ne forte fraus aliqua scriptis subesset, memor monitorum Rogerij Lauriæ ipsum Montanerium Catanam ad se mitti, quò res accuratius transigatur rescribit. Montanerius nepotem suum virum & fraude & astu non imparem Catanam remittit. Cuius verbis Dux allectus Gualterium Breennæ Comitem, Gotfredum Mili, Iacobum Bruxonum, Ioannem Ianuillam, Oliuerium Blinzonum, Robertum Cornaium, Ioannem Trulardum, Gualterium Noc, & Thomam Prochytam Gallani antea Dominum, aliosq; optimates cum electis militibus sub dicti nepotis ductu ad facinus patrandum expedit. Quæ cum per Montanerij nuntios Blascus cognouisset, confestim cum Guilelmo Calcerando militem colligit, exercitum struit, ac in latebris Francis transituris insidias ponit. Iam Franci ad locum ferme aduenerant, quibus nepos: ne forte (inquit) subitus vester aduentus exitio sit Montanerio, aduentum vestrum illi vt prænuntiem est necesse,

dimissusq;

dimissusq; Blasco hostis aduentum insinuat. Blascus indecorum sibi per insidias vincere ratus, exorto sole signa mouet. Franci viso Blasco & ipsi aciem parant. At ille qua parte solis radij micaturi erant, exercitum dirigit: nec bellum intulit, sed dispositis hinc inde in sepis modum Almugaueris, alijsq; peditibus, temerarios Gallorum ausus, quos iam prænouerat, expectauit. Franci eminétem locum vnde tutius fuerant conflicturi, deserentes, cursu præcipiti signo dato in Siculos irrumpunt. Siculi pedites in equites Francos intenti, missilibus magnam illorum stragem edunt, equis vulneribus in ferociam actis sessores interram prosternétibus. Sed & lapidibus quoq; a Siculis proiectis magna Francorum occisio contigit. Vnde Franci vndiq; circunsepti cum ad victoriæ spem nulla eis virtus prodesset, ad mortis vltionem pugnare incipiunt. Strictis igitur pugionibus cum Siculis vltro se iungunt, vexillum Gulelmi Calcerādi quod prius eis occurrerat, impetu prosternunt. Sed cum Siculi omnes sub Blasci vexillum conuenissent, in Frācos se dirigunt, atq; eos summis viribus superant, eorū equos cędunt, sessores deturbant, atq; ita Francorū virtus demū cedit. Solus Breennæ Comes cum paucis in saxum immobilem ascendit, ne in plebeias manus incideret. Vnde gladium, quo vitam tuebatur, Blasco in signum deditionis transmisit. Signifer verò eius saucius cum per inimicas acies ante obitum vexillum Comiti reddere conaretur, vt à Siculis circundatum illum vidit, euaginato ense in hostes irruens, fortiter occubuit. Blascus potitus victoria Meneum petijt, in cuius arce Comitem Brennæ carceri addixit. Montanerius voti compos occisos Gallos vendere studuit, quos sua calliditate viuentes paulo antè deceperat. Coxit nanq; gentilium more eorum cadauera, quorum reliquias agnati pretio postmodum redemerunt. Carolus Marolettus qui in arce Gallani detinebatur, tantæ cladis se authorem censens, ad parietem proximum caput illisit, & deinde omni cibo abstinens inedia vitam finiuit. Fama huius belli per Siciliam diffusa Francorum studiosis terrorem, Friderici verò gaudium animosq; addidit. Interea Rogerius Lauria quadringentos milites Ethruscos, quibus Raynerius Bōdelmontius vici Dominus Florentinus militia præclarus præerat, in Siciliam contra Siculos nauigio à Carolo Rege sibi attributos transuexit, atq; inde Neapolim alios milites adducturus cum festinatione perrexit. Siculi quoq; tot elati successibus classem viginti septem triremium struunt, quibus quinq; Genuensium naues in omnem fortunam vltro se addixerunt. Classem Corradus de Auria Friderici Admiratus, Ioannes de Claromonte, Palmerius abbas, Henricus de Incisa, Benecasa de Eustasio, Pelegrinus de Pactis, & pleriq; alij Siculi proceres ascendunt, ac Neapolitana littora cum hostis nullus appareret populationibus vexat. Corradus demum per Caduceatorem Rogerium Lauriam, qui classem quadraginta triremium paratam habebat, ad prælium inuitat. Rogerius, qui cunctatione contra Siculos opus esse sciebat, cum de proximo duodecim triremes alias expectaret, se non esse ad prælium paratū respondit. Recusante prælium Rogerio, Siculi ad insulas, quæ contra Neapolim obiacent, remigantes, illinc hostilem classem numero superiorem in opprobrium obsidere decernunt. Interea triremes duodecim à Rogerio expectatæ, septemq; aliç naues à Genuésibus ei missę, Neapolim adueniunt. Quibus expeditis Rogerius Siculorum classem aggredi statuit, & Neapoli Pōtiā versus, vbi classis Sicula erat, soluit. Siculi vt Rogerij classem, quæ sexaginta ferme triremibus constabat, prospexere, cum ea congrediendum dubitabant. Pleriq; absq; belli periculo, & dedecore, Siciliam repetendam esse, alij verò vel ob id, quòd Francos bis antè ad eadem littora duplicato numero superiores vicissent, pro Regis gloria dimicādum omnino esse consuluerunt. Horum igitur sententia præualuit. Proinde ad arma Siculi concurrunt, ad belli ordinem se componunt. Corradus Auria victoriam certò sperans si primo conflictu vexillum hostium obrueret, signiferam suorum triremem,

triremem, iu Rogerium Lauriam direxit. Sed Rogerius impetum contrauenientis triremis astute deflexit. Ibi tum ingenti nautarũ clamore bellum inter vtranq; classem conseritur. Triremes Genuensium, quæ Siculis se addixerant, primo prælio secesserunt. Miserabilis subinde vtrinq; fit cædes. Iamq; Siculæ triremes, quæ vigintiseptem duntaxat numero erant, a Francorum sexaginta circunseptæ, vix illarum impetum ferẽtes, cedere cœperunt. Bencasa de Eustasio raptis spolijs, & captiuis ex vna hostium triremi, quam primo congressu deuicerat, primus omniũ à pugna discessit. Quem concito remigio sex aliæ triremes sunt secutæ. Cætera Siculorum classis quanq̃ acerrimè dimicasset, vltro in manus hostium deuenit. Ioannes Claromõtanus, Palmerius Abbas, Peregrinus de Pactis, Henricus de Incisa, Rogerius de Matino cum pluribus Principibus hoc bello sunt capti. Sola triremis signifera, qua Corradus Aurea Admiratus vehebatur, bello, & strage in defessa adhuc cedere nesciens propugnabat. Quocirca Rogerius eam rostris cõplurium triremium hinc inde allidere conatur. Quibus non proficientibus, iubet illi auersam triremem adiungi, & ignem adijcere, vt quàm ferro domuisse non poterat, flammis superaret. Quo demum metu Corradus Rogerio se victum, & debellata Friderici Regis signa, dedit. Rogerius ne omnem crudelitatis materiam prorsus à se abdicare videretur, insignes balistarios Genuenses, qui tunc in signifera Siculorum triremi reperti sunt, in vltionem patratæ in suos stragis, manibus, oculisq; mulctauit, victorq; Neapolim ad Carolum Regem nauigat. Carolus horum procerum captiuorum occasione magnam oppidorum partem, quibus illi præerant, in suam fidem transituros sperans, eos nũc pollicitationibus, nunc minis ad sententiam pertrahere conatur. Sed cum frustra laboraret, quos tenaciores est expertus, in castris Neapoli custodiendos retinuit: quos verò ad flectendũ molliores existimabat, eos in Siciliam ducẽdos Rogerio tradidit. Vbi Palmerius Abbas vnus ex ijs, quos Rogerius vana spe in Siciliam transuexerat, malè curatis vulneribus in mari iuxta Catanensiũ littora interijt. Cuius inferijs hostes parẽtarunt, & in maiori ecclesia sepulturæ corpus tradiderũt. Nec multo pòst Rogerius Frãcauillę oppidum, quod à Corrado Aurea minis sibi restitui frustra postulabat. Fridericus Rex ne Corradum ea causa interfici ab hoste contingeret, illi reddidit. Interea Iacobus Matarazus, & Ioannes Henricus Assorini plebei cum ob mortem duorum militum coram Friderico Rege delati essent, ne debitam luerent pœnam, composito tractatu sub noctis silentium introductis hostibus Assorum oppidum tradiderunt. Sed non diu pòst cum resilire quærerent, à plebe tumultuãte in medio foro in frusta dissecti sunt. Sub idem ferme tempus Gulielmus oppidi Rahal Ioãnis Dominus nullius impulsu à Friderico Rege sola vesania ductus ad Ducem defecit, illiq; oppidum tradidit. Fridericus ne illud in medio Siciliæ situm circumadiacentia suo contagio labefactaret, repentina obsidione vallatum, oppugnatumq; demum in deditionem recepit. Mercenarius etiam quidam Zabe oppiduli incola, & custos, hostibus pretio patriam vendidit: à quibus ipse ea parte, qua proditioni aditum patefecerat, ob noctis tenebras incognitus nondum accepta pecunia peremptus est. In Delia quoq; oppidulo duo facinorosi homines, vnus Iob, alter verò Robertus nomine arcis Præfectum, cuius vxorem, filiamq; deperibant, interficiunt, votoq; potiti, ad hostes cum oppidulo, & arce deficiunt. Verum anteq̃ præsidio Ducis oppidum daretur, Delianus quidam proditores exosus Berengarium de Intentijs militem Friderici studiosissimum clam per posticum noctu introduxit, cuius virtute oppidum ad Fridericum resilijt, authoresq; sceleris in furcam adacti sunt. Sed cum tot sibi proditiones malè cessisse Dux comperiret, cum proceribus communicato consilio Siculos tot bellis indomitos colloquijs allicere tentauit. Assumptoq; Cardinali Legato, & Rogerio Lauria classe ad vicina littoribus oppida flectenda frustra nauigauit. Interea cum

triremis vna Rogerij Catana soluens, quæ Henricum Incisam militem Saccitanũ captiuum,& maximam pecuniæ summam portabat,ad classem properaret,anteq̃ eò remorum studijs peruenisset,ab vna Siculorum triremi,quam obuiam habuit, singulari certamine victa, & Henricus libertatem consecutus est. Deinde etiam dum Rogerius septentrionale Siciliæ latus, Dux verò meridionale percurrunt. Ille ad Thermas oppidum in classem Siculam,cui Manfredus de Claromonte, & Hugo de Empurijs præerant,incidens vix hostium manus euasit. Vnde ira percitus,quà venerat, regrediens Tauromenium inuasit,& diripuit. Sed & paulo pòst cum Dux Camerinæ littora,Rogerius verò Blori æquora sub cancri sydere perlustrant:subita tempestate ille viginti duarum, hic vero quinq; triremium horrendum naufragium fecere.Sub idem ferme tempus Petrus de Caltagirone, Gualterius Bellandus,Guido Filingerius,& Petrus Frumentinus Panormitani proceres à Francis pecunia corrupti in Regis vitam coniurarunt.Quorum facinore per Todam Formentini vxorem detecto,& à captis coniuratis per tormenta exacto,Frumentino Rex ob Todæ amorem indulsit:Petrum Caltagironum authorem sceleris capite,cæteros verò exilio tantùm mulctauit. Post hæc annonæ caritate Siciliã vexante,Dux,& Rogerius Messanam obsident, castra primum ad Roccam maiorem,subinde ad Catunam metantur,sed Blasco Alagona hinc fruges ex cõfinibus afferente,inde Rogerio Brundusio Templariorum ordinis milite cum duodecim triremibus ex regione Mazarę iussu Regis commeatum apportante,vrbs & fame, & obsidione leuata est.Quo tempore Blascus non sine Regis,& Siculorum omniũ mœrore febre correptus Messanę obijt.Quo decedente Nicolaum Palicium Messanæ,& militiæ Præfectum Fridericus instituit. Et inde Randatium versus discedens Castrũ Leonis in potestatẽ recepit. Post hæc vrgẽte fame dũ apud Syracusas in arce, quam turrim Maniacis appellant, ageret, intercedente Iolanda Ducis vxore, & Regis germana induciæ per sex mẽses pactæ sunt. Quarum fiducia Robertus Dux relictis Catanę Iolanda vxore, & Ludouico filio, quem ex ea in ea vrbe susceperat,& Guilelmo Pallocto Præfecto constituto, cũ Rogerio Lauria Neapolim ad Carolũ Regẽ profectus,gesta ei in Sicilia narrauit.Elapso deinde induciarum tempore Fridericus Rex Aydonum oppidum obsidione, & machinis expugnauit,& paulo pòst Ragusam Manfredo Claromonti suo Comiti ex Francis receptum,restituit. Vbi cum esset Rex,Riccardum Passanetum incorruptæ fidei virum, qui nullo munere à Guilelmo Pallocta sororio à Friderico abduci potuit, Garsiliati Comitatus titulo insigniuit. Interea Bonifacio Ro.ecclesiam regente maxima à Francis contra Siciliam classis instruitur, cui Carolus Regis Francorũ germanus frater præficitur, quem secuti Robertus Dux Calabriæ, Raymundus Berengarius, & pleriq; alij Franci proceres anno sal. 1302. è Neapoli soluerunt, ac Rogerij Lauriæ ductu in Siciliam ad regionem Mazaræ nauigant. Vbi authore Simone Alderisio Thermitano dolone, an metu, incertum, Thermas oppidum sine prælio capiunt.Quo cognito Fridericus sine mora Politium hostibus propinquum oppidum profectus sedem ibi delegit.Carolus Thermis egressus Caccamũ obsidet, sed à Ioanne Claromontano, quem ad illius defensionem Rex præmiserat,soluta statione fœdè repulsus discessit. Atq; inde contra Politium mouens bellum Friderico per caduceatorem indicit. Quod cum Fridericus abnueret,cõtra Corilionem proficiscitur , atq; magna vi oppidum adoritur. Sed Hugone de Empurijs,& Berengario de Intentijs,qui sub auspicijs Friderici oppidum tuebãtur,omni opera obsistentibus cum magna Francorum strage, atq; obitu etiam fratris Ducis Bramantis, quem mulier quædam è mœnibus iactu lapidis occiderat,turpiter expulsus dum contra Saccam terrestri, & maritimo exercitu mouet, Castrum ad mare de Gulfo oppidulum nullo ferè labore subigit: Saccamq; inde terra,& mari ptinacissimè obsidet.Præerat oppido Fridericus de Incisa indigena

genere,

genere,& militia insignis. Is vnà cum cæteris oppidanis toto nisu obsistebat. Quorum cognita obsidione Rex Caltabellotam properat, obsessis opitulaturus. Interea Iolanda Ducis Roberti vxor, & Friderici Regis soror, quæ inter maritũ, & germanum fratrem pacem tractabat, apud Thermas oppidum immatura, & vtriq; lachrymabili morte decessit. Sæua præterea, ac dira pestis è corrupto aere Frãcorũ equos, vniuersumq; exercitum inuasit. Fridericus Rex commodam sibi victoriæ occasionem non negligens hostibus defatigatis bellũ inferre decreuit. Ex Castro nouo igitur, alijsq; vicinis oppidis comparatis militibus ingẽtem exercitũ struit. Quo cognito Carolus Gallici exercitus ductor, attendensq; quòd vel obsidionẽ soluere, vel cum maximo suorum periculo bellum intra castra expectare sibi esset necessarium, quod vtrunq; ob agnationis iura nihil nisi miserandũ euentum portendebat, tum sibi etiam ad repetendum Constantinopolitanum Imperium tempus instare considerans, pacem inter Ducem Robertũ, Carolumq; patrẽ, & Fridericum Regẽ in prædio quodã inter Calatabellotam, & Saccam, vbi Mappalia erãt Friderico & Carolo ipso vtroq; centeno cum milite, ac Roberto Duce, Rogerio Lauria, Vinciguerra Palicio, ac cæteris vtriusq; partis proceribus conuenientibus his conditionibus firmauit, vt Fridericus Aleonoram Caroli Regis filiam vxorẽ ducat, Siciliam cum adiacentibus insulis dum viuit, possideat. Calabria omnis, Appulia, & Campania Carolo liberè cedat, restitutis hinc inde proprio Regi in vtroq; regno captis oppidis. Princeps Tarenti, & alij bello vtrinq; capti libertate donentur. Comites, Barones cæteriq; proceres, qui ad hostẽ defecerant, vt agnosceret posteritas premia, quæ debentur ijs, qui fidem suis Principibus frangere nõ verentur, rebus, ac bonis omnibus, quibus in violatis Regnis potiebantur, perpetuò priuentur. Rogerio tantùm Lauriæ castrum Acis in Sicilia, & Vinciguerræ Palicio oppidum Calannæ, Mottam mori, & Massam in littoribus Calabriæ tenere liceat. Firmata his fœderibus pace, publico metu soluti Carolus, & Robertus Dux cum omnibus Francis classem ingressi Sacca soluunt, & per meridionale latus Catanam petunt. Fridericus verò Calatabellotta discedẽs Suteram venit. Vnde Principem Tarenti, qui in arce captiuus detinebatur, solutum secum Leontinũ adduxit. Quo intellecto Robertus è Catana Leontinum ad Regem accessit, atq; inde Fridericus ipse Catanam iam triennio amissam petens medius inter Ducẽ, & Principem veluti triumphans introductus Catanenses defectionis, quam non sua, sed coniuratorum culpa perpetrauerant, veniam precantes facilè in gratiam recepit. Quos vt magis secum amore deuinciret, Catanæ resedit. Restitutisq; ibi hinc inde captiuis, oppidis, atq; arcibus, Rogerius Lauria cum pro Aci oppidulo Regi iuramentũ præstitisset, classe, Carolus verò cum Duce, & Principe, cæterisq; primatibus terrestri itinere Messanam petunt. Vnde cadauere Iolandæ ex Thermis oppido asportato cum Gerardo Cardinali Legato Neapolim ad Carolũ Regem proficiscuntur. Carolus Rex, & Bonifacius Romanus Pont. pacem ratam habent, atq; veris initio Carolus Aleonorã filiam Friderico spõsam Regio apparatu terrestri itinere Messanam mittit. Porrò Sicilia tot bellorum motibus libera in militum Catalanorũ, Aragonensium, Calabrorũ, & Siculorũ rapinas, & deprædationes incidit. Quos Fridericus vt insulã expurgaret, cõtra Turcas, qui Constantinopolim infestabant, auxiliares misit. Post hæc verò cũ Carolus Rex cõtra Imperatorẽ Cõstãtinopolitanũ bellũ ob ius, quod in eo imperio habebat, moueret, Ferdinandus Regis Maioricæ filius à patre Imperatori in auxiliũ cum classe instructa transmissus inter præliandum captus Neapolim in carcerẽ abducitur, ad quẽ visendũ cũ Friderici patrui noĩe Raymũdus Mõtanerius venisset, à Roberto Calabriæ Duce, qui patre Carolo Rege iã defuncto in Regno successerat, apprehẽsus, tormẽtis affectus, & longa carceris pressura cõtritus est. Sed qua causa, incertũ: licet non defuerint, qui quod tũ Neapoli à suo Rege defectionẽ clã tentauerit, detentũ

fuisse Montauerium perdiderint. Contigit præterea, vt post duodecimũ initæ inter eos pacis annũ, & sal. 1313. Henricus Sueuus septimus Romanorũ Imperator designatus Romæ diademate Imperij à Ro. Pont. de more coronaretur, ac tũ Robertũ Regẽ, quia per Ioannẽ fratrem plura Imperij oppida cũ multa strage hostiliter erepta tenuerat, cõtumacẽ, & criminis reũ, hostemq; Romani Imperij declarauit: eoq; nomine contra eũ proscriptionis publicata sententia, quoscunq; Reges, qui ei pacta sub quacunq; verborum forma & spõsiones fecissent, quouis etiã iureiurando firmatas, ab onere obligationis Imperiali authoritate absoluit, Regemq; Fridericũ præ cæteris in Admiratũ imperij electũ ad bellũ ei inferendũ, Regnumq; Neapolitanũ, quod tenebat, inuadendum excitauit. Hinc igitur antiqui, atq; obducti vulneris cicatrix inter Fridericũ, & Robertũ renouata est. Fridericus partim Montanerij iniuriã prætexens, partim vt Imperatoris mandato pareret, Messanæ ingenti, ac numerosa classe structa in Calabriã transfretat, primũq; Rhegij ciuitatem non diu obsessam primo impetu capit. Vnde Calannã oppidum in sublimi situm colle, ac Mottam mori. S. Nuciti, Scylli, & Blancaria oppida vltro non expectato belli periculo per deditionẽ accipit. Dũ hæc in Calabria geruntur, Manfredus Claromontanus Comes ab Henrico Imperatore ad Fridericũ Regem mittitur, vt suspensa Calabriæ inuasione cũ parata classe Caietã nauiget. Vnde iũctis Imperatoris viribus, & Lambi de Aurea Genuẽsis classe, Roberti Regnũ inuadere incipiat. Fridericus nuntio accepto confestim classem ascendens recto cursu Caietam cursum dirigit. Verum cum non longè à Strongile vna Aeoliarum insula iter prosequitur, Palaginus Trusellus scapha vectus cũ mœroris signis obuius Hẽricum Imperatorẽ apud Vicũ, cui Bõconuentũ nomen est, non longè à Senis morbo correptũ decessisse nuntiauit. Rex repentino hoc casu perculsus consultò Pisas, vbi partes Imperij residebant, cepto cursu cõtendit, vbi à Pisanis, & Teutonibus Regio more, sed funebri est exceptus. Sed vbi Teutones iam mœrore consternatos, & ob id ad bellum contra hostem minus aptos, Pisanos etiam labantes conspexit, ne Robertus aut corpori suo insidias, aut contra Siciliam bellum pararet, ad regnũ tuendum quàm citissimè cõuolauit. Robertus audita Imperatoris morte classem, quam in occursum Henrici parauerat, contra Siciliam dirigit. Sed ante recessum, euentus præcognoscendi cupidus dæmonem de bello cõsulit. Cui, Siciliam capies, spoliaq; ab ea referes Dæmon respondit. Hoc vaticiniũ Robertus, Proceresq; non ambiguum arbitrati læti recipiũt: eiusq; fiducia anno sal. 1314. mense Augusto Robertus Rex, Philippus Tarenti Princeps, & Raymũdus Berlengarius germani classem militibus, & omni commeatu instructam inscẽdunt, & ad littus, quod inter Hiccarim oppidulum, & Castrum ad mare de gulfo interiacet, applicant. Ibi in terram milites expositi, ac excursantes agros, Alcamẽsem mulierculam fugientem insequuntur, captamq; ad Robertum regem adducunt. Sciscitatur Rex nomen, genus, & fugę causam. Illa Siciliam sibi nomen esse, genus humile, fuga salutem sibi quæsiuisse respondit. Quo Robertus adimpletum Dæmonis verbũ, seq; ludificatũ cõtinuò cognouit. Belli tamen incepti nõ pertæsus Castrũ ad mare oppidũ obsidet, ac paucis horis Raymũdo Blãco oppidi Præfecto pecunia corrupto per deditionẽ accipit. Raymundus amisso oppido nõ ratus suũ scelus, quod clã cõmiserat, ad Regẽ penetrasse, pfricta frõte ad Fridericũ pficiscitur. Quẽ Rex cũ tribus q ei ad facinus patrãdũ cõsenserãt, capite puniuit. Robertus Castro ad mare capto, atq; munito, Drepanũ petẽs terrestri naualiq; exercitu circũsedit. Porrò Fridericus ne hostiles copię liberè p Siciliã discurrerẽt, accitis Regni proceribus, & militibus cũ Ferdinãdo Balearũ isularũ Regis filio ad Erycẽ vrbẽ festinat. Quo accessu factũ ẽ, vt Frãci neq; tutò ab obsidiõe discedere, neq; vicina littora puagare possẽt. Erat iter Frãcos Galeacius vir militia, & aĩo isignis, Is armis toto corpore micans primus oppidũ aliquot cum militibus adoriri, atq;

aggere

aggere sub mœnibus excitato consistere ausus est. Cui cum ex Drepano sex viri clypeati primo concursu in hominem tela eminus iacientes erumperent, frustratisq; iactibus, comminus hostem petere cogerentur, Galeacius claua propugnans hos sternendo, illos eijciendo tametsi ex mœnibus secũdo & tertio in eum hostes conuenissent, illæsus ipse perstitit. Quem cum viribus superare nequirent, ad insidias se conuertunt. Indignum nãq; rati tot viros vni Gallo succumbere, ferreum è muris aduncum instrumentum excogitarunt, Arrampantum a Frãcis vocatum, quod telo impositum in Galeacium incautum, turbæ sub mœnibus propellendæ intendentẽ, iniecere: quo ille implicitus demum in hostium manus venit, quem mox non viribus, sed ingenio humi prostrauerunt, & quem viuentem non poterant, proiectum diuersis vulneribus confodiunt, ac demum occidunt. Robertus Rex viri insignis cadauer multo pretio redimere conatus à Drepanitis repulsam passus est. Interea hyeme sæuiente cum Franci nullis, vel raris tugurijs defenderẽtur, imbribus madefacti, ac commeatu etiam deficiente inedia laborabant. Quo effectum est, vt in morbos varios inciderint. Fridericus hostium vires confractas conspiciens terra, & mari, vno eodemq; tempore eos inuadere decernit. Classem igitur sexaginta quinq; triremium, quam in portu Messanæ paratam habebat, Panormum venire iubet, milite complet, eiq; Ioannem Claromontanũ præficit: atq; vt Bonagiæ oram acceleret, imperat. Terrestrem quoq; exercitum per montis Erycini decliuia duxit. Robertus de Siculæ classis aduentu certior factus classem suam & ipse ad bellum parat, eiq; terrestres copias colligatis pontibus coniungit. Dum sese hoc modo ad certamen Reges accingunt, repentinus Auster Siculorum classem adoritur, quæ ad vitandum naufragium vento cedere coacta, in Panormitana littora incolumis quidem ipsa, sed a nautis commeatus defectu, tempestatisq; impatientia deseritur. Nec minus apud Erycem in castris annona defecit. Sed nihilo secius in stationibus, nauibusq; Roberti sæuitum est, plures nãq; triremes, ac Gerardus quoq; Coriliani Comes, alijq; complures Proceres, & nautarum ingens multitudo eo naufragio perierunt. Idcirco Reges necessitate compulsi quatuordecim mensium inducias firmarunt. Robertus tot malis attritus terrestri itinere Messanam, atq; inde classe, quam ex naufragio ereptã inuenit, Neapolim profectus est. Fridericus abactis hostibus ad loca rei frumentariæ minus indiga concessit. Induciarum deinde tempore elapso Castrũ ad mare de Gulfo obsidet, expugnat, ac funditus delet. Robertus horũ ignarus classem triginta duarum triremium, vt Castro ad mare succurrat, parari iubet. Cui Rogerium de Castro Cucco Præfectũ instituit. Is vero cum suscepto itinere littus inter Mylas, & Oliuerium attigisset, vbi euersum oppidum comperit, Neapolim ad Robertum Regem reuertitur. At neq; multo pòst Robertus classem eandem Thoma Marchiano Squillacij comite Admirato cõstituto cõtra Lilybœũ mittit. Thomas Marsalã oppidũ dura obsidione premit, sed Frãcisco Vintimilio Giracij Comite, & Giliberto Appello oppidũ strenuè tutantibus, Thomas fœde inde soluit, & ad littora Castri ad mare classem trãsmittit. Ipse verò terrestri exercitu Siciliã excurrit, Salemi oppidũ frustra aggreditur, agrosq; eius vastat, & incẽdit. Castrũ veteranũ quoq; oppidũ viris desertũ diripit. Mazarã postea ꝓfectus dũ peditatu, & equitatu cuncta populatur, Bartholomeus Saginulphus Comes, & Bartholomeus de Mõte aperto, qui Mazaræ præerãt, vrbe egressi cũ equitibus palantes Frãcos terga vertere cogũt. Frãci pedites varijs spolijs ditati, ne ab equitibus Mazarẽsibus, in quos inciderãt, caperentur, in manus suorũ captiuorũ se dedidere. Saccã deinde Thomas ꝓfecturus arcẽ Burgettum frustra oppugnat. His gestis Castri ad mare ripas, quò classem ꝑmiserat, petit. Vbi classem inscẽdẽs in Panormitana littora delatus milites ĩ terrã exponit, segetes, arboresq;, ac palmas ingẽtes, q̃ iuxta põtẽ Admirati erãt, succidit, incenditq;, agrosq; omnes vsq; ad Soloentum excurrens

incendio fœdat. Inde ad Messanensium littora nauigat, pari modo in agros sæuiens: nec diu moratus metu classis Siculæ, quæ cum Friderico rege Messanæ consistebat, relicta Sicilia Neapolim refugit. Post hæc anno sal. 1317. defuncto Clemente Romano Pont. Ioannes vigesimus secundus sufficitur, qui pacem inter Fridericum, & Robertum Reges his legibus proposuit, vt Fridericus Rhegium, & cætera Calabriæ oppida Henrici Imperatoris nomine occupata Pontifici restituat, & freti angustiæ Roberti, & Friderici Regnorũ sint termini. Cum his conditionibus Stephanum Episcopum Tercensem, & Petrum textorem singularis prudentiæ viros ad Fridericum Legatos misit. Paruit Fridericus Pontifici, & oppida sibi restituit. Quæ ille recepta continuò Francorum Præfectis administranda dedit. At cum pax à Pontifice per Legatos decreta differretur, Fridericus Franciscum Panormitanum Archiepiscopum, & Franciscum Vintimilium cum quinq; triremibus pro pace sibi ab eo promissa oratores mittit, qui tergiuersationibus à Pontifice, vel Robertum, vel eius nuntium ad diem præfixum expectari respondẽte, decepti, cũ nec Rex, nec quisq̃ ex eius Legatis adesset, re infectam Siciliã sunt regressi. Interea Genuæ orta inter de Aurea, & Spinulos Gibellinos vrbe expulsos, & Grimaldos, Fiscos, & Malaucellos Guelfos, qui dominabantur, seditione: Guelfi Robertum ad sua auxilia. Gibellini verò Fridericum euocarunt. Anno itaq; sal. 1320. Fridericus Rex cum quadraginta triremium classe contra Genuam soluit. Sed dum littora Calabriæ excurrit, Policastrum oppidum euertit. Deinde oppidum Vultirum non longe à Genua inuadit, ciues in eo Guelphos trucidat, ipsamq; postea Genuam adortus frustra præualentibus Guelfis oppugnat. Tandem labore attritus in Siciliam cum classe reuertitur. Vbi pecuniæ egestate coactus ad prouentus sacros manus iniecit: quo a Pontifice diris vnà cum Siculis omnibus execratus est. Qui subinde anno sal. 1321. Petrum primogenitum conuenientibus Panormi Siciliæ proceribus consortem Regni asciuit, ac diademate insigniuit. Robertus anno postmodum sal. 1325. centum & tredecim triremes præter naues onerarias parat, Ludouicum Calabriæ Ducem, quem ex Iolanda Friderici sorore susceperat, contra Panormum classi præficit. Cuius aduentu præcognito Fridericus Rex Blascum de Alagona illius superioris Blasci, qui quondam sub grauioribus periculis causam Siculorum fortiter tutatus fuerat, nepotem, Petrum Antiochiam Cancellarium, Ioannem Claromontanum Iuniorem, quem paulo ante Motycæ Comitem instituerat, & Simonẽ Valguarnerã, puresq; alios primates, ac sexcentos equites selectissimos Panormum præmisit. Erant præterea in eadem vrbe Ioannes Claromontanus senior, qui longo tempore Panormo præfuerat, Matthæus de Sclafano, Nicolaus, & Henricus de Abbate germani fratres, Ioãnes de Carauellis, alijq; Panormitani ciues, & populares animo integro, & impigro, belloq; assueti, qui omnes hostiũ aduentũ impauidis animis expectabant. Tandemq; Ludouicus, quem plurimi Neapolitani proceres sunt secuti, Panormum appellit, milites in terrã exponit, agrum Panormitanũ, & Cubã Regiũ pomarium vastat, arbores domesticas succidit, ædes sacras, quæ extra mœnia stabant, diruit, ex quarum ruinis aggeres excitauit. Deinde partem vrbis veterem, quam Cassarum appellant, magna vi adoritur, machinis omnibus, missilibus, arietibus vrbem toto triduo concutit. Ad portas etiã Thermarũ, Græcorum, Mazaræ, & Ycarinis bellatores adhibet. Cathenã præterea, quæ vrbis portum claudit magna vi infringere conatur. Ioannes Claromõtanus, ac cæteri optimates, ciuesq; inuictis animis, viribusq; obsistebant: propugnacula, mœnia, portasq; nõ modò tutabantur, & stationes seruabant, sed in hostes quoq; lapides, sagittas, ignes, & cætera bellicæ artis instrumenta viriliter eijciebant. Proinde vtrinq; efferato congressu dimicabatur, sed in vrbe bellum intestinum fames excitauit. Cui cum Ioannes de Claromonte, qui suis primum, ac deinde

vniuersis vrbis horreis apertis, frumentisq; populo famescenti moderata largitione distributis pro virili succurrisset, ipsa fortuna præsentius remedium concinnauit. Robertus nanq; Rex obsidionem in longum pertrahi animaduertens, veritus ne filio,& classi sinistri aliquid euentus accideret, per literas soluere stationes, Siciliamq; inde populari,& incendi iubet. Dux patris iussa, licet ægrè exequitur, obsidionem soluit, Siciliam excurrit, per segetes, agros, vineta, à regione Mazaræ ad Syracusas, & Messanam vsq; flammis, ferroq; crudeliter grassatur, ac inde Neapolim reuertitur. Sed non diu Sicilia quieuit. Siquidem anno salutis. 1326. Robertus Rex Beltrandum de Blasco Montis Canosi Comitem, & eius sororium cum classe octuaginta triremium cōtra insulam rursus mittit, ad promōtoriū Soloanti ille applicat, Thermas oppidū petit, suburbium populatur,& exurit. Inde Messanam nauigat, quam prætergressus Acim oppidum capit, incēdit,& in cinerem vertit. Inde Thermas eodem cursu regressus milite in terram exposito Ciminnā.6.p.m. à mari distās oppidū tēdit, inuadit, diripit,& igne vastat. Panormitanis postea agris leuia damna inferens Neapolim ad Robertū Regē recurrit. Anno deinde sal. 1327. cum Robertus animo firmatum haberet singulis annis circa messis tempora Siculorum agros flammis exurere, vt rei frumentariæ cladibus attriti ad deditionem vltro Siculi compellerentur. Rogerium Sanguinetum Coriliani Comitem cum classe ad comburendæ Siciliæ arua transmisit, & post cum Barbauayram Genuensem cum triremibus decem & nouem. Huius aduentus cū circa oppidū Augustā percrebuisset, Blascus Alagona, qui Catanæ præerat, Augustam petijt, noctuq; ad locum latebrosum, quo ad mare ex oppido hostis trāsiturus erat, in insidijs delituit. Igitur dum ille cum nautis ad mare contendit, Blascus cum militibus è latebris egressus, reditu hostibus præcluso eos fugam potius, q̄ arma parantes adoritur. Vbi inter nautas,& milites bello inæquali conserto plurimi Genuenses trucidantur: Barbauayra multis vulneribus confossus capitur, & duro carceri mancipatur, classis verò inordinato remige paucis militibus,& sine Duce Neapolim ad suos euasit. Post hæc anno salutis. 1328. Fridericus Rex Ludouico Duci Bauariæ, qui Romanorum Imperator electus contra Fridericum Ducem Austriæ coelectum Imperatorem competitionis nomine sæuissimum bellum gerebat, adhæsit. Cui cum Imperator abrogato Ioanne vigesimo secundo Romano Pontifice, Nicolaum Franciscanum, quem ecclesiæ Romanæ suffecerat, adorandum proponeret, Fridericus ab Ioanne tametsi Roberti studiosissimo sibiq; infensissimo nunq̄ abhorruit sed libere imperatori rescripsit, se cum eo in temporalibus,& non in spiritualibus fœdus inijsse. Subinde Fridericus iussu eiusdem Imperatoris cum quadraginta triremibus paratis, quibus Genuensium triginta triremes sunt additæ, contra Robertum Regem Petrum filium confestim misit. Quem Ioannes de Claromonte, Blascus de Alagona, Matthæus Palicius, Rogerius Passanetus, Matthæus de Sclafano, Petrus Lancea, Russus Rubeus cum nōnullis alijs Siciliæ primoribus sunt secuti. Petrus Igitur littora primùm Caietana,& Isclæ insulæ attingēs cuncta incendio absumit, oppidum deinde Asturum oppugnatū ad deditionem compulit, ac demum in Corradini vltionem igne perdidit, Nactunū quoq; oppidū, quod ab eius domina viro orbata vicino Asturæ metu perculsa acceptum Petrus, sub eius tutela reliquerat, Genuēses præfecti humanitatem Petri irridētes, cum triremibus triginta adorti ad fundamenta vsq; concremarunt. Dum hæc geruntur: nuntius repente Petro aduenit, Ludouicum Roma egressum Cornetum petijsse, vrbemq; Romam Imperatori Friderico coelecto cessisse. Petrus, qui consulto Ludouicum adire decreuerat, vi tempestatis coactus ad Herculis portum aliquandiu constitit, atq; ibi ne stationem in otio haberet, non longè a portu Vrbitellum lacu circumseptum oppidum, scaphis è littore ad lacum vsq; in humeros

apportatis, quibus ad mœnia traiecit, magna vi aggreditur, oppugnat, ac ignem in portas oppidi immittit, oppidanisq; contrà se opponentibus quidem, & Siculos è muris eijcere, ignesq; extinguere frustra conantibus, quà turma bellatorũ, & nautarum foris præualebat, vi missilium, machinarumq; capit, populatur, & flãmis incendit. Contra insulam postea, & arcem Telamonis Petrus profectus non minus sæuijt. Post hæc anno sal. 1329. Friderici imperio. 4. Cal. Iulij. Aetna Siciliæ mons mire conflagrauit. Subinde anno sal. 1333. Ioannes, & Blascus filij Galeotti Floriaci Franci arcem Castri ad mare Panormi Roberto Regi prodere statuunt, pacta cum Rege mercede, & duabus triremibus ad id clam ab eo missis. Erat etenim alter eorum ob commissum crimen in ea arce carceri addictus, quo cum alter frequenter uisendi fratris prætextu conueniret, ex ijs, qui stipendio ducti arcem custodiebant, cõiurationis socios plures conciliauit. Cum quibus ob seruata oportunitate Præfectum noctu nulla suspicione præcautum, illiusq; comitem interficiunt. Cuius facti mox ex arcis muro per faces dato signo, triremes Roberti duæ, quæ ad montis Peregrini littora aduenerant, statim adsunt, milites, & ad bellum oportuna, quæ attulerant, in arcem ingerunt, eamq; capiunt. Quo paulo pòst Robertus triremes sex alias commeatu, & militibus instructas ad munitionem trãsmisit. Quo cognito Fridericus Rex è Messana statim Petrum de Antiochia, & Ioannem Claromontanũ Panormum misit. Qui machinis, & missilibus arcem aggressi muris euersis eo pacto arcem receperunt, vt liberè Franci cum octo triremibus, quas habebant, Neapolim reuerterentur. Sed restituta arce Franci inter abeundum littora Siciliæ meridionalia percurrentes inter Alicatam, & terram nouam milites in terram exposuerunt, & mediterranea ingressi Buteram oppidum repente adoriuntur. Quod è periculo frequens Siculorum accurrẽtium multitudo vix eripuit. Post hæc anno sal. 1334. defuncto Ioanne vigesimo secundo Romano Pont. extinctis ante obitum censuris, & diris, quibus Siciliam implicuerat, sacra omnia, ac Missæ, quibus Friderico & Siculis per multos annos fuerat interdictum, vbiq; celebrari cœperunt. Ad Benedictum Romanum Pontificem post Ioannem electum, quem ante initum Pontificatũ sui studiosum Fridericus cognouerat, oratores deinde pro pace cum Roberto componenda pluries misit. Sed Benedictus non minus, q̃ antecessores Friderici causam abhorrebat. Interea Franciscus Vintimilius Giracij Comes Constantiam Ioannis Claromontani Motycæ Comitis sororem vxorem duxit, qua ob sterilitatem repudiata, pellicem vxorem sibi adsciuit. Sed Ioannes cum iniuriã vlcisci animo statuisset, & Frãciscus apud Regem authoritate cæteros Proceres anteiret, ira percitus relicta Sicilia ad Ludouicum Imperatorem se contulit, & paulo pòst pluribus Teutonibus ab eo impetratis ad iniuriam vindicandam redijt. Sed Fridericus Rex aduocato Francisco Comite, & Ioanne Claromontano seniori Ioãnis Comitis patruo reconciliationem tractare cœpit. Ioannes verò & contra datam Regi fidem Franciscum Panormi inuadit, ac gladijs non quidem letaliter ferit. Quod cum Franciscus apud Regem questus, in eum, cuius fide protectus deambulabat, iniuriam reijceret: Fridericus clientelæ iudicio Ioannem exilio mulctat, qui cum in sua se recepisset oppida, Fridericusq; Rex contra contumacem bellum pararet, Aleonorę Reginæ, quę reditum ei pollicebatur, consilio, relictis Regi oppidis ad Ludouicum profugit. Sed cum tandem Ludouico etiam intercedente reditum in Siciliã à Rege impetrare non potuisset, desperatione ductus ad Roberti Regis stipendia defecit. Robertus huius apud Siculos fauore fretus statim classem instruit, cui Coriliani Comitem, & Ioannem ipsum præficit, ac contra Fridericum anno salutis. 1335. emittit. Siciliam aduecti milites ad Manescalcum fl. quem Magnum hodie appellant, non longe à Thermis in terram exponunt: Brucatum oppidum illi imminens tentando operam amittunt. Inde terrestri itinere magno cum exercitu

abeuntes

abeuntes regionem Mazaræ excurrunt, cunctaq; ibi hostiliter populantur. Alicatam postea Petri Lanceæ, & Martini Capicij, aliorumq; militum præsidio munitã frustra obsident, & oppugnant. Soluta obsidione Agrigentinis, & Saccitanis eorũ agrorum vastatione, incendijsq; plurima damna intulerunt. Marsalæ postea, & Drepani agros peragrantes obuia quæq; ferro & igne absumebant. Ad Panormitana demum littora venientes cum ibi sexdecim Catalanorum triremes, quibus Raymundus Peralta præerat, offendissent, seu metu perculsi, seu belli tædio affecti Panormitanis agris intactis Neapolim ad Robertum redierunt. Ioannes Claromontanus quamprimum Neapolitana littora attigit, insalutato Rege ad Ludouicum Imperatorem reuersus est. Interea Fridericus Panormi mœnia restaurat, & amplificat, Petro eius filio rem perurgente, Guilelmoq; Tagliauia, & Raynaldo Iaconia militibus operi præpositis. Saccam præterea oppidum amplificatis mœnibus in eam formam, qua est hodie, redegit. Eadem ferè tempestate in Lotophagite, Gerborum insula hodie dicta, quæ Friderici Regis imperio parebat, cum Siculi Sarracenos vectigalibus plus æquo vexantes, primorum quendam inter eos virum auri ditissimum, quo auaritiæ suæ satisfacerent, sine vlla vel indicijs declarata proditionis suspicione, falsò insimulatum morte mulctassent, Sarraceni corã Friderico Rege iniurias suas conquesti, & ab eo, quippe qui iam aulicorum rationibus circumuentus, suorum facta omnia rata, firmaq; habebat, inauditi conceptum mentis vulnus Punica fraude tantisper prætexerunt, dum Gerbos reuersi populum ad seditionem (excusso Friderici imperio) concitauerunt, ac Regi Tuneti se subigentes, Christianos, qui iam ad arcem se receperant, obsederunt. Fridericus his per certum nuntium cognitis triremes quinq;, & nauigia alia ad suorum subsidia militibus instruit, Raymundum Peraltam classi præficit, & ad insulã mittit, Raymundus cum classe ad arcem obsessam applicat, in obsidentes Sarracenos irruit, rẽ dissipat, hostes depellit, arcẽ ipse septuaginta cũ militibus ingreditur, obsessis opem fert, & animos facit. Iamq; Sarraceni metu perterriti ad Friderici fidem reuerti animo statuerant, sed mox: Martinus Coxa ex Iscla oriundus à Roberto Rege missus cum sexdecim triremibus adest: & inito cum Sarracenis fœdere arcem cum illis oppugnat, duas ex quinq; Raymundi triremibus, ac naues alias capit, sæuam Siculorum cędem facit, machinas, munitiones, & arma, quæ in triremibus captis repperit, Sarracenis in Christianorum excidium pretio vendidit. Quo facto Neapolim triremibus, spolijs, captiuisq; infando bello captis ad Robertum victor impudens redijt. Raymundus quoq; spe amissa, clàm obsessis relictis arce egreditur, & cum tribus triremibus in Siciliam reuertitur. Sarraceni ita adiuti resumptis viribus arcem magis, magisq; oppugnant, ex obsessis plures occidunt. Inter quos & Petrus cognomento Sarroca cecidit, quem Fridericus arci iam olim præfecerat. Christiani obsessi annis duobus, & mensibus sex vltra q̃ natura pati videbatur, obsidionem pertulerunt, donec tandem pluribus fame interemptis, qui superfuerant vix ossibus hærentes, arce capta in manus Sarracenorum deuenerunt. Nec multo pòst in Sicilia Fridericus Rex dum Ennam petit, in ipso itinere Ioannem filium, Marchionem Randatij, Menei Comitem Vallis Castrileonis, Francauillæ, Traynæq; Dominum, Guilelmum alium filium Caltafimi, & oppidorum vsq; ad Iulianam adiacentium Ducem, Fridericum Antiochia Petri filium nobili exortum genere, cuius patrem licet egenum, & peregrinum in Siciliam aduenientem Rex educauerat, & pluribus honoribus insigniuerat, Capitij Comitem, & Franciscum Vintimilium Giracij Comitem instituit. Ennam deinde, vbi cum summo desiderio æstiuare solebat, appulsus, sexagesimũ quintum agens annum senio, & labore confectus morbo letali corripitur. Quem vt sensit, Catanam statim lectica se apportari iussit. Sed ægritudine in itinere inualescente, vix Paternionem venit, cum ædem. D. Ioannis Hierosolymitani nõ ꝓcul

ab

ab oppido ingressus, sumptis de more sacris, anno sui regni quadragesimo, salutis verò. 1336. 12. Cal. Iulij decessit, princeps, cui & ob ingentes animi dotes, & obseruatam maximis laboribus insulam, Siculi adhuc plurimum debent. Eo ægrotante, inter Austrum, & occidentem cometa Regis obitus præsagus apparuit. Donatus quoq; Brundusius medica arte insignis Regem in templo Hierosolymitano interiturũ multo antè vaticinatus edixerat. Catanã cadauer deductum, in arce vrbis primaria, quam ab Vrsino vocant, noctu deponitur. Illucescente postea ad templum maximum. D. Agathæ sacrum, Siculorum longo ordine, regio more tumulatum, hoc disticho adhuc insignitum cernitur.

Sicaniæ populi mœrent, cœlestia gaudent
Numina, terra gemit, Rex Fredericus obit.

DE PETRO SECVNDO SICILIAE REGE. CAPVT QVARTVM.

PERACTO publici, ac Regij luctus funere, Petrus eius filius huius nominis secundus maximo omnium gaudio Siciliæ Rex salutatur. Qui suscepto statim Regno liberalitate, & humanitate Siculos ad sui amorem pellexit, vt regnum, quod pater multo labore tutatus fuerat, benignitate sibi conseruaret. Russum Rubeum Messanensem, Matthæũ Palicium, Guilelmum Raymundum Montecatinum, & Scalonum de Vbertis Comitatus titulis in eodem templo maximo Catanensi vexillum singulis Regio more tribuens insigniuit. Nec diu hæc quies Regno stetit. Nam dissidia inter Franciscum Vintimilium Giracij, & Isclæ maioris Comitem, & Matthæum Palicium, Ioannemq; Claromontanũ sub Friderico Rege cœpta, quæ illius imperio subsederant, sub nouo imperio foras erupere, adeo, vt in Francisci caput Matthæus, & Ioannes conspirantes, nihil nisi occasionem quærerent, qua hostem insidijs interciperent. Petrus Rex odiorum inter suos ignarus pro componendis Siciliæ rebus conuentum Catanæ proceribus indicit, quò ex industria à Damiano Palicio Regis Cancellario, & Matthæo Palicio Comite, Magistro Rationali germanis fratribus Regis collateralibus, Franciscus Regis nomine per literas vt coram adesset, accersitus, Catanam quidem, veritus ne illorum fraudibus, quorum exploratissimum habebat animum, se inferret, venire distulit, secreto tamen per literas Regi se purgãs ad. S. Anastasiæ arcẽ, quàm Mottã appellãt, se cõtulit: vbi aduentum eius se expectaturũ ꝓmiserat. At dũ Mottæ agit, ex aulicis Regijs pleriq; eius amici cõiurationẽ à Palicijs cũ Ioãne Claromõtano initã, paratasq; ei insidias aperiunt, & vt sibi cõsulat, monẽt. Quibus ipse auditis Mottã minimè sibi tutã sedẽ ratus, Frãciscum filium, quem Golisani Comitẽ constituerat, & ob impubertatem Siculo more Franciſchellum vocabat, periculoso morbo correptum simulat: quò se vocari paterno affectu dictitans, non expectato Regis responso Giracium cõcessit. Displicuit quidem Regi discessus iste festinus, animumq; nonnihil ab eo alienauit. Sed cum Franciscus vt Giracium appulit, Regis iram occupans, Paliciorum coniurationem in se omnem per certum nuntium illi credidisset, recepit Rex benignè iustam excusationem. Quocirca conuersus ad componendam inter eos affinitatis etiam vinculis pacem, Messanæ, vbi conuentum habiturus erat, Franciscum sua fide vt adesset, hortatur, & vt sibi fidelitatis iuramentum præberet, scripsit. Sed hic (qua ratione incertum) Messanam ire noluit. Hinc iustiorem in se Regis iram concitauit. Celebrato concilio cum Catanam Rex reuersus esset, Frãciscus

ciscus Catanam Franciſchellum filium, qui pro patre apud Regem cauſam ageret, miſit. Rex Franciſchellum ſtatim cum proceribus omnibus, qui cum eo venerant, in arce Catanenſi carceri addixit. Venerat cum Franciſchello Romoaldus Ruſſus Cephaledenſis Franciſci Comitis oeconomus. Hunc Rex Paliciorum ſuggeſtione torquet vt pertinaciæ Franciſci cauſam ab eo ediſceret. Ille Franciſcũ Comitem, & Fridericum Antiochiam Capitij Comitẽ in Regem coniuraſſe, & ad Robertum Regem defeciſſe confictam proditionis cauſam, ordinem, ac literas Roberti, & Franciſci vltro, citroq; tranſmiſſas tormentis actus patefecit. Quibus cognitis Franciſcus animo conſternitur, & veniæ deſperatione cum oppidis, Caſtro Bono, Goliſano, Gratterio, Giracio, Pollina, Monte Sancti Angeli, Maluicino, Tuſa, Caronia, Caſtellucio, Sancto Mauro, Petralia ſuperiore, Petralia inferiore, Gangio, Sperlinga, Pettineo, Bilicio, Phiſaule, & Criſtia quæ ſub ſua ditione habebat, anno ſalutis. 1337. à Petro Rege deſciuit, & ſubinde oppidum Rahal Ioannis, quod Regi parebat, auxilio, atq; tractatu vicinorum Gangenſium inuadit, ſibiq; occupat. Fridericus quoq; Antiochia, qui oppida Miſtrettam, Capitium, Serrauallem, Guzettam, Caſtrum ad mare de Gulfo, Burgettum, Caltabillottam, Calatubum ſub ſe tenebat, cognita Romoaldi confeſsione confeſtim & ipſe cum ſuis, & Margarita de Oſulo eius vxore, & Franciſco & Simone de Antiochia cõſobrinis ſuis à Rege defecit. Petrus Rex cõperto proditionis facinore, illorum repreſſurus audaciam, Franciſchello, Romoaldo, & cæteris Franciſci miniſtris ſub Rogerij Paſſaneti Comitis cuſtodia in arce Leontina relictis, Nicoſiam cum exercitu contendit. Vbi in publico procerum conuentu Franciſcum Vintimiliũ proditorem in area. D. Nicolai per Blaſcũ Alagonam Siciliæ Magiſtrum Iuſtitiarium, ac Iudices magnæ regiæ curiæ ſalutis anno. 1337. pridie Cal. Ian. perduellionis reum agit. Vbi etiam Ioannes Claromontanus Motycæ Comes per Fridericum Siciliæ Regem Petri Patrem olim damnatus recognitis a Rege illius libellis à crimine, & labe eodem die abſolutus Motycæ Comitatum, & Raguſam oppidum, & cætera, quæ antea poſsidebat, præter oppidum, & arcem Caccabi recepit. Poſtridie verò, qui ſecũdus Ianuarij dies extitit, Rex Fridericum Antiochiam, Franciſcum Antiochiam, & Manuelem, Frãciſcum, Aldoinum, Philippum, Iordanum, Fridericum, cæteroſq; Franciſci Giracij Comitis filios proſcripſit, ac proditores per ſentẽtiam in eadem area declarauit. Quibus geſtis Catanam reuerſus oppidum Calatabillottæ, Calatubum, Caſtrum ad mare de Gulfo, Burgettũm, & pleraq; alia Friderici oppida Raymundo Peralto Regis conſanguineo, Regniq; Aragonum Admirato ſub titulo Comitatus Calatabilottæ tradidit, prout eius diplomate dato Catanæ decimo Ian. die. 1337. conſtat. Subinde inſtructo exercitu contra Franciſcum Vintimilium, qui in arce Giracij ſe munierat, ex Catana ſigna mouet. Cumq; Nicoſiã veniſſet, Sperlingam petijt, paruoq; negotio eã expugnauit. Gangiũ ſequenti die, qui Ianuarij vltimus fuit, ꝓfectus per deditionẽ accepit. Cuius exẽplo Goliſanũ, & vtraq; Petralia ei ſe ſubmiſere. Giraciũ mox, vbi Frãciſcus cũ duobus filijs, & Roberto Cãpulo Meſſanenſi Cephaledenſi Epiſcopo totius proditionis authore ſe munierat, venit: Franciſcum per nuntios ad deditionem hortatur. Quam ille ea lege amplectebatur, vt Rex cum omni ſuo exercitu præter Palicios oppidum ingrederetur. Cui rei cum Rex per literas annuiſſet, Robertus Cephaledẽſis Epiſcopus cõtumelijs in Franciſcum verſus Regijs literis diſciſsis fraudem ſubeſſe, nec Regi credendum clamitat, ſed vitam armis defendendam ſuadet. His Franciſcus ſtimulis agitatus mutato conſilio ad arma ruit, oppidum, & arcẽ ad bellum parat. Quo cognito Rex oppido appropinquat, oppidani viſo Rege nomen eius inuocant, ad cuius fidem ſe paratos conclamant. Franciſcus contrà equo inſiliens, claua ferrea plebem in ſua fide continere fruſtra annitens, cum magis, magiſq; multitudinem

à ſe

à se ad Regem inclinari videt, ne a suis quidem tutus, in arcem, quam munitissimam habebat, se per viam arctam, quæ iuxta ædem. D. Iuliani est, recipere tentat. Sed cum lignorum, ac vegetum strue impeditam penetrare nequisset, quid in tãto rerum discrimine agendum sibi esset, prorsus ignarus, fugam, quam Oliuerius Bulturachius ex familiaribus vnus cõsuluerat, extra oppidum capit. Sed dum saluti studet, ab hostibus agnoscitur, quem statim Franciscus Valguarnera è Regijs militibus Catalanus genere insecutus, euadere per deuia conatum, in præceps cum equo dilapsum in loco mille passus ab oppido distanti comperit, siue (vt alij scribunt) à duobus adolescentibus militiæ rudibus, in quos inciderat, trucidatũ armis spoliauit, corpusq; eius adhuc palpitans multis ictibus pugione cõfodit, ac veluti a se captũ & occisum ad caudã equi vinctum ad Regem pro mœnibus oppidi adhuc cum exercitu herentem, detulit. Vbi humi proiectum, atq; nudum in frusta milites secant, oculos euellunt, caput, nares, manus, & pedes præcidunt, tãtaq; in mortuũ crudelitate sæuierunt, vt ne visceribus quidem pepercerint. Quorum sæuitiam abominatus Rogerius Passanetus Comes cadauer ita in frusta secatum in æde. D. Bartholomei consensu Regis tumulari curauit. Giracienses audita Comitis morte statim apertis portis Regi se dedere. Qui cum exercitu oppidum ingressus, arceq; potitus maximam auri vim ibi repertam militibus distribuit: Emanuelem Francisci filium in Menei arcem detrusit, cęteros quoq; vtriusq; sexus illius liberos in alijs Siciliæ arcibus carceri addixit, Romoaldo Cephaledẽsi Episcopo præcipuo factionis capite edomito. Rex deinde contra Mistrettam exercitum mouet. Vbi Fridericus, & Franciscus Antiochia alij perduelles se præsidijs munierant. Hi clade Francisci cognita statim ea lege Regi cesserunt, vt liberè sibi quo vellent, Sicilia abeundi facultas daretur. Qua habita, sexto id. Febru. Thermas veniunt, atq; inde sumpto nauigio Amalphiam, & mox Neapolim ad Robertum Regem se conferunt. Is Friderici aduentu mirum in modum gauisus eum excepit q̃ benignissimè, sperans hoc Duce aliquando se Sicilia potiturum. Dum huic bello fœlicibus auspicijs Petrus incumbit. 4. Februarij die ex Elisabeth Regina Catanæ Ludouicum filium suscipit, cuius gaudij testimonio Rex Catanam reuersus vrbem natalem ab hospitum, & militum in proprijs ædibus solita hospitalitate, & vectigalibus liberam fecit, prout eius diplomate dato Catanæ constat. Et Elisabeth Reginæ in dotis augmentum Comitatum Giracij contulit. Damianum Palicium regni Cancellarium, Vicariumq; instituit. Nec interea minus Fridericus Antiochia Neapoli Roberti Regis animum ad Siciliam capessendam incendere destitit. Qui statim quinquaginta triremium classem instruxit, illiq; Carolum Artum Spurium fratrem præfecit, cui Fridericum Antiochiã, Aldoynum Vintimilium Francisci Comitis filium, Comitem. S. Seuerini, Comitem Coriolani, ac ducentos alios equites cum delecta militum manu socios addidit. Neapoli igitur illi soluunt, & secũdo vento ad littus, cui Maniscalco olim, & Auricellæ, sed Rocellæ hodie corruptum est nomen, non longè à Cephaledi mense Maio applicant. Militem omnem in terram exponunt, Golisanum petunt, & paruo labore capiunt. Sequenti die Gratterium proficiscuntur. Oppidani vt Aldoynum viderunt, quem Francisco patre viuente dominum agnouerant, confestim portas oppidi aperiunt, atq; in illius fidem redeũt. Inde Brucatum veniũt, oppidum capiunt, & postremò Montem. S. Angeli etiam adipiscuntur. Captis his oppidis, & omni cõmeatu munitis, terrestriq; exercitu apud Brucatum in illius, & aliorum oppidorũ præsidium relicto, Carolus cum classe, & proceribus ad maiorem bello futuro vim contrahendam Neapolim ad Robertum redeunt. Vnde militum, armorum, & commeatus omnis magna instructi copia mense Iunio, Rege regressum vrgente in Siciliam, & circa Thermarum littora rediuere. Vbi expositis ad bellum necessarijs, oppidum obsident, oppidani aquæ inopia deuicti

octo

octo dierum inducijs impetratis elapsisq; deditionem fecerunt, arce duntaxat inuicta acerrime obsistente, quam cum aliquandiu hostes frustra oppugnassent, mense Aug. omnibus oppidi ædificijs solo æquatis obsidionem soluerunt. Erat eo tempore Thermæ oppidum exile, sed muro cinctum, quod hodie Terrã veterem appellant. Interea Matthæus, & Damianus Palicij germani fratres cum multa dignitatum insolentia Regem Petrum ad votum penè gubernarent, non modò in cæteros Proceres, sed in Ioannem quoq; Randatij Marchionem, & Ducem, Regis germanum fratrem, quem Guilelmus Frederici Regis Infans, Athenarum & Neopatriæ Dux, Calatafimi Comes, & Neeti Dominus, apud Panormum decedens, & in templo maximo tumulatus, suorum omnium iurium heredem reliquerat, odia exercere incipiunt. Hinc vt Rogerium Passanetum de medio tollerent, Regi suggerunt: quippe qui ingentem Francisci Vintimilij thesaurum, captiuorum, quos sub custodia Leontini habuerat, consilio repertum, iniusto titulo, cum ad Regem optimè attineat, possideret. Petrus eo instinctu statim per literas Passanetum ad se aduocat. Rogerius, quem hæ Paliciorum insidiæ non latebant, Regi non obtẽperauit, sed in arcem Leontinam delectis cum militibus cum insigni Regis in edito loco nihilominus erecto se recepit. Quo audito Aleonora Regis mater, quæ Catanæ tunc agebat, coactis copijs Leontinum petijt, Rogerium ab hac descitione reuocatura. Sed illo in sua pertinacia persistente Catanam est reuersa. Petrus, qui tunc Ennæ erat, de Rogerij defectione edoctus, Blascum Alagonam iusto cum exercitu contra eum mittit. Blascus Leontinum profectus cum verbis nihil proficeret, magna vi arcem aggreditur. Cui Rogerius dum strenuè obsistit, clam nuntios ad Carolum Artum Neapolitanæ classis, quæ adhuc Thermarum littora circũsistebat, Præfectũ, mittit, arcéq; illi si adsit, pollicetur. Quod vbi Blascus cognouit, machinam ex lapidibus editam arci obiecit, atq; inde Rogerium durissimè pressit. Rogerius tantæ belli moli impar, cum neq; à Carolo suppetias speraret, promissa à Blasco Rogerelli sui filij socero Regis nomine venia, restituta arce eius se manibus, fideiq; deuouit. Atq; ita cum Blasco Ennam ad Regem concedens contumaciam in Palicios sibi offensos reiecit. Petrus etsi prima fronte Blasci promissum improbasset, mox tamen considerata Blasci erga patrem suum antiqua, & inconcussa fide, Passaneto condonauit. Nec quicq̃ moratus ad recipienda oppida ab hostibus occupata se conuertit. Ingentem exercitũ comparat, eumq; sub Blasci & Petri Lanceæ præfectura contra hostes destinat. Hostes viso exercitu metu perculsi naues inscendunt, ac fœdè inde soluunt. Blascus fugatis hostibus Bruccatum, quod hostium erat præsidium, magna vi adoritur, ac tandem (Roberti militibus liberè cum duabus triremibus Neapolim dimissis) per deditionem recipit. Gratterium postea profectus obsidet. Vbi etsi Petrum Lanceam sagitta confossum amiserit, oppidum tamen non multo labore recuperauit. Golisanum quoq;, ac cætera oppida, quæ à Rege desciuerant, ordine cepit. Dum hæc in Sicilia geruntur: Fridericus Antiochia, qui cum classe Caroli ex Thermis Neapolim redierat, Robertum vrget, vt classem contra Mylas dirigat: futurum, vt eo oppido capto Messana ipsa, cui in agro Mylensi omnes opes, atq; annonæ consistunt, in potestatem veniat. Paratam igitur classem Robertus à Friderico persuasus contra Mylas mittit. Proinde hostes mense Iunio excitatis aggeribus anno salutis. 1338. oppidum obsident, atq; oppugnant. Sed incolis omni opera se defendentibus obsidio vsq; ad mensem Octobris protracta est. Tandẽ Petri Regis auxilijs destituti cogente fame Mylenses deditionem fecerunt. Quo capto, hostes vicina oppida varijs populationibus deprædabantur. Post hæc anno salutis. 1340. mense Aprili Benedictus Romanus Pontifex, vt pacem inter Robertum, & Petrum Reges iniret, Robertum Constantinopolitanum Patriarcham, & Episcopum Vasionensem Legatos ad Petrum Regem misit. Sed Legati

cum

cum tribus triremibus Messanæ portum ingressi à Messanensibus missilibus, & machinis repelluntur. Quocirca ira perciti diplomate Pontificio ad littus relicto Siciliam omnem diris execrant. Eodem ferme tempore Robertus Rex classem, cui Gotfredum Marzanum Comitem Squillacensem præfecit, contra Liparam misit. Quo cognito Petrus Rolandum Aragonium spurium fratrem cum. 23. triremibus in auxilium misit. Sed cum Liparenses suppetijs non indigerent, Rolandus Roberti classem adoritur, à qua superatus, & cum multis Proceribus captus est. Cuius cladis indignatione commotus Petrus, qui eius, ac Siculorum aliorum ignauia amissam classem arbitrabatur, Rolandum fratrem redimere noluit. Ita Rolandus carcere à Francis vexabatur. Erat eo tempore Messana mulier quædam Camiola Turringa nomine ditissima, quæ Rolandi audita calamitate visa est videre viam à fortuna sibi paratam, vt Regij sanguinis virum speraret. Itaq; missis nuntijs, & per procuratores matrimonio inter eos firmato ipsum duabus auri vnciarum milibus Camiola redemit. Reuersus Messanam Rolandus desponsationem abnegauit: vtpote sanguine Regio ortus humili ortam loco, & genere despiciens. Mulier iusto compulsa dolore Rolandum ad Tribunal conuincit. Coactus igitur in publico cōuentu totius vrbis nuptias cum ea celebraturus aduenit. At Camiola vbi honori satisfecit, in Rolandum conuersa commemoratis suis in eum meritis, illiusq; in se, quòd tam impudenter fidem violasset, ingenti ingratitudine, palàm se nuptijs tam ignaui hominis renuntiare dixit, atq; pro nuptijs Deo se dicauit. Post hæc Petrus Rex Mylas recuperare, & hostes inde pellere statuit. Coactū igitur peditum ingentem, equitum verò bis milium exercitū, cui Blascus Alagona Comes, Raymundus Peralta Comes, Henricus, & Fridericus Claromontani germani fratres, & multi alij proceres præerant, contra Mylas dirigit. Siculi ædificato iuxta mœnia vico, quem Terramnouam vocabant, vbi commodè se recipere possent, oppidum maximis animis aggrediuntur, atq; machinis, & missilibus adeo vehementer oppugnant, vt oppidani desperatis auxilijs iam tum de delenda vrbe consilium facerent. Sed dum consultant, Fridericus Antiochia, qui ferreis instrumentis cuniculos suis cum militibus fodiebat, à Siculis circumuentus occiditur. Quo cęso Franci postq̃ tribus mensibus satis strenuè restitissent, fame oppressi mense eiusdem anni Augusto oppidū Regi tradiderunt. Recuperatis Mylis, Petrus Fridericum Antiochiā consanguineum suum ad ædem sacram oppidi. S. Luciæ non longè à Mylis peracto funere tumulari iussit. Superatis hostibus, & receptis oppidis, quæ a Rege desciuerant, Matthæus, & Damianus Palicij germani fratres ad tantum superbiæ culmen sunt euecti, vt in Proceres susceptum odiū prosequentes eos vel sibi subijcere, vel perduellionis imposito crimine perdere quærerent: tantumq; effecerunt, vt nullus magistratum gerere, vel consequi posset, nisi Paliciorum studiosus: ac ne Ioanni quidem Duci Regis fratri, quem suspectum reddiderant, aditus ad Petrum pateret. Veriti itaq; Palicij ne Duce reconciliato primas partes, quas ipsi cum Rege habebant, amitterent, Ioanni, qui tum fortè ad salutandum Regem è Catana Panormum properabat, accessum interdicunt, Regis etiam nomine literis ne sub capitis mulcta Panormum veniret, publicatis. Id verò vt prætextum haberet, suggesserant Regi illum olim cum Francisco Vintimilio, & Friderico Antiochia in coniurationis partem concessisse, vt Rege mortuo ipse in Regnum vocaretur. quocirca animaduersione opus esse, ne Panormum veniens perempto fratre, ipse à Siculis Rex salutaretur. Ioannes tam dura actione cognita, Fridericum Mantuā militem ad Regem misit: per quem suam innocentiam, & Paliciorum fraudem explicaret. At cum neq; hoc modo Regis animus sedaretur: Dux optima militum Catanensium manu Panormum ad Regem per vim sibi aditum parare constituit. Vt verò e Catana Platiam venit, Palicij, quos eius aduentus non latebat, alias ei literas Regio nomine

scripserunt,

scripserunt,ne vlterius sub pœna capitis progrederetur,quod nuntios Rex ipse ei quid facto opus esset,indicaturos misisset. Postmodũ tantũ Regi persuasere,vt Panormitanũ Archiepiscopũ,& Raymundũ Peraltã Calatabelottæ Comitem , quos ipsi priuatim instruxerant,vt omnino cũ eo agerent,ne in Regis conspectũ prodiret,si salutẽ sociorũ cuperent,Rex ad Ioannem miserit. Platiam nuntij tardius ingressi cum Duce eo vespere colloqui non potuere.Raymundus,cui Paliciorũ fraudes plurimũ displicebant,noctu rusticum mẽtitus ad Ducẽ accedit , Paliciorũ cũcta aperit : Regis animũ bonum esse enarrat,& vt Panormum festinet , consulit, si his technis se eripere desideret: nec pluribus moratus ad sua Raymundus redijt. Illucescente nuntij Ducẽ adeunt,Regis nomine eum saluere iubent, & demũ quæ in mandatis habebant,exponunt,& ne Panormum accedat , Regia interdictione inhibent. At Dux Paliciorum has esse insidias, & Regẽ germanũ sibi charum semper habuisse,vt ne sua quidem erga eũ fides vel suspecta vnq̃ esse potuerit,idq; omnibus constantissimum, satis prudenter respondit: & propterea tutum sibi ad eũ accessum habere , quod si vita ab eo priuaretur,causam Deo se cõmittere. Nuncij ad Regem reuersi Ducis responsum retulerunt. Quo audito Rex,vt affectus postulabat,quasi gestiens nonnihil ridere visus est. Quod vt animaduertere Palicij,qui aderant,vix sese continebant,quin Regẽ ipsum cõuicijs aggrederẽtur. Porrò Ducem veluti contumacẽ morte plectendum apertis vocibus proclamarunt. At Rex turbato aĩo,vultuq; ad eos : si Ioannes (inquit) Dux ad nos veniet, nunquid hostis adueniet?caro etenim nostra,& frater est. Quibus dictis,& Palicijs relictis aĩo irarũ pleno,& quasi minaci aulã ingreditur. Palicij vbi silentiũ sibi impositum , & immutatũ Regis aĩum vident,iam perijsse se detecta fraude rati, consiliũ de salute ineunt. Igitur Ioannes Dux Platia discedens Panormũ venit. Cui Petrus Rex ad Admirati pontem quingentos ab vrbe passus occurrit , maximoq; fratrẽ honore excepit. Quo viso Panormitani oẽs maximam de pace inter germanos inita lætitiam concepere. Et Palicios,quorũ fraudes omnibus erant perspectissimæ, arguẽtes morte etiã dignos censent,qui inter Regẽ,& fratrẽ simultates posuerint. Palicij hinc Ducis ,& Regis irã, inde verò plebis furorem veriti statim ad Palatium, quod Sclauorũ adhuc dicitur,Palatio Regio tũ à septentrione annexũ cõfugiunt, ibiq; se muniunt. Interea Dux postq̃ à Rege ipso Paliciorum iniurias exactissimè didicit,incẽditur. Sed & plebs vt Regẽ, & Ducẽ in Palicios cõcitatos vidit , interficiẽdos eos esse per vrbẽ discurrẽs editis vocibus cõclamat. Acceptis itaq; signis Regijs furore correptus populus Paliciorũ domos aggreditur, effractisq; portis irrumpit,diripit,& Matthæum,Damianumq́;,ac cæteros Palicios ad perdendum per Palatij penetralia inquirũt. Verum Elisabeth Regina,quæ eos diligebat, cum Petro Rege,& Duce egit,ne interficerentur,sed Sicilia exularent. Atq; ita Palicij triremem Genuensem,quæ fortè in portu erat,ascendunt, atq; mense Iunio anno salutis. 1 3 4 0. Panormo soluentes Pisas nauigant. Mox Palatium ipsorum solo æquatum,bonaq; militibus à Rege distributa: oppida Scaloris , Assorũ nimirum, & Gatta , tum ea quoq; , quæ Matthæo parebant, Ioãni Duci à Rege sunt tradita: Cancellariatus munus,quod Damiani erat , in Raymundum Peraltam translatũ est. Protonotariatus officiũ , quod Scalorus Comes administrabat, Timæo, Turtureto militi concessum est. His gestis Petrus Rex Siciliam peragrare , ac oppida omnia lustrare voluit. Cumq; ad Calaxibettam oppidum , quod contra Ennam est,peruenisset,morbo correptus. 1 3 4 2. sexto idus Aug. cum sexdecim regnasset annos,Ludouico,Ioanne,& Friderico filijs relictis,& Ioanne fratre Ludouici,quẽ successorem in Regno declarauit,Baylo constituto fato est functus. Cuius corpus postmodum Panormum translatum in æde maxima conditum est.

DE LVDOVICO SICILIAE REGE.

CAPVT. QVINTVM.

PETRO defuncto Ludouicus filius annos natus quinq; & menses septem in Regno succedit, pro quo cum tantæ moli per ætatem non esset idoneus & Ioannes Dux Randatij patruus administrationi superesset, pleriq; proceres, qui Paliciorum adhuc partes sequebantur, Elisabetthæ Reginæ persuaserunt, vt Ludouicus tametsi impubes Regia corona donaretur, quippe quòd non esset tutū Principatū apud Ioannē manere, quem ipse Regio sanguine exortus ambitionis stimulis agitatus sibi aliquando posset præscribere. Horum itaq; consilio Elisabeth Regina Ludouicum anno salutis. 1342. 8. Decembris. 11. Indit. Panormi in ecclesia maiori à Siculis Regē salutatum, ab Ioanne Tolono Franciscano genere Catalano Andrauillæ Peloponnesiacæ ciuitatis Episcopo diademate more Regio perungi, & coronari fecit, Panormitano Archiepiscopo, & cæteris Siciliæ Episcopis ob Pontificis Ro. execrationes, quibus vniuersa adhuc Sicilia tenebatur, id munus exercere recusantibus. Ludouicum diademate insignitum mater Margaritæ Teutonicæ suæ affini, & Martini de. S. Stephano militis vxori educandum dedit. Interea verò cū Ludouici ætas Imperij molem non sufferret, Ioannes Dux & Petri testamento, & Procerū cōsensu Vicario noīe regnū adhuc maxima prudentia moderabatur. At cum paulo pòst Syracusis esset, in ægritudinem incidit. Erat ei Iudex assessor Ioannes Magna iureconsultus patria Messanensis Paliciorum studiosus. Qui cum Catanæ vnà cum alijs Ioannis ministris moram ageret, diuulgata Ducis valetudine, idoneam ad res nouas oportunitatem nactus, qua etiam Palicios in patriam reduceret, è vestigio noctu Catana discedens, Paternionem oppidum primùm, mox Randatium, ac demum peruagando Messanam petit. Vbi Ioannem Ducem Messanensiū hostem obijsse voce edita proclamauit. Hoc rumore Messanæ disperso, Falconus de Falconibus cum cæteris Paliciæ factionis in seditionem acti, ad domum Friderici Callari vrbis Strategi Ducis obsequentissimi irruūt, & portis effractis eum capiunt, & occidunt. Cuius loco Strategum alterum Paliciæ gentis instituunt, Subinde ciuitatem omnem excurrentes Ducis amicos compræhendunt, deprædantur, & interficiunt, Paliciorum studiosos vrbi præficiunt. Quarto deinde die Ducis aduentum metuentes, arcem. S. Saluatoris inuadunt, eaq; potiti deiectis Ludouici Regis insignibus Roberti Regis vexilla extollunt, arcem tormentis, & milite muniunt, & Præfecto Ducis submoto ex Palicijs alterum euehunt, nouos in vrbe veteribus abdicatis iudices instituūt. Ita tota ciuitas in nouo magistratu, ac nouis hisce motibus totis diebus quindecim stetit. Interea rumor per Siciliam vagatus ad Ioannem Ducem peruasit, qui vt primùm Syracusis conualuit, magno itinere Catanam venit, exercitum comparat, atq; Messanā petit, & per portā, quæ à Diuo Antonio nomen habet, nemine obsistente vrbem cum copijs ingreditur, viaq; regia, quam patria lingua magistram rugam appellant, incedens Palatium adit. Falconus, & cæteri seditiosi præcognito Ducis aduentu subita fuga in arcem D. Saluatoris ad socios sese recipiunt. Vbi iam cōplures Roberti Regis milites ab eis e Neapoli accersiti præsidio erant. Ioannes vrbe potitus, ac nonnullis è Paliciorū factione captis, iugulatisq;, subinde ad arcē. S. Saluatoris copias educit, milites in quatuor acies diuidit. Quarum vni Raymundum Vellarauthum militē præficit, alteri Frācisců Valguarnerā, tertiæ suos domesticos, quartę verò pleriq; Messanenses à mari præerant, quos Palicij infinitis prope iniurijs ante lacesserant. Proinde prima acies necessarijs cū belli instrumentis ad muros se dirigit. Quæ licet strenuè muros concuteret, a Frācis tamē, qui in arce erant, lapidibus imperiti succubuissent,

succubuissent,ni Vualguarnera cum secunda acie succurrens vim populsasset. Nec ita multo pòst Messanenses, qui à mari aciem habebant, intrepidi & ipsi arcem adoriuntur,ac magna vi muros quatiunt. At Franci,qui neq; animo, neq; viribus erant inferiores,irritos eorũ labores faciebant. Demum Ioannes Dux, & cæteri proceres naues duas,quæ in portu erant,quarum altera Genuensis, Catalana erat altera,armis,& milite cõplent,atq; arci ex ea parte pro Sambuca incũbunt. Igitur lapides,sagittasq; in Francos arcẽ egregiè tutantes immittunt. Alij muros ferreis instrumentis subruunt,pleriq; ignes portis inijciunt,magnamq; hostium stragem edunt. Falconus vbi rem suam inclinare,& se inferiorẽ cognoscit,noctu arce clam egressus,scapham,quam paratam habebat,inscendens in Calabriam traiecto freto aufugit. Siculi perfractis portis,& muris disiectis arcẽ ingrediũtur,victoriã cõclamant,hostes quotquot occurrunt, interficiunt,cuncta diripiunt. Duos Falconis filios in arce captos per ciuitatem dissitos perimunt. Capta Saluatoris arce, & superatis hostibus Ioannes Dux nihil se vicisse ratus,nisi Ioannem Magnã assessorem, seditionis authorem in manibus haberet, preconis voce per ciuitatẽ edixit,qui Ioãnẽ Magnã exhiberet,centũ florenis eũ se donaturũ. Ioãnes vbi preconio se proscriptum sensit,in arca quadam domus,in quam fugerat,se abdidit. Vbi ab ancilla cõscia proditus,& captus,per vicos ciuitatis ad equi caudam ludibriose flagris ad furcam pertractus est: cæteris coniuratis pro modo culpæ, vel morte,vel exilio, vel carcere mulctatis. Atq; inde Ioannes Dux Corradum de Aurea vrbis Strategũ instituit:atq; optimo magistratu Messanam instaurauit. Dũ hæc in Sicilia geruntur,Robertus Rex Neapoli moritur. Cui Ioãna ex Carolo tertio Roberti filio,qui patre viuente decesserat,eius neptis,Andreæ Ludouici Regis Vngariæ filio cõsobrino nupta,in Regno successit. Qua paulo post Andrea viro ob ignauiã in Auersa vrbe necato,& alteri consobrino Tarenti Principi nupta,Ludouicus Vngariæ Rex filij mortem vlturus, contra Appuliam ingressus cuncta vastabat,atq; oppida sibi occupabat. Quo Regina territa, ne hinc Siculo, inde Vngaro contrà irruente,Regnum amitteret,cum Clemente Ro. Pont. egit, vt induciæ annorum trium inter ipsam,& Siculos inirentur. Igitur Sandalus Imbriada genere nobilis,& patria Neapolitanus,& Archiepiscopus Amalphitanus nũtij à Ro. Põt. ad Ioannem Ducẽ pro inducijs firmandis mittuntur. At Dux recusata belli intermissione,vt inquieta,& plerunq; perfida,certã perpetuamq; pacẽ petijt,ad quam vt Ro. Pont. flecteret,per eosdem nuntios bona ecclesiastica, quæ hactenus occupauerat,suo iuri restituit. Quibus ita remissis officiosa legatorum relatione,atq; opera, pax demũ inter Ioannã, & Ludouicũ Regẽ,omnesq; Siciliæ proceres anno sal. 1347. pridie nonas Nouẽbris his pactis inita est. Vt Siciliæ Regnũ perpetuò apud Ludouicum esset,qui pro annuo censu ad vnciarum tria milia Romano Põtifici in festo Apostolorum Petri, & Pauli, Reginæ Ioannæ nomine pendenda teneretur. Vt idem si Regnum Neapolitanum ab hoste quandoq; inuaderetur,classem triremium quindecim ad trimestre cum soluto milite auxiliares mitteret. Ioanna verò Regina ius si quod in Sicilia, & insulis obiacentibus habebat, Ludouico in perpetuum cederet. Romanus quoq; Pontifex Siculos, & Regem à diris, & præteritorum annorum censibus absolueret, pacemq; probaret. Post hæc pestis vniuersum penè orbem, & in primis Italiam depasta Messanam quoq; primùm, & postmodum Catanam grassando peruasit. Cuius metu Ioannes Dux ad Mascalas Regium oppidum profugus in æde Diui Andreæ sacra, quam ipse erexerat, resedit, ibiq; morbo correptus paulo pòst decessit anno salutis. 1348. Aprili mense, & ad ecclesiam maiorem Catanæ eodem sarcophago, quo Fridericus Rex pater tumulatus est. Cuius mors Siculis omnibus plurimum displicuit: tum quòd prudentissimè Regnũ administrauerat, tum quòd virtutibus omnibus polleret. Ioanne mortuo, & in eius locum Blasco

Alagona Regis Baylo ſubrogato,ſedataq; peſte Ludouicus cum Eliſabeth Regina Meſſanam profectus Alagonæ ſuaſu Fridericum Ioannis filium Athenarum Ducem,& Randatij Marchionem declarauit. Eliſabeth verò, quæ Paliciorum amoré toto adhuc animo ſpirabat,vt Meſſanam venit,Piſas nuntios miſit, per quos Matthæum, & Damianum Palicios in Siciliam defuncto Duce reuocabat. Sed inter hæc Piſis Damiano extincto ſolus Matthæus duabus cum triremibus menſe Iunio Meſſanam properauit.Cui quidem Blaſcus,qui vrbem octingentis cum equitibus tutabatur, veteris ſeditionis non immemor ingreſſum prohibuit. At cum Meſſanenſes ob id tacite ſibi infenſos,& Reginæ animum ad Palicios inclinatum animaduertit,quò plebis tumultum ſedaret,ſumpto ſecum Ludouico Rege,& Regina,ac Rolando Aragonio (cuius meminimus) Meſſanæ gubernaculis relictis, Catanam petiturus Tauromenium venit. Vnde omnibus ciuitatibus ſub capitis mulcta ſcripſit,ne vel Palicios, vel eorum triremes reciperent. At cum Catanæ adhuc peſtis ſæuiret,Thomæi Turtureti clariſsimi medici conſilio Eliſabeth cum Ludouico Rege adhuc impubere ad oppidum Monté Albanú anno ſal. 1348. menſe Iulio Blaſco adhuc Catanæ agente ſeceſſerunt. Palicij Reginæ receſſu percepto,ad littus Pactarum,quod Monti Albano ſubeſt, cum triremibus nauigant.ad quos Regina,vt primum de aduentu eorum certior facta eſt , clam profecta longos inter ſe,ac clandeſtinos ſermones habuere. Vnde tandem ipſa cum Rege Meſſanam,Palicij verò Panormum cum triremibus petiere.Erant Panormi tum Héricus, & Fridercius Claromontani germani fratres Comitis Matthæi Palicij ex ſorore nepotes,qui Panormum vrbem,ac cætera circùm oppida ſuo arbitrio gubernabant. Palicij Panormum ingreſsi, Blaſcum Alagonam, & Proceres Friderici Randatij Marchionis ſtudioſos, quos communi nomine Catalanos eo tépore vocabant, in eos ſæuijſſe,enarrant,atq; vt remedium priusq̃ virus vlterius ſerperet,adhibeant,conſulunt,hortantur,& vrgent. Et ad id primum vt ciuitates in Blaſcum excitarent ſuadent.Horum igitur communi ſuggeſtione Panormus omniú prima ſeditionibus repletur , in Catalanos irruit , & quotquot obuios habet, occidit, vitamq; Claromontanis,& Palicijs editis vocibus proclamat. Vulgatis Panormi motibus vicinæ ciuitates Drepanum,Marſala,Mazara,Sacca , Agrigentú,& omnis Mazaræ regio Panormi æmulatione in eundé furorem pertrahuntur, Catalanos omnes,& eos præſertim,quos Duci Ioanni familiares cognouerát, interficiunt,bona diripiunt,ædes diruunt,& facultates Paliciorum omnes,ac oppida Ioanni Duci nuper à Rege Petro donata,Claromontanis, Palicijsq;,quibus iá ſe ſubegerant,reſtituút.Erát in oppido Terranoua pleriq; Paliciorú ſtudioſi,quibus ad defectioné oppidanos ſollicitantibus,Terranoua ſtatim & ipſa à Rege deſciſcit,Claromontaniſq; ſe ſubijcit.Narus præterea oppidú (quod à Petri Lanceæ filia dotis nomine acceptú Artalis Alagona Blaſci filius tenebat) identidé imitatur,Regé abhorret,Claromontanis,Palicijſq; ſe ſubijcit. Blaſcus qui Catanæ erat his cognitis,cómuni & improuiſo malo perculſus,confeſtim magna militú manu eò cótendit , oppidú obſidet,ac oppugnat. Sed cú oppidanis arduus oppidi ſitus faueret,agris incenſis,ac populatis ſoluta obſidione,& bobus,ac ouibus inde abactis ob ægritudiné,ī quá incidit,Catanã reuerſus eſt.Vbi reſtaurata valetudine veritus, quod futurú præuidebat,vrbé munit,cuſtodes diſponit,milites per loca diſtribuit,atq; arcé opere,ac præſidio q̃ diligétiſsimè firmat. Interea Claromótani, & Palicij,qui totá ꝓpe Mazaræ regioné ſibi occupauerát,Panormi peditú,ac equitum exercitú cóparant,Meſſaná verſus recto itinere pergunt, oppida interiacétia inuadunt.Thermas ingreſsi ſummo honore recipiútur,nec minori a Caltabuturęſibus.Politiú petentes à Vinciguerra viro Principe , eorú ſtudioſo benigne excepti,oppidanos obſiſtentes,& Regis fidé defendétes multa ſtrage affecerunt,ac magna tádé vi captá arcé muniere. Ciraciú , qđ Eliſabet Reginę ditióis erat, magno

honore

honore eos excepit, Cephaledis, deinde,& Enna vltro se eis subdidere. Nicosiā copiarū metus coegit,&Argyrā quoq; oppidā paruo labore habuere.Sed nōnihil arx victoribus obstitit.Erat etenim arcis Præfectus Ferraronus Bellus genere Catalanus,qui situ editissimo & ī totū oppidū ꝓminenti fretus hostes simul,deditiosq; oppidanos adeo lapidibus vexabat, vt relictis domibus in inferiorē partē migrare cogerentur. Tandem commeatus, & aquæ inopia victus deditionem ea lege fecit, vt Catanam cum suis libere peteret. Proinde capta, & munita arce, Gallanum, & Troynam proficiscuntur.Quibus potiti Randatium etiam adepti sunt. Quo vulgato, oppidula omnia,quæ in agro Mylensi sunt, & Mylæ etiam ipsæ, ac Nasus, Pittineus, Mistretta,quæ Blasco Alagonæ suberat, Tauromenium quoq;, Castrum Leonis, & Francauilla, ac tota ferme Sicilia præter Catanam, Acim,Paternionē,Meneū,& Platiā,quæ Regis ditionē sub Blasci tamen Alagonæ auspicijs constanter agnoscebant,ad Claromontanos & Palicios defecere. Interea cum rumor vndiq; tantæ defectionis Messanam peruenisset, Rolandus Aragonius cum Regina de rebus gerendis consilium capit, periculum imminens exponit,quid facto in tanto rerum turbine opus sit,inquirit. Regina, quæ Palicijs fauebat, contra viribus superiores non eundum censet. Rolandus ex his verbis Reginæ animum habens exploratissimum non diutius præsenti in periculo cunctandum ratus, è vestigio Messana cum suis recedens Catanam petijt.Sed & Messanenses plurimi Paliciorum osores secessum sibi vel in Calabriam, vel Catanam quęsierunt. Catalani quoq;, quorum Messanæ non parua erat multitudo, Catanam etiam se contulerunt. Quos omnes Blascus benignissimè excepit. Interea Palicij,& Claromontani cum exercitu Messanam appropinquant. Quibus Messanenses ardentissimo studio occurrentes Matthæum Comitem, cuius præcipuè erant studiosissimi,veluti Regem excipiunt. Quem & ipsa Regina vnà cum Palicijs cæteris tanto gaudio recepit, vt cum externa indicia ad sui studij explicationem nō sufficerent, per affinitatē suæ voluntatis affectū testata sit. Margaritam nanq; Teutonicam Regis & consanguineam, & nutricem, quæ Martino de Sancto Stephano olim nupserat, ei aduenienti statim vxorem dedit. Nuptię igitur publicæ celebratæ: Messana ciuitas tota in lætitiam effusa est: Matthæus ad Comitatum restituitur: Margarita Comitissa appellata: & deniq; Ludouicus Rex sub Matthæi curam redactus est. Mira profectò rerum mutatio. Matthæus hoc successu elatus, nec coaceruandarum opum negligendam occasionem ratus Messanenses properè ad concionem vocat. Regis egestatem à Blasco Alagona tot seculorum calamitatibus, per quas vectigalia Regi solui non potuerunt, vindicādam proponit.Indulgendum quidem esse Siculis, & exactionibus aliquot annis abstinendum. Sed vt præsentibus necessitatibus occurratur, a ditioribus sibi subueniendum esse. Approbant omnes vel inuiti Matthæi consilium. Soluta à diuitibus maxima Regi pecunia Matthæus fit ditissimus. Dū hæc Messanæ geruntur:Blascus Alagona Palicios contra se Catanam venturos veritus Rolandum Aragonum vrbis Præfectum constituit:atq; ad arcem, vbi Ioannis Ducis thesaurus abscōditus erat,profectus,maximā auri copiam accipit, sine mora milites cogit,exercitū cōparat,vrbē munit, excubias ponit. Interea his iā bellis indictis oppidorū inter se certamina excitantur Leontini Catanēses agros vastāt,Catanenses Leontinos è diuerso populantur. Tauromenitani ad Mascalas vsq; oppidum,quod Blasco suberat,excurrunt. Ita Sicilia armis tota concutitur. Blascus Catanam circumquaq; propugnaculis excitatis in omnem euentū,& grauiorem præsertim, quam res præsens præsagiebat, munierat. Igitur Tauromenitani, & Caltabianenses, qui impetiti semel ab excursionibus quieuerant, rursus Mascalas aggrediuntur, expugnant, diripiunt, & iniecto igne funditus delent: deinde amœnissimos Catanæ agros exurunt, villasq; eius passim

ferro,atq; incendijs fœdant. Randatienses quoq; alia parte prata omnia, ac segetes, & oppidula Catanensis nemoris deprædantur,& incendunt. Matthæus Palicius, Henricus, & Fridericus Claromontani Messanæ quinq; triremes Genuenses,quæ in portu aderant,propria impensa milite,& armis completas,contra Catanam educunt,vrbemq; aliquandiu mari frustra obsident. Regina tametsi ad Palicios inclinaret,a bellis tamen hisce intestinis inter proceres abhorrens, ad pacem tractandum adducta est. Eo itaq; nomine Blascum Alagonam ad se Tauromenium vocat. At ille insidias timens mille cum militibus eò profectus extra ciuitatem constitit,ibiq; tum pax vltro citroq; nuntijs missis, & remissis iam ad compositionem venerat: cum Franciscus Valguarnera Catalanus, exercitus Blasci Marescallus,concitatioris ingenij vir,cui nihil præter bellum placere videbatur, Rogerium Notum Reginæ nuntium facto impetu occidit. Quod illa iniquo ferens animo, atq; eò molestiori, quòd mandato Blasci factum suspicaretur, in Blascum,quē fœdifragū vocabat, debacchata Messanā pergit,triremes duas instructas Catanam mittit, atq; vrbem obsidet. Blascus re cognita nullo Taurometanis agris,quòd Regij iuris erant,illato damno statim Catanā reuertitur, eāq; primùm,mox cætera sibi subiecta oppida præsidijs munit. Erant eo tempore in Messanæ portu triremes Genuenses duæ, quas Blascus mercede conductas cum frumento,& omni commeatu Catanam misit. Porrò Regina grauissimū bellum Catanæ minata,Siculos ad Leontinum conuocat,Henricum,& Fridericum Claromontanos ad exercitum comparandum ad regionem Mazaræ citato cursu dirigit. Palicij Messanæ classem instruunt,& Leontinū milites transmittunt, ac subinde & ipsi exercitum contra Catanam mouent, castra in conspectu vrbis, vbi stagnum est maritimum, quòd mea ætate Yhalicium Sarracenicè dicitur, metantur. Atq; inde variæ Reginales copiæ agros circumquaq; hostiles adortæ populantur, armenta, frugesq; absumunt, segetes incendunt, vrbem autem, quòd mœnibus,militibus,commeatu,& rebus omnibus ad bellum oportunis esset munitissima,oppugnare non audent. Quo Regina cognito Messanæ sex alias triremes parat,eas cum Lodouico Rege inscendit,coramq; ipsa vrbi vanam aliquandiu e mari obsidionem intendit. Qua frustrata in terram descendit, atq; deinde cum vniuerso exercitu, cui Matthæus Palicius præerat, eā aggreditur. Sed Blascus minimè territus,quippe qui selectos habebat milites,non expectato hostium aduentu,Franciscum Valguarneram cum copijs obliqua via contra eos emittit. Ad verticem igitur,qui vernacule hucusq; Segium, latinè verò obsidio dicitur, Franciscus hostes adoritur. Sed illi fortiter obsistunt,nouisq; continuo auxilijs a Matthæo Palicio qui in Castris remanserat augentur. Cum totis itaq; vtrinq; viribus certaretur,nec mediocris vtrobiq; cædes facta esset,effectum tandem est, vt Catanenses multitudine equorum oppressi,Capto & occiso Guilelmo Peralta Raymundi filio Calatabellottæ Comite,& in Aede Diui Dominici tumulato, superati fuerint. Franciscus, inclinatam aciem suam videns, desertisq; militibus, fuga ad vrbem salutem sibi quærens, a plæbe, quæ cum armis in idipsum exierat, veluti rei militaris ignarus ab ingressu prohibitus est. Nicolaus Lauria, & Fridericus Mantuanus milites,qui a prælio redierant,per posticum in vrbem penetrarunt. At Blascus ipse veritus ne hostes victoriæ insolentiam in vrbis exitium prosequerentur,arce egressus quid hostes molirentur speculaturus, vbi littus arenosum percurrisset,ad palmam domesticam,quæ ibidem erat, aliquantisper constitit. Nec multo pòst Palicij victores vrbi appropinquant, quorum impetus Catanenses strenuo occursu acerrime reprimunt, Soldanus Cataldus patria Meneninus Reginalis miles captæ vrbis falsa persuasione motus, solicitato equo ad mœnia perrexit, ibiq; in hostium manus dilapsus,cum cognosceretur, captus, cæsus, in æde Diui Leonardi non longè ab vrbis portu humatus est. Blascus inde

inde resumptis animis cum suis prælio se immiscuit,& in hostes assumpta ferocia leonis instar irruit. Maxima porrò in ea pugna orta est confusio. Nam simul atq; hostes vim sentientes contra ire vehementius cœpere, ex motu tot peditum,equitumq; ingens in altum puluis euectus,& conglobatio densa inter decertantes facta impediebant,ne aut se inuicem,aut sua signa cognoscerent. Hinc Blascus promiscue & hostes,& suos interficiebat. At Paliciorum q̃ plurimi, qui in ciuitatem veluti victores perrexerant,vbi temeritate sua delusi ad castra reuertũtur, à Catanẽsibus,qui in vrbem remeabant,intercepti occubuere. Atq; ita finito certamine, quod circa decimum tertium Cal. Iunij eo anno contigisse perhibetur, in quo & Bonifacius Alfonsi Melitæ Comitis filius Blasci familiaris in potestatem hostium iure belli concessit, victoria tamen postremò apud Catanenses manente,Blascus cum suis ad vrbem reuertitur. Rumor inter præliandum exortus de Matthæo Palicio interfecto falsò proditus,ad vanam tantum Catanenses extulerat lætitiam, vt ignibus noctu per totam vrbem accensis, ridendum hosti spectaculum præberent. Qui & ipsi ne superati viderentur, triumphalibus flammis noctem celebrantes ciuitati ludibrium opposuere. At cum in dies quinquaginta duos obsidio protracta nullam victoriæ spem aliunde suppeditaret,iniecto tandem castris igne,soluta obsidione fœdè inde Leontinum retro abiere. Liberata vrbe, & duabus triremibus Genuensibus mercenarijs Genuam discedentibus,Catalanę octo ex Catalonia Catanam applicuerunt. Has igitur Blascus æqua mercede conductas, & militibus instructas contra Messanam mittit. Messanenses nihilo impigriores classis aduentu redditi,cum sex triremes paratas, instructasq; iam ante haberent, callidè duas ex eis contrà duntaxat expediunt. Quibus visis Catalani sine vlla aliarum suspicione Messanensibus cum tribus tantum triremibus sese opponunt. At pugna conserta cum iam proximi victoriæ viderentur, mox superuenientibus reliquis Messanensium triremibus quatuor,quibus optimum quenq; militem, & ad nauale bellum exercitatissimum imposuerant, Catalani inferiores numero facti & ipsi reliquas suas quinq;,quæ non longè erant,ad certamen conuocant,quibus accedentibus cruẽtum vtrinq; factum est bellum. Veruntamen cum Messanensium classi speculatoriæ plurimæ militibus instructæ è portu missæ adderentur, quæ balistis,alijsq; bellicis instrumentis Catalanos maximè lædebant, maximamq; cædem ex eis faciebant, inclinata re in Calabriam primùm salutem,postmodum in Cataloniam sibi redemere. Sub idem tempus Nicolaus Lauria, Gulielmus Montecatinus, & Gotfredus de Fimecca Catanẽses milites cũ Rhegium ad Nicolai ipsius cum Abbatis Nicolai filia nuptias nauigio traiecissent,in reditu à Constantino,& pluribus alijs Paliciorum studiosis duabus cum triremibus inuasi, omnes intercepti sunt, præter Nicolaũ,qui in mare se submersit. Cuius deinde corpus è fluctibus extractum,& per Messanæ vrbis vias ex equi cauda ad ludibrium circumquaq; protractum, ad extremum concrematum est. Gulielmus verò Montecatinus, & Gotfredus Matthæi Palicij iussu veneno in carcere sunt interfecti. Post hæc mense Aprili Catalanorum ingens manus, quibus Ioannes Aragonius Sancij Friderici Siciliæ Regis germani fratris filius præerat, Troynam oppidum, quod iam Palicijs (vt diximus) se subdiderat,noctu per insidias, atq; ex improuiso oppidanis nil tale expectantibus ingressi capiunt,& incendunt. Sed cum capto oppido sine præsidijs segnius excubias facerent,ab oppidanis portis clausis repente occupati sunt. Aragonius ipse vna cum Gallani Domino,ac quinquaginta ferme alij equites genere clari extra oppidum salutem quęsituri,cum portas reperissent clausas, per vicos cursitãtes lapidibus è fenestris à mulieribus obruti,atq; perempti sunt. Troynẽsibus trucidatorum hostium spolijs ditatis. Parta hac victoria,& Matthęo Palicio, qui per id tempus Leontini agebat per oppidanos nuntiata, Rogerius

Teutonicus,

Teutonicus, & qui partes Paliciorum sequebantur, animo elati Adranum, quod Catalanorum ditionis erat, magna vi adoriútur, ac cæso in ea oppugnatione Nicolao Aquino arcis Præfecto, oppidum simul, & arcem capiunt. Capto Adrano Franciscus Castellus cum plerisq; alijs Catanensibus Leontinum petit, patriamq; Matthæo Palicio prodere pollicetur. Suggeritq;, vt Manfredum Claromontanú, & Rogerium Teutonicum centum cum equitibus Adranum secum mittat, quibus se Catanam viris desertam tradere confideret. Igitur Manfredus Claromontanus, & Rogerius Teutonicus à Matthæo centum cum equitibus, & Lodouici Regis literis missi Adranum veniunt. Mox Paternionem petentes agros vsq; ad olíueta nemine obsistente excurrunt, & ingenti omnium rerum capta præda Adranum reuertútur. Blascus his cognitis fortissimos ex Catanensibus milites trecentos deligit, eosq; non longè a Paternione in insidijs ponit, mox villicos plures Adranum versus palantes præmittit. Manfredus, Rogerius, & Palicij per exploratores de villicorum aduentu certiores facti, paucos, atq; incautos adoriuntur. At illi vsq; ad locum insidiarum Palicijs insequentibus fugam simularunt: vbi repentè Catanenses è latebris erumpentes in hostes irruunt. Palicij ex improuiso imperiti fugam capessunt, quos Catanenses ad scalam vsq; Adrani insecuti grauissimo impetu exceptos, maxima demum strage afficiunt. In quo quinquaginta propè Palicij milites præter ingentem peditum multitudinem confossi mortem oppetiere. Franciscus Castellus cum viuus in Catanensium manus venisset, in confertа hostium multitudine meritò interfectus est. Cuius cadauer Conrado Spatafora Nicolai Lauriæ leuiro traditum, per Catanæ vrbis vias ad equi caudam maxima cum ignominia primum pertractum, deinde pyra accensa frustatim incisum, extra portam Acis, vbi. D. Pancratij est ædes, combustum est. Quo facto Blascus etsi militum Catanensium fortitudinem, atq; robur mirum in modum laudauerit, sæuitiam tamen combusti corporis perhorruit. Dum hæc apud Catanam geruntur, Rolandus Aragonius, & Ioannes Landolina cum cæteris militibus de Lãdolina, qui a Palicijs cum Neetum oppidum expugnarent, inde fuerant expulsi collecto ex vicinis oppidis milite, dum Præfecti, quem Palicij capto oppido constituerant, tum forte demortui Senatus & oppidani in æde. D. Francisci inferias agerent, Neetum pergunt, & effractis magna vi oppidi portis, nemine prohibente ingrediuntur, perq; vicos excurrentes Aragonam, & Landolinam conclamando oppidum sibi occupant. Neetini vbi captum oppidum animaduertunt, supplices & ipsi vel inuiti ad easdem acclamationes concurrunt. Atq; ita recepto munitoq; oppido Ioannes Landolina præfectus constituitur. Dum in eo turbine res Siculorum essent: Matthæus Palicius laborum pertæsus pacem cum Blasco, suadẽtibus etiam amicis, inire decernit. Itaq; Philippum Cypirò Messanensem Regiæ tum curiæ Iudicem cum pacis legibus ad Blascum Catanam misit. Interea Platienses exules cum plerisq; ciuibus Paliciorum studiosis coniurati ex improuiso Platiam oppidum capiunt. Qua causa Adamonus Capitinus oppidi Præfectus vt & tempori, & discrimini cederet, compositis sarcinulis vna cum vxore, & liberis fuga elapsus ad Calatanixettam oppidum salutem sibi quæsiuit. Seditiosi vero nouos veteribus abrogatis magistratus creant, oppidum Paliciorum imperio cessum omni parte muniunt. Quod vbi Blasco nuntiatum est: etsi minus grauatè tulisset, nec deessent, qui proditionis Matthæum Palicium ob id insimularent, & Philippum, cæterosq; eius nuntios carceri addicendos censerent: ipse prudenter, factum dissimulans, Legatos cum pacis legibus iuramento suo firmatis ad Matthęum Palicium liberos, nec non muneribus donatos, & cum eis Guilelmum Cardonam suo nomine ad Regem misit. Is igitur pace vtrinq; iam firmata literas à Ludouico Rege fœderis confirmatorias reuersus Blasco detulit, ac Messanæ Regis statuto pax per totam vrbem publicatur, statimq; Blasco veluti Friderici

Ducis

Ducis Ioannis filij tutori oppida, Randatium, Francauilla, Bizinis & Troyna, proprio vero nomine Mistretta, Nasu, & Caput Orlandi, quæ Matthæus sibi occupauerat, sunt restituta. Caroniam vero, non nisi Monte Albano, & Butterio, quæ sui iuris erant, redemptã, adeptus est. Constitutus est præterea Blascus Regni Magister Iustitiarius, quousq; Ludouicus Rex pubertatis annos foret ingressus, cōcessumq; vt Matthæus Palicius, Manfredus, & Fridericus, cæteriq; proceres Claromontani in oppidis sibi subiectis ius dicerent, sed limitatum. Ita Sicilia à motibus, qui eo tempore eam disciderant, quieuit, ac sopitis factionibus Siculi omnes ad sua quisq; studia mira animorum alacritate se contulere. Cæterum non multo post nouus eam furor excepit. Nam cum Artalis Alagona Blasci filius, vt Ioannē de Viles Francisci Valguaneræ socium Alicatam, quæ regij tunc erat iuris, vnde exulabat, reduceret, coacto militum numero, hostili impetu cōtra fœdus ingressus, militibus oppidum diripiendum exposuit. In cuius direptione frumenti salmas supra ter mille repertas, quæ Friderici Claromontani erant, Catanam, quæ annonæ caritate premebatur, deferendas penes se retinuit. Quo cognito Fridericus, & cæteri Claromontani facinus in Artalem, & Blascum coniecerunt, viamq; iam inde ad vindicandam iniuriam perquirebant. Dum igitur Artalis frumentū Catanam asportare studet, veritus ne à Claromontanis in itinere sibi auferretur, fidem à Manfredo Claromōtano, qui eo tempore Leontino, & Syracusis pręerat, per literas impetrat, vt vel mari, vel terra per subiectas ei regiones Catanam frumenta tuto posfit deuehere. Qua fide, nauigia frumento onusta Alicata soluunt, cursuq; prospero Syracusas applicant. At vbi portum veluti amicum ingressa stationes obseruant, Syracusani statim in rates fœderis violatorum impetum faciūt, nautas capiunt, frumenta diripiunt, atq; ipsa deniq; nauigia prędę exponūt. Qua re Blascus turbatus literas è vestigio, nuntiosq; ad Manfredum, qui Leontini tum agebat, mittit, cum eo queritur, & de fœdere violato expostulat. Manfredus paucis, & modestè respondit: post fidem datam sub capitis mulcta à Rege sibi iniunctum fuisse, vt si ea frumenta Syracusas fuissent apportata, pro Friderico Claromontano, cuius erant, retineret. Proinde Blascū potius fœderis violati arguēdum, qui in eo facinore authoritatem in inuadenda pacis tempore Alicata consensumq; pstiterit. His, atq; alijs id genus vltro, citroq; iniurijs occulto modo discordię radices resurgere iam cœpere. Subinde Scalorus Vbertinus Comes, Assori Dominus, Spirlinguam, quam sub imperio quoq; tenebat, festum Domini diem natalem cum vxore celebraturus selectis Assorinis militibus instructus petijt. Verùm cum ab eo Assorini Spirlingam profecti reditum ad patriam minime impetrassent, clam ab eo recesserunt: quos ille cum indignatione insecutus, pluribus affecit contumelijs. At illi dissimulato ad tempus odio vbi Assorum sunt reuersi, ab eo omnes desciscere statuunt. Quo pręcognito Comes quo sceleratum facinus consilio pręuerteret, Assorum venit, benignumq; se, ac humanum plebi simulans arcem ingreditur, eamq; opere, & militibus firmat. Sub idem tempus Ennenses pleriq; viri in oppido primarij cognomento Bibitelli, Iouenci Lęti qui tum Ennę pręerat, Scalori studiosi, mores, insolentiamq; perosi, vt pręfectura ipsius liberarentur, Ennam Artali Alagonę tradere proponunt. Igitur Artalem Alagonam ad se accersunt, imperiumq; Ennę offerunt. Ille confestim sexaginta equitibus secum assumptis, eò approperat. Vbi à Bibitellis cęterisq; coniuratis patefactis portis, oppidum ingreditur, atq; occupat, Bibitellis Alagonam vna voce acclamantibus. Iouencus visa seditione metu perculsus cum suis in arcem continuò se recipit. Alagonenses verò oppido potiti omnia superbia, luxuria, & auaritia sibi subijciunt. Quod videntes Ennenses in hospites exacerbati cum numero superiores essent, resumptis animis, armisq; in seditiosos irruunt, pluresq; trucidant. Artalis vt plebis furorem euaderet, populo se dedit, quo decē cū socijs dumtaxat seruato

cæteros

cæteros omnes ferro peremerunt. Dum hæc apud Ennam geruntur, Assorini vicinorum æmulatione eadem vi in Scalorum mouentur, arcem obsident, oppugnāt, ac demum capiunt. Scalorus Comes vt plebis iram mulceret, Albertum Mantuanum populo acceptissimum arcis, & oppidi præfectum sua authoritate instituit. Sed cum neq; eo pacto plebs conquiesceret, sed insolentior in dies fieret, & ad mortem eum magnis vocibus appellarent, Scalorus ne in eorum manus veniret, per posticum clam arce egressus in priuatam domum quandam se abdidit, dum ad Blascum Catanam euadere posset. Sed proditus tādē feroci Assorinorū impetu captus, occisus, dilaniatus, atq; in partes diuersas dissectus est. Post hæc dum inter Catanam, & Tauromenium orta iam pridem discordia nōdum desciuisset, sed Catanenses Tauromenitanos agros continue popularentur & incenderent, Tauromenitani à Blasco Alagona, Regis, & Matthęi Palicij, qui Messanæ tunc erāt, consensu, sex mensium inducias impetrarunt. Quo exemplo pleriq; Proceres simul, & religionis Franciscanæ professores hortati, pacem inter Blascum, & Matthæum tractare cœperunt. Sed cum Matthæus in conditionibus peteret, ne quis ex Messanensibus sibi inuisus Messanæ habitaret, tum nequis oppidorum Dominus prouentus ex illis sibi debitos, aliàs, q̃ per procuratorem exigere posset, quousq; Rex ex ephœbis exisset, infecta pax remansit. Quo tempore etiam cum Leontini per nuntios inducias à Blasco petijssent, repulsam passi abiere. Subinde Sancij Aragonij nepotes, qui oppida quedam in regione Demini gubernabant, Blasci auxilijs destituti, pressiq; egestate, per literas descitionis narrata causa, Messanæ ad Regem, & Matthæum Palicium defecerunt, eoq; nomine oppidum S. Marci, quod sub eorum potestate regebatur, Matthæi dominio cessit. Panormus eo tempore cum à Manfredo Claromontano Motyce Comite regeretur, & Paliciorum esset studiosa, à Matthæo Sclafano Adrani Comite, & Ciminnæ domino, qui Catalanorū partes sequebatur, ob Ciminnæ vicinitatē, vbi morabatur, agrorum populationibus per leuis armaturæ equites vexabatur. Qua causa irritatus Manfredus, qui tunc temporis non tam Vicario, q̃ proprio nomine Panormo præesse videbatur, bellum contra Matthæum Sclafanum mouere statuit, vt illi ad sua defendenda occupato, aliena infestandi facultatem adimeret. Erat Manfredo fortè Laurentius Murrā familiaris, cuius fideli opera, & eius pater, & ipse sæpenumero Manfredus vsus fuerat. Huic ex composito simulatam obijcit culpam, cuius indignatione totus in eū exardere fingens, velut iure damnatum ad Drepanitas relegat. Displicuit ea res Manfredi studiosis artem ignorantibus, vel ex eo quòd Laurentium probatæ semper erga Claromontanos fuisse fidei constantissimum erat, tantumq; effecere, vt post aliquot dies Manfredus ægrè tamen se exorari confingens, ab exilio eum Panormum reuocaret Panormum reuersus cum simulandi, ac dissimulandi artem optimè calleret, contra Manfredum Comitem frequenter obloquendo, ingratitudinisq; ipsum insimulando, cum recēs ei exiliū ad leuandam apud Catalanos doli suspicionem satis esset, quos Claromontani nominis osores cognoscebat, eos facilè omnes ad se alliciebat. Ac primùm quidē in Roberti Bondij, qui dū Blasci, Catalanorumq; partibus faueret, Panormo & ipse a Manfredo exulauerat, consuetudinem admittitur, coramq; eo sæpe in Manfredum inuectus, Panormum hoc intestino bello prope desolatam, Manfredum ad summas opes ea causa, ciuesq; ad extremā inopiam redactos querebatur, atq; ea ratione satius sibi videri cum omnibus, & præsertim Catalanis pacem habere: proinde extinguendam esse scintillam, anteq̃ in ignem, maioremq; deinde flammam exardescēs reliqua incenderet. Idq; vt fieret, q̃ citissimè omnem suam operam, fidem, ac fortunas, dum Panormum ea calamitate eriperet, liberaliter pollicebatur. His Robertus auditis tametsi primum eius verbis non nimium tribueret, vt vero eū frequenter eadem tamē, & maiora etiā animo irato repetere videt,

catus

ratus exilij indignatione commotum in Manfredum flagrare, fidem illi adhibet. Quocirca cum socijs, quorum ingens erat numerus, communicato, approbatoq; coniurationis consilio cum Laurentio conspirat, ac de patrandæ rei q̃ maximè idoneo tempore consultat, conuenitq;. Anni itaq;. 1351. decimo tertio Decembris die, coniurati, Laurentius quidem fraudulenter, Robertus, & socij ex animo vexillo Regis subleuato aliquãdiu in foro noctu consistunt, mox illucescente per vrbem vitam Regi, plebiq; editis vocibus precantes palam excurrunt, rectaq; ad Palatium, vbi Manfredus morabatur, contendunt, plebs nouitatis auida ad vocũ æmulationem, societatemq; facinoris sine negotio excitatur, atq; ad Palatium ruit. Sed vbi ingredi non licuit (nam Manfredus plebis furorem timens integra re familiari sese in arcem receperat) ad priuatas vtilitates conuertuntur, palãtesq; per vicos, alij alias domos aggrediũtur, fortunas Genuensium mercatorũ diripiunt, Claromontanorum, atq; Paliciorum bona prædantur, deniq; nulla re alia, quàm prædæ studio occupantur. Panormitani Proceres magnitudine, ac nouitate facti commoti hi quidem, ad quorum domos raptores peruaserant, timore perculsi extra vrbẽ fugerunt, cõiuratis per vrbẽ sæuiẽtibus & grassantibus: reliqui verò quotquot capi potuere, ad magnã Comitis Matthæi Sclafani domum, quam nuper à fronte Palatij Regij, & maximi templi à fundamentis sumptuoso, ac superbo opere excitauerat, vbi & Laurentius diuertebat, vincti pertrahuntur, & carceri mancipantur. Mox Laurentius a coniuratis vrbis Prefectus (quem Capitanium vocant) subrogatur. Ita Panormo vrbe occupata, Laurentius, & Robertus Bandus coniurationis authores, & qui manifestè vrbem tenebant, annonæ caritate vrbem vel maximè premi videntes, ad concionem populum vocant, annonæ inopiam exponunt, discrimẽ maximum ni de re frumentaria vrbi hostibus circunseptæ prouideatur, declarant. Porrò vnicum refugium superesse, vt à Blasco Alagona, qui ditissimus erat, & Catanæ vrbi frumenti locupletissimæ dominabatur, annona peteretur, nec non potentiæ eius vrbs vniuersa ab hostibus tuenda committeretur, populus consilium approbat, missisq; cum literis ad Blascum nuntijs benigne ab illo annona promittitur. Quin Blascus ipse magna ob legationem lætitia affectus huic iam inde totis animis inhiabat, vt Panormo potiretur. Robertus etiam Bandus, qui opum opinione in diuersis Europæ partibus negotiabatur, in Sardiniam nauem frumentatum destinat. Sed & Laurentius simulatis excubijs vrbem munit, ac ea, quæ ad obsidionem forent oportuna callidè præparat: eoq; facto ad Matthæum Sclafanum Comitem, & Franciscum Vintimilium Francisci quõdã Giracij Comitis filiũ, eosq; milites, qui in oppido Acristiæ se tutabãtur, ac cæteros Catalanos nũtios simul, & literas trãsmittit, per quos libertatẽ Panormitanæ vrbi restitutã, Mãfredũ Claromõtanum palatio conclusum, ac cætera omnia, quæ facta fuerant (præter fraudem) exponebat, eos subinde hortatus, vt vrbem regiam contra hostes Palicios, & Claromontanos, ac coram à tanto rerum discrimine seruare festinent. Franciscus Vintimilius, & germani eius fratres Legationi sine vlla fraudis suspicione fidem adhibent, nimioq; gaudio effusi è vestigio Panormum proficiscuntur. Vbi à Laurentio, cæterisq; coniuratis magnificè excepti rerum exitum expectauere. At Matthæus Sclafanus consultius res suas agit. Panormum enim accedere periculosissimum ratus, Ciminnæ se continet. Milites quoq;, qui in Acristia oppido erant, veriti ne per insidias interciperentur, Panormum ire & ipsi recusant. Porrò Simon Claromontanus Comes, Manfredi Comitis filius, qui Ragusæ agebat, totius commenti non ignarus, & Mãfredus alter Claromontanus, qui Præfecturam apud Leontinos (vt meminimus) gerebat, collecto militum numero Agrigentum veniunt, auctaq; ibi copiarum multitudine Caccabum iter cum signis intendunt, Matthæi Sclafani aduẽtum ad eius perniciem præstolaturi. Quo non adueniente Panormum versus

pergunt,

pergunt, & non longè ab vrbe hostilem obsidioné simulantes castra locant, opportunitatemq; patrandi contra Sclafanum facinoris, si venisset, expectant. Sed vbi per literas illum non venturum didicerũt, veriti ne coniuratione detecta ab hostibus ipsi per insidias interficerentur, clam etiam a Laurentio vocati noctu intra Panormum se recipiunt, arcemq; maritimam per posticum ingrediuntur. Laurentius q̃ primum cognito eorum aduentu per tenebras rusticum etiam mentitus ad Manfredum Comitem, qui in Palatio Regio latebat, accedit, Simonis filij aduentũ defert. Manfredus vbi suos aduenisse didicit, non amplius cunctandum cum Laurentio decernit, sed ad proximam lucem facinori diem constituit. Igitur illucescente dum Panormitani nihil tale metuentes quieta omnia arbitrarentur, ex arce maritima Simon, & cætera Claromontanorum cohors repentè erumpũt, totam vrbem excurrunt, atq; editis vocibus vitam Regi, & populo præcantes ad Matthæi Sclafani Comitis ædes, vbi Laurentius Murra vrbis Præfectus hospitabatur, accedunt. Laurẽtius vbi Claromontanos aduenisse cognouit, cum eis conglobatur, eductisq; etiam his Claromontanis, & Palicijs, quos fraudulenter ibi carceri addixerat, aciem auget. Igitur maxima militum manus, quos Simon ductabat, ad Francisci Vintimilij ædes prosiliunt. Ille primum quidem inopinato insultu perculsus, quod viribus diffideret, cum suis omnibus fugam arripuit: sed Claromontanis audacter insequentibus, Vintimilij pedes firmant. qui & si numero inferiores essent, animo tamen in propulsando aliquãdiu periculo non impares, Claromontanos fortiter arcebant. Ad extremum cedunt, & inter eos Franciscus strenue pugnans occubuit: sed & cœteri Catalani, qui cum Vintimilijs erant, fugæ se tradidere. Quos Claromontani insecuti opprimunt, cædunt, plerosq; etiam fugæ intentos in præcipitia cogunt. Milites Panormitani, qui in prima vrbis defectione ad succurrendum venerant, atrocitate facinoris perterriti, animo cõcidunt, fugaq; etiam salutem sibi quærunt. Sed cũ ad vrbis portam progressi, vectibus ferreis clausam eã inueniẽtes effringere cõtẽderẽt, superueniẽtibus hostibus in eodẽ loco opprimuntur. Claromontani parta hac victoria vrbem totam excursantes, magnis, ac elatis vocibus: Moriantur Catalani pacis violatores, conclamabant: & quotquot eis occurrebant, sæuè interficiebant. Mox in Roberti Bandi, qui principio motuum timore actus in penetralibus domus latebat, ædes irruunt. quem tandem repertum, captumq;, & ludibrijs ferme innumeris affectũ cum cohors occidere vellet, Simon, & Laurentius prohibuere, vicinumq; iã morti cum plerisq; alijs in carcerem trudunt, domum eius proscribunt, fortunas diripiunt. Inde ad Ioannem Cusmerium militem Blasci Alagonæ studiosissimum cõuersi eũ capiunt, tormentisq; ab eo socios exquirunt: quos oẽs ille postq̃ vel inuitus indicasset, inter cruciatus interijt. Quo mortuo in socios, quorum magnus erat numerus, ferũtur, occidunt, domosq; eorum vi, ac rapinis, incendijsq; inuadunt. Atq; ita violatæ ad Alicatam pacis iniuriam Claromontani ferociter vlti sunt. Habuit hæc Panormum seditio anno salutis. 1352. 7. Cal. Februarij. Interea nauis, quam Robertus ad frumentandum miserat, è Sardinia bis mille frumẽti salmis onusta eodem applicuit. Porrò nautæ rerum ignari cum Robertum, cui commeatus ferebatur, frustra quærerẽt, & inde iam soluere pararent, à seditiosis Bandus è carcere eductus ad littus nautis ostenditur, receptoq; in vrbem frumẽto, duobus florenorum milibus redemptus dimittitur. Fama tam sæuæ perturbationis per Siciliam vulgata, tota insula in seditiones & ipsa abijt, ac fame quoq; laborare cœpit. Post hæc Ludouicus Rex cum iam decimum quintum ætatis annum complesset, nuntio Guilelmo Miliuia Tauromenitano simul & literis Iuratos Catanenses Messanam ad regni comitia euocauit. Guilelmus Catanam appulsus statim capitur, & carceri mancipatur, quòd lege ibi cautum erat, ne cui aut magistratui iniussu Blasci literas recipere, aut tabellario deferre liceret.

Porrò

Porrò allatis Blasco literis responsum est: Nõ esse Iuratis ad Regẽ ob assistentes eius lateri Palicios tutũ accessum. Quòd si vel eis submissis suspicionẽ tolleret, vel Catanã ipse veniret, præstò & Senatũ, & ciues oẽs ad mandatum affuturos. Per ea tẽpora cum famis necessitate inter Catanenses, & Leontinos decẽ & nouẽ mẽsium induciæ anno sal. 1352. diæ quinto Maij essent factæ, quibus & Bizinẽses, & Menenini, qui Blasco parebant, se addixerãt. Vix totũ mẽsem vnũ fœdus stetit. Nã cũ pleriq; Bizinenses oppidũ Manfredo Claromõtano Leontini præfecto tradere ꝓmisissent, ne Manfredus perfidiæ infimularetur, si perseuerãtibus inducijs Bizinũ occupasset, prætextũ ad iniuriã inuenit, quòd se absente Leontini inducias inire nõ poterãt. Solutis itaq, inducijs magna militũ manu Bizinũ adortus prodi torũ auxilio oppidũ occupauit. Verũ authore postea Ludouico Rege inter Claromõtanos, & Palicios ex vna, & Blascũ, & Catalanos ex altera publicæ induciæ per totũ mensẽ Aug. factæ sunt. Interea triremis Catalanorũ vna, è Pelopõneso Catanã applicuit. Quæ Messanensiũ triremẽ fortè prænauigantẽ adoritur, Messanẽsibusq; occisis capit. Subinde Messanã nauigãs nauigiũ quoddã frumento onustũ in fretoinuadit, & Catanam deducit. At Catanenses ne violati fœderis arguerentur, Catalanis littore interdicũt, & nauigiũ vnà cum præda coemptũ Messanã ad Dñm mittunt. Catalana verò triremis tribus alijs nauigijs secũ assumptis Augustã nauigat, nauiculas quasdam mulieribus, & viris onustas in portu capit, hominesq; oẽs interficit. Augustani apud Mãfredum Claromõtanũ Syracusis tunc agẽtẽ de hac iniuria cõqueruntur. Qui eueſtigio triremẽ vnã, quã in portu paratã militibusq; instructã habebat, cõtra emittit. Syracusani vix e portu soluerãt, cũ in Catalanorũ nauigia incidunt, triremẽ adoriuntur, irruunt, ac expugnãt, & magna hostiũ cæde facta prædaq; quinq; florenorũ miliũ capta victores suorũ iniurias vlti Syracusas redeunt. Tres verò Catalanorũ naues dũ triremes dimicarẽt fuga salutẽ sibi querẽtes, meridionaleq; Siciliæ littus populãdo excurrẽtes, ĩ duas triremes Genuẽses incidunt, capiũtur, amissisq; nautis, simul & spolijs, fluctibus obruuntur. Eodẽ ferme tẽpore cũ Veneti cũ Catalanis triremibus auxiliaribus contra Perã Genuẽsiũ tũ oppidũ soluissent, & prælio conferto victoria penes Genuenses stetisset, Genuensis classis pluribus Catalanorum locis depopulatis, Messanam quoq;, ac reliquam Siciliam populati sunt. Deinde Pantallariam insulam à Sarracenis tũc habitatã, sed Friderico Athenarũ Duci, Ioãnis Patris testamento subiectã, a Friderico Rege Aleonorę vxori, & ab ea postea decedẽte Ioãni traditã, trãsuecti oppidũ atq; arcẽ expugnãt, Barbaros occidũt, ꝓdant. Post hęc, Ludouico Rege authore, inter Blascũ, & Claromõtanos, & Palicios, pax est inita: quã quo diuturnior esset, affinitatibus etiã firmari placuit. Nã Fridericus Claromõtanus Mãfredi Comitis germanus frater, Hẽrico Rubeo Comiti, qui eo tẽpore agẽte Matthæo Palicio Sicilia exulabat, filiã suã vxorẽ dedit, nuptijs solennibus per triduũ Agrigenti, ad Friderici ædes epulo etiã publico celebratis. Matthæus Palicius Simoni Claromõtano Mãfredi Comitis prognato filiã matrimonio iunxit, eiq; nuptias Messanæ ꝑsente Rege magnificas celebrauit. Verũ paucis postea interiectis diebus Messanẽses pleriq; viri Patritij Matthęi ob occupatas ab eo ꝑ vim fortunas suas osores, Agrigẽtũ ꝓfecti Fridericũ Claromõtanũ cõmonefaciũt, Matthęũ plura cõtra Claromõtanos moliri, Regiq; inuisos suis sermonibus quotidie eos reddere: hortãturq; Messanã vt petat, Regẽq;, q ꝑ ætatẽ rerũ discrimina nõ ꝓspiceret, ad capessendã ꝓ seditionũ ꝓfligatione regni iurisdictionẽ impellat. Fridericus his dictis incẽsus collecta nobiliũ multitudine Leõtinũ primũ, mox Mottã S. Anastasiæ, & deinde Tauromeniũ venit. Vbi cũ Simone Comite nepote de rebus gerẽdis cõsultat. Matthęus Palicius, quẽ æmulorũ machinatiões nõ latebãt, vbi aduẽtũ Friderici cognouit, quò aĩum eius leniret, Petrũ filiũ magno cũ Procerũ numero ad eũ mittit, hortatus, si salutẽ cuperet, vt omisso seditiosorũ hoĩum comitatu, suo, & Simõis Comitis cœtu Messanã igrediat. Quocirca ille Messanẽsibus ad Taurome

niũ relictis cũ Simone Comite,& Petro Matthæi filio iter persecutus Messanã ad Regẽ venit,atq; maximo honore susceptus est.Regẽ postea ad prouinciã visitãdã multis rationibus exhortatus est.Cũq; regi inopia esset impedimento,Simõ Comes vncias mille regi obtulit , neq; sibi deinceps defuturus. Atq; ita decreto ad mensem Maium Regis itinere , Fridericus triremi conscensa, Proceribusq; ad Regẽ comitandũ dimisis,Agrigentũ reuersus est. Ludouicus verò Rex mense Maio profectionẽ ingressus cũ sorore germana.D.Claræ Messanensis Abbatissa, Ioanne, & Friderico fratribus,Margarita Teutonica eius alumna Matthæi Palicij vxore , Petro Palicio Matthæi primogenito,& Frãcisco Palicio Comite Matthæi consobrino, ac pluribus alijs proceribus Tauromeniũ venit. Ibi Hẽricus Rubeus qui post exilij reuocationẽ nondũ Regẽ inuiserat,suasu Manfredi Claromontani cum paucis inermis ad Regẽ perductus,benigne suscipitur. Interea Castrũ oppidũ in planitie Mylensi situm facta seditione à Rege desciuit. Ad quod Ludouicus Rex repetendũ Henricũ Rubeũ misit.At ille animi prõptitudinẽ, & fidẽ suã incor ruptã erga Regẽ prius exponens,mox,quòd armis tunc , & militibus careret,pro illis parandis Catanã cũ petere necesse fore respondit.Aegrè tulit Henrici excusationẽ Rex,& in illũ cõmotus est,quẽ multis verbis qui astabant,pceres paulo pòst demulserunt.Hẽrico Catanã profecto , Ludouicus ipse Rex coactis copijs Mylas versus ad Castrũ expugnandũ perrexit.Sed per certũ nũtiũ de recepto per Corradum Spataforã oppido certior factus,Tauromeniũ redijt. Hẽricus verò de Castri recuperatione incertus, vt Regi gratificaretur,& Messanã,vnde erat oriundus,cũ honore reuerteretur,collecto ex Catanensibus , & Messanensibus armatorũ iusto numero in agros Mylenses impetũ fecit,deinde Castrũ petens vt receptũ cognouit,socia arma cũ Spatafora iungens oẽm Mylarũ regionẽ ad.D.Gregorij de Gypso vsq; cœnobiũ,hostiliter deprædãdo populatus est. Post hæc Abbatissa Regis soror ad Mascalas agens Blascũ Alagonã accersit,vt cũ Rege, quẽ ille post bellorũ pcellas nõ viderat,loqueret.Sed ille, cũ Claromõtanos, & Palicios velle, vt octo dũtaxat Proceribus comitatus,& corã ipsis Regẽ alloqueretur intellexisset, ridiculã comitatẽ illudẽs,re infecta,& venia ab Abbatissa impetrata Catanã reuersus est.Porrò anteq̃ abiret,Ioannes Regis germanus morbo correptus die. 22. Iunij mortẽ obijt.Quã tñ Palitij,& Claromõtani veriti ne à Blasci militibus seditio aliqua excitaret , vsq; ad discessum eius celauerunt. At tũ demũ more regio inferijs peractis,Messanæ cũ Ludouico Rege eo pfecto corpus eius in maiori ecclesia tumularũt. Interea Henricus Rubeus iter inceptũ citato cursu Messanã versus intendẽs ad tẽplũ.D. Sepulchro dicatũ irrupit.Cuius aduẽtu Messanẽses vario metũ perterriti quisq; sibi timet.Et Matthæus præsertim Palicius veterum iniuriarum memoria, nõ mediocriter pculsus,ad sedãdos motus,q eius accessu ĩ ciuitate possent exoriri,Regẽ,q ĩ officio populũ cõtineret,p vrbẽ obequitare fecit:ac deinde p nũtios Regios Hẽrico mãdari , ne Messanẽses offẽderet.Ille ne quã volũtatis suspicionẽ moueret,Regis cõtinuò iussa amplexus, castra inde ad.fl.vsq;.S.Stephãi cognomẽto paruuli remouit.Vbi dũ p dies aliquot stationes agit,Simõ Claromõtanus Comes,Frãciscus Palicius & ipse Comes intolerabilis Matthæi pfidiæ pertesi,suadente,atq; etiã comitãte Abbatissa perpetuã cũ Rubeo societatẽ ineũt.At Rex noua hæc maiorũ bellorũ initia anteq̃ increscerẽt,suffocãda ratus,authorẽ se ipse pacis pbuit.Pro qua firmãda cũ Abbatissæ.Comitũq; noĩe, q̃ adhuc ad.S.Stephãi.fl.erãt,Corradus Spatafora ad Regẽ Legatus accessisset Matthęus Palicius re cessuro insidias parauerat,qbus vocis huius cõceptæ(hora est)signo dato,ex ĩprouiso opprimeretur.Igitur dũ peracto Legationis munere intra mœnia ad. D.Ioãnis cognomẽto militis suburbiũ Corradus puenit, à Palicijs,hora ẽ , ex cõposito cõclamãtibus,repẽte ex occulto eductis gladijs ĩpetit.Qui vt p insidias ad mortẽ se circumuentũ videt,quod vnum eo periculo supererat subsidiũ,frequentatis, & ingeminatis vocibus ne innocentẽ, & pacis nuntiũ occidi patiatur, plebem implorat.

plorat. Messanenses itaq; ad tã miseras voces confestim exciti in tumultũ abeũt: conglobatiq; è gladiatorũ manibus erepto Corrado vitã Regi, populoq;, ac mortem Matthæo Palicio, vt ꝓditori, pacisq; hosti cõcepto preconio imprecãtur. Ad hanc horrendã, meritamq; vocẽ mulieres ædibus egressæ cũ populo se iũgunt, Regisq; vexillo ab earũ vna elato, ad portã D. Antonij ꝓgrediuntur. Quã cũ pessulis obductam cõperissent, vectibus securi concisis aditũ oĩbus præbuerunt. Matthæus clã furori cedens cũ vxore, & liberis in Regis Palatiũ deserta vrbe se recepit: vbi Regis nomen sibi munimento fore confidebat. Magistratus oĩs metu cõterritus fugã arripuit. Abbatissa verò, & Comites, qui Legati reditũ præstolabãtur, percepto ciuitatis motu non sine magno militũ præsidio circunsepti inermes tamen ipsi in vrbẽ nemine prohibente ingrediuntur. Vbi cũ paulisper cõquieuissent, ciuitatẽ, ne ad prædationes conuerteretur, diligẽtibus, armatisq; per noctẽ excubijs, & militibus instructis tuebantur. Posterò verò die, ne defectu magistratus in licentiã perrũperet, Nicolaũ Cæsariũ Strategũ instituunt, edicũtq; per preconẽ sub capitis mulcta, ne cui vel minima irrogetur iniuria, quod eo momento ab oĩbus in tanto rerũ tumultu obseruatũ fuisse non est indignũ admiratione. Sequenti porrò die, qui duodecimus Cal. Aug. perhibetur, hora ferme duodecima (mirũ visu) dũ quieta viderentur oĩa, mulierũ noua rursus exoritur cõmotio, & prælato Regis vexillo in Matthęũ inuecta ad Palatiũ euaginatis ensibus accurrũt, ianuas sibi aperiri, dediq; ad necẽ Matthæũ Paliciũ infesto agmine postulantes. Quas cũ è fenestris Ludouicus Rex bonis verbis mulcere, ac mitigare conaret, exasperata etiã mulierũ audacia, minis, atq; demũ igne ad ianuas exurẽdas iniecto, ni Matthęus dedat, Regẽ terrẽt. Quibus Rex interritus, ꝑ posticũ ꝑiculo se eripe coactus ẽ. Eoq; demũ egresso, Hẽricus Rubeus ex Comitibus solus, & ꝓmiscua Messanẽsis plebs eadẽ porta in Palatiũ irruẽtes subtili inuestigatione Matthæũ Paliciũ inquirunt. Quo nõ inuẽto in quendã eius familiarẽ, ac portitorẽ incidũt, irruũt, ac trucidare pergunt. At ille supplex vitam suam precatur, polliceturq; locum, vbi Matthæus Palicius & sui latebant eis se ostensurum. Igitur eo duce ad locum accedunt. Is erat aula subterranea, quam sibi Aleonora Siciliæ olim Regina ad terremotus, qui Messanæ frequentes sunt, & tonitrua vitanda fabricauerat, vbi Matthæum inuenere. Qui vna cum Margarita Teutonica vxore, & liberis à plebe promiscua captus, & Rubeo præsentatus, supplex quidem, & ad pedes eius prouolutus veniam precabatur: sed ab irruentibus mulieribus, & plebe, Hẽrici mãdato cũ suis oĩbus ĩterfectus, ac subinde traiectis fune tibijs, equisq; in diuersa raptantibus per vrbẽ distractus est. Vxoris quoq;, cadauer adeo ignominiosè affectũ est, vt nõ modò Barbaris, sed tygribus ipsis horrori esse potuerit. Caput Matthæi, & brachium Messanenses pleriq; postridie Catanã ad Blascũ rẽ ei gratã facere rati detulerũt. At ille visis mẽbris gemitu, & lachrymis casum inimici prosecutus est: Catanensibus interim tota vrbe gratulantibus. Et ne naturæ deesset, honorifico funere, ingentiq; exequiarũ apparatu ea mẽbra ad D. Dominici ædẽ, q̃ iuxta Arcẽ erat, tumulari iussit. Interea Messanẽses occisorũ corpora iniecto igne extra vrbis mœnia cõcremarũt. At eorũ, ac Margaritæ præsertim mortẽ Ludouicus Rex ægerrimo aĩo, ac lachrymis etiã obortis pertulit. Qui cũ Simonẽ, & Frãciscũ Comites Matthæi necis insimulasset, illiq; in Henricũ hostẽ culpã coniecissent, se vero, quod semper lateri Regis astiterint, & nũq̃ ab eo discesserint, excusauerint, tam Henrico, vt inimico, q̃ illis, vti insontibus pepercit. Nec multo pòst Rex insalutatis Henrico, & Simone triremẽ cũ Friderico fratre inscendens Catanam est profectus, ibiq; à Blasco, totaq; ciuitate pro dignitate exceptus est. Eius discessu Messanæ patefacto Abbatissa, & cæteræ Regis sorores Henrico Rubeo, & Simone Claromontano comitantibus Catanã & ipsæ terrestri itinere petiere. At Simon nõ satis adhuc sibi placatũ Regis animũ metuens, deserto Comi-

diosi de repetendis Mylis per literas conuenit. Igitur ad Cal. Nouembris Astasius magno cũ equitatu, ac peditatu eò accedẽs machinis muros aggreditur. Quos cũ oppidani repentino impetu perculsi remissius defenderent, ab hostibus mox auctis animis portis effractis oppidum captum, deprædatumq; Claromontanis redditur. Ludouicus Rex accepta Mylarum clade, & Claromontanos in dies à se desciscere, nec regijs oppidis abstinere conspiciens apud Catanam, nouam in eos proscriptionis sententiam tam Procerum, quam curiæ consilio pronunciat. Eodem ferme tempore Argyra oppidum ad Claromontanos defecit. Quod paulo post, Rex cum Abbatissa, Blasco, & cœteris proceribus eo profectus, fugatis Claromontanis Agyreneisq; se dedentibus, recepit. Interea Ioannes Saccanus Regis hostis, q̃ oppidũ fluminis Nisi Claromõtanorũ nomine tenebat, coactis copijs oppidulum Scalettam, & Cœnobium Sanctæ Mariæ de Rocca amatoris abrogato Regis Dominio Claromontanis subdidit. Leontini quoq; nouas in agros Catanenses excursiones facere, armenta abigere, segetes vsq; ad Mottam Sanctæ Anastasiæ incendere non distiterunt. Ludouicus Argyra oppido præsidijs munito ad reliqua amissa oppida recipienda se comparat: Calaxibettam oppidum petit, vbi ab oppidanis benignè susceptus, Tauim vicinum inde oppidulum per nuntios etiam recipit. Ad Ennam postea Claromontanorum oppidum progressus cum consilio potius, q̃ armis ad illud repetendũ opus sibi fore cognosceret, Abatissam ad mulcendos incolas cum duobus nuntijs præmisit. Sed Ennenses captis, trucidatisq; nuntijs, Abbatissæ etiã contumelijs affectæ mortem comminantur. Rex consilio frustratus Catanam, vnde venerat, redijt. Post hæc Frãciscus Palicius Comes, qui a Rege cum Simone desciuerat, ne nihil contra Regem egisse videretur, Messanam vnde erat oriundus, inuadere, atq; incendere decernit. Sed cum vires ad tantum facinus sibi non sufficerent, agricolam quendã, qui sibi portam vrbis de Musellis dictã orientẽ, ac Cœnobiũ. S. Saluatoris respicientẽ, effringeret, auro subornatũ præmittit, ipse triremi, & nauigio cum militibus ad facinus idoneis vectus in freto rusticum præstolabatur. At dũ ille portã imprudẽtius securi effringit, bubulcus quidã, qui fortè ea nocte foris obdormierat, ictuũ strepitu experrectus rẽ videt, visam mox Damiano Saglinpipi, quẽ Rubeus regio nomine vrbi Præfectũ subrogauerat, properè denuntiat. Quo nuntio Damianus excitus statim ad portã accurrẽs, rusticũ adhuc in ciuitatis exitiũ occupatũ capit, tormẽtisq; rẽ oẽm, & cõiuratos etiã ab eo extorquet. Quos cũ illucescente oẽs in vincula coegisset, Matthæus Caciola Catapanus ciuitatis cõiurationis & ipse particeps Damianũ obiurgãs, quòd ciues absq; legũ ordine carceribus mancipasset, à Damiani militibus apparitoribus impetu facto confoditur. Ita tũ Messana vnius rustici indicio & Damiani prudentia ab incursu, & incẽdio seruata est. Interea verò Rex a Tauromenitanis Catana accersitus, eò paratus se cõtulit, & primũ quidẽ turrim Maluicinũ, quã inter duas Tauromenij arces veluti inferioris frenũ a Matthæo Palicio erectã Claromõtani tenebant, magno nisu cepit. mox Ioãnes Amodeus miles Claromõtanorũ noĩe arcis inferioris Præfectus metu perterritus arcẽ Regi restituit, quã Ludouicus receptã Berẽgario de Monterubeo Catalano custodiendã cõmisit. Atq; inde ad arcẽ superiorẽ, quæ Mola dicitur, expugnandã magno militũ numero, ꝓfectus est, sed capto tantũ vico cũ arcis situs natura munitissimus esset, & inexpugnabilis, & ob id obsidio in longum protraheretur, vel inuitus Tauromenium redijt. Sed paucis pòst diebus, quibus se Tauromenij continebat, Nicolaus Mutabenius Messanensis Molæ Præfectus mutato repente animo Regis nomen edita voce vocare cœpit, accersitoq; ad se Ioanne Parisio Messanensi Regis familiari arcem se dediturum spondit, si Rex ipsum Ioannem præficiat. Quo repudiato, cum Andream Rubeum militem Messanensem Rex præferret, Nicolao in sententia perstante,

Rex obſidione circa arcem relicta Catanam ſeceſsit. Eodem ferme tempore Falcus Cubertus Catalanus genere arcis Calatraſis præfectus Claromontanos Regis hoſtes ludificaturus, cum Perribono Calandrino Corilionenſi Regis ſtudioſo, qui arcem Patitarum à fundamentis erexerat, fraudem confert, ſimultatem ſimulant, ſingulari certamine pugnant. Quo Falcus à Perribono ſuperatus, in tetrum carcerem conijcitur. Præerat eo tempore Mazaræ Claromontanorum nomine Ioannes Grapheus Partannæ oppidi Dominus. Ab hoc Perribonus auxilia petit: quibus à Catalanis in Calatraſi exiſtentibus multa ob iniuriam Falco illatam cõtra molientibus vel ſe tueri, vel illos expugnare poſſet. Grapheus ne inſidijs caperetur, nuntios ad Falcum videndum mittit. A quibus vbi rem didicit, fidem adhibet, equitesq; quinquaginta Perribono auxiliares mittit. Qui Patitarũ profecti à Perribono perfidè & capiuntur, & interficiuntur. Sub idem tempus Artalis Alagona Blaſci filius magno cum equitum numero præclari alicuius contra Claromontanos facinoris patrandi conſilio, Sortinum oppidum, quod Perelli de Modica Regis familiaris ditiõis erat, & à Syracuſanis in dies excurrebatur, tacite perrexit. Inde cum palantes Syracuſani de eius aduentu ignari ſuo more prædis diſtraherentur, præmiſſo exploratore Bartolino, & ab hoſtibus capto, in eos irruit, hoſtes improuiſo malo perculſi, cum numero eſſent inferiores, relicto Bartolino, & præda, in fugam vertuntur. Quos Artalis inſequens multa clade affecit, plurimos oppreſsit, reliquos cepit, pauci pedibus ſalutem ſibi redemerunt. Fuit inter captiuos Franciſcus de Modica Friderici de Modica Sortini olim Dñi ex pellice ꝓgnatus, qui decedente patre iure hæreditario Sortini principatũ ambiebat, cuius actio iam inde à tempore Petri ſecundi Siciliæ Regis contra Perellum, qui vt Friderici germani fratris filius ei ſucceſſerat, in magna Regis curia penderat. Hunc ab Artali captum, & Sortini carceri addictum poſt dira tormenta Perelli vxor laqueo ſuffocauit, atq; ex alto arcis muro in terram præcipitem dedit. Ludouicus Rex percepto hoc Artalis ſtratagemate, Syracuſanos ea clade animo deiectos arbitratus, cõtra vrbem Syracuſas mouet. At Syracuſanis ſtrenue vrbem tutãtibus, Rex fœde inde diſcedẽs Sortinum prius, Palazolum poſtea venit. Sed ab oppidanis, qui Claromontani erant, non receptus, Neetum petijt. Vbi magno honore receptus, Catanã deinde eſt reuerſus. Interea Regij milites, qui Molã arcem obſidebant, turrim ligneam lapidibus refertam erigunt, quos inde in arcẽ mitterent. Claromontani per noctem Manfredo Grugno authore turrim incendunt, eoq; etiam duce Molæ vicum recipiunt. Deinde coniuratione cum quibuſdam Tauromenitanis facta, cũ Tauromeniũ capere ſperarent, proditione detecta, coniurati omnes ſimul cum Manfredo a Regijs militibus trucidati, atq; in fruſta diſſecti ſunt. Poſt hæc Claromontani, qui a Ludouico Rege deſciuerant, triremes quatuor militibus inſtructas ab Aloyſio Neapolitano Rege, ad Siciliam inuadendam impetrant, atq; Meſſanã veniunt, nulloq; belli facto periculo Euphemiã Ludouici Regis ſororem alloqui petunt. Quo minimè conceſſo, ad arma veniũt, lapidibus, baliſtis, atq; alijs bellorum monumẽtis ciuitatis muros infeſtant, ſed à Meſſanenſibus fortiter repulſi fœdè inde Rhegium reuertuntur. Nec multo pòſt ciues Policienſes Claromontanorum, quibus ſuberant, non ferentes iniurias, ad Franciſcum Vintimilium Giracij Comitem miſsis nuntijs oppidum Regis nomine illi offerunt. Quo Franciſcus armatorũ collecto idoneo numero profectus, pactis cum oppidanis legibus, ſub auroram per patentes portas oppidum ingreditur: eoq; potitus ad arcem oppugnandam procedit. Quam cum diu fruſtra impetijſſet, monacus quidam, qui in arce deditionem obſeſsis fruſtra perſuaſerat, datis è ſpecula Franciſco ſignis, funeq; ab arce in terram dimiſſa, per tenebras Frãciſci milites attraxit. Atq; ita demum arcis cuſtodibus, Præfectoq; captis, admiſſoq; per portam Franciſco, Politiũ, & arx in Regis poteſtatem venere. Inde miſſo

contra Nasum oppidum exercitu per deditionem illud etiam recepit, Francisci Palicij vxore & liberis, qui ibi se tuebantur, Catanā transmissis. Thermas postea Cephaledim, & Sanctam Luciam oppida cepit. Interea triremes quatuor Neapolitanæ ad Syclis oppidi littora applicant. Ibi Franciscus Palicius, & cæteri Claromōtani, qui cum Aloysio Rege fœdus datis etiam obsidibus obfirmauerant, classe inscensa Catanam petunt. Vbi cum in Ludouicum Regem etiam audientem contumeliosa verba euomuissent, Neapolim ad Aloysium nauigant, & cum eo coram consilia cōferunt. Atq; inde postea cū ijsdē nauibus, quibus Myletus Comes præerat, cōmunitis, Siciliā repetunt, Mylisq; milites in terrā exponūt. Quo viso Nicolaus Cæsarius, cuius paulo ante meminimus, arcis Mylensis Præfectus, oppidum, & arcem vncijs quinquaginta supra mille classis Nauarcho vendidit, & cum classe in Calabriam traiecit. Interea Nicolaus Mutabenius miles Messanensis arcem, Molamq; oppidulum, cui præsidebat, Eufemiæ Ludouici Regis sorori, quam Infantissam appellabant, Regis nomine liberè dedidit. Nec multo interiecto tēpore apud Ennā repente tumultus Philippo Raya iurecōsulto authore exoritur. Ciues nāq; Claromōtanos exosi Ludouicū clamāt, eiusq; signa explicāt, & per vicos circunducunt, oppidi Præfectus, & vniuersa Claromontana factio in tanta rerum mutatione cauti ne à Rege interficerentur, Regium nomen & ipsi inuocant. Eoq; motu conglobati ad arcem, quam veterem vocant, oppugnandam concurrūt. Sed arcis præfectus licet inopinato metu territus vexillum Regis extulisset, strenuè tamen obstitit. Præfectus etiam vrbis, qui Claromontanus erat, cum socijs etsi Regem per oppidi vicos acclamaret, facto concursu ad arcem nouam, quam Fridericus secundus Siciliæ Rex erexerat, venit, quem Præfectus arcis Claromontanus apertis foribus intus recepit. In eo tumultu cum Philippus Raya, qui populi motus author extiterat, esset, ab oppidi Præfecto lancea transfixus occubuit. Oppidani hoc viso ira perciti toto in Claromontanos impetu mouentur, obuios quosq; occidūt, bona eorū diripiunt, ac Regis nomine oppidū tenent. At cum Præfectum oppidi essent delecturi, qui partes Regis sequebantur, Calaxibettanis, qui probatæ fidei habebantur, Præfecturam deferendam censebant: qui verò simulatè in obsequium Regis conuenerāt, non aduenā, sed ciuem præficiendum reclamant, atq; Theobaldum Bibitellum Ennensem virum strenuum Claromontanis inuisum, quorum inuidia adhuc exulabat, dolo proponūt, cui absenti duos ad suas fraudes subornatos subrogant: per quos priusq̄ ille adueniret, oppidum Claromontanis redderent. Illos tamen plebs, simulatione decepta, fraudis omnis ignara, approbauit. Interea subrogati in populo quidem fortiter, ac iustè Magistratum gerunt, sed clam à Platiensibus Claromontanis vicinis auxilia contra oppidanos Regios solicitant. Calaxibettani sub hæc vulgatis vicinorum motibus, Ennam ad tutandam Regis dignitatem conuolant. Sed ab Ennensibus promiscuè clausis portis retro pelluntur, a Regijs quidem veritis ne abrogato Theobaldo, quem propediem præstolabantur, aduena in Præfectum deligeretur, à Claromontanis verò, ne suorum consiliorum hostes reciperentur. Inter hæc ex Platia Claromontani auxiliares superueniunt, & patefactis per subrogatos portis ingressi impetu per vicos feruntur, Claromontanorum nomen conclamant, inuocant, efferunt, vexillum explicant, continuoq; statum oppidi immutant. Præfectus nanq; vrbis, & qui paulo ante cum eo in arcem nouam se receperant, statim ex arce prosilientes, socia arma cum Platiensibus iungunt, in regios irruunt, cædunt, domos populantur, ac magna demum edita strage incendijs consumunt. Arcis quoq; veteris Præfectus Regis insigni submoto Claromontanum erigit. Plebs inconstans hostibus circunsepta, cum inferior esset, mutatis repente animis Claromontanos & ipsi conclamant, Regis nomen contumelijs afficiunt, paucis exceptis, qui fuga ad Calaxibettam dilapsi sunt. In Enna ad Claromontanos

romontanos rursus defecit. Dum hæc apud Ennam geruntur Panormum triremes Neapolitanæ à Manfredo Comite accitæ applicant, summaq; congratulatione excipiuntur. Policienses, & qui pauci in regione Mazaræ regij erant, aduentu classis Aloysij cognito per nuntios Ludouicũ, qui Catanæ erat, frustra vrgent, vt Panormũ omnino repetat, ne vrbe Regia amissa totius Regni sequatur excidiũ. Eodem ferme tempore Simon, & Manfredus alter, Claromontani Leõtino coactis copijs egressi Catanam aggredi deliberant. Quorum insidias ad locum, qui Pantanus hodie dicitur, caute dispositas, vt Blascus Alagona cognouit, militum Catanensium opera loco pulsas in Leontinum fugauit. Interea Iacobus quoq; Claromontanus Simonis patruus, qui Nicosiam supramodum vectigalibus premebat, ab oppidanis in furorem actis, pulsus, in arcem se recepit. Quo statim Rex ab eisdem euocatus affuit, regioq; honore susceptus est. Cũq; arcẽ magnis viribus esset aggressus, & expugnatu difficilem eã cerneret, Rogerio Teutonico milite in suum locum ibi suffecto, Catanam redijt. At non multo pòst Iacobus viriũ suarum probè conscius, dimissa per deditionem Rogerio arce, Spirlingam, quæ Claromontanis quoq; auspicijs regebatur, concessit. Sub idem etiam tempus Ludouicus Rex Caltabianum oppidum absq; arce recepit. Quam postea Artalis Alagona expugnauit. Quo progressu animo erectus Leõtinum, quod totius seditionis fuerat initium, subiugare deliberat. Eoq; consilio Catanæ magnum exercitũ, & ad oppugnationem necessaria quæq, comparat. Manfredus è diuerso & ipse ad obsistendum oportuna instruit, plebem ad propugnandum longa oratione hortatur. Cui à Francisco Cantello, se in Sarracenorum potius, q̃ in Catalanorum manus venire, paratos esse plebis nomine responsum est. Ludouicus interea Artalẽ Alagonam cum Guidone Vintimilio, ducentisq; equitibus Leontinum præmisit, quos ipse vnà cum Blasco Alagona, Ioanne Luna, Rolando Aragonio, Francisco Vintimilio Comite, Manuele Comite, & cæteris Regni Proceribus secutus castra contra Leontinum mouit. Artalis dum cepto itineri intendit, ad villam cui eo tempore a Siluestro erat nomen, peruenit. Vnde exploratores expediuit, qui ad flumen S. Leonardi progressi Manfredi milites in insidijs positos deprehendũt, ac statim Artali renuntiant. Quo accepto Guido prior cũ socijs, ac mox Artalis cũ suis in hostes egrediuntur, irruunt, turbant, cædunt, magnaq; edita strage, qui superfuerant ad Leõtini vsq; muros insequuntur. Superueniens interea Ludouicus Rex ad Vineam Receputi à Receputo vno ab vrbe lapide distantem castrametatus, Leontinum obsidet. Manfredus instante periculo mœnia reficit, milites distribuit, excubias ordinat, omniaq; ad obsidionem perferendam accommoda comparat. Sed illucescente Ludouicus inde mouens oppido appropinquat, eaq; parte, qua cœnobium D. Francisci est, stationes facit. Vbi cũ Manfredi aliquot equites ad custodiam essent, eos Guido cum non contemnenda militum manu aggressus, partem trucidat, partem in fugam vertit, eosq; ad arcem vsq;, quæ Battifollis dicebatur, nemine ex oppido ad resistendum egresso, aut belli signum ostendente, insecutus est. Eodem quoq; die Regij milites segetes secant, vineas incendunt, cunctaq; inuenta prædæ exponunt. Postridie verò domos omnes, ac molendina oppido vicina diruunt, flammisq; crudeliter absumunt. Quam sæuitiam magna in oppido, sed maior in exercitu Regis fames subsecuta est, adeo, vt obsidione soluta, & propugnaculis incensis fœdè inde discedere, & Catanam cum exercitu media consumpto, Rex reuerti coactus sit. Quod vbi Manfredus animaduertit, ipse Leontino cum militibus egressus vt iacturam iactura vlcisceretur, Catanẽses agros ad Mottam, & Paternionem vsq;, ac deinde eam partem, quæ Syracusas vergit, ad Curcuracium vsq; oppidulum, nec non Sortini, Oxini, & Militelli arua inuadens incendio absumpsit, abductaq; inde omnis generis armenta, gregesq; abduxit. Interea Ludouicus Rex Damianum Saliupipi militem cum triremi

Neapolim

Neapolim ad Aloysium Regem misit, querens cum eo, de oppidis quæ in Sicilia sibi nullo inter eos flagrante odio occupasset. Ad quæ respõsum est: Iure id factũ, cum Siciliam sibi deberi certissimum foret. Damianus audito Regis animo Neapolitanam in reditu oram populatus, nauem etiam inde salmarum frumenti mille onustam, & complures mercatores in ea captos Messanam detulit. Ludouicus accepto Aloysij responso ad bellũ futurum totum se parat, loca Siciliæ munit, Damianum Salinpipi, & Rolandum Aragonium ad Regem Aragonum in Sardinia tunc agentem pro auxilio mittit. A quo triginta triremes instructæ post Cirthæ bellum sunt promissæ. Interea dũ Ludouicus hæc parat, Gilius Staitus Messanensis miles, & Nicolaus Muntulenus Tripim, & pleraq; alia Mylensis agri oppidula simulata etiam Regis morte, vt facilius populi deficerent, pro Rege Aloysio frustra aggrediuntur. In Enna præterea Arcis veteris Præfectus arcem, & oppidum Ludouico vltro dedere decreuit. Eoq; animo Rogerium Teutonicum Argyræ tũc Præfectum, & Ioannem Barresium Militelli Dominum ad se cum militibus accersitos noctu in arcem recepit. Qui postq̃ arcem sunt ingressi illucescente militibus instructi arce egressi Regis vexillo prælato, editis vocibus vitam Regi optant, per vicos excurrunt, & oppidum capiunt. Plebs hac voce conterrita Regi quoq; statim adhæsit. Ita Enna in potestatem Regis venit, nullo tamen ex Claromontanis occiso. At paulo pòst pleriq; Ennẽses, quorum Hẽricus Rascagallus Dux erat simulato Regis obitu oppidum Claromontanis per proditionem reddere decernunt, milites ex Platia missis per nuntium literis accersunt. Sed interceptis per exploratores cum tabellario literis, Rogerius Teutonicus captos coniuratores, qui connumerato Duce viginti fuere, omnes in medio foro furca suspendit, quorum corpora in partes dissecta per vicos proiecit. Post hæc Simon Claromontanus Comes à plerisq; Neetinis accitus Neetum cum iusta armatorũ manu custodibus dormientibus clam ingreditur. Sed cum per vicos Claromontanum nomen inclamando cum suis vsq; ad ædem. D. Francisci excurrisset, Ioannes Landolina oppidi præfectus pluresq; alij strepitu excitati, assumptis armis domoq; egressi contraria acclamatione apud excitos rei nouitate ciues, tantum effecerunt, vt in exitium Claromontanorum, voces ingeminando, hostium non inceptum modo frustrati sint, sed etiam per oppidum discurrentes insecuti, ex ipsis centum quinquaginta trucidauerint. Quorum è muris eiecta cadauera sepultura caruere: vbi Simõ quidem cum paucis fuga salutem sibi quæsiuit. Capti verò complures die sequenti in publico forò à Ioanne Landolina omnes suffocati sunt. Sed ea clade Simon interritus, cum electis militibus Misilindinum oppidũ ab oppidanis plerisq; inuitatus aggressus, paruo labore potitus est. Vbi Berlingarium Inglorã oppidi Præfectum, qui cum pluribus in arcem se receperat, captum contumeliosè trucidauit. Cæterum Henricus Rubeus Comes, qui nomine Regis Messanam regebat vt littoralia Siciliæ tuta ab hostibus redderet, tres triremes ædificauit, cum quibus tres naues frumento refertas, quas eo fortè tempore Comes Auellini vnà cum tribus triremibus à Rege Aloysio e Neapoli Panormum missus Mylas vento coactus perduxerat, non sine magna belli gloria cepit, pluribusq; Neapolitanis, qui in eis erant, cæsis cum maxima rei frumentariæ præda Messanam honorificè reuersus est. Iisdem deinde Henricus Syracusanam oram excurrens, plura Myleti Comitis, qui Aloysij Regis Neapolitani nomine post fœdus cum Claromontanis initum Syracusis præerat, nauigia cepit: vniuersumq; mare Siculum ab hostibus tutum reddidit. Quo etiam tempore Artalis Alagona cum centum leuioris armaturæ equitibus Castrum oppidum profectus, iunctisq; ibi cum Guilelmo Marescalco milite Castri Regis Ludouici nomine Præfecto, qui centum & ipse equites, pedites verò multos habebat, viribus, ad cœnobium Sancti Philippi à plana positis insidijs Agros Myleuses excurrit, ac

cuncta

cũcta depredatur. Mylenses lacessiti, armis accincti oppido egressi hostes vsq; ad locum insidiarum insequũtur. Tunc repente ex insidijs milites prosiliũt, & in Mylenses ferũtur, cedũt, fugãt, quos Catalani insecuti occidũt. Cæsorũ porrò equitũ numerus circiter centũ, captorũ verò sexaginta repertus est. Post hęc cũ Claromõtani falso Regis obitu Siciliã implessent: Rex ad extinguẽdos falsos hos rumores Ennã petere cõstituit. Platiẽses profectionis Regiæ ad Ennam, quæ vicina eis est, fama audita ne primi ipsi rebellionis pœnas darent, callide à Claromontanorum se abdicare imperio, regiq; subijci decreuerant. Sed patefacti eorum consilij authores a Claromontanis comprahensi, laqueis damnati sunt. Interea Rex paratis ad iter necessarijs Catana discedens Ennam profectus est. Eodem ferme tempore plures Platienses populares egressi agros Caltagironenses excursionibus vexabant. Quo cognito Rolandus Aragonius, qui tum apud Meneum erat, militibus instructus contra egreditur, atq; cẽtum ferme ex eis cędit, totidemq; capit. Inter captiuos porrò Ioannes Branchifortis Mazareni oppidi Dominus fuit, Regis rebellis, qui ad Aloysium Regem Neapolitanum cum Claromontanis defecerat. Apud hunc literæ ad Aloysium Regem, ab Agyreneis & Calaxibettanis plærisq; scriptæ sunt repertæ, quibus eorum oppida Aloysio offerebant. Qui omnes à Rolando capti, ac Ludouico traditi, ad Ennã furcam subiere. Vulgata Platiensium apud Caltagironum clade, Mongelinæ arcis Præfectus Claromontanus Meneum oppidum, vnde Rolandus cum militibus fuerat egressus, præsidio carere ratus milites ad populandos eius agros emisit. Erat inter milites Philippus Ciruiglarius Paternionensis, qui cum inde à Regis fide ad hostes desciuisset, promiserat Corrado Lanceæ Mongelini oppidi olim Domino illius restitutionem si ducenti floreni ei persoluerentur. Nec aliud, q̃ occasio expectabatur. Qua iam commodum oblata, Mongelinensibus socijs Meneum ad prædandum profectis, Philippus lento gradu, quod equum tum ferreis calcibus exutum ad expeditionem ineptum quereretur, incedebat. Oppidi Præfectus pro veris verba Philippi arbitratus, quo illum sibi deuinctum redderet, sumpto ipse malleo clauos illius equo incussurus, dum paulisper curuus, vt est artis, huic operæ incumbit, proditoriè a Philippo ictus confoditur. Præfecto occiso, vxor eius, quæ in arce erat, portas clausit, occiso, & occisore relicto in arcis area. At Philippi vxor, quæ in arce cum sola Præfecti vxore erat, statim marito ianuas arcis aperuit. Philippus continuò ab vxore intromissus arcem sibi occupat. Quam cum Matthæus Rusticus Caltagironensis Conradi studiosus cognita occupatione, Corradi nomine non soluto restitutionis premio a Philippo postularet, reddere ille noluit. Interea Rolandus Aragonius contentioni superueniens, soluta Philippo pecunia Regis Ludouici nomine arcẽ obtinuit, frustraq; eã sibi postmodũ reddi Corradus, qui Catanæ erat, annixus est. His successibus Ludouicus Rex animo erectus ex Enna Platiam petijt, ratus per deditionem se oppido potiturum. Quo cognito Platienses fossis in itinere, quo Rex transiturus erat, excauatis, clauos in supinum trabibus infixos summa puluere cælatos disposuere, vt per eos equi Regij ostensi, equites in fossas prosternerent. Quorum arte Rex percepta soluta obsidione Ennam reuersus, & inde Politium profectus est. Interea Leontini Claromontanam sæuitiam exosi Ludouico Regi vrbem cedere decernunt, centumq; circiter ex primoribus ad id coniurati nuntium Catanam ad Blascum mittunt, milites ad rem patrandã petunt. Sed ille Rege absente, & in Regione Mazaræ agente, auxilia mittere noluit. Vulgata per oppidum proditione, & cognitis coniuratis, eos omnes Manfredus furca suspendit. Interea Ludouicus Rex Cameratam, cui Manfredus de Aurea præerat, quem & subinde Othobono fratre contumaciæ nomine abdicato in Admirati dignitatem suffecerat, venit, deinde Drepanum, Erycem, Calatafimum, & pleraq; illius regionis oppida Riccardo Abbate Duce per deditionem adeptus,

Catanam

Catanam reuersus est. Sed & sub idem tempus Falconus de Falconibus totius seditionis author, qui Regi Aloysio iam paulo antè adhæserat, triremi vna, & duobus nauigijs instructus Neapoli Messanam venit. Cumq; in conspectu vrbis esset, in qualibet naui quatuor noctu accensis facibus, vt Messanensibus se magno cum nauium numero venisse ostenderet, in portum ingreditur, ac Palicios, & Claromontanos editis vocibus conclamat. Sed Messanenses interriti statim ad arma concurrunt, sagittis, alijsq; belli munimentis ex mœnibus illũ incessendo, pluribus eius militibus, ac nautis interfectis inde abire compellunt. Dũ hæc Messanæ geruntur, Syracusas nauis Genuensis cum plerisq; mercatoribus applicat. Quos Manfredus Claromontanus ad prandium inuitat, vncias mille pro defendendis à Catalanis Syracusis mutuo petit, ab Aloysio Rege Neapolitano statim cum Neapolim applicuerint, restituendas. Quas illi negantes minis, & carceribus demum reddere sunt coacti. Per ea quoq; tempora Rolandus Aragonius è Meneo agro cui præerat, in Claromontanos cum militari cohorte palantum more euagatus, à Simonis Ragusæ Comitis insidijs occupatus, fœda suorum nonaginta militũ clade affectus est. Sub hæc, Syracusani è primoribus pleriq; Claromontani imperij impatientes ad Ludouicum Regem deficere, & patriam Tyrannide liberare decernentes, sacramento se ad facinus egregium tempore idoneo patrandum adigunt. Quo Manfredus Claromõtanus cognito, vt tempestiua remedia principijs submitteret, intempesta nocte Zimbardum de Asso coniurationis illius præ reliquis maximè suspectũ capit, tormẽtisq; ad rẽ aperiendã agit. At ille tanq̃ naturali linguæ vitio, sermonisq; defectu impeditus, nihil aperit, omnia negat, tormenta deridet, & liber dimittitur. Manfredus nihilominus oẽs, quorum nomina suspecta haberet, ad Augustam oppidum ad quadrimestre relegat, eoq; elapso demum reuocat. Erant hi viri principes numero viginti, qui Syracusas reuersi non modò a consilio non abstinuere, sed ad rem maturandam magis etiam accensi centum ad suam sententiam alios pellexere, breuiq; occasionẽ, quam sors attulit, arripientes, tandẽ rem sunt agressi. Inter hæc enim Christiani pleriq;, qui pyraticam exercebant, maxima capta præda Syracusas appulsi portũ noctu ingrediuntur: vbi tympana, & æs pulsantes noctem lætitia insomnem transibant. Vrbis vigiles, ac custodes dum vrbem de more circuunt, ædes fortè Ponzecti, qui coniuratorum Princeps erat, prætereuntes, non esse ea (de inusitatis pyratarum ludicris intelligentes) diutius ferenda, sed Præfecto aperienda ingeminabant. Ponzecti vxor, quæ è fenestris eam comminantium vocem exceperat, ad coniurationis facinùs interpretata, illico ancillam ad maritum, qui in cõcilio coniuratorio domo aberat, accersendum mittit. Qui cum socijs reuersus, vbi relata à muliere audiuere, & si primũ aĩo conciderint, mox tamen, ne in manus Mãfredi hostis venirent, audẽtiores facti ea nocte facinus peragere delibérãt. Igitur ad Francisci Ciadonæ cõiurationis socij domũ cõueniunt, ibiq; renouato fœdere omnes armis instructi & se inuicem ad liberandam patriam hortati, vt primum solitum matutinale signum ex cãpano ære. D. Francisci accepere, pro tuba illud, signoq; militari interpræťati more Christiano Cruce fronte muniti, explicato Regis vexillo domo effunduntur, vrbemq; tacitè excurrendo Claromontanorum domos recta ad cædem petunt. Et Thomasij Martini Manfredi familiaris primæ ædes oblatæ sunt, eum Manfredi nomine vocant, excitant, rogantq;, vt ad nuncia, quæ Neapolitana nauis eo momento attulerat, excipienda approperet, solicitãt. Thomasius nihil hostile suspicatus statim surrexit, equum sibi parari famulo iussit, ad aream domus descendit. Vbi apertis foribus repente à coniuratis irruentibus confoditur, qui cum percussus retro in cubiculum se proripuisset, coniurati eum secuti iteratis ictibus confecere. Fuerat hic Catalani cuiusdam spurio semine prognatus, qui cũ Syracusas venit Regis Neapolitani studio addictus coactis

per

per gradus dignitatibus, vrbis Præfecti consultor est factus, opibusq; tum ex iniquis causis, tum ex vxoris nobilis dote, tum demum ex falsis primorum ciuium accusationibus, proscriptionibusq; congestis insignis est redditus. Porrò eo occiso, coniurati ad domum Francisci de Placentia, qui Manfredi Claromontani absentis nomine demandatam Præfecturam gerebat, progrediuntur. At cum sub auroram ægrè ianuas absq; vicinorum concitatione sese effracturos sperarent, aperte, ac palam rem agere statuunt. Igitur editis vocibus pacem conclamant, Regi Ludouico, & populo vitam comprecantur. Ad has voces concurrentes cæteri coniurationis socij numerum augent. Plebs etiam ad tumultus excita & ipsa confluit. Matthæus, & Alderisius Aretij, & cæteri, qui Claromontanis adherebāt, ad domum Manfredi cateruatim prosiliūt. Sed vbi manifestè Regios vrbem tenere cernunt, temere obsistere non audent. At Frāciscus de Placentia præ tumultu e lecto nudatus ad fenestram caput egerens iaculo statim salutatus est. Quo signo circumuentum se à Syracusanis intelligens tumultuariè vestibus corpori iniectis præceps ex aula ad penetralia descendit, atq; inde cum ne ibi quidem sibi satis fideret, ad domunculam subterraneā latebras quæsiuit. Sed effractis per Regios securi vectibus repertus, familiari omni eius re omnibus ad prædam exposita pugionibus confossus interijt. His gestis iam illucescente, ad domum Ioannis Syracusij Iureconsulti, & Præfecti Iudicis discurrunt. Ille rumore præcognito ad vicinam cuiusdam Sacerdotis ædem salutem sibi quæsiuit. At cū in eius domibus non esset repertus, ad sacerdotis domum concurritur. Vbi inuentus statim dilaniatur. Erat hic ille Ioannes, qui cum Roberto Ponzico Iudice ad Aloysium Regem Neapolim profectus ibi & pro Syracusanis authoramentum, perfidamq; alieno Regi fidem præstiterat, reuersusq; plebem contra Ludouicum subuertebat: cuius inter alia illud ad populum ꝓphetæ dictum celebratur. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Hoc interfecto ad Nicolaum Sauoyam eorum collegam, qui ne in morte quidem collegium deseruit, pergunt, eūq; interficiunt. Quatuor hisce totius defectionis authoribus, pluribusq; postea eiusdem factionis socijs è medio sublatis, vrbs in eorum potestatem facile venit, proiectoq; Regis Neapolitani vexillo, Ludouici insigne per mœnia erigunt, ac Franciscum Saluagium Regio nomine vrbis administrationi præstituunt, & per vicos circūducunt. Subinde cum eo ad arcem Maniacis explicatis Regis signis ex pugnandam accedunt: quam Iacobus Pedileporus illius præfectus sine vi apertis statim ianuis, illis dedidit. Alteram quoq; arcem Maryhetti appellatam, quæ Neapolitani Regis nomine militibus Calabris erat munita, licet diu reluctantem, pactis tandem inducijs, elapsisq; sat commode obtinuere. Rolandus Aragonius vbi vrbem captam audiuit, cum Perello de Modica Sortini Domino, ducentisq; equitibus Syracusas venit, atq; idoneo ꝓsidio vrbē firmant. Post hæc Robertū Pōzicū Iudicem, Franciscum de Aurobello, Lanzelotum de Sancta Sophia, & Andream de Taranto Claromontanorum studiosos, vt aduersariorum incolatu vrbem purgarent, capiunt, vinctosq; Catanam ad Regem mittunt. Ludouicus nuntio captæ vrbis accepto ingentem equitum, ac peditum numerum, quem contra Leontinū parauerat, cum Artali Alagona Syracusas in præsidium transmisit. Munitis itaq; opere, & præsidio Syracusis, atq; Rolando Aragonio cum vicaria Regis authoritate ibidem relicto, Artalis Catanam regredi statuit. Quod vbi Manfredus Claromontanus Leontini resciuit, per insidias eum intercipere quęrit, duas acies instruit. primę, quę ducentorum erat equitum, pręerant Corradus Malatacca genere Thuscus, Ioannes Septimus Ragusanus, Matthęus Vaccaria, & Matthęus Iuenis Catanenses, secundam vero, quę quadringentos equites continebat, Simon, & Manfredus ipsi Claromontani ductabant. Ac deinde septuaginta milites loco, qui orientem respiciens eo tempore patria lingua Specus Rigitanorum appellabatur,

labatur, insidijs locat. Interea Artalis Alagona insidiarum ignarus, Syracusis cum suis Catanam versus iter ingreditur. Verum cum fraudulentam Manfredi naturam, vti semper, ita maxime tum suspectam haberet, cum ad villam Syluestri peruenit, exploratores ad visenda loca, explorandaq; hostis consilia, apparatúq; equites emissarios aliquot expediuit. Qui cum ad collis cuiusdam verticem hostium equitum acies conspexissent, statimq; renuntiassent, Artalis ad bellum se parat. Milites suos in duas & ipse acies distribuit. Vnam, in qua centum quinquaginta equites percensebantur, Ioannes Landolina, Rogerius Teutonicus, Berardus Spatafora, & Guilelmus Spatafora Rocellæ Dominus regebant. Alteram verò, quæ ex ducentis quinquaginta cataphractis constabat, Artalis ipse dirigebat. Eoq; pacto dispositus vterq; exercitus, cum ad conspectum prodiere, aliquandiu constitit. Postmodum Claromontanis appropinquantibus, in planitie quadã, vbi ædicula vetustißima erat Diuæ Mariæ sacra, anteq̃ ad colles ventũ esset, Artalis Rogerij Teutonici consilio certamen fortiter inchoat. Igitur Regij in Claromontanorum primam aciem irrruunt, & è diuerso illi in hos maximo impetu feruntur, vtraq; acies strenuè pugnat, sed Claromontani acerrimè Regios premebant. In ea pugna Berardus Spatafora ictu lanceæ in gutture percutitur, fractisq; loricæ squamis vnà cum equo in terram decidit: fratris tamen ope in eundem equum, quem à fuga retinuerat, reuersus, nõ minori animo ad prælium redijt, fortemq; in hostes operam nauauit. Cumq; iam superantibus Claromontanis prima Regis acies inclinare visa esset, Artalis prudentia, & Rogerij Teutonici generoso robore q̃ primum restituta est, contritisq; hostibus superior euasit. Nã Artalis in turmas hostium se ingerit, bellum reparat, suos vires resumere facit, hostes premit, eorumq; magnam stragem edit. Et licet Simon, & Mãfredus cum suis arma iungere, & illis succurrere pergerent, & atrociter dimicarent, e diuerso Rogerius Teutonicus è vestigio inter hostes se ingerit, plures eorum sternit, adeoq; strenuè pugnat, vt eo die suo ipse brachio supra quinquaginta hostes occiderit, victoriamq; demum Regijs pepererit. Simon etenim, & Manfredus, viso Artalis animo, & Rogerij robore, fugam capessere omnium primi compelluntur, quos Cæteri Claromontani sequuti nihilo impigrius omnes terga verterunt. Sed Regijs eos vsq; ad Palmerium, quod non longe à Leontino aberat, cædendo insequentibus, Manfredus per loca aspera, & difficilia discurrens ad turrim Pantani salutem sibi quæsiuit. Simon verò laxatis habenis cursu velocißimo Leontinum redijt. Quo eodem vespere & Manfredus peruenit. Reliqui verò, qui cladi superfuerũt, fuga & ipsi seruati sunt. Cæsi sunt in eo bello ex Claromõtanis supra ducẽtos equites, capti verò circiter quinquaginta, & inter eos Ioannes Septimus, & Ioannes Reciputus Leontinus. In quo vno prælio Leontinorum vires, Claromontanorum potentiam, ac Regis Neapolitani in Sicilia imperium concidisse visum est. In nullo nanq; alio bello Claromontanorum tanta clades, sanguinisq; effusio facta memoratur. Ea proinde victoria Ludouicus Rex animo elatus ad Leontinũ subigendum se conuertit. At cum sibi res nummaria deesset, Catanenses tarenorum decem per singulas frumenti salmas vectigali sibi imposito, tantum breui auri confecere, vt sufficienti commeatu instructus ad id bellum Rex sexcentos equites, peditumq; ingentem numerum in Leontinensem obsidionem eduxerit. Erat in eo exercitu Blascus Alagona, Artalis Alagona, Ioannes de Luna Catanensis Præsul Regio genere exortus, Matthæus Mõtecatinus, & alij ferè oẽs Regni Proceres. Cumq; fames valida Siciliam premeret: equites dum obsidione Leontinum vexarent, segetes terebant, & frumenta per Siciliæ oppida distribuebant. Leontini verò cum annona indigerent, ea parte, quæ ædem Diuæ Mariæ à Roccadia respicit, egreßi frumentatum ibant. Igitur Regis exercitus cum pro mœnibus esset, oppidum maximè premebat, è contrà Leontini è muris Regios balistis

vexabant,freti Manfredi, & Simonis Claromontanorum equitibus, qui ad quadringentos erant,& strenuè oppidum defendebant. Cumq; equites Regis muris essent propinqui,Manfredus veritus ne populus in seditionem moueretur,ad cōcionē plebē vocat,suspectisq; captis, & carceri mācipatis,in singulis vicis fidissimos quosq; milites disposuit, qui,si opus esset,seditiosorum hominum frænare possent audaciam. Ita Leontini & extra à Rege obsidebantur, & intra tyrannide præmebantur.Interea Rolādus Aragonius apud Syracusas Alderisium Aretium, Andriolum etiam Aretium,& Matthæum Campisanum Claromontanæ factionis iamdudum suspectos, exilio ad Sortinum mulctare decreuerat. Quo illi cognito, ne a plebe palam inuaderentur,nauicula noctu inscensa ad Anapum.fl.quo Sortinum iter est,in terram descendunt.Vbi a Regijs cogniti,inuasi,trucidatiq; vix tādem sepulturam inuenere.Interea Nicolaus etiam Lancea Regius miles Buxemā cum equitibus excurrens in equitatum Simonis Comitis à Ragusanis missum incidit,quem non multo labore miserè fudit, oppresitq;. In oppido quoq; Bizino oppidani pleriq;,quos iam Claromontanæ Tyrannidis pertæsum fuerat, tumultu excitato,inuocatoq; Regis nomine in arce veteri se muniunt, & Ludouici auxilium implorant. Quo cum Rolandus Aragonius, Ioannes Landolina,& Bucherij Dominus cum copijs à Rege missi,tardius aduenissent, à Barone Iulsi Claromontano,qui eos in oppido præuenerat,ab ingressu impediti sunt. Cumq; nihil Regij exili obsidione proficerent, Rolandus Aragonius inde discedens ad Regem,qui & ipse rei pecuniariȩ inopia Leontino Catanam fœdè reuerti coactus fuerat, venit. Bizinenses coniurati, qui arcem Regis nomine tenebant vna cum arce ab hostibus capti,mortem penderūt.Proinde Simon, & Manfredus Claromontani post discessum Regis Leontino in Meneum,Sortinum,Neetum,Caltagironum,& vicina alia Regis oppida egressi,frumenta quęcunq. siue in agris,siue in horreis inuenerunt, deprædati Leontinum detulerunt. Sed omnes hos bellorum motus multo etiam sæuior clades secuta est.Nam circa id.Maij per omnem ferè Siciliam innumera locustarum, quos Siculi patria lingua grillos cognominant,multitudo insolitæ magnitudinis,ac incertæ originis, in Catanæ præsertim regione apparuit. Quæ segetes,vineta,nemora,hortos, atq; arbores omnes tum domesticas, tum syluestres, earumq; etiam cortices amaros vsq; ad radices vno vbiq; die depastæ,repentino vento in turmas,aciesq; se disciderunt, atq; aliquandiu per aera delatæ ipsum etiam cœlum obtegere sunt visæ. Postremò eodē flatu impulsæ in Ionium mare cunctis rem miratu dignissimam cernentibus, submersæ sunt. Quorum postea corporibus in aceruum redactis, atq; à fluctibus ad littora expulsis,inauditus putor ita aerem infecit, vt sæua pestis subsecuta omnem propè Siciliam toto mense Iulio populata sit. Qua Fridericus Dux Athenarum, & Neopatriæ, Randatij Marchio apud Catanam, Matthæus quoq; Sclafanus Adrani Comes relictis Guilelmo Peralto citra, sed Matthæo Montecatino vltra fluuium Salsum hæredibus,per ea tempora apud Clusam, pluresq; alij Siciliæ Proceres passim, atq; innumera plebis multitudo subitò confecti decessere. Ludouicus Rex salutem sibi quærens Acim primum, Mascalas deinde, ac deniq; Messanam perrexit. Porrò sedata peste, in oppido Aydono pleriq; ex oppidanis primoribus sæuo Claromontanorum iugo oppressi Regi Ludouico oppidum tradere statuunt. Quorum consilio Platiensibus, qui Claromontani erant, vt diximus, patefacto, eoq; nomine quinquaginta illuc inde equitibus ad tutelam oppidi missis, coniurati veriti ne in manus hostium venirent, sumptis repente armis in tumultum abiere, frequentesq; per oppidum faustis pro Ludouico contra Claromōtanos vocibus,plebē vniuersam ad se pellexere, cuius auxilio in hostes irruendo,cædendo,prædandoq; obuios quosq;,ac equites demū Platienses exitij metu equis, atq; armis relictis, raptim in arcem confugere coegerunt.

coegerunt. Sed & postridie ibidem Rogerius Teutonicus magno militum numero suffultus Regis nomine affuit, Prefectumq; oppido ex ciuibus virum strenuum deligit. Caeterum cum Claromontanorum potentiam timens Blascum Alagonā Catanae agentem pro auxilijs solicitasset, nec ille tot bellis attritus succurrere posset: Simon Claromontanus de eorum angustijs factus certior iusto peditatu, ac equitatu instructus Aydonum conuolauit: oppidumq; ingressus per vim occupauit, atq; coniuratos Regiosq; ferro, atq; igne absumpsit. Rogerius Teutonicus his visis cum pedester esset, suffurato equo relictis socijs fuga salutem sibi redemit. Dum haec ibi geruntur: Ludouicus Rex Messanae Fridericum germanum fratrem Athenarum, & Neopatriae Ducem instituit: atq; inde postmodum lue extincta Catanam reuersus est. Post aliquot verò dies recreandi animi gratia Acim petijt. Vbi statim in morbum letalem lapsus die decimosexto Octobris anno salutis. 1355. decem & septem natus annos, duodecim vero Regno potitus Friderico fratre in Regnum suffecto fato functus est. Eius cadauer eodem die Catanam extra moenia ad aedem. D. Mariae Lagrandi asportatum, die verò sequenti longo Procerum, ac ciuium omnium ordine ad templum maximum. D. Agathae traductū, more Regio tumulatum est. Quarto deinde die, qui vigesimus mensis Octobris dies fuit, Blascus Alagona Catanae & ipse febre correptus Artali, Blasco, & Ioanne relictis filijs decessit, atq; in maximo quoq; templo sepulturae est traditus.

DE FRIDERICO TERTIO SICILIAE REGE, QVEM SIMPLICEM APPELLABANT. CAPVT SEXTVM.

MORTVO Ludouico, Fridericus eius germanus frater cognomento Simplex tredecim tum natus annos grauiter adhuc Messanae decumbens in Siciliae Regnum, haereditario iure successit. Qui vt primùm conualuit, Proceres omnes, atq; vrbium, oppidorumq; omnium Syndicos ad Comitia de more Messanam conuocauit. Quo dum Riccardus Abbas Drepanita naui sua cursum tendit, saeua tempestate suborta ad littus Panormitanum seruatis nauigantibus foedum naufragium passus in Claromontanorum manus venit, captusq; cum socijs in carcerem detrusus est. Proinde habitis ad nonum Cal. Decembris apud Messanam Comitijs, praestitoq; Regi ab omnibus fidei auctoramento, Eufemia Regis germana soror à Rege totius conuentus consilio Regni Vicaria est instituta. Interea Aloysia Comitissa Matthaei Sclafani filia, & Guilelmi Peraltę vxor, dum Sclafanum, cuius erat domina, ad lugēdam Ludouici Regis mortem, soluēdasq; defuncto inferias extra moenia ad aedem. D. Mariae pergit. Matthaeus Monte catinus eius ex sorore nepos oppidum inuadit, ac sibi, quòd materno sibi iure debitū assereret, occupat. Eodem ferme tempore Bonifacius Aragonius Petri secundi Siciliae Regis consobrinus, arcis, & vrbis Pactarum, ac Tyndaridis etiam praefectus, a Sancio Aragonio consobrino, vtriusq; oppidi Praefectura eodem penè fraudis genere exuitur. Nam cum Bonifacius quosdam Pactenses exilio mulctasset, & illi eius armēta perfregissent, Sancio consobrino, qui oppido. S. Marci praeerat, Pactarum commissa praefectura, ad vlciscendam iniuriam cōtra exules militibus instructus egreditur. sed ciuibus id aegre ferentibus, & aduersus eum vna cum exulibus irruentibus, ipse factus inferior, cū in arcē fuga contenderet, a Sancio cum Pactensibus in eius vitam foedere coniuncto praeclusis foribus, & arce & oppido expellitur, ac deinde Tyndari, quae illius etiam praefecturae erat, priuatur & Friderico Regi, traditur. Dum haec ad pactas geruntur, Blascus Artalis germanus frater oppidi Montis Albani paterno iure Dominus, submoto Ioanne Arloco Catanensem quendam oppido praefecit. Quod cum Arlocus iniquo tulisset animo, & contra Blascum

obloqui non cessaret, Blascus eum à Præfecto bonis spoliari, vinctumq; ad se duci iubet. Porro dum vinctus Catanam ducitur, ab vrbe. p. m. filius eius milite suffultus in ministros patrem ducentes irruit, vitãq; Regi, Rubeis, ac populo precatus fugientes insequitur, duobusq; interfectis, atq; liberato patre ad oppidum pergens Montem Albanum capit, abrogatoq; Catanẽsi Præfecto arce etiam potitur. Sub idem tempus Ioannes Alagona tertius istorum frater Nasi oppidi dominus, principatu a præfecto suo, & plebe ex tumultu repente excitato deijcitur. Quod tamen paulo pòst per oppidanos facti penitentia ductos confosso pugionibus Præfecto recepit. Post hæc durantibus adhuc inter Catanenses, & Leontinos dissidijs Artalis Alagona, & Manfredus Claromontanus & suo, & Regis nomine inter Claromõtanos inducias fecere. Verũ paulo post Guilelmo Manescalco milite Castri oppidi, & Arcis pręfecto apud Catanam ad solennia. D. Agathæ festa agẽte, pleriq; oppidani Claromõtanorum studiosi accitis Mylensibus amicis Castrũ oppidum occupant, & Aloysio Regi Neapolitano tradunt. Eodem ferme tempore Franciscus Vintimilius suspectum habens Philippum fratrem magno militum numero Policium, cui hic præerat, inuadit, capit, præfectoq; occiso arcem etiam expugnat, & occupat. Oliuerius deinde Protonotarius miles Messanensis vnà cũ Philippo Cipero, Thomasio Bufalo magnæ regiæ curiæ iudicibus, & plerisq; alijs inito cum Regis hostibus fœdere oppidum Sanctæ Luciæ ad Regem Neapolitanum deficere coniurauerat. Quo Henricus Rubeus Messanæ Præses cognito, eos ad se accersit. At illi eo spreto ad Eufemiam Regis sororem, & regni Vicariam rem deferunt. Quod Henricus ægre ferens, ad Regem Messanæ rem ducere decreuit. Sed neq; id illi ex sententia cessit. Nam Vicaria, & Francisco Vintimilio authoribus Rex Randatium profecturus Tauromenium venit. Vnde expetente Artali Alagona, inuitis Henrico Rubeo, Vicaria, & Francisco Vintimilio Catanam perrexit. Quo facto Henricus adeo in Artalem odio exarsit, vt fœdus cum Friderico Claromontano, & Friderico Vintimilio in eius perniciem Eufemiæ etiam consensu inierit, ac deinde confœderati facto agmine Siciliam excurrentes Assarum, Ennam, Mistrettam, Castrum Leonis, Francauillam, Abolam. S. Luciam, Nicosiam, Arcem Casiblim, & arcem Tauromenij inferiorem cepere, quorum exemplo & complura alia oppida ad eorum etiam imperium transfugere. Sed interea Mazarenses Claromontanorum vexationes perosi, ad Georgium Graffæum, qui apud Marsalenses exulabat, vt cum militibus Mazaram ad vrbem Friderici Regis nomine per deditionem recipiendam vt veniat mittunt. Georgius congregatis equitibus ducentis confestim eò contendit. Verum cum iam vrbi appropinquaret, contra hostium occursus militum insidias disponit. Interea Mazarensis Præfectus præcognito hostis aduentu milites instruit, atq; vrbe egressus aduenientes excipit: eosq; vsq; ad vallem dedita opera fugientes insequitur. Vbi tum è latebris Graffei milites egressi Præfectum vnà cum suis adorti ad fugã continuò compulere. Quos Georgius vsq; ad ciuitatis mœnia insecutus cædit paucis exceptis, qui per stagnum salutem sunt adepti. Georgius vbi ad vrbem venit, portas reseratas videt, factoq; impetu vrbem ingreditur, eamq; Regijs, qui eum accersierant, occurrentibus, atq; auxiliantibus occupat. Verum nõ diuturna ea lætitia fuit. Nã cum postmodum Cristiensibus Catalanis auxilia petentibus quotquot milites habebat, vel reluctantibus Mazarẽsibus misisset, Fridericus Claromontanus coacta militum manu vrbem præsidio vacuam adortus breui expugnauit, militibusq; in prædam exposuit. Interea & Manfredus Friderici frater armatorum acie instructus Casiblim arcem aggredi pergit. Cuius aduentu Rolandus Aragonius, qui eam tenebat, præcognito, cum viribus inferiorẽ se cognosceret, arce triginta cũ equitibus deserta Syracusas aufugit. Atq; ita Mãfredus nullo labore Casibli capta Syracusas mouet, eius agros populatur, demumq;

demũq; suburbanis domibus incẽsis, vrbẽ terra militibus, nauigio mari obsidẽs, ingressum omnibus, egressumq; interdixit. Syracusani obsidione pressi Catanã ꝓ suppetijs nuntios cũ tribus nauiculis exploratorijs mittũt. Sed nũtij cũ auxilia nõ impetrassent, duobus nauigijs, quæ in Catanæ portu fortè erant, per vim captis, armatisq; Syracusas cursum intendunt, atq; in itinere Augustanorum agris, in quos descenderant, incendio fœdatis Syracusas tandem applicant, nauigium Claromontanorum fugant, portum subeunt, vrbemq; mari liberant. Quo facto Manfredus terrestri etiam obsidione soluta ad arcem Casiblis reuerti coactus est. Nec multo pòst Matthæus Rusticus miles Caltagironensis impetratis ab Ioanne Barresio Militelli Domino vigintiquinq; equitibus, & pluribus alijs à se coactis Ragusam venit, eius agros vastat, atq; ingenti inde armentorum, aliarumq; rerũ capta præda Caltagironum redijt. At cum in suam rem propensior, iniquè prædã distribuisset, equites Militellani ei se contumeliosi opposuere. In quos ille irruens spoliatos multis vulneribus confodit. Cuius facinoris conscientia Regis indignationem veritus per seditionem supplicium declinare deliberat. Igitur armatorũ multitudine fretus Caltagironi motus excitat, vicosq; peruagatus frequentatis & eis publicis vocibus Vicariam viuere, Rubeos, & plebem conclamitat, Friderici Regis a proceribus ob eius inscitiam contempti nomen, & imperium abrogat, oppido potitur. Sed paucis pòst diebus à suis ipse propinquis, qui factioni non adhæserant, impetitus merita morte facinorosam vitam perdidit, & ad Fridericũ Regẽ oppidũ redijt. Post hæc Hẽricus Rubeus numeroso, & peditatu & equitatu cõparato cũ Euphemia Vicaria, & Francisco Vintimilio Troynã venit, vbi ex seditiosorum, & obæratorum colluuione mirum in modum aucto exercitu, ad Artalẽ cum Rege ad Paternionem agentem Legatos destinauit, vt aut Regem ei liberũ exhiberet, aut cruentum bellum expectaret. Nec tamen inter hæc responsum præstolatus, iter prosequitur, Mottam Sanctæ Anastasiæ venit: atq; inde quod futurũ erat, prudentia militari præsagiens iuxta ædem. D. Ioannis à medio campo in insidijs subsidet. In, quas postmodũ Catanẽses à Rege in subsidiũ vocati multos eorũ improuiso illapsi turpiter fugãt. Qui ad ædẽ. S. Christophori. m. p. à Paternione distantem euasere. Capti verò plurimi, & inter eos Iacobum Lamiã, Ioãnẽ Lamiã milites Regis domesticos, omnesq; Regios, Rubeus libertate donauit, Rogerium autẽ Mustaciũ, & cæteros carceri addixit. Artalis in ea clade cũ pecunijs ad bellũ oportunis indigeret, Catanam noctu reuertitur, vectigal consensu plebis super frumentis imponit. Quod cum ciues ægrè ob inopiam persoluerent, breui abrogauit. Porrò Henricus cum militibus interea agros Catanenses excurrit, vineta, segetes, ac olîueta ea parte, vbi stagnum est, quod Gurgitem Paternionis vernaculè vocant, igne, omnia vastat. Sed & villici Catanenses, qui vicatim Aetnã incolũt, Matthæum Vaccariam Artalis domesticum virum flagitiosum occidunt. Nec multum abfuit, quin Artalem ipsum, quum fortè Paternionem ad Regem rediturus per nemus incederet, rati quòd Vaccariæ mortem vlturus contra ipsos venisset, in ipsum, velut hostem toto impetu irruentes in eo æstu interfecerint: contra quẽ etiam mox cum Henrico Rubeo confœderati nouo in Catanenses agros impetu feruntur, atq; decem ferme boum, pecorumq; milia abacta ad Rubeum deduxere. Sed paulo pòst hortatu Præfecti Catanensis promissa de male actis venia deserto Henrico Catanam conuenere, & ad Artalis pedes prouoluti veniam obtinuere: factaq; prædæ restitutione ex publica seditione, odijsq; capitalibus magnam repente amicitiam cum Artali contraxere. Qua immutatione offensus Rubeus cum vniuersa factione Paternionem oppidum noctu inuadere statuit. Quod vbi Artalis per ipsius Henrici familiarem quendam cognouit, Stephanum Romanum Messanensem, sed Paternionensem incolam coniurationis participem cepit, ac tormentorum vi rem omnem ab eo extorsit.

oppidumq; præsidio, & opere muniuit. Cuius illi potiundi spe ita frustrati, suburbium primùm, agrosq; eius circumiacentes, incendio consumpserunt. Subinde cum pagi Valcurrentis Domino Henrici consobrino, trecentisq; equitibus, ac peditatu idoneo progresſi, Catanenſes etiam agros incenderunt. Sed Catanenses è diuerso illis aliò versis, cum armis egresſi, in Mottam, vbi Valcurrentis Dominus se tuebatur, acceptas iniurias refuderunt, & pluribus, quàm acceperant, damnis affecere. Interea Henricus, & Franciscus mutatis repente animis, sed qua causa incertum, cum Vicaria Mylas profecti Nicolaum Cæsarium, & Iacobum Aloysium milites Messanenses, qui Neapolitani Regis nomine id oppidum tenebãt, promissa eis defectionis impunitate, ad Regis Friderici fidem pertrahunt, atq; oppidum Regis nomine recipiunt. Cumq; milites, qui arcis præsidio, & turri magnæ præerant, deditionem facere nollent, eos Nicolaus, & eius milites magna vi expugnatos ad vnum omnes occidere. Capto Mylis oppido, & cognito immanitatis horrore, cætera quoq; in eius planitie sita oppida in Regis Friderici potestatẽ vltro deuenere. His gestis Vicaria, Hẽricus, Frãciscus, & Nicolaus Cæsarius, ac cæteri proceres Messanam appulsi maximo cum honore recipiuntur, & subinde Hẽricus cum Artali inducias facit, & Franciscum Vintimilium Strategum Messanæ instituit. Porrò cum Henricus Mottam. D. Anastasiæ perrexisset, Messanenses pertęsi eius regiminis, qui luxuria, auaritia, & crudelitate vrbem fœdauerat, Cæsario adherent, eumq; sibi ducem contra Henricum deligunt, ac Philippum Cipero, & Thomasium Bufalum magnæ Regiæ curiæ Iudices, & omnes proceres, qui ab Henrico exulauerant, in vrbem introducunt, ac repente plebs, populusq; Messanensis cum Duce pridie Cal. Iulias motu publico inclamata Friderici vita, ac Rubeorum morte, in Rubeos omnes, quorum Messanæ non contemnenda erat manus, extreme sæuitum est. Nam effractis, direptis, incẽsisq; eorum ædibus, quotquot inuenti sunt rubro sanguine fœdati interiere. In eo tumultu Franciscus Vintimilius, quem Strategum ante profectionem suam Henricus ciuitati præfecerat, metu perculsus ad Tauromenium fuga salutem inuenit. Damianus Sallinpipi miles Henrici consultor desertis fœderatis omnibus Catanam petiit. Guilelmus Rubeus Henrici germanus frater ad Sauocæ arcem aufugit. Pleriq; in arce vel Mattagriffoni, vel D. Saluatoris se tutati sunt, nec quisq̃ eo die è Rubeorum sobole Messanæ superfuit. Henricus his cognitis ira percitus Nectum petit, Præfectum hortatur, vt abnegato Friderici Regis nomine oppidum tradat. Sed ab oppidanis expulsus Caltagironum perrexit. Vbi etiam oppido tentato fœdè expulsus Mottam regreditur, atq; inducias, quas cum Artali, & Catanensibus fecerat, apertè rumpit. Tauromenium deinde ad Franciscum Vintimilium Comitem venit, iunctisq; cum eo armis, coactisq; militibus contra Messanam simul mouent. At Messanenses simul magno animo contrà egrediuntur, in eos irruunt, atq; vsq; ad arcem Scalettæ insequuntur, inuadunt, occidunt, Ducibus ad Sauocam fugatis. Vbi Franciscus relicto Henrico Giracium se contulit. Messanenses cæsis Rubeis, Artalem Alagonam per certos nuntios ad se conuocant. Qui confestim eo cum Selecto militum numero profectus honorificè susceptus est, & subinde. 5. Cal. Aug. cum Vicaria Catanam reuersus Regi sororem reconciliauit. Nec multo post, Simon, ac cæteri Claromontani Nicolao Cæsario intercedente cum Rege gratiam iniere. Sed ea pax à plerisq; Catalanis pyraticam in Sicilia exercentibus, qui Simonis nuntios, quos ad Regem Catanam nauigio Augustano miserat, interceptos Syracusis vendiderunt, turbata est. Ea nanq; iniuria in nouas iras excitati Claromontani, & Leontini, inducias, quas cum Catanensibus pepigerant, violarunt: agrosq; eorum adorti hostiliter incendere. Post hæc Artalis educto exercitu contra Mottam. S. Anastasiæ Henrici Asylum mouet, & pro mœnibus castra locat. Machina postea constructa oppidum oppugnat: sed

oppidanis

oppidanis strenuè se defendentibus, quibus & situs opitulabatur, soluta obsidione, agrisq; eorum vastatis, & incensis Catanam repetijt. Post hæc Fridericus Rex, Artalis, & Vicaria magno exercitu cõtra Caltabianũ mouẽt, vbi dũ essent, Rex Castrum Leonis, Francauillam, & Randatium oppida, quæ duce Gilio Statella à Friderico Rege ad Henricum, & Franciscum nuper desciuerant, oppidanis vltro se dedentibus recepit, auctusq; hijs victorijs Catanam inde redijt. Quibus cognitis Henricus cum labi, atq; in deterius in dies ruere res suas videret, pacem cum Friderico, & Manfredo Claromontanis contra Regem inijt, & cum eis, ducentisq; equitibus Mottam venit, in agros Catanenses totis viribus effunditur, & ad tumulum à medio Campo cognominatum tandem constitit. Quo percepto Artalis cataphracto & ipse milite comitatus contrà egressus, locata per sagittę iactũ ab eorum castris statione sua, ad certamen hostes prouocabat. At illi cum se inferiores cognoscerent, discrimen veriti fœdo inde discessu abierunt. At Franciscus Vintimilius vbi Henricum cum Claromontanis contra Regem fœderatũ cognouit, è diuerso ad Regem ipse cum Emanuele, & Riccardo germanis fratribus statim se transtulit. Qui cum postea Regi, cui maximè gratus erat, Henricum Rubeũ per Riccardum fratrem reconciliare studeret, Rubeus in sua pertinacia perseuerans Riccardum compositionis internuntium per insidias cepit, & carceri addixit, & nonnisi Leontinorum plurium, qui Catanæ, & Menei vincti à Rege detinebantur, commutatione, libertati restituit. Post hęc pleriq; Syracusani cum Syracusas Regi Neapolitano tradere decreuissent, & ad id triremes duæ è Calabria ad frumenti Emporium Anguuni nominatum à Neapolitano missæ appulissent, Rolandus Aragonius, qui Syracusis præerat, cognita coniuratione, eius authores, & participes omnes è vestigio compræhensos furca suspendit. Quo facto triremes Neapolim sunt reuersæ. Dum hæc Syracusis geruntur, Nicolaus Cæsarius, qui Messanæ præerat, sola incõstantia ductus, cum Messana vrbe à Friderico Rege ad Aloysium hac arte defecit. Nam tametsi Regis nomine vrbi præesset, Mattagriffoni tamẽ arx a Rubei ꝓpinquis strenuę adhuc tenebatur. Quã cũ expugnari posse viribus diffideret, ad fraudem sibi postmodum exitiosam transijt. Friderico itaq; Claromontano Regis hosti scribit, se Claromontanorũ nomine Messanã tenere, & vt ab Henrico Rubeo Mattagriffonum arcem, sine qua vrbem expugnatu fore facilem asserebat, impetret, hortatur. Cuius Fridericus verbis captus ab Henrico arcem habet, eamq; Nicolao credit. Is ea recepta, amotoq; statim Rubeorum insigni, quod rubeus cum stella in medio campus est, Regis signa erigit. Sed omnia hæc simulatè, vt animum officij prætextu celaret. Nam cum Aloysio Rege clã interea transigit. Cuius cum ad facinus patrandum auxilia habuisset, Cal. Ian. vnà cum Gilio Stayto Messanẽsi milite edito nocturno per vrbem tumultu, perfidum animum, coniurationemq; hostilem prodidit. Vbi pellecta in Aloysij fidem, Regisq; Friderici odium plebs, palam cum eo, ac toto cõiuratorũ agmine, in Corradi Lanceæ, quem ibi Fridericus Rex Admiratum habebat, ædes impetum faciunt, fortunas diripiunt, domum incendunt: ad arcem dein. D. Saluatoris progressi magnum Aloysij Senescallum, qui pridie ad id eò clàm è Neapoli conuenerat, Regio honore excipiunt, atq; in vrbem publica gratulatione, ac ciuium pompa introducunt, vrbis claues, ac imperium Regis nomine tradũt. Deinde ad Palatium Regiũ delati Blancam, & Violantam Friderici Regis sorores, quæ ibi morabantur, capiunt, & aliquandiu sub custodia detentas Rhegium ad Aloysium Regem, & Ioannam eius vxorem, qui cognita Messanæ defectione eò e Neapoli applicuerant, Philippi Ciperi Iudicis, & Petri Ciperi eius germani fratris sub custodia transmiserunt, quas Aloysius Rex honestissimè suscepit. Nec multo post Aloysius Rex priuatum hominem mentitus Messanam cum triremi traiecit, atq; in Palatio prãsus est. Quo rescito Messanenses caternatim ad eum visendum confluxere. Sed ipse

cum

cum eorum fidem exploratam adhuc non haberet, statim triremem Rhegium reuersurus ascendit, atq; ex alta demum puppi sese populo eminus ostendit. Tum repente tota ciuitas, viri Principes, ac conferta quorũuis hominũ multitudo cũ nauigijs Rhegium vsq; secuti ipsum ibi, atq; Ioannam vxorem Siciliæ Reges aperte consalutant, gratulanturq;, & vt Messanam veniant, vna voce omnes comprecantur. Igitur. 7. Cal. Ian. Aloysius, & Ioanna Reges Messanam veniunt. Vbi Regio honore, faustisq; populi acclamationibus excepti summa potestatis initia susceperunt. Die sequenti, qui Natalis Domino festus fuit, Nicolaum Cæsarium totius coniurationis authorem Comitatus titulo Montis Albani oppidi insigniuit, nec non Tripi, & Naso oppidis ditauit: plerosq; etiam Messanẽses Regios milites cõstituit. Ita Messana vrbs ciuibus agentibus suo se veteri hosti vltro subijcit. Ea fama per vicinas regiones diuulgata Simon Claromontanus Comes Manfredum, qui Leontino adhuc dominabatur, totius suæ stirpis, factionisq; nomine ad Aloysium præmittit. Dein ipse cum magno militum numero Messanam ad eum venit, vt Regem salutat, simul & adorat. At cum Blancam Friderici Regis sororem, quã captiuam Aloysius apud Rhegium tenebat, in vxorem ambiret: Aloysius veritus ne hoc ei matrimonium ad captandam vxorio iure Siciliam officeret, consensum ei ad nuptias recusauit. Qua repulsa exanimatus Simon à Friderico Rege per literas Matthæi Palicij filiam sibi olim ante bella desponsatam petijt. Sed dum illa Friderico assentiente ad iter se parat, Simon Messanæ morbo correptus. 16. Cal. Aprilis decessit. Quo mortuo Mãfredus cum cæteris Claromontanis, qui Messanæ erant, duabus cum triremibus, ac vndecim prędatorijs nauibus frumento onustis Messana discedunt, atq; Catanam præteruecti, vbi ex alto Aloysij nomen ingeminantes Friderico illudebant, Leontinum, quod annonæ tum caritate premebatur, applicant. Sed interea Marrazanus Manfredi à secretis dum Messana Leontinum redit, ad Catanã interceptus, & tormentis actus multa hostiũ arcana Friderico Regi prodidit. Quod vbi Manfredus cognouit, iniuriæ contumelia quinq; milites Friderici Regis studiosos furca suspendit. Post hæc Sancius Aragonius Pactis vrbe Aloysio prodita socia arma cum Neapolitanis iungit. S. Philadelphum oppidum petit, eius agros populatur, boumq; inde, ac pecorum ad viginti circiter milia prædam capit. Sed & eodem ferme tempore Aloysius ipse Nicolaum Cæsarium, Gilium Staytum, ac equites mille, totidemq; pedites, quibus magnus eius Manescalcus præerat, ad Mõtem albanum oppidum, circumuicina Friderici loca depopulatum misit. Quo Fridericus Rex cognito Artalem Alagonam centum cũ equitibus ad hostium iter explorandum direxit. Porrò Aloysij Milites postq̃ plurima damna vicinis Monti Albano, & Pactis vrbi intulerunt, contra Frãcauillam, & Castrum Leonis mouent. Quod cũ frustra oppugnassent, Linguã grossam oppidulum petentes nullo labore ceperunt. Mascalas deinde, atq; mox Rigitanũ vicum excurrunt. Artalis vbi hostes venisse per exploratores didicit, & ipse cum exercitu eò se contulit, atq; verticem Nisetum nomine occupauit. Quo dum in eum statim hostes irruptionem parant, Artalis victoriæ desperatione actus inde discedens Catanam retro abijt. Cuius discessu prælio frustrati hostes, inflammatos ad bellum animos ad Acim oppidulum explicuere. Quod tametsi valido præsidio munitum, terrestri, maritimaq; obsidione adorti effractis subinde portis expugnant, viros quotquot reperiunt, trucidant, virgines stuprant, matronas violant, bona diripiunt, arce potiuntur, & nihil sibi ad extremas iniurias reliqui faciunt. Post hæc viros omnes Aethenses vsq; ad trium Castanearum vicum inuadunt, rapinisq;, & incendio fœdant, ac demum ingenti hominum, rerumq; omnium præda expleti ad Acim oppidum reuertuntur. Fridericus Rex his auditis confestim Franciscum Vintimiliũ, aliosq; Siciliæ Proceres, necnon milites quotquot ad bellum aptos habebat, Catanam ad se vocat. Vbi equites supra mille,

pedites verò ad tria milia sunt connumerati. Sed in hoc apparatu, hostium nomine per Caduceatorem bellum nostris indicitur. Quod cũ Catanenses annuissent, pro loco pugnæ ædiculæ. D. Mariæ à turbi cognominatæ planities, diesq; prælij vigesimus quintus Maij ea lege, vt liber esset ad aream vtrisq; accessus, dictus est. Verum hostes cum forte se viribus inferiores viderent, pugnam quidem detrectarunt: obsidionem tamen vrbi & naualem, & terrestrem intulere. Interea duæ Catalanorum triremes cum vna naui Catanam ex insperato cum superuenissent, Artalis inopinato auxilio erectus, duo & ipse nauigia, quæ ad terram erant subducta, continuò parari iubet. Atq; ita quinq; nauigiorum instructa classe contra quatuor hostium triremes dimicare decernit. Triremem signiferam noctu Artalis ascendit: decemq; in ea faces, vt eorum splendore maiorem classis numerum hostibus simularet, accendi facit. Subinde ad portum Onginæ, vbi & hostium classis in alto mari consistebat, cursum dirigit ibiq; dato belli signo in hostes primus irruit. Quem cæteri non minori ardore secuti magnis vocibus Alagonam iterantes, bellum intentant, hostes è contra acerrimè propugnant, nostros balistis, & lapidibus vrgent, Siculos, & Catalanos, & ipsum Artalem in primis vulnerant. Qui repentino, nec letali ictu irritatus in vindictam animo incenditur, primus omniũ in vnam eorum triremem inscendit, suisq; ad eandem audaciam proruentibus magnam in aduersarios stragem edit. Quorum plures ne in Siculorum manus venirent, in mare se dijciunt: interquos Antonius Grimaldus Genuensis præceps se submersit. Cuius triremis, & altera quoq; Liparensis cum Antonio Rubeo captæ sunt tertia, quæ ex Iscla venerat, remorum velocitate periculum euasit. Captæ etiã naues hostium duæ, quæ è Castro maris Neapolitani aduenerant. Hostes autem omnes (centum exceptis) cæsi fuerunt, quorum sanguine infectum mare ruborem induit. Artalis porrò hac insigni victoria potitus, facta prædæ, ac pecuniæ inter milites distributione, Catanã cum triremibus reuersus cũ maximo honore, populiq; acclamationibus tanq̃ ciuitatis seruator receptus est. Hostes verò, qui terra vrbem circuierant, intellecta suorum strage, præ timore cõterriti soluta obsidione, Messanam versus inde recedunt. Quos cum Siculi lento gradu incedere viderent, Guido Vintimilius, Corradus Spatafora, & Nicolaus Lancea cum centum equitibus in postremam eorum aciem impetum faciunt. Sed hostes retrouersi acerrimè se defendunt. Vbi Corradus imprudenter sese globo immiscens, cæsis, prostratisq; pluribus ipse tandẽ à Teutonico quodam milite, perrupta bipennis ictu casside, letaliter vulneratus in ceruicem equi dilapsus fortiter occubuit. Quo amisso fracti Siculi Catanam reuertũtur. Sed non eò fœlicius cum hostibus actũ est. Nam cum in trãsitu ad Mascalas castra posuissent, villici Aetnæi facto maximo armatorũ numero primam eorum aciem, cui magnus Marescallus præerat, exceperunt, atq; ad Mascalas, strenue eos, retro abigunt. Quorum fuga peruulgata Tauromenitani, Castellionenses, Caltabianenses, Linguagrossenses vno omnes agmine egressi in secundam, & tertiam eorum aciem adeo vires exercuere, vt eo bello supra duo hostiũ milia interẽpta sint, & magna pars capta, & inter eos Raymundus Balzus vir genere clarus, & Aloysij Regis Camerarius maior ad arcem Francauillam carceri sit addictus, qua in victoria tantum & prædæ, & spoliorum fuit acquisitum, vt ad mutandã villicorum omniũ conditionẽ, ditãdosq; milites suffecerit, quos deinceps in sericis vestibus, ac purpura indutos videre non iniucundum erat. Inter hæc Henricus Rubeus nuntiata Corradi morte confestim Tauromenium prouolans, Regis nomine oppidi, & arcis Præfecturam sibi occupat. Quo postmodum & Fridericus cum Vicaria, Artali, cæterisq; Proceribus, qui Catanæ erant, ad cognitam hostilis cladis famam conuenit. Vbi inter Artalem, & Henricum Rubeum composita pace Raymundo Balzo, vt eius commutatione sorores adhuc captiuas ab Aloysio Rege reciperet, Fran-

cauillam perrexit. Sed Ioannes Mangiauacca oppidi arcisq; Præfectus captiuum Regi promittere noluit, nisi si commutatio non fieret, pro illius redemptione sex florenorum milia pollicerētur, fideiubente Berardo Spatafora, cui vt de præstatione cautus esset, aurea Regis corona in pignus, & Raymundus in custodiam dari debuerat. Sed frustratum est subito interuentu Regis consilium. Nam dum hæc geruntur, Franciscus Vintimilius Comes magna vi ab arce Francauilla Raymundum rapuit, & secum detinuit. Qua ratione Friderico in tam manifesto procerū contemptu, cum solo nomine Regem ageret, simplicis, ac auriti nomen accessit: qua iniuria Rex affectus Catanam se recepit. Post hæc cum Andreas Tarantus spurius Casiblis Claromontanorum nomine Præfectus, Syracusas crebris excursionibus infestaret, Rolandus Aragonius ad fastidium vsq; lacessitus, assumpto sufficienti comitatu contra Casiblim mouet, noctu custodibus somno captis sui milites rupem Castro prominentem scalis inscendunt, mox arce tentata vnam eius turrim effractis magna vi portis capiunt, Regisq; ex ea insigne erigunt. Cumq; aliam deinde turrim eminentiorem essent aggressi, paruo negotio occupassent, nisi accipiter armatorum strepitu experrectus sublatis vocibus Præfectum, & arcis custodes excitasset. Qui vbi hostes arcem ingressos vident, tribus facibus de more accēsis vicinos amicos ad ferendas suppetias inuocāt, atq; ita Aragonij ab incepto interturbant. Sed cū solus Ioānes Milana Buxemæ oppidi pro Claromōtanis Præfectus in auxilium egressus, visis Regis insignibus serò, quippe quòd expugnatam iam arcem crederet, se venisse ratus, retro militem duxisset, Rolandus resumptis viribus alteram tandem turrim oppugnādo obtinuit. Ex qua Andreas in aliam turrim munitissimam profugus fortiter adhuc, ac strenuè se defendebat. Inter hæc triremes Catalanorum duæ, quarum etiam opera Artalis ad Acim hostes superauerat, littori Casiblis applicant, milites in terram exponunt, arcem petunt, expugnant, ingrediuntur: Andream, ac cæteros eius præsidiarios milites capiunt, cuncta diripiunt, ac prædam inter se diuidunt. Sed & Ioannes Landolina Neeti oppidi pro Friderico Rege Præfectus eodem cum copijs Rolando auxiliaturus superuenit. Qui vbi oppidum captum offendit, Andreæ Taranto communi hosti aurē, & maxillā rescidit, rescissas secū in victoriæ signū Neetū detulit. Rolādus verò oppido pręsidijs regijs munito, Syracusas & ipse cum captiuis triumphator redijt. Vbi Andreas Tarantus plebi in ludibrium expositus tota vrbe traductus miserè trucidatus est. Subinde Fridericus Rex cū Vicaria, & Artali è Catana Gallanum venit, vt ibi tutum ad se Proceres habere possent accessum. Sed interea Fridericus Claromontanus Aloysio Regi fidem iuraturus cum duabus triremibus Panormo Messanam venit. Cui Aloysius extra mœnia ad locum vsq; Columnarum appellatum cum Regia familia, ac Principum omnium, ciuiumq; caterua obuiam factus summam benignitatem exhibuit. Post hęc Guilelmus Maniscallus Messanensis miles excogitata ad Henricum intercipiendum industria, se ei Castrum, & Tripim, quę Aloysij nomine tenebat oppida, Regi Friderico dediturum, si vel ipse veniat, vel eò milites ad id opus idoneos mitteret, scribit. Henricus eius verbis captus centum circiter equites, pedites verò ad multo maiorem numerum eò expedit. Quos Guilelmus benigne susceptos, atq; opipara cœna expletos per cubicula etiam distincta disposuit. Sed noctu dormientes cum militibus, & oppidanis adortus omnes, pręter paucos, quos captos Messanam destinauit, miserè interfecit, eorumq; spolijs ditatus, Regi Aloysio proditione acceptus est redditus. Post hęc Aloysius Rex Nicolao Cęsario, & Angelo Comite constitutis Messanę Pręfectis, & Messanensibus quibusdam suspectis in mare demersis, plerisq; interfectis, multis etiam secum assumptis, cum Ioanna Regina Neapolim se retulit. Cum quo post discessum Ioannes Mangiauacca extremę sortis homo, & qui ex famulo humili ad oppidorum gubernacula Friderici beneficio ascenderat,

perfidum

perfidum fœdus inijt, & in Calabriam pluries ad eius congressum traiecit, nec in Francauilla quenq̃ Friderici Regis studiosum ingredi passus, oppidum opere, & præsidio munit, & cōtra Siculos vicinos incursiones, ac prædatiōes agere, & mox Castrum Leonem obsidere, eius agros vastare, atq; armenta prædari, & palàm etiam contra Regios bellum gerere cœpit. Nicolaus quoq; eius germanus frater oppidum. fl. Nisi, cui Ioannis nomine præerat, Neapolitano tradere quærit, plebemq; Friderici studiosam duris vectigalibus opprimit. Quibus moti oppidani tumultum excitant, in eum insurgunt, capiunt, vinctumq; ad Henricum Rubeum Tauromenium deducunt, à quo cum duobus alijs germanis eius fratribus tetrum in carcerem detrusus est. Post hæc Pactenses defectionis, quam ad Aloysium Regem fecerant, pertęsi, erectis Friderici Regis insignibus rursus ei adhæserunt. Sed cum arcem, quæ Aloysio parebat, obsiderent, auxiliaq; per certos nuntios à Friderico petijssent, dū suppetias expectant, Sācius Aragonius pro Aloysio cum copijs eò festinato itinere profectus vrbem populatus, incendio demum cōsumpsit, ac deseruit. Guilelmus deinde Manescallus per internūtios Friderico Regi se subdidit, sublatisq; ex arce, & oppido Tripis Aloysij Regis insignibus, Friderici vexilla erigit, necnon hostium agros ad Messanam vsq; excurrens populatur & incendit. Cuius repentinæ mutationis causa hæc à scriptoribus traditur. Erat ei Bartolinus miles satis domesticus, qui cum Nicolao Cæsario Tripim se traditurū promisisset, signumq; patrandi facinoris tres flammas in arce accendendas dedisset, quibus conspicatis ad oppidum capiēdum mitteret, Guilelmi famulum quēdam auro promisso ad Domini necem solicitat. Is etsi oretenus facturum se quod petit, promisisset, Guilelmo tamen è vestigio rem omnem credidit. Quo nuntio consternatus Guilelmus Bartolinum capit, atq; ab eo facinus, vt à famulo didicerat, tormentis extorquet, doloq; dolum egregiè illudit. Nam per noctem præfixa hora tres faces ad arcem incendit. Quo signo statim à Nicolao missos ad arcē milites cepit, quos ad Fridericum Regem Randatium misit. Vbi Bartolinus capitis reus miserè per vicos oppidi traductus horrendo mortis genere, cæteri verò in furca vitam finiere. Interea etiā Artalis Alagona cum pluries à Ioanne Mangiauacca Regis nomine Francauillam frustra requisisset, cum magnis copijs Castrum Leonis petijt, ac rursus oppidum ab eo poposcit. Ioannes bellum sibi imminere videns deditionem fecit, & Friderico Regi adhæsit. Posthæc cum Leontini fame premerentur, inter eos, & Catanenses, ac oppida Aloysij, & Friderici Regum induciæ conuenere. Quibus ex parte Friderici Regis hæc comprehensa sunt oppida, Catana, Syracusæ, Sortinum, Neetum, Casiblis, Bucherium, Ferula, Assorum, Argyra, Nicosia, Gallanum, Enna, Adranum, Paternio, Acis, Meneum, Tauromenium, Caltabianum, & Castrum Leonis, ex parte Aloysij Regis, Leontinum, Buxema, Palazolum, Ragusa cum suo Comitatu, Bizinum, Caltagironis, Platia, & Augusta: Motta verò S. Anastasiæ cum Henrici Rubei Comitis vtriusq; eo tempore partis amici iuris esset, meritò prætęrita est. Hę inducię a. 13. Cal. Decēbris vsq; ad decimum sextum Cal. Aprilis perseuerarunt, ac tum Artalis Alagona, qui Friderici Regis nomine eas non firmauerat, terrestri exercitu iustaq; expeditione Leontinum est aggressus. Interea Guilelmus Menescalcus animo inconstans ad Regis Aloysij imperium est reuersus. cuius inconstantiam Comes Angelus, Nicolaus Cęsarius, & cęteri proceres, admirati, & si eum recepissent, Magistrum tamen Guilelmum eum vocabant, quem paulo pòst ob frequentes descitiones, & nouam seditionem Messanę tentatam Nicolaus carceri mancipauit. Quo casu Tripis Pręfectus cum oppido simul ad Fridericum Regem defecit. Eodem ferme tempore Rogerius Teutonicus Gallani Dominus cum nimis durè oppidanos præmeret, in eum illi coniurarunt. Quo cognito Rogerius ad arcem coniurationis authores vocat. Illi, qui primores erant, oppidi, iuramento

ramento firmati: arcem petunt, & in Rogerium impetu facto eum capiunt, vinciunt, verberant, & oppido expellunt, Friderici Regis nomine inuocato. Erat eo tempore Fridericus cum Vicaria Cephaledi: qui vbi hæc audiuit, Præfectum oppidi ab eo institutum Gallianum misit, cui oppidani libenter, ac statim oppidum dediderunt. Rogerius Teutonicus Galliano expulsus cum vxore, & liberis Asforum petijt. Dum hæc ad Gallianum geruntur: Artalis Alagona post ruptas inducias 14. Cal Maias Regis nomine comparato equitum, ac peditum ingenti exercitu contra Leontinum venit, atq; iuxta fl. S. Leonardi castrametatus est. Leontini cognito Regij exercitus aduentu timore perculsi, ne hostes eorum segetem incenderent, Manfredum Claromontanum hortantur, vt vel inducias in tres menses petat, vel tributum hostibus soluat. Manfredus magno animo vir Leontinis prius reprehensis, ad bellum se parat, ac trecentis cum equitibus contra Artalem egreditur. Sed illo in eum irruente, metu percitus Leontinum regressus est. Erant etenim in exercitu Regio equites supra mille, pedites verò, præsertim Catanenses innumeri. His se adiunxit Rolandus Aragonius cum magna Syracusanorum militum manu. Randatium oppidum milites complures ad hoc bellum gerendum Regi misit. Bucherij Dominus, qui idem Regius erat Marescallus, cũ magno militum numero & ipse venit. Ioannes Mangiauacca ex oppido Francauillæ decem equites misit, quorum quinq; cũ ab hostibus intercepti fuissent, alios quinq; eorum loco suppleuit. Ioannes Landolinus cum trecentis equitibus ex Neeto & ipse accessit. Ita ex pluribus oppidis Regius exercitus coactus ingens erat. Interea per certum nuntium Artali significatur, exploratores, quos ipse ad oppidum Meneñ submiserat, captos ab hostibus fuisse. Quocirca eo repente cum paucis militibus accessit, in hostes irruit, eosq; cum præda simul cepit, partaq; victoria eodem die Leontinum ad castra reuertitur. Post hæc agros Leontinos vastat, segetes secat, incendit. Quæ cum Mãfredum vastatio commouisset, Artali aureos mille per Franciscanum quendam, vt obsidionẽ solueret, misit. Quo cõtempto, ac perinde, vt re ridicula spreto, Artalis duriori obsidione vrbem adeo pressit, vt Leõtini cõmeatu omni destituerentur. Quorum egestatem Perellus de Modica Sortini Dominus Friderici Regis studiosus miseratus, magnã eis frumenti, ac farinæ copiã misit. Quod & si Artalis resciuerit, distulit tamen vlcisci. Artalis vero vt ad inediã Leontinos deduceret, segetes circum mœnia omnes incendit, atq; ad eam famem oppidanos perduxit, vt multi ex illis noctu profugientes ad vicina oppida, & Catanam quoq; sese reciperent. Manfredus neq; ob id quidẽ animo deijciebatur, sed acerrimè obsidionem tolerabat. Quod Artalis videns moræ impatiens, & desperata victoria obsidionem soluit, ac contra Caltagironum, Platiam, & alia vicina oppida, quæ Aloysio Regi parebant, cum exercitu petijt. Quibus statim per deditionem receptis, & Caltagironi Matthæo Montecatino, Platiæ vero Guidone Vintimilio Præfectis, Catanam cum copijs redijt. At cum Guido satis superbè magistratum gereret, à Platiensibus est eiectus, & in eius locum Corradus Lancea suffectus. Artalis paulo pòst Catanam discedens contra Bizinum copias mouit, & cum frustra oppidum Bizinensibus strenuè defendentibus oppugnasset, agros omnes vastauit simul, & incẽdit. Dum hęc Artalis gerit, Claromõtani coactis copijs Leõtino egressi contra Neetum proficiscuntur. Cumq; ad Castellutium arcem peruenissent, positis ibi insidijs agros Neetinos excurrunt, ac populantur. Quo cognito Ioannes Lãdolinus cõtra eos militibus instructus egreditur, atq; illos paulatim vsq; ad Castellucium se defendentes retrofugat. Tum repente ex insidijs hostes egressi in Neetinos irruunt, Ioannem capiunt, armis spoliant, trucidant, caputq; eius à corpore abscidunt. Artalis his cognitis obsidione Bizini soluta Neetum venit. Vbi Manfredo Alagona eius germano fratre Præfecto constituto ad Abolam obsidendam perrexit. Eodem ferme tempore Gilius Staitus Messana

nauigio ducentis militibus,quos ei Rex Aloysius miserat instructo vectus Augustam prius,Leontinū deinde Claromōtanis auxiliaturus aduenit. Qui cognita Artalis è Catana absentia vires suas cū Manfredo coniungēs Catanam vterq; simul petunt,eius agros populantur,ac inde mœnibus,vrbis appropinquant,sagittis Catanenses plurimū vexant,& Leontinū redeunt. Sed in regressu arcem a Catanensibus iuxta Teriam.fl.constructā Bicoccā vernaculè dictā funditus diruunt. Interea Fridericus Rex ex Cephaledi Thermas,deinde Politiū,ac demū Ennā cū Frācisco Vintimilio venit. Vbi Corradus Lācea Platiæ Præfectus sub capitis mulcta ob Guidonis expulsionem in ius à Rege vocatur. Sed ille sibi timens Ennā petere noluit: sed Platiæ,vnde sibi origo erat,gentilium, & cōterraneorum fauore se continuit. Quamobrē à Rege præconis voce apud Ennā exilio mulctatur. Deinde Franciscus Comes,& Guido Vintimilij iussu Regis cū copijs contra Platiā veniunt. Sed oppidanis magno aīo contra eos egresßis,cum & viribus,& numero essent inferiores, Ennam sunt reuersi. Sub idem ferme tēpus Gilius Staitus & Claromōtani, & Aloysij Regis milites,qui Catanenses damnis affecerant, Adranū vsq; cuncta vastantes excurrunt. Ad vicū deinde ●panò cognominatū per aspera, & inaccessa Aetnæ mōtis itinera , quæ nullus antea (quod quidē memoriæ sit proditū) emensus fuerat, veniunt,cuncta diripiunt,ac pecus deprædantur. Berardus Spatafora his cognitis ducentis cū militibus reuertentibus non longè à Paternione occurrit,eosq́. adoritur. At hostes metu perculsi relicta præda in fugā vertuntur , & ad suos redeunt. Interea Caltagironenses contra Matthæū Montecatinū eorum Præfectū coniurationem ineunt. Quod vbi Artalis,qui Abola Meneum venerat,audiuit , Caltagironum petijt,coniuratosq; oēs captos vltimo supplicio affecit. Interea Gulielmus Prætiosus,Randatij Friderici Regis nomine Præfectus dū nimis crudeliter oppidum administrat,a Ioanne Spatafora vterino eius fratre occiditur,post quē Ioannes oppidi sibi Præfecturam occupauit. Ita Fridericus Rex à Siculis quotidie contemnitur. Proceres nanq; eius ad libidinē oīa habent,oppida diripiunt , spoliant, regiones,atq; imperia vsurpant,Regemq́; ipsum paupertate præmentes ludibrio habent. Post hæc Abola oppidū,Castellutiū.Palatiū Adriani,& Bibona,quæ à Claromontanis tenebantur,Friderico Regi vltro se dediderunt. Eodē ferme tēpore cū Corilio oppidū Aloysio Regi adhæsisset,& à Friderico Claromontano regeretur,Fridericus Rex cū Francisco Vintimilio,& sexcentis militibus, quibus Drepanitæ multi,& ex Cristia oppido vna Catalanorum cohors se adiunxerant , contra Corilionē mouit. Fridericus Claromōtanus audito Regis aduentu in arcē se recipit,eāq; omni opere , & p̄sidio munit. Corilionenses,q partē oppidi inferiorē incolebant,aduētanti Regi occurrunt,seq; ei vltro dedunt,& simul cum Rege superiorē oppidi partē oppugnant. Sed cū Claromōtani fortiter se defenderent,& oppugnatio diuturna videretur ,inter Regē , & Fridericū aliquot mensium inducię, quas paulo pòst Māfredus Claromōtanus violauit,sunt factæ. Suterēses inter hæc suū Præfectū excitato tumultu interficiunt,aliūq; sibi præficiunt. Caltagironēses quoq; Matthæo Mōtecatino expulso Præfectū aliū sibi deligūt. Matthæus Mōtecatinus Caltagirono destitutus Curcaraciū oppidū , quod sui iuris erat, venit,atq; inde Sortinū,qđ Perelli de Modica sibi cōiūctißimi,ditionis erat,p̄ p̄ditionē occupare tētat. Quò cognito Perellus & arce, & oppido munito,Curcuraciū magna vi aggredit, ac statim capit, hac itaq; arte artē delusit. Salemis oppidū sub idē tēpus anno sal. 1359. mēse Feb.qđ Aloysij Regis,& Claromōtanorū partes sequebat̄ , à Riccardo Abbate,q Drepani Friderici Regis noīe p̄sidebat, à primoribus oppidi accersito,& cū valida manu aduenīete,apertis sibi portis ab oppidanis, Fridericū viuere cōclamātibus capit. Sed Claromōtani,q plures erāt numero , his cognitis, eqs iter ipsas tenebras ascēsis,& cōglobati portā oppidi p̄occupare cōtēdūt,nullúq; idē vel ingredi,vel exire p̄mittūt. Inter hęc pleriq; nefarij viri p agros excur-

rũt, atq; arméta ꝑdãtur. Rerũ dñi ad Riccardũ veluti oppidi dominatorẽ veniũt, auxilia cõtra latronũ audaciã poſcũt. Ille dũ milites ad id inſtruit: tumultus ingẽs ĩ oppido ſtatim exoritur. Quo ꝓcul audito, qui Riccardũ introduxerãt, Claromõtanos rurſus oppidum recepiſſe rati, ne patratæ mutationis authores haberentur, mutata voce per oppidũ excurrunt, Regi Aloyſio vitam precantur, Fridericũ Regem abrogant. Claromontani his vocibus auditis animis eriguntur, cum his ſeſe adiungunt, per vicos procurrunt. Illuceſcente deinde plebs quoq; cum his vnà ſe admiſcet, Aloyſium Regẽ, & Claromontanos ſublatis vocibus efferunt, ac demum Riccardũ Abbatem fruſtra tumultum comprimere nitentẽ ad forum capiunt, ac trucidant, Ita Salemis paucis horis vtrunq; Regem, & recepit, & eiecit. Interea pridie Cal. Martij Eufemia Friderici Regis ſoror, ac Regni Vicaria apud Cephaledim moritur. Quare Berardus Spatafora Gallianũ oppidũ, quod erat Euphemiæ, ſibi occupat. Quod etſi Regi magnopere diſplicuiſſet, Procerũ tamẽ, in quorum poteſtate erat, cauſa, illi oppidũ conceſsit, Præfecto arcis libero, & re omni familiari integra, abire permiſſo. At paulo poſt Præfectus nõ longè à Nicoſia à quibuſdam militibus inuaſus, & miſere excoriatus interijt. Poſt hæc pridie Cal. Aprilis Vinciguerra Aragonius, & Oliuerius de Meſſana milites Aloyſij Regis, ad quem iã nuper defecerant pertæſi, Friderici Regis erectis vexillis oppidũ S. Marci, Capitis Orlandi, Tyndaridis, Montis albani, Noaræ, & S. Philadelphi, quæ ſui erant iuris, Friderico Regi tradunt. Interea cũ Manfredus Claromontanus Neapolim ad Aloyſium Regẽ profectus eſſet, Artalis copias contra Leõtinum comparat, eò cum exercitu contendit, ibiq; non longè à mœnibus iuxta S. Leonardi fl. caſtrametatus eſt, agriſq;, ac ſegetibus, & vinetis omnibus vaſtatis, atq; incẽſis, oppidũ ad extremam propè annonæ caritatẽ deduxit. Manfredus, qui iam Meſſanam Neapoli redierat, ijs cognitis, aſſumpto ſecum Nicolao Cæſario, qui quondam Rogerij Paſſaneti Comitis filiam, quæ Leontini erat, vxorẽ duxerat, cũ aliquot nauibus militibus inſtructis Auguſtam venit, & terreſtri itinere mox cũ exercitu Leontinũ petijt, & oppido iam labenti ſuccurrit. Quo viſo Artalis cum expugnationẽ non ſperaret, Catanam eſt reuerſus. Et Nicolaus quoq; Cæſarius cũ vxore celebratis nuptijs Mãfredo Leõtini relicto Meſſanã redijt. Sub idẽ ferme tẽpus Vinciguerra Aragonius, qui Pactas vrbẽ Friderici Regis nomine moderabatur, cõtra Mõtẽ Albanũ, quod Ioannes Albertus Aloyſij Regis titulo adminiſtrabat, exercitũ duxit, & paruo negotio cepit. Sed Arloccus cũ in arce, quę Regia erat, ſe cõmuniſſet, fortiter obſiſtebat. Quo viſo Vinciguerra cũ arcẽ capere non poſſet, relicto oppido, & incẽſis agris Pactas redijt. Arloccus autẽ iam obſidione liberatus cũ ſciret illud oppidũ Blaſci quõdã Alagonæ fuiſſe, iureq; ad filiũ hæreditario iure pertinere, Artalem per literas vocat. Cui ſtatim aduenienti, & oppidũ, & arcẽ reddidit. Interea Manfredus Claromontanus cum copijs contra Bucherium, Ceretanũ, Meneum, & alia vicina Friderici Regis oppida profectus, cum neq; expugnare illa, potuiſſet, eorum ſegetes, ac vineta omnia ferro, igneq; abſumpſit. Fridericus Claromontanus Panormo egreſſus cũ maximis copijs Drepanum aliquot diebus fruſtra obſediſſet, oppugnaſſetq;, ad eius agros conuerſus ſegetes oẽs, vineta, ac oliueta incendijs vaſtauit. Nicolaus Cæſarius cum quadringentis equitibus, & magno peditatu Meſſanã erũpens agros Mylenſes Tyndaridẽ vſq; & ipſe cõbuſsit. Ita Sicilia tota frumẽti, vini, atq; olei eo anno maxima caritate oppreſſa eſt. Poſt hæc Fridericus Rex cũ Frãciſco Vintimilio Comite, ſub cuius erat tutela, & cũ Berardo Spatafora, & Hẽrico Rubeo Comite, & magno Regni Admirato, ac cæteris Proceribus, & militibus Salemim Friderici Claromõtani oppidũ magna vi eſt aggreſſus, ſegeteſq; omnes, & agros primum incendit. Quo damno oppidani vehementer commoti Claromontanos ad quadringentos numero, qui intra mœnia erant, ad præliandum cũ hoſtibus extra mœnia hortati ſunt. Quibus ad pugnam

egreſsis,

egreſsis, in qua Henricus Abbas Friderici Regis miles occubuit, oppidani ſtatim clauſis portis amoto Aloyſijs regis vexillo, & Friderici erecto, per vicos excurrẽtes editis vocibus Friderico Regi vitã optabant. Quo cognito Claromontani in arcem ſeſe confeſtim receperũt. At Fridericus Rex cũ exercitu oppido appropinquat, & portis ſibi ab oppidanis patefactis Salemim ingreditur, & Rex ab omnibus acclamatur. Claromontani, qui in arce erant, his viſis ea lege ad dedendã arcẽ adducũtur, vt ad ſuos liberè redire poſsint, ita igitur Fridericus Rex Salemim oppidum, & arcem menſe Iunio recepit, & Alcamum etiam, Caſtrum ad mare, & Calatubum oppida eſt adeptus. Deinde contra Panormum, quod Aloyſij Regis, & proprio nomine Fridericus Claromontanus obtinebat, mouit, & pro mœnibus caſtrametatus eſt. Vbi Henrico Rubeo authore induciæ inter Fridericum Regem, & Fridericũ Claromontanũ, ac cæteros omnes in regione Mazaræ & Neetina, ſunt factæ. Ijsq; per præconem publicatis, Fridericus Rex cum Franciſco Comite Drepanum eſt reuerſus. Erat tum Nicolaus Abbas Henrici qui apud Salemim à Claromontanis interfectus fuerat, filius, Drepani Præfectus. Hoc igitur Franciſcus Vintimilius abrogato, Guidonẽ germanũ fratrẽ, quem Platienſes expulerant, præficit. Quod adeo Regi diſplicuit, vt verba etiam contra eos grauia protulerit. Quibus Guido auditis in Regem inuectus, pugioneq; ipſum aggreſſus, vulneratũſanguine in ceruice fœdauit, vt pleriq; ſcribunt, & nos per teſtes in Regia curia confirmatos, cõprobatosq; legimus. Qua iniuria Rex affectus ne peiora pateretur, Drepano diſcedens Politium vna cum Franciſco Comite ſe conuertit. Sed Nicolaus accepta iniuria Friderico Claromontano Panormi tum imperanti adhæſit, qui coacto militũ numero oppida Franciſci Vintimilij, & præſertim Caſtellũ Bonũ, & eorũ agros igne vaſtauit, & ingenti inde capta præda Panormum redijt. Eodẽ ferme tempore Bibona oppidũ, quod Claromontanorum erat ditionis, ad Fridericũ Regem Franciſco Vintimilio authore defecit. In quod Franciſcus, & Guido ea cauſa ingreſsi, cuncta prædando populati ſunt, vt nec virginibus etiam, matroniſq; honeſtiſsimis abſtinerent. Quibus Bibonenſes, vt par erat, moti, oppidum præter arcem ſolam deſeruerunt. Quod vbi Claromontani cognouerunt, ſtatim armati adſunt, & oppido potiuntur. Sed cum arcẽ expugnare non potuiſſent, ingenti Vintimiliorum capta præda, oppido relicto diſceſſerunt. Dum hæc apud Bibonam geruntur, Artalis Alagona cum Henrico Rubeo pace apud Catanam magno Catanenſium, & Friderici Regis ſtudioſorũ gaudio facta, aio repetẽs quonã modo Leõtinũ expugnare poſſet, aſſumptis ſecũ Rolando Bucherij Dño, Berardo Spatafora, & cæteris Proceribus vicinis, ac maximo exercitu cõparato Leontinũ petit, atq; in eius agros incurſiones facit, ſegeteſq; etiam omnes, ac vineta, & oliueta & incendio ad radices vſq; abſumpſit, ita Leontinos preſsit, vt complures oppidani Leontinum deſerentes Catanam incolatum transfugerint. Quo viſo Manfredus Claromontanus veritus ne plebs inedia in furorem acta in ipſum irrueret, ſumptis ſecum veluti obſidibus quibuſdam oppidi primoribus Meſſanam frumentatũ menſe Nouembri profectus eſt, vbi nauim frumento onuſtam, quam Aloyſius Rex Neapoli miſerat, reperit. Quam Auguſtam direxit, vt inde Leontino ſuccurreretur. Quod vbi Artalis cognouit, ſtatim Auguſtam terreſtribus copijs, & quibuſdam Syracuſanis, & Catanenſibus nauigijs obſidione primùm cingit, ac poſtea capit, frumentũ omne Syracuſas mittit, oppidũ diripit, ac demũ iniecto igne prorſus abſumit, & ſolo æquat, cuius deleti oppidi mœnia adhuc ex parte extantia, & dirutæ ædes cernuntur. Deinde intempeſta nocte intrepidè Leontinum cum exercitu profectus ad eam oppidi partẽ, quã Caſtellũ nouũ appellãt, muris ſcalas admouet, deinde milites circiter quinquaginta cõſcẽdere iubet. Qui intrepidè, ac ſtatim iuſſa exequũtur, mœnia, aſcendunt, mox è ſuperioribus muris intra mœnia in areã ædiũ Matthæi Bellandi

tabellionis oppidanorũ,nullo ſentiente deſcendunt,nam Leontini eam partẽ veluti natura munitiſsimã ſegniter cuſtodiebant. Matthæus militum tumultu excitatus aperta feneſtra, quę arci imminebat,cohortem videt. Quibus ad terrorem incutiendũ,Ioannem Milanum oppidi Præfectũ equitibus quadringentis inſtructum adeſſe ſubmiſſa voce edixit.diſceſſum igitur illis hortatur. Sed milites Regij illi ſilentium imperant,Artalemq; Alagonam ingenti cum exercitu, ac mille equitibus aduenisse, nullumq; timori,neq; periculo locum eſſe reſpõdent. Matthæus vbi hæc audiuit, aperta alia feneſtra extra oppidi mœnia proſpiciente ingentem videt exercitum, Quo territus,vxorem,quæ voce edita clamare decreuerat, animaduertit,ſilere iubet,ac ſubinde ad Regios accedit, fidẽ ſuam & operã ſpondet, atq; ſuppellectilem omnem impetrat.Fuitq; deinceps Friderici Regis ſtudioſus. Igitur eo modo magna militum pars intra mœnia ingreſſa ad portas oppidi perrexit,& vectibus ſecuri perfractis,apertiſq;,repente Artalis cum exercitu Leontinum ingreditur,ac editis vocibus Friderico vitam,Claromontanis interitum cõprecãtur. Leõtini vbi captũ prius vidẽt oppidũ,quã hoſtes adeſſe ſuſpicati eſſent, metu repentino perculſi,ignari quo ſe tuto reciperent in incertum diffugiunt, ac tandem in turrim quandam non procul inde opere munitam complures ſe recipiunt.Regij igitur oppidi regionem cæteris eminentiorẽ Caſtellum nouũ appellatam excurrunt,ac nemini vi illata capiunt. Thomaſius Palagonia Manfredo collateralis hoſtium metu ad Bizinum fuga ſalutem ſibi quæſiuit,quẽ filia ſecuta præcipitem ſe è muris dedit,quæ capta,inuiolataq; eius pudicitia, ad cœnobiũ. S.Claræ inter virgines eſt ſeruata. Qui vero turris ingreſſu tutos ſe reddiderãt, capta ea oppidi regione in manus victorũ ſe tradiderũt. Sed & altera oppidi regio,quę Cuſentina appellatur,illuceſcente deditionem & ipſa fecit.Interea Ioannes Milanus oppidi Præfectus,Franciſcus Cantellus,& Matthæus de Dño Sanctoro primores oppidi,& Aloyſij Regis ſtudioſiſsimi,qui tertiam oppidi regionẽ, cui Tyroni eſt nomen,natura cæteris munitiorẽ defendebant,ne in manus Artalis venirent,noctu fugam capeſſunt. Ciues illis diſcedentibus illuceſcente ſtatim erecto Friderici Regis inſigni ſeſe & ipſi dediderunt. Ita Leontinum oppidum tertio Cal. Ian.præter Tyronis arcẽ, ab Artali captũ eſt.Ea etenim arx à Manfredo opere, & pręſidio tum ad oppidi ipſius tutelam,tum quòd in ea vxorem,& liberos reliquerat,ſatis munimenti acceperat.Capto oppido Artalis proditorũ ædes ad prædam militibus conceſsit.Poſt hæc ad arcẽ expugnandã ſe conuertit. Murũ igitur in arcis ambitu ne quiſq; inde vel egredi, neue ingredi poſsit, primum erigit. Deinde machinam ex lignis ædificat,è qua molares lapides ingentes ſupra trium Cantariorum pondus in arcem immittebat, atq; eo pacto & alijs inſtrumentis arcem hoſtiliter oppugnabat. Sed cũ arx immenſæ rupis,& murorũ altitudine præcincta atq; munita eſſet, oppugnatio diuturnior fore videbatur. Inter hæc Margarita Manfredi vxor Artalis conſobrina clã cum eo colloqui conſtituerat.Quo Guilelmus Sortinus Notarius,& Franciſcus Sauoia,quos Manfredus arcis Præfectos,ac cuſtodes reliquerat, cognito,rati illam deditionem facturam, arce noctu egreſsi clam ad Artalem contendunt:arcemq; ei pactis legibus offerũt, ſignum temporis patrandæ rei dant,receptiſq; ab Artale Friderici Regis vexillis ad arcem reuertũtur.Noctu arcis cuſtodiam obeunt, Friderici Regis inſigne in loco arcis editiori erigunt,datoq; ſigno, Artalis cum maximo ſelectorũ militũ numero ante arcem ſeſe offert, patefactiſq; ſibi foribus ſtatim ingreditur. Clauſo deinde oſtio arcis penetralia peruestigat,& cũcta diripit.Illuceſcẽte verò ad ianuã aulæ,vbi Margarita Mãfredi vxor harũ oĩum rerũ ignara adhuc dormiebat,accedit, ac eã nomine vocat.Illa voce Artalis audita,tametſi metu pterrita fores aperit, ac benignè vnà cũ germano,& liberis ab Artali,excipit,& poſtea ad Catanæ arcẽ captiua mittit. Mãfredus,qui adhuc Meſſanæ erat,vbi Leõtinos,vxorẽ, & liberos captiuos,rẽq; oẽm

familiarem

familiarem, quæ immensa erat, asportatam cognouit, exanimatur, & quo se vertat, quaue ratione libertati suos restituat, prorsus ignorat. Siclis oppidum Claromontanorum Leontini audita expugnatione statim Friderico Regi deditionem fecit, atq; arcis, & oppidi claues per Mutium Barbam oppidi, & arcis Præfectum Artali Leontinum transmisit. Receptis Artalis clauibus confestim cum delecto militum numero Siclim profectus magno honore susceptus est, ac deinde firmatis opere, & præsidio oppido, & arce Leontinum reuersus est. Terranoua oppidũ Luca Cannariato Præfecto Aloysij Regis studiosissimo prius per famulũ ex turri lignea, quam ipse contra hostes ante portam cognomento Caltagironis erexerat, in terram exturbato, atq; gladijs citra interitum confosso Regi sese Friderico adiungit, atq; eius vexillum abrogato Aloysio erigit, & Lucam neci dedit, ac bona eius diripit: tum equites quindecim, quos Claromontani ex Agrigento Lucæ auxilio miserant, occidunt. Deinde Artalem Alagonã, qui frustra illud oppidum antea oppugnauerat, ad se vocat. Ille militibus statim instructus eo accedit, ac summo cum honore excipitur. Qui constituto ibi Friderici Regis magistratu & firmato præsidijs oppido contra Buterium, quod cum antea sui iuris esset, ab eo pòst desciuerat, cum exercitu mouet. Sed Buteriensibus strenuè obsistentibus inde discedens Caltanixettam Friderici oppidum petit. Vbi sedato per eum tumultu, qui inter arcis Præfectũ, & oppidanos exortus fuerat, Catanã cum magno militum numero redijt. Quem Catanenses sertis, ac floribus capiti impositis in victoriæ lætitia, quam de Leontino, Sicli, & Terranoua consecutus fuerat, maximo honore intra vrbem suscipiunt. Interea Fridericus Claromontanus, qui Panormo præerat, cognita Artalis de multis oppidis victoria, veritus ne contra Panormum moueret, Neapolim ad Aloysium Regẽ nauigat, atq; in quo discrimine res essent Siculæ enarrat, ab eoq; auxilia petit. Sed dum hæc Claromontanus gerit, Panormitani tot bellorũ, ac Claromontanorũ magistratus pertæsi Regem Fridericum ad se vocant. Sed dum Rex vocatus lento gradu ab egestatem Panormum versus pergeret, Claromontanus cum militibus auxiliaribus ab Aloysio Rege impetratis Panormum reuersus, vrbem munitissimam reddidit. Quo cognito Fridericus Rex, qui iam ad agros Panormitanos venerat, Politium est reuersus. Post hæc Hẽricus Rubeus, Berardus Spatafora, Vinciguerra Aragonius, Baro (vt vocant) Rocellæ cum equitibus Randatiensibus, ac Ioannes Mangiauacca cũ aliquot equitibus Friderico Regi addictis Mylas venerunt, eiusq; agris incensis oppidum. S. Luciæ, quod Nicolaus Cæsarius tutabatur, aggrediuntur, noctuq; per deditionem oppidanorum capiunt, Nicolao in arcem sese recipiente. Quo cognito Castrum, Saponara, Monsfortis, & pleraq; alia oppida & ipsa Friderico Regi adhæserunt. Nicolaus quoq; Cæsarius, qui in arce S. Luciæ adhuc obsidebatur, & ipse tandem libertate impetrata cum Proceribus, qui secum aderant, sese Friderico adiungunt. Sed vix Nicolaus ab arce fuerat egressus, cum Ioannes Mangiauaca in eum irruit, fœdissimeq; necauit, nec minus in alios quoq; socios eius, ac Proceres sæuitum est. Pleriq; verò, qui in arce adhuc se tutabantur, neq; adhuc cum Nicolao deditionem fecerant, vi capti ab arce præcipitati sunt. Solus Pinus Campulus ex proditoribus vnus vitam ab Henrico Rubeo, promissa sibi per simulatam proditionem Messana vrbe, impetrauit. Qui Messanam cum Henrici literis ad sui studiosos missis, quibus eos vt cũ Pino rẽ hora constituta apertis portis maturarẽt, admonebat, pergẽs, Mãfredo Claromõtano qui Messanæ præerat, Hẽrici literas reddidit. Mãfredus perlectis literis statim Hẽrici studiosos, q plurimi erãt, furca suspẽdit, plures carceri addixit, paucos in Calabriã trãsmisit. Quo factũ est, vt Messana cũ ꝑ parte deserta remãserit, à Calabris, & cæteris aduenis iussu Mãfredi fuerit habitata. Interea Aloysius Rex ducẽtos milites Neapoli in Siciliam misit, quorũ cẽtũ Messanæ, reliqui verò Panormitano pſidio sunt dicati. Paulo pòst

verò cũ res Aloysij Regis in Sicilia ĩ dies inclinari videretur. Fridericus Claromõtanus, & cæteri Claromótani Frãcisco Vintimilio authore, in quo nõ pacẽ solùm, sed iã etiã affinitatẽ contraxerant, ad Fridericũ Regẽ abrogato Aloysio deficiũt, à quo benignè admodum suscipiuntur, quod & Artalis magnopere probauit. Post hæc Fridericus Rex indulgente Gregorio vndecimo Pontifice Ro. Catalanorum omnium consensu Constantiam Regis Aragonum filiam duxit vxorem. Pro qua Rolandus Aragonius in Sardiniam cum triremi, vbi Rex Aragonum, & Constantia erant, est missus. Constantia itaq; Regina magna procerum multitudine comitata cum sex triremibus in Siciliam traijciens anno sal. 1360. 6. id. Ian. Drepanũ applicuit. Erat eo tempore (vt diximus) Guido Vintimilius Drepani Præfectus, qui Reginæ aduentum nullam aliã ob causam nisi ob id, quod Catalana esset, molestè ferens, in terram eam descendere prohibuit. Quocirca Regina ad Colũbarã arcem cum classe considere aliquandiu compulsa est. Fridericus Rex cognito Reginæ aduentu cũ Francisco Vintimilio metuente ne Reginæ impulsu ipso deiecto Rex deinceps Artalis Alagonæ, tutoris (vt ante) authoritate, & cõsilijs vteretur, Drepanum venit. Qui cum Reginam adhuc in naui commorantẽ visere cuperet, à Frãcisco etiam ipso Vintimilio Comite, & ab eius aspectu, & nuptijs eius, eo solo prætextu quòd Catalani, qui semper Siculis fuerãt infensi, quàm facilimè si Reginam Catalanam haberent, Regnum sibi occupare possent, inhibitus est, eiq; ille Dyrrhachij Ducis filiam forma insignem, vt in matrimonium petat, proponit. Rex his auditis cum vecordi esset animo, Francisci Comitis consilium approbat, atq; non visa Constantia, nuptiasq; ludificatus, Drepano simul cum eodem discedit, ac Cephaledim petit. Constantia cognito Regis discessu Dominicanum quẽdam Confessarium suum ad Regem oratorem mittit. Qui eum clam, & absente Francisco ad nuptias celebrandas hortatur, quæ bona inde prouentura sint, si negotium persequatur, exponit, contrà quæ damna, si spernat, nimirum dedecus vtriusq; Regis, bellũ sibi à Rege Aragonũ potentissimo imminens, regniq; amissionem sibi ob ludificationem aduenturam. Rex vbi hæc audiuit, lachrymis obortis vulnus aperit, se non Regem, non liberum, neq; sui iuris esse, sed sub Francisco Vintimilio seruum, illius hanc esse artem, ne à Catalanis dominio deijciatur, se ea mente esse, vt Constantiam vxorem accipiat atq; vt Drepano soluens Catanã nauiget imperat, vbi se nuptias celebraturum pollicetur, Dominicanus peracto Legationis officio ad Constantiam redijt, & quid responsi habuerit, refert. Quo Regina accepto Drepano Catanam versus soluit, Saccam venit. Ad quam Artalis a Rege missus maximo militum numero peruenit. Vbi classe relicta terrestri cũ ea itinere Meneum profectus est. Interea Franciscus Comes ignarus rerũ, ratus Regem adhuc in ea sententia manere, in qua ipsum reliquerat, vt repudiatis Cõstantiæ nuptijs, Ducis Dyrrhachij filiam peteret, liberum Regem facit, quẽ antea ne ab vllo quidem homine videri sinebat: ac cum eo ad venãdum Cephaledi egreditur. Rex igitur primùm à longe Franciscum sequitur, mox mutato itinere dũ Frãciscus venationi studet, Mistrettam Artalis oppidum citato cursu proficiscitur. Amestratini vbi Regem ex inopinato adesse vident, obstupescunt, atq; ipsum attoniti regio more tumultuariè suscipiunt. Franciscus interea ex venatione prandio parato, Regem in nemore. 6. ab vrbe. p. m. dissito præstolabatur. Sed vbi Regẽ Mistrettam petijsse, ac se delusum animaduertit, animo deijcitur. Artalis verò cognito Regis ad Mistrettam accessu, confestim relicta Menei Regina, cũ magno equitum numero ad eum venit, maximoq; ab eo honore, ac lætitia suscipitur. Fridericus Rex postq̃ paucis diebus Mestrettæ cum Artali fuit, Meneum cum eo, & cæteris proceribus ad Reginam venit. Vbi inter Regẽ & Reginam celebratæ sunt nuptiæ, ac per Martialem Catanensem Episcopum consecratæ. Tum deinde Catanam Rex, & Regina cum proceribus venerunt, ac regio à Catanensibus florentes

corollas in capite gestantibus, & per octo dies festos hymeneos cōcelebrantibus honore sunt suscepti. Verùm cum Rex ad nuptias per literas suas Fridericū, & cæteros Claromontanos, Franciscum Vintimilium, & Guidonem Vintimilium eius germanum, ac cæteros omnes proceres inuitasset, Fridericus, Franciscus, & Guido Regis mandato parere recusarunt. Sed res diuersas causantes, oppida sua non secus, ac si hostes in foribus essent, omni opere muniebant. Quare eos à Rege desciuisse cæteri proceres suspicati sunt. Sub idem fermè tempus Henricus Rubeus Friderici Regis iussu magnis coactis secum copijs Messanam petijt, ac dura obsidione cingere cœpit. Sed Manfredus, ac Messanenses ad fraudem se conuertunt, deditionem pollicentur, & Artalem ea causa ad se vocant. Artalis, qui cum Rege Catanæ erat, cum sex triremibus, quæ Reginam è Sardinia in Siciliam vexerant, milite instructis Messanam nauigat. Messanenses vbi triremes in conspectu portus habent, missilibus, lapidibus, ac sagittis Artalem salutant, ac fœdè propellunt. Artalis repulsam proditoriè à Messanensibus passus, Liparas, quæ Regi Aloysio parebant, nauigat, oppidanosq; ad deditionem hortatur. Quos cum flectere omnino nequisset, milites in terram exponit, qui segetes omnes, vineta, & leuconium vastant, populantur, incendunt, atq; ingenti inde abducta præda Catanā redijt, & triremes Syracusas misit. Māfredus auditis Lipareis populationibus, eas vlturus contra Mylas proficiscitur, ac oēs eius agros & ipse populatur, iniectoq; igne comburit. Deinde Messanam reuersus cum nouem triremibus, que in portu erant, Syracusas nauigat, vrbem mari aggreditur, ac duas Catalanorum triremes capit, & vrbis portā, quę ab Aquila nomen habebat, igne iniecto incendit. Deinde sex triremibus ad Friderici regis littorales oras populandas missis, ipse cum tribus suis triremibus, & Catalanorum duabus, quas ceperat, Messanam reuersus est. Post hæc inter Regem, & Franciscum Vintimilium, ac Fridericum Claromontanū authore Henrico Rubeo Friderici genero pax rursus hac inter cæteras lege firmata est, vt Rex Panormū ad diadema Regium more maiorum suscipiendum peteret, quo hactenus obsistentibus sibi Claromontanis, qui Panormo potiebantur, insigniri non potuerat. Igitur Fridericus Rex. 17. Cal. Octob. anno sal. 1361. magno Procerū numero, ac ingenti equitatu, & peditatu munitus Catana ad Panormi coronam suscipiendam mouet. Vix Platium venerat, cum Franciscus Vintimilius cui inconstans erat fides, cognito Regis aduentu maximo equitum, iaculatorumq; instructus numero Ennam in Regis cōtumeliam occupat, præsidio firmat, ac equitatu deinde vias, quibus Rex iter facturus erat, obstruit, custodes apponit, & cuncta Regi demū infida reddit. Mirari primum his cognitis Rex hominis incōstantiam cœpit, tum per Legatos eum ad se vocat. Cui ille obedire contempsit. Quo Rex duos postq̄ Platiæ moratus est menses, cum Rolando Aragonio, Artali Alagona, Henrico Rubeo, Berardo Spatafora, Vinciguerra Aragonio, & Conrado Lancea, eorumq; cohortibus, ac militibus Platiensibus inde discedēs Caltanixettam oppidum petijt. Vbi Procerum habiturus conuentum, primores omnes Frāciscum præsertim Vintimilium, eiusq; consanguineos, ac collegas sub defecitionis mulcta per nuntios vocat. Emanuel Vintimilius Comes ne desciisse videretur, Caltanixettam ad Regem profectus est. At Rex etsi benignè eum excepisset, oppida tamen eius omnia Fisco addixit. Franciscus verò Vintimilius Comes, & Fridericus Claromontanus, eorumq; studiosi non modo imperium contempserunt, sed ingenti quoq; comparato exercitu contra Regem se munierunt. Interea Constantia Regina Mariam filiam genuit, & deinde anno sal. 1363. mense Iulio Catanæ febre correpta decessit. Maria filia, Artalis Alagonæ, qui eam è sacro fonte susceperat, curæ relicta. Post hęc Aloysius, quem item & Ludouicum appellant, Neapolitanus Rex ipse quoq; Neapoli morbo oppressus interijt. Quo mortuo Manfredus, & Fridericus Claromontani Friderico Regi suadente Artale, cum quo iam

fœdus clam inierant, reconciliantur, ac mox cum Artale Messanam inuadunt, expulsisq; Ioãnæ Reginæ ministris vrbem Friderici nomine simul, & arcem capiũt. Ita tota propemodum Sicilia Friderico Regi subijcitur. Præsidebat eo tempore in Ro. ecclesia Gregorius Vndecimus, qui cum Fridericum Regem vnicè diligeret, pacem demum inter Ioannam Reginam, & Fridericum Regem ijs conditionibus conclusit, vt Fridericus, absq; iuris præiudicio Rex Trinacriæ, & Ioanna Regina Sicilię appellaretur, vt Fridericus Regnum a Ioanna acceptum ferat, eiq; per procuratorem authoramentum, ac homagium citra seruitutis nexum præbeat. Vt Fridericus Reginæ quotannis vectigal in vrbe Neapoli trium milium vnciarum, idq; die Sanctorum Petri, & Pauli festo pendat, liber tamen interim à censu Ro. Pont. Tum vt pro trimestri cuiuslibet anni decem triremium, & centũ equitum in notabili inuasione Neapolitana Fridericus Reginæ esset obnoxius, vtq; neutri eorum fœdus inire contra alterum cum hostibus liceat. Vt idem Rex Ioanna defuncta ab hoc onere liberetur, & Liparam præterea Insulam recipiat. His addidit Gregorius Pont. vt eorum vterq; Romano Pont. quicunq; is fuerit, homagium vt subditiuus præstet, & ab eo Regna se habere cognoscat. Vtq; Mariæ Friderici filia deficiente modò mascula sobole, in Regnum Patre defuncto succedat. Quæ pax vt arctiori nexu firmaretur, Antonia Ioannæ Reginæ cõsanguinea, & Ducis Andreæ filia Friderico Regi nupsit. Igitur Antonia in magno procerum conuentu Messanam ad Fridericum venit. Dumq; nuptię celebrarentur, Ioannes Salernitanus Præsul à Gregorio Romano Pont. Legatus aduenit, nuptias Regias consecrauit, iuramentum fidelitatis à Friderico Rege recepit, atq; à diris, quibus hactenus Sicilia fuerat inuoluta, eandem absoluit, Fridericus post hæc, vt pleriq; tradunt, quibus cæteri scriptores aduersantur, sedatis iam Procerum seditionibus Panormum cum Regina adueniens, Regia corona, quam hactenus Claromontanis obsistentibus non susceperat, insignitus est. Panormo deinde cũ Regina triremi vectus Messanam venit. Vbi Henricus Rubeus Comes, cuius satis suprà meminimus, contra Regis mandatum Messanam ingressus, in triremem Friderici Regis, & Reginæ hostiliter insilijt, cuius impetu Antonia Regina consternata corruit, atq; eo casu perculsa in febrem incidit, qua septimo postq̃ correpta est, die, e vita discessit. Postmodum Fridericus Rex Bernabouis Vicecomitis Mediolani Ducis filiam duxit vxorem. Verùm ante nuptias anno sal. 1368. cũ adhuc Messanæ esset mense Iulio morbo affectus, annos vndecim rerum postq̃ potitus est, relicta Maria vnica filia decessit, atq; in templo Diui Francisci regio more tumulatus est.

DE MARIA, ET MARTINO SICILIAE REGIBVS.

CAPVT SEPTIMVM.

MARIA Friderici filia, Siciliæ Regno sub Artalis Alagonæ tutela genitoris testamento successit, quam statim Artalis in Catanensi arce, ab Vrsino appellata, secum vt tutior esset, detinuit. Sed non multo pòst inter Artalem, & cæteros illius studiosos, atq; Manfredum Claromontanum Motycæ Comitem, & sibi adhærentes simultates Vicariatus prætextu repetuntur. Artali eius germani fratres, Guilelmus Peralta Comes, quem Guilelmonum vocabant, cuiq; Leonora Ioannis Randatij Ducis Friderici tertij prognati filia nupserat, & plurimi Siciliæ proceres fauebant. Manfredo vero Henricus Rubeus Comes, Guilelmus Raymundus Montecatinus, & complures

complures alij principes viri adhæserant. Igitur Manfredus, Fridericus, Hēricus, eorumq; studiosi, ciuitates, ac oppida, quæ ad Reginæ ditionem pertinebant, inuadunt, & simul cum Panormo occupant, ac seditione publica in Reginam commouentur. Vintimilij & ipsi nonnulla oppida sibi vsurpant, Alagonij pleraq; alia, cætera proceres reliqui rapiunt. Ita Sicilia omnis discissa propè, ac lacera in diuersas Regulorum conspirationes rursum per tredecim annos distrahitur, quorum seditiones tametsi diligentissimè apud ipsum etiam Regis Archiuum quæsiuerim, eas tamen hucusq; inuenire non potui. Interea Maria Regina, quæ Catanæ adhuc agebat, Ioanni Galeatio Virtutum Comiti Artalis opera anno salutis. 1378. (si modò rectè scriptores supputaut) mense Decembri hac lege nupsit, vt si Comes infra annum Siciliam ad matrimonium consummandum non accederet, alias sibi nuptias appetendi libertas esset. Verùm paulo post initum matrimonium Guilelmus Raymundus Montecatinus Reginæ pietate permotus, cuius quidem detentio plurimum, regni verò à Proceribus occupati iniuria, non minus sibi grauis erat, ac permolesta, parata in portu Catanensi triremi, eodem ipso anno, nono Cal. Februarij dum Artalis Alagona Messanæ cum Regia curia esset, arcem noctu clam ingreditur, atq; Mariam Reginam q̄q̄ reluctantem rapit, triremiq; impositam ad arcem Augustæ, quæ sui iuris erat, asportauit. Artalis vbi audax facinus cognouit, exercitum delectorum militum instruit, ac eandem repetere, oppidumq; oppugnare decernit. Quo Guilelmus Raymundus cognito cum viribus haud quamq̄ se parē existimaret, Reginā inde ad arcem Alicatæ vrbis transuexit. Vnde triremi à Manfredo Claromontano ad id parata cum Regina soluens Barchinonem nauigat, eamq; Martino Martini Montis Albi Ducis filio vxorem tradit. Erat Martinus dux Ioannis Aragonum Regis germanus frater, & Petri Regis secundogenitus, qui cum Mariam Lunæ Comitis filiam vxorem duxisset, socero absq; masculis mortuo etiam Lunæ Comitatui iure vxorio successerat. Martinus igitur huius Martini, & Mariæ Lunæ Comitissæ filius confectis cum Maria Siciliç Regina apud Barchinonem nuptijs Rex ab omnibus salutatur. Verùm cum Martinus Pater Ioanni Aragonū Regi germano satis esset inuisus, veritus eius insidias, prætenta occasione, quòd Sicilia insula prę-sente, & absente Regina à Proceribus in diuersas partes fuerat distracta, quò nurui opitularetur, in Siciliam traijcere constituit. Igitur vterq; Martinus pater, & filius cum Maria Regina, & Bernardo Crapera, quem in spem Comitatus Motycæ acquirendi ob descitionem Manfredi Claromontani adduxerat, & Artalis de Luna Regis consanguineus, cum pluribus quoq; alijs Proceribus Catalanis, Aragonensibus, & Valentinis triginta cum nauibus, & pluribus triremibus Aragonia soluentes in Siciliam traijciunt, & anno salutis. 1386. 17. Cal. Aprilis Drepanū applicant. Siciliæ Proceres, qui Reginę fuerant studiosi, percepto Regū aduentu eos & salutandi, & visendi gratia magna militum copia instructi Drepanum petunt. Reges vt armatos Siculos vident, rati seditionem eos commoturos, in terram descendere verebantur. Quo cognito Proceres armis depositis inermes scaphis ad Regiam triremem appropinquāt, Regum manus & pedes osculantur, & fidei sacramentum eis exhibent. Reges animo erecti è naui descendunt, ac Drepanum Regio more ingressi à Siculis honorificentissimè excipiuntur. Subinde oppida, quæ non longè aberant, statim oratores ad Reges mittunt, ac fidem suam sacramēto obstringunt, Proceribus solum, qui sibi Regnū diuiserant, in pertinacia sua perstantibus, & obedientiam exhibere recusantibus. Erant vero hi, Andreas Claromontanus, qui Manfredo parenti nuper defuncto in Motycæ Comitatum successerat, & Panormum vrbem, ac circumuicina omnia præter alia quædam oppida sibi occupauerat, Artalis Alagona, qui Catanam vrbē sibi subiecerat, Guilelmus Peralta, & plures alij. Reges igitur cum Drepani dies

aliquot fuissent, instructo ex Siculis quibusdam primoribus, & Catalanis, & cóductitijs, quos secum adduxerant, militibus exercitu, ad Panormum, & alia à Claromõtanis occupata oppida repetẽda cõtendunt. Andreas Comes vbi Regũ aduẽtũ cognouit, magna equitum, ac peditum manu contrà egressus ad Montem Regalẽ castrametatus est, vrbe interim militibus, & armis fortiter cõmunita. Reges itaq; Panormum veniunt. Quam vt obsistentem vident, magna vi aggrediuntur. In qua oppugnatione Garaus Ceruellus Lacunæ Dominus, qui cũ Regibus Barchinona aduenerat, occubuit. Tandem Andreas ne Regum furorem experiretur, vltro, citroq; missis, ac remissis nuntijs vita, & rebus omnibus, alijsq; præterea pactis iniquissimis, vt eum Reges interciperẽt, sibi indultis, deditionem fecit, vt diplomate Regio dato Catanæ. 12. Cal. Maij constat. Ita Maria, & Martinus Reges cũ Martino Duce Martini patre Panormum anno sal. 1388. more Regio ingrediuntur, atq; ab Andrea, totaq; vrbe magno gaudio excipiuntur, & Reges salutantur. Sedata igitur Andreæ Claromontani seditione, & Panormo recepta, cætera circũ oppida, quæ desciuerant, per deditionem ea quoq; Reges recipiũt. Atq; hi tres, vterq; Martinus, & Maria simul in Sicilia Regnabant. Post hæc cum Martinus Rex sub capitis mulcta inter cæteras sanctiones edixisset, ne quispiam armis instructus Regium Palatium ingredi omnino auderet, Berardus Crapera Andream Claromontanum ne inermis accederet, monuit, si paratas insidias euadere cuperet. Cuius verbis Andreas motus ense succinctus Palatium ingredi consueuit. Subinde Bernardus, qui & Comitatum ambibat, & ob id reconciliationem eius cum Rege iniquo ferebat animo Regi suggessit, ne Andreæ se crederet, qui in caput eius deuouisset, & ad id ensem subtectum gereret. Quo Rex Audito Andream nil tale metuentem repente capit, atq; in triremes, quæ in portu erant, conijcit. Inde adiudicium tractus, & tormentis actus Andreas, seditionemq; contra Regẽ fassus, à Salimbenio Marchesio Messanensi Iureconsulto magnæ regiæ curiæ Iudice, ac qui liberalitate, & sumptibus Andreæ septem annos vtriq; iuri operam dederat, & Iureconsultorum collegio adscriptus fuerat, vltimo supplicio cũ cæteris quoq; coniuratoribus est damnatus, atq; in area maritima, quæ eius ædibus subest, capite plexus, bonis eius, ac ædibus Regi, Comitatu verò Motycæ Bernardo Craperæ addictis, vt diplomate Regio dato Panormi pridie Cal. Iul. anno sal. 1392. satis liquet, Coniuratis, & Antonio Fabaga eius à secretis viro affectu vrgente ibidẽ Claromontes, editis vocibus ad extremam vsq; animã conclamantibus, sagitta ibidẽ transfixis. Dum hæc Martinus Rex Panormi gereret, filium ex Maria Regina Fridericũ nomine suscipit. Et deinde cũ Martino patre, & Maria Regina ob Andreæ mortem nondum sedata vrbe Panormo discedens Messanam prius, atq; Catanam postea, quam Artalis Alagona sibi (vt memorauimus) occupauerat, iusto cum exercitu petijt. Quo viso Artalis relicta Catana ad Acim oppidum, quod suæ ditionis erat, salutem sibi quæsiuit, Catanenses Artali discedente liberi facti portas vrbis aperiunt, ac magno gaudio Reges anno sal. 1391. suscipiũt. Vbi dum morãtur eodem fere tẽpore Guilelmus Peralta, quem Guilelmonũ (vt antè diximus) appellabant, Calatabellotæ Comes, & Nicolaus eius filius à Martino, & Maria Regibus desciscunt, occupantq; sibi Ennam, Suteram, Erycem, & Narum cum arcibus. Posthæc Bartolomeus Iuenius Comes, Rogerius Paslanicus Grassuliati Comes, Mãfredus Alagona, Fridericus Spatafora Rocellæ Baro, Antonius Sclafanus Adrani Comes, Ninus Tagliauia Castri veterani Dominus, & plures alij Siciliæ Proceres, necnon & Randatium, Castrum Leonis, Nicosia, Vizinis, Platia, Butera, & pleraque alia oppida ab ijsdem vno fere tẽpore defecerunt. Quare Martinus, & Maria Reges, proceres omnes, eosq;, qui hæc oppida incolebant, Catanæ in arce Vrsina per sententiã rebelles declararũt, bonisq; oĩbus spoliarũt, concesserũtq; Nicolao Brachio forti Mazareni Domino Grassulatum anno salutis. 1393. 8. id. Decembris,

Decembris, vt Regum priuilegio dato Platiæ liquet. Afforum, quod Artalis fuerat Alagonæ, Simoni Valguarneræ, Castellutium, & Sclafanum, quod Guilelmi Peraltæ ditioni subiectum erat, Guilelmo Raymundo Montecatino Augustæ, & Meliueti Marchioni. Et ita conspiratorum oppida studiosis sui militibus sunt à Regibus distributa. Verum non multo pòst Guilelmus Raymundus Montecatinus Meliueti Marchio, & Comes Augustæ, & Siciliæ Magister Iustitiarius, & Conestabilis, Antonius Vintimilius Comes Golisani, & Dominus vtriusq; Petraliæ, ac Siciliæ Camerarius, Antonius Sclafanus Comes Adrani oppidi & Siciliæ Senescallus à Regibus & ipsi desciuerunt. Quos omnes Rex Catanæ in arce vrsina. 16. Calen. Decemb. 6. ind. 1398. publico iudicio rebelles declarauit, tametsi mensis postea Augusti tertio idus, ac eadem inditione eam sententiam Randatij Rex de Antonio Vintimilio, ac cæteris eiusdem familiæ reuocauerit, reliquosq; publica etiã mulcta damnauerit. Dum hæc à Proceribus gererentur, & Reges Catanæ agerẽt, Panormitani Gilfortem Panormitanũ Archiepiscopũ, Odinũ Pampatum, Matthæum Bonannũ Iureconsultũ, Matthæum Cauascona, Nicolaum Bononium, & Fratrem Paulum Montis regalis Archiepiscopum oratores ad Reges miserunt, vt eius defectionis, quam sub Andrea Claromontano inuiti sanè patrarant, veniam, atq; vt Panormum ad Regiam coronam suscipiendam venirent, ac quedam alia Reges efflagitarent, qui benignè à Regibus sunt exauditi. Subinde Reges, clemẽtia, ac benignitate etiã in cæteros rebelles vsi, Bartolomeũ Ieuniũ, Guilelmum Raymundũ Montecatinũ, Fridericum Spataforam, Ninũ Tagliauiam, Petrum Montecatinum Siciliæ Vexilliferum, & Matthæum item Montecatinum absoluerunt, omnesq; hi oppidis, ac dignitate receptis Regibus sunt reconciliati. Randatium quoq; & cætera, quæ ab eo desciuerant oppida, benigne ab eisdem sunt recepta. Conuentum postea Rex apud Syracusas mense Octobri. 1398. 7. indit. habuit, in quo Siculos omnes fideles, ac sui studiosissimos declarauit. Mortuo deinde in sua pertinacia apud Caltanixettam Guilelmone Peralta, Martinus Rex Nicolao Peralto Guilelmonis filio veniam concessit, restituitq; illi atq; denuo confirmauit Comitatum Caltabellottæ, Sclafani, & Calatafimi cum mẽbris suis, gubernationẽ preterea, atq; administrationẽ Saccæ vrbis, & Præfecturam veteris, ac nouæ arcis eiusdem, vti ante possidebat, tradidit, sola Mazara sibi, quam antea tenebat, negata, quemadmodum diplomate dato Catanæ anno sal. 1396. pridie id. Febru. constat. Verũ Nicolaus Comes neq; hac Regis benignitate victus, illius vnq̃ potuit fieri studiosus. Nam Saccam, & pleraq; alia iam sibi rursum occuparat, cuius perculsus metu Rex Saccam petere eo viuente non est ausus. At Nicolao anno sal. 1399. 17. Cal. Nouembris vita defuncto relictisq; Margarita, Ioanna, & Constantia filiabus, quas ex Elisabeth Manfredi Claromontani filia vxore susceperat, Martinus Rex eodem mense Saccam profectus, Regio more susceptus est, ac nullo obsistente arce noua, quam Guilelmonus sua pecunia erexerat, potitus est. Margarita subinde Nicolai filia iussu Regis Artali de Luna Regis consanguineo nupsit. Cuius matrimonij iure Artalis Calatabilottæ Comitatum adeptus est. Ex quo Antonius Luna Comes exortus, ex filia Antonij Cardonæ vxore, Carolum, qui ei postea in Comitatu successit, Petrum Archiepiscopum Messanensem, & Sigismundum, cui Beatrix Antonij Spataforæ testamento Henrici Rubei patrui, & Alfonsi Regis indulto Sclafani Comitis filia patre defuncto Comitissa matrimonio iuncta est, ex quibus Ioannes postmodũ est natus, liberos suscepit. Sed Carolo Comite absq; liberis decedente, & Sigismũdo etiam patre præmortuo, Ioãnes Caroli nepos Caltabilottæ Comitatui primum, ac deinde Beatrice matre mortua Sclafanensi Comitatui successit, ex quo, & Diana Montecatina vxore Sigismundus, Franciscus & plures alij filij nati sunt, ex Sigismundo postmodum, & Aloysia Iacobi Saluiati Florentini, &

Lucretiæ

Lucretiæ Medices Leonis decimi huius nominis Ro.Pont.germanæ sororis filia Petrus, Iulius,& Iacobus sunt nati. Verum Sigismundo ob Saccensem cladem exilio vt suo loco memorabimus, mulctato,& mortuo, Leone Pót.& Iacobo Saluiato Carolum Quintum Cæsarem , & Siciliæ Regem inducentibus, defuncto Ioanne Petrus Comitatui successit. Qui ducta Isabella Ioannis Vegæ Siciliæ Proregis filia in vxorem, eodem Vega cum Carolo agente, Ducatus Bisbonæ titulo (dú pararem hęc edere) est insignitus. Sed ad Martinum redeo. Qui decreto publico sanciuit, quæ oppida Regis, quæ Procerum essent, Bonifacium oppidum, ab Alcamo Sarraceno primũ erectũ & à Friderico rege postea restauratũ, Alcamo nouo imminens, diruit. Lacum Leontinum, & castrum Oculam, Conrado à S. Pace pro commutatione oppidi Bizini concessit. Dum hæc in Sicilia geruntur, in Hispania decedente Ioanne Aragonum Rege absq; masculis vnica filia Violanta relicta, Martinus Montis Albi Dux, Martini Siciliæ Regis pater, ac Ioannis demortui Regis germanus, Regno Aragonum, Petri genitoris testaměto, & Ioannis germani, ac Violantæ neptis cessione, successit, assumptisq; compluribus Hispanis, & Siculis Proceribus cũ classe pluriũ triremiũ & nauiũ Sicilia soluens in Hispaniã nauigat, ac demum Cæsaraugustam profectus anno sal. 1398. Rex ab omnibus salutatur, & corona Regni insignitur. Interea Martinus,& Maria Siciliæ Reges dum Catanæ agerent, Fridericus eorum vnicus filius annos natus tunc septem dum Regibus spectantibus, hastiludio se exerceret, ærata cuspide transfixus statim occubuit. Maria Regina filij morte nimium mœrens paulo pòst morbo & ipsa correpta Catanæ decessit, ac Regio more ibi tumulata est. Maria defuncta Martinus vir eius & ratione vxoris,& generis successione ex Iacobo Rege Friderici fratre, Regno successit, anno sal. 1402. Martinus igitur Rex Siciliæ defuncta Maria nõ multo pòst Blancam Nauarræ Regis filiam primogenitam vxorem accepit, sponsaliaq;, ac nuptias in vrbe Panormo celebrauit: in quibus plures Siculis immunitates concessit. Sunt qui scribant Fridericum Martini, & Mariæ filium infantem Catanæ (præmortua iam matre) ac ipsa Blanca Regina Nouerca ibidě assistente obijsse, iccirco quia mortua genitrice Fridericus Infans iure materno Rex erat Siciliæ, eo defuncto, iure iunior Martinus eius pater regno successit. Quo etiam postea defuncto, Martinus senior eius pater, & Aragonum Rex, Siciliæ regno subiuit. Sed his, de quibus latè Petrus Alcoranus in consilio. 334. loquitur aliorum censura dimissis, ad institutum reuertor. Martinus Rex anno postea sal. 1408. inquisitionem fecit omnium Comitatuum, baroniarum,& Feudorum, quæ Proceres Siciliæ eo tempore possidebant, quæ passim legitur. Postea Martinus Aragonum Rex, cum Sardinia ab eo desciuisset, Martinum filium Siciliæ Regem instructa cũ classe ad eam expugnandam misit. Qui Sicilia soluens Blancam vxorem Vicariam reliquit, atq; in Sardiniam nauigans, strenuè sibi eam pugnando subiecit, & genitoris Imperio restituit. Verum non multo interiecto tempore morbo correptus. 5. Cal. Aug. ibidem apud Callarim anno sal. 1409. nullo filio relicto interijt, atq; in maximo vrbis templo sepultus est. Cui Martinus pater Aragonum Rex in Regno Siciliæ successit, qui Blancam Reginam Martini filij vxorem vicariam in Sicilia confirmauit. Ac decimo pòst mense Martinus ipse senior Rex Aragonum, & Siciliæ in Aragonia prope Barchinonem in cœnobio Vallis Donzelle pri. Cal. Iunij anno sal. 1410. absq; liberis decessit, testamento Proceribus Legans , vt Regem sibi maximè propinquum,& prudentissimum deligerent. Quo mortuo magnum in Sicilia bellum inter Blancam Reginam Vicariam,& pro ea Sancium Doris Siciliæ Admiratum , & Bernardum Craperam Motycæ Comitem , & Magistrum Iustitiarium est exortum. Nanq; Blanca Regina vt Vicaria adhuc Regnum administrare perseuerabat. Contrà Bernardus, & quòd in Sicilia neminem vel potentiæ, vel authoritatis superiorem haberet,& quod summũ Magistratum , quẽ Magistrũ

Iuſtitiarium etiamnum vocant,gereret,Blancæ aduerſabatur, eamq; authoritate priuatam aſſerebat,quòd defuncto Rege Martino,cuius officio fungebatur, eſſet exauthorata,ad ſe verò cum ſupremus eſſet Magiſtratus,prouinciæ moderationē pertinere aiebat.Sed neq; hoc ſolum, imo verò & Regnum planè ipſum Bernardus affectabat. Quare in Sicilia magna (vt dixi) inter Proceres contentio emerſit,quibuſdam Blancæ, Bernardo verò pleriſq; alijs adhærentibus.

DE FERDINANDO QVINTO ARAGONVM, SED PRIMO HVIVS NOMINIS SICILIAE REGE.

CAPVT OCTAVVM.

DVM Sicilia Martini Regis morte in hiſce rerum motibus verſaretur, in Aragonia maxima inteſtina bella agitabantur, pluribus Proceribus Aragonum,& Siciliæ Regna hæreditatis iure ambientibus. Fridericus in primis Lunæ Comes Martini Senioris nepos, vtpote iunioris Martini ex nobili Hiſpana pellice,ſiue (vt alij ſcribunt) ex Siculo vulgatiſſimo ſcorto prognatus,animiq,,& corporis dotibus pollens iure omni humano, atq; diuino Regnum ſibi deberi affirmabat. Ferdinandus quoq; Ioannis Caſtellæ Regis ſecundogenitus,quem Infantem appellabant, veluti propinquior, vtpote linea tranſuerſali Aragonicæ ſtirpis ex Violanta, quam pleriq; Eleonorā vocant, Petri ſecundi Aragonum Regis filia,& Martini ſenioris Regis ſorore, Henrico Caſtellæ Regi,defuncta priore vxore,nupta,editus alter erat competitor. Iolaus præterea vnica Ioannis Caſtellæ Regis filia Ludouico Neapolitano Regi, & Andegauenſium Duci in matrimonium data,quæ ante nuptias Martino Regi eius patruo Regni ius renuntiauerat,Aragonenſe,atq; Siculum regnum veluti à patruo fraudibus circumuenta omni iure tum Raymiri Aragonum Regis,tum Rogerij Normani Siciliæ Comitis ſucceſsione ſibi poſcebat.Cuius rationes Petrus Ancoranus in eodem conſilio. 334. late perſequitur.Matthæus præterea Foxanæ Comes,Alfonſus Gandiæ Dux,& Rebargorciæ Comes,& Iacobus Vegelli Comes. Hi omnes Regni competitores erant. Cumq; ſuper hac re inter Aragonenſes, Valentinos, & Catalanos maximæ contentiones exortæ eſſent, ita vt pleriq; armis correptis ob id fuerint occiſi, inter quos & Garſias Cæſarauguſtanus Archiepiſcopus liberius paulo cum Antonio Luna altercando occubuit. Nanq; alij Ferdinandum, Iacobum verò alij, pleriq; Gandiæ Ducem Reges acclamabant. Sed dum hoc modo inter ſe Aragones diſsiderent, ac vel ob id domeſticis, atq; inteſtinis bellis lacerarentur, placuit rem totam ad compromiſſarios referri. Delecti itaq; communi conſenſu ſunt nouem Iudices, ex ſingulis regnis terni. Ex Aragonia quidem Dominicus Ramus Epiſcopus eo tempore Oſtenſis, poſtea Ilerdenſis, ac poſtremò Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis,Franciſcus Aranda maximi vir conſilij,& qui prorſus rebus humanis renūtiauerat,ac vitæ hæremiticæ totū ſe addixerat,Berēgarius Bardaſsinus iureconſultus prudentiſsimus.Ex Valētia Ludouicus Ferrarius Carthuſianæ religionis moderator,ac Princeps,iuris ciuilis prudētia,& pietate inſignis,Vincētius Ferrarius eius germanus frater ordinis Prædicatorum concionibus,vitæ Sanctimo-

nia, & miraculis ad exteras vſq; nationes clarus, atq; in Diuos poſteà à Calixto tertio Ro.Pont.relatus,& Petrus Bernardus iuriſperitus integerrimus planè vir. Ex Catalonia verò Franciſcus Sarriga Tarraconẽſis Archiepiſcopus vtroq; iure vir præcellens,Guilelmus Valſeca iureciuili & ipſe, ac religione præſtantiſsimus, & Bernardus Gualbes literis,prudentia, ac moribus eminentiſsimus. Fuerunt ij Iudices delecti, vt ſententiam pro competitorum aliquo ferrent, quam proferre non poterant, niſi duo ex ſingulis regnis Iudices conuenirent. Hi quo die iudicium ſunt ingreſsi,euchariſtiam populo inſpectante ſumpſerunt: ſubinde per triginta dies competitores, eorumq; iura exactiſsimè audierunt. Poſtea in Gaſpæ Aragoniæ prouinciæ oppidi arce munitiſsima ea lege ſunt incluſi, vt inde eis niſi Rege prius declarato egredi non liceret. Vbi plures menſes commorati, & competitorum inſpectis rationibus, ac iuribus examinatis. 3. Cal. Iul. conuocatis ad ſententiam audiendam partibus,Iudices in loco edito ante valuas templi maximi eiuſdem oppidi conſederunt.Conuenit igitur omnis ætas,ſexus,conditio ad tantam regis ſententiam accipiendam. Tum Vincentius Ferrarius Dominicanus è concilio ſurrexit,ac ſuggeſtum aſcendens orationem ad populum habuit, a cuius ore dum omnium ora, menteſq; penderent, inter ſpem & metũ ſolicitis, atq; ſuſpenſis omnium animis,Ferdinandum Caſtellæ Infantem cognomento Iuſtum tunc abſentem omnium Iudicum voto Aragonum, Siculorumq; Regem declarauit.Ad cuius nomen excepta eſt tanq̃ vox de cœlo delapſa Iudicum ſententia,tantuſq; populi exultantis clamor eſt excitatus, vt omnia militaribus vocibus, tubiſq;,ac tormentis æneis obſtrepere viderentur. Igitur nullo competitorum obſiſtente,ſed congaudentibus,ac exultantibus omnibus anno ſal. 1412. tertio nonas Sept.in æde.S.Saluatoris Rexapud Cæſar auguſtam coronatur. Erat Ferdinandus Ioannis huius nominis Aragonum Regis primi, qui currentis equi lapſu oppreſſus interierat,filius.Etenim Ioanni Regi duo filij ſuperſtites fuerunt Henricus,& Ferdinandus.Quorum natu maior Henricus patri ſuccedens morbo correptus in ipſo iuuentæ flore præreptus eſt,relicto vnico filio Ioanne admodũ puero,cuius tutelam,ſimulq; regni curam Ferdinando fratri moriens delegauit. Ferdinandus vir fide,& ſanctitate memorabilis regni cura non ſegniter ſuſcepta, puerum nõ ſecus,ac filium habuit, quod facto quodam memorabili, ex quo Iuſti cognomentũ accepit,huiuſcemodi oſtendit.Nam cum Regnũ ſibi pro puero cõmiſſum ſumma prudentia,iuſtitiaq; moderaretur, ab omnibus in Regem contempto puero acclamatur.Sed Ferdinando abnuente,ea cauſa à Principibus ad concionẽ populus vocatur.Proceres igitur omnes ad locũ deſignatũ conueniunt, vbi & Ferdinandus ipſe adeſſe eſt iuſſus. At Ferdinandus quod erat futurum aĩo præuidens ſub chlamyde nepotem Regio more amictũ deferens, eò & ipſe compulſus conuenit.Igitur omnium ſuffragijs,& votis,ac vnanimi procerũ oĩum cõſenſu Ferdinandus Aragonũ Rex puero deiecto deligitur. Quod vbi Ferdinãdus cõperit,nepotẽ puerũ è chlamyde extulit,humeroq; impoſitũ populo oſtendens edita voce edixit.En Aragoneuſes Regẽ veſtrũ.Noſter hic eſt Rex: huic fidẽ ſeruemus, prout mos eſt Hiſpanæ gẽtis,atq; his dictis collocatũ in Regio ſolio infantulũ primus ipſe ad pedes eius procũbens veneratus eſt,atq, in verba eius iurauit,ideq; oẽs vt facerẽt,exẽplo ſuo adegit.Reſtituto igitur,auctoq; illi Regno priuatũ potius agere, q̃ regnũ ſibi alienũ vſurpare delegit.Vtinã Principũ huius ætatis pectora eadẽ virtute flagrarẽt.Is igitur Ferdinãdus,q̃ tãta iuſtitia pollebat,in Aragonũ Regẽ,licet abſens,eligitur,Rexq; ab omnibus acclamatur. Qui Aragonum Regno ſuſcepto Siciliæ ſe Regem appellari vetuit, donec illius regni poſſeſsionem induiſſet.Nam in Sicilia (vt diximus) inter Blãcam Reginam, & Bernardum Craperam ingens pro regno Siculo bellũ flagrabat.Bernardus etenim callido,vafroq; cõſilio Regno aſpirabat. Animos illi faciebant,quòd Aragonia inteſtinis bellis per mortẽ Martini

tini laboraret, quòd nullum in Sicilia superiorem authoritate haberet, quòd summum magistratum gereret, quodq; defuncta sine liberis Maria regnum ad eius virum Martinum, nec deinde ad Martinum patrem potuerat iure aliquo peruenire: eoq; illum Regem esse debere, quem Siculi sibi delegissent. Atq; vt facilius Regnum occuparet, Blancam eximiæ, singularisq; formæ mulierem in matrimonium accipere constituerat, quòd Blanca Mariæ olim Reginæ vt propinqua, succederet, Siquidem Maria proneptis fuerat Regis Nauarræ ex filia, quæ fuit prima vxor Petri Regis secundi: vnde vxor Regis Friderici mater eius genita erat. Veritus tamen cum ætate senex, & inhumanus esset, ne fœde ab ea respueretur, constituit obtentu aliquo fraudem hac ratione contegere. Nam cum Proiustitiarius esset, veluti supremus magistratus dum interregnum duraret, moderari, ac in officio insulam continere sibi vni licere iam in animum induxerat, idq; etiam publicè affirmabat, ac credi volebat. Erat eo tempore Blanca Regina in arce vrsina Catanæ vrbis, sed diuersitabat in propinquo monialium monasterio. Ibi eam Bernardus comprehendere statuit. Sed illa de periculo certior facta in arcem furtim concessit. Bernardus spe hac via frustratus, ac mirum in modum dolens, suspicionemq; ab Regina abstergere cupiens, misit ad eam qui de collo quio inter eos habendo agerent, neq; illa recusauit. Verum cum neutri satis ab altero fidei haberetur, conuentum est, vt Blanca de puppi triremis, Bernardus vero de ponte, cui triremis hærere solebat, sermonem conferrent. Post multa itaq; verba vltro, citroq; habita Bernardus coniugium appetitum tandem patefacit. Quo audito Regina vt disparem ætate, & conditione hominem contemnens, sermone interrupto in altum cum triremi, Bernardus vero ægerrimo admodum animo se se ad littus retulerunt. Qui vbi contemptum se videt, turbatur animo, ac comparatis copijs Siciliam excurrit, oppida multa, quæ Blancæ ditioni suberant, vi, metuq; ad se transfert. Erat vrbs Syracusæ Blancæ Reginæ non modò vt Regia, sed etiam vt peculiaris sibi pro vitæ dignitate, ac cordi maximè insidens domicilium. Ad eam igitur vrbem, ne ab hoste occuparetur, se confert, Sanciumq; Admiratum sui studiosum accersit. Quo vbi Bernardus resciuit, occasionem rei bene gerendæ non omittens, Syracusas & ipse cum septingentis equitibus, ac peditibus mille accurrit, arcemq;, quæ isthmo imminet, Maryhettum appellatam, in qua Blanca, & Sancius residebant, prætergressus vrbem ipsam inuadit, ac nemine obsistēte recipit. Recepta vrbe, Maryhettum arcem Bernardus obsidere, atq; oppugnare pergit. Portam vrbis, qua sola aut ingredi, aut egredi licet, arciq; subiectam repentino impetu occupat, ac præsidio munit: ne in arce obsessi per eam commodiorem haberent fugam. Itaq; vtraq; isthmi frōte ab eo capta, arcem ipsam & ea parte, qua vrbem, & altera, quæ Siciliam respicit, munitionibus cingit, stationes extruit, præsidia disponit, Syracusanis nullo labore intermisso adiuuantibus. Sed ne nauigia, quæ in maiori portu erant, arci suppetias ferre possent, vtraq; exercitus castra ea littoris parte ducto super aquas ligneo ponte coniungit, machinisq; erectis, ac tormentis æneis Reginam, & Sancium, ac cæteros obsessos noctu, & interdiu maxima vi oppugnat, vt eis expugnatis Regnum Siciliæ, anteq̄ Rex in Aragonia cōstitueretur, sibi celeriter occupare possit. Erat in Bernardi castris Ioannes Montecatinus Antonij Adrani Comitis germanus frater, cui postea in dominatu successit. Is quanq̄ Bernardo cæteris omnibus in rebus faueret, in oppugnāda tamen Regina ei plurimū aduersabatur. Quem cum pluries à sententia frustra reuocare conatus esset, clā cū suis è castris discessit, atq; in mediterranea Siciliæ loca se recepit. Quo cognito Sācij studiosi, itemq; plures alij, qui Bernardo ob nouos motus erant infensi, ad eum confluunt, atq; cum Ioanne Montecatino, & Raymundo Torres triremis vnius Domino de ferendis Reginæ suppetijs deliberant. Igitur ante lucem

Raymundus cum sua triremi ante portum Syracusanum affuit. Et Ioannes Montecatinus trecentis cum equitibus, totidemq; peditibus ligones, dolabraq; ferentibus castra Bernardi inuadit, fossas implet, vallum rescindit, præsidium deijcit, atq; in ipsa castra irrumpit. Bernardus vt hostes impetum fecisse cognouit, ad arma conclamare statim iubet. Milites a re ab bellum acciti, quisq; repente telū capit, atq; ad obsistēdū properat. Ioannes suo impetu obuios quosq; propellit, sternit, atq; ad pontem tandem peruenit. Raymundus quoq; cū triremi ad tumultū exc tatus ad locum constitutum festinus & ipse nauigat. At Bernardi milites, qui in vlterioribus castris erant, correptis armis auxilium alteris castris ferunt, atq; in ipso ponte Ioanni occurrunt. Ibi pugna oritur, aditum Ioanni prohibent. Sed angustia loci, tenebræ præterea, & suspensa supra aquas pontis lignei machina, quæ peditibus, q̄ equitibus aptior erat, dubium, atq; horribile certamen reddebant. A tergo etiam atrox magis, ac magis bellum accendebatur. Interea Bernardus per suos excurrens, alios, vt arma capiant, alios vt fortiter dimicent, hortatur, multos increpat, plerosq; castigat, nulli in tanto rerum discrimine satis fidit. Solus ipse vbi vel insidias suspicabatur, vel periculum maximè imminebat, & Ducis, & militis obibat munera. Ioannes contra nunc ad primos, nūc ad medios, nunc verò ad postremos recurrit. Demum Bernardi milites, qui ad vlteriorem pontis partem obstiterant, submouet. Ita impedimento sublato multi suorum pontem peruaserunt, neq; iam multo inter se Duces spatio distabant. Ioannes vbi Bernardum sine galea, & linteo albo vt è cubili primùm surrexerat, obuolutū eius caput vidit, tum ad milites exclamat, vt eū solum petant, cuius caput linteo constrictū cernerent. Ita Bernardus simul, atq; vno tempore à plurimis petebatur, atq; in summo iam discrimine versabatur. Quo cognito paulisper cessit, ac linteo abiecto galeam cepit, galeatusq; ad pontem reuertitur, prælium maiori suorum manu redintegrat. Dumq; omnis belli moles in pontem contrahitur, pons ipse soluitur, ac multi in mare decidunt. Tum Ioannis auxiliares, qui pontis vlteriora transierant, & ij, qui in arce erant, adiuuantibus nauticis muri portam patefaciunt. Qua in aream arci subiectam, & inter duos vrbis muros sita ingressi, vlteriora Bernardi castra inuadunt, ac milites vel in vrbem fugant, vel capiunt: atq; hoc pacto arcem obsidione liberant. Regina obsidione soluta, vt in triremim euadat, accingitur. Syracusani, qui ex animo Reginæ erant addicti, incerti quā in parté victoria cecidisset, superueniunt, ac Reginā adiuuant: quæ impauida triremim ascendit, atq; Panormum nauigat. Ibi ad ædes, quæ paulo ante Manfredi Claromontani fuerant, tum verò domus Regia, tametsi Doana hodie, sese recipit. Ioannes interea, & Sancius profligatis hostibus Syracusas ingrediuntur, atq; vrbem recuperant. Ac deinde ad suam, & Reginæ iniuriam vlciscendam, atq; ad redintegrandas, confirmandasq; pro se vires properant. Interea sal. anno. 1412. Ferdinandus Rex nuper electus, cognitis Siciliæ motibus, ne in peiora prolaberetur, Magistrum Montesi, Ferdinandum Vasques, & Ferdinādum Vegam Legatos suos e Catalonia in Siciliam mittit, Bernardum cum Regina, & Sancio reconciliaturos. Igitur Legati Drepanum appelluntur. Bernardus cognito Reginæ Panormum, & Legatorum Drepanum accessu, copias suas vndiq; celeriter & ipse auget, ac Reginam Panormi aggredi priusq̄ Legati eò aduentarent, statuit. Igitur compositis insidijs omnia itinera obsidet, ne qui aut priuati Reginam admonere, aut Legati Panormum aduenire possent. Itaq; nulli toto illo triduo, quo copiæ in Bernardi oppidis, quæ Panormo proxima erāt, parabātur, ab eis oppidis iter Panormū versus patuit. Quinimo & Petrū Martinū, qué Legati primum ad triremé Panormo Drepanū côuehendā miserāt, in Alcamo sui iuris oppido intercepit, ac tribus diebus apud se retinuit, ne Panormi cōflatum exercitum nuntiaret. Alcamo postridie cum copijs Panormum mouens

intempesta

intempesta nocte vrbem furtiuo aditu ingreditur. Ad cuius nocturnum aduentũ tumultuarium strepitus est excitatus. Ita igitur eius ingressus, licet nocturno tempore, cum tota ciuitate percrebuisset, mox per certum nuntium Reginæ nuntiatur. Illa se magis, q̃ vrbem inuadi cognoscens exanimis propè è cubili prosilit. Domus regia multo magis, q̃ vrbs muliebri metu, ac lamẽtatione cõfunditur, nec spatium illis modò ad vestiendum datur. Timor ipse, ac festinatio, vt fit, animi fortitudinem, ac vestiendi celeritatem impediebant. Seminudæ igitur, atq; neglecto capillo è cubiculis mulieres erumpunt, imprimisq; Regina, quæ neq; quod consilium capiat, nec quò se conferat, planè videt. Igitur inter deliberationem, ac festinationem veluti ex incendio per gradus lymphatæ similis in viam se cum suis rapit, ignara prorsus quo se loci conuertat. Nam arcium altera, quæ Palatium dicitur, satis nimis ab eo loco distabat: altera, quæ castrum ad mare vocatur, vel mari adibatur, vel terra, sed periculoso itinere. Inter hæc in mentem Reginæ vicina in portu triremis succurrit. Ad eam igitur fuga salutem sibi quæritans cursum capessit, & aream maritimam concitato cursu, vt quæ magno timore angebatur, transmittit, ac per portam egressa maris aquas cũ pedissequis ingreditur, reductisq; supra genua vestibus maris altitudinẽ aut algorẽ, cũ hyems adhuc esset, nihil reformidãs, triremẽ versus, quæ nõnisi per iactũ lapidis à littore distabat, sulcãdo properat, non ausa vocare nauarchum, ne ab hoste exaudiretur, quem veluti in tergo perpetuò hærentem credebat. Miserandum sanè spectaculum. Regina cũ pedissequis crinibus sparsis nocturna tantùm veste induta, aut altera quoq; circumuoluta magisq; q̃ amicta vsq; ad fœmora mare ingressu rũpebat. Inter hæc triremis nauarchus à vigilibus, qui rem tantam videbant, excitatus admonetur. Ille obuoluta veste è cubiculo stupefactus exilijt, in scaphamq; Reginam impositam, cæterasq; tanq̃ è naufragio attonitas, exanguesq; è mari in triremem excepit: in triremem, inquã, quæ a Bernardo quominus ad Legatos, retẽto Petro Martino in Alcamo illorum nuntio, Drepanum nauigaret, impedita, Reginam nunc ex eius propè manibus eripuit. Sæpe nãq; euenit, vt quod nobis bonũ magno animo pollicemur, totisq; viribus illi inhiamus, exitio postmodum maximo sit. Interea dum Regina in triremim periculo exuta recipitur, Bernardus magna militũ copia Regiam domum ingreditur. Verùm vbi Reginam ad triremem fuga sibi salutem, ac libertatem quæsiuisse comperit, indignabundus ad cubiculum Reginæ perrexit, intrauitq;, ac plura velut insaniens non dissimnlanter egit. Dum hæc Bernardus ad Regiam gerit, Regina triremi deportata ad Soloenti portum venit. Bernardus spe sua elusus arcem, quæ Palatium appellatur, magnis copijs obsidet, subinde Soloentum petit. inde Reginæ sese ostentans, eam nunc blanditijs, nunc verò etiam minis, ac terroribus compellat. Iam, quod primũ dissimulauerat, & Reginam se, & Regnũ appetere detegit, ac fatetur. Legati interim triremi, pro qua nũtium miserãt, frustrati terrestri itinere Panormũ veniunt, Bernardũ vt ab inceptis desistat, admonent. Ille e dignitate magistratus sui esse respondet, vt cõtumaces, rebellesq; coerceat: iã esse ex suis hostibus, q cũ Principibus Italiæ fœdus inierãt. Dũ Bernardus in ea pertinacia perseuerat, atq; arcẽ Panormitanã p suos obsidere pergit, Antonius Mõtecatinus cognomẽto sclafanus Adrani Comes cũ suis, atq; Sãcij copijs Reginæ auxilio venit, p nũtios Bernardo edicit, vt Panormitanã arcẽ obsidione soluat, discedatq;, quas vrbes, quæq; oppida vi à Regina abstulerat, restituat, eã demũ vt summũ Magistratũ, seq; etiã superiorẽ agnoscat, hortatur. Bernardus his p seipsum respõsurũ renũtiare iubet, ac mox maiori copiarũ parte instructus nũtios subsecutus Antonio occurrit. Ille vt Bernardum venientẽ videt, arma suis capere iubet. Aliquandiu igitur instructa acie vterq; subsistit. certamen neutri incipere visum est, vel ob id, quòd in loco vterq; satis tuto esset. Dũ igit nõ lõgè ambo exercitus inter se dissiti essent, & manus cõserere nõ auderẽt, ac Ber-

nardus partē valli, qui extra muros Panormitanos erat, circuit, ac stationes recognoscit, à Vascono quodā milite proditur, atq; repentino hostiū aggressu circundatur. Qui vbi se cōclusum planè videt, neq; fugæ sibi locū vllū super esse, gladio se in orbem tutatur, atq; aliquantisper strenuè tametsi senex pluribus obsistit, tandē cum numero, & viribus satis nimis esset inferior, irruentibus in eum hostibus capitur, atq; in manus Sancij traditur, ductusq; est ab eo in Mottam. S. Anastasiæ oppidum, quod suæ ditionis erat, ibiq; in arcis cisternam, quæ vacua erat, dimissus. Vbi non multo pòst cum magni imbres essent, Sancij iussu laxatis aqueductibus riui in cisternam confluebant, eamq; paulatim replebant. Bernardus cum iam innatante lectulo non procul esset à vitæ periculo, vociferabat, auxilium frustra implorans. Nemo nanq; ei domesticorum respondebat. Tum quidam veluti tunc primùm eo audito ab ore cisternæ respondit, ac festinabundus Sancio casum, atq; discrimen nuntiat. Sancius miseranti similis properè succurri imperat. Igitur è profundo lacu obscuraq; testudine veste, capillo, totoq; corpore madenti Bernardus educitur. Lachrymabilis sanè res eum videre, qui modò Siciliæ Regulus Siculo Regno inhiabat, ex tam horrendo carcere madefactum exire. Extractus in locum transfertur omni carcere grauiorem, obscurum, fœtidum, abhominabilem. Vbi cum aliquandiu carcere, ac ieiunio pressus stetisset, custodi adulatus familiarem, beneuolūq; sibi eum reddidit. Quem tandem orat, vt se miseratus è carcere abire permittat, quod si faceret, mille aureos ei se daturum, anteq̃ è carcere pedē efferat, ac pleraq; alia ei munera post liberationē pollicetur. Custos homo vafer admodum, & percallidus vnius noctis deliberandi spatium petit. Rem igitur statim ad Sancium defert. Sancius vt petenti annuat, pecuniamq; sibi in manus antè numerari exposcat, respondit, cętera q;, quę ad eius ludibrium excogitauerat, edocet. Igitur illucescente custos illum se adiuturum Bernardo adiurat. Ita eo die pecunia per amicos Bernardo clanculum affertur, ac mox custodi numeratur. Proxima nocte cum tenebris omnia inuoluta essent, Bernardus caligis complicatis nulla amictus veste, submisso fune è fenestra à custode demittitur. Dum igitur lubrico fune Bernardus è fenestra delapsus ad medium descensum peruenisset, paratis ad eum excipiendum retibus instar feræ casibus captæ inuoluitur, ac suspensus aere retinetur. Mira confusio, optabat sese in pręceps deijcere, vel in fenestram eandem, vnde delapsus fuerat, recipi, vel demum sibi vtrunq; desperanti mortem inferre nec poterat. Illucescente igitur totum diem retibus indutus, ac planè irretitus ridiculum, omnibus, ac miserandum fuit spectaculum, Nec datum est illi ad transitum amicorum, eorumq; omnium, qui sibi aduersabantur, præ verecundia faciem auertere, sed immobilis, aperta omnibus fronte funibus circum ligatus vel inuitus sese ab alto ostentabat, Aduesperascēte receptus est vnde venerat, vbi alijs quoq; ludibrijs est affectus. Hæc vbi Ferdinando Regi per nuntium delata sunt, iussu eius Bernardus vinctus Legatis traditur, à quibus solutus Barchinonem statim ad Regem mittitur. A Ferdinando igitur Rege tametsi grauiter perfidiæ, ac temeritatis increpatus fuisset, pristino tamen apud illum in honore est habitus. Sed ad Legatos reuertor. Hi post Bernardi capturam, depulsis iam dissidijs, ac diremptis è medio statim certam fidem in Ferdinandi Regis nomen, atq; imperium iurare Siculos iubent. Recepta per hunc modum Sicilia Ferdinandus Siciliæ se Regem nominari est passus. At cum per tres Proreges, quos suprà Legatos memorauimus, summa iustitia, atq; trāquillitate eā prius moderatus est: postmodū Ioannē eius secundo genitū Siciliæ Proregem, & Admiratum constituit. Filios habuit Ferdinandus Alfonsum, Ioannem, Henricum, Sancium, & Petrum, Mariam quoq;, & Eleonoram, quarum illa Regina fuit Castellæ, hæc Portugalliæ. Bellum in Bethica gessit aduersus Sarracenorum Regē, quē adeo prælijs attriuit, vt eum ad petendam pacem expugnatis plerisq; eius oppidis coegerit. Cumq;

iustitia,

iustitia,& liberalitate annos quatuor, & menses nouem Aragonum, & Siciliæ regna tenuisset, Alfonso primogenito Rege designato anno salutis. 1416. ætatis verò suæ. 43. quarto nonas Aprilis in Equalato Aragoniæ oppido decessit.

DE ALFONSO ARAGONVM, ET SICILIAE REGE.

CAPVT NONVM.

A L F O N S V S mortuo Ferdinando patre cum esset fratrum natu maximus, iure, ac merito Aragoniæ, Siciliæ, cæterorumq; Ferdinandi Regnorũ imperiũ, atq; dominationẽ suscepit. Is qualis, quãtusq; esset futurus, cœpit ab adolescentia ostendere, cuius tunc prudẽtia, cæteræq; dotes maximæ resplenduerunt, ingenio erat ita magno, atq; excellenti, adeoq; versatili, vt ad humana omnia, præsertim verò ad Regnũ natus videretur. Vbi autem patrio regno successit, quanq̃ erat iuuenis, visa est in eo animi vis, atq; indoles maxima. Corpus vbi opus esset, laboris supra q̃ credi par est patientissimum, multis virtutibus enituit, præsertim religione, quæ tanta in eo fuit, vt in ijs, quæ ad diuinum cultum pertinerent, potuerit nõ immerito contendere cũ eis omnibus, qui religione suo seculo præstiterunt. Pietas summa in eo, ac munificentia, qua non in suos tantum, sed in omnes quoq; pauperes mirificè est vsus, ad bonarum artium, atq, ad scripturarum studia supra mortales omnes longè ardẽtissimus. Quarum gratia nullum ferè diem inter quantumlibet maximè ardua negotia intermisit, quin theologos, philosophos, oratores, poetas aut Legentes, aut disputantes, aut orantes audiret. Quisquis in tota propè Europa aliqua in re sua tempestate fuit illustris, euocatus ab eo, amplissimisq; honoribus, ac muneribus est affectus, adeo porrò studiosus, ac diligens, vt omnis humanarum, diuinarumq; rerum scientiæ, quam consequi mortales possunt, leuem saltem quandam degustationem fuerit adeptus. In cognitione tamen rerum, quæ sacris literis produntur, nemini secundus. Bibliothecam ingentem conquisitis vndiq; libris sibi comparauit, plura græcorum volumina ab eruditis transferri in Latinum curauit. In cuius aula plures floruerunt rei militaris periti, ac strenui, & Bello clari Duces, vates præterea, & rethores, philosophi, ac theologi primi nominis plurimi magnificus, & maximè liberalis in eos præsertim, qui essent de se optimè meriti, aut qui in aliqua nobili arte, vel doctrina, aut etiam dignitate præclari haberẽtur. Quin adeo cupidus erat gloriæ, vt permolestè ferret, quoties audiebat Principes alios sibi in eis virtutibus præsertim, quibus ornatos decet esse Reges, anteferri. In vestitu, cæteroq; corporis cultu moderatissimus, modestus ad eo, vt ex ipsius ore nihil vnq̃ obscœnum, ac turpe exciderit. Cumq; honore, opibus, ac potentia cunctis sui seculi principibus anteiret, nunq̃ tamen notari insolentiæ potuit. In maledicos, qui multa in eum petulanter aliquando obloquebantur, vix vnq̃ vel modica ira commoueri est visus. Quod mirabile fuit in eo, & Rege præsertim, cũ ad iram præsertim satis pronus esset. Eos, quibus familiariter vtebatur, quorũq; consilijs res magnas gerebat, mansuetissimos esse cupiebat. At si quos insolentes animaduertisset, sua gratia vacuos eos à se protinus expellebat. Vini in eo supra humanum modum temperantia, humanitas eius ferè incredibilis: quippe qui interiora loca, vbi aut cibum capiebat, aut dormiebat, aut pro sua consuetudine lectiones à viris doctissimis quotidie audiebat, non purpuratos solum, sed infimæ quoq; sortis homines admittebat. Tantaq; enituit constantia, vt in omni fortuna idem eius animus, idemq; semper vultus videretur, ad ignoscendum eis, qui in

ipsum

ipsum delinquebant, longe facilimus. In eos, quos bello domabat, illosq; etiam, qui sibi aliqnando infensissimi fuissent, quiq; prò eo necando quandoq; insidias parauissent, clementissimus. Qua in re adeo fuit insignis, vt nemini ex Principibus, qui suo seculo, quiq; vnq̃ toto orbe fuerunt, secundum fuisse ipsum scriptores affirment. Aduersariorum, quorum fuit ei numerus ingens, animos sibi beneficijs conciliabat, adeoq; ad conferenda in omnes beneficia erat promptus, vt aliquando plura promiserit, q̃ præstare potuerit. Iustitiam summa diligentia & coluit, & a suorum regnorum Præsidibus coli semper voluit. Ostendunt id, quod scribo, complures eius epistolæ Siciliæ Præfectis ab eo scriptæ, quibus adeo acriter, ac seuerè eos obiurgabat, vt qui eas nũc legunt, Alfonsum iratum etiamnũ se videre putent, Nec tamen tanti viri virtutes vitiorum quorundam macula caruerunt. vitio nanq; illi datum est à compluribus, quòd vectigalium maximam partem, multasq; vrbes egregias dono eis dederit, qui erant de se benemeriti, quodq; oratores, & quicunq; ad eum vel visendi, vel salutandi studio accederẽt, Principũ quoq;, ac florentissimarũ ciuitatũ ad se missos Legatos multis, ac pretiosis supra q̃ posset, donis prosequeretur. Eas enim ob res fieri plerunq; necesse erat, vt populares suos nouis, & inusitatis vectigalibus opprimere compelleretur. Quamobrem si quid magnum, atq; arduum aliquando aggressus est, interruptum, atq; inchoatum relinquere est coactus. Venatione adeo plusq̃ decebat, delectabatur, vt à Regni propter eam curis q̃ sæpissimè amoueretur. Et quanq̃ iracundiam plerunq; (vt diximus) compescere sit conatus: visus tamen est quædam nonnunq̃ iræ impulsu fecisse, quæ Regiam maiestatem haudquaq̃ decerent. Quicquid ei videbatur, facilè simulabat, dissimulabatq;. Libidinis nimis impatiens, sæpe verò expostulantium improbitate commotus vel detestanda facinora, atq; ea multa impunita dimisit. Cæterum ob admirabiles illas virtutes, quibus maximè ipsum fuisse ornatũ ante diximus, tantum eius valebat authoritas, vt quoties vellet, vniuersæ Italiæ pacem solus procuraret, aut ad bella gerenda eam concitaret. His igitur virtutibus præditus Ferdinandi patris regno cum successisset, Mariam Hẽrici Castellæ Regis patrui sui filiam duxit vxorem: ex qua nullã prolem suscepit: sed ex pellicibus Ferdinandum, Mariam, & Aleonorã. Quarum priorem Ferrariæ Marchionis, alteram Suessani Ducis filio vxorem dedit. Initio suscepti imperij Petrum germanum fratrem Siciliæ Proregem, ac Neeti oppidi Ducem instituit. Sub quod tempus Ioanna Regina Neapolitana Ladislai soror eum sibi filium assentiẽte Ioanne. 24. Romano Pont. adoptauit. Nam Ladislao eo, qui omniũ postremus è præclara Dyrrhachina familia Neapolitanum regnum obtinuit, mortuo, Ioanna soror consensu Martini Quinti Romani Pontificis ei successit. Hæc cum à Ludouico Andegauensi Duce, qui Rex postea est appellatus, graui bello premeretur, quòd ad se deferri Neapolitanum regnum volebat, auxilium ab Alfonso implorauit: atq; ad eum Malitiam Carafam misit, qui Alfonsum oraret, vti cum viginti rostratarum nauium classe, & vnica miræ magnitudinis oneraria, quibus Corsicã per id tempus oppugnabat, Neapolim q̃ primùm proficisceretur. Quo autem facilius in eam rem Regis animus incendi posset, Malitiæ Regina ipsa mandauerat, vt illi spem in amplissimum Neapolitanum regnum succedendi proponeret. Tãti itaq; regni potiundi occasione oblata Alfonsus à Corsicano ad Neapolitanum bellum omnẽ animum, cogitationemq; conuertit. Quo necesse fuit, vt relicto Bonifacio, quod est oppidum in Corsica totius gentis, ac regni caput, in Siciliam traiecerit eo consilio, vt in ea longè maiorem classem compararet, & vires validiores contraheret. Quæ vbi facta sunt, compositis Siciliæ rebus confestim Neapolim est profectus. In ea profectione illud fuisse relatione maximè dignum scriptores memoriæ prodiderunt, quod magna, & nunq̃ ea ætate vel visa, vel audita illustrium virorum manus euntem Neapolim Alfonsum comitata sit. Nam prætet

milites

milites,naualesq; socios,quorum ingens fuit numerus,ad mille, & quingentos tũ equestris ordinis viros,tum proceres partim ex vlteriori, citerioriq; Hispania, partim ex Sicilia secum transuexit. Regina præterquam quod Regis aduentum cum maximo totius ciuitatis applausu celebrari iussit,nihil, quod ad summam lætitiã testandam pertineret, prætermittens in filium ipsum adoptauit, Regniq; voluit esse consortem.Atq; ita per multos dies summus fuit inter Ioannam,& Alfonsum bellicarum, atq; vrbanarum rerum omnium consensus. Factumq, est, vt Alfonsi opibus,authoritate,cõsilio,& virtute,Regina omni leuata periculo,resq; eius maximè aucta sit: Ludouicus verò Sforcias, Contineola, ac cæteri illius ætatis Duces,qui ei erant infestissimi hostes,viribus, atq; animo penitus frangerentur. Verùm edax ille liuor, qui in complurium mortalium animis multorum malorum radices agere solet,nonnullos adegit,vt tam vtile, tanq. gloriosum Regis, Reginæq; animorũ consensum molestissimè ferrent, in quibus fuit Ioannes Caraciolus vir ex Neapolitana nobilitate illustris, qui ante Alphonsi aduentum primum apud Reginam dignitatis locum obtinebat.Is igitur præter cæteros inimicitiarũ inter eos initia serere cœpit.Regina (vti muliebris ingenij conditio est) facilimè omnia credens curauit,ac perfecit,vt Regi insidiæ pararentur, quibus vel interficeretur, vel regni saltẽ societate pelleretur. Alfonsus indignũ ducẽs,vt qui desertæ rebus in summo discrimine desperatis non sine ingentibus sumptibus, maximisq; laboribus,ac periculis opem tulerat,ab inconstantissima fœmina tanta afficeretur iniuria,quædam excogitauit, per quæ & Regina,& cæteri insidiarum authores non indignam suorum flagitiorum vindictam retulerunt. Erant ei præter copias terrestres triremes triginta, onerariæq; ingentes septem egregiè instructæ, quæ in Neapolitano mari non longè tamen ab vrbe in ancoris stabant. Iussit igitur Petro fratri,vti à terra cum vniuerso equitatu, ac peditatu vrbem aggrederetur.Ioannem verò Cardonam Classis Præfectum portum subire cum nauibus imperat,eo consilio,vt à mari,qua parte vrbs eo tempore muris cincta non erat,vrbem ipsam confestim adorirentur. Arbitratus est enim posse oppidanos longè facilimè opprimi, si vno eodemq; tempore a diuersis partibus inuaderentur,nec abfuit fortuna consilio.Vbi nanq; peracta ordine sunt quæcunq; Alfonsus imperauerat,ingens naualium suorum manus in terram infestis armis prosiliens vrbem paucis frustra obsistentibus ingreditur,cepitq; quantum vrbis patebat ab arce,quam Castellum nouum appellant,ad.D.Petri martyris templum, eaq; omnia diripuit. Magna autem pars captæ vrbis subiectis flammis absumpta est. Nuptæ,innuptæq; puellæ libidini militum, quorum primus impetus contineri non potuit,substratæ.Fuisset quoq; captum prima excursione quicquid reliquum erat vrbis,nisi Sforcias copiarum celeberrimus ea ætate Dux sese cum suis militibus fortissime pugnans opportunis quibusdam locis obiecisset, hostesq; repulisset. Cæterùm vim faciente Alfonso,Petroq; fratre,ac cæteris Regijs,vrbe tandẽ Sforcias, suiq; omnes pulsi sunt, atq; ita reliqua vrbis pars,præter Capuanam arcem capta,atq; direpta est.Tum milites Alfonso suaserunt, vt in illatæ sibi tantæ iniuriæ memoriam,captam direptamq; vrbem igni absumeret, cui rei Alfonsus non est assensus,indignum existimans,ac indecorum Regi ob iracundiam, antiquam, celebrisq; nominis vrbem incendijs delere. Hoc vbi dixit,non voce tantum, ac manu, sed per precones etiam ad diuersas vrbis regiones quàm celerrime missos eos compescuit omnes,qui ad subijcienda incendia parati videbantur. Ad arcem deinde nouam se recepit,accitisq; ijs, qui cõsiliorũ eius participes erant,cæpit ea animo volutare,quibus Reginæ, & Sforciæ,cæterorumq; hostium conatibus sese opponeret.Erat annus,quo gesta hæc sunt,sal. 1423. Nec multo deinde interiecto tempore nuntij complures ex Hispania ad Alfonsum sunt missi, Henricum fratrem Gallæciæ Principem à Ioanne Hispaniæ Rege coniectum in carcerem,

custodiaq;

custodiaq; arctissima obseruari renuntiant. Ea re vehementer commotus,atq; dignum sua authoritate ducens vt fratri relicta Italia opitularetur, præfecto summæ rerum Neapolitanarum Petro fratre,relictoq; apud eum Iacobo Caudela Duce copiarum eo tempore præclaro cum duodeuiginti triremium, onerariarum verò ingétium duodecim classe in Cataloniam traiecit. Sed cum prinsq̃ Neapoli solueret,certior esset factus, Ludouicũ cuius suprà meminimus, pacẽ cũ Ioãna pepigisse,ac cõtra Petrũ fratrẽ bella moturũ,statuit vrbẽ Masiliã, cuius Ludouicus erat princeps,ex itinere & oppugnare,& si qua vi fieri posset,expugnare. Cũ igitur classem ad paruã quãdã insulã in cõspectu Masiliæ sitã appulisset,miro quodã modo ex vndis extracta,dolabrisq; cæsa,ac discissa cathena ferrea, ac vasta, qua portus fauces claudebãtur,vrbẽ ipsam momẽto cepit, diripuitq;, ac incendit. Ioanna interim à Philippo Maria Mediolanensium,ac Genuensium Duce auxilium petit, quo Neapolim,reliquumq; regnum,quod in Alfonsi potestate erat, recipiat. Petenti Reginæ Philippus opem ferre constituit: onerariasq; duodecim, ac rostratas quinq; & viginti decem militum milibus instructas, quibus Guidonem Torellum præfecerat, Neapolim mittit, ac nullo negotio Caieta,& Neapoli,cæterisq; Neapolitani Regni oppidis ad Ludouicũ, quẽ Regina ĩ filiũ adoptauerat,regniq; consortem, effecerat Proceribus quoq; omnibus deficientibus, ea classe receptis, Petrus Alfonsi frater classe, quam ad id Alfonsus ex Catalonia transmiserat,in Siciliam traiecit. Sed dum hæc Neapoli geruntur,Alfonsus in Cataloniam relicta Masilia profectus cum Ioanne Rege,fœdus,pacemq; inijt, Henrico fratre libertati,& pristinæ fortunæ restituto. Verum non multo pòst opera Aluari Lunæ inter Ioannem,& Alfonsum bellum rursus repetitur: sed Procerum prudentia quinquẽnalibus inducijs dirimitur. Id vbi factum est,Alfonsus ad res Neapolitanas animum conuertit. Instructa igitur triremium viginti sex,& nouem onerariarum classe primùm in Sardiniam,ac subinde in Siciliam traiecit. Eius rei Neapolim fama delata,proceres pleriq; Alfonsi Regis studiosi Neapoli ad eum nuntium mittunt. In sequentem annum bellum maturandum esse,cum præsentia tempora satis obsisterent,suadent: interea ipse in Sicilia cum classe consistat. Alfonsus his monitus tẽpori cedit, licet pertinacissimè iam inde ab ineunte ætate aĩo sibi constitutum esset, vt aliquando Neapolitano regno potiretur. Sed ne segniter otium tereret,Bosferio Sarraceno Tuneti Regi bellũ indicit, atq; ea causa Syracusas proficiscitur: ibi centum sexaginta nauigiorum classem paratam ascendit, atq, ad Gerborum insulam,quæ Bosfori ditionis erat, cursum dirigit. Vbi expugnari turres, quæ in ponte insulam continenti coniungente extructæ erant,pontemq; ipsum rescindi iubet, ne qua auxilij spes Sarracenis relinqueretur. Quod vbi factum est,hoc solum reliquum erat,vt insulam popularentur. Sed mox nuntius a Bosferio ad Alfonsum venit,facultatem,diemq; pugnandi cum suo exercitu flagitans. Alfonsus nuntio accepto,prædaq; cõtempta, Bosferium ad bellum præstolatur. Igitur ad constitutam diem Bosferius cum centum militum milium exercitu paratus affuit,castrisq; positis in conspectu Alfonsi ad iactum teli ipse in parte altera rescissi pontis cum lectissima suorum militum manu consedit. Alfonsus verò in altera pontis parte, qua insula aditur, Christianos continuit. constituerat enim postero die collatis signis dimicare. Sed Christiani pugnandi ardore incensi castrorum munimenta transgressi in continentem erumperunt. Magno igitur clamore vtrinq; concursum est. Ad multam diem ancipiti Marte pugnatũ, ad extremum Sarraceni profligati. Pars nanq; eorum in fugam versi,pars capti,plures vulnerati,quam plurimi cæsi. Bosferius cum captus propè esset, à suis,qui circunstabãt, equo sublatus fuga salutẽ sibi quæsiuit, signa Sarracenorum regia, ac tormenta ænea omnino capta,è nostris multi vulnerati,paucissimi cæsi. Hac victoria si Alfõsus vti sciuisset, de Bosferij fortassis imperio actũ fuisset. Sed Barbarus Rex suspicans

ſuſpicans id quòd erat, velle Alfonſum parta iam victoria inſulam vaſtare, punica fraude inſtructus cœpit cum eo de pace agere, inſulæ populationem ingenti auro velle ſe redimere Alfonſo edicit. Cæterùm cũ de ſimulata pace ageretur, id quod Rex Sarracenus animo præſenſerat, euenit. Deficiente enim Chriſtiano exercitui commeatu, Alfonſus ob cibi inopiam inde ſoluta claſſe in Siciliam fœdè redire cō pellitur. Quo cum claſsis eſſet appulſa, alij in Hiſpaniã, alij aliò grauati iam militia impetrata tamen dimiſsione profecti ſunt. Alfonſus verò cum triremibus aliquot, & eis inſtructiſsimis in Sicilia non immemor tenacis ſui propoſiti perſtitit. Dum autem hic conquieſcit, Ludouicus Andegauenſium Dux, cuius ſuprà meminimus, Neapoli diem ſuum obijt. Decedens autem aſſentiente Ioanna Regina Renatum fratrem regni Neapolitani heredem reliquit. Erat per ea tempora Renatus in Gallia, exercitus, quem Carolus Francorũ Rex aduerſus Britannos inſtruxerat, præfectus, impiger, & magno animo vir. Is cum eo bello eſſet implicitus, curauit, vt eius Iſabella vxor cum triremibus quatuor Maſsilia ſolueret, ac Neapolim profecta, regni ſuo nomine poſſeſsionem acciperet. Interea non multo poſt Ludouici mortem Ioanna Regina & ipſa obijt. Ioannes quoq; Caraciolus, cuius conſilio cuncta à Regina gerebantur, cum omnibus Proceribus eſſet inuiſus, mortua Regina noctu facta conſpiratione trucidatur. Quæ vbi omnia Alfonſo nuntiata ſunt, relicto in Sicilia Petro fratre, vt quæ bello gerendo opus forent, curaret, ſeptem cũ triremibus primùm ad Aenariam inſulam Iſclam hodie vocitatã, deinde ad littora Caietæ proxima tranſuectus eſt. Quo cũ plures ex Neapolitanis proceribus ſui ſtudioſi conueniſſent, cum eis tandem decretum eſt, vt in primis vrbs Caieta obſideretur. Ea etenim recepta q̃ facilimè reliquum Regni ad Alfonſum deficeret. Igitur Alfonſus terra quidem exercitu munitiſsimo, mari verò onerarijs quindecim, quatuorq;, & viginti triremibus Caietã obſidet, & oppugnat. Sed Caietani freti naturali vrbis ſitu, atq; octingentorum militum præſidio, quod cum Franciſco Spinola illius præfecto Philippus Maria Dux è Genua miſerat, omnes Alfonſi conatus irritos faciebant, & ſimul contemnebant. Iamq; decimus Caietanæ obſidionis menſis agebatur, cum iubente Philippo Maria quatuordecim ingentes onerarias frumento, & præſidio onuſtas, quibus Blaſcus Azettus præerat, Genuenſes ſuis, ac cæteris, qui Caietana obſidione premebantur, opitulaturi mittunt. Erat tum ſalutis annus. 1435. Genuenſis claſsis aduentum vbi Alfonſus cognouit, conſilio habito cum Ioanne Nauarræ Rege, Henrico, ac Petro fratribus, cæteriſq; proceribus, qui ex Neapolitano Regno, atq; ex Hiſpania, & Sicilia conuenerant, adoriri Genuenſium claſſem, ac pugnæ naualis fortunam experiri ſtatuit. Igitur lectiſsimos milites, fratreſq; ipſos, ac proceres oẽs, & copiarũ Duces cũ cohortibus quemq; ſuis parari iubet, atq; in ſingulas naues diſtribuit, impoſitiſq; omnis generis telis in claſſem, ac relicto in caſtris idoneo præſidio naues conſcendit, Pontiamq; inſulam verſus curſum dirigit. Vbi cũ hoſtilis claſsis in conſpectu eſſet, eam Alfonſus adoritur, atq; ingenti clamore ſublatò prælium eſt initum. Octo igitur horas vtrinq; acriter dimicatum eſt. tandem Genuenſes ſuperiores fiunt, regiæ naues tredecim capiuntur. Captus eſt & Alfonſus ipſe Rex, ac Ioannes, & Henricus fratres, omneſq; Proceres, qui cum Alfonſo claſſem aſcenderant. Duæ tantum ex onerariarum Regis numero vim hoſtium effugerunt: quarum altera Petrus Alfonſi frater vehebatur. Is effugiens vniuerſas triremes regias collegit, ac confeſtim Panormũ incolumis traiecit. Metuit enim ne Genuenſes tam clara elati victoria ad Siciliam oppugnandam ſe conuerterẽt. Commiſſa eſt ea pugna nonis ſextilibus anni ſal. 1435. In caſtris regijs, quæ circũ Caietam erant. vbi captum Alfonſum Regem vulgatum eſt, fuga omnes ſalutem ſibi quæſierunt. Id animaduertentes Caietani, & qui intra vrbem obſidebantur Genuenſes portis patefactis magno impetu caſtra adoriũtur, omniaq; diripiunt.

Solus

Solus Ioannes Vintimilius genere Siculus, qui copiarum Dux, & in bello, quod Alfonsus Rex aduersus Ioannem Hispaniæ Regē, ac deinde in bello Africano, quod cum Bosferio Pœnorum Rege gesserat, pars magna fuit omnium, quæ fortiter à Christianis per ea tempora gesta sunt, Alfonsi Regis captura animum nihil despōdit. Nam cum capto Alfonso Iacobus Caudola binis castris Capuam, quæ iam ei adhæserat, pro Ioanna Regina obsedisset, Ioannes paratis omnibus ad tuendam vrbem necessarijs obsidionē fortiter pertulit, dum libertate Alfonsus à Philippo Maria donatus in Regnū Neapolitanū est reuersus. Cuius viribus illico Caudola territus obsidionem soluit. Is Ioannes ille est, qui cum Turcæ diuturnis excursionibus infestarent Acarnaniam, quæ Epiri pars est, eò cum quinq; triremibus profectus depressum Carolum regionis illius Principem, qui eius erat gener, auxilio leuauit. Commissis enim aliquot secundis prælijs, fugati sunt è tota regione hostes. Nec inde Ioannes discessit, donec sublatis belli causis metum omnem Acarnanij deposuerunt. Is (inquam) ille est, qui reuersus postea in Italiam solus ipse ab Alfonso delectus est tum Regis, tum Romanæ ecclesiæ aduersus Franciscū Sfortiam Dux. Quo in bello ī agro præsertim Picœno quæ strenuè gesserit, vix esse puto qui ignoret, Sed ad Alfonsum redeo. Blasius Azettus classis Genuensis Præfectus captum Regem Sauonā deduxit. Quo à Philippo Maria nonnulli copiarū Duces missi fuerant, qui Regem Alfonsum non vt captiuū, sed vt amicū Mediolanū deducerent. Visa tunc summa Philippi Mariæ munificentia fuit, qualem nunq̄ ea ætas alicuius alterius Principis vidit. Alfonsum etenim, atq; Ioannem, & Henricū fratres, omnesq; optimates, & q̄ plurimos equestris ordinis viros, qui capti cum Alfonso fuerant, proprijs aluit sumptibus, maximo postmodum etiam honore affectos, ac pluribus donatos muneribus sine pretio liberos dimisit. Pollicitus quoq; est Alfonso omnem operam suam, omnemq; opem, vt Neapolitano Regno pro quo tot, tantaq; passus incommoda fuerat, aliquando tandem potiretur. Igitur cum Alfonso non solùm amicitiam repetijt, verū & fœdus quoq; percusit. Ad decimum deinde octauum Cal. Decemb. Mediolano Alfonsus discedēs in Regnū Neapolitanū reuersus est. Ioannem verò Nauarræ Regē, atq; Henricū fratres in Cataloniam dimisit, vt auxilia ad Neapolim repetendam cōpararent. Reuerso Alfonso maxima optimatū Regni pars vltro ad eum defecit. Caieta vrbe paruo negotio ab eo recepta, opes eius maximè coaluerunt. Isabella Renati vxor, ac primores Neapolitanæ ciuitatis, qui Andegauensium partes obstinatissimè tuebantur, missis Legatis ab Eugenio quarto Ro. Pōt. auxilia petunt. A quo Ioannes Vitellēsis Cardinalis tribus cum equitum milibus, totidemq; peditibus auxiliaris eidem mittitur. Is omnia hostibus infesta reddit, multa sæue, plura fortiter gerens, Alfonsum regno pellere satagit. Et sanè perfecisset; nisi regnorum suorum populares maximo illi adiumento fuissent. Siculi tamen cæteros ob soli feracitatem simul, & vicinitatem in ferendis auxilijs, & commeatu præuenerunt, ac superarunt. Nihil enim fuit belli illius vsui necessariū, quod nō illi oportuno tempore nauibus importauerint. Postea verò quàm Vitellensis Romæ sub Adriani arcē permittente Eugēnio Romano Pont. est interfectus, Alfonsum Regem magis prosperè reliqua sunt consecuta. Interea Renatus Andegauensium Dux, quem Britānico bello occupatum supra docuimus, à Massilia cum decem triremibus Neapolim est profectus: verùm Alfonsi conatibus parum obsistere potuit. Post bellum deinde in aliquot annos protractum, Alfonsus non ignarus se irrito labore defatigari, nisi prius Neapolim vrbem caperet, contractis naualibus, ac terrestribus copijs Neapolim ipsam obsedit. In ea obsidione Petrus Alfonsi frater pilæ vi tormento excussæ repente extinctus est. Alfonsus in aliud tempus fratri parentandū statuens contra Neapolim ad quingentos ferme passus in loco, qui Cāpus vetus à Neapolitanis dicitur, arcē quādam ligneā Bastiā vulgo nominatā, extruxit, eāq;

tuendam

tuendam Ferdinando filio ex nobili pellice prognato egregia indole puero octo annos nato, qui ei postea in Regno Neapolitano successit, commisit. Erat tum salutis annus. 1440. Ille rem suæ fidei creditam cum equitibus, atq; peditibus, per quos Bastiam sine periculo tueretur, supra ætatem non segniter egit, atq; eum fossa, valloq; muniuit. Inde quotidie cum equitatus, ac peditatus parte excursiones vsq; ad vrbis portas faciebat. Dum hæc in Neapolitanis regijs castris agerentur, Alfonsus ductores aliquot cum eorum cohortibus in Appuliã, Calabriam, Aprutium, atq; in Pelignos mittebat, vt varijs incommodis eos lacesserent, q Renati partibus fauebant. Renatus licet magna virtute hostibus semper obsisteret, viribus tamen Alfonso cum esset inferior, atq; mari, & terra, excitato quoq; ligneo castello, Neapolim obsideri videret, intra vrbem se continuit, veritus ne se absente vrbs ad deditionem compelleretur. Verum longa, atq; difficili perseuerante obsidione Neapolis tandẽ ad quartũ nonas Iunias ab Alfonso Rege hoc modo dũ obsideretur, capta est. Anellus faber cæmẽtarius. Neapolitanus vrbe clã egressus in castra Ferdinãdi se cõtulit, postulãs vt cũ Ferdinãdo de re magna, ac seria colloqui possit. Introductus docet veterẽ quendã esse aquæductũ, qui vrbẽ diuersis locis influit, esse præterea extra vrbis mœnia in tẽplo. D. Ioãnis Carbonarij puteũ quendã, p quẽ in ipsum aquæductũ milites introduci possent, & in alterũ puteũ, quẽ ipse ostẽderet, deuenirẽt, mox p putei ostiũ ascenderẽt, atq; in domũ quãdã priuatã intra vrbẽ euaderent, indeq; ab eis vicinã turrim posse q̃ facilimè occupari. Anelli cõsiliũ Ferdinãdus cũ valde pbasset, pscrutari oĩa prius voluit, quæ in re tantæ molis facere operæpretiũ esset. Vbi tãdẽ cõpertũ est, oĩa licet nõ sine magno rerũ discrimine fieri posse, Alfonso Regi, qui Auersã cũ magna exercitus parte cõcesserat, oĩa significat. Alfonsus filio rescribit, vti lectissimos milites ĩ aquæductũ, put Anellus docuerat, noctu dimittat, q Anellũ itineris ducẽ sequãtur, eoq; loci, quo tãdẽ ille pducat, deueniãt, se prima luce ad vrbis muros aduẽturũ, reiq; euẽtũ parato cũ exercitu expectaturũ, laturũq; auxiliũ militibus, cũ primum turrim occupauerint. Ferdinandus patris iussus se accingit, deligitq; ad id ducentos & quinquaginta milites, quorum fideli opera sæpius Alfonsus vsus fuerat. In quibus Diomedes Carrafa harũ rerum eo tẽpore fidus relator rẽ egit maximè strenuam. Constat nanq; per belli huius scriptores Diomedem fuisse, qui oĩum primus post Anellũ in aquæductũ dimissus per aquas, & cœnũ, atq; interim reptando secutus sit, quiq; in puteũ illũ, qui in vrbẽ ducit, post ipsum Anellũ peruenerit, atq; in domum, in quã erat deueniendũ, tandẽ euaserit. Itaq; omnibus, quæ in rẽ erant, paratis, Ferdinandus firmatis idoneo præsidio castris constituto tempore cũ cæteris copijs Regi obuiã processit. Ad quartũ nanq; nonas Iunias Alfonsus Rex ipse cum omni exercitu ad vrbis conspectũ affuit, eo scilicet loci, quo se auxiliũ ferre decreuerat, rei euentũ opperiens. Iamq; hora ferme diei tertia præterierat, cum Alfonsus desperatis rebus receptui canere iussit. Arbitrabatur nanq; militibus, qui fuerant in puteũ demissi, nõ satis rem bene cessisse. Deseruerat igitur iã locũ, vt sesẽ in castra reciperet, cũ miles quidã per aquæductũ à Diomede missus aduenit, qui Regi renuntiat milites ad decretum iam locũ euasisse, & iam oĩa, quod in ipsis erat, ex sententia cecidisse, porrò ad murum cum exercitu appropinquet, vrbem haud dubie, & confestim capiendum: quo nuntio accepto Alfonsus lætus aduolat. Diomedes verò vna cum cæteris ad id missis militibus domo exiliens murum, ac turrim, quæ domui proxima erat, quamcelerrimè occupat. Ea occupatio perfacilis Regijs fuit, quòd illi, qui turrim tuebantur, præter vnũ Ioannẽ Cassanũ, curandorum corporum gratia inde non multo antè abierant. Is tamen etsi telis, saxisq;, ac ferro non segniter obsistẽdo turrim defẽderet; Diomede tamẽ, ac cæteris Regijs per scalas omni conatu subeũtibus, cedere tandẽ coactus est. Turri capta, mox in ea Diomedes vexillum Alfonsi Regis erexit. Quod vbi Regij, qui in exercitu erant, conspexerunt, scalas iubente id Rege muris admouẽt, atq; ad mœ-

nia confestim euadunt, sublatoq; mox clamore, cepere quidam per domos excursiones facere. Alij in hostes inuecti non oppidanis solū, sed Renato etiā, qui tumultu excitatus impetum in hostes ingressos fecerat, magnū terrorē incusserūt. Caeterùm licet hoc repētino concursu Alfonsi res esset adeo superior, vt occurrētes primùm hostes terga vertere sint coacti: Renatus tamen posteaq; vidit nec hostē à sectando desistere, neq; effugiendi spem vllā esse, & quāuis etiā spes fugae daretur aliqua, putans turpe sibi esse si perfugisset, oēs ad pugnā cohortatur, atq; acri aīo incendit. Itaq; vtrinq; res magnis animis geritur. Verū oppidanis alijs post alios cōcurrentibus Regij tandē repellūtur: paulumq; abfuit, quin ois Diomedis, & eorū, qui itineris, ac periculi socij fuerant, irritus labor fuisset. Id animaduertēs Diomedes Renati conatus inuicto aīo, accepto etiā in tibia vulnere, solus ferè tantisper sustinuit, dū regij nō gregarij tātū, & calones, sed equites quoq; cōplures ex equis desilientes muros inscenderent, Renatiq; vim fortiter ꝓpulsarent, atq; ad extremū hostes in fugā verterent. Mox eodē impetu porta, quā S. Ianuarij vocant, perfracta, Alfonsus Rex, Ferdināduſq; filius, atq; ois exercitus in vrbē ingreditur. Ceperant iam primo impetu milites captā vrbē diripere, cū Alfonsus per preconem confestim à direptione vti cessarent, militibus edixit. Renatus in fugā versus parū abfuit, quin à regijs caperetur, e militibus verò vnus, cui Alberico nomē erat, ausus est apprehensis equi loris in Renatū manus inijcere, sed ille arrepto ense Alberici manū, qua lora constanter tenebantur, abscidit, atq; ita per medios hostes dilapsus in arcē, quā nouā appellant, se recepit. Hoc igitur modo Neapolis ab Alfonso Anelli monitu capta est, quo etiam modo anno ab eo tēpore ferme millesimo Bellisarius Iustiniani dux, cū Gothi Italiā occupassent, Neapolim cepit, quēadmodum suo loco ex Procopio diximus, cuius libri post captam Neapolim in lucem prodierunt. Neapoli capta Alfonsum ꝑsæpe dixisse constat: Non tā lætari se, quòd vrbem ceperit nobilissimā, quā quòd suo generi eā restituerit, quam sui maiores olim amiserant. Enimuero Hispaniæ nostræ quidē ætatis Reges, à quorū prosapia Alfonsum exortū constat, à vetustis Gothorū Regibus originē duxerunt. Renatus vbi vidit miro, atq; inopinato quodā modo captā Neapolim, in qua sola vrbe totius Regni spes sita esse videbatur, fortunæ cedendū esse secū ipse statuit. Itaq; Ioanne Cossa Neapolitano patritio Andegauensis factionis studioso internuntio cū Alfonso pactus, & decē Alfonsinorū aureorū milibus acceptis arcem nouam, in quā se receperat, Alfonso tradidit, relictaq; Neapoli, Genuensiū nauē, quæ frumēto onusta diebus illis eò appulerat, cū familia cōscendit, atq; ad portū Pisanū primùm, subinde Florentiā terrestri itinere ad Eugeniū quartū Ro. Pōt. ꝓficiscitur. Eū & Eugenius, & Florētini perq; liberaliter habuere. Tribus deinde interiectis mēsibus, quibus Florētiæ commoratus est, mense Octobri inde excesſit, atq; in Narbonensem Galliā redijt. Bellū autē hoc Neapolitanū ꝑ annos viginti gestū est. Sed ad præcipuū institutum, vnde nimis digressus sum, redeo. Alfonsus Rex initio sui Principatus anno sal. 1415. Vicariū summū in Siciliā misit Infantē, sed anno deinde 1425. Nicolaū Specialē Neetinū Proregē Siciliæ cōstituit. Quo defuncto Gilbertus Centellus, Baptista Platamonius, Ioānes Paruta, Petrus Montagna, & Bernardus Rochsensis suo ordine Siciliæ Regis noīe præfuerunt. Subinde anno sal. 1444. Cal. Decēb. dū Alfonsus Rex cōtra Cutronam in castris esset, & Antonius Vintimilius Marchio sibi obstitisset, ob eius defectionē Comitatū Golisani, qui suæ ditionis fuerat, Petro Cardonio Magistro Iustitiario tradidit. Panormi post hæc anno sal. 1450. 12. Calen. Maij cum Senatus frumenta exoleta per domos ciuium esset distributurus, plebs in furorem acta ad horrea ciuitatis prorupit, frumenta omnia diripuit, ac suibus proiecit. Cumq; in vrbe magna olei caritas esset, in domos Ioannis Crastoni templo maximo propinquas facto impetu irruunt, ac effractis ianuis maximam olei vim, quam nimis crudeliter apud se in vegetibus detinebat, effundunt, ac fluuij instar per viam marmoream ad mare vsq; dimittunt. Et ni

Leonardus

Leonardus Bartholomeus Trabiæ Dominus, ac Siciliæ Protonotarius plebi acceptissimus obstitisset, in peiora procul dubio prolapsi fuissent. Cuius, cũ postea à Thomasio Crispo fuisset interfectus, mortẽ vel ob id, quòd plebis esset studiosus, Alfonsus non est vltus. Instituerat eo tempore Alfonsus Lupũ Simeniũ Durream Hispanũ genere virũ bello præclarũ Siciliæ Proregẽ, qui Messanã primu, ac mox terrestri itinere Panormũ venit. At Panormitani eũ intra vrbem nonnisi ꝓmissa seditionis venia omnino recipere noluerunt. Sed Alfonsus Rex his cognitis Iuliano Maiali è monasterio. D. Martini oratore suadẽte motuũ authoribus prius furca suspensis ciuitati indulsit. Eodem ferme tempore apud Saccã Petrus Pirollus magni, atq; audẽtis animi adolescens temerariũ aggressus est facinus. Is etenim cũ Antoniũ Lunã Caltabellottæ Comitẽ feudũ in agro Saccensi situ à S. Bartholomeo nũcupatũ, quod sui iuris erat, sibi occupasse a parẽtibus didicisset, interulam se non depositurum constituit, quousq; Antonium de medio tulisset. Andream igitur, & Nicolaum germanos fratres, quorũ ipse natu minimus erat, ad rem peragendam socios sibi asciuit. Instabat sacræ Redẽptoris spinæ festus dies, qui & octauus est à Resurrectione, Saccensibus autem longa põpa, ac ordine celeberrimus, & ex vicinis oppidis, virorũ, ac mulierũ conuentu frequẽtissimus. Ad sacra hæc stata Antonius Comes ex Calatabellotta oppido de more accessit. Quod vbi Petrus resciuit, paratis, quæ ad rem sibi oportuna sunt visa, inter pompam ipsam sacrã Antoniũ de medio tollere decreuit. Iam ordo inceperat, & vsq; ad ædes. D. Catharinæ, &. D Nicolai processerat, vbi paratæ contra Antoniũ Comitem erant insidiæ. Ex ijs igitur vbi Comes affuit, repente Petrus è latebris cũ germanis egressus in eũ irruit, pugioneq; ipsum impetijt. Cuius ictum nisi per lapsum Comes diuertisset, proculdubio letalem accepisset. Petrus vt procũbentẽ humi Comitẽ vidit, ratus illũ iã occubuisse, fuga sibi cũ germãis cõsuluit, atq; ad Geraciũ oppidũ ꝓfugit. Antonius periculo ereptus magna militũ coacta manu conspiratores subtilissimè etiam per domorũ cloacas frustra cũ inuestigasset, in cõspiratorũ gẽtiles impetũ facit, ac supra centũ ex eis occidit, domosq; incẽdit. Per idem ferme tempus Alfonsus Rex cũ aduersus Venetos bellũ succepisset, Inicum Claudum Hispanũ præstantẽ virũ cum duabus inusitatæ magnitudinis onerarijs nauibus in Ionium mare misit, qui Venetorũ nonnullas naues Alexandria redeuntes obseruaret. Veneti de ea re certiores facti onerarias sex, ac triremes quindecim quàm celerrimè instructas aduersus Alfonsi naues mittũt. Quas cũ hostiles naues inuentas inuadere statuissent, illæq; effugissent, eas vsq; ad Syracusanũ portũ, quò secũdo vento, cursuq; continuato petierãt, insecutæ sunt. Huc Alfonsi naues ingressæ hostilem impetum, qui ingruere posset, metuentes quantũ maris altitudo passa est littori appropinquarunt. Curauitq; Inicus Syracusanorũ ope fretus ligneã cathenã nauibus obijcere, nauiumq; partem, quæ mare spectabat, summa ope muniri iussit. A terra verò ligneus põs fabricatus est, quo pugnãtibus naualibus socijs præsidium ab oppidanis præstaretur, telaq;, & si quid aliud necessarium esset, subministrarentur. Venetorum naues portũ ingressæ iactis ancoris tutiori qua potuerũt, port' parte se locauere, si quo forte modo idoneũ tẽpus aliquãdo nacti naues regias vel à terra vellere, vel tãdẽ cremare possent. Per id tẽpus Lupus Simenius Durrea Prorex Siciliã vt diximus gubernabat. Is vbi de ijs reb' certior est factus, Panormo cõfestim Syracusas ꝓfectus cõplures ex Regni optimatibus, ac militum magnã manum coegit: quibus (si opus foret) aduersus quoscũq; Venetorũ apparat', regiæ naues, & vrbs ipsa defenderetur. Veneti multis artib' vsi sunt, quo id, cuius gratia hostiles naues insecuti fuerãt, efficeret. Fuerunt inter Venetos, & Siculos multa, ac lõga, attrociaq; certamina, quib' vtrinq; multi cecidere. Nec nauales socij solum è nauibus multos lacessebant: sed è diuerso oppidani è muris, atq; è propinquioribus turribus tormentis æneis, manu, ba

listis,missilibus,atq; omni telorum genere quoties certabatur, Venetos repellebant. Exposuerunt aliquando Veneti nauales socios, qui per Syracusanum agrũ excurrentes arbores,vineasq; succiderent. Verum quoties oppidanis Prorex vrbe contra egrediendi, pugnamq; ineundi copiam faciebat, perfacile superiores erant. Eis nanq; noti erant occulti tramites,anfractusq; viarum, per quos & incautos Venetos inuadere,& quoties opus fuisset,euadere poterant. Tandem Veneti consilio cuiusdam ex naualibus socijs Regijs, qui ad eos transfugerat, freti, quod animo instituerant,perfecerunt. Nauis nanq; cuiusdam,quam ad id iãdudum parauerant,malum,proram,ac puppim siccis arborũ folijs cõpleuerũt.Nacti mox idoneum ad id ventũ,nauim ipsam incẽsam, Africoq;, qui vehemens tũ perflabat,impulsam regijs nauibus appulerunt. Qua ingenti impetu delata,& lignea cathena, atq; obstaculis omnibus perfractis, naues ipsæ crematæ sunt. Nec vlla humana ope restingui potuit incẽdium. Quod vbi factum est,læti Veneti discessere. Post hæc Alfonsus Rex anno sal. 1458. mẽse Iulio Neapoli in arce noua ætatis suæ anno.65.obijt. Decedens autem Neapolitanum Regnum Ferdinando filio notho, Aragonum verò,& Siciliæ Ioanni fratri Nauarrę pro Blanca vxore regi reliquit. Floruit per eius tempora,& deinde sub Ferdinando filio Thomasius Barresius Siculus bello tota Italia dux sua ætate præstãtissimus. Hic genus suum ad Abbũ Barresium,cuius pater ex proceribus, qui cum Rogerio Normanno ad propulsandos Sarracenos in Siciliam venerunt,vnus fuit,vt Rogerij Regis diplomate constat,hoc ordine refert. Ex Abbo,qui Petrapretiam,Nasum, Caput Orlãdi,Castaniam,& pleraq; alia oppidula à Rogerio Rege adeptus est,Mattheus. Ex hoc Ioãnes. Ex quo Abbus. Ex hoc Matthęus. Ex quo Ioãnes alter,qui cũ Iacobo Regi adhæsisset,oppidis omnibus a Friderico Siciliæ Rege priuatus fuit. Ex quo Abbus tertius,qui ab eodem Friderico cũ Riccà matina Reginę pedissequa,vxore,Petrapretiam recepit,& Militellum iure materno adeptus est. Ex hoc Ioannes Ludouici Regis Camerlingus,cui Marchesia Blasci Alagonę Comitis filia nupsit. Ex quibus Abbus quartus primogenitꝰ cũ Petrapretia oppido,& Blascus secũdo genitus cũ Militello. Ex Blasco Antonius. Ex hoc Blascus alter. Ex quo Antonius Petrus. Ex hoc Ioãnes Baptista,Blascus,Guilelmus,& Aloysius germãi fratres, q̃ ætate mea floruerũt. Ex Ioãne Baptista,eiꝰ soboles,q̃ hucusq; Militello dominatᷣ. At ex Abbo quarto Artalis. Ex quo Antonius primogenitus,cũsua ꝓpagine,q̃ Petrapretiã sub titulo marchionatꝰ hodie tenet,& Thomasius hic noster secũdogenitus. Fuit is diro ingenio, magno, atq; elato aĩo,ingẽtibusq; tũ corporis,tũ animi virtutibus,pręsertim inediæ,piculorũ,laborũ,frigoris, calorisq; tolerãtia, ac patiẽtia insignis,atq; ad difficilima quæq; aggrediẽda audacissimus,Auri,honoris,gloriæq; appetẽtissimus. Victoriarum ingentiũ,& rerũ in Neapolitano bello sub Ferdinãdo Rege ab eo strenue gestarũ gloria, reliquos oẽs sui tẽporis duces antecelluit. Castriu illarũ in Calabria oppidi dux,ac Terrenouæ Comes effectus, pleraq; etiã alia ĩ ea Italię parte oppida possedit. Filiã Marchiõis Crotoniatę vxorẽ duxit. Hic natura ferus Nicolaũ Clãceossum,serra per dorsum,lũbosq; adacta, mediũ secuit. Rogeriũ Oriliã equitẽ Neapolitanũ,duosq; itẽ alios viros nobiles ex arcis oppidi S.Georgij pinnaculis in rupes valde præruptas deiecit. Neapoli Ioãnẽ Spataforã Siculũ sibi infensum,salutandiq; Regis gratia in arcẽ nouã accedẽtẽ gladio trãsfodit. Quare a Ferdinãdo Rege ĩ carcerẽ cõiectꝰ,aliquot post annos illuuie,atq; pedore obsitus,illic absq; liberis diẽ obijt. Mortuo Alfõso,& vndecimo post captã Neapolim anno Renatus ĩ Italiã venit cũ duobus milibus eqtũ Frãcisci Sfortię,& Florẽtinorũ auxilio fretus. Sed horũ postea ope destitutus breui Italia excessit nihil vltrà moliri ausus. Ioãnes deinde Renati filius viuente adhuc patre Neapolim accersitus magno Principũ studio parũ abfuit,quin eo regno sit potitus. Verũ ingẽti ad Troiã Appuliæ vrbẽ prælio victus non multo pòst

regnum

regnum relinquere coactus eſt,ac non multo pòſt obijt. Quem pater fato functus ſequens,Carolum fratris filium hæredem inſtituit.Is ſine liberis moriens Ludouicum Galliæ Regem,qui fuit Caroli octaui Gallorum Regis pater, teſtamento ſuo hæredem reliquit.Carolus patri ſuccedens huic iuri innixus nono ferè ſui Regni anno Neapolim magno cum exercitu venit,vt Regnum, quod Renati fuerat, armis ſibi vindicaret.Tum inter Gallos,& Hiſpanos lues quædam perpetua, ac peſtilens orta eſt,qua deinde Italia quoq; ferè ſemper, atq; etiamnum agitatur. Ex nulla profecto re,maiora,q̃ ex controuerſia inter Gallos & Hiſpanos Reges ſemper de Neapolitano Regno renaſcente,rei Chriſtianæ incommoda orta ſunt. Nã dum domeſtica inter eos flagrant odia, Turcæ terra & mari magna vi noſtra inuadunt atq; occupant.

DE IOANNE ARAGONVM, ET SICILIAE REGE. CAPVT DECIMVM.

IOANNES Alfonſi,eius,qui ſine liberis deceſsit,germanus frater in Aragonia,& Sicilia Rex ſufficitur. Is viuente Ferdinando patre Siciliæ rebus Prorex,atq; Admiratus præfuit,iccirco ad regni poſtea culmẽ euectus Siculos plurimnm dilexit. Annum agens vigeſimum Blancam Caroli Nauarræ Regis filiam,cuius deinde cauſa Nauarræ Regnum adeptus eſt,vxorem duxit, ex qua Carolum, ac fœminas duas ſuſcepit. Princeps hic Chriſtianæ religionis fuit longè omnium ſtudioſiſsimus. Quotidie ſacris intererat. Diuorum omniũ, ac Deiparæ præſertim virginis ſacra ſtata caſtè, ac ieiunio, quadrageſimam præterea à vigeſimo ætatis anno ad ſeptuageſimum vſq; ieiunio, & carnis abſtinentia celebrabat.Feſtos dies, ac Dei cultum reuereri ab omnibus inuiolabili lege ſanciuit,à Sarracenis imperio ſubiectis Mahometti nomen inuocari vetuit,indignum,ac ſacrilegum propè facinus exiſtimans in Chriſtianorum Principatu hominis perditiſsimi falſum numen venerationi eſſe. Chriſti corpus cum per vicos,& in feſto ſuo die,& itẽ aliàs (vt fit) deferebatur,non modò a Chriſtianis, verùm à Iudeis quoq;, & Sarracenis detecto capite, ac genuflexo adorari ſub mulcta conſtituit.In regimine iuſtus. Legibus nanq;,ac ſanctionibus humano & diuino iuri cõformatis moderabatur.Clementia quoq;,ac liberalitate, quæ ꝓpriæ Regum ſunt partes, longe præſtantiſsimus: libidinis ſolùm vſq; ad ſenium impatiens extitit,quare plures ex pellicibus liberos ſuſcepit.Huic Regni habenas ſuſcipienti Siculi cõcilio in Calatagirono oppido prius celebrato anno ſal. 1460. Simonem Panormitanum Archiepiſcopũ cognomento Bonomũ, Guilelmũ Raymundũ Mõtecatinũ Adrani Comitẽ,Antoniũ Lunã Caltabilottæ itẽ Comitẽ, Vaſſallum Specialẽ,& Hieronymũ Anſalonũ iureconſultũ ad fidei Sacramentũ Regi Barchinone agenti exhibendũ miſerunt.Defuncta Blanca vxore Ioannã Friderici Caſtellæ Admirati filiã matrimonio ſibi iunxit.Ex qua Ferdinandũ,Ioannã,& Mariã filias genuit,eãq. ſuo noie Nauarrę Regno præfecit.Carolus,qui materno iure Nauarræ Regnũ ſibi deberi etiã patre viuente arbitrabatur, hoc facto commotus Aragonia diſcedens Neapolim primũ,ſubinde Siciliã petens ibi diutius reſedit, quo patri maximè inuiſus eſt redditus.Et licet in Caltagironẽſi cõuentu à Siculis omnibus in Regis locũ,ac vicẽ delectus à Rege requiſitus eſſet, Ioannes Rex non modò abnuit,ſed eũ quoq; in Aragoniã euocauit, ac pòſt Xatiuę i carcerẽ cõiecit. Tandẽ Procerũ precibus liber factus in nouercã,ac Ioannẽ patrẽ procerũ Barchinonenſiũ cõiuratione facta,vt à Nauarræ finibus ꝓhiberẽtur, ſibiq; ſoli legitimo Regi vt parerẽt ſeſe erexit. Demũ poſt diutinũ,& malè cõfectũ bellũ Carolus Barchinone febre correptus,ac patri recõciliatus magno Hiſpanorũ, & Siculorũ mœrore deceſsit.Bella geſsit Ioãnes cõtra Barchinonẽſes,qui ab eo deſciuerãt, & cõtra Ludouicũ Francorũ Regẽ ad Perpinianũ q̃ fœliciſsime. Quæ exactè,& eo,quo

gesta sunt, ordine à scriptoribus memoriæ sunt prodita, cum mei non sit instituti omnem Ioannis, & cæterorum Hispaniæ Regum vitas, aut bellorum ordinem recensere, eorum porrò sit hic labor, qui de his rebus historias conscripserunt. Subinde anno sal. 1473. Ferdinandum filium adolescentem vnà secum in Sicilia regnare, ac diademate insigniri voluit. Postmodum anno. 1476. Henrico quarto. Hispaniæ vlterioris Rege cum vxore, & filia ab Eduardo Rege interfecto, Isabellã Henrici sororem, & Hispaniæ regno succedentem Ferdinando filio Ioannes vxorem tradidit. Quo regnum, quod iure olim Ferdinandus prior renuit, vt suprà meminimus, nepotiq; seruauit, iure modò Ferdinãdus alter illius nepos adeptus est. Igitur cum Isabella vxore regnũ, quod dotali nomine ad se peruenerat, ex æquo administrabant tanta inter se concordia, quanta nulli Reges vlla vnq̃ memoria in connubio vixerunt. Ioannes interea Rex Ioannem Comitem Cardonę Comitem de Pratis nũcupatum Proregem in Siciliam misit, qui vsq; ad Regis obitum res Siculas semper administrauit. Ioannes verò post plures labores senio prægrauatus anno ætatis suæ. 84. regni verò. 20. salutisq; humanæ. 1479. Cal. Februarij relicto Ferdinando filio regnorũ hærede Barchinonæ ab humanis rebus excessit.

DE FERDINANDO COGNOMENTO CATHOLICO ARAGONVM, ET SICILIAE SECVNDO HVIVS NOMINIS REGE. CAPVT VNDECIMVM.

FERDINANDVS Ioanne decedente Hispaniæ citerioris, Sardiniæ, & Siciliæ rerum potitur. Huic Siculi confestim Legatum Ioãnem Comitem de Prates ad certam Regi fidem de more pollicendam eodem sal. anno. 1479. quinto idus Iulij miserunt. Ferdinandus suscepto statim diademate Gasparem Spes Proregem in Siciliam misit. Sub regni initia Lusitanos sibi rebellantes, atq; ad Alfonsum Gallœtiæ Regem deficiẽtes multis prius hinc inde cladibus illatis, & acceptis, in Numantino agro superauit, ac vicit, subiecitq;. Sub id tempus in Sicilia Petrus Cardona Comes Gulisani ob germanæ sororis dotem, quam repetebat, cum Henrico Vintimilio Geracis Marchione loco a Petralia non valde remoto certamen singulare obstante Siculorum lege inijt, ac superior fuit. Hoc vbi Gaspar spes Siciliæ Prorex cognouit, in vtrunq; inuehitur. Petrus capitur, ac veniam tandem impetrat, Henrico fugiente, ac Ferrariam sese recipiente. Interea Hẽricus perduellionis pœna mulctatur. Marchionatus, ac bona eius proscribuntur, & arietes duo ærei (quorũ suprà memini) ex Castello Bono Panormum ad regiam transferũtur. Defuncto deinde apud Ferrariam Henrico, & Philippo, ac Simeone liberis relictis, Leonora vxor à Ferdinando Rege Marchionatũ præter Rucellam inter Thermas, & Cephaledim sitam arcem, recipit. Subinde anno salutis. 1489. Ferdinandus Rex Ferdinandum Acuneum Castellionensem Proregem in Siciliam misit. Qui paulo post anno salutis. 1491. inditione. 10. 15. Calen. Nouembris præsentibus Ioanne Paternione Archiepiscopo Panormitano, & Petro Luna Archiepiscopo Messanensi, Senatu quoq; Panormitano, & proceribus vrbis sepulchrum porphyreticum, quod ad sinistram ingredientibus maximum templum primum occurrit, aperuit. Vbi cadauer hominis Cæsareo diademate insignitum, ac quædam alia cadauera ibidem lacerata reperta sunt. Suspicatum est autem à prudentioribus cadauer Henrici sexti Cæsaris, quem quintum pleriq; appellant, & Siciliæ Regis illud esse, quibus & ratio suffragatur. Quo clauso marmoreum, quod sacrario proximum est, statim

apertum

apertum est. Vbi cadauer mulieris corona Imperiali caput redimitæ cum lamina ærea his literis inscripta repertū est. Hoc est corpus Dominæ Constantiæ. III. Romanorum Imperatricis semper Augustæ, & Reginæ Siciliæ vxoris domini Imperatoris Friderici, & Siciliæ Regis, & filiæ Regis Aragonum. Obijt autem anno incarnationis. 1222. 23. Iunij. 10. ind. in ciuitate Cataniæ. Subinde verò cum ad cætera Mausolea aperienda pergeret, procerum tumultus temerariū id esse opus conclamantium exortus prohibuit. Quod ipsum Ferdinandus quoq; Rex iniquo sanè tulit animo. Ferdinandus Rex Bethicæ partem, quā Granatam nunc appellant, octingentos à Sarracenis annos possessam quartodecimo posteaq̃ bellum ad pietatem simul, & gloriam maximum susceperat, capto eorum Rege, ac regia, & regno cum Isabella vxore suo imperio anno salutis. 1492. quarto nonas Ianuarij subegit, quo & Catholici nomen promeruit. Qua insigni victoria potitus, dum Barchinonem triumphantis more ingreditur, à Catalano quodam, cui Canemas erat nomen, atra bili diu laborante gladio imperitus, ad collum ingenti plaga vulneratus est. Captus Canemas, ac per omne tormenti genus actus eius temerarij ausus nulla alia ab eo reddita est causa, nisi quòd interempto Ferdinando futurum se Regem sperabat, quod sibi sæpius ab Angelo nuntiatum asseruit. Quo etiam anno idem Ferdinandus è Sicilia, & cæteris sui Imperij Regnis Iudęos omnes, qui Christi lauacro allui noluerant, expulit. Eodem quoq; anno Ferdinandi Regis, & Isabellæ Reginæ virtute, atq; auspicijs, alter veluti orbis, & quicquid oceano terrarum circūalluitur, incognitiq; antea populi, ad quos neq; Romanum Imperium, neq; vllæ veterum literæ penetrarunt, Christoforo Columbo Genuensi rem arduam, & omnium mortalium primo tentante, ac tandem classe horum Regum superatis beatorum Insulis, quas Canarias hodie vocant, inueniente, gentibus sunt patefacti, atq; Aragonijs Regibus subacti. Sub idem ferrè tēpus anno sal. 1492. 8. Cal. Februarij Ferdinandus Neapolitanus Rex Alfonsi Regis nothus relicto Alfonso filio primogenito moritur. At paulo pòst Carolus octauus Francorum Rex fœdere cum Alexandro sex. Ro. Pont. & Ludouico Mediolanensium Duce inito, contra Neapolim, & Alfonsum venit, atq; anno salutis. 1494. Cal. Ianuarij paruo negotio Neapolitano regno potitus est. Alfonsus Rex relicto Regno, ac Ferdinando filio regia corona insignito Messanam turpiter fugit. Vbi paucis pòst diebus veluti exilio anno salutis. 1495. 13. Cal. Decembris in ædibus Baronis Scalettæ mortem obijt, atq; in templo maximo est conditus. Interea Ferdinandus Catholicus Rex classem instructam. Ferdinando Neapolitano Regi, contra Carolum auxilia mittit. Qua paruo labore Carolo pulso Ferdinandus Regnum recuperat. Quo postea anno sal. 1496. sine liberis defuncto, Fridericus prioris Ferdinādi filius eius patruus, Alfonsi patris germanus frater, regno Neapolitano succedit, qui quatuor annos posteaq̃ rerum potitus est: Ludouicus duodecimus Francorum Rex, qui Carolo Regi iam defuncto in regnū successerat, cum Ferdinando Catholico Rege, qui sibi communicato Imperio, ac Regni iure æquato, vt Alfonsi primi Neapolitani Regis, & acquisitoris legitimo nepoti illius Regni ius pertinere aiebat, ex cōposito Fridericum Aragoniū Neapolitanum Regem regno pellere, atq; inter sese diuidere statuūt. Ferdinādus igitur Catholicus Rex classem ingentem instruit, cui Consaluum Ferdinandum præficit, qui ob insignem animi, & corporis in bello virtutem militum omnium consensu magni Capitanei cognomentum promeruit. Is paruo negotio Brutios, & Appulos in ditionem Ferdinandi Regis redegit, Friderico rege relicto regno & ad Ludouicum Regem profugiente, & Ferdinando eius vnico filio Neapolitani Regni hærede a Consaluo capto, & in Hispaniam misso, ac seruato. Nec diu post Ferdinādus Rex cum Ludouico de finiū Regni Neapolitani diuisione cōtendens ad bellum descendit, expulsisq;, ac superatis demum Gallis Duce Consaluo toto

Regno

Regno Neapolitano potitus est. Parta hac victoria Ferdinandus Rex Ioannam filiam Philippo Maximiliani Cæsaris filio Burgundiæ, Austriæq; Duci vxorem tradidit. Philippus in Hispaniam proficiscitur. Vbi Hispaniæ vlterioris Rex anno salutis. 1506. coronatur. Verùm non diu pòst relictis Carolo, Ferdinando, & Eleonora liberis intemperie cœli hominem exuit. Interea Ferdinandus Rex cum Ludouico Francorum Rege pacem inijt, ac eius neptem nomine germanam, vxorē accepit cum qua Neapolim, vt Consaluum ob affectati Regni suspitionem inde abduceret, anno sal. 1507. nauigat. Vbi anno emenso, & compositis Neapolitanis rebus in Hispaniam reuertitur. Subinde Sarracenos vexare cœpit. Nam Duce Petro Nauarro Oranum Mauritanię vrbem primum, postea in Numidia Bugiam, & quędā freto Gaditano ꝓpinqua oppida vi cepit. Emēso deinde eodē Duce Africano littore anno sal. 1510. die festo. S. Iacobi Tripolim vrbem trium horarum spatio expugnauit, nā hora nona Tripolim appulsi eā decima tertia hora sola arce retenta, funditus deleuerunt. Interea Raymundus Cardonus à Ferdinando Rege in Siciliam Prorex mittitur. Quo post biennium ad Neapolitanam administrationem euocato, Hugo Montecatinus genere Valentinus, ac religione Ioannita Prorex in Sicilia asciscitur. Postmodum anno sal. 1511. comparata classe cui Garsiam à Toleto Ducis Albæ germanum fratrem, & Petrum Nauarrum præfecit, cōtra Gerbos Sarracenorum insulam soluit. Eò cum applicuissent, ac militem in terram exposuissent, orta inter duces de acie ordinanda discordia, dum Petrus (qui etsi ætate, consilio, & rei militaris prudentia superior esset, nobilitate tamē multo erat impar) Garsiæ cedit, milites siti, & arenarum calore vehementer afflictantur. Tum repente Sarraceni ob aquarum inopiam, & caloris vehementiam sine ordine palantes aggrediuntur, cædunt, ipsumq; Garsiam trucidant. Qui si Petri cōsilia nō fuisset aspernatus, mortē profecto non oppetijsset, & victoria dubio procul potitus esset. Ita nostri a Sarracenis profligati, fœdè & maxima ob aquarum penuriam clade accepta inde abire coguntur. Soluta cum maximo nostrorum dāno, ac dedecore obsidione Petrus Nauarrus in Hispaniam ad Ferdinandum Regem nauigat, à quo Præfectura ob malè patratæ rei ordinem abdicatus ad Gallos defecit. Didacus Deuera, qui mille militibus Hispanis præerat, in Siciliam cum milite concedit. Classe Panormum appulsus milites in terram exponit. Qui fame, atq; egestate pressi, & quòd ei stipendia non persoluebantur, fame coacti cibos à priuatis quibusq; exposcebant, atq; etiam per hortos cuncta diripiebant. Quo cognito Senatus Panormitanus Didacum, vt militem coerceret, pluries, sed frustra admonuit. Deniq; dum Hispani quidam è regione Seralcadis inter. D. Augustini cœnobium, ac. D. Hippoliti templum fame oppressi in domum plebeij cuiusdam ingressi cibos è manu vxoris, ac filiarum vi diripiunt, Panormitani non tam cibi direptione, quam vxorum Zelotypia accensi contra Hispanos commouentur, ad arma conclamant, ac in Hispanos. 14. Calen. Sept. qui festus est. D. Bernardo, milites irruunt, & quotquot obuios habent, miserè trucidant. Sed mox latius per vrbem ea fama vagata, innumerabilis agrestium multitudo è regione Albergaria duce Ioanne Paulo Pullastra non infimi ordinis viro armis, quæ sors obtulit, sumptis ad aream maritimam furore percita concurrit. Igitur incondita plebis colluuies, quæ sicuti nullo cōsilio regebatur, ita primùm insolescere tumultu, & aduersus milites Hispanos grassari cœpit, nulla denūtiatione supplicij cōmouetur, neq; à tā fœdo incepto desistit, sed editis popularibus vocibus mortē Hispanis precantes, passim, quotquot ex eis reperiunt, siue domi, siue in templo seruatos, spreta Regis authoritate, ac neglecta religione, ferociaq; acti occidunt. Adeoq; eo die contra Hispanos milites sæuitum est, vt vbicunq; Hispanus occurreret, statim in eum irrueretur: ita vt supra mille fuerint interfecti. Hugo Montecatinus Prorex Procerum Petri Cardonæ Golisani Comitis viri sua ætate militis, & prudentia

& prudentia nulli secundi præsertim consilio, furenti plebi, ne in peiora elaberetur, occurrere pergit. Igitur Proceribus comitatus per frequẽtes vrbis vias obequitando ciues hortabatur, vt armis depositis recederent. Idem Petrus quoq; Cardona editis vocibus, hortabatur, qui eo æquiori animo exaudiebatur, quo minus populo erat inuisus. Ita cum diei ferme dimidiũ totã vrbẽ perequitasset, eius hortatibus plebs sedato tumultu ab armis discessit. At compresso vrbis furore de factionis Principibus ad fenestras Cancellariæ laqueo supplicium est sumptum. Ioannes vero Paulus Pullastra ad aream maritimam capite plexus est. Anno deinde sal. 1516. 27. Cal. Februarij Ferdinandus Rex in Hispania absq; virili prole (stella comata eius obitũ per multos dies præsignante) decessit, atq; apud Granatam vrbem tumulatus est. In quo Aragonensis stirps, quæ in Hispania diu in Sicilia vero. 230. regnauit annos, defecit. cum quo meritò & liber hic nonus, qui totus de Aragonijs fuit, claudatur.

F. TH. FAZELLI ORDINIS PRAEDICATORVM, DE REBVS SICVLIS, POSTERIORIS DECADIS.

LIBER DECIMVS. ET VLTIMVS.

DE CAROLO QVINTO CAESARE, HISPANIAE, ET SICILIAE SECVNDO HVIVS NOMINIS REGE. CAPVT VNICVM.

CAROLVS Maximiliani Cæsaris ex Philippo filio, & Ferdinandi Catholici Regis ex Ioãna filia nepos, in Hispania primus, sed in Sicilia huius nominis secũdus Rex, annum agens duodeuigesimum cum Ioãna matre successit. Natus fuit Carolus Gandaui, Ciuitate Belgica anno salutis. 1500. die. 25. Februarij, qui dies eo ipso anno festus Diuo Matthiæ Apostolo fuit. Ita defuncto Ferdinando, ex Aragonum stirpe Hispania, & Sicilia in faustissimam Germanicæ nationis Austriæ Ducum prosapiam venerunt. Præerat per id tempus Siciliæ Regis nomine Hugo Montecatinus Valentinus genere, religione (vt diximus) Ioannita, qui cognitam Regis mortem, ne plebs in eum aliquid moliretur, dissimulauerat, celaueratq;, & interea a Carolo nouo Rege approbationem solicitabat. Verum cum suo magistratu, quem sex circiter annos viuente Ferdinando administrauerat, proceribus quibusdam esset inuisus, Illi audita Regis morte occasionẽ nacti, prætextu magistratus extincti, plebem Panormitanam apud quam de more Hugo degebat, occultis artibus contra Hugonem concitarunt. Plebs quoq; cum Regis mortem aliũde rescisset, suo etiam motu Hugonẽ suspectum habere, atq; mox tumultibus Panormũ replere cæpit. Ingentes hos Siciliæ motus, qui postea secuti sunt, Calcerandus Rochensis Hispanus & ipse genere, cuius in area maritima ædes erant, portentosa visione, atq; miro ostento præsagiuit. Nam paucis antè diebus viuente adhuc Ferdinando cum sub primam lucem in lectulo vigilaret, magnam

hominum

hominum multitudinem in area perstrepentem audiuit. Ad fenestram ocyus accurrit, virorum frequentiam primū, peditumq; species, mox hastatos, scutatosq; subsequi, ac equites deinde in turmas diuisos, armatorumq; acies in prelij speciē concurrentes in regiam domū, qua Hugo vtebatur, irruere, ac oppugnare oculis per inanē vmbrā sibi videre est visus. Illucescēte igitur ad Hugonē pergit, quod viderat, veluti exanimis enarrat. Pleriq; præterea sub idem tempus ad verticē, ac radices Peregrini montis milites armis instructos noctu se concursantes vidisse fassi sunt. Sed Hugo cum hæc omnia audisset, ægrorum somnia ea esse respondit. Plebs igit Panormitana audita Regis morte Hugonis magistratū extinctū tota vrbe submurmurare cœpit. Fauebant plebi Petrus Cardonius (cuius suprà meminimus) Golisani Comes, Fridericus Abbatellus Cameratæ Comes, Hieronymus Ellingerius. S. Marci itē Comes, Simeon Vintimilius Marchio Geracij, Matthęus Sanctapax Licodię Marchio: cuius patrem Hugo capite plexerat. Ioānes Baptista Barresius Militelli dn̄s, & Guilelmus Vintimilius Ciminnæ dn̄s. Hi igitur, & pleriq; alij Siciliæ Proceres, quibus Hugo satis erat inuisus, eius magistratū morte Regis extinctum esse, & Siciliam à Iacobo Alliata Proiustitiario moderandā esse aiebant. Verùm vt consultò res gererent, Panormo egressi, & plebe tumultuāte, atq; ad motus nouos inclinata relicta, accitis cæteris Proceribus, qui eis adhæserant, ad Turrim quandam tabernæ hospitatoriæ à Myrtis appellatæ imminentē conuentum habuerunt. Firmatis igitur ibidem, ac constitutis, quæ agēda erant, Thermas Himeræas oppidum sub prætextu Regi defuncto parentandi petierūt. Ibi itaq; in æde maxima Regi inferias, quas Hugo ne illius mors diuulgaretur, neglexerat, peragunt. Aegrè tulit Hugo Procerū è Panormo discessum, & ob rei indignitatē cū plus æquo augeret, plebis furori cedere, ac Sicilia abire cōstituerat. Sed ne plebs eo discedēte à Rege desciret, atq; ipse in noui Regis indignationem incideret, ab Antonio Montecatino Adranitæ Comite, & Ferdināndo, Aloiso, & Friderico eius germanis fratribus, Ioāne Luna Caltabellottę Comite, & Regiæ curię consularibus, q ei adhærebant, admonitus in Sicilia restitit. Igitur à Cōsultis Prorex salutatur, qui statim horum auxilio fretus præsidio Regiam munit. Dū hæc Hugo parat, Hieronymus Veronensis, cognomēto Barbatus, Heremitani ordinis, q in ęde. D. Frācisci ad Senatū, & Populū quadragesimali qd' tūc currebāt tēpore cōciones habebat, ꝓprio ne igenio, an Procerū instinctu, incertū, inter cōcionandū frequētē plebē in Hebręos, qui nuper sacris Christianis initiati rursus ad Mosi legē tacite redierant, & ob id à Questore, quē Inquisitorē vocāt, veste viridi cruce rubra insuta inter alias pœnas mulctati fuerant, vt irruāt, edita in suggesto voce cōclamitat, illos, vt cruce, qua amicti ęrant, spolient hortatur, nefariū enim esse, ac sacrilegū, qui Christū cruci addixerant, crucem deferre, diuerso iure affirmans. His dictis incensa plebs repentè in Hebręi generis viros, fœminasq;, quarū ingens eo tēpore Panormi erat multitudo, quotquot expleta cōcione obuios habuit, eos amictu spoliat, dilaceratq;. His seditionis initijs soluta plebs, & Comitū absentia frenis laxata, abdicare Hugonem magistratu omnino pergit. Hugo his cognitis aīo neutiq̃ deijcitur, sed cum Senatu Regio, & vrbis proceribus, qui sibi suffragabantur, vt plebem in fide contineret, per frequētissimas vrbis vias obequitās, Panormitanos, ne nouos agitēt motus frenare studet. Vectigal super farina recenter imposit, plebiq; grauissimū, vt popularē leniret furorē, frustra remittit. Nā plebs Hugonē magistratu morte Regis iure optimo abdicatū magis, ac magis cōclamitat. Interea fama tota vrbe percrebuit Legatum à Carolo nouo Rege ex Germania Panormum aduentasse, literasq; Hugoni confirmatorias detulisse. Hæ litteræ cum in Prætoris curia frequēti populo lectæ fuissent, quæ verū Regiæ fuerint, an verò ad sedandū populi furorē cōfictę, incertum, plebis furorē non cōpescuerūt, sed magis etiam inflammarūt. Nā simu-

latas esse eas,non à Rege venisse Legatũ,sed villicũ,vel nautã, vel Hugonis famulum,qui Regis Legatũ mentiebatur,palàm prædicabant. Quinimo cum à Prætoria domo vrbis Præfecto redeunte plebeius quidã regias satis temere, atq; arrogãter literas expetiuisset,Præfectus ad compescendos illius temerarios ausus carceri eum addixit.Sed mox ille edita voce populi auxilium efflagitare cœpit. Quo viso plebs furijs incensa,& armis accincta in Præfectũ,ac illius ministros irruit, hominem à ministrorũ manibus liberat,Præfectumq; ipsum aggreditur,qui sibi cõsulens salutem fuga quæsiuit.Sedato paulisper eo tumultu, iamq; aduesperascente,puerorum manus non contemnenda, quos viri supra centum rusticos mentiti sequebantur,ad domum regiã pergunt:Hugonem Panormo discedere elatis vocibus cõclamãt: mortéq;,ni statim pareat,cõminantur.Ille bidui spatiũ abeũdi,sed frustra,petit.Hora nanq; iã noctis secunda aduenerat,& cũ oĩa tenebris essent inuoluta, ingens armatorum numerus non modò peditum, sed leuis quoq; equitum armaturæ ad aream maritimã confluit,ac machinis,& tormentis æneis è publica domo acceptis Regiã obsidẽt, tantoq; ardore oppugnãt, vt ego ipse horum spectator oĩum,tãtam mutationẽ Panormi tã paruo tẽpore contigisse mirari non desinerẽ. Quod vbi Hugo vidit,desperata plebis resipiscẽtia famulũ mentitus clã per posticum hora noctis sexta,& septimo die martij anni sal. 1516. regia egressus domum Ioannis Antonij Risignani sui studiosi regiæ proximam ingreditur, atq; inde nauem onerariã in portu paratã inscendit. Erat adhuc in domo regia Antonius Montecatinus Adranita Comes,& Cõsulares regij,qui Hugonis fugæ etiãnũ ignari obsidionẽ perferebant.Sed vbi eum elapsum cognoscũt, fugæ & ipsi quoq; clandestinæ se crediderunt.Milites,qui regiã tuebantur, vbi Hugonẽ abesse didicerunt,certatim supellectilẽ oẽm diripiũt,apertisq; foribus præda onusti ad suos quisque lares accedunt.Panormitani obsidentes cognito Hugonis recessu, & facta eis in domum Regiã introeundi potestate repente in eã sese ingerũt:quicquid bonorum vnicuiq; sors obtulit,diripiunt,ac deinde ad ortum vsq; solis Regiã omnẽ deprædantur.Illucescente plebs furijs excita ad Palatiũ in vertice vrbis situm, vbi Melchior Ceruerus genere Hispanus hæreticorũ q̃stor degebat, Panormo eũ discedere per vim cõpellunt.Ille plebis furori cedens per marmoreã viã,& frequẽtissimũ mercatorum forũ obequitans ad portam maritimã venit,& nauẽ ascẽdit. Interea dum hæc in vrbe geruntur.Hugo biduũ in portu moratus Panormo abscedens Messanã nauigat.Vbi à Messanensibus veluti Prorex,& magno honore exceptus est.Messanæ agens principio cætera Siciliæ oppida ad fidẽ nouo Regi seruãdam per literas hortatur.Sed dum plurima de regia largitate Siculis,vt eos in fide contineat,pollicetur:Siciliæ ciuitates cognita illius à Panormo expulsione, ab eo ipsæ quoq; desciscunt, seseq; Panormitanis adiungunt, paucis exceptis circum Messanam oppidulis.nã Catana,Syracusæ,Leontinũ,Agrigentũ, Drepanũ,& cæteræ Siciliæ ciuitates. Panormitanos secutæ negata Hugoni obedientia in nouos quoq; motus, ac tumultus abeunt,vectigalia oĩa quæ Gabellas vulgus appellat à Regibus imposita detrectãt,abrogantq;.Hugonis studiosos insequuntur, quosdã ex ciuibus electos deligunt,qui causas,resq; populi tueantur.Dum hæc per Siciliã fiunt, Panormi facinorosi homines impune tota vrbe debacchantes per domos excurrunt,cuncta diripiunt.Quo viso primores vrbis Legatos ad Comites,qui nõ longè inde aberant,mittunt,eos ne vrbem Regiã in præceps ire sinant,precantur, Aliquandiu inter Proceres ad Thermas Himerẽses disceptatũ est, succurrendũne foret Panormitanæ vrbi,an non.& licet plurium senatui suo relinquendã esse Panormum mens esset,Petri tamẽ Cardonij Golisani Comitis sententia præualuit. Qui ne regia vrbs perditorũ hominũ conspiratione in descitionẽ Regis in totius insulæ dedecus rueret, statim succurrendum illi esse in summo rerum discrimine constitutæ,& seruandã Regi decreuit. Exceperunt cæteri Proceres Petri vocem

veluti

veluti è cœlo delapsam. Erat Petrus Cardonius Regum Aragonum studiosissimus, pro quibus cum Hugone, & cæteris germanis suis fratribus in bello Neapolitano, quod Ferdinandus Catholicus Rex Consaluo Ferdinando Duce fœliciter gessit, plurima, & ea egregia militię facinora strenue gesserat. Maximarũ præterea virtutum, quæ nullis in eo vitijs obscurabantur, gloria insignis, præter staturam corporis proceram, literarum humanarum peritiam, vultum regio quodam decore præclarum. Eaq; omnia singulorum beneuolentiã mirificè conciliabant, eumq; cæteris Proceribus, & plebi acceptissimum reddebant. Igitur statim Proceres Panormum aduolant, motus sedant, ac tranquilla reddunt omnia. Nec defuere tum, qui nouos hosce motus non a plebe, sed à priuato odio, quod inter hos Proceres, & Hugonem flagrabat, exortos assererent, cum eorum regressu pulso iam Hugone pacatam vrbem aspexere. Comites igitur compositis Panormitanis rebus, simul & S.P.Q.P. Antonium Campum Legatum ad Carolum Regem mittunt, cunctaq; ordine exponunt. Hugo etiam per Legatum Carolo calamitatem suã enarrat. Interea Proceres ne Sicilia insolesceret, Simeonem Vintimilium Giracis, & Matthæum Sanctapacem Licodiæ Marchiones Præsides insulæ constituunt. Hi suscepto magistratu Hugonæ adhuc Messanæ agente plebem in officio continebãt: ius cuiq; reddebant, sanctèq; omnia gubernabant. Nundinas Panormi, quas Ferdinandus Catholicus induiserat, & vsq; ad eam diem Hugo nunq̃ publicarat, ad D. Christinæ translationis stata, solenniaq; festa, quæ Maio mense redeunt, per quindecim dies primùm celebrant. Quæ ad hanc vsq; ætatem inuiolatè singulo quoq; anno repetuntur. Interea dum hæc in Sicilia geruntur: Carolus Rex, qui tũ in Flandria agebat, auditis Siciliæ motibus Didacum Aquilam genere Hispanum Panormum ad tumultuũ causã, ordinem, authoresq; explorandos mittit. Is Panormum venit, motuum seriem perspectam Carolo Regi, vt in mãdatis habebat, per certum nuntium significat. Quibus cognitis Carolus Siculis per literas imperat, Hugonem vt Proregem excipiant, eundemq; nõ secus, ac par est, colant. Didacus literis Caroli receptis statim Petrum Cardonium, qui ad sedandos motus Catanæ inter Hieronymum Gurrerium, & Franciscum Paternionem Baronem Radusæ exortos petierat, ad se Panormum accersit. Cui aduenienti Regis mandata aperit, ipsum, cæterosq; proceres vt Regi pareant, hortatur. Proceres ad Regi obtemperandũ sese paratissimos offerunt: a quo ne antea quidem vel in minima re desciuerant, neq; sanè Hugonem ipsi expulerant. Animaduertendum tamen fore consulunt, ne plebs instabilis, & furore iam percita, atq; Hugoni infensissima ad hostem recipiendum sic repentè cõpellatur. Periculosum id esse, & si postea descitio à plebe exoriatur, Regi ipsi laboriosissimũ fore: satiusq; esse rẽ hanc, atq; periculũ cum Carolo Rege conferre, eiusq; iudiciũ de ea re præstolari. Didacus ꝓbato Procerum consilio Carolum Regẽ consuluit. Rex literis receptis Hugonem statim, ac Petrũ Cardoniũ, & Fridericũ Abbatellũ Comites ad se, vt causa corãm discutiatur, accersit, Ioanne Luna Caltabilottæ Comite in Sicilia Præside constituto. Is capto magistratu, & Hugone, ac Comitibus in Flandriã ad Regem profectis insulam prudenter moderabatur, & Bibonam suæ ditionis oppidum, quod à se ad primos Panormi motus desciuerat, & Regi subesse cupiebat, expugnatum direptionibus, & cædibus fœdauit, ac demum in fidem recepit. Interea Hugo, & Comites coram Rege causas suas tuentur, alter in alterum crimen impingunt. Hugo seditionis Panormitanæ Comites, aliosq; Proceres authores facit. Contrà Comites Hugonem tyrannidis, auaritiæ, crudelitatis, luxuriæ criminantur, quibus facinoribus vrbs excitata ipsum expulerit: se, quòd furorem plebis compresserint, nõ solum esse commendandos, verum etiam premijs afficiendos instant. Inter huiuscemodi disceptationes id constat, Comites Panormitanæ vrbis causam, ac Siculorum omnium motuum fortiter corã Rege tutatos esse. Quibus auditis Carolus

Rex in hanc demum ſententiam deuenit,vt ærario Regio à Panormitanis, & Sicu lis,ſiquid detractum in motibus fuerat,rependeretur : authores verò ſeditionis morte mulctarentur.Ad hæc peragenda Hector Pignatellus Montisleonis in Calabria Comes militiæ Præfectus, & Siciliȩ Præſes abrogato Ioanne Luna à Carolo Rege deligitur,Hugone,& Comitibus interim in curia detentis. Hector Cal. Maij anno ſal. 1517. Panormum venit.Electos,quos ſibi plebs præfecerat, abrogat, vectigalia reſtaurat, non præſtita reſtituit. Marchiones Giracij , & Licodiæ Neapoli proſcribit.Viginti incerti nominis viros ſeditionum authores morte puniendos ſibi reſeruat.Poſtremò cæteris omnibus,& plebi de commiſsis facinoribus a Rege voce preconis edita venia indulgetur.Hæc tametſi nonnihil plebs lȩta ſuſceperit,proſcriptionē tamen Marchionum,Comitum, & viginti virorū cuſtodiam iniquo tulit animo,quæ omnia in Regios , qui Panormi Hectori aſsiſtebāt. retūdebantur.Dū igitur Sicilia in has duas diſciſſa eſſet factiones, alterā q̄ Hugoni,alterā quæ Comitibus,& cœteris inhæſerat , quæ ita inter ſe mutuis arſerant odijs,vt altera alterius excidium moliretur, pleriq; , quos vel culpa reos fecerat, vel auaritia & ſuperbia ſtimulabant,æſtuare,res nouas moliri, machinari , atq; in Hugonis ſtudioſos,quorū magna Panormi pars nec ſine magiſtratu aderat, quorumq; opera ea omnia facta eſſe arbitrabātur,animo furere, ac cōiurare incipiūt. Erat eius coniurationis author Ioannes Lucas Squarcialupus Panormitanus , qui vrbis Iuratus anno ſuperiore fuerat.Is cum plebem exagitatam , atq; ad ſeditiones procliuem,Carolum verò Regē longe abſentem,neq; vllum in Sicilia,neq; in Italia exercitum habentem,nec ſane Hectori ſuſpectum quicq̄ intelligeret , tunc optimam ſibi opportunitatem,hoſtibuſq; exitialem ſibi oblatam exiſtimans,decædendis illis, opprimendaq; Rep.Panormitana conſilium capit. Conuenere hi omnes cū eo patritij ordinis,Franciſcus Barreſius,Balthaſſar Septimus , Chriſtophorus Benedictus,Alfonſus Roſa,Petrus Spatafora,& pleriq; alij, qui ære alieno obſtricti tenebantur.Fuere item non modò qui ſuſpicarentur,ſed & qui clam,palamq; efferrent Gulielmum Vintimilium Ciminnæ Dominū,vel ob id, quod Hugoni ſatis erat infenſus,huius conſilij non ignarū,ſed occultius tamen participē. Cæterū plurimi populares,quorū capita Iacobus ab Agrigēto, Vincētius Riza faber ferrarius, & Vincētius Zazarus homines perditi erāt,huic ipſi incepto cū cȩteris fauebāt.Igitur Ioānes Lucas Squarcialupus eos oēs nō lōgè a Margana arce ad rus Antonij Vintimilij conuocat. Vbi oībus arbitris procul amotis,calamitates Regni,vrbis Panormitanæ iacturā,ac damna, Petrū Cardoniū,& Fridericū Abbatellū Comites ab Rege interfectos conſulariū inſtinctu & literis enarrat.Quæ oīa eò a Squarcialupo ficta fuerāt, vt plebē Comitū ſtudioſiſsimā ad facinus concitaret , neq; propterea à Rege deficiendum , aut Hectorem Imperio abdicandum , ſed fidem vtriq; incorruptam conſeruandam aiebat. Conſulares ſolum & Hugonis ſectatores, quorum nece Deum propitium, Regēq; ipſum nihil infenſum ſibi faciebat,de medio tollendum,& Reimp.hac via liberandam,oſtendit.Vbi finem dicendi fecit , læta omnium , ac ſtudioſa acclamatio eſt conſecuta. Igitur Regis Conſulares , quos Iudices alios magnæ curiæ , alios a ratione magiſtros , atq; Aduocatum Fiſcalem appellant,cȩteroſq; Hugonis ſtudioſos vno eodemq; tempore omnes trucidare conſtituunt. Dies perpetrando facinori profeſtus Diuȩ Chriſtinȩ Panormi tutelaris,quȩ . 11. Calend.Auguſti colitur , locus verò templum maximum , in quo Diuȩ illius ſtata , ac ſolennia celebrantur , & Veſperarum hora , ad quas Hector cum Regijs , ac cætero magiſtratu de more curiæ acceſſurus erat , deliguntur , & inter ſacra ipſa , & ȩdem tanquam victimas ad cȩdem ſingulos deſignant . Conuentu dimiſſo , Squarcialupus cuncta parare , multa moliri , inſidias tendere , ac ſociorum vnumquenq; quotidie non ſegniter hortari pergebat. Iamq; ferè coniurationis fama,

totam vrbem tenebat,atq; adeo nõ obscurus rumor percrebuerat. Neq; interim vrbs præsidio muniebatur, neq; vrbis portæ militibus armatis (vt par erat) custodiendæ tradebantur. Sed neglectis remedijs segnities tenebat omnes. Fama rei patrandæ vires in dies acquirebat,ita vt nunq̃ ego mirari desinerem,cur Hector adeo manifestæ,ac propinquæ seditioni non occurreret. Illucescente præterea profesto Diuæ Christinæ die Franciscanus quidam ex eorum familia, quos Iesuanos Siculi appellant,qui rem a Vincentio Benedicto Christophori Benedicti vnius ex coniuratoribus fratre sub sacramento acceperat,clam Hectori cõiuratiõné aperit,& ne ad vesperas de more accedat hortatur,periculúq; exponit. Qua Hector cognita non ad sacra de more pergit,neq; vrbem præsidijs firmat,nec portas vrbis claudit,custodesue apponit:sed intra regiam metu, atq; horrore perculsus cum Consularibus omnibus sese continet. Erat eo anno vrbis Præfectus,quem Capitaneum vulgò appellant, Ioannes Vincentius Incorberius Misilindini Dominus,qui & ipse vulgata iam coniuratione Præfecturam Francisco Alliatæ suo Iudici commiserat,atq; fuga saluti suæ consulens vrbe excesserat. Interea iam constituta dies, & hora aduenit, iam Squarcialupus cum coniuratis omnibus armis accincti vrbem manitam,& absq; præsidio penè desertam per portam nouam ingrediuntur,atq; ad ædem Diui Iacobi a Maßara pergunt,vbi curatis corporibus, & ad facinus a Squarcialupo paucis hortati ad templum maximum statuta hora accedunt,rati Hectorem ibi,& Consulares se reperturos. Sed magistratu minimè inuento vbi se delusos animaduertunt,ira perciti in Paulum Chagium vrbis Archiuarium virum mansuetum,qui sacris tum forte intererat, irruunt,atq; inter sacra ipsa trucidant. Mox per vicum marmoreum ad Regiam domum pergunt. Eram ego tum vndeuiginti natus annos,qui audita vrbis a paucis inuasione, cœnobio egressus vt rem curiosius peruestigarem, ad macelli forum & ipse perrexi. Eo vt primũ applicui, è vestigio Squarcialupus,Barresius,Septimus, Rosa, ac cæteri, quorum suprà memini,coniurati, qui vix ad viginti duos numerabantur, quorum capita equestres,cæteri verò pedestres erant, ex Cassaro ad mercatorũ forum,quod Logiam appellant,pergebant,Panormitanos amicos, quoscũq; obuios habebant,ad facinus frustra inuitantes. Quos cum vidi,obstupui,eorum ausus temerarios admiratus:qui cum pauci, & inermes essent, vrbem tantam inuadere ausi fuissent,remq; perridiculam mihi videre sum visus. ac multo magis Pignatelli socordiam contemplabar,qui vrbem desertam prædæq; expositam reliquisset. Interea Squarcialupus cum coniuratis ad aream maritimam pergebant, mortem Hugonis studiosis editis vocibus comprecantes. Hos ego vt rerum euentum conspicerem a longe sequebar. Eo cum venissem, in ædibus Nicolai medici ex eo hominum genere, qui sagena piscari solent, quæ postea in nobiliorem.D. Mariæ cui a Cathena cognomen est,templi partem,quam chorum & maiorem tribunam appellant abierunt, Squarcialupum vel magnitudine rei quam erat agressus, vel quia plebem longe a suis ceptis (quod non putarat) & satis alienam vidit, metu exanimatum,ac humi collapsum offendi,cæteris coniuratis non modò animo consternatis,sed incerto gressu amentium more palantibus. Quod cum vidissem,tametsi hinc nonnihil misericordia commouerer, inde tamen Pignatelli ignauiam, ac socordiam cum meo comite ardentius reprehendere cœpi, qui paucos coniuratos Duce eorum iam penè exanimi paruo negotio trucidare cum posset, domi se contineret, atq; in latebris esset. Cæterorum vero primatum nullus in vrbe videbatur: sed vrbe deserta, suos singuli tuebantur penates. Sed posteaq̃ exanimis per horæ spatium iacuit, fronte aceto perfusa, & alijs adhibitis remedijs, Squarcialupus bonæ valetudinis habitũ recuperauit,ac firmitate recepta equũ insiliés vix cũ viginti cõiuratis, quorũ maior pars pedestris erat,ad Regiã domũ,q̃ Doana est hodie,hora diei.22. accessit.

accessit. Pignatellum editis vocibus ab area appellat, Comites a Rege trucidatos mentiendo queritur, ac Consulares, & Iudices, qui secum in regiam se receperant, authores illorum necis, vel ob idipsum ad mortem exposcit. Cui Pignatellus e fenestra respondens, Comites viuere, vtq; paci studeret, edixit. Cumq; Squarcialupus repetitis vocibus identidem, vt plebem, quæ Comitum erat studiosissima incenderet, congeminaret, & Pignatelli monita frustra audiret, Hectore eo relicto, sese a conspectu eripiens in ædium penetralia recepit. Plebs quoq; vbi manifestè coniuratos vrbem tenere, nullumq; ad obsistēdum, partesq; Regis tuendas accessisse videt, simulatæ Comitum necis vlciscendæ, ac prædæ auida cum tertia noctis hora processisset, ad Regiam armis accincta concurrit. Regiæ igitur foribus igne iniecto, ac magna vi effractis, coniurati ingrediuntur, scalas ascendunt, ac Pignatellum primum seruato decore Regio capiunt, extra Regiam egredi iubent, atq; ad Palatium alterum Regium, quod in vertice vrbis situm est, mittunt mox Regiæ penetralia peruestigāt, Nicolaum Cannarellam, patria Palazoliensem, Syracusanum incolam, & Ioannem Thomam Paternionem Catanēsem Iureconsultos, duos ex magnę regiæ curiæ Iudicibus reperiunt, ac statim cæsos, & veste nudatos è fenestris in aream præcipites deijciunt, plebe telorū cuspide eos excipiente: spectaculū sane horrendum, immane, nouum, atq; ob crudelitatem ab amicis, aduersarijsq; iuxta damnatum. Post hos Gerardum Bonannum a ratione magistrum sordida veste amictum, ac rusticum simulantem per posticum Regia clam egressum, ac pedestrem fuga salutem sibi per domos vicinas quærentem corripiunt, abscisisq; pudendis crudelissime necant. rarū profecto, ac pęne inexcogitatum sæuitiæ genus: statimq. ad regiam prædandam plebs omnis conuertitur. Hæc nocte illa misere sunt patrata. Illucescente verò Priamum Capozium Lilybitam Iurisconsultum, ac Poetam non contemnendum, quem Aduocatum Fiscalem vocabant, duos quæsitum dies, tandem non longè ab æde. D. Ioannis a Tartaris in domo cuiusdam mulierculæ inuentum tota vrbe raptatum, ac pluribus confossum vulneribus occiderunt. Blascum Lanzam Catanensem iuris item peritum insignem, vel ob id, quòd Hugonis causam obnixè coram Rege contra Panormitanos, & Comites tutatus fuerat, ardentius etiam per latibula & sepulchra cœnobij. D. Dominici perquisitum cum non reperissent, plura ibi diripiunt, ac præsertim pretiosam Hugonis supellectilē Ferdināđo Falco Theologo, ac cœnobij illius Priori creditā: pdantur. Blasci deinde ædes, ac bibliothecā incendunt. Ioannes Luna Calatabilottæ Comes audita vrbis coniuratione sibi timens vel ob id, quòd Hugonis etiam partes secutus fuerat, Panormo cum filijs egressus in Alcamum oppidum, quod Panormo. 30. p. m. abest, se recepit. Post hæc cōiurati custodes addiderunt, vt studiosi Hugonis, qui euaserant, interciperentur. Hęc cum in reliquis Siciliæ ciuitatibus, & oppidis nuntiarentur, animos hominum ad consimilia peragenda excitarunt. Nam Catanæ inter Hieronymum Gurrerium, & Franciscum Paternionem Radusæ Baronem magna dissensione exorta, tota ea vrbs in seditionē abijt. Agrigenti quoq; inter Petrum Monteapertum, & Balthassarem Nasellū Yhomisi Dn̄m, ac plures populares adeo exarsit ferocia, vt insigni Petri æde, ac lapide quadrato extructa igni cōbusta finē habuerit. Drepani inter Simonē Sāctū Clementē, & Iacobū Fardellū cędē rixę exortę vrbē in duas factiones crematis etiam Iacobi ędibus diuiserunt. Thermitani Himerenses non solum magnos in oppido motus excitarunt, sed eodem quoq; furore perciti ad Trabiā arcem, quę Blasci Lanzę ditionis erat, progresi arcē, agros, ac cūcta fœdarunt incendijs. Hę itaq; vrbes fœdera cum coniuratis ineunt, oppidanos socios sibi asciscunt, noua moliūtur. Sola Messana huius calamitatis expers fuit. Nā Messanēses ita eorū vrbem in fide continuerunt, vt nihil omnino iniquè in ea sit perpetratū. Dum hæc Panormi geruntur, fœda, ac planè deploranda vrbis facies cernebatur.

nebatur. Nam ius, legesq; iam planè refrixerant, auaritia, rapinæ, superbia vrbē inuaserant. Quicunq; prætereà impudicus, adulter, ganeo, latro, sacrilegus, vel qui alea, manu, ventre, pene patrimonium dissipauerat, quiq; alienum æs conflauerat, quo flagitium, aut facinus redimeret, præterea omnes vndiq; parricidæ, sacrilegi, conuicti iudicijs, aut pro factis iudicium timentes, ad hæc & quos manus linguaue periurio, aut ciuili sanguine alebat, postremò omnes, quos flagitium, egestas, conscius animus exagitabat, hi Scorcialupo, & coniuratoribus proximi, ac familiares erant, & de ciuitatis, magistratus, rerumq; omnium mutatione cum eo tractabant. vbiq; hominum popularium agmen, armis, telisq; accincti astabāt, & (quod nulli, nisi nobis, qui hæc vidimus credibile est) nihil sibi reliqui non ad prædam, non ad crudelitatem fecere, sacra, prophanaq;, diuina, atq; humana omnia in promiscuo, nihil pensi, neq; moderati habebant, publicè, impuneq; rapere, delubra spoliare, sacra prophanare, ac polluere licebat. Erant eo tempore Panormi germani fratres duo Franciscus, & Nicolaus Bononij viri Principes cum Squarcialupo affinitate coniuncti, qui statum hunc Reip. plurimū perhorrebant: cumq; priuatas inimicitias gererent, fidissimos secum milites ductare solebant. Hi cum vrbem ad prædam relinqui in dies conspicerent, Squarcialupum sæpius admonuerunt, ne tam fœdè patriam opprimi a seditiosis permitteret. Quibus ille ea omnia ad hostium terrorem, & sociorum obsequium facta esse respondit. Cumq; id malum in dies latius serperet, Pignatellus, agentibus etiam coniuratis, Guilelmum Vintimilium Ciminnæ Dominum, quem coniurationis participem fuisse vulgi fama prædicabatur, Præfectum vrbis ad sedādos scelestorum ausus instituit. Interea coniurati postq̃ vrbe sunt potiti, tot demum successibus freti ad oppugnandam maritimam arcem animos adijciunt, rati si venia ab Rege non impetrata ab illius Imperio deficerēt, & se tueri in ea arce facilimè posse, & mœnibus: quod quibusdam figmentis, commentisq; plebem iam motibus agitatam, & ad noua molienda præcipitem ad tantum facinus impellere sese arbitrabantur. Indictus est itaq; ab eis dies concionis festus Natiuitatis Mariæ Virginis: qui dies est. 6. iduum Septembris. Locus ad ea omnia decernenda deligitur templum Annunciatæ, quod e regione cœnobij Sanctæ Zitæ, & intra vrbis mœnia ad portam Sancti Georgij situm est, in eius ampla porticu, vbi sacra concio haberi solet. Dum in hoc rerum turbine res essent Panormitanæ, Pompilius Imperatorius, Franciscus Bononius, Nicolaus Bononius eius germanus frater, Petrus Afflictus, Alfonsus Saladinus, Hieronymus Imbonettus viri patritij, cum exhaustam iri propemodum vrbem animo cernerent, labāti patriæ succurrere cupientes, seditionis authores de medio tollere statuunt: neq; id tamen absq; Pignatelli consilio gerere audent. Cum Pignatello igitur rem conferunt. Sed ille, vt natura meticulosus erat, facinus dehortatur, vel certè non nisi maximo consilio amplectendum esse respondet. Mox illi subiungunt, vt fidos, quos in vrbe haberet eis socios adderet. Cumq; Pignatellus nullos se habere respondisset: illi eum, vt Gulelmum Vintimilium Ciminnæ Dominum, & quem iam vrbi præfecerat seditiosis acceptissimum accersiret, illiq; rem hanc committeret, admonent. Huius audito nomine Pignatellus obstupuit: cum ille seditiosorum hominū longè studiosissimus haberetur. At Pompilius, qui, vt à quibusdam suspicatū est, rē iam cum Guilelmo prius tractauerat Pignatellū, vt ea suspicione omissa virū ad se accersat, atq; cū eo cuncta componat, hortatur, orat. Pignatellus his verbis aĩo erectus Guilelmū ad se clam vocat: in quo discrimine vrbs esset, aperit, gloriam nominis, patriæ libertatē, premiū Regis, simul & veniā criminū oĩum ei ꝓponit. Gulelmus paratissimū se ad oĩa offert, egregium facinus, etsi arduum quidem se aggressurū ꝓmittit. Interea cōcionis dies appropinquabat. Quo Pignatellus motus, proceres vt cautè sibi consulant, monet: futurum enim vt coniu-

rati

rati Proceres omnes sibi aduersantes cædant. Quo cognito proceres maturare facinus pergunt, atq; in ipso concilio seditiosos de medio tollere statuunt. Iamq; proximus rei patrandæ, cum hæc agerentur, aderat dies. Coniuratores ex altera parte consilia parare, vota, suffragiaq; exquirere, Pignatellum ad idem hortari, vt Reip. statū in meliorē formā cōsilio reduci pateretur, nō desinebāt. Pignatellus simulato ore ad oïa se prōptum coniuratis exhibet. Verum hinc a Squarcialupo paratis omnibus ad concilium prima luce congregandum oportunis, & inde à Guilelmo ad coniuratos ibidem cædendos: nocte sequenti Pignatellus veritus ne fortuna rei gerendæ non faueret, clam naui ascensa Panormo Messanam versus discessit. Illucescente cognito Pignatelli discessu, magnus in vrbe tumultus exoritur. Squarcialupus eum palàm criminatur, fœdifragum appellat, quod gesta in concilio decernenda approbaturum se spopondisset, nunc verò clàm discesserit: vrget tamen socios, vt nihilominus concio habeatur. Plebem igitur aduocat: quisq; ad ædem Annuntiatæ vt pergat, solicitatur. Guilelmus idem, & cæteri simulant: coniuratores hortantur, vt concilium accelerent, vrbi regendæ ne ad peiora quoq; relabatur modum imponant, animo interim ad facinus gerendum inhiātes. Igitur sub lucem diei octaui Septembris Squarcialupus, Alfonsus Rosa, Christophorus Benedictus coniurati, atq; ex plebe sexcenti propè viri ad ædem Annuntiatæ, atq; ad eam partem, vbi concio sacra haberi solet, accedunt. Guilelmus item Vintimilius, Franciscus, & Nicolaus Bononij, Pompilius Imperatorius, Alfonsus Saladinus, Imbonettus, Afflictus, & cæteri eiusdem factionis adsunt. Hi dum cæteram nobilium multitudinem, & simul plebem vesanam præstolantur: Iacobus Cribellus Caccamensis Dominicanus Diuæ Zitæ cœnobij sacerdos missam celebraturus ad aram accessit. Coniurati ad dexteram columnam proximiorem hærebant, & non procul inde Guilelmus cum confœderatis. Vix sacerdos rem diuinam inchoarat, cum Guilelmus dato signo socios ad facinus aggrediendum hortatur. Tum repente omnium primus Nicolaus Bononius ense euaginato in Christophorum Benedictum irruens ipsum occidit, quem deinde Pompilius secutus Squarcialupum aggressus, cum eum thorace amictum reperisset, pugione confodit. Petrus Afflictus ante ora cum Alfonsum genuflexum haberet, interfecit, nec minus cæteri socij nudatis gladijs contra rebelles, proditores, & latrones, pro Rege, pro patria, pro liberis, pro aris, pro focis audendum, atq; dimicandum editis vocibus ingeminabant. Ita coniuratores dignum moribus, factisq; suis exitum vitæ inuenerunt. Trucidatis in templo his tribus, qui soli ex cōiuratoribus eò tum conuenerant, è vestigio Guilelmus equum paratum ascendēs ad vicorum angustias tuendas procurrit, cæteros coniuratos, & plebem cohibiturus, vitamq; Regi, & Reginæ, Reip. verò hostibus mortem editis vocibus comprecatus, quem pedestres Pompilius, Imbonettus, Saladinus, Afflictus, & Bononij sequebantur, quibus Hercules Infuxa arcis maritimæ Præfectus cum pluribus militibus Hispanis obuiam ex arce egressus animos plurimum auxit. Vulgata Squarcialupi cæde ignara plebs animo suspensa nihil noui moliebatur, sed anxia quærebat, ac Squarcialupi necis authorem admirabatur, cum passim per totam vrbem Guilelmus eius studiosissimus obequitaret. Inter eundum Vincentium Rizam fabrum ferrarium plebeium ex coniuratis vnum obuium ad ædem Diui Petri martyris habent, quem statim occidunt, subinde aream maritimam petunt. Vbi Franciscum Barresium ex coniuratis nobilibus primarium armatura indutum fortè offendunt: in quem cum Regij irruere vellent, ob datam ei à Guilelmo fidem in arce maritima carceri traditur. Subinde Albergariam concedunt: ibiq; Petrum Spataforam ex coniuratis vnum inuadunt: sed ille equo stimulato celeri fuga salutem sibi extra vrbem quæsiuit. His gestis cæteri coniurati metu perculsi, & animo fracti simili fuga

ſibi quoq; conſulunt. Guilelmus poſt hæc & ſocij bellica inſtrumenta ex publico armamentario proferunt, eaq; in Regiam domum aſportari iubent, ibi ſeſe tuentur, eam plurimorum militũ præſidio muniunt, ac milites, cuſtodeſq; per vicos ne ſeditio aliqua oriatur, diſtribuunt, eos quoq;, quos futuræ ſeditionis ſuſpectos habebant, capiunt, & in carcerem tradunt. Sacerdos, qui rem diuinam coniuratorum nomine facturus erat, repentina illorum cæde exterritus non modo a celebrando deſtitit, ſed die octauo terrore intra viſcera coacto mortem oppetijt. Trucidatis coniuratoribus per certum nuntium Pignatello Meſſanæ agenti Guilelmus, ac cæteri ſocij proſperum rerum euentum perſcribunt. Quo Pignatellus cognito peditatus Hiſpanorum militum milia quinq; Ferdinando Larcona Duce, equitatus vero circiter mille exercitum, quos Ioannes Iuarra Potentiæ Comes ductabat, Neapoli ad ſe accerſit. Igitur in excidium ſeditioſorum ob regiæ maieſtatis contemptum acrius animaduerſus copijs munitus Meſſana mouet, Randatium oppidum pergit: vbi ſeditioſos plures morte mulctauit. Catanam poſtea profectus portam vrbis clauſam ter ictu enſis ferijt, vt vi à ſe captam oſtenderet. Vrbem ingreſſus in Franciſcum Aſmarium, Matthæum Tortoretum, Ioannem Arenam capitis pœna animaduertit: plebei verò generis viros viginti duos furca ſuſpendit: multos capite damnauit, nonnullos proſcripſit. Thermas ſubinde venit, ac demum Panormum: vbi Franciſcum Barreſium, Bartholomeũ Squarcialupum Iureconſultum, & Ioannis Lucæ germanum fratrẽ, & Iacobum Squarcialupum capite plexit, illorum ædibus ſolo æquatis, quarum quædam adhuc quoq; proſtratæ iacent, & bonis Regi addictis. Hieronymum Faſſarum, Vincentium Zazarum, Iulium Ianſiccum cum triginta ferme plebei ordinis ſeditioſis furca ſuſpendit. Peditatus, & equitatus Hiſpanorum ad Siculos coercendos, ne noua aliqua vlterius molirentur, Thermas Himerenſes vrbem plures menſes incoluit, ac poſtea Marſalam, quam prorſus eorum diutina habitatione exhauſtam cum reliquiſſent, Carolus Rex paulo poſt militiæ vacationẽ, & plures immunitates, quo celerius reſtitueretur, ei conceſsit. Tum Petrus Cardonius Goliſani, & Fridericus Patella Cameratæ Comites a Carolo Rege liberantur. Pignatellus Siciliæ Prorex conſtituitur. Pompilius, Saladinus, Bononij, Afflictus, & cęteri, qui coniuratores interfecerant, muneribus decorantur. Hoc pacto motus Siculorum, quos vidimus, poſt annos tres, & menſes ſex ſunt ſedati. Nec diu pòſt Hugo Montecatinus, claſsis Regiæ anno ſal. 1519. Præfectus deligitur, & menſe Decembri cum Didaco Dauera &. 12. Hiſpanorum milibus Marſalam venit, vbi per totos menſes ſex, amiſſa magna exercitus parte, & oppido diſiecto, redintegrato ex Italis exercitu, Gerborum inſulam æſtate magna vi aggreſſus ad deditionem Sarracenos, ac ad annuũ. 12. m. aureorũ tributũ Carolo regi perſoluendũ cõpulit, & paulopòſt Neapolitanus Præſes inſtitutus Franciſco Gallorum Rege Neapolim Duce Lutrecho anno ſalutis. 1528. obſidente dum cõtra Francicas triremes ſua claſſe fortiter dimicat, occubuit. Petrus Cardonius antea ad Papiã cõtra Franciſcum Gallorum Regem pugnans plumbea pila tormento excuſſa in oculo percuſſus occiditur. Sed Friderico Patellæ Comiti quid aduerſi acciderit, libet hic cauſis paulò altius repetitis enarrare. Sedatis in Sicilia eo pacto motibus non diu pòſt quorundam ex eo tempore exorta contra Regem coniuratio anno ſalutis. 1523. patefacta eſt: quæ his initijs cepit. Exulauerant Sicilia Ioannes Vincentius, Fridericus, & Franciſcus cognomẽto Imperatorij Panormitani germani fratres, genere clari, ſed Ioannes Vincentius, & Fridericus ob Scorcialupi ſeditionem, Franciſcus verò ob inflictum Ioanni Cangeloſo conterraneo ſuo vulnus. Cumq; a Carolo Rege nihilominus in patriam reditum impetrare potuiſſent, Romam ad Cæſarem alium germanum eorum fratrem Pompeio Columnæ Cardinali obſequentem conueniunt, rati eius tum conſilio, tum auxilio ſe finem exi-

lio imposituros. Sed cum frustra aliquandiu ob id laborassent, animo à Carolo Rege alienati Siciliam Francisco Gallorum Regi Marci Antonij Colunnæ copiarũ Francisci Regis in Italia Ducis auxilio tradere constituunt. Venerant Romã per id tempus ex Caroli curia Nicolaus Vincentius Leofantus, Siciliæ Thesaurarius,& Ioannes Sanctus Philippus Panormitanus Legatus: quos facile Ioannes Vincentius Imperatorius ad sui facinoris consilium pertraxit. Hi simul omnes Marcum Antonium, qui tum forte Romæ agebat, adeunt, ré proponunt, cunctaq; cum eo ad facinus oportuna componunt. Sed cum re nummaria ad rem transigendam & pro classe paranda simul, & copijs instruendis indigerent, Ioannes Vincentius Imperator,& Nicolaus Vincentius Leophantus in Siciliam nauigant. Quam cum Squarcialupo,& cæteris seditiosis occisis, sedatisq; motibus, quibus hi longè plurimum fidebant, pacatam inuenissent, animo deijciuntur. Interea quoq; Leone decimo Romano Pont. qui Francisci Regis studiosus erat, cuius quoq; suppetijs ad rem patrandam coniuratores nonnihil confidebant, ad Carolum Cæsarem inclinante,& Marco Antonio Roma ob id Frascatum oppidum non longè ab vrbe distans, quod suæ ditionis erat, petente, coniurati spem omnem amittunt. At cum paulopòst Iacobus Spatafora Messanensis ex Proceribus vnus Romam venisset, Cæsar,& Franciscus rem ei credunt, quem ad se facilime pellexerunt. Hoc socio rursus animis eriguntur, Marcum Antonium assiduè pulsant, Panormum, ac Messanam vrbes Siciliæ Principes illi offerunt. Marcus his auditis Francisco Regi rem scribit. Cui ille post receptum Mediolanum, quod paulo antè duce Leone ab eo ad Carolum desciuerat, classem contra Siciliam suis se auspicijs paraturum pollicetur. Interea cum Rex Carolus Ioannis Vincentij,& Friderici Imperatorij iam exilio finem imposuisset, Panormum hi duo redierunt. Cæsar igitur firmatis cum Marco Antonio rebus Panormum venit, Friderico fratri Thesaurario & Nicolao Vincentio,& Hieronymo Leophanto illius germano fratri, & Gaspano Pipi Agrigentino populari quæ cum Marco Antonio firmauerat, credit. Friderico quoq; Patellæ Camaratæ Comiti cum res Thesaurario referente non ignota esset, facile eum assensum vel ob id aiunt præbuisse, quòd cum Comitatus Motycę ius sibi ex Manfredi Claromontani filia,& Ioannis Patellæ sui attaui vxore debitũ pluries a Ferdinando Catholico Rege poposcisset, nunq̃ sibi ob Admirati Castellæ iure vxorio Motycani Comitis cum Rege affinitatem, ius sibi factum fuerit, sperabat facta defectione à Francorum Rege Comitatum sese adepturum. Per hunc modum patefactis rebus,& cunctis adstipulantibus constitutum est, vt classe Frãcica in conspectum Panormi exposita Hispanos omnes milites, qui in ea vrbe tũ erant, excitata plebe interficerent. Sed rebus paratis fortuna non arrisit. Nam paulopòst. M. Antonio è viuis sublato omnia sunt turbata. At Cæsar Imperatorius Roma reuersus,& Pyrrhucium Iuenium Catanensem nobilitate pręclarum, ingentis spiritus adolescentem qui pro Marchionatu Castri Leonis cum suo gentili litem apud Romanam curiam gerebat, offendit. Hunc igitur cum Francisco fratre,& Iacobo Spatafora, qui adhuc Romę erat, aggreditur, rem aperiunt, tandemq; eum in facinoris societatem trahunt, atq; Frãciscum ipsum Imperatoriũ, ad Regem Gallię nuntium mittunt, eiq; Panormum, Messanam,& Catanam offerunt. Igitur Franciscus Imperatorius anno sal. 1522. 6. id. Maij cum literis Volaterrani Cardinalis Regis Gallorũ studiosissimi, & Nicolai Renzi Regis eiusdem à secretis cum Ioanne Hieronymo Cardinalis ipsius familiari in Galliam proficiscitur, Siciliam Regi offert, classemq; cum Duce Italo, & pro comparandis militibus tria aureorum milia postulat. Rex maximo bello, quod pro repetendo Mediolano cum Carolo Cęsare gerebat, implicitus, rem in aliud tempus differendã respondit, eiq; ducentos aureos pro commeatu dari iussit. Dum hęc in Gallia cum Rege Franciscus agit: Pignatellus in Sicilia pro nummario regio munere

quod

quod tertio quoq; anno Insula Regi iam pridem dare consueuit, conuentum cum Proceribus Regni Panormi habiturus aulam regiæ domus parauerat. Quo motus Fridericus Patella Cameratæ Comes, vt Siculorum beneuolentiam sibi conciliaret, eorumq; animos ad se deflecteret, palam non a plebe, sed proceribus vectigal id Regi persolui debere sibi videri predicabat. Adhærebant Friderico Comiti Nicolaus Vincentius Leophantus Thesaurarius, Fridericus alter Patella Cephalæ Dominus, pluresq; alij Proceres. Quo rescito Pignatellus veritus ne infecta res demum euanesceret, soluta aula regia, conuentum a Panormo ad Messanā transtulit, vbi sperabat rem ad votū magis successuram. Publicato igitur Messanæ conuentu, eoq; Proceribus omnibus, quos Barones vocant, & vrbium, ac oppidorum Legatis conuenientibus, Fridericus quoq; ipse Comes magna stipatus caterua illuc perrexit. Vbi cum in aulam Regiam peruenisset, vnà cum Thesaurario Nicolao Vincentio Leophanto statim nihil tale metuens comprehensus, vinctusq; à Pignatello vt seditiosus nauigio impositus, ac Neapolim deportatus arcto carceri in arce noua traditus est. Capto Friderico Pignatellus in conuentu a Siculis vectigal de more impetrauit. Dum hæc in Sicilia geruntur: Romæ Franciscus Imperatorius rursus à Cæsare germano fratre, & socijs, qui iam animo Siciliam Frācisco Regi tradere cōstituerant, ad Regem mittitur, Verum ante discessum Petro Augello Siculo sibi coniunctissimo, ille item Cæsari Graphæo conterraneo meo nobili viro rem credit. Sed Graphæus, & Augellus proditionem statim spe muneris allecti Suessano Duci Caroli Cæs. apud Leonem. 10. Romanū Pontificē oratori indicant. Interea Franciscus Imperatorius cum literis coniuratorum Roma ad Gallū Regē iter ingressus, Castellū nouū. 18. p. m. ab vrbe distans oppidū anno sal. 1523. mēse Aprili venerat, vbi paulo post ab insidijs sibi a Duce Suessano paratis intercipitur. Captus authores germanos suos, sociosq;, ac ordinē statim Duci cōfitet. At Cæsar germanus eius frater q Cardinali Columnēsi adhuc Romę obsequebatur, vbi hæc resciuit, sibi consulens fugā maturè arripuit. Suessanus coniuratione accepta Franciscum cathenis vinctum Neapolim primùm, deinde ad Pignatellum in Siciliam deferendum curauit. Franciscus Roma discedens Claudium Imperatorium ex Ioanne Vincentio fratre nepotem spurium Panormum ad germanos de sua captura admonendos, & ad vrbem seditionibus commouendam destinat. Claudius rusticum mentitus Panormum secundo vento nauicula speculatoria quinq; dies anteq̄ hæc Pignatellus cognosceret, applicat, capturamq; Frācisci Imperatorij auunculis defert. Quo cognito Fridericus, & Ioannes Imperatorij, ac cæteri coniurati fugam capessunt. Pignatellus acceptis Suessani Ducis literis, & facinore cognito Nicolaum Vincentium Thesaurarium, & Franciscum ipsum Imperatorium Messanam ad se deportari iubet. Qui statim vt appulerunt, rem omnē, & coniuratos indicarunt. Pignatellus mox reliquos, qui iam fuga sibi consuluerant, intercipere annititur. Capti omnes præter Pyrrhuciū Iuenium, & Hieronymum Leophantum coniurationem omnem vi tormentorum confessi sunt. Igitur Fridericus Imperatorius, Ioannes Vincentius eius frater, Ioannes Sanctus Philippus, & Iacobus Spatafora Messanæ. 16. Cal. Iunij anno sal. 1523. parato in area maximi templi theatro, & publicata eorum coniuratione vltimo supplicio sunt addicti, & mox ad forum. D. Ioannis ducti suffocati, atq; in frusta dissecti sunt. Quo die Vincentius Benedictus ob auxilium, quod fugienti Friderico Imperatorio dederat, & Claudius Imperatorius ob delatum auunculis nūtium exilio apud Xatiuā relegatorum in Regno Valentiæ formidatam arcem sunt mulctati. Eodē quoq; Theatro Nicolaus Vincētius Thesaurarius, Fridericus Cephalæ Dominus, & Franciscus Imperatorius tametsi capitis pœna damnati, trucidati tamen non fuerūt, sed eorū mors ad Cameratæ vsq; Comitis e Neapoli aduentum delata est. Interea peste Messanæ sæuiente Pignatellus cum curia. 8. Cal. Iulij Mylas secedere cogitur.

cogitur. Vbi dum ageret, Fridericus Patella Comes, Neapoli vinctus adductus, etsi facinus primum negauerit, tormentis tamen actus desciitioni se, & tractatui consensum præbuisse, ac Franciscum Impironem Barchinonēsem Regis Quæstorem, qui ei in Portulanatus munere, quod Comes exercebat, satis fuerat infestus, Neapoli Romam proficiscentem per Petrum Spataforam, & Andream Susinum interfecisse affirmauit. Verum cum postea ad supplicium producendus sacramēto confessionis auricularis Fratri Ioanni Falco Dominicano pijssimo, ac religiosissimo viro piacula sua de more detegeret, negauit se perduellionis crimini vnq̄ consensisse, quod etsi tormētorum vi, quæ sustinere diutius non poterat, longè a vero ab se excussum diceret, vltimo tamen supplicio æquo iudicio ob patratam a se Francisci Impironis necē addictū fuisse (id Ioanne Comitis iussu Proregi, & populo palam, sed frustra enarrante) asseruit. Igitur. 6. id. Iulij eiusdem salutis anni. 1523. parato ad forum Mylarum oppidi theatro Comes morti addictus, sed in theatro postea ante maximum templum capite plexus, & perduellionis pœna damnatus in æde. D Francisci de Paula absq; capite tumulatus est. Nicolaus Vincentius Leophantus, & Franciscus Imperatorius laqueo suffocati, & in partes dissecti sunt. At Fridericus Patella Cephalæ Dominus ob inconstantiam verborum, & incertam suæ confessionis fidem morte eo die non est plexus, sed paulo pòst tamen apud Pactas vrbem. 18. Cal. Aug. eiusdem anni vltimum ipse quoq; suppliciū pertulit. Quorum omnium capita ad iustitiæ sæuerioris exemplar ad verticem Regiæ Panormitanæ domus a Pignatello laternis affixa etiam hodie cernere licet, eorum bonis omnibus Regi adiudicatis. Interea Pyrrhucius Iuenius, qui intra Francofontinæ arcis latebras Ferdinandi Montecatini vxoris germanæ suæ ope sese decem & octo menses continuerat, cognita tot Procerum cæde veritus ne & ipse in Pignatelli potestatem veniret, salutem sibi fuga extra Sicilia quærere statuit. Igitur nauem in portu Augustano paratam inscendit, verum ab insidijs paratis exceptus carceri traditur. Capti mox & exilio mulctati Ferdinandus ipse Mōtecatinus, & Ioannes Baptista Barresius Militelli Dominus Pyrrhucij auunculus vel ob id, quod ei ad fugam auxilio fuerant. Ioannes Baptista verò in arce maritima Panormi morbo præreptus interijt. Pyrrhucius omnibus tormentis actus excruciatusq; nihil eorum, quæ sibi opponebantur, confessus tandem mirante tota Sicilia, ac non modicis eum laudibus efferente, quod solus, atq; adolescens inter tot regulos perduellionis sibi obiectum crimen negauerit, liber dimissus est. Hūc igitur Siciliæ turbines, quos Caroli Regis Principatus initijs nostra vidit ætas, finem habuerunt. Sed iam ad Carolum redeo. Qui Isabellam Emanuelis Portugalliæ Regis filiam cum duxisset vxorem ex ea Ferdinandum in cunis præmortuum Philippum, & Mariā liberos suscepit. vigesimum vero attingēs annum in Romanum Imperatorē Frācisco Gallorum Rege obsistente deligitur, ac primam quidē Imperij coronam Aquisgrani suscepit: quo tempore maximi quoq; in Hispania motus emerserant. Regis nanq; absentis imperio a plebe vniuersa detrectato Proceres soli Regias tuebantur partes. Quibus sedatis, Carolus anno salutis. 1525. 5. Cal. Martias ipso suo natali die Franciscum Gallorum Regem cum nonnullis Principibus Papiam vrbem magna vi obsidentem duce Carolo Borbonio, qui a Frācisco Rege desciuerat, & Ferdinādo Auolo Piscarię Marchione vicit, cepit, ac captiuum in Hispaniam duxit. Anno vero. 1527. pridie nonas Maij vrbem Romam, ac Clementem septimum Romanum Pont. eius coronationi diutius reluctantem eodem Borbonio Duce etiā cepit. Eodem anno. 13. Cal. Iunias Dñico die Panormi domus Georgij Bracchi quę arcę monasterij Cācellarij imminet, vbi cū pſente Hectore Pignatello Prorege, Proceribusq;, ac matronis plerisq; Helisabeth Ioannis Montecatini Sicilię Iustitiarij filia cum Ioāne Vintimilio Geracij Marchione nuptię celebrabantur, aula insueto multitudinis pondere pręgrauata

grauata repente corruens mulieres,ac viros circiter ducétos oppresſit.Anno de inde. 1528. Lutrechus Franciſci Gallorum Regis Præfectus magno ex Gallis, Venetis. Pôtificijsq; exercitu comparato dura obſidione Neapolim ad menſes plurimos cinxit. Verum peſtilenti aere oppreſſus cum toto ſexaginta milium militũ exercitu ibidem perijt,vt ne nuntius quidem vllus tanto numero ſuperuixerit.Lutrechio Neapolim adhuc obſidente Petrus Landus Venetus qui poſtmodũ Reip. Dux præfuit,cum triremibus vigintiſeptem,atq; vndecim onerarijs Neapoli Auguſtam venit,oppidum occupat, rem omnem frumentariam horreis perfractis ſoluto egregia fide duorum aureum in ſalmas ſingulas frumẽti pretio, Neapolim aſportat.Carolus ſequẽti anno. 1529.a Clemẽte ſeptimo Ro.Pont.Bononiæ Imperij coronam ſuſcepit.Poſt hæc in Sicilia eodem anno ſal. 1529. die. 20. menſis Iulij,Sigiſmundus Luna Ioannis Lunę Calatabellotę Comitis primogenitus milite,ac vexillis inſtructus Saccã vrbẽ cõtẽpto Caroli imperio occupat,atq; ob priuatas inimicitias Hieronymũ Statellam Catanenſem militię Regis Pręfectũ apud Stephanum Laurum non longè ab æde. S. Cataldi diuerſantem interficit. mox ædes Iacobi Perolli Portulani veteris arcis monumẽtis impoſitas obſidione qua triduo cingit,expugnat,ac demũ diripit & incendit,Iacobo ad domũ mulierculæ cuiuſdã non longe a porta. S.Eraſmi fugam fruſtra meditante.Nanq; ab hoſte repertus,& captus,miſerè trucidatus eſt.Qua deſcitiõe Carolus,i Sigiſmũdũ Romã fugiẽtẽ inuehit,ac eũ ꝑpetuo exilio mulctat.Petrũ filiũ poſt Ioannis mortẽ intercedẽte Clemẽte ſeptimo Ro.Pont.Comitẽ,patre priuato,declarat: cæteros vero cõiuratos,vel capitis pœna vel exilio plectit. Anno poſtea.1532. Carolus Solymanũ Turcarũ Regẽ Viennã Auſtriæ vrbẽ quadringẽtis & eo amplius armatorũ milibus durè ſecũdò obſidẽtẽ exquiſitiſsimis Germanorũ copijs centũ ferme miliũ virorũ numero occurrens cæſis Turcarum quinquaginta milibus valde repreſsit. Qua adhuc obſidione perſeuerante, Andreas Aurea claſsis Caroli Præfectus Coronen Peloponneſi vrbem natura munitam a Turcis diu occupatam ex improuiſo adortam paruo negotio cepit: quam tamen non diu pòſt pro alterius in Pannonia oppidi commutatione (quanq. Solymanus in fide non perſtiterit) Turcis Carolus ipſe reliquit. Solymanus ſub ea tempora claſſem ingentem, cui Ariadenus Barbaruſſa præerat, contra Tunetum miſit. Ariadenus Bizantio ſoluens Meſſanæ fretum ingreditur,Calabriæ,ac Neapolitanam oram legens littoralia quædam oppida. S.Nucitum, Citrarium, Capream, Prochytam,Sperlongam, & Fundos vrbem populatur. Pontiam poſtea traijcit, atq; inde celeri curſu Biſertam,& Vticam,& caput Carthaginis, & Gulettam, ac Tunetum ipſum paruo labore dedentibus ſe Tunetenſibus, ac fugato Mulei Aſſen eorum Rege capit,& Solymani Regis nomine communit, quod eam vrbẽ Siciliæ, atq; Italiæ occupandæ ſatis accommodatã putaret. Quo cognito Carolus vt tanti incendij initia extingueret,anno ſal.1535. trecentarum & ſexaginta ferme triremium, ac onerariarum claſſe Tunetum magna vi aggreſſus Gulettam prius arcem maritimã, mox vrbẽ ipſam Barbaruſſa fugato mẽſe Iulio recepit, eamq; Mulei Aſſen, Sarraceno Regi compoſitis interſe legibus reſtituit, Guletta arce à fundamentis inſtaurata,ac munitiſsima in præſidium Chriſtianorum reddita ſola retenta. Fugatus terreſtri itinere Ariadenus nihiloſecius,ac ſi victor inde diſcederet, inuictũ animum gerens conſcenſa duodecim triremium claſſe,quam ad Hipponam ſubduxerat, cum reliquijs ſuis exercitus habitum, atq; inſignia Chriſtianorum mentitus Minoricam alteram Balearium inſulam adnauigat, atq; ab omnibus incredibili ſtudio errore ſimulatorum inſignium, fraudeq; Punica deceptis exceptus eſt, a quo vrbs tota populata, & ciues in captiuitatem abducti ſunt. Carolus deinde per duces ſuos Vticam, Hipponam, Sfacem,& alia littoralia Sarracenorum oppida Tuneto vicina,præter Aphricam vrbem expugnauit. Per hæc

ferme

ferme tempora Aetna mōs per duos annos igneos globos emisit, & varij sonitus per totam Siciliam exauditi, de quibus exacte superiori decade commemorauimus. Corleonis, ac Caltagironis quoq; oppidorum dehiscente terra pars magna corruit. Capto Tuneto Carolus in Siciliam nauigans Drepanum venit. Vbi quatriduo moratus terrestri itinere Montemregalem petijt, ibiq, cum octo circiter dies quieuisset, Idibus Septembris Panormum hora ferè.24. ingressus templum maximum inuisit, terq; ibi priuatas vrbis, ac Siciliæ totius leges iureiurando se seruaturum sanctissime de more pollicitus est. Vnde statim egressus per celeberrimam vrbis viam ad ædes Guilelmi Aiutamechristi hospitio suo paratas regio more accessit. Panormi triginta ferme dies cum fuisset conuentu cum Proceribus habito, ac nummario munere ab eis persoluto, pridie id. Octobris Thermas primo, ac deinde Politium, Nicosiam, Troynam, mox Randatium, Tauromeniū, atq; inde ad Diui Placiti cœnobium venit. Vbi duos dies cū quieuisset, Messanam tandem ingressus Regio a Messanensibus honore, magnisq. muneribus est exceptus. Paucis ibi diebus emensis, ac Ferdinando Gonzaga Siciliæ Prorege constituto, Neapolim terrestri itinere pergit, ac triumphantis more in vrbē introductus est. Romam inde accessit. Vbi plures dies cum egisset, contra Massiliam Gallorū præsidium mouens amissa magna corrupti aeris morbo exercitus sui parte Genuam se recepit. Post hæc anno sal. 1538. Carolus iunctis cum Venetis viribus, instructisq; cētum, & quadraginta triremibus, onerarijsq; octoginta, ac pluribus alijs nauigijs contra Solymani classem, numero quidem inferiorem, cui Barbarussa præerat, Andrea Aurea præfecto soluit: atq; apud Actium Epiri promontorium collatis vtrinq; signis infeliciter a nostris pugnatum est. Nā fusa fugataq; Caroli, ac Venetorum classe, sex triremes, totidemq; onerarię milite cōpletę immisso igne ab hoste sunt combustæ, reliquæ verò Corcyram trepide appulsæ. Inde vero Caroli classis, Castellum nouum Solymani Græcum oppidum adorta per deditionem accepit, tribus veteranorum militum Hispanorum milibus præsidio ibi relictis. Sed eam paulo post mense Augusto Solymanus Duce Barbarussa terra, mariq; obsessam, cæsis ad vnum præsidiarijs militibus vi recepit. Anno deinde sal. 1541. mense Octobri Carolus Cæsar cum classe triremium, onerariarumq; ducentarum ingenti & vigintiduobus peditum milibus absq; equitatu Genua, soluens Cyrtham Numidiæ vrbem Alzer vulgò hodie dictam, a Turcis, Barbarussaq; Ariadeno ad ignominiam Hispanorum Regum in faucibus occupatam detētamq;, atq; Hispanicæ oræ infensissimā nauigat. Ad eius oram appulsus, ac in altissimis, asperrimisq; montibus vrbiq; imminentibus collocata prima Hispanorum acie, ne Turcæ inde nostros lædere possent, secunda verò in collibus, qui mōtibus subsunt, tertia acies iuxta littus est constituta, atq. exercitu quidem in hūc modum disposito, vrbem Cæsar circumuallatam obsidere pergit. Nāq; ea ab vno, latere mari conclusa in alijs duobus exercitu circumfuso nullam fere in externis copijs spem habebat. Compulsis igitur in vrbem hostibus, & rebus omnibus prudentissime à Carolo Cæsare comparatis, inclinata die, vigilijsq; dispositis dum lætitiæ omni sese exercitus daret, anteq̄ è nauibus omnis miles esset emissus, vel cōmeatus, ac tormenta ænea in terram exposita, repentina quædam, ac plane deploranda calamitas, quæ vitari omnino non potuit, classem nostram inuasit. Imbriū enim vis vehementissima prima vigilia cohorta nullā noctis horā intermisit, quā etiam par ventorum vis est consecuta. Cūq; militibus nec amictus esset vllus, quo pluuiæ a se iniuriam propulsarent, nec tentoria, ad quæ profugere possent, factū est, vt imbre perpetuo madefactis, assiduoq; vento concussis vires prorsus, atq; animi deficerent. Eodem quoq; tempore supra quam cuiq̄ credibile est, intumuit mare, atq; efferbuit: vt multæ naues, quæ sæuitiam ferre nō poterant, fractis funibus ancorarijs ad littus allidérentur, aliæ verò fluctibus degrauatæ naufragiū

ingens

ingens non sine hominum cibariorumq; iactura fecerint. Illucescente verò venti, atq; imbres in tantam sæuitiã creuerunt, vt vix quisq̃ pedibus consistere posset. Turcæ, atq; Numidæ occasionem pugnandi neutiq̃ prætermittunt, sed in acies omnes confertim magno agmine irruunt. Igitur venti, hostes, pluuia, & mare nostros durissime exagitabant: terra siquidem infeliciter ab eis pugnatum est, mari verò naues omnes longæ vehementer afflictatæ. Nam vis ventorum ita mare cõmouerat, vt cum naues incuteret, neq; ancoræ, neq; funes obstarent, quominus ad terram magno impetu eijcerentur. quòd si quæ funium multitudine retinerẽtur, tanta vi concutiebantur, vt aquis demum cõpletæ obruerentur, ex quibus triremes quatuordecim lõgo maris cõflictu diuulsæ in terrã eiectæ sunt. Porrò Turcæ ad littus magno numero conuenerunt, vt quos fortuna in terram exportaret, eos ibidem opprimerent: adeo vt ad littus ne eijci, an submergi præstaret, incertũ fuerit. Itaq; naufragium factum est insignius. Nam ex hac tempestate centum triginta naues desideratæ sunt, & cum nauibus magna frumenti, farinæ, panis, leguminum, vini, olei, carnium sale conditarum, ac totius rei penuariæ copia, tormentorumq;, quæ vel ad nauale præsidium, vel ad vrbis oppugnationem cõportabatur, amissa est. Milites triduo inedia, atq; imbribns madefacti, exhausti viribus, exanimatiq; passim corruebãt, q̃q̃ terra adeo cœnosa erat, vt neq; ĩ ea recumbi, neq; commodè quoq; incedi posset, quo tempore ob commeatus defectum, qui tempestatis causa e nauibus exportari nequibat, equis, quos iam antè in littus exposuerant, interfectis milites sunt refecti. At cum Turcæ agmen tormentis ex vrbe infestarent, eorum aliquot, quibus cum Cæsar verba faciebat, quosq; adhortabatur, sustulerunt. Interim Cęsar neq; vllum timoris signum edidit, neq; orationem suam intermisit, aut vultum mutauit, sed ea animi fortitudine, ac pręsentia, qua in maxima tranquillitate vsus fuerat, quo cęteris metum adimeret, omnem fortunę iniuriam tolerauit. Atq; ita Deus Sarracenis tum fauere est visus, vt propter inges pluuias, vimq; tempestatis, ac procellarum ingentem nostrorũ naues annona onustæ, & maxima hominũ multitudo tẽpestate interierint. Reliqui autem iumentis, equisq;, ac cæteris animalibus, quę noua, fœdaq; in eorũ vsum necessitas vertit absumptis, virgulta postremò, ac stirpes, & inter natas saxis herbas vellentes, miseriarum, & patientię ostenderunt documenta. Carolus Cęsar vnus omnium aduersus omnem sęuientis fortunę vim animo inuictus sibi, atq; alijs eo die summus fuit Imperator: qui desperatis, ac perditis prope rebus opem non paruam attulit, eaq; demum causa vrbem eo tempore aggredi non est ausus, sed in sequentem ęstatem oppugnationem differens, qui ex naufragio superfuerunt, alijs aliò concedentibus, in Hispaniam ipse contendit. Sed anteq̃ solueret, dum Bugię animi angore premeretur, trium dierum supplicatione decreta, expiatisq; confessione peccatis, panem sacrum religiosissimè edidit: quem omnes aulici imitati iram Dei deprecati sunt. Hoc naufragio periere milites ad decẽ milia, classis tota ferme disiecta, pręter paucas onerarias, & triremes circiter quadraginta. Carolus sequenti anno in Germaniam ꝓfectus Durim in Sicambris vrbem magna vi cepit, ac deinde contra Lutheranos cum Paulo tertio Ro. Pont. Tridenti synodum indixit. Nec diu pòst Germanos Principes, ac populos, qui a se desciuerant, sæuiente hyeme magnis instructus copijs, Henrico Saxonię, & Mauritio Ducibus, atq; Lantgrauio Hessię illorũ capitibus captis, Germaniamq; ipsam totam perdomuit, quod nulli antea Principi, aut Imperatori contigisse hominũ memoriæ proditum est. Eodem ferme tempore anno salutis. 1542. quarto idus Decembris, hora. 23. terræmotus ingens totam Siciliam, sed eam pręcipuè partem, quam Neeti regionem vocant, concussit. Syracusę nanq; vrbs tota propemodum quassata est. Episcopale palatium concussum. Campanarię turris, quę super maximum templum erecta est, pars ea, quę

Leontino aduentantibus prima sese offerebat, quæq; reliqua etiam & tota ipsa vrbe celsior erat, ad verticem vsq; est diruta, quæ ab incolis paulo pòst instaurata est, vt eius inscriptio indicat. Domus item plurimę in tota vrbe, & in ea pręsertim regione, quæ a turri Maniacis nomen habet, & in Melphitanorum vico sunt proscissæ. Arcis Maryhetti, quæ ad isthmum sita est, parietes propè omnes sunt disiecti. Arx etiam Casanoua dicta tota quassata. Arethusa fons, & vrbis putei aquas plus solito salsas diebus aliquot emiserunt. Sortini oppidi arx ex improuiso corruens Beatricem oppidi Dominam, & Guidonem filiorum eius natu maximum cum pluribus alijs miserè oppresit: nec nisi post aliquot dies eorum cadauera sub lapidum congerie excauata reperta sunt. Marius Aiutus Sortinēsis sub tanta ruinæ mole trabium quorundam veluti crate obtectus, toto corpore fracto solus inter tot cadauera viuus post triduum est repertus. Menei oppidi arx simul, & ædes complures discissæ sunt. Bizinis etiam oppidi arx tota, & Licodię arcis pars editior corruit. Milillis oppidulum omne prope funditus deletum: nec minus Ochula aliud oppidulum. Leontinum vrbs maxima sui parte prostratum. Tota nanq; ea regio, quam Castellum nouum appellant, arce, ac cęteris ædibus priuatis disiectis solo ęquata est. Altera quoq; regio Tyronis nomen habens cum suprema Triquetrę arcis parte euersa, cęterę pręterea vrbis partes, celsiores pręsertim ruinam maximam passę sunt. itemq; Catana, Augusta, Neetum, Caltagironum, Militellum, atq; alia his vicina ad triginta oppida scissis muris, acclinatisq; parietibus sunt labefactata. Panormus, ac Drepanum, & plura alia in regione Mazarę oppida nonnihil sunt conuulsa. Post hęc anno salutis. 1544. Franciscus Gallorum Rex cum eo tempore & in Hispanię, & Flandrię finibus, atq; Insubria bello Carolum premeret, conspiceretq; se Carolo classe multo inferiorem, a Rege Turcarum auxilia petens fœdus cum eo contra Carolum inijt, impieq; Turcas ad communem Christiani nominis perniciem euocauit, seq; hostem non iam obscurè, sed apertè Christianę religionis pronuntiat. Igitur Solymānus Turcarū Rex centum quinquaginta triremium classem Francisco Bizantio auxiliarem mittit, cui Ariadenus Barbarossa pręerat. Is fretum Messanę ingressus, Rhegium vrbem ab oppidanis metu perculsis desertam incendit, diuorum imaginibus fœdò prophanatis, mortuorū cadaueribus è sepulchris ad aurum perquirendum extractis, arceq; obsessis per deditionem libertate donatis accepta. Subinde Massiliā versus nauigans per annum in Tolonis portu cōsistit; deinde Niceam oppidum à Massiliensibus olim in littore cōditum, pręter arcem expugnat, diripit, atq; incendit. Sub idem tempus, quo Ariadenus legendo Italię oram Francorum Regi pręsidio erat, Mulei Assen Rex Tunetanus, quem supra Regno a Carolo restitutum memorauimus, in Siciliam traiecit eo animo, vt Carolum ab Hispania Genuam aduenientem conueniret. Panormi Regio honore ad ędes Aiutamechristi ciuium munificētia exceptus Neapolim inde nauigat, ibidemq; a Carolo Cęsare subsistere iussus est. Vbi dum moraretur, per certum nuntium ex Africa veniētem didicit Ameth filium simulata patris morte, quam Christianorum lauacrum pręcessisset, regnum Tunetanū inuasisse, arcemq; occupasse. Quibus cognitis extemplo in Africam Hispanis militibus, Neapolitanisq; exulibus pecunia conductis instructus traijcit, atq; explicatis vexillis Tunetum iter intendit. Vbi infeliciter pugnans, in facie ictus, captusq; ab Ameth filio lumine priuatus est. Atq; inde diffugiens Gulettā primum, ac mox Panormum iussu Caroli suo sumptu alendus traiecit. Romam postea profectus est, vnde rursus Panormū venit, a quo plura de eius progenie didicimus, quę ab annalibus Maomethanis à vero longissime dissita postea comperimus, in primisq; illud, quòd eius stirps per nongentos circiter annos Tuneti non intercissè regnauerit, dum per annales Sarracenorum Tunetum Regni titulum quingentesimo fermè ab hinc anno, & rerum incrementa suscepisse liquidò constet. In

Africam postmodum Affen rediēs fatō functus est. sed ad Barbarussam redeo. qui e Tolone Constantinopolim regressurus Neapolitanam oram, atq; Isclam populatur. Subinde Lyparam insulam ad expugnandam Calen. Iun. nauigat. Lyparēses cognito Turcicæ classis appulsu vrbis mœnia curare, custodes apponere, tormenta ænea, ac sulphureum puluerem, & cætera omnia, quæ ad obsidionem tolerandam necessaria sunt, parare pergunt, freti præsertim vrbis situ. Lipara etenim vrbs in parte insulæ, quæ orientē respicit, summo in colle vndiq; prærupto octingentos ferme passus in ambitu habente, cuius radices maris fluctibus alluuntur, sita est. Collis vnicum habet accessum, quem pauci custodire possunt. Quod si mœnia in vniuersum solo æquarentur, nihilominus naturæ munimentis esset circumseptus. Ad radices collis, quā occidentem spectat, suburbium in planicie frequēs, ac celebre habet. Lyparenses igitur suburbium deserunt, & in vrbem omnes sese recipiunt. Atq; in oppido quidem hæc gerebantur. Interea Barbarussa portum ingreditur, oppidum obsidet. Lyparenses per nuntium vt de deditione cum eis agat, appellat. Quibus rem detrectantibus machinas, tormenta ænea, cæteraq; ad vrbis excidium oportuna, ac positis tentorijs militem omnem in terrā exponit. Locum castris aggeribus excitatis ad oppugnandam vrbem iuxta templum. D. Bartolomeo sacrum nactus est aptissimum. Deinde paratis rebus quid quisq; curet, singulis imperat, ac demum dato signo missilibus, ac bombardis vrbem summo labore triduum lacessendo oppugnat. Oppidani mœnia haud impigrè tutantur: sed vi maxima obsistunt. Interea dum Lypara obsidetur triginta Turcarum triremes Pactas in Sicilia vrbem aquatum veniunt, & populatam prius vrbē totam incendunt. Lyparenses interim aio deietti pro deditione quatuor legatos ad Barbarussam mittunt. Sed cum ille centum aureorum milia posceret, recusantibus ciuibus, Barbarussa machinamētis omnibus admotis cum genus oppugnationis nullum prætermitteret, vrbem maxima vi infestabat: neq; enim decorum sibi, aut honorificū inde discedere fore arbitrabatur, nisi vrbem expugnaret, quæ sibi semel obstitisset. Lyparēses quoq; audacter suis hostibus obsistebant, vniuersi cum liberis, & coniugibus vrbem e mœnibus, & propugnaculis defendebant, nec erat tam inutilis ætas, quæ pugnare pro patria recusaret. Grauis igitur oppugnatio: grauissima, ac pertinacissima propugnatio. Obsessi vnica spe freti nimirum vrbis situ animo erigebantur: quo ad multos dies se remorari posse hostium impetum confidebant. Quam ob rem Barbarussa indignissimè ferens paruum oppidum spe subsidij vndiq; destitutum classi Othomānicæ, cuius ipse Præfectus esset, obstare, gloriamq; ab eo inuicti nominis quærere, oppidum maiori nisu cum Turcis premūt, vrgēt, comminus, eminusq; exterrent, spatium respirandi, animosq; planè colligendi quanq̃ labore fessi adimunt: muros hinc tormentis quassare, deijcere, sternere: illinc præsenti audacia, scalis, ascensu, immemores vulnerum, obliti periculorum, mortis contemptores omnino euaderē contendunt. Vix decimus obsidionis dies pertinaciæ finem dedit: quem certè nō dedisset, si Petrus Toletanus Neapolitanus Prorex, cuius regimini Lypara suberat, optimo milite, & armis vrbem præmunisset. Neq; dubium erat, quin sequenti die pari conatu oppugnatio repeteretur, cui cum se oppidani impares sentirent expugnato demum oppido a nullo temperatū iri cæsis puberibus, impuberibus, viris, fœminisq; iudicabant. Inter hæc muri pars bombardis hostium euertitur, collis pars altera subruitur, & ciues vulnerati sunt plurimi. Erat in vrbe Iacobus Camagna vir nautica arte & authoritate præcipuus. Is cum funestū patriæ statū, atq; in summo discrimine res versari cerneret, neq; ciues suppetias sperare, neq; nuntiū literasq; mittere, neq; recipere posse, circumsidentibus terra mariq;, ac oīa custodientibus & explorantibus turcis, fessosq; iā suos audentiores vero hostes conspiceret, Barbarussæq; amicus vel ob id esset, quod, vt tutò cum sua

rate nauigare posset, à Rege Turcarũ literas, quibus tutus à pyratis Turcis redde batur, impetrauerat, concionem de vrbe dedenda ad populũ habuit. Lyparensęs in partes rapiebantur varias. Erant enim non pauci ex inquieta, ferociq; iuuẽtute, qui nullo pacto adduci ad deditionẽ poterãt, sed mori satius, q̃ in manus Turcarũ venire iudicabant. Demũ suadente metu ad deditionẽ inclinãtur. Camagna igitur secreto cum Barbarussa colloquitur, deditionisq; formulã facit. cũq; ex pacto sexaginta ciuibus cũ omni supellectili abire permissum esset, vndecimo obsidionis die vrbẽ Barbarussæ tradidit. Nec defuere, qui Camagnæ patriæ proditionẽ impigerent: cuius hæc ꝓdebantur indicia. vetusta eius cũ Barbarussa necessitudo, seorsum sæpe repetita cũ hoste collocutio, & sui suorumq; liberatio. Porrò Barbarussa Dei, hominumq; iuxtà contẽptor vrbem ad diripiendũ militibus cõcessit. Turcæ igitur ingressi vrbem, Lyparensium bona diripiunt, oĩa ꝓfanant. in templo maximo Diuorũ imagines abradunt, Iesu Christi crucifixi humani generis Seruatoris statuã luto, cœnoq; conspersam proijciunt, ciues oẽs iniuria, contumelijsq; affectos ad naues seruos deducunt. Virorũ itaq;, ac mulierum circiter octo miliũ præda Bizantium transuecta vrbem Lyparam pluribus diebus incendunt, incensamq; deserunt. Sed Carolus Cæsar eò Hispanorũ missa colonia oppidum suburbio solo penitus adæquato instaurans rursus cultum, munitumq; reddidit. Barbarussa victor Lypara discedens, animoq; erectus fretũ ingressus ad Catunæ littora milites exponit, qui mediterranea ad. p. m. quindecim ingressi multa Calabrorũ milia capiunt. Qui ad naues reuersi Rhegiumq; regressi quod supererat, igne absumunt, ac Cõstantinopolim redeũt. Anno deinde. 1549. Drahuttus Sarracenus Pyrata multis ĩ nostros maleficijs clarus cũ Aphricã vrbẽ Mahdiã a Sarracenis vocatã sibi auspicijs Solymanni Regis occupasset, vt inde Siciliã excursionibus vexare posset: Carolus Cæsar anno postea. 1550. Duce Ioanne Vega Hispano Siciliæ Prorege, & Andrea Aurea Genuensi classis Præfecto eam fugato Archipyrata magna vi expugnatã suo adiecit imperio. Quã deinde ãno. 1554. Iulio mense ob frequentes Hispanorũ militum, qui contra Sarracenos ibi in præsidijs erant seditiones, & incertã gentis fidẽ veritus ne illorũ inconstantia rursum in Turcarũ potestatem oppidũ relaberetur, funditus deleuit. Solymãnus, qui per ea tẽpora quinq; annorũ inducias cum Carolo Cæsare pepigerat, Mahdia amissa occasione hinc fœderis rumpendi cõtra Carolũ sumpta classem centũ quinquaginta ferme triremium anno sal. 1551. parat, militeq; delecto instruit, eiq; Senen Bassa Duce p̃fecto in Siciliã mittit. Classis fretũ Messanę ingressa ad fossam. S. Ioãnis, quæ quidem. p. m. 8. a Rhegio distat. constitit, ac per internuntium a Ioanne Vega Messanæ tũ agente Mahdiã induciarũ tẽpore captã sibi restitui postulauit. Cui cũ Ioannes eã vrbẽ in pacto Caroli fœdere haud contineri, vt pote non à Solymãno, sed à Drahuto Pyrata oĩa deuastante occupatã respondisset, Senen prætextu rupti fœderis Catanã vrbem oppugnaturus indignabũdus a littore soluit. At ventorũ impulsu Catanã præternauigans Augustã oppidũ viris desertũ incẽdit, arcemq; infirmo præsidio nostrorũ incuria munitã capit, ac diripit. Melitam postea nauigans nouã Ioannitarũ vrbẽ, & arcem octo diebus frustra obsidet: mox aruis oĩbus, vinetis, oliuetis, ac pagis veteris vrbis incẽdio fœdatis, Gaulon, quã Gozũ vulgo appellãt, vicinã insulã adoritur, eamq; triduum acerrimè oppugnat, arceq; tormẽtorũ vi disiecta per deditionẽ accipit. Indeq; quatuor ferme hoĩum miliũ promiscui sexus præda abducta, cõbustoq; oppido discedẽs, Tripolim, quã etiã Ioannitæ tenebãt, nonis Augusti petit, excitatoq; ab occidenti aggere arcem tormẽtis oppugnare cepit. Sed cũ ea parte munitissima esset, irritos Turcarũ oẽs conatus reddebat. Erat in arce ianitor quidã Frãcus genere, qui duobus antè annis cũ Amuraga Sarraceo Taiuræ dño clã fœdus pepigerat. Is arce noctu egressus Turcas, vt eã ab oriẽte, quã ĩmunita erat, oppugnẽt, admonet. Turcæ eã aggressi

magna vi tormẽtis cõcutiunt. Gaspar Iãbalis, genere & ipse Francus, arcis Præfectus auaritia, atq; perfidia extrema insignis, oratorum Henrici Frãcorum Regis suasu, qui cũ Turcis erant, ducentis secum libertate donatis. 18. Cal. Septemb. arcẽ Turcis militibus ꝓdidit. Ita pudẽda deditione tradita Tripoli, quadringẽtisq; trucidatis Hispanis, Ioãnitę, & qui arci pręerãt, triremi Turcica Melitã sunt dimissi. Vbi statim Gaspar ipse a Magno Ioãnitarũ Magistro ob sacrilegũ facinus, & ꝓditionẽ in tetrũ carcerẽ est coniectus. Anno deinde sal. 1552. mẽse Iulio Solymannus classem cẽtũ viginti triremiũ, cui Rustanus Bassa præerat, Hẽrico Frãcorũ Regi ad Neapolim sibi si quo modo posset, subigendã auxiliarẽ misit. Fretũ igit ingressa turrim Phareã, & ędẽ. D. Marię a Grutta incẽdit: cęterã populaturus orã, ni Antonius Amodeus Panormitanus Baro Vallis longæ cũ equitatu eidẽ occurrẽs obstitisset. Orã deinde Calabriæ, Rhegiũ, Scaliã, Polycastrũ, Pissotũ, Prochitã insulã, Molã, Traiectũ, & pleraq; alia oppida populata, incẽdio quoq; absumpsit. Tũ deinde ad Pontiã insulã Turcæ milites cõstiterũt, præstolãtes quorsum Ferdinandi Sãseuerini Salernitani Principis, qui à Carolo Cæsare iã desciuerat, & Neapolim ad certã diẽ Frãcorũ Regi tradere cũ cõiuratis constituerat, cõsilia euaderẽt. Interea Andrea Aurea Caroli Cæsaris Præfectus quadraginta cũ triremibus, & quatuor Teutonicorum milibus Genua soluẽs hisce motibus occursurus Neapolim nauigat. Cumq; ad Pontiã insulam appropinquaret, cognita, ac temere spreta Turcarũ classe, inter cẽtũ & viginti hostiũ triremes extrema senectute cũ quadraginta triremibus nauigare ausus, septẽ triremes Teutonicis militibus completas amisit, cæteris in fugã versis, quarũ duæ salutẽ quærentes Panormũ septimo die Augusti applicuerunt. Interea Neapolitana cõiuratione per Cæsarẽ Morminum qui coniuratorũ vnus ferebatur, Carolo Cæsari detecta, Turcica classis domũ est reuersa. Quo cognito Salernitanus Princeps triginta cũ triremibus Francis Constantinopolim ad solicitãdũ classis eius in Italiã reditũ nauigat. Vbi toto ferme anno consumpto tãdẽ anno sal. 1553. cũ classe Turcica octuaginta ferme triremiũ numero, quibus Drahuttus præerat, reuersus in Siciliam venit: atq; ex improuiso Alicatã vrbẽ cũ Turcis aggressus expugnauit, diripuit, & tẽplis oibus, ac ædibus fœdẽ cõbustis celerrimo cursu Saccã populaturus perrexit. Ad cuius littus quinq; ferme horas moratus arte, & stratagemate Antonij Amodei Vallis lõgę Baronis, cuius supra meminimus, Militiæ Præfecti fœde inde discedere compulsus est. Nã etsi vrbs immunita esset, ac viris deserta, Amodeus tamen patefactis vrbis portis & Caroli Cæsaris per murorũ pinnacula pluribus erectis insignibus, ac tympanis per vicos sonãtibus, vt omni metu solutus videretur, & cũ paucis, quos secũ habebat, equitibus extra mœnia egressus per cõdensas oliuarũ arbores hostibus se ea parte ostẽtabat, quo militiæ equitatũ, peditatũq; ingẽtẽ ibi adesse hostibus ꝑsuaderet. Quo ostẽto territi Turcæ intentata, intactaq; vrbe discesserũt, atq, ad Bilicim. fl. aquatũ venerũt. Mox recto cursu Pantallariã insulã ꝓfecti oppidũ. & arcẽ ceperũt, atq; rerũ oium, milleq; hoium præda capta Allerdã Italię insulã inde nauigãt. Vbi captis mille ferè hominibus vicatim habitãtibus Portũ ferratũ frustra plures dies obsidẽt, & oppugnãt. Corsicã insulã, quæ Genuensiũ erat ditionis, nil tale metuentẽ subinde aggressi, eã capto per deditionẽ Bonifacio oppido in pręcisa admodũ rupe sito natura munitissimo, & totius gentis capite, Frãcorũ Regi subiiciunt. Capta Corsica classis Turcica mẽse Octob. per fretũ Messanæ Constantinopolim, vnde venerat, redijt. Post hæc Carolus Cæsar tot rebus egregie gestis, ac victorijs ingẽtibus, quæ rarò aut nulli Rom. Prin. antea obtigerunt, ꝓperuò factus insignis, annũ agẽs. 56. attra bili oppressus, morboq; prægrauãte cũ minus ad Imperãdũ esset idoneus, anno sal. 1556. mẽse Ianuario. Regnis oibus se abdicat, eaq; Philippo filio Anglorũ Regi. 30. tum annos nato, viro & pace & bello illustri renuntiat, atq; in Hispaniã reuersus, inter religiosos viros cœlibem vitam ducit.

FINIS.

ERRORES OPERIS NON OMNES, SED QVI LECTOREM REMORARI POTERANT: reliquos facilè accuratus lector per se corrigere poterit, & recognitiones aliquot quæ post operis impreßionē occurrerūt.

Pagina.19.linea.16.post appellant.lege sic.folium nasci in Sicilia,& carduum esse,libro.2.censet Athenæus.Et linea 41.cruca,lege eruca.

Pagina.24.linea.45.xiobilo lege gibilo.

Pagina.25.linea.3.Guilelmus.lege Antonius.

Pagina.28.linea.12.vunum.lege vnum.

Pagina.29.post lineam.26.deest Insula Acis.

Pagina.37.linea.8.lege sic.Mons mellis oppidum quod Manfreda olim à Manfredo claromontano conditore est appellatum vt eius diplomate ac Regio constat.

Pagina.43.linea.4.quidam.lege quidem.& li.14.post Pe.lege post Pelorum.& li.23.torto.le. torta.et li.30.suposito.lege.supposito.& li.33.quo est postea.lege.quo postea.et li.36.adhoc.lege adhuc.& li.37.Charibidi.lege Charibdi.

Et linea.41.1435.lege. ANNO MVNDI. 3435.& li.43.Zaucle.le.Zancle.

Pagina.47.linea.21.Rustinum.lege Ruffinū.& li.25. Cephalenica. le. Thessalonica.& li.34. albam.lege auream.

Et li.36.post merito donata est.adde. quæq; ego quidē tū cum hæc ipsa ederem, sæpius rogādo mihi vt liceret ad vrbis Messanæ gloriam his meis scriptis inserere,idq; etiam Messanenses promisissent,nescio hercle quam ob causam,nihil omnino perfecerim.

Pagina.48.linea.25.condita est ab ipso vertice.lege condita est. Ab ipso vertice.&c & li.27. extribuendum.lege.exhibendum.

Pag.49.linea.8.Trayna.lege.Troyna.& li.15.Trayna.lege Troyna.

Pagina.53.linea.26.& influit.lege.& mare influit.

Pagina.55.linea.39.post Appiano.adde hæc verba.Paruula quædam insula sequitur ambitus. p.circiter.200.fundæ iactu à Sicilia recedens ab Aci hodie nuncupata.& li.46.dele.vide ne sit engium.

Pagina.56.linea vltima delenda sunt hæc.Rogerij Siciliæ Comitis ex Goffredo filio nepote erectum.& lege sic. Henrici Lombardi Comitis, & Marchionis filio pro anima Rogerij Siciliæ Comitis aui sui,& Rogerij Regis eius filij,& vita Gulelmi Regis anno salutis. 1156. mense Aprili erectum,& coniunctum templo.D.Leonis,quod Henricus ipse Comes extruxerat,& deinde sequere.Huc nos.&c.

Pag.61.li.16.post in nemore sitū.adde hæc verba.ab Hērico Lōbardo Adelasiæ Reginæ germāo Comite,atq; Marchione pro aīa Rogerij Comitis,eiusdemq; Adelasiæ vxoris eius erectū, fratriq; Ioanni Amalphitano Monacho,ac reliquis ibi monachis futuris cœnobio datum.

Pagina.67.linea.3.152.lege.252.

Pagina.71.li.32.auctusq;.lege auctumq;.& li.40.Siciliæ Rege.adde conditum.

Pagina.79.li 5.lita.lege.zita.

Pagina.80.linea.14..Aetolij.lege.Aetoli.& li.19.Aetolijs.lege Aetolis.

Pagina.125.linea.1.fluuium.lege.fluuij.& li.3.Leon.lege Leoni.

Pagina.143.linea vltima.carrosæ.lege corrosæ.

Pagina.169.li.21.letitia.lege letitiam.& li.27.ab.lege ob.

Pagina.170.li.36.punici. lege Gothici.

Pagina.172.li.27.ujo.lege suo.

Pagina.176.linea.1.Messanensis.lege Panormitani.

Pag.206.li.29.spicati.lege auspicati.

Pagina.225.li.35.post notißimum est, adde.Insignis reddita est hæc ipsa vrbs ortu philonidis medici præstantißimi.cuius in c.de veratro albo Dioscorides meminit.et li.eadē. Nobilitata. deest.etiā.& li.36.post arx adhuc extra adde. Incremēta verò hæc vrbs nō minima suscepit ætate Martini Siciliæ Regis ex vberti squaloris Asari,& Fundirò Comitis,Gattaq;, & Rusumāni Barōis defectione.cuius ædes eo loci fuerūt,quē hodie Frāciscani cœnobitæ incolūt.eo nanq; cæso,prostratisq; eius oppidis eorum incolæ in eiusdem vrbem Regis iussu sedes suas

contulerunt, vrbisq; regiones ab oppidis nominarunt, quorum nomina adhuc retinent.

Pag.230.li.42.post indicat, adde, a quo Manfreda appellatur, etsi mons mellis hodie a monte cui hæret nuncupetur.

Pag.269.li.4.tempore Ducetius.lege tempore siculorum regno Ducetius.

Pag.418.li.14.Hunnisq;.lege.Hunniq;.Et li.39.dele.12.fratrum natu maximum.

Pag.467.li.7.cæpit.lege iussit.

Pag.481.li.3 post sui pontificatus.lege sic.statim Balduino, & Comite Tolosano rem solicitantibus, de pace cum Friderico tractat.eaq; res.&c.

Pag.541.li.6. se addixerat.Vix totum mensem.lege sic.se addixerant; vix totum mensem.

Pag.548.li.13.aggresus.lege.aggressus.

Pag.556.li.34.recipiendam vt veniat.lege.recipiendam veniat.

Pag.559.li.5.hys victorys.lege.his victorys.

Pag.561.li.22.sunt tertia.lege.sunt:tertia.

Pag.563.li.23.petit.lege.petebat.

Pag.565.li.42.curcaracium, lege curcuracium.

Pag.567.li.2.Aloysys.lege.Aloysy.& li.37.olineta & incendio.lege.olineta incendio.& eadem linea absumpsit.lege.absumens.

Pag.576.li.3.Leone.lege Clemente.

Pag.587.li.41.&.42.post habitus. Adde. Interea Blanca Regina apud cœnobium.D.Nicolai de Arenis ad radices Aetnæ montis situm viuere desijt.quod.diuitijs plurimum locupletauit, ac postmodum Catanæ in templo.D.Francisci tumulata est.

Pag.595.linea.25.ferrè.lege.ferme.& linea.35.auxilia, lege auxiliarem.

Pag.602.li.17.munitam.lege immunitam.

Pag.709.li.25.Sicilia.lege.Siciliam.

R E G I S T R V M.

Omnes sunt terni præter FFF qui sunt duerni, & initium operis quod vnico folio constat.

✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP
QQ RR SS TT VV XX YY ZZ
AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH

P A N O R M I.

APVD IOANNEM MATTHAEVM MAIDAM,
ET FRANCISCVM CARRARAM.
ANNO DOMINI.
M D L VIII.

